

**USHINDI WA
UPENDO
WA MUNGU**

USHINDI WA UPENDO WA MUNGU

Na E. G. WHITE

Mfasiri: M. Mwamalumbili

The Triumph of God's Love (The Great Controversy) – Kiswahili (Toleo Kamili)

DIBAJI

Mpendwa Msomaji.

Kitabu hiki kimechapishwa ili kulitia nguvu tumaini letu lenye kina miongoni mwa matumaini yetu yote tunayoyapenda sana - yaani, suluhisho la mwisho na sahihi la mambo ya kibinadamu. Hakijachapishwa ili kutuambia sisi kwamba dhambi iko pamoja na huzuni na taabu katika ulimwengu wetu huu. Hakijachapishwa ili kutuambia sisi kwamba pana pambano kuu kati ya giza na nuru, dhambi na haki, mauti na uzima. Ndani ya moyo wa mioyo yetu tunajua, na kuelewa ya kwamba sisi ni washiriki katika pambano hilo. Lakini wengi wanaogopa na kuchanganyikiwa. Hawana hakika kabisa kwamba upendo utashinda hatimaye dhidi ya nguvu hizo za uovu.

Ndani ya kila moyo wa mwanadamu kuna shauku kubwa ya kutaka kujua zaidi juu ya pambano hilo kati ya wema na uovu, mambo yanayohusika na wahusika, wanaoonekana na wale wasioonekana, wanaongoza katika

pambano hilo. Hivi lilianzaje pambano hilo kati ya haki na dhambi? Je, mimi ninahusianaje nalo? Najikuta nimo katika ulimwengu huu bila ya mimi mwenyewe kuchagua. Je, hilo humaanisha wema au ubaya kwangu? Kanuni zinazohusika ni zipi? Hivi ni kwa muda gani pambano hilo litaendelea? Je, dunia yetu hii, kama baadhi ya wanasayansi wanavyotambia, itazama katika vilindi virefu vya usiku usio na mwanga wa jua milele na milele? Au mbele yetu liko tumaini zuri kwa siku za usoni, linalong'aa kwa nuru ya uzima? Kwa kifupi, je, hivi hatimaye upendo mkuu wa Mungu kwa wanadamu waliopotea na ule mpango wake wa ukombozi wetu utashinda?

Swali hilo linazidi kuingia ndani yetu zaidi : Je, pambano hilo kati ya wema na uovu ndani ya moyo wangu linawezaje kusuluhishwa na kuniletea mimi ushindi wa haki? Mungu ana fundisho gani kwetu sisi juu ya hoja hii, ambayo ina maana ya milele kwa kila mtu? Hivi Biblia inasemaje? Hakika Mungu yule aliyetumbia ndani yetu njaa ya kutafuta haki na tamaa ya kuijua kweli hatatunyima sisi maarifa hayo yaliyo ya muhimu kwa furaha yetu hapa na baadaye.

Kusudi la kitabu hiki ni kukusaidia wewe kama mtafutaji wa ile kweli uliye na moyo mnyofu kuliona suluhisho kwa maswali haya yanayotatiza sana. Kimeandikwa na mmoja ambaye alimjua Mungu kutokana na uzoefu wake wenye kina wa maisha yake, na ambaye alijifunza, kwa kuongea naye na kujifunza Neno lake Takatifu, na kujua kwamba siri ya Bwana i pamoja na wale wanaomcha yeye, na ya kwamba atawaonyesha agano lake.

Ili sisi tupate kuzielewa vema kanuni za pambano hilo la muda mrefu, mwandishi huyu ameweka mbele yetu matukio na mambo yaliyojitokeza katika nyakati zile za Kikristo ambayo huwa kwetu kama vielelezo hai vya kutufundisha sisi habari za pambano hilo kati ya kweli na uongo. Kitabu hiki kinaanza na mandhari za mwisho za kusisimua sana za maangamizi ya Yerusalemu yaliyofanywa na Tito katika mwaka ule wa 70 B.K. Mji ule wa wateule wake Mungu, baada ya kumkataa yule Mtu wa Kalvari, unaachwa ukiwa ni magofu tu. Kuanzia hapo na kuendelea kupitia katika njia ile kuu yaliyoipitia mataifa kinayaangalia upya mateso waliyopata Wakristo katika karne zile za mwanzo; ukengeufu mkuu kutoka katika imani uliofuata baadaye; uamsho wa Ukristo kwa ulimwengu mzima katika sehemu ile ya mwisho ya Zama za Kati; fundisho la kuogofya mno la kulikataa Neno la Mungu wakati wa mapinduzi yale ya Ufaransa; uamsho wa kujifunza Maandiko Matakatifu na mvuto wake uokoao katika maisha ya watu; mwamko wa mambo ya kidini katika siku hizi zetu; na kufunuliwa kwa unabii wa Neno la Mungu unaohusu mambo ya siku za usoni. Kwa njia rahisi na inayoeleweka wazi kitabu hiki kinaonyesha matatizo yaliyopo sasa na yale yaliyo karibu sana kutokea ambayo ulimwengu huu wa Kikristo unakabiliwa nayo, pamoja na kanuni zile kuu za msingi zinazohusika, ambazo kuhusiana nazo hakuna mtu ye yote ambaye anaweza kuchagua asisimame upande wo wote.

Mwisho wa yote, kazi hii [kitabu hiki] inaonyesha picha ya ushindi mtukufu wa milele wa wema dhidi ya uovu, haki dhidi ya dhambi, nuru dhidi ya giza, furaha dhidi ya huzuni, tumaini dhidi ya kukata tamaa, utukufu dhidi ya aibu, na upendo wa milele, unaovumilia sana dhidi ya chuki ya kulipiza kisasi.

Gombo hili zamani lilichapishwa chini ya kichwa *the Great Controversy Between Christ and Satan* [Pambano Kuu Baina ya Kristo na Shetani]. Katika toleo hili kichwa cha kitabu hiki kimebadilishwa, pamoja na vichwa vya Sura nyingi. Vichwa vidogo vimeongezwa kurahisisha usomaji, na mfumo wa gombo hili umefanywa kuwa wa kisasa zaidi. Lakini kwa vyo vyote vile maneno yenyewe ya kitabu hiki hayajabadilishwa kwa njia yo yote.

Matoleo ya nyuma yaliyochapishwa ya kitabu hiki yamefanikiwa kuwaleta kwa Mchungaji yule wa Kweli wasomaji wengi waliokuwa na maswali mengi kichwani mwao; ni ombi la wachapishaji kwamba toleo hili liweze kuzaa matunda mengi zaidi kwa faida ya sasa na ile ya milele.

WACHAPISHAJI.

Angalia: Maneno na mafungu katika mabano haya [ ] yameongezwa kwa ufafanuzi tu. Yasisomwe wala kunukuliwa, isipokuwa pale tu yanapoikamilisha maana ya sentensi inayohusika au ufafanuzi unaohitajika. Yamewekwa kwa msomaji anayetaka kujifunza kwa kina. Pia maandiko yenye herufi za kulaza (*italics*) yamewekwa mahali pengi ili kukazia pointi fulani.

UTANGULIZI

Kabla dhambi haijaingia [duniani], Adamu alifurahia kuongea ana kwa ana na Muumbaji wake; lakini tangu mwanadamu huyo alipojitenga mwenyewe mbali na Mungu kwa uasi wake, wanadamu wamezuiwa kuupata upendeleo huo wa hali ya juu. Walakini, kwa njia ya mpango ule wa ukombozi njia imefunguliwa ambayo kwayo wakazi wa dunia hii bado wanaweza kuunganishwa na Mungu. Mungu amewasiliana na wanadamu kwa njia ya mafunuo yake aliyowapa watumishi wake wateule. “Wanadamu walinena yaliyotoka kwa Mungu, wakiongozwa na Roho Mtakatifu.” 2 Petro 1:21.

Katika kipindi kile cha kwanza cha karne ishirini na tano [miaka 2,500] za historia ya wanadamu, hapakuwa na mafunuo yo yote yaliyoandikwa. Wale waliokuwa wamefundishwa na Mungu, waliwagawia wengine maarifa yao, kisha yakarithishwa toka kwa baba kwenda kwa mwana katika vizazi vyote vilivyofuata. Maandalizi ya Neno lililoandikwa yalianza katika kipindi kile cha Musa. Kisha mafunuo hayo yaliyovuviwa yakaunganishwa pamoja na kuwekwa katika kitabu kimoja kilichovuviwa. Kazi hiyo iliendelea kwa kipindi kirefu sana cha karne kumi na sita [miaka 1,600]; kuanzia kwa Musa, mwanahistoria wa uumbaji na torati, hadi kufikia kwa Yohana, mwandishi wa kumbukumbu za hali ya juu sana za zile kweli za Injili.

Biblia inasonda kidole chake kwa Mungu kama ndiye Mwandishi wake, lakini iliandikwa kwa mikono ya wanadamu; na kwa njia ya mitindo mbalimbali ya uandishi wa vitabu vyake vinavyohitilafiana, inazidhihirisha tabia za waandishi wake kadha wa kadha. Kweli zote zilizofunuliwa humo zilitolewa kwa “pumzi ya Mungu” (2 Timotheo 3:16); lakini zimefafanuliwa kwa kutumia maneno ya wanadamu. Mungu, kwa njia ya Roho wake Mtakatifu, ameimwaga nuru yake katika mawazo na mioyo ya watumishi wake. Amewapa ndoto na maono, mfumo wa ishara zinazowakilisha kundi fulani la mawazo, pamoja na mifano; na wale ambao kweli hiyo ilikuwa imefunuliwa kwao, wakalivika wazo lile walilopewa kwa lugha ya wanadamu.

Amri Kumi zilinenwa na Mungu mwenyewe na kuandikwa kwa mkono wake mwenyewe. Zinatoka kwa Mungu, wala hazijatungwa na mwanadamu ye yote. Lakini Biblia pamoja na kweli zake zilizotolewa na Mungu ambazo zimefafanuliwa kwa lugha ya wanadamu, huonyesha mwungano wa Uungu na Ubinadamu. Mwungano kama huo ulionekana katika asili yake Kristo, ambaye alikuwa Mwana wa Mungu na Mwana wa Adamu. Hivyo ndivyo ilivyo kweli kuihusu Biblia, kama vile ilivyokuwa kweli kumhusu Kristo, ya kwamba “Naye Neno alifanyika mwili akakaa kwetu.” Yohana 1:14.

Vitabu hivyo vya Biblia, vilivyoandikwa katika vizazi mbalimbali na watu waliohitilafiana sana katika vyeo vyao na kazi zao, na katika vipawa vyao kiakili na kiroho, huwakilisha tofauti

pana katika mtindo wake wa uandishi, pamoja na tofauti yake bainifu katika aina ya masomo yaliyofunuliwa humo. Mitindo mbalimbali ya kujieleza imetumiwa na waandishi hao mbalimbali; mara nyingi kweli ile ile moja imefafanuliwa vizuri zaidi na mwandishi mmoja kuliko na yule mwingine. Na waandishi hao kadhaa wanapoeleza somo fulani chini ya hali na uhusiano mbalimbali, kwa msomaji wa juu juu tu, yaani, aliye mzembe, au aliye na hisia za kuchukua bila sababu, linaweza kuonekana kana kwamba lina dosari fulani au linajikanusha lenyewe, ambapo kwa mwanafunzi anayefikiri, na mwenye kicho kwa Mungu, anatambua umoja uliopo unaopatana kabisa katika somo hilo.

Kama ilivyotolewa kupitia kwa watu mbalimbali, kweli hiyo inafunuliwa katika aina zake mbalimbali. Mwandishi mmoja anavutiwa sana na upande mmoja wa somo hilo; anazielewa vizuri pointi zile zinazopatana na uzoefu wake wa maisha au zile zinazopatana na uwezo wake wa ufahamu na tathmini yake; mwingine anaushikilia upande mwingine ulio tofauti na ule; na kila mmoja, akiwa chini ya uongozi wa Roho Mtakatifu, anaeleza kile kilichomgusa sana moyoni mwake; picha tofauti za kweli ile moja hutolewa na kila mmoja, lakini mwafaka mkamilifu unapatikana kupitia kwa wote. Kisha zile kweli zilizofunuliwa hivyo huunganishwa pamoja na kufanya kitu kizima kimoja kinachokidhi mahitaji ya wanadamu katika mazingira yao yote na uzoefu wao wa maisha.

Mungu amependezwa kuipa dunia hii kweli yake kupitia kwa wajumbe wake wa kibinadamu, na yeye mwenyewe, kwa njia ya Roho wake Mtakatifu, aliwapa sifa zinazostahili pamoja na uwezo wa kuifanya kazi yake. Aliyaongoza mawazo yao katika kuchagua maneno ya kusema na maneno ya kuandika. Hazina hiyo iliwekwa katika vyombo vya udongo [wanadamu wanyonge], hata hivyo, kweli hiyo bado inatoka Mbinguni. Ushuhuda huo hupelekwa kwa njia ya maneno yasiyo makamilifu ya lugha ya wanadamu; lakini huo bado ni ushuhuda utokao kwa Mungu; na mtoto wa Mungu aaminiye, yaani, yule aliye mtiifu, anaona ndani yake [huo ushuhuda wa Maandiko] utukufu unaotokana na uweza wa Mungu, ambao umejaa neema na kweli.

Katika Neno lake, Mungu amewapa wanadamu maarifa ambayo ni ya muhimu kwa wokovu wao. Maandiko hayo Matakatifu yanapaswa kupokewa kama ufunuo wenye mamlaka wa mapenzi yake, usiokosea kamwe. Hayo ndiyo kipimo cha tabia yetu, ndiyo yanayofunua mafundisho yote ya dini, tena hayo ni kipimo cha kupimia uzoefu wetu wa maisha. “Kila andiko [kuanzia Mwanzo mpaka Ufunuo – Lk. 24:27,44,45], lafaa kwa mafundisho, na kwa kuwaonya watu makosa yao, na kwa kuwaongoza, na kwa kuwaadibisha katika haki; ili mtu wa Mungu awe kamili, amekamilishwa apate kutenda kila tendo jema.” 2 Timotheo 3:16,17.

Lakini ukweli huo kwamba Mungu ameyafunua mapenzi yake kwa wanadamu kwa njia ya Neno lake haufanyi isiwepo haja ya kuendelea kuwapo kwa Roho Mtakatifu pamoja na uongozi wake. Kinyume chake, Roho huyo aliahidiwa na Mwokozi wetu, ili kuwafunulia Neno hilo watumishi wake, kuwafafanulia na kuyatumia mafundisho yake [katika maisha yao]. Na kwa kuwa ni Roho Mtakatifu aliyeivuvia Biblia, basi, *haiwezekani kabisa kwamba mafundisho ya Roho huyo yawe kinyume na yale yaliyomo katika Neno hilo.*

Roho huyo hakutolewa - wala hataweza kutolewa kamwe - kuchukua mahali pa Biblia; kwa maana Maandiko yananena waziwazi kwamba Neno la Mungu ni kipimo ambacho kwacho *mafundisho yote ya dini na uzoefu wote wa maisha yetu unapaswa kupimwa.* Asema hivi Mtume Yohana, “Wapenzi, *msiitami kila roho* [hii ni pamoja na Roho Mtakatifu], *bali zizaribuni [zipimeni] hizo roho*, kwamba zimetokana na Mungu; kwa sababu manabii wa uongo wengi [wanaodai kwamba wanaongozwa na Roho Mtakatifu peke yake, wala sio kwa Neno] wametokea duniani.” 1 Yohana 4:1. Naye Isaya anatumangazia, akisema, “Na waende kwa Sheria [Amri Kumi – Kut. 20:3-17], NA Ushuhuda [Biblia nzima]; ikiwa hawasemi sawasawa na Neno hili, bila shaka kwa hao hapana asubuhi” (Isa. 8:20), [yaani, wamo gizani, hawana nuru ndani yao, ni vipofu kabisa – Mt. 15:12-14].

Kazi ya Roho Mtakatifu imetupiwa shutuma kubwa kutokana na mafundisho potofu ya kundi moja linalojidai kuwa linayo nuru, ambalo linatangaza kwamba halina haja tena ya kuongozwa na Neno la Mungu. Wao hutawaliwa na *hisia za [wanavyoona] moyoni mwao* wanazoziona

kama sauti ya Mungu moyoni mwao. Lakini roho yule anayewatawala si Roho wa Mungu [1 Yn. 4:5,6; Yn. 8:47; Lk. 6:46-49; Ufu. 16:14; Mt. 7:21-27]. Kuzifuata hisia hizo za moyoni na kuyadharau Maandiko kutaleta machafuko tu, na kuwapeleka watu katika udanganyifu na maangamizi. Jambo hilo husaidia tu kuziendeleza hila za yule Mwovu. Kwa kuwa huduma ya Roho Mtakatifu ni ya muhimu sana kwa kanisa lake Kristo, ndiyo maana imekuwa ni mbinu mojawapo ya Shetani kuwatumia watu wale wenye imani isiyo na utaratibu ipitayo kiasi na washupavu wa dini wasiotumia akili, ili kuifanya kazi ya Roho Mtakatifu ipate kudharauliwa na watu, na kwa njia hiyo kuwafanya watu wa Mungu wasiliweke maanani Chimbuko hilo la nguvu zao [Roho Mtakatifu] ambalo Bwana mwenyewe ametupatia.

Kwa mujibu wa Neno la Mungu, Roho wake alipaswa kuendelea na kazi yake katika kipindi chote cha Injili [mpaka hapo itakapofungwa – Mt. 24:14; Rum. 9:28]. Katika vipindi vile vya Agano la Kale na Agano Jipya yalipokuwa yakitolewa Maandiko hayo, Roho Mtakatifu hakuacha kutoa nuru yake katika mawazo ya mtu mmoja mmoja, mbali na mafunuo yale yaliyoingizwa katika Kanuni hii Takatifu ya Maandiko. Biblia yenyewe inasimulia jinsi, kwa njia ya Roho Mtakatifu, wanadamu walivyopewa maonyo, makaripio, mashauri, na mafundisho katika mambo mbalimbali ambayo kwa njia yo yote ile hayakuwa na uhusiano wo wote na utoaji wa Maandiko yale. Tena wako manabii wanaotajwa katika vizazi mbalimbali ambao hakuna cho chote kilichoandikwa kuhusu semi zao. Vile vile, baada ya kuifunga Kanuni hiyo ya Maandiko [Biblia], Roho Mtakatifu *bado alipaswa kuendelea na kazi yake ya kuwatia watu nuru yake, kuwaonya, na kuwafaraji watoto wa Mungu.*

Yesu aliwaahidi wanafunzi wake, alisema, “Huyo Msaidizi, huyo Roho Mtakatifu, ambaye Baba atampeleka kwa jina langu, *atawafundisha yote, na kuwakumbusha yote niliyowaambia.*” “Lakini yeye atakapokuja, huyo Roho wa kweli, *atawaongoza awatie kwenye kweli yote* [Yn. 17:17; Zab. 119:142];... na *mambo yajayo atawapasha habari yake.*” Yohana 14:26; 16:13. Maandiko yanafundisha waziwazi kwamba ahadi hizi, mbali na kuwekewa mipaka kwa siku zile tu za Mitume, zinalifikia Kanisa la Kristo katika vizazi vyote [Mdo. 2:38,39]. Mwokozi anawahakikishia wafuasi wake, akisema, “Mimi nipo pamoja nanyi siku zote, hata ukamilifu wa dahari [yaani, mwisho wa ulimwengu – KJV].” Mathayo 28:20 Naye Paulo analitilia mkazo fundisho la karama na mafunuo ya Roho kwa kusema kwamba mambo hayo yaliwekwa ndani ya kanisa kwa kusudi la “kuwakamilisha watakatifu, hata kazi ya huduma itendeke, hata mwili wa Kristo [Kanisa – Kol. 1:24] ujengwe; hata na sisi sote tutakapoufikia umoja wa imani na kumfahamu sana Mwana wa Mungu, hata kuwa mtu mkamilifu, hata kufika kwenye cheo cha kimo cha utimilifu wa Kristo.” Waefeso 4:12,13.

Kwa ajili ya waumini wale, waliokuwako kule Efeso, Mtume huyo aliwaombea, akasema, “Mungu wa Bwana wetu Yesu Kristo, Baba wa utukufu, awape ninyi Roho ya hekima na ufunuo, katika kumjua yeye; macho ya mioyo yenu yatiwe nuru; mjue tumaini la mwito wake jinsi lilivyo; na ... ubora wa ukuu wa uweza wake ndani yetu tuaminio jinsi ulivyo.” Waefeso 1:17-19. Huduma ya Roho Mtakatifu ya kututia nuru katika ufahamu wetu na kutufunulia akilini mwetu mambo ya Mungu yenye kina katika Neno lake Takatifu, ulikuwa ndio mbaraka ambao Paulo alikuwa akiliombea sana kanisa lile la Efeso ili liupate.

Baada ya maonyesho [miujiza] ya ajabu ya Roho Mtakatifu siku ile ya Pentekoste, Petro aliwasihia sana watu wale ili wapate kutubu na kubatizwa katika jina lake Kristo ili wapate ondoleo la dhambi zao; tena alisema, “Nanyi mtapokea kipawa cha Roho Mtakatifu. Kwa kuwa ahadi hii ni kwa ajili yenu, na kwa watoto wenu, na kwa watu wote walio mbali, na kwa wote watakoitwa na Bwana Mungu wetu wamjie.” Matendo 2:38,39.

Kuhusiana karibu sana na matukio ya siku ile kuu ya Mungu, Bwana, kwa njia ya nabii Yoeli, ameahidi kwamba yatatokea maonyesho [miujiza] ya pekee ya Roho wake. Yoeli 2:28. Unabii huo ulitimizwa kwa sehemu tu siku ile ya Pentekoste kwa kumwagwa Roho wake; lakini utafikia utimilifu wake katika maonyesho [miujiza] yale ya neema ya Mungu ambayo yataambatana na kufungwa kwa kazi ya Injili.

Pambano kuu kati ya wema na uovu litazidi kuongezeka ukali wake hadi mwisho wa wakati. Katika vizazi vyote ghadhabu ya Shetani imeonekana dhahiri dhidi ya Kanisa lake Kristo; naye

Mungu ametoa neema na Roho wake kwa watu wake ili kuwatia nguvu wapate kuipinga nguvu ya yule Mwovu. Mitume wake Kristo walipotakiwa kuichukua Injili yake na kuipeleka ulimwenguni kote na kuiandika kwa ajili ya vizazi vyote vijavyo, kwa njia ya pekee walipewa nuru na Roho wake. Lakini wakati kanisa lake linakaribia siku ile ya ukombozi wake wa mwisho, Shetani atafanya kazi yake kwa nguvu nyingi zaidi. Ameshuka chini akiwa “mwenye ghadhabu nyingi, akijua ya kuwa ana wakati mchache tu.” Ufunuo 12:12. Atafanya kazi yake “kwa uwezo wote, na ishara [miujiza] na ajabu za uongo.” 2 Wathesalonike 2:9. Kwa miaka elfu sita mwanzilishi huyo mwamba [Kum. 32:31], ambaye zamani alikuwa [na cheo cha] juu kuliko malaika wote wa Mungu, ameuwelekeza mwelekeo wake wote kwenye kazi ya kuleta madanganyo na maangamizi [kwa wanadamu]. Na ustadi wake wote wa kishetani aliojipatia, pamoja na hila zake, na ukatili wake wote aliouendeleza katika mapambano yake ya vizazi vyote vilivyopita, *atautumia dhidi ya watu wa Mungu katika pambano lake la mwisho*. Na katika wakati huu wa hatari, wafuasi wa Kristo wanatakiwa kulipeleka *ONYO* la Marejeo yake Bwana kwa ulimwengu mzima; na watu wa pekee [walio tofauti na wengine] wanapaswa kuandaliwa ili wapate kusimama mbele zake atakapokuja, wakiwa “ha[wa]na mawaa wala aibu.” 2 Petro 3:14. Wakati huu kutolewa kwa njia ya pekee kwa neema ya Mungu pamoja na uweza wake katika kanisa kunahitajika, si kwa kiwango kilicho pungufu kuliko kile kilichotolewa katika siku zile za Mitume.

Kwa njia ya kutiwa nuru na Roho Mtakatifu, matukio ya pambano hili kati ya wema na uovu ambalo limeendelezwa kwa muda mrefu, yamefunuliwa [kwa njia ya maono – Hes. 12:6] kwa mwandishi wa kurasa za kitabu hiki. Mara kwa mara mimi nimeruhusiwa kuliangalia pambano hilo kuu lilivyozidi kupamba moto katika vizazi mbalimbali kati ya Kristo, Mkuu wa Uzima, na Mwasisi wa Wokovu wetu, na Shetani, mkuu wa uovu, Mwasisi wa Dhambi, mvunjaji wa kwanza wa Sheria Takatifu ya Mungu [Amri Kumi – Kut. 20:3-17; Yohana 8:44]. Uadui wa Shetani dhidi ya Kristo umedhihirishwa kwa *kuwashambulia wafuasi wake* [Ufu. 12:17]. Chuki ile ile dhidi ya Kanuni za Sheria ya Mungu [Amri Kumi], na mbinu ile ile ya madanganyo ambayo kwayo [mafundisho ya] uongo huonekana kana kwamba ndiyo kweli yenyewe, na ambayo kwayo *sheria za wanadamu zinawekwa mahali pa Sheria ya Mungu [Amri Kumi]*, na wanadamu wanaongozwa kukiabudu kiumbe [kumwabudu mwanadamu – 2The. 2:3,4; Ufu. 13:4,8,12] kuliko yule Muumbaji, mambo hayo yanaweza kuonekana katika historia yote iliyopita. Juhudi zote za Shetani zimeelekezwa katika kueleza vibaya [kuichafua] tabia ya Mungu, kuwafanya watu wawe na dhana potofu juu ya Muumbaji wao, na kwa njia hiyo kuwafanya wamwangelie kwa hofu na chuki kuliko kumwangelia kwa upendo, juhudi zake za kuiweka kando Sheria ya Mungu [Amri Kumi], na kuwaongoza wanadamu kujifikiria wenyewe kuwa wako huru, yaani, kuwa hawafungwi na matakwa yake [hiyo Sheria ya Amri Kumi], na kuleta mateso yake dhidi ya wale wanaothubutu kuyapinga madanganyo yake, mambo hayo ameyafuatilia kwa uthabiti katika vizazi vyote vilivyopita. Yanaweza kuandikwa katika historia ya Wazee, Manabii, na Mitume, Wafia dini na Wanamatengenezo ya Kanisa.

Katika pambano lile kuu la mwisho, Shetani atatumia mbinu ile ile, ataonyesha roho yake mbaya ile ile, na kufanya kazi yake kwa lengo lile lile, kama alivyofanya katika vizazi vyote vilivyopita. Kile kilichokuwako, kitakuwako, ila pambano lile lijalo linaonekana kwamba litakuwa kali mno na la kuogofya sana, ambalo ulimwengu huu haujapata kulishuhudia. Madanganyo ya Shetani yatafanywa kwa werevu zaidi, mashambulio yake yatadhamiriwa zaidi. Kama ingewezekana, angeweza kuwapoteza yamkini hata walio wateule. Marko 13:22.

Wakati Roho wa Mungu ananifunulia mimi katika moyo wangu kweli hizi kuu za Neno lake, na matukio yale yaliyopita pamoja na yale yajayo, *nimeagizwa kuwajulisha wengine kile kilichofunuliwa kwangu kwa njia hiyo - yaani, kuandika historia ya pambano hilo katika vizazi vile vilivyopita, na hasa kulelezea kwa namna ambayo litatoa nuru juu ya pambano linalokuja upesi la siku za usoni*. Katika kusudi hilo, nimejaribu kuchagua na kuyaweka pamoja matukio hayo katika historia ya kanisa kwa namna ambayo itatoa picha ya kufunuliwa kwa kweli hizi kuu zinazowapima wanadamu, ambazo kwa vipindi tofauti zimetolewa kwa ulimwengu huu, ambazo zimechochea ghadhabu ya Shetani, na uadui kutoka kwa kanisa lile linaloipenda dunia,

na ambazo zimehifadhiwa kwa ajili ya ushuhuda wa wale ambao “*hawakupenda maisha yao hata kufa*” [Ufu. 12:11].

Katika kumbukumbu hizi tunaweza kuziona dalili zinazolionyesha pambano hilo lililo mbele yetu. Tukiziangalia katika nuru ya Neno la Mungu, na kutiwa nuru na Roho wake, twaweza kuziona hila za yule mwovu zikifichuliwa, pamoja na hatari ambazo hawana budi kuzikwepa wale watakaonekana “bila mawaa” mbele zake Bwana wakati wa kuja kwake.

Matukio yale makuu yaliyoonyesha maendeleo ya Matengenezo ya Kanisa (Reformation) katika vizazi vile vilivyopita, na mambo yale ya historia, ambayo hujulikana vizuri na kukubalika ulimwenguni kote na *Ulimwengu wa Kiprotestanti*; ni ya kweli, wala hayawezi kupingwa. Historia hiyo nimeitoa kwa kifupi kulingana na nafasi ya kitabu hiki, na kwa ufupi ambao hauna budi kuzingatiwa, mambo hayo ya kweli yamefupishwa ili kuweza kujaza nafasi ndogo kama yalivyoonekana kuwa yanapatana na ufahamu halisi wa matumizi yake. Katika mazingira fulani fulani mahali ambapo mwanahistoria ameyakusanya mahali pamoja matukio fulani kwa namna ambayo inatoa picha ya mtazamo mzima wa somo hilo kwa kifupi, au amefanya muhtasari wake kwa kinagaubaga kwa njia inayofaa, maneno yake yamenukuliwa; isipokuwa katika mifano michache tu, hakuna sifa maalum zilizotolewa, kwa sababu haikunukuliwa kwa madhumuni ya kumtaja mwandishi huyo kama ndiye mamlaka ya maandiko hayo, lakini kwa sababu usemi wake unatoa maelezo yaliyoandaliwa tayari, ambayo yanasimulia maisha na maoni ya wale waliokuwa wakiiendeleza kazi ile ya Matengenezo ya Kanisa katika siku zetu hizi; na matumizi kama hayo ya maandiko yao yaliyochapishwa yametumika mara kwa mara.

Lengo la kitabu hiki sio kuleta kweli mpya kuhusu mapambano ya nyakazi zile zilizopita, bali ni kuyaonyesha mambo yale yaliyo ya kweli pamoja na kanuni za maana juu ya mambo yale yajayo. Hata hivyo, zikiangaliwa kama sehemu ya pambano lile kati ya nguvu za nuru na zile za giza, basi, kumbukumbu hizi zote za mambo yaliyopita zinakuwa na maana mpya kwetu; na kutokana na hizo inamulika nuru mbele yetu, ikiangaza katika njia ya wale ambao, kama Wanamatengenezo wale wa vizazi vilivyopita, wataitwa, hata kwa kuhatirisha mali yao yote ya kidunia, kutoa ushuhuda wao “kwa ajili ya Neno la Mungu na kwa Ushuhuda wa Yesu Kristo.”

Kuyafunua matukio yanayohusika katika pambano hilo kuu kati ya kweli na uongo ndilo kusudi la kitabu hiki; yaani, kuzifichua hila za Shetani, na njia ambazo kwazo anaweza kupingwa kabisa; kutoa suluhisho la kuridhisha kwa tatizo kubwa la uovu, kwa kutoa nuru kuhusu chimbuko la dhambi na jinsi hatimaye litakavyoondolewa kabisa kiasi cha kuweza kudhihirisha kikamilifu haki na fadhili zake Mungu katika kushughulika kwake kote na viumbe vyake; na kuonyesha tabia takatifu ya Sheria yake [Amri Kumi] ambayo haibadiliki kamwe. Ombi la dhati la mwandishi huyu ni kwamba kwa njia ya uongozi wa kitabu hiki watu wapate kuokolewa kutoka katika nguvu za giza, na kupokea “sehemu ya urithi wa watakatifu katika nuru,” na kumletea sifa yeye aliyetupenda, na kujitoa nafsi yake kwa ajili yetu.

E.G.W.

YALIYOMO

- Dibaji.....
- Utangulizi.....
1. Upendo na Uvumilivu wa Kristo.....
  2. Wakristo wa Mwanzo - Waaminifu na Wakweli.....
  3. Kulikataa Neno la Mungu.....
  4. Kuitetea Kweli Milimani.....
  5. Nuru Yaangaza Kule Uingereza.....
  6. Mashujaa Wawili Wakabili Kifo.....
  7. Mtu Aliyekuja Kwa Wakati Wake.....
  8. Mtetezi Mkuu wa Ile Kweli.....
  9. Nuru Yawashwa Kule Uswisi.....
  10. Maendeleo Licha ya Matatizo.....
  11. Wakuu wa Nchi Wapinga.....
  12. Mapambazuko Kule Ufaransa.....
  13. Mashujaa wa Ile Kweli Kule Uholanzi na Skandinavia.....
  14. Kweli Yasonga Mbele Katika Visiwa vya Uingereza.....
  15. Hofu Kuu na Ulipizaji Kisasi Kule Ufaransa.....
  16. Kutafuta Uhuru Katika Ulimwengu Mpya.....
  17. Ahadi za Marejeo ya Kristo.....
  18. Nuru Mpya Katika Ulimwengu Mpya.....
  19. Nuru Kupitia Katika Giza.....
  20. Mwamko wa Kidini Katika Ulimwengu Mzima.....
  21. Kuvuna Tufani.....
  22. Kukata Tamaa na Kuendelea Kuwa Waaminifu.....
  23. Siri za Hekalu la Mungu.....
  24. Yesu Kristo Mwombezi Wetu.....
  25. Amerika Katika Unabii.....
  26. Watetezi wa Ile Kweli.....
  27. Funguo za Ufalme.....
  28. Kukabiliiana na Kumbukumbu ya Maisha Yetu.....
  29. Kwa Nini Dhambi na Mateso Viliruhusiwa?.....
  30. Adui Mbaya Mno wa Mwanadamu.....
  31. Malaika Ni Akina Nani?.....
  32. Usitutie Majaribuni.....
  33. Siri ya Kupata Uzima wa Milele.....
  34. Je! Wafu Waweza Kuongea Nasi?.....

35. Uhuru wa Dhamiri Watishiwa.....
36. Pambano Lililo Karibu Sana Kutokea.....
37. Kinga Yetu ya Pekee.....
38. Ujumbe wa Mungu wa Mwisho.....
39. Wakati wa Taabu.....
40. Watu wa Mungu Wakombolewa.....
41. Dunia Yaangamizwa.....
42. Ushindi wa Upendo wa Mungu.....
Nyongeza.....

SURA YA 1

Upendo na Uvumilivu wa Kristo

“Laiti ungalijua hata wewe, katika siku hii, yapasayo amani! Lakini sasa yamefichwa machoni pako. Kwa kuwa siku zitakuja, adui zako watakapokujengea boma, likuzunguke; watakuzingira na kukuhusuru pande zote; watakuangusha chini wewe na watoto wako ndani yako, wasikuachie jiwe juu ya jiwe, kwa sababu hukutambua majira ya kujiliwa kwako.” Luka 19:42-44.

Toka juu ya kilele cha Mlima wa Mizeituni, Yesu aliutazama mji wa Yerusalemu. Picha iliyoonekana mbele yake ilikuwa nzuri na ya amani. Yalikuwa ni majira ya Pasaka, na kutoka katika nchi zote watoto wale wa Yakobo walikuwa wamekusanyika mle kusherehekea sikukuu kubwa ya kitaifa. Katikati ya bustani zile na mashamba ya mizabibu, na mitelemko ya kijani iliyojaa mahema ya wasafiri, viliinuka vilima vyenye matuta ya mkingamo, majumba ya kifalme, na maboma makubwa ya Mji ule Mkuu wa Israeli. Binti Sayuni, katika kiburi chake, alionekana kana kwamba anasema, Nimeketi malkia, wala sitaona huzuni kamwe; akiwa mzuri wakati ule, na kujiona mwenyewe kuwa yu salama katika upendeleo wa Mbingu, kama wakati ule, katika vizazi vilivyopita, mwimbaji msafiri wa kifalme alipoimba wimbo huu: “Kuinuka kwake ni mzuri sana, ni furaha ya dunia yote. Mlima Sayuni ... Mji wa Mfalme mkuu.” Zaburi 48:2. Yakiwa yanaonekana kwa wazi kabisa, yalikuwa ni yale majengo mazuri sana ya hekalu. Mionzi ya jua lililokuwa linatua ikazimulikia kuta zake nyeupe kama theluji za marumaru, na kung’aa kama kimulimuli toka katika lile lango la dhahabu na mnara ule mrefu na ncha yake. Likasimama katika “uzuri wake mkamilifu,” yaani, kama fahari ya taifa la Kiyahudi. Ni mwana yupi wa Israeli ambaye angeweza kuangaza macho yake juu ya mandhari [picha] ile bila kusisimka kwa furaha na kuonyesha hali ya kulistaajabia! Lakini mbali na hayo, mawazo mengine yalikuwa yameujaza moyo wa Yesu. “Alipofika karibu aliuona mji, akaulilia.” Luka 19:41. Katikati ya furaha ya watu wote alipokuwa akiingia kwa shangwe, matawi ya mitende yalipokuwa yanatikiswa hewani, wakati hosana za furaha zilipoiamsha miangwi ya vilima vile, na maelfu ya sauti kumtangaza yeye kuwa ni Mfalme, Mkombozi wa ulimwengu, akalemewa na huzuni ya ghafula, isiyoelezeka. Yeye, Mwana wa Mungu, yule Aliyehidiwa katika Israeli, ambaye uweza wake ulikuwa umeishinda mauti na kuwaita mateka wake kutoka kaburini, alikuwa anabubujikwa na machozi, haikuwa huzuni ile ya kawaida, bali maumivu makubwa, makali sana, yasiyoziulika.

Machochi yake hayakuwa kwa ajili yake mwenyewe, ingawa alijua zilikokuwa zikielekea nyayo zake. Mbele yake ilikuwapo Gethsemane, mahali pa mateso yake makubwa yaliyokuwa yanakaribia. Mlango ule wa kondoo pia ulikuwa unaonekana, ambao kwa karne nyingi wahanga wa dhabihu waliongozwa kupitia pale, na ambao ungefunguliwa kwa ajili yake wakati wa kuletwa kwake “kama mwana-kondoo apelekwaye machinjoni.” Isaya 53:7. Si mbali sana kutoka pale ilikuwa ni ile Kalvari, mahali pa kusulibiwa kwake. Katika njia ile ambayo Kristo alikuwa karibu sana kuipitia, ikamwangukia hofu ya giza lile kuu litakalotokea wakati anaitoa nafsi yake kama sadaka kwa ajili ya dhambi. Hata hivyo, si kule kutafakari kwake juu ya matukio hayo kulikomtupia kivuli juu yake katika saa hii ya furaha. Hakuna tarajio la mateso yake makubwa sana kuliko yale ya kibinadamu ambako kuliifunika na wingu roho yake isiyo na ubinafsi. Alilia kwa sababu ya maangamizi ya maelfu ya wakazi wa Yerusalemu - kwa sababu ya upofu na ugumu wa kutubu wa wale aliokuja kuwaletea furaha na wokovu.

Upendo wa Baba

Historia ya zaidi ya miaka elfu moja ya upendeleo maalum wa Mungu pamoja na ulinzi wake aliowaonyesha, ilikuwa inaonekana wazi kwa jicho lake Yesu. Pale ulikuwa ni ule Mlima Moria, mahali ambapo mwana yule wa ahadi [Isaka], mhanga asiyekataa kutolewa kafara, alikuwa amefungwa juu ya madhabahu ile - akiwa ishara ya kafara ile ya Mwana wa Mungu.

Pale agano la baraka, yaani, ahadi tukufu ya Masihi, ikawa imethibitishwa kwa yule [Ibrahimu] baba ya wale walio waaminifu. Mwanzo 22:9,16-18. Pale ndimi za moto wa dhabihu ile zilipokuwa zikipanda juu kuelekea mbinguni toka katika kiwanja kile cha kupuria cha Ornani, ziliugeuzia kando upanga wa malaika yule aharibuye (1 Mambo ya Nyakati 21) - huo ulikuwa mfano unaofaa kabisa wa kafara ya Mwokozi na upatanisho wake kwa ajili ya wanadamu wenye dhambi. Yerusalemu ulikuwa umeheshimiwa na Mungu zaidi ya dunia yote. Bwana alikuwa “ameichagua Sayuni,” alikuwa “ameitamani akae ndani yake.” Zaburi 132:13. Pale, kwa vizazi vingi, manabii watakatifu walinena ujumbe wao wa onyo. Pale makuhani walikuwa wamezungusha vyetezo vyao, na wingu la [moshi wa] uvumba pamoja na maombi ya waabuduo lilikuwa limepanda juu mbele za Mungu. Pale kila siku damu ya wana-kondoo waliochinjwa ilikuwa imetolewa, ikisonda kidole chake mbele kwa Mwana-Kondoo wa Mungu. Pale ndipo Yehova alipodhihirisha kuwako kwake katika lile wingu la utukufu juu ya kiti kile cha rehema. Pale ndipo ngazi ile ya ajabu ilipojikita ikiunganisha nchi na mbingu (Mwanzo 28:12; Yohana 1:51) - ngazi ile ambayo juu yake malaika walipanda na kushuka, na ambayo iliufungulia ulimwengu huu njia ya kupaingia patakatifu pa patakatifu. Israeli, kama taifa, wangekuwa wamedumu kuwa watiifu kwa Mungu, Yerusalemu ungekuwa umesimama milele, wangeendelea kuwa wateule wa Mungu. Yeremia 17:21-25. Lakini historia ya watu wale waliopata upendeleo ule ilikuwa ni kumbukumbu ya kurudi nyuma kwao na uasi. Walikuwa wameipinga neema ya Mungu, waliitumia vibaya heshima waliyopewa na kuzipuuzia nafasi nzuri walizopewa.

Ingawa Israeli walikuwa wame“yadharau maneno yake, na kuwacheka manabii wake” (2 Mambo ya Nyakati 36:16); bado yeye aliendelea kujionyesha kwao kama “BWANA, Mungu mwingi wa huruma, mwenye fadhili, si mwepesi wa hasira, mwingi wa rehema na kweli” (Kutoka 34:6); licha ya wao kukataa tena na tena, rehema yake ilikuwa imeendelea kuwaombea. Zaidi ya upendo wa baba uliojaa huruma kwa mwana wake anayemjali, Mungu alikuwa ame“tuma kwao kwa mikono ya wajumbe wake, akiondoka mapema, na kutuma; kwa sababu aliwahurumia watu wake, na makao yake.” 2 Mambo ya Nyakati 36:15. Yaliposhindwa maonyo, maombi, na makemeo, aliwatumia zawadi ya mbinguni bora kuliko zote; naam, aliimwaga mbingu yote katika zawadi ile moja [ya Mwanawe].

Mwana wa Mungu alitumwa mwenyewe kwenda kuusihi mji ule uliokuwa hautaki kutubu. Ni Kristo aliyewaleta Israeli kama mzabibu mwema toka Misri. Zaburi 80:8. Ni mkono wake mwenyewe ulioyafukuza mataifa yale mbele yake. Aliupanda “kilimani penye kuzaa sana.” Katika utunzaji wake ulio makini alikuwa ameuwekea ugo kila upande. Watumishi wake walikuwa wametumwa kuutunza. “Je! ni kazi gani iliyoweza kutendeka ndani ya shamba langu la mizabibu,” anashangaa, “nisiyoitenda?” Isaya 5:1-4. Ingawa yeye alitazamia kwamba ungeweza kuzaa zabibu, ukazaa zabibu-mwitu, lakini akiwa na tumaini na kutamani sana kwamba ungezaa sana, akaja mwenyewe katika shamba lake la mizabibu, ili kwa nasibu upate kuokolewa, usiharibiwe kabisa. Akachimba kuuzunguka mzabibu wake; akaupogolea na kuutunza. Hakuchoka katika juhudi zake za kuuokoa mzabibu wake aliupanda yeye mwenyewe.

Kwa miaka mitatu, Bwana huyo wa nuru na utukufu, alikuwa ameingia na kutoka miongoni mwa watu wake. Naye “akazunguka huko na huko, akitenda kazi njema na kuonya wote walioonewa na Ibilisi;” akiwatia moyo wenye huzuni nyingi, akiwafungua wale waliofungwa, akiwarudishia kuona wale waliokuwa vipofu, vilema akiwafanya watembee na viziwi kusikia, akiwatakaswa wenye ukoma, akiwafufua wafu, na kuwahubiri habari njema. Matendo 10:38; Luka 4:18; Mathayo 11:5. Kwa watu wa tabaka zote, bila kuwabagua, alitoa mwito wake wa rehema: “Njoni kwangu, ninyi nyote msumbukao na wenye kulemewa na mizigo, nami nitawapumzisha.” Mathayo 11:28.

Maonyo Yadhikiwa

Ingawa yeye alilipwa mabaya kwa mema aliyowatendea, na chuki badala ya upendo wake (Zaburi 109:5), alikuwa amefanya kazi yake ya utume wa rehema kwa uthabiti. Hakuwafukuza kamwe wale waliotafuta neema yake. Akiwa anatangatanga bila kuwa na makao, shutuma na ukata vikiwa ndiyo sehemu ya maisha yake ya kila siku, aliishi kwa ajili ya kuwahudumia watu katika mahitaji yao na kuifanya mizigo ya maafa yao kuwa myepesi, na kuwasihii wapokee kipawa kile cha uzima. Mawimbi ya rehema, yaliyosukumwa nyuma na mioyo ile mikaidi, yalirudi kwao katika wimbi lenye nguvu zaidi la upendo wake wenye huruma, usioelezeka. Lakini Israeli alikuwa amempa kisogo Rafiki yake bora sana na msaidizi wake wa pekee. Upendo wake uliokuwa ukiwasihii sana ulikuwa umedharauliwa, mashauri yake yalikuwa yamepigwa teke, maonyo yake yakadhihakiwa.

Saa ile ya tumaini na msamaha ilikuwa inapita upesi sana; kikombe cha ghadhabu ya Mungu kilichokuwa kimeahirishwa kwa muda mrefu kilikuwa karibu kimejaa kabisa. Wingu lile lililokuwa linajikusanya katika vizazi vile vyote vya ukafiri na uasi, sasa likiwa jeusi na likiwa limebeba misiba ndani yake, lilikuwa linakaribia sana kupasuka juu ya watu wale wenye hatia; na yeye ambaye peke yake angeweza kuwaokoa katika ajali iliyokuwa karibu sana kutokea alikuwa amedharauliwa, ametukanwa, amekataliwa, na punde si punde alipaswa kusulibiwa. Wakati ule wa kuangikwa kwa Kristo juu ya msalaba ule wa Kalvari, ndipo ingekoma siku ya Israeli kama taifa lililopendelewa na kubarikiwa na Mungu. Kupotea hata mtu mmoja tu ni msiba mkubwa mno unaozidi faida na hazina zote za ulimwengu huu; lakini Kristo alipoutazama mji wa Yerusalemu, maangamizi ya mji ule wote, taifa lote, yalionekana mbele yake - yaani, mji ule, taifa lile, ambalo hapo mwanzo lilikuwa limeteuliwa na Mungu, ambalo lilikuwa hazina yake ya pekee.

Manabii walikuwa wameomboleza juu ya uasi wa Israeli na maangamizi ya kutish yaliyozipatiliza dhambi zao. Yeremia alitamani macho yake yangekuwa kama chemchemi ya machozi, ili apate kulia mchana na usiku kwa ajili ya waliouawa miongoni mwa binti za watu wake, kwa ajili ya kundi la Bwana lililokuwa limechukuliwa mateka. Yeremia 9:1; 13:17. Basi, ni huzuni gani alikuwa nayo yeye [Kristo] ambaye kwa mtazamo wake wa kinabii aliona mbele, sio miaka mingi bali vizazi vingi sana. Alimwona malaika yule aharibuye akiwa na upanga ulioinuliwa juu ya mji ule uliokuwa maskani ya Yehova kwa muda mrefu sana. Kutoka kwenye kilele cha Mlima wa Mizeituni, yaani, kutoka mahali pale pale alipokaa [baadaye] Tito na jeshi lake, [Kristo] alitazama ng'ambo ya bonde lile na kuziona nyua zile takatifu pamoja na baraza zake zenye matao na nguzo, macho yake yakiwa hayaoni vizuri kwa machozi [yaliyokuwa yakimtoka], aliona picha ya kutisha, kuta zile zikiwa zimezingirwa na majeshi ya kigeni. Alisikia vishindo vya miguu vya majeshi yaliyokuwa yanajikusanya kwa vita. Alizisikia sauti za akina mama na watoto zikilia kwa kukosa mkate (chakula) ndani ya mji ule uliozingirwa. Aliiona nyumba yake takatifu na nzuri, majumba yake ya kifalme pamoja na minara yake, ikiteketezwa kwa moto, na pale yalipokuwa yamesimama [majengo yale] mara ya kwanza, pakawa ni magofu tu yaliyokuwa yakifuka moshi.

Kutawanywa Katika Kila Nchi

Akiangalia kushuka katika vizazi vingi kuja kwetu, aliwaona watu wale wa agar [Wayahudi] wakiwa wametawanyika katika kila nchi, “kama meli zilizovunjika katika pwani ya jangwa.” Katika mapatilizo yale ya wakati ule ambayo yalikuwa yako karibu sana kuwaangukia watoto wake, aliona kuwa ule ulikuwa ni mwonjo wa kwanza tu kutoka katika kikombe kile cha ghadhabu ambacho wakati ule wa hukumu ya mwisho [Yerusalemu] atakunywa mpaka na machicha [sira] yake. Huruma ya Mungu, upendo wake wenye shauku kuu, ulipata nafasi ya kutamkwa kwa maneno haya yaliyojaa maombolezo: “Ee Yerusalemu, Yerusalemu, uwauaye manabii, na kuwapiga kwa mawe wale waliotumwa kwako! Ni mara ngapi nimetaka kuwakusanya pamoja watoto wako, kama vile kuku avikusanyavyo pamoja vifaranga vyake chini ya mabawa yake, lakini hamkutaka!” Laiti kama wewe, Ee taifa uliyependelewa kuliko taifa jingine lo lote, ungalijua wakati wa kujiliwa kwako! Nimemzuia malaika yule wa hukumu,

nimekuita upate kutubu, lakini yote hayo yamekuwa ni kazi bure kwako wewe. Sio tu watumishi, wajumbe na manabii wangu uliowakataa na kuwatupilia mbali, bali hata yeye yule Aliye Mtakatifu wa Israeli, Mkombozi wako. Kama utaangamizwa, basi, uwajibikaji utakuwa juu yako wewe mwenyewe. “Wala hamtaki kuja kwangu mpate kuwa na uzima.” Mathayo 23:37; Yohana 5:40.

Kristo aliona katika mji ule wa Yerusalemu ishara ya ulimwengu huu ulio sugu kwa sababu ya kutokuamini kwake na maasi yake [uvunjaji wake wa Amri Kumi - 1 Yn. 3:4, AJKK], na ambao unaharakisha kukutana na mapatilizo ya hukumu za Mungu. Misiba ya taifa la wanadamu walioanguka [dhambini], iliyousonga moyo wake, ikalazimisha kilio kile kilichojaa uchungu mkubwa mno kutoka kinywani mwake. Aliiona kumbukumbu ya dhambi zao katika misiba inayowapata wanadamu, machozi yao, na damu; moyo wake uliguswa kwa huruma yake isiyo na kifani kwa wale walioteswa na kupata maumivu ulimwenguni; alitamani sana kuwapunguzia wote maumivu yao. Lakini hata mkono wake usingeweza kuligeuza wimbi lile la misiba itakayowapata wanadamu; ni wachache mno ambao wangemtafuta yeye Aliye Chimbuko la Msaada wao. Alikuwa radhi kuimwaga nafsi yake hata mauti, ili apate kuwaletea wokovu mahali pale ambapo wao wangeweza kuupata; lakini ni wachache mno ambao wangekwenda kwake ili wapate kuwa na uzima huo.

Mwana wa Mungu Atokwa na Machozi

Tazama yakimdondoka machozi Mfalme yule wa mbinguni! Yule Mwana wa Mungu wa milele, akiwa anasumbuka sana katika roho yake, akiinama chini kwa uchungu mkubwa! Tukio lile likaijaza mbingu yote na mshangao. Tukio lile linatufunulia sisi ubaya wa dhambi uliokithiri mno; huonyesha jinsi kazi ilivyo ngumu, hata kwa Mungu mwenye Uweza usio na kikomo, kuwaokoa wenye dhambi kutokana na matokeo ya kuivunja Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. Yesu, akiangalia kushuka chini mpaka kwenye kizazi kile cha mwisho, aliiona dunia hii ikiwa imejiingiza katika madanganyo kama yale yaliyosababisha maangamizi ya mji ule wa Yerusalemu. Dhambi kubwa ya Wayahudi ilikuwa ni ile ya kumkataa Kristo; dhambi kuu ya Ulimwengu wa Kikristo ingekuwa ni ile ya kuikataa Sheria ya Mungu [Amri Kumi], ambayo ni msingi wa Serikali yake ya Mbinguni na Duniani. Amri [Kumi] za Yehova zingeweza kudharauliwa na kuwa kama si kitu kwao. Mamilioni wakiwa chini ya utumwa wa dhambi, yaani, wakiwa watumwa wa Shetani, wakikabiliwa na mateso ya mauti ya pili, wangeweza kukataa kuyasikiliza maneno ya ile kweli katika siku ile ya kujiliwa kwao. Ni upofu wa kutisha huo! Ni kupumbazika kwa ajabu huko!

Siku mbili kabla ya Pasaka, Kristo alipotoka hekaluni kwa mara yake ya mwisho, baada ya kuwasuta hadharani kwa unafiki wao watawala wale wa Kiyahudi, akatoka tena pamoja na wanafunzi wake kwenda kwenye Mlima ule wa Mizeituni na kuketi yeye mwenyewe kwenye mtelemko ule wenye majani na kuuangalia mji ule. Mara moja tena akakaza macho yake juu ya kuta zake, minara yake, na majumba yake ya kifalme. Mara moja tena akalitazama hekalu lile katika fahari yake inayong'aa sana, yaani, likiwa taji ya kifalme ya uzuri juu ya mlima ule mtakatifu.

Hekalu La Kifahari

Miaka elfu moja kabla yake, Mtunga Zaburi alizikuza fadhili za Mungu alizokuwa nazo kwa Israeli kwa kuifanya nyumba yake takatifu kuwa maskani yake, alisema: “Kibanda chake pia kiko Salemu, na maskani yake iko Sayuni.” Yeye “aliichagua kabila ya Yuda, Mlima Sayuni alioupenda. Akajenga patakatifu pake kama vilele.” Zaburi 76:2; 78:68,69. Hekalu lile la kwanza lilikuwa limejengwa katika kipindi kile cha usitawi mkuu kabisa katika historia ya Israeli. Akiba kubwa sana ya hazina ilikuwa imekusanywa na Daudi, na ramani ya ujenzi wake ilichorwa kwa uongozi wa Mungu. 1 Mambo ya Nyakati 28:12,19. Sulemani, mwenye hekima kuliko wafalme wote wa Israeli, alikuwa ameikamilisha kazi ile. Hekalu lile lilikuwa ni

jengo la kifahari mno ambalo ulimwengu ulikuwa umepata kuliona. Lakini Bwana kupitia kwa nabii Hagai alikuwa ametangaza hivi kuhusu hekalu lile la pili: “Utukufu wa mwisho wa nyumba hii utakuwa mkuu kuliko utukufu wake wa kwanza.” “Nami nitatikisa mataifa yote, na vitu vinavyotamaniwa na mataifa yote vitakuja; nami nitaijaza nyumba hii utukufu, asema BWANA wa majeshi.” Hagai 2:9,7.

Baada ya kuharibiwa kwa hekalu lile na Nebukadreza, ambalo, mnamo miaka mia tano kabla ya kuzaliwa kwake Kristo, lilijengwa tena na watu wale waliotoka katika utumwa wao wa maisha ambao walikuwa wamerudi katika nchi ile iliyoharibika na kuhamwa karibu na watu wote. Wakati ule walikuwamo miongoni mwao wazee waliokuwa wameuona utukufu wa hekalu la Sulemani, ambao walilia ulipowekwa msingi wa jengo lile jipya, wakisema kwamba lilikuwa duni mno kuliko lile la kwanza. Hisia iliyokuwapo imeelezwa kwa nguvu na yule nabii, aliposema: “Miongoni mwenu amebaki nani aliyeiona nyumba hii katika utukufu wake wa kwanza? Nanyi mnaionaje sasa? Je! mbele ya macho yenu, siyo kama si kitu?” Hagai 2:3; Ezra 3:12. Ndipo ahadi ilipotolewa kwamba utukufu wa lile la pili ungekuwa mkubwa kuliko ule wa lile la kwanza.

Lakini hekalu lile la pili halikulipita lile la kwanza kwa fahari yake; wala halikutakaswa kwa ishara inayoonekana wazi ya kuwako kwake Mungu ambayo ilikuwamo katika hekalu la kwanza. Hapakuwa na maonyesho ya uweza ule usio wa kibinadamu kuzindua kuwekwa wakf kwake. Hakuna wingu lenye utukufu lililoonekana ili kulijaza hekalu lile jipya lililokuwa limejengwa. Hakuna moto ulioshuka kutoka mbinguni kuja kuteketeza dhabihu juu ya madhabahu yake. Hapakuwa na nuru ile tena iliyokuwa tukufu [Shekina] katikati ya wale makerubi katika patakatifu pa patakatifu; sanduku la agano, kiti cha rehema, na mbao zile za ushuhuda [Amri Kumi] hazikuwamo mle. Hakuna sauti iliyosikika kutoka mbinguni kumjulisha kuhani aliyekuwa na maswali endapo alitaka kujua mapenzi ya Yehova.

Lapewa Heshima Kwa Kuwapo Kwake Kristo

Kwa karne nyingi Wayahudi walikuwa wamefanya kazi bure kujaribu kuonyesha kwa jinsi gani ahadi ya Mungu iliyotolewa na Hagai ilikuwa imetimizwa; lakini kiburi na kutokuamini kwao vikaipofusha akili yao wasipate kujua maana halisi ya maneno ya nabii yule. Hekalu lile la pili halikupewa heshima kwa kuwako wingu lile la utukufu wa Yehova, bali kwa kuwapo kuliko hai kwa yule Mmoja [Kristo], ambaye ndani yake ulikaa utimilifu wote wa Mungu kimwili – ambaye alikuwa Mungu yeye mwenyewe akiwa amedhihirishwa katika mwili. Yule “aliyetamaniwa na mataifa yote” alikuwa amekuja kweli katika hekalu lake wakati ule yule Mtu wa Nazareti alipofundisha na kuponya katika nyua zake takatifu. Ni kwa kuwako kwake Kristo, tena, ni katika huko tu, hekalu lile la pili likalipita lile la kwanza kwa utukufu. Lakini Israeli walikuwa wamekiondolea mbali nalo kile Kipawa cha Mbinguni [Kristo]. Siku ile Mwalimu yule mnyenyekevu alipokuwa ametoka nje kupitia katika lango lile la dhahabu, utukufu ulikuwa umeondoka milele pamoja naye kutoka katika hekalu lile. Maneno haya ya Mwokozi yalikuwa tayari yametimizwa: “Angalieni, nyumba yenu mmeachiwa hali ya ukiwa.” Mathayo 23:38.

Wanafunzi walikuwa wamejawa na hofu pamoja na mshangao kuhusu utabiri wa Kristo wa kuangushwa chini kwa hekalu lile, nao wakatamani kuelewa zaidi maana ya maneno yake. Mali, kazi, na ufundi wa ujenzi wa jengo lile vilikuwa vimetumika kwa wingi kwa miaka arobaini ili kuendeleza fahari yake. Herode Mkuu alikuwa ametumia kwa wingi utajiri wa Warumi na hazina ya Wayahudi, na hata mfalme yule wa dola wa ulimwengu alikuwa amelipamba vizuri kwa vipawa vyake. Vipande vikubwa sana vya marumaru, vya ukubwa ulio karibu wa kustaajibisha, vilivyosafirishwa toka Roma kwa kusudi hilo, vilikuwa sehemu ya jengo lile, na wanafunzi wake wakayageuza mawazo ya Bwana wao kuelekea kwenye vipande vile, wakasema: “Tazama, yalivyo mawe haya!” Marko 13:1.

“Mambo Hayo Yatakuwa Lini?”

Kuhusu maneno hayo Yesu alitoa jibu hili zito na la kushtua: “Amin, nawaambieni, Halitasalia hapa jiwe juu ya jiwe ambalo halitabomoshwa.” Mathayo 24:2.

Kubomolewa kwa mji ule wa Yerusalemu kulilinganishwa na wanafunzi wake na matukio yatakayotokea wakati ule Kristo atakapokuja mwenyewe katika utukufu wa kimwili kuja kukitwaa kiti cha enzi cha dola ya ulimwengu wote, kuwaadhibu Wayahudi wasiotaka kutubu, na kuivunjilia mbali nira ya [ukoloni wa] Kiroma kutoka kwa taifa lile. Bwana alikuwa amewaambia kwamba atakuja mara ya pili. Kwa hiyo, kule kutamka hukumu juu ya Yerusalemu kukayafanya mawazo yao kuelekezwa kwenye kule kuja kwake; nao walipokuwa wamekusanyika kumzunguka Mwokozi juu ya Mlima ule wa Mizeituni, wakauliza: “Mambo hayo yatakuwa lini? Nayo ni nini dalili ya kuja kwako, na ya mwisho wa dunia?” fungu la 3.

Kwa rehema yake zilikuwa zimefichwa kwa wanafunzi wake siku zile za usoni. Kama wakati ule wangekuwa wameelewa kikamilifu kuhusu mambo mawili ya kutisha – yaani, Mateso ya Mkombozi wao na Kifo chake, na Kuangamizwa kwa Mji wao pamoja na Hekalu - basi, wangekuwa wamezidiwa mno na hofu kuu. Kristo aliweka mbele yao muhtasari wa matukio yale makuu ambayo yalikuwa hayana budi kutokea mpaka mwisho wa wakati. Wakati ule maneno yake hayakueleweka kikamilifu; lakini maana yake hiyo ingeweza kufunuliwa wakati ule ambapo watu wake wangepata mafundisho yale yaliyotolewa ndani yake [hayo maneno]. Unabii aliutoa ulikuwa na sura mbili katika maana yake; wakati ule ule ulipokuwa unaonyesha mbele kwenye maangamizi ya Yerusalemu, pia ulizidhihirisha mapema hofu kuu za siku ile kuu ya mwisho.

Yesu aliwatangazia wanafunzi wake waliokuwa wakimsikiliza hukumu zilizokuwa karibu kuwaangukia Israeli wale waasi, na hasa mapatilizo yale ya kisasi ambayo yangewajia juu yao kwa kumkataa na kumsulibisha Masihi. Ishara zisizoweza kukosewa zingekitangulia kilele kile cha kutisha. Saa ile iliyoogopwa sana ingewajia bila kutarajiwa na kwa upesi. Tena Mwokozi aliwaonya wafuasi wake, akasema: “Basi hapo mtakapoliona *Chukizo la Uharibifu*, lile lililonenwa na Danieli, limesimama katika patakatifu (asomaye na afahamu) ndipo walio katika Uyahudi na wakimbilie milimani.” Mathayo 24:15,16; Luka 20:20,21. Wakati ule ambapo kawaida za ibada ya sanamu za Kiroma zingewekwa katika ardhi ile takatifu iliyoenea kwa mita zaidi ya mia mbili nje ya kuta za mji ule, hapo ndipo wafuasi wa Kristo wangepata usalama wao kwa kukimbia. Wakati ule ambapo ishara ile ya onyo ingeonekana, hapo ndipo wale ambao wangetaka kujiokoa nafsi zao walipaswa wasikawie hata kidogo. Katika nchi ile yote ya Yudea, kama vile katika Yerusalemu yenyewe, ishara ya kuanza kukimbia ni lazima itiiwe mara moja. Yule aliyekuwa juu ya dari hakutakiwa kushuka na kuingia nyumbani mwake, hata kama ni kwa ajili ya kuziokoa hazina zake alizozithamini sana. Wale waliokuwa wakifanya kazi mashambani mwao au katika mashamba ya mizabibu hawakulazimika kutumia muda fulani ili kurudi kulichukua vazi la nje waliloliweka kando ya shamba walipokuwa wakiendelea kufanya kazi ile ya jasho wakati wa hari [joto] ya siku ile. Walitakiwa wasisite-site hata kwa dakika moja, wasije wakajikuta wameingia katika maangamizi yale ya watu wote.

Katika utawala ule wa Herode, Yerusalemu ulikuwa haujafanywa kuwa mzuri tu, bali kwa kujenga minara, kuta, na ngome, mambo hayo yakiimarisha nguvu ya kawaida ya mahali pale ulipokuwa umekaa, ukawa unaonekana kuwa hauwezi kuingilika. Yule ambaye kwa wakati ule angetabiri hadharani juu ya kuangamizwa kwake [mji ule], kama Nuhu katika siku zake, angeweza kuitwa mwenda wazimu anayevumisha habari za mambo ya kutisha. Walakini, Kristo alisema hivi: “Mbingu na nchi zitapita; lakini maneno yangu hayatapita kamwe.” Mathayo 24:35. Kwa sababu ya dhambi zake, ghadhabu ilikuwa imetangazwa dhidi ya Yerusalemu, na ule ukaidi wake wa kutokuamini ukafanya maangamizi yake yawe ya hakika.

Bwana alikuwa ametangaza hivi kwa njia ya nabii Mika: “Sikieni haya, tafadhali, enyi vichwa vya nyumba ya Yakobo, mnaoitawala nyumba ya Israeli, mnaochukia hukumu, na kuipotisha adili. Wanaijenga Sayuni kwa damu, na Yerusalemu kwa uovu. Wakuu wake huhukumu ili wapate rushwa, na makuhani wake hufundisha ili wapate ijara, na manabii wale hubashiri ili wapate fedha; ila hata hivyo wantegemea BWANA, na kusema, Je! hayupo BWANA katikati yetu? Hapana neno baya lo lote litakalotufikia.” Mika 3:9-11.

Maneno hayo kwa unyofu yalieleza ufisadi wao na kujihesabia haki wenyewe wakazi wale wa Yerusalemu. Wakiwa wanajidai kuzishika kwa ukali kanuni za Sheria ya Mungu [Amri Kumi], wakawa wanazivunja kanuni zake zote. Walimchukia Kristo kwa sababu usafi na utakatifu wake uliufunua uovu wao, nao wakamshtaki kuwa yeye ndiye chimbuko la taabu zao zote ambazo zilikuwa zimewajia juu yao kama matokeo ya dhambi zao. Ingawa walimjua kuwa alikuwa hana dhambi, walikuwa wametangaza kwamba kifo chake kilikuwa ni cha lazima kwa usalama wa taifa lao.” “Tukimwacha hivyo” wakasema viongozi wale wa Kiyahudi, “watu wote watamwamini; na Warumi watakuja, watatuondolea mahali petu na taifa letu.” Yohana 11:48. Kama Kristo angeuawa, basi, wao wangeweza tena kuwa watu wenye nguvu, na umoja. Wakawaza hivyo, na kuafikiana na maamuzi ya kuhani wao mkuu, kwamba ingekuwa heri kwa mtu mmoja kufa kuliko taifa zima kuangamia.

Hivyo ndivyo wakuu wa Yuda walivyo “ijenga Sayuni kwa damu, na Yerusalemu kwa uovu.” Mika 3:10. Na, hata hivyo, walipokuwa wamemwua Mwokozi wao kwa sababu aliwashutumu kwa dhambi zao, wakajihesabia haki wao wenyewe na kujiona kuwa wao walikuwa ni watu waliopata upendeleo wa Mungu na kutazamia kwamba Bwana atawaokoa na maadui zao. “Basi,” akaendelea kusema yule nabii, “kwa ajili yenu, Sayuni utalimwa kama shamba lilimwavyo, na Yerusalemu utakuwa magofu, na mlima wa nyumba ya Mungu, utakuwa kama mahali palipoinuka msituni.” Fungu la 12.

Uvumilivu wa Mungu

Kwa karibu miaka ipatayo arobaini hivi baada ya Kristo mwenyewe kutangaza habari ya kuangamizwa kwa Yerusalemu, Bwana alizichelewesha hukumu zake juu ya mji ule na taifa lile. Uvumilivu wake [Mungu] ulikuwa ni wa ajabu kwa wale walioikataa Injili yake na wauaji wale wa Mwanawe. Mfano ule wa mtini usiozaa matunda uliwakilisha jinsi Mungu alivyolishughulikia taifa lile la Kiyahudi. Amri ilikuwa imetolewa, ikisema, “Uukate, mbona hata nchi unaiharibu?” (Luka 13:7), lakini rehema ya Mungu ikauacha kwa muda mrefu kidogo zaidi. Miongoni mwa Wayahudi wale walikuwamo watu ambao walikuwa hawajui tabia na kazi yake Kristo. Na watoto wao walikuwa hawajazifurahia nafasi zile nzuri, wala kuipokea nuru ile ambayo wazazi wao walikuwa wameipiga teke. Kwa njia ya mahubiri ya Mitume na wenzi wao, Mungu angefanya nuru ile ipate kuwaangazia; wangeruhusiwa kuona jinsi unabii ulivyokuwa umetimizwa, sio tu katika kuzaliwa na maisha yake Kristo, bali katika kifo chake na ufufuo wake. Watoto hawakuhukumiwa kwa dhambi za wazazi wao [Eze. 18:18-24]; lakini, walipokuwa wamepokea maarifa ya nuru ile yote iliyokuwa imetolewa kwa wazazi wao, watoto wale wakaikataa ile nuru zaidi waliyokuwa wamepewa, wakashiriki katika dhambi za wazazi wao, na kukijaza kikombe cha uovu wao.

Hali ya Kusikitisha ya Taifa

Uvumilivu wa Mungu kwa Yerusalemu uliwaimarisha tu Wayahudi wale katika ukaidi wao wa kutokutaka kutubu. Katika chuki yao na ukatili wao kwa wanafunzi wale wa Yesu wakawa wameikataa rehema iliyotolewa kwao kwa mara ya mwisho. Basi Mungu akauondoa ulinzi wake kwao na kuuondoa uweza wake [Roho wake Mtakatifu] uliomzuia Shetani na malaika zake, ndipo taifa lile likawa limeachwa mikononi mwa kiongozi yule waliyokuwa wamemchagua. Watoto wake walikuwa wameipiga teke neema yake Kristo, ambayo ingewawezesha kuzishinda hisia zao mbaya, na hizo sasa zikawa zimewatawala. Shetani akawa ameziamsha tamaa zao kali na mbaya sana ndani ya mioyo yao. Watu wale hawakutumia akili zao; walikuwa wamerukwa na akili - yaani, wametawaliwa na hisia zao za moyoni na ghadhabu yao ya kijinga. Wakawa mashetani kwa ukatili wao. Katika familia na katika taifa, miongoni mwa wenye vyeo vikubwa sana, kama vile ilivyokuwa miongoni mwa tabaka za chini sana, pakawa na shuku, wivu, chuki, magomvi, maasi, na mauaji. Hapakuwa na usalama po pote pale. Marafiki na ndugu wakasalitiana. Wazazi wakawaua watoto wao, na watoto nao

wazazi wao. Wakuu [Watawala] wa watu hawakuwa na uwezo wa kujitawala wenyewe. Hasira zao zisizozuilika zikawafanya kuwa watawala wanaowatawala watu kwa mabavu [madikteta]. Wayahudi wale walikuwa wameukubali ushuhuda wa uongo na kumhukumu Mwana wa Mungu asiye na hatia. Sasa mashtaka yao yale ya uongo yakafanya maisha yao kuwa ya mashakamashaka. Kwa njia ya matendo yao ya muda mrefu walikuwa wakisema: “Mkomesheni Mtakatifu wa Israeli mbele yetu.” Isaya 30:11. Sasa tamaa yao ilikuwa haina kizuizi. Hofu ya [kuwako kwake] Mungu haikuwasumbua tena. Shetani alikuwa akiliongoza taifa lile na wenye mamlaka kuu ya serikali na dini walikuwa chini ya utawala wake.

Viongozi wa vikundi vilivyokuwa vinapingana wakati fulani wakaungana pamoja na kuwapora mali na kuwatesa wahanga wao maskini, kisha majeshi yao yakashambuliana tena na kufanya mauaji ya kikatili sana. Hata utakatifu wa hekalu haukuweza kuzuia ukatili wao wa kutisha. Waabuduo mle waliuawa na kuanguka chini ya madhabahu, na patakatifu pale pakatiwa unajisi kwa maiti za wale waliouawa. Hata hivyo, katika upofu wao na kufuru ya kiburi chao cha makusudi wachochezi wale waliofanya kazi ile ya kishetani wakatangaza hadharani kwamba wao hawakuwa na hofu yo yote [hawakusadiki kabisa] kwamba Yerusalemu ungeweza kuangamizwa, kwa maana ulikuwa ni mji wa Mungu mwenyewe. Kuimarisha nguvu yao kwa uthabiti zaidi, wakawapa manabii wa uongo rushwa, hata wakati ule majeshi ya Kirumi yalipokuwa yamelizingira hekalu lile, ili wawatangazie watu kwamba iliwapasa kungojea wokovu kutoka kwa Mungu. Mpaka mwisho kabisa, watu wengi walishikilia imani ile kwamba yule Aliye Juu angeweza kuingilia kati na kusababisha kushindwa kwa maadui zao. Walakini, Israeli walikuwa wameupiga teke ulinzi wa Mungu, na sasa hawakuwa na ulinzi wote. Ee Yerusalemu uliyejaa majonzi! uliyeraruriwa kwa mafarakano yaliyo ndani yako, damu ya watoto wako waliouana ovyo kwa mikono yao wenyewe imejaa katika mitaa yako, wakati majeshi ya kigeni yanazibomoa ngome zako na kuwaua watu wako wa vita!

Utabiri wa Kristo Watimizwa

Utabiri wote uliotolewa na Kristo kuhusu maangamizi ya Yerusalemu ulitimizwa neno kwa neno. Wayahudi waliuonja wenyewe ukweli wa maneno yake haya ya onyo: “Na kipimo kile mpimiacho ndicho mtakachopimiwa.” Mathayo 7:2.

Ishara na maajabu vikaonekana, vikiashiria maafa na maangamizi. Katikati ya usiku wa manane nuru isiyokuwa ya kawaida ilianguka juu ya hekalu lile na juu ya madhabahu yake. Juu ya mawingu wakati wa kuchwa [kuzama] jua zikaonekana picha za magari ya vita yanayovutwa na farasi pamoja na watu wa vita [wanajeshi] waliokuwa wakijikusanya kwa vita. Makuhani wale waliohudumu usiku katika patakatifu waliogofywa mno kwa sauti za ajabu; nchi ikatetemeka, na sauti nyingi zikasikika zikipiga kelele, na kusema, “Hebu na tuondoke mahali hapa kuanzia sasa.” Lango lile kubwa la mashariki, ambalo lilikuwa zito mno kiasi kwamba ilikuwa ni vigumu sana kuweza kulifunga hata na watu ishirini hivi, na ambalo lilifungwa kwa komeo kubwa sana za chuma zilizozamishwa chini sana ya njia ile ya mawe magumu, likafunguka lenyewe usiku wa manane, bila kuonekana kwa macho watu waliolifungua. - Milman, *The History of the Jews*, kitabu cha 13.

Kwa miaka saba mtu mmoja aliendelea kupanda na kushuka katika mitaa ya Yerusalemu, akiwatangazia ole uliokuwa unaujia mji ule. Mchana na usiku akaimba wimbo ule wa maombolezo wa wenda wazimu, akisema: “Sauti toka mashariki! Sauti toka magharibi! Sauti zatoka katika pepo [pande] zile nne! Sauti hizo ni dhidi ya Yerusalemu na dhidi ya hekalu! Sauti hizo ni dhidi ya mabwana na mabibi arusi! Ni sauti dhidi ya watu wote!” - k.k.k. [kitabu kile kile]. Kiumbe huyo wa ajabu alifungwa na kucharazwa viboko, lakini hakuna sauti yo yote ya kulalamika iliyotoka kinywani mwake. Kwa matusi yale na kutendewa vibaya kule yeye alijibu tu, akasema: “Ole, ole kwa wakazi waliomo ndani yake!” Kilio chake cha onyo hakikukoma mpaka alipouawa katika harakati za kuzingirwa kwa mji ule alizokuwa amezitabiri.

Wakristo Waokoka

Hakuna Mkristo hata mmoja aliyeangamia katika maangamizi yale ya Yerusalemu. Kristo alikuwa amewapa onyo wanafunzi wake, na wale wote walioyasadiki maneno yake wakaingojea ahadi ile iliyoahidiwa. “Lakini mtakapooni mji wa Yerusalemu umezungukwa na majeshi,” Yesu alisema, “ndipo jueni ya kwamba uharibifu wake umekaribia. Ndipo walio katika Uyahudi na wakimbilie milimani, na walio katikati yake wakimbilie nje.” Luka 21:20,21. Baada ya Waroma, chini ya Sestio (Cestius), kuuzingira mji ule wote, bila kutarajiwa wakaacha kuuhusuru wakati kila kitu kilionyesha kuwa wakati ule ulikuwa unafaa kwa mashambulio ya mara moja. Wale waliozingirwa, wakiwa wamekata tamaa ya kuweza kufanikiwa kuyapinga mashambulio yale, walikuwa karibu sana kujisalimisha, wakati ule yule jenerali wa Kiroma alipoyaondoa majeshi yake bila kuonekana sababu hata moja iliyo dhahiri. Lakini maongozi ya Mungu yenye rehema yalikuwa yanayaongoza matukio yale kwa faida ya watu wake. Ishara ile iliyoahidiwa ilikuwa imekwisha kutolewa kwa Wakristo wale waliokuwa wakiingojea, na sasa nafasi ilikuwa imetolewa kwa wale wote ambao wangetaka kufanya hivyo, ili kulitii onyo la Mwokozi. Mambo yalikuwa yamedhibitiwa kiasi kwamba si Wayahudi, wala Waroma ambao wangeweza kuzuia kukimbia kwa Wakristo wale. Kurudi nyuma kwa Sestio kukawafanya Wayahudi wale kushambulia ghafula kutoka mjini Yerusalemu, wakaliandama jeshi lake lililokuwa likirudi nyuma; na wakati majeshi yote mawili yalipokuwa yakipambana hivyo kwa ukamilifu, Wakristo wale wakapata nafasi ya kuondoka mjini mle. Katika wakati ule nchi ilikuwa imesafishwa isiwe na maadui ambao wangejaribu kuwazuia. Wakati ule wa kuzingirwa kwao, Wayahudi walikuwa wamekusanyika Yerusalemu kusherehekea Sikukuu ya Vibanda, hivyo Wakristo katika nchi ile yote waliweza kuokoka bila kusumbuliwa nao. Bila kuchelewa wakakimbilia mahali pa salama - yaani, katika mji wa Pela (Pella), katika nchi ya Perea, ng’ambo ya Yordani.

Wayahudi Waendelea Kukataa Kusalimu Amri

Majeshi ya Kiyahudi, yakimwandama Sestio na jeshi lake, yakawashambulia nyuma yao kwa ukali uliotishia maangamizi ya Waroma wale wote. Ilikuwa ni kwa shida mno kwa Waroma wale kufanikiwa kurudi nyuma. Wayahudi waliokoka karibu bila kupata hasara yo yote, wakarudi Yerusalemu kwa shangwe kuu pamoja na nyara zao walizoziteka. Walakini kwa dhahiri ushindi ule uliwaletae uovu tu. Uliwachochea kuwa na roho ya ukaidi katika kuwapinga Waroma, jambo ambalo liliharakisha kuwaletae maafa yasiyoneneka katika maangamizi ya mji ule.

Yalikuwa ni maafa ya kuogofya mno yaliyouangukia Yerusalemu ulipozingirwa tena na Tito (Titus). Mji ule ulizingirwa wakati wa Pasaka, mamilioni ya Wayahudi walipokuwa wamekusanyika ndani ya kuta zake. Akiba yao ya chakula, ambayo kama ingehifadhiwa kwa uangalifu ingekuwa imewalisha wakazi wake kwa miaka mingi, ilikuwa imeharibiwa wakati uliopita kutokana na kijicho na kulipiza kisasi kulikofanywa na vikundi vile vilivyokuwa vikishindana, na sasa hofu yote ya kufa kwa njaa iliweza kuonjwa nao. Kipimo cha ngano kiliuzwa kwa talanta moja. Maumivu ya njaa yalikuwa makali mno hata watu wakatafuna ngozi ya mishipi [mikanda] na makubazi yao [ndara zao] pamoja na ngozi zilizozifunika ngao zao. Idadi kubwa sana ya watu wakatoka kimya kimya wakati wa usiku kwenda kukusanya mimea ya porini iliyoota nje kuzunguka kuta za mji ule, ingawa ni wengi waliokamatwa na kuuawa kwa mateso makali ya kikatili, mara nyingi, wale waliorudi salama waliporwa kile walichokuwa wamekusanya kwa kuhatirisha sana maisha yao. Mateso makali ya kinyama yalifanywa na wale waliokuwa madarakani, wakichukua kwa nguvu toka kwa watu maskini wenye shida chakula chao kidogo cha mwisho kilichokuwa kimebakia ambacho wangeweza kukificha. Na ukatili huo si mara chache ulitendwa na wanaume wale waliokuwa wamelishwa vizuri, ambao walitamani tu kujiwekea akiba ya chakula kwa siku za usoni.

Maelfu wakafa kwa njaa na tauni. Upendo aliozaliwa nao mtu ulionekana kana kwamba umetoweka kabisa. Waume wakawapora wake zao, na wake nao waume zao. Watoto walionekana wakinyang'anya chakula toka vinywani mwa wazazi wao waliozeeka. Swali la nabii yule lililosema, “Je! mwanamke aweza kumsahau mtoto wake anyonyaye?” lilipata jibu lake ndani ya kuta za mji ule uliokuwa unangojea kuangamizwa: “Mikono ya wanawake wenye huruma imewatokosa [imewapika] watoto wao wenyewe; walikuwa ndio chakula chao katika uharibifu wa binti ya watu wangu.” Maombolezo 4:10. Tena ukawa umetimizwa ule unabii wa onyo uliotolewa karne kumi na nne [miaka 1400] kabla ya wakati ule, ambao ulisema hivi: “Mwanamke kati yenu aliye mwororo na laini, ambaye hangehatirisha kuweka wayo wa mguu wake nchi kwa umalidadi na ulaini, jicho lake huyu litakuwa ovu juu ya mume wa kifurusi mwake, na juu ya mwanawe, na juu ya binti yake,... na juu ya wanawe atakaowazaa. Kwa kuwa atawala kwa siri [kwa kujificha], kwa uhitaji wa vitu vyote; katika mazingirwa na mkazo utakaokazwa na adui yako katika malango yako.” Kumbukumbu la Torati 28:56,57.

Maangamizi Kamili

Viongozi wale wa Kiroma walijaribu kuwatia hofu Wayahudi na kuwafanya wajisalimisha kwao. Wafungwa wale walioshindana nao walipokamatwa, walipigwa mijeledi, waliteswa, na kusuliwa mbele ya kuta za mji ule. Mamia wakauawa kila siku kwa njia kama ile, na kazi hiyo ya kuogofya iliendelea mpaka misalaba mingi mno ilipokuwa imesimikwa katika Bonde la Yehoshafati na pale Kalvari kiasi cha kutokuwapo nafasi ya kutembea katikati yake. Kwa namna ya kutisha mno yakapatilizwa maneno yale ya kiapo yaliyotamkwa nao mbele ya kiti kile cha hukumu cha Pilato, waliposema: “Damu yake na iwe juu yetu, na juu ya watoto wetu.” Mathayo 27:25.

Tito alikuwa tayari kuikomesha hali ile ya kutisha, na kuuachilia Yerusalemu usipate kipimo chote cha hukumu yake. Alijawa na karaha alipoiona miili ya wale waliokufa ikilala malundo kwa malundo katika mabonde yale. Kama mtu aliyependezwa mno, kutoka katika kilele kile cha Mlima wa Mizeituni, akaliangalia hekalu lile la kifahari na kutoa amri kwamba lisiguswe jiwe lake hata moja. Kabla hawajajaribu kuitwaa ngome ile, alitoa ombi la dhati kwa viongozi wale wa Kiyahudi ili wasije wakamlazimisha kupanajisi mahali pale patakatifu kwa umwagaji wa damu. Kama wangukuja na kupigana nao kutokea mahali pengine, basi, hakuna Mroma ye yote ambaye angeingia ndani na kulinajisi hekalu lile takatifu. Yusufu (Josephus) mwenyewe, katika ombi lake lililotolewa kwa ufasaha sana, aliwasihi wajisalimisha ili kujiokoa wenyewe, mji wao, pamoja na mahali pao pa ibada. Lakini maneno yake yalijibiwa kwa kutoa laana kali sana. Mishale ikarushwa kuelekea mahali pale aliposimama akiwasihi sana yule ambaye alikuwa ndiye mpatanishi wao wa kibinadamu wa mwisho. Wayahudi wale walikuwa wamekataa kusihiwa na Mwana wa Mungu, na sasa maonyo na maombi yaliyotolewa kwao yakawafanya tu kudhamiria zaidi na zaidi kuyapinga [mashambulio yale] mpaka mwisho. Zikawa ni bure kabisa juhudi alizofanya Tito kutaka kuliokoa hekalu lile; Mmoja Aliye Mkuu [Kristo] kuliko yeye alikuwa ametangaza kwamba jiwe halitasalia juu ya jiwe ambalo halitabomoshwa.

Ukaidi ule wa kijinga wa viongozi wale wa Kiyahudi, na uhalifu uliotendwa ndani ya mji ule uliokuwa umezingirwa, vikachochea chuki na hasira kali ya wale Waroma, na Tito hatimaye akakata shauri kulitwaa hekalu lile kwa dharuba. Lakini alidhamiria kwamba ikiwezekana lingeokolewa lisiharibiwe. Lakini amri zake hazikutiiwa. Usiku alipokuwa amekwenda kulala usingizi katika hema yake, Wayahudi, wakifanya mashambulio yao kutoka katika hekalu lile, wakawashambulia askari waliokuwa nje. Katika mapigano yale, mwenge wa moto ulitupwa ndani na askari kupitia katika nafasi ya ukumbi ule, na mara hiyo vyumba vilivyojengwa kwa mbao za mwerezi kuizunguka nyumba ile takatifu vikashika moto na kuungua. Tito alikimbia kasi pamoja na majenerali wake na wakuu wa majeshi ya Kiroma, na kuwaamuru askari wake kuuzima ule moto. Maneno yake hayakusikilizwa. Katika ghadhabu yao askari wale wakatupa mienge ya moto ndani ya vyumba vile vilivyokuwa vimeunganishwa na hekalu lile, kisha kwa

panga zao wakaua idadi kubwa ya wale waliokuwa wamekimbilia mle kujificha. Damu ikabubujika kama maji kwenda chini ya ngazi za hekalu lile. Maelfu kwa maelfu ya Wayahudi wakaangamia. Juu ya kelele zile za vita zikasikika kelele zilizosema: “Ikabodi!” - yaani, Utukufu Umeondoka!

Tamasha ya Kuogofya

“Tito aliona vigumu kabisa kuizuia hasira kali ya askari wake; akaingia ndani pamoja na maofisa wake, na kuikagua sehemu ya ndani ya jengo lile takatifu. Mng’aro uliokuwamo mle uliwajaza na mshangao, na kwa vile moto ule ulikuwa bado haujapenya kuingia patakatifu pale, akafanya juhudi yake ya mwisho kujaribu kuliokoa, akaruka kwenda mbele, akawasihi kuuzuia moto ule mkubwa. Mkuu wa kikosi [akida] aliyeitwa Liberari (Liberaris), akiwa ameandamana na afisa wake mwandamizi wa jeshi, alijitahidi sana kulazimisha utii [kutoka kwa wanajeshi wake]; lakini hata ile heshima kwa mfalme wao ilishindikana kuitoa kutokana na uadui wao mkubwa dhidi ya Wayahudi wale, na ukali wa mapigano yale, na ile tamaa yao isiyoweza kutoshelezwa ya kupora nyara. Askari wale waliona kila kitu kilichowazunguka pale kiking’aa kwa dhahabu, ambayo iling’aa sana na kuyatia macho kiwi kwa nuru ile kali ya ndimi za moto; walidhani kwamba hazina ambazo thamani yake ilikuwa haiwezi kukadirika zilikuwa zimehifadhiwa katika patakatifu pale. Askari mmoja, asiyefahamika, akautupa mwenge wake uliokuwa unawaka kupitia katikati ya bawabu za mlango: kwa ghafula jengo zima likawaka moto. Moshi ule uliokuwa unayafanya macho yasione vizuri, pamoja na moto ule ukawalazimisha maofisa wale kurudi nyuma, na jengo lile zuri sana likaachwa kukabiliwa na ajali yake.

“Ilikuwa ni tamasha ya kuogofya kwa Mroma - je! ilikuwaje kwa Myahudi? Kilele chote cha kilima kile kilichokuwa kinauamrisha mji mzima, kikawaka moto kama volkano. Moja baada ya jingine, majengo yale yakaanguka chini kwa kishindo kikubwa sana na kumezwa katika shimo lile lililowaka moto. Dari zile zilizojengwa kwa mbao za mwerezi zilikuwa kama ndimi za moto; minara ile mirefu, myembamba, iliyopakwa dhahabu iling’aa kama nuru nyekundu iliyochongoka kama misumari; minara ile kwenye lango ilirusha juu nguzo ndefu za moto na moshi. Vilima vilivyokuwa jirani na pale vikaangazwa; na vikundi vyeusi vya watu vilionekana vikiangalia kwa wasiwasi uliojaa hofu kuona maendeleo ya kazi ile ya maangamizi: kuta na sehemu za mji ule zilizokuwa zimeinuka juu zilijaa nyuso za watu, nyingine zikiwa zimegeuka rangi yake kwa uchungu mkubwa na kukata tamaa, nyingine zikiwa zimekunja uso kwa ghadhabu kwa kushindwa kwao kufanikiwa kulipiza kisasi. Makelele ya askari wale wa Kiroma walipokuwa wakikimbia huku na huko, na kilio cha maumivu kutoka kwa askari wale waasi [wa Kiyahudi] waliokuwa wakiangamia katika ndimi zile za moto zilizochanganyika pamoja na mngurumo wa moto ule mkubwa na kupasuka kama radi kwa mbao zile zilizokuwa zikidondoka chini. Mwangwi wa milima ile kutoka kwenye vilele vyake ulijibu na kuvirudisha vilio vile vikali vya watu wale; kuzunguka kuta zote vikavuma vilio na maombolezo; watu waliokuwa wakifa kwa njaa wakazikusanya nguvu zao za mwisho na kutoa kilio chao kutokana na maumivu na majonzi yao makali waliyopata.

“Mauaji ndani ya mji ule yalikuwa ya kutisha sana kuliko yale yaliyoonekana nje yake. Wanaume kwa wanawake, wazee kwa vijana, askari waasi kwa makuhani, waliokuwa wakipigana pamoja na wale waliokuwa wakiomba kuhurumiwa, walifyekwa kiholela. Idadi ya waliouawa ilizidi ile ya wauaji. Wakuu wa vikosi walilazimika kupanda juu ya malundo ya miili ya wale waliokufa kuendelea na kazi yao ya maangamizi.” - Milman, *The History of the Jews*, kitabu cha 16.

Baada ya kuharibiwa kabisa hekalu lile, mji mzima ukaangukia mikononi mwa Waroma. Viongozi wa Wayahudi wakaiacha minara yao inayoweza kuhimili mashambulio yote, na Tito akaikuta imeachwa ukiwa. Akaikazia macho kwa mshangao, na kutangaza kwamba ni Mungu aliyeitoa na kuiweka mikononi mwake; kwa maana hakuna mitambo, hata iwe na nguvu jinsi gani, ambayo ingefanikiwa dhidi ya buruji zile kubwa mno ajabu. Mji ule pamoja na hekalu

lake vikateketezwa hadi kwenye misingi yake, na udongo ule liliposimama lile hekalu uka“limwa kama shamba lilimwavyo.” Yeremia 26:18. Katika kuzingirwa kule pamoja na mauaji yale yaliyofuata, zaidi ya watu milioni moja waliangamia; wale walionusurika walichukuliwa kama mateka na kupelekwa mbali, wakauzwa kama watumwa, wakaburutwa hadi Roma kuonyesha madaha na shangwe waliyokuwa nayo washindi wale, wakatupwa kwa wanyama wakali katika viwanja vyao vya duara vya michezo, au wakatawanywa ulimwenguni kote kama watu wasio na kwao wanaotangatanga tu.

Tunawiwa Kiasi Gani na Kristo

Wayahudi wale walikuwa wamejitengenezea wenyewe pingu zao; walikuwa wamekijaza wenyewe kikombe chao cha kulipizwa kisasi. Katika maangamizi yale kamili yaliyowaangukia wao kama taifa na katika majanga yote yaliyofuata katika kutawanyika kwao, walikuwa wanavuna tu mavuno waliyokuwa wameyapanda kwa mikono yao wenyewe. Nabii yule asema hivi: “Ee Israeli, umejiangamiza mwenyewe;” “Maana umeanguka kwa sababu ya uovu wako.” Hosea 18:9, KJV; 14:1. Mateso yao mara nyingi huwakilishwa [na watu] kama ni adhabu iliyopatilizwa juu yao kwa amri iliyotoka moja kwa moja kwa Mungu. Ni kwa njia hiyo laghai yule mkuu [Shetani] anajaribu kuificha kazi yake. Kule kukataa kwao kwa kiburi upendo na rehema ya Mungu ndiko kulisababisha ulinzi wa Mungu kuondolewa kwa Wayahudi wale, na Shetani aliachiwa apate kuwatawala kama apendavyo yeye. Ukatili wa kutisha uliotendeka katika maangamizi yale ya Yerusalemu ni kielelezo [hai] kinachothibitisha uwezo wa Shetani juu ya wale wanaokubali kutawaliwa naye.

Sisi hatuwezi kujua kwa kiasi gani tunawiwa kwa amani na ulinzi tunaoufurahia hivi sasa. Ni ule uweza wa Mungu uzuiiao [Roho Mtakatifu] unaowazuia wanadamu wasipate kuingia chini ya udhibiti kamili wa Shetani. Waasi [wasiotii Amri Kumi za Mungu] na wale wasio na shukrani, wanayo sababu kubwa ya kuwa na shukrani kwa ajili ya rehema yake Mungu na uvumilivu wake katika kuuzuia ukatili na uwezo wa yule mwovu wenye nia mbaya ya kuwadhuru. Lakini watu wanapovuka mipaka ya uvumilivu wa Mungu, basi, kwao kizuio hicho [Roho Mtakatifu] huondolewa. Mungu hakabiliani na mwenye dhambi kama mtekelezaji wa hukumu dhidi ya mwasi huyo [wa Amri Kumi]; bali yeye anawaacha peke yao wale wanaoikataa rehema yake, ili wapate kuvuna kile walichokipanda. Kila mwonzi wa nuru uliokataliwa, kila onyo lililodharauliwa au kupuuzwa, kila tamaa mbaya ya mwili iliyotoshelezwa, kila uvunjaji wa Sheria ya Mungu [Amri Kumi], ni mbegu iliyopandwa ambayo itatoa mazao yake yasiyokwisha. Roho wa Mungu, akipingwa daima, basi, hatimaye anaondolewa toka kwa mwenye dhambi huyo, kisha haibaki nguvu yo yote ya kuzizuia tamaa zake mbaya zitokazo moyoni mwake, wala haubaki ulinzi wo wote dhidi ya nia ya kuwadhuru na uadui wa Shetani. Maangamizi ya Yerusalemu ni onyo la kutisha na zito kwa wale wote wanaoichezea neema ya Mungu iliyotolewa kwao na kuyapinga maombezi ya neema hiyo ya Mungu. Haujapata kutolewa kamwe ushuhuda wa mkataa [wa mwisho] unaoonyesha chuki aliyo nayo Mungu dhidi ya dhambi na adhabu ya hakika itakayowaangukia waovu kuliko ile [iliyoiangukea Yerusalemu].

Unabii wa Mwokozi wetu juu ya kupatilizwa kwa hukumu zile juu ya Yerusalemu utatimizwa tena; ambao maangamizi yale ya kutisha yatakuwa sawa na kivuli tu. *Katika ajali ile iliyopata mji ule mteule [wa Yerusalemu] tunaweza kuyaona maangamizi ya ulimwengu huu ulioikataa rehema ya Mungu na kuikanyaga Sheria yake [Amri Kumi] chini ya miguu yake.* Kumbukumbu za misiba ya mwanadamu zilizoshuhudiwa na dunia hii katika karne zake ndefu za uhalifu ni nyeusi. Moyo unaugua, akili inadhoofika kwa kuzitafakari. Matokeo ya kuikataa mamlaka ile ya Mbinguni yamekuwa ya kuogofya sana. Lakini tukio lililo la giza zaidi linaelezwa katika mafunuo ya siku zile zijazo. Kumbukumbu zilizopita - milolongo ya misukosuko ya watu, mapambano, na mapinduzi ya kijeshi, “pambano la askari wa vita lina makelele yaliyojaa ghasia, na mavazi yaliyofiringishwa katika damu” (Isaya 9:5, KJV), - hayo ni kitu gani yakilinganishwa na hofu kuu za siku ile wakati Roho wa Mungu azuiaye

atakapoondolewa kabisa kutoka kwa waovu, hapo ndipo hasira kali za wanadamu zitakapolipuka zisiweze kuzuiwa tena! Wakati ule ndipo dunia hii itakapoonna, isivyopata kuona kamwe katika siku za nyuma, matokeo ya utawala wa Shetani.

Lakini katika siku ile, kama katika wakati ule wa maangamizi ya Yerusalemu, watu wa Mungu wataokolewa, kila mmoja atakayeonekana ameandikwa miongoni mwa hao walio hai. Isaya 4:3. Kristo ametangaza kwamba atakuja mara ya pili kuwakusanya watakatifu wake: “Ndipo mataifa yote ya ulimwengu watakapoomboleza, nao watamwona Mwana wa Adamu akija juu ya mawingu ya mbinguni pamoja na nguvu na utukufu mwingi. Naye atawatuma malaika zake pamoja na sauti kuu ya parapanda, nao watawakusanya wateule wake toka pepo [pande] nne, toka mwisho huu wa mbingu mpaka mwisho huu.” Mathayo 24:30,31. Hapo ndipo wale wasioitii Injili watakapoteketezwa kwa pumzi ya kinywa chake na kuangamizwa kwa mng’ao wa kuja kwake. 2 Wathesalonike 2:8. Kama Israeli ile ya zamani, waovu watajiangamiza wenyewe; wataanguka kwa uovu wao. Kwa maisha yao ya dhambi, wamejiweka wenyewe katika hali ya kutopatana kabisa na Mungu, tabia zao zimejaa ufidadi na uovu kiasi kwamba mafunuo ya utukufu wake [kuja kwake kwa utukufu] ni moto ulao kwao.

Je! Sisi Tulidharau Onyo Hilo?

Hebu watu na wajihadhari wasije wakalipuuzia fundisho lililotolewa kwao katika maneno yale ya Kristo. Kama vile alivyowaonya wanafunzi wake juu ya maangamizi ya Yerusalemu, akiwapa ishara ya kukaribia kwa maangamizi yale, ili wapate kuokoka; hivyo ndivyo alivyoionya dunia hii juu ya maangamizi yake ya mwisho, naye amewapa ishara ya kukaribia kwa maangamizi yale, ili wale wanaotaka wapate kuikimbia ghadhabu ile ijayo. Yesu anatangaza hivi: “Tena, kutakuwa na ishara katika jua, na mwezi, na nyota; na katika nchi dhiki ya mataifa.” Luka 21:25; Mathayo 24:29; Marko 13:24-26; Ufunuo 6:12-17. Wale wanaoziona dalili hizi za kuja kwake hawana budi ku“tambu[a] ya kuwa yu karibu, milangoni.” Mathayo 24:33. “Kesheni basi,” ni maneno yake ya onyo. Marko 13:35. Wale watakaolizingatia onyo hilo hawataachwa gizani, hata siku ile iwakute hawajawa tayari. Lakini kwa wale ambao hawatakesha, “siku ya Bwana yaja kama vile mwivi ajavyo usiku.” 1 Wathesalonike 5:2-5.

Dunia hii haiko tayari kuutambua ujumbe wa wakati huu kuliko vile walivyokuwa [hawako tayari] wale Wayahudi katika kulipokea onyo lake Mwokozi kuhusu Yerusalemu. Na ije itakapokuja, kwa wale wasiomcha Mungu siku ile ya Mungu itakuja bila kuitambua. Maisha yatakapokuwa yanaendelea katika shughuli zake mbalimbali; watu watakapobobea katika anasa zao, katika shughuli zao, katika biashara zao, katika kuchuma fedha kwao, wakati viongozi wa dini watakapokuwa wakiyatukuza maendeleo ya dunia hii na utaalumu wake [sayansi na teknolojia yake], na watu watakapoendelea kulazwa usingizi mzito utokanao na usalama wao wa uongo - hapo ndipo maangamizi ya ghafula, kama vile mwivi usiku wa manane anavyoiba katika jengo ambalo halina ulinzi, yatakapowajia wazembe na wale wasiomcha Mungu, hapo “ndipo uharibifu uwajiapo kwa ghafula.” Fungu la 3.

SURA YA 2

Wakristo wa Mwanzo - Waaminifu na Wakweli

Yesu alipowafunulia wanafunzi wake juu ya ajali itakayoupata Yerusalemu na matukio yale yatakayoambatana na kuja kwake mara ya pili, alitabiri pia juu ya mambo yatakayowapata watu wake kuanzia wakati ule atakapoondolewa kwao mpaka wakati ule wa kurudi kwake katika uweza na utukufu wake kuja kuwaokoa. Toka katika Mlima ule wa Mizeituni Mwokozi alizona dhoruba zitakazoliangukia Kanisa la Mitume; akipenya ndani zaidi katika siku zile za usoni, jicho lake likazona tufani kali zidhoofishazo ambazo zingewapiga wafuasi wake katika vizazi vile vilivyofuata vya giza na mateso. Katika maneno yake machache na mafupi ya maana sana alitabiri juu ya sehemu watakayofanya watawala wa dunia hii katika kuliwekea vizingiti Kanisa la Mungu. Mathayo 24:9,21,22. Wafuasi wake Kristo ni lazima waipitie njia ile ile aliyoitia Bwana wao ya kudhalilishwa, kushutumiwa, na kuteswa. Uadui uliojitokeza kwa nguvu dhidi ya Mkombozi wa ulimwengu huu ungedhihirishwa dhidi ya wale wote ambao wangeliamini jina lake.

Historia ya kanisa lile la kwanza ilishuhudia kutimizwa kwa maneno yake Mwokozi Mamlaka [falme] za dunia hii na kuzimu zikajipanga zenyewe dhidi ya Kristo aliyewakilishwa na wafuasi wake. Upagani uliona mapema kwamba kama injili ingeshinda, basi, mahekalu na madhabahu zake zingefagiliwa mbali; kwa hiyo ukayakusanya majeshi yake ili kuuangamiza Ukristo. Mito ya mateso ikawashwa. Wakristo waporwa mali zao na kufukuzwa kutoka nyumbani kwao. Waka“stahimili mashindano makubwa ya maumivu.” Waebrania 10:32. “Walijaribiwa kwa dhuhaka na mapigo, naam, kwa mafungo, na kwa kutiwa gerezani.” Waebrania 11:36. Wengi sana wakatia muhuri ushuhuda wao kwa damu yao. Wenye vyeo kwa watumwa, wasomi kwa wajinga, wote waliuawa bila huruma.

Mateso yale, yaliyoanza chini ya Nero karibu na kuuawa kwake Paulo kama mfiadini, yaliendelea kwa ukali sana au kidogo kwa karne nyingi. Wakristo walishtakiwa kwa uongo kuwa walitenda uhalifu wa kutisha mno na kutangazwa kuwa wale ndio waliosababisha maafa

makuu - yaani, njaa, tauni, na matetemeko ya nchi. Walipogeuka na kuwa watu wa kuchukiwa na kushukiwa na watu wengi, ndipo wachongezi walipokuwa tayari kuwasaliti wale wasio na hatia yo yote kwa ajili ya kujipatia faida. Walishutumiwa kama waasi dhidi ya dola ile, kama maadui wa dini, na watu waletao balaa katika jamii. Wengi sana walitupwa kwa wanyama wakali au kuchomwa motoni wakiwa wangali hai katika viwanja vyao vya duara vya michezo, vyenye safu za viti pembezoni kwa watazamaji. Wengine walisulibiwa; wengine walifunikwa na ngozi za wanyama pori na kutupwa kwa nguvu katika uwanja ule wa maonyesho ili wapate kuraruriwa vipande vipande na mbwa. Adhabu yao mara nyingi ilifanywa kuwa ndiyo burudani yao kuu wakati wa sherehe zao za umma [wananchi]. Makundi makubwa sana yalikusanyika na kufurahia tamasha zile na kushangilia kwa kicheko na kupiga makofi waliposikia kilio chao kilichowaletea maumivu makali wakati wanakufa.

Po pote pale walipotafuta kimbilio lao, wafuasi wa Kristo waliwindwa kama wanyama wao wa mawindo. Walilazimika kutafuta maficho yao mahali palipokuwa pa ukiwa na upweke. “Walikuwa wahitaji, wakiteswa, wakitendwa mabaya; (watu ambao ulimwengu haukustahili kuwa nao), walikuwa wakizunguka-zunguka katika nyika na katika milima na katika mapango na katika mashimo ya nchi.” Fungu la 37,38. Mapango yale ya kuzikia watu yaliwapatia hifadhi maelfu ya watu wale. Chini ya vilima, nje ya mji ule wa Roma, njia ndefu nyembamba zilizoezeka juu zilikuwa zimechimbwa katika ardhi na miamba kuingia ndani ya vilima vile; mfumo wa mtandao wa njia zile zenye giza na zenye kutatanisha ulitandaa kwa maili nyingi ng’ambo ya pili ya kuta za mji ule. Katika maficho yale yaliyokuwa chini ya ardhi wafuasi wa Kristo waliwazika wafu wao waliokufa; na humo pia, waliposhukiwa na kupigwa marufuku, walipata makao yao. Mtoa-Uzima atakapowaamsha wale waliopiga vita vile vizuri, wafia dini wengi waliopoteza maisha yao kwa ajili ya Kristo watatoka kutoka katika mashimo yale ya gizagiza.

Imani ya Mashahidi wa Mungu

Chini ya mateso yale makali mno mashahidi wale wa Yesu waliitunza imani yao safi bila mawaa. Ingawa walikuwa wamenyimwa kila aina ya raha, na kufungiwa mbali na mwanga wa jua, wakifanya makao yao katikati ya ardhi yenye giza lakini ya kirafiki kwao, hawakutoa lalamiko hata moja. Kwa maneno yao ya imani, ustahimilivu wao, na tumaini lao wakatiana moyo wao kwa wao ili wapate kustahimili ufukara na taabu zote [zilizowakabili]. Kupoteza kila mbaraka wa dunia hii hakukuweza kuwalazimisha kuikana imani yao katika Kristo. Maonjo na mateso yao yakawa ni hatua tu za kuwasogeza karibu zaidi na pumziko lao la thawabu yao.

Kama watumishi wa Mungu wale wa zamani, wengi wao “waliumizwa vibaya hata kuuawa, wasikubali ukombozi, ili wapate ufufuo ulio bora.” Fungu la 35. Hao waliyakumbuka maneno ya Bwana wao, kwamba hapo watakapoteswa kwa ajili yake Kristo, basi, itawapasa kufurahi sana, kwa maana thawabu yao ingekuwa kubwa kule mbinguni; kwa maana ndivyo walivyowatesa manabii waliokuwa kabla yao. Wakafurahi kwa kuwa walikuwa wamehesabiwa kuwa wanastahili kuteswa kwa ajili ya ile kweli, na nyimbo zao za ushindi zikapanda juu toka katikati ya ndimi zile za moto zilizokuwa zikilia kama fito zinazopasuka. Wakatazama juu kwa imani, wakamwona Kristo na malaika zake wakiinama chini juu ya buruji [kuta zenye mapengo kwa juu] zile za mbinguni, wakiwakazia macho kwa shauku kubwa sana na kuwatazama kwa makini na kupendezwa na uaminifu wao. Sauti ikaja kwao kutoka juu kwenye kiti kile cha enzi cha Mungu, ikasema: “Uwe mwaminifu hata kufa, nami nitakupa taji ya uzima.” Ufunuo 2:10.

Juhudi za Shetani za kutaka kuliangamiza Kanisa la Kristo kwa kutumia nguvu zikawa ni kazi bure kabisa. Pambano kuu, ambalo katika hilo wafuasi wa Yesu walipoteza maisha yao, halikukoma walipokufa mahali pao pa kazi waaminifu wale walioinua juu bendera yake. Kwa kushindwa kwao wakawa wameshinda. Watenda kazi wa Mungu waliuawa, lakini kazi yake ikazidi kusonga mbele kwa uthabiti. Injili ikaendelea kuenea na wafuasi wake wakazidi kuongezeka. Ikenya katika nchi zile ambazo zilikuwa hazijafikiwa hata na wale tai wa Roma. Alisema hivi Mkristo mmoja aliyekuwa anawaonya watawala wale makafiri waliokuwa

wakichochea kuwa mateso yale yaendeleo: Mnaweza “kutuuu sisi, kututesa, na kutushutumu... Dhuluma yenu ni ushahidi unaoonyesha kwamba sisi hatuna hatia.... Wala ukatili wenu ... hauwafaidii kitu.” Ule ulikuwa ni mwaliko wenye nguvu wa kuwaleta wengine katika imani yao. “Mara kwa mara tunapofyekwa na ninyi, ndivyo idadi yetu inavyozidi kuongezeka; damu ya Wakristo ni mbegu.” - Tertullian, *Apology*, aya ya 50.

Maelfu walifungwa na kuuawa, lakini wengine wakatokea ghafula kujaza nafasi zao. Na wale waliouawa kama mashahidi wa imani yao wakawa wametolewa [kafara] kwa Kristo na kuhesabiwa pamoja naye kuwa ni washindi. Walikuwa wamevipiga vita vile vizuri vya imani, nao walistahili kupokea taji ya utukufu wakati ule Kristo atakapokuja. Mateso yale waliyoyastahimili yaliwasogeza Wakristo wale karibu sana wao kwa wao na kwa Mwokozi wao. Kielelezo chao hai na ushuhuda wao wakati wa kufa kwao vikawa ni ushahidi wa kudumu kwa ajili ya ile kweli; na pale pasipotarajiwa hata kidogo, raia wa Shetani walikuwa wanaacha kumtumikia na kujipanga chini ya bendera yake Kristo.

Kwa hiyo Shetani akafanya mipango ya kupigana vita kwa ufanisi zaidi dhidi ya Serikali ya Mungu kwa kusimamisha bendera yake *ndani ya Kanisa la Kikristo* [2 Kor. 11:13-15; Mt. 7:21-23]. Endapo wafuasi wake Kristo wangeweza kudanganywa na kushawishiwa kumchukiza Mungu, basi, nguvu zao, uvumilivu wao, pamoja na uthabiti wao ungeshindwa, nao kwa urahisi wangekuwa mateka wake [Shetani].

Adui yule mkuu sasa akajaribu kujipatia kwa hila kile alichoshindwa kukipata kwa kutumia nguvu. Mateso yale yakakoma, na mahali pake vikawekwa vishawishi vya hatari vya usitawi na heshima ya kidunia. Waabudu sanamu wale wakashawishiwa kuikubali sehemu ya imani ya Kikristo, wakati wakizikataa kweli muhimu nyinginezo. Walikiri kwamba wanampokea Kristo kama Mwana wa Mungu na kusadiki katika kifo chake na ufufuo wake, ila hawakuguswa moyoni mwao kuhusu dhambi zao, wala hawakuona haja yo yote ya kutubu au kuwa na badiliko katika moyo wao. Kwa maridhiano fulani kwa upande wao walipendekeza kwamba Wakristo nao wafanye maridhiano, ili wote wapate kuungana pamoja juu ya jukwaa la kumwamini Kristo.

Basi kanisa likawa katika hatari kubwa mno ya kuogofya. Kifungo, mateso, moto, na upanga vilikuwa ni mibaraka vikilinganishwa na hali hiyo. Baadhi ya Wakristo wakasimama imara, wakitangaza kwamba hawatafanya maridhiano yo yote. Wengine wakapendelea kuafikiana au kufanya marekebisho fulani katika vipengele fulani vya imani yao na kujiunga na wale waliokuwa wamepokea sehemu fulani ya Ukristo, wakisisitiza kwamba jambo hilo huenda likawa ni njia ya kuwaongoa kikamilifu. Huo ulikuwa ni wakati wa utungu kwa wafuasi waaminifu wa Kristo. Chini ya joho la Ukristo ule wa kinafiki, Shetani alikuwa anajipenyeza mwenyewe na kuingia ndani ya kanisa, ili kuichafua imani yao na kuigeuzia mbali mioyo yao kutoka katika lile neno la kweli.

Sehemu kubwa ya Wakristo wale hatimaye wakakubali kushusha chini kiwango chao, ndipo muungano ukafanyika kati ya Ukristo na Upagani. Ijapokuwa waabudu wale wa sanamu walidai kwamba walikuwa wameongoka, na kujiunga na kanisa, bado waliendelea kung'ang'ania ibada yao ya sanamu, wakibadilisha tu vitu vya ibada yao na kuweka sanamu za Yesu, na hata za Maria na watakatifu. Chachu ile mbaya ya ibada ya sanamu, ikiwa imeingizwa hivyo ndani ya kanisa, ikaendelea kufanya kazi yake mbaya sana. Mafundisho potofu ya dini, taratibu za ibada ya kishirikina, na maadhimisho ya ibada ya sanamu vikaingizwa katika imani na ibada yake [kanisa lile]. Wafuasi wa Kristo walipoungana na waabudu sanamu wale, dini ya Kikristo ikachafuliwa, na kanisa likapoteza usafi na nguvu zake. Walakini palikuwa na wengine ambao hawakupotoshwa kwa madanganyo yale. Bado waliendelea kuuhifadhi uaminifu wao kwa Mwasisi wao wa ile kweli na kumwabudu Mungu peke yake.

Makundi Mawili Ndani ya Kanisa

Daima pamekuwapo na makundi mawili miongoni mwa wale wanaojidai kuwa ni wafuasi wake Kristo. Wakati kundi moja linajifunza maisha yake Kristo na kwa bidii kujaribu kuzisahihisha kasoro walizo nazo na kufanana na Kiolezo chao [Kristo], kundi jingine

linazikwepa kweli zile zinazoeleweka wazi na zinazofaa kuwekwa katika matendo yao ambazo zinayafichua makosa yao. Hata katika hali yake bora kabisa kanisa halikuwa na watu wote ambao walikuwa wakweli, safi, na wanyofu. Mwokozi wetu alifundisha ya kwamba wale ambao kwa makusudi mazima walikuwa wakijifurahisha katika dhambi hawakupaswa kupokelewa katika kanisa; lakini yeye alijifungamanisha na watu waliokuwa na upungufu katika tabia zao, akawapa faida ya mafundisho yake na kielelezo chake, ili wapate nafasi ya kuyaona makosa yao na kuyasahihisha. Miongoni mwa Mitume wale kumi na wawili alikuwamo msaliti. Yuda alikubaliwa, si kwa sababu ya kasoro alizokuwa nazo katika tabia yake, bali licha ya [kasoro] zile. Aliunganishwa na wanafunzi wake, ili, kwa njia ya mafundisho yake na kielelezo chake Kristo, apate kujifunza ni kitu gani kilichofanyiza tabia ya Kikristo, na hivyo kuongozwa kuyaona makosa yake na kutubu, na, kwa msaada wa neema ya Mungu, kuitakasa nafsi yake kwa “kuitii ile kweli.” Lakini Yuda hakwenda katika nuru ile iliyokuwa imeruhusiwa kuangaza juu yake kwa wingi. Kwa kujifurahisha katika dhambi akayakaribisha majaribu ya Shetani. Sifa mbaya za tabia yake zikajitokeza sana. Aliuachilia moyo wake kutawaliwa na nguvu zile za giza, alikasirika makosa yake yalipokemewa, na kwa njia hiyo akaongozwa kutenda uhalifu wa kutisha wa kumsaliti Bwana wake. Hivyo ndivyo wale wote wanaoyatunza maovu yao moyoni mwao, huku wakijidai kwamba wao ni watauwa, wanavyowachukia wale wote wanaoivuruga amani yao kwa kuwashutumu kwa mwenendo wao wa dhambi. Nafasi nzuri ikitokea, wao, kama Yuda, watawasaliti wale waliojaribu kuwakemea kwa faida yao wenyewe.

Mitume walikutana na wale waliokuwa ndani ya kanisa ambao walijidai kuwa ni watauwa wakati kwa siri walikuwa wanatunza uovu mioyoni mwao. Anania na Safira walitenda sehemu yao kama wadanganyaji, wakijifanya kama wanatoa sadaka yote kwa Mungu, wakati kwa uchoyo walikuwa wanazuia sehemu yake kwa ajili yao wenyewe. Roho yule wa kweli akawafunulia Mitume wale tabia halisi ya wanafiki wale, na hukumu za Mungu zikaliondoa waa hilo baya toka kanisani ambalo liliuathiri usafi wake. Ushahidi huo mkuu wa Roho wa Kristo, afahamuye mambo yote ndani ya kanisa, ulikuwa tishio kubwa kwa wanafiki na waovu. Hawakuweza kuendelea kubaki kwa muda mrefu katika uhusiano wao pamoja na wale ambao, kwa tabia na mwelekeo wao, daima walikuwa ni wawakilishi wake Kristo; na wakati maonjo na mateso yalipokuja juu ya wafuasi wake ni wale tu waliokuwa tayari kuacha vyote kwa ajili ya ile kweli, ambao walitamani kuwa wanafunzi wake. Hivyo, kadiri mateso yale yalivyoendelea, kanisa likaendelea kuwa karibu safi kabisa. Lakini yalipokoma, waongofu wakaongezeka waliokuwa si wanyofu sana wala waliojitoa wakf sana, na njia ikafunguliwa kwa Shetani kupata mahali pa kukanyaga mguu wake.

Lakini hakuna fungamano lo lote kati ya huyo Mkuu wa nuru na yule mkuu wa giza, wala hapawezi kuwapo na fungamano lo lote kati ya wafuasi wao [2 Kor. 6:14-18]. Wakristo wale walipokubali kujiunga pamoja na wale waliokuwa wameongoka nusu-nusu tu toka katika upagani, waliingia katika njia ile iliyokwenda mbali zaidi na zaidi kutoka katika ile kweli. Shetani alishangilia kwa vile alikuwa amefanikiwa kuwachanganya mawazo idadi kubwa mno ya wafuasi wa Kristo. Ndipo akashinikiza juu yao uwezo wake kwa nguvu zaidi, na kuwachochea ili kuwatesa wale walioendelea kuwa waaminifu kwa Mungu wao. Hakuna waliojua vizuri sana jinsi ya kuipinga ile imani ya kweli ya Kikristo kama wale waliokuwa wakiitetea zamani, na Wakristo wale waasi, wakiungana na wenzi wao walio nusu-wapagani wakaelekeza vita yao dhidi ya vipengele vile vilivyokuwa vya muhimu sana katika mafundisho ya dini aliyotoa Kristo.

Ilihitaajika juhudi ya kufa na kupona kwa wale waliotaka kuwa waaminifu ili kusimama imara dhidi ya madanganyo na machukizo yaliyokuwa yamefichwa katika mavazi ya makasisi [mapadre] na kuingizwa ndani ya kanisa. Biblia ilikuwa haikubaliki kama kanuni ya imani. Fundisho la uhuru wa dini likaitwa uzushi, na wale waliolitetea wakachukiwa na kupigwa marufuku.

Kuwapo Haja ya Kutengana

Baada ya pambano la muda mrefu na kali, waaminifu wachache wakaamua kuuvunjilia mbali muungano wa aina yo yote na kanisa lile lililokuwa limeasi endapo lingekataa kuachana na [mafundisho yale ya] uongo pamoja na ibada ya sanamu. Wakaona ya kwamba kujitenga kwao kulikuwa ni kwa lazima kabisa kama wangetaka kulitii neno la Mungu. Hawakuthubutu kuyavumilia mafundisho yale ya uongo ambayo yalikuwa na hatari ya kuzifisha roho zao, na kuweka mfano ambao ungehatirisha imani ya watoto wao, na watoto wa watoto wao. Kujipatia amani na umoja huo walikuwa tayari kufanya maridhiano yo yote ambayo yangepatana na uaminifu wao kwa Mungu; lakini walijisikia kwamba ingekuwa ni gharama kubwa mno hata kuweza kuipata amani kwa kuitupilia mbali ile kanuni. Endapo umoja ule ungeweza kupatikana tu kwa kufanya maridhiano juu ya ile kweli na haki, basi, ilikuwa ni afadhali kuhitilafiana nao, na hata kupigana nao vita.

Ingekuwa heri kwa kanisa na kwa ulimwengu huu kama kanuni zile zilizowasukuma watu wale waliosimama imara zingefufuliwa tena katika mioyo ya wale wanaojiita watu wa Mungu. Kuna hali ya kuogofya ya kutokujali kuhusu mafundisho yale ya dini ambayo ndiyo nguzo za imani ya Kikristo. Maoni haya yanazidi kupata nguvu, kwamba, kwa vyo vyote vile, mafundisho hayo sio ya maana sana. Mmomonyoko huo wa maadili unaitia nguvu mikono ya vibaraka wa Shetani, kiasi kwamba nadharia za uongo pamoja na madanganyo ya kufisha ambayo yalihatirisha maisha ya waaminifu katika vizazi vile vilivyopita walipoyapinga na kuyafichua, hivi sasa yanaangaliwa kwa upendeleo na maelfu ya wale wanaodai kwamba ni wafuasi wake Kristo.

Wakristo wale wa kwanza walikuwa ni watu wa pekee kweli kweli. Mwenendo wao usio na lawama pamoja na imani yao isiyoyumba vilikuwa kemeo la kudumu lililoivuruga amani ya mwenye dhambi. Ingawa wao walikuwa ni wachache tu kwa takwimu, bila kuwa na utajiri, wala daraja, au vyeo vya heshima, walikuwa tishio kubwa kwa waovu ko kote kule ambako tabia na mafundisho yao yalijulikana. Kwa ajili hiyo walichukiwa na waovu, kama vile Habili alivyochukiwa na Kaini aliyekuwa hamchi Mungu. Kwa sababu iyo hiyo Wayahudi walimkataa na kumsulibisha Mwokozi - kwa kuwa usafi na utakatifu wa tabia yake ulikuwa kemeo la kudumu kwa uchoyo na ufisadi wao. Tangu siku zile za Kristo mpaka sasa wanafunzi wake waaminifu wameamsha chuki na upinzani toka kwa wale wanaozipenda na kuzifuata njia zile za dhambi.

Kwa jinsi gani, basi, injili inaweza kuitwa ujumbe wa amani? Isaya alipotabiri juu ya kuzaliwa kwa Masihi, alimpa cheo cha “Mfalme wa Amani.” Malaika wale walipowatangazia wachungaji wale wa kondoo kwamba Kristo alikuwa amezaliwa, waliimba wimbo juu ya nyanda zile za Bethlehemu, wakisema: “Atukuzwe Mungu juu mbinguni, na duniani iwe amani kwa watu aliowaridhia.” Luka 2:14. Yaonekana kana kwamba pana kinyume [mgongano] kati ya tangazo hilo la kinabii na maneno haya ya Kristo: “Msidhani ya kuwa nimekuja kuleta amani duniani; la! sikuja kuleta amani, bali upanga.” Mathayo 10:34. Lakini yakieleweka vizuri, yote mawili, yanapatana. Injili ni ujumbe wa amani. Ukristo ni mfumo ambao kama ungepokewa na kutiwa, basi, ungeweza kueneza amani, umoja, na furaha ulimwenguni kote. Dini yake Kristo itawaunganisha katika undugu wa karibu sana wale wote wanaoyapokea mafundisho yake. Ulikuwa ni utume wa Yesu kuja kuwapatanisha wanadamu na Mungu, na hivyo kila mmoja na mwenzake. Walakini ulimwengu wote uko chini ya utawala wa Shetani, adui yule mchungu sana wa Kristo. Injili inawaonyesha kanuni za maisha ambazo zinagongana kabisa na tabia na tamaa zao, nao wanafanya maasi dhidi yake. Wanauchukia usafi wa maisha unaozifunua na kuzishutumu dhambi zao, tena wanawatesa na kuwaangamiza wale wanaowasisitizia madai yake ya haki, na matakatifu. Ni kwa maana hiyo - kwa sababu inazileta kwao kweli hizo zilizotukuzwa ambazo zinasababisha chuki na ugomvi - ndiyo maana injili hiyo inaitwa upanga.

Maongozi ya Mungu ya siri yanayoruhusu wenye haki kuteswa mikononi mwa waovu yameleta utata mkubwa kwa wengi walio dhifu wa imani. Wengine hata wako tayari kuitupilia mbali ujasiri wao kwa Mungu ati kwa sababu anawavumilia watu wale walio waovu

kupindukia kuendelea kusitawi, wakati wale walio wema na safi kabisa wanaumizwa na kuteswa vibaya chini ya uwezo wa kikatili wa waovu. Yawezekanaje basi, wanauliza, kwamba yule Mmoja aliye na haki na rehema, na ambaye pia ana uwezo usio na kikomo, aweze kuvumilia kuangalia dhuluma na ukandamizaji kama huo? Hilo ni swali ambalo sisi hatuna lo lote la kufanya juu yake. Mungu ametupa sisi ushahidi wa kutosha wa upendo wake kwetu, nasi hatupaswi kuwa na mashaka juu ya fadhili zake kwetu hata kama hatuelewi ulivyo utendaji wa maongozi ya Mungu. Mwokozi, akiangalia mbele mapema, aliyaona mashaka yatakayowalemea mioyoni mwao katika siku zao za maonjo na giza, basi, akawaambia wanafunzi wake maneno haya: “Likumbukeni lile neno nililowaambia, Mtumwa si mkubwa kuliko bwana wake. Ikiwa waliniudhi [walinitesa] mimi, watawaudhi [watawatesa] ninyi.” Yohana 15:20. Yesu alipata mateso makali mno kwa ajili yetu kuliko ye yote miongoni mwa wafuasi wake awezavyo kuteswa kutokana na ukatili wa wanadamu waovu. Wale wanaoitwa kustahimili mateso makali na kuuawa kama wafia dini wanafuata tu nyayo za yule Mwana Mpendwa wa Mungu [Flp. 1:27-30; Ufu. 12:11; 1 Pet. 3:13-18].

“Bwana hakawii kuitimiza ahadi yake.” 2 Petro 3:9. Hawasahau wala hawaachi watoto wake; bali anawaruhusu waovu kuidhihirisha tabia yao halisi, ili asipate kudanganyika mtu ye yote anayetamani kufanya mapenzi yake kuhusu walivyo hasa. Tena, wenye haki huwekwa katika tanuru la mateso, ili wao wenyewe wapate kutakaswa; ili mfano wao upate kuwashawishi wengine juu ya uhakika wa imani yao na utauwa; na pia kwamba mwenendo wao thabiti upate kuwahukumu wale wasiomcha Mungu na wale wasioamini [1 Pet. 4:12-16; Yak. 1:2-4,12; Yn. 3:19-21].

Mungu anawaacha waovu kusitawi na kudhihirisha uadui wao dhidi yake, ili watakapokuwa wamekijaza kikombe chao cha uovu, wote wapate kuiona haki na rehema yake katika kuwaangamiza hao kabisa. Siku ile ya kulipiza kisasi chake inaharakisha kuja, wakati wale wote walioivunja Sheria yake [Amri Kumi] na kuwatesa watu wake watakapopata thawabu ya haki kwa matendo yao; wakati kila tendo la kikatili au la dhuluma dhidi ya waaminifu wake Mungu litakapopewa adhabu kana kwamba lilikuwa limetendwa dhidi yake Kristo mwenyewe.

Kuna swali jingine na la maana sana ambalo lingepaswa kuyashughulisha mawazo ya makanisa ya siku hizi. Mtume Paulo anatangaza kwamba “wote wapendao kuishi maisha ya utauwa katika Yesu wataudhiwa [watateswa].” 2 Timotheo 3:13. Mbona basi, inaonekana kana kwamba mateso yamesinzia [hayaonekani] kwa kiwango kikubwa? Sababu ya pekee ni kwamba *kanisa limefuata desturi za dunia hii*, na kwa sababu hiyo, haliyamshi upinzani wo wote. Dini iliyopo leo si safi wala si takatifu kama ile iliyoonekana katika imani ya Kikristo katika siku zile za Kristo na Mitume wake. Ni kwa sababu tu ya kuwapo kwa roho ile ya maridhiano na dhambi, ni kwa sababu kweli zile kuu za Neno la Mungu hazijaliwi sana, ni kwa sababu hakuna utauwa ulio hai ndani ya kanisa, ndiyo maana Ukristo unaonekana kana kwamba unapendwa na watu wengi sana ulimwenguni. Hebu pawe na uamsho wa imani na uwezo ule ambao lilikuwa nao kanisa lile la kwanza, hapo ndipo itakapohuishwa roho ya mateso, na mioto ile ya mateso itawashwa tena.

SURA YA 3

Kulikataa Neno la Mungu

Mtume Paulo, katika Waraka wake wa Pili kwa Wathesalonike, alitabiri juu ya uasi mkuu ambao ungeleta matokeo ya kuianzisha mamlaka ile ya upapa. Alitangaza kwamba siku ile ya kuja Kristo isingeweza kuja, “usipokuja kwanza ule ukengeufu [kuiacha njia ya kweli]; akafunuliwa [akafichuliwa] mtu yule wa dhambi (kuasi), mwana wa uharibifu [aangamizaye watu]; yule Mpingamizi [Mpinga Kristo], ajiinuaye nafsi yake juu ya kila kiitwacho Mungu ama kuabudiwa; hata yeye mwenyewe kuketi katika hekalu [kanisa] la Mungu, akijionyesha nafsi yake kana kwamba yeye ndiye Mungu.” Tena, zaidi ya hayo, Mtume huyo anawaonya ndugu zake kwamba “ile siri ya kuasi hivi sasa inatenda kazi.” 2 Wathesalonike 2:3,4,7. Hata katika kipindi kile cha mwanzo kabisa aliona yakiingia ndani ya kanisa mafundisho potofu ambayo yangetayarisha njia ya kujitokeza kwa upapa.

Kidogo kidogo, mwanzoni kwa siri na kimya kimya, na baadaye kwa wazi zaidi, ikaongezeka nguvu yake na kuitawala mioyo ya wanadamu, ile “siri ya kuasi” [upapa] ikaiendeleza mbele kazi yake kwa kutumia madanganyo na makufuru. Karibu bila kutambulikana kabisa desturi zile za kikafiri zikaingia ndani ya kanisa la Kikristo. Roho ile ya maridhiano na kufanana-fanana [na dunia] ilizuiwa kwa wakati fulani kutokana na mateso makali ambayo kanisa lilistahimili chini ya wapagani. Lakini mateso yale yalipokoma, na Ukristo ulipoingia katika mabaraza na majumba ya kifalme, ndipo kanisa lile lilipouweka kando unyenyekevu ule wa Kristo na Mitume wake na kujitwalia ufahari na kiburi cha makuhani na watawala wale wa

kipagani; na mahali pa matakwa ya Mungu likaweka nadharia za wanadamu pamoja na desturi zao. Kuongoka kwa jina tu kwa Konstantino (Constantine), mapema katika karne ile ya nne, kulileta shangwe kubwa; na ulimwengu [upagani], ukiwa umevikwa joho la mfano wa haki, ukatembea na kuingia ndani ya kanisa. Basi, kazi ile ya uharibifu ikasonga mbele kwa haraka sana. Upagani, wakati ukionekana kana kwamba umeshindwa kabisa, ukawa ndio mshindi. Roho yake ikalitawala kanisa lile. Mafundisho yake ya dini, sherehe zake, na ushirikina wake vikaingizwa katika imani na ibada ya wale waliojidai kuwa ni wafuasi wake Kristo.

Maridhiano hayo kati ya upagani na Ukristo yalikuwa na matokeo ya kujitokeza kwa “mtu yule wa dhambi” [yule aliyeufanya ulimwengu mzima utende dhambi bila kujua kwa kubadili Amri Kumi, kwa maana dhambi ni uvunjaji wa Amri Kumi – 1 Yn. 3:4, AJKK; Yak. 2:10-12] ambaye alitabiriwa katika unabii huo kuwa atakuwa Mpingamizi [Mpinga Kristo], na ya kwamba atajiinua mwenyewe juu ya Mungu. Mfumo huo mkubwa kabisa wa dini ya uongo ni kazi kuu ya kilele ya uwezo wake Shetani - yaani, ni kielelezo bora kabisa cha kazi ile inayostahili kukumbukwa ambayo inatokana na juhudi zake [Shetani] za kujiketisha yeye mwenyewe juu ya kiti cha enzi ili kuitawala dunia hii kama appendavyo yeye.

Siku moja Shetani alijitahidi sana kufanya maridhiano na Kristo. Akaja kwa Mwana wa Mungu katika nyika ile ya majaribu, na kumwonyesha falme zote za dunia hii pamoja na utukufu wake, na kujitolea kumpa vyote mikononi mwake mradi tu akubali kwamba mkuu yule wa giza [Shetani] ndiye mwenye mamlaka yote. Kristo alimkemea mjaribu yule mwenye kiburi na kumlazimisha kuondoka pale. Lakini Shetani anapata mafanikio makubwa sana anapoyaleta majaribu yale yale kwa mwanadamu. Ili kujipatia manufaa na heshima za ulimwengu huu, kanisa lile likatafuta upendeleo na kuungwa mkono na wakuu wa dunia hii; na kwa njia hiyo, likiwa limemkana Kristo, likashawishiwa kutoa utii wake kwa mwakilishi yule wa Shetani - yaani, kwa Askofu [Papa] yule wa Roma.

Ni mojawapo la mafundisho makuu ya dini ile ya Kiroma kwamba papa ni kichwa kinachoonekana kwa macho cha kanisa la ulimwengu mzima la Kristo, kwamba amepewa mamlaka ya juu kabisa juu ya maaskofu na wachungaji (mapadre) wote katika sehemu zote za dunia hii. Zaidi ya hayo, papa amepewa vyeo vya Mungu. Amepewa cheo cha “Bwana Mungu Papa” (tazama Nyongeza 1A/B mwisho), tena ametangazwa kuwa hawezi kukosea kamwe. Anadai kwamba wanadamu wote wanapaswa kumsujudu yeye. Dai lile lile alilolisisitiza Shetani katika nyika ile ya majaribu bado linaisitizwa naye [papa] kupitia katika Kanisa la Roma, na idadi kubwa sana ya watu wako tayari kumsujudu yeye.

Lakini wale wanaomcha na kumheshimu Mungu, kama vile Kristo alivyopambana na ubembelezi wa yule adui mwerevu, wanapambana na madai hayo yatokanayo na ushupavu wake wa kujinyakulia vyeo vya Mungu, wakisema: “Msujudie Bwana Mungu wako, umwabudu yeye peke yake.” Luka 4:8. Mungu hajatoa dokezo lo lote katika Neno lake lisemalo kwamba amemchagua mwanadamu fulani kuwa kichwa cha kanisa lake. Fundisho la dini la ukuu wa papa usio na kifani hupingana moja kwa moja na mafundisho ya Maandiko. Papa hawezi kuwa na mamlaka yo yote juu ya Kanisa la Kristo isipokuwa kwa utapeli.

Wafuasi wa papa [Wakatoliki] wamekazana sana kuleta mashtaka ya uzushi dhidi ya Waprotestanti na dhidi ya kujitenga kwao kwa makusudi toka katika kanisa lao la kweli. Lakini mashtaka hayo ndiyo hasa yanayowahusu wao wenyewe. Wao ndio walioitupa chini bendera ya Kristo na kujitenga mbali na ile “imani waliyokabidhiwa watakatifu mara moja tu.” Yuda 3.

Hekima na Uwezo wa Neno

Shetani alijua fika ya kwamba Maandiko yale Matakatiifu yangewawezesha wanadamu kuyang’amua madanganyo yake na kuupinga uwezo wake. Ilikuwa ni kwa njia ya Neno hilo hata yule Mwokozi wa ulimwengu aliweza kuyapinga mashambulio yake. Kwa kila shambulio lake [Shetani], Kristo alionyesha ngao ya ile kweli ya milele, akisema, “Imeandikwa.” Kwa kila shauri alilotoa yule adui, alikataa kwa kutegemea hekima na uwezo wa lile neno. Ili huyo Shetani apate kudumisha utawala wake juu ya wanadamu, na kuimarisha mamlaka ya tapeli yule

wa kipapa, ilikuwa ni lazima kwake kuwaweka watu katika hali ya ujinga wa kutoyajua Maandiko. Biblia ingemtukuza Mungu na kuwaweka wanadamu mahali pao panapowastahili hasa; kwa hiyo ilikuwa ni lazima kwamba zile kweli zake takatifu zifichwe kwa watu na kupigwa marufuku. Mantiki hiyo ikatumiwa na Kanisa la Roma. Kwa mamia ya miaka uenezaji wa Biblia ulipigwa marufuku. Watu walikatazwa kuisoma au kuwa nayo katika nyumba zao, na makasisi (mapadre) pamoja na maskofu wapotovu wakayafafanua mafundisho yake ili yapate kuunga mkono unafiki wao. Hivyo ndivyo papa alivyokuja kutambulikana karibu ulimwenguni kote kama Kaimu wa [Aliye Badala ya] Mungu hapa duniani, ambaye alipewa mamlaka juu ya kanisa na serikali.

Kuidharau Mamlaka ya Mbinguni

Baada ya kuondolewa yule anayegundua mafundisho potofu [yaani, Biblia], Shetani akafanya kama apendavyo. Unabii ulikuwa umetangaza kwamba upapa unge“azimu kubadili majira na Sheria [Amri Kumi].” Danieli 7:25. Kazi hiyo [upapa] haukuchelewa kuanza kuifanya. Ili kuwapa waongofu waliotoka kwenye upagani kitu fulani badala ya ibada yao ya sanamu, na kukuzia upokeaji wao wa Ukristo kwa jina tu, kuabudu sanamu na mabaki ya mifupa ya watakatifu waliokufa zamani vikaingizwa taratibu katika ibada ya Kikristo. Amri iliyotolewa na baraza kuu (angalia Nyongeza 2A mwisho) hatimaye ikauimarisha mfumo huo wa ibada ya sanamu. Kuikamilisha kazi hiyo ya kukufuru, Roma ikadhamiria kuifutilia mbali kutoka katika Sheria ya Mungu [Amri Kumi – Kut. 20:3-17] amri ile ya pili inayokataza ibada ya sanamu [Kut. 20:4-6], na kuigawa amri ile ya kumi [Kut. 20:17] ili kuhifadhi idadi ile ile [ya Amri Kumi].

Roho ile ya maridhiano na upagani ikafungua njia ya kutoijali sana Mamlaka ile ya Mbinguni. Shetani, akifanya kazi yake kwa kuwatumia viongozi wa kanisa wasiojitoa wakf kwa Mungu, akaigeza amri ile ya nne pia [Kut. 20:8-11], na kujaribu kuiweka kando Sabato ile ya kale [Jumamosi], siku ambayo Mungu alikuwa ameibarikia na kuitakasa (Mwanzo 2:2,3), na mahali pake kuitukuza sikukuu iliyoathimishwa na makafiri kama “siku tukufu ya jua” [Jumapili]. Badiliko hilo mwanzoni halikufanywa waziwazi. Katika karne zile za mwanzo Sabato ya kweli [Jumamosi] ilikuwa imetunzwa na Wakristo wote. Walikuwa na wivu kwa ajili ya heshima ya Mungu, na, wao wakiwa wanaamini kwamba Sheria ya Mungu [Amri Kumi] haibadiliki kamwe, basi, kwa bidii nyingi walitunza utakatifu wa amri zake [kumi]. Lakini kwa usiri mkubwa Shetani alifanya kazi yake kupitia kwa vibaraka wake ili kutekeleza lengo lake. Ili mawazo ya watu yapate kugeuzwa kuelekea kwenye ile Jumapili, ikafanywa kuwa sikukuu ya kuheshimu ufufuo wa Kristo. Ibada za dini zikaendeshwa katika siku hiyo; lakini bado ilifikiriwa kama siku ya mapumziko tu, Sabato [Jumamosi] ikiwa inaendelea kutakaswa.

Kutayarisha njia kwa ajili ya kazi ile aliyokusudia kuifanya, Shetani akawaongoza Wayahudi, kabla ya kuja kwa Kristo, kuiweka Sabato mizigo mizito na masharti makali, wakifanya utunzaji wake kuwa mzigo mzito ulemeao. Basi, [Shetani] akiitumia nafasi hiyo ya kuwapo kwa nuru ile ya uongo ambayo kwayo aliifanya [Sabato] ifikiriwe vibaya, akaifanya ipate kudharauliwa na watu kama siku ya Wayahudi. Wakati Wakristo wakiendelea kwa kawaida kuiadhimisha Jumapili kama sikukuu ya furaha, akawaongoza kuifanya siku ya Sabato [Jumamosi] kuwa siku ya kufunga [saumu], yaani, siku ya huzuni na majonzi, ili kuonyesha chuki yao dhidi ya dini ile ya Kiyahudi.

Konstantino Atoa Amri

Katika sehemu ile ya kwanza ya karne ya nne mfalme Konstantino alitoa amri na kuifanya Jumapili kuwa sikukuu ya serikali katika dola yote ya Waroma. (Angalia Nyongeza 2B mwisho.) Siku hiyo ya jua [Jumapili] iliheshimiwa na raia zake wapagani, tena iliheshimiwa na Wakristo; ilikuwa ni sera ya mfalme yule kuunganisha mambo yale waliyoyapenda makafiri na Wakristo ambayo yalikuwa yanaleta mgongano. Alishurutishwa kufanya hivyo na maskofu wa

kanisa, ambao, wakiwa wamechochewa na tamaa ya ukuu na kiu ya mamlaka walitambua kwamba kama siku ile ile moja ingeadhimishwa na Wakristo na makafiri, basi, ingeweza kusaidia kupokelewa kwa Ukristo na wapagani wale na kwa njia hiyo kuendeleza mbele mamlaka na utukufu wa kanisa. Lakini Wakristo wengi wacha Mungu waliposhawishiwa polepole kuifikiria Jumapili kama ina kiwango fulani cha utakatifu, bado waliendelea kuitunza Sabato ya kweli [Jumamosi] kama takatifu kwa Bwana, tena waliitunza kwa kuitii amri ile ya nne [Kut. 20:8-11].

Laghai yule mkuu [Shetani] alikuwa bado hajaikamilisha kazi yake. Akaazimu kuukusanya pamoja Ulimwengu wote wa Kikristo chini ya bendera yake na kutumia uwezo wake kupitia kwa kaimu wake, yaani, yule papa, mwenye majivuno mengi, aliyejidai kwamba alikuwa ndiye mwakilishi wake Kristo. Kupitia kwa wapagani wale walioongoka nusu-nusu, na kwa maaskofu wale wenye kutaka makuu, na kwa watu wa kanisa walioipenda dunia akalitimiza kusudi lake. Mabaraza makubwa sana yakafanywa toka wakati hata wakati, na katika hayo viongozi wakuu wa kanisa walikutana kutoka pande zote za ulimwengu. Karibu katika kila baraza lililokaa, Sabato [Jumamosi] ambayo Mungu alikuwa ameianzisha ikasukumiwa chini kidogo zaidi, wakati ule ule Jumapili ikawa inainuliwa juu. Hivyo ndivyo sikukuu ile ya kipagani [Jumapili] ilivyokuja kuheshimiwa hatimaye kama siku iliyowekwa na Mungu, na wakati ule ule Sabato ile ya Biblia [Jumamosi] ikatangazwa kuwa ilikuwa ni mabaki ya dini ile ya Kiyahudi, na watunzaji wake wakatangazwa kuwa wamelaaniwa.

Mwasi huyo mkuu alikuwa amefanikiwa kujiinua mwenyewe “juu ya kila kiitwacho Mungu ama kuabudiwa.” 2 Wathesalonike 2:4. Akadiriki kuibadili amri ile ya pekee katika Sheria ya Mungu [Amri Kumi] ambayo bila kukosea hata kidogo inawaelekeza wanadamu wote kwa Mungu wa kweli, aliye hai. Katika amri ile ya nne [Kut. 20:8-11] Mungu anadhihirishwa kama ndiye Muumbaji wa mbingu na nchi, na kwa sababu hiyo yeye anatofutishwa na miungu yote ya uongo [Yer. 10:10-16]. Ilikuwa ni kwa ajili ya kumbukumbu ya kazi ile ya uumbaji, ndiyo maana siku ile ya saba [Jumamosi] ilitakaswa [ilitengwa kwa matumizi matakatifu] kama siku ya mapumziko kwa [kila] mwanadamu. Ilikusudiwa kumweka Mungu aliye hai daima katika mawazo ya wanadamu kama chimbuko la uhai wao na lengo la kicho chao na ibada yao. Shetani anajitahidi sana kuwageuza watu waache kumtii Mungu, na kuacha kutoa utii wao kwa Sheria yake [Amri Kumi]; kwa hiyo, juhudi zake anazielekeza hasa dhidi ya amri ile [ya Sabato] inayomwonyesha Mungu kuwa ni Muumbaji.

Waprotestanti siku hizi wanasisitiza kwamba ufufuo wake Kristo katika siku ile ya Jumapili ndio ulioifanya siku hiyo kuwa Sabato ya Kikristo. Lakini ushahidi wa Maandiko unakosekana. Hakuna heshima kama hiyo iliyotolewa kwa siku hiyo [ya Jumapili] na Kristo au na Mitume wake. Utunzaji wa Jumapili kama siku ya Kikristo chimbuko lake lilitokana na “siri ile ya kuasi” (2 Wathesalonike 2:7) ambayo, hata katika siku zile za Paulo ilikuwa imeanza kufanya kazi yake. Ni wapi basi, na ni lini Bwana alipomtumia mtoto huyo wa papa [yaani, Jumapili]? Je, ni sababu gani ya msingi inayoweza kutolewa kwa badiliko hilo ambalo Maandiko hayaliungi mkono?

Katika karne ile ya sita upapa ulikuwa umejiimarisha sana. Kiti chake cha enzi kilikuwa katika mji ule wa dola, na Askofu wa Roma akatangazwa kuwa ndiye kichwa cha kanisa lote. Upagani ukaupa upapa nafasi yake [Dan. 8:12; 12:11]. Yule joka alikuwa amempa mnyama “nguvu zake na kiti cha enzi, na uwezo mwingi.” Ufunuo 13:2. Na sasa ikaanza ile miaka 1260 ya mateso ya papa yaliyokuwa yametabiriwa katika unabii wa Danieli na Ufunuo. Danieli 7:25; Ufunuo 13:5-7. (Angalia Nyongeza 3A mwisho.) Wakristo wakalazimishwa ama kuuacha msimamo wao mnyofu na kuzikubali sherehe za kipapa pamoja na ibada yake, ama kuyachakaza maisha yao katika magereza yaliyo chini ya ardhi, ama kuuawa juu ya vitanda vya kutesea watu kwa kuwashtua viungo vyao na kuwasababishia maumivu makali mno, ama kuchomwa moto juu ya kitita cha kuni, ama kukabiliwa na mtu yule akataye vichwa kwa shoka. Basi, maneno ya Yesu yakawa yametimizwa, aliyosema: “Nanyi mtasalitiwa na wazazi wenu, na ndugu zenu, na jamaa zenu, na rafiki zenu, nao watawafisha baadhi yenu. Nanyi mtachukiwa na watu wote kwa ajili ya jina langu.” Luka 21:16,17. Mateso yakaanzishwa rasmi dhidi ya wale waliokuwa

waaminifu kwa ukali sana kuliko wakati wo wote uliopita, na dunia hii ikawa ni uwanja mkubwa wa vita. Kwa mamia ya miaka Kanisa la Kristo likapata kimbilio lake katika maeneo ya upweke na ya siri. Nabii yule asema hivi: “Yule mwanamke [kanisa la kweli] akakimbilia nyikani, ambapo ana mahali palipotengenezwa na Mungu, ili wamlishe huko muda wa siku (miaka – Eze. 4:6) elfu na mia mbili na sitini.” Ufunuo 12:6.

Kule kujipatia mamlaka yake lile Kanisa la Roma ndio mwanzo wa Zama za Giza. Kadiri uwezo wake ulivyozidi kuongezeka, ndivyo giza [ujinga wa kutoijua Biblia, Sayansi na Teknolojia] lilivyozidi kuwa nene. Imani ikahamishwa kutoka kwa Kristo, aliye msingi wa kweli, kwenda kwa papa wa Roma. Badala ya kumtegemea Mwana wa Mungu kwa msamaha wa dhambi na wokovu ule wa milele, watu wakamtazama papa, na makasisi (mapadre) na maaskofu ambao alikuwa amewakabidhi mamlaka. Wakafundishwa ya kwamba papa alikuwa ndiye mpatanishi wao wa kibinadamu na ya kwamba hakuna hata mmoja ambaye angeweza kumwendea Mungu isipokuwa kwa kupitia kwake, na kwa ajili hiyo yeye alipaswa kupewa utii bila swali lo lote. Kwenda kinyume na matakwa yake ilikuwa ni sababu ya kutosha ya kutolewa adhabu kali sana juu ya miili na roho za wale wahalifu. Kwa njia hiyo, mawazo ya watu yakageuziwa mbali na Mungu na kuelekezwa kwa wanadamu wawezao kukosa, kupotoka, na wakatili, naam, zaidi sana, kwa yule mkuu wa giza mwenyewe, ambaye alitumia uwezo wake kupitia kwa watu wale. Dhambi ikafichwa katika vazi la utakatifu. Maandiko yanapozuiwa kusomwa na watu, na mwanadamu anapokuja kujiona mwenyewe kuwa ni mkubwa kuliko wote, hapo ndipo tunapohitaji tu kutazamia kuona hila, udanganyifu, na uovu unaoishusha hadhi ya mwanadamu. Katika kuzitukuza sheria za wanadamu na mapokeo ukaonekana ufiisadi ambao hutokea daima wakati Sheria ya Mungu [Amri Kumi] inapowekwa kando.

Siku za Hatari kwa Kanisa

Zile zilikuwa ni siku za hatari kubwa kwa Kanisa lake Kristo. Waaminifu walioibeba bendera yake walikuwa ni wachache kweli kweli. Ingawa ile kweli haikuachwa bila kuwapo mashahidi, hata hivyo, wakati fulani ilionekana kana kwamba mafundisho yale ya uongo na ushirikina yalikuwa yameenea kote, na dini ile ya kweli ilionekana kana kwamba ingeweza kufutuliwa mbali duniani kote. Injili ikawa imesahauliwa, lakini mitindo ya dini ikaongezeka, na watu wakawa wamelemewa na mizigo mizito waliyotwishwa yenye masharti makali.

Wakafundishwa sio tu kumtazama papa kama ndiye mpatanishi wao, bali kutegemea matendo yao wenyewe ili kuweza kulipa fidia ya dhambi zao. Safari ndefu za taabu kwenda kuzuru patakatifu, kutenda matendo ya kitubio, kuabudu mifupa ya watakatifu waliokufa zamani, kujenga makanisa, kujenga makaburi ya watakatifu, na altare [madhabahu], kulipa fedha nyingi kwa kanisa - mambo hayo pamoja na matendo mengine yanayofanana na hayo yaliambiwa ili kuituliza ghadhabu ya Mungu au kupata upendeleo wake; kana kwamba Mungu alikuwa kama wanadamu, kuweza kukasirishwa kwa mambo madogo sana yasiyo na maana, au kutulizwa kwa kupewa zawadi au kwa maungamo (kitubio)!

Licha ya hayo, uovu ukazidi kuenea kila mahali, hata miongoni mwa viongozi wa Kanisa la Roma, mvuto wake ukaonekana kana kwamba unaongezeka. Karibu na mwisho wa karne ile ya nane, wafuasi wa papa walidai kwamba katika vizazi vile vya mwanzo vya kanisa maaskofu wale wa Roma walikuwa wanayo nguvu ya kiroho ile ile waliyokuwa nayo sasa. Kuthibitisha dai lao hilo, njia fulani ilipaswa kutumika ili kulipatia dai hilo mamlaka; na njia hiyo ilipendekezwa kwa urahisi na baba yule wa uongo [Shetani]. Maandiko yale ya kale yakaghushiwa [yakaigwa kwa kutumia udanganyifu] na watawa wale. Maagizo yaliyotolewa na mabaraza yaliyokuwa hayajapata kusikiwa siku za nyuma yakagunduliwa, yakithibitisha ukuu wa papa usio na kifani ulimwenguni kote kuanzia siku zile za mwanzo. Na kanisa hilo lililokuwa limeikataa ile kweli [Yn. 17:17; Zab. 119:142], kwa uroho wake likayapokea madanganyo yale. (Angalia Nyongeza 3B mwisho.)

Wasiotishwa na Upinzani

Wajenzi waaminifu wale wachache ambao walijenga juu ya msingi ule wa kweli (1 Wakorintho 3:10,11) walihangaishwa vibaya sana na kuzuiwa kwa njia ya ule uchafu wa mafundisho yale ya uongo yaliyoipinga kazi ile. Kama wajenzi wale waliokuwa juu ya ukuta wa Yerusalemu katika siku zile za Nehemia, wengine miongoni mwao walikuwa tayari kusema: “Nguvu zao wachukua mizigo zimedhoofika, na kifusi tele zipo; tusiweze kuujenga ukuta.” Nehemia 4:10. Wakiwa wamedhoofika na harakati zao dhidi ya mateso, hila, uovu, na kila kipingamizi kinginecho chote ambacho Shetani aliweza kubuni ili kuzuia maendeleo yao, baadhi ya wale waliokuwa wajenzi waaminifu wakakata tamaa; na kwa ajili ya amani na usalama wa mali zao na maisha yao, wakageuka na kwenda mbali na msingi ule wa kweli. Wengine, ambao walikuwa hawatishwi na upinzani ule wa maadui zao, bila kuwa na hofu yo yote wakatangaza, wakasema: “Msiwaogope; mkumbukeni Bwana, aliye mkuu mwenye kuogofya,” (fungu la 14); nao wakaendelea mbele na kazi yao, kila mmoja akiwa na upanga wake ukiwa umefungwa kiunoni mwake. Waefeso 6:17.

Roho ya chuki ile ile na upinzani ule ule dhidi ya ile kweli umewachochea maadui wa Mungu katika kila kizazi, na kuwa macho [kukeshwa] kule kule na msimamo thabiti ule ule vimetakiwa kuwa ndani ya watumishi wake. Maneno haya ya Kristo kwa wanafunzi wake wale wa kwanza yanawahusu wafuasi wake mpaka mwisho wa wakati: “Na hilo niwaambialo ninyi, nawaambia wote, Kesheni.” Marko 13:37.

Giza lile likaonekana kana kwamba lilikuwa linaongezeka kuwa nene zaidi. Ibada ya sanamu ikawa ni jambo la kawaida kwa watu wengi. Mishumaa ikawashwa mbele ya sanamu zile na sala zikatolewa kwa sanamu zile. Desturi zile za kipuuzi kabisa na za kishirikina zikaenea mahali pote. Mawazo ya watu wale yakawa yametawaliwa kabisa na ushirikina, hata akili zao zenyewe zikaonekana kana kwamba zimepoteza uwezo wake wa kujitawala. Wakati wale makasisi (mapadre) na maaskofu wenyewe walikuwa wanapenda anasa, uasherati, na ufisadi, iliweza kutazamiwa tu kwamba, watu wale waliowategemea kwa uongozi wao, nao wangeweza kuzama katika ujinga na uovu wao.

Hatua nyingine katika dhana za kipapa ilichukuliwa katika karne ile ya kumi na moja wakati Papa Gregori (Gregory) wa VII alipotangaza ukamilifu wa Kanisa la Roma. Miongoni mwa mawazo yake aliyotoa lilikuwapo wazo moja lililosema kwamba kanisa lile [la Roma] lilikuwa halijapata kukosea kamwe kulingana na Maandiko. Lakini ushuhuda wa Maandiko hayo haukuambatana na lile dai lake. Papa yule mwenye majivuno mengi alidai pia kwamba anao uwezo wa kuwaondoa wafalme katika kiti chao cha enzi, kisha akatangaza kwamba hakuna hukumu yo yote aliyotoa yeye ambayo ingeweza kubatilishwa [kugeuzwa] na mtu ye yote, ila kwamba yeye ndiye alikuwa na haki ya kuyabatilisha [kuyageuza] maamuzi ya wengine wote. (Angalia Nyongeza 4A mwisho.)

Heneri wa Nne Ajinyenyekeza

Kielelezo cha kushangaza sana cha tabia ya kidikteta [ukandamizaji] ya mteteaji huyo wa fundisho lile lisemalo kwamba Papa hawezi kukosea kamwe katika masuala ya imani (infallibility) kilionekana katika njia ile aliyomtendea Mfalme yule wa Ujerumani, Heneri (Henry) wa IV. Kwa ajili ya kupuuzia kwake kwa makusudi mamlaka ya papa, mfalme huyo alitangazwa kuwa alikuwa ametengwa na kanisa lile na kuondolewa katika kiti chake cha enzi. Akiwa ameingiwa na hofu kubwa sana kwa kuachwa na kutishiwa na wakuu wake wenyewe waliokuwa wametiwa moyo kufanya uasi dhidi yake kwa amri ile ya papa, Heneri akaona ni muhimu kufanya amani na Roma. Akiandamana na mkewe na mtumishi wake mwaminifu akazivuka safu za milima ile mirefu (Alps) katikati ya majira yale ya baridi kali sana, ili apate kujinyenyekeza mwenyewe mbele ya papa yule. Alipofika kwenye ngome ile alikuwa amekwenda Gregori, aliongozwa, bila kuwa na wapambe wake, kuingia katika ua ule wa nje, na pale, katika baridi ile kali sana ya majira ya baridi, akiwa amesimama bila kufunikwa kichwa chake na miguu yake ikiwa mitupu [bila viatu], tena akiwa amevaa vazi lake duni, akangojeka

kibali cha papa yule ili apate kufika mbele yake. Mpaka hapo alipoendelea kufunga [kutokula chakula] siku tatu na kufanya maungamo yake, ndipo papa yule alipokubali kumpa msamaha wake. Hata wakati ule ilikuwa ni kwa sharti kwamba mfalme yule angojee kibali cha papa yule kabla ya kurudia cheo chake au kutumia uwezo wake wa kifalme. Na Gregori, akiwa amejaa furaha kubwa kwa ushindi wake, akajigamba kwamba lilikuwa ni jukumu lake kukiangusha chini kiburi cha wafalme.

Ni tofauti kubwa ya kushangaza mno jinsi gani kati ya kiburi kile kilichojaa uonevu cha papa yule mwenye majivuno mengi ukilinganisha na upole na unyenyekevu wa moyo aliokuwa nao Kristo, ambaye anajiwakilisha mwenyewe kama mmoja anayebisha katika mlango wa moyo akiomba kuingia ndani, ili apate kuingia humo na kuleta msamaha na amani, na ambaye aliwafundisha wanafunzi wake, akasema: “Na mtu ye yote anayetaka kuwa wa kwanza kwenu na awe mtumwa wenu.” Mathayo 20:27.

Karne zile zilipozidi kusonga mbele zilishuhudia ongezeko la daima la uongo katika mafundisho ya dini yaliyotolewa toka Roma. Hata kabla ya kuanzishwa kwa upapa mafundisho ya wanafalsafa wale makafiri yalikuwa yamezingatiwa, nayo yalitoa mvuto wake ndani ya kanisa. Wengi waliodai kwamba wameongoka walikuwa bado wanazing’ang’ania itikadi za falsafa yao ya kipagani, na si kwamba tu waliendelea kujifunza falsafa hiyo wao wenyewe, bali waliwashurutisha wengine kuipokea kama njia ya kueneza mvuto wao miongoni mwa makafiri wale. Makosa mazito yakaingizwa kwa njia hiyo katika imani ya Kikristo. Lililojitokeza sana katika hayo ni ile imani kwamba mwanadamu ana roho isiyokufa, na ya kwamba, akifa bado anaendelea kuwa na fahamu zake. Fundisho hilo la dini likaweka msingi ambao juu yake Roma ilianzisha sala kwa ajili ya watakatifu [waliokufa] na ibada ya Bikira Maria. Kutokana na fundisho hilo pia ukazuka uzushi uliosema kwamba wale ambao hatimaye hawataweza kutubu wataendelea kuteswa motoni milele hata milele, fundisho ambalo lilingizwa katika imani ya kipapa.

Ndipo njia ikawa imetayarishwa ya kuingizwa [kanisani] mavumbuzi mengine ya kipagani, ambayo Roma iliyaita kwa jina la ‘Toharani’ (purgatory) [yaani, mahali pa ahera pa kutakasia dhambi ndogo], nao wakalitumia fundisho hilo kuwatishia makundi ya watu wale waliokuwa wajinga na washirikina. Kwa uzushi [uongo] wao huo, wanathibitisha kwamba pako mahali pa mateso, ambapo roho za wale wasiostahili adhabu ya milele zinapaswa kuadhibiwa kwa ajili ya dhambi zao, na ya kwamba, kutoka hapo, zinapowekwa huru mbali na uchafu wake [kwa njia ya maombezi ya viongozi wao wa dini], roho hizo huingizwa mbinguni. (Angalia Nyongeza 4B mwisho.)

Bado ikawapo haja ya kubuni uongo mwingine ili kuiwezesha Roma kunufaika kutokana na hofu hiyo na maovu ya wafuasi wake. Uongo huo uliwezekana kwa fundisho lao la indulgensia [yaani, ondoleo la dhambi]. Ondoleo kamili la dhambi, zilizopita, za sasa, na za baadaye, na kuachiliwa ili mtu asiweze kupatikana na maumivu yote pamoja na adhabu anazostahili [toharani], wakawa wameahidiwa kupewa wote ambao wangejiandikisha katika vita vya papa ili kupanua mipaka ya utawala wake wa kidunia, ili kuwaadhibu maadui zake, au kuwaangamiza kabisa wale ambao wangethubutu kuupinga ukuu wake usio na kifani. Watu walifundishwa pia kwamba kwa kulipa fedha kwa kanisa wangeweza kujiweka huru mbali na dhambi, na pia kuzifungua roho za marafiki zao waliokufa zilizokuwa zimefungiwa katika moto ule wa mateso. Kwa njia kama hizo Roma ilijaza makasha yake kwa fedha na kuendeleza ufahari, anasa, na uovu wa wale wawakilishi wanafiki wa yeye [Kristo], ambaye hakuwa na mahali pa kulaza kichwa chake [kwa ukata wake]. (Angalia Nyongeza 4C mwisho.)

Agizo la Biblia kuhusu Meza ya Bwana lilikuwa limeondolewa na mahali pake ikawekwa ibada ya sanamu ya Misa. Makasisi (mapadre) wa kikatoliki, kwa kutamka maneno fulani ya kidini yasiyo na maana, wakajifanya kuwa wanaweza kuugeuza mkate wa kawaida na divai kuwa “mwili na damu [halisi] ya Kristo.” - Kadinali Wiseman, *The Real Presence of the Body and Blood of Our Lord Jesus Christ in the Blessed Eucharist, Proved From Scripture*, hotuba ya 8, Sehemu ya 3, aya ya 26. Kwa kiburi chao cha makusudi kabisa kilichojaa makufuru, walidai waziwazi kwamba wanao uwezo wa kumwamba Mungu, Muumbaji wa vitu vyote. Wakristo

walitakiwa, kwa tishio la kifo [kuwaua], kukiri imani yao katika uzushi huo wa kutisha unaoitukanisha Mbingu. Watu wengi waliokataa walitupwa motoni. (Angalia Nyongeza 4D mwisho.)

Katika karne ile ya kumi na tatu kilinzishwa chombo cha papa cha kutisha mno - yaani, ile Inkwizisheni (Inquisition) [Mahakama ya Kanisa Katoliki ya kukomesha uasi, hasa katika karne ile ya 15 na 16; pia inaitwa ‘Ofisi Takatifu’ ambayo inaendeshwa na Majesuti (Jesuits) au Chama cha Yesu (Society of Jesus)]. Mkuu yule wa giza alifanya kazi yake pamoja na viongozi wa utawala huo msonge wa kipapa. Katika mabaraza yao ya siri Shetani na malaika zake waliyatawala mawazo ya watu wale waovu, ijapokuwa alikuwa haonekani kwa macho, malaika wa Mungu alikuwa amesimama katikati yao, akichukua kumbukumbu ya kutisha ya amri zao zilizojaa uovu na kuandika historia ya matendo yao [ya kikatili] ya kutisha mno kuweza kuonwa kwa macho ya kibinadamu. “Babeli mkuu” [Roma] alikuwa “amelewa na damu ya watakatifu” [Ufu. 17:5,6]. Miili ya mamilioni ya wafia dini iliyokuwa imeharibiwa vibaya ikamlilia Mungu ili apate kulipiza kisasi kwa mamlaka hiyo asi [Ufu. 6:9-11].

Upapa ukawa dikteta dhalimu wa ulimwengu mzima. Wafalme na wafalme wakuu wa dola wakazipigia magoti amri za papa wa Roma. Hatima ya maisha ya watu, kwa wakati huu wa sasa na kwa milele zote, ikaonekana kana kwamba ilikuwa chini ya udhibiti wake. Kwa mamia ya miaka mafundisho ya dini kutoka Roma yalikuwa yameenezwa katika mapana yote na kupokewa na watu bila maswali, taratibu zake za ibada zikaendeshwa kwa kicho, sikukuu zake zikatunzwa na watu wote. Makasisi wake wakapewa heshima na kupewa mahitaji yao ya kimwili kwa wingi. Kanisa la Roma halijapata kamwe kufikia heshima kuu, ufahari, au mamlaka kuu kama ile.

Lakini ile “aduhuri ya upapa ikawa ni usiku wa manane kwa ulimwengu mzima.” - J. A. Wylie, *The History of Protestantism*, kitabu cha 1, sura ya 4. Maandiko Matakatifu yalikuwa karibu hayajulikani kabisa, si kwa watu wa kawaida tu, bali kwa makasisi pia. Kama Mafarisayo wale wa zamani, viongozi wale wa kipapa waliichukia nuru ambayo ingeweza kuzifichua dhambi zao [Yn. 3:20]. Sheria ya Mungu [Amri Kumi], yaani, ile kanuni ya haki, baada ya kuondolewa, wakatamia mamlaka yao bila kikomo, na kutenda maovu bila kujizuia. Hila, uchoyo, na uasherati ukaenea kila mahali. Watu hawakujizuia kutenda uhalifu wote ambao kwa huo wangeweza kujipatia mali au cheo. Majumba ya kifalme ya mapapa na maaskofu yalikuwa ni mahali pa kufanyia uasherati mchafu kabisa. Baadhi ya [mapapa] waliokuwa wakitawala walikuwa na hatia ya kutenda uhalifu [makosa ya jinai] wa kuchukiza mno hata watawala wa kidunia wakajaribu kuwaondoa katika utawala wakuu wale wa kanisa na kuwaona kama vile ni madubwana [majitu ya kutisha] maovu mno kuweza kuvumiliwa. Kwa karne nyingi hapakuwa na maendeleo yo yote kule Ulaya katika elimu, sanaa, au ustaarabu. Kupooza huko kimaadili na kiakili kulikuwa kumeuangukia Ulimwengu ule wa Kikristo.

Hali ya ulimwengu chini ya mamlaka ile ya Kiroma ilionyesha kutimizwa kwa namna ya kutisha na dhahiri kwa maneno haya ya nabii Hosea: “Watu wangu wanaangamia kwa kukosa maarifa; kwa kuwa wewe umeyakataa maarifa, mimi nami nitakukataa wewe,... kwa kuwa umeisahau Sheria ya Mungu wako [Amri Kumi]. Mimi nami nitawasahau watoto wako.” “Kwa sababu hapana kweli, wala fadhili, wala kumjua Mungu katika nchi. Hapana neno ila kuapa kwa uongo, na kuvunja ahadi, na kuua, na kuiba, na kuzini; huruka mpaka, na damu hugusana na damu.” Hosea 4:6,1,2. Hayo yalikuwa ndiyo matokeo ya kuliondolea mbali Neno la Mungu.

SURA YA 4

Kuitetea Kweli Milimani

Katikati ya giza lile lililoifunika dunia katika kipindi kile kirefu cha upapa kushika hatamu za utawala wa dunia, nuru ya ile kweli haikuweza kuzimwa kabisa. Katika kila kizazi walikuwapo mashahidi wa Mungu - yaani, watu wale walioitunza imani yao kwa Kristo kuwa ndiye Mpatanishi wao wa pekee kati ya Mungu na mwanadamu, wale walioishikilia Biblia kuwa ndiyo kanuni yao ya pekee ya maisha, na wale walioitakasa Sabato ya kweli [Jumamosi]. Ni kwa kiwango gani ulimwengu huu unawiwa na watu hao, vizazi vile vijavyo havitaweza kujua kamwe. Walipewa jina baya kama wazushi [yaani, waongo, ati kwa kuwa tu wao hawakuyafuata mafundisho potofu ya Roma yasiyotoka katika Biblia], nia yao ilitiliwa mashaka, tabia zao zilisemwa vibaya, maandiko yao yakazuiwa, yakaelezwa vibaya, au kuharibiwa. Hata hivyo, wao walisimama imara, na toka kizazi hata kizazi walidumisha imani yao katika usafi wake wote, kama urithi mtakatifu kwa vizazi vijavyo.

Historia ya watu wa Mungu katika Zama zile za Giza zilizofuata mara tu baada ya Roma kushika hatamu zake za utawala imeandikwa yote kule mbinguni, lakini inapatikana kwa sehemu ndogo mno katika kumbukumbu zilizoandikwa na wanadamu. Kuwapo kwa kumbukumbu hizo kunapatikana kwa shida mno, ila ni zile tu za mashtaka ya watesi wao ambazo hupatikana. Ilikuwa ni sera ya Roma kuondolea mbali kila dokezo lililopinga mafundisho yake au amri zake. Kila kitu kilichohusu uzushi, ikiwa ni watu au maandiko, alijitahidi kukiharibu kabisa. Kule kuonyesha mashaka, au kuhoji mamlaka ya mafundisho ya papa, kulitosha kuyaondolea mbali maisha ya wale waliohusika, matajiri kwa maskini, wenye vyeo kwa wanyonge. Pia Roma ilijitahidi sana kuharibu kila kumbukumbu iliyoweza

kupatikana ya ukatili wake iliyofanya kwa wale waliokuwa hawakubaliani na mafundisho yake. Mabaraza ya kipapa yakatoa amri kwamba vitabu pamoja na maandiko yote yenye kumbukumbu hizo vichomwe moto. Kabla ya uvumbuzi wa kuchapa vitabu, vitabu vilikuwa ni vichache sana kwa idadi yake, tena vilikuwa katika mfumo uliokuwa haufai kutunzwa kwa muda mrefu; kwa hiyo, kizuizi kilikuwa ni kidogo mno kuweza kuwazuia Waroma kutekeleza kusudi lao.

Hakuna kanisa lo lote ambalo lilikuwa chini ya mamlaka ya Roma lililoachwa kwa muda mrefu bila kusumbuliwa katika uhuru wao wa dhamiri waliokuwa wanaufurahia. Mara tu upapa ulipojitwalia mamlaka ulinyosha mikono yake na kuwaponda-ponda wale wote waliokataa kutambua utawala wake, na moja baada ya jingine, makanisa yale yakaitii mamlaka yake.

Kule Uingereza Ukristo safi wa zamani ulikuwa umeotesha mizizi yake mapema sana. Injili waliyoipokea Waingereza katika karne zile za kwanza ilikuwa haijachafuliwa na uasi ule wa Kiroma. Mateso kutoka kwa wafalme wakuu wa dola wapagani, ambayo yalifika hata kwenye pwani zile za mbali sana, yalikuwa ndiyo zawadi ya pekee ambayo makanisa yale ya kwanza ya Uingereza yalikuwa yamepokea toka Roma. Wengi miongoni mwa Wakristo wale walioyakimbia mateso katika nchi ile ya Uingereza, walipata kimbilio lao katika nchi ya Waskoti (Scotland); kutoka kule kweli ikachukuliwa na kupelekwa katika nchi ya Waairishi (Ireland), na katika nchi hizo zote ilipokelewa kwa furaha.

Wasaksoni (Saxons) walipoivamia Uingereza, ukafiri wao ukatawala mle. Washindi wale wakadharau kupokea mafundisho toka kwa watumwa wao, ndipo Wakristo wale wakalazimika kukimbilia mafichoni milimani na katika nyika [mbuga] zilizojaa mapori yaliyojiotea yenyewe. Hata hivyo, nuru ile iliyokuwa imejificha kwa muda fulani, iliendelea kuwaka. Katika nchi ile ya Waskoti, karne moja baadaye, iling'aa sana kwa mng'ao ulioenea hadi nchi za mbali sana. Kutoka katika nchi ile ya Waairishi akajitokeza Kolumba (Columba) na watendakazi wenzake, ambao, waliwakusanya waumini wao waliotawanyika katika kisiwa cha upweke cha Aiona (Iona), wakakifanya kituo hicho kuwa kituo chao cha kazi zao za kimishonari. Miongoni mwa wainjilisti hao alikuwamo mmoja aliyeitunza Sabato ya Biblia [Jumamosi], na kwa njia hiyo kweli hiyo ikapenyezwa miongoni mwa watu wale. Shule ikaanzishwa pale Aiona, walikotoka wamishonari kwenda nje, sio tu kwenda katika nchi ile ya Waskoti na Waingereza, bali kwenda hadi Ujerumani, Uswisi, na hata kule Italia.

Tofauti Kubwa

Lakini Roma ilikuwa imekaza macho yake kuelekea kule Uingereza, na kuazimu kuileta nchi ile chini ya hatamu zake za utawala. Katika karne ile ya sita wamishonari wake wakafanya kazi ya kuwaongoa Wasaksoni wale makafiri. Walipokewa kwa upendeleo na washenzi [wapagani] wale waliokuwa wamejaa majivuno, nao wakawashawishi wengi kuikiri imani ile ya Kikatoliki. Kazi ile ilipozidi kusonga mbele, viongozi wale wa papa pamoja na waongofu wao wakakutana na Wakristo wale wenye imani safi. Tofauti kubwa ikaonekana kati yao. Hao wa mwisho walikuwa ni watu wa kawaida tu, na wanyenyekevu, tena walikuwa ni wafuasi wa Maandiko kwa tabia yao, na mafundisho yao ya dini, pamoja na mwenendo wao, ambapo wale wa kwanza walidhihirisha kuwa wanayo tabia ya ushirikina, na ya kutaka makuu, nao walijigamba kutokana na ukatoliki wao. Mjumbe yule wa papa alidai kwamba makanisa yale ya Kikristo yakubali kwamba mfalme papa ni mkuu kuliko wote. Waingereza wale wakajibu kwa unyenyekevu na kusema kwamba wao walitaka sana kuwapenda watu wote, lakini kwamba papa hakuwa na haki ya kuwa mkuu katika kanisa, na ya kwamba watampa utii ule tu anaostahili kila mfuasi wa Kristo. Majaribio ya mara kwa mara yalifanywa ili kuwafanya waitii Roma; lakini Wakristo wale wanyenyekevu, wakiwa wameshangazwa na kiburi kilichoonyeshwa na wajumbe wake, waliendelea kujibu kwa uthabiti, wakisema kwamba walikuwa hawamjui Bwana mwingine zaidi ya Kristo. Basi, roho halisi ya upapa ikawa imefichuliwa. Kiongozi yule wa Roma akasema: “Kama hamtawapokea ndugu hao wanaowaletea ninyi amani, basi, mtawapokea maadui ambao watawaletea vita. Kama hamtaungana nasi katika kuwaonyesha Wasaksoni njia ile ya uzima,

basi, mtapokea kwao kipigo cha mauti.” - J. H. Merle D’Aubigne, *History of the Reformation of the Sixteenth Century*, kitabu cha 17, Sura ya 2. Hivyo havikuwa ni vitisho vya bure. Vita, hila, na madanganyo vilitumika dhidi ya mashahidi wale waliokuwa na Imani ya Biblia mpaka makanisa ya Uingereza yalipoharibiwa kabisa, au kulazimishwa kuyatii mamlaka ya papa.

Katika nchi zile zilizokuwa mbali na mamlaka ya Roma kwa karne nyingi, kulikuwa na makundi ya Wakristo ambao walikuwa karibu huru kabisa mbali na uchafuzi wa kipapa. Walikuwa wamezungukwa na ukafiri, na zamani zile zilipopita wakawa wameathiriwa na makosa yake [ule ukafiri]; lakini waliendelea kuiona Biblia kuwa ndiyo kanuni pekee ya imani yao, tena walizishikilia sana kweli zake nyingi. Wakristo wale waliamini kwamba Sheria ya Mungu [Amri Kumi] ni ya milele, nao waliitunza Sabato ile ya amri ya nne [Jumamosi]. Makanisa yale yaliyoishikilia imani na desturi hiyo yalikuwako kule Afrika ya Kati na miongoni mwa Waarmenia wa Asia.

Imani ya Waldensia

Lakini miongoni mwa wale waliopinga kuingiliwa na mamlaka ile ya papa, Waldensia (Waldenses) walisimama mstari wa mbele. Katika nchi ile ile upapa ulimoweka kiti chake, uongo na ufisadi wake ulipingwa kwa uthabiti kabisa. Kwa karne nyingi makanisa yale ya Pyemo (Piedmont) yaliulinda uhuru wake; lakini hatimaye wakati ukaja Roma ilipoyalazimisha kuitii. Baada ya juhudi zao ambazo hazikuleta matunda dhidi ya udikteta wake, viongozi wa makanisa hayo kwa shingo upande wakaikiri mamlaka ile kuwa ndiyo kuu kuliko zote ambayo ulimwengu wote ulionekana kana kwamba unaisujudu. Lakini, walikuwako wengine waliokataa kuitii mamlaka ile ya papa au ya askofu yule. Wakadhamiria kudumisha utii wao kwa Mungu na kutunza usafi wa imani yao isiyokuwa na mapambo katika taratibu zake za ibada. Mafarakano yakatokea. Kwa hiyo, wale walioishikilia sana imani ile ya zamani wakajitenga; wengine, wakiacha milima yao ile mirefu ya jadi (Alps), wakaipandisha bendera ya ile kweli katika nchi za kigeni; wengine wakakimbilia kwenye ngome zile imara za miamba zilizokuwa milimani, na kule wakaulinda uhuru wao wa kumwabudu Mungu.

Imani ile ambayo kwa karne nyingi ilikuwa imeshikwa na kufundishwa na Wakristo wale wa Kiwaldensia ilikuwa tofauti kabisa na mafundisho yale ya uongo yaliyotolewa kutoka Roma. Imani yao ya dini ilikuwa imejengwa juu ya msingi wa Neno la Mungu ambalo lilikuwa limeandikwa, walikuwa na mfumo sahihi wa Ukristo. Lakini wakulima wale wanyenyekevu, katika maficho yao ya siri, wakiwa wametengwa na ulimwengu, na kulazimika kufanya kazi ngumu kila siku kati ya mifugo yao na mashamba yao ya mizabibu, walikuwa hawajafikia kweli hiyo kwa kuyapinga mafundisho yale ya uzushi [uongo] wa kanisa lile asi. Yao haikuwa imani mpya waliyokuwa wameipokea. Waliishindania imani ile ya Kanisa la Mitume, - “imani waliyokabidhiwa watakatifu mara moja tu.” Yuda 3. Lile “Kanisa la Nyikani,” wala si ule utawala msonge wenye majivuno mengi ulioketi katika kiti cha enzi katika mji ule mkuu wa dunia, ndilo lilikuwa Kanisa la Kristo la Kweli, Mlinzi wa Hazina za ile Kweli ambayo Mungu amewapa watu wake kuitangaza ulimwenguni kote.

Miongoni mwa sababu kuu zilizoleta kujitenga kwa Kanisa lile la Kweli kutoka Roma ilikuwa ni ile chuki iliyotoka kwa lile la pili ambayo ilionyeshwa dhidi ya Sabato ya Biblia [Jumamosi]. Kama ilivyotabiriwa katika unabii, mamlaka ile ya kipapa ikaitupa chini ile kweli [Dan. 8:12]. Sheria ya Mungu [Amri Kumi] ikakanyagwa katika mavumbi kwa miguu yao, wakati mapokeo na desturi za wanadamu zilipotukuzwa nao. Makanisa yale yaliyokuwa chini ya utawala wa papa yalilazimishwa mapema sana kuiheshimu Jumapili kama siku takatifu. Katikati ya mafundisho yale potofu yaliyoenea kote pamoja na ushirikina uliokuwapo, wengi, hata miongoni mwa watu wa Mungu wa kweli, wakawa wamechanganyikiwa vibaya mno kiasi kwamba walipokuwa wakiitunza Sabato [Jumamosi], waliacha pia kufanya kazi siku ile ya Jumapili. Lakini jambo hilo halikuwaridhisha viongozi wale wa kipapa. Walidai sio tu kwamba Jumapili itakaswe, bali kwamba Sabato [Jumamosi] inajisiwe; na kwa lugha kali sana wakawashutumu wale waliothubutu kuiheshimu. Ilikuwa ni kwa kukimbia tu mbali na mamlaka

ile ya Roma, ndipo uwezekano ulikuwapo kwa mtu ye yote kuweza kuitii Sheria ya Mungu [Amri Kumi] kwa amani. (Angalia Nyongeza 5A mwisho.)

Waldensia walikuwa miongoni mwa watu wa kwanza wa Ulaya kujipatia tafsiri yao ya Maandiko Matakatifu. (Angalia Nyongeza 5B mwisho.) Mamia ya miaka kabla ya Matengenezo ya Kanisa (Reformation) walikuwa na Biblia iliyoandikwa kwa mkono katika lugha yao waliyozaliwa nayo. Walikuwa na kweli ile isiyoghoshiwa [isiyochafuliwa kwa kuichanganya na uongo], na jambo hilo likawafanya wawe walengwa wa ile chuki na mateso. Wakalitangaza Kanisa la Roma kuwa ni ule Babeli ulioanguka wa kitabu kile cha Ufunuo, na kwa kuhatirisha maisha yao wakasimama kidete kuupinga ufisadi wake. Ijapokuwa wengine miongoni mwao, wakiwa chini ya lile shinikizo la mateso yaliyoendelea kwa kipindi kirefu sana, waliacha imani yao, kidogo kidogo wakaziacha kanuni zake [imani ile] zilizowatofautisha, wengine miongoni mwao wakaishikilia sana ile kweli. Kupitia katika Zama zile za Giza na uasi ule walikuwako Waldensia walioukanusha ukuu wa Roma, ambao walikataa kuzisujudia sanamu zile wakisema kwamba ile ilikuwa ni ibada ya sanamu, na ambao waliitunza Sabato ya kweli [Jumamosi]. Chini ya tufani zile kali mno za upinzani walidumisha imani yao. Japo mkuki ule wa Savoyadi (Savoyard) uliwachoma na kuwatia majeraha makubwa, tena walichomwa moto juu ya tita la kuni za Kiroma, waliendelea tu kusimama imara katika kulitetea Neno la Mungu na heshima yake.

Nyuma ya ngome zile ndefu za milima - ambazo katika vizazi vyote zimekuwa kimbilio lao wale wanaoteswa na kukandamizwa - Waldensia wale wakapata mahali pao pa kujificha. Hapo ndipo nuru ya ile kweli ilipotunzwa ikiwa inawaka katikati ya giza lile la Zama za Giza. Hapo ndipo wale mashahidi wa ile kweli walipodumisha imani yao ile ya kale kwa miaka elfu moja.

Mungu Aliwafunga Kiunoni Mshipi wa Nguvu

Mungu alikuwa amewaandalia watu wake mahali pa kimbilio lao pa fahari kubwa, palipofaa kutunzwa kwa zile kweli kuu alizoziweka katika amana yao. Kwa wakimbizi wale waaminifu waliokuwa wamefukuzwa mbali na kwao, milima ile ilikuwa ni ishara ya haki yake Yehova idumuyo milele. Waliwaonyesha watoto wao vilele vile virefu sana vya milima ambavyo vilionekana juu yao vikiwa katika utukufu wake usiobadilikabadilika, kisha wakawaambia habari zake yeye ambaye kwake hakuna kubadilika, wala kivuli cha kugeuka-geuka, ambaye Neno lake linadumu milele kama vilima vile vya milele. Mungu alikuwa ameiweka imara milima ile na kuifunga kwa mshipi [mkanda] wa nguvu; hakuna mkono wo wote isipokuwa ni ule wa Mungu Mwenyezi peke yake ambao ungeweza kuiondoa mahali pake ilipowekwa. Vile vile yeye alikuwa ameiweka Sheria yake [Amri Kumi], ambayo ndiyo msingi wa Serikali yake kule mbinguni na hapa duniani. Mkono wa mwanadamu unaweza kuwafikia wanadamu wenzake na kuyaangamiza maisha yao; lakini mkono ule [wa Mungu] ungeweza kuing'oa milima ile toka chini kwenye misingi yake bila shida, na kuitupa baharini, kama vile ambavyo ungeweza kubadili amri moja ya Sheria ya Yehova [Amri Kumi], au kuifutilia mbali mojawapo ya ahadi zake kwa wale wafanyao mapenzi yake. Katika uaminifu wao kwa Sheria yake [Amri Kumi], watumishi wa Mungu wangepaswa kusimama imara kama vilima visivyobadilika [Zab. 125:1].

Milima ile iliyoyazunguka mabonde yale ya chini ilikuwa ni ushahidi wa daima kwao wa ule uweza wake Mungu wa uumbaji, na uthibitisho wa ulinzi wake usioshindwa kamwe. Wasafiri wale walijifunza kuzipenda ishara zile za kimya za kuwako kwake Yehova. Hawakusononeka hata kidogo kwa shida zao walizopata ambazo zilikuwa ni sehemu ya maisha yao; kamwe hawakuwa peke yao mahali pao pale pa upweke katika milima ile. Wakamshukuru Mungu kwa kuwapa mahali pale pa amani na usalama palipokuwa mbali na ghadhabu na ukatili wa wanadamu. Wakaufurahia uhuru wao wa kuabudu mbele zake. Mara nyingi walipokimbizwa na adui zao, nguvu za vilima vile zilionekana kuwa ni kinga ya hakika. Katika ile miamba mingi mirefu kwenda juu wakaziimba sifa zake Mungu, wala majeshi yale ya Roma hayakuweza kuzinyamazisha nyimbo zao zile za shukrani kwa Mungu.

Safi, na wa kawaida, uliojaa hamasa [motomoto], ulikuwa ndio utauwa wa wafuasi wale wa Kristo. Kanuni za ile kweli walizithamini sana kuliko majumba na mashamba yao, marafiki, ndugu, na hata maisha yao yenyewe [Ufu. 12:11]. Kanuni zile walijitahidi kwa dhati kuziweka katika mioyo ya vijana wao. Tangu mapema utotoni vijana wao walifundishwa Maandiko, tena walifundishwa kuyajali madai matakatifu ya Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. Nakala za Biblia zilikuwa chache mno; kwa hiyo, maneno yake ya thamani yalihaririwa kwa kichwa na kuwekwa katika kumbukumbu zao. Wengi waliweza kusema kwa kukariri sehemu kubwa za Agano la Kale na Agano Jipya. Mawazo yao juu ya Mungu yakalinganishwa na fahari ya vitu vile vilivyokuwa katika maumbile yale pamoja na mibaraka ya kawaida waliyoipata katika maisha yao ya kila siku. Watoto wao wadogo walijifunza kutazama juu kwa Mungu kwa shukrani kama ndiye mpaji wa kila fadhili na kila faraja.

Wazazi, wakiwa ni wapole na wenye upendo kama vile walivyokuwa hasa, waliwapenda watoto wao kwa busara nyingi mno kiasi cha kutowazoeza anasa. Mbele yao walikabiliwa na maisha yaliyojaa maonjo [majaribu] na shida, pengine kifo kile cha mfia dini. Tangu utotoni walipewa malezi ya kustahimili hali ngumu, kukubali kuongozwa, na wakati uo huo kufikiri na kutenda wao wenyewe. Mapema sana walifundishwa kubeba madaraka, kuwa waangalifu katika usemi wao, na kufahamu hekima ya kunyamaza kimya. Neno moja lisilo la busara likidondoshwa masikioni mwa adui zao lingeweza kuhatirisha sio tu uhai wa msemaji, bali uhai wa mamia ya ndugu zake; kwa maana kama vile mbwa-mwitu wawindavyo mawindo yao, ndivyo maadui wale wa ile kweli walivyowawinda wale waliothubutu kudai uhuru wa imani yao ya kidini.

Waldensia wale walikuwa wamejitolea mhanga na kuachana na utajiri wao wa kidunia kwa ajili ya ile kweli, na kwa saburi yao ya kudumu walifanya kazi ngumu ili kupata chakula chao. Kila kipande cha ardhi kilichoweza kulimwa kando kando ya vilima vile vyenye rutuba kilifanywa kiweze kuwapatia mazidio ya mavuno yao. Kutumia vizuri vitu walivyo navyo na kujinyima kulikuwa ndiyo sehemu ya elimu waliyoipokea watoto wao kama urithi wao wa pekee. Walifundishwa kwamba Mungu anakusudia maisha haya yawe somo la kuwafundisha nidhamu, na ya kwamba mahitaji yao yangeweza kutoshelezwa tu kwa njia ya kila mmoja wao kufanya kazi, na kuwa na mipango ya busara, na uangalifu, na imani. Njia hiyo ilikuwa ngumu na ya kuchosha sana, lakini ndiyo ilikuwa inafaa, ndicho kitu anachohitaji mwanadamu katika hali yake ya kuanguka [dhambini], ni shule ambayo Mungu ameiweka kwa ajili ya mafunzo pamoja na maendeleo yake. Wakati vijana wale walikuwa wamezoea kazi ngumu na shida, kule kuikuza akili yao hakukusahauliwa. Walifundishwa kwamba uwezo wao wote ulikuwa ni mali ya Mungu, na ya kwamba wote ulipaswa kutumika vizuri na kuendelezwa kwa ajili ya kazi yake.

Ari ya Kimishonari na Kujitolea Mhanga

Makanisa yale ya Kivodwa [ya Kiwaldensia], katika usafi wake na taratibu zake za ibada zisizokuwa na mapambo, yalifanana na kanisa la nyakati zile za Mitume. Waliukataa kabisa ukuu wa papa na maaskofu wake, waliishikilia sana Biblia kuwa ndiyo mamlaka kuu kuliko zote, isiyoweza kukosea kamwe. Wachungaji wao, si kama makasisi (mapadre) wale wa Roma wenye kiburi kingi, walifuata kielelezo cha Bwana wao, ambaye “hakuja kutumikiwa, bali kutumika.” Wakalilisha kundi la Mungu, wakiwaongoza kwenye majani mabichi na chemchemi za maji yaliyo hai za Neno lake Takatifu. Mbali na kumbukumbu zile za fahari na kiburi cha wanadamu, watu wao wakakusanyika, si katika makanisa ya kifahari au katika makanisa makuu ya majimbo yenye kuongozwa na maaskofu, bali chini ya kivuli cha milima ile, katika mabonde ya milima ile mirefu sana, ama, wakati ule wa hatari, katika ngome mojawapo ya miamba, ili kusikiliza maneno ya ile kweli toka kwa watumishi wake Kristo. Wachungaji wale hawakuhubiri injili tu, bali waliwatembelea wagonjwa, waliwafundisha watoto kwa njia ya maswali na majibu, waliwaonya wale wanaopotea, na kujitahidi kusuluhisha magomvi na kukuza umoja na upendano wa ndugu. Wakati ule wa amani walipewa riziki yao

kwa njia ya sadaka za hiari toka kwa watu wao; lakini, kama vile Paulo mshona mahema, kila mmoja wao alijifunza ufundi wa kazi fulani ya kumletea kipato au kazi ambayo kwayo, kama ni lazima, angeweza kujipatia riziki yake.

Kutoka kwa wachungaji wao, vijana wale walipata mafundisho yao. Wakati mawazo yao yalikuwa yameelekezwa katika kufundisha maarifa ya kawaida, Biblia ilifanywa kuwa somo lao kuu. Injili za Mathayo na Yohana zilikaririwa, pamoja na nyingi miongoni mwa Nyaraka zile. Pia walijiriwa kufanya kazi ya kunakili Maandiko. Maandiko mengine ya mkono yalikuwa na Biblia nzima, mengine yalikuwa na maandiko machache tu yaliyoteuliwa, ambayo yaliongezewa maelezo ya fungu fulani na wale waliokuwa na uwezo wa kuyafafanua Maandiko. Kwa njia hiyo, hazina za ile kweli zikafunuliwa kwao, ambazo zilikuwa zimefichwa kwa kipindi kirefu na wale waliojaribu kujiinua wenyewe juu ya Mungu.

Kwa uvumilivu wao na kufanya kazi bila kuchoka, wakati mwingine wakiwa katika mapango ya nchi ile yenye kina kirefu na giza, wakitumia nuru ya mienge ya moto, Maandiko yale Matakatiifu yaliandikwa, fungu kwa fungu, sura kwa sura. Hivyo ndivyo kazi ilivyosonga mbele, mapenzi ya Mungu yaliyokuwa yamefunuliwa mle yakawa yanang'aa kama dhahabu safi; kwa hiyo, ni wale tu waliokuwa wameshughulika kufanya kazi ile walioweza kutambua ni kwa kiwango gani mng'ao ule ulikuwa mkali, na wazi zaidi, na wenye nguvu kutokana na taabu waliyoipata kwa ajili yake [ile kazi]. Malaika kutoka mbinguni waliwazunguka watendakazi wale waaminifu

Shetani alikuwa amewasukuma makasisi wale wa papa pamoja na maaskofu wao ili kuifukia ile kweli chini ya takataka za mafundisho yao potofu, ya uzushi [uongo], na ushirikina wao, lakini kwa njia ya ajabu kabisa [kweli hiyo] ilihifadhiwa bila kughoshiwa [yaani, bila kuchanganywa na mafundisho ya uongo] kupitia katika vizazi vile vyote vya giza. Ilikuwa haina muhuri wa mwanadamu, bali chapa ya Mungu. Wanadamu wamekuwa hawachoki katika juhudi zao za kuificha maana yake iliyo wazi, na rahisi ya Maandiko hayo, na kuyafanya yapingane na ushuhuda wake yenyewe; lakini kama ilivyokuwa ile safina juu ya vilindi virefu vya mawimbi, ndivyo Neno la Mungu linavyopanda juu ya dhoruba zinazotishia kuliharibu kabisa. Kama mgodi ulivyo na tabaka zenye dhahabu na fedha nyingi zilizojificha chini ya uso wa nchi, ndivyo inavyowapasa kuchimba chini wote wanaotaka kuzigundua akiba zake za thamani, hivyo ndivyo yalivyo yale Maandiko Matakatiifu yaliyo na hazina za ile kweli ambazo hufunuliwa tu kwa mtafutaji yule mwenye juhudi, mnyenyekevu, na mwenye bidii katika maombi. Mungu alikusudia kwamba Biblia iwe kitabu cha mafunzo kwa wanadamu wote, wakati wa utoto, ujana na utu uzima, na ya kwamba ipate kujifunzwa kwa wakati wote. Aliwapa wanadamu Neno lake kama ufunuo wake mwenyewe. Kila kweli mpya inayofahamika ni ufunuo mpya wa tabia ya Mwasisi wake. Kuyachunguza Maandiko ni njia iliyoamriwa na Mungu ya kuwaleta wanadamu katika uhusiano wa karibu zaidi na Muumbaji wao na kuwapa ujuzi ulio dhahiri wa mapenzi yake. Ni njia ya mawasiliano kati ya Mungu na mwanadamu.

Hazina Yao Kuu Mno

Wakati Waldensia wale walikuwa wanatambua kwamba kumcha Bwana ulikuwa ndio mwanzo wa hekima, walikuwa sio vipofu kuona umuhimu wa kuwa na mawasiliano na ulimwengu huu, kuwajua wanadamu na maisha yao ya utendaji kazi, na kuikuza akili yao na kuamsha ufahamu wao. Kutoka katika shule zao kule milimani baadhi ya vijana wao walipelekwa kwenye vyuo vya elimu katika miji ya Ufaransa au Italia, ambako kulikuwa na nyanja pana za masomo, fikra, na uchunguzi kuliko katika milima yao ile mirefu walikozaliwa. Vijana wale waliopolekwa kule kwa njia hiyo walikabiliwa na majaribu, walishuhudia uovu, walikutana na vibaraka werevu wa Shetani, ambao walishinikiza juu yao uzushi wa chini-chini mno na madanganyo ya hatari sana. Lakini malezi yao waliyoyapata tangu utotoni yalikuwa ya namna ile ambayo ingeweza kuwatayarisha kupambana na hayo yote.

Katika shule zile walikokwenda hawakutakiwa kuwa na wasiri wo wote [yaani, marafiki watakaowaambia siri zao]. Mavazi yao yalishonwa kwa namna ambayo yangeweza kuficha

hazina yao ile kuu - yaani, maandiko ya mkono ya Maandiko yale ya thamani. Yale yakiwa ni matunda ya miezi na miaka ya kazi ngumu, walikwenda pamoja nayo, na wakati wo wote walipoweza kufanya hivyo bila kuamsha shuku, kwa hadhari waliweka sehemu yake fulani katika njia ya wale ambao mioyo yao ilionekana kana kwamba imefunguliwa kuipokea ile kweli. Tangu walipowekwa kwenye goti la mama yao, vijana wale wa Kiwaldensia walikuwa wamefundishwa na kusudi hilo lilikuwa limewekwa mbele yao; walielewa kazi yao na kwa uaminifu wakaitenda. Waongofu wa imani ile ya kweli walipatikana katika vyo vile vya elimu, na mara kwa mara kanuni zake [ile kweli] zilionekana kuwa zilikuwa zinaenea katika shule nzima; lakini wale viongozi wa papa hawakuweza kugundua chanzo cha kile kilichoitwa uzushi kwao kwa kufanya uchunguzi wao wa karibu sana.

Wavodwa Wapewa Mafunzo Kama Wamishonari

Roho ya Kristo ni roho ya kimishonari. Hisia ya kwanza kabisa ya moyo uliofanywa upya ni kuwaleta wengine pia kwa Mwokozi. Hiyo ndiyo ilikuwa roho ya Wakristo wale wa Kivodwa [Kiwaldensia]. Walijisikia ya kuwa Mungu alitaka kwao mambo mengi sana kuliko kule kuihifadhi tu ile kweli katika usafi wake katika makanisa yao; kwamba jukumu zito sana liliwakalia juu yao la kuiacha nuru yao kuangaza kwa wale waliokuwa gizani; kwa uwezo mkuu wa Neno la Mungu walijaribu kuvivunjilia mbali vifungo vile ambavyo Roma ilikuwa imewafunga watu. Wachungaji wa Kivodwa [Kiwaldensia] walifundishwa kama wamishonari, kila mmoja aliyetarajia kuingia katika kazi ya uchungaji alitakiwa kwanza kujipatia uzoefu wake wa kazi kama mwinjilisti. Kila mmoja alitakiwa kutumika kwa miaka mitatu katika eneo moja la misheni kabla ya kukabidhiwa uongozi wa kanisa nyumbani kwao. Huduma hiyo, ambayo tangu mwanzo ilitaka kujikana nafsi na kujitolea mhanga, ilikuwa ndio mwanzo unaofaa kwa maisha ya mchungaji katika nyakati zile zilizoleta majaribu makali mioyoni mwa watu. Vijana waliowekwa wakf kwa kazi ile takatifu waliona mbele yao, sio yale matarajio yao ya kupata utajiri na utukufu wa dunia hii, bali maisha yaliyoambatana na kazi ile ngumu na ya hatari, na pengine kuweza kukabiliwa na kifo kile cha mfiadini. Wamishonari wale walikwenda wawili wawili, kama vile Yesu alivyowatuma wanafunzi wake. Kila kijana kwa kawaida alishirikishwa na mtu wa makamo, mwenye uzoefu wa kazi ile, kijana yule akawa chini ya uongozi wa yule mwenzake, aliyewajibika kumpa mafunzo, na ambaye mafunzo yake alipaswa kuyazingatia. Watendakazi-wenzi wale hawakuwa pamoja sikuzote, lakini mara kwa mara walikutana kwa maombi na mashauriano, kwa njia hiyo kila mmoja aliweza kumtia nguvu mwenzake.

Kulitangaza kusudi la utume wao kungehakikisha kushindwa kwake; kwa hiyo, kwa makini walificha wasijitambulisha walivyo hasa. Kila mchungaji alikuwa na ujuzi wa ufundi au kazi fulani, na wamishonari wale walifanya kazi yao chini ya kifuniko cha kazi ya kidunia. Kwa kawaida walichagua kazi ya mfanya biashara au mchuuzi wa rejareja. “Walichukua nguo za hariri, mapambo yenye vito, na vitu vinginevyo, kwa wakati ule vilikuwa haviwezi kununuliwa kwa urahisi isipokuwa kutoka kwenye masoko ya mbali, au walikaribishwa kama wafanya biashara mahali ambapo wangeweza kupigwa teke kama wamishonari.” - Wylie, kitabu cha 1, sura ya 7. Wakati wote mioyo yao ilikuwa imeinuliwa juu kwa Mungu wakiomba hekima ya kuitoa ile hazina ya thamani kubwa sana kuliko dhahabu au vito vya thamani. Kwa siri walichukua pamoja nao nakala za Biblia, zikiwa nzima au sehemu zake; na wakati wo wote nafasi nzuri ilipojitokeza, waliyavuta mawazo ya wateja wao kwenye maandiko yale ya mkono. Mara nyingi shauku ya kusoma Neno la Mungu iliweza kuamshwa kwa njia kama hiyo, na kwa furaha nyingi wale waliotamani kupokea sehemu fulani ya maandiko yale waliachiwa.

Kuzitawanya Mbegu za Thamani Sana

Kazi ya wamishonari wale ilianza katika nyanda na mabonde yaliyokuwa chini ya milima yao, lakini ilienea mbali na mipaka ile. Wakiwa wanapekua [yaani, wanatembea bila viatu] na mavazi yao yakiwa ya ovyo ovyo tu, yenye madoa-doa kutokana na safari zao ndefu kama

yalivyokuwa yale ya Bwana wao, walipita katika miji mikubwa na kupenya hadi katika nchi za mbali. Kila mahali walimwaga mbegu ile ya thamani. Makanisa yakachipuka katika njia yao, na damu ya wafia dini wale ikatoa ushuhuda wake kwa ajili ya ile kweli. Siku ile ya Mungu itadhihirisha mavuno mengi ya roho za watu zilizokusanywa ghalani kwa kazi ya watu wale waaminifu. Likiwa limefichwa kimya, Neno la Mungu likawa linasafiri kwenda katika Ulimwengu ule wa Kikristo na kupokewa kwa furaha katika nyumba na mioyo ya watu.

Kwa wale Waldensia Maandiko yale hayakuwa kumbukumbu tu ya jinsi Mur alivyoshughulika na wanadamu katika kipindi kile kilichopita, na ufunuo wa wajibu na majukumu ya wakati huu wa sasa, bali yalikuwa ni ufunuo wa hatari zile kubwa na utukufu wa siku za usoni. Walisadiki kwamba mwisho wa mambo yote haukuwa mbali sana, tena walipoichunguza Biblia kwa maombi na machozi walizidi kuguswa sana moyoni mwao na maneno yake ya thamani na kulitambua jukumu lao la kuwajulisha wengine zile kweli zake ziokoazo. Waliuona dhahiri mpango wa wokovu uliokuwa umefunuliwa katika kurasa zake takatifu, nao wakapata faraja, tumaini, na amani kwa kumwamini Yesu. Nuru ile ilipowamulikia katika fahamu zao na kuifurahisha mioyo yao, walitamani sana kuiangaza miale yake juu ya wale waliokuwa katika giza la mafundisho potofu ya papa.

Waliona kwamba chini ya uongozi wa papa na kasisi wake, watu wengi sana walikuwa wanajitahidi bure kujipatia msamaha kwa kuitesa miili yao kwa dhambi ile iliyotendwa na nafsi zao. Wakiwa wamefundishwa kutegemea matendo yao mema kuwa yatawaokoa, daima walikuwa wanajichunguza nafsi zao wenyewe, mawazo yao yakitafakari wakati wote juu ya hali yao ya dhambi, wakijiona kwamba wameachwa peke yao kukabiliana na ghadhabu ya Mungu, wakijitesa roho na mwili, lakini bila kupata nafuu yo yote. Hivyo ndivyo watu wale waliokuwa waangalifu sana walivyofungwa na mafundisho ya Roma. Maelfu wakawaacha marafiki na ndugu zao, na kwenda kutumia maisha yao yote katika vifungo (seli) vya nyumba zile za watawa. Kwa kurudia kufunga mara kwa mara na kwa ukatili kabisa wakijichapa wenyewe kwa mijeledi [yenye misumari katika ncha zake – ‘flagellation’], kuwa macho wakati wa usiku wa manane, kuanguka kifudufudi kwa masaa mengi ya kuchosha sana juu ya mawe ya baridi, yenye unyevunyevu yaliyokuwa katika makao yao yaliyowachosha mno, kufanya safari ndefu kwenda kuhiji, kufanya kazi za kudhalilisha za kitubio na kupata mateso ya kutisha, maelfu wakatafuta bure kupata amani katika dhamiri zao. Wakiwa wamelemewa na hisia ya dhambi zao, wakisumbuliwa mara kwa mara na hofu ya ghadhabu ya Mungu ya kulipiza kisasi, wengi wao waliendelea kuteseka, mpaka walipoishiwa nguvu kabisa na maumbile yao kufa, bila kuwa na mwonzi hata mmoja wa nuru au tumaini, wakazama na kuingia kaburini.

Kuwaelekeza Wenye Dhambi kwa Kristo

Waldensia wale walitamani sana kuwamegea mkate wa uzima [Neno la Mungu] watu wale waliokuwa wanakufa kwa njaa, na kuwafunulia ujumbe ule wa amani unaopatikana katika ahadi za Mungu, na kuwaonyesha Kristo kama tumaini lao la pekee la wokovu wao. Fundisho lile lisemalo kwamba matendo mema yanaweza kulipia deni lao la kuivunja Sheria ya Mungu [Amri Kumi], waliamini kwamba limejengwa juu ya mafundisho yale potofu. Kuutegemea wema wa mwanadamu hulipinga wazo lile la upendo wa Kristo usio na kikomo. Yesu alikufa kama dhabihu kwa ajili ya mwanadamu, kwa sababu wanadamu walioanguka [dhambini] hawawezi kufanya neno lo lote liwezalo kuwapa sifa ya kukubaliwa na Mungu. Wema wa Mwokozi aliyesulibiwa na kufufuka ndio msingi wa imani ya Kikristo. Tegemeo la mtu kwa Kristo ni la hakika, na kuungana naye ni lazima kuwe kwa karibu sana, kama vile ulivyo mkono au mguu kwa mwili, au tawi kwa mzabibu.

Mafundisho ya mapapa na makasisi (mapadre) yaliwafanya watu wale kuiangalia tabia ya Mungu na hata ile ya Kristo, kama ni ya ukali sana, ya gizagiza, na ya kuogofya mno. Mwokozi aliwakilishwa kama hana huruma hata kidogo kwa mwanadamu katika hali yake ya kuanguka [dhambini] kiasi kwamba upatanishi wa makasisi wale pamoja na watakatifu waliokufa ulikuwa ni wa lazima kutafutwa kwa kuwaomba sana. Wale ambao akili zao zilikuwa zimetiwa nuru

kwa Neno la Mungu walitamani sana kuwaelekeza watu wale kwa Yesu kama Mwokozi wao mwenye huruma nyingi na upendo, asimamaye akiwa amenyosha mikono yake, akiwaita wote kuja kwake na mizigo yao mizito ya dhambi, pamoja na mashaka yao na uchovu wao. Walitamani sana kuviondolea mbali vipingamizi alivyovilundika Shetani ili watu wale wasiweze kuziona ahadi zile, na kuja moja kwa moja kwa Mungu [bila kupitia kwa mapadre], wakiziungama dhambi zao, na kupokea msamaha na amani.

Kuushambulia Ufalme wa Shetani

Kwa shauku kubwa mmishonari wa Kivodwa [Kiwaldensia] alitamani kuwafunulia wale waliokuwa wanataka kuzijua kweli zile za thamani za injili. Kwa tahadhari alitoa sehemu zilizoandikwa kwa mkono za Maandiko yale Matakatiifu. Ilikuwa ni furaha yake nyingi sana kumpa tumaini mwenye dhambi yule aliyekuwa mwaminifu, ambaye aliweza tu kumwona Mungu kama ni yule alipizaye kisasi, anayengojea kutekeleza haki yake. Kwa mdomo wake unaotetemeka na jicho lake lililojaa machozi, akiwa amepiga magoti, [mmishonari yule] aliwafunulia ndugu zake ahadi zile za thamani ambazo zinamfunulia mwenye dhambi tumaini lake la pekee. Hivyo ndivyo nuru ya ile kweli ilivyoweza kupenya katika mioyo mingi iliyotiwa giza, ikilifukuzilia mbali lile wingu la giza, mpaka Jua la Haki [Kristo] lilipong'aa ndani ya moyo likiwa na uponyaji katika mionzi yake. Mara nyingi ilitukia ya kwamba sehemu fulani ya Maandiko ilisomwa tena na tena, msikilizaji akitamani irudiwe tena kana kwamba angeweza kujithibitishia mwenyewe kwamba alikuwa amesikia barabara. Hasa kurudia maneno haya kulitamaniwa sana: “Damu yake Yesu, Mwana wake, yatusafisha dhambi yote.” 1 Yohana 1:7. “Na kama vile Musa alivyomwinua yule nyoka jangwani, vivyo hivyo Mwana wa Adamu hana budi kuinuliwa; ili kila mtu aaminiye awe na uzima wa milele katika yeye.” Yohana 3:14,15.

Wengi miongoni mwao walikuwa hawajadanganyika kuhusu madai ya Roma. Waliona jinsi ulivyo bure kabisa upatanishi unaofanywa na wanadamu au malaika na Mungu kwa niaba ya mwenye dhambi. Nuru halisi ilipozuka mioyoni mwao walipiga kelele na kushangilia, wakisema: “Kristo ndiye Kuhani wangu; damu yake ni sadaka yangu; madhabahu yake ndipo mahali pa maungamo yangu.” Wakajitupa wenyewe juu ya wema wake Yesu, wakirudia-rudia kusema maneno haya: “Lakini pasipo imani haiwezekani kumpendeza.” Waebrania 11:6. “Kwa maana hapana jina jingine chini ya Mbingu walilopewa wanadamu litupasalo sisi kuokolewa kwalo.” Matendo 4:12.

Ahadi ile ya upendo wa Mwokozi kwao ilikuwa imepita upeo wa kuelewa kwa baadhi ya watu wale maskini waliorushwa-rushwa huku na huko na tufani ile. Ili kuwaletea faraja nyingi kupita kiasi, gharika kubwa kama ile ya nuru ilikuwa imewaangazia juu yao, hata wakaonekana kana kwamba walikuwa wamechukuliwa hadi mbinguni. Kwa imani wakaweka mikono yao katika mkono ule wa Kristo; miguu yao ikajikita juu ya Mwamba ule wa Kale [Kristo]. Hofu yao yote ya kufa [kuuawa] ikatoweka. Sasa wakaweza kutamani gereza au kuchomwa kwa moto wa kuni zilizolundikwa pamoja endapo kwa njia hiyo wangeweza kulitukuza jina la Mkombozi wao.

Mahali pale pa faragha [pa siri] liliweza kuletwa Neno la Mungu kwa njia hiyo na kusomwa, wakati mwingine kwa mtu mmoja, wakati mwingine kwa kikundi kidogo kilichokuwa kinatamani sana kuipata nuru na kweli ile. Mara nyingi usiku wote ulitumika kwa njia kama hiyo. Mshangao ulikuwa mkubwa mno, na wale waliokuwa wanasikiliza walipendezwa upeo kiasi kwamba yule mjumbe wa rehema si mara chache alikuwa halazimika kuacha kusoma mpaka ufahamu wao ulipoweza kuizingatia habari ile njema ya wokovu. Mara kwa mara maneno kama haya yalisemwa: “Je! [Mungu] ataonyesha tabasamu yake kwangu mimi? Je! atanisamehe mimi?” Jibu hili likasomwa kwao: “Njoni kwangu, ninyi nyote msumbukao na wenye kulemewa na mizigo, nami nitawapumzisha.” Mathayo 11:28.

Njia ya Kweli ya Maisha

Imani yao ikaishikilia ahadi ile, na jibu lao hili la furaha likasikika: “Hakuna tena kufanya safari ndefu za kuhiji; hakuna tena safari za taabu kwenda mahali pale patakatifu. Naweza kuja kwa Yesu vivi hivi nilivyo, mwenye dhambi na mchafu, naye hataipiga teke dua yangu ya toba. ‘Dambi zako zimesamehewa.’ Zangu, naam, zangu hata mimi zinaweza kusamehewa!”

Wimbi la furaha takatifu likawajaza mioyo yao, na jina la Yesu likatukuzwa kwa sifa na shukrani zao. Watu wale wenye furaha wakarudi nyumbani kwao kuitawanya nuru ile, kukariri maneno yale kwa vizuri kadiri walivyoweza kwa wengine, yaani, ule uzoefu wa maisha yao mapya; wakisema kwamba walikuwa wameiona ile Njia ya Kweli na Uzima. Uwezo wa ajabu na mtakatifu ulikuwamo ndani ya maneno ya Maandiko yale ambayo yalizungumza moja kwa moja na mioyo ya wale waliokuwa wanatamani sana kuijua kweli. Ilikuwa ni sauti ya Mungu, nayo ilichoma mioyo ya wale walioisikia.

Mjumbe yule aliyeleta kwao ile kweli alikwenda zake; lakini mwonekano wake ule wa unyenyekevu, unyofu wake wa moyo, juhudi yake ya dhati, yenye kina, ulikuwa ni somo lililoongelewa mara kwa mara. Katika matukio mengi wasikilizaji wake walikuwa hawajamwuliza alikotoka au anakokwenda. Walikuwa wamezidiwa mno, kwanza kwa mshangao wao, na baadaye kwa shukrani na furaha yao, hata hawakuwa na wazo lo lote la kumhoji. Walipomsihi kuandamana nao kwenda nyumbani kwao, aliwajibu kuwa inampasa kuwatembelea kondoo wale waliopotea wa kundi. Je! huyo angeweza kuwa ni malaika kutoka mbinguni? wakajiuliza.

Katika mifano mingi mjumbe yule wa ile kweli hakuweza kuonekana tena. Alikuwa amesafiri kwenda katika nchi zingine, ama alikuwa anachakaa katika gereza lisilojulikana la chini ya ardhi, ama pengine mifupa yake ilikuwa inageuka na kuwa myeupe mahali pale pale alipotoa ushuhuda wake [alipouawa] kwa ajili ya ile kweli. Lakini maneno yale aliyokuwa ameyaacha nyuma yake hayakuweza kuharibiwa. Yalikuwa yanafanya kazi ndani ya mioyo ya watu; matokeo yake mazuri yatajulikana kikamilifu tu katika hukumu ile.

Wamishonari wale wa Kiwaldensia walikuwa wanauvamia ufalme wa Shetani, hapo ndipo nguvu zile za giza zikawa zimeamshwa na kuwa macho zaidi. Kila juhudi iliyofanywa katika kuiendeleza mbele ile kweli ilitazamwa [kwa makini] na yule mkuu wa uovu [Shetani], naye akaiamsha hofu ya mawakala wake. Viongozi wale wa papa wakaiona hatari ile kubwa mno iliyoikabili kazi yao kutokana na kazi ya wasafiri wale wanyenyekevu. Kama nuru ya ile kweli ingeachwa kuangaza bila kipingamizi cho chote, basi, ingeweza kufagilia mbali yale mawingu mazito ya mafundisho potofu yaliyokuwa yamewafunika watu wale. Ingeyaelekeza mawazo ya watu wale kwa Mungu peke yake na hatimaye ingevunjilia mbali ukuu wa Roma.

Kule kuwapo kwa watu wale walioishika imani ya kanisa lile la kale [yaani, la Mitume], ulikuwa ni ushuhuda wa kudumu dhidi ya uasi ule wa Roma, na kwa ajili hiyo, ukachochea chuki kubwa na mateso makali mno dhidi yao. Kukataa kwao kuyasalimisha Maandiko yao pia kulikuwa ni chukizo ambalo Roma haikuweza kulivumilia. Ikadhamiria kuwafutulia mbali kutoka duniani. Basi, vikaanzishwa vile vita vitakatifu vya dini (crusades) vya kutisha mno dhidi ya watu wale wa Mungu katika makao yao kule milimani. Wakomeshaji wale wa uasi (Inquisitors) wakawekwa katika njia yao wanayopita, ndipo tukio lile la Habili asiye na hatia akianguka chini ya Kaini mwuaji likarudiwa mara kwa mara.

Tena na tena mashamba yao yenye rutuba nyingi yakaharibiwa vibaya, makazi yao na makanisa yao madogo yakafagiliwa mbali, hata ikawa mahali pale ambapo zamani palikuwa na mashamba yanayositawi na nyumba za wale wasio na hatia, watu wale waliokuwa wachapa kazi sana, pakabaki jangwa tupu. Kama mnyama yule mwenye njaa kali anavyozidi kuwa mkali zaidi akionja damu, ndivyo hasira kali ya wafuasi wale wa papa ilivyowashwa na kuwa kali zaidi walipoyaona maumivu makali ya wahanga wao. Wengi miongoni mwa mashahidi wa imani ile safi wakakimbizwa kule milimani na kusakwa [kuwindwa] mabondeni walikokuwa wamejificha, wakiwa wamefunikwa na misitu mikubwa na minara mirefu ya miamba.

Hakuna shtaka lo lote lililoweza kuletwa dhidi ya tabia njema ya kundi lile la watu lililopigwa marufuku. Hata wale maadui zao waliwatangaza kuwa ni watu wa amani, wakimya, na wacha Mungu. Kosa lao kubwa lilikuwa ni kwamba wao hawakutaka kumwabudu Mungu

kama alivyotaka papa. Kwa kosa hilo kila aina ya unyanyasaji, matusi, na mateso yaliyoweza kubuniwa na wanadamu au na mashetani vikalundikwa juu yao.

Vita Takatifu Dhidi ya Mashahidi wa Mungu

Wakati fulani Roma ilipodhamiria kuliangamiza kabisa dhehebu lile [la Kiwaldensia lililokuwa likichukiwa sana, amri ya papa (bull) ikatolewa, ikiwashutumu kuwa ni wazushi [waongo ati kwa sababu wanaifuata Biblia], na kuwatoa wapate kuuawa. (Angalia Nyongeza 6 mwisho.) Hawakushtakiwa kuwa ni wazururaji, au kuwa si waaminifu, au kuwa ni watu wasio na utaratibu [yaani, wenye fujo]; bali ilitangazwa kwamba walikuwa na mwonekano wa utauwa na utakatifu ambao uliwavutia “kondoo wale wa zizi la kweli” [yaani, kanisa la Roma]. Kwa hiyo, papa akatoa amri kwamba “dhehebu lile ovu na la kuchukiza la watu wale wenye nia mbaya,” kama “wakikataa kukana imani yao kwa kiapo, basi, waponde-ponde kama nyoka wenye sumu.” - Wylie, kitabu cha 16, sura ya 1. Je! hivi yule mtawala mwenye majivuno mengi [yaani, papa yule] alitarajia kwamba atakutana tena na maneno yake yale? Je! hivi alijua kwamba yalikuwa yameandikwa katika vitabu vile vya mbinguni ili apate kukabiliana nayo wakati wa hukumu ile? “Kadiri mliyomtendea mmojawapo wa hao ndugu zangu walio wadogo, mlinitendea mimi.” Mathayo 25:40.

Amri ile ya papa iliwataka washiriki wote wa kanisa [la Roma] kujiunga katika vita ile takatifu (crusade) dhidi ya wazushi wale. Kama kivutio cha kuwafanya washiriki katika kazi ile ya kikatili, [amri ile] ika “waachilia [ikawasamehe] ili wasipatwe na mateso yo yote yanayotolewa na kanisa [la Roma], wala adhabu zake, zikiwa ni zile za watu wote au za pekee; iliwaachilia wote waliojiunga na vita ile takatifu wasifungwe na kiapo cho chote ambacho huenda walikitoa; ikahalalisha haki yao ya kumiliki mali yo yote ambayo huenda walijipatia isivyo halali [huko nyuma]; na kuwaahidi ondoleo la dhambi zote watu wale watakaomwua mzushi awaye yote. Ikaitangua mikataba yote iliyofanywa na wale Wavodwa [Waldensia], ikaamuru watumishi wao wa nyumbani waachane nao kabisa, ikawakataza kabisa watu wote wasiwape msaada uwao wote, tena ikawapa watu wote uwezo wa kutwaa mali zao kwa nguvu.” - Wylie, kitabu cha 16, sura ya 1. Hati ile inamfunua wazi yule pepo mkuu [Shetani] aliye nyuma ya matukio hayo. Hiyo ni ngurumo ya yule joka [Ibilisi], wala si sauti yake Kristo, ambayo inasikika ndani yake [ile hati].

Viongozi wale wa papa hawakuweza kuzigeuza tabia zao ili zipate kufanana na kanuni ile kuu ya Sheria ya Mungu [Amri Kumi], bali walijenga kanuni yao iliyowafaa wenyewe, nao wakadhamiria kuwalazimisha wote kuifuata kanuni ile ati kwa sababu Roma ilitaka hivyo. Misiba ya kuogofya sana ilitokea. Makasisi na wale mapapa wafisadi na wenye makufuru walikuwa wanafanya kazi ile aliyowapa Shetani. Huruma haikuwa na nafasi katika tabia zao. Roho ile ile iliyomsulibisha Kristo na kuwaua wale mitume, ile ile iliyomsukuma Nero mwenye kiu ya damu dhidi ya wale waliokuwa waaminifu katika siku zake, ilikuwa inafanya kazi ikitaka kuwafutilia mbali wasipate kuonekana duniani humu wale wote waliopendwa na Mungu.

Mateso yaliyopatilizwa dhidi ya watu wale wacha Mungu kwa karne nyingi yalivumiliwa nao kwa subira na uthabiti uliomletea heshima Mkombozi wao. Licha ya zile vita takatifu kufanyika dhidi yao, na kuchinjwa kwao ovyo kikatili ambako walikabiliwa nako, wao waliendelea tu kuwapeleka wamishonari wao nje kutawanya mbegu zile za thamani. Waliwindwa mpaka walipouawa; lakini damu yao ikaimwagilia mbegu ile iliyokuwa imepandwa, wala haikukosa kuzaa matunda. Hivyo ndivyo Waldensia wale walivyotoa ushuhuda wao kwa ajili ya Mungu kwa karne nyingi kabla ya kuzaliwa Lutheri. Wakiwa wametawanyika katika nchi nyingi, walipanda mbegu za Matengenezo ya Kanisa yaliyoanza katika siku za Wiklifu, na kupanuka na kuwa na kina katika siku za Lutheri, tena ambayo hayana budi kuendelezwa mbele mpaka mwisho wa wakati na wale ambao wako tayari kuteswa pia katika mambo yote kwa ajili ya “Neno la Mungu, na ushuhuda wa Yesu.” Ufunuo 1:9.

SURA YA 5

Nuru Yaangaza Kule Uingereza

Kabla ya Matengenezo ya Kanisa kwa wakati fulani fulani palikuwa tu na nakala chache mno za Biblia, lakini Mungu alikuwa hajaliacha Neno lake kuharibiwa kabisa. Kweli zake hazikupaswa kufichwa milele. Alikuwa na uwezo wa kuifungua minyororo ya Neno lake kama vile alivyokuwa na uwezo wa kuifungua milango ya gereza na kufungua komeo za milango ile mikubwa ya chuma ili kuwaweka huru watumishi wake. Katika nchi mbalimbali za Ulaya watu walisukumwa na Roho wa Mungu kuitafuta ile kweli kama zinavyotafutwa hazina zile zilizositirika. Wakiwa wameongozwa na Mungu kwenye Maandiko yale Matakatifu wakajifunza kurasa zake takatifu kwa shauku kubwa. Walikuwa tayari kuipokea nuru ile kwa gharama yo yote kwa nafsi zao. Ingawa hawakuweza kuyaona mambo yote kwa wazi, waliwezesha kuzifahamu kweli nyingi zilizokuwa zimefichwa kwa kipindi kirefu. Kama wajumbe waliotumwa na Mbingu wakatoka na kusonga mbele, wakiikata-kata vipande vipande ile minyororo ya mafundisho ya uongo pamoja na ushirikina wake, na kuwataka wale waliokuwa wamefanywa watumwa kwa muda mrefu, kusimama kidete na kudai uhuru wao.

Neno la Mungu lilikuwa limefungiwa katika lugha zile zilizokuwa zinajulikana tu na wasomi, isipokuwa miongoni mwa Waldensia [ambao walikuwa na Biblia katika lugha yao]; lakini wakati ukawadia kwa Maandiko kutafsiriwa na kutolewa kwa watu wa nchi mbalimbali katika lugha yao. Ulimwengu ulikuwa umelipita lile giza la usiku wa manane. Saa za giza lile zilikuwa zinakwisha, na katika nchi nyingi zikaonekana dalili za mapambazuko yale yaliyokuwa yanakuja.

Katika karne ile ya kumi na nne kule Uingereza akatokea yule “nyota ya alfajiri ya Matengenezo ya Kanisa.” Yohana Wiklifu (John Wycliffe) akawa ndiye mpiga mbiu ile ya Matengenezo ya Kanisa, si kwa ajili ya Uingereza peke yake, bali kwa ajili ya Ulimwengu wote wa Kikristo. Upingaji wake ule mkuu aliowezeshwa kuutamka dhidi ya Roma usingeweza kunyamazishwa kamwe. Upingaji ule ulianzisha pambano ambalo matokeo yake yangemweka huru mtu mmoja mmoja, makanisa, na mataifa.

Wiklifu [au Waiklifu] alipata malezi bora, na kwa upande wake kumcha Mungu ulikuwa ndio mwanzo wa hekima. Alijulikana katika Chuo kile kwa bidii yake katika mambo ya utauwa pamoja na talanta zake zisizo na kifani na ule utalam wake mkamilifu. Katika kile kiu chake cha kujipatia maarifa alijitahidi kuijua kila fani ya elimu. Alisomea falsafa ya uwanazuoni, Sheria za Kanisa, na Sheria za Serikali, hasa zile za nchi yake. Katika kazi zake za baadaye manufaa ya mafunzo yake yale ya awali yalikuwa dhahiri. Kule kuijua barabara falsafa ya kipindi chake ya kukisia-kisia tu mambo kulimwezesha kuyafichua makosa yaliyotokana nayo; na kule kujifunza kwake sheria ya kanisa kulikuwa kumemwandaa kuingia katika pambano lile kuu kwa ajili ya kupata uhuru wa serikali na dini. Wakati yeye alikuwa anao uwezo wa kuzitumia silaha za Neno la Mungu, alikuwa amejipatia pia mafundisho ya wasomi katika shule zile, naye alizijua mbinu za waalimu wale wa vyuo vikuu. Uwezo uliotokana na kipaji chake na

upeo mpana na mkamilifu wa elimu yake ulimfanya aheshimiwe na marafiki pamoja na maadui zake. Wafuasi wake waliona na kuridhika ya kwamba shujaa wao alikuwa mstari wa mbele miongoni mwa viongozi wakuu wa taifa lile; na maadui zake walizuiwa wasipate kuidharau kazi ile ya Matengenezo ya Kanisa kwa kufichua ujinga au udhaifu wa yule anayeionga mkono.

Ujuzi wa Maandiko Aliokuwa Nao Wiklifu

Wiklifu alipokuwa angali Chuoni, alianza kujifunza Maandiko. Katika nyakati zile za mwanzo, Biblia ilipokuwa ikipatikana tu katika lugha zile za zamani, wataalam wale wa Biblia [yaani, wasomi au wanazuoni] waliwezesha kuiona njia yao ya kuifikia ile chemchemi ya kweli, ambayo ilikuwa imefichwa kwa makusudi kwa wale wasio na kisomo. Hivyo njia ikawa imetayarishwa kwa kazi ya baadaye ya Wiklifu kama Mwanamatengenezo wa Kanisa. Watu wale wenye kisomo walikuwa wamejifunza Neno la Mungu na kuipata ile kweli kuu ya neema yake ya bure ikiwa imefunuliwa mle. Katika mafundisho yao walikuwa wameyaeneza maarifa ya ile kweli, na kuwafanya wengine wapate kugeukia kwenye mausia yale ya Mungu yaliyo hai.

Mawazo ya Wiklifu yalipokuwa yameelekezwa kwenye Maandiko yale, alianza kufanya uchunguzi kwa ukamilifu ule ule uliomwezesha kujua sana ile elimu ya shuleni. Mpaka kufikia wakati ule alikuwa amejisikia ya kuwa anayo haja kubwa, ambayo haikuweza kutoshelezwa wala kwa masomo yake ya chuoni, wala kwa mafundisho ya kanisa lake. Katika Neno la Mungu alikipata kile alichokuwa amejitahidi sana kukitafuta bila mafanikio. Mle akauona Mpango ule wa Wokovu ukiwa umefunuliwa, na Kristo akijionyesha mwenyewe kama ndiye Mtetezi [au Mwombezi] wa Mwanadamu. Akajitoa mwenyewe kufanya kazi ya Kristo na kudhamiria kuzitangaza zile kweli alizokuwa amezigundua.

Kama wale Wanamatengenezo wa Kanisa wa baadaye, Wiklifu hakujua mapema, yaani, mwanzoni mwa kazi yake, ni wapi kazi ile ingempeleka. Yeye hakujiweka kwa makusudi kupingana na Roma. Lakini kule kuipenda sana ile kweli kuliweza tu kumleta katika mgongano na mafundisho yale ya uongo. Kadiri alivyoyang'amua kwa wazi zaidi mafundisho yale potofu ya upapa, ndivyo kadiri alivyo zidi kuhubiri kwa nguvu zaidi yale mafundisho ya Biblia. Aliona kwamba Roma ilikuwa imeliacha Neno la Mungu na mahali pake kufundisha mapokeo ya wanadamu; bila woga wo wote akawashutumu makasisi wale kwa kuyaondolea mbali Maandiko, na kudai kwamba Biblia irejeshwe kwa watu na ya kwamba mamlaka yake iimarishwe tena ndani ya kanisa. Alikuwa ni mwalimu mwenye uwezo na bidii na mhubiri mwenye ufasaha, na maisha yake ya kila siku yalikuwa yanazidhihirisha kweli zile alizokuwa akizihubiri. Ujuzi wake wa Maandiko, nguvu ya hoja zake, usafi wa maisha yake, na ujasiri wake usioweza kulegezwa pamoja na msimamo wake thabiti ulimpatia sifa na imani kutoka kwa watu wengi. Wengi miongoni mwa watu walikuwa hawajaridhika na imani yao ya zamani walipouona uovu uliokithiri ndani ya Kanisa la Roma, nao wakashangilia kwa furaha isiyofichika na kuzipokea kweli zile alizokuwa amewafunulia Wiklifu; lakini viongozi wale wa papa walijazwa na hasira kali walipotambua kwamba Mwanamatengenezo yule alikuwa anajipatia mvuto mkubwa sana kuliko ule waliokuwa nao wao.

Alikuwa Makini Sana Kugundua Makosa

Wiklifu alikuwa makini sana kugundua makosa, naye aliyashambulia bila hofu mambo mengi yaliyokuwa mabaya ambayo yalikuwa yameidhinishwa na mamlaka ile ya Roma. Alipokuwa akifanya kazi yake kama kasisi wa mfalme, alichukua msimamo wa kishupavu dhidi ya malipo ya ushuru yaliyodaiwa na papa kutoka kwa mfalme yule wa Kiingereza, tena alionyesha kwamba kule kujitwalia mamlaka kwa papa juu ya watawala wote wa dunia kulikuwa ni kinyume na ile kweli na mafunuo. Madai ya papa yalikuwa yameamsha chuki kubwa sana, na mafundisho yale ya Wiklifu yalikuwa na mvuto wenye nguvu katika mawazo ya wakuu wa taifa lile. Mfalme na wakuu wake wakajiunga naye na kuyakataa katakata madai ya papa yaliyosema kwamba yeye alikuwa na mamlaka ya kidunia, tena wakakataa kulipa ule

ushuru. Hivyo pigo la mwaka lilikuwa limepigwa dhidi ya ukuu wa papa katika nchi ile ya Uingereza.

Uovu mwingine ambao Mwanamatengenezo yule aliupiga vita kwa muda mrefu, tena kwa uthabiti, ulikuwa ni ule wa kuanzishwa kwa vyama vya watawa ombaomba [maskini] walioishi katika hali ya upweke (Orders of the Mendicant Friars). Watawa wale walizagaa kila mahali katika nchi ile ya Uingereza, wakitia waa baya juu ya ukuu na usitawi wa taifa lile. Viwanda, elimu, maadili, vyote vikaathiriwa na mvuto ule wa kufedhehesha [kuaibisha] sana. Maisha ya mtawa yule ya kukaa kivivu-vivu na kuwa ombaomba yalikuwa si mzigo mzito tu uliozikausha hazina [akiba] za watu, bali yakaifanya kazi yenye manufaa iwe ya kudharauliwa. Vijana wao wakaharibika tabia zao na kuwa wafisadi. Kwa mvuto wa watawa wale, wengi walishawishiwa kuingia katika makazi yale ya watawa na kutumia mle maisha yao yote kama watawa, na jambo hilo walifanya tu bila kibali cha wazazi wao, wala hata bila ya wao kujua, tena kinyume na maagizo yao [wale wazazi]. Mmojawapo wa Mababa wale wa Kwanza wa Kanisa la Roma, akisisitiza kwamba madai yale ya utawa yalipita mapenzi ya mtoto kwa wazazi wake, alikuwa ametangaza hivi: “Hata kama baba yako atalala mbele ya mlango wako akilia na kuomboleza, na mama yako akionyesha uchi wake uliokuzaa na maziwa uliyonyonya, hakikisha ya kwamba unawakanyaga chini ya miguu yako, na kwenda mbele moja kwa moja kwa Kristo.” Kwa njia ya huo “ukatili wa kinyama”, kama Lutheri alivyouta baadaye kuwa “ulinukia harufu ya mbwa-mwitu na ya dikteta kuliko ile ya Mkristo na mwanadamu,” mioyo ya watoto ikafanywa kuwa migumu kama chuma dhidi ya wazazi wao. - Barnas Sears, *The Life of Luther*, ukurasa 70,69. Hivyo ndivyo viongozi wale wa papa, kama Mafarisayo wale wa kale, walivyoitangua amri ya Mungu kwa mapokeo yao [Mk. 7:1-13; Mt. 15:1-9,12-14]. Kwa njia hiyo nyumba za watu zikabaki katika hali ya ukiwa na wazazi wakawa wamenyimwa kuwa na ushirikiano pamoja na wana na binti zao.

Walielekezwa Kwenye Chimbuko la Ile Kweli

Hata wanafunzi katika vyuo vikuu walidanganyika kwa kuuangalia mfano ule wa uongo ulioonyeshwa na watawa wale, nao wakashawishika kujiunga na vyama vyao. Wengi baadaye walijuta kwa hatua ile waliyoichukua, wakaona ya kwamba wameyaharibu maisha yao na kuwaletea huzuni wazazi wao; lakini wakiwa wamenaswa mara moja katika mtego ule, ilikuwa haiwezekani kabisa kwao kuupata uhuru wao. Wazazi wengi, wakiuogopa mvuto wa watawa wale, walikataa kuwapeleka watoto wao katika vyuo vile vikuu. Kulikuwa na kupungua kulikoonekana dhahiri katika idadi ya wanafunzi waliohudhuria katika vituo vile vikuu vya elimu. Shule zikadhoofika, na ujinga ukazagaa.

Papa alikuwa amewapa watawa wale uwezo wa kusikiliza maungamo na kutoa msamaha. Jambo hilo likawa chimbuko la maovu makubwa. Wakiwa wamenuia kuendeleza faida zao, watawa wale walikuwa tayari kabisa kutoa msamaha wa dhambi hata wahalifu wa kila aina wakawa wakiwaendea, na, kama matokeo yake, maovu mabaya sana yakaongezeka kwa haraka. Maskini na wagonjwa waliachwa kuteseka, wakati zawadi ambazo zingeweza kuwapunguzia shida zao zilienda kwa wale watawa, ambao kwa kutumia vitisho walidai wapewe sadaka zile zilizokuwa zimetolewa na watu, wakashutumu utovu wa utauwa kwa wale ambao wangetaka kuzuia zawadi zile zisivifikie vyama vyao. Licha ya madai yao kwamba walikuwa maskini, utajiri wa watawa wale ulikuwa unazidi kuongezeka daima, na majengo yao ya kifahari, pamoja na meza zao zilizojaa vyakula vya anasa, mambo hayo yaliudhihirisha waziwazi umaskini wa taifa lile uliokuwa umezidi kuongezeka. Tena walipokuwa wanautumia muda wao katika anasa na starehe zao, waliwatuma watu kwa niaba yao waliokuwa wajinga, ambao waliweza tu kusimulia hadithi za ajabu, hadithi za uongo, na kufanya mizaha ili kuwafurahisha watu, na wao wenyewe kufanywa waonekane kama mabaradhuli [wajinga kupindukia] wa watawa wale. Hata hivyo, watawa wale waliendelea kuwashikilia watu wale wengi waliojawa na ushirikina na kuwafanya wasadiki kwamba wajibu wao wote wa kidini ulikuwa katika kukiri ukuu wa papa,

kuwaabudu watakatifu waliokufa, na kutoa zawadi kwa watawa, na ya kwamba jambo hilo lilitosha kuwapatia wao mahali kule mbinguni.

Watu wale wenye kisomo na wacha Mungu walikuwa wamefanya kazi bure kulet matengenezo katika vyama hivyo vya watawa; lakini, Wiklifu, akiwa na maoni safi zaidi, alishambulia kwenye mzizi wa uovu ule, akatangaza kwamba mfumo ule wote ulikuwa ni wa uongo na ya kwamba ulipaswa kufutuliwa mbali. Mjadala na maswali yalikuwa yanaanza kuzuka. Watawa wale walipokuwa wakipita katika nchi ile, wakiuza msamaha wa papa, wengi waliingiwa na mashaka kuhusu uwezekano wa kununua msamaha kwa fedha, nao wakajiuliza wenyewe iwapo wasingeweza kutafuta msamaha kutoka kwa Mungu kuliko kutoka kwa papa wa Roma. (Angalia maelezo ya Nyongeza 22C mwisho.) Si wachache walioshtuka kuiona tamaa ile kubwa ya fedha waliyokuwa nayo watawa wale, ambao uchoyo wao ulionekana kana kwamba hauwezi kutoshelezwa. “Watawa na makasisi wa Roma,” watu wale walisema, “wanatula sisi kama kansa. Ni lazima Mungu atuokoe, ama sivyo, watu wataangamia.” - D’Aubigne, kitabu cha 17, sura ya 7. Kuficha tamaa yao ya mali, watawa wale ombaomba wakadai kwamba walikuwa wanafuata kielelezo cha Mwokozi, wakatangaza kwamba Yesu na wanafunzi wake walipewa riziki yao kwa njia ya sadaka za watu. Dai hilo lilileta athari kwa kazi yao, kwa kuwa liliwafanya wengi kuigeukia Biblia kujifunza wao wenyewe juu ya ukweli ule - matokeo ambayo miongoni mwa yote Roma haikutaka yatokee hata kidogo. Mawazo ya watu wale yakaelekezwa kwenye lile Chimbuko la ile kweli, ambalo lilikuwa ni kusudi lake [Roma] kulificha kwa watu.

Wiklifu akaanza kuandika na kuchapisha vijizuu dhidi ya watawa wale, si sana kwa lengo la kutaka kuingia katika mabishano nao kama kwa kuyageuza mawazo ya watu kuelekea kwenye mafundisho ya Biblia na kwa Mwasisi wake. Alitangaza kwamba mamlaka ya msamaha, au kumtenga mtu na kanisa anayo papa si kwa kiwango kikubwa kuliko kile walicho nacho makasisi wa kawaida, na ya kwamba hakuna mtu anayeweza kutengwa kweli kweli na kanisa isipokuwa kama yeye mwenyewe amejiletea laana ya Mungu juu yake. Asingeweza kuchukua njia nyingine zaidi yenye kuleta matokeo ambayo yangeweza kuupindua mfumo ule mkubwa mno wa kiroho pamoja na utawala ule wa kidunia aliokuwa amejenga papa, ambao ndani yake roho na miili ya mamilioni vilikuwa vimeshikiliwa mateka.

Mwanamatengenezo Huyo Atumwa Ulaya

Wiklifu alitwa tena kuzitetea haki za mfalme yule wa Uingereza dhidi ya kuingiliwa na Roma; naye akiwa ameteuliwa kuwa balozi wa mfalme, alitumia miaka miwili kule Uholanzi katika mikutano mbalimbali pamoja na wakuu wa papa. Pale alikuwa ameletwa mahali pa kuwasiliana na wakuu wa kanisa kutoka Ufaransa, Italia, na Hispania, tena alikuwa na fursa ya kuangalia nyuma ya matukio yale na kujipatia ujuzi wa mambo mengi ambayo yangekuwa yameendelea kufichwa kwake wakati ule alipokuwa katika nchi ya Uingereza. Alijifunza mengi ambayo yaliweza kumpa wazo kuu kwa kazi zake za baadaye. Ndani ya wawakilishi wale kutoka katika jumba la kifalme la papa alisoma tabia halisi na malengo ya utawala ule msonge wa kanisa. Alirudi katika nchi yake ya Uingereza na kurudia mafundisho yake ya awali kwa wazi zaidi na kwa bidii nyingi zaidi, akitangaza kwamba uchoyo, kiburi, na madanganyo ilikuwa ndiyo miungu ya Roma.

Katika kimojawapo cha vijizuu vyake, akizungumza juu ya papa na wakusanya ushuru wake, alisema: “Wanachota kutoka katika nchi yetu riziki ya watu maskini, na maelfu ya Maki [fedha za Kijerumani] kwa mwaka ya fedha za mfalme wetu, kwa ajili ya sakramenti na masuala yao ya kiroho, huo ni uzushi uletao laana kwa kufanya biashara ya mambo matakatifu ya dini, na kuufanya Ulimwengu wote wa Kikristo kukubaliana na kuudumisha uzushi huo. Na kwa hakika ingawa ufalme wetu ulikuwa na kilima kikubwa cha dhahabu, wala hakuna kabisa mtu ye yote aliyeichukua isipokuwa ni yule mkusanyaji ushuru kwa ajili ya kasisi yule mwenye majivuno mengi [papa], kwa kupita muda fulani ni lazima kilima chote hicho kiwe kimetumika; kwa maana daima anachukua fedha na kuitoa nje ya nchi yetu, wala haleti tena kitu cho chote kwetu,

bali laana ya Mungu kwa ajili ya biashara yake ya mambo hayo matakatifu.”- John Lewis, *History of the Life and Sufferings of J. Wiclif*, ukurasa 37.

Mara tu baada ya kurudi kwake katika nchi ile ya Uingereza, Wiklifu alipokea cheo cha Mkuu wa Chuo cha Lutterworth kutoka kwa mfalme. Huo ulikuwa ni uthibitisho kuwa yule mfalme, walau alikuwa hajachukizwa na kitendo chake cha kutoboa mambo [yaani, kusema waziwazi bila kuficha]. Mvuto wa Wiklifu ulionekana katika kuweka muundo mzuri wa utendaji wa mahakama, pamoja na kuigeuza itikadi ya taifa lile zima.

Punde si punde ngurumo za papa zikatupwa kwa nguvu dhidi yake. Amri tatu za papa (bulls) zikapelekwa katika nchi ile ya Uingereza, - kwenda Chuo Kikuu, kwa mfalme, na kwa maaskofu, - zote zilikuwa zinaamrisha kuchukuliwa kwa hatua za mara moja na za mkataa [za mwisho kabisa] ili kumnyamazisha mwalimu wa uzushi ule. (Augustus Neander, *General History of the Christian Religion and Church*, kipindi cha 6, kipengele cha 2, sehemu ya 1, aya ya 8. Tazama pia Nyongeza 7A/B mwisho.) Lakini kabla ya kuwasili kwa amri zile za papa, maaskofu katika juhudi yao, walikuwa wamemwita Wiklifu mbele yao kumhukumu. Lakini wana wa mfalme wawili wenye mamlaka kuu katika ufalme ule wakaandamana naye kwenda kwenye baraza lile la hukumu; na watu wakalizunguka jengo lile na kukimbia kuingia ndani, waliwaogofya mno mahakimu wale hata hukumu ile ikaahirishwa kwa muda fulani, naye akaruhusiwa kwenda zake kwa amani. Kitambo kifupi tu baadaye, Edward wa III, ambaye katika uzee wake maaskofu wale walikuwa wanajaribu kumshawishi dhidi ya Mwanamatengenezo yule, akafa, na mlinzi yule wa zamani wa Wiklifu akawa ndiye mtawala wa muda badala ya mfalme katika ufalme ule.

Lakini kule kuwasili kwa amri zile za papa kukaweka juu ya nchi yote ya Uingereza amri ile kali isiyopingwa ya kukamatwa na kufungwa kwa mzushi yule. Hatua zile zilielekea kwenye nguzo ile ya kuchomea watu moto. Ilionekana dhahiri ya kwamba Wiklifu muda si mrefu ataanguka chini ya kisasi cha Roma kama mateka wake. Lakini yule aliyetangaza kwa mtu mmoja wa kale, na kumwambia, “Usiogope ... Mimi ni ngao yako” (Mwanzo 15:1), akaunyosha tena mkono wake ili kumlinda mtumishi wake yule. Mauti ikaja, si kwa yule Mwanamatengenezo, bali kwa papa aliyekuwa ametoa amri ile ya kuangamizwa kwake [Wiklifu]. Gregori wa XI akafa, na wale viongozi wa kanisa waliokuwa wamekusanyika kwa ajili ya hukumu ya Wiklifu, wakatawanyika.

Maongozi ya Mungu yaliendelea zaidi kuyazuia matukio ili kutoa nafasi kwa ajili ya ukuaji wa yale Matengenezo ya Kanisa. Kifo cha Gregori kilifuatiwa na uteuzi wa mapapa wawili waliokuwa wakishindana. Mamlaka mbili zilizogongana, kila moja ikidai kuwa haiwezi kukosea kamwe zikawa zinadai kwamba watu wazitolee utii wao. (Angalia maelezo katika Nyongeza 1B na 7B mwisho.) Kila mmoja akawaita wale walio waaminifu kumsaidia kufanya vita juu ya [papa] yule mwingine, akiyatilia nguvu madai yake kwa kutamka laana za kuogofya mno dhidi ya maadui zake, na kutoa ahadi za kupewa thawabu mbinguni kwa watu wake wanaomwunga mkono. Tukio lile liliyadhoofisha sana mamlaka ya papa. Vikundi vilivyokuwa vinapingana vilikuwa na kila kitu vilichoweza kufanya kwa ajili ya kushambuliana wenyewe kwa wenyewe, hapo ndipo yule Wiklifu kwa muda fulani akapata pumziko Laana na shutuma zikatupwa huku na huko kutoka kwa papa huyu kwenda kwa papa yule, na mito ya damu ikabubujika kwa ajili ya kutetea madai yao yanayogongana. Uhalifu na kashfa vikaligharikisha kanisa. Wakati ule Mwanamatengenezo yule, akiwa katika parokia yake ya Lutawethi (Lutterworth) alikokuwa akipumzika kwa amani, alikuwa akifanya kazi yake kwa bidii ili kuwaelekeza watu kwa Yesu, Mfalme wa Amani, mbali na mapapa wale wawili waliokuwa wakipigana.

Mfarakano ule pamoja na vita ile yote na ufisadi uliokuwa umesababishwa nao, vilitayarisha njia kwa Matengenezo ya Kanisa kwa kuwawezesha watu kujionea wenyewe jinsi upapa ulivyokuwa hasa. Katika kijizuu alichokichapisha chenye kichwa kilichosema *On the Schism of the Popes [Kuhusu Mfarakano wa Mapapa]*, Wiklifu aliwataka watu kufikiria kwa makini sana iwapo makasisi [mapapa] wale wawili walikuwa hawasemi kweli, wao kwa wao, kila mmoja alipokuwa akimshutumu mwenzake kuwa ni Mpinga Kristo. “Mungu,” yeye akasema,

“asingeweza kuendelea tena kumruhusu Shetani kutawala ndani ya kasisi [papa] mmoja tu kama huyo, bali ... amefanya mfarakano uwepo kati ya hao wawili, ili wanadamu, katika jina lake Kristo, waweze kuwashinda wote wawili.” - R. Vaughan, *Life and Opinions of John de Wycliffe*, gombo la 2, ukurasa wa 6.

Wiklifu, kama alivyokuwa Bwana wake, alihubiri injili kwa maskini. Akiwa hajaridhika na kule kuieneza nuru ile katika nyumba zao za kimaskini katika parokia yake ya Lutterworth, aliazimu kwamba ingepaswa kupelekwa katika kila sehemu ya nchi ile ya Uingereza. Kutimiza hayo alifanya mpango wa kuunda kundi la wahubiri, watu wa kawaida tu, wacha Mungu, walioipenda ile kweli na ambao hawakutaka kitu kinginecho chote zaidi ya kuieneza nuru ile. Watu wale wakaenda kila mahali, wakifundisha katika masoko, katika mitaa ya miji ile mikuu, na katika vichochoro vilivyokuwa kule mashambani. Wakawatafuta wazee, wagonjwa, na maskini, na kuwafunulia habari njema za neema yake Mungu.

Apatwa na Ugonjwa wa Hatari

Akiwa ni profesa wa theolojia katika Chuo cha Oxford, Wiklifu alihubiri Neno la Mungu katika kumbi za Chuo kile. Kwa uaminifu kabisa aliihubiri ile kweli kwa wanafunzi wale waliokuwa chini ya mafunzo yake, hata akapokea cheo cha “Daktari wa Injili.” Lakini kazi yake ya maisha, kuu kuliko zote, ilikuwa ni ile ya kuyatafsiri Maandiko katika lugha ya Kiingereza. Katika kazi [kitabu] yake iitwayo *On the Truth and Meaning of Scripture (Juu ya Ukweli na Maana ya Maandiko)*, alieleza kusudio lake la kuitafsiri Biblia, ili kila mtu katika nchi ile ya Uingereza apate kusoma katika lugha ile aliyozaliwa nayo matendo ya ajabu ya Mungu.

Lakini kwa ghafula kazi zake zikakomeshwa. Ingawa alikuwa bado hajafikia umri wa miaka sitini, kule kufanya kazi ngumu bila kukoma, kujifunza, na mashambulio kutoka kwa maadui zake, mambo hayo yakawa yamezimaliza nguvu zake na kumfanya mzee kabla ya wakati wake. Alishambuliwa na ugonjwa wa hatari. Habari hizo zikawaletea furaha kubwa sana wale watawa. Basi, wakadhani ya kwamba yeye atajuta sana, na kutubia uovu wake aliokuwa amelifanyia kanisa [la Roma], nao wakaharakisha kwenda kwenye chumba chake kusikiliza maungamo yake. Wawakilishi toka katika vyama vile vinne vya watawa, pamoja na maofisa wanne wa serikali, wakajikusanya na kumzunguka mtu yule aliyedhaniwa kwamba anakufa. “Kifo kiko kinywani mwako,” wakamwambia; “na uguswe na makosa yako, na kukana mbele yetu yote uliyosema ili kutudhuru sisi.” Yule Mwanamatengenezo akawasikiliza kimya kimya; kisha akamwamuru msaidizi wake kumwinua juu ya kitanda chake, naye, akiwa amewakazia macho bila kupepesa walipokuwa wamesimama na kungojea ili apate kuikana imani yake, alisema kwa sauti imara, yenye nguvu, ambayo mara kwa mara iliwafanya watetemeke: “Sitakufa, bali nitaishi; kisha akayatangaza tena maovu yale wanayofanya wale watawa.” - D’Aubigne, kitabu cha 17, sura ya 7. Wakiwa wamepigwa na butwaa na kuaibishwa vibaya, watawa wale wakaharakisha kutoka katika chumba kile.

Silaha Zenye Nguvu Kuliko Zote

Maneno yale ya Wiklifu yakatimizwa. Aliishi hadi alipoweka mikononi mwa wananchi wake ile silaha yenye nguvu kuliko silaha zote dhidi ya Roma - yaani, kuwapa ile Biblia, njia ile ambayo ilichaguliwa na Mbingu ya kuwaweka watu huru, kuwatia nuru, na kuwapa injili. Vilikuwako vipingamizi vingi vikubwa vya kuvishinda katika kuifanikisha kazi ile. Wiklifu alilemewa na maradhi mengi; alijua kwamba alikuwa amebakiwa na miaka michache tu ya kazi; aliuona upinzani ambao alikuwa hana budi kupambana nao; lakini, yeye akiwa ametiwa moyo kwa ahadi zilizomo katika Neno la Mungu, alisonga mbele akiwa haogopi kitu cho chote. Akiwa na nguvu kamili kiakili, akiwa na uzoefu mwingi wa maisha, alikuwa amelindwa na kutayarishwa kwa maongozi ya pekee ya Mungu kwa ajili ile, yaani, kwa ajili ya kazi yake ile kuu kuliko zote. Wakati Ulimwengu wote wa Kikristo ulikuwa umejazwa na machafuko,

Mwanamatengenezo yule katika kazi yake ile ya Mkuu wa Chuo cha Lutterworth, akiwa haitilii maanani dhoruba ile iliyovuma kule nje, akatumia nguvu zake zote kufanya kazi yake aliyokuwa ameichagua.

Hatimaye kazi ile ikakamilika - yaani, ikatolewa tafsiri ya kwanza ya Biblia ya Kiingereza ambayo ilikuwa imepata kutengenezwa. Neno la Mungu likawa limefunuliwa wazi katika nchi ile ya Uingereza. Mwanamatengenezo yule sasa hakuogopa gereza wala nguzo ile ya kuchomea watu moto. Alikuwa ameweka mikononi mwa Waingereza nuru ambayo isingeweza kuzimwa kamwe. Katika kuwapa Biblia wananchi wenzake, alikuwa amefanya mengi zaidi katika kuvivunjilia mbali vifungo vile vya ujinga na uovu, alikuwa amefanya mengi zaidi kwa kuikomboa na kuiinua juu nchi yake kuliko mafanikio yale yaliyopata kupatikana kwa ushindi mkubwa sana katika viwanja vile vya vita.

Maarifa ya kuchapisha vitabu yakiwa hayajulikani bado, ilikuwa kwa kazi ya polepole tu, inayochosha sana, nakala za Biblia ile ziliweza kuongezwa. Hamu ya kukipata kitabu kile ilikuwa kubwa mno, kiasi kwamba wengi walijishughulisha kufanya kazi ile ya kukinakili kwa hiari yao wenyewe, lakini ilikuwa ni kwa shida wale waliokinakili kuweza kutosheleza mahitaji. Baadhi ya wanunuzi waliokuwa matajiri zaidi walitamani kununua nakala yake moja. Hivyo ndivyo Biblia ya Wiklifu ilivyolingia katika nyumba za watu.

Walipoombwa kutumia akili zao wakawa wameamshwa kutoka katika hali yao ya kuyatii mafundisho yale ya kipapa bila kufanya cho chote kwa upande wao. Basi, Wiklifu akafundisha mafundisho ya dini ya Kiprotestanti ambayo yalikuwa tofauti - yaani, wokovu kwa njia ya imani katika Kristo, na kutokukosea kamwe kwa Maandiko peke yake. Wahubiri wale aliokuwa amewatuma nje wakaitawanya Biblia, pamoja na Maandiko ya Mwanamatengenezo yule, na kwa mafanikio yale yaliyoifanya imani ile mpya kupokelewa na karibu nusu ya watu wote wa nchi ile ya Uingereza.

Kuonekana kwa Maandiko yale [Biblia] kulileta hofu kwa wenye mamlaka ndani ya kanisa [la Roma]. Walipaswa sasa kukabiliana na mjumbe mwenye nguvu kuliko Wiklifu - yaani, mjumbe yule [Biblia] ambaye silaha zao zingeweza tu kufaa kidogo sana kumpinga. Wakati ule hapakuwa na sheria yo yote katika nchi ya Uingereza iliyoipiga marufuku Biblia, kwa maana ilikuwa haijapata kamwe kutolewa katika lugha ya watu wale. Sheria kama hizo zilitungwa baadaye na kuwalazimisha watu kwa kutumia nguvu na ukali. Kwa wakati ule, licha ya juhudi za makasisi (mapadre) wale, palikuwa na nafasi kwa kipindi fulani ya kulieneza Neno la Mungu.

Wiklifu Apewa Hati ya Kuitwa Kesini

Tena viongozi wale wa papa wakala njama ya kuinyamazisha sauti ya Mwanamatengenezo yule. Mbele ya mabaraza matatu ya hukumu aliitwa kwa mfululizo ili kuhukumwiwa, lakini bila mafanikio yo yote. Kwanza sinodi ya maaskofu iliyatangaza maandiko yake kuwa ni uzushi, nao wakiwa wamemshawishi mfalme yule kijana, Richard wa II, kuwa upande wao, wakapata amri ya mfalme iliyoamuru wapelekwe gerezani wote ambao wangeendelea kuyashikilia mafundisho yale yaliyolaaniwa.

Wiklifu akaomba rufaa toka kwenye sinodi ile kwenda Bungeni; bila hofu akaushtaki uongozi wa utawala msonge ule wa dini mbele ya baraza la taifa na kudai kwamba matengenezo yafanywe kuhusu desturi nyingi mbaya sana zilizoidhinishwa na kanisa [la Roma]. Kwa uwezo wake unaoondoa mashaka alionyesha picha ya kujinyakulia mamlaka isivyo halali na ufidadi wa jimbo (see) lile la papa. Maadui zake wakachanganyikiwa vibaya. Marafiki na wale waliomwunga mkono Wiklifu walikuwa wamelazimishwa kuitii [ile amri], tena kwa imani ilikuwa imetarajiwa kwamba Mwanamatengenezo mwenyewe, akiwa katika uzee wake, mpweke, na bila rafiki, angesalimu amri kwa mamlaka ile iliyoungana ya taji [ya mfalme] na kofia ya yule askofu. Lakini badala yake wafuasi wale wa papa wakajikuta wameshindwa. Bunge, likiwa limeamshwa na mwito ule uliosisimua wa Wiklifu, likaitangua amri ile ya utesaji, na Mwanamatengenezo yule akawa huru tena.

Kwa mara yake ya tatu akaletwa hukumuni, na wakati ule mbele ya baraza kuu kabisa la hukumumu la kanisa lile katika ufalme ule. Katika baraza lile hakuna upendeleo wote ambao ungeweza kuonyeshwa kwa uzushi. Mle hatimaye Roma ingeshinda, na kazi ya Mwanamatengenezo yule ingekomeshwa. Hivyo ndivyo walivyofikiri wafuasi wale wa papa. Endapo wangeweza kutimiza kusudi lao, basi, Wiklifu angelazimishwa kuyakana mafundisho yake, au angetoka katika mahakama ile kwenda kuchomwa moto tu.

Akataa Katakata Kuikana Imani Yake

Lakini yule Wiklifu hakukana imani yake; hakutaka kuigeuza nia yake. Bila hofu yo yote aliyatetea mafundisho yake na kuyapinga mashtaka ya watesi wake. Akijisahau nafsi yake, cheo chake, tukio lile lenyewe, aliwaamuru wasikilizaji wake kufika katika mahakama ile ya mbinguni, na kuyapima maneno yao ya uongo na udanganyifu katika mizani ya ile kweli ya milele. Uweza wa Roho Mtakatifu ulisikika katika chumba kile cha baraza. Hofu kutoka kwa Mungu ilikuwa juu ya wasikilizaji wale. Walionekana kana kwamba hawana nguvu yo yote ya kuondoka mahali pale. Kama mishale toka katika podo la Bwana, maneno ya Mwanamatengenezo yule yakaichoma mioyo yao. Shtaka la uzushi walilokuwa wamelileta dhidi yake, kwa uwezo ule unaogusa moyo, akawatupia wenyewe. Kwa nini, akataka kujua, walithubutu kueneza mafundisho yao ya uongo? Je, ni kwa ajili ya kujipatia faida, yaani, kufanya biashara ya neema ya Mungu?

“Hivi ninyi” akawaambia “mnadhani mnashindana na nani? Na mtu yule aliye kizee anayekaribia kuingia kaburini? La! ninyi mnashindana na ile Kweli - yaani, Kweli ile ambayo ina nguvu kuwashinda ninyi, nayo itawashinda.” - Wylie, kitabu cha 2, sura ya 13. Akisha kusema hayo, akaondoka katika mkutano ule wala hakuna hata mmoja wa wale maadui zake aliyejaribu kumzuia.

Kazi ya Wiklifu ilikuwa karibu sana kufikia mwisho wake; bendera ya ile kweli ambayo kwa muda mrefu sana alikuwa ameichukua ilikuwa karibu sana kudondoka toka katika mkono wake; lakini kwa mara moja tena alipaswa kutoa ushuhuda wake kwa ajili ya ile injili. Kweli ile ilipaswa kutangazwa toka katika ngome ile ile hasa ya ufalme ule wa uongo [yaani, toka Roma kwenyewe]. Wiklifu alitwa hukumuni mbele ya mahakama ya papa kule Roma, ambayo mara nyingi ilikuwa imemwaga damu ya watakatifu [Ufu. 17:6]. Yeye hakuwa kipofu kuhusu hatari ile iliyomtishia, lakini angekuwa ametii kuitwa hukumuni kule kama shambulio lile kali la kupooza lisingefanya iwe vigumu sana kwake kufanya safari ile. Lakini ijapokuwa sauti yake ilikuwa haiwezi kusikika kule Roma, aliweza kusema kwa njia ya barua, na jambo hilo alidhamiria kulifanya. Kutoka katika nyumba yake ya ukasisi, Mwanamatengenezo yule alimwandikia papa barua, ambayo, ingawa ilikuwa na heshima kwa maneno yake, na ya Kikristo katika roho yake, ilikuwa ni kemeo kali kwa ufahari na kiburi cha jimbo lile la papa [Vatikani].

“Nafurahi kweli kweli,” akasema, “kumfunulia na kumtangazia kila mtu imani ile niliyo nayo, na hasa kwa askofu wa Roma: jambo ambalo, kwa kadiri mimi ninavyoliona kuwa ni sahihi na la kweli, yeye atakuwa tayari kabisa kuithibitisha imani yangu niliyoitaja, au kama ina makosa kuifanyia marekebisho.

“Kwanza, mimi nadhani kwamba Injili yake Kristo ndio mwili wa Sheria yake Mungu [Amri Kumi].... Mimi namkabidhi na kumshikilia askofu wa Roma na kumwambia kwamba amefungwa kabisa na sheria ile ya Injili kuliko wanadamu wengine wote, kwa kuwa yeye ni badala ya Kristo hapa duniani. Kwa maana ule ukubwa miongoni mwa wanafunzi wale wa Kristo haukuwa katika cheo kikuu cha ulimwengu huu au katika heshima zake, bali katika ukaribu na usahihi wa kumfuata Kristo katika maisha yake na mwenendo wake.... Kristo, katika kipindi cha kusafiri kwake hapa, alikuwa ni mtu maskini hohehahe, alikubali kuwa mtu aliye mnyonge [mlala-hoi] na kutupilia mbali utawala wote wa dunia hii pamoja na heshima yake....

Usalama Peke Yake ni Kumfuata Kristo

“Hakuna mtu ye yote aliye mwaminifu anayepaswa kumfuata papa binafsi au ye yote miongoni wa watu wale walio watakatifu [ambao walikufa zamani], isipokuwa tu katika mambo yale ambayo yeye amemfuata Bwana Yesu Kristo; kwa maana Petro na wana wale wa Zebedayo, wakiwa wanatamani heshima ya kidunia, kinyume na kuzifuata nyayo zake Kristo, walifanya kosa, na kwa hiyo, makosa hayo hayapaswi kuigwa....”

“Papa anapaswa kuwaachia wenye mamlaka ya dunia hii enzi yote na utawala wote, na katika mambo hayo kuwashawishi kwa ufanisi na kuwaonya makasisi wake wote; kwa maana hivyo ndivyo alivyofanya Kristo, na hasa kwa njia ya Mitume wake. Kwa sababu hiyo, kama nimekosa katika jambo lo lote katika hayo, kwa unyenyekevu kabisa nitakubali kukosolewa, hata kama ni kwa kuuawa, kama haja itataka mambo yawe hivyo; na kama mimi ningeweza kufanya kazi kulingana na mapenzi yangu au tamaa yangu katika utu wangu, kwa hakika ningeweza kuja mbele ya askofu wa Roma, lakini kinyume chake Bwana ameongea nami kwa njia nyingine, na kunifundisha kumtii Mungu kuliko wanadamu.”

Kwa kufunga alisema hivi: “Hebu na tumwombe Mungu wetu, kwamba atamshtua mno Papa wetu Urbano wa VI, kama alivyoanza, ili yeye pamoja na makasisi wake wapate kumfuata Bwana Yesu Kristo katika maisha yao na mwenendo wao; na ya kwamba wapate kuwafundisha watu ipasavyo, na ya kwamba, wao, vile vile, wapate kuwafuata katika mambo yayo hayo.” - John Foxe, *Acts and Monuments*, gombo la 3, kurasa 49 na 50.

Hivyo ndivyo Wiklifu alivyoonyesha kwa papa na makadinali wake ule upole unyenyekevu wa moyo aliokuwa nao Kristo, akidhihirisha si kwao tu, bali na kwa Ulimwengu wote wa Kikristo tofauti iliyopo kati yao na Bwana wao ambaye wao walijidai kuwa ni wawakilishi wake.

Wiklifu alitazamia kabisa kwamba maisha yake yangukuwa ndiyo gharama ya uthabiti wake. Mfalme, papa, na maaskofu waliungana pamoja ili kufanikisha maangamizi yake, tena ilionekana kana kwamba ilikuwa ni hakika kwamba kwa urefu wake miezi michache sana ingemfikisha kwenye nguzo ya kuchomea watu moto. Lakini ule ujasiri wake ulikuwa haujatikiswa. “Kwa nini ninyi mnazungumza juu ya kuitafuta mbali sana taji ile ya mfiadini?” alisema. “Hubirini Injili yake Kristo kwa maaskofu hao wenye majivuno makubwa, nanyi hamtakosa kupatikana na kifo kile cha mfiadini. Nini! Mimi niishi na kukaa kimya?... Kamwe! Hebu pigo na liniangukie, nangojea linijie.” - D’Aubigne, kitabu cha 17, sura ya 8.

Lakini maongozi ya Mungu bado yaliendelea kumlinda mtumishi wake yule. Mtu yule ambaye katika maisha yake yote alisimama kwa ujasiri kuitetea ile kweli, kila siku akiwa katika hatari ya kupoteza maisha yake, hakupaswa kuanguka kama mhanga wa chuki za maadui zake. Wiklifu alikuwa hajapata kamwe kutafuta namna ya kujihami mwenyewe, ila Bwana alikuwa ndiye mlinzi wake; na sasa, maadui zake walipojisikia kwamba wanayo hakika ya kumpata mateka wao, mkono wa Mungu ukamwondolea mbali mahali ambapo wao wasingeweza kupafikia. Katika kanisa lake pale Lutterworth, alipokuwa anataka kuendesha Huduma ya Meza ya Bwana (Ushirika Mtakatifu), alianguka chini, akiwa amepooza, na katika muda mfupi akafa.

Mungu alikuwa amempa Wiklifu kazi yake. Alikuwa ameliweka Neno lake la kweli katika kinywa chake [Wiklifu], na kuweka ulinzi kumzunguka ili Neno lake lipate kuwafikia watu. Maisha yake yalilindwa, na kazi zake kurefushwa, mpaka hapo msingi wa kazi ile kuu ya Matengenezo ya Kanisa ulipokuwa umewekwa.

Wiklifu alikuwa ni mtu asiyejulikana katika Zama zile zote za Giza. Hapakuwa na watu wote waliomtanguka ambao kutokana na kazi zao angeweza kuunda mfumo wake wa matengenezo ya kanisa. Akiwa amelelewa kama yule Yohana Mbatizaji ili apate kufanya kazi maalum ya utume, alikuwa ni mpiga mbiu wa kizazi kile kipya. Lakini katika mfumo wa ile kweli aliyoihubiri palikuwa na umoja na ukamilifu ambao Wanamatengenezo waliomfuata hawakuweza kuupita, na ambao wengine hawakuweza kuufikia, hata miaka mia moja baadaye. Msingi ulikuwa umejengwa kwa upana na kina kirefu mno, kwa uthabiti na ukweli mfumo ule ulikuwa umewekwa, hata ikawa hapana haja ya kuujenga upya kwa wale waliokuja baada yake.

Mto wa Mibaraka

Mabadiliko yale makubwa ambayo Wiklifu aliyaanzisha, na ambayo yalikusudiwa kuiweka huru dhamiri na akili ya mtu, na kuyakomboza mataifa yaliyokuwa yamefungwa kwa kipindi kirefu kwenye gari lile la ushindi wa Roma, yalikuwa na chimbuko lake katika Biblia. Humo ndimo ilimotoka chemchemi ile ya mibaraka, ambayo, kama maji yale ya uzima, imebubujika kushuka chini kuja kwetu katika vizazi vyote tangu karne ile ya kumi na nne. Wiklifu aliyakubali Maandiko Matakatiifu kwa imani isiyotikisika kama ndio ufunuo uliovuviwa wa mapenzi ya Mungu, yaani, kanuni ya kutosha ya imani na matendo. Alikuwa amelelewa katika mazingira ya kulifikiria Kanisa la Roma kama ndiyo mamlaka ya Mungu, isiyoweza kukosea kamwe, na kuyakubali kwa kicho, bila maswali, mafundisho na desturi zilizokuwa zimeanzishwa kwa miaka elfu moja; lakini aliyapa kisogo yote hayo ili kulisikiliza Neno Takatifu la Mungu. Hiyo ndiyo mamlaka aliyowasisitizia watu kuikubali. Badala ya kanisa kuzungumza kupitia kwa papa, aliwatangazia ya kwamba mamlaka pekee ya kweli ni sauti ya Mungu inayozungumza nasi kupitia katika Neno lake. Tena alifundisha sio tu kwamba Biblia ni ufunuo kamili wa mapenzi ya Mungu, bali kwamba Roho Mtakatifu ndiye peke yake mfasiri wake [hiyo Biblia], na ya kwamba kila mtu, kwa kujifunza mafundisho yake [hiyo Biblia], anapaswa yeye mwenyewe kujifunza humo wajibu wake umpasao. Kwa njia hiyo aliyageuza mawazo ya watu toka kwa papa na Kanisa la Roma na kuyaelekeza katika Neno la Mungu.

Wiklifu alikuwa ni mmojawapo wa wakuu sana miongoni mwa Wanamatengenezo wote. Kwa upeo mpana wa akili yake, kwa mawazo yake safi, kwa uthabiti wake katika kuishika ile kweli, na kwa ujasiri wake katika kuitetea, alilandana na wachache mno waliokuja baada yake. Usafi wa maisha yake, bidii yake isiyojua kuchoka katika kujifunza na kutenda kazi yake, msimamo wake thabiti usio na ufiadini, na upendo wake unaofanana na ule wa Kristo, pamoja na uaminifu wake katika kutoa huduma yake, hiyo ilikuwa ndiyo tabia kuu ya yule wa kwanza miongoni mwa Wanamatengenezo. Na hayo yote alikuwa nayo, licha ya kuwapo giza la kielimu na mmomonyoko wa maadili, katika kizazi kile alichojitokeza ndani yake.

Tabia ya Wiklifu ni ushuhuda wa uwezo wa Maandiko Matakatiifu kumwelimisha, na kuibadilisha tabia yake. Ilikuwa ni ile Biblia iliyomfanya kuwa kama vile alivyokuwa. Juhudi ya kutaka kuzifahamu zile kweli kuu za ufunuo huupa upya na nguvu uwezo wote wa akili. Huipanua akili, huufanya uwezo wa kupambanua mambo kuwa mkali, na kuukomaza uwezo wa kuamua mambo. Kujifunza Biblia kutaiadilisha kila fikra, hisia, na shauku ya kutaka kuifikia hali ya juu katika mambo ya kiroho kuliko somo jingine lo lote liwezavyo kufanya. Inatoa uthabiti wa kusudi, saburi, ujasiri, na ushupavu; inaiadilisha tabia na kuitakasa nafsi. Kujifunza Maandiko kwa dhati na kicho, ambako kunayaleta mawazo ya mwanafunzi mahali yanapoweza kugusana na mawazo ya Mungu, kungeweza kuupatia ulimwengu huu watu wenye akili yenye nguvu na tendaji zaidi, na walio na kanuni bora, kuliko ilivyopata kutokea kwa njia ya mafunzo yanayofaa kabisa ambayo falsafa ya kibinadamu inaweza kutoa. “Kufafanusha maneno yako,” asema yule Mtunga Zaburi, “kwatia nuru; na kumfahamisha mjinga.” Zaburi 119:130.

Mafundisho ya dini yaliyokuwa yamefundishwa na Wiklifu yaliendelea kuenea kwa muda fulani; wafuasi wake, waliojulikana kama Wawiklifu (Wycliffites) na Walaladi (Lollards), sio tu kwamba walipita katika nchi yote ya Uingereza, bali walitawanyika katika nchi zingine, wakipeleka maarifa ya ile Injili. Basi, kwa vile kiongozi wao alikuwa ameondolewa, wahubiri wale walifanya kazi yao kwa bidii sana kuliko kabla ya wakati ule, na watu wengi walikwenda kuyasikiliza mafundisho yao. Baadhi ya wakuu, na hata mke wa mfalme, wakawa miongoni mwa wale waongofu. Mahali pengi yalionekana matengenezo dhahiri katika mwenendo wa watu, na zile nembo za ibada ya sanamu ya Uroma zikaondolewa katika makanisa yao. Lakini mara hiyo dhoruba ya mateso isiyokuwa na huruma ikavuma kwa nguvu juu ya wale waliothubutu kuikubali Biblia kama kiongozi wao. Wafalme wale wa Kiingereza, wakiwa na shauku kubwa ya kuimarisha mamlaka yao kwa kujipatia msaada kutoka Roma, hawakusita kuwatoa kafara Wanamatengenezo wale. Kwa mara ya kwanza katika historia ya nchi ile ya Uingereza nguzo ya kuchomea watu moto ikasimikwa kwa amri dhidi ya wafuasi wale wa injili.

Mauaji ya wafia dini yakafuatiwa na mauaji mengine ya wafia dini. Watetezi wa ile kweli waliokuwa wamepigwa marufuku na kuteswa, waliweza kutoa kilio chao ili kipate kusikiwa tu na sikio la yule Bwana wa majeshi [Ufu. 6:9-11]. Wakiwa wanasakwa kama maadui wa kanisa na wasaliti wa ufalme ule, waliendelea kuhubiri mahali pa faragha, wakipata mahali pa kujihifadhi kwa kadiri walivyoweza katika nyumba duni za maskini, na mara nyingi wakiwa wanajificha mbali, naam, katika mapango ya wanyama na mashimo kwenye milima na miamba.

Licha ya misukosuko ile iliyoletwa na mateso yale, ukinzani [upingaji] uliofanywa kwa njia ya amani, kwa dhati, ambao ulikuwa wa motomoto, na wenye ustahimilivu mwingi, uliendelea kutolewa dhidi ya upotovu ule wa imani ya dini uliokuwapo kwa karne nyingi. Wakati wa kipindi kile cha mwanzo walikuwa na ujuzi wa ile kweli kwa sehemu tu, lakini walikuwa wamejifunza kulipenda na kulitii Neno la Mungu, tena kwa ustahimilivu wao wakateswa kwa ajili yake [Ufu. 12:11]. Kama walivyofanya wanafunzi wale wa siku za Mitume, wengi wao wakatoa mali yao yote ya kidunia kuwa sadaka kwa ajili ya kazi yake Kristo. Wale walioruhusiwa kuishi katika nyumba zao, kwa furaha wakawa wanawahifadhi ndugu zao waliofukuzwa kwao, na wao pia walipofukuzwa walikubali kwa furaha kuishi maisha kama ya mtu yule aliyetengwa na jamii yake. Ni kweli kwamba maelfu, wakiwa wameingiwa na hofu kuu kutokana na ghadhabu dhidi yao waliyokuwa nayo watesi wao, wakanunua uhuru wao kwa kupoteza imani yao, kisha wakatolewa magerezani wakiwa wamevikwa mavazi ya waliotubu ili kutangaza hadharani kuikana imani yao. Walakini idadi yao haikuwa ndogo - tena miongoni mwao walikuwamo watu wa ukoo wa kifalme pamoja na watu wa kawaida na walala-hoi [wanyonge] - yaani, idadi ya wale walioishuhudia ile kweli bila hofu ndani ya seli za magereza yale yaliyo chini ya ardhi, na katika ile “Minara ya Walaladi” [yaani, wafuasi wale wa Wiklifu], na katikati ya mateso yale makali na moto ule, ambao walikuwa wakifurahi kwamba walikuwa wamehesabiwa kuwa wanastahili kuujua “ushirika wa mateso yake [Kristo].”

Wafuasi wa papa walikuwa wameshindwa kufanya walivyotaka dhidi ya Wiklifu wakati wa uhai wake, tena ile chuki yao haikuweza kuridhishwa wakati mwili wake ulipokuwa umepumzika kimya kaburini. Kwa amri ya Baraza la Konstansi (Constance), lililofanyika zaidi ya miaka arobaini baada ya kifo chake, mifupa yake ikafukuliwa na kuchomwa moto hadharani, na majivu yake yakatupwa katika kijito kilichokuwa karibu na mahali pale. “Kijito hiki,” asema mwandishi mmoja wa kale, “kimeyachukua majivu yake [Wiklifu] na kuyapeleka katika mto Avoni, na kutoka Avoni kuingia katika mto Severini (Severn), na kutoka Severini kuingia katika zile bahari nyembamba, na kutoka kule kuingia katika bahari ile kubwa. Na kwa njia hiyo majivu ya Wiklifu ni nembo ya mafundisho yake, ambayo hivi sasa yametawanywa ulimwenguni kote.” - T. Fuller, *Church History of Britain*, kitabu cha 4, kifungu cha 2, aya ya 54. Maadui zake hawakutambua hata kidogo maana ya kitendo chao kile kiovu walichokifanya.

Ilikuwa ni kwa njia ya maandiko ya Wiklifu ya kwamba yule Yohana Hasi (John Huss), wa Bohemia, aliongozwa kuyakanusha mafundisho mengi ya uongo ya Uroma na kuingia katika kazi ile ya Matengenezo ya Kanisa. Hivyo ndivyo ilivyopandwa mbegu ya ile kweli katika nchi hizo mbili zilizokuwa zimetengana kwa umbali mkubwa sana. Kutoka kule Bohemia kazi ile ikaenea katika nchi zingine. Mawazo ya watu yalielekezwa kwenye Neno la Mungu lililokuwa limesahauliwa kwa kipindi kirefu sana. Mkono wa Mungu ulikuwa unaitayarisha njia kwa ajili ya yale Matengenezo Makuu ya Kanisa.

SURA YA 6

Mashujaa Wawili Wakabili Kifo

Injili ilikuwa imepandwa katika nchi ile ya Bohemia kuanzia mapema kama karne ya tisa hivi. Biblia ilikuwa imetafsiriwa, ibada ya watu wote ilikuwa ikiendeshwa kwa lugha ya watu wale. Lakini kadiri mamlaka ya papa ilivyozidi kuongezeka, ndivyo Neno la Mungu lilivyozidi kufichwa kwa watu. Gregori wa VII, ambaye, yeye mwenyewe, alijichukulia jukumu la kukishusha kiburi cha wafalme, alikusudia kabisa kuwafanya watu wale kuwa watumwa wake, na kwa sababu hiyo amri ya papa (bull) ikatolewa ikikataza kuendesha ibada ya watu wote kwa lugha ile ya Kibohemia. Papa yule alitangaza kwamba “ilikuwa inapendeza sana kwa Mungu Mwenyezi kwamba ibada yake iwe inaadhimishwa kwa lugha isiyojulikana na watu, na ya kwamba maovu mengi pamoja na uzushi yalikuwa yametokea kwa kutoizingatia kanuni hiyo.” - Wylie, kitabu cha 3, sura ya 1. Hivyo Roma ikatoa amri ili nuru ile ya Neno la Mungu ipate kuzimwa kabisa, na watu wale wapate kufungiwa gizani. Lakini Mbingu ilikuwa imeweka njia zingine za kulilinda kanisa lile. Wengi miongoni mwa Waldensia (Waldenses) na Waalbigensia (Albigenses), walikuwa ni watu wale waliokuwa wamefukuziliwa mbali kutoka nyumbani kwao Ufaransa na Italia kutokana na mateso yale, hao walikuja katika nchi ya Bohemia. Ingawa hawakuthubutu kufundisha hadharani, walifanya kazi yao kwa bidii nyingi sana kisirisiri. Hivyo ndivyo ile imani ya kweli ilivyohifadhiwa toka karne hata karne.

Kabla ya siku zile za Hasi palikuwa na watu fulani kule Bohemia walioinuka na kushutumu waziwazi ufiadini uliokuwamo ndani ya kanisa na uasherati wa watu wale. Jitihada zao ziliamsha shauku iliyoenea mahali pengi. Hofu za utawala ule msonge wa kidini [Roma] zikaamshwa, na mateso yakaanzishwa dhidi ya wanafunzi wale wa injili. Wakiwa wamefukuzwa kwenda mbali misituni na milimani kufanya ibada yao kule, wakawa wakiwindwa na askari, na wengi wao waliuawa. Baada ya kipindi fulani kupita amri ikatolewa iliyosema kwamba wale wote waliojitenga na ibada ya Kiroma, wachomwe moto. Lakini wakati ule Wakristo walipokuwa wakipoteza maisha yao, walitazama mbele na kuona ushindi wa kazi yao. Mmoja wa wale walio “fundisha kwamba wokovu ungeweza kupatikana tu kwa njia ya imani katika Mwokozi yule aliyesulibiwa,” wakati anakufa, alitangaza akasema: “Hasira kali ya maadui wa ile kweli kwa sasa imetushinda nguvu, lakini haitakuwa hivyo milele; atainuka mmoja miongoni mwa watu wa kawaida, akiwa hana upanga wala mamlaka, na kumpinga mtu huyo hawataweza kushinda.” - k.k.k., kitabu cha 3, sura ya 1. Kipindi cha Lutheri kilikuwa bado kiko mbali sana; lakini tayari mmoja alikuwa anainuka, ambaye ushuhuda wake dhidi ya Roma ungeweza kuyaamsha mataifa yote.

Yohana Hasi alizaliwa katika nyumba ya kimaskini, tena aliachwa yatima mapema alipokufa baba yake. Mama yake mcha Mungu, akifikiri kwamba elimu na kumcha Mungu vilikuwa ndiyo mali ya thamani, alijaribu kumpatia urithi huo mwanawe. Hasi alisoma katika shule ya jimbo, na baadaye akaenda katika Chuo Kikuu cha Pregi (Prague), akaingia kama mwanafunzi anayestahili kusaidiwa karo. Alisindikizwa na mama yake katika safari yake ya kwenda Pregi; akiwa ni mjane na maskini, hakuwa na vipawa vya utajiri wa kidunia vya kumpa mwanawe, lakini walipoukaribia mji ule mkuu, alipiga magoti kando ya kijana yule asiye na baba na kumwomba baraka toka kwa Baba yao aliye mbinguni. Yule mama hakujua hata kidogo jinsi sala yake ambavyo ingejibiwa.

Katika Chuo kile, Hasi mara moja akajulikana kwa bidii na maendeleo yake ya haraka, wakati maisha yake yasiyo na lawama na ya upole, yaani, mwenendo wake unaovutia, yakampatia sifa toka kwa watu wote. Alikuwa ni mfuasi mwaminifu wa Kanisa la Roma, na mtafutaji mwenye bidii wa mibaraka ya kiroho ambayo kanisa hilo linadai kwamba linaitoa kwa watu wake. Katika tukio moja la Jubilee alikwenda kufanya maungamo yake, akalipa sarafu zake za mwisho alizokuwa nazo katika akiba yake, na kujiunga katika maandamano, ili apate kushiriki katika msamaha uliokuwa umeahidiwa. Baada ya kumaliza mafunzo yake ya Chuo Kikuu, akaingia katika kazi ya ukasisi, na kwa haraka akapata ukuu, mara hiyo akawa ameteuliwa kuwa katika baraza la mfalme. Pia alifanywa kuwa profesa na baadaye kuwa Mkuu wa Chuo Kikuu kile alichopatia elimu yake. Katika miaka michache yule mwanachuo maskini aliyesaidiwa kulipiwa karo yake akawa fahari ya nchi yake, na jina lake likajulikana Ulaya kote.

Kazi ya Matengenezo ya Kanisa Yaanza

Lakini ilikuwa ni katika nyanja nyingine Hasi alianza kazi yake ya Matengenezo. Miaka kadhaa baada ya kufanywa kasisi aliteuliwa kuwa mhubiri wa kanisa dogo la Bethlehemu. Mwasisi wa kanisa hilo dogo alikuwa ameshauri, kama jambo la maana sana, kuhubiri Maandiko katika lugha ya watu. Licha ya upinzani wa Roma dhidi ya desturi hiyo, ilikuwa haijaachwa kabisa katika nchi ya Bohemia. Lakini palikuwa na ujinga mkubwa wa kutokujua Biblia, na maovu mabaya kabisa yalizagaa miongoni mwa watu wale wa kila tabaka. Maovu yale Hasi aliyashutumu bila kujizuia, akilinukuu Neno la Mungu ili kuimarisha kanuni za ile kweli na ule usafi wa maisha aliousisitiza.

Akiwa ni raia wa Pregi, Jerome, ambaye baadaye alishirikiana kwa karibu sana na Hasi, mara tu aliporudi kutoka katika nchi ya Uingereza, alikuwa ameleta pamoja naye maandiko yale ya Wiklifu. Malkia yule wa Uingereza, ambaye alikuwa ameongolewa kwa mafundisho ya Wiklifu, alikuwa ni binti ya mfalme wa Bohemia, na pia kwa njia ya mvuto wake kazi za Mwanamatengenezo yule zikatawanywa kwa mapana yake katika nchi yake alikozaliwa [Bohemia]. Kazi zile Hasi alizisoma kwa hamu kubwa; aliamini kwamba mwandishi wake alikuwa ni Mkristo mwaminifu, naye akawa na mwelekeo mzuri wa kuyatia maanani matengenezo aliyoyatetea [Wiklifu]. Tayari, japo yeye alikuwa hajui, Hasi alikuwa ameingia katika njia ambayo ingempeleka mbali sana na Roma.

Picha Mbili Zaugusa Sana Moyo wa Hasi

Karibu na wakati ule walifika mjini Pregi wageni wawili kutoka Uingereza, watu wenye kisomo, ambao walikuwa wameipokea nuru ile, nao walikuwa wamekuja kuieneza katika nchi ile ya mbali. Wakianza na shambulio lao la waziwazi dhidi ya ukuu wa papa, wakanyamazishwa mara moja na wenye mamlaka; lakini wakiwa hawako tayari kuliacha kusudi lao, wakatamia njia zingine. Wao wakiwa ni wasanii na wahubiri, waliendelea kuutumia ule ujuzi wao. Mahali palipokuwa panaonekana wazi na watu wote wakachora picha mbili. Moja iliwakilisha kuingia kwa Yesu mjini Yerusalemu, akiwa “mpole, naye amempanda mwana punda” (Mathayo 21:5), akiandamana na wanafunzi wake wenye mavazi yaliyochakaa kwa sababu ya safari zao ndefu, wakipekua [wakitembea bila viatu]. Picha ile nyingine ilionyesha maandamano ya papa - papa akiwa amevaa mavazi yake ya kitajiri na tiara yake ya vichwa vitatu, akipanda juu ya farasi aliyepambwa kwa fahari, akitanguliwa na wapiga tarumbeta na kufuatiwa na makadinali na maaskofu wakiwa katika mavazi yao yanayotia macho kiwi.

Hapo pakawa na hubiri lililoyavuta macho ya watu wa tabaka zote. Makundi ya watu yakaja kuangaza macho yao juu ya picha zile zilizochorwa. Hakuna aliyeweza kushindwa kulisoma somo lile la kimaadili, na wengi waliguswa sana mioyoni mwao kwa tofauti ile dhahiri kati ya upole na unyenyekevu wa Kristo, ambaye ndiye Bwana, na kile kiburi na kujigamba kwa papa, anayedai kwamba yeye ni mtumishi wake. Pakawa na machafuko makubwa mjini Pregi, ndipo wageni wale baada ya muda fulani wakaona kwamba ni lazima kuondoka kwa ajili ya usalama wao. Lakini fundisho walilolifundisha lilikuwa sio la kusahaulika. Picha zile ziliugusa sana moyo wa Hasi na kumfanya afanye utafiti wa karibu sana wa Biblia na maandiko yale ya Wiklifu. Ingawa yeye hakuwa tayari, naam, alikuwa bado hajayakubali matengenezo yote yaliyoshauriwa na Wiklifu, aliona kwa wazi zaidi tabia halisi ya upapa, na kwa juhudi yake kubwa sana akashutumu fahari, tamaa ya kutaka makuu, na ufisadi wa utawala ule msonge wa kidini.

Kutoka Bohemia nuru ile ikaenea hadi Ujerumani, kwa maana machafuko yale katika Chuo kile cha Pregi yaliwafanya mamia ya wanafunzi wa Kijerumani kuondoka. Wengi miongoni mwao walikuwa wamepokea ujuzi wao wa kwanza wa Biblia kutoka kwa Hasi, nao waliporudi kwao walieneza injili katika nchi ya baba zao.

Habari za kazi iliyokuwa ikifanyika kule Pregi zikapelekwa Roma, na Hasi akaitwa mara moja kuja mbele ya papa. Kutii ingekuwa ni kujipeleka mwenyewe kwenye kifo cha hakika.

Mfalme na malkia wa Bohemia, Chuo Kikuu, Wakuu na Maafisa wa Serikali wakajiunga pamoja kumsihi papa kwamba Hasi aruhusiwe kubaki Pregi na kutoa jibu lake kwenda Roma kwa njia ya kaimu wake. Badala ya kulikubali ombi lile, papa akaendelea kumhukumu na kumlaani Hasi, halafu akautangaza mji wa Pregi kuwa uko chini ya kutengwa pamoja na watu wake na ibada zake.

Kutaharuki Katika Mji wa Pregi

Katika kizazi kile hukumu hiyo, kila ilipotamkwa, iliwatia watu hofu kubwa iliyoenea mahali pengi. Taratibu za ibada zilizoambatana nayo zilikuwa zimeandaliwa vizuri ili kuwatia hofu kuu watu wale ambao walimtazama papa kama ndiye mwakilishi wa Mungu mwenyewe, azishikaye funguo za mbinguni na kuzimu, aliye na uwezo wa kuleta hukumu za kimwili na za kiroho. Ilisadikiwa kwamba milango ya mbinguni ilikuwa imefungwa dhidi ya eneo lile lililokuwa limetengwa; kwamba mpaka hapo itakapompendeza papa kuondoa laana hiyo, basi wale waliokufa walikuwa wamefungiwa nje kutoka katika makao yale ya raha kuu. Kama ishara ya msiba huo mkubwa wa kuogofya, ibada zote za kidini zikasimamishwa kwa muda. Mkanisa yakafungwa. Ndoa zikawa zinafungwa katika kiwanja cha kanisa, wafu wakakataliwa kuzikwa katika kiwanja kilichowekwa wakf, wakazikwa katika mahandaki au mashamba bila kufuata taratibu za ibada ya makaburini. Roma ilihakikisha kwamba inazitawala dhamiri za watu wale.

Mji wa Pregi ulijaa machafuko, kundi kubwa likamshutumu Hasi kuwa ndiye kiini cha misiba yao yote na kutaka akabidhiwe ili apate kuadhibiwa na Roma. Kutuliza dhoruba ile, Mwanamatengenezo yule akajiondoa mle mjini kwa muda na kwenda kijijini kwake alikozaliwa. Akiwaandikia rafiki zake aliokuwa amewaacha kule Pregi, alisema: “Ikiwa mimi nimejiondoa kati yenu ni kwa ajili ya kufuata agizo na kielelezo cha Yesu, ili kutowapa nafasi wagonjwa hao wa akili wasije wakajiletea laana ya milele juu yao wenyewe, tena, ili mimi nisiwe chanzo cha maumivu na mateso yatakayowapata wacha Mungu. Pia nimekuja mahali hapa pasipo na ghasia kwa wasiwasi kwamba makasisi wale waovu wanaweza kunikataza kulihubiri Neno la Mungu miongoni mwenu kwa kipindi kirefu zaidi; lakini mimi sijawaacha ili nipate kuikana ile kweli ya mbinguni, ambayo kwa ajili yake, Mungu akinisaidia, mimi niko tayari kufa. - Bonnechose, *The Reformers Before the Reformation*, gombo la 1, uk. 87. Hasi hakuacha kufanya kazi yake, bali alisafiri katika sehemu ya nchi iliyomzunguka, akihubiri kwa makundi yaliyokuwa na hamu ya kumsikia. Kwa njia hiyo, hatua zile alizozichukua papa ili kuikandamiza injili zilikuwa zinafanya ipate kutangazwa mahali pengi sana. “Maana hatuwezi kutenda neno lo lote kinyume cha kweli, bali kwa ajili ya kweli.” 2 Wakorintho 13:8.

Katika hatua ile ya kazi yake, mawazo ya Hasi, yaliyomletea maumivu mengi, yalionekana kwake kana kwamba yalikuwa ni uwanja wa mapambano. Ijapokuwa kanisa lile lilikuwa linataka kumwangamiza kwa radi zake, yeye alikuwa hajayakana mamlaka yake. Kanisa la Roma kwake lilikuwa bado ni mke wa Kristo, na papa alikuwa bado ni mwakilishi na aliye badala ya Mungu. Kile alichokuwa anapigana vita nacho kilikuwa ni matumizi yao mabaya ya mamlaka, sio kanuni yenyewe. Jambo lile likaleta mgongano wa kutisha kati ya dhana yake aliyokuwa akiifahamu kwa akili zake, na madai ya dhamiri yake. Ikiwa mamlaka ile ilikuwa ya haki na isiyoweza kukosea kamwe, kama yeye alivyoamini kuwa ndivyo ilivyokuwa, basi, ilikuwa-kuwaje hata akalazimika kutoitii? Kuitii yeye aliona kuwa ni dhambi; lakini kwa nini utii wake kwa kanisa lile lisiloweza kukosea umfikishe kwenye hoja hiyo? Hilo lilikuwa ni tatizo aliloshindwa kulitatua; hayo ndiyo mashaka yaliyomletea mateso saa kwa saa. Suluhisho lililokuwa karibu sana naye ambalo aliweza kutoa lilikuwa ni kwamba jambo lile lilikuwa limerudiwa tena, kama zamani katika siku zile za Kristo, ya kwamba makasisi wa kanisa walikuwa wamegeuka na kuwa watu waovu, tena walikuwa wakitumia mamlaka yao halali kwa makusudi ambayo hayakuwa halali. Jambo lile likamfanya atumie kama mwongozo wake mwenyewe na kama mwongozo wa kuwahubiri wengine neno lile la hekima lililosema kwamba kanuni zile za Maandiko, zikiingia katika ufahamu wa mtu, ni lazima zitatawale dhamiri yake; kwa maneno mengine, ya kwamba yule Mungu asemaye katika Biblia, wala sio kanisa

linalosema kupitia kwa makasisi, ndiye kiongozi asiyeweza kukosea kamwe.” - Wylie, kitabu cha 3, sura ya 2.

Yerome Ajiunga na Hasi

Baada ya muda fulani kupita, kutaharuki kulipotulia katika mji ule wa Pregi, Hasi alirudi kwenye kanisa lake dogo la Bethlehemu, kuendelea kulihubiri Neno la Mungu kwa juhudi yake kubwa sana na ujasiri wake mwingi. Adui zake walikuwa wanafanya kazi yao, tena walikuwa na nguvu, ila malkia na wengi miongoni mwa wakuu walikuwa marafiki zake, tena idadi kubwa ya watu ilikuwa upande wake. Kwa kulinganisha mafundisho yake safi, yaliyowatia matumaini, maisha yake matakatifu na yale mafundisho waliyoyahubiri Waroma wale ambayo yalikuwa yanaleta ufisadi, na uchu wao wa mali pamoja na uasherati wao walioufanya, wengi waliona ni heshima kwao kuwa upande wake.

Mpaka wakati ule Hasi alikuwa amesimama peke yake katika kazi yake; lakini sasa Jerome, ambaye alipokuwa katika nchi ya Uingereza alikuwa ameyapokea mafundisho ya Wiklifu, akajiunga naye katika kazi ile ya Matengenezo ya Kanisa. Wale wawili wakaungana katika maisha yao kuanzia wakati ule, na hata katika mauti hawakupaswa kutengana. Akili nyingi zisizokuwa za kawaida, ufasaha na kisomo - vipawa ambavyo humfanya mtu aweze kupendwa na watu wengi - alikuwa navyo Jerome kwa kiwango kikubwa kushinda watu wengine wote; lakini katika sifa zile zinazoipa tabia nguvu yake, Hasi alimzidi sana. Maamuzi yake yaliyofanywa kwa utulivu yalikuwa kama kizuizi kwa roho ile ya harara aliyokuwa nayo Jerome, ambaye, kwa unyenyekevu wa kweli, alitambua thamani [ya tabia] yake, na kuyakubali mashauri yake. Chini ya mwungano wa kazi zao Matengenezo yale ya Kanisa yalienea kwa haraka zaidi.

Mungu aliiruhusu nuru ile kuu kuangaza mioyoni mwa watu wale wateule, akiwafunulia mafundisho mengi ya uongo ya Roma; ila wao hawakupokea nuru yote iliyopaswa kutolewa kwa ulimwengu mzima. Kupitia kwa watumishi wake wale, Mungu alikuwa anawatoa watu katika giza lile la Uroma; lakini palikuwa na vipingamizi vingi vikubwa walivyopaswa kukabiliana navyo, naye akawaongoza kusonga mbele, hatua kwa hatua, kwa kadiri walivyoweza kustahimili. Hawakuwa tayari kuipokea nuru yote kwa mara moja. Kama vile ulivyo utukufu kamili wa jua la aduhuri kwa wale waliokaa muda mrefu katika giza, nuru ile, endapo ingetolewa kwao, ingeweza kuwafanya wageuke na kwenda zao. Kwa hiyo, akaifunua kidogo kidogo kwa viongozi wale, kadiri watu walivyoweza kustahimili kuipokea. Toka karne hata karne, watendakazi wengine waaminifu walitazamiwa kufuata, ili kuwaongoza watu mbele zaidi katika njia ile ya Matengenezo ya Kanisa.

Mafarakano ndani ya kanisa bado yakawa yanaendelea. Sasa mapapa watatu wakawa wanawania ukubwa, na vita yao ikaujaza Ulimwengu ule wa Kikristo na uhalifu na machafuko. Wakiwa hawatosheki na kutupiana laana, wakaanza kutumia silaha za kidunia. Kila mmoja akatafuta-tafuta jinsi ya kununua silaha na kuwapata askari wa vita. Kwa kweli, ilikuwa ni lazima fedha zipatikane; tena, ili kujipatia hizo, basi, vipawa, vyeo, na mibaraka ya kanisa vikatolewa na kuuzwa. (Angalia maelezo katika Nyongeza 22C mwisho.) Makasisi nao pia, kwa kuwaiga wakubwa wao, wakaanza kutoa rushwa ili kujipatia vyeo kanisani na kupigana vita ili kuwashusha cheo washindani wao na kuyaimarisha mamlaka yao wenyewe. Kwa ujasiri wake uliozidi kuongezeka kila siku, Hasi akanguruma dhidi ya machukizo yaliyokuwa yanavumiliwa katika jina la dini; na watu wakawashutumu waziwazi viongozi wale wa Kiroma kama ndio chanzo cha taabu zilizokuwa zinauangamiza Ulimwengu ule wa Kikristo.

Kwa mara nyingine tena mji ule wa Pregi ukaonekana kana kwamba uko ukingoni mwa vita ya kumwaga damu sana. Kama ilivyokuwa katika vizazi vile vilivyopita, mtumishi yule wa Mungu akashtakiwa kuwa alikuwa mtaabishaji wa Israeli. 1 Wafalme 18:17. Mji ule ukawekwa tena chini ya amri ya kanisa ya kuwatenga watu pamoja na ibada zao za kanisa; naye Hasi akajiondoa na kurudi kijijini kwake alikozaliwa. Ushuhuda ule alioutoa kwa uaminifu sana katika kanisa lake dogo alilolipenda la Bethlehemu ukakoma. Ilimpasa kuzungumza na

Ulimwengu wote wa Kikristo kutoka katika jukwaa lile pana sana kabla ya kuuawa kwake kama shahidi [mfia dini] kwa ajili ya ile kweli.

Ili kuweza kuyatibu maovu yale yaliyokuwa yanayavuta mawazo ya watu wale wa Ulaya, baraza kuu likaitishwa kukutana kule Konstansi. Baraza lile lilitishwa kwa matakwa ya mfalme yule wa dola, Sigisimundi (Sigismund), na mmojawapo wa wale mapapa watatu waliokuwa wanashindana, Yohana wa XXIII. Hitaji la kufanyika kwa baraza lile lilikuwa mbali na kupendeza kwake yule Papa Yohana, ambaye tabia yake na sera yake isingeweza kustahimili kufanyiwa uchunguzi, hata na maaskofu wake waliokuwa wafisadi kimaadili kama vile walivyokuwa wanakanisa wa nyakati zile. Lakini hakuthubutu kuyapinga mapenzi ya Sigisimundi. (Angalia Nyongeza 8 mwisho.)

Malengo makuu ya kufikiwa katika baraza lile yalikuwa ni juu ya kuyaponya mafarakano ndani ya kanisa na kuung'oa ule uzushi. Hivyo mapapa wale wawili waliopingana waliitwa kuja mbele ya baraza lile, pamoja na yule mtangazaji mkuu wa mawazo yale mapya, Yohana Hasi. Wale [mapapa wawili] wa kwanza, wakihofia usalama wao wenyewe, hawakuja kimwili, bali waliwakilishwa na wajumbe wao. Papa Yohana, ingawa kwa mwonekano wa nje ndiye aliyeitisha baraza lile, alikuja kwenye baraza lile akiwa na mashaka mengi, akishuku kwamba palikuwa na kusudi lililojificha la mfalme yule la kutaka kumwondoa katika kiti chake cha enzi, tena akihofia kuwajibika kwa maovu yake yaliyokuwa yameitia fedheha taji ile ya vichwa vitatu [tiara], pamoja na makosa ya jinai aliyotenda ili kuipata taji hiyo. Hata hivyo aliingia katika mji ule wa Konstansi kwa mbwembwe nyingi, akiandamana na viongozi wa dini wa vyeo vya juu sana na kufuatiwa na msafara wa watumishi wa mfalme. Makasisi wote na wakuu wa mji ule, pamoja na kundi kubwa sana la raia, wakatoka kwenda kumpokea. Juu ya kichwa chake palikuwa na kitambaa cha dhahabu kilichoning'inizwa juu ya kiti chake cha enzi, kikiwa kimebebwa na watu wanne miongoni mwa mahakimu wakuu. Mkate ule mtakatifu [hostia] ulibebwa mbele yake, na mavazi ya kitajiri ya makadinali na wakuu wale yalikuwa ni tamasha ya kuvutia sana.

Wakati ule ule msafiri mwingine alikuwa anaukaribia mji ule wa Konstansi. Hasi alizijua hatari zilizokuwa zinamtishia. Aliagana na rafiki zake kana kwamba kamwe hataonana nao tena, naye alisafiri akihisi kwamba safari yake ile ilikuwa inampeleka kwenye nguzo ile ya kuchomea watu moto. Licha ya kwamba alikuwa amepata cheti cha kumruhusu kusafiri salama toka kwa mfalme yule wa Bohemia, na pia kingine alipata toka kwa mfalme yule wa dola Sigisimundi wakati alipokuwa safarini mwake, alifanya mipango yake yote kwa kuzingatia uwezekano wa kifo chake.

Cheti cha Kumruhusu Kusafiri Salama Toka kwa Mfalme

Katika barua aliyoandika kwa rafiki zake waliokuwa Pregi, alisema hivi: “Ndugu zangu,... mimi naondoka nikiwa na cheti cha kuruhusiwa kusafiri salama toka kwa mfalme wetu ili kukabiliana na adui zangu wengi, wa kufisha.... Najikabidhi kabisa kwa Mungu mwenye uweza wote, na kwa Mwokozi wangu; ni matumaini yangu kwamba atayasikia maombi yenu mtakayoomba kwa bidii, ili kwamba anipe mimi ujasiri na kunijaza kinywani mwangu busara na hekima, ili niweze kuwapinga; na ya kwamba atanipa Roho wake Mtakatifu kuniimarisha katika kweli yake, ili nipate kukabili kwa ujasiri majaribu, kifungo, na ikibidi, kifo kile cha kikatili. Yesu Kristo alipata mateso kwa ajili ya wapendwa wake; na kwa ajili hiyo, je! sisi tushangae kwa vile ametuachia kielelezo chake hicho, ili kwa saburi tupate kustahimili mambo yote kwa ajili ya wokovu wetu? Yeye ni Mungu, sisi tu viumbe vyake; yeye ni Bwana, sisi tu watumishi wake; yeye ndiye Mkuu wa dunia hii, na sisi tu wanadamu wenye maisha mafupi wa kudharauliwa - hata hivyo, yeye alipata mateso! Basi, kwa nini sisi tusipate mateso hayo pia, hasa wakati mateso hayo kwetu ni kwa ajili ya utakaso wetu? Kwa hiyo, wapendwa, kama kifo changu kinapaswa kuchangia katika utukufu wake, basi, niombeeni kuwa kinijie upesi, kwamba aniwezeshe na kunitegemeza katika majanga yangu yote niwe thabiti. Lakini kama ni bora kwamba nirudi na kuwa miongoni mwenu, basi, hebu na tumwombe Mungu ili nirudi kwenu

bila kuwa na waa lo lote - yaani, kwamba nisifiche hata chembe moja ya ile kweli ya Injili, ili nipate kuwaachia ndugu zangu kielelezo bora cha kufuata. Basi, labda hamtaniona kamwe uso wangu tena hapo Pregi; lakini mapenzi ya Mungu mwenye uweza wote yatapanga mpango wa kunirejesha mimi kwenu, basi, hebu na tusonge mbele tukiwa na moyo imara zaidi katika kuijua na kuipenda Sheria yake.” - Bonnechose, gombo la 1, uk. 147,148.

Katika barua yake nyingine iliyoandikwa kwa kasisi aliyegeuka na kuwa mwanafunzi wa Injili, Hasi alizungumza kwa unyenyekevu sana kuhusu makosa yake, akijilaumu mwenyewe kwa habari ya “kujisikia furaha kwake wakati ule alipoyavaa mavazi yale ya kitajiri na kupoteza saa zake nyingi kufanya kazi zisizokuwa na maana.” Kisha akaongeza kutoa maonyo haya yanayogusa moyo: “Utukufu wa Mungu na wokovu wa roho za watu na ukujaze katika mawazo yako, wala sio kufanya kazi ya kasisi ili kujipatia uchumi na mashamba. Jihadhari usiipambe nyumba yako kuliko unavyoipamba roho yako; na, juu ya yote, uwe mwangalifu sana kwa jengo lako la kiroho. Uwe mcha Mungu na mnyenyekevu pamoja na wale walio maskini, usitumie mali yako kwa ajili ya kufanya sherehe zako. Kama wewe hutayatengeneza maisha yako na kujiepusha na mambo yale yanayozidi kiasi, basi, nachelea kwamba utarudiwa [utaadhibiwa] kwa ukali sana, kama mimi mwenyewe nilivyo.... Wewe unayajua mafundisho yangu, kwa maana umeyapokea mafundisho yangu tangu utoto wako; basi, ni kazi bure kwangu kuendelea kukuandikia wewe zaidi ya haya. Lakini nakusihi, kwa rehema yake Bwana, usiniige mimi katika mambo yo yote ya kipuuzi uliyoniona mimi nikiangukia ndani yake.” Juu ya bahasha ya barua ile aliongeza maneno haya: “Nakusihi, Ee rafiki yangu, usiivunje lakiri hii mpaka hapo utakapokuwa umejipatia uhakika kuwa mimi nimekufa.” - k.k.k, gombo la 1, uk. 148,149.

Mwanamatengenezo Huyo Atiwa Mbaroni

Katika safari yake ile, Hasi aliona kila mahali dalili za kuenea kwa mafundisho yake na upendeleo mkubwa ambao kazi yake ilikuwa inaangaliwa na watu. Watu wale wakasongamana ili kukutana naye, na katika miji fulani mahakimu waliandamana na kuingia naye katika mitaa yao.

Alipofika mjini Konstansi, Hasi alipewa uhuru kamili. Kuongezea juu ya cheti kile cha kuruhusiwa kusafiri salama kilichotolewa kwake na mfalme yule, uliongezewa uthibitisho kutoka kwa papa wa kumpa ulinzi wake yeye binafsi. Lakini kwa kuyavunja matamko yale mazito yaliyorudiwa tena na tena kwake, Mwanamatengenezo yule akakamatwa katika muda mfupi tu na kufungwa kwa amri ya yule papa na makadinali wake, na kutupwa katika gereza la chini ya ardhi la kuchukiza. Baadaye akahamishiwa kwenye gereza lenye ngome imara kupitia katika mto Raini (Rhine) na kuwekwa mle kama mfungwa. Papa yule, hakufaidiwa sana kwa kuivunja ile ahadi yake, punde si punde, naye akatupwa katika gereza lile lile. k.k.k., gombo la 1, uk. 247. Alikuwa amehukumiwa mbele ya baraza lile kuwa alikuwa na hatia ya kufanya makosa mabaya mno ya jinai, kando ya yeye kufanya mauaji, kutoa rushwa ili kujipatia cheo kile kanisani, na uzinzi wake, “dhambi ambazo hazikustahili hata kutajwa mbele ya watu.” Kwa hiyo, baraza lile lenyewe likatoa tangazo, naye hatimaye akanyang’anywa ile taji (tiara) na kutupwa gerezani. Mapapa wale (wawili) waliopingana wenyewe waliondolewa pia katika kiti chao cha enzi, na papa mpya akateuliwa.

Ingawa papa mwenyewe alikuwa amepatikana na hatia ya kufanya makosa mengi kuliko yale aliyopata kufanya Hasi kwa kuwalaumu makasisi wale, na ambayo kwayo alitoa madai ili matengenezo yafanyike, baraza lile lile lililomshusha cheo papa bado likaendelea kumsonga sana yule Mwanamatengenezo. Kifungo cha Hasi kiliamsha chuki kubwa katika nchi ya Bohemia. Wakuu wenye nguvu wakapeleka kwenye baraza lile malalamiko yao mazito kupinga kitendo kile cha ukatili. Mfalme yule wa dola, ambaye hakutaka kuruhusu kuvunjwa kwa masharti ya cheti kile cha ruhusa yake ya kusafiri salama, alipinga hukumu ile iliyoendeshwa dhidi yake [Hasi]. Lakini wale adui za Mwanamatengenezo yule walikuwa na nia mbaya, nao walikuwa wamekata shauri. Wakakimbilia kutaja mambo yale anayoyapendelea mfalme yule

wa dola, hofu zake, na ari yake kwa ajili ya kanisa. Wakaleta hoja zao ndefu sana kuthibitisha kwamba “imani isishikwe pamoja na wazushi, ingawa wanapewa vyeti vya kusafiri salama na mfalme wa dola pamoja na wafalme wao.” - Jacques Lenfant, *History of the Council of Constance*, gombo la 1, uk. 516. Basi wakashinda.

Akiwa amedhoofika sana kwa ugonjwa na kifungo, - kwa maana ile hewa chafu, yenye unyevunyevu, katika gereza lake la chini ya ardhi ilikuwa imemletea homa ambayo karibu sana ingeyakatisha maisha yake, - hatimaye Hasi akaletwa mbele ya baraza lile. Akiwa amefungwa na minyororo mingi mizito, akasimama mbele ya mfalme yule wa dola, ambaye heshima na imani yake ilikuwa imetoa ahadi ya kumlinda. Katika kipindi kirefu cha hukumu yake yeye kwa uthabiti aliitetea ile kweli, na mbele ya wakuu wa kanisa na serikali waliokuwa wamekusanyika pale alitoa maneno mazito na amini kupinga ufisadi wa utawala ule msonge wa kanisa. Alipotakiwa kuchagua iwapo atayakana mafundisho yake ama atakabiliwa na kifo, alikubali kupatwa na ajali ya kifo kile cha mfia dini.

Ategemezwa kwa Neema ya Mungu

Neema ya Mungu ikamtegemeza. Katika kipindi kile cha majuma ya mateso yak yaliyokuwa yamekwisha kupita kabla ya kutolewa hukumu yake ya mwisho, amani kutoka mbinguni iliujaza moyo wake. “Naandika barua hii,” akamwambia rafiki yake, “nikiwa katika gereza langu, na kwa kutumia mkono wangu uliofungwa mnyororo, nikitazamia hukumu yangu ya kifo kutolewa kesho.... Kwa msaada wa Yesu Kristo, tutakapokutana tena katika amani ile tamu sana ya maisha yale ya baadaye, ndipo utajifunza na kuelewa jinsi Mungu alivyojionyesha mwenyewe ya kuwa ni mwenye rehema nyingi sana kwangu mimi, na kwa namna alivyoleta matokeo yanayotakiwa kwa kunitegemeza katikati ya majaribu na maonjo yangu.” - Bonnechose, gombo la 2, uk. 67.

Hasi Akataa Katakata Kuikana Imani Yake

Katika giza la gereza lake la chini ya ardhi aliuona mbele ushindi wa imani ile ya kweli. Katika ndoto zake akirudi katika kanisa lile dogo kule Pregi alikokuwa amehubiri Injili, aliwaona papa na maaskofu wake wakiziharibu kabisa picha za Kristo alizokuwa amezichora kwa rangi juu ya kuta zake. “Ndoto hiyo ilimsumbua: lakini siku iliyofuata aliwaona wachoraji wengi wakijishughulisha kuzirejesha katika hali yake ya kwanza zile picha kwa idadi kubwa zaidi na katika rangi zinazong’aa zaidi. Mara tu kazi yao ilipokwisha, wachoraji wale, waliokuwa wamezungukwa na kundi kubwa sana, walipiga makelele, wakasema: ‘Hebu na waje sasa wale mapapa na maaskofu; hawataweza kuzifuta kamwe.’” Mwanamatengenezo yule aliposimulia ndoto yake, alisema: “Mimi nalisitiza wazo hilo nikiwa na hakika kwamba sura ya Kristo haitaweza kamwe kufutwa. Wametaka kuiharibu kabisa, walakini itachorwa upya ndani ya mioyo ya watu wote kwa njia ya wahubiri walio bora sana kuliko mimi mwenyewe.” - D’Aubigne, kitabu cha 1, sura ya 6.

Kwa mara yake ya mwisho, Hasi aliletwa mbele ya baraza lile. Lilikuwa ni mkutano mkubwa sana uliochangamka - mfalme yule wa dola, wakuu wa dola, wajumbe wa kifalme, makadinali, maaskofu, na makasisi, na kundi kubwa sana la watu waliokuja kama watazamaji wa matukio ya siku ile. Kutoka pande zote za Ulimwengu ule wa Kikristo mashahidi wa kafara ile kuu ya kwanza katika pambano lile la muda mrefu, ambalo kwalo uhuru wa dhamiri ulitarajiwa kupatikana, walikuwa wamekusanyika pale.

Akiwa ametakiwa kutoa uamuzi wake wa mwisho, Hasi alitangaza kwa nguvu kukataa kwake kuikana imani yake kwa kiapo, naye, akikaza macho yake yanayopenya mpaka ndani akamwangalia mfalme yule wa dola ambaye neno lake alitoa kama ahadi na ambalo lilikuwa limevunjwa bila aibu yo yote, alisema kwa nguvu: “Nilidhamiria kwa hiari yangu mwenyewe kuja mbele ya baraza hili, chini ya ulinzi wa serikali na imani ya mfalme huyu wa dola ambaye

yupo hapa.” - Bonnechose, gombo la 2, uk. 84. Uso wa Sigisimundi ukageuka rangi na kuwa mwekundu sana wakati macho ya watu wote katika mkutano ule yalipomtazama.

Baada ya hukumu kutolewa, sherehe ya dini ya kumdhaliisha ikaanza. Maaskofu wakamvika mfungwa wao mavazi ya kikasisi, naye alipovaa mavazi yale ya kikasisi, alisema: “Bwana wetu Yesu Kristo alifunikwa na vazi lile jeupe, kama njia ya kumkebehi, wakati Herode alipokuwa amempeleka mbele ya Pilato.” - k.k.k., gombo la 2, uk. 86. Wakiwa wamemsihi tena kuikana imani yake, yeye alijibu, huku akiwageukia watu, akasema: “Je! wakati ule ni kwa uso gani mimi nitaweza kuzitazama mbingu? Ningewatazamaje watu wale wengi niliowahubiri injili ile safi? La; mimi nauthamini wokovu wao kuliko mwili wangu huu mnyonge, ambao sasa umewekwa kukabili kifo.” Mavazi yale ya kikasisi yakaondolewa mwilini mwake moja baada ya jingine, kila askofu akitamka laana yake dhidi yake alipofanya sehemu yake katika sherehe ile. Mwishowe “waliweka juu ya kichwa chake kofia au kofia ya karatasi ya kiaskofu iliyochongoka kama piramidi, ambayo juu yake zilichorwa picha za kuogofya za mashetani, pamoja na neno hili ‘Mzushi Mkuu’ likionekana waziwazi kwa upande wake wa mbele. ‘Kwa furaha nyingi sana,’ akasema Hasi, ‘mimi nitaivaa taji hii ya aibu kwa ajili yako, Ee Yesu, wewe uliyevaa taji ile ya miiba kwa ajili yangu.’”

Alipokwisha kuvikwa hivyo, “maaskofu wale wakasema, ‘Sasa tunamtolea Shetani roho yako.’ ‘Nami,’ akasema Yohana Hasi, akiinua macho yake mbinguni, ‘naiweka roho yangu mikononi mwako, Ee Bwana Yesu, kwa maana wewe ndiwe uliyenikomboa mimi.’” - Wylie, kitabu cha 3, sura ya 7.

Hasi Afa kwa Kuchomwa Moto Katika Nguzo ya Kuchomea

Basi akakabidhiwa mikononi mwa wenye mamlaka ya kidunia na kupelekwa mahali pale pa kuulia watu. Maandamano makubwa sana yakafuata nyuma yake, mamia ya watu wakiwa wamebeba silaha, makasisi na maaskofu wakiwa katika mavazi yao ya gharama kubwa, pamoja na wakazi wa mji ule wa Konstansi. Alipokuwa amekwisha kufungwa kwenye nguzo ya kuchomea watu moto, na kila kitu kilipokuwa tayari kwa ajili ya kuwashwa ule moto, yule mfiadini akaombwa sana kujiokoa nafsi yake kwa kuyakana makosa yake. “Makosa gani,” akauliza Hasi, “ambayo mimi nitayakana? Mimi najua sina hatia ya kosa liwalo lote. Namwita Mungu kushuhudia kwamba yale yote niliyoyaandika na kuhubiri yamekuwa kwa kusudi la kuwaokoa watu kutoka katika dhambi na uharibifu; na, kwa hiyo, kwa furaha kabisa nitathibitisha kwa damu yangu kweli ile niliyoiandika na kuihubiri.” - k.k.k., kitabu cha 3, sura ya 7. Ndimi za moto zilipokuwa zimewashwa kumzunguka pande zote, akaanza kuimba, akisema, “Yesu, wewe Mwana wa Daudi, unihurumie,” naye aliendelea kuimba maneno hayo mpaka sauti yake iliponyamazishwa milele.

Hata adui zake wakashangazwa kwa msimamo wake wa kijasiri. Mfuasi yule motomoto [mkereketwa] wa papa, mwenye ari kubwa, akieleza habari za kifo cha Hasi kama mfiadini, na juu ya Jerome, aliyekufa muda mfupi baadaye, alisema: “Wote wawili walisimama wenyewe kwa moyo thabiti saa yao ya mwisho ilipokaribia. Walijiandaa kwenda motoni kana kwamba walikuwa wanakwenda kwenye sherehe ya arusi. Hawakutoa kilio cho chote cha maumivu. Ndimi zile za moto zilipokuwa zikipanda juu, walianza kuimba nyimbo za dini; na ukali wa moto ule haukuweza hata kidogo kuwafanya wanyamaze kuimba.” k.k.k., kitabu cha 3, sura ya 7.

Mwili wa Hasi ulipokuwa umeteketezwa kabisa, majivu yake, pamoja na udongo uliokuwa chini yake, vikakusanywa na kutupwa katika mto Raini (Rhine), na kwa njia ile kuchukuliwa mpaka baharini. Watesi wake wale wakawaza bure kwamba walikuwa wamezing’oa zile kweli alizozihubiri. Hawakufikiri hata kidogo ya kwamba majivu yale yaliyochukuliwa mpaka baharini yangukuwa kama mbegu zilizotawanywa katika nchi zote za dunia; na ya kwamba katika nchi zile zilizokuwa hazijajulikana bado ingeweza kuzaa matunda mengi kwa njia ya mashahidi wale wa ile kweli. Sauti ile iliyokuwa imezungumza katika ukumbi ule wa baraza kule Konstansi ilikuwa imeiamsha miangwi ambayo ingesikika katika vizazi vyote vilivyokuwa

vinakuja. Hasi alikuwa hayuko tena, lakini kweli zile ambazo kwa ajili yake alikufa zisingeweza kupotea kamwe. Kielelezo chake cha imani pamoja na uthabiti wake vingeweza kuwatia moyo watu wengi kusimama imara kwa ajili ya ile kweli, mbele ya mateso na kifo. Kuuawa kwake kuliudhihirishia ulimwengu wote ukatili uliojaa hila wa Roma. Maadui wa ile kweli ingawa wao hawakujua, walikuwa wanaiendeleza mbele kazi ya Mungu waliyojaribu kuiharibu bila mafanikio.

Yerome Afika Kule Konstansi

Lakini nguzo nyingine ya kuchomea moto ilikuwa haina budi kusimikwa kule Konstansi. Damu ya shahidi mwingine ilikuwa haina budi kutoa ushuhuda wake kwa ajili ya ile kweli. Jerome, baada ya kupeana buriani na Hasi wakati ule alipokuwa anaondoka kwenda kwenye baraza lile, alikuwa amemtia moyo kwamba awe na ujasiri na uthabiti, alimtangazia kwamba endapo angeweza kuangukia katika hatari ya aina yo yote, basi, yeye mwenyewe angekimbia kwenda kumsaidia. Aliposikia habari ya kufungwa kwa Mwanamatengenezo yule, mwanafunzi wake yule mwaminifu akajiandaa mara moja ili kuitimiza ile ahadi yake. Bila cheti cha ruhusa ya kusafiri salama akaanza safari yake, akiwa na mwenzake mmoja, kwenda kule Konstansi. Alipofika kule aliamini kwamba alikuwa amejitokea mwenyewe hatarini, bila kuwapo uwezekano wo wote wa kufanya jambo lo lote katika kumwokoia Hasi. Alikimbia kutoka katika mji ule, lakini alikamatwa njiani wakati alipokuwa akirudi nyumbani na kurudishwa, chini ya kikosi cha askari wa vita, akiwa amefungwa na minyororo mingi mizito. Kujitokeza kwake kwa mara ya kwanza mbele ya baraza lile alipojaribu kujibu mashtaka yaliyoletwa juu yake, alikutana na makelele, yaliyosema, “Aende zake motoni! Mtupeni motoni!” - Bonnechose, gombo la 1, uk. 234. Alitupwa katika gereza la chini ya ardhi, alifungwa kwa minyororo katika hali ambayo ilimletea maumivu makubwa sana, na kulishwa kwa mkate na maji. Baada ya kupita miezi fulani ukatili wa kifungo chake ukamletea Jerome ugonjwa uliotishia maisha yake, na maadui zake wakihofia kwamba anaweza kuwaponyoka [kwa kifo chake], wakamtendea kwa ukali kidogo, ingawa aliendelea kukaa mle gereza kwa mwaka mmoja.

Yerome Akubali Kulitii Baraza

Kifo cha Hasi hakikuleta matokeo kama yale waliyokuwa wametarajia wafuasi wale wa papa. Kule kuyavunja masharti ya cheti chake cha kuruhusiwa kusafiri salama kulikuwa kumeamsha dhoruba kali ya hasira [miongoni mwa watu], na kama njia iliyo salama zaidi, baraza lile likaamua kumlazimisha Jerome, kama ikiwezekana, ili apate kuikana imani yake badala ya kumchoma moto. Akaletwa mbele ya baraza lile, na kupewa uchaguzi wa kukana imani yake, au kufa kwenye nguzo ya kuchomea watu moto. Kifo tangu mwanzo wa kifungo chake kingekuwa ni tendo la huruma kikilinganishwa na mateso makali aliyokuwa tayari ameyapata; lakini sasa, akiwa amedhoofika kwa ugonjwa ule, na kwa mateso makali ya nyumba yake ya gereza, na mateso yale makali yaliyoletwa na wasiwasi wake wa kutojua linaloweza kutokea, akiwa ametengwa mbali na rafiki zake, na kuvunjika moyo kutokana na kifo cha Hasi, uthabiti wa Jerome ukatetereka [ukalegea], naye akakubali kulitii baraza lile. Akatoa ahadi yake ya kuambatana na imani ya Kikatoliki, na kuafikiana na kitendo cha baraza lile cha kuyashutumu mafundisho ya Wiklifu na Hasi, isipokuwa “kweli zile takatifu” walizozifundisha” wao. - k.k.k., gombo la 2, uk. 141.

Kwa njia ile Jerome alijaribu kuinyamazisha sauti ya dhamiri yake na kukwepa maangamizi yake. Lakini katika upweke wa gereza lake la chini ya ardhi akaona kwa wazi zaidi kile alichokuwa amefanya. Akawaza juu ya ujasiri na uthabiti wa Hasi, na kwa kujilinganisha naye akatafakari juu ya kuikana kwake ile kweli. Akamtafakari Bwana wake yule wa mbinguni ambaye alikuwa amemwahidi kumtumikia, na ambaye kwa ajili yake alikistahimili kifo kile cha msalaba. Kabla ya kuikana imani yake alikuwa ameipata ile faraja, katikati ya maumivu yake yote, katika zile ahadi za fadhili zake Mungu; lakini sasa majuto yakamletea mateso makali

moyoni mwake. Alijua kwamba kuikani imani zaidi bado kungetakiwa kutoka kwake kabla hajafanya amani na Roma. Njia ile aliyokuwa anaingia ndani yake sasa mwisho wake ingekuwa ni uasi kamili [kwa Mungu]. Hili likawa ndilo azimio lake: Ili kujaribu kukikwepa kipindi kile kifupi cha mateso, yeye asingependa kumkana Bwana wake.

Muda mfupi baada ya pale akaletwa tena mbele ya baraza lile. Kukubali kwake kulikuwa hakujawaridhisha mahakimu wake. Kiu yao ya damu iliyochochewa na kifo cha Hasi, ikapiga makelele ikitaka wahanga wapya. Ni kwa kuikana wazi imani ile tu na kuitupilia mbali, Jerome angeweza kuyaokoa maisha yake. Lakini yeye alikuwa amedhamiria kuitetea imani yake na kumfuata yule ndugu yake mfia dini kwenda kuchomwa motoni.

Akaukataa katakata uamuzi wake wa kuikana imani yake aliokuwa ametoa siku za nyuma, naye, kama mtu anayekaribia kufa, aliomba apewe fursa [nafasi] ili apate kutoa utetezi wake. Wakihofia matokeo ya maneno yake yale, wale maaskofu wakamsisitizia yeye kwamba akubali tu au akatae mashtaka yale yanayoletwa dhidi yake. Jerome akapinga ule ukatili na dhuluma aliyotendewa. “Ninyi mmenishikilia kifungoni kwa siku mia tatu na arobaini katika gereza lile la kutisha,” akasema, “katikati ya uchafu, mambo yaletayo kinyaa, harufu mbaya, na uhitaji mkubwa mno wa kila kitu, kisha mnanitoa na kuniweka mbele yenu, huku mkiwategea sikio lenu maadui zangu hao wa kufisha, nanyi mnakataa kunisikiliza mimi.... Kama kweli ninyi ni watu wenye busara, na mmekuwa nuru ya ulimwengu, basi, jihadharini msitende dhambi dhidi ya haki. Kwa habari yangu mimi, mimi ni mwanadamu dhaifu tu; uhai wangu una maana kidogo tu; nami ninapowaomba msitoe hukumu isiyo ya haki, mimi sizungumzi sana juu yangu mwenyewe, bali juu yenu ninyi.” - k.k.k., gombo la 2, uk. 146,147.

Hatimaye ombi lake likakubaliwa. Mbele ya mahakimu wake, Jerome akapiga magoti na kuomba kwamba Roho wa Mungu apate kuyatawala mawazo na maneno yake, kwamba asiweze kusema neno lo lote lililo kinyume na ile kweli au lisilostahili kwa Bwana wake. Kwake siku ile ilitimizwa ile ahadi ya Mungu ambayo ilitolewa kwa wanafunzi wale wa kwanza, iliyosema hivi: “Nanyi mtachukuliwa mbele ya maliwali [magavana] na wafalme [pamoja na Ma-Rais] kwa ajili yangu.... Lakini hapo watakapowapeleka, msifikiri-fikiri jinsi mtakavyosema; maana mtapewa saa ile mtakavyosema. Kwa kuwa si ninyi msemao, bali ni Roho wa Baba yenu asemaye ndani yenu.” Mathayo 10:18-20.

Utetezi wa Kijasiri wa Yerome

Maneno ya Jerome yaliamsha mshangao na sifa, hata ndani ya adui zake. Kwa mwaka mzima alikuwa ametiwa ndani ya gereza lile la chini ya ardhi, asiweze kusoma wala hata kuona, akiwa anapata maumivu makali kimwili na mfadhaiko kiakili. Lakini hoja zake zilitolewa kwa wazi na kwa nguvu kana kwamba alikuwa amepata nafasi ya kujifunza mle. Akawaelekeza wasikilizaji wake kwenye mlolongo mrefu wa watu wale waliokuwa watakatifu, ambao walikuwa wamehukumiwa kifo na mahakimu wale wadhalimu. Karibu katika kila kizazi wametendewa hivyo wale waliokuwa wanatafuta jinsi ya kuwainua juu watu wa kipindi chao, wameshutumiwa na kutupwa nje, lakini ambao katika nyakati zile za baadaye wameonyeshwa kuwa wanastahili kupewa heshima. Kristo mwenyewe alihukumiwa kama mtenda maovu katika mahakama ile isiyotenda haki.

Wakati ule alipoikana imani yake, Jerome alikuwa amekubaliana na haki ya hukumu ile iliyomhukumu kifo Hasi; sasa akatangaza toba yake na kutoa ushuhuda wake akisema kwamba mfia dini yule alikuwa hana hatia, na ya kwamba alikuwa mtakatifu. “Nilimjua tangu utoto wake,” akasema. “Alikuwa ni mtu mzuri sana, mwenye haki, na mtakatifu; alihukumiwa kufa, licha ya yeye kutokuwa na hatia yo yote.... Mimi pia - niko tayari kufa: sitarudi nyuma mbele ya mateso yaliyotayarishwa kwa ajili yangu na maadui zangu hao pamoja na mashahidi wao wa uongo, ambao siku moja watatoa hesabu juu ya ulaghai [uongo] wao mbele za yule Mungu Mkuu, ambaye hakuna ye yote awezaye kumdanganya.” - Bonnechose, gombo la 2, uk. 151.

Akijilaumu mwenyewe kwa kuikana ile kweli, Jerome akaendelea kusema hivi: “Katika dhambi zote nilizotenda tangu ujana wangu, hakuna inayonilemea sana moyoni mwangu, na kuniletea majuto haya makali niliyo nayo, kama ile niliyoitenda mahali hapa pa kufisha, nilipounga mkono hukumu iliyojaa uovu ambayo ilitolewa dhidi ya Wiklifu, na dhidi ya mfiadini yule mtakatifu, Yohana Hasi, bwana na rafiki yangu. Naam! Naiungama dhambi hiyo toka moyoni mwangu, na kutangaza kwa hofu kuu kwamba kwa aibu mimi nilitetemeka kwa hofu wakati ule, nilipokiongopa kifo kile kilichonikabili, nilipoyalaani mafundisho yao. Kwa hiyo, mimi natoa dua yangu ... Mungu Mwenyezi akubali kunisamehe dhambi zangu, na hasa hii moja iliyo mbaya kuliko zote.” Akisonda kidole chake kwa mahakimu wake, alisema kwa uthabiti: “Ninyi mlimhukumu Wiklifu na Yohana Hasi, sio kwa sababu ya kuyatikisa mafundisho ya kanisa, bali kwa sababu tu wao waliyatia alama ya aibu mambo yale ya fedheha na ufisadi yaliyotendwa na makasisi - yaani, kule kujigamba kwao, kiburi chao, na maovu yote ya maaskofu na makasisi. Mambo ambayo wao wameyakubali, na ambayo hayakanushiki, mimi pia nafikiri na kutangaza hivyo, kama walivyofanya wenzangu.”

Maneno yake yakakatizwa. Maaskofu wale, wakitetemeka kwa kupandwa na hasira kali, wakapiga makelele yao, wakasema: “Kuna haja gani tena ya ushahidi? Tunamwona kwa macho yetu wenyewe mzushi huyo aliye sugu kuliko wote!”

Akiwa hajashtushwa na tufani ile, Jerome alisema kwa mshangao: “Nini! Je, ninyi mnadhani mimi naogopa kufa? Mmenishikilia kwa mwaka mzima katika gereza lile la kutisha chini ya ardhi, ambalo ni la kutisha sana kuliko kifo chenyewe. Mmenitendea kwa ukatili sana kuliko vile anavyotendewa Mturuki, Myahudi, au mpagani, na nyama za mwili wangu zimeoza kabisa juu ya mifupa yangu iliyo hai; wala mimi sijatoa lalamiko lo lote kwenu, kwa maana maombolezo hayafai kwa mtu mwenye moyo na roho; ila tu mimi siwezi kujizuia kuonyesha mshangao wangu kwa ukatili mkubwa kama huo mnaoufanya dhidi ya Mkristo.” - k.k.k., gombo la 2, uk. 151-153.

Apewa Kifungo na Kungojea Kuuawa

Dhoruba ya hasira ikapasuka tena, na Jerome akaharakishwa kupelekwa gerezani. Lakini katika mkutano ule walikuwapo baadhi ya watu ambao maneno yake yaliwagusa sana mpaka ndani ya moyo na ambao walitamani kuyaokoa maisha yake. Alitembelewa na viongozi wakuu wa kanisa na kuombwa sana kulitii baraza lile. Matarajio mazuri mno yakawekwa mbele yake kama thawabu ya kuachana na upinzani wake dhidi ya Roma. Lakini Jerome, kama vile Bwana wake alivyoahidiwa kupewa utukufu wa ulimwengu huu, aliendelea kusimama imara.

“Nithibitishieni kutoka katika Maandiko Matakatifu mahali nilipokosea,” alisema, “nami nitayakana kwa kiapo.”

“Maandiko Matakatifu!” akasema kwa mshangao mmojawapo wa wajaribu wake, ‘je! hivi kila kitu kinatakiwa kuamuliwa kwa hayo? Ni nani awezaye kuyaelewa isipokuwa kama kanisa [la Roma] limeyafafanua?’

“Je! mapokeo ya wanadamu ndiyo yanafaa sana kuliko injili ya Mwokozi wetu?” akajibu Jerome. “Paulo hakuwashauri wale aliowaandikia kuyasikiliza mapokeo ya wanadamu, bali alisema, ‘Yachunguzeni Maandiko.’”

“Mzushi wee!” likawa ndilo jibu lake, “najuta kuchukua muda mrefu kukusihi wewe. Naona ya kwamba unasukumwa na yule mwovu.” - Wylie, kitabu cha 3, sura ya 10.

Kabla muda mrefu haujapita hukumu ya kifo ikapitishwa dhidi yake. Akatolewa nje na kupelekwa mahali pale pale alipopoteza maisha yake Hasi. Alienda njiani mwake huku akiimba, uso wake uking’aa kwa furaha na amani. Macho yake yalikazwa juu kwa Kristo, na kifo kwake kikawa kimepoteza vitisho vyake vyote. Yule mwuaji wake, alipokuwa anataka kuliwasha moto lile lundo la kuni za kumchomea moto, alienda nyuma yake, basi, yule mfiadini alisema kwa sauti kuu: “Njoo mbele yangu kwa ujasiri; washa moto mbele ya uso wangu. Kama ningekuwa naogopa, nisingekuwa hapa.”

Maneno yake ya mwisho aliyoyasema wakati zilipopanda juu yake ndimi zile za moto yalikuwa ni sala hii: “Bwana, Baba Mwenye Uweza,” akalia, “unihurumie, na kunisamehe dhambi zangu; kwa kuwa wewe unajua ya kuwa mimi nimeipenda kweli yako sikuzote.” - Bonnechose, gombo la 2, uk. 168. Sauti yake ikakoma, ila midomo yake ikaendelea kucheza ikiwa katika sala ile. Moto ule ulipokuwa umemaliza kazi yake, majivu ya mfiadini yule, pamoja na ule udongo uliokuwa chini yake, yakakusanywa, na kama yale ya Hasi, yakatupwa katika mto ule wa Raini.

Hivyo ndivyo walivyoangamia wale wachukuzi wa nuru wa Mungu waaminifu. Lakini nuru ya kweli zile walizozitangaza - yaani, ile nuru ya kielelezo chao cha kishujaa - haikuweza kuzimwa kabisa. Lakini ingekuwa ni sawa na watu kujaribu kulirudisha nyuma jua katika njia yake kama ilivyo kujaribu kuyazuia mapambazuko ya siku ile ambayo hata wakati ule ilikuwa inaanza kupambazuka juu ya ulimwengu.

Vita Katika Nchi ya Bohemia

Kuuawa kwake Hasi kulikuwa kumewasha mwali wa moto wa hasira kali na chuki kubwa mno katika nchi ile ya Bohemia. Ilisikika katika taifa lile zima kwamba alianguka mateka kutokana na nia mbaya ya makasisi ya kutaka kumdhuru pamoja na usaliti wa mfalme yule wa dola. Alitangazwa kwamba yeye alikuwa ni mwalimu mwaminifu wa ile kweli, na baraza lile lililotoa amri ya kifo chake lilishtakiwa kuwa lina hatia ya kumwua. Mafundisho yake sasa yakawa na mvuto mkubwa mno kuliko siku zile za nyuma. Kwa amri za papa maandiko ya Wiklifu yalikuwa yamelaaniwa kuwa yachomwe moto. Lakini yale yaliyonusurika kuharibiwa, sasa yakaletwa kutoka mahali yalikofichwa na kusomwa pamoja na Biblia, au sehemu zake fulani kama watu wale walivyoweza kuzipata, na wengi kwa njia hiyo waliongozwa kuipokea imani ile ya matengenezo.

Wauaji wale wa Hasi hawakusimama kando wakiwa kimya na kushuhudia ushindi wa kazi yake. Papa na mfalme yule wa dola wakaungana pamoja kwa madhumuni ya kulivunjilia mbali kundi lile, ndipo yalipotupwa kwa nguvu majeshi yale ya Sigisimundi dhidi ya nchi ile ya Bohemia.

Lakini mkombozi wao akatokea. Ziska, ambaye mara tu baada ya kuanza vita ile akawa kipofu kabisa, lakini ambaye alikuwa ni mmojawapo wa majenerali wenye uwezo mkubwa kabisa wa kizazi chake, alikuwa ndiye kiongozi wa Waboemia. Watu wale, wakiwa wanautegemea msaada wa Mungu na kusudi lao la haki, wakayapinga majeshi yale yenye nguvu nyingi kuliko yote yaliyopata kuletwa kupigana nao. Tena na tena, mfalme yule wa dola akayakusanya majeshi yake mapya, na kuishambulia Bohemia, lakini ikawa kwa kushindwa kwake kwa aibu kubwa. Wafuasi wale wa Hasi waliinuliwa juu ya hofu ile ya kifo [yaani, hawakuweza kuogopa kifo], wala hakuna chochote kilichoweza kusimama mbele yao. Miaka michache baada ya kuanza vita ile, shujaa Ziska akafa; lakini mahali pake pakajazwa na Prokopio (Procopius), ambaye alikuwa ni jenerali shujaa na hodari kama yule wa kwanza,” na kwa hali fulani alikuwa ni kiongozi mwenye uwezo mwingi zaidi.

Maadui wale wa Waboemia, wakiwa wanajua fika ya kwamba yule askari wa vita kipofu alikuwa amekufa, wakadhani watapata nafasi nzuri ya kupata ushindi waliokuwa wameupoteza huko nyuma. Kwa hiyo, Papa akatangaza vita takatifu (crusade) dhidi ya wafuasi wale wa Hasi, na safari hii kwa haraka jeshi kubwa sana likapelekwa tena kule Bohemia, lakini likawa limeshindwa vibaya sana. Vita takatifu nyingine ikatangazwa. Katika nchi zote za Ulaya zilizokuwa chini ya papa, wakakusanya watu, fedha, na silaha. Watu wengi sana wakasongamana chini ya bendera ile ya papa, wakiwa na hakika ya kwamba mwishowe wazushi wale wa Hasi wangeweza kukomeshwa kabisa. Wakiwa na imani ya kupata ushindi, jeshi lao lile kubwa sana likaingia Bohemia. Wananchi wale wakajikusanya tena ili kulirudisha nyuma jeshi lile. Majeshi yale mawili yakazidi kukaribiana mpaka mto tu ukawa katikati yao. Wapiganaji wa jeshi lile takatifu walikuwa ni jeshi kubwa sana lenye nguvu, lakini badala ya kwenda mbio kuvuka mto ule, na kuanza vita dhidi ya wafuasi wale wa Hasi waliokuwa

wamekuja toka mbali sana ili kupambana nao, walisimama wakiangaza macho yao kimya kimya juu ya wapiganaji wale.” - Wylie, kitabu cha 3, sura ya 17. Ndipo kwa ghafula hofu kuu isiyoelezeka ikaliangukia jeshi lile. Bila kupigwa pigo lo lote, jeshi lile likasambaratika na kutawanyika kana kwamba linafukuzwa na nguvu fulani isiyonekana kwa macho. Idadi yao kubwa sana wakauawa na jeshi lile la wafuasi wa Hasi lililowaandama wakimbizi wale, na nyara nyingi zikaangukia mikononi mwa washindi wale, hata ikawa, badala ya vita ile kuwafanya maskini Wabohemia wale, ikawatajirisha.

Miaka michache baadaye, chini ya papa mwingine, bado vita takatifu nyingine ikawa njiani. Kama ilivyokuwa kabla yake, walikusanywa watu na mali kutoka katika nchi zote za kipapa za Ulaya. Vivutio vilikuwa ni vingi walivyoahidiwa wale waliojiunga katika shughuli ile ya hatari. Msamaha kamili uliahidiwa kwa mpiganaji ye yote atakayefanya uhalifu mbaya mno. Wote ambao wangekufa katika vita ile waliahidiwa kupewa thawabu nzuri kule mbinguni, na wale ambao wangukurika wangejipatia heshima na mali katika uwanja ule wa vita. Safari hii tena jeshi kubwa sana likakusanywa, na, baada ya kuuvuka mpaka ule wakaingia Bohemia. Majeshi ya wafuasi wale wa Hasi yakarudi nyuma mbele yao, ili kwa njia hiyo wapate kuwavuta wavamizi wale kuingia zaidi na zaidi ndani ya nchi ile, na kuwafanya wafikiri kwamba ushindi wao ulikuwa tayari umepatikana. Mwishowe jeshi lile la Prokopio likasimama, na kuwageukia maadui zao, likasonga mbele kupigana nao. Basi, wapiganaji wale wakiwa wameligundua kosa lao, wakajificha katika kambi lao wakingojea shambulio lile. Mvumo wa jeshi lile lililokuwa linawakaribia uliposikika, hata kabla ya wafuasi wale wa Hasi kuonekana, hofu kuu ikawaangukia juu yao tena wapiganaji wale wa vita takatifu. Wakuu, majenerali, na askari wa kawaida, wakazitupilia mbali silaha zao, wakatimua mbio kuelekea kila upande. Ikawa ni kazi bure kwa balozi yule wa papa, ambaye alikuwa ndiye kiongozi wa uvamizi ule kujaribu kuyakusanya tena majeshi yake yaliyokuwa yameingiwa na hofu kuu na kusambaratika. Licha ya juhudi zake zote, yeye mwenyewe akawa amefagiliwa mbali katika wimbi lile la wakimbizi. Maangamizi yale yakawa yamekamiliwa, na safari hii tena nyara nyingi sana zikaangukia mikononi mwa washindi wale [wa Bohemia].

Hivyo kwa mara ya pili jeshi kubwa sana lililotumwa na mataifa yale ya Ulaya yenye nguvu sana, jeshi lile la mashujaa, watu wale wapendao vita, waliopata mafunzo yao na kupewa silaha tayari kwa vita, wakakimbia bila kupata pigo hata moja mbele ya walinzi wa taifa lile dogo, ambalo hadi kufikia wakati ule lilikuwa ni taifa dhaifu. Hapo ulionekana uweza wa Mungu. Wavamizi wale wakapigwa kwa hofu kuu isiyokuwa ya kawaida. Yule aliyeyaangusha majeshi ya Farao katika Bahari ile ya Shamu, aliyeyakimbiza majeshi yale ya Wamidiani mbele ya Gideoni na watu wake wale mia tatu, yule ambaye usiku mmoja aliyafyeka majeshi ya Mwashuri yule mwenye majivuno mengi, alikuwa ameunyosha mkono wake tena na kuudhoofisha uwezo wa yule mtesaji [papa]: “Hapo waliingiwa na hofu pasipokuwapo hofu, maana Mungu ameitawanya mifupa yake aliyehusuru. [A]mewatia aibu, kwa sababu MUNGU amewadharau.” Zaburi 53:5.

Watumia Mbinu za Kidiplomasia

Viongozi wale wa papa, wakiwa wamekata tamaa ya kushinda kwa kutumia nguvu, hatimaye wakatumia diplomasia [yaani, werevu wa kufikia maridhiano ili kufanikisha mambo yao]. Mapatano yale yakafanyika, wakiwa katika mapatano yale wakajidai kana kwamba wanawapa wale Wabohemia uhuru wa dhamiri zao [yaani, kumwabudu Mungu kama wao wapendavyo], kumbe kusema kweli walikuwa wanawadanganya na kuwaweka chini ya mamlaka ya Roma. Wabohemia wale walitaja mambo manne kama masharti yao ya kufanya amani na Roma: uhuru wa kuihubiri Biblia; haki ya kanisa lote kushiriki mkate na divai katika Meza ya Bwana, pamoja na matumizi ya lugha ya kuzaliwa nayo katika ibada zao takatifu; kuwaondoa makasisi katika wadhifa [vyeo] wao wote wa kidunia pamoja na mamlaka ya kidunia; na, ya kwamba, makosa ya jinai yakitokea, basi, mamlaka ya mahakama iwe juu ya makasisi na walei [washiriki wa kawaida] bila kubagua. Wenye mamlaka wale wa kipapa mwishowe “wakaafiki kwamba

kanuni zile nne za Wafuasi wale wa Hasi zikubaliwe, lakini kwamba haki ya kuzifafanua, yaani, kuamua maana yake halisi ni nini, ingebaki mikononi mwa baraza lile - kwa maneno mengine, ingebaki mikononi mwa papa na mfalme wa dola.” - Wylie, kitabu cha 3, sura ya 18. Kwa msingi huo mapatano yakafikiwa, na Roma ikafanikiwa kupata kwa njia ya unafiki na udanganyifu kile ilichoshindwa kukipata kwa kupigana vita; kwa maana, [Roma] kwa kuweka tafsiri yake juu ya kanuni zile za wafuasi wale wa Hasi, kama ilivyofanya juu ya Biblia, ingeweza kupotosha maana yake kulingana na makusudi yake.

Kundi kubwa la watu katika nchi ile ya Bohemia, wakiwa wanaona wazi kwamba mapatano yale yalikuwa yamesaliti uhuru wao, hawakuweza kukubaliana nayo. Mafarakano na mgawanyiko ukatokea, ukileta vita na umwagaji damu miongoni mwao wenyewe kwa wenyewe. Katika vita ile Prokopio, mwenye cheo kikubwa, akafa, na uhuru wa Bohemia ukapotea.

Yule Sigisimundi, msaliti wa Hasi na Jerome, sasa akawa mfalme wa Bohemia, na bila kujali kiapo chake alichotoa kuwaunga mkono Wabohemia katika haki zao, akaendelea kuuanzisha upapa kule. Lakini hakufanikiwa sana kwa kuitii Roma. Kwa maana miaka ishirini ya maisha yake ilikuwa imejaa kazi ngumu na hatari nyingi. Majeshi yake yalikuwa yamedhoofika sana na hazina zake zilikuwa zimekaushwa kutokana na pambano lile refu lisilo na matunda; na sasa, baada ya kutawala mwaka mmoja, akafa, akiiacha dola yake ukingoni mwa vita ya wenyewe kwa wenyewe, halafu akivirithisha vizazi vile vya baadaye jina lile lililotiwa chapa ya sifa zake mbaya, za kufedhehesha.

Machafuko, vita, na umwagaji wa damu ukaendelea kwa muda mrefu. Majeshi ya kigeni yakaivamia tena Bohemia, na mafarakano ya ndani yakazidi kulisambaratisha taifa lile. Wale walioendelea kuwa waaminifu kwa injili ile wakakabiliwa na mateso yaliyosababisha umwagaji wa damu yao.

Kanisa Tofauti Laanzishwa

Ndugu zao wale wa kwanza, walioingia katika mapatano na Roma, walipoku wameyapokea makosa yake na kuyahifadhi, ndipo wale walioishikilia imani ile ya zamani [ya Mitume] wakajiunga pamoja na kuunda kanisa lao tofauti, wakitumia jina la “Ndugu Walioungana” (United Brethren). Kitendo kile kilikaribisha laana kutoka kwa watu wa tabaka zote. Lakini uthabiti wao haukuweza kutikiswa. Wakiwa wamelazimika kutafuta kimbilio lao misituni na mapangoni, bado waliendelea kukusanyika pamoja na kusoma Neno la Mungu na kujumuika katika ibada yake.

Kwa njia ya wajumbe wao waliotumwa kwa siri katika nchi mbalimbali, walijifunza ya kwamba hapa na pale palikuwa na wale “walioikiri ile kweli waliokuwa wamekaa mahali pa upweke, wachache katika mji huu, na wachache katika mji ule, wakiwa walengwa wa mateso yale kama wao; na ya kwamba katikati ya milima ile mirefu sana (Alps) lilikuwako kanisa la zamani, lililojengwa juu ya msingi wa Maandiko, ambalo liliupinga ufiisadi na upotovu wa Roma.” - Wylie, kitabu cha 3, sura ya 19. Upelelezi ule ulipokewa kwa furaha nyingi, na mawasiliano yakaanzishwa na Wakristo wale wa Kiwaldensia.

Kungojea Mapambazuko

Wakiwa thabiti kwa injili, Wabohemia wale wakangoja katika usiku wao wa mateso, katika saa ile ya giza nene sana, wakigeuza macho yao kuelekea kwenye upeo ule kama watu wanaoingojea asubuhi. Kura yao iliwaangukia katika siku zile za uovu, lakini ... wakayakumbuka maneno yale yaliyonenwa kwa mara ya kwanza na Hasi, na kurudiwa na Jerome, kwamba karne ile ilikuwa haina budi kupita kabla ya kupambazuka siku ile. Hayo kwa wale Watabori (yaani, wafuasi wa Hasi) yalikuwa kama maneno haya aliyosema Yusufu kwa makabila yale katika nyumba ile ya utumwa: ‘Mimi ninakufa, lakini Mungu atawapa ninyi bila shaka, atawapandisha kutoka nchi hii.’” - k.k.k., kitabu cha 3, sura ya 19. “Kipindi kile cha

kufungia karne ile ya kumi na tano kilishuhudia ongezeko la polepole lakini la hakika la makanisa ya wale Ndugu. Ijapokuwa yalikuwa hayakosi kusumbuliwa, bado yaliweza kufurahia utulivu linganifu. Mwanzo wa karne ile ya kumi na sita makanisa yao yalifikia idadi ya mia mbili katika nchi ile ya Bohemia na Moravia.” - Ezra Hall Gillett, *Life and Times of John Huss*, gombo la 2, uk. 570. “Ilikuwa ni vizuri mno kwa wale waliosalia ambao, wakiwa wamenusurika na ghadhabu kali ya moto uteketezao na upanga, walijaliwa kuweza kuyaona mapambazuko ya siku ile ambayo Hasi alikuwa ameitabiri.” - Wylie, kitabu cha 3, sura ya 19.

SURA YA 7

Mtu Aliyekuja kwa Wakati Wake

Mbele kabisa miongoni mwa wale walioitwa kuliongoza kanisa kutoka katika lile giza la upapa na kuliingiza katika nuru ile ya imani iliyo safi zaidi, alisimama yule Martini Lutheri (Martin Luther). Akiwa ni mtu mwenye bidii, motomoto, na aliyejitoa wakf, asiyejua hofu yo yote ila kumcha Bwana, tena asiyeukubali msingi mwingine wo wote wa imani ya dini isipokuwa ule uliojengwa juu ya Maandiko peke yake, Lutheri alikuwa ni mtu aliyekuja kwa wakati wake; kupitia kwake Mungu alitimiza kazi kubwa kwa ajili ya yale Matengenezo ya Kanisa (Reformation) na kutia nuru ulimwengu mzima.

Kama wapiga mbiu wa Injili wale wa kwanza, Lutheri alitokea katika tabaka zile za kimaskini. Miaka yake ya mwanzo ilitumika katika nyumba ya kimaskini ya mkulima yule mdogo wa Kijerumani. Kwa kufanya kazi ngumu kila siku kama mfanya kazi katika machimbo, baba yake alijipatia fedha kwa ajili ya elimu yake [Lutheri]. Yeye alitaka awe mwanasheria; walakini Mungu alikusudia kumfanya mjenzi wa hekalu kuu lililokuwa linapanda juu taratibu kupitia katika karne zile nyingi. Shida, umaskini, na nidhamu kali vilikuwa ndiyo shule ambayo ndani yake Mungu Mwenye Hekima isiyo na kikomo alimwanda Lutheri kwa ajili ya utume wake wa maana katika maisha yake.

Baba yake Lutheri alikuwa ni mtu mwenye akili kali na nyepesi na mwenye tabia yenye nguvu nyingi, mwaminifu, shupavu, na mnyofu wa moyo. Alikuwa mkweli kwa imani yake ya uwajibikaji, haidhuru matokeo yaweje. Busara yake njema na ya kutumainiwa ilimfanya auangalie mfumo ule wa watawa kwa mashaka. Alichukizwa sana wakati ule Lutheri, bila kupata kibali chake, alipoingia katika nyumba ya watawa; ilichukua miaka miwili kabla ya baba yule kupatanishwa na mwanawe, na hata wakati ule maoni yake yalikuwa ni yale yale.

Wazazi wa Lutheri walitumia uangalifu mwingi sana juu ya elimu na malezi ya watoto wao. Walijitahidi kuwafundisha kumjua Mungu na kutenda matendo mema ya Kikristo. Sala ya baba yule mara nyingi ilipaa juu katika usikivu wa mwanawe akiomba kwamba mtoto yule apate kulikumbuka jina la Bwana na siku moja asaidie katika kuiendeleza kweli yake. Kila nafasi nzuri ya kukuza maadili au akili ambayo maisha yao ya shida yaliwajalia kufurahia ilitumiwa vizuri na wazazi wale. Walikuwa na bidii na ustahimilivu mwingi katika juhudi zao za kuwaandaa watoto wao kwa maisha yao ya utauwa na manufaa. Pamoja na uthabiti wao na ile nguvu ya tabia yao wakati mwingine walitumia ukali mno; lakini Mwanamatengenezo mwenyewe, ingawa alitambua kwamba katika mambo fulani walikuwa wamekosea, aliona katika nidhamu yao mengi ya kusifu kuliko kulaumu.

Kule shuleni, alikopelekwa akiwa na umri mdogo, Lutheri alitendewa kwa ukali na hata kwa ujeuri. Ufukara wa wazazi wake ulikuwa mkubwa mno kiasi kwamba alipokuwa anatoka nyumbani kwenda shuleni katika mji ule mwingine kwa wakati fulani alilazimika kupata chakula chake kwa kuimba toka mlango hata mlango, na mara nyingi aliteseka kwa njaa. Mawazo ya dini yaliyojaa huzuni, na ushirikina, ambayo yalikuwako wakati ule yalimjaza hofu. Usiku aliweza kulala akiwa na moyo unaosononeka, akiangalia mbele kwa kutetemeka kwenye siku zile za usoni zenye giza, tena akiwa na hofu kuu ya kudumu kwa wazo la kumfikiria Mungu kuwa ni mkali, ni hakimusiye na huruma, ni mtawala katili sana, kuliko kumwona kama Baba yake aliye mbinguni mwenye huruma.

Hata hivyo, akiwa chini ya mambo yale mengi na makubwa ya kukatisha tamaa, Lutheri alizidi kusonga mbele kwa uthabiti kuelekea kwenye kiwango kile cha juu cha maadili na akili bora, mambo ambayo yaliuvutia sana moyo wake. Alikuwa na kiu ya elimu, na akili yake yenye

bidii, iliyopenda kuyaweka mambo katika vitendo, ikamwongoza kuyatamani mambo yale yaliyokuwa imara na yenye manufaa kuliko yale ya kujionyesha, na ya juu juu tu.

Alipoingia katika kile Chuo Kikuu cha Erfurti (Erfurt), akiwa na umri wa miaka kumi na minane, hali yake ilikuwa ni ya kuridhisha sana na matarajio yake yalikuwa ni mazuri kuliko katika miaka yake ile ya kwanza. Wazazi wake, wakiwa wamejipatia mali ya kutosha kwa njia ya kutumia fedha zao kwa uangalifu [yaani, kwa kubana matumizi] na kufanya kazi kwa bidii, waliweza kumpa msaada wote aliouhitaji. Na mvuto wa marafiki zake wale wenye busara ulikuwa umepunguza kwa kiasi fulani matokeo ya kuhuzunisha ya mafunzo yake yale ya kwanza. Alitumia nguvu zake nyingi katika kujifunza mambo yaliyoandikwa na waandishi bora, kwa bidii akaiweka hazina ya mawazo yao yenye uzito mkubwa sana na kuifanya hekima ya wenye hekima wale kuwa yake mwenyewe. Hata chini ya nidhamu ile kali ya waalimu wake wale wa kwanza alikuwa ameonyesha mapema tumaini la kujipatia sifa kubwa, na kwa mivuto ifaayo iliyokuwa imemzunguka akili yake ikakua kwa haraka sana. Uwezo wake wa kukumbuka mambo, uwezo wake wa kuwazia-wazia mambo yale asiyoyaona kwa macho, uwezo wake mkali wa kufikiri, na kutumia mambo yale aliyojifunza bila kuchoka, ukamweka katika mstari wa mbele kabisa miongoni mwa marafiki zake. Nidhamu aliyoipata kiakili ikaukomaza ufahamu wake na kuamsha utendaji wa akili yake, na ule ukali wa uwezo wake wa kuelewa mambo ulikuwa ukimwandaa kwa mapambano ya maisha yake.

Kicho cha Bwana kilikuwa moyoni mwake Lutheri, kikimwezesha kudumisha uthabiti wa kusudi lake na kumfanya awe mnyenyekevu sana mbele za Mungu. Alikuwa na hisia ya kudumu ya kutegemea msaada wa Mungu, naye hakukosa kuanza kila siku kwa sala, moyo wake ulikuwa unatoa dua ili apate kuongozwa na kutegemezwa [kusaidiwa]. “Kuomba vizuri,” alisema mara kwa mara, “ni nusu iliyo bora ya masomo.” - D’Aubigne, kitabu cha 2, sura ya 2.

Siku moja alipokuwa anavikagua vitabu katika maktaba ya Chuo Kikuu, Lutheri aliigundua Biblia ya Kilatini. Kitabu kama kile alikuwa hajapata kamwe kukiona huko nyuma. Alikuwa hajui hata kama kiko. Alikuwa amesikia sehemu za Injili na Nyaraka zilizosomwa kwa watu wakati wa ibada ya watu wote, naye alidhani kwamba hizo zilikuwa ndiyo Biblia yote. Sasa, kwa mara yake ya kwanza, akaliangalia Neno lote la Mungu. Akiwa amejazwa na kicho kilichokuwa kimechanganyika na mshangao, akaendelea kuzipekua kurasa zake takatifu; mapigo ya damu yake yakiwa yamepanda na moyo wake ukiwa unadunda-dunda, akasoma kwa macho yake mwenyewe maneno yale ya uzima, akipumzika mara kwa mara na kupiga kelele ya mshangao, akisema: “Laiti kama Mungu angenipa kitabu kama hiki kiwe changu mwenyewe!” - k.k.k., kitabu cha 2, sura ya 2. Malaika wale wa mbinguni walikuwa kando yake, na mionzi ya nuru toka katika kiti kile cha enzi cha Mungu ikamfunulia hazina za ile kweli katika ufahamu wake. Daima yeye alikuwa ameogopa kumchukiza Mungu, lakini sasa akaguswa mpaka ndani ya moyo wake kwa namna asivyopata kuguswa kabla ya wakati ule na kuamini kwamba yeye alikuwa ni mwenye dhambi.

Kuwa na Amani na Mungu

Shauku yake ya dhati iliyomfanya atamani kuwekwa huru mbali na dhambi, na kuwa na amani na Mungu, ikamwongoza kuingia katika nyumba ya watawa na kutumia muda wake wote katika kuishi maisha ya kitawa. Mle alitakiwa kufanya kazi ngumu, za kuchosha, duni [za ovyo] kabisa, na kuwa ombaomba anayekwenda nyumba kwa nyumba. Alikuwa amefikia umri ule unaotamaniwa sana wa kupewa heshima na sifa, na kazi zile duni zilikuwa zikimwumiza sana katika hisia zake za moyoni alizozaliwa nazo; lakini kwa saburi akastahimili kule kudhalilishwa mno kwake, akiamini kwamba huko kulikuwa ni kwa lazima kwa sababu ya dhambi zake.

Kila dakika iliyoweza kuokolewa katika kazi zake za kila siku alitumia katika kujifunza, akijinyima usingizi na kuona kijicho hata kwa muda ule alioutumia kwa chakula chake kile cha

shida. Juu ya mambo mengine yote, alifurahia kujifunza Neno la Mungu. Alikuwa ameiona Biblia iliyokuwa imefungwa kwa mnyororo kwenye ukuta wa nyumba ile ya watawa, na mara kwa mara aliiendea pale. Zile hisia zake za kujiona mwenyewe kuwa ni mwenye dhambi zilipozidi kumgusa sana, alijitahidi kwa matendo yake mwenyewe kupata msamaha na amani. Aliishi maisha ya kujitesa sana, akijitahidi kuyadhibiti maovu yaliyokuwa katika nafsi yake kwa njia ya kufunga, kukesha macho usiku kucha, na kujichapa mijeledi [flagellation], mambo ambayo hayakumletea nafuu yo yote katika maisha yake ya kitawa. Hakuacha kujitolea mhanga kwa njia yo yote ile ambayo kwayo angeweza kujipatia ule usafi wa moyo ambao ungemwezesha kusimama mbele za Mungu akiwa amekubalika. “Mimi, kusema kweli, nilikuwa mtawa mcha Mungu,” alisema baadaye, “tena nilifuata kanuni za chama changu cha watawa kwa ukali sana kuliko niwezavyo kueleza. Kama mtawa angeweza kuipata mbingu kwa matendo yake ya kitawa, basi, mimi ningekuwa kweli nina haki ya kuipata.... Kama maisha yale ningendelea nayo kwa muda mrefu zaidi, basi, ningekuwa nimeutesa vibaya mno mwili wangu hata kufikia hatua ya kujiua mimi mwenyewe.” - k.k.k., kitabu cha 2, sura ya 3. Kutokana na athari ya nidhamu ile iliyomletea maumivu mengi alipoteza nguvu zake za mwili na kuzimia kama mtu aliye na kifafa, athari ambazo hakuweza kabisa kupona kikamilifu. Lakini pamoja na jitihada zake zote, moyo wake uliokuwa umelemewa na mzigo ule mzito [wa dhambi zake] haukuweza kupata nafuu yo yote. Mwishowe alikuwa ukingoni mwa kukata tamaa.

Kwake Lutheri ilipoonekana ya kwamba alikuwa amepoteza kila kitu, Mungu akamwinua rafiki na msaidizi wake. Mcha Mungu yule Shtaupitsi (Staupitz) akamfunulia Lutheri Neno la Mungu katika ufahamu wake na kumwomba atazame mbali na nafsi yake, aache kabisa kutafakari habari ya adhabu isiyokuwa na mwisho kwa kuivunja Sheria ya Mungu [Amri Kumi], na kumtazama Yesu, Mwokozi wake anayesamehe dhambi. “Badala ya wewe kujitesa mwenyewe kutokana na dhambi zako, jitupe mwenyewe mikononi mwa Mkombozi huyo. Mtumainie yeye, itegemea haki ya maisha yake, tegemea upatanisho wa kifo chake.... Msikilize Mwana huyo wa Mungu. Alikuwa mwanadamu ili apate kukupa wewe tumaini la kupata upendeleo wa Mungu.” “Mpende yeye aliyekupenda wewe kwanza.” k.k.k., kitabu cha 2, sura ya 4. Hivyo ndivyo alivyonena yule mjumbe wa rehema. Maneno yake yaliugusa sana moyo wa Lutheri. Baada ya kufanya mapambano yake mengi dhidi ya makosa yake aliyoyashikilia kwa muda mrefu sana alikuwa amewezeshwa kuielewa ile kweli, ndipo amani ikaingia katika moyo wake uliokuwa umesumbuka sana.

Apewa Uprofesa Pale Vitenibergi

Lutheri alikuwa amewekewa mikono na kuwa kasisi (padre), tena alipata wito kutoka katika nyumba ile ya watawa kwenda kuwa Profesa [Mwalimu wa Chuo] katika Chuo Kikuu cha Vitenibergi (Wittenberg). Pale alitumia nguvu zake zote katika kujifunza Maandiko katika lugha zile za asili. Akaanza kutoa hotuba zake juu ya Biblia; ndipo vitabu vile vya Zaburi, Injili, na Nyaraka vikawa vimefunuliwa katika ufahamu wa makundi ya wasikilizaji wale waliokuwa na furaha. Shtaupitsi, rafiki yake na mkubwa wake, alimsihi sana apande mimbarani na kulihubiri Neno la Mungu. Lutheri akawa anasita-sita, akijiona mwenyewe ya kuwa alikuwa hastahili kusema na watu wale kwa niaba yake Kristo. Ilikuwa ni baada tu ya juhudi ya muda mrefu, ndipo aliweza kukubali maombi ya rafiki zake. Tayari yeye alikuwa na uwezo mkubwa katika Maandiko, na neema ya Mungu ilikuwa juu yake. Ufasaha wake uliwapendeza sana wasikilizaji wake, kuwa wazi kwake na uwezo wake ambao kwa huo aliihubiri ile kweli vikawaridhisha watu katika fahamu zao, na ile ari yake ikaigusa mioyo yao.

Lutheri alikuwa bado ni mwana mwaminifu wa kanisa lile la papa, wala hakuwa na wazo la kuwa kitu kinginecho chote. Kwa maongozi ya Mungu alishawishiwa kuitembelea Roma. Akashika njia yake kwa miguu, akilala njiani katika nyumba za watawa. Katika nyumba ya watawa kule Italia alijawa na mshangao kuona utajiri, fahari, na anasa aliyoshuhudia. Wakiwa wamepewa mapato mazuri, watawa wale waliishi katika vyumba vya kifahari, walijivika mavazi ya kitajiri na ya thamani kubwa sana, na kula chakula chao kwenye meza nzuri sana. Akiwa

ameingiwa na mashaka yaliyomwumiza sana, Lutheri akalilinganisha tukio lile na maisha yake mwenyewe ya kujinyima na yenye dhiki. Akaanza kuchanganyikiwa katika mawazo yake.

Juu ya Ngazi ya Pilato

Mwishowe akiwa mbali aliuona mji ule wenye vilima saba [Ufu.17:6-9,18]. Akajitupa chini kwa furaha, akipiga kelele kwa mshangao, akisema, “Ee Roma Takatifu, nakusalimu!” - k.k.k., kitabu cha 2, sura ya 6. Akaingia mjini, na kuyatembelea makanisa, akasikiliza visa vya ajabu vilivyorudiwa tena na tena na makasisi wale pamoja na watawa, na kuendesha ibada zote zilizotakiwa. Kila mahali aliona mambo yaliyomjaza mshangao na karaha. Kila mahali aliona uovu miongoni mwa tabaka zote za makasisi na maaskofu wale. Alisikia mizaha ya aibu kutoka kwa maaskofu, naye akajazwa na hofu kuu kusikia makufuru yao ya kuogofya sana, hata wakati wa kuendesha Misa. Alipojichanganya na watawa na raia wa kawaida aliona uasherati, ulevi, zinaa, na utongozaji. Po pote alipoweza kugeukia hata mahali pale patakatifu aliona ukafiri tu. “Hakuna anayeweza kuhisi,” aliandika, “ni dhambi na matendo maovu sana ya aina gani yanayotendwa huku Roma; ni lazima mtu ajionee kwa macho yake mwenyewe ili aweze kusadiki. Kwa hiyo wao wana mazoea ya kusema, ‘Kama jehanum iko, basi, Roma amejengwa juu yake: huyo ni lile shimo la kuzimu itokako kila aina ya dhambi’” - k.k.k., kitabu cha 2, sura ya 6.

Kwa njia ya waraka wa papa wa karibuni (decretal), ondoleo la dhambi lilikuwa limeahidiwa na papa yule kwa wote watakaopanda kwa magoti yao ile “Ngazi ya Pilato,” ambayo ilisemekana kwamba Mwokozi alitelemka juu yake alipotoka katika Ukumbi ule wa Kiroma wa Hukumu [Praetorio], na ya kwamba kwa mwujiza ilikuwa imechukuliwa toka Yerusalemu kwenda Roma. Siku moja Lutheri kwa kicho alikuwa anapanda ngazi ile wakati kwa ghafula sauti kama ngurumo ilisikika ikiwa kana kwamba inamwambia maneno haya: “Mwenye haki ataishi kwa imani.” Warumi 1:17. Mara hiyo akasimama na kuondoka haraka mahali pale kwa aibu na hofu kuu. Fungu lile halikupoteza kamwe nguvu yake moyoni mwake. Kuanzia wakati ule aliona kwa wazi sana kuliko kabla yake kosa la kutegemea matendo ya kibinadamu kwa wokovu, na umuhimu wa kuwa na imani thabiti katika wema wake Kristo. Macho yake yakawa yamefumbuliwa, nayo yakawa hayawezi kamwe kufumbwa tena kwa njia ya madanganyo yale ya upapa. Alipougeuza uso wake kuelekea mbali na Roma alikuwa pia amegeukia mbali katika moyo wake, na kuanzia wakati ule mtengano ukaendelea kupanuka zaidi, mpaka hapo alipokata uhusiano wake wote na kanisa lile la papa.

Baada ya kurudi kwake toka Roma, Lutheri alipokea Shahada ya Udaktari wa Elimu ya Dini toka katika Chuo kile Kikuu cha Vitenibergi. Basi akawa huru kutumia muda wake wote kusoma Maandiko yale aliyoyapenda, jambo ambalo alikuwa hajapata kamwe kufanya kabla ya hapo. Alikuwa ameweka nadhiri ya kitawa kujifunza kwa makini na kulihubiri kwa uaminifu Neno la Mungu, sio yale maneno waliyosema mapapa, wala mafundisho yao ya dini, siku zote za maisha yake. Yeye hakuwa tena mtawa au mwalimu wa Chuo Kikuu wa vihi hivi tu, bali akawa mpiga mbiu aliyehalalishwa wa Biblia. Alikuwa ameitwa kama mchungaji wa kulilisha kundi lile la Mungu, lililokuwa lina njaa na kiu ya ile kweli. Kwa nguvu alitangaza kwamba Wakristo wasingepaswa kupokea mafundisho mengine yo yote zaidi ya yale yanayojengwa juu ya mamlaka ya Maandiko Matakatifu. Maneno hayo yaliutikisa sana msingi ule wa ukuu wa papa. Ndani yake yalikuwa na kanuni ile kuu ya Matengenezo ya Kanisa.

Lutheri alikuwa ameiona hatari ya kuzitukuza mno nadharia za wanadamu kuliko Neno la Mungu. Bila woga wo wote akaushambulia ukafiri uliokuwapo wa kukisia-kisia tu mambo, ambao walikuwa nao wale wakuu wa shule pamoja na ile falsafa na theolojia yao iliyokuwa na mvuto uliotawala kwa muda mrefu mno juu ya watu wale. Masomo kama yale alikayanusha kuwa sio tu kwamba yalikuwa hayafai kabisa bali yalikuwa yakiwapoteza watu, tena alijaribu kuyageuza mawazo ya wasikilizaji wake mbali na hila za wanafalsafa na wanatheolojia wale na kuyaelekeza kwenye zile kweli za milele zilizotangazwa na manabii na mitume.

Ulikuwa ni wa thamani ujumbe ule alioupeleka kwa makundi yale yenye hamu kubwa yaliyosikiliza kwa makini sana maneno yake aliyosema. Kabla ya wakati ule yalikuwa hayajapata kamwe kusikika mafundisho kama yale masikioni mwao. Habari njema ya upendo wa Mwokozi, uhakika wa kupewa msamaha na amani kwa njia ya damu yake ya upatanisho, mambo yale yaliwaletea furaha kubwa mioyoni mwao na kuamsha ndani yao tumaini la kupata uzima wa milele. Pale Vitenibergi nuru iliwashwa ambayo miale yake ingeweza kuenea mpaka ncha za mbali za dunia, na ambayo ukali wa mng'ao wake ulipaswa kuongezeka mpaka mwisho wa wakati.

Lakini, nuru na giza haviwezi kupatana. Katikati ya kweli na uongo [mafundisho potofu] lipo pambano lisiloweza kuzuiwa. Kuunga mkono na kutetea kimoja ni kukishambulia na kukipindua kile kingine. Mwokozi wetu mwenyewe alitangaza, alisema: “Sikuja kuleta amani, bali upanga.” Mathayo 10:34. Miaka michache baada ya kuanza Matengenezo ya Kanisa, Lutheri alisema hivi: “Mungu haniongozi mimi, ananisukuma kwenda mbele. Ananichukua mimi na kunipeleka mbali. Mimi sijitawali mwenyewe. Natamani sana kuishi kwa amani; lakini natupwa katikati ya machafuko na mapinduzi.” – D’Aubigne, kitabu cha 5, sura ya 2. Kwa sasa alikuwa karibu kusukumwa kuingia katika pambano lile.

Tetseli na Vyeti vya Msamaha wa Dhambi

Kanisa la Roma lilikuwa limefanya biashara ya kuuza neema ya Mungu. Meza za wabadili fedha (Mathayo 21:12) ziliwekwa kando ya altare [madhabahu] zake, hewa ilikuwa imejaa kelele za wanunuzi na wauzaji. Chini ya madai ya kukusanya fedha kwa ajili ya kulijenga Kanisa la Mtakatifu Petro kule Roma, vyeti vya msamaha wa dhambi vilitolewa hadharani na kuuzwa kwa idhini ya papa. Kwa bei ya kutenda uhalifu hekalu lile lilikusudiwa kujengwa kwa ajili ya ibada ya Mungu - jiwe la pembeni likawekwa kwa mapato yale ya dhambi! Walakini, njia ile ile iliyotumika katika kuitukuza Roma ilisababisha kipigo cha kufisha dhidi ya mamlaka na ukuu wake. Jambo hilo ndilo lililowaamsha maadui wa upapa waliokuwa wamedhamiria kuung’oa kabisa ambao walifanikiwa, na kusababisha vita ambavyo vilikitikisa kiti cha enzi cha papa na kuipiga kikumbo ile taji yake yenye vichwa vitatu (tiara) iliyokuwa juu ya kichwa cha papa yule.

Yule afisa aliyeteuliwa kuendesha uuzaji wa vyeti vile vya msamaha kule Ujerumani - Tetseli (Tetzl) kwa jina - alikuwa amepatikana na hatia ya makosa mabaya mno dhidi ya jamii na dhidi ya Sheria ya Mungu [Amri Kumi]; lakini baada ya kuikwepa adhabu ile aliyostahili kwa makosa yake, aliajiriwa kuiendeleza miradi ya papa ya kupata faida kwa kutumia njia za udhalimu. Kwa ufidhuli mkubwa alirudia tena na tena kusema maneno haya yaliyojaa uongo mtupu na kusimulia visa vya ajabu kwa madhumuni ya kuwadanganya watu wale waliokuwa wajinga, wepesi wa kuamini kila jambo, na washirikina. Laiti kama wangekuwa wanalo Neno la Mungu, wasingekuwa wamedanganywa kwa jinsi ile. Ilikuwa ni kwa ajili ya kuwaweka chini ya utawala wa papa; ili kuongeza mamlaka na utajiri wa viongozi wake wenye uchu wa madaraka, ndiyo maana Biblia ilikuwa imezuiwa kutolewa kwao. (Angalia John C. L. Gieseler, *A Compendium of Ecclesiastical History*, jarida la 4, kifungu cha 1, aya ya 5.)

Tetseli alipoingia katika mji fulani, mjumbe alitangulia mbele yake, akitoa tangazo hili: “Neema ya Mungu na ya baba mtakatifu imefika milangoni penu.” - D’Aubigne, kitabu cha 3, sura ya 1. Na watu wale wakamkaribisha mnafiki yule mwenye makufuru kana kwamba yeye alikuwa ndiye Mungu mwenyewe aliyeshuka kutoka mbinguni kuja kwao. Biashara ile ya aibu ikaanzishwa na kuwekwa ndani ya kanisa, na Tetseli, akipanda mimbarani, akavisifu sana vyeti vile vya msamaha wa dhambi kuwa ni thawabu ya Mungu ya thamani kubwa mno. Alitangaza kwamba kwa nguvu ya vyeti vile vya msamaha, dhambi zote ambazo mnunuzi [wa cheti kile] angeweza kutamani kuzitenda baadaye zingeweza kusamehewa, na ya kwamba, “wala toba yo yote ile haihitajiki.” - k.k.k., kitabu cha 3, sura ya 1. Zaidi ya hayo, aliwathibitishia wasikilizaji wake kwamba vyeti vile vya msamaha vilikuwa na uwezo wa kuwaokoa sio tu wale walio hai, bali hata wafu; kwamba dakika ile ile fedha itakapolia chini ya kasha lake, roho ya

yule aliyekuwa amelipiwa malipo yake ingetoka toharani [yaani, ingetoka katika moto ule wa utakaso (purgatory)] na kwenda juu mbinguni. (Angalia K. R. Hagenbach, *History of the Reformation*, gombo la 1, uk. 96.)

Maelfu Wavipokea Vyeti Vilivyotolewa na Tetseli

Simoni yule Mchawi (Magus) alipojitolea kununua toka kwa Mitume wale uwezo wa kufanya miujiza, Petro alimjibu, akasema: “Fedha yako na ipotelee mbali pamoja nawe, kwa kuwa umedhania ya kuwa karama ya Mungu yapatikana kwa mali.” Matendo 8:20. Lakini maneno aliyoyatoa kwao yule Tetseli yakawa yameshikwa kwa nguvu na maelfu ya watu wale waliokuwa na hamu kubwa. Dhahabu na fedha zikamiminika kuingia katika hazina yake. Wokovu ambao ungeweza kununuliwa kwa fedha ulipatikana kwa urahisi sana kuliko ule unaohitaji toba, imani, na juhudi kubwa ya kuipinga na kuishinda dhambi. (Angalia maelezo katika Nyongeza 4C mwisho.)

Fundisho hilo la vyeti vya msamaha wa dhambi lilikuwa limepingwa na wasomi pamoja na wacha Mungu waliokuwa katika Kanisa la Roma, tena palikuwa na wengi waliokuwa hawana imani na unafiki ule uliokwenda kinyume kabisa na mawazo ya mtu mwenye akili na kinyume cha mafunuo [Neno la Mungu]. Hakuna askofu ye yote aliyethubutu kuinua sauti yake dhidi ya biashara ile ya dhambi; lakini mawazo ya watu yalikuwa yanaanza kusumbuliwa na kuwa na wasiwasi, na wengi kwa shauku waliuliza iwapo Mungu asingeweza kulisafisha kanisa lake kwa kufanya kazi yake kupitia kwa mjumbe wake fulani.

Lutheri, ingawa yeye bado alikuwa ni mfuasi wa papa, mwaminifu kabisa, alijazwa na hofu kuu alipoyasikia maneno yale ya makufuru yaliyotumika na wafanya biashara wale waliouza vyeti vile vya msamaha wa dhambi. Wengi katika kundi lake mwenyewe walikuwa wamekwisha kujinunulia vyeti vile vya msamaha wa dhambi, na mara moja wakaanza kuja kwa mchungaji wao, wakiziungama dhambi zao mbalimbali, tena wakitazamia kupewa ondoleo la dhambi zao, si kwa sababu wao walikuwa na toba na kutaka kufanya matengenezo katika maisha yao, bali kwa msingi wa vyeti vile vya msamaha wa dhambi. Lutheri aliwakatalia kuwapa ondoleo la dhambi zao, kisha akawaonya kwamba wasipotubu na kutaka kuyatengeneza maisha yao, hapana budi watakufa katika dhambi zao. Wakiwa wamechanganyikiwa vibaya, wakarudi tena kwa Tetseli wakilalamika kwamba yule anayepokea maungamo yao alikuwa amevikataa vyeti vyake vya msamaha wa dhambi; na wengine kwa ujasiri wakadai warudishiwe fedha zao. Yule mtawa akajawa na hasira kali sana. Akatamka laana za kutisha mno, akasababisha mioto kuwashwa mahali pa watu wengi, na kutangaza kwamba ali“kuwa amepokea agizo kutoka kwa papa kuwachoma moto wazushi wote waliendiriki kuvipinga vyeti vyake vitakatifu sana vya msamaha wa dhambi.” - D’Aubigne, kitabu cha 3, sura ya 4.

Mtetezi wa Ile Kweli

Basi Lutheri akaanza kazi yake kwa ujasiri kama mtetezi wa ile kweli. Sauti yake ilisikika toka mimbarani ikitoa onyo lenye nguvu na zito. Aliweka mbele ya watu tabia ya kuchukiza mno ya dhambi, na kuwafundisha kwamba haiwezekani kwa mwanadamu, kwa matendo yake mwenyewe, kupunguza hatia yake au kukwepa adhabu ya dhambi yake. Hakuna kitu cho chote, isipokuwa toba kwa Mungu na imani katika Kristo, ambacho kingeweza kumwoko mwenye dhambi. Neema yake Kristo haiwezi kununuliwa; ni kipawa kinachotolewa bure. Aliwashauri watu wale wasinunue vyeti vile vya msamaha wa dhambi, bali wamtazame kwa imani Mkombozi wao yule aliyesulibiwa. Alisimulia kisa chake mwenyewe kilichomletea maumivu makali alipotaka kujidhalilisha na kufanya kitubio ili kujipatia wokovu, tena aliwahakikishia wasikilizaji wake ya kwamba ilikuwa ni kwa njia ya kutazama mbali na nafsi yake mwenyewe na kumwamini Kristo ndipo yeye alipopata amani na furaha.

Tetseli alipoendelea na biashara yake na unafiki wake uliokuwa umejaa makufuru, Lutheri akaamua kutoa upinzani wake utakaoleta matokeo mazuri kutokana na vilio vile

vilivyosababishwa na ile dhuluma dhidi ya watu wale. Mara ile tukio likawa limejitokeza. Katika kanisa lile la ngome la Vitenibergi ilikuwamo mifupa mingi ya watakatifu waliokufa zamani (relics), ambayo katika siku fulani takatifu ilikuwa inaonyeshwa kwa watu, kisha ondoleo kamili la dhambi lilikuwa linatolewa kwa wote waliofika kanisani wakati ule na kufanya maungamo yao. Basi, katika siku zile idadi kubwa sana ya watu walikwenda kule. Mojawapo la matukio hayo makubwa sana, yaani, ile Sikukuu ya Watakatifu Wote, ilikuwa inakaribia. Siku iliyotangulia, Lutheri, akiwa amejiunga na makundi yale yaliyokuwa tayari yanakwenda kanisani, akapigilia mlangoni karatasi lenye mapendekezo tisini na tano yaliyolipinga fundisho lile la vyeti vya msamaha wa dhambi. Alitangaza kwamba yeye atakuwa tayari kuzitetea hoja zake alizoziandika siku iliyofuata katika kile Chuo Kikuu, dhidi ya wale wote ambao wangeona kwamba inafaa kuzishambulia.

Mapendekezo yake yaliyavuta mawazo ya watu wote. Yalisomwa na kusomwa tena na tena, na kurudiwa kusemwa tena na tena kila upande walikokwenda. Msisimko mkubwa ukatokea katika Chuo kile na katika mji ule wote. Kwa njia ya hoja zile zilizoandikwa ilionyeshwa kwamba uwezo wa kutoa msamaha wa dhambi na kuondoa adhabu yake ulikuwa haujapata kamwe kukabidhiwa kwa papa au kwa mwanadamu mwingine awaye yote. Mpango ule wote ulikuwa ni upuuzi mtupu, - yaani, ulikuwa ni hila ya kujipatia fedha kwa nguvu kwa kuchezea imani za kishirikina walizokuwa nazo watu wale - ilikuwa ni mbinu ya Shetani ya kuziangamiza roho za wale wote ambao wangepatamainia madanganyo yake yale ya kinafiki. Pia ilionyeshwa wazi kwamba Injili yake Kristo ni hazina ya kanisa ya thamani mno, na ya kwamba neema ya Mungu, iliyofunuliwa katika Injili hiyo, hutolewa bure kwa wale wote wanaoitafuta kwa njia ya toba na imani.

Ujerumani Yote Yatikiswa kwa Ujumbe Ule

Hoja zote za Lutheri zilitoa changamoto ya kufanya mdahalo [mjadala] ule; lakini hakuna hata mmoja aliyetikia changamoto ile. Maswali ambayo alipendekeza katika siku chache tu yalikuwa yameenea katika Ujerumani yote. Wafuasi wengi wa Roma waliokuwa wacha Mungu, walikuwa wameona na kuomboleza kwa ajili ya uovu wa kutisha uliokuwamo ndani ya kanisa lao, lakini ambao walikuwa hawajui jinsi ya kuyazuia mambo yale yasiendelee, walisoma mapendekezo yale kwa furaha kubwa, wakiitambua sauti ya Mungu ndani yake. Waliona kwamba Bwana kwa neema yake alikuwa ameweka mkono wake kulizuia wimbi lile la ufiadini lililokuwa linaumuka kwa haraka sana ambalo lilikuwa linatoka katika Jimbo (See) la Roma. Wakuu na mahakimu walishangilia kwa siri kwamba kizuizi kilikuwa ni cha lazima kuwekwa dhidi ya mamlaka ile yenye ufidhuli ambayo ilikuwa imekataa haki ya kukata rufaa dhidi ya maamuzi yake.

Lakini yale makundi ya watu yaliyoipenda sana dhambi na kuwa na imani ya ushirikina, yaliingiwa na hofu kubwa sana kuona madanganyo yale yaliyokuwa yamezituliza hofu zao yakifagiliwa mbali. Viongozi wa kanisa wenye hila, wakiwa wamekatizwa katika kazi yao ile ya kuiidhinisha dhambi, na kuona faida zao zikihitirishwa, walikasirika sana, nao wakajikusanya tena ili kuutetea ule uongo wao. Mwanamatengenezo yule alikabiliwa na washtaki wakali sana. Wengine miongoni mwao wakamshitaki kuwa alitenda mambo yake kwa haraka na bila kufikiri kwa busara. Wengine walimshtaki kuwa ana majivuno, wakitangaza kwamba alikuwa hajaongozwa na Mungu, bali alikuwa akitenda kwa kiburi na kujiweka mwenyewe kimbelebele. “Ni nani asiyejua,” alijibu, “kwamba ni shida mno kwa mtu kutoa wazo jipya bila kuwa na mwonekano fulani wa kiburi kwa watu wanaomwona, na bila kushtakiwa kuwa anachochea ugomvi?... Kwa nini Kristo na wafia dini wote waliuawa? Kwa sababu walionekana kana kwamba walikuwa na kiburi cha kuidharau hekima ya wakati ule, na kwa sababu walitoa mambo mapya bila kwanza kunyenyekeka na kupata maoni ya watu wale wa zamani.”

Akawajulisha tena, akasema: “Lo lote nifanyalo nitalifanya, si kwa hekima ya wanadamu, bali kwa kushauriwa na Mungu. Kama kazi hii ni ya Mungu, ni nani atakayeizuia? Kama si

yake, ni nani atakayeindeleza mbele? Si mapenzi yangu, wala si yale yao, wala si yetu sisi; bali ni mapenzi yako, Ee Baba Mtakatifu uliye mbinguni.” - k.k.k., kitabu cha 3, sura ya 6.

Mapambano Makali Sana

Ingawa Lutheri alikuwa amesukumwa na Roho wa Mungu kuanza kazi yake ile, alikuwa hawezi kuiendeleza mbele bila kukabiliwa na mapambano makali. Shutuma za maadui zake, maelezo yao mabaya juu ya makusudi yake, na masingizio yao yasiyo ya haki, yaliyojaa kijicho, kuhusu tabia yake na makusudi yake katika mambo yale aliyoyatenda, yakaja juu yake kama gharika iangamizayo; nayo hayakukosa kuleta athari zake. Alikuwa na imani kwamba viongozi wale wa watu katika kanisa na katika mashule, kwa furaha wangeungana naye katika juhudi zake zile za kufanya matengenezo. Maneno ya kumtia moyo toka kwa wale waliokuwa na nyadhifa [vyeo] za juu yalikuwa yamemjaza furaha na matumaini. Katika matarajio yake tayari alikuwa ameiona ikipambazuka siku ile njema kwa kanisa. Walakini kutiwa moyo kule kukageuka na kuwa shutuma na lawama kwake. Wakuu wengi wa kanisa na serikali, walisadiki ukweli wa hoja zake; lakini wakatambua mara moja kwamba kuzikubali kweli zile kungeleta mabadiliko mengi makubwa. Kuwaelimisha na kuwafanyia matengenezo watu wale kungeidhoofisha kabisa mamlaka ile ya Roma, kungezuia maelfu ya mito [ya fedha] iliyokuwa ikitiririka na kuingia katika hazina yake, na hivyo kungepunguza sana ubadhirifu [matumizi mabaya ya fedha] na anasa ya viongozi wale wa kipapa. Zaidi ya hayo, kule kuwafundisha watu kufikiri na kutenda kama watu wanaowajibika, wakimtazama Kristo peke yake kwa wokovu wao, kungekipindua kiti cha enzi cha papa na hatimaye kuiangamiza mamlaka yao wenyewe. Kwa sababu hiyo wakayakataa maarifa yale waliyopewa na Mungu, nao wakajipanga wenyewe dhidi ya Kristo na ile kweli kwa kumpinga mtu yule aliyemtuma kuwatia nuru.

Lutheri alitetemeka alipojiangalia mwenyewe - yaani, alipojiona kuwa alikuwa ni mtu mmoja tu dhidi ya mamlaka zile za dunia zenye uwezo mkubwa. Wakati mwingine yeye aliingiwa na mashaka kama kweli alikuwa ameongozwa na Mungu kujiweka mwenyewe kinyume na ile mamlaka ya kanisa. “Mimi nilikuwa ni nani,” anaandika, “kumpinga mfalme papa, ambaye mbele yake ... wafalme wa dunia na ulimwengu mzima ulitetemeka?... Hakuna awezaye kujua moyo wangu ulivyoteseka katika miaka ile miwili ya kwanza, wala kujua ni katika hali gani ya kufa moyo, au niseme, kukata tamaa, nilikuwa nimezama ndani yake.” - k.k.k., kitabu cha 3, sura ya 6. Lakini, hakuachwa apate kuvunjika moyo kabisa. Msaada wa kibinadamu ulipokosekana, alimtazama Mungu peke yake na kujifunza kwamba angeweza kuutegemea kwa salama kabisa mkono ule wenye uweza wote.

Biblia Peke Yake

Kwa rafiki yake wa Matengenezo ya Kanisa aliandika hivi: “Hatuwezi kuufikia ujuzi wa Maandiko kwa kujifunza kwetu au kwa akili zetu wenyewe. Jukumu lako la kwanza ni kuanza kwa sala. Umsihi sana Bwana akupe wewe, toka katika rehema yake kuu, ufahamu wa kweli wa Neno lake. Hakuna mwingine ye yote awezaye kulifasiri Neno la Mungu zaidi ya Mwasisi wa Neno hilo, kama vile alivyosema yeye mwenyewe, ‘Wote watafundishwa na Mungu.’ Usitumainie kupata kitu cho chote kutokana na juhudi zako mwenyewe, yaani, kutokana na ufahamu wako mwenyewe: mtumainie Mungu peke yake, na katika uongozi wa Roho wake. Amini haya kwa neno la mtu yule [Lutheri] aliyepata uzoefu huo.” - k.k.k., kitabu cha 3, sura ya 7. Hapa lipo fundisho la maana sana kwa wale wanaojisikia kuwa wameitwa na Mungu kuwaeleza wengine kweli hizo nzito kwa wakati huu. Kweli hizo zitachochea uadui wa Shetani na wa watu wake wanaozipenda sana hadithi za uongo alizozitunga yeye [Shetani]. Katika kushindana na nguvu zile za uovu kinahitajika kitu fulani kimoja ambacho ni zaidi ya kuwa na nguvu za akili na hekima ya kibinadamu.

Adui zake walipotaja desturi zao na mapokeo yao, au madai na mamlaka ya papa, Lutheri alipambana nao kwa kutumia Biblia na Biblia peke yake. Humo zilikuwamo hoja ambazo

wasingeweza kuzijibu; kwa hiyo, watumwa wale wa kufuata desturi za dini na ushirikina wakapiga makelele wakitaka damu yake, kama vile Wayahudi walivyopiga makelele wakitaka damu yake Kristo. “Huyu ni mzushi” [mwongo, yaani, mtu afundishaye mafundisho halisi ya Biblia kinyume cha yale ya Roma anasemekana kuwa ni mwongo], wakapiga makelele wale mashabiki wa Roma. “Ni uhaini wa hali ya juu dhidi ya kanisa kumwacha mzushi huyo wa kuchukiza mno kuishi saa moja zaidi. Hebu na lijengwe mara moja jukwaa la kumnyongea!” - k.k.k., kitabu cha 3, sura ya 9. Lakini Lutheri hakuanguka mkononi mwao kama mateka kutokana na ile ghadhabu yao. Mungu alikuwa na kazi kwake ya kufanya, na malaika wa mbinguni wakatumwa kwake kumlinda. Walakini, wengi waliokuwa wameipokea nuru ile ya thamani kutoka kwa Lutheri walikuwa ndio walengwa wa ghadhabu ya Shetani na kwa ajili ya ile kweli bila ya wao kuwa na woga wo wote waliteswa vibaya na kuuawa.

Mafundisho yale ya Lutheri yalivuta mawazo ya wale waliokuwa wanatafakari mambo waliokuwa katika nchi yote ya Ujerumani. Kutoka katika mahubiri na maandiko yake mishale ya nuru ilitoka ambayo iliwazindua akili na kuwatia nuru maelfu ya watu. Imani hai ilikuwa inachukua mahali pa desturi na kawaida zilizokufa ambazo zilikuwa zimelishikilia sana kanisa lile [la Roma] kwa kipindi kirefu sana. Watu walikuwa wanatokwa na imani kila siku kutokana na ushirikina [imani ya uchawi] ule wa Kiroma. Vipingamizi vile vilivyokuwapo, ambavyo viliwafanya watu kuchukia au kupendelea upande fulani bila kuwa na sababu ya busara, vilikuwa vinabomolewa. Neno la Mungu, ambalo kwalo Lutheri alipima kila fundisho la dini pamoja na kila dai, likawa kama upanga ukatao kuwili, likikata na kupenya mpaka ndani ya mioyo ya watu. Kila mahali palikuwa na uamsho ulioleta shauku kubwa ya kupata maendeleo ya kiroho. Kila mahali palikuwa na njaa kubwa na kiu ya kuitafuta ile haki ambayo ilikuwa haijapata kujulikana kwa vizazi vingi vilivyotangulia. Macho ya watu yaliyokuwa yameelekezwa kwenye taratibu za ibada zilizowekwa na wanadamu na kwenye wapatanishi wale wa kidunia kwa kipindi kirefu, sasa yakawa yanageuka kwa toba na imani kumtazama Kristo, akiwa amesulibiwa.

Apewa Hati ya Kuitwa Hukumuni Roma

Shauku ile iliyokuwa imeenea mahali pengi iliongezea kuamsha hofu nyingi zaidi ndani ya wale wenye mamlaka wa kipapa. Lutheri akapokea hati ya kumwita kwenda hukumuni kule Roma ili kujibu shtaka la uzushi. Amri ile iliwajaza hofu kuu rafiki zake. Walijua fika hatari iliyomkabili katika mji ule uliojaa ufisadi, ambao tayari ulikuwa umelewa kwa damu ya mashahidi [wafia dini] wa Yesu [Ufu. 17:6]. Walipinga asiende Roma na kuomba kwamba ahojiwe katika nchi yao ya Ujerumani.

Mpango ule hatimaye ulitekelezwa, na balozi wa papa akateuliwa kusikiliza kesi ile. Katika maagizo aliyotoa papa kwa yule afisa wake, ilikuwa imesemwa kwamba Lutheri alikuwa ametangazwa kuwa ni mzushi tayari. Kwa hiyo, balozi wake yule alikuwa ameagizwa “kumfungulia mashtaka kisheria na kumlazimisha [kuikana imani yake] bila kuchelewa.” Kama [Lutheri] angeendelea kusimama imara, na yule balozi angeshindwa kumkamata, basi, alipewa uwezo wa “kumfungulia mashtaka mahakamani katika sehemu yo yote ya Ujerumani; kuwafukuza mbali na nchi yao, kuwalaani, na kuwatenga na kanisa wale wote walioambatana naye.” - k.k.k., kitabu cha 4, sura ya 2. Tena, zaidi ya hayo, papa yule alimwagiza balozi wake, kwamba, ili kuung’oa kabisa uzushi ule uliokuwa kama tauni, awatenge na kanisa wale wote, yaani, wa daraja [cheo] lo lote katika kanisa au katika serikali, isipokuwa mfalme wa dola (emperor) peke yake, ambao wataacha kumkamata Lutheri pamoja na wafuasi wake, na kuwatoa ili wapate kulipizwa kisasi na Roma.

Hapo ndipo inapodhihirishwa roho halisi ya upapa. Hakuna hata mwonekano kidogo tu wa ile kanuni ya Kikristo ndani yake, au hata ule wa haki ile inayokubaliwa na wanadamu wote, unaonekana katika hati ile nzima. Lutheri alikuwa mbali sana na Roma; alikuwa hajapata kupewa nafasi ya kujieleza au kuutetea msimamo wake; lakini hata kabla kesi yake haijachunguzwa, alikuwa amekwisha kuhukumiwa kabisa na kutangazwa kuwa alikuwa mzushi,

na katika siku ile ile, akaonywa, akashtakiwa, akahukumiwa, na kupatikana na hatia; na yote hayo yalifanywa na yule aliyeki mwenyewe kuwa ni baba mtakatifu, mwenye mamlaka ya juu kabisa isiyoweza kukosea hata kidogo katika kanisa au katika serikali!

Melankitoni

Wakati ule, Lutheri alipohitaji mno kupata faraja na ushauri kutoka kwa rafiki yake wa kweli, maongozi ya Mungu yakamtuma Melankitoni (Melanchthon) katika Chuo kile cha Vitenibergi. Yeye akiwa kijana kwa umri, mwenye haya asiyependa kujitanguliza, mwoga kwa tabia yake, Melankitoni alipendwa na watu wote na kuheshimiwa kutokana na busara yake nzuri, elimu yake pana, na ufasaha wake uliowavutia watu, mambo hayo yalikuwa yamechanganyika pamoja na usafi wake wa maisha na unyofu wa tabia yake. Talanta zake angavu hazikuonekana sana kuliko ile tabia yake ya upole. Punde si punde akawa mwanafunzi wa injili mwenye bidii, na rafiki mwandani sana wa Lutheri na mtu wa thamani aliyemwunga mkono; upole wake, kujihadhari kwake, na usahihi wake vikachangia katika kuukamilisha ujasiri na utendaji wake Lutheri. Mwingano wao katika kazi uliongeza nguvu kwa yale matengenezo na kwa Lutheri ulikuwa chimbuko lililomtia moyo sana.

Augustiburgi (Augsburg) uliwekwa kuwa ndipo mahali pa hukumu Mwanamatengenezo yule akaondoka kwa mguu kwenda katika safari ile kuelekea kule. Wenzake walikuwa na hofu kubwa kwa ajili yake. Vitisho vilikuwa vimetolewa waziwazi kwamba atakamatwa na kuuawa akiwa njiani, ndipo rafiki zake wakamsihi sana asithubutu kwenda kule. Hata wakamsihi sana aondoke pale Vitenibergi kwa muda na kutafuta usalama wake kwa kukaa pamoja na wale ambao kwa furaha wangeweza kumlinda. Lakini yeye hakuweza kupaacha mahali pale alipomweka Mungu. Ilikuwa ni lazima aendeleo kwa uaminifu kuitetea ile kweli, licha ya dhoruba zile zilizokuwa zinampiga. Lugha yake ilikuwa ni hii: “Mimi ni kama Yeremia, mtu wa vita na mashindano; lakini kadiri vitisho vyao vinavyozidi kuongezeka, ndivyo kadiri furaha yangu inavyozidi kuwa nyingi sana.... Tayari wamekwisha kuichafua heshima na sifa yangu. Kitu kimoja tu kimebaki; ni huu mwili wangu mnyonge; basi, na wautwae; kwa njia hiyo watafupisha maisha yangu kwa saa chache tu. Lakini kwa habari ya roho yangu, hiyo hawawezi kuitwaa. Yule anayetaka kulitangaza Neno la Kristo kwa ulimwengu huu, ni lazima atazamie kifo kila dakika anayoishi.” - k.k.k., kitabu cha 4, sura ya 4.

Habari za kufika kwake Lutheri pale Augustiburgi zilimpendeza sana yule balozi wa papa. Mzushi yule mwenye matata, aliyekuwa anayaamsha mawazo ya ulimwengu mzima, alionekana sasa kuwa yumo katika mamlaka ya Roma, tena yule balozi wa papa alikuwa amedhamiria kuwa hataweza kutoroka. Yule Mwanamatengenezo alikuwa ameshindwa kupata cheti cha kumruhusu kusafiri salama. Rafiki zake walimwomba sana asijitokeze mbele ya balozi yule wa papa bila kuwa na cheti hicho, na wao wenyewe wakachukua jukumu la kukipata kutoka kwa mfalme wa dola. Yule balozi wa papa alikusudia, kama ikiwezekana, kumlazimisha Lutheri kuikana imani yake, la sivyoye, kama angeshindwa kufanya vile, basi, angeweza kumfanya achukuliwe mpaka Roma, kwenda kushiriki katika ajali ile iliyompata Hasi na Jerome. Kwa hiyo, kupitia kwa mawakala wake, akamshawishi Lutheri kusafiri bila kuwa na cheti cha kumruhusu kusafiri salama, akitegemea kupata rehema yake [yule balozi wa papa]. Jambo hilo Mwanamatengenezo yule alikataa katakata kulifanya. Hakuweza kujitokeza mbele ya balozi yule wa papa mpaka alipopokea hati ile iliyotoa ahadi ya mfalme wa dola ya kumlinda.

Kama ilivyokuwa hila yao, Waroma wale walikuwa wameamua kujaribu kumwongozi Lutheri kwa kuonyesha kwake ule mwonekano wao wa upole. Yule balozi wa papa, katika mahojiano yake naye, alijionyesha kuwa yeye ni rafiki yake sana; lakini alitaka Lutheri aitii bila swali ile mamlaka ya kanisa, na kutupilia mbali kila pointi aliyokuwa nayo bila kubishana naye, wala kuwa na swali. Alikuwa hajaipima vizuri tabia ya mtu yule aliyekuwa anataka kushughulika naye. Kwa kujibu, Lutheri alieleza jinsi anavyoliheshimu kanisa, shauku yake kwa ajili ya ile kweli, utayari wake wa kuyajibu makinzano [upinzani] yote dhidi ya mambo yale

aliyokuwa amefundisha, na kuyatoa mafundisho yake ili yapimwe na baadhi ya vyuo vikuu. Lakini kwa wakati ule ule alipinga njia aliyoitumia kadinali yule ya kumtaka yeye aikane imani yake bila kumhakikishia kosa lake.

Mwanamatengenezo Huyo Aombwa Kuikana Imani Yake

Jibu lake lilikuwa ni hili tu: “Kana imani yako, kana imani yako!” Mwanamatengenezo alionyesha kuwa msimamo wake uliungwa mkono na Maandiko, naye akasema kwa nguvu kuwa asingeweza kuikana ile kweli. Yule balozi wa papa, akiwa ameshindwa kuzijibu hoja za Lutheri, akamshindilia kwa dhoruba ya makemeo, dharau, na kujipendekeza kwake kwa unafiki, akichanganya na madondoo toka katika mapokeo na semi za wale Mababa, bila kumpa Mwanamatengenezo yule nafasi ya kusema. Alipoona mkutano ule, ya kwamba, kama ungeendelea kwa njia kama ile, basi, ungekuwa ni bure kabisa, Lutheri hatimaye aliruhusiwa kwa shingo upande kutoa jibu lake kwa maandishi.

“Kwa kufanya hivyo,” akasema, alipomwandikia rafiki yake, “wale wanaokandamizwa wanapata faida maradufu; kwanza, kila kilichoandikwa kinaweza kutolewa ili kipate kuchunguzwa na wengine; na pili, mtu anakuwa na nafasi nzuri ya kuishughulikia hofu, kama sio dhamiri, ya dikteta huyo, yaani, mtawala huyo dhalimu, jeuri, na mwenye kubwata-bwata tu, ambaye vinginevyo angeweza kumshinda [Lutheri] kwa lugha yake yenye kuamuru na kutumia nguvu.” - Martyn, *The Life and Times of Luther*, uk. 271,272.

Katika mahojiano yaliyofuata, Lutheri alitoa maelezo yaliyo wazi, mafupi, na yenye nguvu juu ya maoni yake, yakiungwa mkono kikamilifu na madondoo mengi toka katika Maandiko. Karatasi hilo, baada ya kulisoma kwa sauti kubwa, akamkabidhi kadinali yule, ambaye kwa dharau akalitupa kando, akisema kwamba lilikuwa na maneno mengi yasiyo na maana na madondoo yasiyohusiana na hoja ile. Lutheri, akiwa amewaka moto kabisa, akapambana na askofu yule mwenye dharau katika uwanja wake mwenyewe - yaani, uwanja wa mapokeo na mafundisho ya kanisa - na kuyavunjilia mbali mawazo yake ya kudhani-dhani tu.

Askofu yule alipoona kwamba sababu zile alizozitoa Lutheri zilikuwa hazijibiki, alishindwa kabisa kujizuia, na kwa hasira kali alipiga makelele, akisema: “Kana imani yako! La sivyo nitakupeleka Roma ukaonekane kule mbele ya mahakimu wale waliopewa agizo la kuichunguza kesi yako. Nitakutenga na kanisa, wewe pamoja na wafuasi wako wote mashabiki, na wale wote ambao kwa wakati wo wote ule watakusaidia, wewe pamoja na hao nitawatupa nje ya kanisa.” Na mwishowe, kwa sauti ya kiburi na ya hasira, alisema: “Kana imani yako, au usirudi hapa tena.” - D'Aubigne, toleo la Landani, kitabu cha 4, sura ya 8.

Atoroshwa Kwenda Augusiburgi

Mwanamatengenezo yule akaondoka mara moja pamoja na rafiki zake, hivyo akitangaza waziwazi kuwa kitendo cha kuikana imani yake kisingeweza kutarajiwa kutoka kwake. Jambo hilo halikuwa kama alivyokusudia yule kadinali. Alikuwa amejitapa mwenyewe kwamba kwa kutumia nguvu angemtia hofu kuu Lutheri na kumfanya akubali. Sasa, akiwa ameachwa peke yake pamoja na watu wake waliomwunga mkono, akamtazama huyu huku na yule kule akiwa ameudhika vibaya sana kwa kushindwa kusikotarajiwa kwa mbinu zake.

Juhudi za Lutheri katika tukio lile hazikukosa kuwa na matokeo mazuri. Mkutano ule mkubwa uliohudhuria pale ulipata nafasi ya kuwalinganisha watu wale wawili, na kuamua wao wenyewe kuhusu ile roho waliyoionyesha mbele yao, pamoja na nguvu na ukweli wa misimamo yao. Ni tofauti dhahiri ilioje ile! Yule Mwanamatengenezo, mtu wa kawaida tu, mnyenyekevu, aliye imara, alisimama kwa nguvu ya Mungu akiwa na kweli upande wake; mwakilishi yule wa papa, mwenye kujiona mwenyewe kuwa ni wa maana, jeuri, mwenye makuu, asiyetumia busara, alikuwa hana sababu hata moja kutoka katika Maandiko, lakini alipiga makelele kwa hasira, akisema: “Kana imani yako, la sivyo utapelekwa Roma kuadhibiwa.”

Licha ya Lutheri kujipatia cheti cha kumruhusu kusafiri salama, Waroma wale walikuwa wanafanya shauri lao kwa siri ili kumkamata na kumtia gerezeni. Rafiki zake walisisitiza kwamba kwa vile ilikuwa ni bure kwake kurefusha kukaa kwake pale, angepaswa kurudi Vitenibergi bila kuchelewa, na ya kwamba tahadhari kubwa sana ilipaswa kuchukuliwa ili kuficha makusudi yao. Kwa hiyo aliondoka kwa farasi pale Augusiburgi kabla ya mapambazuko, akiwa amesindikizwa tu na kiongozi yule aliyepewa na hakim. Akitarajia kukutana na mambo mengi mabaya mbele ya safari ile, akaondoka kwa siri kupita katika giza na mitaa ya mji ule iliyokuwa kimya. Maadui zake, wakiwa macho na wakatili, walikuwa wanafanya shauri la kumwangamiza. Je! angeweza kuikwepa mitego ile waliyokuwa wamemwandalia? Kwake zile zilikuwa ni saa za mfidhaiko na maombi ya dhiti. Akafika kwenye mlango mdogo katika ukuta wa mji ule. Ukafunguliwa kwa ajili yake, kisha yeye na kiongozi wake wakapita bila kukutana na kizuizi cho chote. Mara tu walipojiona kuwa wako salama nje ya mji ule, wakimbizi wale wakaharakisha kukimbia kwao, na kabla ya yule balozi wa papa kujua habari za kuondoka kwa Lutheri, alikuwa amekwenda mbali sana mahali asikoweza kufikiwa na watesi wake. Shetani na makachero [wapelelezi] wake wakawa wameshindwa. Mtu yule waliyefikiri kwamba alikuwa katika mamlaka yao alikuwa amekwenda zake, ameponyoka kama ndege katika mtego wa mwindaji.

Kusikia habari ya kutoroka kwake Lutheri, balozi yule wa papa alipigwa butwaa na kujawa na hasira nyingi. Alikuwa ametazamia kupokea heshima kubwa kwa hekima yake na ushupavu wake katika kumshughulikia yule mwenye kulivuruga kanisa; lakini matumaini yake hayakuambulia kitu. Aliidhihirisha hasira yake kali katika barua aliyomwandikia Frederiki (Frederick), mtawala yule wa Saksoni (Saxony), mwenye haki ya kumteua mfalme, akimshutumu Lutheri kwa ukali sana na kumtaka Frederiki kumpeleka Lutheri kule Roma au kumfukuzilia mbali kutoka Saksoni.

Katika kujitetea kwake, Lutheri alisisitiza kwamba balozi yule wa papa au papa mwenyewe amwonyeshe makosa yake kutoka katika Maandiko, na kutoa ahadi yake kwa njia ya kiapo cha kitawa kwamba atayakana mafundisho yake ya dini kama angeweza kuonyeshwa kuwa yalikuwa yakipingana na Neno la Mungu. Akaonyesha shukrani yake kwa Mungu kwa kuwa alikuwa amehesabiwa kuwa anastahili kuteswa kwa ajili ya kazi takatifu sana kama ile.

Mtawala yule mwenye haki ya kumteua mfalme (Elector), mpaka hapo, alikuwa anayajua kwa kiasi kidogo mno mafundisho yale ya matengenezo, lakini aliguswa sana moyoni mwake kwa maneno yale ya Lutheri yenye unyofu usiopendelea upande wo wote, yenye nguvu, na yaliyo wazi; na mpaka pale Mwanamatengenezo yule atakapoonekana kuwa ana makosa, Frederiki aliazimu kusimama kama mlinzi wake. Katika jibu lake kwa madai ya balozi yule wa papa aliandika hivi: “Kwa vile Dk. Martini amekuja mbele yako huko Augusiburgi, wewe ungekuwa umetosheka. Hatukutarajia kwamba wewe ungejaribu kumlazimisha kukana imani yake bila ya kumhakikishia makosa yake. Hakuna hata mmoja miongoni mwa wasomi katika ufalme wetu huu aliyenipasha habari mimi kuwa mafundisho ya dini ya Martini yanamkufuru Mungu, yako kinyume na Ukristo, au yana uzushi ndani yake.’ Zaidi ya hayo, mtawala yule alikataa kumpeleka Lutheri kule Roma, au kumfukuza katika majimbo ya utawala wake.” - D’Aubigne, kitabu cha 4, sura ya 10.

Mtawala yule mwenye haki ya kumteua mfalme, aliona kwamba palikuwa na kuvunjika kijumla kwa vizio vya maadili ya jamii ile. Kazi kubwa ya matengenezo ilihitajika. Mipango ile migumu na yenye gharama nyingi iliyokuwapo ya kuzuia na kutoa adhabu kwa uhalifu isingekuwa ya lazima kama watu wangeyakubali na kuyatii matakwa ya Mungu na msukumo wa dhamiri yao iliyoelimishwa. Aliona kwamba Lutheri alikuwa anajitahidi kulifikia lengo lile, na kisiri alishangilia kwamba uongozi bora ulikuwa unasikika ndani ya kanisa.

Hamu Mpya ya Kusoma Maandiko Matakatifu

Pia aliona kwamba, kama mwalimu (profesa) katika Chuo kile Kikuu, Lutheri alikuwa amefanikiwa kupata cheo kikuu. Mwaka mmoja tu ulikuwa umepita tangu Mwanamatengenezo

yule alipokuwa amezibandika hoja zake katika kanisa lile la ngome, lakini palikuwa na kupungua kwa idadi kubwa ya wahujaji waliolitembelea kanisa lile katika Sikukuu ile ya Watakatifu Wote. Roma ilikuwa imenyang'anywa waabudu wake pamoja na matoleo (sadaka) yake, lakini mahali pao pakajazwa na kundi jingine, ambalo lilikuja Vitenibergi, si kama wahujaji waliokuja kuabudu mifupa ya watakatifu waliokufa wa kanisa hilo, bali kama wanafunzi wa kujaza kumbi zake za mafunzo. Maandiko ya Lutheri yalikuwa yameamsha kila mahali hamu mpya ya kusoma Maandiko Matakatifu, wala sio tu kutoka katika sehemu zote za Ujerumani, bali kutoka katika nchi mbalimbali nyinginezo, wanafunzi walimiminika kuingia katika Chuo Kikuu kile. Vijana wale wanaume, walipoiona Vitenibergi kwa mara yao ya kwanza, “waliinua mikono yao juu mbinguni, na kumshukuru Mungu kwa kuifanya nuru ya ile kweli kuangaza kutoka katika mji ule, kama vile ilivyoangaza kutoka Sayuni katika nyakati zile za zamani, na kutoka pale [Vitenibergi] ilienea hata kufika katika nchi za mbali sana.” - k.k.k., kitabu cha 4, Sura ya 10.

Mpaka pale Lutheri alikuwa ameongolewa kwa sehemu tu kutoka katika mafundisho yale potofu ya Uroma. Lakini alipoendelea kuyalinganisha maneno ya Mungu na amri zilizowekwa na papa pamoja na yale mambo aliyoyaweka, alijawa na mshangao mkubwa. “Ninaendelea kuzisoma,” alisema, “amri zile zilizotolewa na mapapa, nami ... sielewi endapo papa ndiye Mpinga Kristo mwenyewe hasa, au mtume wake, Kristo ameelezwa vibaya mno na kusulibiwa katika amri hizo.” - k.k.k., kitabu cha 5, sura ya 1. Hata hivyo, mpaka wakati ule Lutheri alikuwa bado anaendelea kuliunga mkono Kanisa la Roma, wala hakuungiwa na wazo kwamba angekuja kujitenga kutoka katika ushirika wake.

Maandiko ya Mwanamatengenezo yule pamoja na mafundisho yake ya dini yalikuwa yakienezwa katika kila taifa katika Ulimwengu ule wa Kikristo. Kazi ile ilienea hadi Uswisi na Uholanzi. Nakala za maandiko yake zilifika hadi Ufaransa na Hispania. Kule Uingereza maandiko yake yalipokelewa kama neno la uzima. Kweli ile ilikuwa imepelekwa pia kule Ubelgiji na Italia. Maelfu walikuwa wanaamka kutoka katika usingizi wao mzito unaofanana na kifo na kuingia katika furaha na matumaini ya kuishi maisha yale ya imani.

Roma ilizidi kuingiwa na ghadhabu zaidi na zaidi kwa mashamblio yale ya Lutheri, tena ilitangazwa na baadhi ya maadui wake washupavu, hata na madaktari wa falsafa katika vyuo vikuu vya kikatoliki, ya kwamba ye yote ambaye angemwua mtawa yule mwasi angekuwa hana dhambi yo yote. Siku moja mgeni mmoja, akiwa ameificha bastola yake katika vazi lake kama joho, alimkaribia Mwanamatengenezo yule na kumwuliza kwa nini alitembea akiwa peke yake kama vile. “Mimi niko mikononi mwa Mungu,” alijibu yule Lutheri. “Yeye ndiye nguvu zangu na ngao yangu. Mwanadamu anaweza kunitenda nini?” - k.k.k., kitabu cha 6, sura ya 2. Baada ya kusikia maneno yale, uso wa mgeni yule ukageuka rangi, naye akatimua mbio kwenda zake kana kwamba alikuwa ametoka mbele ya malaika wa mbinguni.

Roma ikawa imenuia kumwanganamiza Lutheri; lakini Mungu alikuwa ndiye mlinzi wake. Mafundisho yake ya dini yalisikika kila mahali - “katika nyumba ndogo za mashambani na katika nyumba za watawa,... katika nyumba za wakuu zenye boma, katika vyuo vikuu, na katika majumba makubwa ya wafalme;” na wakuu walikuwa wakijitokeza kila upande kuziunga mkono juhudi zake. - k.k.k., kitabu cha 6, sura ya 2.

Ilikuwa ni karibu na wakati ule, alipokuwa akisoma vitabu vya Hasi, Lutheri alipoigundua ile kweli kuu ya kuhesabiwa haki kwa imani, ambayo yeye mwenyewe alikuwa anajaribu kuitetea na kuifundisha, ilikuwa imepata kushikwa na Mwanamatengenezo yule wa Bohemia. “Sisi sote,” alisema Lutheri, “Paulo, Agostino, na mimi mwenyewe, tumekuwa wafuasi wa Hasi pasipo kujua!” “Hakika Mungu atapatiliza ulimwengu huu,” aliendelea kusema, “kwa kuwa kweli hiyo ilikuwa imehubiriwa katika huo [ulimwengu] karne moja iliyopita, na kuchomwa moto!” - Wylie, kitabu cha 6, sura ya 1.

Katika rufaa yake kwa mfalme wa dola na wakuu wa Ujerumani kwa ajili ya [kutetea] matengenezo yale ya Ukristo, Lutheri aliandika hivi kumhusu papa: “Ni jambo la kutisha kumwanganalia mwanadamu huyo anayejiita mwenyewe kuwa ni Badala ya Kristo, akionyesha fahari ambayo hakuna mtawala ye yote wa dola awezaye kuwa nayo. Je! kiumbe huyo

anafanana na Yesu maskini, au na Petro mnyonge? Kama wasemavyo watu, yeye [papa] ni bwana wa ulimwengu huu! Lakini Kristo, ambaye yeye anajigamba kuwa ni badala yake, amesema hivi, ‘Ufalme wangu sio wa ulimwengu huu.’ Je! ufalme wa yule aliye badala yake unaweza kuenea na kuvuka mipaka ya huyo mkuu wake?’ [Yaani, kwa sasa Yesu anatawala mbinguni, sio ulimwenguni; imekuwa-kuwaje, basi, ya kwamba papa amevuka mipaka na kuatawala ulimwengu huu? – Yn. 18:36,37; Ufu. 13:1-10,18.] - D’Aubigne, kitabu cha 6, sura ya 3.

Aliandika maneno haya kwa vyuo vikuu: “Mimi naogopa sana kwamba vyuo vikuu vitakuwa ni malango makuu ya kuingilia jehanum, isipokuwa kama vitafanya kazi kwa bidii kuyafafanua Maandiko Matakatifu, kisha kuyakaza katika fikra za vijana. Mimi simshauri mtu ye yote kumpeleka mtoto wake kule ambako Maandiko hayashiki nafasi kubwa sana ya uongozi. Kila taasisi ambayo ndani yake watu hawashughuliki na Neno la Mungu bila kukoma ni lazima iwe potovu.” k.k.k., kitabu cha 6, sura ya 3.

Rufaa ile ilivumishwa kwa haraka sana katika Ujerumani yote na kuwa na mvuto wenye nguvu juu ya watu. Taifa zima likaamshwa usingizini, na watu wengi wakawa wameamshwa na kujikusanya chini ya bendera ile ya Matengenezo ya Kanisa. Maadui zake Lutheri, tamaa yao ya kulipiza kisasi ikiwa inawaka moto ndani yao, wakamsihi sana papa kuchukua hatua za mwisho dhidi yake. Amri ikatolewa iliyosema kwamba mafundisho yake yalaaniwe mara moja. Mwanamatengenezo yule pamoja na wafuasi wake wakapewa siku sitini, baada ya siku hizo kupita kama wangukuwa hawajaikana imani yao, basi, wote wangepaswa kutengwa na kanisa.

Hatari ya Kutisha

Ile ilikuwa ni hatari ya kutisha kwa Matengenezo yale ya Kanisa. Kwa karne nyingi ile hukumu iliyotolewa na Roma ya kutengwa na kanisa iliwatia hofu kuu wafalme wenye nguvu; dola zenye nguvu zilikuwa zimejazwa na misiba na maangamizi. Wale iliowaangukia laana ile walitazamwa na watu kwa woga na hofu kuu; walikuwa wametengwa wasiweze kuongea na wenzao, tena walitendewa kama vile ni maharamia waliopaswa kusakwa [kuwindwa] mpaka wameangamizwa kabisa. Lutheri hakuwa kipofu kwa tufani ile iliyokuwa karibu kuanguka juu yake; lakini alisimama imara, akimtegemea Kristo kuwa ndiye msaada wake na ngao yake. Akiwa anayo ile imani ya mfiadini na ujasiri, akaandika, akasema: “Kile kilicho karibu kutokea mimi sikijui, wala sitaki kukijua.... Liache pigo lile lianguke liwezapo kuanguka, mimi sina woga wo wote. Kitu kilicho kidogo kama jani hakiwezi kuanguka chini bila ya mapenzi ya Baba yangu. Ni kwa hakika ilioje yeye ataweza kutulinda sisi! Ni jambo jepesi kufa kwa ajili ya Neno, kwa sababu yule Neno aliyefanyika mwili yeye mwenyewe amekufa. Tukifa pamoja naye, tutaishi pamoja naye; tena tukipitia kile alichokipitia kabla yetu, tutakuwa pale alipo na kuishi naye milele.” - k.k.k., toleo la 3 la Landani, Walther, 1840, kitabu cha 6, sura ya 9.

Amri ya papa (bull) ilipomfikia Lutheri, alisema hivi: “Naidharau na kuishambulia kuwa hiyo ni kufuru na uongo.... Ni *Kristo* hasa anayelaaniwa ndani ya amri hiyo.... Nafurahi sana kuweza kustahimili maovu kama hayo kwa ajili ya kazi hii iliyo bora kuliko zote. Tayari najisikia kuwa mimi niko huru zaidi ndani ya moyo wangu; kwa maana mwishowe mimi nimejua kwamba papa ndiye Mpinga Kristo, na ya kwamba kiti chake cha enzi ni cha Shetani mwenyewe.” - D’Aubigne, kitabu cha 6, sura ya 9.

Hata hivyo, amri ile toka Roma haikukosa kuleta athari zake. Gereza, mateso, na upanga zilikuwa ndizo silaha zake zenye nguvu za kulazimisha utii kwake [Dan. 11:32-35]. Wale waliokuwa dhaifu na wenye imani za kishirikina walitetemeka mbele ya amri ile ya papa; na ijapokuwa watu wengi walimwonea huruma Lutheri, wengi waliona kwamba maisha yao yalikuwa ni ya thamani mno kwao kuweza kujitia hatarini katika kazi ile ya Matengenezo ya Kanisa. Kila kitu kilionekana kana kwamba kilikuwa kinadokeza kwamba kazi ya Mwanamatengenezo yule ilikuwa karibu kufungwa.

Lakini Lutheri bado alikuwa hana woga wo wote. Roma ilikuwa imemtupia laana zake, na ulimwengu ukawa unaangalia, ukiwa hauna shaka lo lote kuwa ataangamia au atalazimishwa

kutii. Lakini kwa kutumia uwezo wake wa kutisha akamrudishia [Roma] kwa kumtupia laana ile na kutangaza hadharani nia yake ya kuachana naye [Roma] milele. Mbele ya kundi la wanafunzi, madaktari, na raia wa kila tabaka Lutheri akaichoma amri ile ya papa, pamoja na kanuni za kanisa lile, na mkusanyo wa amri za mapapa (decretals), na maandiko fulani yaliyounga mkono madai ya mamlaka ile ya kipapa. “Maadui zangu, kwa kuchoma vitabu vyangu,” alisema, “wameweza kuleta athari kwa kazi hii ya ile kweli katika mawazo ya watu wote, na kuziangamiza roho zao; kwa sababu hiyo, mimi nami nilivichoma moto vitabu vyao kulipiza kisasi. Pambano kubwa ndio kwanza linaanza. Mpaka sasa nilikuwa nacheza tu na papa. Nilianza kazi hii katika jina la Mungu; itakwisha bila ya mimi, na kwa uwezo wake yeye.” - k.k.k., kitabu cha 6, sura ya 10.

“Neno la Mungu Ninalo”

Kuhusu shutuma zile zilizotoka kwa maadui zake waliomcheka kwa kazi yake ile duni, Lutheri alijibu, akasema: “Ni nani ajuaye kama Mungu hajanichagua mimi na kuniita, na ya kuwa watu wangepaswa kuogopa kwamba kule kunidharau mimi, ni kumdharau Mungu mwenyewe? Musa alikuwa peke yake walipotoka kule Misri; Eliya alikuwa peke yake katika utawala ule wa mfalme Ahabu; Isaya alikuwa peke yake kule Yerusalemu; Ezeieli alikuwa peke yake kule Babeli.... Kamwe Mungu hakupata kumchagua kama nabii kuhani mkuu, ama mtu mwingine awaye yote aliye mkuu; bali kwa kawaida aliwachagua watu duni, waliokuwa wanadharauliwa, mara moja alimchagua hata yule mchungaji wa kondoo, Amosi. Katika kila kizazi, watakatifu walilazimika kuwakemea wakuu, wafalme, watawala, makuhani, na wenye hekima, kwa kuhatirisha maisha yao.... Sisemi kwamba mimi ni nabii; ila nasema kwamba ingewapasa wao kuogopa hasa kwa sababu mimi niko peke yangu na wao ni wengi. Nina hakika na jambo hili, kwamba Neno la Mungu ninalo, na ya kwamba wao hawanalo.” - k.k.k., kitabu cha 6, sura ya 10.

Hata hivyo, haikuwa bila kufanya pambano la kutisha ndani yake mwenyewe, ndipo Lutheri alipokata shauri kujitenga kabisa na kanisa lile [la Roma]. Ilikuwa ni katika wakati kama ule alipoandika na kusema: “Kila siku mimi naona ni vigumu zaidi na zaidi kuyatupilia kando mashaka ambayo mtu amejifunza kuanzia utotoni. Ni maumivu makali jinsi gani niliyokwisha kuyapata, ingawa nilikuwa na Maandiko kwa upande wangu, kunihakikishia mimi kuwa inanipasa kudiriki kusimama peke yangu kupingana na papa, na kumwona kuwa yeye ndiye Mpinga Kristo! Ni kitu gani ambacho katika dhiki ya moyo wangu sijapata kukionja! Mara ngapi sijajiuliza mwenyewe kwa uchungu swali lile ambalo mara kwa mara sana lilikuwa vinywani mwa wafuasi wa papa: ‘Je! wewe peke yako ndiwe uliye na hekima? Je! mtu mwingine ye yote anaweza kuwa amekosea? Itakuwaje basi, kama hatimaye utaonekana kuwa ni wewe mwenyewe uliyekosea, na ambaye unawaingiza watu wengi katika kosa, ambao halafu wataangamia milele?’ Hivyo ndivyo mimi nilivyopigana na nafsi yangu, kisha na Shetani, mpaka Kristo kwa Neno lake lisiloweza kukosea kamwe, alipoutia nguvu moyo wangu dhidi ya mashaka yale niliyokuwa nayo.” - Martyn, uk. 372,373.

Pambano Kuu

Papa alikuwa ametishia kumtenga Lutheri na kanisa endapo angekuwa hajaikana imani yake, na tishio hilo sasa likawa limetimizwa. Amri mpya ya papa ikaonekana, ikitangaza kutengwa kabisa kwa Mwanamatengenezo yule na Kanisa la Roma, akimshutumumu kuwa alikuwa amelaaniwa na Mbingu, na katika hukumu yake ile aliwajumuisha wale wote watakaoyapokea mafundisho yake ya dini. Pambano kubwa likawa limekwisha kuanza kikamilifu.

Kukabiliwa na upinzani ni fungu la wote anaowatumia Mungu kuzihubiri zile kweli ambazo zinahusika hasa na kipindi chao [Mithali 4:18]. Palikuwa na *Ukweli wa Leo* katika siku zile za Lutheri, - yaani, ukweli ambao ulikuwa na maana ya pekee kwa wakati ule; upo *Ukweli wa Leo* kwa ajili ya kanisa la siku hizi. Yule [Mungu] atendaye mambo yote kulingana na mashauri

yake amependezwa kuwaweka watu chini ya mazingira mbalimbali na kuwaagiza wafanye kazi ambazo ni za pekee kwa nyakati zao wanazoishi pamoja na mazingira wanayowekwa chini yake. Kama wangeweza kuithamini sana nuru ile waliyopewa, basi, mtazamo mpana wa ile kweli ungeendelea kufunuliwa mbele yao. Lakini basi, kweli huwa haipendwi sana na watu wengi siku hizi kuliko vile ilivyokuwa inapendwa na wafuasi wale wa papa waliompinga Lutheri. Upo mwelekeo ule ule wa kupokea nadharia na mapokeo ya wanadamu badala ya Neno la Mungu kama ilivyokuwa katika zama zile zilizopita. Wale wanaohubiri Ukweli wa Wakati Huu wasitazamie kupokewa na watu kwa hamu kubwa kuliko vile walivyopokewa Wanamatengenezo wale wa mwanzo. Pambano kuu kati ya kweli na uongo, kati ya Kristo na Shetani, litazidi kuongezeka ukali wake mpaka kufungwa kwa historia ya ulimwengu huu.

Yesu alisema maneno haya kwa wanafunzi wake: “Kama mngekuwa wa ulimwengu, ulimwengu ungewapenda walio wake; lakini kwa kuwa ninyi si wa ulimwengu, bali mimi naliwachagua katika ulimwengu, kwa sababu hiyo ulimwengu huwachukia. Likumbukeni lile neno nililowaambia, Mtumwa si mkubwa kuliko bwana wake. Ikiwa waliniudhi [walinitesa] mimi, watawadhi [watawatesa] ninyi; ikiwa walilishika neno langu watalishika na lenu.” Yohana 15:19,20. Na kwa upande mwingine Bwana wetu alitangaza waziwazi, alisema: “Ole wenu ninyi watu wote watakapowasifu, kwa kuwa baba zao waliwatenda manabii wa uongo mambo kama hayo.” Luka 6:26. Roho ya ulimwengu huu haina amani sana na roho ya Kristo hivi leo kuliko vile ilivyokuwa katika nyakati zile za mwanzo, tena wale wanaolihubiri sasa Neno la Mungu katika usafi wake watapokewa bila upendeleo mkubwa kuliko wakati ule. Aina mbalimbali za upinzani huo kwa ile kweli huenda zikabadilika, yaani, uadui huo unaweza kuwa haujionyeshi kwa wazi sana kwa sababu umejificha kichini-chini sana; lakini uadui ule ule bado upo, nao utaendelea kujidhihirisha mpaka mwisho wa wakati.

SURA YA 8

Mtetezi Mkuu wa Ile Kweli

Mfalme wa dola mpya, Chalesi (Charles) wa V, alikuwa amekikalia kiti kile cha enzi kule Ujerumani, ndipo wajumbe wa Roma walipofanya haraka kumpa hongera zao na kumshawishi mfalme yule wa dola kutumia uwezo wake kuyapinga yale Matengenezo ya Kanisa. Kwa upande mwingine, Mtawala yule wa Saksoni, mwenye haki ya kumteua mfalme, ambaye Chalesi aliwiwa naye sana kwa ile taji aliyokuwa nayo, akamsihi sana asichukue hatua yo yote dhidi ya Lutheri mpaka hapo atakapompa nafasi ya kumsikiliza. Basi, mfalme yule wa dola akajikuta yuko katika hali ya kuchanganyikiwa vibaya na aibu. Wafuasi wale wa papa wasingetosheka na kitu cho chote kilicho pungufu kuliko kutolewa kwa amri ya kifalme inayomhukumu Lutheri kuuawa. Mtawala yule mwenye haki ya kumteua mfalme alikuwa amesema kwa nguvu kwamba “wala si mfalme mtukufu, wala si mtu mwingine ye yote aliyethibitisha kwamba maandiko ya Lutheri yalikuwa yamekanushwa;” kwa hiyo, aliomba “kwamba Dk. Lutheri apewe cheti cha kumruhusu kusafiri salama, ili apate kuonekana mbele ya baraza la hukumu [mahakama] la majaji wasomi, wacha Mungu, wasiopendelea upande wo wote.” - D’Aubigne, kitabu cha 6, sura ya 11.

Macho ya watu wote sasa yakawa yameelekezwa kwenye mkutano wa majimbo yote ya Ujerumani yanayojitawala yenyewe ambao ulifanyika pale Voromu (Worms) mara tu baada ya kutawazwa kwa Chalesi katika dola ile. Zilikuwapo hoja za maana za kisiasa na masuala ya kisiasa zilizopaswa kufikiriwa na baraza lile la kitaifa; kwa mara yao ya kwanza watawala wale wa Ujerumani walitakiwa kukutana na mfalme wao yule kijana katika mkutano ule wa kujadili hoja mbalimbali. Toka sehemu zote za nchi ile walikuwa wamekuja wakuu wa kanisa na serikali. Wakuu wa kidunia, waliozaliwa katika koo zenye vyeo vya juu, wenye nguvu, na wenye wivu kuhusu haki zao walizozirithi; viongozi wa kanisa wenye fahari, nyuso zao zikionyesha ukuu wao kicheo na mamlaka yao; mabwana wale wa vita (knights) wenye kusimamia jumba la mfalme pamoja na wafuasi wao wenye silaha; na mabalozi toka nchi za kigeni na nchi za mbali, - wote hao walikusanyika pale Voromu. Lakini katika mkutano ule mkubwa sana somo [mada] lililoamsha hamu kubwa lilikuwa ni lile lililohusu kazi ya Mwanamatengenezo yule wa Saksoni.

Huko nyuma Chalesi alikuwa amemwagiza mtawala yule mwenye haki ya kumteua mfalme kuja pamoja na Lutheri kwenye Baraza lile, akimhakikishia ulinzi wake, na kuahidi kuwa na mjadala ulio huru pamoja na watu wenye sifa kuhusu hoja zile zilizokuwa zinabishaniwa. Lutheri alitamani kufika mbele ya mfalme yule wa dola. Afya yake wakati ule ilikuwa imeathirika sana; hata hivyo, alimwandikia mtawala yule mwenye haki ya kumteua mfalme, akasema: “Ikiwa mimi sitaweza kwenda kule Voromu nikiwa na afya njema, basi, nitabebwa kwenda kule, nikiwa mgonjwa kama hivi nilivyo. Kwa maana ikiwa mfalme yule wa dola ananiita mimi, siwezi kuwa na mashaka kwamba huo ni wito wa Mungu mwenyewe. Kama wanataka kunitenda jeuri [kutumia mabavu juu yangu], jambo ambalo linawezekana kabisa (maana si kwa nia ya kufundishwa kwao wanaponiamuru kufika kule), mimi naliweka jambo hilo mikononi mwake Mungu. Yeye bado yu hai, tena bado anatawala, ni yeye aliyewaokoa vijana wale watatu katika tanuru lile lililokuwa linawaka moto. Hata kama hataniokoa mimi, maisha yangu hayana maana sana. Hebu sisi na tuzuie tu ili injili isiwekwe mahali itakapodharauliwa na waovu, na hebu damu yetu na imwagike kwa ajili yake [hiyo injili], kwa kuogopa wasije wakashinda. Si juu yangu mimi kuamua kama kuishi kwangu au kifo changu kitatoa mchango wangu mkubwa kwa wokovu wa wote.... Unaweza kutazamia yote kutoka kwangu ... isipokuwa kukimbia na kuikana imani yangu. Kukimbia mimi siwezi, na kwa mapungufu yake bado siwezi kuikana imani yangu.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 1.

Habari hizo zilipoenezwa pale Voromu kwamba Lutheri alitazamiwa kuja mbele ya Baraza lile, watu wote wakataharuki. Aleanda (Aleander), balozi yule wa papa, ambaye kesi ile ilikuwa imekabidhiwa hasa kwake, alishtushwa na kughadhabika. Aliona kwamba matokeo yangeleta hatari kwa kazi ya papa. Kuanzisha mahojiano ya kesi ile ambayo papa alikuwa ametamka

tayari hukumu yake ya kumlaani ingekuwa ni kuidharau mamlaka ya mfalme papa. Zaidi ya hayo, alikuwa na wasiwasi kwamba ufasaha na hoja zile zenye nguvu za mtu yule zingeweza kuwafanya watawala wengi kuyapa kisogo madai ya papa. Basi, kwa haraka, akamgombeza Chalesi kuhusu kuja kwa Lutheri pale Voromu. Karibu na wakati ule ile amri ya papa iliyokuwa imemtega Lutheri na kanisa ilikuwa imechapishwa; na hiyo, pamoja na maelezo ya balozi yule, ikamshawishi mfalme yule wa dola kukubali. Akamwandikia yule mtawala mwenye haki ya kumteua mfalme kwamba kama Lutheri hataki kuikana imani yake, basi, hana budi kubaki kule Vitenibergi.

Akiwa hajaridhika na ushindi ule, Aleanda alijitahidi sana kufanya kazi yake kwa nguvu zake zote na werevu wote aliokuwa nao ili kupata hukumu dhidi ya Lutheri. Kwa kung'ang'ania kunakopasa kuhusu madai yale mema, alisisitiza kwamba jambo lile lipate kufikiriwa na watawala, maaskofu, na wajumbe wengine wa mkutano ule, akimshtaki Mwanamatengenezo yule kuwa anawachochea watu kuiasi serikali, ni mwasi, hamheshimu Mungu, tena anakufuru." Lakini ukali na hasira aliyoidhihirisha balozi yule vikaifunua kwa wazi mno ile roho iliyokuwa inamsukuma ndani yake. "Anasukumwa na chuki na kulipiza kisasi," yalikuwa ndiyo maneno yaliyosemwa na watu wengi, "kuliko kusukumwa na juhudi ya kitawa na ya kumcha Mungu." - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 1. Idadi kubwa ya watu wa Baraza lile walikuwa na mwelekeo wa kupendelea zaidi kazi ile aliyokuwa anaifanya Lutheri kuliko vile walivyofanya huko nyuma.

Kwa juhudi yake iliyokuwa imeongezwa maradufu, Aleanda akamsisitiza mfalme yule wa dola kuhusu jukumu lake la kutekeleza amri za papa. Lakini chini ya sheria za nchi ile ya Ujerumani jambo lile lisingeweza kufanyika bila kibali cha watawala; na, hatimaye, akiwa amekinaiwa na usumbufu wa maombi ya balozi yule wa papa, Chalesi akamwamuru ailete kesi yake mbele ya Baraza lile. "Ilikuwa ni siku ya kutakabari kwa mjumbe yule wa papa. Mkutano ule ulikuwa mkubwa, na hoja ile ilikuwa ni kubwa zaidi. Aleanda alitakiwa kuitetea hoja ile ya Roma,... yaani, ya yule mama na bibi wa makanisa yote." [Ufu. 17:1-6,18.] Alitakiwa kuutetea utawala wa kifalme wa Petro mbele ya wakuu wale waliokuwa wamekusanyika pale kutoka katika Ulimwengu ule wa Kikristo. "Alikuwa na kipawa cha ufasaha, naye alikuwa amejiandaa kulingana na tukio lile kubwa mno. Mungu alikuwa ameamuru kuwa Roma ijitokeze pale na kujitetea kupitia kwa yule mmoja wa wanenaji wake, mwenye uwezo mkubwa sana, mbele ya Baraza lile kuu la mabaraza yote kabla ya kushutumiwa kwake." - Wylie, kitabu cha 6, sura ya 4. Wale waliompendelea Mwanamatengenezo yule, wakiwa wameingiwa na wasiwasi, wakangojea kuona matokeo ya hotuba ya Aleanda. Mtawala yule wa Saksoni, mwenye haki ya kumteua mfalme hakuwapo pale, lakini, kwa maagizo yake, baadhi ya wanahalmashauri wake walihudhuria na kuandika muhtasari wa hotuba ya mjumbe yule wa papa.

Ashtakiwa kwa Uzushi

Kwa uwezo wake wote unaolingana na kisomo chake na ufasaha wake, Aleanda akaanza kuipindua ile kweli. Shtaka baada ya shtaka akamtupia Lutheri kuwa ni adui wa kanisa na serikali, adui wa walio hai na wafu, makasisi na walei [waumini wa kawaida], adui wa halmashauri mbalimbali na wa Wakristo wanaojitegemea. "Katika makosa ya Lutheri," akatangaza kwamba "ni mengi ya kutosha, kiasi cha kushuhudia kuchomwa moto "wazushi wapatao mia moja elfu."

Katika kuifunga hotuba yake alijitahidi sana kuwadharau wafuasi wa ile imani y matengenezo, alisema: "Walutheri hao wote hivi ni akina nani? Hao ni kundi la watu waovu wanaowafuata waalimu wafidhuli, makasisi wafisadi, watawa wapotovu, wanasheria wajinga, na wakuu walioshushwa hadhi yao, pamoja na watu wa kawaida waliowapotosha na kuwahiribu. Ni kubwa jinsi gani kundi la Kikatoliki kwa idadi, uwezo, na nguvu kuliko walivyo wao! Amri iliyotolewa kwa kauli moja toka katika mkutano huu itawatia nuru wajinga hao, na kuwaonya wale wasiokuwa na busara, na kuwafanya wakate shauri wale wanaoyumbayumba, na kuwapa nguvu wale walio dhaifu." - D'Aubigne, kitabu cha 7, sura ya 3.

Kwa silaha kama zile watetezi wa ile kweli katika kila kizazi wameshambuliwa. Sababu zile zile bado zinasisitizwa dhidi ya wale wote wanaothubutu kuhubiri mafundisho yaliyo wazi na manyofu ya Neno la Mungu, kinyume na mafundisho hayo ya uongo yaliyojiimarisha. “Ni akina nani hao wanaohubiri mafundisho hayo mapya?” wanasema kwa mshangao wale wanaotaka dini inayopendwa na watu wengi. “Hawana kisomo, ni wachache kwa idadi yao, tena wanatoka katika tabaka ya maskini. Lakini wanadai kwamba wanayo ile kweli, na ya kwamba wao ndio wateule wa Mungu. Hao ni wajinga, tena wamedanganyika. Kwa idadi kanisa letu ni bora jinsi gani! Ni nguvu nyingi zaidi jinsi gani iko upande wetu!” Hizo ndizo sababu zilizo na mvuto mkubwa sana juu ya ulimwengu huu; lakini hizo sizo za mkataa [kuamua mwisho wa mambo] kuliko vile zilivyokuwa katika siku zile za Mwanamatengenezo yule.

Matengenezo ya Kanisa hayakukomea kwa Lutheri kama wengi wanavyodhani. Yataendelea hadi mwisho wa historia ya ulimwengu huu [licha ya Waprotestanti karibu wote wa siku hizi kuungana na Roma na dini za Mizimu – Ufu. 16:13,14]. Lutheri alikuwa na kazi kubwa ya kufanya katika kuiakisi [kuiangaza] nuru ile aliyokuwa ameiruhusu Mungu kuangaza juu yake; hata hivyo, yeye hakupokea nuru yote iliyopaswa kutolewa kwa ulimwengu huu. Tangu wakati ule mpaka huu wa sasa, nuru mpya imekuwa ikiendelea kuangaza toka katika Maandiko, na kweli mpya daima zimekuwa zikiendelea kufunuliwa [Mithali 4:18].

Ushindi Dhahiri

Hotuba ya balozi yule wa papa ililigusa sana Baraza lile. Lutheri hakuwapo pale, pamoja na zile kweli zilizo wazi za Neno la Mungu, ziwafanyazo watu kusadiki, ili kuweza kumshinda yule mtetezi shujaa wa papa. Hakuna jitihada yo yote iliyofanywa kumtetea Mwanamatengenezo yule. Roho ya wengi ilijidhihirisha ya kutaka sio tu kumshutumumu yeye pamoja na mafundisho yake aliyoyafundisha, bali, kama ingewezekana, kuung’oa kabisa uzushi ule. Roma ilikuwa imefaidi kuipata nafasi ile nzuri mno ya kuyatetea madai yake. Yale yote iliyoweza kusema katika kujitetea yenyewe yalikuwa yamekwisha kusemwa. Lakini ule mwonekano wa ushindi ulikuwa ni dalili ya kushindwa kwake. Kuanzia pale tofauti kati ya kweli na uongo ingeweza kuonekana kwa wazi zaidi, wakati ule ambapo wangeingia kwenye uwanja na kupambana waziwazi. Kuanzia siku ile Roma isingeweza kamwe kusimama kwa usalama kama ilivyokuwa imesimama kabla ya pale.

Wakati ule ambapo wengi sana miongoni mwa wajumbe wa Baraza lile wasingeweza kusita kumtoa Lutheri ili apate kulipizwa kisasi na Roma, wengi wao waliona na kusikitika kwa ajili ya ufisadi uliokuwamo ndani ya lile kanisa [la Roma], nao walitaka kuyazuia maovu yale waliyokuwa wametendewa Wajerumani kama matokeo ya ufisadi na uchoyo wa utawala ule msonge wa kanisa. Yule balozi wa papa alikuwa ameueleza utawala wa papa katika nuru inayopendeza. Sasa Bwana akamgusa mjumbe mmoja wa Baraza lile kutoa picha sahihi ya matokeo ya utawala ule wa mabavu [kidikteta] wa papa. Kwa uthabiti wa kiungwana, yule Joji (George), mfalme mdogo wa Saksoni, alisimama katika mkutano ule wa kifahari na kueleza kwa usahihi wa kutisha madanganyo na machukizo ya upapa, na matokeo yake mabaya. Kwa kufunga alisema hivi:

“Haya ni baadhi ya mambo mabaya yanayopiga kelele dhidi ya Roma. Aibu yote imewekwa kando, na lengo lao la pekee ni ... pesa, pesa, pesa,... hata wahubiri wale ambao wangepaswa kuihubiri ile kweli, hawasemi kitu ila uongo mtupu, na sio tu kwamba wanavumiliwa, bali wanapewa zawadi, kwa sababu kadiri uongo wao unavyozidi kuwa mkubwa, ndivyo wanavyozidi kupata faida kubwa. Ni kutoka katika chemchemi hiyo chafu hububujika maji machafu kama hayo. Uasherati unanyosha mkono wake na kuishika ile tamaa kubwa ya kujipatia mali nyingi ... Ole wao! hiyo ni kashfa inayofanywa na hao makasisi (mapadre) ambayo inawavunjia heshima yao na kuzitupa katika laana ya milele roho nyingi za watu maskini. Matengenezo ya jumla ni lazima yafanyike.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 4.

Kuyakanusha maovu ya papa zaidi ya kule kusingeweza kutolewa na Lutheri mwenyewe; na ukweli ule kwamba yule msemaji alikuwa ni adui shupavu wa Mwanamatengenezo yule uliyapa mvuto mkubwa zaidi maneno yake.

Laiti kama macho ya mkutano ule yangekuwa yamefumbuliwa, wangukuwa wamewaona malaika wa Mungu katikati yao, wakitoa mishale ya nuru kulipinga giza lile la mafundisho ya uongo na kuzizindua [kuzifungua] akili na mioyo yao ili wapate kuipokea ile kweli. Ulikuwa ni uweza wa Mungu uliotokana na ile kweli na hekima yake uliowadhibiti hata maadui wale wa Matengenezo ya Kanisa, na hivyo kutayarisha njia kwa ajili ya kazi ile kubwa iliyokuwa karibu kufanyika. Martini Lutheri hakuwapo pale; lakini sauti ya yeye [Mungu] aliye mkuu kuliko Lutheri ilikuwa imesikika katika mkutano ule.

Apewa Hati ya Kuitwa Mbele ya Baraza

Mara moja kamati ikateuliwa na Baraza lile ili kutayarisha orodha ya mambo yaliyokandamizaji aliyofanya papa ambayo yalikuwa yanawalemea mno watu wale wa Ujerumani. Orodha ile, iliyokuwa na mifano hai mia moja na moja, ilikabidhiwa kwa mfalme yule wa dola, pamoja na ombi kwamba achukue hatua za haraka sana ili kurekebisha maovu yale. “Ni hasara kubwa jinsi gani kwa roho za Wakristo,” wakasema wale waliotoa madai yale, “ni unyang’anyi ulioje huo, ni kujipatia fedha kwa mabavu [nguvu] kulikoje huko, kutokanako na kashfa [mambo ya aibu] kama ile aliyozungukwa nayo yule aliye kichwa cha kiroho katika Ulimwengu wa Kikristo! Ni jukumu letu kuzuia maangamizi na mambo hayo yanayowafedhehesha watu wetu. Kwa sababu hiyo, kwa unyenyekevu kabisa, lakini kwa kusisitiza sana, tunakuomba utoe amri ya kufanya matengenezo ya jumla, na kuhakikisha utekelezaji wake.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 4.

Mkutano ule sasa ukataka aje mbele yao yule Mwanamatengenezo. Bila kujali maombi, kupinga, na vitisho vya Aleanda, mwishowe mfalme yule alikubali, na Lutheri akapelekewa hati ya kumwita kuja shaurini mbele ya Baraza lile. Pamoja na hati ile ya kumwita shaurini kilitolewa cheti cha kumruhusu kusafiri kwa usalama, akahakikishiwa kurudishwa mahali pake pa usalama. Hati hizo zilipelekwa kule Vitenibergi na mjumbe aliyeagizwa kumleta mpaka pale Voromu.

Rafiki zake Lutheri wakaingwiwa na hofu kuu na wasiwasi. Wakiwa wanajua ile chuki na uadui uliokuwapo dhidi yake, wakaogopa kwamba hata kile cheti chake cha kuruhusiwa kusafiri salama kisingeweza kuheshimiwa, basi, wakamsihi sana asihatirishe maisha yake. Yeye akajibu hivi: “Wafuasi wa papa hawataki mimi nifike kule Voromu, bali wananitakia laana na kifo changu. Hayo si kitu kwangu. Msiniombe mimi, bali liombeeni Neno la Mungu.... Kristo atanipa Roho wake ili nipate kuwashinda wahudumu wale wa mafundisho ya uongo. Mimi, katika maisha yangu, nawadharau; nitawashinda kabisa kwa kifo changu. Wanajishughulisha sana kule Voromu ili kunilazimisha mimi niikane imani yangu; na huku kutakuwa ndiko kukana imani yangu: Nilisema zamani kwamba papa alikuwa Badala ya Kristo; sasa ninadai kwa nguvu kwamba yeye ni adui wa Bwana wetu, tena ni mtume wa yule mwovu [Shetani]. - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 6.

Matarajio ya Kukutana Mambo Mazito

Lutheri hakutakiwa kuifanya safari yake ile ya hatari sana akiwa peke yake. Zaidi ya yule mjumbe wa mfalme, marafiki zake shupavu watatu wakaazimu kusafiri pamoja naye. Kwa moyo wake wote Melankitoni alitaka kuungana nao. Moyo wake ulikuwa umefungamana na ule wa Lutheri, tena alitamani sana kuandamana naye, ikibidi, hata kwenda naye gerezeni au mautini. Walakini maombi yake yalikataliwa. Endapo Lutheri angeangamia, basi, matumaini ya kufanya yale Matengenezo ya Kanisa yangepaswa kuwa juu ya mtendakazi mwenzi yule

kijana. Mwanamatengenezo yule alimwambia Melankitoni maneno haya alipokuwa akiondoka: “Mimi nisiporudi, na maadui zangu wakiniua, wewe endelea kufundisha, na kusimama imara katika hiyo kweli. Fanya kazi hiyo kwa niaba yangu... Wewe ukipona, kifo changu kitakuwa na athari ndogo sana.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 7. Wanafunzi na raia waliokuwa wamekusanyika kushuhudia kuondoka kwake Lutheri waliguswa sana moyoni mwao. Kundi kubwa la wale waliokuwa wameguswa mioyoni mwao na ile injili, walimpa buriani huku machozi yakiwadondoka. Hivyo ndivyo Mwanamatengenezo yule pamoja na wenzake walivyoondoka kule Vitenibergi.

Walipokuwa njiani waliona mioyo ya watu ikilemewa na huzuni nyingi kwa matarajio ya kwamba mambo mabaya yangeweza kutokea kwake. Katika baadhi ya miji hakuna heshima yo yote iliyotolewa kwao. Usiku waliposimama ili walale, kasisi mmoja aliyekuwa rafiki yake alionyesha hofu yake kwa kushika mbele yake picha ya Mwanamatengenezo wa Kiitalia aliyekuwa ameuawa kama mfia dini. Siku ile iliyofuata walisikia kwamba maandiko ya Lutheri yalikuwa yamelaaniwa kule Voromu. Wajumbe wale wa mfalme walikuwa wanatangaza amri ya mfalme yule wa dola na kuwataka watu kuleta kazi zake [maandiko yake] zilizokuwa zimepigwa marufuku na kuwakabidhi mahakimu. Mjumbe yule akihofia usalama wa Lutheri katika mkutano ule, na wakati ule ule akiwaza kwamba huenda kusudi lake [Lutheri] lilikuwa limetikiswa, akamwuliza iwapo angependa kuendelea mbele [na safari yake ile]. Yeye alijibu hivi: “Ijapokuwa nimepigwa marufuku katika kila mji, mimi nitasonga mbele [na safari yangu].” k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 7.

Kuhubiri Pale Erefurti

Pale Erefurti Lutheri alipokelewa kwa heshima. Akiwa amezungukwa pande zote na makundi yaliyompenda, akapita katika mitaa ile ile aliyopita zamani kama mtawa-ombaomba na mkoba wake. Akakitembelea chumba chake katika nyumba ile ya watawa, kisha akawaza juu ya ile kazi ngumu iliyokuwa inaigharikisha Ujerumani yote kwa wakati ule ambayo ilikuwa imeangaza moyoni mwake [kutokea mahali pale]. Aliombwa kuhubiri pale. Jambo hilo alikuwa amekatazwa kufanya, lakini yule mpiga mbiu (mjumbe wa mfalme) akamruhusu kufanya vile, ndipo mtawa yule, ambaye zamani alikuwa anafanya kazi za kuchosha sana katika nyumba ile ya watawa aliposimama mimbarani.

Kwa lile kundi lililokuwa limesongamana pale alizungumza nao akitumia maneno haya ya Kristo, “Amani na iwe kwenu.” “Wanafalsafa, madaktari [wa falsafa], na waandishi,” akasema, “wamejitahidi sana kuwafundisha watu njia ya kuupata uzima wa milele, wala hawajafanikiwa. Mimi nitawaambia sasa njia hiyo: ... Mungu amemfufua mtu Mmoja kutoka kwa wafu, yaani, Bwana Yesu Kristo, ili apate kuiharibu mauti, kuikomesha kabisa dhambi, na kuifunga milango ya kuzimu. Hii ndiyo kazi ya wokovu... Kristo ameshinda kabisa! Hii ndiyo habari njema; nasi tunaokolewa kwa kazi yake aliyofanya, wala si kwa kazi yetu tunayofanya wenyewe... Bwana wetu Yesu Kristo amesema, ‘Amani iwe kwenu; Tazameni mikono yangu;’ hii inamaanisha kwamba, Tazama, Ee mwanadamu! Ni mimi, mimi peke yangu, niliyeziondoa dhambi zako, na kukukomboza wewe; na sasa wewe unayo amani, asema Bwana.”

Akaendelea kusema, akiwaonyesha kwamba imani ya kweli itaonekana katika maisha matakatifu. “Kwa kuwa Mungu ametuokoa sisi, hebu na tutengeneze matendo yetu ili yapate kibali chake. Je, wewe ni tajiri? Tumia mali yako kusaidia maskini. Je, wewe ni maskini? Kazi zako na zipate kibali mbele ya matajiri. Kama kazi yako inakunufaisha wewe mwenyewe, basi, huduma hiyo ambayo unajifanya kuwa unamtotea Mungu ni ya uongo.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 7.

Watu wale walisikiliza kana kwamba wamepigwa na butwaa [mshangao mkubwa]. Mkate wa uzima ulimegwa kwa watu wale waliokuwa na njaa. Kristo aliinuliwa juu mbele yao na juu ya mapapa, mabalozi wa papa, wafalme wa dola, na wafalme. Lutheri hakuzungumza neno lo lote juu ya hali ya hatari iliyomkabili. Hakutaka kujiweka mwenyewe kuwa mtu wa kufikiriwa

au kuhurumiwa. Kwa kumtafakari Kristo alikuwa amejisahau mwenyewe. Alijificha nyuma ya yule Mtu wa Kalvari, akijitahidi kumhubiri tu Yesu kuwa ndiye Mkombozi wa mwenye dhambi.

Ujasiri wa Mfia Dini

Mwanamatengenezo yule alipoendelea na safari yake, kila mahali alitazamwa kwa hamu kubwa. Kundi lile lililokuwa limejaa shauku nyingi likasongamana kumzunguka pande zote, na sauti za kirafiki zikamwonya kuhusu kusudi la wale Waroma. “Watakuchoma moto,” walisema wengine, “mpaka mwili wako utakapokuwa majivu, kama walivyomfanya Yohana Hasi.” Lutheri akajibu, akasema, “Japo wao wangewasha moto katika njia yote toka Voromu hadi Vitenibergi, na ndimi za moto ule zingefika mbinguni, mimi ningepita katikati yake katika jina la Bwana; ningefika mbele yao; ningeingia katika kinywa cha yule mnyama mkali mfano wa kiboko (behemoth) na kuyavunja meno yake, huku nikimkiri Bwana Yesu Kristo mbele yao.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 7.

Habari za kukaribia kwake kuingia mjini Voromu zilisababisha msukosuko mkubwa mle. Rafiki zake walitetemeka sana kuhusu usalama wake; adui zake waliogopa kushindwa kufanikiwa kwa madai yao. Juhudi kubwa zilifanyika ili kumshawishi asiingie mjini mle. Kwa shinikizo la wafuasi wa papa aliombwa kwenda kwenye nyumba yenye ngome ya mkuu wa askari (knight) wa nyumba ya mfalme, ambaye alikuwa ni mtu mwema, ambako, ilisemekana kwamba, matatizo yote yangeweza kusuluhishwa kwa amani. Rafiki zake walijaribu kuziamsha hofu zake kwa kumweleza hatari zilizokuwa zinamtiishia. Juhudi zao zote zilishindwa. Lutheri, akiwa hajatikiswa, alisema hivi kwa nguvu: “Hata yangekuwamo mashetani mengi mjini Voromu kama vigae juu ya nyumba zote, bado mimi nitaingia tu humo.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 7.

Kufika Pale Voromu

Alipofika mjini Voromu, kundi kubwa sana likasongamana kwenda kwenye malango yale makubwa kumkaribisha. Umati mkubwa mno kama ule ulikuwa haujapata kukusanyika kamwe kumsalimu hata mfalme mwenyewe. Msisimko ulikuwa mkubwa, na katikati ya umati ule sauti kali, yenye kusihili iliimba wimbo wa mazishi (maziko) kama onyo kwa Lutheri kuhusu ajali iliyokuwa inamngojea. “Mungu atakuwa ngome yangu,” yeye akasema, aliposhuka kutoka kwenye gari lake.

Wafuasi wa papa walikuwa bado hawajaamini kwamba Lutheri angethubutu kweli kweli kuja pale Voromu, tena kuwasili kwake pale kuliwajaza na mshangao mkubwa. Mfalme akawaita wajumbe wake wa mkutano ili kufikiria njia gani ingefuatwa. Mmojawapo wa maaskofu, mfuasi wa papa mwenye msimamo mkali, alisema: “Tumeshauriana kwa muda mrefu sana juu ya suala hili. Hebu mfalme na amwondolee mbali mara moja mtu huyo. Je, Sigisimundi hakuamuru Yohana Hasi achomwe moto? Sisi hatufungwi kumpa mzushi huyo au kutunza ahadi ya cheti chake cha kumruhusu kusafiri salama.” “La,” akasema yule mfalme wa dola, “ni lazima tutunze ahadi yetu.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 8. Basi, ikaamuliwa kwamba Mwanamatengenezo yule anapaswa kusikilizwa.

Mji mzima ulikuwa na hamu ya kumwona mtu yule mashuhuri, na msongamano wa wageni ukajaa mahali pake pa kulala. Lutheri alikuwa bado hajapona ugonjwa wake ule uliokuwa umemshika karibuni; alikuwa amechoka sana kutokana na safari ile iliyomchukua majuma mawili kamili; alipaswa kujitayarisha kwa matukio makuu ya kesho yake, naye alihitaji mahali pa kimya na utulivu. Lakini ile hamu ya kumwona ilikuwa kubwa mno kiasi kwamba alikuwa na saa chache tu za kupumzika wakati wakuu, wasimamizi wakuu wa askari katika jumba la mfalme, makasisi, na raia walipokusanyika kumzunguka pande zote. Miongoni mwa hao walikuwamo wakuu ambao kwa ujasiri wao walikuwa wametoa madai yao kwa mfalme ili apate kufanya matengenezo kwa kuyaondoa matendo yale mabaya yaliyokuwa yakifanywa na kanisa, tena, ambao, kama asemavyo Lutheri, “walikuwa wamewekwa huru kwa injili yangu.” -

Martyn, uk. 393. Maadui pamoja na marafiki, wakaja kumwangukia mtawa yule asiye na hofu; lakini yeye akawapokea kwa utulivu thabiti, akiwajibu wote kwa heshima na hekima. Umbo lake lilikuwa imara na lilionyesha ujasiri. Uso wake uliokonda na kugeuka rangi, wenye dalili za uchovu na ugonjwa, ulikuwa na mwonekano wa upole na furaha. Uzito na ukweli wa maneno yake ulimpa uwezo ambao hata adui zake hawakuweza kustahimili kabisa kukabiliana nao. Rafiki na adui zake wote walijazwa na mshangao mkubwa. Wengine walisadiki kwamba uwezo wa Mungu ulikuwa pamoja naye; wengine walitangaza, kama vile walivyofanya wale Mafarisayo kumhusu Kristo, wakasema: “Ana pepo.”

Siku ile iliyofuata Lutheri alipewa hati ya kumwita shaurini na kuhudhuria katika Baraza lile. Afisa mmoja wa mfalme alichaguliwa kumwongoza mpaka kwenye ukumbi wa wasikilizaji; hata hivyo, ilikuwa ni kwa shida kubwa kwake kuweza kufika mahali pake. Kila njia ilikuwa imejaa watazamaji wenye hamu kubwa ya kumwona yule mtawa aliyekuwa amediriki kuipinga mamlaka ya papa.

Alipokuwa anakaribia kuingia mbele ya majaji wake, jenerali mmoja kizee, shujaa katika vita nyingi, kwa upole alimwambia maneno haya: “Maskini mtawa wee! Maskini mtawa wee! Sasa hivi unakwenda kutoa msimamo wako ulio bora kuliko wangu au kuliko wa kapteni mwingine ye yote aliopata kuutoa katika vita zetu nyingi zilizojaa umwagaji wa damu nyingi sana. Lakini kama madai yako ni ya haki, tena kama una hakika nayo, basi, songa mbele katika jina la Mungu, wala usiogope kitu. Mungu hatakuacha.” - D’Aubigne, kitabu cha 7, sura ya 8.

Mbele ya Baraza

Mwisho Lutheri akasimama mbele ya baraza lile. Mfalme yule wa dola akaketi kwenye kiti chake cha enzi. Alikuwa amezungukwa na watu mashuhuri kabisa katika dola ile. Kamwe hakupata mtu ye yote kuonekana mbele ya mkutano wa kifahari kama ule ambao Lutheri alitakiwa kuitetea imani yake. “Kuonekana kwake pale kwenyewe ilikuwa ni ishara ya ushindi wake mkuu dhidi ya upapa. Papa alikuwa amemlaani mtu yule, na sasa alikuwa anasimama mbele ya mahakama ile, ambayo, kwa tendo lake lile, ilijiweka juu ya papa. Papa alikuwa amemtega na Kanisa, na kumpiga marufuku asiwe na uhusiano wo wote na jamii; tena, hata hivyo, yeye alipewa hati ya kuitwa shaurini kwa lugha ya heshima, na kupokewa mbele ya ule mkutano mkubwa mno ulimwenguni. Papa alikuwa amemhukumu na kumnyamazisha milele, na sasa yeye [Lutheri] ndiyo kwanza alikuwa anataka kuzungumza mbele ya maelfu ya wasikivu waliokuwa makini sana kumsikiliza ambao walikuwa wamekusanyika pamoja kutoka katika sehemu za mbali mno za Ulimwengu ule wa Kikristo. Mageuzi makubwa yalikuwa yamefanywa kwa njia ya Lutheri. Roma tayari ilikuwa inashuka kutoka kwenye kiti chake cha enzi, tena ilikuwa ni sauti ya mtawa yule iliyosababisha kushuka huko kwa hadhi yake.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 8.

Mbele ya mkutano ule wa wenye mamlaka na vyeo vyenye majina ya heshim Mwanamatengenezo yule alionekana kuwa ni mtu duni, tena alikuwa ameingiwa na hofu na kutahayari. Watawala kadhaa, walipong’amua hisia alizokuwa nazo moyoni mwake, wakamwendea, kisha mmoja wao akanong’ona, akamwambia: “[U]siwaogope wauuao mwili, wasiweze kuiua na roho.” Mwingine akasema: “Watakapowapeleka mbele ya maliwali [Magavana] na wafalme kwa ajili yangu, mtapewa saa ile na Roho wa Baba yenu mtakayosema.” Hivyo ndivyo maneno yake Kristo yalivyoletwa kwa njia ya wakuu wale wa ulimwengu ili kumtia nguvu mtumishi wake yule katika saa ile ya kuhukumiwa kwake.

Lutheri akapelekwa mbele mahali palipokuwa pamekabiliana moja kwa moja na kile kiti cha enzi cha mfalme yule wa dola. Ndipo Afisa yule wa mfalme aliposimama na kusonda kidole chake kuelekea kwenye mkusanyo ule wa maandishi ya Lutheri, akataka yule Mwanamatengenezo ajibu maswali mawili - endapo yeye aliyakubali kuwa ni yake, tena, endapo aliazimu kuyakana maoni aliyokuwa ameyatoa mle. Vichwa vya vitabu vile baada ya kusomwa, Lutheri akajibu kwamba kuhusu swali lile la kwanza, alikubali kuwa vitabu vile ni vyake. “Kuhusu swali la pili,” alisema, “kwa kuwa ni swala linalohusu mambo ya imani na

wokovu wa roho za watu, na ambalo linahusu Neno la Mungu, yaani, ile hazina kuu na ya thamani kuliko zote mbinguni au duniani, ningetenda bila kutumia busara kama ningejibu bila kutafakari, ningeweza kukubali kwa shinikizo la hali ya mambo linavyotaka, au zaidi ya vile kweli inavyotaka, na hivyo kutenda dhambi dhidi ya usemi huu wa Kristo: ‘Bali mtu ye yote atakayenikana mbele ya watu, nami nitamkana mbele za Baba yangu aliye mbinguni.’ Kwa sababu hiyo namsihi mtukufu mfalme, kwa unyenyekevu wote, anipe muda, ili nitoe jibu bila kulikosea Neno la Mungu.” - D’Aubigne, kitabu cha 7, sura ya 8.

Kwa kutoa ombi hilo, Lutheri alikwenda kwa busara. Njia yake aliyotumia ili usadikisha mkutano ule kwamba yeye alikuwa hatendi mambo kwa harara, wala bila kutumia akili. Utulivu kama ule na kujitawala mwenyewe, mambo ambayo hayakutazamiwa kwa mtu yule aliyejionyesha kuwa ni shupavu na asiyetaka maridhiano, yaliongeza uwezo wake, na baadaye yalimwezesha kujibu kwa busara, mkataa [uamuzi wa mwisho kabisa], hekima, na heshima, mambo ambayo yaliwapiga bumbuazi na kuwavunja moyo maadui zake, na kuukemea ufidhuli wao pamoja na kiburi chao.

Kupigana Mweleka na Mungu

Siku ile iliyofuata alitakiwa kuja kutoa jibu lake la mwisho. Kwa muda fulani moyo wake ukanyong’onyea alipowaza juu ya majeshi yale yaliyokuwa yamejiunga pamoja kuipinga ile kweli. Imani yake iliyumba; hofu na kutetemeka kukamjia, na hofu kuu ikamlema. Hatari zikazidi kuongezeka mbele yake; maadui zake walionekana kana kwamba watashinda, na nguvu zile za giza kushinda. Mawingu yakajikusanya kumzunguka na kuonekana kana kwamba yanamtenga na Mungu. Alitamani kupewa uthibitisho kuwa Bwana wa majeshi atakuwa pamoja naye. Kwa uchungu wa moyo akajitupa chini, uso wake ukielekea chini, akatoa kilio kinachopasua moyo ambacho hakuna ye yote awezaye kukielewa kabisa, isipokuwa Mungu.

“Ee Mwenyezi na Mungu wa milele,” akaomba sana, “ulimwengu huu unatisha kama nini! Tazama, unafunua kanwa lake kunimeza, nami tumaini langu kwako ni dogo mno.... Kama ni kwa nguvu zile za ulimwengu huu tu ninazopaswa kuliweka tegemeo langu juu yake, basi, yote yamekwisha.... Saa yangu ya mwisho imefika, hukumu yangu imekwisha kutamkwa.... Ee Mungu, unisaidie mimi dhidi ya hekima ya ulimwengu huu. Na ufanye hivyo,... Wewe peke yako;... maana hii si kazi yangu, bali ni yako wewe,... nayo ni ya haki na ya milele. Ee Bwana, unisaidie! Mungu uliye mwaminifu, usiyebadilika, mimi siweki tumaini langu kwa mwanadamu ye yote.... Yote yaliyo ya mwanadamu hayana uhakika wo wote; yote yatokayo kwa mwanadamu yanashindwa.... Ni wewe uliyenichagua kwa kazi hii.... Simama kando yangu, kwa ajili ya mpendwa wako Yesu Kristo, ambaye ndiye ngome yangu, ngao yangu, na mnara wangu imara.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 8.

Mungu mwenye hekima yote alikuwa amemwacha Lutheri apate kutambua hatari kubwa iliyomkabili, ili asitegemee nguvu zake mwenyewe na kujiingiza haraka na kwa kiburi chake cha makusudi katika hatari ile. Hata hivyo, haikuwa kwa sababu ya kuogopa mateso yake binafsi, yaani, hofu kuu ya kuteswa vibaya, au kifo ambacho kilionekana kimekaribia sana kwake ambacho kilimfanya azidiwe na hofu ile kuu. Alikuwa amekifikia kilele cha mgogoro ule, naye alijisikia kuwa hana utoshelevu wake mwenyewe wa kukabiliana nao. Kutokana na udhaifu wake, kazi ya ile kweli ingeweza kupata hasara. Si kwa usalama wake mwenyewe, bali kwa ajili ya ushindi wa injili alipigana mweleka na Mungu. Kama ule wa Israeli [Yakobo], katika pambano lile la usiku ule kando ya kijito kile kisichokuwa na watu, huo ndio ulikuwa utungu na pambano la roho yake. Kama Israeli, yeye naye akamshinda Mungu. Katika hali yake ya kutokuwa na uwezo wo wote kabisa, imani yake ilimng’ang’ania Kristo, Mkombozi mwenye uwezo mkuu. Alitiwa nguvu kwa uthibitisho kwamba hataonekana mbele ya mkutano ule akiwa peke yake. Amani ikamrudia moyoni mwake, naye akafurahi kwamba alikuwa ameruhusiwa kuliinua juu Neno la Mungu mbele ya watawala wale wa mataifa.

Moyo wake ukiwa unamtegemea Mungu, Lutheri akajiandaa kwa pambano lile lililokuwa mbele yake. Aliwaza juu ya mbinu atakayoitumia kutoa jibu lake, akaviangalia vifungu vya

maandiko yake mwenyewe, na kuchota toka katika Maandiko Matakatiifu ushahidi uliofaa kuiunga mkono misimamo yake. Kisha akaweka mkono wake wa kushoto juu ya Gombo lile Takatifu [Biblia], lililokuwa limefunguliwa mbele yake, aliunua mbinguni mkono wake wa kuume na kuapa “kuendelea kuwa mwaminifu kwa injili ile, na kuikiri imani yake kwa uhuru, hata kama angetia muhuri ushuhuda wake ule kwa damu yake.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 8.

Mbele ya Baraza Lile Tena

Alipopelekwa tena mbele ya Baraza lile, uso wake haukuwa na dalili zo zote za hofu, wala aibu. Akiwa mtulivu na mwenye amani, lakini akiwa shujaa mkuu na mwungwana, akasimama kama shahidi wa Mungu katikati ya wakuu wale wa dunia. Yule Afisa wa mfalme wa dola sasa akamtaka atoe uamuzi wake iwapo alipendelea kuyakana mafundisho yake. Lutheri alitoa jibu lake kwa sauti ya chini, ya unyenyekevu, bila kuonyesha ujeuri au harara. Mwonekano wake ulionyesha haya na heshima; hata hivyo, alidhihirisha ushupavu wake na furaha yake, mambo yaliyoushangaza sana mkutano ule.

“Mtukufu sana Mfalme wa dola, watawala adhimu, na mabwana wahashamu,” akasema Lutheri, “mimi niko mbele yenu leo hii, kutimiza amri niliyopewa jana, na kwa rehema zake Mungu, nakuomba sana mtukufu mfalme pamoja na wakuu wako wenye taadhima kuusikiliza kwa huruma utetezi wangu wa madai yale ambayo mimi nina hakika nayo kuwa ni ya haki na ya kweli. Endapo, mimi kwa ujinga wangu, ningeweza kukiuka matumizi na nidhamu ya mahakama, basi, nawasihi sana mnisamehe; kwa maana mimi sikukulia katika majumba ya kifalme, bali katika kujitenga katika nyumba ya watawa.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 8.

Kisha, akiendea ile hoja, alieleza kwamba zile kazi zake [vitabu vyake] zilizochapishwa hazikuwa za aina moja. Katika nyingine alikuwa ameelezea imani na matendo mema, na hata maadui zake walizitangaza kuwa sio tu hazikuwa na athari yo yote, bali zilikuwa na manufaa. Kuzikana zile ingekuwa ni kuzishutumu kweli zile ambazo pande zote zilikuwa zinakubaliana nazo. Kundi la pili lilikuwa ni maandiko yaliyofunua ufisadi na matendo mabaya ya upapa. Kuyatangua hayo kungeutia nguvu utawala wa mabavu wa Roma na kufungua mlango wazi kwa makufuru mengi na makubwa. Katika kundi la tatu la vitabu vyake alikuwa amewashambulia watu binafsi waliokuwa wameyatetea maovu yaliyokuwapo. Kuhusu vitabu vile aliungama kwa uhuru kwamba alikuwa mkali sana kuliko ilivyompasa. Hakudai kwamba alikuwa hana makosa; lakini hata vitabu vile hakuweza kuvitangua, maana kwa kuchukua njia ile angewatia moyo maadui wa ile kweli, nao wangeweza kuchukua nafasi ya kuwakandamiza watu wa Mungu kwa kutumia ukatili mkubwa zaidi.

“Hata hivyo, mimi ni mwanadamu tu, sio Mungu,” aliendelea kusema; “kwa hiyo, mimi nitajitetea mwenyewe kama Kristo alivyofanya. ‘Kama mimi nimesema mabaya, basi, unishuhudie juu ya mabaya hayo.’... Kwa rehema zake Mungu, ninakuomba sana, Ee mtukufu mfalme wa dola, pamoja na ninyi Watawala mashuhuri, na watu wote wa kila daraja, kunishuhudia kutoka katika Maandiko yale ya manabii na mitume pale nilipokosea mimi. Mara nitakapojulishwa hayo, nitalikana kila kosa, tena nitakuwa wa kwanza kuvishika vitabu vyangu na kuvitupa motoni.

Si Amani, Bali Upanga

“Niliyokwisha kusema sasa yanaonyesha wazi, natumaini, kwamba mimi nimepima kwa makini na kuzifikiria hatari ninazojiingiza ndani yake; lakini mbali na kutishwa, nafurahi kwamba wakati huu wa sasa injili ni jambo linaloleta matata na mfarakano kama vile ilivyokuwa katika nyakati zile za zamani. Hiyo ndiyo tabia yake, hiyo ndiyo hatima ya Neno la Mungu. ‘Sikuja kuleta amani, bali upanga,’ alisema Yesu. Mungu ni wa ajabu sana na wa kutisha katika mashauri yake, jihadharini, kwa kujaribu kuyazima mfarakano yaliyopo, msije mkalidhuru Neno la Mungu, na kujiletea wenyewe gharika ya kuogofya ya hatari zisizoweza kuzuiwa, maafa ya wakati huu wa sasa, na maangamizi ya milele.... Ningeweza kunukuu

mifano mingi kutoka katika maneno matakatifu ya Mungu. Ningeweza kusema habari za Mafarao, wafalme wa Babeli, na wale wa Israeli, ambao kazi zao kamwe hazikupata kuchangia kwa ufanisi sana katika maangamizi yao wenyewe kuliko wakati ule walipojitahidi sana kuimarisha ufalme wao kwa njia ya mashauri yao yaliyoonekana kana kwamba ni ya hekima sana. ‘Mungu huiondoa milima, wala hawajui.’” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 8.

Lutheri alikuwa amezungumza maneno yale kwa kutumia lugha ya Kijerumani; sasa aliombwa kuyarudia maneno yale yale kwa Kilatini. Japokuwa alikuwa amechoka sana kwa juhudi yake iliyotangulia, alitii, na kutoa tena hotuba yake, kwa uwazi na nguvu ile ile kama mara ya kwanza. Uongozi wa Mungu uliongoza katika jambo lile. Akili za watawala wengi zilikuwa zimepofushwa mno na mafundisho yale ya uongo na ushirikina kiasi kwamba katika hotuba yake ya kwanza hawakuweza kuiona nguvu ya hoja za Lutheri; lakini kule kurudia kuliwawezesha kuzielewa wazi pointi zile alizozitaa.

Wale waliofumba macho yao kwa kiburi dhidi ya nuru ile, na kuamua kutokushawishika kutokana na ile kweli, walikasirika sana kutokana na uwezo wa maneno ya Lutheri. Alipokoma kusema, yule mnenaji mkuu wa Baraza lile alisema kwa hasira: “Hujajibu swali ulilopewa.... Unatakiwa kutoa jibu lililo wazi na fupi.... Je, utaikana imani yako au la?”

Mwanamatengenezo yule akajibu: “Kwa vile mtukufu mfalme na wakuu wote mnataka jibu lililo wazi, rahisi, na fupi, basi, nitawapa moja, nalo ni hili: Mimi siwezi kuisalimisha imani yangu ama kwa papa, ama kwa mabaraza, kwa sababu imekuwa dhahiri kama vile ulivyo mchana ya kuwa mara nyingi [mapapa] wamekosea na kupingana wenyewe kwa wenyewe. Kwa hiyo, isipokuwa kama mimi nimehakikishiwa vinginevyo kwa njia ya ushuhuda wa Maandiko, au kwa sababu zilizo wazi kabisa, nisiposhawishika kutokana na vifungu vile nilivyokwisha kuvinukuu, tena kwa njia hiyo vikiifanya dhamiri yangu mimi ipate kufungwa na Neno la Mungu, basi, *Mimi siwezi wala sitaikana imani yangu*, kwa maana si salama kwa Mkristo kusema kinyume cha dhamiri yake. Hapa mimi nasimama, siwezi kufanya jambo jingine lo lote; Mungu na anisaidie. Amina.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 8.

Hivyo ndivyo alivyosimama kidete juu ya msingi imara wa Neno la Mungu mtu yule mwenye haki. Nuru ya mbinguni ikauangazia uso wake. Ukuu wake na usafi wa tabia yake, amani na furaha yake ya moyoni, mambo hayo yakajionyesha waziwazi mbele ya wote alipotoa ushuhuda wake dhidi ya mamlaka ile ya uongo [Roma] na kutoa ushuhuda wake uliodhihirisha ukuu wa imani ile inayoushinda ulimwengu [1 Yohana 5:4].

Mkutano mzima uliduwa kwa mshangao kwa dakika kadhaa. Katika jibu lake la kwanza Lutheri alizungumza kwa sauti ya chini, kwa mwelekeo wa heshima na karibu wa unyenyekevu kabisa. Waroma waliutafsiri mwelekeo ule kama ushahidi ulioonyesha kwamba ujasiri wake ulikuwa unaanza kushindwa. Waliona ombi lake la kuchelewesha jibu kama ndio mwanzo tu wa kuikana imani yake. Chalesi mwenyewe, akiliangalia, nusu kwa dharau, umbile la mtawa yule, nguo zake za kawaida, na wepesi wa hotuba yake, alikuwa ametangaza kwa kusema “Mtawa huyo hataweza kunifanya mimi kuwa mzushi kamwe.” Ujasiri na uthabiti wake aliouonyesha sasa, pamoja na nguvu na uwazi wa sababu zake alizotoa, mambo hayo yakawajaza makundi yote na mshangao mkubwa. Mfalme yule wa dola, akiwa amevutiwa sana, kiasi cha kuweza kumstahi, alisema kwa mshangao, “Mtawa huyo anasema kwa moyo usiotishika na kwa ujasiri thabiti.” Wengi miongoni mwa watawala wale wa Kijerumani wakamwangalia kwa majivuno na furaha mwakilishi yule wa taifa lao.

Wafuasi wale shupavu wa Roma wakawa wameshindwa vibaya kabisa; madai ya yakaonekana katika nuru isiyofaa kabisa kwao. Walikuwa wamejitahidi sana kuyadumisha mamlaka yao, sio kwa kutumia Maandiko, bali kwa kutumia vitisho, hiyo ndiyo hoja ya Roma isiyoshindikana. Akasema hivi yule mnenaji mkuu wa Baraza: “Kama wewe huikani imani yako, basi, mfalme wa dola na serikali za dola zitashauriana pamoja ili kutafuta njia gani waitumie dhidi ya mzushi huyo asiyerekebisha.”

Rafiki yake Lutheri, aliyekuwa amesikiliza kwa furaha utetezi wake wa kiungwana alitetemeka sana alipoyasikia maneno yale; lakini yule daktari mwenyewe [Lutheri] alisema

kwa utulivu: “Mungu na awe msaidizi wangu, maana mimi siwezi kukana cho chote.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 8.

Mgogoro Mkubwa

Aliagizwa kutoka katika Baraza lile wakati watawala wale walipoendelea kushauriana pamoja. Walihisi kwamba mgogoro mkubwa ulikuwa umekuja. Kule kuendelea kwake Lutheri kukataa kutii kungeweza kuiathiri historia ya Kanisa [la Roma] kwa vizazi vingi. Ikaamuliwa kwamba apewe nafasi moja zaidi ya kuikana imani yake. Kwa mara yake ya mwisho akaletwa tena ndani ya mkutano ule. Tena swali likaulizwa iwapo angekuwa tayari kuyakana mafundisho yake ya dini. “Sina jibu jingine lo lote la kutoa,” alisema, “zaidi ya lile nililokwisha kutoa tayari.” Ilikuwa ni dhahiri kwamba asingeweza kushawishika, ama kwa ahadi ama kwa vitisho, kujisalimisha kwa ile mamlaka ya Roma.

Viongozi wale wa kipapa waliudhika vibaya sana kwamba ile mamlaka yao, iliyowafanya wafalme na wakuu kutetemeka, ipate kudharauliwa vile na mtawa yule duni; walitamani apate kuonja ukali wa ghadhabu yao kwa kumtesa sana hadi apoteze maisha yake. Lakini, Lutheri alikuwa ameing’amua habari ile [mapema], akawa amenena na wote kwa heshima na utulivu wa Kikristo. Maneno yake hayakuwa na kiburi cho chote ndani yake, wala harara, wala kueleza vibaya kinyume cha vile mambo yalivyokuwa hasa. Alikuwa amejisahau mwenyewe, pamoja na wakuu wale waliokuwa wamemzunguka pale, yeye alijiona tu ya kuwa alikuwa mbele ya yule Mmoja aliye Mkuu kuliko mapapa, maaskofu, wafalme, na wafalme wale wa dola. Ni Kristo aliyekuwa amenena, kupitia katika ushuhuda ule wa Lutheri, kwa nguvu na kwa utukufu ambao kwa muda fulani marafiki pamoja na maadui zake uliwatia kicho na mshangao. Roho wa Mungu alikuwamo katika mkutano ule, akiigusa mioyo ya wakuu wale wa dola. Watawala kadhaa walikiri kwamba madai ya Lutheri yalikuwa ya haki. Wengi waliisadiki ile kweli; lakini kwa wengine mivuto waliyoipokea mle haikuwa ya kudumu. Palikuwapo na kundi jingine la watu ambao wakati ule hawakutoa maoni yao ya moyoni, lakini, ambao, baada ya wao wenyewe kuyachunguza Maandiko siku za usoni waligeuka na kuwa waungaji mkono wasioogopa kitu wa yale Matengenezo ya Kanisa. Frederiki, mtawala yule aliyekuwa na haki ya kumteua mfalme, alitazamia kwa shauku kubwa sana kwamba Lutheri angejitokeza mbele ya Baraza lile, na kwa kuguswa sana moyoni mwake aliisikiliza hotuba yake. Kwa furaha na kuona fahari alishuhudia na kuuona ujasiri wa yule daktari, uthabiti wake, na kujitawala mwenyewe, ndipo akadhamiria kusimama kwa uthabiti zaidi katika kumtetea. Akazilinganisha pande zilizohusika katika pambano lile, na kuona kwamba hekima ya mapapa, wafalme, na maaskofu ilikuwa ni sifuri mbele ya ile kweli. Upapa ulipatikana na kushindwa kule kubaya ambako kungesikika miongoni mwa mataifa yote na katika vizazi vyote.

Yule balozi wa papa alipotambua athari za hotuba ile ya Lutheri, aliingiwa na hofu kuu asivyopata kamwe kuogopa kabla ya wakati ule kuhusu usalama wa mamlaka ile ya Roma, naye akaazimu kutumia kila njia iliyokuwa katika uwezo wake kumpindua Mwanamatengenezo yule. Pamoja na uwezo wake wote wa kutumia maneno yanayokolea na mbinu za kibalozu ambazo kwazo alijulikana sana, akamweleza yule mfalme kijana wa dola upumbavu na hatari ya kuuacha urafiki na msaada wa jimbo lile lenye nguvu la Roma kwa ajili ya madai ya mtawa yule asiyejulikana.

Maneno yake hayakukosa kuwa na matokeo. Siku ile iliyofuata baada ya jibu la Lutheri, Chalesi akaagiza upelekwe katika Baraza lile ujumbe wake uliotangaza nia yake ya kuendelea kuzifuata sera za watangulizi wake kwa kuidumisha na kuilinda dini ile ya Katoliki. Kwa vile Lutheri alikuwa amekataa kuyakana makosa yake, hatua kali sana zingepaswa kuchukuliwa dhidi yake pamoja na uzushi ule alioufundisha. “Mtawa mmoja tu, aliyepotoshwa na upumbavu wake mwenyewe, ameinuka na kuipinga imani ya Ulimwengu mzima wa Kikristo. Kuizuia kufuru kama hiyo, mimi nitajitolea mhanga falme zangu, hazina zangu, marafiki zangu, damu yangu, roho yangu, na uhai wangu. Niko karibu sana kumfukuza Agostino Lutheri, kumkataza asilete hata machafuko kidogo tu miongoni mwa watu; kisha nitamshtaki yeye pamoja na

wafuasi wake kuwa ni wazushi, waasi sugu, na kuwatenga na kanisa, kuwapiga marufuku wao pamoja na ibada zao, na kwa kila njia inayodhaniwa kuwa inaweza kuwaangamiza. Nawaagiza wajumbe wa serikali za majimbo kuenenda kama Wakristo waaminifu.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 9. Hata hivyo, mfalme yule wa dola alisema kwamba ile hati ya Lutheri ya kumruhusu kusafiri salama ni lazima iheshimiwe, na ya kwamba kabla mashtaka dhidi yake hayajafunguliwa, ni lazima aruhusiwe kufika salama nyumbani kwake.

Kung’ang’ania Desturi na Mapokeo

Maoni mawili yaliyokuwa yanagongana sasa yakasisitizwa juu ya Baraza lile. Wale wajumbe na wawakilishi wa papa walidai kwamba cheti kile cha kumruhusu kusafiri salama alichokuwa nacho Mwanamatengenezo yule kisheshimiwe. “Mto Raini (Rhine),” wakasema, “unapaswa kuyapokea majivu yake, kama ulivyoyapokea majivu ya Yohana Hasi karne moja iliyopita.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 9. Lakini watawala wale wa Ujerumani, ingawa wao wenyewe walikuwa ni wafuasi wa papa na maadui wa wazi wa Lutheri, walipinga kuvunja imani ile ya serikali, kuwa itakuwa ni waa juu ya taifa lile. Walionyesha maafa yaliyofuata baada ya kifo cha Hasi, kisha wakatangaza kwamba wasingetaka mambo yale yaiangukie Ujerumani, wala juu ya kichwa cha mfalme wao wa dola yule kijana, yaani, wasingependa kuyarudia tena maovu yale ya kutisha.

Chalesi mwenyewe, akitoa jibu lake juu ya pendekezo lile baya sana [la Waroma], alisema: “Ingawa heshima na imani inaweza kufutiliwa mbali ulimwenguni kote, mambo hayo mawili yangepata mahali pa salama pa kukimbilia ndani ya mioyo ya watawala wetu.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 9. Alizidi kuombwa tena na mmojawapo wa wale maadui wa kipapa wa Lutheri ili apate kumshughulikia Mwanamatengenezo yule kama vile Sigisimundi alivyomshughulikia Hasi - yaani, amwache mikononi mwa rehema za kanisa; lakini yeye alipokumbuka tukio lile wakati Hasi, katika mkutano ule wa Serikali, alipoonyesha minyororo yake na kumkumbusha mfalme yule juu ya ahadi yake aliyoitoa kumpa imani kuwa atamlinda, Chalesi yule wa V kwa nguvu alisema hivi: “Nisingependa kuiva uso wangu kwa aibu kama Sigisimundi.” - Lenfant, gombo la 1, uk. 422.

Hata hivyo, Chalesi alikuwa amezikataa kwa makusudi zile kweli alizozihubiri Lutheri. “Mimi kwa uthabiti nimeazimia kuiga mfano wa mababu zangu,” aliandika hivyo yule mfalme. - D’Aubigne, kitabu cha 7, sura ya 9. Alikuwa ameamua kwamba yeye asingeweza kuiacha ile njia ya kufuata desturi, naam, na kuanza kutembea katika njia za ile kweli na haki. Kwa kuwa baba zake walifanya vile, basi, yeye angeweza kuutetea upapa, licha ya ule ukatili wake wote na ufisadi wake. Hivyo ndivyo alivyouchagua msimamo wake, akikataa katakata kuipokea nuru yo yote zaidi ya ile waliyoipokea baba zake, au kufanya wajibu wo wote ule ambao wao hawakufanya.

Wapo wengi siku hizi wanaong’ang’ania kwa njia kama hiyo desturi na mapokeo ya baba zao. Mungu anapowapelekea nuru zaidi, wao wanakataa katakata kuipokea, ati kwa sababu ilikuwa haijatolewa kwa mababa zao, ndio maana wao hawawezi kuipokea. Sisi hatujawekwa katika mazingira yale waliyokuwa nayo baba zetu; kwa sababu hiyo, majukumu yetu pamoja na uwajibikaji wetu haufanani na wao. Sisi hatutaweza kukubaliwa na Mungu kwa kufuata mfano wa mababa zetu katika kuamua jukumu letu, badala ya sisi wenyewe kulichunguza lile Neno la kweli. Uwajibikaji wetu ni mkubwa kuliko ulivyokuwa ule wa mababu zetu. Tunawajibika kwa ile nuru waliyoipokea wao, ambayo ilikabidhiwa kwetu kama urithi wetu, tena tunawajibika pia kwa nuru ile inayoongezeka ambayo inatungazia sasa kutoka katika Neno la Mungu [Mit. 4:18].

Kuungwa Mkono na Wakuu

Kristo alisema hivi juu ya Wayahudi wale waliokuwa hawasadiki: “Kama nisingalikuja na kusema nao, wasingalikuwa na dhambi; lakini sasa hawana udhuru kwa dhambi zao.” Yohana

15:22. Mamlaka ile ile ya mbinguni ilikuwa imezungumza na mfalme yule wa dola na watawala wale wa Ujerumani kupitia kwa Lutheri. Nayo nuru ile ilipoangaza kutoka katika Neno la Mungu, Roho wake aliwasihia wengi katika mkutano ule kwa mara ya mwisho. Kama Pilato, karne nyingi zilizopita, alivyokiacha kiburi chake na kule kupendwa sana na watu wengi kufunga mlango wa moyo wake dhidi ya Mkombozi yule wa ulimwengu, kama Feliki alivyomwagiza mjumbe yule wa ile kweli, akasema, “Sasa enenda zako, nami nikipata nafasi nitakuita;” kama alivyokiri yule Agripa mwenye majivuno, aliposema, “Kwa maneno machache wadhani kunifanya mimi kuwa Mkristo” (Matendo 24:25; 26:28), lakini wao wakawa wameupa kisogo ujumbe ule uliokuwa umetumwa kwao kutoka mbinguni – hivyo ndivyo alivyofanya Chalesi wa V, akiwa amekubali kutawaliwa na fahari ya ulimwengu huu pamoja na siasa zake, akaamua kuikataa nuru ya ile kweli.

Uvumi juu ya njama ile iliyokusudiwa kufanywa dhidi ya Lutheri ukaenezwa sana, na kusababisha mji wote kutaharuki vibaya sana. Yule Mwanamatengenezo alikuwa amejipatia marafiki wengi, ambao hali wakiujua ukatili wa Roma uliojaa hila kwa wale wote waliothubutu kuyafunua maovu yake, wakaazimia kwamba hatatolewa mhanga. Mamia ya watu wenye vyeo wakajifunga kwa ahadi kuwa watamlinda. Si wachache walioulaumu waziwazi ujumbe wa mfalme uliodhihirisha udhaifu wake kwa kujisalimisha kwake chini ya udhibiti wa mamlaka ile ya Roma. Katika milango mikubwa ya nyumba pamoja na sehemu zile zinazotembelewa na watu wengi, mabango ya matangazo yakawekwa, mengine yakimshutumu Lutheri, mengine yakimwunga mkono. Katika mojawapo la mabango yale yaliandikwa maneno haya tu ya maana ya mtu yule mwenye hekima: “Ole wako, nchi, akiwa mfalme wako kijana.” Mhubiri 10:16. Upendo wa watu wengi kwa Lutheri katika ile nchi yote ya Ujerumani ulimthibitishia mfalme yule wa dola pamoja na Baraza lile kwamba dhuluma yo yote itakayotendwa kwake ingeweza kuhatirisha amani ya dola nzima na hata usalama wa kiti chenye cha enzi.

Juhudi za Kufanya Maridhiano

Frederiki wa Saksoni alihifadhi unyamavu wake kwa makusudi, kwa uangalifu sana akaficha hisia zake halisi alizokuwa nazo kuhusiana na Mwanamatengenezo yule, na wakati ule ule akamlinda na kuwa macho daima bila kuchoka, akimwangalia kila alikokwenda na pia akiangalia kila walikokwenda adui zake. Lakini palikuwa na wengi ambao hawakuficha kushirikiana kwao na Lutheri katika shida zake. Alitembelewa na watawala, wakuu wa majimbo, wenye nyadhifa za [vyeo vya] utawala, na watu wengine wenye sifa, watu wa kawaida na wale waliotoka katika kanisa lile. “Chumba kile kidogo sana alichokaa yule daktari,” aliandika Spalatini, “hakikuweza kuwaingiza wageni wote waliokuja wenyewe kumwona.” - Martyn, gombo la 1, uk. 404. Watu wakamkodolea macho kana kwamba alikuwa zaidi ya binadamu. Hata wale waliokuwa hawana imani na mafundisho yake ya dini hawakuweza kujizuia kuustaajabia msimamo wake wa hali ya juu uliomfanya awe shujaa kiasi cha kukabili kifo kuliko kwenda kinyume na dhamiri yake.

Juhudi kubwa za kupata kibali cha Lutheri zilifanywa ili kufikia maridhiano na Roma. Wenye vyeo na watawala walimweleza kwamba kama angezidi kung’ang’ania uamuzi wake dhidi ya ule wa kanisa na mabaraza, basi, muda si mrefu angefukuzwa katika dola ile na kuwa bila ulinzi wote. Kwa ombi lile Lutheri alijibu hivi: “Injili yake Kristo haiwezi kuhubiriwa bila kuleta chuki... Kwa nini hofu au kuogopa hatari kunitenge mimi mbali na Bwana, na mbali na Neno lile la Mungu ambalo peke yake ndilo kweli. La; mimi ningependelea zaidi kuutoa mhanga mwili wangu, damu yangu, na uhai wangu.” - D’Aubigne, kitabu cha 7, sura ya 10.

Aliombwa tena kuikubali hukumu ya mfalme yule wa dola, na ya kwamba kuanzia pale asingekuwa na kitu cho chote cha kuogopa. “Nakubali,” akasema kwa kujibu, “kwa moyo wangu wote, kwamba mfalme wa dola, watawala, na hata Mkristo mbaya kabisa angevichunguza na kuvikoso vitabu vyangu; lakini kwa sharti moja, kwamba walichukue Neno la Mungu kama kipimo chake. Wanadamu hawana lo lote la kufanya isipokuwa kulitii tu.

Msiitendee jeuri dhamiri yangu, ambayo imewekewa mipaka, tena imefungwa minyororo kwa hayo Maandiko Matakatifu.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 10.

Kuhusu ombi jingine lililotolewa kwake, yeye alisema hivi: “Mimi nakubali kukitupilia mbali cheti changu cha kuniruhusu kusafiri salama. Naweka mwili wangu na uhai wangu mikononi mwa mfalme wa dola, lakini Neno la Mungu - kamwe!” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 10. Akaeleza utayari wake wa kukubali maamuzi ya baraza lile kuu, ila tu kwa sharti kwamba baraza lile litoe maamuzi yake kwa kufuata Maandiko. “Katika mambo yale yanayohusu Neno la Mungu na Imani,” aliongeza kusema, “kila Mkristo, kwa nafsi yake mwenyewe, ni hakimu mzuri, sawasawa na vile papa anavyoweza kuwa hakimu kwa nafsi yake mwenyewe, ingawa yeye anaweza kuungwa mkono na mamilioni ya mabaraza.” - Martyn, gombo la 1, uk. 40. Marafiki na maadui zake hatimaye wakasadiki kwamba juhudi nyingine zaidi ya upatanisho ingekuwa ni kazi bure.

Uthabiti Usioyumba Kamwe

Mwanamatengenezo yule angekuwa ameshindwa katika pointi moja, Shetani na majeshi yake wangekuwa wamejipatia ushindi. Lakini uthabiti wake usioyumba ulikuwa ndiyo njia ya kulikomboa kanisa, na kuanzisha kipindi kipya, kilicho bora. Mvuto wa mtu yule mmoja, ambaye alidiriki kufikiri na kutenda kwa nafsi yake mwenyewe katika mambo ya dini, ulikuwa na athari kwa kanisa na ulimwengu mzima, si kwa wakati wake tu, bali katika vizazi vyote vya mbele. Ushupavu na uaminifu wake ungewatia nguvu mpaka mwisho wa wakati watu wote ambao wangepitia katika uzoefu wa maisha unaofanana na wake. Uweza na ukuu wa Mungu ukajitokeza na kuwa juu kuliko yale mashauri ya wanadamu, na juu kupita uwezo mkuu wa Shetani.

Lutheri akaamriwa na mamlaka ile ya mfalme yule wa dola kurudi nyumbani kwake mara moja, naye akajua kwamba taarifa ile ingefuatiwa upesi na hukumu yake. Mawingu ya kutisha yakatanda juu ya njia yake; lakini wakati alipokuwa akiondoka kutoka pale Voromu, moyo wake ulijaa furaha na sifa. “Ndiye Ibilisi mwenyewe,” akasema, “aliyeilinda ngome ya papa; lakini Kristo ameipasua na kuacha ufa mpana ndani yake, naye Shetani amelazimika kukiri ya kwamba Bwana ana uwezo kuliko yeye.” - D’Aubigne, kitabu cha 7, sura ya 11.

Baada ya kuondoka kwake, akiwa bado anatamani kwamba ushupavu wake ule usieleweke kuwa ni uasi, Lutheri alimwandikia mfalme yule wa dola. “Mungu, ambaye huichunguza mioyo, ni shahidi wangu,” akasema, “kwamba mimi niko tayari kabisa kukutii wewe mfalme wangu, katika heshima au katika aibu, katika uzima au mautini, na bila walakini wo wote isipokuwa katika Neno la Mungu, ambalo kwalo mwanadamu huishi. Katika mambo yote yahasuyo maisha haya, uaminifu wangu hautalegalega, maana hapo kupoteza au kupata hakuleti athari yo yote kwa wokovu. Lakini mambo ya kiroho yanapohusika, Mungu anataka kwamba mwanadamu ye yote asijiweke chini ya mwanadamu mwenzake. Kwa maana utii kama huo katika mambo ya kiroho ni ibada kweli kweli, tena inapaswa kutolewa kwa Muumbaji peke yake.” - k.k.k., kitabu cha 7, sura ya 11.

Mapokezi ya Lutheri alipokuwa njiani kutoka Voromu yalikuwa ya kupendeza mno kwake kuliko wakati ule alipokuwa akienda kule [Voromu]. Viongozi wa kanisa waliovaa mavazi ya kifahari walimkaribisha mtawa yule aliyetengwa na kanisa, na watawala wa serikali wakampa heshima mtu yule ambaye mfalme wa dola alikuwa amemshutumu. Aliombwa kuhubiri, na, bila ya kuijali marufuku iliyotolewa na mfalme, akaingia tena mimbarani. “Mimi binafsi sijatoa kamwe ahadi yo yote ya kulifunga kwa minyororo Neno la Mungu,” alisema, “wala sitafanya hivyo.” - Martyn, gombo la 1, uk. 420.

Akamatwa na Kufungwa

Kutokuwako kwake [Lutheri] kule Voromu hakukuchukua muda mrefu wakati wafuasi wale wa papa walipofaulu kumshawishi mfalme yule wa dola kutoa amri dhidi yake [Lutheri]. Katika

amri ile Lutheri alishutumiwa kuwa yeye ndiye “Shetani mwenyewe hasa katika umbile la mwanadamu, aliyevaa joho la mtawa.” - D’Aubigne, kitabu cha 7, sura ya 11. Amri ile ilitolewa ikasema kwamba mara tu muda wa cheti chake cha kumruhusu kusafiri salama utakapokwisha, hatua zichukuliwe kuikomesha kazi yake. Watu wote walikatazwa kumpa hifadhi, kumpa chakula au kinywaji, au kwa neno au kwa tendo, hadharani au faraghani, kumsaidia au kushirikiana naye. Alipaswa kukamatwa po pote pale ambapo angepatikana, na kupelekwa kwa wenye mamlaka. Wafuasi wake pia walipaswa kufungwa gerezani na mali zao kutaifishwa. Maandiko yake yalipaswa kuteketezwa, na, hatimaye wale wote ambao wangethubutu kufanya kinyume cha amri ile wangejumuishwa katika hukumu ile. Mtawala yule wa Saksoni, mwenye haki ya kumteua mfalme, pamoja na watawala waliokuwa marafiki wa Lutheri walikuwa wameondoka kule Voromu mara tu baada ya kuondoka kwake, na ile amri ya mfalme yule wa dola ilikuwa imepata kibali cha Baraza lile. Basi, Waroma wakafurahi na kushangilia. Walidhani kwamba mwisho wa yale Matengenezo ya Kanisa ulikuwa umetiwa muhuri.

Mungu alikuwa amempa njia ya kuokokea mtumishi wake yule katika saa ile ya hatari. Jicho linalokesha lilikuwa limezifuatia nyendo za Lutheri, na moyo wake mkweli na mwema ulikuwa umeamua kumwokoa. Ilikuwa ni wazi kwamba Roma isingeridhika na kitu cho chote pungufu kuliko kifo chake; ni kwa kufichwa tu angeweza kuhifadhiwa mbali na kinywa cha simba yule. Mungu alimpa yule Frederiki wa Saksoni hekima ya kubuni mpango wa kumhifadhi Mwanamatengenezo yule. Akisaidiana na rafiki zake wakweli, kusudi la mtawala yule, mwenye haki ya kumteua mfalme, likatekelezwa, na Lutheri akafichwa vizuri mbali na marafiki na maadui zake. Alipokuwa njiani kurudi nyumbani alikamatwa, akatengwa mbali na wasaidizi wake, na kwa haraka akachukuliwa kupitia msituni kwenda kwenye ngome ya Vartiburgi (Wartburg), ngome ya milimani iliyokuwa imejitenga. Kukamatwa kwake na kufichwa kwake kulikuwa ni kwa siri mno hata Frederiki mwenyewe kwa muda mrefu hakujua wapi alikopelekwa. Kutokujua huko hakukuwa bila mpango; kwa kadiri ambavyo asingeweza kujua cho chote kuhusu mahali alipo Lutheri, yule mtawala mwenye haki ya kumteua mfalme, ndivyo ambavyo asingeweza kufichua cho chote. Alijitosheleza mwenyewe kujua kwamba Mwanamatengenezo yule alikuwa salama, naye akiwa na ufahamu ule alitosheka nao.

Majira ya kuchipua, kiangazi, na ya kupukutisha yakapita, majira ya baridi kali yakaja, na Lutheri bado alikuwa angali mfungwa. Aleanda na wafuasi wake shupavu walishangilia sana wakati nuru ile ya injili ilipoonekana kana kwamba ilikuwa karibu kuzimwa kabisa. Lakini badala ya jambo lile kutokea, Mwanamatengenezo yule alikuwa anajaza mafuta taa yake kutoka katika nyumba ya hazina ya ile kweli; na nuru yake ilikuwa haina budi kuangaza kote kwa nuru angavu iliyo kali zaidi.

Akiwa katika ulinzi salama wa rafiki zake kule Vartiburgi, kwa muda fulani Luther alifurahia kufunguliwa kwake kutoka katika moto na msukosuko wa vita ile. Lakini muda si mrefu yeye hakuweza kupata raha yo yote kwa kukaa kimya na kupumzika. Yeye akiwa amezoea maisha ya kujishughulisha na kukabiliana na mapambano makali, aliweza kuvumilia kukaa bila shughuli yo yote kama mgonjwa. Katika siku zake zile za upweke hali ya kanisa ikaja mbele yake, naye akalia kwa kuvunjika moyo. “Ole wangu! hakuna mtu hata mmoja katika siku hizi za mwisho za hasira yake, awezaye kusimama kama ukuta mbele za Bwana, na kuiokoa Israeli!” - k.k.k., kitabu cha 9, sura ya 2. Tena, mawazo yake yakarudi kwake mwenyewe, akaogopa kushtakiwa kama mwoga kwa kujiondoa katika pambano lile. Ndipo akajilaumu mwenyewe kwa uzembe wake na maisha yake ya anasa aliyokuwa nayo pale. Hata hivyo, wakati ule ule alikuwa akifanya mambo mengi kuliko ilivyowezekana kwa mtu mmoja kufanya. Kalamu yake haikukaa bila kazi. Maadui zake walipokuwa wakijisifu mno kwamba alikuwa amenyamazishwa, walishangaa mno na kuchanganyikiwa walipopata ushahidi wa hakika ulioonyesha kwamba bado alikuwa anafanya kazi yake. Vijizuu vingi, vilivyoandikwa kwa kalamu yake, vilitawanywa katika Ujerumani nzima. Pia alifanya kazi moja ya maana sana kwa ajili ya wananchi wenzake kwa kutafsiri Agano Jipya katika lugha ya Kijerumani. Kutoka

katika Patmo yake yenye miamba [yaani, kutoka Vartiburgi] aliendelea kwa karibu mwaka mmoja kutangaza injili na kuzikemea dhambi na mafundisho potofu ya nyakati zile.

Lakini haikuwa kwa ajili tu ya kumlinda Lutheri na kumweka mbali na ghadhabu ya maadui zake, wala hata kwa ajili ya kumpatia kipindi cha ukimya kwa kazi zile za maana alizozifanya pale, kwamba Mungu alikuwa amemwondoa mtumishi wake yule kutoka katika jukwaa la maisha ya kutoa huduma yake kwa umma. Palikuwa na matokeo zaidi ya yale yaliyopaswa kupatikana. Katika upweke na kutokujulikana kwake ndani ya kimbilio lake la milimani, Lutheri aliondolewa mbali na misaada ya kidunia na kufungiwa mle ndani ili awe mbali na sifa za wanadamu. Kwa njia hiyo aliokolewa na kiburi chake na kule kujitumainia kwake mwenyewe, mambo ambayo mara nyingi huletwa na mafanikio anayopata mtu. Kwa kuteseka na kudhalilishwa vile alikuwa ametayarishwa ili apate kutembea tena kwa usalama katika vilele vile vinavyoleta kizunguzungu, ambavyo alikuwa ameinuliwa juu yake kwa ghafula mno.

Watu wanapoufurahia uhuru uletwa na ile kweli, wanakuwa na mwelekeo wa kuwasifu sana wale anaowatumia Mungu kuivunjilia mbali ile minyororo ya mafundisho ya uongo pamoja na ushirikina. Shetani anajitahidi sana kuyageuza mawazo na mapenzi ya wanadamu kwenda mbali na Mungu, na kuyakaza kwa wajumbe wake wa kibinadamu; anawaongoza kukiheshimu kile chombo [mjumbe wake] tu na kuudharau Mkono wa Mungu unaoyaongoza matukio yote. Mara nyingi mno viongozi wa dini wanaosifiwa hivyo na kupewa heshima wanasahau kumtegemea Mungu wao, wanashawishika kujitegemea wenyewe. Matokeo yake ni kwamba wanajaribu kuidhibiti mioyo na dhamiri za watu, ambao wana mwelekeo wa kuwatazama wao kwa uongozi badala ya kulitegemea Neno la Mungu. Kazi ya Matengenezo ya Kanisa inacheleweshwa mara nyingi kwa sababu roho hiyo inakaribishwa na wale wanaowaunga mkono. Kutokana na hatari hiyo, Mungu alitaka kuyalinda Matengenezo yale ya Kanisa. Alitaka kazi ile ipokee, si muhuri wa mwanadamu, bali ule wa Mungu. Macho ya watu yalikuwa yamemgeukia Lutheri kuwa ndiye mwenye uwezo wa kuifafanua ile kweli; aliondolewa kwao ili macho yote yapate kumwelekea yule aliye Mwasisi wa milele wa ile kweli.

SURA YA 9

Nuru Yawashwa KuleUswisi

Katika kuvichagua vyombo [wajumbe] kwa ajili ya kufanya Matengenezo yale ya Kanisa, unaonekana ukitumika mpango wa Mungu ule ule kama alioutumia katika kulipandikiza [kulianzisha] Kanisa lake. Mwalimu yule wa Mbinguni aliwaacha wakuu wa nchi, wenye vyeo, na matajiri, waliokuwa wamezoea kupokea sifa na heshima kama viongozi wa watu. Walikuwa na kiburi mno, tena walijitegemea mno katika ukuu wao waliojigamba nao hata haikuwezekana kufinyangwa [kutengenezwa] tabia zao ili wapate kushirikiana na wanadamu wenzao na kuwa watendakazi-wenzi pamoja na yule Mtu wa Nazareti aliyekuwa mnyenyekevu. Kwa wavuvi wale wa Galilaya, wasio na kisomo, ambao walikuwa wakifanya kazi ngumu, mwito huu ulitolewa kwao: “Nifuateni, nami nitawafanya kuwa wavuvi wa watu.” Mathayo 4:19. Wanafunzi wale walikuwa wanyenyekevu na tayari kufundishwa. Kadiri walivyokuwa hawajaathiriwa sana na mafundisho ya uongo ya wakati wao, ndivyo kadiri ambavyo Kristo

angeweza kufaulu kuwafundisha na kuwapa mafunzo ya kuwawezesha kufanya kazi yake. Hivyo ndivyo ilivyokuwa katika siku zile za Matengenezo Makuu ya Kanisa. Wanamatengenezo wakuu walikuwa ni watu waliotoka katika maisha duni - watu waliokuwa hawajaathiriwa na kiburi cha cheo, wala na mvuto uliotokana na ushupavu wa dini na hila walizokuwa nazo wale makasisi (mapadre). Ni mpango wake Mungu kuvitumia vyombo [wajumbe] vinyenyekevu ili kuleta matokeo makubwa. Hapo ndipo utukufu hautatolewa kwa wanadamu, bali kwake yeye afanyaye kazi ndani yao kutaka kwao na kutenda kwao ili kulitimiza kusudi lake jema [Wafilipi 2:13].

Majuma machache baada ya kuzaliwa Lutheri katika kibanda cha mchimba madini kule Saksoni, Ulriki (Ulric) Zwingli akazaliwa katika kibanda cha mchungu mifugo miongoni mwa milima ile mirefu (Alps). Mazingira aliyokuwa nayo Zwingli wakati wa utoto wake, pamoja na malezi yake ya mwanzo, yalikuwa ya namna ile ambayo ingeweza kumwandaa kwa utume wake wa baadaye. Akiwa amekulia katika mazingira yale yenye utukufu wa asili, uzuri, na ya ajabu sana, mawazo yake yaliguswa na hisia ya ukuu, uweza, na utukufu wa Mungu. Historia ya matendo ya kishujaa yaliyotendwa katika milima ile alikozaliwa iliamsha tamaa ya ujana wake ya kujipatia mambo yale bora ya kiroho. Naye akiwa kando ya bibi yake mcha Mungu alizisikiliza hadithi chache za Biblia ambazo [bibi yake] alikuwa amezikusanya kwa shida kutoka miongoni mwa hadithi zilizorithiwa na kutoka katika mapokeo ya kanisa [la Roma]. Kwa hamu kubwa alisikiliza habari za matendo makuu ya wazee na manabii, habari za wachungaji wale waliochungu mifugo yao katika vilima vile vya Palestina ambako malaika walizungumza nao, na habari za Mtoto yule Mchanga wa Bethlehemu na yule Mtu wa Kalvari.

Kama yule Yohana Lutheri, baba yake Zwingli alitaka mtoto wake apate elimu, na mtoto yule akapelekwa mapema [kwenda shuleni] kutoka katika bonde lile alikozaliwa. Akili yake ikakua upesi, na, baada ya muda si mrefu, swali likawa limejitokeza kwamba watawapata wapi waalimu wanaofaa kumfundisha. Akiwa ana umri wa miaka kumi na mitatu akaenda Berni (Bern), mahali ambapo wakati ule palikuwa na shule iliyojulikana sana kuliko zote katika nchi ile ya Uswisi (Switzerland). Lakini pale hatari ikatokea ambayo ilitiishia kuyavunjilia mbali matumaini ya maisha yake. Watawa wa Dominiki (Wadominikani) na wale wa Fransisi (Wafransiskani) wakawa wanashindana ili wapate kupendwa na watu wengi. Jambo lile walijitahidi kulipata kwa kuyapamba sana makanisa yao, kuzifanya sherehe zao kuwa za kifahari, na kuweka vivutio vya mifupa ya watakatifu waliokufa zamani, ambayo ilikuwa inasifika sana, pamoja na kuwa na sanamu zilizokuwa zinafanya miujiza.

Wadominikani wale wa Berni waliona kuwa kama wangeweza kumpata mwanafunzi yule kijana mwenye kipaji, basi, wangejipatia faida na heshima. Ujana wake shupavu, uwezo wake aliozaliwa nao wa kusema na kuandika, na kipaji chake kikuu cha muziki na mashairi, mambo hayo yangewaletea matokeo makubwa kuliko fahari yao yote na kujionyesha kwao katika kuwavuta watu kuja kwenye ibada zao na kuongeza mapato ya chama chao cha watawa. Kwa kutumia udanganyifu na kumsifu mno walijitahidi sana kumshawishi Zwingli kuingia katika nyumba yao ya watawa. Lutheri, alipokuwa mwanafunzi shuleni, alijifungia mwenyewe katika chumba kidogo cha nyumba ya watawa, naye angekuwa hajulikani ulimwenguni kama maongozi ya Mungu yasingemweka huru. Zwingli hakuachwa pale kupambana na hatari ile ile. Kwa maongozi yake Mungu, baba yake alipokea taarifa ya hila za watawa wale. Hakuwa na kusudi lo lote la kumwacha mwanawe kufuata maisha yale ya kivivu na yasiyofaa ya watawa wale. Aliona kwamba kufaa kwake kwa maisha yake ya baadaye kulikuwa hatarini, akamwagiza kurudi nyumbani bila kuchelewa.

Zwingli Aigundua Ile Kweli

Amri ile aliitii; lakini kijana yule hakuweza kuridhika kukaa katika bonde lile alikozaliwa kwa muda mrefu, na mara hiyo akaanza tena masomo yake, akaenda Bazeli (Basel), baada ya kupita muda fulani. Ni mahali pale ambapo kwa mara yake ya kwanza Zwingli alisikia habari ya injili ile ya neema ya Mungu itolewayo bure. Vitemubaki (Wittembach), mwalimu wa lugha

za kale, alipokuwa akijifunza Kigiriki [Kiyunani] na Kiebrania, alikuwa ameongozwa kwenye Maandiko Matakatiifu, na kwa njia hiyo mionzi ya nuru ile ya mbinguni ilianguza ndani ya mioyo ya wanafunzi wale waliokuwa chini yake. Akawatangazia kwamba palikuwa na kweli ya zamani sana, na ya thamani kubwa sana kuliko nadharia zile zilizofundishwa na waalimu wa shule pamoja na wanafalsafa. Ile kweli ya zamani ilisema kwamba kifo chake Kristo kilikuwa ndiyo fidia ya pekee kwa mwenye dhambi. Kwa Zwingli maneno yale yalikuwa kama mshale wa kwanza wa nuru unaotangulia kabla ya mapambazuko.

Muda si mrefu Zwingli alitwa kutoka Bazeli kuanza kazi yake ya maisha. Eneo lake la kwanza la kazi lilikuwa katika parokia ile kule Milimani, si mbali sana na bonde lake alikozaliwa. Akiisha kufanywa kasisi, aka“jitoa mwenyewe na roho yake yote kutumia muda wake wote katika kuitafuta ile kweli ya Mungu; kwa maana yeye alitambua vizuri,” anasema Mwanamatengenezo mwenzake, “kiasi gani yeye alitakiwa kujua kwa kukabidhiwa lile kundi la Kristo.” - Wylie, kitabu cha 8, sura ya 5. Kadiri alivyozidi kuyachunguza Maandiko, ndivyo kadiri ilivyozidi kuonekana tofauti dhahiri kati ya kweli zake na ule uzushi [uongo] wa Roma. Akajisalimisha mwenyewe kwa Biblia kuwa ndilo Neno la Mungu, kanuni ya pekee itoshayo, isiyoweza kukosea kamwe. Aliona kwamba ni lazima iweze kujitafsiri yenyewe. Hakuthubutu kuyafafanua Maandiko ili kuunga mkono nadharia iliyobuniwa na watu zamani au mafundisho yale ya dini ya zamani, bali yeye alishikilia kwamba lilikuwa ni jukumu lake kujifunza moja kwa moja mafundisho yake yanayoeleweka wazi ili kujua yalikuwa yanafundisha nini. Alijitahidi sana kupata kila msaada ili apate ufahamu kamili na ulio sahihi wa maana yake, naye aliomba uongozi wa Roho Mtakatifu, ambaye alisema angeweza kuyafunua yote kwa wale walioyatafuta kwa unyofu wa moyo na maombi.

“Maandiko haya,” alisema Zwingli, “yanatoka kwa Mungu, sio kwa mwanadamu, na yule Mungu anayetia nuru, atakuwezesha wewe kuelewa kwamba hotuba hiyo inatoka kwa Mungu. Neno la Mungu ... halikosei; linang’aa, linajifundisha lenyewe, linajifunua lenyewe, linaitia nuru nafsi kwa kuipa wokovu wote na neema, na kuifariji katika Mungu, linainyenyekeza, hata inajisahau yenyewe na kujiachilia yenyewe, na kumkumbatia Mungu.” Ukweli wa maneno yale ulithibitishwa na Zwingli mwenyewe. Aliongea juu ya uzoefu wake wa maisha kwa wakati ule, baadaye akaandika, akasema: “Mimi ... nilipojitoa kikamilifu kwa Maandiko Matakatiifu, falsafa na theolojia (ya Chuoni) sikuzote ilikuwa inatoa ushauri wake kugombana na mimi. Mwishowe nikafikia msimamo huu, nikawaza hivi, ‘Yakupasa kuacha hayo yote, na kujifunza Neno la Mungu kutoka katika Neno lake lililo rahisi tu.’ Ndipo mimi nikaanza kumwomba Mungu anipe nuru yake, ndipo Maandiko yale yakaanza kuwa rahisi zaidi kwangu.” - k.k.k., kitabu cha 8, sura ya 6.

Afundisha Mafundisho ya Yesu

Mafundisho ya dini aliyoyahubiri hakuyapokea kutoka kwa Lutheri. Yalikuwa mafundisho yake Kristo. “Kama Lutheri anahubiri Kristo,” alisema yule Mwanamatengenezo wa Kiswisi, “basi, anafanya kile ninachofanya mimi. Wale aliowaleta kwa Kristo ni wengi sana kuliko wale niliowaleta mimi. Lakini hilo si kitu. Mimi sitachukua jina jingine lo lote kuliko lile la Kristo, ambaye mimi ni askari wake, na ambaye yeye peke yake ndiye Mkuu wangu. Hakuna kabisa neno hata moja ambalo mimi nimemwandikia Lutheri, wala Lutheri kuniandikia mimi. Na kwa nini? ... ili ipate kudhihirika jinsi Roho wa Mungu alivyo mmoja, kwa sababu, sisi wawili, bila kufanya mapatano yo yote ya siri, tunafundisha fundisho la Kristo kwa usawa unaolingana.” - D’Aubigne, kitabu cha 8, sura ya 9.

Katika mwaka ule wa 1516, Zwingli alialikwa kuwa mhubiri katika nyumba ya watawa ya Ainzideln (Einsiedeln). Pale aliweza kujionea mwenyewe kwa karibu zaidi ufasidi wa Roma, tena aliweza kutoa mvuto wake wenye nguvu kama Mwanamatengenezo, ambao ungeweza kusikika mbali sana kuipita milima ile mirefu (Alps) alikozaliwa. Miongoni mwa vivutio vikuu vya Ainzideln ilikuwa ni ile sanamu ya Bikira ambayo ilisemekana kwamba ilikuwa na uwezo wa kufanya miujiza. Juu ya lango kubwa la kuingilia katika nyumba ile ya watawa palikuwa na

maandishi haya, “Hapa msamaha wa dhambi zote unaweza kupatikana.” - k.k.k., kitabu cha 8, sura ya 5. Kwa majira yote wahujaji walikwenda kwenye sehemu ile takatifu ya Bikira; lakini wakati ule wa sikukuu kubwa ya kila mwaka ya kuizindua, watu wengi walikuja pale kutoka katika sehemu zote za nchi ile ya Uswisi, na hata kutoka Ufaransa na Ujerumani. Zwingli, akiwa ameumia sana kuiona [sanamu ile], akachukua nafasi ile kuwatangazia, watumwa wale wale wa ushirikina, uhuru unaopatikana kwa njia ya injili.

“Msidhani kwamba,” akasema, “Mungu yu katika hekalu hili kuliko katika sehemu nyingine yo yote ya uumbaji wake. Haidhuru nchi mnayokaa iwe ni nchi gani, Mungu anawazunguka pande zote kule, na kuwasikia... Je, matendo yenu yasiyoleta faida yo yote, safari zenu ndefu za kuhiji, sadaka zenu, sanamu zenu, kumwomba kwenu Bikira au watakatifu [waliokufa zamani], mambo hayo yanaweza kuwapatia ninyi neema ya Mungu?... Ni faida gani inapatikana katika maneno yetu mengi ambayo kwayo sisi tunazipamba sala zetu? Ni manufaa gani yanayopatikana kwa kuvaa kofia ya watawa inayong’aa, kuwa na kichwa kilichonyolewa, na vazi refu linalopepea huku na huku, au kuvaa sapatu [viatu vyepesi] zilizotiwa mapambo ya dhahabu?... Mungu anauchunguza moyo, na mioyo yetu iko mbali naye.” “Kristo,” alisema, “ambaye alitolewa mara moja pale msalabani, yeye ndiye kafara na mhanga, aliyetosheleza kwa dhambi za waumini hata milele zote.” - k.k.k., kitabu cha 8, sura ya 5.

Kwa wasikilizaji wengi waliokuwa pale mafundisho hayo hayakupendwa. Lilikuwa ni jambo chungu sana lililowakatisha tamaa kuambiwa kwamba safari yao ndefu waliyokuwa wamefanya ilikuwa ni bure kabisa. Msamaha ule utolewao bure ndani ya Kristo hawakuweza kuuelewa. Walikuwa wametoshaka na njia ile ya zamani ya kwenda mbinguni ambayo Roma alikuwa ameiweka kwa ajili yao. Walisita kujiingiza katika utata wa kutafuta njia nyingine iliyokuwa bora zaidi. Ilikuwa ni rahisi sana kwao kutegemea kupata wokovu wao kupitia kwa makasisi na kwa papa kuliko kutafuta usafi wa mioyo yao.

Lakini kundi lile jingine likazipokea kwa furaha habari zile za ukombozi kupitia kwa Kristo. Maadhimisho yale yaliyokuwa yameamriwa na Roma yalikuwa yameshindwa kabisa kuwaletea amani moyoni mwao, nao kwa imani wakaikubali damu yake Mwokozi kuwa ndiyo upatanisho wao. Hao walirudi nyumbani kwao kuwafunulia wengine nuru ile ya thamani waliyokuwa wameipotea. Kwa njia hiyo, kweli ile ikapelekwa toka kijiji hata kijiji, toka mji hata mji, na idadi ya wahujaji kwenye eneo lile takatifu la Bikira ikapungua sana. Matoleo yao [sadaka] yakapungua, na matokeo yake mshahara wa Zwingli uliotokana nayo ukapungua. Lakini jambo lile likamletea furaha tu alipoona kwamba nguvu ya ushupavu wa dini usiotumia akili pamoja na ushirikina ule ilikuwa inavunjiliwa mbali.

Wenye mamlaka ndani ya kanisa hawakuwa vipofu kuhusu kazi aliyokuwa akifanya Zwingli; lakini kwa wakati ule wakastahimili wasiweze kuingilia kati. Wakitumainia kumpata upande wao, wakajitahidi sana kumvuta kwa kutumia maneno mengi ya kujipendekeza kwake; na wakati ule ule ile kweli ilikuwa inaishika mioyo ya watu.

Ahubiri Katika Kanisa Kuu la Jimbo Pale Zuriki

Kazi ya Zwingli pale Ainzideln ilikuwa imemwandaa kufanya kazi katika eneo pana zaidi, naye alikuwa karibu kuingia katika eneo lile. Baada ya kukaa miaka mitatu pale, alipewa wito wa kujaza cheo cha mhubiri katika kanisa kuu la jimbo la askofu kule Zuriki (Zurich). Wakati ule ulikuwa ni mji wa maana sana wa Muungano wa Waswisi, na mvuto wenye nguvu ambao ungetolewa pale ungesikika katika eneo kubwa. Viongozi wale wa kanisa ambao kwa mwaliiko wao alikwenda Zuriki, kwa hali yo yote ile, walitaka kuzuia mageuzi yo yote mapya, na kwa ajili hiyo, wakaanza kumfundisha majukumu yake yalivyopaswa kuwa.

“Utatumia kila juhudi” wakasema, “kukusanya mapato ya wakuu wa kanisa hili la jimbo, bila kuacha hata pato dogo kabisa. Utawaonya wale walio waaminifu, kutoka mimbarani na katika kitubio, ili walipe zaka zao zote pamoja na ushuru, na kuwafanya waonyeshe kwa matoleo yao upendo wao walio nao kwa kanisa hili. Utafanya bidii kuongeza mapato yanayotoka kwa wagonjwa, kwa watu wengi na kwa jumla kutokana na kila amri ya kanisa.” “Kuhusu

kuhudumu katika sakramenti, mahubiri, na kulilisha kundi hili,” wakaongeza kusema wale wakufunzi wake, “hizo pia ni kazi za kasisi wa kanisa kuu la jimbo. Lakini kwa kazi hizo unaweza kumtuma wa badala yako, na hasa katika kuhubiri. Usiwape sakramenti watu wote, isipokuwa watu wakubwa tu, na kwa wakati ule unapoitwa tu; unakatazwa kufanya hivyo bila kuwatofautisha watu.” - k.k.k., kitabu cha 8, sura ya 6.

Kristo, Kiini cha Mahubiri Yake

Zwingli akasikiliza kimya-kimya agizo lile, na kwa kujibu, baada ya kutoa shukrani yake kwa heshima ya wito ule wa kuja kwenye kituo kile cha maana, aliendelea kuwaeleza njia aliyokuwa anapendekeza kuitumia. “Maisha yake Kristo,” akasema, “yamefichwa kwa watu kwa muda mrefu mno. Nitahubiri Injili yote ya Mt. Mathayo,... nikichota kutoka katika visima vya Maandiko peke yake, kwenda chini kabisa, kulinganisha kifungu cha Maandiko kimoja na kile kingine, na kutafuta ufahamu kwa njia ya maombi ya kudumu, yaliyotolewa kwa bidii. Ni kwa ajili ya utukufu wa Mungu, kwa ajili ya sifa za Mwanawe peke yake, kwa ajili ya wokovu wa kweli wa roho za watu, na kwa ajili ya kuwajenga katika imani ya kweli, mimi nitajitoa wakf kufanya huduma hiyo.” - k.k.k., kitabu cha 8, sura ya 6. Ingawa baadhi ya viongozi wa kanisa lile hawakupendezwa na mpango ule, tena walijitahidi sana kumshawishi aachane nao, Zwingli alisimama imara. Alitangaza kwamba alikuwa haleti njia mpya yo yote, bali njia ile ya zamani iliyotumiwa na kanisa katika nyakati zile za mwanzo zilizokuwa safi zaidi.

Tayari hamu ilikuwa imeamshwa katika kweli zile alizozifundisha; na watu wengi wakasongamana kwa idadi kubwa kuja kusikiliza mahubiri yake. Wengi ambao kwa muda mrefu uliopita walikuwa wameacha kuhudhuria katika ibada wakawa miongoni mwa wasikivu wake. Alianza kazi yake kwa kuwafunulia vitabu vile vya Injili, akiwasomea na kuwaeleza wasikilizaji wake kisa kile kilichokuwa kimevuviwa cha maisha, mafundisho, na kifo chake Kristo. Pale, kama kule Ainzidelni, alihubiri Neno la Mungu kuwa peke yake ndilo lenye mamlaka isiyoweza kukosea kamwe, na ya kwamba kifo chake Kristo ndiyo kafara kamili peke yake. “Ni kwake Kristo,” alisema, “mimi nataka kuwaleta ninyi - kwa Kristo, Chimbuko la kweli la wokovu.” - k.k.k., kitabu cha 8, sura ya 6. Kumzunguka mhubiri yule makundi ya watu wa tabaka zote, kuanzia watawala na wasomi hadi wasanii na wakulima. Kwa hamu kubwa sana wakayasikiliza maneno yake. Sio tu aliwatangazia lile toleo la wokovu wa bure, bali bila woga wo wote aliyakemea maovu na ufisadi wa nyakati zile. Wengi walirudi kwao toka kwenye kanisa lile kuu wakimsifu Mungu. “Mtu huyu,” walisema, “ni mhubiri wa ile kweli. Atakuwa Musa wetu kututoa sisi kutoka katika giza hili la Kimisri.” - k.k.k., kitabu cha 8, sura ya 6.

Lakini ingawa kazi yake ilipokewa kwa shauku kubwa sana mwanzoni, baada ya muda fulani kupita, upinzani ukazuka. Watawa wakajituma wenyewe kuipinga kazi yake, na kuyalaani mafundisho yake. Wengi wakamshambulia kwa kumcheka na kumkenulia meno yao; wengine wakatimia ufidhuli na vitisho. Lakini Zwingli akayavumilia yote, akasema: “Kama tunataka kuwaleta kwa Yesu Kristo wale walio waovu, basi, ni lazima tufumbe macho dhidi ya mambo mengi.” - k.k.k., kitabu cha 8, sura ya 6.

Karibu na wakati ule njia nyingine mpya ikajitokeza ya kuiendeleza kazi ile ya Matengenezo ya Kanisa. Mtu mmoja aliyeitwa Lusiani (Lucian) alitumwa Zuriki na rafiki wa ile imani ya Matengenezo aliyekuwa pale Bazeli, akiwa na baadhi ya maandiko ya Lutheri, alishauri kwamba uuzaji wa vitabu vile ungekuwa njia yenye nguvu ya kuitawanya nuru ile. “Hakikisha,” akamwandikia Zwingli, “kama mtu huyo ana busara ya kutosha pamoja na mbinu; kama ndivyo, basi, mruhusu kuzipeleka toka huo mji mkuu, toka mji mdogo hata mji mdogo, toka kijiji hata kijiji, na hata toka nyumba kwa nyumba, miongoni mwa Waswisi, kazi hizo [maandiko hayo] za Lutheri, na hasa maelezo yake juu ya Sala ya Bwana, ambayo yameandikwa kwa ajili ya walei [waumini wa kawaida]. Kadiri watu watakavyozidi kuyajua, ndivyo wanunuzi wake watakavyozidi kuonekana.” - k.k.k., kitabu cha 8, sura ya 6. Hivyo ndivyo nuru ile ilivyopata njia ya kuingia mle.

Wakati Mungu anapoandaa mpango wa kuzivunjilia mbali pingu za ujinga na ushirikina, ndipo Shetani anapofanya kazi yake kwa nguvu zake zote kuwafunika wanadamu hao katika giza na kuwafunga pingu na kuzikaza kwa nguvu zaidi. Watu walipokuwa wanajitokeza katika nchi mbalimbali kuhubiri kwa watu msamaha na kuhesabiwa haki kwa njia ya damu yake Kristo, Roma ilikuwa inasonga mbele kwa nguvu mpya kufungua soko lake katika Ulimwengu wote wa Kikristo, ikitoa msamaha kwa kubadilishana na fedha.

Kila dhambi ilikuwa na bei yake, tena watu walipewa uhuru wa kutenda uhalifu wo wote ule mradi tu kama hazina ya kanisa lile ilikuwa ikiendelea kujazwa daima. Hivyo ndivyo yale matapo [makundi] mawili yalivyokuwa yakisonga mbele, - moja likitoa msamaha wa dhambi kwa malipo ya fedha, jingine, msamaha kwa njia ya Kristo, - Roma ikitoa liseni ya kutenda dhambi na kufanya iwe ndicho chanzo cha mapato yake; wale Wanamatengenezo wakishutumu kutenda dhambi na kuwaelekeza watu kwa Kristo kuwa ndiye upatanisho wao na Mkombozi wao.

Mauzo ya Vyeti vya Msamaha wa Dhambi Kule Uswisi

Kule Ujerumani kazi hiyo ya kuuza vyeti vya msamaha wa dhambi ilikabidhiwa kwa watawa wa Dominiki (Wadominikani), na ikaendeshwa na mtu yule mwenye sifa mbaya sana, Tetseli. Katika nchi ile ya Uswisi biashara ile ilikabidhiwa mikononi mwa Wafransiskani, chini ya uongozi wa Samsoni, mtawa wa Kiitalia. Samsoni tayari alikuwa amekwisha kufanya kazi nzuri kwa ajili ya kanisa, akiwa amejipatia fedha nyingi sana kutoka Ujerumani na Uswisi kujaza hazina ya papa. Sasa akasafiri katika nchi ya Uswisi, akiyavuta makundi makubwa ya watu, akiwanyang'anya wakulima wale maskini mapato yao haba, na kudai kwa nguvu kupewa zawadi nono kutoka kwa tabaka ya matajiri. Lakini mvuto wa yale Matengenezo ya Kanisa tayari ulikuwa umesikika kiasi cha kuipunguza, japokuwa si kuikomesha kabisa, biashara ile. Zwingli alikuwa bado angali pale Ainzelndorf wakati yule Samsoni, mara tu alipoingia katika nchi ile ya Uswisi, alifika na biashara yake katika mji wa jirani. Akiwa amearifiwa juu ya utume wake ule, yule Mwanamatengenezo akaanza mara moja kumpinga. Hao wawili hawakukutana, lakini hayo yalikuwa ndiyo mafanikio ya Zwingli katika kuuweka peupe unafiki wa mtawa yule hata akalazimika kwenda mahali pengine.

Pale Zuriki, Zwingli akahubiri kwa bidii dhidi ya wafanya biashara ile ya msamaha wa dhambi; na Samsoni alipokaribia mahali pale, alikutana na mjumbe kutoka kwenye baraza aliyekuwa na taarifa iliyosema kwamba alitazamiwa kupitiliza na kwenda mbele. Hatimaye aliweza kuingia pale kwa kutumia hila, lakini akarudishwa bila kuuza cheti hata kimoja cha msamaha wa dhambi, na muda mfupi baada ya hapo akaondoka katika nchi ile ya Uswisi.

Msukumo wenye nguvu ulitolewa kuyasaidia yale Matengenezo ya Kanisa lilipotokea lile pigo (plague), au Mauti Kuu (Great Death), ambalo lilifurika katika nchi yote ya Uswisi katika mwaka ule wa 1519. Watu wengi walipokabiliwa ana kwa ana na ugonjwa ule wa kufisha, wengi waliona jinsi vilivyokuwa havina kazi na havifai kabisa vile vyeti vya msamaha wa dhambi, ambavyo walikuwa wametoka kuvinunua karibuni tu; nao wakatamani kuupata msingi imara kwa ajili ya imani yao. Zwingli pale Zuriki alipata pigo lile; alikuwa mnyonge sana hata tumaini lote la kupona kwake lilikuwa limepotea, na taarifa ikaenezwa kila mahali kwamba alikuwa amekufa. Katika saa ile ya kujaribiwa sana, tumaini lake na ujasiri wake havikutikiswa. Kwa imani akautazama ule msalaba wa Kalvari, akiutegemea upatanisho ule utoshelezao kwa dhambi zake. Aliporudi toka kwenye malango ya mauti, ilikuwa ni kwa kusudi la kuihubiri injili kwa nguvu nyingi kuliko pale kwanza; na yale maneno yake yakatoa mvuto uliokuwa na uwezo mkubwa usio wa kawaida. Watu wakamkaribisha kwa furaha yule mchungaji wao mpendwa aliyerudishwa kwao toka kwenye ukingo wa kaburi. Wao wenyewe walikuwa wametoka kuwahudumia wagonjwa pamoja na wale waliokuwa wanakufa, nao wakaiona mioyoni mwao, wasivyopata kuona kabla ya pale, faida ya injili.

Zwingli alikuwa amepata ufahamu ulio wazi zaidi wa kweli zile [za injili], tena kwa ukamilifu zaidi alikuwa ameuonja katika utu wake wa ndani uwezo wake unaomfanya mtu kuwa

kiumbe kipya. Anguko la mwanadamu [dhambini] pamoja na mpango ule wa ukombozi yalikuwa ndiyo masomo aliyoyazungumzia sana. “Katika Adamu,” alisema, “sisi sote tumekufa, tumezama katika ufisadi na laana.” - Wylie, kitabu cha 8, sura ya 9. “Kristo ... ametununulia sisi ukombozi usio na mwisho.... Maumivu yake makali pale msalabani ... ndiyo kafara yake ya milele, ambayo ina uwezo wa kuokoa; inaitosheleza haki ya Mungu milele kwa ajili ya wale wote wanaoitegemea kwa imani thabiti, isiyotikisika.” Hata hivyo, alifundisha wazi kwamba wanadamu, kwa sababu ya neema hiyo ya Kristo, hawako huru kuendelea katika dhambi. “Po pote palipo na imani katika Mungu, Mungu yupo pale; na po pote akaapo Mungu, hapo ndipo ilipo juhudi inayowasukuma na kuwashurutisha watu kutenda matendo mema.” - D’Aubigne, kitabu cha 8, sura ya 9.

Hiyo ndiyo shauku waliyokuwa nayo watu wale kwa yale mahubiri ya Zwingli hata Kanisa lile kuu likawa likijaa na kufurika kwa makundi ya watu waliokuja kumsikiliza. Kidogo kidogo kadiri walivyoweza kustahimili, aliwafunulia wasikilizaji wake ile kweli. Alikuwa mwangalifu kutoleta mwanzoni mambo yale ambayo yangewashtua sana na kuamsha chuki yao. Kazi yake ilikuwa ni ile ya kuiongoa mioyo yao ili ipate kuyapokea mafundisho ya Kristo, kuilainisha kwa kuwaonyesha upendo wake, na kuweka mbele yao kielelezo chake; na kadiri ambavyo wangeendelea kuzipokea kanuni zile za injili, ingefuata kwamba imani zao za ushirikina pamoja na desturi zao zingepinduliwa kabisa.

Hatua kwa hatua Matengenezo yale ya Kanisa yalisonga mbele katika mji ule wa Zuriki. Kwa hofu adui zake wakaamka na kufanya upinzani wenye nguvu. Mwaka mmoja kabla yake, mtawa yule wa Vitenibergi [Lutheri] alikuwa ametamka Hapana yake kwa papa na kwa mfalme wa dola kule Voromu, na sasa kila kitu kilionyesha kana kwamba upinzani wa madai ya papa ule ule ulikuwapo pale Zuriki. Mashambulio ya mara kwa mara yakafanyika dhidi ya Zwingli. Katika yale majimbo ya papa, toka wakati hata wakati, wanafunzi wake wa injili waliletwa kwenye mti wa kuchomea watu na kuchomwa moto, lakini hilo halikutosha; mwalimu yule wa uzushi [yaani, Zwingli] alipaswa kunyamazishwa. Kwa hiyo, askofu wa Konstansi (Constance) aliwatuma wajumbe wawili kwenye Baraza la Zuriki kumshtaki Zwingli wakisema kwamba alikuwa akiwafundisha watu kuziasi amri za kanisa, na kwa njia ile kuhatarisha amani na usalama wa jamii. Endapo mamlaka ile ya kanisa ingeweza kuwekwa kando, alisisitiza, basi, maasi ya watu wote dhidi ya serikali yangetokea. Zwingli akajibu akasema kwamba kwa miaka minne alikuwa akihubiri injili katika mji wa Zuriki, “ambao ulikuwa shwari na wenye amani kuliko mji mwingine wo wote katika muungano huu.” “Basi, je,” akasema, “Ukristo sio kinga bora kuliko zote ya usalama wa watu wote?” - Wylie, kitabu cha 8, sura ya 11.

Wajumbe wale walikuwa wamewaonya wanabaraza waliokuwa pale kuendelea kukaa ndani ya kanisa lile [la Roma], kwa vile nje ya kanisa lile walisema kwamba hakuna wokovu. Zwingli akajibu: “Hebu mashtaka haya yasiwafanye mchukue hatua yo yote. Msingi wa Kanisa ni Mwamba ule ule, yaani, ni Kristo yule yule aliyempa Petro jina lake kwa sababu alimkiri kwa uaminifu [Yn. 1:42; Mt. 16:16-18]. Katika kila taifa ye yote amwaminiye Bwana kwa moyo wake wote hukubaliwa na Mungu [Mdo.10:34,35]. Hapo, kusema kweli, ndipo hasa lilipo kanisa, ambalo nje ya hilo hakuna awezaye kuokoka.” - D’Aubigne, toleo la Landani; kitabu cha 8, sura ya 11. Matokeo yake, mmojawapo wa wajumbe wale wa askofu akaipokea imani ile ya Matengenezo ya Kanisa.

Baraza lile likakataa kuchukua hatua yo yote dhidi ya Zwingli, ndipo Roma ikajiandaa upya kufanya shambulio lake. Mwanamatengenezo yule alipopewa taarifa ya njama za maadui zake, alisema kwa nguvu: “Acheni waje; mimi nawaogopa kama vile jabali linalojitokeza juu pembezoni mwa bahari linavyoyaogopa mawimbi yanayolipiga na kunguruma miguuni pake” [yaani, hayalifanyi kitu, linabaki vile vile kama lilivyo]. - Wylie, kitabu cha 8, sura ya 11. Juhudi za viongozi wale wa kanisa zikasaidia kuiendeleza mbele kazi ile waliyotaka kuivunjilia mbali. Kweli ile ikaendelea kuenea. Kule Ujerumani wafuasi wa ile kweli, wakiwa wamehuzunishwa kwa kutoweka kwake Lutheri, wakatiwa moyo tena, walipoyaona maendeleo ya Injili katika nchi ya Uswisi.

Matengenezo ya Kanisa yalipojiimarisha katika mji ule wa Zuriki, matunda ya yakaonekana kwa ukamilifu zaidi katika kuzuia maovu na kuendeleza utaratibu na amani. “Amani ina maskani yake katika mji wetu,” aliandika Zwingli; “hakuna magomvi, hakuna unafiki, hakuna wivu, wala mapigano. Ni wapi umoja kama huo unaweza kutoka kama sio kwa Bwana peke yake, pamoja na haya mafundisho yetu ya dini ambayo hutujaza sisi na matunda ya amani na utauwa?” - k.k.k., kitabu cha 8, sura ya 15.

Mafanikio yaliyopatikana kutokana na Matengenezo yale ya Kanisa yaliwachochea Waroma kufanya juhudi nyingi zaidi zilizodhamiriwa kabisa ili kuyavunjilia mbali. Walipoona jinsi walivyopata mafanikio kidogo tu kwa kutumia mateso na kuikandamiza kazi ya Lutheri kule Ujerumani, waliamua kupambana na Matengenezo yale ya Kanisa kwa kutumia silaha zake. Waliamua kufanya mdahalo (majadiliano) na Zwingli, na baada ya kuyapanga mambo yao, wangehakikisha kwamba wanapata ushindi kwa kuchagua wenyewe, sio tu mahali pa mapambano yale, bali na waamuzi ambao wangeamua kati ya wale wanaobishana. Na kama wangepata kumshika Zwingli mara ile moja tu katika mamlaka yao, basi, wangehakikisha kwamba hawezi kuwaponyoka. Kama kiongozi yule angenyamazishwa, basi, kundi lile lingepondwa-pondwa kwa haraka sana. Kusudi lile, kwa vyo vyote vile, lilikuwa limefichwa kwa uangalifu sana.

Mdahalo ule ulipangwa kufanyika pale Badeni (Baden); lakini Zwingli hakuhudhuria. Baraza lile la Zuriki, likishuku mipango ya hila ya wafuasi wale wa papa, tena likiwa limepata onyo kutokana na malundo ya kuni yaliyowashwa katika majimbo ya papa dhidi ya wale walioikiri injili, wakamkataza mchungaji wao asijiweke katika hatari ile. Pale Zuriki alikuwa tayari kukutana na wafuasi shupavu wa papa ambao angeweza kuwatuma pale; lakini kwenda kule Badeni, ambako damu ya wafia dini kwa ajili ya ile kweli ilikuwa imetoka kumwagwa karibuni, kungekuwa ni kujipeleka kwenye kifo cha hakika. Ekolampadio (Oecolampadius) na Hala (Haller) wakachaguliwa kuwawakilisha Wanamatengenezo wale, ambapo Dk. Eki (Dr. Eck), aliyekuwa mtu mashuhuri, akisaidiwa na kundi kubwa la madaktari wengi wasomi wa falsafa pamoja na maaskofu, alikuwa ndiye mtetezi hodari wa Roma.

Ingawa Zwingli hakufika kwenye mkutano ule, mvuto wake uliweza kusikika kul Makatibu wote walichaguliwa na wafuasi wa papa, watu wengine walikatazwa kuchukua muhtasari kwa tishio la kifo. Licha ya hayo yote, Zwingli kila siku alipokea taarifa ya kuaminika ya yote yaliyosemwa pale Badeni. Mwanafunzi fulani aliyehudhuria kwenye mdahalo ule kila jioni aliandika kumbukumbu ya hoja zilizotolewa siku ile. Karatasi zile wanafunzi wengine wawili walichukua jukumu la kuzipeleka kule Zuriki, pamoja na barua za kila siku za Ekolampadio zilizoandikwa kwa Zwingli. Mwanamatengenezo yule alijibu, akatoa ushauri na maoni yake. Barua zake ziliandikwa usiku, kisha wanafunzi wale walirudi kwenda nazo Badeni asubuhi. Kukwepa macho yale yenye udadisi ya mlinzi aliyewekwa penye malango ya mji ule, wajumbe wale walijitwika vikapu vilivyokuwa na kuku ndani yake, nao wakaruhusiwa kupita bila kipingamizi cho chote.

Hivyo ndivyo yule Zwingli alivyoendeleza vita vyake dhidi ya wapinzani wake wale werevu. “Amefanya kazi nyingi zaidi,” alisema Mikonio (Myconius), “kwa tafakuri zake, usiku mwingi wa kukesha macho, na kwa ushauri wake alioutuma kule Badeni kuliko vile ambavyo angeweza kufanya kwa kujadiliana yeye mwenyewe na maadui zake.” - D’Aubigne, kitabu cha 11, sura ya 13.

Waroma wale, wakiwa wamejaa furaha kibao kwa matarajio yao ya kupata ushindi walikuwa wamekuja pale Badeni wakiwa wamevalia mavazi ya kitajiri sana yaliyomeremeta kwa vito vya thamani. Walikula chakula cha anasa, meza zao zikiwa zimejaa vyakula vitamu vya gharama kubwa sana na mvinyo bora sana. Mzigo wa kazi zao za kanisa ulikuwa mwepesi kutokana na shamrashamra zao na makelele na vifijo vya sherehe zao. Kwa tofauti iliyoonekana wazi, wale Wanamatengenezo, ambao walionwa na watu kuwa walikuwa afadhali kidogo tu kuliko kundi la ombaomba, chakula chao kidogo kiliwaweka mezani kwa muda mfupi tu. Mwenye nyumba wa Ekolampadio, alichukua muda fulani kumchungulia katika chumba chake,

alimkuta sikuzote akishughulika na kujifunza au kuomba, naye alishangaa sana na kutoa taarifa yake akisema kwamba angalau mzushi yule alikuwa “mcha Mungu sana.”

Katika mkutano ule, “Eki kwa madaha alipanda juu kwenda kwenye mimbara, ambayo ilikuwa imepambwa vizuri sana, wakati Ekolampadio, aliyekuwa mtu duni tu, akiwa amevaa nguo za kimaskini, akalazimika kukaa juu ya kiti kidogo kilichochongwa ovyo ovyo tu mbele ya mpinzani wake.” - k.k.k., kitabu cha 11, sura ya 13. Sauti yake [yule Eki] yenye kusikika mpaka mbali pamoja na uhakika wake usio na mipaka, mambo yale hayakumpungukia kamwe. Juhudi yake ile ilichochea na tumaini lake la kupewa dhahabu pamoja na sifa; kwa maana mtetezi yule wa imani [ya Roma] alipaswa kuzawadiwa kwa kupewa malipo mazuri. Sababu zake bora ziliposhindwa, alitumia matusi, na hata kutoa laana.

Ekolampadio, yule mtu asiye na majivuno, na asiyejiamini, alikuwa amenywea kwa haya katika pambano lile, naye akaiingia katika pambano lile akikiri kwa kicho, na kusema: “Siitambui kanuni nyingine yo yote ya maamuzi zaidi ya Neno la Mungu.” - k.k.k., kitabu cha 11, sura ya 13. Ingawa alikuwa mpole na mwenye adabu katika mwenendo wake, alijionyesha kuwa anao uwezo na msimamo thabiti. Wakati wale Waroma, kulingana na desturi zao, walitaja mamlaka ile itokanayo na desturi za kanisa, Mwanamatengenezo yule aliyashikilia sana Maandiko Matakatiifu. “Desturi,” alisema, “hazina nguvu katika nchi yetu ya Uswisi, isipokuwa kama zinapatana na Katiba ya nchi yetu; basi, katika masuala ya imani, Biblia ndiyo katiba yetu.” - k.k.k., kitabu cha 11, sura ya 13.

Tofauti iliyokuwapo kati ya washindani wale wawili haikukosa kuwa na matokeo yake. Sababu zilizotolewa kwa utulivu na Mwanamatengenezo yule, ambazo zilikuwa zinaeleweka wazi, zilizoelezwa kwa upole na heshima, ziliwavutia sana watu wale, ambao kwa chuki waligeuka dhidi ya maneno yale yaliyokuwa hayajahakikishwa ambayo Eki aliyatoa kwa majivuno na makelele mengi.

Mdahalo ule uliendelea kwa siku kumi na nane. Mwisho wake wafuasi wale wa papa kwa imani nyingi walidai kwamba wamepata ushindi. Wengi miongoni mwa wajumbe wale walisimama upande wa Roma, ndipo Baraza lile lilipotangaza kwamba Wanamatengenezo wale walikuwa wameshindwa kabisa, tena wakatangaza kwamba, wale pamoja na Zwingli, kiongozi wao, walikuwa wametengwa na Kanisa. Lakini matunda ya mkutano ule yalionyesha ni upande gani uliokuwa na nafuu. Shindano lile lilileta msukumo wenye nguvu kwa kazi ya Waprotestanti wale, tena haukupita muda mrefu miji ile muhimu ya Berni na Bazeli ikajitangaza kuwa inayaunga mkono yale Matengenezo ya Kanisa.

SURA YA 10

Maendeleo Licha ya Matatizo

Kule kutoweka kwa ajabu kwa Lutheri kuliamba hofu kuu na mshangao katika nchi nzima ya Ujerumani. Maulizo yaliyomhusu yeye yakasikika kila mahali. Uvumi ulioenezwa kwa nguvu nyingi mno ulizunguka kote, na wengi wao wakaamini kwamba alikuwa ameuawa. Palikuwa na maombolezo makubwa, sio tu kwa marafiki zake waliojionyesha waziwazi, bali kwa maelfu ambao walikuwa hawajauchukua msimamo wao waziwazi kwa habari ya Matengenezo yale ya Kanisa. Wengi wakala kiapo kwamba watalipiza kisasi kwa kifo chake.

Viongozi wale wa Kiroma kwa hofu kubwa wakaona jinsi chuki ya watu dhidi yao ilivyopanda juu. Ingawa mwanzoni walishangilia ushindi wao kutokana na kifo cha Lutheri kilichodhaniwa tu, mara wakatamani kujificha mbali sana na ghadhabu ile ya watu. Adui zake hawakusumbuka sana kutokana na matendo yake ya ujasiri wakati alipokuwa miongoni mwao kama walivyosumbuka alipoondolewa kwao. Wale ambao katika ghadhabu yao walikuwa wamejaribu kumwanganamiza Mwanamatengenezo yule shupavu, sasa wakawa wamejawa na hofu kwamba alikuwa ni mfungwa asiyekuwa na uwezo wa wote. “Njia pekee yake iliyobaki ya kujiokoa wenyewe,” alisema mmoja wao, “ni kuwasha mienge ya moto, na kumsaka Lutheri katika ulimwengu wote, na kumrejeshwa kwa taifa hili ambalo linamtaka.” - D’Aubigne, kitabu cha 9, sura ya 1. Amri ya mfalme yule wa dola ilionekana kana kwamba haina nguvu yoyote. Mabalizi wa papa walijawa na hasira kali walipoona kwamba amri ile haikujaliwa sana kuliko kifo cha Lutheri.

Habari zilizosema kwamba Lutheri alikuwa salama, ingawa alikuwa mfungwa, zilituliza hofu waliyokuwa nayo watu, na wakati ule ule habari zile ziliamsha shauku yao nyingi zaidi ya kuunga mkono upande wake. Maandiko yake yakasomwa kwa hamu kubwa sana kuliko kabla yake. Idadi kubwa ikajiunga upande wa mtu yule shujaa, ambaye chini ya mazingira yale ya kutisha, alilitetea Neno la Mungu. Matengenezo ya Kanisa yalikuwa yanazidi kupata nguvu daima. Mbegu aliyokuwa ameipanda Lutheri iliota kila mahali. Kutokuwapo kwake kulileta mafanikio ambayo kuwapo kwake kungeshindwa kufanya vile. Watendakazi wengine waliona kuwa wana wajibu mpya, kwa vile sasa kiongozi wao alikuwa ameondolewa. Kwa imani mpya na juhudi ya dhati wakasonga mbele na kufanya yote yaliyokuwa katika uwezo wao, ili kazi ile iliyokuwa imeanzishwa vizuri sana isipate kuzuiwa.

Lakini Shetani hakukaa bila kazi. Basi akajaribu kufanya kile alichokifanya katika kila tapo [kundi] jingine la Matengenezo ya Kanisa - yaani, kuwadanganya na kuwaangamiza watu kwa kuwatapeli na kuwapa kazi ya bandia badala ya ile ya kweli. Kama vile walivyokuwako makristo wa uongo katika karne ile ya kwanza ya Kanisa la Kristo, ndivyo walivyojitokeza manabii wa uongo katika karne ile ya kumi na sita.

Watu wachache, wakiwa wameathirika sana na misisimko iliyokuwamo katika ulimwengu ule wa dini, walidhani kwamba walikuwa wamepokea mafunuo toka Mbinguni, wakadai kwamba walikuwa wameagizwa na Mungu kuyaendeleza Matengenezo yale ya Kanisa mpaka yatakapokamilika, ambayo, kama wao walivyodai, yalikuwa yameanzishwa kwa unyonge tu na Lutheri. Kusema kweli, walikuwa wanaivuruga kazi ile aliyokuwa ameikamilisha. Wakaikataa ile kanuni kuu ambayo ilikuwa ndio msingi wa yale Matengenezo ya Kanisa - yaani, kwamba Neno la Mungu ndiyo kanuni ya imani na matendo ambayo ilikuwa inajitosheleza kabisa; na badala ya mwongozo ule usiokosea, wao wakaweka hisia zao na maono yao wenyewe, mambo ambayo hubadilikabadilika tu, wala si kanuni ya hakika. Kwa kitendo kile cha kumweka kando yule mgunduzi mkuu wa makosa na uongo [Biblia], njia ikawa imefunguliwa kumruhusu Shetani kuitawala mioyo ya watu kama apendavyo yeye.

Mmojawapo wa manabii wale alidai kwamba alikuwa ameagizwa na malaika Gabrieli. Mwanafunzi mmoja aliyejiunga naye aliacha masomo yake, akidai kwamba alikuwa amepewa na Mungu mwenyewe hekima ya kulifafanua Neno lake. Wengine, ambao kwa tabia yao walikuwa na mwelekeo wa kuwa na ushupavu wa dini usiotumia akili wakajiunga nao. Shughuli za mashabiki wale ziliamsha msisimko uliokuwa si mdogo. Mahubiri ya Lutheri yalikuwa yamewaamsha watu kila mahali kuona umuhimu wa kufanya matengenezo katika maisha yao, na sasa baadhi ya watu waliokuwa wanyofu wa moyo wakatoshwa kutokana na madai ya udanganyifu ya manabii wale wapya.

Viongozi wa tapo [kundi] lile wakaenda Vitenibergi na kuisitiza madai yao kw Melankitoni na watendakazi wenzake. Wakasema hivi: “Sisi tumetumwa na Mungu kuwafundisha watu. Tumekuwa tukiongea na Bwana; sisi tunajua kile kitakachotokea; kwa kifupi, sisi ni mitume na manabii, nasi tunamwunga mkono Lutheri.” - k.k.k., kitabu cha 9, sura ya 7.

Washupavu wa Dini Wasiotumia Akili Waleta Kipingamizi

Wanamatengenezo wale walishangaa na kuingiwa na mfadhaiko. Jambo kama lile walikuwa hawajapata kukutana nalo siku za nyuma, wala hawakujua wachukue njia gani kulikabili. Melankitoni akasema: “Ni kweli kuna roho za ajabu ndani ya watu hao; lakini ni roho za aina gani hizo?... Kwa upande mmoja, hebu na tujihadhari tusimzimishe Roho wa Mungu na kwa upande mwingine, tujihadhari tusipotoshwe na roho ya Shetani.” - k.k.k., kitabu cha 9, sura ya 7.

Tunda la mafundisho yale mapya likianza kuonekana wazi mara moja. Wakashawishiwa kuidharau Biblia au kuitupilia kando yote. Shule zikaingia katika machafuko. Wanafunzi, wakitupilia mbali kujizuia kote, wakaacha masomo yao na kujiondoa katika kile Chuo Kikuu. Watu wale waliojidhania wenyewe kuwa wangeweza kuifufua na kuiongoza kazi

ile ya Matengenezo ya Kanisa wakafanikiwa tu kuileta ukingoni mwa uharibifu. Waroma sasa wakajipatia imani tena na kushangilia kwa nguvu sana, wakisema: “Pambano moja la mwisho, na yote yatakuwa yetu.” - k.k.k., kitabu cha 9, sura ya 7.

Lutheri, akiwa pale Vartiburgi na kusikia yaliyotokea, akasema maneno haya kwa wasiwasi mwingi sana: “Mimi sikuzote nilitazamia kwamba Shetani angetutumia sisi pigo hilo.” - k.k.k., kitabu cha 9, sura ya 7. Aliitambua tabia halisi ya wale waliojifanya manabii na kuiona hatari iliyoikabili kazi ya ile kweli. Upinzani wa papa na mfalme yule wa dola haukumletea mfadhaiko mkubwa mno na dhiki kama ile aliyoionja sasa. Kutoka kwa wale waliojidai kuwa ni marafiki wa Matengenezo ya Kanisa walikuwa wamejitokeza maadui zake wabaya mno. Kweli zile zile zilizokuwa zimemletea furaha nyingi na faraja zilikuwa zinatumiwa kuchochea magomvi na kuleta machafuko ndani ya kanisa.

Vita kwa Ajili ya Kuitetea Ile Kweli

Katika kazi ile ya Matengenezo ya Kanisa, Lutheri alikuwa amesukumwa na Roho wa Mungu kusonga mbele, naye alikuwa amechukuliwa na kupelekwa mbele zaidi ya uwezo wake mwenyewe. Hakuwa amekusudia kuchukua misimamo kama ile aliyoichukua, au kufanya mabadiliko makubwa sana. Yeye alikuwa chombo tu mkononi mwa Mungu mwenye uweza wote. Hata hivyo, alitetemeka kuyaona matokeo ya kazi yake. Alikuwa amepata kusema maneno haya safari moja: “Laiti kama ningalijua kwamba mafundisho yangu ya dini yangeweza kumdhuru mtu mmoja, mtu mmoja tu, haidhuru awe mnyonge na asiyejulikana kwa kiasi gani, - jambo ambalo hayawezi kufanya, kwa maana hayo ni injili yenyewe, - ingalikuwa ni heri kwangu mimi kufa mara kumi kuliko kutoyakana.” - k.k.k., kitabu cha 9, sura ya 7.

Na sasa mji wenyewe wa Vitenibergi, kitovu halisi cha Matengenezo ya Kanisa, ulikuwa unaanguka upesi chini ya uwezo wa ushupavu wa dini usiotumia akili na kuingia katika maasi. Hali ile ya kutisha haikutokana na mafundisho ya Lutheri; lakini katika Ujerumani nzima walikuwa wanamshtaki yeye kwa hali ile. Kwa uchungu mkali wa moyo, aliuliza kwa mara nyingine: “Je, huo, basi, unaweza kuwa ndio mwisho wa kazi hii kuu ya Matengenezo ya Kanisa?” - k.k.k., kitabu cha 9, sura ya 7. Kisha, yeye alipoendelea kupigana mweleka na Mungu katika maombi yake, amani ikabubujika moyoni mwake. “Kazi hii si yangu, bali ni yako wewe,” alisema; “hutairuhusu kuharibiwa na ushirikina au na ushupavu huo wa dini usiotumia akili.” Lakini wazo la kukaa kwa muda mrefu zaidi mbali na lile pambano kwa wakati wa hatari kama ule likawa haliwezi kuungwa mkono naye. Akaamua kurudi kule Vitenibergi.

Bila kuchelewa, akaondoka kwenda katika safari yake ile ya hatari. Alikuwa chini ya marufuku katika dola ile. Maadui walikuwa na uhuru wa kumwondolea mbali maisha yake; marafiki zake walikatazwa kumsaidia au kumpa hifadhi. Serikali ile ya dola ilichukua hatua kali sana dhidi ya wafuasi wake. Lakini yeye aliona kwamba kazi ya injili ilikuwa hatarini, na katika jina la Bwana alitoka akiwa hana hofu yo yote ili kufanya vita kwa ajili ya ile kweli.

Katika barua yake aliyoandika kwa mtawala yule mwenye haki ya kumteua mfalme, baada ya kueleza kusudi lake la kuondoka kule Vartiburgi, Lutheri alisema: “Na ijulikane kwako wewe mtukufu ya kwamba mimi ninakwenda Vitenibergi chini ya ulinzi wa hali ya juu kuliko ule wa wakuu na watawala wenye haki ya kumteua mfalme. Mimi sifikirii kuomba msaada wako, Ee mtukufu, na mbali na kutaka ulinzi wako, mimi ni afadhali ningekulinda wewe mimi mwenyewe. Kama ningejua kwamba wewe mtukufu ungeweza na ungenilinda mimi, basi, nisingekwenda kabisa kule Vitenibergi. Hakuna upanga wo wote unaoweza kuiendeleza kazi hii. Mungu peke yake anapaswa kufanya kila kitu, pasipo msaada au kibali cha mwanadamu. Yule aliye na imani nyingi sana ndiye aliye na uwezo mkubwa mno wa kulinda.” - k.k.k., kitabu cha 9, sura ya 8.

Katika barua yake ya pili, iliyoandikwa akiwa njiani kuelekea Vitenibergi, Lutheri aliongeza kusema: “Mimi niko tayari kutopata upendeleo wako, Ee mtukufu, na kukabiliwa na hasira ya ulimwengu mzima. Je! wale wakazi wa Vitenibergi sio kondoo zangu? Je! Mungu hajawakabidhi kwangu? Tena, je! mimi sipaswi kujiweka katika hatari ya kifo kwa ajili yao? Zaidi ya hayo, naogopa kuona mlipuko katika nchi hii ya Ujerumani, ambao kwa huo Mungu ataliadhibu taifa letu.” - k.k.k., kitabu cha 9, sura ya 7.

Uwezo wa Neno

Kwa hadhari kubwa na unyenyekevu, lakini, kwa uamuzi na msimamo wake thabiti, yeye akaingia katika kazi yake ile. “Kwa Neno,” akasema, “ni lazima tukipindue na kukiharibu kile kilichosimamishwa kwa kutumia mabavu. Mimi sitatumia nguvu dhidi ya washirikina na wale wasioamini.... Hakuna mtu ye yote anayepaswa kushurutishwa. Uhuru ndicho kiini hasa cha imani.” - k.k.k., kitabu cha 9, sura ya 8.

Upesi ikatangazwa katika mji ule wa Vitenibergi kwamba Lutheri alikuwa amerudi na ya kwamba alitaka kuhubiri. Watu wakasongamana toka kila upande, na kanisa lile likajaa na kufurika. Akapanda mimbarani, na kwa kutumia hekima nyingi sana na upole akafundisha, akaonya, na kukemea. Akigusia juu ya njia ya baadhi yao waliotumia hatua za nguvu katika kuiondolea mbali Misa, alisema hivi:

“Misa ni kitu kibaya; Mungu anaipinga; ingepaswa kuondolewa mbali; nami ningependa kwamba katika ulimwengu mzima ingebadilishwa na mahali pake kuwekwa kile chakula cha usiku cha injili. Lakini asiwepo hata mmoja atakayetenganishwa nayo [hiyo Misa] kwa nguvu. Yatupasa kuliacha jambo hilo mkononi mwake Mungu. Neno lake halina budi kutenda kazi yake, wala sio sisi. Na kwa nini iwe hivyo? ninyi mtauliza. Kwa sababu mimi siishiki mioyo ya watu mkononi mwangu, kama vile mfinyanzi anavyoushika udongo wa mfinyanzi. Sisi tunayo haki ya kusema: *hatuna* haki ya kutenda. Hebu sisi na tuhubiri; yaliyobaki ni ya Mungu. Kama ningetumia nguvu, ningepata faida gani? Pangekuwa na kukunja uso, kufuata desturi, kuiga maneno na matendo ya wengine, kufuata maagizo ya wanadamu, na unafiki.... Lakini unyofu wa moyo usingekuwapo, wala imani, wala upendo. Pale yanapokosekana mambo hayo matatu, hukosekana yote, nami nisingetoa kikonyo hata kimoja cha mpea [tunda la kizungu kama pera] kupata matokeo kama hayo.... Mungu hufanya mambo mengi sana kwa njia ya Neno lake peke yake kuliko wewe na mimi na ulimwengu wote tuwezavyo kufanya kwa kuunganisha pamoja nguvu zetu. Mungu anaushika moyo; na moyo unapochukuliwa naye, basi, ushindi wote unakuwa umepatikana....

“Mimi nitahubiri, nitajadili, na kuandika; ila sitamshurutisha mtu ye yote, kwa maana imani ni kitendo cha hiari. Angalieni nilichofanya. Nilisimama kidete dhidi ya papa, vyeti vile vya msamaha wa dhambi, na wafuasi wa papa, lakini bila kutumia nguvu au kuleta machafuko. Nikalitanguliza Neno la Mungu; nikahubiri na kuandika - hayo ndiyo yote niliyofanya mimi. Na hata nilipokuwa nimelala usingizi,... Neno lile nililolihubiri likaupindua upapa, kiasi kwamba hakuna mkuu wala mfalme wa dola ambaye amelidhuru sana. Na hata hivyo mimi sikufanya kitu cho chote; Neno peke yake lilifanya yote. Kama mimi ningekuwa nimetaka kutumia nguvu, basi, Ujerumani yote huenda ingekuwa imegharikishwa kwa damu. Lakini matokeo yangekuwaje? Pangekuwa na maangamizi na uharibifu wa mwili pamoja na roho. Kwa hiyo, mimi nilinyamaza kimya, na kuliacha Neno peke yake kukimbia ulimwenguni kote.” - k.k.k., kitabu cha 9, sura ya 8.

Siku baada ya siku, kwa juma zima, Lutheri aliendelea kuhubiri kwa makundi yaliyaliyokuwa na hamu. Neno la Mungu likauvunjilia mbali ule msisimko wa kishupavu usio na busara ndani yake ambao ulikuwa umewapumbaza watu wale. Uwezo wa injili ukawarudisha watu wale waliokuwa wamepotoshwa na kuwaingiza katika njia ile ya kweli.

Lutheri hakuwa na hamu ya kupambana na washupavu wale ambao njia yao waliyoitumia ilileta maovu makubwa mno. Aliwatambua kuwa walikuwa ni watu wasiokuwa na akili timamu na wenye harara zisizozuilika, ambao, wakati wanadai kuwa wamepeva nuru maalum toka mbinguni, wasingeweza kustahimili kukanushwa hata kwa kiwango kidogo au kikubwa sana. Wakiwa wamejitwalia bila haki mamlaka kuu mno, walimtaka kila mtu, bila swali lo lote, kuyakubali madai yao. Lakini, walipodai kuhojiana naye, alikubali kukutana nao; naye alifanikiwa sana kuzifichua hila zao hata malaghai wale wakaondoka Vitenibergi mara moja.

Waalimu Washupavu wa Dini Walidharau Neno

Ushupavu ule wa dini usiotumia akili ulisitishwa kwa kipindi fulani; lakini miaka kadhaa baadaye ulizuka tena kwa nguvu nyingi zaidi na kuleta matokeo ya kutisha sana. Akasema hivi yule Lutheri kuwahusu viongozi wa tapo [kundi] lile: “Kwao Maandiko Matakatiifu yalikuwa ni andiko lililokufa tu, tena wote walianza kupiga makelele wakisema, ‘Roho! Roho!’ Lakini kwa hakika kabisa mimi sitafuata kule anakowaongoza roho huyo. Mungu kwa rehema zake na aniepushe mimi na kanisa hilo ambalo hakuna watu wa aina nyingine isipokuwa watakatiifu tu. Mimi natamani kukaa pamoja na wanyenyekevu, walio dhaifu, wagonjwa, wanaozijua na kuziona dhambi zao, na wale ambao mioyo yao inaugua na kuomboleza daima kumlilia Mungu toka ndani kabisa ya mioyo yao ili kupata faraja na msaada wake.” - k.k.k., kitabu cha 10, sura ya 10.

Tomaso Mintsu (Thomas Munzer), shupavu wa dini asiyetumia akili, mwenye bidii kuliko wote, alikuwa ni mtu mwenye uwezo mkubwa, ambao, kama ungetumika vizuri, ungekuwa umemwezesha kufanya mema; lakini yeye alikuwa hajapata kujifunza kanuni za kwanza za dini ile ya kweli. “Alikuwa amejawa na tamaa ya kuufanyia matengenezo ulimwengu mzima, tena alisahau, kama wafanyavyo mashabiki wengi, kwamba matengenezo yale yalipaswa kuanza kwake mwenyewe.” - k.k.k., kitabu cha 9, sura ya 8. Alikuwa na tamaa ya kupata cheo kikubwa, tena chenye mvuto, naye alikuwa hapendi kuwa wa pili hata kwa Lutheri. Alisema kwamba Wanamatengenezo, kwa kuweka mamlaka ya Maandiko mahali pa yale ya papa, walikuwa wanaanzisha tu mfumo tofauti wa upapa. Yeye mwenyewe, alidai, alikuwa ameagizwa na Mungu kuanzisha matengenezo ya kweli. “Yule aliye na roho hii,” alisema Mintsu, “anayo imani ya kweli, hata kama hawezi kuyaona kamwe Maandiko hayo katika maisha yake yote.” - k.k.k., kitabu cha 10, sura ya 10.

Waalimu wale washupavu wa dini wakajiachia kutawaliwa na hisia zao za moyoni wakalionga kila wazo na hisia ya moyoni mwao kuwa ndiyo sauti ya Mungu; kwa hiyo, wakawa wamevuka mpaka sana. Wengine hata wakachoma moto Biblia zao, wakipiga makelele, na kusema: “Andiko huu, bali roho huhuisha” [2 Kor. 3:6]. Mafundisho ya dini ya Mintsu yaliivutia sana tamaa ya wanadamu ya kuona maajabu, wakati ule ule, kwa kweli, yakakidhi [yakatosheleza] kiburi chao kwa kuweka mawazo ya kibinadamu pamoja na maoni yao mahali pa Neno la Mungu. Mafundisho yake ya dini yalipokewa na maelfu. Mara hiyo akaanza kushutumu utaratibu wote uliotumika katika ibada ya watu wote, na kutangaza kwamba kuwatii wakuu [watawala] kulikuwa ni kujaribu kumtii Mungu na Beliali [Shetani].

Mioyo ya watu, iliyokuwa tayari inanza kulitupilia mbali kongwa la upapa, pia ikawa inakosa uvumilivu wa kuwa chini ya amri za mamlaka ya serikali ya kiraia. Mafundisho ya kimapinduzi ya Mintsu, yakidai kuwa yana idhini ya Mungu, yaliwafanya wajitenge na uongozi wote na kujiachilia kufanya mambo yale waliyoyapenda pamoja na kutimiza tamaa zao. Zikafuata mandhari [picha] za kutisha mno za kuchochea watu kufanya maasi dhidi ya serikali pamoja, na mapigano, na viwanja vya Ujerumani vikaloweshwa kwa damu.

Lutheri Apata Uchungu Kutokana na Mambo Yalivyogeuka

Masumbuko makali ya moyo wake ambayo kwa muda mrefu sana uliokuwa umepita alikuwa nayo Lutheri pale Erefurti, sasa yakawa yamemlema kwa nguvu maradufu alipoyaona matokeo ya ushupavu ule wa dini usiotumia akili ambayo yalileta shutuma dhidi ya Matengenezo yale ya Kanisa. Wakuu waliokuwa wafuasi wa papa wakatangaza – na wengi walikuwa tayari kuunga mkono usemi wao - kwamba maasi yale yalikuwa ni tunda halali la mafundisho ya dini ya Lutheri. Japokuwa shtaka lile halikuwa na msingi wote kabisa, liliweza kumletea tu dhiki kubwa Mwanamatengenezo yule. Kwamba kazi ya ile kweli ipate kufedheheshwa vile kwa kujumuishwa pamoja na ushupavu ule wa dini uliokuwa mbaya kabisa, lilionekana kuwa ni jambo lililozidi uwezo wake wa kustahimili. Kwa upande mwingine, viongozi wa maasi yale walimchukia Lutheri kwa sababu alikuwa hajayapinga tu mafundisho yao ya dini na kuyakataa madai yao ya kuvuviwa na Mungu, bali alikuwa amewatangaza kuwa ni waasi dhidi ya serikali ile ya kiraia. Kwa kulipiza kisasi wakamshutumu kuwa alikuwa mnafiki mbaya. Alionekana kana kwamba amejiletea mwenyewe uadui toka kwa wakuu wale na wananchi.

Waroma wakashangilia sana, wakitazamia kushuhudia kuanguka haraka kwa Matengenezo yale ya Kanisa, tena wakamshutumu Lutheri, hata kwa makosa yale aliyokuwa akijitahidi sana kuyasahihisha. Kikundi kile cha washupavu wa dini wasiotumia akili, kwa kutoa madai yao ya uongo kuwa walikuwa wametendewa isivyo haki, walifanikiwa kulipata kundi kubwa la watu lililowaunga mkono, na, kama ilivyo mara nyingi, kwa wale wanaosimama upande wenye makosa, walikuja kuonwa kana kwamba wao ndio wafia dini. Hivyo ndivyo wale waliokuwa wanatumia nguvu zao zote kuyapinga Matengenezo yale ya Kanisa walivyosikitikiwa na kusifiwa kana kwamba wao walikuwa ndio wahanga wa ukatili na ukandamizaji ule. Ile ilikuwa ni kazi ya Shetani, walisukumwa na roho ile ile ya uasi iliyodhihirishwa kwanza kule mbinguni.

Hiyo ni Kazi ya Shetani

Sikuzote Shetani anajaribu kuwadanganya wanadamu na kuwafanya waiite dhambi kuwa ndiyo haki, na haki kuwa ndiyo dhambi. Ni mafanikio yaliyoje kazi yake hiyo imepata! Ni mara ngapi lawama na shutuma zimetupwa kwa watumishi waaminifu wa Mungu kwa sababu wao wanasimama bila hofu kuitetea ile kweli! Wanadamu ambao ni vibaraka tu wa Shetani wanatukuzwa na kusifiwa mno, na hata kuonwa kama wao ndio wafia dini, ambapo wale ambao wangestahili kuheshimiwa na kusaidiwa kwa ajili ya uaminifu wao kwa Mungu, wanaachwa na kusimama peke yao, wakishukiwa vibaya na kukosa kuaminiwa.

Utakatifu wa bandia, utakaso wa uongo, bado ungali unatenda kazi yake ya udanganyifu. Chini ya mifumo mbalimbali unaonyesha roho ile ile kama katika siku zile za Lutheri, huigeuzia kando mioyo ya watu mbali na Maandiko na kuwaongoza watu kufuata hisia zao wenyewe pamoja na maono yao kuliko kujisalimisha na kuitii Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. Hii ni mojawapo ya hila za Shetani inayofanikiwa vibaya sana kwa kuzitupa shutuma zake dhidi ya usafi wa maisha yao na dhidi ya ile kweli.

Bila hofu Lutheri akaitetea injili ile dhidi ya mashambulio yaliyotoka kila upande. Neno la Mungu likajionyesha lenyewe kuwa ndiyo silaha yenye nguvu katika kila pambano lililotokea. Akiwa na Neno lile alipigana vita dhidi ya mamlaka aliyojinyakulia papa isivyo halali, na dhidi ya falsafa mantiki (rationalistic philosophy) ya wanazuo [iliyodai kwamba kutumia akili ni chimbuko bora la maarifa kuliko kutegemea hisia za moyoni], wakati ule ule alisimama kidete kama mwamba dhidi ya ushupavu ule wa dini usiotumia akili ambao ulijaribu kujiunga na Matengenezo yale ya Kanisa.

Kila moja ya nguvu zile zilizoleta upinzani ule ilikuwa inayaweka kando Maandik Matakatifu kwa njia yake yenyewe na kuitukuza hekima ya wanadamu kuwa ndiyo chimbuko la ile kweli na maarifa ya dini. Nadharia ile ya kutumia akili kama chimbuko la maarifa huiabudu akili kama sanamu na kuifanya iwe kigezo [kipimo] cha dini. Uroma, ukidai kwa ajili ya mtawala wake papa uvuvio ulioshuka chini katika mstari usiokatika toka kwa mitume kuja kwetu, ambao kwa wakati wote haubadilikibadiliki, unatoa nafasi ya kutosha kwa kila aina ya ubadhirifu [matumizi mabaya ya fedha] na ufisadi [uasherati] kuweza kujificha chini ya

utakatifu wa utume ule uliorithiwa toka kwa mitume. Uvuvio ule uliodaiwa na Mintsu na wenzake haukutoka kwenye chimbuko lililo juu kuliko upuuzi wa mawazo yao, na mvuto wake ukachochea maasi dhidi ya mamlaka zote, zile za kibinadamu au ya Mungu. Ukristo wa kweli unalipokea Neno la Mungu kama nyumba kuu ya hazina ya ile kweli iliyovuviwa na kama kipimo cha uvuvio wote.

Baada ya kurudi kwake toka Vartiburgi, Lutheri aliikamilisha kazi yake ya kutafsiri Agano Jipya, na muda mfupi tu baada ya hapo injili ile ikatolewa kwa watu wa Ujerumani katika lugha yao wenyewe. Tafsiri hiyo ilipokelewa kwa furaha kubwa na wote walioipenda ile kweli; lakini ilikataliwa kwa dharau na wale waliochagua kufuata mapokeo ya wanadamu [Marko 7:5-13].

Makasisi [mapadre] wakaingiwa na hofu kwa wazo la kwamba watu wa kawaida sasa wangeweza kujadiliana nao juu ya kanuni za Neno la Mungu, na ya kwamba ule ujinga wao waliokuwa nao [wa kukosa kuyajua Maandiko] ungeweza kufichuliwa [na watu] kwa njia ile. Silaha za kutumia akili yao ya kimwili zilikuwa hazina nguvu kabisa dhidi ya upanga ule wa Roho [Efe. 6:17]. Roma akatumia mamlaka yake yote kuzuia kutawanywa kwa Maandiko yale; lakini amri, laana, na mateso yake, mambo hayo vile vile yakawa ni kazi bure kabisa. Kadiri [Roma] alivyozidi kuilaani na kuipiga marufuku Biblia, ndivyo kadiri hamu ya watu ilivyozidi kuwa kubwa ya kutaka kujua ilikuwa inafundisha nini hasa. Wale wote walioweza kusoma walikuwa na hamu ya kujifunza wao wenyewe Neno lile la Mungu. Walikwenda nalo ko kote, na kusoma na kulisoma tena, wala hawakuweza kutosheka mpaka walipokuwa wamekariri sehemu zake kubwa. Akiona jinsi Agano Jipya lilivyopokelewa na kupendwa, Lutheri akaanza mara moja kulitafsiri lile la Kale, na kulichapisha sehemu kwa sehemu mara tu alipomaliza kutafsiri sehemu zile.

Maandiko yale ya Lutheri yalipokelewa kwa namna ile ile mjini na vijijini. Kile Lutheri na wenzake walichokitunga, wengine walikitawanya. Watawa, wakiwa wameamini kwamba yale masharti ya utawa waliyopewa hayakuwa halali, wakatamani kubadilisha maisha yao ya muda mrefu waliyoishi kivivu kwa yale ya kufanya kazi kwa jasho lao, lakini kutokana na ujinga wao mkubwa mno wa kulitangaza Neno la Mungu, wakasafiri kupitia katika majimbo wakivizuru vijiji na nyumba ndogo za kule shamba, ambako waliviuza vitabu vya Lutheri na marafiki zake. Ujerumani nzima ikaparamiwa na kundi kubwa la wauzaji wa vitabu vile vya dini.” - k.k.k., kitabu cha 9, sura ya 11.

Matokeo ya Kusoma Maandiko

Maandiko yale yalichunguzwa kwa hamu kubwa sana na matajiri kwa maskini, na wasomi kwa wasiojua kusoma. Usiku waalimu wa shule za vijijini waliyasoma kwa sauti kubwa kwa vikundi vidogo vilivyokusanyika nyumbani. Kwa kila juhudi iliyofanywa, baadhi ya watu wakaiamini ile kweli na kulipokea lile Neno kwa furaha, nao kwa zamu yao wakawaambia wenzao habari zile njema.

Maneno yale ya uvuvio yakawa yamethibitishwa, yaliyosema: “Kufafanusha maneno yako kwatia nuru, na kumfahamisha mjinga.” Zaburi 119:130. Kujifunza Maandiko kukaleta badiliko kubwa katika akili na mioyo ya watu. Utawala wa papa ulikuwa umeweka juu ya raia zake kongwa zito la chuma lililowashikilia katika ujinga na kuwashusha hadhi yao. Kuadhimisha taratibu za dini za kishirikina kulikuwa kumeimarishwa kwa uangalifu sana; lakini katika ibada yao ile yote moyo wao na akili yao vikawa na sehemu ndogo mno ya kufanya. Mahubiri yale ya Lutheri, yakiziweka wazi kweli zile zilizoeleweka wazi za Neno la Mungu, na kisha lile Neno lenyewe lililowekwa mikononi mwa watu wale wa kawaida, lilikuwa limeziamsha akili zao zilizokuwa zimelala, sio tu kwa madhumuni ya kuitakasa na kuiadilisha tabia yao ya kiroho, bali kuwapa nguvu mpya na ukali wa akili yao.

Watu wa kila daraja walionekana wakiwa na Biblia zao mikononi, wakiyatetea mafundisho yale ya Matengenezo ya Kanisa. Wafuasi wa papa waliokuwa wamewaachia makasisi na watawa kujifunza Maandiko, sasa wakawataka waje mbele yao na kuyakanusha mafundisho yale

mapya. Lakini, wao kwa namna ile ile wakiwa ni wajinga wa yale Maandiko na wa uweza wa Mungu, makasisi pamoja na watawa wale wakashindwa kabisa na wale waliokuwa wamewashutumu kuwa walikuwa hawajasoma, tena ni wazushi. “Jambo la kusikitisha,” alisema mwandishi mmoja wa Kikatoliki, “ni kwamba Lutheri alikuwa amewashawishi wafuasi wake kutokuwa na imani na maandiko mengine yo yote zaidi ya yale Maandiko Matakatiifu.” - D’Aubigne, kitabu cha 9, sura ya 11. Makundi yaliweza kukusanyika kuisikiliza ile kweli ikitetewa na watu wenye elimu ndogo sana, na hata kujadiliwa nao pamoja na Wanatheolojia wasomi na wenye ufasaha wa maneno. Ujinga wa kufedhehesha wa wakuu wale ulidhihirika wakati hoja zao zilipojibiwa kwa mafundisho yaliyokuwa rahisi ya Neno la Mungu. Vibarua, wanajeshi, wanawake, na hata watoto walikuwa wanayafanamu mafundisho ya Biblia kuliko makasisi na madaktari wale wasomi.

Tofauti iliyokuwapo kati ya wanafunzi wale wa injili na watetezi wale wa ushirikina wa kipapa haikuonekana kupungua kuonekana katika safu za wasomi wale wa Biblia na miongoni mwa watu wa kawaida. “Kuwapinga wale mashujaa wa zamani wa utawala ule msonge wa kidini, waliokuwa wamedharau kujifunza lugha na kukuza usomaji wao wa vitabu, ... walikuwa ni vijana wale wenye moyo mkarimu, waliotumia muda wao kujifunza, kuyachunguza Maandiko, na kujiweka katika hali ya kuzifahamu kazi zile [vitabu vile] bora za zama za kale. Wakiwa na akili iliyotaka kushughulishwa, roho iliyoadilishwa, na moyo shujaa, vijana wale wanaume kwa muda mfupi sana wakawa wamejipatia ujuzi ambao kwa kipindi kirefu kuanzia pale hapakuwa na watu walioweza kushindana nao.... Kwa hiyo, watetezi wale vijana wa Matengenezo ya Kanisa walipokutana na madaktari wale [wa falsafa] wa Kiroma katika kusanyiko lo lote, waliwashambulia kwa urahisi na kwa imani kiasi kwamba watu wale wajinga [madaktari wale wa Kiroma] wakawa wanababaika, na kutahayari, na kuangukia katika dharau waliyostahili mbele ya macho ya watu wote.” - k.k.k., kitabu cha 9, sura ya 11.

Makasisi wale wa Kiroma walipoona washiriki wao wanazidi kupungua, waliomba msaada wa majaji, na kwa kila njia iliyokuwa katika uwezo wao walijitahidi sana kuwarudisha wasikivu wao. Lakini watu wale walikuwa wamepata katika mafundisho yale mapya ya dini kile kilichokidhi mahitaji ya roho zao, ndipo wakawapa kisogo wale waliokuwa wamewalisha kwa muda mrefu sana kwa makapi yasiyofaa kitu ya taratibu zao za ibada zilizojengwa juu ya ushirikina na mapokeo ya wanadamu [Yer. 23:25-29; Mk. 7:1-13].

Mateso yalipochochewa dhidi ya waalimu wa ile kweli, wakayazingatia maneno haya ya Kristo: “Lakini watakapowafukuza katika mji huu, kimbilieni mwingine.” Mathayo 10:23. Nuru ile ikaangaza kila mahali. Wakimbizi wale waliweza kupata mahali fulani mlango wa ukarimu uliokuwa umefunguliwa kwa ajili yao, nao, walipokuwa pale, waliweza kumhubiri Kristo, wakati mwingine kanisani, au, wakati fursa [nafasi] ile ilipokataliwa kutolewa kwao, walihubiri katika nyumba za watu binafsi au katika sehemu za wazi. Po pote pale walipoweza kuwapata wasikivu palikuwa ni hekalu lililowekwa wakf. Kweli, ilipokuwa ikihubiriwa kwa nguvu na imani kama ile, ikaenea kwa uwezo usioweza kuzuilika.

Ikawa ni kazi bure kabisa kuwaomba wenye mamlaka ya kanisa na serikali kuuvunjilia mbali uzushi ule. Ikawa ni kazi bure kwao kutumia kifungo, mateso, moto, na upanga [Dan. 11:33,34; Ufu. 6:8; 17:6]. Waumini maelfu walitia muhuri imani yao kwa damu yao, na hata hivyo, kazi ile ikasonga mbele. Mateso yalisaidia tu kuieneza ile kweli, na ushupavu ule wa dini usiotumia akili ambao Shetani alijitahidi kujiunga nao ulileta matokeo yaliyofanya tofauti iwe dhahiri zaidi kati ya kazi ile ya Shetani na kazi ya Mungu.

SURA YA 11

Wakuu Wa Nchi Wapinga

Ushuhuda mmojawapo ulio bora kuliko wote uliopata kusemwa kuyaunga Matengenezo ya Kanisa ulikuwa ni ule wa Kupinga [Kuprotesti] kulikotolewa na wakuu wale wa nchi wa Ujerumani katika Baraza lililofanyika pale Spaya (Spires) mwaka ule wa 1529. Ujasiri, imani, na uthabiti wa watu wale wa Mungu ulivipatia vizazi vilivyofuata uhuru wao wa mawazo na wa dhamiri. Kupinga [Kuprotesti] kwao kukalipa kanisa lile la Matengenezo ya Kanisa jina la Kiprotestanti; kanuni zake zilianzisha “msingi halisi wa Uprotestanti.” - D’Aubigne, kitabu cha 13, sura ya 6.

Siku ya giza na ya kuogofya ilikuwa imefika kwa Matengenezo yale ya Kanisa. Licha ya ile Amri iliyotolewa pale Voromu, iliyomtangaza Lutheri kuwa ni haramia na kuyapiga marufuku mafundisho yake ya dini, kuchukuliana na dini ile mpaka pale kulikuwa kumedumu katika dola yote. Maongozi yake Mungu yalikuwa yameyazuia majeshi yaliyoipinga ile kweli. Chalesi wa V alinuia kuukandamiza Uprotestanti, lakini mara nyingi alipoinua mkono wake juu ili kuupa kipigo cha mwaka alikuwa amelazimishwa kukigeuzia kando kipigo kile. Tena na tena maangamizi ya mara moja ya wale wote waliodiriki wenyewe kuipinga Roma yalionekana kuwa yalikuwa karibu sana kutokea; lakini ilipofika dakika ile majeshi ya Waturuki yakaonekana kwenye mpaka wa mashariki, au mfalme wa Ufaransa, au hata papa mwenyewe, akiwa na wivu kuona kuongezeka kwa ukuu wa mfalme yule wa dola, alifanya vita dhidi yake; na hivyo katikati ya vita na machafuko ya mataifa, Matengenezo yale ya Kanisa yakawa yameachwa kupata nguvu na kuenea.

Hatimaye, kwa vyo vyote vile, watawala wale wa kipapa walikuwa wameukomesha uadui wa muda mrefu kati yao, ili wapate kufanya kazi yao pamoja dhidi ya Wanamatengenezo wale wa Kanisa. Baraza lile la Spaya katika mwaka ule wa 1526 lilikuwa limelipa kila jimbo linalojitawala uhuru wake katika mambo ya dini mpaka mkutano wa wote utakapokutana. Lakini upesi kabla hatari zile hazijapita zilizosababisha kibali kile kutolewa, mfalme yule wa dola akaitisha Baraza la pili kukutana kule Spaya mwaka wa 1529 kwa kusudi la kuuvunjilia mbali uzushi ule. Wakuu walipaswa kushawishiwa, kwa njia ya amani kama ingewezekana, ili wapate kusimama kinyume na yale Matengenezo ya Kanisa; lakini kama njia zile zingeshindwa, basi, Chalesi alikuwa tayari kutumia upanga wake.

Wafuasi wa papa wakashangilia sana. Wakajitokeza pale Spaya kwa idadi kubwa, na kuonyesha waziwazi chuki yao dhidi ya Wanamatengenezo na wale wote waliowapendelea. Melankitoni alisema: “Sisi ni mavi na takataka za ulimwengu huu; lakini Kristo atawaangalia hapa chini watu wake maskini, na kuwahifadhi.” - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 5. Wakuu wale wa nchi walioipokea imani ya Kiinjili ambao walihudhuria katika Baraza lile walikatazwa isihubiriwe injili hata katika makao yao. Lakini watu wale wa Spaya walikuwa na kiu ya Neno la Mungu, na licha ya marufuku ile, maelfu wakamiminika kwenda kwenye ibada iliyoendeshwa katika kanisa dogo la yule mtawala wa Saksoni, mwenye haki ya kumteua mfalme.

Jambo lile likauharakisha mgogoro ule kufikia kilele chake. Ujumbe kutoka kwa mfalme yule wa dola ulilitangazia Baraza lile kwamba kwa kuwa azimio lile lililotoa uhuru wa dhamiri lilikuwa limeleta machafuko makubwa, mfalme wa dola alitaka libatilishwe. Kitendo kile cha kidikteta kiliamsha hasira na hofu ya Wakristo wa Kiinjili. Mmoja wao akasema: “Kristo ameangukia tena mikononi mwa Kayafa na Pilato.” Waroma wakawa wakali sana. Mfuasi wa papa mwenye itikadi kali alitangaza, akasema, “Waturuki ni bora kuliko Walutheri; kwa maana Waturuki wanaadhimisha siku za mfungo, na Walutheri wanazivunja. Endapo tutalazimika kuchagua kati ya Maandiko Matakatifu ya Mungu na mafundisho ya uongo ya zamani ya kanisa, sisi tutapaswa kuyakataa hayo ya kwanza.” Melankitoni akasema: “Kila siku, mkutano unapokuwa umejaa watu, Faba (Faber) anatutupia jiwe jipya sisi wanainjili.” - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 5.

Kuvumilia dini ya wengine kulikuwa kumeamriwa kisheria, na majimbo yale ya Kiinjili yakaazimu kupinga kuingiliwa kati kwa haki zao. Lutheri, akiwa angali bado chini ya amri ya kumpiga marufuku iliyowekwa kwa Amri ile ya Voromu, hakuruhusiwa kuhudhuria pale Spaya; lakini mahali pake pakajazwa na watendakazi wenzake na wakuu wa nchi ambao Mungu alikuwa amewainua kuitetea kazi yake katika wakati ule wa hatari. Mtukufu Frederiki wa Saksoni, mlinzi wa zamani wa Lutheri, alikuwa ameondolewa kwa kifo; lakini yule mtawala wa jimbo, Yohana (John), ndugu yake na mrithi wake, alikuwa ameyakaribisha Matengenezo yale ya Kanisa kwa furaha, na yeye akiwa rafiki mpenda amani, alionyesha juhudi kubwa na ujasiri mwingi katika mambo yote yaliyohusiana na ile imani.

Kukabiliana na Hatari Kubwa Pale Spaya

Makasisi wale wakadai kwamba majimbo yale yaliyoyakubali Matengenezo ya Kanisa yajisalishe bila maswali kwa utawala ule wa Roma. Wanamatengenezo, kwa upande mwingine, walidai waendeleo kupewa uhuru uliokuwa umetolewa kuanzia siku zile za nyuma. Hawakuweza kukubali kuwa Roma iyatawale tena majimbo yale yaliyokuwa yamelipokea Neno la Mungu kwa furaha nyingi mno.

Kama njia ya kufikia maridhiano mwishowe ikapendekezwa kwamba mahali pale ambapo Matengenezo ya Kanisa yalikuwa hayajaanzishwa, Amri ile ya Voromu ingesimamiwa kwa ukali sana; na ya kwamba “katika [majimbo] yale ambako watu walikuwa wameacha kuifuata (amri hiyo), na ambako wasingeweza kuyafuata [Matengenezo ya Kanisa] bila kuwapo hatari ya kufanya maasi, basi, kule walau wasingefanya matengenezo yo yote mapya, wasingegusa jambo lo lote ambalo halijaleta mashindano kule, wasingepinga kuadhimisha Misa, wasingemruhusu Mkatoliki wa Roma awaye yote kupokea Ulutheri.” - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 5. Sheria

hiyo iliyopendekezwa ilipitishwa na Baraza lile, kwa kuridhika sana wale makasisi wa papa na maaskofu wao.

Kama amri hiyo ingetekelezwa, basi, “Matengenezo yale ya Kanisa yasingeweza kuenezwa mbali ... mahali kule ambako yalikuwa bado hayajulikani, wala yasingeweza kuimarishwa juu ya misingi imara ... pale ambapo tayari yalikuwapo.” - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 5. Uhuru wa kusema ungekuwa umepigwa marufuku. Kuongoa roho kwa aina yo yote ile kusingeruhiwa. Na kutokana na vipingamizi vile pamoja na makatazo yale, marafiki wale wa Matengenezo ya Kanisa walitakiwa kutii mara moja. Matumaini uliyokuwa nayo ulimwengu yalionekana kana kwamba yalikuwa karibu sana kuzimwa. “Kuanzishwa tena kwa ule utawala msonge wa Kiroma ... kungeyarejesha bila kukosa maovu yale ya zamani,” na nafasi ingeweza kupatikana kwa urahisi ya “kukamilisha uharibifu wa kazi ile iliyokuwa tayari imetikiswa vibaya” kutokana na ushupavu ule wa dini usiotumia akili pamoja na ule mfarakano. - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 5.

Mambo Makuu Yako Hatarini

Kundi lile la Kiinjili lilipokutana ili kushauriana, kwa mfadhaiko kila mmoja akamwangualia mwenzake bila kuwa na neno la kusema. Toka kwa mmoja kwenda kwa mwingine swali hili likapita: “Jambo gani lifanyike?” Mambo makubwa ya ulimwengu mzima yalikuwa hatarini. “Je! hivi wakuu wa Matengenezo ya Kanisa wakubali, na kuipokea amri hiyo? Ni kwa urahisi gani wakati wa hatari ile, ambayo, kusema kweli, ilikuwa kubwa sana, Wanamatengenezo wale wangeweza kuhojiana wenyewe na kuchukua njia isiyo sahihi! Ni visingizio vingapi vilivyowezekana kutoa na sababu nzuri ambazo wangeweza kuzipata kwa kukubali kwao. Wakuu wa nchi wale wa Kilutheri walipewa uhuru wa kuendelea na dini yao. Upendeleo ule ulitolewa kwa wote waliokuwa raia zao ambao, kabla ya kupitishwa kwa sheria ile iliyokuwa imependekezwa, walikuwa wameupokea mtazamo ule wa Kimatengenezo. Je! ule usingewatosheleza wao? Ni hatari ngapi ambazo kule kukubali kwao kungeweza kuziepusha! Ni hatari zipi na mapambano gani yaliyokuwa hayajulikani ambayo upinzani wao ule ungeweza kuwatumbukiza ndani yake? Nani ajuaye ni nafasi gani nzuri ambazo siku zile za usoni zingeweza kuwaletea? Hebu na tuipokee amani kwa moyo wote; hebu na tuwe tayari kuzungumzia amani ambayo Roma ananyosha mkono wake kutupa sisi, na kuyafunga majeraha yake aliyopata katika nchi hii ya Ujerumani. Kwa sababu kama hizo Wanamatengenezo wale wangeweza kujihesabia haki kwa kuchukua njia ambayo kwa hakika ingeingamiza kazi yao katika muda usio mrefu.

“Kwa furaha, wao wakaichunguza kanuni ambayo kwayo mpango ule ulikuwa umejengwa juu yake, nao wakatenda kwa imani. Je, hivi ile ilikuwa ni kanuni gani? Ilikuwa ni haki ya Roma kutumia nguvu katika kuilazimisha dhamiri ya mtu [yaani, kumkataza mtu kumwabudu Mungu kama apendavyo mwenyewe] na kukataza uhuru wa mtu kuweza kuuliza-uliza habari fulani. Lakini, je! wao wenyewe pamoja na wale raia zao wa Kiprotestanti hawakuwa na uhuru wa kufurahia ile dini yao? Ndiyo, walikuwa nao, kama upendeleo maalum tu kwao uliowekwa katika mpango ule, lakini sio kama haki yao. Kwa wale wote waliokuwa nje ya mpango ule, kanuni hiyo kuu ya mamlaka ile ilipasa kutawala; dhamiri ya mtu ilikuwa nje ya uwezo wa mahakama [yaani, mahakama isingeweza kuingilia masuala ya dhamiri]. Roma ndiye alikuwa hakimumu asiyekosea hata kidogo, tena ilikuwa ni lazima kumtii yeye. Kuukubali mpango ule uliopendekezwa kungekuwa ni kukubali kabisa kwamba uhuru wao wa dini ungepaswa kuwa ndani ya mipaka ya jimbo lile la Saksoni lililopokea imani ile ya Matengenezo; na kuhusu ule Ulimwengu wote wa Kikristo uliobaki, uhuru wa mtu kuuliza-uliza habari yo yote pamoja na kuikiri imani ile ya Matengenezo, mambo hayo yangukuwa ni makosa ya jinai, na lazima yangepatilizwa kwa kufungwa katika gereza la chini ya ardhi, na kuchomwa moto kwenye mti ule wa kuchomea watu. Je! wangeafiki kuufanya uhuru wa dini uwe wa eneo fulani tu? Kuruhusu itangazwe kwamba Matengenezo yale ya Kanisa yalikuwa yamejipatia mwongofu [muumini] wake wa mwisho? Kwamba yalikuwa yameshindwa kusonga mbele yakiwa katika ekari yake ya mwisho yaliyokuwa yameifikia? Na ya kwamba po pote Roma ilipotawala katika

saa ile, pale ufalme wake ungedumu milele? Je! wale Wanamatengenezo wangedai kwamba hawakuwa na hatia ya damu ya mamia na maelfu ya wale ambao, kwa kutekelezwa mpango ule, wangelazimika kuyatoa maisha yao mhanga [kuwa tayari kuuawa] katika nchi zile za kipapa? Jambo lile, katika saa ile kuu sana, lingekuwa ni kuisaliti kazi ile ya injili pamoja na uhuru wa Ulimwengu wote wa Kikristo.” - Wylie, kitabu cha 9, sura ya 15. Waliona kwamba ni afadhali wao wange”achana na kila kitu, hata yale majimbo yao, taji zao, pamoja na maisha yao.” - D’Aubigne, kitabu cha 13, sura ya 5.

“Hebu sisi na tuikatae amri hii,” wakasema wakuu wale wa nchi. *Katika mambo yale yanayohusu dhamiri ya mtu* [utashi wa mtu wa kuchagua kumwabudu Mungu kama apendavyo mwenyewe] *walio wengi hawana uwezo wo wote.*” Wajumbe wale wakatangaza, wakasema: “Ni kwa amri ile ya mwaka wa 1526 sisi tunawiwa kwa amani ambayo dola hii inaifurahia: basi, kule kuifutilia mbali kungeweza kuijaza nchi nzima ya Ujerumani na wasiwasi na migawanyiko. Baraza hili halina uwezo wo wote kabisa wa kufanya zaidi ya kuhifadhi uhuru wa dini mpaka hapo halmashauri itakapokutana.” - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 5. Kuulinda uhuru wa dhamiri ya mtu ndilo jukumu la serikali, na huo ndio mpaka wa mamlaka yake katika masuala ya dini. Kila serikali ya kidunia inayojaribu kurekebisha au kulazimisha maadhimisho fulani ya kidini kwa kutumia mamlaka ya kiserikali inaitupilia mbali kanuni ile ile hasa ambayo Mkristo wa Kiinjili aliipigania vizuri sana.

Wafuasi wale wa papa wakadhamiria kuuzima ule waliouita “ukaidi usio na hofu. Wakaanza kwa kujaribu kuleta mgawanyiko miongoni mwa wale waliounga mkono yale Matengenezo ya Kanisa na kuwatisha sana wote waliokuwa hawajaonyesha waziwazi upendeleo wao kwa Matengenezo yale ya Kanisa. Wawakilishi wa miji ile iliyo huru mwisho waliitwa mbele ya Baraza lile na kutakiwa kutangaza iwapo watakubaliana na masharti yale yaliyowekwa katika mapendekezo yale. Wakaomba kuchelewesha kidogo, lakini bila mafanikio. Walipoletwa kuhojiwa mbele ya Baraza, karibu nusu ya idadi yao walikuwa upande wa Wanamatengenezo. Wale ambao kwa njia ile walikataa kuachilia mbali uhuru wa dhamiri ya mtu na haki ya kila mtu kuamua mambo yake, walijua fika ya kwamba msimamo wao ule uliwaweka kuwa lengo dhahiri la ukosoaji kwa siku za mbele, kupata shutuma, na mateso. Akasema maneno haya mmojawapo wa wajumbe wale: “Ama ni lazima sisi tulikane Neno la Mungu, ama - tuchomwe moto.” - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 5.

Msimamo Bora wa Wakuu wa Nchi

Mfalme Fedinandi (Ferdinand), mwakilishi wa mfalme yule wa dola katika Baraza lile, aliona kwamba amri ile ingeleta mgawanyiko mkubwa sana, isipokuwa kama wakuu wale wa nchi wangeweza kushawishiwa kuikubali na kuiunga mkono. Kwa hiyo, akajaribu mbinu ya kutumia ushawishi, akijua fika ya kwamba kutumia nguvu kwa watu kama wale kungewafanya tu kuwa washupavu zaidi. Yeye “akawaomba wakuu wale wa nchi kuikubali amri ile, akiwahakikishia kwamba mfalme wa dola atapendezwa sana nao.” Lakini watu wale waaminifu waliikubali mamlaka ile iliyo juu ya zile za watawala wa kidunia, nao wakajibu kwa utulivu, wakasema: “Sisi tutamtii mfalme wa dola katika kila jambo linaloweza kuchangia kudumisha amani pamoja na heshima ya Mungu.” - k.k., kitabu cha 13, sura ya 5.

Mbele ya Baraza lile mfalme yule akatangaza kwa mtawala yule mwenye haki ya kumteua mfalme na rafiki zake kwamba amri ile “ilikuwa karibu kuandikwa katika mfumo wa amri ya dola,” na ya kwamba “njia pekee iliyobaki kwao ilikuwa ni kukubaliana na wengi.” Akiisha kusema vile, aliondoka katika mkutano ule, bila kuwapa nafasi yo yote Wanamatengenezo wale ya kutafakari au kutoa jibu. “Ikawa ni kazi bure kutuma ujumbe kwake kumsihi mfalme yule arudi.” Kwa yale malalamiko yao ya kupinga, yeye alijibu tu, akasema: “Ni jambo lililokwisha kukatwa; kutii ndiyo yote yatakiwayo.” - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 5.

Watu wa kundi lile la mfalme wa dola walikuwa na hakika kwamba wale Wakuu wa nchi wa Kikristo wangeng’ang’ania Maandiko Matakatiifu kuwa ndiyo bora kuliko mafundisho ya wanadamu pamoja na matakwa yao; tena walijua kwamba po pote pale ambapo kanuni ile

ilikubalika, upapa hatimaye ungeweza kupinduliwa kabisa. Lakini, kama maelfu walioishi kuanzia siku zao, wao wakiviangalia tu vitu vile “vinavyoonekana kwa macho,” wakajigamba kwamba lengo la mfalme yule wa dola pamoja na lile la papa lilikuwa na nguvu, na ya kwamba lile la Wanamatengenezo lilikuwa halina nguvu. Wale Wanamatengenezo kama wangukuwa wameutegemea msaada wa wanadamu peke yake, wangukuwa hawana uwezo wa wote kama walivyofikiri wafuasi wale wa papa. Lakini ingawa walikuwa wanyonge kwa idadi yao, tena walikuwa hawapatani na Roma, walikuwa na nguvu yao. Walitoa malalamiko yao “kutoka katika taarifa ya Baraza lile kwenda kwenye Neno la Mungu, na toka kwa mfalme wa dola Chalesi kwenda kwa Yesu Kristo, Mfalme wa wafalme na Bwana wa mabwana.” - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 6.

Fedinandi alipokataa kuyafikiria maoni yao ya haki yaliyotoka moyoni mwao, wakuu wale wa nchi waliamua kutojali kule kutokuwapo kwake, lakini wakaleta Hati yao ya Kupinga mbele ya mkutano ule wa taifa bila kuchelewa. Basi, tamko lenye maneno haya mazito likatayarishwa na kupelekwa mbele ya Baraza lile:

“Sisi, kwa njia ya hati hii, tunapinga [tunaprotesti] mbele za Mungu, Muumbaji wetu pekee, Mlinzi na Mkombozi wetu, na ambaye siku moja atakuwa Hakimu wetu, tena tunapinga mbele ya wanadamu wote pamoja na viumbe vyote, kwamba sisi, kwa niaba yetu na kwa niaba ya watu wetu, hatukubaliani, wala hatufungamani kwa njia iwayo yote ile na amri hiyo ili yopendekezwa katika jambo lo lote lililo kinyume na Mungu, kinyume na Neno lake Takatifu, kinyume na haki ya dhamiri yetu, kinyume na wokovu wa roho zetu.

“Nini! ati, sisi tuithibitishe amri hiyo! Tunatoa dai letu kwamba Mungu Mwenyezi anapomwita mwanadamu ili apate kumjua yeye, mwanadamu yule, hata hivyo, hawezi kuupokea ujuzi huo wa Mungu!” “Hakuna fundisho la dini la hakika ila lile linalopatana na Neno la Mungu.... Bwana anakataza kufundisha fundisho jingine lo lote.... Maandiko Matakatfu yanapaswa kufafanuliwa kwa mafungu mengine yaliyo wazi zaidi,.... Kitabu hiki Kitakatifu, katika mambo yote ambayo ni ya muhimu kwa Mkristo, ni rahisi kukielewa, tena kimekusudiwa kulifukuzia mbali giza. Sisi tumeazimia, kwa neema yake Mungu, kudumisha mahubiri safi na ya pekee ya Neno lake tu, kama lilivyo katika vitabu vya Biblia vya Agano la Kale na Agano Jipya, pasipo kuongeza kitu cho chote juu yake ambacho kinaweza kuwa kinyume navyo. Neno hili ndiyo kweli peke yake; ni kanuni ya hakika ya kupimia mafundisho yote ya dini pamoja na maisha yote, wala haiwezi kamwe kutukosesha wala kutudanganya. Yule ajengaye juu ya msingi huu atasimama kidete dhidi ya nguvu zote za kuzimu [jehnum], ambapo ubatili wote wa kibinadamu uliowekwa kupingana nao [huo msingi mkuu] utaanguka chini mbele za uso wa Mungu.”

“Kwa ajili hiyo, tunalikataa katakata kongwa hilo lililowekwa juu yetu.” “Wakati uo huo sisi tunatarajia kwamba mtukufu mfalme wetu atajiheshimu mbele yetu kama mkuu wa nchi Mkristo anayempenda Mungu juu ya mambo yote; na sisi tunatangaza wenyewe kwamba tuko tayari kumpa yeye, pamoja na ninyi mabwana wakashamu [waheshimiwa], upendo wetu wote pamoja na utii ambao ni jukumu letu la haki na halali kutoa.” - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 6.

Baraza lile liliguswa sana. Wengi wao walijawa na mshangao na hofu kuona ujasiri wa wale waliopinga. Siku za usoni kwao zikaonekana kuwa zina dhoruba wala hazina uhakika wa wote. Mfarakano, vita, na umwagaji damu vilionekana kana kwamba haviwezi kuepukika. Lakini wale Wanamatengenezo, wakiwa na hakika kwamba madai yao ni ya haki, tena wakiutegemea mkono wa Mungu Mwenye Uweza wote, walikuwa “wamejawa na ujasiri, tena walikuwa na msimamo thabiti.”

“Kanuni zilizomo ndani ya Hati hii maarufu ya Kupinga [Kuprotesti] ... ndizo zinazojenga msingi halisi wa Uprotestanti. Basi, Hati hii ya Kupinga inapinga maovu mawili yanayofanywa na mwanadamu katika masuala ya imani: la kwanza, ni kule kujiingiza kwa hakimu wa serikali, na la pili ni ile mamlaka ya kidikteta ya kanisa. Mahali pa maovu hayo Uprotestanti unauweka uwezo wa dhamiri ya mtu kuwa unaupita ule wa hakimu, na mamlaka ya Neno la Mungu kuwa yanayapita yale ya kanisa lile linaloonekana. Kwanza kabisa, [Hati hii] inakataa katakata mamlaka ya serikali kuingilia mambo ya Mungu, tena inasema pamoja na manabii na mitume,

“*Imetupasa kumtii Mungu kuliko wanadamu*” [Mdo. 5:29]. Mbele ya taji ya mfalme huyo wa dola, Chalesi wa Tano, [Hati hii] inaiinua juu zaidi taji ya Yesu Kristo. Lakini [Hati hii] inaendelea kusema zaidi ya hayo; inaweka msingi wa kanuni hii isemayo kwamba mafundisho yote ya wanadamu ni lazima yatii maneno aliyosema Mungu.” - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 6. Zaidi ya hayo, Wapingaji [Waprotestanti] wale walikuwa wameithibitisha haki yao ya kunena kwa uhuru kabisa imani yao kuhusu ile kweli. Sio tu kwamba wangeweza kuamini na kutii, bali wangeweza kufundisha kile linachoeleza Neno la Mungu, tena walikataa haki ya kasisi [padre] au hakimu kuingilia kati. Kupinga kule kwa Spaya kulikuwa ni ushuhuda mzito dhidi ya ile roho ya kutokuvumilia dini za wengine (religious intolerance), na kutoa madai ya haki kwa watu wote kumwabudu Mungu kulingana na matakwa ya dhamiri zao wenyewe.

Kuikubali Hati ile ya Kupinga

Hati ile ilikuwa imekwisha kutayarishwa. Iliandikwa katika kumbukumbu za maelfu ya watu na kuandikwa katika vitabu vile vya mbinguni, ambako hakuna juhudi yo yote ya mwanadamu ambayo ingeweza kuifuta. Ujerumani yote ya Kiinjili iliitumia Hati ile ya Kupinga kama ndio usemi wao wa imani. Kila mahali watu waliona katika Hati ile ahadi ya kuja kwa kizazi kipya, kilicho bora zaidi. Akasema mmojawapo wa Wakuu wale wa nchi kwa Waprotestanti wale wa Spaya: “Mungu Mwenyezi, aliyewapa ninyi neema ya kumkiri kwa nguvu, kwa uhuru, na bila hofu, na awalinde katika msimamo wenu huo thabiti wa Kikristo mpaka siku ile ya milele.” - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 6.

Endapo Matengenezo yale ya Kanisa, baada ya kupata kiwango fulani cha mafanikio, yangekubali kujiunga na dunia ili kupata upendeleo wa dunia, yangukuwa si ya kweli kwa Mungu na kwa yenyewe, na kwa njia hiyo yangejihakikishia maangamizi yake. Mambo yale yaliyowapata Wanamatengenezo wale wenye vyeo yana fundisho kwa vizazi vyote vinavyofuata. Njia ya Shetani ya kufanya kazi yake dhidi ya Mungu na Neno lake haijabadilika; bado hata sasa yeye anayapinga Maandiko ili yasipate kufanywa kuwa mwongozo wa maisha ya watu kama alivyofanya katika karne ile ya kumi na sita. Katika siku zetu hizi kuna ukengeufu mkubwa toka kwenye mafundisho yake na kanuni zake, tena ipo haja ya kurudi kwenye kanuni ile kuu ya Kiprotestanti - Biblia, na Biblia peke yake, kuwa ndiyo kanuni ya imani yetu na wajibu wetu. Shetani angali bado anafanya kazi kwa kila njia awezayo kuidhibiti ili kuuvunjilia mbali uhuru wa dini. Mamlaka ile ya Mpinga Kristo [Roma] ambayo Waprotestanti wale wa Spaya waliikataa katakata, hivi sasa, ikiwa imepata nguvu mpya, inajitahidi sana kuanzisha tena ukuu wake (supremacy) juu ya mamlaka [serikali] zote za dunia ambao iliupoteza [mwaka 1798]. Kuling’ang’ania Neno la Mungu kule kule kusikoyumba kulikodhihirishwa katika kilele kile cha hatari kwa Uprotestanti ndilo tumaini la pekee kwa Matengenezo ya Kanisa leo.

Kuponea Chupuchupu

Ishara za hatari zikaonekana kwa Waprotestanti wale; kulikuwa na ishara, pia, zilizoonyesha kwamba mkono wa Mungu ulikuwa umenyoshwa kuwalinda waaminifu wale. Ilikuwa ni karibu na wakati ule wakati “Melankitoni alipomwongoza rafiki yake Simoni Grineo (Simon Grynaeus) kwa haraka kupitia katika mitaa ya mji ule wa Spaya kuelekea kwenye mto Raini, akimshurutisha kuuvuka mto ule. Yule wa pili alishangaa kuiona haraka ile nyingi. ‘Mtu mmoja kizee, aliyeonekana wa hatari-hatari na wa kutisha, lakini ambaye mimi simjui,’ akasema Melankitoni, ‘alijitokeza mbele yangu na kuniambia, Katika muda wa dakika moja Maafisa wa Sheria watatumwa na Fedinandi kumkamata mahabusu Grineo.’”

Muda wote wa siku ile, Grineo alikuwa amesemewa kashfa na Faba, kiongozi mkuu wa madaktari wa falsafa wa papa, katika mahubiri yake; na katika kuyafunga alipingana naye kwa sababu ya kutetea “mafundisho fulani potofu na ya kuchukiza sana.” “Faba akaificha hasira yake, lakini mara tu baada ya pale akamwendea mfalme yule, ambaye kutoka kwake alikuwa amepata amri dhidi ya Profesa yule mwenye kuudhi sana wa Haidelbergi (Heidelberg).

Melankitoni hakuwa na mashaka hata kidogo kwamba Mungu alikuwa amemwoko rafiki yake kwa kumtuma mmojawapo wa malaika zake watakatifu kumwonya mapema.

“Akiwa amesimama bila kujongea kwenye kingo za mto Raini, akangojea mpaka maji ya mto ule yalipokuwa yamemwoko Grineo kutoka kwa watesi wake. ‘Hatimaye,’ akapiga kelele Melankitoni, alipomwona mwenzake upande wa pili, ‘hatimaye amepokonywa kutoka katika vinywa vilivyojaa ukatili vya wale walio na kiu ya kumwaga damu isiyo na hatia.’ Aliporudi nyumbani kwake, Melankitoni aliambiwa kwamba Maafisa waliokuwa wanamtafuta Grineo walikuwa wameipekua sana nyumba yote.” - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 6.

Baraza Pale Augustiburgi

Matengenezo yale ya Kanisa yalipaswa kuletwa mahali ambapo yangeweza kujulikana sana mbele ya wenye nguvu wa ulimwengu huu. Wale Wakuu wa nchi wa Kiinjili walikuwa wamenyimwa nafasi ya kusikilizwa na mfalme Fedinandi; lakini walipaswa kupewa fursa ya kupeleka madai yao mbele ya mfalme yule wa dola na viongozi wakuu wa kanisa na serikali. Ili kuyanyamazisha mafarakano yaliyoivuruga dola ile, Chalesi wa V, katika mwaka ule uliofuata baada ya Kupinga kule kwa Spaya, aliitisha mkutano wa Baraza pale Augustiburgi, ambao alitangaza kwamba yeye mwenyewe atakuwa ndiye mwenyekiti. Viongozi wale wa Kiprotestanti wakapewa hati ya kuwaita shaurini kule.

Hatari kubwa zikayakabili Matengenezo yale ya Kanisa; lakini watetezi wake badilika walimtegemea Mungu kwa kazi yao ile, na kuahidi kwamba watakuwa imara kwa injili ile. Mtawala yule wa Saksoni, aliye na haki ya kumteua mfalme, aliombwa na wanahalmashauri wake asijitokeze katika Baraza lile. Mfalme yule wa dola, walisema, aliwataka wakuu wa nchi wahudhurie ili kuwavuta na kuwaingiza katika mtego. “Je! sio kuhatirisha kila kitu kwenda na kujifungia mwenyewe ndani ya kuta za mji ule huku ukiwa na adui yako mwenye nguvu?” Lakini wengine kwa uadilifu wao wakatangaza, wakasema: “Acheni wakuu hao wa nchi waende kwa ujasiri, na kazi ya Mungu itaokolewa.” “Mungu ni mwaminifu; hatatuacha,” akasema Lutheri.” - k.k.k., kitabu cha 14, sura ya 2. Mtawala yule, mwenye haki ya kumteua mfalme, akaondoka pamoja na msafara wake kwenda kule Augustiburgi. Wote walizijua hatari zilizomtishia, na wengi walikwenda mbele wakiwa na uso wenye huzuni na moyo uliojaa fadhaa. Lakini Lutheri aliyewasindikiza hadi Koburgi (Coburg), akaifufua imani yao iliyokuwa inazama kwa kuimba wimbo ulioandikwa wakati wa safari ile, uliosema, “Mungu wetu ndiye boma.” Wasiwasi mwingi wa kutazamia mabaya ukatoweka, mioyo mingi mizito ikawa myepesi waliposikia sauti ya wimbo ule uliowatia nguvu.

Wakuu wale wa nchi walioyapokea Matengenezo yale ya Kanisa walikuwa wamedhamiria kuwa na maelezo ya maoni yao katika muundo ulio na mpangilio mzuri, pamoja na ushuhuda kutoka katika Maandiko ili kuyatoa mbele ya Baraza lile; na kazi ya kuyaandaa ilikabidhiwa kwa Lutheri, Melankitoni, na wenzao. Ungamo lile likakubaliwa na Waprotestanti kama ndiyo maelezo ya imani yao, nao wakajikusanya pamoja ili kutia sahihi zao katika hati ile ya maana. Ulikuwa ni wakati wa hatari na wa kujaribiwa sana. Wanamatengenezo wale walikuwa waangalifu sana kuona kwamba kazi yao ile isichanganywe na hoja za kisiasa; waliona kwamba Matengenezo yale ya Kanisa yasingepaswa kutumia mvuto mwingine wo wote zaidi ya ule utokao katika Neno la Mungu. Wakuu wa nchi wale Wakristo walipokwenda mbele kutia sahihi zao katika ungamu lile, Melankitoni aliingilia kati, akasema: “Ni kwa wanatheolojia na wachungaji kupendekeza mambo hayo; hebu na tuwaachie mambo yale mengine yahusuyo mamlaka hao wakuu wa nchi wenye nguvu.” “Hasha,” akajibu Yohana wa Saksoni, “kwamba wewe usinijumuishe mimi. Nimeamua kufanya lile lililo la haki, bila kuwa na wasiwasi wo wote juu ya taji yangu. Nataka kumkiri Bwana wangu. Kofia yangu ya uteuzi pamoja na ngozi yangu hii ya kicheche, havina thamani kubwa mno kwangu kama ulivyo msalaba wa Yesu Kristo.” Baada ya kusema hayo, akaandika jina lake. Mwingine miongoni mwa wakuu wale wa nchi akasema hivi alipoishika kalamu ile: “Kama heshima ya Bwana Yesu Kristo inataka hivyo, basi, mimi niko tayari ... kuyaacha nyuma mali pamoja na maisha yangu.” “Ni afadhali mimi

niwakatae raia zangu na majimbo yangu, ni afadhali kuiacha nchi ya baba zangu nikiwa na gongo mkononi,” aliendelea kusema, “kuliko kupokea fundisho jingine lo lote zaidi ya lile lililo katika Ungamo hili.” - k.k.k., kitabu cha 14, sura ya 6. Hiyo ilikuwa ndiyo imani na ujasiri wa watu wale wa Mungu.

Siku Kuu Kuliko Zote ya Matengenezo ya Kanisa

Wakati uliopangwa wa kuonekana mbele ya mfalme yule wa dola ukawa umewadia. Chalesi wa V, akiwa ameketi katika kiti chake cha enzi, na kuzungukwa na watawala wale wenye haki ya kumteua mfalme, pamoja na wakuu wa nchi, akatoa nafasi ya kuwasikiliza Wanamatengenezo wale wa Kiprotestanti. Ungamo lile la Imani yao likasomwa. Katika mkutano ule mkubwa sana zile kweli za injili zilielezwa waziwazi, na makosa ya kanisa la papa yakaonyeshwa. Naam, siku ile imetajwa vema kuwa ni “siku kuu kuliko zote ya Matengenezo ya Kanisa, na mojawapo iliyo tukufu kuliko zote katika historia ya Ukristo na ya wanadamu.” - k.k.k., kitabu cha 14, sura ya 7.

Lakini ilikuwa imepita miaka michache tu tangu mtawa yule wa Vitenibergi alipokuwa amesimama peke yake pale Voromu mbele ya ule mkutano mkuu wa taifa. Sasa mahali pake wakasimama wakuu wale wa nchi watukufu na wenye nguvu mno katika dola ile. Lutheri alikuwa amekatazwa kwenda kule Augusiburgi, lakini alikuwa amehudhuria kule kwa njia ya maneno na maombi yake. “Nimefurahi kupita kiasi,” aliandika, “ya kwamba mimi nimeishi mpaka saa hii, ambayo Kristo ametukuzwa mbele ya watu wote kwa njia ya wale wanaomwungama, na katika mkutano mtukufu mno kama ule.” -k.k.k., kitabu cha 14, sura ya 7. Kwa njia ile kile kilichosemwa na Maandiko kikawa kimetimizwa: “Nitazinena shuhuda zako ... mbele ya wafalme.” Zaburi 119:46.

Katika siku za Paulo injili ile, ambayo kwa ajili yake alifungwa, ililetwa kwa njia kama ile mbele ya wakuu wa nchi na wenye vyeo waliokuwa katika mji ule wa dola [Roma]. Basi, katika tukio lile, kile ambacho mfalme wa dola alikuwa amekataza kuhubiriwa toka mimbarani kikatangazwa kutoka katika jumba lake la kifalme; yaani, kile wengi walichodhani kwamba kilikuwa hakifai kusikilizwa hata na watumishi, kikawa kinasikilizwa na mabwana na malodi wa dola ile kwa mshangao mkubwa. Wafalme na wakuu wale walikuwa ndio wasikilizaji, wakuu wa nchi wenye taji za kifalme walikuwa ndio wahubiri, na hubiri lenyewe lilikuwa ni ile kweli ya kifalme ya Mungu. “Tangu kipindi kile cha Mitume,” akasema mwandishi mmoja, “hapajapata kuwapo na kazi kubwa zaidi au ungamo bora sana kama hilo.” - D’Aubigne, kitabu cha 14, sura ya 7.

“Yote yaliyosemwa na Walutheri ni kweli; hatuwezi kukataa,” alisema kwa nguvu askofu mmoja wa papa. “Je, mnaweza kukanusha kwa kutoa sababu za msingi Ungamo hilo lililofanywa na mtawala huyo mwenye haki ya kumteua mfalme pamoja na washirika wake?” akauliza mwingine kwa Dk. Eki. “Kwa kutumia Maandiko yale ya Mitume na Manabii - hasha! Likawa ndilo jibu lake; “bali kwa kutumia yale ya Mababa na ya mabaraza - naam!” “Naelewa,” akajibu mwulizaji wa swali lile. “Walutheri, kulingana na usemi wako, wako ndani ya Maandiko, na sisi tuko nje.” - k.k.k., kitabu cha 14, sura ya 8.

Baadhi ya wakuu wale wa nchi ya Ujerumani wakaongolewa katika imani ile ya Matengenezo ya Kanisa. Mfalme wa dola mwenyewe akatangaza kwamba zile kanuni za imani ya Waprotestanti zilikuwa ni kweli tupu. Ungamo lile likatafsiriwa katika lugha mbalimbali na kutawanywa katika nchi zote za Ulaya, nalo likakubaliwa na mamilioni katika vizazi vile vilivyofuata kuwa ndilo linatoa ufafanuzi wa imani yao.

Watumishi wale waaminifu wa Mungu walikuwa hawafanyi kazi ngumu ile wakiwa peke yao. Wakati falme na mamlaka na pepo wabaya [mashetani] katika ulimwengu wa roho walipokuwa wameungana dhidi yao, Bwana hakuwaacha watu wake. Laiti kama macho yao yangekuwa yamefumbuliwa, wangekuwa wameuona ushahidi dhahiri wa kuwako kwake Mungu pamoja na msaada wake kama ulivyotolewa kwa nabii yule wa kale. Mtumishi wa Elisha alipomwonyesha bwana wake jeshi lile la maadui lililokuwa limewazingira na kuzuia

uwezekano wote wa kutoroka kwao, yule nabii aliomba, akasema: “Ee BWANA, nakusihi, mfumbue macho yake, apate kuona.” 2 Wafalme 6:17. Na, tazama, mlima wote ulikuwa umejaa magari ya vita na farasi wa moto, jeshi la mbinguni liliwekwa pale kumlinda mtu yule wa Mungu. Hivyo ndivyo malaika walivyowalinda watendakazi wale katika kazi yao ile ya Matengenezo ya Kanisa.

Mojawapo ya kanuni zile ambayo Lutheri alikuwa ameishikilia kwa nguvu sana ni ile iliyosema kwamba pasiwepo na kuiendea mamlaka ya kidunia ili kuyaunga mkono Matengenezo yale ya Kanisa, wala zisitumike silaha kwa kuyatetea. Alifurahi sana kwamba injili ilikuwa imekiriwa na wakuu wale wa nchi wa dola ile; lakini walipotoa mapendekezo yao ili kuungana naye katika umoja wa kujihami, alitangaza kwamba “fundisho lile la injili lingeweza kulindwa na *Mungu* peke yake.... Kadiri mwanadamu asivyojiingiza sana katika kazi ile, ndivyo kuingilia kati kwa Mungu kutakavyozidi kuwa dhahiri zaidi kwa ajili ya kazi yake. Tahadhari zile zote za kisiasa zilizopendekezwa, kwa maoni yake yeye, zilitokana na hofu isiyostahili kuwapo pamoja na yale mashaka yaletayo dhambi.” - D’Aubigne, toleo la Landani, kitabu cha 10, sura ya 14.

Maadui wale wenye nguvu walipokuwa wanaungana ili kuivunjilia mbali imani ile ya Matengenezo ya Kanisa, tena ilipoonekana kana kwamba maelfu ya panga yatachomolewa ili kuivunjilia mbali, Lutheri aliandika, akasema: “Shetani anaonyesha ghadhabu yake; mapapa wasiomcha Mungu wanafanya shauri baya pamoja; na sisi tunatishiwa na vita. Waonyeni watu ili wapate kushindana kwa ushujaa mbele ya madhabahu ya Bwana, kwa imani na maombi, ili maadui zetu, wakiwa wameshindwa kabisa kwa njia ya Roho wa Mungu, waweze kushurutishwa kufanya amani. Hitaji letu kuu, kazi yetu kuu, ni maombi; hebu watu na wajue kwamba wamekabiliwa na upanga na ghadhabu ya Shetani, hebu na waombe.” - D’Aubigne, kitabu cha 10, sura ya 14.

Tena, katika siku fulani ya baadaye, akiutaja muungano ule uliofikiriwa na wakuu wale wa nchi kati yao na Matengenezo yale ya Kanisa, Lutheri alisema kwa nguvu kuwa silaha peke yake itakayotumika katika vita ile ingekuwa ni ule “upanga wa Roho.” Akamwandikia yule mtawala wa Saksoni, mwenye haki ya kumteua mfalme, akasema: “Kwa dhamiri yetu hatuwezi kuunga mkono muungano huo unaopendekezwa. Ni afadhali tufe mara kumi kuliko kuiona injili yetu ikisababisha umwagaji wa tone hata moja tu la damu. Sehemu yetu sisi ni kuwa kama wana-kondoo wanaokwenda kuchinjwa. Msalaba wake Kristo ni lazima tuubebe. Usiwe na hofu, Ee mtukufu. Tutafanya mengi sana kwa maombi yetu kuliko kule kujitapa kwingi kwa maadui zetu hao wote. Ila tu wewe usiruhusu mikono yako kutiwa doa la damu ya ndugu zako. Kama mfalme yule wa dola anataka sisi tukabidhiwe katika mahakama zake, basi, sisi tuko tayari kwenda. Wewe huwezi kuitetea imani yetu: kila mmoja wetu anapaswa kuamini kwa hasara na maangamizi ya nafsi yake mwenyewe.” - k.k.k., kitabu cha 14, sura ya 1.

Kutoka mahali pale pa faragha [siri] pa maombi ukaja uwezo ulioutikisa ulimwengu mzima katika yale Matengenezo Makuu ya Kanisa. Pale, wakiwa na utulivu mtakatifu, watumishi wale wa Bwana waliikita miguu yao juu ya Mwamba wa ahadi zake. Wakati ule wa jitihada yao iliyofanywa pale Augusiburgi, Lutheri “hakuacha siku ipite bila kutumia walau saa tatu katika maombi, nazo zilikuwa ni saa zilizokuwa zimechaguliwa miongoni mwa zile zilizofaa sana kwa kujifunza Maandiko.” Katika faragha ya chumba chake alisikika akiimimina roho yake mbele za Mungu kwa maneno “yaliyojaa sifa, kicho, na tumaini, kama vile rafiki anavyozungumza na rafiki yake.” “Mimi ninajua kwamba Wewe ni Baba yetu na Mungu wetu,” alisema, “na ya kwamba utawasambaratisha watesi wa Watoto wako; kwa maana wewe mwenyewe uko hatarini pamoja na sisi. Jambo lote hili ni lako wewe, na ni kwa kutubidisha wewe ndiyo maana sisi tumeweka mikono yetu juu yake. Tulinde, basi, Ee Baba!” - k.k.k., kitabu cha 14, sura ya 6.

Kwa Melankitoni, aliyekuwa amekandamizwa chini ya mzigo mzito wa wasiwasi na hofu, alimwandikia, akasema: “Neema na amani katika Kristo - mimi nasema, katika Kristo, wala si katika ulimwengu huu. Amina. Nachukia kwa chuki inayopita kiasi kuona wasiwasi wako huo unaozidi kiasi ambao unakula wewe. Kama hoja hii si ya haki, basi, achana nayo; kama hoja hii ni ya haki, kwa nini, basi, sisi tuseme uongo kwa zile ahadi zake yeye anayetuamuru kulala

usingizi bila hofu yo yote?... Kristo hatatupungukia katika kazi hii ya haki na kweli. Yeye yu hai, yeye anatawala; basi, sisi tuwe na hofu ya nini?” - k.k.k., kitabu cha 14, sura ya 6.

Mungu alikisikia kabisa kilio cha watumishi wake. Aliwapa wale wakuu wa nchi na wachungaji neema yake na ujasiri wa kuitetea ile kweli dhidi ya watawala wale wa giza wa ulimwengu huu. Asema hivi Bwana: “Tazama, naweka katika Sayuni jiwe kuu la pembeni, teule, lenye heshima, na kila amwaminiye hatatahayarika.” 1 Petro 2:6. Wanamatengenezo wale wa Kiprotestanti walikuwa wamejenga juu ya Kristo, na milango ile ya kuzimu haikuweza kuwashinda [Mathayo 16:18; 7:24-27].

SURA YA 12

Mapambazuko Kule Ufaransa

Kule kupinga kulikofanyika pale Spaya na Ungamo lile la Augusiburgi, mambo hayo ambayo yalikuwa ni ishara ya ushindi wa Matengenezo ya Kanisa kule Ujerumani, yalifuatiwa na miaka ya mapambano na giza. Ukiwa umedhoofishwa kwa migawanyiko miongoni mwa wale waliouunga mkono, na kushambuliwa na maadui zake wenye nguvu, Uprotestanti ulionekana kana kwamba unakwenda kuvunjiliwa mbali kabisa. Maelfu wakatia muhuri ushuhuda wao kwa damu yao. Vita ya wenyewe kwa wenyewe ndani ya nchi ile ikatokea; kazi ile ya Kiprotestanti ikasalitiwa na mmojawapo wa wafuasi wake wakuu; na watukufu kuliko wote miongoni mwa wale wakuu wa nchi, waliokuwa wameyapokea Matengenezo yale ya Kanisa, wakaangukia katika mikono ya mfalme yule wa dola na kuburutwa kama mateka toka mji hata mji. Lakini katika dakika ile ya ushindi wake ulioonekana dhahiri, mfalme yule wa dola akapigwa na kushindwa. Aliona mawindo yake yakipokonywa kwa nguvu toka katika mkono wake, naye hatimaye akalazimika kutoa ruhusa ili yapate kuvumiliwa mafundisho yale yaliyokuwa ni shauku yake ya maisha kuyavunjilia mbali. Alikuwa amehatirisha ufalme wake, hazina zake, na maisha yake kwa kusudi la kuuponda-ponda kabisa ule uzushi. Sasa akaona kwamba majeshi yake yameangamizwa katika vita, hazina zake zimekaushwa, nchi nyingi alizozitawala zikitishiwa na maasi, wakati kila mahali imani ile aliyokuwa amefanya kazi bure kuizima, ilikuwa ikienea mahali pengi. Chalesi wa V alikuwa anapigana na mamlaka ya Mungu yenye uwezo wote. Mungu alikuwa amesema, “Pawe nuru,” bali yule mfalme wa dola alikuwa amejitahidi sana kulidumisha giza lile bila kulivunjilia mbali. Makusudi yake yakashindwa; na katika uzee wake uliomjia mapema sana, akiwa amedhoofika kwa pambano la muda mrefu, akang’atuka [akaacha kiti chake cha enzi] na kujificha katika nyumba ya watawa.

Katika nchi ya Uswisi, kama ilivyokuwa katika nchi ya Ujerumani, siku za giza zilikuja kwa Matengenezo yale ya Kanisa. Japokuwa mikoa mingi iliipokea imani ile ya Matengenezo, mingine iling’ang’ania itikadi ile ya Roma kwa ushupavu usiotumia akili. Mateso yao kwa wale waliotaka kuipokea ile kweli hatimaye yalisababisha vita ya wenyewe kwa wenyewe. Zwingli na wengi waliokuwa wamejiunga naye katika Matengenezo yale ya Kanisa walianguka katika uwanja ule wenye damu wa Kapeli (Cappel). Ekolampadio, akiwa amelemewa kabisa na maafa yale ya kutisha, alikufa mara tu baada ya pale. Roma akashangilia sana, na mahali pengi alionekana kana kwamba karibu atayarejesha yote aliyokuwa amepoteza. Lakini yeye yule

ambaye mashauri yake ni tangu milele alikuwa hajaiacha kazi yake au watu wake. Mkono wake ungeweza kuwaletea ukombozi. Katika nchi zile nyingine alikuwa amewainua watendakazi wa kuyaendeleza mbele Matengenezo yale ya Kanisa.

Katika nchi ile ya Ufaransa, kabla ya kusikika jina la Lutheri, kama Mwanamatengenezo, siku ilikuwa imeanza kupambazuka. Mmojawapo miongoni mwa wale wa kwanza aliyeishika nuru hiyo alikuwa ni yule kizee Lefevre, mtu aliyekuwa amesoma sana, profesa katika Chuo Kikuu cha Parisi (Paris), na mfuasi wa papa mwaminifu na mwenye bidii. Katika utafiti wake alioufanya katika maandiko yale ya kale, mawazo yake yalivutwa kuelekea kwenye Biblia, naye akaanzisha mafunzo ya Biblia miongoni mwa wanafunzi wake.

Lefevre alikuwa shabiki wa kuwaabudu watakatifu waliokufa zamani, naye alikuwa ameanza kazi ya kutayarisha historia ya watakatifu na wafia dini kama ilivyosimuliwa katika mapokeo ya kanisa. Hii ilikuwa ni kazi iliyokuwa kubwa na ngumu sana; lakini tayari yeye alikuwa amefanya maendeleo ya kutosha katika kazi ile, wakati alipofikiri kwamba ataweza kupata msaada unaofaa toka katika Biblia, akaanza kujifunza Biblia ile akiwa na kusudi lile. Ni kweli aliwakuta watakatifu walioonekana mle, lakini si kama wale walioonyeshwa katika kalenda ya Waroma. Gharika ya nuru ya Mungu ikaingia katika moyo wake. Kwa mshangao na chuki, akageuka na kuiacha kazi yake ile aliyokuwa amejitokea mwenyewe na kutumia muda wake wote kusoma Neno la Mungu. Kweli zile za thamani alizozigundua mle alianza kuzifundisha mara moja.

Lefevre na Fareli Waitangaza Ile Kweli

Katika mwaka ule wa 1512, kabla ya Matengenezo yale ya Kanisa, Lefevre aliandika, akasema: “Ni Mungu anayetupa sisi, kwa imani, haki ile ambayo ni kwa neema peke yake inatuhesabia haki na kutupatia uzima wa milele.” - Wylie, kitabu cha 13, sura ya 1. Alipokuwa akitafakari sana juu ya siri zile za ukombozi, alishangilia, akasema: “Lo! ni ukuu usioneneka ulioje huo wa kubadilishana huko! - yaani, Yeye Asiye na Hatia anahukumikiwa kufa, na yule aliye na hatia anakwenda zake akiwa huru; huyo Mbaraka [Kristo] anaibeba laana, na kile kilicholaaniwa kinaingizwa katika hiyo baraka; huyo Uzima anakufa, na watu wanaishi; huyo Utukufu anafunikwa kabisa na giza, na yule aliyekuwa hajui cho chote isipokuwa kuwa na uso uliochanganyikiwa, anavikwa utukufu ule.” - D’Aubigne, toleo la Landani, kitabu cha 12, sura ya 2.

Na wakati ule ule alipokuwa akifundisha kwamba utukufu ule wa wokovu hutoka kwa Mungu peke yake, pia alitangaza kwamba wajibu wa kutii ni wa mwanadamu. “Kama wewe ni mshiriki wa kanisa lake Kristo,” alisema, “basi, wewe u kiungo cha mwili wake; na kama wewe ni wa mwili wake, basi, umejazwa utimilifu wa tabia yake ya uungu... Lo! kama watu wale wangeingia katika ufahamu wa upendeleo huo, ni kwa usafi ulioje wa maisha, unyofu wa moyo, na utakatifu wangeweza kuishi, halafu wangeweza kuuona utukufu wa ulimwengu huu kuwa ni wa kudharauliwa jinsi gani ukilinganishwa na utukufu ule uliomo ndani yao, - yaani, utukufu ule ambao jicho la kimwili haliwezi kuuona.” - k.k.k., kitabu cha 12, sura ya 2.

Miongoni mwa wanafunzi wa Lefevre walikuwamo wengine walioyasikiliza maneno yake kwa hamu kubwa, na ambao, muda mrefu baada ya sauti ya mwalimu wao kunyamazishwa, wangeendelea kuitangaza ile kweli. Wiliamu Fareli (William Farel) ni mmoja wao. Mwana wa wazazi wacha Mungu, tena aliyelelewa katika mafundisho ya kanisa [la Roma] kwa imani isiyo na swali, yeye, pamoja na Paulo, angeweza kusema maneno haya kwa nguvu kuhusu habari zake mwenyewe: “Nalikuwa Farisayo kwa kuifuata madhehebu ya dini yetu iliyo sahihi kabisa.” Matendo 26:5. Yeye akiwa ni Mroma mwaminifu, aliwaka moto kwa ari ya kutaka kuwaangamiza wale wote ambao wangethubutu kulipinga kanisa lile [la Roma]. “Niliweza kusaga meno yangu kama mbwa-mwitu mwenye ghadhabu,” alisema baadaye, akikitaja kipindi kile cha maisha yake, “nilipomsikia mtu ye yote akisema maneno kumpinga papa.” - Wylie, kitabu cha 13, sura ya 2. Alikuwa hachoki katika kuwaabudu watakatifu waliokufa zamani, alipokuwa pamoja na Lefevre kuyazuru makanisa ya mjini Parisi, wakiabudu kwenye altare

[madhabahu] zile na kupapamba mahali pale palipokuwa patakatifu kwa zawadi zao. Lakini maadhimisho yale yote hayakuweza kuleta amani moyoni mwake. Hatia ya dhambi ilimshikilia, ambayo matendo yake yote ya kitubio aliyofanya yalishindwa kuiondoa. Kuhusu ile sauti iliyotoka mbinguni yeye aliyasikiliza maneno ya Mwanamatengenezo yule, yaliyosema: “Wokovu ni kwa neema.” “Yeye Asiye na hatia anahukumiwa kufa, na mhalifu anawekwa huru.” “Ni msalaba wa Kristo peke yake unaoifungua milango ile ya mbinguni, na kuifunga milango ya kuzimu.” - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 2.

Fareli akaipokea kweli ile kwa furaha. Kwa uongofu kama ule wa Paulo aligeuka na kuupa kisogo utumwa wa mapokeo na kuingia katika uhuru wa wana wa Mungu. “Badala ya kuwa na roho yake ile ya uuaji iliyokuwa kama ya mbwa-mwitu mwenye njaa kali,” akageuka, kama alivyosema yeye mwenyewe, “akaja kimya kimya kama mwana-kondoo asiye na madhara yo yote, moyo wake ukiwa umeondolewa kabisa toka kwa papa, na kukabidhiwa kwa Yesu Kristo.” - D’Aubigne, kitabu cha 12, sura ya 3.

Injili Yapokewa Mahali Pengi

Wakati Lefevre alipoendelea kuieneza nuru ile miongoni mwa wanafunzi wake, Fareli, akiwa na bidii ile ile katika kazi ya Kristo kama aliyokuwa nayo katika kazi ile ya papa, alitoka kwenda kuitangaza ile kweli hadharani. Kiongozi mwenye cheo wa kanisa, askofu wa Moo (Meaux), mara tu baada ya pale akajiunga nao. Na waalimu wengine waliokuwa na sifa za juu kulingana na uwezo na kisomo chao wakajiunga katika kuihubiri injili ile, nayo ikajipatia wafuasi miongoni mwa tabaka zote za watu, kuanzia katika nyumba za wasanii na wakulima kwenda hadi katika jumba la mfalme. Dada yake Fransisi (Francis) wa I, ambaye wakati ule alikuwa ni mfalme anayetawala, aliipokea imani ile ya matengenezo. Mfalme mwenyewe, na mama wa malkia, kwa muda fulani walionekana kana kwamba wanapendezwa nayo, na kwa matumaini makubwa Wanamatengenezo wale waliutazamia wakati ule ambapo Ufaransa ingeweza kuongolewa kwa injili.

Lakini matumaini yao hayakufanikiwa. Maonjo na mateso yaliwangojea wafuasi wale wa Kristo. Walakini, mambo yale kwa rehema zake yalikuwa yamefichwa machoni pao. Kipindi cha amani kiliingia katikati, ili waweze kupata nguvu kukabiliana na tufani ile; na Matengenezo yale ya Kanisa yakasonga mbele kwa kasi. Askofu yule wa Moo alifanya kazi kwa bidii nyingi katika dayosisi yake akiwafundisha makasisi wale pamoja na watu. Maaskofu wajinga na waasherati wakaondolewa, na, kwa kadiri ilivyowezekana, mahali pao pakajazwa na watu wenye kisomo na utauwa. Askofu yule alitamani sana kwamba watu wake walipate lile Neno la Mungu wao wenyewe, jambo lile lilitokelezwa upesi. Lefevre akachukua jukumu la kutafsiri Agano Jipya; na kwa wakati ule ule Biblia ya Lutheri ya Kijerumani ilipokuwa inatoka kwenye kiwanda cha kuchapisha vitabu cha Vitenibergi, Agano Jipya la Kifaransa likachapishwa pale Moo. Askofu yule hakuacha kufanya juhudi yake au kuingia gharama yo yote ili kulitawanya katika parokia zake na mara ile wakulima wale wadogo wa Moo wakawa na Maandiko yale Matakatiifu.

Kama vile wasafiri wanaokaribia kufa kwa kiu wanavyofurahia kuiona chemchemi ya maji yaliyo hai, hivyo ndivyo watu wale walivyopokea ujumbe ule wa mbinguni. Vibarua wa mashambani, mafundi mchundo viwandani, wakaifurahia kazi yao ngumu ya kila siku huku wakiongea juu ya kweli zile za Biblia. Jioni, badala ya kwenda kwenye maduka ya mvinyo, wakakusanyika katika nyumba ya kila mmoja wao [kwa zamu] ili kusoma Neno la Mungu na kujiunga katika maombi na sifa. Badiliko kubwa likaonekana upesi katika jumuiia zile. Ingawa zilikuwa ni jumuiia za tabaka ya chini kabisa ya wakulima wasio na kisomo na wafanya kazi za sulubu [ngumu], neema ya Mungu ibadilishayo tabia na kuwainua mioyo yao ilionekana katika maisha yao. Wakiwa ni wanyenyekevu, walio na upendo, na watakatifu, walisimama kama mashahidi wa kile ambacho injili itawafanyia wale wanaoipokea kwa unyofu wa moyo.

Nuru ile iliyowashwa pale Moo ilianguza miale yake ya mwanga mpaka mbali. Kila siku idadi ya waongofu ilikuwa ikiongezeka. Ghadhabu ya utawala ule msonge wa kidini [Roma]

kwa muda fulani ilikuwa imezuiwa na mfalme, ambaye alidharau ufinyu ule wa mawazo uletwao na ushupavu wa dini waliokuwa nao wale watawa; lakini viongozi wa kipapa hatimaye walifaulu. Basi, ule mti wa kuchomea watu moto ukasimikwa. Askofu yule wa Moo, akilazimishwa kuchagua kati ya moto na kuikana imani yake, akaikubali njia ile rahisi; lakini, licha ya kuanguka kwa kiongozi yule, kundi lake likaendelea kusimama kidete. Wengi walitoa ushuhuda wao kwa ajili ya ile kweli wakiwa katikati ya ndimi za moto ule, Wakristo wale waaminifu walizungumza na maelfu ambao katika siku zile za amani walikuwa hawajapata kamwe kuusikia ule ushuhuda wao.

Mtu wa Ukoo wa Kilodi Aupokea Mwenge

Hawakuwa ni wanyonge na maskini peke yao waliokuwa na ujasiri wa kutoa ushuhuda wao kwa ajili ya Kristo katikati ya mateso yale na dharau ile. Katika kumbi za malodi [matajiri] ndani ya zile ngome na katika majumba ya kifalme walikuwako watu wa ukoo wa kifalme walioithamini ile kweli kuliko utajiri au cheo au hata maisha yao yenyewe. Mavazi yale ya kifalme ya vita yalificha roho ya hali ya juu, thabiti kuliko mavazi yale ya kiaskofu na kofia ile ya kiaskofu. Lui de Beke (Louis de Berquin) alizaliwa katika ukoo wa kilodi [kitajiri]. Alikuwa shujaa na mwenye cheo kikuu cha jeshi katika jumba lile la kifalme, alikuwa anapenda kutumia muda wake mwingi katika kujifunza, mwenendo wake ulikuwa wa kiungwana, na maadili yake yalikuwa hayana lawama. “Yeye alikuwa,” mwandishi mmoja anasema, “mfuasi mkuu wa zile kanuni za kipapa, na msikivu mkubwa wa Misa pamoja na mahubiri;... na sifa zake nyingine zote alizikamilisha kwa kuuangalia Ulutheri kwa chuki kubwa sana ya aina yake.” Lakini kama wengine wengi, aliongozwa na Mungu kwenye Biblia, alishangaa kuona mle, “si yale mafundisho ya Roma, bali mafundisho ya Lutheri.” - Wylie, kitabu cha 13, sura ya 9. Kuanzia pale na kuendelea mbele alijitoa wakf kabisa kwa kazi ile ya injili. “Yeye alikuwa ni msomi kuliko wote miongoni mwa malodi wale wa Ufaransa,” kipaji chake cha pekee pamoja na ufasaha wake, ujasiri wake usiotishika na juhudi zake za kishujaa, na mvuto wake katika jumba lile la kifalme, - kwa maana alipendwa sana na mfalme yule, - alifikiriwa na wengi kwamba alikuwa amekusudiwa kuwa Mwanamatengenezo wa nchi yake. Akasema hivi yule Beza: “Beke angeweza kuwa Lutheri wa pili, kama angekuwa amempata ndani ya Fransisi wa I mtawala wa pili, mwenye haki ya kumteua mfalme.” “Ni mbaya kuliko Lutheri,” wakapiga makelele wafuasi wale wa papa.” - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 9. Alikuwa anaogopwa sana na Waroma wale wa Ufaransa. Wakamtupa gerezani kama mzushi, lakini akaachiwa huru na yule mfalme. Kwa miaka mingi pambano lile likawa likiendelea. Fransisi, akawa akiyumba kati ya Roma na yale Matengenezo ya Kanisa, wakati fulani aliweza kuzistahimili juhudi kali za watawa wale, na wakati mwingine aliweza kuzizuia. Mara tatu Beke alifungwa gerezani na wenye mamlaka wale wa kipapa, na kuweza kufunguliwa tu na yule mfalme, ambaye, kwa kutamani kipaji chake pamoja na uungwana wa tabia yake, alikataa kumtoa mhanga mikononi mwa utawala ule msonge wa kidini [Roma] uliokuwa umenuia kumdhuru.

Beke alionywa tena na tena dhidi ya hatari iliyokuwa inamtiishia katika nchi ile ya Ufaransa, na kuombwa kwamba, kwa hiari yake mwenyewe, afuate nyayo za wale waliokuwa wamepata usalama wao kwa kwenda uhamishoni. Erasmo (Erasmus), mtu yule mwoga na mwenye kujipendekeza, ambaye pamoja na fahari yake ya usomi alikosa kuwa na ukuu ule wa kimaadili unaoyashikilia maisha na heshima na kuyafanya yachukue nafasi ya pili kwa ile kweli, alimwandikia Beke, akasema: “Omba kwamba upelekwe kama balozi kwenye nchi fulani ya kigeni; nenda na kusafiri katika nchi ya Ujerumani. Wewe unamjua Beda, na mtu kama yule alivyo - yeye ni jitu lenye vichwa elfu moja, atemaye sumu yake kali kila upande. Maadui zako ni wengi sana. Kazi yako ingekuwa bora kuliko ile ya Yesu Kristo, wasingeweza kukuacha uende zako mpaka wawe wamekuangamiza vibaya. Usiutumainie sana ulinzi wa mfalme. Kwa vyo vyote vile, *usinitie mimi hatarini* kwa kunijumuisha pamoja na fani hiyo ya theolojia.” - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 9.

Hatari Zazidi Kuongezeka

Lakini kadiri hatari zile zilivyozidi kuongezeka na kuwa kubwa zaidi, ndivyo kadiri juhudi ya Beke ilivyozidi kuongezeka nguvu yake. Mbali na kufuata siasa na ushauri wa kujipendekeza wa Erasmo, alidhamiria kuzichukua hatua nyingine zaidi za kishujaa. Sio tu kwamba angesimama kuitetea ile kweli, bali angeyashambulia makosa yale. Shtaka lile la uzushi ambalo Waroma walikuwa wanajitahidi sana kuliweka juu yake, yeye angelishinikiza dhidi yao. Maadui zake wenye bidii na wachungu sana walikuwa ni wale madaktari wa falsafa wasomi pamoja na watawa wa idara ile ya theolojia katika Chuo Kikuu sana cha Parisi, mamlaka mojawapo ya juu kabisa ya kanisa katika mji ule na katika taifa lile. Kutokana na maandiko ya madaktari wale wa falsafa, Beke alitoa mapendekezo kumi na mawili aliyoyatangaza kwamba “yalikuwa yanapingana na Biblia, tena yalikuwa ni uzushi [uongo];” naye alimwomba mfalme awe hakimu katika mabishano yao.

Mfalme, akitaka kuipambanisha ile mamlaka na ukali wa wapinzani wale mashujaa, tena akifurahia kupata nafasi ya kukishusha chini kiburi cha watawa wale wenye majivuno, aliwaagiza Waroma wale kutetea madai yao kwa kutumia Biblia. Silaha ile, wao walijua fika, isingeweza kuwafaa kitu. Silaha walizojua kuzitumia vizuri zilikuwa kifungo, mateso, na mti ule wa kuchomea watu moto [Dan. 11:32-35; Ufu. 6:7-11]. Sasa mambo yakawa yamegeuka, nao wakajiona wenyewe kuwa walikuwa karibu kuingia katika shimo walilokuwa wametumainia kumtumbukiza Beke. Wakiwa wamepigwa na bumbuazi, wakatafuta njia fulani ya kuponyoka.

“Wakati ule ule sanamu ya Bikira iliyokuwa kwenye kona ya mtaa mmojawapo ilikuwa imeharibiwa vibaya.” Palikuwa na taharuki kubwa mjini mle. Makundi ya watu yakasongamana kwenda mahali pale, wakiwa na nyuso za kuomboleza na ghadhabu. Mfalme naye akaguswa sana. Hapo ndipo kisa kikawa kimejitokeza ambacho watawa wale wangeweza kukitumia vizuri, nao walikuwa wepesi kukikuzia. “Haya ni matunda ya mafundisho ya Beke,” walipiga makelele. “Kila kitu karibu kitapinduliwa - dini, sheria, kiti cha enzi chenyewe - kwa njama hii ya Kilutheri.” - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 9.

Beke akakamatwa na kufungwa tena. Mfalme akaondoka Parisi, na kwa njia hiyo watawa wale wakawa huru kufanya mapenzi yao. Mwanamatengenezo yule akahukumikiwa na kupewa adhabu ya kifo, na ili Fransisi asiye akaingilia kati hata wakati ule, basi, kuuawa kwake kukatekelezwa siku ile ile ilipotamkwa hukumu yake. Adhuhuri Beke alipelekwa mahali pa kuuawa kwake. Kundi la watu kubwa sana lililosongamana lilikuwa limekusanyika pale kushuhudia tukio lile, tena palikuwa na wengi walioangalia kwa mshangao na kuwa na mashaka moyoni mwao kuwa mhanga yule alikuwa amechaguliwa miongoni mwa familia zile za kilodi za Ufaransa, ambazo zilikuwa bora na hodari sana. Mshangao, uchungu, dharau, na chuki kali, mambo hayo yakazitia giza nyuso za kundi lile kubwa lililokuwa limezagaa pale; ila juu ya uso mmoja peke yake hakuna kivuli cho chote kilichoonekana. Mawazo ya mfiadini yule yalikuwa mbali na tukio lile lenye ghasia; alitambua tu kuwako kwa Bwana wake pale.

Beke Anyamazishwa

Mkokoteni ule wa ovyo ovyo, wa kuwachukulia wafungwa wa kukatwa kichwa, aliokuwa amepanda ndani yake, nyuso za watesi wake zilizokuwa zimekunjamana kwa hasira, kifo kile cha kuogofya sana ambacho alikuwa anakwenda kukabiliwa nacho - mambo yale yote yeye hakuyafikiria kabisa; yule Aliye hai, ambaye alikuwa amekufa, na ambaye yu hai milele hata milele, tena anazo funguo za mauti na kuzimu [kaburi – Ufu. 1:18], alikuwa kando yake. Uso wa Beke ulikuwa unang’aa kwa nuru na amani ile itokayo mbinguni. Alikuwa amevaa mavazi mazuri, akiwa amevaa “joho la mahamali [kitambaa laini], jaketi la kubana la hariri, lenye urembo uliofumwa, na soksi ndefu za rangi ya dhahabu.” - D’Aubigne, *History of the Reformation in Europe in the Time of Calvin*, kitabu cha 2, sura ya 16. Alikuwa anakaribia kutoa ushuhuda wake kwa ajili ya imani yake mbele zake yule Mfalme wa wafalme na mbele ya

malimwengu yaliyokuwa yakishuhudia, wala hapakuwa na dalili yo yote ya maombolezo ambayo ingeweza kuionyesha vibaya furaha yake aliyokuwa nayo.

Maandamano yale yalipokuwa yakisonga mbele taratibu kupitia katika mitaa iliyojaa watu, watu wale wakaangalia na kushangaa sana kuona amani yake isiyo na wasiwasi wo wote, pamoja na furaha ya ushindi wake, na kuuona mwonekano wa uso wake na umbile lake. “Yeye,” wakasema, “anaonekana kama mtu aketiye hekaluni, na kutafakari mambo matakafifu.” - Wylie, kitabu cha 13, sura ya 9.

Kwenye mti ule wa kuchomea watu moto, Beke alijaribu kusema maneno machache kwa watu; lakini watawa wale, wakiogopa matokeo yake, wakaanza kupiga makelele, na askari wakazigongagonga silaha zao, na yale makelele yao yakaizamisha sauti ya mfiadini yule hata isiweze kusikika. Hivyo ndivyo, katika mwaka ule wa 1529, mamlaka ile ya kistaarabu ya juu kabisa ya Parisi, ya maandiko na dini, ilivyo “wapa wananchi wa mwaka ule wa 1793 mfano mbaya wa kuyazimisha maneno matakafifu ya wale waliokuwa wakifa kwenye jukwaa la kunyongea watu.” - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 9.

Beke akanyongwa, na mwili wake ukateketezwa katika ndimi zile za moto. Habari za kifo chake ziliwahuzunisha sana marafiki wa Matengenezo yale ya Kanisa katika nchi nzima ya Ufaransa. Lakini kielelezo chake hakikupotea bure. “Sisi, pia, tuko tayari,” wakasema wale mashahidi wa ile kweli, “kukabiliana na kifo kwa furaha, tukikaza macho yetu kwenye uzima ule ujao.” - D’Aubigne, *History of the Reformation in Europe in the Time of Calvin*, kitabu cha 2, sura ya 16.

Katika kipindi kile cha mateso pale Moo, waalimu wa imani ile ya Matengenezo ya Kanisa walinyimwa leseni zao za kuhubiri, ndipo wakaenda kwenye maeneo mengine. Lefevre baada ya muda fulani akaenda Ujerumani. Fareli akarudi kwenye mji wake alikozaliwa, mashariki ya Ufaransa, ili kuieneza nuru ile nyumbani kwao alikozaliwa. Tayari habari zilikuwa zimepokewa kuhusu kile kilichokuwa kikiendelea pale Moo, na kuhusu ile kweli aliyofundisha kule kwa juhudi yake isiyojua woga, akawapata wasikivu. Baada ya muda mfupi wenye mamlaka wakachochewa na kutaka kumnyamazisha, naye akafukuzwa kutoka katika mji ule. Ingawa hakuweza tena kufanya kazi yake hadharani, alipita katika nyanda zile na katika vijiji, akifundisha katika nyumba za watu binafsi na katika mabonde ya malisho ya mifugo katika sehemu za faragha, tena alipata hifadhi yake misituni na miongoni mwa mapango ya majabali aliyokuwa akiyatembelea mara kwa mara wakati wa utoto wake. Mungu alikuwa anamtayarisha kwa maonjo makubwa zaidi. “Misalaba, mateso, na hila za Shetani, mambo ambayo mimi nilikuwa nimeonywa mapema, hayajaweza kukosekana,” alisema; “ni makali sana kuliko mimi mwenyewe ambavyo ningeweza kuyastahimili, lakini Mungu ndiye Baba yangu; Amenipa na sikuzote ataendelea kunipa nguvu ninazohitaji.” - D’Aubigne, *History of the Reformation of the Sixteenth Century*, kitabu cha 12, sura ya 9.

Kama ilivyokuwa katika siku zile za Mitume, mateso yalikuwa “yametokea zaidi kwa kuieneza Injili.” Wafilipi 1:12. Walipofukuzwa pale Parisi na Moo, “wale waliotawanyika wakaenda huko na huko wakilibiri neno.” Matendo 8:4. Na kwa njia ile nuru ikapata njia ya kuingia katika majimbo yale ya mbali ya Ufaransa.

Mungu Awatayarisha Watendakazi Wake

Mungu alikuwa angali bado anawatayarisha watendakazi wake wa kuieneza kazi yake. Katika mojawapo ya shule zile za mjini Parisi, alikuwamo kijana mmoja mwenye kujaa mawazo mengi, mkimya, ambaye tayari alionyesha matumaini ya kuwa na akili yenye nguvu, inayopenya, na ambaye umashuhuri wa maisha yake yasiyo na lawama haukupungua kuliko ile bidii yake ya usomi na kujitoa wakf kumwabudu Mungu. Kipaji chake kilichokuwa si cha kawaida pamoja na jinsi alivyokitumia kikamfanya awe fahari ya Chuo kile, na kwa imani ilitarajiwa kwamba Yohana Kalvini (John Calvin) angekuwa mlinzi mmojawapo mwenye uwezo na heshima kubwa kabisa. Lakini mwonzi wa nuru ya Mungu ukapenya hata ndani ya uanachuo na ushirikina ule uliokuwa umemfunga Kalvini. Alisikia habari za mafundisho yale

mapya ya dini na kutetemeka, akiwa hana mashaka yo yote kwamba wazushi wale walistahili moto, ambao kwa huo walichomwa. Lakini, bila ya yeye kuwa na makusudi yo yote, akajikuta anakabilia ana kwa ana na uzushi ule na kulazimika kuupima uwezo wa theolojia ile ya Kiroma ili kuweza kupambana na mafundisho yale ya Kiprotestanti.

Binamu yake Kalvini, aliyekuwa amejiunga na Wanamatengenezo wale, alikuwa mjini Parisi. Ndugu wale wawili wakakutana mara nyingi na kujadiliana pamoja mambo yaliyokuwa yanaleta usumbufu katika Ulimwengu ule wa Kikristo. “Kuna dini mbili tu ulimwenguni,” alisema yule Olivetani (Olivetani), Mprotestanti. “Kundi moja la hizo dini ni zile ambazo wanadamu wenyewe wamezivumbua, katika hizo zote, mwanadamu hujiokoa mwenyewe kwa kufuata maadhimisho ya dini na matendo mema; kundi jingine ni dini ile moja ambayo imefunuliwa katika Biblia, ambayo inamfundisha mwanadamu kutafuta wokovu wake kwa njia moja tu ya neema ya Mungu inayotolewa bure kwake.”

“Sitaki hata moja katika mafundisho yako hayo mapya ya dini,” akasema kwa nguvu yule Kalvini; “wewe unadhani mimi nimeishi katika makosa siku zangu zote?” - Wylie, kitabu cha 13, sura ya 7.

Chini ya Shinikizo la Ile Kweli

Lakini mawazo yake yalikuwa yameamshwa moyoni mwake ambayo hakuweza kuyaondoa kama apendavyo. Akiwa peke yake katika chumba chake, akayatafakari maneno yale ya binamu yake. Hatia ya dhambi zake ikamlelea, akajiona mwenyewe akiwa bila mwombezi mbele ya Hakimu yule mtakatifu na mwenye haki. Upatanishi kwa njia ya watakatifu wale waliokufa zamani, matendo mema, maadhimisho ya kanisa, vyote vile havikuwa na uwezo kabisa wa kulipa fidia ya dhambi zake. Hakuweza kukiona kitu cho chote mbele yake, bali giza la kukata tamaa milele. Ikawa ni bure kabisa kwa madaktari wale wa falsafa wa kanisa kujaribu kumpunguzia ule msiba wake. Alijitahidi kufanya maungamo na kufanya kitubio bila mafanikio yo yote; mambo yale hayakuweza kuipatanisha roho yake na Mungu.

Akiwa anaendelea kushughulika na jitihada zake zile zisizozaa matunda, siku moja Kalvini alipata nafasi ya kupatembelea mahali pale walipokuwa wanakusanyika watu wengi, pale akashuhudia kuchomwa moto kwa mzushi mmoja. Alishangaa sana kuiona amani iliyokuwa juu ya uso wa mfiadini yule. Akiwa katikati ya mateso yale makali ya kifo kile cha kuogofya, na chini ya laana ile ya kanisa ya kuogofya sana, alionyesha imani na ujasiri, mambo ambayo yule mwanafunzi kijana [Kalvini] aliyalinganisha kwa uchungu na kule kukata tamaa kwake pamoja na lile giza alilokuwa nalo moyoni mwake, huku akiwa anaishi kwa utii kamili kwa kanisa lake. Katika Biblia, alijua kwamba wazushi wale waliikita imani yao. Akaazimu kujifunza ile Biblia, na kugundua, endapo angeweza, siri ya furaha yao.

Katika Biblia ile akampata Kristo. “Ee Baba,” akalia, “kafara yake imeituliza ghadhabu yako kwangu, na damu yake imeuoshia uchafu wangu; msalaba wake umeichukua laana yangu; kifo chake kimenilipia mimi fidia [ya dhambi zangu]. Sisi tulikuwa tumebuni upumbavu huu usiokuwa na maana kwa ajili yetu wenyewe, lakini wewe umeliweka Neno lako mbele yangu mimi kama tochi, tena umenigusa moyo wangu, ili nione kuwa ni chukizo kwako kuwa na wema mwingine uwao wote isipokuwa ule wa Yesu.” - Martyn, gombo la 3, sura ya 13.

Kalvini alikuwa amesomeshwa kwa kazi ya ukasisi. Akiwa ana umri wa miaka kumi na miwili tu, alichaguliwa kuwa kasisi wa kanisa dogo, na kichwa chake kilikuwa kimenyolewa na askofu kulingana na kanuni ya kanisa. Hakuwekwa wakf, wala hakutekeleza majukumu ya kasisi, ila akawa ni mmojawapo wa makasisi wale, akikishikilia cheo kile cha kazi yake, na kupokea posho kwa ajili ya kile cheo.

Basi, yeye akiwa anajihisi kuwa hatakuwa kasisi kamwe, kwa kipindi fulani akageuka na kujifunza sheria, lakini hatimaye akaliacha kusudi lake lile na kudhamiria kuyatumia maisha yake yote kuhubiri Injili. Lakini alisita kuwa mwalimu wa umma. Kwa tabia yake alikuwa ni mwoga, tena alikuwa amelemewa na hisia za wajibu wake mzito uliokuwa umemkalia wa cheo kile, na bado yeye alitaka kutoa muda wake wote kwa ajili ya kujifunza. Walakini maombi ya

dhati ya rafiki zake hatimaye yakafanikiwa kupata ridhaa yake. “Ni ajabu sana,” alisema, “ya kwamba mtu mwenye asili duni sana kama mimi aweze kutukuzwa na kupewa cheo kama hiki.”

- Wylie, kitabu cha 13, sura ya 9.

Kalvini Aanza Kazi Yake

Kalvini alianza kazi yake kimya kimya, na maneno yake yakawa yanadondoka kama umande unavyodondoka chini na kuiburudisha nchi. Alikuwa ameondoka Parisi, na sasa alikuwa katika mji wa jimbo chini ya ulinzi wa binti mfalme Magreti (Margaret), ambaye, akiwa anaipenda injili, alitoa ulinzi wake kwa wafuasi wa ile Injili. Kalvini bado alikuwa ni kijana tu, mpole, asiyetaka makuu. Kazi yake ikaanza kwa kuwatembelea watu nyumbani mwao. Akiwa amezungukwa na watu waliomo mle nyumbani, alisoma Biblia na kuzifunua kweli zile za wokovu. Wale waliousikia ujumbe ule walizipeleka habari zile njema kwa wengine, na muda si mrefu mwalimu yule akawa amekwenda mbali na mji ule na kwenda kwenye vitongoji na vijiji. Katika ngome na katika kibanda kilichojengwa kwa makuti na magogo alikaribishwa, kisha akasonga mbele, akiweka msingi wa makanisa yaliyoweza kutoa ushuhuda wake bila hofu kwa ajili ya ile kweli.

Baada ya miezi michache alikuwa yuko tena mjini Parisi. Pakawa na msukosuko usio wa kawaida katika makundi ya wenye elimu na wasomi. Kujifunza lugha zile za kale kulikuwa kumewaongoza watu kwenye Biblia, na wengi ambao mioyo yao ilikuwa haijaguswa na kweli zake walikuwa wakizijadili kwa hamu kubwa na hata kupambana na mashujaa wale wa Uroma. Kalvini, ingawa alikuwa mpiganaji mwenye uwezo katika nyanja za mabishano ya kitheolojia, alikuwa na utume wa hali ya juu sana aliipaswa kuutumiza kuliko ule wa wanazuoni wale wenye makelele. Mioyo ya watu ikawa imeamshwa, na sasa wakati ukawa umewadia wa kuifungulia mlango ile kweli. Kumbi za vyuo vikuu zilipojaa makelele ya mabishano yale ya kitheolojia, Kalvini alikuwa anakwenda nyumba kwa nyumba, akiwafunulia watu Biblia, na kuzungumza nao habari za Kristo, akiwa amesulibiwa.

Nuru Yaangaza Parisi

Kwa maongozi yake Mungu, mji ule wa Parisi ulipaswa kupokea mwaliko mwingine wa kuipokea injili. Mwito wa Lefevre na Fareli ulikuwa umekataliwa, lakini ujumbe ule ulipaswa kusikiwa tena na watu wa tabaka zote katika mji ule mkuu. Mfalme, akivutwa na mambo ya kisiasa, alikuwa bado hajawa upande wa Roma kikamilifu ili kuyapinga yale Matengenezo ya Kanisa. Magreti bado alikuwa amelishikilia tumaini lake kwamba Uprotestanti ulikuwa hauna budi kushinda katika nchi ile ya Ufaransa. Akaamua kwamba imani ile ya matengenezo ihubiriwe mjini Parisi. Mfalme alipokuwa hayupo, alimwamuru mchungaji wa Kiprotestanti kuhubiri katika makanisa ya mji ule. Jambo lile lilikuwa limekatazwa na wakuu wale wa kipapa, binti mfalme akafungua milango wazi katika jumba lile la kifalme. Chumba kikafanyiwa matengenezo ili kiwe kama kanisa dogo, na tangazo likatolewa kwamba kila siku, kwa saa maalum iliyowekwa, hotuba ya Neno la Mungu itatolewa mle, na watu wa kila cheo na kazi, wakaalikwa kuhudhuria pale. Makundi ya watu yakasongamana kwenda kwenye ibada. Sio tu kanisa lile dogo, bali na nyumba ile ya kuingilia katika ukumbi ule mkuu pamoja na kumbi zake zikajaa msongamano wa watu. Kila siku maelfu wakakusanyika pale - malodi, wakuu wa serikali, wanasheria, wafanya biashara, na wasanii. Mfalme yule badala ya kupiga marufuku mikutano ile, alitoa amri kwamba makanisa mawili ya mjini Parisi yafunguliwe. Ilikuwa haijapata kutokea kamwe katika siku zile za nyuma kwa mji ule kuguswa vile na Neno la Mungu. Yule Roho wa Uzima toka mbinguni akaonekana kana kwamba amevuviwa juu ya watu wale. Kuacha kunywa vileo vyote, usafi wa maisha, na bidii ya kufanya kazi, mambo hayo yakachukua mahali pa ulevi, uasherati, magomvi, na uvivu.

Lakini utawala ule msonge wa dini [Roma] haukukaa kimya. Mfalme yule bado alikataa kuingilia kati ili kuzuia mahubiri yale, ndipo wakawageukia wananchi. Hapakuwa na njia yo

yote iliyoachwa kutumiwa ili kuamsha hofu, chuki, na ushupavu wa dini usiotumia akili miongoni mwa halaiki ile iliyojaa ujinga na ushirikina. Kwa upofu, ukiwakubali waalimu wake wale wa uongo, mji ule wa Parisi, kama Yerusalemu ya zamani, haukujua majira ya kujiliwa kwake, wala mambo yaliyopasa kwa amani yake. Kwa miaka miwili Neno la Mungu likahubiriwa katika mji ule mkuu; lakini ingawa walikuwapo wengi walioipokea injili ile, idadi kubwa sana miongoni mwa watu wale waliikataa. Fransisi alikuwa ameonyesha moyo wa kuwa na uvumilivu kwa dini nyingine kwa kutimiza tu makusudi yake mwenyewe, kisha wafuasi wale wa papa wakafanikiwa kujipatia tena mamlaka yao. Makanisa yale yakafungwa tena, na mti ule wa kuchomea watu moto ukasimikwa.

Kalvini alikuwa bado angali mjini Parisi, akijiandaa kwa njia ya kujifunza, kutafakari, na maombi kwa ajili ya kazi zake za baadaye, huku akiendelea kuieneza nuru ile. Walakini, hatimaye, shuku ikaelekezwa juu yake. Wenye mamlaka wakadhamiria kumchoma moto. Yeye, akiwa anajifikiria kuwa alikuwa salama katika maficho yake, hakuweza kufikiria hata kidogo juu ya hatari iliyokuwa imemkabili, wakati rafiki zake walipokuja kwa haraka katika chumba chake wakileta habari kwamba maafisa walikuwa njiani kuja kumkamata na kumtia mbaroni. Dakika ile ile walisikia mlango wa nje ukigongwa kwa nguvu. Hapakuwa na dakika ya kupoteza. Baadhi ya rafiki zake wakawazuia maafisa wale pale mlangoni, wakati wale wengine walikuwa wakimsaidia Mwanamatengenezo yule kwa kumshusha chini kupitia dirishani, naye kwa haraka sana akatoka nje ya viunga vya mji ule. Akiwa amepata hifadhi yake katika kibanda cha kibarua mmoja aliyekuwa rafiki yake wa matengenezo, akajificha katika mavazi ya mwenyeji wake, kisha, akiwa ameliweka jembe lake begani, akaanza safari yake. Akasafiri kuelekea upande wa kusini, akapata kimbilio lake tena katika maeneo ya ufalme ule wa Magreti. (Angalia D'Aubigne, *History of the Reformation in Europe in the Time of Calvin*, kitabu cha 2, sura ya 30.)

Chini ya Ulinzi wa Rafiki Zake

Kwa miezi michache akaendelea kukaa kule, akiwa salama chini ya ulinzi wa rafiki zake wenye nguvu, naye akaendelea kujishughulisha katika kujifunza kwake kama pale kwanza. Lakini moyo wake ulikuwa umekazwa juu ya kuieneza injili katika nchi ile ya Ufaransa, wala yeye hakuweza kukaa bila kazi kwa muda mrefu. Mara tu dhoruba ile ilipokuwa imepungua kidogo, alitafuta eneo jipya la kazi kule Pwatye (Poitiers), ambako kilikuwako Chuo Kikuu, na ambako mawazo yale mapya yalikuwa yanapendwa na watu. Watu wa kila tabaka wakaisikiliza ile injili kwa furaha. Hapakuwa na mahubiri ya hadhara, ila katika nyumba ya hakimkuu, yaani, katika makao yake mwenyewe, na wakati mwingine katika bustani ya Umma, Kalvini aliyafunua maneno yale ya uzima kwa wale waliotaka kuyasikia. Baada ya muda fulani kupita, idadi ya wasikivu ilipozidi kuongezeka, ikafikiriwa kwamba ilikuwa ni salama zaidi kwao kukusanyika nje ya mji ule. Pango moja katika bonde jembamba lenye kina, lililokuwa katikati ya milima, ilikokuwako miti na miamba iliyokuwa imejitokeza juu yake na kupafanya mahali pale kukamilika zaidi kama mahali pa maficho, pakachaguliwa kuwa ndipo mahali pa kukutania. Vikundi vidogo, vilivyokuwa vikiondoka mjini mle kwa njia tofauti, vilifika pale. Katika sehemu ile ya faragha Biblia ilisomwa kwa sauti kubwa na kufafanuliwa. Pale Meza ya Bwana ikaadhimishwa na Waprotestanti wale wa Ufaransa kwa mara yao ya kwanza. Kutoka katika kanisa lile dogo wainjilisti kadhaa waaminifu wakatumba kwenda nje.

Kalvini akarudi tena mjini Parisi. Bado yeye hakuweza kulitupilia mbali wazo lake kwamba Ufaransa kama taifa ingeweza kuyakubali Matengenezo yale ya Kanisa. Lakini alikuta karibu kila mlango wa kufanya kazi kule umefungwa. Kufundisha injili ilikuwa ni kupita katika njia ya moja kwa moja kwenda kwenye ule mti wa kuchomea watu moto, ndipo hatimaye akadhamiria kuondoka na kwenda Ujerumani. Mara tu alipokuwa ameondoka Ufaransa, dhoruba kali ikapasuka juu ya Waprotestanti, kiasi kwamba kama angebaki mle, kwa hakika kabisa angekuwa ameingia katika maangamizi yale ya watu wengi.

Wanamatengenezo wale wa Kifaransa, wakiwa wanatamani sana kuiona nchi yao ikienda hatua moja na nchi ile ya Ujerumani na Uswisi, wakadhamiria kupiga kipigo chao dhidi ya ushirikina wa Roma kwa ujasiri, ambacho kingeliamsha taifa lile zima. Basi, mabango yaliyoishambulia Misa yakawekwa kwa usiku mmoja katika nchi yote ya Ufaransa. Badala ya kuyaendeleza Matengenezo yale ya Kanisa, hatua ile ya kishupavu, lakini ambayo ilikuwa imeamuliwa vibaya, ikaleta maangamizi, sio tu juu ya watangazaji wake, bali juu ya marafiki wa imani ile ya matengenezo katika nchi nzima ya Ufaransa. Iliwapa Waroma kile walichokitamani kwa muda mrefu - kisingizio cha kutoa madai yao kwamba wazushi wale waangamizwe kabisa kama watu wa hatari kwa usalama wa kiti cha enzi cha mfalme na amani ya taifa zima, ambao wanaleta uchochezi miongoni mwa watu.

Kwa mkono fulani usiojulikana - kama ni wa rafiki asiye na akili au wa adui mwerevu, jambo lile halikuweza kujulikana kamwe - mojawapo la mabango yale lilitundikwa kwenye chumba cha faragha cha mfalme. Mfalme yule aliingiwa na hofu kuu. Katika karatasi lile, ushirikina uliokuwa umepewa heshima kwa vizazi na vizazi vilivyotangulia ulishambuliwa kwa njia ya mkono ule katili. Na ujasiri ule usio na mfano wa kudiriki kuyaingiza mbele yake maneno yale yaliyokuwa yanaeleweka wazi na ya kutia hofu yakaichochea ghadhabu ya mfalme yule. Katika kustaajabu kwake alisimama kwa muda mfupi akitetemeka kwa hofu na kukosa maneno ya kusema. Halafu ile ghadhabu yake ikamwezesha kutamka maneno haya ya kutisha: “Na wakamatwe wale wote wanaoshukiwa kuwa na imani ya Kilutheri bila kuwatofautisha. Mimi nitawaangamiza wote.” - k.k.k., kitabu cha 4, sura ya 10. Kura ilikuwa imepigwa. Mfalme yule alikuwa amekata shauri kujitupa kabisa upande ule wa Roma.

Utawala wa Vitisho

Hatua zikachukuliwa mara moja kumkamata kila Mlutheri aliyekuwa katika mji ule wa Parisi. Maskini fundi mchundo mmoja, mfuasi wa imani ile ya Matengenezo, ambaye alikuwa na mazoea ya kuwaita waumini kwenda kwenye mikutano yao ya siri, akakamatwa, naye, akiwa ametishiwa kuchomwa moto moja kwa moja kwenye mti ule wa kuchomea watu moto, aliamriwa kumwongoza mpelelezi [kacheru] wa papa kwenda naye kwenye nyumba ya kila Mprotestanti mjini mle. Akajikunyata kwa hofu kusikia shauri lile baya, lakini hatimaye hofu ya zile ndimi za moto ikamlelea, naye akakubali kuwa msaliti wa ndugu zake. Mbele yake ikatangulia hostia [Mkate Mtakatifu], halafu akafuata yule Morini (Morin), mpelelezi wa mfalme, akiwa pamoja na yule msaliti, wakiwa wamezungukwa na maandamano ya makasisi, wachukuzi wa uvumba wa kufukiza, watawa, na askari, polepole na kimya-kimya wakapita katika mitaa ya mji ule. Maandamano yale yalikuwa ni kwa fahari ya kuiheshimu “sakramenti ile takatifu,” kitendo kile kilikuwa ni cha kulipiza kisasi kwa matusi yaliyokuwa yametolewa dhidi ya Misa na wapinzani wale. Lakini chini ya tamasha ile kusudi la kufisha lilikuwa limefichwa. Walipofika karibu na nyumba ya Mlutheri, msaliti yule alitoa ishara yake, lakini bila kutamka neno lo lote. Maandamano yale yakasimama, nyumba ile ikaingiwa, familia ile ikaburutwa nje na kufungwa kwa minyororo, halafu kundi lile la kuogofya likasonga mbele kutafuta wahanga wapya. Hawa “kuiacha nyumba hata moja, kubwa au ndogo, hata katika vyuo vya Chuo kile Kikuu cha Parisi.... Morini aliufanya mji mzima kutikisika.... Ulikuwa ni utawala wa vitisho.” - k.k.k., kitabu cha 4, sura ya 10.

Wahanga wale waliuawa kwa mateso makali sana ya kikatili, kwa njia ya pekee amri ilikuwa imetolewa kwamba moto ule uwake kidogo kidogo ili kuyafanya maumivu yao makali sana kuchukua muda mrefu. Walakini wao wakafa kama washindi [Ufu. 12:11]. Msimamo wao thabiti haukutikisika, amani yao haikutiwa giza. Watesi wao, wakiwa hawana uwezo kabisa wa kuuvunjilia mbali uthabiti wao usiopindika, wakajiona wenyewe kuwa wameshindwa. “Majukwaa ya kunyongea watu yakatawanywa sehemu zote za mji ule wa Parisi, kisha kule kuwachoma moto kukaendelea kwa mfululizo, mpango ulikuwa ni kueneza hofu kuu dhidi ya uzushi ule kwa kueneza kila mahali unyongaji ule. Lakini, hatimaye faida ya kitendo kile ikawa upande wa ile injili. Mji mzima wa Parisi uliwezesha kujionea wenyewe ni watu wa aina gani

ambao imani ile iliweza kuwatoa. Hapakuwa na mimbara ya mahubiri kwao zaidi ya lile lundo la kuni za kumchomea moto yule mfiadini. Furaha tulivu iliyoangaza juu ya nyuso za watu wale walipopita ... kwenda mahali pao pa kunyongewa, ule ujasiri wao waliposimama katikati ya ndimi zile kali za moto, upole wao wa kuwasamehe waliowaumiza vile, mambo hayo yaliwageuza moyo wao kabisa, haikuwa ni katika matukio machache waliyoyaona, hasira iligeuka na kuwa huruma, chuki iligeuka na kuwa upendo, na kitendo kile kikawasihi kwa ufasaha usioweza kupingwa ili wajitoe na kusimama upande wa ile injili.” - Wylie, kitabu cha 13, sura ya 20.

Makasisi wale, wakiwa wamenuia kuifanya ghadhabu ya watu wengi izidi kupanda juu na kufikia kilele chake, wakaeneza mashtaka ya kutisha sana dhidi ya Waprotestanti wale. Walishtakiwa kwamba walikuwa wamekula njama ya kuwaua ovyo Wakatoliki, kuipindua serikali, na kumwua mfalme. Hapakuwa na ushahidi hata kidogo ulioweza kutolewa ili kuunga mkono hoja zao. Hata hivyo, utabiri ule wa kutokea kwa maovu yale ulikuwa na utimilizo wake baadaye; lakini chini ya mazingira tofauti kabisa, na kutokana na sababu zilizo na sura tofauti. Ukatili ule uliofanywa na Wakatoliki dhidi ya Waprotestanti wasiokuwa na hatia yo yote ulizidi kuongezeka kwa ukali wake wakati wa kulipiza kisasi kile, na katika karne zile zilizofuata, baada ya kutokea maangamizi yale yale waliyokuwa wametabiri kwamba yalikuwa karibu sana kutokea, yakatekelezwa dhidi ya mfalme, serikali yake, na raia zake; lakini yaliletwa na makafiri, na wafuasi wa papa wenyewe. Hakukuwa ni kule kuuimarisha Uprotestanti au kuukomesha, ambako miaka mia tatu baadaye, kulileta maafa yale ya kutisha katika nchi ya Ufaransa.

Shuku, tuhuma, na hofu kuu ilienea miongoni mwa tabaka zote za jamii ile. Katikati ya hofu ile iliyowapata watu wote ilidhihirika jinsi mafundisho yale ya Kilutheri yalivyoingia ndani ya mioyo ya watu waliozikalia zile nafasi za juu za elimu, uongozi, na katika ubora wa tabia. Vyeo vyenye amana na adhima ghafula vikabaki tupu. Wasanii, wachapaji vitabu, wasomi, maprofesa katika vyuo, waandishi wa vitabu na hata wafuasi wa mfalme wakatoweka. Mamia wakakimbia toka Parisi, wakiwa wamejiamisha wenyewe kwenda katika nchi nyingine toka katika nchi yao ya kuzaliwa, na katika mifano mingi wakidokeza kwamba wao walikuwa wanaipenda imani ile ya matengenezo. Wafuasi wa papa wakaangalia kila upande kwa mshangao wakiwaza kwamba huenda palikuwa na wazushi ambao walikuwa hawajawashuku ambao walikuwa wamestahimili kuishi miongoni mwao. Hasira yao ikaelekezwa kwenye makundi ya wahanga wale wanyonge waliokuwa katika uwezo wao. Magereza yakajaa, na hewa yenyewe ikaonekana kana kwamba imetiwa giza na moshi ule wa kuni za kumchomea watu moto zilizokuwa zinawashwa dhidi ya wale walioikiri injili.

Kulipa Fidia ya Kosa kwa Damu

Fransisi wa Kwanza aliona fahari kuwa kiongozi katika mabadiliko yale makubwa ya kufufua elimu ambayo yaliashiria mwanzo wa karne ile ya kumi na sita. Alikuwa amependezwa sana kuwakusanya katika jumba lake la kifalme wenye elimu kutoka katika kila nchi. Kupenda kwake elimu na kudharau ujinga na ushirikina waliokuwa nao watawa wale kulichangia, walau kwa kiwango kidogo, ustahimilivu ule uliokuwapo kwa yale Matengenezo ya Kanisa. Lakini aliposukumwa na ile juhudi yake ya kuukomesha uzushi wote, basi, mlezi yule wa elimu akatoa amri iliyotangaza kwamba uchapishaji wa vitabu ulikuwa umefutiliwa mbali katika nchi yote ya Ufaransa! Fransisi wa Kwanza alikuwa ni mfano mmoja miongoni mwa mifano mingi iliyoandikwa katika kumbukumbu unaonyesha kwamba kukuza mambo ya kiakili si kinga dhidi ya kukosa ustahimilivu kwa dini nyingine (religious intolerance), wala dhidi ya kuwatesa watu.

Ufaransa, kwa kufanya sherehe ya kidini na kiserikali, ikajiandaa kuuangamiza kabisa Uprotestanti. Makasisi wakadai kwamba matusi yaliyotolewa dhidi ya Mbingu ya Juu kwa kuishutumu ile Misa yalipizwe kisasi kwa damu, na ya kwamba mfalme yule, kwa niaba ya watu wake, atoe kibali chake hadharani ili kazi ile ya kuogofya sana ifanyike.

Tarehe 21 Januari, 1535 ilipangwa kwa ajili ya sherehe ile ya kutisha. Zikachochewa hofu zile za kishirikina pamoja na chuki nyingi kupita kiasi katika taifa lile zima. Mji ule wa Parisi ukajaa msongamano wa watu, na kutoka katika maeneo yote ya shamba yaliyouzunguka watu wakawa wamejaa mitaani. Siku ile ilikuwa haina budi kuzinduliwa kwa mandamano makubwa mno ya kifahari. “Nguo za matanga zikatundikwa katika nyumba zote zilizokuwa katika njia ile ya mandamano, na altare [madhabahu] zikajitokeza juu huko na huko.” Mbele ya kila mlango palikuwa na mwenge uliowashwa kwa heshima ya ile “sakramenti takatifu.” Kabla ya mapambazuko, mandamano yale yakajiandaa karibu na jumba lile la mfalme. Kwanza zikatangulia bendera pamoja na misalaba ya parokia kadhaa; nyuma yake wakaonekana raia, wakitembea wawili wawili, na kushika mienge yao mikononi.” Vyama vile vinne vya watawa vikafuata nyuma yao, kila kimoja katika mavazi yake ya pekee. Kisha ukaja mkusanyo mkubwa wa mifupa ya watakatifu waliokufa zamani. Halafu wakaja viongozi wale wa dini matajiri katika mavazi yao ya rangi ya zambarau na nyekundu na mapambo ya vito, wakiwa wamepanda juu ya farasi, safu zao zinazopendeza sana na kumeremeta zikajipanga.

“Hostia [mkate wa Ushirika Mtakatifu] ilibebwa na askofu wa Parisi chini ya kiti kile cha kifalme chenye kipaa cha juu kizuri mno, ... akisaidiwa na wakuu wa nchi wanne wa [kumwaga] damu.... Nyuma ya hostia ile alitembea yule mfalme.... Fransisi wa Kwanza siku ile hakuvaa taji yake ya kifalme, wala vazi lake la taifa.” Akiwa na “kichwa chake kisichofunikwa, macho yake yakiangalia chini, na mkononi mwake akiwa na mshumaa mwembamba sana uliowashwa,” mfalme yule wa Ufaransa alionekana “katika sura ya mtu mwenye toba.” - k.k.k., kitabu cha 13, sura ya 21. Katika kila altare aliinama chini kwa unyenyekevu, wala si kwa ajili ya uovu ulioinajisi nafsi yake, wala si kwa ajili ya damu ile isiyokuwa na hatia aliyoimwaga, ambayo ilitia waa katika mikono yake, bali kwa ajili ya dhambi ya mauti iliyotendwa na raia zake waliodiriki kukataza Misa isitolewe. Nyuma yake alifuata malkia na wakuu wa taifa, nao wakiwa wanatembea wawili wawili, kila mmoja akiwa na mwenge uliowashwa.

Kama sehemu ya ibada ya siku ile, mfalme mwenyewe alitoa hotuba yake kwa ajili ya maafisa wa ngazi za juu wa ufalme wake katika ukumbi ule mkubwa wa jumba la kifalme la askofu yule. Akiwa na uso uliojaa huzuni, akajitokeza mbele yao, na kwa maneno yake ya ufasaha yaliyowagusa watu aliomboleza kwa ajili ya “uhalifu, kufuru, siku ya huzuni na aibu,” ambayo ilikuwa imekuja juu ya taifa lile. Naye akamwamuru kila raia aliye mtiifu kusaidia katika kuukomesha kabisa uzushi ule mbaya sana ulioitishia nchi ya Ufaransa na maangamizi. “Mabwana, kama mimi nilivyo mkweli, mimi ni mfalme wenu,” akasema, “kama ningejua kimojawapo cha viungo vyangu ya kuwa kina waa au kimeambukizwa na uozo huo unaochukiza mno, basi, ningewapa ili mkikate.... Na zaidi ya hayo, kama ningemwona mmojawapo wa watoto wangu akinajisiwa nao, basi, nisingeweza kumwacha.... Ningemtoa mimi mwenyewe, tena ningemtoa kafara kwa Mungu.” Machozi yakaizuia pumzi yake hata asiweze kutamka maneno yake, na mkutano ule wote ukaangua kilio, na kwa kauli moja wakasema kwa nguvu: “Sisi tutaishi na kufa kwa ajili ya kuitetea dini ya Kikatoliki!” - D’Aubigne, *History of the Reformation in Europe in the Time of Calvin*, kitabu cha 4, sura ya 12.

Giza lilikuwa la kutisha lililolifunika taifa lile ambalo lilikuwa limeikataa katakata nuru ya ile kweli. Neema ile “iletayo wokovu” ilikuwa imefunuliwa kwao; lakini, baada ya kuiona nguvu yake na utakatifu wake, baada ya maelfu kuvutwa na uzuri wake usio na kifani, baada ya miji na vijiji kutiwa nuru kwa mng’aro wake, Ufaransa ikageuka na kuipa kisogo, ikachagua giza kuliko nuru. Walikuwa wamekiondoa kwao kile kipawa cha mbinguni kilichokuwa kimetolewa kwao. Walikuwa wameuita uovu kuwa ni wema, na wema kuwa ni uovu, mpaka wakawa wamegeuka na kuwa wahanga wa kujidanganya wenyewe kwa makusudi kabisa. Basi, ingawa wao wangeweza kusadiki kabisa ya kwamba walikuwa wakimfanyia Mungu ibada kwa kuwatesa watu wake, hata hivyo, kuamini hivyo mioyoni mwao hakukuwafanya wasiwe na hatia. Nuru ile ambayo ingeweza kuwaokoa kutoka katika madanganyo yale, kutoka katika kuzitia waa nafsi zao kwa hatia ya kumwaga damu, walikuwa wameikataa kwa makusudi kabisa.

Kiapo cha Kuung'oa Kabisa Uzushi

Kiapo kile cha kidini cha kuukomesha kabisa uzushi ule kilitolewa katika Kanisa Kuu la Jimbo, ambamo, karibu karne tatu hivi baadaye, Mungu wa Kike wa Fikra (Goddess of Reason) alitawazwa kwenye kiti cha enzi na taifa hilo lililokuwa limemsahau Mungu aliye hai. Maandamano yale yakajipanga tena, na wawakilishi wale wa nchi ya Ufaransa wakaondoka kwenda kuanza kazi ile waliyokuwa wameapishwa kuifanya. “Majukwaa ya kunyongea watu yakasimikwa kwa umbali mfupi-mfupi, juu yake Wakristo fulani wa Kiprotestanti walikusudiwa kuchomwa moto wakingali hai, tena ilikuwa imepangwa kwamba malundo yale ya kuni yawashwe kwa wakati ule mfalme alipokaribia pale, na ya kwamba maandamano yale yasimame pale kushuhudia mauaji yale.” - Wylie, kitabu cha 13, sura ya 21. Maelezo ya kinagaubaga ya mateso yale waliyoyastahimili mashahidi wale kwa ajili yake Kristo yanatia uchungu mkali mno moyoni kuweza kurudia kuyasimulia; lakini hapakuwa na kuyumba ko kote kwa upande wa wahanga wale. Waliposhurutishwa kuikana imani yao, mmoja wao alijibu hivi: “Mimi naamini peke yake yale waliyoyahubiri zamani manabii na mitume, pamoja na yale ambayo kundi lote la watakatifu waliyaamini. Imani yangu inamtegemea Mungu ambaye atazipinga nguvu zote za kuzimu.” - D'Aubigne, *History of the Reformation in Europe in the Time of Calvin*, kitabu cha 4, sura ya 12.

Tena na tena maandamano yale yakasimama mahali pale pa mateso. Walipofika mahali pale walipoanzia katika jumba lile la kifalme, kundi lile likatawanyika, na mfalme yule na maaskofu wakaondoka, wakiwa wametoshaka sana na mambo yaliyofanyika siku ile, huku wakijipongeza wenyewe na kusema kwamba kazi ile waliyoianza ingeendelea mpaka uzushi ule utakapoteketewa kabisa.

Injili Yang'olewa Kabisa

Injili ya amani ambayo Ufaransa ilikuwa imekataa ilikusudiwa kung'olewa tu kwa hakika kabisa, lakini matokeo yake yangekuwa ni ya kuogofya mno. Tarehe 21 Januari, 1793, miaka mia mbili hamsini na minane toka siku ile ile iliyowafanya Wafaransa wale kuwatesa Wanamatengenezo, yalitokea maandamano mengine, yenye madhumuni tofauti kabisa na yale, yalipita katika mitaa ile ya Parisi. “Mfalme tena akawa kielelezo kikuu; pakawa na machafuko tena na makelele; kikasikika tena kilio cha kutaka wahanga wengi zaidi waletwe; yalikuwapo tena majukwaa meusi ya kunyongea watu; na matukio ya siku ile yakafungwa tena kwa mauaji mabaya sana; Lui (Louis) wa Kumi na Sita, akipambana ana kwa ana na walinzi wa gereza na wanyongaji, akaburutwa na kuwekwa juu ya gogo la kukatia vichwa, na kushikiliwa pale kwa nguvu nyingi mpaka shoka liliposhuka chini, na kichwa chake kuingirika juu ya jukwaa lile la kunyongea watu.” - Wylie, kitabu cha 13, sura ya 21. Wala hakuwa ndiye mhanga peke yake mfalme yule; karibu na mahali pale pale watu elfu mbili na mia nane waliuawa kwa mashine yenye kisu cha kukatia vichwa (guillotine) katika kipindi kile cha umwagaji damu uliofanywa na ule Utawala wa Vitisho (Reign of Terror).

Matengenezo yale ya Kanisa yalikuwa yameuhubiri ulimwengu Biblia iliyo wa wakizifunua kanuni za Sheria ya Mungu [Amri Kumi], na kuisitiza madai yake katika dhamiri za watu. Upendo wa Mungu ulikuwa umewafunulia wanadamu amri na kanuni zile za mbinguni. Mungu alikuwa amesema: “Zishikeni basi, mkazitende, maana hii ndiyo hekima yenu na akili zenu, machoni pa mataifa watakaosisikia amri hizi zote, nao watasema, Hakika taifa hili kubwa ni watu wenye hekima na akili.” Kumbukumbu la Torati 4:6. Ufaransa ilipokikataa kipawa kile cha mbinguni, ilikuwa imepanda mbegu za machafuko na maangamizi dhidi ya serikali; ndipo utendaji ule usioepukika wa chanzo [sababu] na matokeo yake ukaishia katika yale Mapinduzi na ule Utawala wa Vitisho.

Fareli Kule Uswisi

Muda mrefu kabla ya mateso yale yaliyokuwa yamechochewa na mabango yale, Fareli, mtu yule shupavu na mwenye ari kubwa, alikuwa amelazimika kukimbia toka katika nchi yake ya kuzaliwa. Alikwenda Uswisi, na kwa njia ya kazi yake, akaiunga mkono kazi ile ya Zwingli, akasaidia kuigeuza mizani kuelekea kwenye yale Matengenezo ya Kanisa. Miaka yake ya baadaye ilitumika pale, lakini aliendelea kutoa mvuto wake wenye nguvu uliokuwa umedhamiriwa upande wa yale Matengenezo ya Kanisa kule Ufaransa. Katika miaka yake ya mwanzo ya kuishi kwake uhamishoni, juhudi zake zilielekezwa hasa katika kuieneza Injili katika nchi yake alikozaliwa. Alitumia wakati wake mwingi kuhubiri miongoni mwa watu wa nchi yake waliokuwa karibu na mpaka, ambako kwa uangalifu usiojua kuchoka aliliangalia pambano lile na kusaidia kwa maneno yake ya kutia moyo pamoja na mausia yake. Kwa msaada wa wakimbizi wengine, maandiko ya Wanamatengenezo wale wa Kijerumani yakatafsiriwa katika lugha ya Kifaransa, na, pamoja na Biblia ya Kifaransa, yakachapishwa kwa wingi sana. Kwa njia ya wauzaji wa vitabu vya dini, kazi zile [vitabu vile] zikauzwa katika eneo kubwa la ile nchi ya Ufaransa. Vilitolewa kwa wauzaji wale wa vitabu kwa bei ya chini, kwa njia hiyo faida iliyopatikana kutokana na kazi ile iliawezesha kuiendeleza kazi ile.

Fareli alianza kazi yake katika nchi ile ya Uswisi akiwa amevalia vazi duni la mwalimu mkuu wa shule. Akaenda kwenye parokia ile iliyokuwa imejitenga mbali, akautumia muda wake mwingi katika kuwafundisha watoto wadogo. Mbali na kutoa fani za kawaida za elimu, alizipenyeza zile kweli za Biblia kwa uangalifu sana, akitumainia kwamba kupitia kwa watoto wale angeweza kuwafikia wazazi wao. Walikuwapo baadhi yao walioamini, lakini makasisi [mapadre] walijitokeza ili wapate kuikomesha kazi ile, kisha wananchi wale wa shamba waliokuwa wamejaa ushirikina wakawachochea ili wapate kuipinga kazi ile. “Ile haiwezi kuwa ni Injili ya Yesu Kristo,” wakasisitiza makasisi wale, “kwa sababu kuihubiri hakuleti amani, bali vita.” - Wylie, kitabu cha 14, sura ya 3. Kama wale wanafunzi wa kwanza, alipoteswa katika mji mmoja alikimbilia mwingine. Toka kijiji hata kijiji, toka mji hata mji, alikwenda akitembea kwa miguu yake, akistahimili njaa, baridi, na uchovu mwingi, na kila mahali akiyahatirisha maisha yake. Alihubiri sokoni, makanisani, na wakati mwingine katika mimbara za makanisa makuu. Mara nyingine alikuta kanisa likiwa tupu, bila wasikilizaji; nyakati nyingine mahubiri yake yalikatizwa kwa makelele na kuchekwa; kisha aliburutwa kwa nguvu toka mimbarani. Zaidi ya mara moja alishambuliwa na wahuni na kupigwa nusura kufa. Hata hivyo, yeye alisonga mbele. Ingawa mara nyingi alifukuzwa, kwa ustahimilivu wake alirudi tena kwenye mashambulio yale; na, mmoja baada ya mwingine, akaona miji midogo na miji mikubwa, ambayo ilikuwa ngome ya upapa, ikifungua milango yake na kuipokea injili ile. Parokia ile ndogo alikuwa amefanya kazi yake mwanzoni ikaipokea imani ile ya Matengenezo ya Kanisa. Miji mikuu ya Morati (Morat) na Noichateli (Neuchatel) nayo pia ikaachana na taratibu za dini ya Kiroma na kuziondoa sanamu zilizoabudiwa toka katika makanisa yao.

Chombo Duni Zaidi Chateuliwa

Kwa muda mrefu Fareli alikuwa ametamani kupandikiza kanuni za Kiprotestanti katika mji ule wa Jeneva (Geneva). Kama mji ule ungeweza kuongolewa, basi, ungekuwa makao makuu ya Matengenezo ya Kanisa kwa nchi za Ufaransa, Uswisi, na Italia. Akiwa na lengo lile mbele yake, alikuwa ameendelea kufanya kazi yake mpaka miji mingi na vijiji vilivyozunguka vilipoongolewa. Kisha akiwa na mwenzi wake mmoja, aliingia mjini Jeneva. Lakini aliruhusiwa kuhubiri hotuba mbili tu. Makasisi wale, baada ya kufanya kazi bure kutaka wenye mamlaka wamhukumu na kumwadhibu, walimwita mbele ya baraza la kanisa, ambalo katika lile wakaja wakiwa wamezificha silaha zao ndani ya majoho yao, wakidhamiria kuutoa uhai wake. Nje ya ukumbi ule, kundi la watu wenye hasira nyingi, wakiwa na marungu na panga, lilijikusanya kuhakikisha kifo chake endapo angefanikiwa kulitoroka baraza lile. Lakini kule kuwapo kwa mahakimu na jeshi lenye silaha kulimwoko. Mapema alfajiri iliyofuata, yeye pamoja na yule mwenzi wake, aliongozwa kulivuka lile ziwa kwenda mahali pa usalama. Hivyo ndivyo ilivyokwisha juhudi yake ya kwanza ya kuuhubiri Injili mji ule wa Jeneva.

Kwa jaribio lililofuata, mjumbe duni alichaguliwa - yaani, mwanaume mmoja kijana, ambaye sura yake ilionekana kuwa ni ya unyenyekevu sana, kiasi kwamba alitendewa kwa ubaridi hata na marafiki zake walioyakiri yale Matengenezo ya Kanisa. Lakini, je! mtu kama yule angeweza kufanya nini mahali pale alipokataliwa Fareli?" Mtu mwenye ujasiri mdogo mno pamoja na uzoefu wake mdogo angewezaje kuipinga tufani ambayo mbele yake wale wenye nguvu na hodari kabisa walikuwa wamelazimika kukimbia? "Si kwa uwezo, wala si kwa nguvu, bali ni kwa Roho yangu, asema BWANA wa majeshi." Zekaria 4:6. "Mungu alivichagua vitu dhaifu vya dunia ili aviaibishe vyenye nguvu." "Kwa sababu upumbavu wa Mungu una hekima zaidi ya wanadamu, na udhaifu wa Mungu una nguvu zaidi ya wanadamu." 1 Wakorintho 1:27,25.

Fromenti (Froment) akaanza kazi yake kama mwalimu mkuu wa shule. Kweli zil alizowafundisha watoto wadogo shuleni walirudia kuzisema nyumbani kwao. Muda si mrefu wazazi wao wakaja kuisikiliza Biblia ikifafanuliwa, mpaka chumba cha darasa kikajaa wasikivu waliosikiliza kwa makini. Vitabu vya Agano Jipya pamoja na vijizuu viligawanywa bure, navyo viliweza kuwafikia wengi ambao hawakudiriki kuja pale waziwazi ili kuyasikiliza mafundisho yale mapya. Baada ya muda fulani kupita mtendakazi yule alilazimika kukimbia pia; lakini kweli zile alizozifundisha zilikuwa zimeotesha mizizi katika mioyo ya watu wale. Matengenezo yalikuwa yamepandwa pale, nayo yaliendelea kupata nguvu na kuenea. Wahubiri wale walirudi tena pale, na hatimaye kwa njia ya kazi zao ibada ya Kiprotestanti ikaanzishwa katika mji ule wa Jeneva.

Mji ule ulikuwa tayari umejitangaza kuwa ulikuwa unapendelea yale Matengenezo ya Kanisa wakati Kalvini, baada ya kutangatanga kwake kwingi na mikasa yake, alipoingia katika milango yake. Akirudi kutoka katika ziara yake ya mwisho kule alikozaliwa, alikuwa njiani kuelekea kule Bazeli, wakati, alipokuta barabara ile ya moja kwa moja imekaliwa na majeshi ya Chalesi wa Tano, akalazimika kuchukua njia ile iliyozunguka sana kupitia Jeneva.

Katika ziara ile Fareli aliutambua mkono wa Mungu. Ingawa Jeneva ulikuwa umeipokea imani ile ya matengenezo, bado kazi kubwa ilitakiwa kufanyika pale. Si jumuiya, bali mtu mmoja mmoja huongolewa kwa Mungu; kazi ya kufanywa upya haina budi kufanyika moyoni na katika dhamiri kwa uwezo wa Roho Mtakatifu, si kwa amri zile zinazotolewa na mabaraza. Watu wale wa Jeneva walipokuwa wameitupilia mbali mamlaka ile ya Roma, walikuwa hawajawa tayari sana kuachana na maovu yaliyokuwa yamesitawi chini ya utawala wake. Kuziimarisha mahali pale kanuni zile safi za injili na kuwatayarisha watu wale kustahili kuijaza nafasi ambayo Mungu alionekana kana kwamba anawaita kuijaza, haikuwa kazi rahisi.

Fareli alikuwa na imani kwamba alikuwa amempata Kalvini, mmoja ambaye angeweza kuungana naye katika kazi ile. Kwa jina la Mungu alimwapisha kwa makini mwinjilisti yule kijana ili apate kubaki na kufanya kazi pale. Kalvini alijikunyata kwa hofu. Akiwa mwoga na mpenda amani, aliogopa kushikamana na wakazi wale wa Jeneva wenye roho ya kishujaa, ya kujitumainia wenyewe, na hata ya kutumia nguvu. Udhaifu uliotokana na afya yake, pamoja na mazoea yake ya kujisomea neno la Mungu kwa bidii, yalimfanya kutafuta mahali pa faragha, ambapo hapana ghasia. Yeye aliamini kwamba kwa njia ya kalamu yake angeweza kuisaidia kazi ile ya Matengenezo ya Kanisa, alitamani kupata mahali pa faragha, penye utulivu, kwa ajili ya kujifunza kwake, na pale, kwa njia ya magazeti, apate kuyafundisha na kuyaimarisha makanisa. Lakini shauri lile zito lililotoka kwa Fareli likamjia kama mwito toka Mbinguni, naye hakuthubutu kukataa. Ikaonekana kwake, alisema mwenyewe, ya "kwamba mkono wa Mungu ulikuwa umenyoshwa chini toka mbinguni, kwamba ulimshika, na kumfungia kabisa mahali pale alipokuwa amekosa kabisa kuwa na uvumilivu napo na kutaka kuondoka." - D'Aubigne, *History of the Reformation in Europe in the Times of Calvin*, kitabu cha 9, sura ya 17.

Kutiishwa na Maadui wa Kuogofya

Wakati ule hatari kubwa sana zikawa zimeizingira kazi ile ya Matengenezo ya Kanisa. Laana alizositamka papa zikanguruma kama radi katika mji ule wa Jeneva, na mataifa yenye nguvu

yakatishia kuuangamiza. Mji ule mdogo ungewezaje kuupinga utawala ule msonge wa kidini wenye nguvu nyingi, ambao mara kwa mara ulikuwa umewalazimisha wafalme pamoja na wafalme wa dola kuutii? Ungewezaje kusimama dhidi ya majeshi ya washindi wale wakuu wa ulimwengu?

Katika Ulimwengu wote wa Kikristo, Uprotestanti ulitishiwa na maadui zake wa hatari sana. Ushindi wa mwanzo wa Matengenezo yale ya Kanisa ukiwa umekwisha kupita, Roma ikaita majeshi mapya, ikitarajia kutekeleza kabisa maangamizi yake. Wakati ule Chama cha Majesuti (Order of the Jesuits or Society of Jesus = Chama cha Yesu) kikawa kimeundwa, chama kikatili mno, kiovu mno, na chenye nguvu kuliko watetezi wote mashujaa wa upapa. Wakiwa wametengwa mbali na uhusiano wote wa kidunia na mambo ya upendo wa kibinadamu, uwezo wao wa kutumia akili yao kupima mambo kwa busara pamoja na dhamiri yao vikiwa vimenyamazishwa kabisa, hawakujua kanuni yo yote, uhusiano wo wote na wengine, bali ule tu wa chama chao, tena hawakujua wajibu mwingine wo wote bali ule wa kueneza mamlaka yake. (Angalia Nyongeza 9A mwisho.) Injili yake Kristo ilikuwa imewawezesha wafuasi wake kukabiliana na hatari ile na kustahimili mateso, kukatishwa tamaa, na baridi kali, njaa, uchovu, na umaskini, ili kuiinua juu bendera ya ile kweli, huku wakikabiliana ana kwa ana na kitanda kile cha kushtulia viungo vya mwili ili kuwasababishia mateso makali, gereza la chini ya ardhi, na ule mti wa kuchomea watu moto. Kupambana na majeshi yale [ya Wanamatengenezo], Ujesuti ukawahamasisha wafuasi wake ili wawe na ushupavu usiotumia busara uliowawezesha kustahimili hatari zilizofanana na zile, na kuipinga nguvu ya ile kweli kwa kutumia silaha zote za madanganyo. Hapakuwa na uhalifu wo wote kwao uliokuwa mkubwa mno kuutenda, hapakuwa na madanganyo yo yote yaliyo mabaya mno kwao kuweza kuyafanya, hapakuwa na kificho cho chote [kujifanya/hila/kuficha ukweli] kwao kilichokuwa kigumu mno kukitumia. Walikuwa wameapa kuwa maskini na wanyenyekevu daima, lilikuwa ni lengo lao lililokusudiwa kabisa kujipatia utajiri na mamlaka, kutumia muda wao wote kuuvunjilia mbali Uprotestanti, na kuurejesha tena ukuu wa papa duniani.

Walipojitokeza kama wanachama wa chama chao, walivaa vazi la utakatifu, wakitembelea magereza na hospitali, wakiwahudumia wagonjwa na maskini, wakitangaza kwamba wao wameikana dunia, na ya kwamba wanalichukua jina takatifu la Yesu, aliyekwenda huko na huko akitenda mema. Lakini wakati wamelivaa vazi lile la nje lisilokuwa na lawama yo yote, makusudi yao ya moyoni ya kutenda uhalifu mbaya mno na ya kuwaua watu mara nyingi yalifichwa sana kwa watu. Ilikuwa ni kanuni ya msingi ya chama chao kwamba *mwisho [matokeo] unahalalisha njia zilizotumika*. Kwa kanuni yao hiyo, kusema uongo, kuiba, kuapa kwa uongo, kufanya mauaji ya siri, mambo hayo hayakusamehewa tu, bali yalisifiwa yalipotimiza mambo yaliyopendwa na kanisa lile [la Roma]. Chini ya hila hizo mbalimbali Majesuti wale wakajiingiza katika vyeo vya serikali, wakipanda vyeo hadi kuwa washauri wa wafalme [na Ma-Rais kwa sasa], na kuzibadilisha sera za mataifa. Walijigeuza na kuwa watumishi ili kufanya kazi ya upelelezi dhidi ya mabwana zao. Walianzisha vyo vya ajili ya wana wa wakuu wa nchi na malodi [matajiri], na shule kwa ajili ya watu wa kawaida; na watoto wa wazazi wa Kiprotestanti walivutwa katika kuziadhimisha taratibu za ibada ya kipapa. Fahari yote ya nje na maonyesho ya ibada ya Kiroma yalifanywa ili kuwafanya watu wapate kuchanganyikiwa na kuyashangaza na kuyanasa mawazo ya watu, na kwa njia hiyo uhuru ambao wazazi wao walisumbuka sana kwa kumwaga damu yao ili kuupata, ukasalitiwa na wanao. Majesuti kwa haraka sana wakajitandaza katika nchi yote ya Ulaya, na kila mahali walipokwenda, pakafuatiwa na kufufuliwa kwa upapa.

Ili kuwapa uwezo zaidi, amri ya papa ilitolewa ili kuanzisha tena Mahakama ya Majesuti [Inquisition or Holy Office = Inkwizisheni/Ofisi Takatifu]. (Angalia Nyongeza 9A/B mwisho.) Licha ya kuchukiwa na watu wengi, hata katika nchi za Kikatoliki, mahakama hiyo ya kuogofya sana [Inkwizisheni] ilianzishwa tena na watawala wale wa kipapa, na ukatili mbaya mno na wa kuogofya sana usioweza kuvumilika kuuona kwenye nuru ya mchana ulirudiwa tena katika magereza yake ya siri yaliyo chini ya ardhi. Katika nchi nyingi, maelfu kwa maelfu miongoni mwa watu bora wa taifa, wenye maisha safi sana na waungwana kabisa, wenye akili nyingi sana

na wasomi sana, wachungaji wacha Mungu, waliojitoa wakf kumtumikia Mungu, raia wenye bidii nyingi katika kufanya kazi na wazalendo, wanazuo wenye akili nyingi sana, wasanii wenye vipaji vikubwa, mafundi mchundo stadi, wakachinjwa au kulazimika kukimbia kwenda katika nchi zingine.

Ushindi Mwingi Kwa ajili ya Matengenezo ya Kanisa

Hizo ndizo njia ambazo Roma ilikuwa imezitumia ili kuizima ile nuru ya Matengenezo ya Kanisa, kuwanyang'anya watu Biblia, na kuurejesha ujinga na ushirikina wa Zama zile za Giza. Lakini chini ya mbaraka wa Mungu na juhudi ya watu wale bora, aliokuwa amewainua kuchukua nafasi iliyoachwa na Lutheri, Uprotestanti haukuweza kuvunjiliwa mbali. Haukupata nguvu yake kutokana na upendeleo wa wakuu wale wa nchi au kwa silaha zao walizokuwa nazo. Nchi zile zilizokuwa ndogo sana, mataifa yale yaliyokuwa manyonge sana, yenye nguvu kidogo mno, ndiyo yakawa ngome yake imara. Ulikuwa ni ule Jeneva mdogo mno katikati ya maadui wenye nguvu nyingi waliokuwa wanafanya mpango wa kuuangamiza; ilikuwa ni Uholanzi, kando ya kingo zake zenye mchanga karibu na bahari ile ya kaskazini, iliyoshindana kwa nguvu na udikteta wa Hispania, ambao kwa wakati ule ulikuwa ni ufalme mkuu kupita zote, wenye utajiri mwingi sana; ilikuwa ni ile Swideni (Sweden), iliyokuwa ukiwa na kame, ambayo ilipata ushindi kwa ajili ya yale Matengenezo ya Kanisa.

Kwa karibu miaka thelathini hivi Kalvini alifanya kazi yake pale Jeneva, kwanza, alianzisha pale kanisa lenye kufuata maadili ya Biblia, na baadaye aliyaendeleza Matengenezo yale ya Kanisa kote Ulaya. Mwenendo wake kama kiongozi wa umma haukukosa kuwa na makosa, na mafundisho yake ya dini hayakukosa kuwa na makosa. Lakini yeye alikuwa ni chombo cha kutangaza zile kweli ambazo zilikuwa na umuhimu wa pekee kwa wakati wake katika kudumisha kanuni za Uprotestanti dhidi ya lile wimbi la upapa lililokuwa linakuja tena upesi, na katika kukuzia kwake juu ya kuishi maisha ya kawaida yaliyo safi, badala ya kuwa na kiburi na ufisadi uliokuwa umedumishwa chini ya mafundisho yale ya Kiroma.

Toka pale Jeneva, vitabu na waalimu walikwenda nje kueneza mafundisho yale y Matengenezo ya Kanisa. Mahali pale ndipo wateswa wa nchi zote walipotazamia kupata mafundisho, mausia, na kutiwa moyo. Mji ule wa Kalvini ukawa kimbilio kwa Wanamatengenezo waliokuwa wakisakwa katika Ulaya yote ya Magharibi. Wakikimbia kwenda mbali na tufani zile zilizoendelea kwa karne nyingi, wakimbizi wale walikuja kwenye malango yale ya Jeneva. Wakiwa wanakufa kwa njaa, wakiwa wamejeruhiwa, wakiwa wamepoteza nyumba zao pamoja na ndugu zao, walikaribishwa vizuri na kutunzwa kwa upendo; maana walipopata makao yao pale, wakauletea mji ule uliowapokea mibaraka kwa ufundi wao, elimu yao, na ucha Mungu wao. Wengi waliotafuta kimbilio lao pale walirudi katika nchi zao na kuendelea kuupinga udikteta wa Roma. Yohana Noksi (John Knox), Mwanamatengenezo shujaa Mskoti, wala si wachache miongoni mwa Waingereza. Wapyyuritani [wale waliozikataa ibada zenye mapambo katika Kanisa la Anglikana kama zile za Kiroma], Waprotestanti wa Uholanzi na wale wa Hispania, Waprotestanti wa Ufaransa [Huguenots – Wahigino], wakauchukua mwenge wa ile kweli toka Jeneva na kwenda nao katika nchi zao walikozaliwa.

SURA YA 13

Mashujaa wa Ile Kweli Kule Uholanzi na Skandinavia

Kule Uholanzi (Netherlands) mapema sana udikteta wa kipapa uliamsha upinzani wao thabiti. Miaka mia saba kabla ya wakati wa Lutheri, papa wa Kiroma alishtakiwa na maaskofu wawili bila kumwogopa, ambao, walipotumwa kule Roma kama wajumbe, walikuwa wamepata habari za hali halisi ya lile “jimbo takatifu (holy see),” wakampasha maneno haya: Mungu “amemfanya malkia na mke wake, yaani, kanisa lake, kuwa msaada bora na wa milele kwa familia yake, kwa kutoa mahari yake ambayo, wala haipungui, wala haiharibiki, na kumpa taji ya milele pamoja na fimbo ya kifalme;... mambo hayo yote yanakunufaisha wewe kama mwizi anayekamata watu njiani. Wewe mwenyewe unajiketisha katika hekalu la Mungu; badala ya kuwa mchungaji, wewe umegeuka na kuwa mbwa-mwitu kwa kondoo zako;... ungetufanya sisi tuamini kwamba wewe ni askofu mkuu kuliko wote, lakini wewe unatenda kazi yako zaidi kama dikteta.... Ambapo wewe ungepaswa kuwa mtumishi wa watumishi wote, kama wewe unavyojiita mwenyewe, wewe unajifanya kuwa bwana wa mabwana.... Wewe ndiwe unayezifanya amri [kumi] za Mungu zipate kudharauliwa.... Roho Mtakatifu ndiye mjenzi wa makanisa yote kadiri nchi hii inavyoifikia miisho yake.... Mji wa Mungu wetu, ambao sisi ni raia zake, hufika pande zote za mbingu; tena wenyewe ni mkubwa kuliko mji huu, ulioitwa na manabii kuwa ni Babeli, unaojifanya kuwa ni mtakatifu, unaojipendekiza wenyewe kwa Mbingu, na kusema kwamba hekima yake ni ya milele; na kwa kumaliza [usemi wetu], ingawa pasipo sababu yo yote [ya msingi], wewe unadai kwamba hujapata kukosea kamwe, wala huwezi kukosea kamwe.” - Gerard Brandt, *History of the Reformation in and About the Low Countries*, kitabu cha 1, ukurasa wa 6.

Wengine waliinuka toka karne hata karne na kurudia upinzani ule. Na waalimu wale wa mwanzo, waliosafiri katika nchi mbali mbali na kujulikana kwa majina mbalimbali, walikuwa na tabia ya Wamishonari wa Kivodwa (Vaudois), walieneza kila mahali maarifa ya injili, walipenya mpaka Uholanzi. Mafundisho yao ya dini yalienea kwa haraka sana. Biblia ile ya Kiwaldensia wakaitafsiri kwa vifungu vifungu katika lugha ya Kiholanzi. Wakatangaza kwamba faida nyingi ilikuwa inapatikana ndani ya ile lugha; kwamba ilikuwa haina masihara [mizaha], haina hadithi za uongo, haina upuuzi, haina hadaa [udanganyifu], bali kwamba ilikuwa ina maneno ya kweli; na ya kwamba, kusema kweli, hapa na pale palikuwa na ganda gumu la mkate, lakini, ili kwamba mafuta yaliyo ndani ya mifupa ile pamoja na utamu wa kile kilichokuwa chema na kitakatifu vipate kugunduliwa kwa urahisi ndani yake.” - k.k.k., kitabu cha 1, ukurasa wa 14. Hivyo ndivyo walivyoandika marafiki wale wa imani ile ya kale katika karne ile ya kumi na mbili.

Sasa yakaanza mateso ya Kiroma; lakini katikati ya zile kuni za kuchomea watu moto na mateso yale waumini wale wakazidi kuongezeka bila kutetereka, wakatangaza kwamba Biblia peke yake ndiyo mamlaka ya dini isiyokosea kamwe, na ya kwamba “mtu awaye yote asilazimishwe kuamini kwa kutumia nguvu, bali aweze kuongolewa kwa njia ya mahubiri.” - Martyn, gombo la 2, ukurasa wa 87.

Mafundisho ya Lutheri yalipata udongo mzuri unaofaa kule Uholanzi, na watu wenye bidii na waaminifu wakainuka kule na kuihubiri ile injili. Kutoka katika mojawapo ya majimbo ya Uholanzi akaja Meno Simoni (Menno Simons). Alipata elimu yake kama Mkatoliki na kufanywa kasisi, alikuwa mjinga kabisa kuhusu Biblia, wala hakutaka kuisoma kwa kuogopa kushawishika na kuingia katika uzushi. Mashaka yake juu ya fundisho lile lisemalo kwamba mkate hugeuka kabisa na kuwa mwili na damu ya Kristo (transubstantiation) yalipokuja juu yake kwa nguvu, aliona kuwa ni jaribu lililotoka kwa Shetani, na kwa sala na toba akatafuta jinsi ya kuepukana nalo kabisa; lakini ikawa kazi bure. Kwa kujichanganya mwenyewe katika mambo ya ufisadi alijaribu kuinyamazisha sauti ya dhamiri yake iliyokuwa ikimshtaki ndani; lakini bila mafanikio yo yote. Baada ya kupita muda fulani alishawishiwa kujifunza Agano Jipya, na hilo, pamoja na mafundisho yale ya Lutheri, yakamfanya aipokee imani ile ya matengenezo. Muda mfupi baada ya pale alishuhudia katika kijiji cha jirani kukatwa kichwa kwa mtu mmoja aliyeuawa kwa sababu alikuwa amebatizwa tena. Jambo lile likamfanya aisome Biblia ili kujifunza juu ya ubatizo wa watoto wachanga. Hakuweza kupata ushahidi wo wote wa ubatizo huo katika Maandiko, ila yeye aliona kwamba toba na imani kila mahali inatakiwa kama sharti la kupokea ubatizo.

Meno akajitenga na Kanisa la Roma na kutumia maisha yake yote kwa kuzifundisha zile kweli alizokuwa amezipokea. Katika nchi zote mbili, Ujerumani na Uholanzi, washupavu wa dini wasiotumia akili walikuwa wamejitokeza, wakawa wanatangaza mafundisho ya kipuuzi na yenye kuwachochea watu kuiasi serikali, kutenda maovu kwa ujeuri na kuvuruga amani na heshima, na kuchukua hatua za kutumia nguvu na kufanya maasi dhidi ya serikali. Meno aliona matokeo ya kutisha yasiyoepukika ambayo makundi yale yangeweza kusababisha kwa kuwangoza watu kuyafikia, naye kwa bidii nyingi aliyapinga mafundisho yale potofu pamoja na mbinu za kishenzi zilizojaa hila za washupavu wale wasiotumia akili. Lakini, walikuwapo wengi waliokuwa wamepotoshwa na washupavu wale wa dini, ambao walikuwa wameyakataa mafundisho yao potofu yenye kuleta madhara; tena palikuwa na wazao wengi wa Wakristo wale wa zamani ambao bado walikuwa wamesalia, mazao ya mafundisho ya Waldensia. Miongoni mwa makundi yale Meno alifanya kazi yake kwa juhudi kubwa na mafanikio.

Kwa miaka ishirini na mitano alisafiri pamoja na mke na watoto wake, akistahimili shida nyingi na umaskini, na mara kwa mara, akihatirisha maisha yake. Alipita katika nchi ya Uholanzi na Ujerumani kaskazini, akifanya kazi yake kwa sehemu kubwa miongoni mwa watu wa kawaida, lakini akitoa mvuto wake wenye nguvu katika eneo kubwa. Kwa tabia yake alikuwa msemaji, ingawa alikuwa na elimu ndogo, alikuwa ni mtu mwenye msimamo usioyumba, mwenye moyo mnyenyekevu na mpole kwa tabia, na mwenye utauwa wa kweli utokao moyoni, akionyesha kwa matendo yake kanuni zile alizozifundisha, na watu walikuwa na imani naye. Wafuasi wake walitawanywa na kuteswa. Walipata mateso mengi sana kwa kuwachanganya pamoja na washupavu wale wa dini wasiotumia akili ambao walikuwa ni wafuasi wa Munsta (Munsterites). Walakini idadi yao kubwa iliongolewa chini ya utendaji wake wa kazi.

Hakuna mahali kwingineko kote ambako mafundisho yale ya Matengenezo ya Kanisa yalipokewa na watu wengi sana kama kule Uholanzi. Katika nchi chache mno wafuasi wa mafundisho yale waliweza kustahimili mateso ya kutisha sana. Kule Ujerumani Chalesi wa Tano alikuwa ameyapiga marufuku Matengenezo yale ya Kanisa, tena angefurahi sana kuwaleta wafuasi wake wote kwenye mti ule wa kuchomea watu moto; lakini wakuu wa nchi walisimama kidete kama kizuizi dhidi ya ukandamizaji wake. Kule Uholanzi mamlaka yake ilikuwa kubwa zaidi, ndipo amri za kuwatesa zikatolewa moja baada ya nyingine kwa haraka sana. Kusoma Biblia, kuisikiliza au kuihubiri, au hata kuzungumza juu yake ilikuwa ni kujipatia adhabu ya kifo kwa kuchomwa moto kwenye mti wa kuchomea. Kumwomba Mungu faraghani, kujizuia kuisujudu sanamu, au kuimba Zaburi kuliadhibiwa pia kwa kifo. Hata wale ambao wangepakana makosa yao kwa kiapo, endapo walikuwa wanaume, walihukumiwa kufa kwa upanga; endapo walikuwa wanawake, walizikwa wakingali hai. Maelfu wakaangamia chini ya utawala wa Chalesi na Filipo wa Pili.

Wakati mmoja familia nzima ililetwa mbele ya waendesha Mahakama ya Majesut ikishtakiwa kwa kukaa mbali na Misa na kuabudu nyumbani mwao. Mwana wao mdogo kabisa alipohojiwa juu ya mazoea yao faraghani alijibu hivi: “Tunapiga magoti, na kuomba kwamba Mungu atutie nuru yake mioyoni mwetu na kutusamehe dhambi zetu; tunamwomba mfalme wetu ili utawala wake upate kufanikiwa na maisha yake yapate kuwa ya furaha; tunawaomba mahakimu wetu ili Mungu apate kuwalinda.” - Wylie, kitabu cha 18, suraa ya 6. Baadhi ya majaji waliguswa sana moyoni mwao, lakini, hata hivyo, baba na mmojawapo wa watoto wake walihukumiwa kuchomwa moto kwenye mti wa kuchomea.

Imani ya Wafia Dini

Ghadhabu ya watesi ililingana na imani ya wafia dini. Si wanaume tu, bali na wanawake dhaifu, pamoja na wasichana wadogo walionyesha ujasiri wao usiotetereka. “Wake walisimama kando ya mti wa kuwachomea moto waume zao, na wakati alipokuwa akistahimili moto ule waliweza kunong’ona maneno ya faraja au kuimba Zaburi ili kumtia moyo.” “Wasichana wadogo waliweza kulala katika kaburi lao wakiwa hai kana kwamba walikuwa wanaingia katika kitanda chao kulala usingizi wa kila usiku, au kwenda kwenye mti ule wa kunyongea na kuchomwa moto, wakiwa wamevalia nguo zao nzuri sana, kana kwamba walikuwa wanakwenda kufunga ndoa.” - k.k.k., kitabu cha 18, sura ya 6.

Kama katika siku zile upagani ulipojaribu kuiangamiza injili, damu ya Wakristo wale ikawa mbegu. (Angalia Tertullian, *Apology*, aya ya 50.) Mateso yale yalifanya kazi ya kuiongeza idadi ya mashahidi wa ile kweli. Mwaka baada ya mwaka mfalme yule, akiwa kama mwenda wazimu kwa uchungu aliokuwa nao kuona maamuzi yasiyokubali kushindwa ya watu wake, aliamuru iendeleo kazi yake ile ya kikatili; lakini ikawa ni kazi bure. Chini ya lodi Wiliamu wa Orenji (William of Orange) hatimaye Mapinduzi yakaleta uhuru wa kumwabudu Mungu katika Uholanzi.

Katika milima ile ya Pyemo (Piedmont), katika nyanda zile za Ufaransa na katika sehemu za pwani za Uholanzi, maendeleo ya injili yalitiwa waa la damu ya wafuasi wake. Lakini katika nchi zile za kaskazini iliingia kwa amani. Wanafunzi pale Vitenibergi, walipokuwa wakirudi nyumbani kwao, walikwenda na imani ya matengenezo kule Skandinavia (Scandinavia). Kuchapishwa kwa maandiko ya Lutheri kulieneza nuru ile pia. Watu wa kawaida wa kaskazini, wazoefu wa kazi ngumu na taabu, wakaachana na ufisadi, fahari, na ushirikina wa Roma, nao kwa furaha wakazipokea zile kweli safi, za kawaida, zenye kuleta uzima zilizotoka katika Biblia.

Mwanamatengenezo wa Denimaka

Tauzeni (Tausen), “Mwanamatengenezo yule wa Denimaka (Denmark),” alikuwa mwana wa mkulima mdogo. Mvulana yule alionyesha mapema ya kuwa alikuwa na akili tendaji, yenye nguvu; alikuwa na kiu ya elimu; lakini alinyimwa kutokana na hali ya wazazi wake, basi, akaingia katika nyumba ya watawa. Mle usafi wa maisha yake pamoja na bidii yake ya kazi vikampatia upendeleo kwa wakuu wake. Utafiti ulidhihirisha kwamba alikuwa na kipaji ambacho kilionyesha matumaini kwa wakati fulani wa baadaye kuwa ataweza kulitumikia kanisa vizuri. Iliamuliwa kumpa elimu katika kimojawapo cha vyuo vya Ujerumani au Uholanzi. Mwanafunzi yule kijana aliruhusiwa kujichagulia shule mwenyewe, kwa sharti moja, kwamba ni lazima asiende kule Vitenibergi. Msomi yule wa kanisa hakupaswa kuhatirishwa na sumu ile ya uzushi. Hivyo ndivyo walivyosema watawa wale.

Tauzeni akaenda kule Kolonye (Cologne), ambao kwa wakati ule ulikuwa, kama vile ulivyo sasa, ngome mojawapo ya Uroma. Muda si mrefu akawa amechukizwa na mafundisho ya siri [ushirikina] pale yaliyotolewa na waalimu wale wakuu wa chuo kile. Karibu na wakati ule ule aliyapata maandiko ya Lutheri. Aliyasoma kwa mshangao na furaha, na kutamani sana na kufurahia kupata mafunzo yake toka kwa Mwanamatengenezo yule mwenyewe. Lakini kufanya vile alikuwa hana budi kujihatirisha kwa kumchukiza mkuu wake wa watawa na kupoteza

msaada wake aliomba. Uamuzi wake ulifanyika upesi, na muda si mrefu baada ya pale akawa amejiandikisha kama mwanafunzi pale Vitenibergi.

Alipokuwa akirudi kule Denimaka alikwenda tena kwenye nyumba yake ya watawa. Hakuna hata mmoja mpaka wakati ule aliyemshuku kuwa anayo imani ya Kilutheri; hakuifunua siri yake kwao, bali alijaribu kuwaongoza katika imani safi zaidi na maisha matakatifu zaidi bila kuamsha chuki toka kwa wale wenzi wake. Aliifungua Biblia na kueleza maana yake halisi, na hatimaye aliwahubiri Kristo kuwa ndiye haki ya mwenye dhambi na tumaini lake la pekee la wokovu. Ghadhabu ilikuwa kali sana toka kwa mkuu wake, ambaye alikuwa na matumaini makubwa juu yake kuwa atakuwa mlinzi shujaa wa Roma. Mara moja akaondolewa katika nyumba yake ya watawa na kupelekwa kwingine na kufungiwa katika chumba chake kidogo, chini ya usimamizi mkali.

Kwa kuwatia hofu kuu wale walenzi wake wapya, watawa kadhaa wakajitangaza wenyewe kuwa wao walikuwa wameongolewa na Uprotestanti. Kupitia katika zile nondo za chumba chake kidogo, Tauzeni alikuwa amewapa wenzi wake maarifa ya ile kweli. Kama wale mababa wa Kidenishi [wa Denimaka] wangukuwa wamezija mbinu za kanisa [la Roma] za kuushughulikia uzushi, basi, sauti ya Tauzeni isingeweza kusikika tena kabisa; lakini badala ya wao kumfungia kaburini katika mojawapo ya magereza ya chini ya ardhi, wakamfukuza katika nyumba ile ya watawa. Basi wakawa hawana uwezo wote juu yake. Amri ile ya mfalme, iliyokuwa imetoka kutolewa karibuni, ilitoa ulinzi kwa waalimu wa mafundisho yale mapya. Tauzeni akaanza kuhubiri. Makanisa yakafungua milango yake kumpokea, na watu wakasongamana kwenda kumsikiliza. Wengine walikuwa wanahubiri neno la Mungu pia. Agano Jipya, ambalo lilikuwa limetafsiriwa katika lugha ile ya Denimaka [Kiholanzi], likatawanywa mahali pengi. Juhudi iliyofanywa na wafuasi wa papa kutaka kuivunjilia mbali kazi ile ilileta matokeo ya kuieneza, na muda si mrefu baada ya pale Denimaka ikatangaza kuwa ilikuwa imeipokea imani ile ya Matengenezo ya Kanisa.

Maendeleo Kule Swideni

Kule Swideni, pia, wanaume vijana waliokuwa wamekunywa toka katika kisima kile cha Vitenibergi wakawapelekea watu wa nchi yao yale maji ya uzima. Viongozi wawili katika yale Matengenezo ya Kanisa kule Swideni, Olafu na Laurentio Petro (Olaf and Laurentius Petri), wana wa mhunzi mmoja aliyekaa Orebro, walijifunza chini ya Lutheri na Melankitoni, na zile kweli walizojifunza hivyo walizifundisha kwa bidii. Kama yule Mwanamatengenezo mkuu [Lutheri], Olafu aliwaamsha watu kwa bidii yake na ufasaha wake, ambapo Laurentio, kama Melankitoni, alikuwa msomi, mwangalifu, na mtulivu. Wote wawili walikuwa wacha Mungu motomoto, waliokuwa wameyafikia mafunzo ya juu ya kitheolojia, na wenye ujasiri usiotetereka katika kuiendeleza ile kweli. Upinzani wa wafuasi wa papa haukuweza kukosekana kuwapo. Kasisi mmoja wa Kikatoliki aliwachochea watu wale waliokuwa wajinga na washirikina. Olafu Petro mara kwa mara alishambuliwa na kundi la watu wabaya, na katika matukio mbalimbali kadhaa aliponea chupuchupu kupoteza maisha yake. Walakini, Wanamatengenezo wale wawili walipata upendeleo na ulinzi kutoka kwa mfalme wao.

Chini ya utawala ule wa Kanisa la Roma, watu walikuwa wamezama katika umaskini na kukanyagwa-kanyagwa chini kwa kuonewa. Walikuwa maskini wa kukosa Maandiko, nao wakiwa na dini ya ishara na sherehe tu, ambayo haikuleta nuru yo yote moyoni mwao, walikuwa wanazirudia imani zao za ushirikina na desturi zao za kipagani walizopata kwa mababu zao washenzi [wapagani]. Taifa lile likagawanyika katika vikundi vinavyoshindana, ambavyo mapigano yao ya daima yaliongeza shida kwa wote. Mfalme yule akadhamiria kufanya matengenezo serikalini na kanisani, naye akawakaribisha wasaidizi wake wale wenye uwezo katika vita yake dhidi ya Roma.

Mbele ya mfalme yule na viongozi wakuu wa Swideni, Olafu Petro kwa uwezo mkuu akayatetea mafundisho ya imani ile ya matengenezo dhidi ya watetezi wale shujaa wa Roma. Akatangaza kwamba mafundisho yale ya Mababa yanapaswa kupokewa pale tu yanapopatana na

Maandiko, kwamba mafundisho muhimu ya imani yametolewa katika Biblia kwa njia iliyo wazi na rahisi, kiasi kwamba watu wote wanaweza kuyaelewa. Kristo alisema, “Mafunzo yangu si yangu mimi, ila ni yake yeye aliyenipeleka” (Yohana 7:16); naye Paulo alitangaza kwamba kama angehubiri injili nyingine yo yote zaidi ya ile aliyokwisha kuipokea, basi, angekuwa amelaaniwa (Wagalatia 1:8). “Inakuwaje, basi,” akasema yule Mwanamatengenezo, “kwamba wengine wanachukua jukumu la kuyatungia sheria mafundisho ya dini ya wakuu wao wa kanisa kama wpendavyo wao, na kuyalazimisha kama ni mambo ya lazima kwa wokovu?” - Wylie, kitabu cha 10, sura ya 4. Akaonyesha kwamba amri zile zinazotolewa na kanisa hazina mamlaka yo yote zinapopingana na amri za Mungu, kisha akaitetea ile kanuni kuu ya Uprotestanti isemayo kwamba “Biblia na Biblia peke yake” ndiyo kanuni ya imani na matendo.

Shindano lile, japokuwa liliendeshwa juu ya jukwaa lililokuwa karibu halijulikani kabisa, linasaidia kutuonyesha sisi “aina ya watu waliojiunga kuwa askari katika jeshi lile la Wanamatengenezo. Hawakuwa wajinga [watu wasiokuwa na elimu], watu wpendao kujiundia madhehebu zao, wabishi wenye makelele mengi - mbali na hayo; wao walikuwa ni watu waliokuwa wamejifunza Neno la Mungu, na kujua kuzitumia vizuri silaha zilizotoka katika ghala ya silaha ya Biblia. Kwa habari ya ujuzi wao, walikuwa wamekwenda mbele sana kuliko kile kizazi chao. Sisi tunapoyaweka mawazo yetu yote kwenye vituo vile vilivyong’aa vya Vitenibergi na Zuriki, na katika majina maarufu kama yale ya Lutheri na Melankitoni, Zwingli na Ekolampadio, tunaelekea kuambiwa kwamba hao walikuwa ndio viongozi wa Matengenezo yale ya Kanisa, na ya kwamba ndani yao tungetarajia kuona uwezo mkubwa mno na mafanikio makubwa sana waliyopata; lakini wanasema kwamba wale waliokuwa chini yao hawakuwa na uwezo kama wale. Kwa hiyo, sisi tunageukia kule Swideni kulikokuwa hakujulikani, ambako yalitokea mambo makuu, na majina yale duni ya Olafu na Laurentio Petro - kuanzia kwa mabwana wao wale kwenda kwa wafuasi wao - je! tunaona nini?... Wasomi na wanatheolojia; watu waliohitimu kabisa mfumo ule mzima wa kweli ya injili, na ambao walipata ushindi kwa urahisi dhidi ya wakuu wale wa shule wapotoshaji na wahadhamu [viongozi wakuu waheshimiwa] wale wa Roma.” - k.k.k., kitabu cha 10, sura ya 4.

Swideni Yajitangaza Kwamba Imeyapokea Matengenezo Ya Kanisa

Matokeo ya mdahalo [mjadala] ule ni kwamba mfalme yule wa Swideni aliipokea imani ile ya matengenezo, na muda si mrefu baada ya pale Bunge likatoa tangazo lililounga mkono imani ile. Agano Jipya lilikuwa limetafsiriwa na Olafu Petro katika lugha ya Kiswedishi, na kwa matakwa ya mfalme yule ndugu wale wawili walipewa jukumu la kuitafsiri Biblia nzima. Hivyo kwa mara ya kwanza watu wa Swideni wakalipokea Neno la Mungu katika lugha yao ile waliyozaliwa nayo. Iliamriwa na Baraza kwamba katika ufalme ule wote, wachungaji walikuwa hawana budi kuyafafanua Maandiko na ya kwamba watoto shuleni walipaswa kufundishwa kusoma Biblia.

Taratibu, lakini kwa hakika, nuru ile tukufu ya injili ikalifukuzilia mbali lile giza la ujinga na ushirikina. Likiwa limekombolewa kutoka katika udikteta ule wa Kiroma, taifa lile likajipatia nguvu nyingi na ukuu, mambo ambayo lilikuwa halijapata kamwe kuyafikia katika siku zake za nyuma. Swideni ikawa ni ngome mojawapo kuu ya Uprotestanti. Karne moja baadaye, katika wakati ule wa hatari kubwa mno, taifa lile dogo na ambalo mpaka wakati ule lilikuwa halina nguvu - yaani, taifa peke yake kule Ulaya lililothubutu kutoa msaada - lilikuja kuikomboa Ujerumani katika pambano lake la kutisha sana la Vita yake ya Miaka Thelathini. Ulaya yote ya kaskazini ilionekana kana kwamba ilikuwa karibu sana kuletwa chini ya udikteta wa Roma. Yalikuwa ni yale majeshi ya Swideni yaliyoivezesha Ujerumani kuligeuzia mbali wimbi lile la ushindi wa kipapa, na kuzishawishi dini zingine kuivumilia imani ile ya Waprotestanti, - yaani, ya Wakalvini (Calvinists) na Walutheri, - na kurejesha uhuru wa dhamiri [uhuru wa mtu

kuweza kumwabudu Mungu kama dhamiri yake itakavyo] katika nchi zile zilizokuwa zimeyapokea Matengenezo yale ya Kanisa.

SURA YA 14

Kweli Yasonga Mbele Katika Visiwa vya Uingereza

Lutheri alipokuwa anaifungua [anaiweka wazi] Biblia iliyokuwa imefungwa kwa watu wale wa Ujerumani, Tindeli (Tyndale) alisukumwa na Roho wa Mungu kufanya jambo lile lile katika nchi ile ya Uingereza. Biblia ya Wiklifu ilikuwa imetafsiriwa kutoka katika tafsiri ya Kilatini, ambayo ilikuwa na makosa mengi. Ilikuwa haijapata kuchapishwa kamwe, na bei ya nakala zile zilizoandikwa kwa mkono ilikuwa kubwa mno kiasi kwamba ni wachache mno, isipokuwa matajiri na wakuu, walioweza kuinunua; tena, isitoshe, kwa kuwa ilikuwa imepigwa marufuku kali na kanisa [la Roma], ilikuwa imetawanywa karibu kwa uchache sana. Katika mwaka ule wa 1516, yaani, mwaka mmoja kabla ya kutolewa hoja zile [tisini na tano] za Lutheri, Erasmo (Erasmus) alikuwa amechapisha toleo lake la Kiyunani [Kigiriki] na Kilatini la Agano Jipya. Basi, kwa mara ya kwanza Neno la Mungu likawa limechapishwa katika lugha ile ya asili [Kigiriki]. Katika kazi ile makosa mengi ya matoleo yaliyotangulia yalisahihishwa, na maana yake ilitolewa kwa wazi zaidi. Iliwafanya wengi miongoni mwa tabaka ile ya wasomi kupata ujuzi bora zaidi wa ile kweli, na kuipa nguvu mpya kazi ile ya Matengenezo ya Kanisa. Lakini watu wa kawaida, kwa sehemu kubwa, bado walikuwa wamezuiwa kulipata Neno la Mungu. Tindeli ndiye aliyeikamilisha kazi ya Wiklifu ya kuwapatia Biblia wananchi wenzake.

Akiwa mwanafunzi mwenye bidii na mtafutaji mwenye bidii wa ile kweli, alikuwameipokea injili kutoka katika Agano Jipya la Kigiriki la Erasmo. Alihubiri imani yake bila hofu, akisisitiza kwamba mafundisho yote ya dini ni lazima yapimwe kwa Maandiko. Kuhusu madai ya wafuasi wa papa kwamba kanisa lao ndilo lililokuwa limewapa ile Biblia, na kwamba

kanisa lao peke yake ndilo lililokuwa na uwezo wa kuifafanua, Tindeli alijibu hivi: “Je! mwajua ni nani aliyewafundisha tai kupata mawindo yao? Naam, Mungu yule yule anawafundisha watoto wake wenye njaa kumpata Baba yao katika neno lake. Mbali na ninyi kutupatia sisi hayo Maandiko, ni ninyi mliyoficha kwetu; ni ninyi mnaowachoma moto wale wanaoyafundisha Maandiko hayo, na kama mngekuwa na uwezo mngeyachoma moto Maandiko yenyewe.” - D’Aubigne, *History of the Reformation of the Sixteenth Century*, kitabu cha 18, sura ya 4.

Mahubiri yale ya Tindeli yaliamsha hamu kubwa ndani ya watu; wengi waliipokea kweli ile. Lakini makasisi [mapadre] walikuwa macho, na mara tu alipokuwa akiondoka kwenye eneo lile wakaingia pale, na kwa vitisho vyao na taarifa zao za uongo wakajaribu kuiharibu kazi yake. Mara nyingi mno waliweza kufanikiwa. “Jambo gani lifanyike?” akashangaa. “Mimi ninapopanda mbegu mahali pamoja, adui, baada ya muda mfupi tu, analiharibu shamba lile ambalo nimetoka kuliacha tunda pale. Mimi siwezi kuwa kila mahali. Mama yangu wee! Laiti kama Wakristo hao wangukuwa na Maandiko Matakatiifu katika lugha yao wenyewe, hapo ndipo wao wenyewe wangeweza kuwapinga waalimu hao wa uongo. Bila kuwa na Biblia ni vigumu sana kuwaimarisha walei [waumini wa kawaida] katika ile kweli.” - k.k.k., kitabu cha 18, sura ya 4.

Kusudi jipya sasa likawa mawazoni mwake. “Ilikuwa ni katika lugha ile ya Israeli,” akasema, “zile Zaburi ziliweza kuimbwa katika hekalu lake Yehova; je! injili hii haiwezi kuzungumza lugha ya Uingereza miongoni mwetu?... Je! kanisa linapaswa kuwa na nuru pungufu wakati wa adhuhuri kuliko wakati ule wa mapambazuko?... Ni lazima Wakristo wasome Agano Jipya katika lugha yao waliyozaliwa nayo.” Madaktari wa falsafa na waalimu wa kanisa walikuwa hawapatani miongoni mwao wenyewe. “Mmoja anamwunga mkono daktari huyu wa falsafa, mwingine yule... Kwa hiyo, kila mmoja miongoni mwa hao waandishi humpinga yule mwingine. Twaweze, basi, kubainisha [kutofautisha] yule asemaye kweli na yule asemaye uongo?... Kwa jinsi gani?... Hakika ni kwa Neno la Mungu.” - k.k.k., kitabu cha 18, sura ya 4.

Muda haukupita mrefu baada ya pale, Mkatoliki mmoja, daktari wa falsafa, msomi aliyekuwa amejiiingiza katika mdahalo naye, alisema kwa nguvu: “Ni heri kwetu sisi kutokuwa na amri za Mungu kuliko kutokuwa na zile za papa.” Tindeli akajibu hivi: “Mimi simjali papa pamoja na amri zake zote; na kama Mungu akiniachia uhai wangu, baada ya miaka mingi kuanzia sasa nitamfanya mvulana anayeongoza jembe la kukokotwa na ng’ombe aweze kuyajua Maandiko mengi kuliko wewe uyajuavyo.” - Anderson, *Annals of the English Bible*, uk. 19.

Agano Jipya la Kiingereza Lakamilika

Kusudi lile alilokuwa ameanza kulizingatia la kuwapa watu Maandiko ya Agano Jipya katika lugha yao wenyewe, likawa limethibitishwa sasa, na mara ile akaanza kuifanya kazi ile yeye mwenyewe. Akiwa amefukuzwa nyumbani kwake kwa sababu ya mateso, alikwenda Landani, na pale kwa muda fulani aliendelea na kazi yake bila kusumbuliwa. Lakini ukatili wa wafuasi wa papa ukamlazimisha tena kukimbia. Nchi yote ya Uingereza ikaonekana kana kwamba imefunga mlango dhidi yake, naye akaazimu kutafuta kimbilio lake kule Ujerumani. Kule akaanza kuchapisha Agano Jipya la Kiingereza. Mara mbili kazi ile ikasimamishwa; lakini alipokatazwa kuchapisha katika mji mmoja, alikwenda katika mji mwingine. Hatimaye akaenda kule Voromu, ambako, miaka michache ya nyuma, Lutheri alikuwa ameitetea injili mbele ya Baraza lile. Katika mji ule wa zamani walikuwamo marafiki wengi wa yale Matengenezo ya Kanisa, na pale Tindeli akaendelea kufanya kazi yake bila kizuizi kingine zaidi. Nakala elfu tatu za Agano Jipya mara ile zikawa zimekwisha kuchapishwa, na toleo jingine likafuata katika mwaka ule ule.

Kwa moyo mkuu na ustahimilivu aliendelea na kazi yake. Licha ya wenye mamlaka wa Kiingereza kuzilinda vikali sana bandari zao na kuwa macho sana, Neno la Mungu kwa njia mbalimbali likapelekwa kwa siri mpaka Landani na kutoka pale kuenezwa katika nchi yote. Wafuasi wa papa wakajaribu kuizuia kweli ile, lakini ikawa ni kazi bure. Askofu wa Daramu

(Durham) wakati mmoja akanunua kutoka kwa mwenye duka la vitabu, aliyekuwa rafiki yake Tindeli, akiba yote ya Biblia kwa madhumuni ya kuziteketeza, akidhani kwamba jambo lile lingeweza kuirudisha nyuma sana kazi ile. Lakini, kinyume chake, fedha iliyopatikana kwa njia ile, ilinunua vifaa kwa ajili ya kuchapisha toleo jipya na bora, ambalo, kama lisingekuwa ni tukio lile, basi, lisingeweza kuchapishwa. Baadaye Tindeli alipokamatwa na kuwa mfungwa, kuachiliwa kwake huru kulikuwa kumetolewa kwa sharti kwamba awajulishe majina ya wale waliomsaidia kulipa gharama za kuzichapisha Biblia zake. Alijibu kwamba askofu wa Daramu alikuwa ametoa msaada zaidi ya mtu mwingine ye yote; maana kwa kulipa bei kubwa kwa vitabu vilivyokuwa vimebaki alikuwa amemwezesha kusonga mbele kwa ujasiri mwingi kidogo.

Tindeli akasalitiwa na kuwekwa katika mikono ya maadui zake, na kipindi kimoja aliteseka gerezani kwa miezi mingi. Hatimaye akaishuhudia imani yake kwa kukabiliwa na kifo cha mfiadini; lakini silaha zile alizokuwa ameziandaa zimewawezesha askari wengine kupigana vita katika karne zote hata kuufikia wakati wetu tulio nao sasa.

Viongozi Wenye Bidii na Utauwa Wajitokeza

Latima (Latimer) alitetea toka mimbarani kwamba Biblia ilipaswa kusomwa katika lugha ya wananchi. Mwasisi wa Maandiko Matakatiifu, akasema, “ni Mungu mwenyewe;” na ya kwamba Maandiko haya yana uwezo na umilele ule ule alio nao Mwasisi wake. “Hakuna mfalme ye yote, wala mfalme wa dola ye yote, wala hakimu ye yote, wala mtawala ye yote [asiyehusika] ... bali [wote] wanawajibika kulitii ... neno lake takatifu.” “Hebu na tusipite katika njia ndogo za pembeni, bali tuliruhusu neno la Mungu kutuongoza sisi: hebu na tusiwafuate ... mababu zetu, wala tusitafute yale waliyofanya wao, bali yale waliyopaswa kufanya.” - Hugh Latimer, “Hotuba ya Kwanza Aliyoitoa Mbele ya Mfalme Edwadi wa Sita (Edward VI).”

Barnes na Frithi (Frith), marafiki wale waaminifu wa Tindeli, wakainuka ili kuitetea ile kweli. Akina Ridlii (Ridleys) na Kranima (Cranmer) wakafuata. Viongozi wale katika Matengenezo yale ya Uingereza walikuwa ni wasomi sana, na sehemu kubwa miongoni mwao walikuwa wamepewa heshima ya juu sana kwa juhudi yao na ucha Mungu wao miongoni mwa jumuiya ile ya Kiroma. Upinzani wao kwa upapa ulitokana na kuyang’amua kwao makosa yaliyofanywa na lile “jimbo takatifu.” Kuzijua kwao siri za Babeli kuliwapa mamlaka kubwa walipotoa ushuhuda wao dhidi yake.

Swali la Ajabu

“Basi, ningependa kuuliza swali la ajabu,” akasema yule Latima. “Ni askofu yupi aliye na bidii kuliko wote na ambaye ni askofu wa nchi yote ya Uingereza?... Naona ninyi mnasikiliza na kungojea kusikia mimi nikimtaja.... Nitawaambia: ni yule Ibilisi.... Yeye kamwe hatoki nje ya dayosisi yake; mwiteni wakati wo wote mnaotaka, yeye daima yuko nyumbani kwake;... daima anaendesha jembe lake la kukokotwa na ng’ombe.... Kamwe hamwezi kumkuta akikaa bila kazi, mimi nawahakikishieni hilo.... Mahali pale akaapo huyo Ibilisi,... pale vitabu vinapaswa kuondolewa mbali, bali mishumaa kuinuliwa juu; Biblia zinapaswa kuondolewa mbali, bali rozari kuinuliwa juu; nuru ya injili inapaswa kuondolewa mbali, bali nuru ya mishumaa kuinuliwa juu, naam, kila wakati wa adhuhuri;... msalaba wa Kristo chini, mfuko wa kukusanyia fedha za toharani (purgatory) juu;... acha kuwavika nguo wale walio uchi, maskini, na wasio na uwezo wo wote, zidisha kuzipamba sana sanamu, kutia urembo mzuri sana katika zile tepe za kuvaa shingoni na kuyapamba sana mawe; mapokeo ya mwanadamu na amri zake juu, mapokeo ya Mungu na neno lake takatifu sana chini.... Laiti kama maaskofu wetu wangukuwa na bidii nyingi katika kupanda ngano njema ya mafundisho ya dini kama vile Shetani alivyo na bidii katika kupanda magugu na aina fulani ya majani yanayofanana na magugu miongoni mwa ngano!” - k.k.k., “Hotuba Juu ya Jembe la Kukokotwa na Ng’ombe.”

Kanuni kuu iliyotetewa na Wanamatengenezo wale - ni ile ile iliyokuwa imeshikwa na Waldensia, na Wiklifu, na Yohana Hasi, na Lutheri, Zwingli, pamoja na wale waliojiunga nao - ilikuwa ni ile ya mamlaka isiyokosea kamwe ya Maandiko Matakatiifu kuwa ndiyo kanuni ya

imani na matendo. Waliikataa haki ya papa, mabaraza, Mababa, na wafalme kuidhibiti dhamiri katika masuala ya dini. Biblia ilikuwa kwao ndiyo mamlaka yao, na kwa mafundisho yake waliyapima mafundisho yote na madai yote. Imani katika Mungu na Neno lake iliwategemeza watu wale watakatifu walipoyasalimisha maisha yao na kuchomwa moto kwenye mti wa kuchomea watu. “Na uwe na amani nyingi kidogo,” Latima akasema kwa sauti kuu kwa mfiadini mwenzake ndimi za moto zilipokuwa karibu kuzinyamazisha sauti zao, “siku hii ya leo, kwa neema yake Mungu, sisi tutauwasha mshumaa kama huu katika nchi hii ya Uingereza ambao, naamini, hautaweza kuzimwa kamwe.” - *Works of Hugh Latimer*, gombo la 1, ukurasa wa xiii.

Katika nchi ile ya Waskoti (Scotland) mbegu za ile kweli zilizotawanywa na Kolumba (Columba) pamoja na watendakazi wenzi ilikuwa haijharibiwa kabisa. Kwa mamia ya miaka baada ya makanisa ya Uingereza kusalimu amri kwa Roma, wale wa nchi ile ya Waskoti waliendelea kudumisha uhuru wao. Lakini, katika karne ile ya kumi na mbili, upapa ukawa umeotesha mizizi yake kule, tena ukawa umezishika kabisa hatamu zake za utawala kule kuliko katika nchi nyingine yo yote. Hakuna mahali pengine palipokuwa na giza lenye kina kirefu zaidi kama pale. Bado miale ya nuru ile ikaja na kulipenya giza lile nene, na kutoa matumaini ya kuja kwa mchana. Walaladi (Lollards) [Wafuasi wa Wiklifu walivyoitwa], wakiwa na Biblia zao mkononi pamoja na mafundisho ya Wiklifu, walifanya mengi katika kuyahifadhi maarifa ya injili, na kila karne ilikuwa na mashahidi wake na wafia dini wake.

Wakati ule wa kuanzishwa kwa yale Matengenezo Makuu ya Kanisa, yakaja yale maandiko ya Lutheri, halafu lile Agano Jipya la Kiingereza la Tindeli. Wakiwa hawajagunduliwa na utawala ule msonge wa kidini [Roma], wajumbe wale wakapita kimya kimya katika milima na mabonde, wakiuwasha upya ule mwenge wa ile kweli uliokuwa karibu umezimwa kabisa katika nchi ile ya Waskoti, na kuibomoa kazi ile iliyokuwa imefanywa mle na Roma kwa karne nne za ukandamizaji wake.

Msukumo Mpya kwa Tapo Lile

Ndipo damu ile ya wafia dini ilipotia msukumo mpya kwa Matengenezo yale ya Kanisa. Viongozi wale wa kipapa kwa ghafula wakaing'amua hatari ile iliyoitishia kazi yao kule, wakawaleta kwenye mti wa kuchomea watu moto baadhi ya wana watukufu sana, walioheshimiwa sana katika nchi ile ya Waskoti. Lakini wakawa wameijenga tu mimbara [kwa njia ya mti ule wa kuwachomea moto] ambayo, kutoka katika hiyo, maneno ya mashahidi wale waliokuwa wanakufa yalisikika katika nchi ile yote, yakiichochea mioyo ya watu na kuwatia kusudi lisiloweza kufa la kulitupilia mbali kongwa lile la Roma.

Hamiltoni na Wishati (Hamilton and Wishart), wakiwa na tabia nzuri kama wana wa kifalme kwa kuzaliwa kwao, wakiwa na mlolongo mrefu wa wafuasi wao wa hali za chini, wakayasalimisha maisha yao kwa kuchomwa moto kwenye mti ule wa kuchomea. Lakini kutoka katika lundo lile la kuni la Wishati lililokuwa linawaka moto akatokea mmoja ambaye ndimi za moto hazikuweza kumnyamazisha, mmoja aliyekuwa chini ya uongozi wa Mungu, ambaye alikuwa hana budi kutoa kipigo cha kifo kwa upapa katika nchi ile ya Waskoti.

Yohana Noksi (John Knox) alikuwa ameyapa kisogo mapokeo na ushirikina wa kanisa [la Roma], ili kujilisha kwa zile kweli za Neno la Mungu; na mafundisho yale ya Wishart yalikuwa yameimarisha azma yake ya kuachana na jumuiia ile ya Roma na kujiunga mwenyewe na Wanamatengenezo wale waliokuwa wakiteswa.

Akiwa ameombwa sana na wenzake kukalia cheo cha mhubiri, alijikunyata na kutetemeka sana kuhusiana na majukumu ya kazi ile, tena ilikuwa baada ya siku nyingi tu za kukaa peke yake faraghani na kuwa na vita ndani yake iliyomletea maumivu mengi sana ndipo alipokubali. Lakini mara tu alipokuwa amekipokea cheo kile, alisonga mbele kwa ushupavu usiotetereka na ujasiri usiojua hofu yo yote kadiri alivyoendelea kuishi. Mwanamatengenezo yule mwenye moyo mnyofu hakuweza kuuogopa uso wa mwanaume ye yote. Mioto ile ya wafia dini, ndimi zake zikiwa zinawaka kwa ukali kumzunguka pande zote, ilimfanya tu kuongeza kasi ya juhudi

zake kwa kiwango kikubwa sana. Shoka la dikteta yule [Roma] likiwa limeshikwa kwa namna ya kuogofya mno juu ya kichwa chake, akaendelea kusimama kidete, akapiga mapigo yake yenye nguvu upande wa kulia na upande wa kushoto ili kuivunjilia mbali ibada ile ya sanamu.

Ana kwa Ana na Malkia

Alipoletwa ana kwa ana mbele ya malkia wa nchi ile ya Waskoti, ambaye mbele yake ule motomoto wa viongozi wengi wa Waprotestanti ulipoa, Yohana Noksi alitoa ushuhuda wake usioyumba kuitetea ile kweli. Alikuwa hawezi kushawishika kwa kubembelezwa kwingi; hakujikunyata kwa hofu mbele ya vitisho. Malkia yule akamshtaki kwa uzushi wake. Alikuwa amewafundisha watu kuipokea dini ile iliyopigwa marufuku na serikali ile, na kwa njia ile alikuwa ameivunja amri ya Mungu iliyowaamuru raia kuwatii wakuu wao wa nchi. Noksi alijibu hivi kwa uthabiti:

“Kama vile ile dini sahihi ambavyo haikuchukua nguvu zake za awali wala mamlaka yake toka kwa wakuu wa nchi wa dunia hii, bali toka kwa yule Mungu wa milele peke yake, ndivyo raia wasivyofungwa kuunda dini yao kulingana na matashi ya wakuu wao wa nchi. Kwa maana ni mara nyingi wakuu wa nchi ndio wajinga kabisa kuliko wengine wote kuhusu dini ya kweli ya Mungu... Kama uzao wote wa Ibrahimu ungekuwa na dini ile ya Farao, ambaye wao walikuwa ni raia zake kwa muda mrefu, nakusihi wewe Bi mkubwa, hivi kungekuwa kuna dini gani ulimwenguni? Au endapo wote katika siku zile za Mitume wangukuwa na dini ile ya wafalme wa dola wa Kiroma, je! ni dini gani ingekuwa ipo juu ya uso wa dunia hii?... Na kwa ajili hiyo, Ee Bi mkubwa, wewe unaweza kuelewa ya kwamba raia hawafungwi kufuata dini ya wakuu wao wa nchi, ingawa wanaamriwa kuwapa utii wao.”

Maria (Mary) akasema: “Wewe unayafafanua Maandiko hayo kwa njia moja, na wao [waalimu wale Wakatoliki wa Roma] wanayafafanua kwa njia nyingine; nimwamini yupi, tena ni nani atakuwa mwamuzi?”

“Ninyi mtamwamini Mungu, anayesema kwa maneno yanayoeleweka wazi katika Neno lake,” akajibu yule Mwanamatengenezo; “tena, mbali sana na vile Neno hilo linavyokufundisha, ninyi hamtaweza kumwamini huyu mmoja wala yule mwingine. Neno la Mungu lenyewe liko wazi; na kama kunatokea fumbo lo lote mahali pamoja, basi, Roho Mtakatifu, ambaye kamwe hajipingi mwenyewe, anaeleza jambo lilo hilo kwa wazi zaidi katika sehemu zingine, hata hapawezi kubakia shaka lo lote kwako, isipokuwa tu kwa wale ambao kwa ukaidi wao wanataka kubaki katika ujinga wao.” - David Lang, *The Collected Works of John Knox*, gombo la 2, ukurasa wa 281 na 284.

Hizo ndizo kweli ambazo Mwanamatengenezo yule asiyeogopa kitu, aliyehatirisha maisha yake, alizozisema mbele za masikio ya mfalme yule. Kwa ujasiri ule ule usioogopa mtu aliendelea na kusudi lake, akiomba na kupigana vita za Bwana, mpaka nchi ya Uskoti ilipokuwa imejikomboa kabisa kutokana na upapa.

Kule Uingereza kuanzishwa kwa Uprotestanti kama dini ya taifa kukayapunguza, ingawa hakukuyakomesha kabisa, mateso yale. Japokuwa mafundisho mengi ya Roma yalikuwa yamekataliwa, taratibu zake za ibada si chache zilizoendelea kushikwa. Ukuu wa papa ulikataliwa katakata, lakini mahali pake akatawazwa mfalme kama kichwa cha kanisa. Katika ibada za kanisa lile bado palikuwa na kwenda mbali sana na usafi na urahisi wa ile injili. Kanuni ile kuu ya uhuru wa dini ilikuwa bado haijafahamika kwao. Ingawa ukatili wa kuchukiza mno ambao Roma iliutumia dhidi ya uzushi ulitumika kwa nadra tu na watawala wale wa Kiprotestanti, hata hivyo, haki ya kila mtu ya kumwabudu Mungu kulingana na matashi ya dhamiri yake mwenyewe ilikuwa haijakubalika. Wote walitakiwa kuyakubali mafundisho yale na kufuata taratibu za ibada zilizokuwa zimeamriwa na lile Kanisa la Uingereza [Kanisa la Anglikana]. Wale ambao hawakuyakubali mafundisho ya Kanisa la Anglikana waliteswa, kwa kiwango kikubwa au kidogo, kwa mamia ya miaka.

Katika karne ile ya kumi na saba maelfu ya wachungaji walifukuzwa katika vyeo vyao. Watu walikatanzwa, kwa tishio la kulipa faini kubwa sana, kufungwa, na kufukuzwa kabisa

katika nchi ile, kwa kosa la kuhudhuria mkutano wa dini wo wote isipokuwa ule uliokuwa umeidhinishwa na kanisa lile. Watu wale waliokuwa waaminifu ambao walishindwa kujizuia kukusanyika pamoja kwa ajili ya kumwabudu Mungu, wakalazimika kukutana kwenye vichochoro vyenye giza, kwenye vipenu vilivyojificha vya orofani, na wakati wa majira fulani misituni wakati wa usiku wa manane. Katika maficho yale ya msitu mnene, hekalu lile la Mungu alilolijenga mwenyewe, wana wale wa Bwana waliotawanyika na kuteswa walikusanyika kuzimimina roho zao katika maombi na sifa. Walakini, japokuwa walichukua tahadhari zote, wengi wao waliteswa kwa ajili ya imani yao. Magereza yakajaa. Familia zikavunjika. Wengi wakafukuzwa katika nchi yao na kwenda katika nchi za kigeni. Lakini Mungu alikuwa pamoja na watu wake, wala mateso yale hayakuweza kufaulu kuunyamazisha ushuhuda wao. Wengi walifukuzwa katika nchi yao na kuvuka bahari kwenda Amerika na kule wakaweka misingi ya uhuru wa serikali [kuendesha mambo yake bila kuingiliwa na dini] na uhuru wa dini [kuendesha mambo yake bila kuingiliwa na serikali], misingi ambayo imekuwa nguzo imara na fahari ya nchi hii.

Kitabu cha “Safari ya Msafiri” Chajitokeza

Tena, kama ilivyokuwa katika siku zile za Mitume, mateso yakageuka na kuwa njia ya kuiendeleza mbele injili. Katika gereza lile la chini ya ardhi, la kuchukiza mno, lililojaa msongamano wa wafisadi na wauaji, Yohana Bunyani (John Bunyan) alivuta hewa ya mbinguni; tena, mle ndimo alimoandika kisa kile cha ajabu cha Safari ya Msafiri kutoka katika nchi ya uharibifu kwenda kwenye mji ule wa mbinguni. Kwa zaidi ya miaka mia mbili sauti ile toka katika gereza lile la Bedifodi (Bedford) imeendelea kunena kwa uwezo wa kuisimua katika mioyo ya watu. Vitabu hivi vya Bunyani, *Pilgrims Progress (Safari ya Msafiri)* na *Grace Abounding to the Chief of Sinners (Neema Inayozidi sana kwa Mwenye Dhambi Mkuu)*, vimeziona nyayo nyingi katika njia ile ya uzima.

Baksta, Flaveli, Elaine (Alleine), na watu wengine wenye vipaji, elimu, na uzoefu wenye kina wa maisha ya Kikristo, walisimama kishujaa kuitetea ile imani waliyokabidhiwa watakatifu mara moja tu. Kazi iliyofanywa na watu hao, waliokuwa wamepigwa marufuku na kufukuzwa na watawala wa ulimwengu huu kutoka katika nchi zao kama maharamia, haiwezi kupotea kamwe. Vitabu vya Flaveli (Flavel), viitwavyo *Fountain of Life (Chemchemi ya Uzima)* na *Method of Grace (Njia ya Neema)*, vimewafundisha maelfu namna ya kuzisalimisha roho zao katika ulinzi wake Kristo. Kitabu cha Baksta (Baxter) kiitwacho *Reformed Pastor (Mchungaji wa Matengenezo)* kimekuwa mbaraka kwa wengi wanaotaka kuifufua kazi ya Mungu, na kitabu chake cha *Saints’ Everlasting Rest (Pumziko la Milele la Watakatifu)* kimefanya kazi yake kwa kuwaongoza watu kuingia katika “raha” ile iliyosalia kwa watu wa Mungu.

Waitifildi na Akina Wesli

Miaka mia moja baadaye katika siku ya giza kuu la kiroho, Waitifildi (Whitefield) na akina Wesli (Wesley), walijitokeza kama wachukuzi wa nuru wa Mungu. Chini ya utawala wa Kanisa la Anglikana watu wa Uingereza walikuwa wamerudia hali ya mmomonyoko wa maadili ya kidini hata ikawa vigumu kuitofautisha dini ile na ushenzi [upagani]. Dini iliyofuata desturi za watu lilikuwa ndilo somo lililopendwa sana walilojifunza wachungaji na maaskofu, nalo lilichukua sehemu kubwa sana ya theolojia yao. Wale waliokuwa katika tabaka ile ya juu zaidi walikenua meno yao dhidi ya kumcha Mungu, na kujivuna wakisema kwamba wao walikuwa juu ya kile walichokiita ushupavu wa dini usiotumia akili. Wale waliokuwa katika tabaka ya chini walikuwa wajinga kabisa, tena waliachwa wapate kuendelea kutenda matendo mabaya sana, wakati ambapo kanisa lile halikuwa na ujasiri tena, wala imani ya kuendelea kuisaidia kazi ya ile kweli iliyokuwa imeanguka chini.

Fundisho lile kuu la Kuhesabiwa Haki kwa Imani, ambalo lilifundishwa kwa wazi mno na Lutheri, lilikuwa karibu limesahauliwa kabisa; na ile kanuni ya Kiroma ya kutegemea matendo

mema ili kupata wokovu ilikuwa imechukua mahali pake. Waitifildi na akina Weslii, ambao walikuwa ni washiriki wa Kanisa lile la Anglikana, walikuwa watafutaji waaminifu wa upendeleo wa Mungu, na kuhusu huo walikuwa wamefundishwa kwamba unaweza kupatikana kwa kuwa na maisha mema na kushika maagizo ya dini.

Wakati fulani Chalesi Weslii alipokuwa mgonjwa, na kutazamia kwamba kifo kilikuwa kinakaribia kwake, aliulizwa swali kwamba alilitegemeza juu ya kitu gani tumaini lake la uzima wa milele. Jibu lake likawa ni hili: “Nimetumia juhudi zangu bora katika kumtumikia Mungu.” Rafiki yake aliyekuwa amemwuliza swali lile alipokuwa anaonekana kana kwamba hajaridhika kabisa na lile jibu lake, Weslii akawaza, na kusema: “Nini! Je, juhudi zangu sio msingi wa kutosha wa kujenga tumaini langu juu yake? Je! angeweza kuninyang’anya juhudi zangu nilizofanya? Basi, mimi sina kitu kingine cho chote cha kutegemea.” - John Whitefield, *Life of the Rev. Charles Wesley*, ukurasa 102. Giza nene sana kama lile ndilo lilikuwa limetuama juu ya kanisa lile, lililouficha upatanisho, na kumnyang’anya Kristo utukufu wake, na kuigeuza mioyo ya watu mbali na tumaini lao la pekee la wokovu - yaani, damu ya Mkombozi aliyesulibiwa.

“Lakini Mtu Huwaje Mwenye Haki Mbele za Mungu?”

Ndipo Weslii na rafiki zake walipoongozwa kuona kwamba dini ya kweli inakaa moyoni, na ya kwamba Sheria ya Mungu [Amri Kumi] inayagusa mawazo pamoja na maneno na matendo. Wakiwa wamesadikishwa juu ya umuhimu wa kuwa na utakatifu wa moyo, pamoja na usahihi wa mwenendo wa nje wakaanza kwa bidii kuishi maisha yale mapya. Kwa juhudi zao nyingi sana na maombi, wakajitahidi kuyakandamiza maovu yaliyokuwa ndani ya moyo wao wa asili. Wakiishi maisha ya kujikana nafsi, upendo, na unyenyekevu, wakishika kwa ukali sana na kwa usahihi kila kigezo walichodhani kingeweza kuwasaidia katika kukipata kile walichokitamani sana - yaani, ule utakatifu ambao ungeweza kuwapa upendeleo kwa Mungu. Lakini hawakulifikia lengo walilolitafula. Zikawa ni bure kabisa juhudi zao za kutaka kujiweka huru mbali na lawama ya dhambi au kuuvunjilia mbali uwezo wake. Lilikuwa ni pambano lile lile ambalo Lutheri alikuwa amelipitia katika chumba chake kidogo kule Erefurti. Lilikuwa ni swali lile lile lililokuwa limemletea mateso makali sana moyoni mwake - “Lakini mtu huwaje mwenye haki mbele za Mungu?” Ayubu 9:2.

Mioto ya ile kweli ya Mungu iliyokuwa karibu imezimwa kabisa katika madhabahu zile za Uprotestanti, ilipaswa kuwashwa tena kwa mwenge ule wa kale uliokabidhiwa kushuka chini katika vizazi vile na Wakristo wale wa Bohemia. Baada ya Matengenezo ya Kanisa kuanza, Uprotestanti kule Bohemia ulikuwa umekanyagwa chini ya miguu ya majeshi yale ya maharamia wa Roma na kutoweka. Wale wote waliokataa katakata kuikana imani yao walilazimika kukimbia. Baadhi yao, wakiwa wamejipatia kimbilio lao kule Saksoni waliendelea kuidumisha imani yao ile ya kale. Ilikuwa ni kwa njia ya wazao wa Wakristo wale nuru ile iliweza kumfikia Weslii na rafiki zake.

Yohana na Chalesi Weslii, baada ya kuwekwa wakf kama wachungaji, walitumwa kwenda kule Amerika. Katika meli ile lilikuwamo kundi la Wamoraviani (Moravians). Walikutana na dhoruba kali sana katika safari ile, na Yohana Weslii, akiwa amekabiliwa ana kwa ana na kifo, alijisikia moyoni mwake kuwa alikuwa hana hakika ya kuwapo amani kati yake na Mungu. Wajerumani wale, kinyume chake, walionyesha roho ya utulivu na tumaini, mambo ambayo kwake yalikuwa mageni.

“Muda mrefu kabla ya wakati ule,” akasema, “nilikuwa nimeiona tabia yao iliyokuwa haina mambo ya utani-tani. Kuhusu unyenyekevu wao, walikuwa wametoa ushahidi wa kutosha kwa kufanya kazi zile za kitumwa kwa ajili ya wasafiri wale wengine, ambazo walipenda kuzifanya bila malipo yo yote, walisema kwamba ilikuwa ni vema kwa mioyo yao yenye kiburi, na ya kwamba Mwokozi wao aliyewapenda alikuwa amewafanyia wao zaidi ya yale. Na ya kwamba kila siku alikuwa amewapa nafasi ya kuonyesha upole ambao usingeweza kuathiriwa na uonevu wa aina yo yote ile. Endapo wao walisukumwa, walipigwa, au kutupwa huku na huku,

walisimama tena na kwenda zao; lakini hakuna lalamiko lo lote lililopatikana kutoka kinywani mwao. Basi, nafasi ikawa imejitokeza ya kuwapima iwapo walikuwa wameokolewa kutokana na roho ya woga, pamoja na ile ya kiburi, hasira, na kulipiza kisasi. Katikati ya kuimba kwao ile Zaburi, ambayo kwayo ibada yao ilianza, bahari ikajimwaga juu ya ile meli na kulipasua vipande vipande tanga lile kubwa, na kuifunika meli, na kumwagika katikati ya sitaha (deck) kana kwamba kilindi kile kikuu kilikuwa kimetumeza tayari. Yowe za kutisha zikaanza miongoni mwa Waingereza. Wajerumani wale, kwa utulivu, wakaendelea tu kuimba. Nikamwuliza mmoja wao baadaye, ‘Je! wewe ulikuwa huogopi?’ Akajibu, akasema, ‘La, namshukuru Mungu.’ Nikauliza, ‘Lakini, je! wanawake na watoto wenu hawakuogopa?’ Akajibu kwa upole, ‘La; wanawake na watoto wetu hawaogopi kufa.’” - Whitefield, *Life of the Rev. John Wesley*, ukurasa wa 10.

Walipofika pale Savana (Savannah), kwa kipindi kifupi Weslii akakaa pamoja Wamoraviani wale, naye akaguswa sana moyoni mwake kwa mwenendo wao wa Kikristo. Kuhusu mojawapo ya huduma zao za ibada, iliyokuwa kinyume dhahiri na zile taratibu zao za ibada zisizokuwa na uhai ndani yake za Kanisa la Anglikana (Church of England), aliandika hivi: “Taratibu zao za ibada za kawaida sana pamoja na kicho chao kwa Mungu katika ibada yao yote, zilinfanya mimi kusahau karibu kabisa ile miaka elfu moja na mia saba iliyokuwa imepita, na kunifanya nipate kujifikiria mwenyewe ya kuwa nilikuwa katika mmojawapo wa mikutano ile ambamo taratibu za ibada zenye mapambo pamoja na serikali havikuwamo; ila kwamba Paulo, yule mtengeneza mahema, au Petro, yule mvuvi, alikuwa ndiye mwenyekiti wa mkutano ule; lakini kwa maonyesho ya Roho na uwezo.” - k.k.k., ukurasa wa 11 na 12.

Ni Kristo Peke Yake

Aliporudi kule Uingereza, Weslii, chini ya mafunzo ya mhubiri yule wa Kimoraviani, alifikia ufahamu ulio wazi wa imani ile ya Biblia. Aliamini kwamba ni lazima aachane na tegemeo lake lote juu ya matendo yake anayotenda mwenyewe kwa wokovu wake na ya kwamba ni lazima amtegemee kabisa yule “Mwana-Kondoo wa Mungu, aichukuaye dhambi ya ulimwengu.” Katika mkutano wa jumuiya ile ya Wamoraviani mjini Landani, maelezo ya Lutheri yalisomwa, yakilieleza badiliko ambalo Roho wa Mungu anafanya moyoni mwa yule aaminiye. Weslii aliposikiliza, imani ikawashwa moyoni mwake. “Nilijisikia moyo wangu ukipata joto kwa namna ya ajabu” anasema. “Nilijisikia kweli kwamba mimi nilikuwa nimemwamini Kristo, Kristo peke yake, kwa wokovu wangu: na uthibitisho ulitolewa kwangu, kwamba alikuwa ameziondoa dhambi *zangu*, naam, *zangu mimi*, na kuniokoa *mimi* kutoka katika sheria ile ya dhambi na mauti.” - k.k.k., uk. 52.

Katika miaka mirefu ya jitihada yake ya kuchosha sana na isiyo na raha - yaani, ile miaka ya kujikana nafsi kwa ukali, kujishutumu mwenyewe na kujitweza - Weslii, kwa uthabiti, alikuwa amelishikilia kusudi lake moja la kumtafuta Mungu. Sasa akawa amempata; naye akaona kwamba ile neema aliyosumbuka sana kuipata kwa maombi na kufunga, kwa matendo ya kutoa sadaka kwa maskini na kujinyima, ilikuwa ni kipawa, kilichotolewa “bila fedha na bila thamani.”

Mara tu alipojizatiti katika imani ile ya Kristo, roho yake yote ikawaka moto kwa tamaa ya kueneza kila mahali maarifa yale ya injili ile tukufu, ya neema ya Mungu inayotolewa bure. “Nauangalia ulimwengu wote kama usharika [mtaa] wangu,” alisema; “katika sehemu yake yo yote nilimo, nafikiri inafaa, ni haki, na wajibu wangu unaonifunga, kuwatangazia wote walio tayari kusikia habari njema hii ya furaha ya wokovu.” - k.k.k., ukurasa wa 74.

Aliendelea na maisha yake ya kuwa na nidhamu kali na kujinyima, kwa sasa sio kama *msingi*, bali kama *matokeo* ya imani ile; sio kama *mzizi*, bali kama *tunda* la utakatifu. Neema ya Mungu iliyo ndani yake Kristo ndiyo msingi wa tumaini la Mkristo, na neema hiyo itajidhihirisha katika utii. Maisha ya Weslii yalitolewa wakf kwa ajili ya kuzihubiri zile kweli kuu alizokuwa amezipokea - yaani, Kuhesabiwa Haki kwa Imani katika damu ya upatanisho ya

Kristo, na uweza ule ufanyao upya wa Roho Mtakatifu katika moyo wa mtu, ukizaa matunda katika maisha yanayofanana na kielelezo chake Kristo.

Waitifildi na akina Weslii walikuwa wametayarishwa kwa kazi yao, kila mmoja akiwa na hisia kali ya muda mrefu ya kutambua hali yake ya kupotea; na ili kwamba waweze kustahimili kushiriki taabu kama askari wema wa Kristo, walikuwa wamewekwa chini ya majaribu makali kama moto ya dharau, dhahaka, na mateso, walipokuwa katika Chuo Kikuu na walipokuwa wakiingia katika kazi ya uchungaji. Wao pamoja na wengine wachache waliowaunga mkono waliitwa Wamethodisti (Methodists) kwa dharau na wanafunzi wenzao wasiomcha Mungu - jina ambalo kwa wakati huu wa sasa linafikiriwa na mojawapo ya madhehebu makubwa sana katika nchi ya Uingereza na Amerika kuwa ni jina linalostahili heshima.

Wao wakiwa ni washiriki wa Kanisa la Anglikana, walikuwa wameambatana sana na taratibu zake za ibada, lakini Bwana akawa ameweka mbele yao kiwango cha juu zaidi. Roho Mtakatifu aliwabadisha kumhubiri Kristo, na yeye akiwa amesulibiwa. Uweza wake yule Aliye juu sana ulifuatana na kazi zao. Maelfu waliamini na kuongoka kweli kweli. Ilikuwa ni muhimu kwamba kondoo wale walindwe kutokana na mbwa-mwitu wenye njaa kali. Weslii hakuwa na wazo lo lote la kuanzisha dhehebu jipya, lakini aliwasimamia wakiwa chini ya kile kilichoitwa Jamii ya Kimethodisti.

Upinzani waliokabiliwa nao wahubiri wale toka kwa Kanisa la Anglikana ulikuwa ni wa kisirisiri sana na wenye kuleta usumbufu mwingi; lakini, Mungu, katika hekima yake, alikuwa ameyageuza matukio yale na kusababisha matengenezo kuanza ndani ya kanisa lile lenyewe. Kama yangekuwa kwa ukamilifu wake kutokea nje, basi, yasingeweza kupenya mpaka pale yalipokuwa yanahitajika sana. Lakini kwa kuwa wahubiri wale wa uamsho walikuwa ni viongozi wa kanisa lile, tena walifanya kazi yao ndani ya mipaka ya kanisa lile po pote pale walipoweza kupata nafasi, ndiyo maana ile kweli iliweza kuingia pale ambapo vinginevyo milango ingeweza kubaki imefungwa. Baadhi ya wachungaji wakaamshwa kutoka katika usingizi wao mzito wa kimaadili, nao wakawa wahubiri motomoto katika sharika [mitaa] zao wenyewe. Makanisa yale yaliyokuwa yamegeuka kuwa kama mawe kwa kufuata desturi za kanisa lile yakafufuliwa na kuwa hai.

Katika kipindi kile cha Weslii, kama ilivyokuwa katika vizazi vyote vya historia ya kanisa, watu wenye vipawa mbalimbali walifanya kazi zao walizopewa. Hawakuafikiana katika kila pointi ya mafundisho yao ya dini, lakini wote waliongozwa na Roho wa Mungu, na kuungana katika lengo moja lililokuwa linavuta moyo sana la kuwaleta watu kwa Kristo. Tofauti zilizokuwapo kati ya Waitifildi na akina Weslii wakati mmoja zilitiishia kuleta mfarakano; lakini walipojifunza upole katika shule yake Kristo, kuvumiliana pamoja na upendo kwa pande zote mbili vikawapatanisha. Hawakuwa na muda wa kushindana kwa maneno, wakati mafundisho potofu na uovu ulipokuwa umeenea sana kila mahali, na wenye dhambi wakawa wakishuka chini kuelekea kwenye maangamizi.

Weslii Anusurika Kuuawa

Watumishi wale wa Mungu walipita katika njia ile inayoparuzwa. Watu wenye mvuto na kisomo waliutumia uwezo wao dhidi yao. Baada ya kupita muda fulani, wengi miongoni mwa wachungaji wale walionyesha uadui wao waziwazi na milango ya makanisa yao ikafungwa dhidi ya imani ile safi na dhidi ya wale walioitangaza. Njia waliyoitumia wachungaji wale ya kuwalaani kwenye mimbara zao iliyaamsha mambo yale ya giza, ujinga, na uovu. Tena na tena Yohana Weslii alinusurika kufa kwa mwujiza wa rehema yake Mungu. Ghadhabu ya kundi la watu wenye ghasia ilipochochewa dhidi yake, tena ilipoonekana kana kwamba hapakuwa na njia yo yote kwake ya kuponyoka, malaika katika umbile la kibinadamu alikuja na kusimama kando yake, kundi lile lenye ghasia likaanguka kinyumenyume, na mtumishi yule wa Kristo akapita salama salimini na kwenda zake kutoka mahali pale pa hatari.

Kwa habari za kuokolewa kwake kutokana na kundi lile lenye ghadhabu na ghasia katika mojawapo ya matukio yale, Weslii alisema: “Wengi walijitahidi sana kunitupa chini tulipokuwa

tunatelemka kilima kile kwenda mjini katika njia ile iliyokuwa na utelezi mwingi; walikuwa wakifikiri kwamba mara tu mimi nitakapokuwa nimeanguka chini, basi, nisingeweza kuinuka tena kutoka pale. Lakini mimi sikujikwaa hata kidogo na kuanguka chini, wala sikuteleza hata kidogo, mpaka nilipokuwa nimeponyoka kabisa mikononi mwao.... Japokuwa wengi walijaribu sana kunishika kala yangu [ukanda wangu wa shingo] au nguo zangu ili kunivuta na kunianguka chini, hawakuweza kabisa kushika sana: ni mmoja tu aliyeshika sana kipande cha kisibau changu [koti dogo la ndani], ambacho katika mfuko wake mmoja ilikuwamo noti moja, ulichanwa nusu kipande.... Mtu mmoja mwenye nguvu aliyekuwa karibu na mgongo wangu, alinipiga mara kadhaa kwa fimbo kubwa ya mwaloni; ambayo kwayo kama angekuwa amenipiga pigo moja tu kisogoni ingekuwa imemwondolea udhia wake wote. Lakini kila mara aliponipiga, pigo likageuziwa kando, mimi sijui ilikuwa-kuwaje; maana sikuweza kwenda kulia wala kushoto.... Mwingine akaja mbio kupitia katika msongamano ule wa watu, naye akanyanyua mkono wake juu ili kunipiga, ghafula akaushusha chini, na kunipangusa tu kichwa changu, akisema, ‘Lo! ana nywele laini jinsi gani!’... Watu wale wale wa kwanza kabisa, ambao mioyo yao ilikuwa imegeuzwa [na injili], ndio walikuwa mashujaa wa mji ule, makapteni wa watu wale wenye ghasia katika matukio yote, mmoja wao alikuwa mpiganaji ngumi aliyepata tuzo katika bustani zile za watu wakali....

“Ni kwa hatua za upole jinsi gani Mungu anatuandaa sisi kufanya mapenzi yake! Miaka miwili iliyopita, kipande cha tofali kilinichubua kidogo mabega yangu. Ilikuwa ni mwaka mmoja baadaye jiwe liliponigonga katikati ya macho. Mwezi uliopita nilipata kipigo kimoja, na leo jioni viwili, kimoja kabla hatujaingia katika mji huu, na kimoja tulipokuwa tumetoka nje ya mji huu; lakini vyote viwili vilikuwa kama si kitu kwangu: maana ijapokuwa mtu mmoja alinipiga kifuani kwa nguvu zake zote, na mwingine mdomoni kwa nguvu iliyofanya damu itoke ghafula kwa nguvu, sikusikia maumivu yo yote kutokana na kipigo kimojawapo kati ya hivyo viwili, ilikuwa kana kwamba wamenigusa kwa jani kavu la ngano.” - John Wesley, *Works*, gombo la 3, ukurasa wa 297 na 298.

Wamethodisti Wadhihakiwa na Kuteswa

Wamethodisti wale wa siku za mwanzo - yaani, watu wale pamoja na wahubiri wao - walistahimili dhihaka na mateso ya aina ile ile moja toka kwa washiriki wa kanisa na kwa wale waliojionyesha waziwazi kuwa hawapendi dini ambao walikuwa wamekasirishwa sana kwa kusemwa vibaya kwa uongo. Walishtakiwa mbele ya mahakama za sheria - zilizoitwa hivyo kwa jina tu, kwa maana haki ilikuwa imeadimika sana katika mahakama za wakati ule. Mara nyingi walipata mateso makali sana toka kwa watesi wao. Makundi ya watu wenye ghasia yalikuwenda nyumba kwa nyumba yakiharibu samani [fanicha] na mali, na kupora kile walichokichagua, na kuwatenda jeuri wanaume, wanawake, na watoto kwa ukatili mkubwa. Katika baadhi ya mifano, matangazo ya serikali yalibandikwa, yakiwaita wale waliopenda kusaidia kuyavunja madirisha na kupora mali toka katika nyumba za Wamethodisti, kukutana saa iliyopangwa na mahali palipochaguliwa. Ukiukaji huo wa wazi wa sheria za wanadamu na zile za Mungu uliruhusiwa kupita bila kugombeza. Mateso yaliyopangwa yaliendelea dhidi ya watu wale ambao kosa lao tu lilikuwa ni lile la kuigeuza miguu ya wenye dhambi toka katika njia ile ya uharibifu kwenda katika njia ya utakatifu.

Yohana Weslii, akiyagusia mashtaka yale yaliyotolewa dhidi yake na washiriki wake, alisema: “Wengine wanadai kwamba mafundisho ya watu hao ni ya uongo, yana makosa, na yana ushabiki ndani yake; kwamba ni mapya na hayajapata kusikika kamwe mpaka siku za karibuni; kwamba ni ya lile Dhehebu la Marafiki (Quakerism), kwamba huo ni ushupavu wa dini usiotumia akili, ni upapa. Unafiki huo wote tayari umekatwa kwa mizizi yake, ukiwa umeonyeshwa kwa undani ya kuwa kila sehemu ya mafundisho haya ya dini ni mafundisho wazi ya Maandiko kama yalivyofafanuliwa na kanisa letu. Kwa hiyo, hayawezi kuwa ya uongo au kuwa na makosa, mradi tu Maandiko yenyewe yawe ni ya kweli.” “Wengine wanadai kwamba, ‘Mafundisho yao yanawabana mno watu; yanaifanya njia ya kwenda mbinguni kuwa

nyembamba mno.’ Na madai hayo kwa kweli yalikuwa ndicho kipingamizi cha awali, (kwa kuwa ndiyo madai peke yake yaliyokuwapo kwa muda fulani,) na ndiyo yalikuwa yamejificha kwa siri chini ya madai mengine zaidi ya elfu, yanayojitokeza katika sura zake mbalimbali. Lakini, je! hayo yanaifanya njia ya kwenda mbinguni kuwa nyembamba sana kuliko vile Kristo na Mitume wake walivyoifanya? Je! mafundisho yao ya dini yanawabana sana watu kuliko yale ya Biblia? Hebu tafakari mafungu haya machache tu yanayoeleweka wazi: ‘Mpende Bwana Mungu wako kwa moyo wako wote, na kwa roho yako yote, na kwa nguvu zako zote, na kwa akili zako zote.’ ‘Kila neno lisilo maana, watakalolinena wanadamu, watatoa hesabu ya neno hilo siku ya hukumu.’ ‘Basi, mlapo, au mnywapo au mtendapo neno lo lote, fanyeni yote kwa utukufu wa Mungu.’”

“Kama mafundisho yao ya dini yanambana sana mtu kuliko haya, basi, wanapaswa kulaumiwa; lakini ninyi mnajua katika dhamiri zenu ya kuwa hivyo sivyo yalivyo. Ni nani, basi, ambaye hatawabana watu sana bila kulighoshi [kuliharibu] neno la Mungu? Je, mtumishi ye yote wa siri zake Mungu anaweza kuonekana kuwa ni mwaminifu iwapo anabadili sehemu yo yote ya amana ile takatifu? La. Hawezi kupunguza cho chote, hawezi kuongeza cho chote; analazimika kuwatangazia watu wote, na kusema, ‘Mimi huenda nisikishushe kiwango cha Maandiko kulingana na matashi yenu. Ninyi ndio mnaopaswa kupanda juu ili kuyafikia yalipo, vinginevyo, mtaangamia milele.’ Hii ndiyo sababu ya kweli ya kuwapo kwa kelele zile nyingine juu ya ‘kutokuwa na upendo kwa watu hao.’ Hawana upendo, je! ni kweli? Kwa jinsi gani? Je, hawawapi chakula wenye njaa na kuwavika nguo walio uchi? ‘La; hiyo sio hoja yenyewe hasa: wao hawajapungukiwa kitu katika hilo: ila hawana kabisa moyo wa upendo kwa kuhukumu kwao [watu wengine]! wanadhani kwamba hakuna wanaoweza kuokolewa isipokuwa wale tu wanaofuata njia yao.” - k.k.k., gombo la 3, ukurasa 152 na 153.

Mmomonyoko huo katika mambo ya kiroho ulioonekana waziwazi kule Uingereza muda mfupi tu kabla ya wakati ule wa Weslii, kwa sehemu kubwa, ulitokana na mafundisho ya dhehebu moja linalodai kwamba katika kipindi hiki cha injili Sheria [Amri Kumi] haina kazi au haimfungi mtu ye yote, tena wao hawathamini matendo mema wala maisha mema (antinomian teaching). Wengi walithibitisha kwamba Kristo alikuwa ameifutilia mbali Sheria ile ya Maadili [Amri Kumi], na ya kwamba kwa sababu hiyo Wakristo walikuwa hawawajibiki hata kidogo kuishika; na ya kwamba muumini alikuwa huru kutokana na lile “kongwa la matendo mema.” Wengine, ingawa walikubali kwamba Sheria [Amri Kumi] inadumu milele, walitangaza kwamba lilikuwa sio jambo la maana kwa wachungaji kuwaonya watu kuzitii amri zake [kumi], kwa kuwa wale ambao Mungu alikuwa amewateua kuokolewa wangeweza “kuongozwa kuwa na utauwa na kutenda mema kwa msukumo ule usiozulika wa neema yake Mungu,” ambapo wale waliokuwa wameandikiwa laana ya milele “walikuwa hawana uwezo wo wote wa kuitii Sheria ile ya [Amri kumi za] Mungu.

Wengine pia, wakiwa wanashikilia imani kwamba “wateule hawawezi kuanguka kutoka katika neema, wala kupoteza upendeleo wa Mungu,” walikuwa wamefikia hitimisho la kuchukiza zaidi kwa kusema kwamba “matendo mabaya wanayotenda, kwa yenyewe, si dhambi kabisa, wala hayapaswi kufikiriwa kama mifano ya uvunjaji wa Sheria ile ya Mungu [Amri Kumi], na ya kwamba, kwa sababu hiyo, hawana sababu ya kuziungama dhambi zao hizo, ama kuachana nazo kwa toba.” - McClintock and Strong, *Cyclopedia*, makala ya “Antinomians” [Waumini wanaozikataa Amri Kumi]. Kwa hiyo, wao wakatangaza ya kwamba hata mojawapo miongoni mwa dhambi zao mbaya sana, “iliyofikiriwa na ulimwengu wote kuwa ilikuwa ni ukiukaji [uvunjaji] mkubwa wa Sheria ya Mungu, ilikuwa si dhambi mbele zake Mungu,” kama imetendwa na mojawapo wa wale wateule, “kwa sababu ni mojawapo ya tabia muhimu zinazowatofautisha wateule, ya kwamba hawawezi kutenda neno lo lote ambalo ama linamchukiza Mungu ama limekatazwa na Sheria hiyo [Amri Kumi].”

Mafundisho hayo ya dini ya ajabu mno, kimsingi yanafanana na mafundisho yale ya baadaye ya wasomi na wanatheolojia wale wanaopendwa sana na watu wengi - watakaosema kwamba hakuna Sheria ya Mungu yo yote ambayo, kama kanuni ya haki, haiwezi kubadilikibadilika, na ya kwamba kanuni ya maadili inaonyeshwa na jamii yenyewe, na ya kwamba daima inakabiliwa

na mabadiliko. Mawazo yote hayo yalivuviwa na roho yule yule mkuu [Ibilisi] - yaani, yule ambaye, hata miongoni mwa wakazi wale wa mbinguni wasio na dhambi, alianza kazi yake ya kujaribu kuvivunjilia mbali vizio vile vya haki vilivyowekwa na Sheria ya Mungu [Amri Kumi – Yn. 8:44].

Fundisho lile la dini la Amri [kumi] za Mungu ambazo bila kubadilika zilikuwa zimeifunga tabia ya mwanadamu, liliwafanya wengi kuikataa kabisa Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. Weslii aliendelea kuyapinga daima mafundisho potofu ya walimu wale walioikataa kabisa Sheria [Amri Kumi] na kuonyesha kuwa fundisho lile, lililowafanya watu kugeukia kwenye mafundisho ya dhehebu lile linalozikataa amri kumi za Mungu, lilikuwa linapingana na Maandiko. “Maana neema ya Mungu iwaokoayo *wanadamu wote* imefunuliwa.” “Hili ni zuri, nalo lakubalika mbele za Mungu Mwokozi wetu; ambaye hutaka *watu wote* waokolewe, na kupata kujua yaliyo kweli. Kwa sababu Mungu ni mmoja, na mpatanishi kati ya Mungu na wanadamu ni mmoja, Mwanadamu Kristo Yesu; ambaye alijitoa mwenyewe kuwa ukombozi kwa ajili ya *wote*.” Tito 2:11. 1 Timotheo 2:3-6. Roho wa Mungu hutolewa bure ili kumwezesha kila mtu kuishikilia ile njia ya wokovu iliyowekwa. Hivyo ndivyo Kristo, “Nuru halisi,” “amtia[vyo] nuru kila mtu, [ajaye] katika ulimwengu.” Yohana 1:9, KJV. Watu wanakosa wokovu kwa ukaidi wao wenyewe kwa kukikataa kipawa hicho cha uzima.

Kuitetea Sheria ya Maadili

Akijibu dai lile lililosema kwamba wakati wa kufa kwake Kristo kanuni za Sheria ile ya Amri Kumi zilikuwa zimefutuliwa mbali pamoja na Sheria ile ya Kafara (Ceremonial Law), Weslii alisema hivi: “Sheria ile ya Maadili ambayo imo katika zile Amri Kumi, na ambayo iliamriwa na manabii, yeye hakuifutulia mbali. Halikuwa kusudi la kuja kwake kutangua [kufuta] sehemu yake iwayo yote. Hii ni Sheria ambayo haiwezi kamwe kuvunjwa, ‘inasimama imara kama shahidi mwaminifu wa mbinguni.’... Hiyo ilikuwako tangu mwanzo wa ulimwengu, ilikuwa ‘imeandikwa si katika mbao za mawe,’ bali katika mioyo ya wana wote wa wanadamu, walipotoka mikononi mwa Muumbaji. Na japokuwa sasa herufi zile zilizoandikwa zamani kwa kidole cha Mungu, kwa sehemu kubwa, zimeharibiwa na dhambi, lakini haziwezi kabisa kufutwa, maadam bado tunayo hisia moyoni mwetu ya kujua mema na mabaya. Kila kipengele cha Sheria hiyo [Amri Kumi] ni lazima kiendeleo kuwa na nguvu ya kuwafunga wanadamu wote, wa vizazi vyote; kwa kuwa yenyewe haitegemei wakati au mahali, au hali nyingine iwayo yote iliyo na mwelekeo wa kubadilikabadilika, bali inategemea tabia ya Mungu, na tabia ya mwanadamu, na juu ya uhusiano uliopo kati yao usiobadilikabadilika, kila mmoja kwa mwenzake.

“Sikuja kutangua [kufutulia mbali], bali kutimiliza [kutekeleza].’... Bila kuwapo swali lo lote, maana yake mahali hapo ni hii (ukizingatia yote yaliyotangulia na yale yanayofuata), - Nimekuja kuiimarisha katika ukamilifu wake, licha ya wanadamu kuyarahisisha makosa yote waliyoyafanya: Nimekuja kutoa mtazamo kamili na ulio wazi kuhusu jambo lo lote lililokuwa halieleweki au la fumbo ndani ya hiyo Sheria [Amri Kumi]: Nimekuja kuwatangazia maana yake ya kweli na kamilifu ya kila kipengele chake. Kuwaonyesha marefu na mapana yake, yaani, upeo wote wa kila amri iliyomo ndani yake, pamoja na kimo na kina chake, usafi wake wa maisha upitao ufahamu wetu pamoja na hali yake ya kiroho katika nyanja zake zote.” - Wesley, hotuba ya 25. [Soma Mathayo 5:17 hadi 7:29; Zab. 119:96; 19:7,8.]

Wesli alitangaza kwamba kuna mwafaka mkamilifu kati ya Sheria [Amri Kumi] na Injili. “Basi, kuna uhusiano wa karibu mno unaofikirika kati ya Sheria na Injili. Kwa upande mmoja, Sheria [Amri Kumi] daima inaweka njia kwa ajili ya, na kusonda kidole chake kuelekea kwenye Injili; kwa upande mwingine, Injili inatuongoza daima kwenye utimilizaji [utekelezaji] kamili wa Sheria hiyo [Amri Kumi]. Kwa mfano, Sheria [Amri Kumi], inatutaka sisi kumpenda Mungu wetu, na kumpenda jirani yetu [Mt. 22:35-40; Rum. 13:8-10], kuwa wapole, kuwa wanyenyekevu au kuwa watakatifu. Sisi tunajisikia ya kuwa hatuna utoshelevu wa kuweza kuyatenda mambo hayo; naam, ‘kwa mwanadamu hilo haliwezekani kabisa;’ lakini tunaiona

ahadi ya Mungu ya kutupa upendo ule, na kutufanya sisi kuwa wanyenyekevu, wapole, na watakatifu: Basi, sisi tunaishika Injili hiyo, yaani, habari hizo njema ziletazo furaha; hutendeka kwetu kwa kadiri ya imani yetu; na ile ‘haki ya Sheria [Amri Kumi] inatimizwa ndani yetu,’ kwa njia ya imani iliyo ndani ya Kristo Yesu....

“Katika ngazi za juu sana za vyeo vya maadui wa Injili ya Kristo,” alisema Weslii, “wamo wale ambao kwa waziwazi na kwa ukamilifu wanai ‘hukumu Sheria [Amri Kumi]’ na ku‘isingizia [kuisemea uongo] Sheria [Amri Kumi];’ ambao wanawafundisha watu kuvunja (kufutilia mbali, kulegeza masharti yake, kuvifungua vifungo vya uwajibikaji wake) si amri moja tu, hata kama iwe ndogo sana au kubwa sana, bali amri zote [kumi] kwa mpigo.... Jambo la kushangaza kuliko hali zote zinazoambatana na uongo huo wenye nguvu ni kwamba wale walioukubali wanaamini kweli kweli kwamba wanamheshimu Kristo kwa kuifutilia mbali Sheria yake [ya Amri Kumi], na ya kwamba wao wanaitukuza kazi yake wakati wanaliharibu hilo fundisho lake! Naam, wao wanamheshimu kama vile Yuda alivyofanya, wakati aliposema, ‘Salamu, Rabi, akambusu.’ Naye anaweza kusema kwa haki kwa kila mmoja wa watu hao, ‘Wamsaliti Mwana wa Adamu kwa kumbusu?’ Si kitu kingine zaidi ya kumsaliti kwa kumbusu kuzungumza juu ya damu yake, huku tukimnyang’anya taji yake; kukirahisisha kipengele cho chote cha Sheria yake [Amri Kumi] kwa unafiki kwamba tunaiendeleza Injili yake. Kusema kweli, wala hakuna mtu awaye yote awezaye kulikwepa shtaka hilo ambaye anahubiri imani kwa njia yo yote kama hiyo, ama moja kwa moja, ama kwa kuzunguka, aliye na mwelekeo wa kukiweka kando kipengele cho chote kinachohusu utii: ambaye anamhubiri Kristo kiasi cha kutangua [kufutilia mbali], au kuhafifisha kwa njia yo yote ile, amri ndogo kabisa katika zile amri [kumi] za Mungu.” - k.k.k.

Kwa wale waliosisitiza kwamba “kuihubiri Injili ndilo jibu kwa miisho yote ya Sheria,” Weslii alijibu hivi: “Wazo hilo tunalikataa kabisa. Halijibu mwisho wa kwanza kabisa wa Sheria hiyo [Amri Kumi], yaani, kuwahakikishia watu dhambi zao, kuwaamsha wale ambao bado wamelala usingizi, huku wakiwa ukingoni mwa jehanum.” Mtume Paulo anatangaza kwamba “kwa maana kutambua dhambi huja kwa njia ya Sheria [Amri Kumi]; tena ni hapo mtu atakapohakikishiwa dhambi yake, atakapoweza kuona kweli kweli haja yake aliyo nayo ya damu ile ya upatanisho ya Kristo.... ‘Wenye afya,’ kama alivyosema Bwana wetu mwenyewe, ‘hawahitaji tabibu, bali walio hawawezi [wagonjwa].’ Kwa hiyo, ni kichekesho kuwaletea tabibu wale walio na afya, au walau, kwamba wao wenyewe waweze kujifikiria kuwa ni wagonjwa. Kwanza ni lazima uwahakikishie kwamba wao ni wagonjwa; vinginevyo, hawatakushukuru wewe kwa kazi yako kwao. Vile vile ni kichekesho kuwapelekea Kristo wale ambao mioyo yao ni mizima, yaani, ambayo bado haijapondeka.” - k.k.k., Hotuba ya 35.

Kwa njia hiyo alipokuwa anahubiri ile Injili ya neema yake Mungu, Weslii, kama yule Bwana wake, alijitahidi “kuitukuza Sheria [Amri Kumi], na kuiadhimisha [kuifanya iheshimike – Isa. 42:21].’ Kwa uaminifu alifanya kazi ile aliyopewa na Mungu, na matokeo yake aliyojaliwa kuyaona yalikuwa mazuri mno. Mwisho wa maisha yake marefu ya zaidi ya miaka themanini - yaani, zaidi ya nusu karne aliyoitumia kwa safari zake za kichungaji - wafuasi wake waliojitokeza waziwazi, idadi yao ilifikia zaidi ya watu nusu milioni. Lakini umati wa watu wale ambao kwa njia ya kazi zake walikuwa wameinuliwa kutoka kwenye maangamizi na kushushwa hadhi zao kwa ajili ya dhambi zao na kwenda kwenye maisha yale ya hali ya juu na safi zaidi, pamoja na idadi ya wale waliopata maisha yenye kina na bora zaidi, haitaweza kujulikana kamwe mpaka pale watakapokusanywa na kuingizwa katika ufalme ule wa Mungu. Maisha yake yanatoa fundisho la thamani lisilo na kifani kwa kila Mkristo. Laiti kama imani na unyenyekevu, juhudi isiyojua kuchoka, kujitolea mhanga, na kumcha Mungu alikokuwa nako mtumishi huyo wa Kristo kungeweza kuonekana katika makanisa yao!

SURA YA 15

Hofu Kuu na Ulipizaji Kisasi Kule Ufaransa

Katika karne ile ya kumi na sita, Matengenezo ya Kanisa yaliwapa watu Biblia iliyo wazi, yalijaribu kuingia katika nchi zote za Ulaya. Mataifa mengine yaliyapokea kwa furaha kama mjumbe wa Mbinguni. Katika nchi nyingine nyingi upapa ulifanikiwa kwa kiwango kikubwa sana kuyazuia yasipate kuingia mle; nuru ile ya maarifa ya Biblia, pamoja na mivuto yake inayowaongoza vema watu, ilikuwa karibu imefungiwa nje kabisa. Katika nchi moja, japokuwa nuru ilikuwa imeingia mle, haikuweza kufahamika kutokana na giza lililokuwamo mle. Kwa karne nyingi, kweli na uongo vikawania kupata ushindi. Hatimaye uovu ukashinda, na ile kweli ya Mbinguni ikatupwa nje kwa nguvu. “Na hii ndiyo hukumu; ya kuwa nuru imekuja ulimwenguni, na watu wakapenda giza kuliko nuru.” Yohana 3:19. Taifa lile likaachwa kuvuna matokeo ya njia yake liliyoichagua. Kizuio cha Roho Mtakatifu wa Mungu kikaondolewa kwa watu wale waliokuwa wamekidharau kipawa kile cha neema yake. Maovu yaliachwa mpaka yakawa yamekomaa. Na ulimwengu wote ukaona matunda ya kuikataa nuru kwa makusudi.

Vita dhidi ya Biblia, iliyoendelezwa kule Ufaransa kwa karne nyingi sana ikaishia katika matukio yale yaliyoleta Mapinduzi. Maasi yale ya kutisha sana yalikuwa ni matokeo halali tu ya uzuiaji wa Roma wa Maandiko. (Angalia Nyongeza 10 mwisho.) Ilitoa kielelezo cha kushangaza sana kilichopata kushuhudiwa na ulimwengu cha utekelezaji wa sera za upapa - kikiwa ni kielelezo cha matokeo ya mafundisho ya Kanisa la Roma yalikuwa yakielekea kwa zaidi ya miaka elfu moja hivi.

Kuyazuia Maandiko katika kipindi kile cha upapa kushika hatamu zake za utawala, kulikuwa kumetabiriwa na manabii; na Mwandishi yule wa Ufunuo anasonda kidole chake pia kwenye matokeo yale ya kutisha ambayo yangetokea hasa kwa nchi ile ya Ufaransa kutokana na utawala wa mabavu wa yule “mtu wa dhambi” [2 The. 2:3,4, KJV].

Akasema hivi yule malaika wa Bwana: “Nao wataukanyaga mji mtakatifu [watawatesa na kuwaua watakatifu] miezi arobaini na miwili [42 x 30 = miaka 1260]. Nami nitawaruhusu mashahidi wangu wawili [Agano la Kale na Agano Jipya], nao watatoa unabii siku elfu na mia mbili na sitini [miaka 1260], hali wamevikwa magunia [Neno la Mungu lililubiriwa kwa siri].... Hata watakapoumaliza ushuhuda wao, yule mnyama [mfalme – Dan. 7:17] atokaye katika kuzimu atafanya vita nao, naye atawashinda na kuwaua [kuzichoma moto Biblia]. Na mizoga yao itakuwa katika njia ya mji ule mkuu [Parisi], uitwao kwa jinsi ya [ki]roho Sodoma, na Misri, tena ni hapo Bwana wao aliposulibishwa [kwa njia ya mauaji makuu ya Mt. Batholomayo].... Nao wakaao juu ya nchi wafurahi juu yao na kushangilia. Nao watapelekeana zawadi wao kwa wao, kwa kuwa manabii hao wawili waliwatesa wao wakaao juu ya nchi [Biblia iliwanyima raha ya kufanya anasa zao]. Na baada ya siku hizo tatu u nusu [miaka mitatu na nusu], roho ya uhai itokayo kwa Mungu ikawaingia, wakasimama juu ya miguu yao; na hofu kuu ikawaangukia watu waliowatazama.” Ufunuo 11:2-11, KJV.

Vipindi vilivyotajwa hapo juu - “miezi arobaini na miwili,” na “siku elfu na mia mbili na sitini” - vinakwenda sambamba, na vyote kwa pamoja vinawakilisha muda ambao Kanisa la Kristo lilipaswa kupata mateso kutoka Roma. Miaka 1260 ya upapa kushika hatamu zake za utawala ilianza mwaka 538 B.K., na kwa hiyo ingekoma mwaka ule wa 1798. (Angalia Maelezo katika Nyongeza 3Amwisho.)

Wakati ule jeshi la Kifaransa [chini ya Jenerali Berthier] liliingia Roma na kumkamata mahabusu papa [Piusi wa Sita – Ufu. 13:3,10], naye akafia uhamishoni. Ingawa papa mpya

alichaguliwa muda mfupi baadaye, utawala ule msonge wa kipapa tangu wakati ule haujapata kamwe kuutumia uwezo waliokuwa nao.

Walitoa Unabii Wao Hali Wamevikwa Magunia

Mateso ya kanisa hayakuendelea kwa kipindi chote cha miaka 1260. Kwa rehema zake Mungu alizokuwa nazo kwa watu wake, alikifupiza kipindi kile cha maonjo makali kama moto. Akitabiri mapema habari za ile “dhiki kubwa” ambayo ingeliangukia kanisa lake, Mwokozi wetu alisema: “Na kama siku hizo zisingalifupizwa, asingeokoka mtu ye yote; lakini kwa ajili ya wateule zitafupizwa siku hizo.” Mathayo 24:22. Kutokana na nguvu ya Matengenezo yale ya Kanisa, mateso yale yalikomeshwa kabla ya mwaka 1798 [katika maeneo ya Kiprotestanti – Dan. 11:33-35; Ufu. 12:15,16].

Kwa habari ya mashahidi wale wawili, nabii huyo anatangaza tena, anasema: “Hao ndio ile mizeituni miwili na vile vinara viwili visimamavyo mbele za Bwana wa nchi.” “Neno lako,” alisema Mtunga Zaburi, “ni taa ya miguu yangu, na mwanga wa njia yangu.” Ufunuo 11:4; Zaburi 119:105. Mashahidi wale wawili wanawakilisha Agano la Kale na Agano Jipya. Maagano yote mawili ni ushuhuda wa maana wa chimbuko na umilele wa Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. Yote mawili pia ni mashahidi wa ule Mpango wa Wokovu. Mifano (vivuli), dhabihu, na unabii wa Agano la Kale husonda kidole mbele kwa Mwokozi ajaye. Injili na Nyaraka za Agano Jipya husimulia habari za Mwokozi aliyekuja kwa jinsi ile ile kabisa kama ilivyotabiriwa katika mifano ile na unabii ule.

“Nao watatoa unabii siku elfu na mia mbili na sitini, hali wamevikwa magunia.” Katika sehemu kubwa ya kipindi kile, mashahidi hao wa Mungu waliendelea kubaki katika hali ya kufichwa-fichwa tu. Mamlaka ile ya kipapa ilijitahidi sana kulificha kwa watu neno lile la kweli, na kuweka mbele yao mashahidi wake wa uongo [mapokeo na maagizo ya wanadamu - Mk. 7:5-13; Mt. 15:2-9,12-14], ili kuupinga ushuhuda wa lile neno. (Angalia Nyongeza 11 mwisho.) Biblia ilipopigwa marufuku na wenye mamlaka wale wa kidini na kiserikali; ushuhuda wake ulipopotoshwa, na juhudi za kila namna kufanywa walizoweza kuzibuni wanadamu na mashetani ili kuyageuza mawazo ya watu mbali na hiyo Biblia; wakati ambapo wale waliothubutu kuzihubiri kweli zake takatifu walisakwa, waliteswa vibaya, walizikwa katika seli ndogo za magereza ya chini ya ardhi, waliuawa kama wafia dini kwa ajili ya imani yao, au kulazimika kukimbilia kwenye ngome zile za milimani, na kwenye mashimo ya wanyama pori na mapango ya nchi - wakati ule mashahidi hao waaminifu [Biblia] walitoa unabii wao hali wamevikwa magunia [kisirisiri]. Lakini waliendelea na ushahidi wao katika kipindi kile chote cha miaka 1260. Katika nyakati zile za giza kubwa sana palikuwa na watu waaminifu waliolipenda Neno la Mungu ambao walikuwa na wivu kwa heshima ya lile neno. Watumishi wale watiifu walipewa hekima, uwezo, na mamlaka ya kuitangaza kweli yake katika kipindi kile chote [Dan. 11:33-35; Ufu. 6:7-11].

“Na mtu akitaka kuwadhuru, moto hutoka katika vinywa vyao na kuwala adui zao [Yer. 22:29; 2 Pet. 3:7]. Na mtu akitaka kuwadhuru, hivyo ndivyo impasavyo kuuawa.” Ufunuo 11:5. Watu hawawezi kulikanyaga Neno la Mungu chini ya miguu yao bila kuogopa. Maana ya shutuma hiyo ya kuogofya imefafanuliwa katika sura ya kufungia ya kitabu cha Ufunuo: “Namshuhudia kila mtu ayasikiaye maneno ya unabii wa kitabu hiki, mtu ye yote akiyaongeza, Mungu atamwongezea hayo mapigo yaliyoandikwa katika kitabu hiki [Ufu. 16:1-21]. Na Mtu ye yote akiondoa lo lote katika maneno ya unabii wa kitabu hiki, Mungu atamwondolea sehemu yake katika ule mti wa uzima, na katika ule mji mtakatifu [Ufunuo 21], ambao habari zake zimeandikwa katika kitabu hiki.” Ufunuo 22:18,19.

Matokeo ya Uasi Dhidi ya Mungu

Hayo ndiyo maonyo ambayo Mungu ametoa ili kuwazuia watu wasibadili kwa njia iwayo yote ile kile alichokifunua kwetu au alichokiamuru. Shutuma hizo nzito zinawahusu wale wote

ambao kwa mvuto wao wanawafanya watu kuiona Sheria ya Mungu [Amri Kumi] kuwa ni kitu kisichokuwa na uzito sana. Yangewafanya wapate kuogopa na kutetemeka wale wanaotangaza kwa purukushani yao kwamba ni jambo dogo sana kama tunaitii au hatuitii Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. Wale wote wanaoyatukuza maoni yao juu ya mafunuo ya Mungu, wale wote ambao wangeweza kuigeuza maana iliyo wazi ya Maandiko ili kuwafaa wao, au kwa ajili ya kufanana na ulimwengu, wanajitwalia wenyewe jukumu hilo la kutisha. Neno hilo lililoandikwa, pamoja na Sheria ya Mungu [Amri Kumi], vitaipima tabia ya kila mtu na kuwahukumu wote ambao kipimo hicho kisichokosea kamwe kitawatangaza kuwa wamepunguka [Isa. 8:20; Yak. 2:10-13; Dan. 5:27].

“Hata watakapomaliza ushuhuda wao.” Kipindi kile walichopaswa kutoa unabii wao wale mashahidi wawili hali wamevikwa magunia kilikwisha mwaka wa 1798. Walipokuwa wanakaribia kumaliza kazi yao kwa siri, vita vilipaswa kupiganwa dhidi yao na mamlaka [serikali] ile inayowakilishwa kama “mnyama atokaye katika kuzimu.” Katika mataifa mengi ya Ulaya mamlaka zilizotawala kanisani na serikalini zilikuwa zinaongozwa na Shetani kwa karne nyingi kupitia kwa kile chombo chake cha upapa [Ufu. 13:1,2,7; 17:12,13]. Lakini hapo zinaonekana wazi ishara mpya za uwezo wa kishetani.

Ilikuwa ni sera ya Roma, chini ya madai yake kwamba ilikuwa inaiheshimu sana Biblia, kuifungia katika lugha isiyojulikana [Kilatini] na kuificha mbali na watu. Chini ya utawala wake mashahidi wale walitoa unabii wao “hali wamevikwa magunia.” Lakini mamlaka nyingine - yaani, yule mnyama [mfalme -Dan. 7:17] toka kuzimu - ilipaswa kutokea na kufanya vita ya wazi na dhahiri dhidi ya Neno la Mungu.

“Mji ule mkuu” ambao katika njia zake mashahidi wale wanauawa, na ambamo miili yao iliyokufa [mizoga] inakaa, ni Misri “kwa jinsi ya [ki]roho.” Miongoni mwa mataifa yote yaliyowakilishwa katika historia ya Biblia, Misri kwa ushupavu mwingi kabisa ilikana kuwako kwa Mungu aliye hai na kuzipinga amri zake. Hakuna mfalme ye yote aliyediriki kufanya maasi ya waziwazi na kwa ujeuri dhidi ya mamlaka ile ya Mbinguni kama alivyofanya mfalme yule wa Misri. Ujumbe ulipoletwa kwake na Musa, katika jina la Bwana, Farao kwa kiburi akajibu, akasema: “BWANA ni nani, hata niisikilize sauti yake, na kuwapa Israeli ruhusa waende zao? Mimi simjui BWANA, wala sitawapa Israeli ruhusa waende zao.” Kutoka 5:2. Huo ni ukafiri [kukana kuwa hakuna Mungu], na taifa hilo linalowakilishwa hapo na Misri lingeweza kutoa sauti yake kwa kutoa madai yanayofanana na yale na kukana kwamba hakuna Mungu aliye hai, tena lingeonyesha roho inayofanana na ile ya kutokuamini na maasi ya kudhamiria kabisa. “Mji ule mkuu” pia unalinganishwa na Sodoma “kwa jinsi ya [ki]roho.” Ufisadi wa Sodoma kwa kuvunja Sheria ya Mungu [Amri Kumi] ulionekana hasa katika uasherati. Na dhambi hiyo pia ingekuwa ni tabia iliyokithiri ya taifa lile ambalo lingetimiza maelezo ya andiko hilo.

Kwa hiyo, kulingana na maneno ya nabii huyo, kitambo kidogo kabla ya mwaka ule wa 1798, mamlaka [serikali] fulani yenye asili na tabia ya kishetani ingejitokeza na kufanya vita dhidi ya Biblia. Na katika nchi ile ambayo mashahidi hao wawili wangeweza kunyamazishwa kwa njia kama hiyo, ungeonekana dhahiri ukafiri kama ule wa Farao na ufisadi wa Sodoma.

Utumilizo wa Kuvutia Sana Wa Unabii Huo

Unabii huo ulitimizwa kabisa na kwa namna ya kushangaza mno katika historia ya Ufaransa. Wakati ule wa Mapinduzi ya mwaka wa 1793, “ulimwengu, kwa mara ya kwanza, ulisikia habari za mkusanyiko wa watu, waliozaliwa na kuelimishwa katika ustaarabu, wakijitwalia haki ya kulitawala mojawapo la mataifa bora sana ya Ulaya, wakipaza sauti zao kwa pamoja na kuikana kweli ile takatifu sana ambayo roho ya mtu huipokea, na kuikataa kwa kauli moja imani na ibada ya Mungu.” - Sir Walter Scott, *Life of Napoleon*, gombo la 1, sura ya 17. “Ufaransa ndilo taifa pekee ulimwenguni ambalo kumbukumbu zilizopo zinalitaja kwamba, kama taifa, liliinua mkono wake na kufanya maasi yake waziwazi dhidi ya Mwasisi wa ulimwengu huu [Mungu]. Watu wenye kufuru wengi, makafiri wengi, wamekuwako, na bado wataendelea kuwako kule Uingereza, Ujerumani, Hispania, na kwingineko; lakini Ufaransa linasimama peke

yake katika historia ya ulimwengu huu kama ndilo taifa peke yake ambalo, kwa amri ya Bunge lake la Taifa, lilitamka kwamba Mungu alikuwa hayuko, na ambalo watu wote waliokuwamo katika mji ule mkuu, na wengi sana penginepo, wanawake kwa wanaume, walicheza dansi na kuimba kwa furaha wakilikubali tangazo lile.” - *Blackwood's Magazine*, Novemba, 1870.

Ufaransa pia iliwakilisha tabia ile iliyoitambulisha Sodoma kwa namna ya pekee. Wakati wa Mapinduzi yake ilijidhihirisha hali ya mmomonyoko [kushuka] wa maadili na ufisadi, nayo ilifanana na ile iliyosababisha maangamizi juu ya miji ile ya bondeni. Na mwanahistoria huyo anaeleza habari za kuwako kwa ukafiri na ufisadi katika nchi ile ya Ufaransa kama ilivyotabiriwa katika unabii huo: “Ikiwa imefungamana kwa karibu sana na amri zile zilizoiathiri dini, ilikuwa ni amri ile iliyoipunguza mshikamano wa ndoa - yaani, kifungo kile kitakatifu sana ambacho wanadamu wanaweza kuwa nacho, na ambacho kudumu kwake kuna mwelekeo wa nguvu sana katika kuiunganisha jamii nzima - na kuufanya kuwa mkataba wa muda tu wa kiserikali, ambao watu wo wote wawili wanaweza kufanya na kuuvunjilia mbali wanapopenda.... Kama mashetani wenyewe walikuwa wamepania kuanza kufanya kazi ya kuvumbua mfumo wa kuharibu kabisa kitu cho chote kilichokuwa kinaheshimika, kizuri, au cha kudumu katika maisha ya unyumba, na wakati ule ule kujipatia uhakika kwamba madhara yale ambayo lilikuwa ni lengo lao kuyasababisha yangeweza kuendelezwa toka kizazi hadi kizazi kingine, basi, wasingekuwa wamevumbua mpango unaofanikiwa sana kuliko ule wa kuishusha hadhi ya ndoa.... Sofia Anulti (Sophie Arnoult), mcheza michezo ya kuigiza wa kike, aliyejulikana sana kwa maneno yake aliyosema ya busara na ya kuchekesha, aliieleza ndoa ile ya Kijamhuri kama ni ‘Sakramenti ya uzinzi.’” - Scott, gombo la 1, sura ya 17.

Uadui Dhidi ya Kristo

“Tena ni hapo Bwana wao aliposulibiwa.” Maelezo hayo ya unabii yalitimizwa pia na nchi ya Ufaransa. Hakuna nchi nyingine yo yote ambayo ndani yake roho ya uadui dhidi ya Kristo ilijidhihirisha kwa namna ya kustaajibisha sana. Hakuna nchi nyingine yo yote ambayo ndani yake kweli ilikuwa imekabiliana na upinzani mkali na wa kikatili sana. Katika mateso yale Ufaransa iliyokuwa imewapatiliza wale walioikiri Injili, ilikuwa imemsulibisha Kristo katika umbile la wale wafuasi wake.

Karne baada ya karne damu ya watakatifu ilikuwa ikimwagwa. Wakati ule ule Waldensia walipokuwa wakipoteza maisha yao juu ya milima ile ya Pyemo kwa ajili ya “Neno la Mungu, na ushuhuda wa Yesu Kristo,” ushuhuda kama ule ule kwa ajili ya ile kweli ulikuwa ukitolewa na ndugu zao wale Waalbigensia (Albigenses) wa Ufaransa. Katika siku zile za Matengenezo ya Kanisa wafuasi wake waliuawa kwa mateso mabaya sana. Wafalme na wakuu, wanawake waliozaliwa katika koo za hali ya juu pamoja na vijana wanawake wazuri waliyafurahisha macho yao kwa kuyaangalia mateso makali waliyopata mashahidi [wafia dini] wale wa Yesu. Mashujaa Waprotestanti wale wa Ufaransa (Huguenots – Wahigino), wakipigania haki zile ambazo moyo wa kibinadamu unazishikilia kama ni takatifu mno, walikuwa wamemwaga damu yao katika uwanja wa vita mahali pengi. Waprotestanti wale walihesabiwa kama maharamia, ujira ulikuwa umewekwa juu ya vichwa vyao, nao wakawa wakiwindwa kama wanyama pori.

“Kanisa la Jangwani,” yaani, wazao wale wachache mno wa Wakristo wale wa zamani waliokuwa bado wamo katika nchi ile ya Ufaransa katika karne ile ya kumi na nane, wakiwa wanajificha katika milima ile ya kusini, bado waliendelea kuihifadhi imani ya baba zao. Walipothubutu kukutana usiku kando ya milima ile au kwenye bonde mojawapo la upweke kule nyikani, walifukuzwa na askari wapanda farasi na kuburutwa kwenda kutumika kama watumwa katika majahazi yale yenye matanga kwa maisha yao yote. Wale waliokuwa na maisha safi kabisa, waungwana sana, na wenye akili nyingi sana miongoni mwa Wafaransa, walifungwa kwa minyororo, na kupata mateso mabaya sana, wakiwa katikati ya majambazi na wauaji wa siri waliokodishwa. (Angalia Wylie, kitabu cha 22, sura ya 6.) Wengine waliotendewa kwa huruma zaidi, walipigwa risasi kwa njia ya kikatili, wakiwa hawana silaha wala msaada wo wote, wakati walipokuwa wamepiga magoti yao wakiomba. Mamia ya wanaume wenye umri mkubwa,

wanawake wasio na ulinzi wo wote, pamoja na watoto wasio na hatia yo yote waliachwa wakiwa maiti juu ya ardhi mahali pao pa mkutano. Katika kupita-pita kwao kando-kando ya milima ile au msituni, walikokuwa wamezoea kukusanyika pamoja, halikuwa jambo lisilo la kawaida kukuta “kila baada ya hatua nne, miili iliyokufa [maiti] ikionekana huko na huko juu ya mahali pale penye majani mazuri mafupi, na maiti zilizing’inia zikiwa zimetundikwa kwenye miti.” Nchi yao, ikiwa imeachwa ukiwa [tupu] kwa mauaji yaliyofanywa kwa upanga, shoka, na tita la kuni za kuchomea watu, “iligeuka na kuwa nyika moja kubwa sana na ya kusikitisha.” “Ukatili ule ulitendeka ... si katika kizazi cho chote kile cha giza, bali katika kizazi kile adhimu sana cha [mfalme] Lui wa Kumi na Nne. Sayansi wakati ule ilikuwa imekuzwa, waandishi walikuwa wengi, wajuzi wa mambo ya Mungu katika mahakama na katika mji ule mkuu walikuwa ni wasomi sana na watu wenye ufasaha sana ambao walijifanya kana kwamba wanazo zile tabia njema za upole na upendo.” K.k.k., kitabu cha 22, sura ya 7.

Uhalifu Mbaya Mno

Lakini mbaya mno katika orodha ya uhalifu ule mbaya, yaani, uovu ule wa kuogofya mno miongoni mwa matendo yote ya kishetani ya karne zile zote za kutisha, ulikuwa ni ule wa Mauaji ya Kinyama ya Mtakatifu Bartholomayo (St. Bartholomew Massacre). Ulimwengu bado unayakumbuka na kutetemeka na kuchukizwa sana na mandhari [matukio] zile za kuwashambulia kwa ghafula watu wale, kitendo ambacho ni cha woga na ukatili. Mfalme yule wa Ufaransa, akiwa ameombwa sana na mapadre wa Kiroma pamoja na maaskofu wao, alitoa kibali chake ili kazi ile ya kinyama ipate kufanyika. Kengele, ikiendelea kugongwa [kanisani] usiku ule wa manane, ilikuwa ni ishara ya kuanza mauaji yale. Waprotestanti kwa maelfu, wakilala usingizi wao kimya katika nyumba zao, wakiitumainia ahadi [ya ulinzi] iliyotolewa kwa heshima ya mfalme, waliburutwa nje bila kupewa onyo lo lote na kuuawa kwa njia ya kikatili sana.

Kama vile Kristo alivyokuwa kiongozi wa watu wake, asiyeonekana kwa macho, walipotoka utumwani Misri, ndivyo Shetani alivyokuwa kiongozi asiyeonekana wa raia zake wale waliofanya kazi ile ya kuogofya mno ya kuzidisha idadi ya wafia dini. Kwa siku saba mfululizo mauaji yale ya kinyama ya wanaume, wanawake, na watoto yaliendelea mjini Parisi, katika siku zile tatu za kwanza, yalifanywa kwa ghadhabu kali mno isiyofikirika. Wala hayakuwa mjini mle peke yake, bali kwa amri maalum ya mfalme yalienea katika majimbo na miji yote walikoweza kupatikana Waprotestanti. Umri wa mtu wala jinsia yake hawakuijali. Hakuachwa mtoto mchanga asiye kuwa na hatia yo yote, wala mzee mwenye mvi nyingi. Wakuu wenye vyeo kwa wakulima wadogo, wazee kwa vijana, mama kwa mtoto, walikatwa-katwa vipande vipande kwa pamoja. Katika Ufaransa yote chinja-chinja ile iliendelea kwa miezi miwili. Elfu sabini miongoni mwa watu bora sana wa taifa lile waliangamizwa.

Mandhari za Furaha na Kujisifu Mno

“Habari zile za mauaji ya kinyama ya wanaume, wanawake, na watoto zilipofika Roma, kushangilia kwa vifijo kusikozuilika kulionekana kule miongoni mwa mapadre na maaskofu. Kadinali yule wa Loreni (Lorraine) alimpa zawadi ya fedha za kifaransa (crown) elfu moja mjumbe yule aliyeipeleka taarifa ile; mizinga ya Mtakatifu Anjelo (Angelo) ilinguruma kutoa sehemu yake ya furaha; na kengele zikalia kutoka kwenye kila mnara; mioto mikubwa ya kusherehekea tukio lile ikawashwa na kuugeuza usiku kuwa mchana; na yule [Papa] Gregori wa Kumi na Tatu, akisindikizwa na Makadinali na wakuu wengine wa kanisa, wakaandamana kwenda kwenye Kanisa la Mtakatifu Lui, ambako Kadinali yule wa Loreni aliimba *Wimbo wa Kumshukuru Mwenyezi Mungu (Te Deum)*.... Medali ikapigiliwa ukutani kuwa ukumbusho wa mauaji yale ya kinyama ya wanaume, wanawake, na watoto, na ndani ya Vatikani bado kuna sanamu tatu za Vasari zilizochorwa ukutani wakati lipu ilipokuwa ingali mbichi, zilizoelezea shambulio la manowari, mfalme katika baraza lake akipanga njama za kufanya mauaji yale ya

kinyama ya wanaume, wanawake, na watoto, na mauaji yale ya kinyama yenyewe. [Papa] Gregori akamtumia [mfalme] Chalesi Ua Waridi la Dhahabu, na miezi minne baada ya mauaji yale ya kinyama,... alisikiliza na kupendezwa sana na hotuba iliyotolewa na padre mmoja wa Kifaransa,... ambaye aliongelea habari za ‘siku ile iliyojaa furaha nyingi mno na nderemo, wakati baba mtakatifu sana alipozipokea habari zile, na kwenda kwa hali ya kicho kutoa shukrani kwa Mungu na kwa Mtakatifu Lui.’” - Henry White, *The Massacre of St. Bartholomew*, sura ya 14, aya ya 34.

Roho [pepo] yule yule mkuu aliyeshurutisha yale Mauaji ya Kinyama ya Mtakatifu Bartholomayo, aliongoza pia katika matukio yale ya Mapinduzi. Yesu Kristo akatangazwa kuwa ni laghai, na kelele zilizopigwa na mkusanyiko ule wa makafiri wa Kifaransa zilikuwa zinasema hivi: “Mponde Kabisa Mtu Huyo Mwovu Sana,” wakimaanisha Kristo. Makufuru yale yaliyofanywa kwa ushupavu dhidi ya Mbingu na uovu ule wa kuchukiza sana, vikaenda sambamba, na watu wale waovu kupindukia miongoni mwa wanadamu wakatukuzwa sana, yaani, majitu yale makatili mno yaliyoachwa kufanya ukatili na uovu wao. Katika mambo yale yote, walimsujudu sana Shetani; wakati ule ule Kristo, katika sifa za tabia yake ya ukweli, usafi wa maisha, na upendo usio na ubinafsi ndani yake, akawa amesulibiwa.

‘Yule mnyama [mfalme] atokaye katika kuzimu atafanya vita nao naye atawashinda na kuwaua.’ Mamlaka [Serikali] ile ya kikafiri iliyoitawala Ufaransa katika kipindi kile cha Mapinduzi, pamoja na ule Utawala wa Vitisho, ilifanya vita kama ile dhidi ya Mungu na Neno lake takatifu kwa namna ambayo ulimwengu mzima ulikuwa haujapata kushuhudia. Ibada ya Mungu ikapigwa marufuku kwa Amri ya Bunge la Taifa lile - Biblia zikakusanywa na kuchomwa moto hadharani na kuonyesha dharau kubwa dhidi yake kwa kila njia iliyowezekana. Sheria ya Mungu [Amri Kumi] ikakanyagwa chini ya miguu yao. Mambo yaliyowekwa katika Biblia ili yapate kutendwa yakafutiliwa mbali. Siku ya mapumziko ya kila juma ikawekwa kando na mahali pake kila siku ya kumi ikatolewa ili ipate kutumika kwa karamu za ulevi na ulafi na makufuru. Ubatizo na Ushirika Mtakatifu [Meza ya Bwana] vikapigwa marufuku. Na matangazo yaliyowekwa kwenye maeneo ya makaburi yalitangaza kwamba kifo kilikuwa ni usingizi wa milele.

Kumcha Bwana kulisemekana ya kwamba kulikuwa mbali mno na mwanzo wa hekima na ya kwamba kulikuwa mwanzo wa upumbavu. Ibada zote za dini zikapigwa marufuku, isipokuwa ile ya uhuru wa nchi yao. “Askofu wa Parisi aliyewekwa kikatiba aliletwa ili apate kucheza sehemu yake kuu sana katika mchezo wa kuchekeka wa kifidhuli kabisa na wa kufedhehesha mno uliopata kuigizwa mbele ya wawakilishi wa taifa lile.... Aliletwa akiwa mbele ya maandamano kamili ili kuja kutangaza mbele ya Mkutano ule kwamba dini ile aliyokuwa ameifundisha kwa miaka mingi sana, kwa kila hali, ilikuwa ni udanganyifu mtupu wa mapadre, ambao haukuwa na msingi wo wote ama katika historia, ama katika kweli ile takatifu. Akaikana, kwa kutoa kiapo chake cha kidini na kwa waziwazi, kwamba Mungu, ambaye yeye alikuwa amewekwa wakf kumwabudu, alikuwa hayuko, na kuahidi kuutumia muda wake wote kwa siku za usoni kuuabudu uhuru, usawa, wema, na maadili. Kisha akaweka juu ya meza mapambo yake ya kiaskofu, na kukumbatiwa kindugu na Rais wa Mkutano ule. Makasisi [mapadre] waasi kadhaa wakafuata mfano wa askofu yule.” - Scott, gombo la 1, sura ya 12.

“Nao wakaao juu ya nchi wafurahi juu yao na kushangilia. Nao watapelekeana zawadi wao kwa wao, kwa kuwa manabii hao wawili waliwatesa wao wakaao juu ya nchi.” Ufaransa ile ya Kikafiri ilikuwa imeinyamazisha sauti ya onyo ya mashahidi wale wawili wa Mungu. Neno la kweli likalala likiwa mizoga [majivu] katika njia zake, na wale waliokuwa wamevichukia vizuio na matakwa ya Sheria ya Mungu [Amri Kumi] walishangilia sana. Watu wakamdharau Mfalme wa Mbinguni hadharani. Kama wenye dhambi wale wa zamani walivyofanya, wakapiga makelele, na kusema: “Mungu ajuaje? Yako maarifa kwake Aliye juu?” Zaburi 73:11.

Ushupavu Uliojaa Makufuru

Kwa ushupavu uliojaa makufuru, karibu usioweza kusadikika kabisa, mmojawapo wa mapadre wale wa mfumo ule mpya wa utawala, alisema hivi: “Mungu, kama uko, basi, lipiza kisasi kwa ajili ya jina lako ambalo sifa zake zimeharibiwa. Nakuamuru tupigane! Unakaa kimya tu; huthubutu kuzitupa ngurumo zako. Ni nani baada ya mambo haya atakayeamini Kuwako kwako?” - Lacretelle, *History*, gombo la 11, uk. 309; ni gombo la 1, sura ya 10, katika kitabu cha Sir Archibald Alison, *History of Europe*. Ni mwangwi gani huo wa dai lile la Farao: “BWANA ni nani, hata niisikilize sauti yake?” “Mimi simjui BWANA!”

“Mpumbavu amesema moyoni, Hakuna Mungu.” Zaburi 14:1. Naye Mungu anatangaza hivi kuwahuu wale wanaoipotosha kweli yake: “Maana upumbavu wao utakuwa dhahiri kwa watu wote.” 2 Timotheo 3:9. Baada ya Ufaransa kuikataa katakata ibada ya Mungu aliye hai, yaani, “yeye Aliye juu, aliyetukuka, akaaye milele,” ilikuwa ni muda mfupi tu liliposhuka chini na kuabudu sanamu kwa namna ya kufedhehesha sana, yaani, kwa njia ya kumwabudu Mungu wa Kike wa Fikra (Goddess of Reason), katika umbile la mwanamke yule kahaba mkuu. Na jambo lile lilifanywa ndani ya Bunge la Wawakilishi wa Taifa lile, na wale wenye mamlaka ya juu kabisa serikalini na Bungeni! Asema mwanahistoria huyu: “Mojawapo ya sherehe ya kipindi kile cha wendawazimu inasimama bila kupata ya kuishinda kwa upuuzi wake pamoja na kutomjali Mungu. Milango ya Bunge lile la kawaida ikafunguliwa wazi kwa nguvu kukiruhusu kikundi cha wanamuziki, mbele yao wakiwa wamewatangulia wajumbe wa Halmashauri ya Manispaa, wakaingia kwa maandamano ya heshima, wakiimba wimbo wa dini kuusifu uhuru, na kumsindikiza mwanamke yule aliyefunikwa kwa mtandio, ambaye ndiye angekuwa lengo la ibada yao ya siku za usoni, waliyemwita Mungu wa Kike wa Fikra. Akiwa ameletwa ndani ya Baraza lile, mtandio ule ukaondolewa kwa madaha makubwa [akawa uchi], akawekwa mkono wa kuume wa Rais, ndipo akatambuliwa na watu wote kuwa ni msichana yule anayecheza michezo ya kuigiza.... Kwa mwanamke yule, akiwa mwakilishi anayefaa kabisa wa fikra ile waliyoiabudu [yaani, uasherati], Mkutano ule wa Taifa la Ufaransa ukatoa heshima zake hadharani.

Kumwabudu Mungu wa Kike wa Fikra

“Mchezo ule wa kuigiza bila kusema maneno yo yote wa kumkufuru Mungu ulifanywa kwa mtindo fulani; na kule kumsimika yule Mungu wa Kike wa Fikra kulirudiwa tena na kuigwa katika taifa lile lote, mahali pale wakazi walipotaka kujionyesha wenyewe ya kuwa wao walikuwa wanaafikiana kabisa na upeo ule wa juu ambao Mapinduzi yale yalikuwa yameufikia.” - Scott, gombo la 1, sura ya 17.

Akasema hivi mnenaji mmoja aliyelizindua ile ibada ya Fikra: “Enyi Watunga Sheria! Ushupavu wa dini umesalimu amri kwa Fikra. Macho yake yaliyotiwa giza kwa machozi hayakuweza kustahimili mng’aro mkali wa nuru hii. Siku hii mkutano mkubwa sana umekusanyika chini ya matao haya ya zege yaliyojengwa na Wagothi, ambayo, kwa mara yake ya kwanza, yametoa mwangwi wa ile kweli. Hapa Wafaransa wamesherehekea ibada ya pekee ya kweli, - ile ya uhuru, yaani, ile ya Fikra. Hapa tumefanyiza matakwa yetu kwa usitawi wa nguvu za Jamhuri hii. Hapa tumezitupilia mbali sanamu zile zisizokuwa na uhai ndani yake na kuipata hii ya Fikra, yaani, sanamu hii iliyo hai [mwanamke huyu malaya anayewakilisha ibada hii ya sanamu ya uasherati – Kol. 3:5,6], hii ni kazi bora kabisa ya maumbile [yaani, ameumbika vizuri sana].” - M. A. Thiers, *History of the French Revolution*, gombo la 2, ukurasa wa 370 na 371.

Mungu yule yule wa kike alipoletwa katika Mkutano ule [wa Kitaifa], mnenaji yule alimshika mkono, na kuugeukia Mkutano ule, akisema: “Ee wanadamu wenye maisha mafupi, acheni kutetemeka mbele ya ngurumo zile za Mungu zisizokuwa na uwezo wo wote ambazo hofu zenu zimesababisha. Kuanzia sasa na kuendelea msimtambue mungu awaye yote ila huyu Fikra. Naweka mbele yenu umbo lake zuri sana na safi kabisa; kama ni lazima ninyi mwe na sanamu, basi, toeni sadaka zenu kwa sanamu kama hii peke yake.... Anguka chini mbele ya

Baraza hili tukufu la Uhuru, Ee mtandio [shela] wa Fikra!” [Akavuliwa mtandio na kuachwa uchi.]

“Yule Mungu wa Kike, baada ya kukumbatiwa na Rais, alipandishwa juu ya gari dogo la kifahari, na kupitishwa katikati ya kundi kubwa sana la watu, kwenda kwenye Kanisa Kuu la Mama Yetu (Notre Dame – Bikira Maria), kuchukua mahali pa Mungu. Alipofika kule alipandishwa juu ya altare ndefu, na kupokea ibada kutoka kwa wote waliohudhuria mle.” - Alison, gombo la 1, sura ya 10.

Muda si mrefu baadaye, tukio lile likafuatiwa na uhomaji wa Biblia hadharani. Katika tukio moja kile “Chama Kipendwacho sana cha Jumba la Makumbusho” kikaingia kwenye ukumbi ule wa Manispaa kikipiga makelele, “Idumu Fikra!” (Vive la Raison! – [Vivla Rezo!]) na juu ya mti mrefu walikuwa wamechukua masalio yaliyoungua nusu ya vitabu kadhaa, miongoni mwa vile vingine ni vitabu vya taratibu za ibada ya kila siku ya Kiroma, Misale, na Agano la Kale pamoja na Agano Jipya, ambavyo “vimelipizwa kisasi katika moto ule mkubwa,” akasema yule Rais, “kwa upumbavu wote vilivyowafanya wanadamu kuutenda.” - *Journal of Paris*, 1793, Na. 318. Jarida hilo limenukuliwa katika kitabu cha Buchez-Roux [Bushe Ruu], *Collection of Parliamentary History*, gombo la 30, ukurasa wa 200 na 201.

Ufaransa Dhidi ya Matengenezo ya Kanisa

Ulikuwa ni ule upapa uliokuwa umeianzisha kazi ile iliyokuwa inatimizwa na ukafiri ule. Sera ya Roma ilikuwa imesababisha hali zile zilizokuwapo, kijamii, kisiasa, na kidini, zilizokuwa zinaiharakisha Ufaransa kwenda kwenye maangamizi yake. Waandishi, wanapotaja mambo ya kuogofya mno yaliyofanywa na Mapinduzi yale, wanasema kwamba kwa ajili ya ulafi, ulevi, uasherati, na upotovu uliokithiri [uliozidi kiasi] sana uliokuwapo, mzigo wa mashtaka unapaswa kuwekwa juu ya kiti cha enzi cha Kanisa [la Roma]. (Angalia Nyongeza 12 mwisho.) Kusema haki kabisa, mashtaka hayo yanapaswa kuwekwa juu ya Kanisa lile [la Roma]. Upapa ulikuwa umeisumisha mioyo ya wafalme dhidi ya Matengenezo yale ya Kanisa, ulisema kwamba yalikuwa adui wa mfalme, jambo ambalo lingeweza kuleta machafuko ambayo yangesababisha hatari ya kufisha kwa amani na umoja wa taifa. Walikuwa ni wale wenye kipaji cha pekee cha akili toka Roma ambao kwa njia ile walichochea ukatili wa kutisha mno na ukandamizaji ulioleta usumbufu mkubwa sana toka kwenye kiti kile cha enzi [cha Roma].

Roho ya uhuru iliambatana na Biblia. Po pote ilipopokewa injili, mawazo ya watu yaliamshwa. Walianza kutupilia mbali pingu zilizowafunga na kuwafanya watumwa wa ujinga, uovu, na ushirikina. Walianza kufikiri [kwa kutumia akili zao wenyewe] na kutenda kama watu [wanaojitegemea]. Wafalme waliliona jambo lile na kutetemeka kutokana na udikteta wao.

Roma haikwenda polepole kuzichochea hofu zao zilizojaa wivu. Akasema hivi papa mmoja kwa mtawala wa Ufaransa wa muda mfupi aliyekuwa badala ya mfalme katika mwaka ule wa 1525: “Wazimu huu [yaani, Uprotestanti huu] hautaishinda na kuiangamiza tu dini, bali falme zote, wakuu wote, sheria zote, na zaidi ya hayo, majeshi yote.” - G. de Felice, *History of the Protestants of France*, kitabu cha 1, sura ya 2, aya ya 8. Miaka michache baadaye mjumbe [balozi] wa papa alimwonya mfalme yule, akasema: “Bwana, usidanganyike. Waprotestanti wataupindua utaratibu wote wa serikali pamoja na ule wa dini.... Kiti chako cha enzi kiko katika hatari kama ile inayoikabili altare.... Kuanzishwa kwa dini mpya ni lazima kuanzishwe serikali mpya!” - D’Aubigne, *History of the Reformation in Europe in the Time of Calvin*, kitabu cha 2, sura ya 36. Na wanatheolojia wao walitumia chuki walivyokuwa nayo watu kwa kuwatangazia kwamba mafundisho ya dini ya Kiprotestanti “yanawashawishi watu kwenda kwenye mambo mapya na kwenye upumbavu; yanamrubuni mfalme upendo wa raia zake watiifu, na kuliangamiza kanisa pamoja na serikali.” Hivyo ndivyo Roma ilivyofanikiwa kuipanga Ufaransa kusimama kinyume na yale Matengenezo ya Kanisa. “Ilikuwa ni kwa kukitegemeza kiti cha enzi, kuwalinda wakuu wenye vyeo, na kudumisha sheria zilizokuwapo, ya kwamba upanga ule wa mateso ulichomolewa kwenye ala yake kwa mara ya kwanza kule Ufaransa.” - Wylie, kitabu cha 13, sura ya 4.

Sera ya Kufisha

Watawala wa nchi hawakuweza kuona hata kidogo matokeo ya sera ile ya kufisha Mafundisho yale ya Biblia yangukuwa yamepandikiza katika akili na mioyo ya watu kanuni zile za kutenda haki, kiasi, ukweli, usawa, na ukarimu, ambazo ndizo hasa zilizo msingi wa usitawi wa taifa lo lote. “Haki huinua taifa.” Kwa njia hiyo “kiti cha enzi huthibitika” Mithali 14:34; 16:12. “Na kazi ya haki itakuwa amani;” na matokeo yatakuwa “ni utulivu na matumaini daima.” Isaya 32:17. Yule anayeitii Sheria ya Mungu [Amri Kumi], ataziheshimu na kuzitii kweli kweli sheria za nchi yake. Yule anayemcha Mungu atamheshimu mfalme katika utumiaji wa mamlaka yake yote yaliyo ya haki na halali [Rum.13:1-7]. Walakini Ufaransa yenye huzuni, ikaipiga marufuku Biblia na kuwafukuza nchini wafuasi wake. Karne baada ya karne, watu wanaofuata kanuni na wenye msimamo thabiti, yaani, watu wale wenye akili kali na nguvu za kimaadili, waliokuwa na ujasiri wa kuikiri imani yao na kuwa na imani ya kustahimili mateso kwa ajili ya ile kweli - kwa karne nyingi watu hao walifanya kazi ngumu kama watumwa katika majahazi yenye matanga, waliangamizwa kwa kuchomwa moto kwenye mti wa kuchomea, au kuoza katika seli za magereza yaliyokuwa chini ya ardhi. Maelfu kwa maelfu walipata usalama wao kwa kukimbia; na hali ile iliendelea kwa miaka mia mbili na hamsini baada ya kuanzishwa kwa Matengenezo yale ya Kanisa.

Kukimbia kwa Raia Bora Sana wa Ufaransa

Kwa shida mno kilipatikana kizazi cha Wafaransa katika kipindi kile kirefu ambacho hakikushuhudia wafuasi wa injili wakikimbia mbele ya mtesaji yule mwenye ghadhabu kali kama ya mwenda wazimu, na kwenda zao pamoja na ujuzi wao, sanaa zao, kazi zao, kanuni zao, tena, kwa kawaida, katika mambo hayo waliwapita wote kwa sifa zao, wakaenda kuzitajirisha nchi nyingine walikopata kimbilio lao. Na kwa kiwango kile kile walichoziyaza nchi zile na vipawa vyao vile, ndivyo zilivyowamwagia vyao. Kama mambo yale yote yaliyofukuziliwa mbali yangukuwa yamebaki katika nchi ile ya Ufaransa; kama katika kipindi kile cha miaka mia tatu, mbinu za utendaji kazi za wakimbizi wale zingetumika katika kuilima ardhi yake; kama katika miaka ile mia tatu, ufundi wao wa sanaa ungeendeleza mbele utengenezaji wa vitu mbalimbali; kama katika miaka ile mia tatu, kipaji chao cha pekee cha ubunifu na uwezo wao wa uchambuzi ungekuwa unaboresha maandiko yake na kuikuza sayansi yake; kama hekima yao ingekuwa inayaongoza mabaraza yao, kama ushujaa wao ungetumika katika kupigana vita zao, kama haki yao ingetumika katika kutunga sheria zao, na kama dini ile ya Biblia ingekuwa inaitia nguvu akili na kuiongoza dhamiri ya watu wake, ni utukufu ulioje huo ambao kufikia siku hii ya leo ungekuwa umeifunika Ufaransa nzima! Ni kwa jinsi gani ingekuwa nchi kuu, tajiri, na ya furaha, yaani, kiolezo [mfano wa kuiga] - kwa mataifa yote!

“Lakini, ule ushupavu wa dini wa kijinga na usiosameheka ukamfukuza kutoka katika ardhi yake kila mwalimu aliyewafundisha watu kuwa na maisha safi, kila mpiganaji shujaa aliyetetea kanuni, kila mlinzi mwaminifu wa kiti cha enzi; uliwaambia maneno haya watu wale ambao wangukuwa wameifanya nchi yao kuwa na ‘sifa na utukufu’ katika ulimwengu huu, Chagueni mnachotaka, kuchomwa moto kwenye mti wa kuchomea au kuwa wakimbizi katika nchi zingine. Hatimaye maangamizi ya taifa lile yakakamilika; haikubaki dhamiri ya mtu mwingine tena ya kuipiga marufuku; hapakuwa na dini ile tena ya kuweza kuwaburuta wafuasi wake na kuwapeleka kwenye mti wa kuchomea moto; hapakuwa na wazalendo zaidi wa kuwafukuzilia mbali katika nchi zingine.” - Wylie, kitabu cha 13, sura ya 20. Na Mapinduzi yale, pamoja na vitisho vyake vyote, yalikuwa ndiyo matokeo yake ya kuogofya sana.

Kile Ambacho Kingalikuwa

“Kukimbia kwa Waprotestanti wale (Huguenots) kulisababisha uharibifu kuikalia mahali pote nchi ile ya Ufaransa. Miji yenye viwanda iliyokuwa inaendelea kusitawi, ikaharibika; wilaya zenye rutuba nyingi zikageuka na kuwa nyika kama zilivyokuwa awali; uzito wa akili na mmomonyoko wa maadili ukafuatia baada ya kupita kipindi kile cha maendeleo makubwa yasiyokuwa ya kawaida. Parisi ukawa nyumba kubwa sana ya ombaomba, inakadiriwa kwamba, wakati ule Mapinduzi yalipotokea, maskini mia mbili elfu waliomba msaada toka mikononi mwa mfalme. Majesuti [Mashushu wakatili mno wa papa] peke yao ndio walionawiri katika taifa lile lililokuwa linaendelea kuharibika, nao walitawala kwa ukandamizaji [udikteta] wa kutisha, makanisani na shuleni, magerezani na katika majahazi yale yenye matanga.”

Injili ile ingekuwa imeiletea Ufaransa suluhisho la matatizo yake ya kisiasa na kijamii, ambayo yalizishinda hila na mbinu walizozitumia mapadre na maaskofu wake, mfalme wake, na watunga sheria wake, na hatimaye kulitumbukiza taifa lile katika maasi yale dhidi ya serikali na kulifikisha katika maangamizi yake. Lakini chini ya utawala ule wa kidikteta wa Roma, watu walikuwa wamepoteza mafundisho yale ya Mwokozi yenye mibaraka juu ya kujitolea mhanga na kuwa na upendo usio na ubinafsi ndani yake. Walikuwa wamepotoshwa na kwenda mbali na roho ile ya kujinyima kwa ajili ya faida ya wengine. Matajiri hawakupata karipio lo lote kwa kuwakandamiza [kuwadhulumu] maskini, maskini hawakupata msaada wo wote kwa utumishi wao na kunyanyaswa kwao. Uchoyo wa matajiri wale na wenye mamlaka ulizidi kuonekana wazi zaidi na zaidi kwa kuwakandamiza wale wanyonge [walala-hoi/wavuja-jasho]. Kwa karne nyingi uchoyo na ufisadi wa malodi [matajiri] wale ulikuwa na matokeo ya kuwadhulumu vibaya sana wakulima wadogo kwa kuwatoza ushuru mkubwa kwa nguvu. Matajiri wale waliwatendea mabaya mengi wale maskini, na maskini nao waliwachukia sana matajiri.

Katika majimbo mengi mashamba makubwa yalimilikiwa na malodi, na wale waliokuwa katika tabaka ile ya wavuja-jasho [wafanyakazi] wakawa ni wapangaji tu katika mashamba yale; waliwatii mabwana zao waliowapangisha mashamba yale, tena walilazimishwa kutekeleza madai yao mengi mno. Mzigo wa kulisaidia kanisa pamoja na serikali ile uliangukia tabaka ile ya kati na ya chini, ambao walitozwa malipo makubwa sana na wenye mamlaka serikalini pamoja na wale mapadre na maaskofu. “Anasa za matajiri wale zilifikiriwa kuwa ndiyo sheria kuu kuliko zote; wakulima wakubwa kwa wadogo wangeweza kufa kwa njaa, jambo ambalo watesi wao hawakulijali kabisa... Kila wakati wananchi wale walilazimika kushughulikia tu mambo yale yaliyompendeza mwenye shamba. Maisha ya vibarua wale waliokuwa wanashughulika na kilimo yalikuwa ni maisha ya kufanya kazi ngumu isiyokwisha na kubeba mzigo wa umaskini usio na msaada wo wote; malalamiko yao, kama waliweza kudiriki kulalamika, yalishughulikiwa kwa dharau ya kifidhuli. Mahakama za sheria sikuzote ziliweza kumsikiliza tajiri kuliko yule mkulima mdogo; rushwa ilikuwa inapokewa vibaya sana na majaji [mahakimu] wale walioshughulikia matakwa madogo kabisa ya watawala wa koo zile zilizokuwa bora, nayo yakawa na nguvu ya sheria [yakawa ndiyo sheria yenyewe], kutokana na mfumo ule uliokuwa umeenea kote wa rushwa. Kwa habari ya zile kodi zilizokamuliwa na matajiri wale waliokuwa wakuu wa serikali, kwa upande mmoja, kutoka kwa watu wale wa kawaida [walala-hoi], na kwa upande mwingine, kutoka kwa wale mapadre na maaskofu, hata nusu yake haikuingia katika hazina ya mfalme au katika ile ya kanisa; fedha iliyobaki ilitapanywa katika kujifurahisha nafsi zao kwa ufisadi [uasherati]. Na wale watu waliowafanya wananchi kuwa maskini, wao wenyewe walikuwa wamesamehewa kulipa kodi, tena walikuwa na haki kisheria au kwa kufuata desturi iliyokuwapo ya kuweza kupatiwa kazi serikalini za aina yo yote ile. Tabaka zilizopata upendeleo ule zilifikia idadi ya watu mia moja na hamsini elfu, na kwa ajili ya kutosheleza matakwa yao, mamilioni ya wananchi waliadhibiwa kwa kuwafanya waishi maisha duni kabisa, yasiyokuwa na matumaini.” (Angalia Nyongeza 13 mwisho.)

Anasa na Uovu wa Utawala wa Makabaila

Mahakama ikajitosa katika anasa na rushwa. Palikuwa na kuaminiana kidogo sana kati ya wananchi wale na watawala wao. Hatua zote zilizochukuliwa na serikali zilishukiwa na

kusemwa kwamba zilikuwa za hila na uchoyo. Kwa zaidi ya nusu karne [miaka hamsini] kabla ya kipindi cha Mapinduzi yale, kiti cha enzi kilikaliwa na [mfalme] Lui wa Kumi na Tano, ambaye, hata katika nyakati zile za uovu, alijulikana kama ni mfalme mzembe, mpuuzi, na mkware [mwasherati sugu]. Wakiwa wapo watawala wale matajiri wa koo bora waliomomonyoka kimaadili na kuwa wakatili, pamoja na tabaka ile ya chini ya wananchi waliofanywa kuwa maskini na wajinga, serikali ile ikiwa imefilisika na kufedheheka, na wananchi wale wakiwa wamechukia vibaya sana, hapakuwa na haja ya jicho la nabii kuweza kuona mbele yakija yale maasi ya kutisha dhidi ya serikali ile. Kwa maonyo yale yaliyotolewa kwake na washauri wake, mfalme yule alikuwa na tabia ya kujibu hivi: “Jitahidini sana kuyafanya mambo yapate kuendelea mbele kwa kadiri mimi ninavyoendelea kuishi; baada ya kufa kwangu, mambo na yawe kama yatakavyokuwa.” Ilikuwa ni bure kabisa kuisitiza kwake umuhimu wa kufanya matengenezo. Maovu aliyaona, lakini hakuwa na ujasiri, wala uwezo wote wa kuyakabili. Maangamizi yale yaliyoingojea Ufaransa, picha yake halisi ilijionyesha tu katika jibu lake hili la kizembe na ubinafsi: “Baada yangu mimi, gharika!”

Ili kuuamsha wivu wa mfalme yule pamoja na tabaka ile ya watawala, Roma alikuwa amewaongoza na kuwaweka wananchi wale katika utumwa, akijua fika ya kwamba kwa njia ile taifa lile lingeweza kudhoofika, akikusudia kwa njia ile kuwafunga watawala na wananchi ili wawe watumwa wake. Akiwa na sera yake inayoona mbali sana, alitambua kwamba ili kuwafanya wananchi wale wawe watumwa, na kuleta matokeo yaliyokusudiwa, ilikuwa ni lazima roho zao zifungwe na pingu; na ya kwamba njia ya hakika ya kuwazuia wasiweze kuponyoka katika utumwa wao ule ilikuwa ni kuwafanya wasiweze kuwa na uhuru. Ya kutisha sana mara elfu kuliko mateso yale ya mwili, yalikuwa ni yale ya mmomonyoko wa maadili yaliyokuwa yametokana na sera yake. Wakiwa wamenyimwa Biblia, na kuachwa kupewa mafundisho yake yale ya ushupavu wa dini usiotumia akili na uchoyo, wananchi wale wakawa wamefunikwa na ujinga na ushirikina, na kuzama katika maovu, hata wakawa hawafai kabisa kujitawala wenyewe.

Matokeo Yalivunwa kwa Damu

Lakini matokeo ya mambo yale yote yalikuwa tofauti sana na kile Roma alichokuwa amekusudia kukipata. Badala ya kuwashikilia wananchi wengi katika hali ya kutii kijinga-jinga tu mafundisho yake ya dini, kazi yake ilileta matokeo ya kuwafanya makafiri na wanamapinduzi. Uroma wakaudharau kama hila ya wale mapadre na maaskofu. Wakawaona maaskofu, mapadre, na mashemasi wao kama chama kinachowakandamiza. Mungu peke yake waliyemjua alikuwa ni mungu yule wa Roma [papa – 2 The.2:3,4]; mafundisho ya kanisa lile [la Roma] ndiyo yalikuwa dini yao ya pekee. Waliona uroho na ukatili wake kama tunda halali la Biblia, nao hawakutaka kabisa kuwa na dini kama ile.

Roma alikuwa ameiwakilisha vibaya tabia ya Mungu na kupotosha matakwa yake, na sasa wananchi wale wakayakataa yote mawili, yaani, Biblia na Mwasisi wake [Mungu]. Kanisa lile lilikuwa limetaka watu wawe na imani ya kijinga [isiyouliza maswali] katika mafundisho yake ya dini, chini ya unafiki kwamba Maandiko yalikuwa yanaunga mkono mafundisho yale. Katika kutenda kwao ili kuwarudishia waliyotendewa na washirika wake, wakalitupa kando Neno la Mungu na kueneza kila mahali sumu ya ukafiri wao. Roma alikuwa amewaponda-ponda watu chini ya kisigino chake cha chuma; na sasa umma [wananchi] ule, ulionyanyaswa na kutendewa kikatili, katika kushtuka kwao kutokana na ukandamizaji [udikteta] wake, wakavitupilia mbali vizuizi vyote. Wakiwa wamekasirika vibaya sana kutokana na udanganyifu ule uliokuwa unaonekana waziwazi sana, ambao kwa muda mrefu walikuwa wameusujudu, wakaikataa katakata ile kweli pamoja na uongo ule [wa Roma]; nao wakidhani kwamba kule kujiachia kufanya lo lote watakalo ndio uhuru, watumwa wale wa uovu wakashangilia katika uhuru wao ule walioufikiria.

Katika kuyazindua Mapinduzi yale kwa kibali cha mfalme, wananchi wale walipewa uwakilishi [serikalini] uliopita ule wa wakuu wa kilodi [matajiri] ukiunganishwa pamoja na ule

wa maaskofu, mapadre, na mashemasi. Hivyo mizania ya mamlaka ilikuwa mikononi mwao [wale wananchi]; lakini hawakuwa wameandaliwa kuyatumia kwa busara na kiasi. Wakiwa na hamu ya kulipiza kisasi kwa maovu waliyotendewa, wakaazimu kufanya mageuzi katika hali yao ile ya umaskini, ambayo ilikuwa haivumiliki, na kulipiza kisasi dhidi ya wale waliodhani kwamba ndio walikuwa waasisi wa mateso yao waliyopata. Wale waliokuwa wamekandamizwa vibaya wakatekeleza fundisho lile walilokuwa wamejifunza chini ya ukandamizaji wake [Roma], wakageuka na kuwa wakandamizaji dhidi ya wale waliokuwa wanawakandamiza.

Maskini! Ufaransa ikavuna kwa damu mavuno yale iliyokuwa imeyapanda. Matokeo ya kujisalimisha kwake na kutawaliwa na Roma yakawa ni ya kuogofya sana. Wakati Ufaransa ilipokuwa ikiongozwa na Uroma, mahali pale ulipokuwa umesimikwa mti wa kwanza wa kuchomea watu moto, mwanzoni mwa yale Matengenezo ya Kanisa, pale pale Mapinduzi yale yakaweka mashine yake ya kwanza yenye kisu cha kukatia vichwa vya watu (guillotine). Mahali pale pale walipochomwa moto wafia dini wa kwanza wenye imani ile ya Kiprotestanti katika karne ile ya kumi na sita, wahanga wa kwanza wakakatwa vichwa vyao kwa mashine ile katika karne ile ya kumi na nane. Katika kuizuia ile injili, ambayo ingekuwa imeiletea uponyaji nchi ile ya Ufaransa, ikawa wameufungua mlango wa ukafiri na maangamizi. Vizuio vya Sheria ya Mungu [Amri Kumi] vilipotupwa kando, ikaonekana dhahiri ya kwamba sheria za mwanadamu zilikuwa hazitoshi kuyazuia mawimbi yale yenye nguvu ya hasira kali za wanadamu; ndipo taifa lile likafagiwa na kuingia katika maasi na machafuko yale ya kisiasa. Vita ile dhidi ya Biblia ilizindua kipindi kile kinachosimama katika historia kama Utawala wa Vitisho (Reign of Terror). Amani na furaha ikatoweka nyumbani na mioyoni mwa watu. Hakuna ye yote aliyekuwa salama. Yule aliyeshinda leo, kesho yake alitiliwa mashaka, na kushutumiwa. Ukatili wa kutumia nguvu na ukware vikawa vimetawala kabisa bila kupingwa.

Mfalme yule, maaskofu na mapadre, na wakuu wakalazimika kuanguka chini ya ukatili wa wananchi wale waliokuwa wamekasirika vibaya sana na kuwa kama wenda wazimu. Kiu yao ya kutaka kulipiza kisasi ikawa imeamshwa mara tu baada ya kuuawa mfalme wao; na wale waliokuwa wameamuru kuuawa kwake wakafuata mara ile kwenda kunyongwa kwenye jukwaa lile la kunyongea watu. Mauaji ya halaiki yalikuwa yamepangwa kwa wale walioshukiwa kuwa walikuwa na uadui dhidi ya Mapinduzi yale. Magereza yalijaa msongamano wa watu, wakati mmoja yalikuwa na zaidi ya laki mbili ya wafungwa. Miji mikubwa ya ufalme ule ilijaa matukio ya kutisha. Kundi moja la Wanamapinduzi lilikuwa kinyume na kundi jingine, na nchi ile ya Ufaransa ikawa ni uwanja mpana sana kwa watu wengi waliokuwa wakipigana, wakitawaliwa kabisa na ukali wa ghadhabu zao. “Mjini Parisi msukosuko mmoja ukafuata baada ya mwingine, na raia walikuwa wamegawanyika katika vikundi vingi vya fujofujo tu, ambavyo vilionekana kana kwamba vilikuwa havina kusudi jingine lo lote ila kuangamizana vyenyewe kwa vyenyewe.” Na kuongezea juu ya msiba ule wa watu wote, taifa lile, pamoja na mamlaka zile kubwa za Ulaya, likajiingiza katika vita iliyoendelea kwa muda mrefu na kuleta uharibifu mwingi. “Nchi ilikuwa karibu imefilisika kabisa, na majeshi yalikuwa yakidai kwa nguvu malipo ya malimbikizo ya mishahara yao ya nyuma. Wakazi wa mji ule wa Parisi walikuwa wanakufa kwa njaa, majimbo yalikuwa ukiwa kutokana na maharamia wale, na ustaarabu ulikuwa karibu umetoweka kabisa kwa maasi yale na uhuru wa kila mtu kufanya lo lote alitakalo.”

Wananchi wale walikuwa wamejifunza vizuri sana mafunzo yale ya ukatili na utesaji, ambayo Roma alikuwa amewafundisha kwa bidii nyingi. Siku ya kupatilizwa kwake [Roma] ikawa imefika. Safari hii hawakuwa ni wafuasi wale wa Yesu waliotupwa katika magereza ya chini ya ardhi na kuburutwa kwenda kuchomwa moto kwenye mti ule wa kuchomea. Hao walikuwa wameangamizwa zamani au kufukuzwa na kuwa wakimbizi katika nchi nyingine. Roma asiyejua kumhurumia mtu, sasa akausia uwezo wa kufisha kutoka kwa wale aliokuwa amewafunza kufurahia matendo ya kumwaga damu. “Mfumo wa mateso yale, ambayo maaskofu na mapadre wa Ufaransa walikuwa wameyaonyesha kwa vizazi vingi, yakaanzishwa dhidi yao kwa nguvu nyingi sana. Majukwaa yale ya kunyongea watu yakawa mekundu kwa damu iliyomwagika ya wale mapadre. Majahazi yale yenye matanga na magereza, ambayo

zamani yalijaa msongamano wa Waprotestanti wale wa Kifaransa (Huguenots), sasa yakawa yamejaa watesi wao. Wakiwa wamefungwa minyororo kwenye kiti na kufanya kazi ngumu ya kupiga makasia, mapadre wale Wakatoliki wa Roma walizipata zile taabu, ambazo kanisa lao liliwatesa sana kwazo wazushi wale wapole.” (Angalia Nyongeza 14A mwisho.)

“Ndipo zikaja zile siku ilipotolewa sheria ya kishenzi kabisa kuliko zote na kutekelezwa na mahakama ile ya kishenzi kabisa kuliko mahakama zote; wakati ambapo mtu alikuwa hawezi kuruhusiwa kuwasalimu jirani zake au kusema sala zake ... bila kuwa katika hatari ya kutenda kosa litakalomfanya astahili adhabu ya kifo; wakati wapelelezi [makachero] wale walipokuwa wakijibanza katika kila kona; wakati ile mashine yenye kisu cha kukatia vichwa vya watu ilipokuwa inaendelea kufanya kazi yake ngumu kwa muda mrefu kuanzia kila asubuhi; wakati yale magereza yalipokuwa yakisongamana sana na wafungwa kama vyumba vya meli ya watumwa; wakati ile mifereji ya maji ilipokuwa ikijaa damu iliyotoa povu na kuipeleka katika mto Seni (Seine)... Wakati magari yale ya kukokotwa na farasi yalipokuwa yakijaa wahanga kila siku na kuwapeleka kwenye maangamizi yao kupitia katika mitaa ile ya Parisi, wale mabalozi, waliopolekwa kwenye maidara na kamati ile ya kifalme, walifanya karamu zao za furaha, wakinywa vileo na kula, ili kusherehekea ukatili ule mbaya sana uliokuwa haujapata kujulikana hata katika mji ule. Kisu cha mashine ile ya kufisha kiliinuka na kushuka polepole sana ili kufanya kazi yake ya kuwakata watu vichwa. Milolongo mirefu ya wafungwa walifyekwa chini kwa risasi ndogondogo zilizofungwa pamoja (grapeshot). Matundu yalitobolewa chini ya mashua kubwa za mtoni zilizojaa watu. Mji ule wa Lyo (Lyons) uligeuka na kuwa jangwa. Pale Arasi (Arras) hata ile huruma ya kikatili ya kuua kwa haraka walinyimwa wafungwa wale. Kushuka chini ya mto Lwari (Loire), toka Somi (Saumur) kwenda baharini, makundi makubwa ya kunguru na tai walikula karamu ya miili iliyokuwa uchi, iliyofungwa pamoja kwa kamba, ikiwa imekumbatiana kwa namna ya kuchukiza sana. Hakuna huruma iliyoonyeshwa kwa jinsia au umri. Idadi ya vijana wadogo wa kiume na wasichana wa miaka kumi na saba waliouawa na serikali ile mbaya sana inaweza kuhesabiwa katika mamia mengi. Watoto wachanga waliopokonywa kwa nguvu kutoka kwenye matiti ya mama zao walitupwa juu na kuangukia kwenye ncha ya mkuki mmoja kwenda ncha ya mkuki mwingine katika safu za jeshi lile la Wapinga Serikali ya Ufaransa (Jacobin ranks).” (Angalia Nyongeza 14B mwisho.) Katika kipindi kile kifupi cha miaka kumi, makundi kwa makundi ya binadamu yaliangamizwa.

Yote hayo yalitendeka kama Shetani alivyotaka. Hayo ndiyo aliyokuwa akifanya kwa vizazi vingi ili aweze kuyafikia. Sera yake ni ile ya kutumia uongo [madanganyo] toka mwanzo mpaka mwisho [Yn. 8:44], na kusudi lake thabiti ni kuleta misiba [maafa] na hali mbaya sana ya maisha [umaskini] juu ya wanadamu, kuharibu na kuchafua kazi ya [uumbaji wa] Mungu, kuyavunjilia mbali makusudi ya fadhili na upendo wake Mungu, na kwa njia hiyo kusababisha huzuni kubwa kule mbinguni. Kisha kwa mbinu zake za udanganyifu, anawapofusha macho wanadamu, na kuwafanya wamtupie lawama Mungu kwa kazi ambayo anayeifanya ni Shetani, kana kwamba misiba hiyo yote ilikuwa ni matokeo ya mpango wa yule Muumbaji. Vile vile, wale waliodhalilishwa na kutendewa kinyama kwa njia ya uwezo wake wa kikatili, wanapopata uhuru wao, anawasukumiza kuzidi kiasi na kutenda mambo ya kikatili. Ndipo hali hiyo ya kujiachilia kufanya mabaya bila kizuizi husondwa kidole na watawala wale wa kidikteta na wakandamizaji [Roma] kuwa ni kielelezo kinachoonyesha matokeo ya uhuru.

Kosa katika vazi moja linapogunduliwa, Shetani analificha tu katika vazi jingine tofauti, na watu wengi hulipokea kwa hamu nyingi sana kama vile walivyofanya mara ya kwanza. Watu walipogundua kwamba Uroma ulikuwa ni udanganyifu mtupu, na [Shetani] alipoona kwamba kupitia kwenye chombo kile [Uroma] asingeweza kuwafanya watu waivunje Sheria ya Mungu [Amri Kumi], basi, akawasukumiza ili wapate kuiona dini yote kama ni udanganyifu, na Biblia kama ni hadithi za uongo; nao, walipokuwa wamezitupilia mbali amri [kumi] za Mungu, wakajiachia kufanya maovu bila kujizuia.

Kosa la kufisha lililoleta msiba ule kwa wakazi wale wa Ufaransa lilikuwa ni lile la kuipuuzia kweli hii moja kuu: kwamba uhuru wa kweli umo ndani ya mipaka ya makatazo ya

Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. “Laiti kama ungalisikiliza amri zangu [kumi]! Ndipo amani yako ingalikuwa kama mto wa maji, na haki yako kama mawimbi ya bahari.” “Hapana amani kwa wabaya, asema BWANA.” “Bali kila anisikilizaye atakaa salama, naye atatulia bila kuogopa mabaya.” Isaya 48:18,22; Mithali 1:33.

Wanaokana kuwa Mungu hayuko, makafiri, na wale wanaokufuru, huipinga na kuishutumu Sheria ya Mungu [Amri Kumi]; lakini matokeo ya mvuto wao huthibitisha kwamba usitawi wa mwanadamu unafungamana na utii wake kwa zile amri [kumi] za Mungu [Zab. 119:165]. Wale ambao hawataweza kujifunza fundisho hilo toka katika kitabu cha Mungu wanaagizwa kujifunza kutoka katika historia ya mataifa.

Chimbuko la Misiba

Shetani alipotenda kazi yake kupitia katika Kanisa la Roma kwa kuwafanya watu waende mbali na utii, wakala wake huyo [Roma] alikuwa amefichwa, na kazi yake ilikuwa imefichwa sana kiasi kwamba hali ile duni ya watu, pamoja na misiba yao iliyowapata haikuonekana kama ni matunda ya kuivunja Sheria hiyo [ya Amri Kumi]. Na uwezo wake [Shetani] ulizuiwa sana kwa utendaji wa Roho wa Mungu hata makusudi yake yaliweza kuzuiwa kufikia utimilifu wake wote. Watu hawakukifuatia chanzo chake na kwenda hadi kwenye matokeo yake na kuligundua chimbuko la misiba yao. Lakini katika Mapinduzi yale Sheria ya Mungu [Amri Kumi] iliwekwa kando waziwazi na lile Baraza la Taifa. Na katika kipindi kile cha Utawala wa Vitisho kilichofuata, utendaji wa chanzo [sababu] na matokeo [cause and effect] uliweza kuonwa na wote.

Ufaransa, kama Serikali, ilipomkataa Mungu na kuiweka kando Biblia, watu wale waovu na pepo wabaya wa giza walishangilia kwa kulifikia lengo lao walilokuwa wamelitamani kwa muda mrefu sana - yaani, kupata ufalme ulio huru mbali na vizio vya Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. Kwa kuwa hukumu dhidi ya kazi ya uovu haikutekelezwa upesi, basi, mioyo ya wana wale wa wanadamu ikawa ime“thibitishwa ndani yao ili kutenda mabaya.” Lakini uvunjaji wa Sheria hiyo adilifu na ya haki [Amri Kumi – Rum. 7:12], matokeo yake ni lazima yawe misiba na maangamizi. Ingawa haukupatilizwa kwa hukumu mara moja, hata hivyo, uovu wa watu wale ulikuwa unafanya kazi yake kwa hakika kuwaletea maangamizi yao. Karne nyingi za maasi na uhalifu zilikuwa zinaweka akiba ya ghadhabu kwa siku ile ya kisasi; na maovu yao yalipokijaza kikombe chao, wale waliokuwa wanamdharau Mungu walitambua, wakiwa wamechelewa mno, kwamba ni jambo la kutisha kuuchosha uvumilivu wa Mungu. Roho wa Mungu azuiaye, ambaye anashinikiza kizio chake dhidi ya uwezo wa kikatili wa Shetani, alikuwa ameondolewa kwao kwa kiwango kikubwa, na yule [Shetani] ambaye furaha yake pekee ni kufurahia taabu inayowapata wanadamu, aliruhusiwa kufanya mapenzi yake kwao. Wale waliokuwa wamechagua utumishi wa uasi, wakaachwa kuvuna matunda yake mpaka pale nchi ile ilipokuwa imejaa uhalifu wa kuogofya mno hata kalamu kuweza kushindwa kuandika habari zake. Kutoka katika majimbo yaliyokuwa yamefanywa ukiwa na miji ile iliyokuwa imeharibiwa vibaya, kilio cha kutisha kilisikika - kilio cha maumivu makali mno. Ufaransa ilitikiswa vibaya sana kana kwamba ni kwa tetemeko la nchi [Ufu. 11:13]. Dini, Sheria, utulivu wa jamii, familia, serikali, na kanisa - vyote hivyo vilipata kipigo kwa mkono wa kikafiri uliokuwa umeinuliwa dhidi ya Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. Alisema kweli mtu yule mwenye hekima: “Mtu mwovu ataanguka kwa uovu wake.” “Ajapokuwa mwenye dhambi amefanya maovu mara mia, akazidisha siku zake; lakini hata hivyo najua hakika ya kwamba itakuwa heri kwao wamchao Mungu, wenye kicho mbele zake; walakini haitakuwa heri kwa mwovu.” Mithali 11:5; Mhubiri 8:12,13. “Kwa kuwa walichukia maarifa, wala hawakuchagua kumcha BWANA, kwa hiyo watakula matunda ya njia yao, watahiba mashauri yao wenyewe.” Mithali 1:29,31.

Biblia Yarejeshwa Kule Ufaransa

Mashahidi wale waaminifu wa Mungu, waliouawa na mamalaka ile yenye makufuri i“toka[yo] katika kuzimu,” hawakupaswa kunyamaza kwa muda mrefu. “Na baada ya siku hizo tatu u nusu, roho ya uhai itokayo kwa Mungu ikawaingia, wakasimama juu ya miguu yao; na hofu kuu ikawaangukia watu waliowatazama.” Ufunuo 11:11. Ilikuwa ni katika mwaka ule wa 1793 zilipopitishwa na Bunge lile la Kifaransa sheria ambazo ziliifutilia mbali dini ya Kikristo na kuiweka Biblia kando. Miaka mitatu u nusu baadaye azimio lililozitangua sheria zile lilipitishwa na Bunge lile lile likitoa ruhusa ya kuchukuliana na [kuyastahimili] Maandiko yale. Ulimwengu ulisimama mdomo wazi ukishangaa kuuona uovu ule mkubwa sana uliotokana na kuyakataa Mausia yale Matakatifu, na wanadamu wakatambua umuhimu wa kuwa na imani katika Mungu na katika Neno lake kama msingi wa wema na maadili. Asema Bwana: “Ni nani uliyemshutumu na kumtukana? Umeinua sauti yako juu ya nani, na kuinua macho yako juu? Juu ya Mtakatifu wa Israeli,” Isaya 37:23. “Basi, tazama, nitawajulisha, mkono wangu, na nguvu zangu; nao watajua ya kuwa, jina langu ni YEHOVA.” Yeremia 16:21.

Kwa habari ya wale mashahidi wawili nabii huyo anatangaza tena, anasema: “Wakasikia sauti kuu kutoka mbinguni ikiwaambia, Pandeni hata huku. Wakapanda mbinguni katika wingu, adui zao wakiwatazama.” Ufunuo 11:12. Tangu Ufaransa ilipofanya vita yake dhidi ya mashahidi hao wa Mungu wawili wameheshimiwa wasivyopata kuheshimiwa kamwe kabla yake. Katika mwaka ule wa 1804 Chama cha Biblia cha British and Foreign Bible Society kilianzishwa. Kilifuatiwa na vyama vya aina hiyo, vikiwa na matawi mengi sana katika Kontinenti la Ulaya. Katika mwaka wa 1816 Chama cha Biblia cha American Bible Society kilianzishwa. Chama cha British Society kilipoundwa, Biblia ilikuwa imechapishwa na kuenezwa mahali pengi kwa lugha hamsini. Tangu wakati ule imetafsiriwa katika mamia mengi ya lugha na lahaja zake [tofauti za matamko ya lugha moja katika maeneo mbalimbali]. (Angalia Nyongeza 15A mwisho.)

Kwa miaka hamsini iliyotangulia kabla ya mwaka ule wa 1792, palikuwa na kutokujali sana kazi ya misheni za kigeni. Hakuna vyama vipya vilivyoundwa, tena palikuwa na makanisa machache sana yaliyofanya juhudi ya aina yo yote ile kueneza Ukristo katika nchi zile za kishenzi [kipagani]. Lakini kuelekea mwisho wa karne ile ya kumi na nane badiliko kubwa lilitokea. Watu hawakuridhika na matokeo ya kuyatazama mambo kwa kutumia falsafa mantiki (rationalism) [kutumia akili za kibinadamu peke yake], tena wakatambua umuhimu wa kuwa na mafunuo ya Mungu na dini ambayo inatumika katika maisha ya mwanadamu. Kuanzia wakati ule kazi ya misheni za kigeni ikakua sana kwa namna isivyopata kutokea. (Angalia Nyongeza 15B mwisho.)

Maendeleo katika kazi ya uchapaji yametoa msukumo kwa kazi ya kutawanya Biblia. Ongezeko la njia za mawasiliano kati ya nchi mbalimbali, kuvibomoa vipingamizi vya zamani vya chuki na kujibagua kitaifa; na kupoteza mamlaka ya dunia kwa papa wa Roma kumefungua njia ya kuingia kwa Neno la Mungu [katika nchi hizo]. Kwa miaka fulani Biblia imeuzwa bila kuwapo kipingamizi cho chote katika mitaa ya Roma, na kwa sasa imepelekwa katika kila sehemu ya dunia hii inayokaliwa na watu.

Kafiri Volteeri (Voltaire) alipata kujigamba, akasema: “Nimechoka sana kusikia watu wakirudia-rudia kusema kwamba wanaume wale kumi na wawili walianzisha dini ya Kikristo. Mimi nitahakikisha kwamba mtu mmoja anatosha kuweza kuipindua.” Vizazi na vizazi vimepita tangu kufa kwake. Mamilioni wamejiunga katika vita ya kuipiga vita Biblia. Lakini iko mbali sana na kuharibiwa, kiasi kwamba mahali pale zilipokuwapo mia wakati ule wa Volteeri, sasa zipo elfu kumi, naam, zipo nakala mia moja elfu za kitabu kile cha Mungu. Katika maneno ya Mwanamatengenezo wa mwanzo kuhusu Kanisa la Kikristo, alisema: “Biblia ni fuawe (anvil) ambayo imezichakaza vibaya nyundo nyingi.” Asema hivi Bwana: “Kila silaha itakayofanyika juu yako haitafanikiwa na kila ulimi utakaoinuka juu yako katika hukumu utauhukumu kuwa mkosa. Huu ndio urithi wa watumishi wa BWANA, na haki yao inayotoka kwangu mimi, asema BWANA.” Isaya 54:17.

“Neno la Mungu wetu litasimama milele.” “Maagizo yake yote [Amri zake zote (kumi)] ni amini. Yamethibitika [Zimethibitika] milele na milele, yamefanywa [zimefanywa] katika kweli

na adili.” Isaya 40:8; Zaburi 111:7,8, KJV. Kitu cho chote kilichojengwa juu ya mamlaka ya mwanadamu kitapinduliwa [Mt. 15:12-14]; ila kile kilicho na msingi wake juu ya mwamba wa Neno la Mungu lisilobadilika kamwe kitadumu milele [Mt. 7:21-27; 24:35; Lk. 16:17].

SURA YA 16

Kutafuta Uhuru Katika Ulimwengu Mpya

Wanamatengenezo wale wa Kiingereza, walioyakataa mafundisho ya dini ile ya Kiroma, walikuwa wamebakiza desturi zake nyingi. Hivyo, ingawa mamlaka na itikadi ya dini ya Roma ilikataliwa, si chache miongoni mwa desturi na tararibu zake za ibada zilizoingizwa katika ibada ya Kanisa lile la Uingereza (Anglikana). Ilidaiwa kwamba mambo yale hayakuwa na uhusiano wo wote na mema au mabaya; kwamba, japo yalikuwa hayajaagizwa katika Maandiko, na kwa ajili hiyo yalikuwa si ya maana, lakini yalikuwa hayajakatazwa, yaani, yalikuwa si mabaya kwa asili yake. Kule kuyaadhimisha kulikuwa na mwelekeo wa kuufanya ufa ulioyatenganisha makanisa yale ya Matengenezo ya Kanisa na Roma kuwa mdogo, tena ilisisitizwa kwamba yangukuza imani ya Kiprotestanti kuweza kukubaliwa na Roma.

Kwa wale wasiopenda mabadiliko na wapenda maridhiano, hoja hizo zikaonekana kana kwamba zinaondoa mashaka yote yaliyokuwapo. Lakini palikuwa na kundi jingine ambalo halikufikiri hivyo. Ukweli kwamba desturi zile “zilielekea kujenga daraja juu ya ufa ule mkubwa kati ya Roma na yale Matengenezo ya Kanisa” (Martyn, gombo la 5, ukurasa wa 22), ikawa ni hoja, katika mawazo yao, ya kuhitimisha azma yao ya kutokuendelea nazo. Waliziona kama ni vitambulisho vya utumwa wao ambao ni katika ule wao walikuwa wamekombolewa, na ambao hawakuwa na nia yo yote ya kuurudia. Waliwaza kwamba Mungu alikuwa ameweka maagizo katika neno lake yaliyoongoza taratibu za ibada yake, na ya kwamba wanadamu hawana uhuru wa kuongeza juu ya hizo au kupunguza cho chote katika hizo. Mwanzo wenyewe hasa wa uasi ule mkuu ulitokea kwa kujaribu kuongeza mamlaka ya kanisa juu ya yale ya Mungu. Roma ilianza kwa kuamini kile alichokuwa hajakikataza Mungu, na ikaishia kwa kukataza kile alichokuwa ameamuru waziwazi.

Wengi wao kwa dhati walitamani kurudi kwenye usafi ule na tarabitu za ibada zisizokuwa na mapambo, ambazo zilikuwa ni tabia iliyolitambulisha kanisa lile la kwanza. Waliziona desturi nyingi zilizowekwa na Kanisa lile la Anglikana kama kumbukumbu ya ibada ile ya sanamu, nao, kulingana na dhamiri zao hawakuweza kujiunga nalo katika ibada zake. Lakini kanisa lile, likisaidiwa na wenye mamlaka serikalini, halikutaka kuruhusu mfarakano wo wote utokee katika taratibu zake za ibada. Kuhudhuria katika ibada zake kulitakiwa kwa mujibu wa sheria ya nchi, na mikusanyiko ya ibada isiyoidhinishwa ilipigwa marufuku kwa tishio la kifungo, kufukuzwa mbali na nchi yao, na kifo.

Mwanzoni mwa karne ile ya kumi na saba mfalme aliyekuwa ametoka kukikalia kiti cha enzi cha Uingereza alitangaza nia yake ya kuwafanya Wapuyuritani (Puritans) [wasiotaka sherehe za ibada ya Kanisa la Anglikana] “kuzikubali [taratibu zile za ibada], au vinginevyo ... kuwashambulia na kuwapora mara kwa mara hadi waikimbie nchi yao, au kuwatendea mambo mabaya zaidi.” - George Bancroft, *History of the United States of America*, sehemu ya 1, sura ya 12, aya ya 6. Waliwindwa, waliteswa, na kufungwa, hawakuweza kuona matumaini yo yote

ya siku njema kwa siku zao za usoni, na wengi wao waliamini kwamba kwa wale ambao wangetaka kumtumikia Mungu kulingana na matashi ya dhamiri zao, “Uingereza ilikuwa inakoma kabisa kuwa mahali pa kukaa watu kama hao.” - J. G. Palfrey, *History of New England*, sura ya 3, aya ya 43. Wengine hatimaye wakadhamiria kutafuta kimbilio kule Uholanzi. Walikabiliwa na dhiki, hasara, na kifungo. Makusudi yao yaliwekewa vipingamizi, tena walisalitiwa na kutiwa katika mikono ya adui zao. Lakini subira yao thabiti hatimaye ikashinda, nao wakapata hifadhi yao katika pwani za kirafiki za Jamhuri ile ya Kiholanzi.

Katika kukimbia kwao walikuwa wameziacha nyumba zao, mali zao, na njia za kupatia riziki zao. Walikuwa wageni katika nchi ya kigeni, miongoni mwa watu wa lugha na desturi tofauti. Walilazimika kutafuta kazi mpya ambazo walikuwa hawajapata kuzijaribu ili kujipatia riziki yao. Wanaume wenye umri wa kati, waliokuwa wametumia wakati wao kuilima ardhi, sasa ikawabidi kujifunza kazi za ufundi. Lakini kwa moyo mkunjufu waliyakubali mazingira yale, wala hawakupoteza wakati wao kwa uvivu au kwa kulalamika. Ingawa mara nyingi waliteseka kwa umaskini wao, walimshukuru Mungu kwa mibaraka ile iliyokuwa bado inaendelea kutolewa kwao na kupata furaha yao katika ushirikiano wao wa kiroho usio na kero. “Walijua kwamba wao walikuwa ni wasafiri, wala hawakuyaangalia sana mambo yale, bali waliyainua macho yao juu mbinguni, kwenye nchi yao waliyoipenda sana, na kuituliza mioyo yao.” - Bancroft, sehemu ya 1, sura ya 12, aya ya 15.

Upendo na Imani Vyazidi Kuwa na Nguvu

Katikati ya hali yao ya ukimbizi na shida, upendo na imani yao ikazidi kuongezeka nguvu yake. Walizitumainia ahadi zake Bwana, naye hakuwapungukia wakati wa shida yao. Malaika zake walikuwa kando yao, kuwatia moyo na kuwasaidia. Na mkono wa Mungu ulipoonekana kana kwamba unawaelekeza kuvuka bahari kwenda kwenye nchi ile ambako wangeweza kuunda taifa lao wenyewe, na kuwaachia watoto wao urithi wa thamani wa uhuru wa dini, walisonga mbele bila kuwa na woga wo wote katika njia ile aliyowaonyesha Mungu.

Mungu alikuwa ameyaruhusu maonjo [majaribu] yale kuwajia watu wake ili kuwatayarisha kulitimiza kusudi lake jema kwa ajili yao [Yer. 29:11-14]. Kanisa lile likadhalilishwa ili lipate kutukuzwa. Mungu alikuwa karibu sana kuuonyesha uweza wake kwa ajili ya lile kanisa, ili kuupa ulimwengu ushahidi mwingine kwamba hatawaacha wale wanaomtumainia [Ebr. 13:5,6]. Alikuwa ameyageuza matukio yale kwa kuifanya ghadhabu ya Shetani na mipango ya hila ya watu wale wabaya ipate kuuendeleza utukufu wake na kuwaleta watu wake mahali pa usalama. Mateso yao na kufukuzwa mbali na kwao vilikuwa vikifungua njia ya kuwafikisha kwenye uhuru.

Kwa mara yao ya kwanza walipolazimika kujitenga na Kanisa lile la Anglikana, Wapyuritani wale walikuwa wamejifunga wenyewe kwa agano la kidini, wakiwa ni watu wa Mungu walio huru, “kutembea pamoja katika njia zake zote zilizojulishwa kwao au zile zitakazojulishwa kwao.” - J. Brown, *The Pilgrim Fathers*, ukurasa wa 74. Hapo ndipo ilipokuwapo roho ya kweli ya Matengenezo ya Kanisa, kanuni ya maana ya Uprotestanti. Ni kwa kusudi hilo Wasafiri wale waliondoka Uholanzi na kwenda kutafuta makao yao katika Ulimwengu Mpya [Amerika]. Yohana Robinsoni (John Robinson), mchungaji wao, ambaye kwa maongozi yake Mungu alizuiwa asiweze kuandamana nao, katika hotuba yake ya kuagana na wakimbizi wale, alisema hivi:

Ahadi ya Kupokea Nuru

“Ndugu zangu, kuanzia sasa tunatengana kwa muda mrefu, Bwana anajua kama mimi nitakuwa hai kuweza kuziona nyuso zenu tena. Lakini kama Bwana amepanga hivyo au la,

nawaapiza, mbele zake Mungu na mbele ya malaika zake wabarikiwa, kunifuata mimi si zaidi ya vile mimi nilivyomfuata Kristo. Endapo Mungu atawafunulia jambo lo lote kupitia kwa mtumishi wake mwingine, iweni tayari kulipokea kama vile mliyokuwa tayari kuipokea kweli iwayo yote iliyotokana na huduma yangu; kwa maana mimi nina imani nyingi sana kwamba Bwana anayo kweli yake nyingi sana na nuru yake ambayo bado itaangaza toka katika neno lake takafitu.” - Martyn, gombo la 5, ukurasa wa 70.

“Kwa upande wangu, mimi siwezi kuililia kwa kiasi cha kutosha hali ya makanisa yale ya Matengenezo ya Kanisa, ambayo yamefika kwenye kituo katika dini, na kwa wakati huu hayawezi kwenda mbali sana kuliko pale walipofika watumishi wale walioyaanzisha Matengenezo hayo ya Kanisa. Walutheri hawawezi kuvutwa kwenda mbali zaidi ya kile alichokiona Lutheri;... na Wakalvini (Calvinists), kama mnavyoona, wanang’ang’ania mahali pale walipoachwa na mtu yule wa Mungu, ambaye alikuwa bado hajayaona mambo yote. Jambo hilo ni msiba mkubwa unaopaswa kuombolezewa sana; maana, japokuwa wao walikuwa mianga inayowaka kama moto na kung’aa kwa kipindi chao, bado walikuwa hawajapenya na kuyajua mausia yote ya Mungu, walakini, kama wangukuwa wangali hai sasa, wangukuwa tayari kuipokea nuru zaidi kama ile waliyoipokea mara ya kwanza.” - D. Neal, *History of the Puritans*, gombo la 1, ukurasa wa 269.

“Likumbukeni lile agano la kanisa lenu, mlilokubali kutembea katika njia zote za Bwana, ambazo zimejulishwa au zitakazojulishwa kwenu. Ikumbukeni ahadi yenu na agano lenu mlilotoa kwa Mungu na kwenu ninyi kwa ninyi, kuipokea nuru na kweli yo yote itakayojulishwa kwenu kutoka katika neno lake lililoandikwa; lakini pamoja na hayo yote, jihadharini, nawasihi sana, na kile mnachokipokea kama kweli, na kukilinganisha na kukipima na Maandiko mengine ya ile kweli kabla ya kukikubali; kwa maana haiwezekani kabisa kwamba Ulimwengu huu wa Kikristo uliotoka hivi karibuni katika giza nene kama hilo la Mpinga Kristo [Roma] uweze kuufikia ujuzi kamili mara moja.” - Martyn, gombo la 5, uk. 70,71.

Ilikuwa ni ile shauku ya kupata uhuru wa dhamiri [yaani, uhuru wa kumwabudu Mungu kama apendavyo mtu mwenyewe] ambayo iliwasukuma Wasafiri wale kukabiliana kishujaa na hatari za safari yao ndefu ya kuivuka bahari ile, kustahimili shida na hatari katika nyika ile, na kwa mibaraka ya Mungu kuweka, kando ya pwani ile ya Amerika, msingi wa taifa lile lenye nguvu. Hata hivyo, Wasafiri wale, wakiwa ni wanyofu wa moyo na wacha Mungu kama vile walivyokuwa, walikuwa bado hawajaifahamu kanuni ile kuu ya uhuru wa dini. Uhuru ule waliojitolea mhanga sana ili kuupata kwa ajili yao wenyewe, hawakuwa tayari kuwapa wengine usawa kama ule. “Wachache sana, hata miongoni mwa watu wenye fikra nyingi sana na wafundishaji wa maadili wa karne ile ya kumi na saba, waliokuwa na dhana sahihi juu ya kanuni ile kuu, iliyochipuka kutoka katika Agano Jipya, ambayo inamtambua Mungu kama ndiye hakimu peke yake wa imani ya kibinadamu.” - k.k.k., gombo la 5, uk. 297. Fundisho lile lisemalo kwamba Mungu amelikabidhi kanisa haki ya kuitawala dhamiri [kumlazimisha muumini kuamini kile linachoamuru], pamoja na kufafanua na kuadhibu uzushi [mafundisho ya uongo], ni mojawapo ya makosa ya kipapa ambalo limezamisha mizizi yake chini sana. Wanamatengenezo wale wa Kanisa walipoikataa itikadi ya Roma, hawakuwa huru kabisa mbali na roho yake ya kutoivumilia imani ya wengine iliyo tofauti na yao (intolerance). Giza lile nene sana, ambalo kwalo, katika vizazi vingi vya utawala wake, upapa ulikuwa umeufunika Ulimwengu wote wa Kikristo, lilikuwa bado halijatawanywa kabisa. Alisema hivi mmojawapo wa wachungaji wao mashuhuri katika koloni lile la Ghuba ya Massachusetts: “Ilikuwa ni ile roho ya kuivumilia imani ya wengine iliyofanya ulimwengu ule kuwa wa Mpinga Kristo; wala kanisa lile halikupata madhara yo yote kamwe kwa kuwaadhibu wazushi.” - k.k.k., gombo la 5, uk. 335. Sheria ilitumiwa na wakoloni wale iliyosema kwamba ni washiriki wa kanisa tu ambao wangukuwa na sauti katika serikali ile ya kiraia. Mfumo wa aina fulani wa kanisa linaloongozwa na serikali uliundwa, na watu wote wakalazimika kuwasaidia maaskofu na wachungaji, na mahakimu, waliokuwa wamepewa mamlaka ya kuukandamiza uzushi. Kwa njia ile mamlaka ya serikali ikawa mikononi mwa kanisa lile. Muda haukupita mrefu kabla ya hatua zile kuleta matokeo yake yasiyoepukika - yaani, mateso.

Roja Wiliamu

Miaka kumi na moja baada ya kulipandikiza koloni lile la kwanza, Roja Wiliamu (Roger Williams) akaja katika Ulimwengu ule Mpya. Kama Wasafiri wale wa awali alikuja kufurahia uhuru wa dini; lakini, akiwa amehitilafiana nao, yeye akaona - kile ambacho wachache mno katika wakati wake walikuwa wamepata kukiona - kwamba uhuru ule ulikuwa ni haki ya wote isiyoondoleka, haidhuru itikadi yao iweje. Alikuwa ni mtafutaji mwenye bidii wa ile kweli, yeye pamoja na Robinsoni, walishikilia kwamba haiwezekani kabisa kwamba nuru yote toka katika Neno la Mungu iwe imekwisha kupokewa. Wiliamu “alikuwa mtu wa kwanza katika Ulimwengu wa sasa wa Kikristo kuanzisha serikali ya kiraia juu ya msingi wa fundisho la uhuru wa dhamiri [uhuru wa mtu kumwabudu Mungu atakavyo yeye mwenyewe], usawa wa maoni, mbele ya sheria ya nchi..” - Bancroft, sehemu ya 1, sura ya 15, aya ya 16. Alitangaza kwamba lilikuwa ni jukumu la hakimku kuzuia uhalifu, lakini kamwe asiitawale dhamiri. “Serikali au mahakimu wanaweza kuamua,” alisema, “yampasayo mtu mmoja kwa mwingine, lakini wanapojaribu kumpangia mwanadamu majukumu yake kwa Mungu, wanakuwa wamejiingiza mahali pasipofaa, wala hapawezi kuwapo na usalama wo wote; maana ni wazi kwamba kama hakimku anao uwezo, basi, anaweza kuamuru leo namna moja ya maoni au imani na kesho namna nyingine; kama walivyokwisha kufanya kule Uingereza wafalme na malkia mbalimbali, na mapapa mbalimbali, pamoja na mabaraza yao katika Kanisa la Roma; kiasi cha kuifanya imani kuwa lundo la machafuko.” - Martyn, gombo la 5, uk. 340.

Kuhudhuria katika ibada ya kanisa lile la serikali kulikuwa ni kwa lazima kwa tishio la kutozwa faini au kufungwa. “Wiliamu hakuikubali sheria ile; amri mbaya kuliko zote katika Sheria za Kiingereza ilikuwa ni ile tu ya kulazimisha mahudhurio katika kanisa la parokia ile [usharika ule]. Kuwalazimisha watu kujiunga na wale wenye itikadi tofauti, yeye aliona kuwa ni ukiukaji wa wazi wa haki zao za kuzaliwa nazo; kuwaburuta kwenda kwenye ibada ya watu wote wale waliokuwa hawana dini na wale waliokuwa hawaipendi, ilionekana kana kwamba ni kutaka kuendeleza unafiki tu.... ‘Hakuna ye yote anayefungwa kuabudu kwa lazima, au,’ akaongeza kusema, ‘kuendelea na ibada kinyume na ridhaa yake mwenyewe.’ ‘Nini!’ wakasema kwa nguvu wale maadui zake, wakishangazwa na itikadi zake, na kusema ‘je! mtendakazi hastahili kupata ujira wake?’ ‘Naam,’ yeye akajibu, ‘toka kwa wale wanaomwajiri.’” - Bancroft, sehemu ya 1, sura ya 15, aya ya 2.

Roja Wiliamu aliheshimiwa na kupendwa kama mchungaji mwaminifu, mtu mwenye vipaji visivyokuwa vya kawaida, mwenye msimamo usiotetereka na mkarimu kweli kweli; lakini uthabiti wake wa kukana haki ya mahakimu wa serikali ya kuwa na mamlaka juu ya kanisa, pamoja na madai yake ya kutaka uwepo uhuru wa dini, hayakuweza kuvumiliwa. Kulitumia fundisho lile jipya, ilisisitizwa, kunge “upindua msingi wa taifa lile pamoja na serikali ya nchi.” - k.k.k., sehemu ya 1, sura ya 10. Alihukumwa kufukuzwa kutoka katika makoloni yale, na, hatimaye, ili kukwepa kukamatwa, alilazimika kukimbia, katikati ya majira yale ya baridi kali na dhoruba, na kuingia katika msitu ulioendelea bila kukatika mpaka mbali sana.

“Kwa majuma kumi na manne,” anasema, “nilitoswa vibaya katika msimu ule mchungu sana, nisijue mkate au kitanda kilikuwa na maana gani kwangu.” Lakini “kunguru walinihisha mimi katika nyika ile,” na mara nyingi mti wenye shimo ulimfaa kama mahali pake pa kujihifadhi. - Martyn, gombo la 5, uk. 349,350. Hivyo ndivyo alivyoendelea na kule kukimbia kwake kulikomletea maumivu mengi kupitia katika theluji na msitu ule usiokuwa na njia, mpaka alipopata kimbilio lake katika kabila moja la Wahindi ambalo kwao alikuwa amejipatia imani na upendo alipojitahidi na kuendelea kuwafundisha zile kweli za injili.

Hatimaye, baada ya miezi mingi ya kubadilisha hali ya hewa na kutangatanga kwake, alifika katika pwani za Ghuba ya Narragansett, pale ndipo alipoweka msingi wa taifa la kwanza la siku hizi ambalo, kwa maana yake kamili, lilitambua haki ya uhuru wa dini. Kanuni ya msingi ya koloni la Roja Wiliamu ilisema “kwamba kila mtu awe na uhuru wa kumwabudu Mungu kulingana na nuru ile inayoangaza katika dhamiri yake mwenyewe.” - k.k.k., gombo la 5, uk.

354. Jimbo lake dogo sana la Kisiwa cha Rodi [Rhode Island] likawa kimbilio la watu walioonewa, nalo likazidi kukua na kufanikiwa mpaka kanuni zake za msingi - yaani, uhuru wa serikali na uhuru wa dini - zikawa mawe makuu ya pembeni ya Jamhuri ya Amerika.

Hati Kuu ya Zamani ya Uhuru

Katika hati ile ya zamani ambayo mababu zetu waliitangaza ilikuwa ndiyo sheria yao ya Haki za Binadamu - yaani, Tamko lao la Uhuru - walitangaza hivi: “Tunazishikilia kweli hizi kuwa ni dhahiri, kwamba watu wote wameumbwa sawa; kwamba wamepewa na Muumbaji wao haki fulani zisizoondoleka; kwamba miongoni mwa hizo ni uhai, uhuru, na kutafuta furaha.” Tena, Katiba yao ya Nchi inatoa uhakikisho wa kuiheshimu dhamiri ya mtu kwa maneno haya yanayoeleweka wazi kabisa: “Hakuna kipimo cho chote cha kidini kitakachotakiwa kama sifa ya kuajiriwa katika cheo cho chote chenye dhamana ya Umma katika nchi hii ya Marekani (U.S.A).” “Bunge la Marekani (Congress) halitatunga sheria yo yote inayoheshimu kuanzishwa kwa dini fulani, au itakayokataza kuiendesha kwa uhuru kabisa.”

Haki za Dhamiri Zisizoweza Kuondolewa Kamwe

“Wale walioitunga Katiba ile ya Nchi walikuwa wameitambua kanuni ile ya milele isemayo kwamba uhusiano wa mwanadamu na Mungu wake umepita sheria zote zinazotungwa na wanadamu, na haki zake za dhamiri haziwezi kuondolewa kamwe. Kutumia hoja hakukuwa kwa lazima ili kuianzisha kweli ile; tunajua toka ndani ya mioyo yetu. Ni ufahamu huo ambao, kwa kuzipinga amri za wanadamu, umewatia nguvu wafia dini wengi mno katika mateso yao makali na katika ndimi za moto. Waliona kwamba jukumu lao kwa Mungu lilikuwa kubwa sana kuliko amri zilizotungwa na wanadamu [Mdo. 5:29], na ya kwamba mwanadamu asingekuwa na uwezo wa kutumia mamlaka yake iwayo yote dhidi ya dhamiri zao. Ni kanuni ya kuzaliwa nayo ambayo hakuna kitu cho chote kinachoweza kuifutilia mbali.” - Congressional documents (U.S.A.) [Hati za Bunge la Marekani], Mfululizo wa Maandiko Na. 200, hati Na. 271.

Habari zile zilipoenea katika nchi za Ulaya, kuhusu nchi ambayo ndani yake kila mtu anaweza kufurahia mwenyewe matunda ya kazi yake na kuitii misukumo ya imani iliyo ndani ya dhamiri yake mwenyewe, maelfu wakasongamana kwenda kwenye pwani zile za Ulimwengu Mpya [Marekani]. Makoloni yakaongezeka kwa kasi sana. Massachusetts, kwa amri maalum, ikawakaribisha bure na kuwapa msaada, kwa gharama ya serikali, Wakristo wa taifa lo lote ambao wangekimbia na kuivuka bahari ya Atlantiki ‘kukwepa vita au njaa, au mateso kutoka kwa watesi wao.’ Hivyo ndivyo wakimbizi na wale waliokandamizwa sana walivyopokewa kama wageni rasmi katika dola ile kwa njia ya sheria ile.” - Martyn, gombo la 5, uk. 417. Katika kipindi cha miaka ishirini tangu walipotia nanga mara ya kwanza pale Plimouth (Plymouth), maelfu mengi ya Wasafiri walifanya makazi yao katika nchi ile ya Uingereza Mpya (New England).

Kujipatia lengo lao walilolitafuta, “waliridhika kupata kipato kidogo sana cha kuwawezesha kuishi maisha yao kwa kubana matumizi katika chakula na fedha, na kufanya kazi ngumu. Hakuna njozi yo yote ya kupata maisha mazuri iliyotupa kivuli chake kinachong’aa katika njia yao, ambacho kingeweza kuwahadaa.... Walikuwa radhi kufanya maendeleo yao pole pole, lakini kwa hakika katika serikali yao ya kijamii. Kwa uvumilivu walistahimili umaskini katika nyika ile, wakiumwagilia mti ule wa uhuru kwa machozi yao, na kwa jasho la uso wao, mpaka ulipootesha mzizi wake chini sana katika nchi ile.

Biblia ilishikiliwa kama ndio msingi wa imani yao, chimbuko lao la hekima, na hati ya uhuru wao. Kanuni zake zilifundishwa kwa bidii nyumbani, shuleni, na kanisani, na matunda yake yalionekana waziwazi katika kubana matumizi yao ya fedha na mali, katika akili zao, usafi wao wa maisha, na kiasi [kuacha kabisa kunywa vileo]. Mtu anaweza kukaa katika makazi ya Wapyuritani kwa miaka mingi, “wala asiweze kumwona mlevi, au kusikia anayeapa ovyo ovyo, au kukutana na ombaomba.” - Bancroft, sehemu ya 1, sura ya 19, aya ya 25. Ilionekana wazi

ya kwamba kanuni za Biblia ndizo kinga za hakika za ukuu wa taifa lo lote. Makoloni yale dhaifu na yaliyokuwa yamejitenga mbali yakakua na kuwa muungano wa majimbo yenye nguvu, na ulimwengu ukaangalia kwa makini na kushangaa kuona amani na usitawi wa “kanisa lile lisilokuwa na papa, na serikali ile isiyokuwa na mfalme.”

Walakini, kila siku idadi ilizidi kuongezeka ya wale waliovutiwa kwenda kwenye pwani zile za Amerika, wakisukumwa na makusudi yaliyokuwa tofauti sana na yale ya Wasafiri wale wa kwanza. Ingawa imani ile ya kwanza pamoja na usafi wa maisha ilieneza mvuto wake wenye nguvu na wenye uwezo wa kubadilisha tabia katika eneo kubwa, hata hivyo, mvuto wake ukazidi kupungua na kupungua, kadiri idadi ilivyozidi kuongezeka ya wale waliokwenda kule kutafuta faida ya kidunia tu.

Sheria iliyotumiwa na wakoloni wale wa kwanza ya kuwaruhusu washiriki wa kanisa tu kupiga kura au kukalia cheo katika serikali ya kiraia, ilileta matokeo yenye madhara makubwa. Hatua hiyo ilikuwa imekubaliwa kama njia ya kuhifadhi usafi wa taifa lile, lakini ikaleta ufidadi ndani ya kanisa. Kukiri imani kukiwa ndilo sharti la kupewa haki ya kupiga kura kwa wote na kukalia cheo serikalini, wengi, wakisukumwa tu na makusudi yao yaliyojengwa juu ya sera za kidunia wakajiunga na kanisa bila kuwa na badiliko la moyo. Hivyo ndivyo makanisa yale, kwa kiwango kikubwa sana, yalivyokuja kuwa na watu ambao hawajaongoka; na hata katika kazi ya uchungaji walikuwamo wale ambao sio tu kwamba walishikilia mafundisho ya uongo, bali walikuwa hawaujui uweza wa Roho Mtakatifu uwafanyao watu kuwa viumbe vipya. Hivyo ndivyo yalivyoonekana tena matokeo mabaya, ambayo yalikuwa yamepata kushuhudiwa mara kwa mara katika historia ya kanisa tangu siku zile za Konstantino hadi wakati huu wa sasa, ya kujaribu kulijenga kanisa kwa msaada wa serikali, ya kuomba msaada wa nguvu za dola kuiunga mkono injili ya yule aliyetangaza, akasema: “Ufalme wangu sio wa ulimwengu huu.” Yohana 18:36. Muungano wa kanisa na serikali, hata uwe kwa kiwango kidogo sana, unaweza kuonekana kana kwamba unauleta ulimwengu karibu sana na kanisa, lakini kwa kweli unalileta kanisa karibu zaidi na ulimwengu.

Kusimamisha Matengenezo ya Kanisa

Kanuni ile kuu iliyotetewa vizuri sana na Robinsoni na Roja Wiliamu, isemayo kwamba kweli inazidi kufunuliwa zaidi na zaidi [Mithali 4:18], kwamba Wakristo wawe tayari kuipokea nuru yote inayoweza kuangaza toka katika Neno takatifu la Mungu, ilikuwa imesahauliwa na wazao wao. Makanisa ya Kiprotestanti ya Amerika, - na yale ya Ulaya pia, - yaliyopendelewa mno kupokea mibaraka ile ya Matengenezo ya Kanisa, yalishindwa kusonga mbele katika njia ile ya Matengenezo ya Kanisa. Ingawa watu wachache sana waaminifu walijitokeza, toka wakati hata wakati, kuitangaza ile kweli mpya na kuyafichua makosa yaliyoshikiliwa kwa muda mrefu, watu wengi, kama Wayahudi katika siku zake Kristo au mapapa katika wakati ule wa Lutheri, walitosheka kuamini kama baba zao walivyokuwa wameamini, na kuishi kama vile walivyoishi wao. Kwa hiyo, dini ikapotoka tena na kugeuka kuwa desturi za kawaida tu; na mafundisho yale potofu pamoja na ushirikina, yaani, mambo yale ambayo yangukuwa yametupiliwa kando kama kanisa lingekuwa limeendelea kutembea katika nuru ya Neno la Mungu, yakaendelea kushikiliwa na kuhifadhiwa. Hivyo roho ile iliyochochewa na Matengenezo ya Kanisa ikafa taratibu, mpaka ikawapo haja kubwa sana ya kufanya matengenezo ndani ya Makanisa yale ya Kiprotestanti kama ilivyokuwapo haja ya kufanya vile katika Kanisa la Roma wakati ule wa Lutheri. Hali ile ile ya kuipenda dunia na usingizi mzito wa kiroho ilikuwamo ndani ya makanisa yale, kuyaheshimu mawazo ya wanadamu kunakofanana na kule pamoja na uwekaji wa nadharia za wanadamu mahali pa Neno la Mungu kulikuwamo mle.

Kule kuzitawanya Biblia mahali pengi katika sehemu ile ya kwanza ya karne ile ya kumi na tisa, na nuru ile kubwa iliyokuwa imeangaza juu ya dunia hii kwa njia ile, hakukufuatiwa na maarifa yaliyoongezeka ya kuijua ile kweli iliyokwisha kufunuliwa, au kuiweka dini yao katika maisha yao kwa matendo. Shetani hakuweza kulizuia Neno la Mungu kuwafikia watu kama

alivyofanya katika vizazi vile vilivyokuwa vimepita; lilikuwa limewekwa mahali ambapo wote wangeweza kulipata; lakini ili kuendelea kulitimiza kusudi lake, aliwafanya wengi kulithamini kidogo tu. Watu wakapuuzia kuyachunguza Maandiko, na hivyo wakaendelea kuzikubali tafsiri za uongo, na kuyashikilia mafundisho ya dini yaliyokuwa hayana msingi katika Biblia.

Shetani, alipoona zimeshindwa juhudi zake za kuifutilia mbali ile kweli kwa kutumia mateso, akautumia tena mpango ule wa kufanya maridhiano ambao ulisababisha uasi ule mkuu na kuundwa kwa Kanisa la Roma. Alikuwa amewashawishi Wakristo kuungana, sasa si pamoja na wapagani, bali pamoja na wale ambao, kwa kutumia muda wao wote katika mambo ya ulimwengu huu, walikuwa wamejionyesha wenyewe kuwa ni waabudu sanamu kabisa kama vile walivyokuwa wale walioziabudu sanamu zilizochongwa. Na matokeo ya muungano ule yalikuwa hayajaleta madhara kidogo wakati ule kama yalivyoleta katika nyakati zile zilizopita. Kiburi na ubadhirifu [matumizi mabaya ya fedha na mali] viliendekezwa chini ya kifuniko cha unafiki cha dini, na makanisa yakageuka na kujaa ufiada. Shetani aliendelea kuyapotosha mafundisho ya Biblia, na mapokeo ambayo yangeweza kuwaangamiza mamilioni yalikuwa yanazamisha mizizi yake chini. Kanisa lilikuwa linayashikilia na kuyatetea mapokeo yale, badala ya kuishindania ile “imani waliyokabidhiwa watakatifu mara moja tu.” Hivyo ndivyo kanuni zile zilivyoshushwa hadhi yake ambazo kwa ajili yake Wanamatengenezo wale walikuwa wamefanya kazi yao na kuteswa sana.

SURA YA 17

Ahadi za Marejeo ya Kristo

Mojawapo ya kweli zile muhimu na zenye utukufu mno iliyofunuliwa katika Biblia ni ile ya kuja kwake Kristo mara ya pili kuikamilisha kazi yake ya ukombozi. Kwa watu wa Mungu walio wasafiri, walioachwa kukaa hapa kwa muda mrefu sana katika “nchi ya uvuli wa mauti,” tumaini la thamani linaloamsha furaha ndani yao limetolewa katika ahadi ya kuja kwake, yeye aliye “huo ufufuo na uzima,” ili apate “ku[wa]let[a] kwao tena [wa]le [wa]fukuzwa wake.” Fundisho hilo la kuja kwa Yesu mara ya pili ndio msingi hasa wa Maandiko Matakatiifu. Tangu siku ile watu wale wawili walipogeuzwa hatua zao kwa huzuni na kutoka Edeni, watoto wa imani wamengojea kuja kwa yeye Aliyehidiwa kuja kuzivunjilia mbali nguvu za yule Mharabu [Mwangamizaji] na kuwarudisha tena kwenye Paradiso ile iliyopotea. Watakatifu wale wa kale walitazamia kuja kwake Masihi katika utukufu wake, kama ndilo hitimisho la tumaini lao. Henoko, wa saba kushuka chini toka kwao wale walioishi Edeni, ambaye kwa karne tatu alitembea duniani pamoja na Mungu wake, aliruhusiwa kuangalia toka mbali kuja kwake Mkombozi huyo. “Angalia,” alitangaza, “Bwana a[na]kuja na watakatifu wake, maelfu maelfu, ili afanye hukumu juu ya watu wote.” Yuda 14,15 (KJV). Mzee Ayubu katika usiku ule wa mateso yake alisema maneno haya kwa nguvu kwa tumaini lisilotikisika: “Lakini mimi najua ya kuwa Mteteaji wangu yu hai, na ya kuwa hatimaye atasimama juu ya nchi... [katika] mwili wangu nitamwona Mungu; nami nitamwona mimi nafsi yangu, na macho yangu yatamtazama, wala si mwingine.” Ayubu 19:25-27, KJV.

Marejeo yake Kristo kuja kuanzisha utawala wake wa haki yamechochea semi kuu za dhati za waandishi wake watakatifu. Watunzi wa mashairi na manabii wa Biblia wamezungumza habari zake kwa maneno yanayowaka kwa moto wa utukufu wa mbinguni. Mtunga Zaburi aliimba juu ya uweza na utukufu wa Mfalme wa Israeli kwa maneno haya: “Tokea Sayuni, ukamilifu wa uzuri, Mungu amemulika. Mungu wetu atakuja wala hatanyamaza... Ataziita mbingu zilizo juu, na nchi pia awahukumu watu wake.” Zaburi 50:2-4. “Mbingu na zifurahi, nchi na ishangilie ... mbele za BWANA, kwa maana anakuja aihukumu nchi. Atauhukumu ulimwengu kwa haki, na mataifa kwa uaminifu wake (kweli yake – KJV). Zaburi 96:11-13.

Alisema hivi nabii Isaya: “Amkeni, kaimbeni, ninyi mnaokaa mavumbini, kwa maana umande wako ni kama umande wa mimea, nayo ardhi itawatoa waliokufa.” “Wafu wako wataishi, maiti zangu zitafufuka.” “A[ta]meza mauti hata milele, na Bwana MUNGU atafuta machozi katika nyuso zote; na aibu ya watu wake ataiondoa katika ulimwengu wote; maana BWANA amenena hayo. Katika siku hiyo watasema, Tazama, huyu ndiye Mungu wetu, ndiye tuliyemngoja atuokoe; huyu ndiye BWANA tuliyemngoja, na tushangilie na kuufurahia wokovu wake.” Isaya 26:19; 25:8,9, KJV.

Naye Habakuki, akiwa amezidiwa nguvu katika maono yale matakatiifu, alikuona kuja kwake. “Mungu alikuja kutoka Temani, Yeye aliye Mtakatifu kutoka mlima Parani. Utukufu

wake ukazifunika mbingu, nayo dunia ikajaa sifa yake. Mwangaza wake ulikuwa kama nuru.” “Akasimama, akaitetemesha [akaipima – KJV] dunia; akatazama akawasisitusha [akawasambaratisha – KJV] mataifa; na milima ya zamani ikatawanyika; vilima vya kale vikainama: Miendo yake ilikuwa kama siku za kale [Njia zake ni za milele – KJV].” “Milima ilikuona, ikaogopa [ikatetemeka – KJV];... Vilindi vikatoa sauti yake, vikainua juu mikono yake. Jua na mwezi vikasimama makaoni mwao; mbele ya nuru ya mishale yako ilipotapakaa, mbele ya mwangaza wa mkuki wako umeremetao.” “Ukatokea kwa ajili ya wokovu wa watu wako, kwa ajili ya wokovu wa masihi wako.” Habakuki 3:3,4,6,8,10,11,13.

Mwokozi alipokuwa anakaribia kutengwa mbali na wanafunzi wake, aliwafariji katika huzuni yao kwa kuwapa ahadi kwamba angekuja tena: “Msifadhaike mioyoni mwenu.... Nyumbani mwa Baba yangu mna makao mengi.... Naenda kuwaandalia mahali. Basi mimi nikienda na kuwaandalia mahali, nitakuja tena, niwakaribishe kwangu.” Yohana 14:1-3. “Hapo atakapokuja Mwana wa Adamu katika utukufu wake, na malaika watakatifu wote pamoja naye.” “Ndipo atakapoketi katika kiti cha utukufu wake; na mataifa yote yatakusanyika mbele zake.” Mathayo 25:31,32.

Malaika wale waliokawia-kawia juu ya Mlima ule wa Mizeituni, baada ya kupaa kwake Kristo, waliirudia ahadi ya kuja kwake kwa wanafunzi wale: “Huyu Yesu [Yesu yuyu huyu] aliyechukuliwa kutoka kwenu kwenda juu mbinguni, atakuja jinsi iyo hiyo mlivyomwona akienda zake mbinguni.” Matendo 1:11. Naye Mtume Paulo, akisema kwa njia ya Uvuvio wa Roho, alishuhudia akasema: “Bwana *mwenyewe* atashuka kutoka mbinguni pamoja na mwaliko, na sauti ya malaika mkuu, na parapanda ya Mungu.”

1 Wathesalonike 4:16. Asema hivi yule nabii wa Patmo: “Tazama, yuaja na mawingu; na kila jicho litamwona.” Ufunuo 1:7.

Kuzunguka marejeo yake umejikusanya kama kichala utukufu wa zile “zamani za kufanywa upya vitu vyote, zilizonenwa na Mungu kwa kinywa cha manabii wake watakatifu tokea mwanzo wa ulimwengu.” Matendo 3:21. Ndipo utawala wa muda mrefu wa uovu utakapovunjiliwa mbali; “falme za dunia hii” [KJV] zitakuwa “ufalme wa Bwana wetu na wa Kristo wake, naye atamiliki hata milele na milele.” Ufunuo 11:15. “Na utukufu wa BWANA utafunuliwa, na wote wenye mwili watauona pamoja.” “Ndivyo Bwana MUNGU atakavyootesha haki na sifa mbele ya mataifa.” Atakuwa “taji ya fahari, na kilemba cha uzuri, kwa mabaki ya watu wake.” Isaya 40:5; 61:11; 28:5.

Wakati ule ndipo ufalme wa amani wa Masihi, uliotamaniwa kwa muda mrefu utakapoanzishwa chini ya mbingu hii yote. “Maana BWANA a[ta]ufariji Sayuni; a[ta]pafariji mahali pake palipokuwa ukiwa; a[tali]fanya jangwa lake kuwa kama Bustani ya Edeni, na nyika yake kama Bustani ya BWANA.” “Litapewa uzuri wa Lebanoni, utukufu wa Karmeli na Sharoni.” “Hutaitwa tena Aliyeachwa, wala nchi yako haitaitwa tena, Ukiwa; bali utaitwa Hefsiba (Namfurahia); na nchi yako Beula (Ameolewa).” “Kama vile bwana arusi amfurahiavyo bibi arusi, ndivyo Mungu wako atakavyokufurahia wewe.” Isaya 51:3; 35:2; 62:4,5, pambizo.

Marejeo yake Bwana yamekuwa tumaini la wafuasi wake wote wa kweli katika vizazi vyote. Ahadi ya Mwokozi alipoagana nao katika Mlima ule wa Mizeituni, kwamba atakuja tena, iliziangazia siku za usoni kwa ajili ya wanafunzi wake, ikijaza mioyo yao furaha na tumaini ambalo huzuni isingeweza kulizima, wala maonjo [majaribu] kulihafifisha. Katikati ya maumivu na mateso yao, “mafunuo ya [kuonekana kwa] utukufu wa Kristo Yesu, Mungu mkuu na Mwokozi wetu” yalikuwa ndilo “tumaini lenye baraka” kwao. Wakristo wale wa Kithesalonike walipokuwa wamejawa na huzuni kubwa kwa kuwazika kaburini wapendwa wao, ambao walikuwa wametumainia kwamba watakuwa hai kushuhudia marejeo yake Bwana, Paulo, mwalimu wao, aliwaonyesha ufufuo ule ambao ungetokea wakati wa marejeo yake Mwokozi. Wakati ule ndipo wale waliokufa katika Kristo wangepufuka; na pamoja na wale walio hai wanguyakuliwa kumlaki Bwana hewani. “Na hivyo,” akasema, “tutakuwa pamoja na Bwana milele. Basi farijianeni kwa maneno hayo.” 1 Wathesalonike 4:16-17 (18).

Juu ya kisiwa kile cha Patmo chenye miamba, mwanafunzi huyo aliyependwa sana, anasikia ahadi hii, “Naam; naja upesi,” na jibu lake lililojaa shauku kubwa linatoa sala hii ya kanisa zima katika safari yake yote, “Amina; na uje, Bwana Yesu.” Ufunuo 22:20.

Toka katika gereza lile la chini ya ardhi, toka katika mti ule wa kuchomea watu moto, toka katika jukwaa lile la kunyongea watu, walikotoa ushuhuda wao watakatifu wale na wafia dini kwa ajili ya ile kweli, kilio cha imani na tumaini lao kinakuja kwetu kushuka chini katika karne nyingi. Wakiwa “wamehakikishiwa ufufuo wake [Kristo], na hatimaye ule wa kwao wakati wa kuja kwake, kwa ajili ya kazi yake waliyoifanya,” mmojawapo wa hao Wakristo, anasema, “wakakidharau kifo, tena wakajiona kuwa walikuwa juu zaidi ya kifo kile.” - Daniel T. Taylor, *The Reign of Christ on Earth: or, The Voice of the Church in All Ages*, ukurasa wa 33. Walikuwa tayari kuingia kaburini, ili wapate “kufufuka wakiwa huru.” - k.k.k., ukurasa 54. Walimtazamia “Bwana kuja kutoka mbinguni katika mawingu kwa utukufu wa Baba yake,” “akiwaletea wenye haki nyakati za ufalme.” Waldensia wale walikuwa na imani iyo hiyo.” - k.k.k., ukurasa 129-132. Wiklifu alitazamia kuja kwa Mkombozi kama ndilo tumaini la kanisa. - k.k.k., ukurasa 132-134.

Lutheri alitangaza, akasema: “Mimi mwenyewe nasadiki kabisa kwamba siku ya hukumu haitakosekana kuwako katika muda wa miaka mia tatu kamili. Mungu hataweza, hawezi, kuuvumilia ulimwengu huu mwovu kwa muda mrefu zaidi.” “Siku ile kuu inakaribia ambayo katika hiyo ufalme huo wa machukizo utapinduliwa.” - k.k.k., ukurasa 158,134.

“Ulimwengu huu uliochakaa hauko mbali na mwisho wake,” akasema Melankitoni. Kalvini anawaagiza Wakristo “wasisite, waitamani kwa shauku kubwa siku ile ya kuja kwake Kristo kama tukio lililo heri kuliko yote,” na kutangaza kwamba “familia yote ya waaminifu wataiweka katika kumbukumbu zao siku ile.” “Yatupasa kuwa na njaa ya kumtafuta Kristo, yatupasa kutafuta, na kutafakari,” anasema, “mpaka itakapopambazuka siku ile kuu, wakati ule Mwokozi atakapoudhirisha utukufu kamili wa ufalme wake.” - k.k.k., ukurasa 158,134.

“Je! Bwana wetu Yesu Kristo hajapaa kwenda juu mbinguni akiwa na mwili wetu?” alisema Noksi (Knox), Mwanamatengenezo Mskoti, “tena, je! hatarudi tena? Sisi twajua kwamba atarudi tena, na kwa upesi sana. Ridlii (Ridley) na Latima (Latimer), waliopoteza maisha yao kwa ajili ya ile kweli, kwa imani walitazamia marejeo ya Bwana. Ridlii aliandika maneno haya: “Bila shaka lo lote - jambo hilo mimi naamini, na kwa hiyo nasema - ulimwengu huu unakaribia mwisho wake. Hebu sisi pamoja na Yohana, mtumishi wa Mungu, na tupige kelele mioyoni mwetu kumlilia Mwokozi wetu Kristo, tukisema, Na uje, Bwana Yesu, uje.” - k.k.k., ukurasa 151, 145.

“Mawazo juu ya marejeo ya Bwana,” alisema Baksta, “ni matamu sana kwangu mimi, tena yananiletea furaha.” - Richard Baxter, *Works*, gombo la 17, ukurasa wa 555. “Ni kazi ya imani na tabia ya watakatifu wake kupenda marejeo yake na kulitazamia tumaini lile lenye baraka.” “Kama mauti ndiye adui wa mwisho kuangamizwa wakati ule wa ufufuo, basi, sisi twaweza kujifunza kwa bidii nyingi jinsi gani waumini wangetamani sana na kuomba kwa ajili ya marejeo yake Kristo, utakapopatikana ule ushindi kamili na wa mwisho.” - k.k.k., gombo la 17, uk. 500. “Hiyo ndiyo siku ambayo waumini wote wangeitamani sana, na kuitumainia, na kuingojea, kama ndio utimilizo wa kazi ile yote ya ukombozi, na tamaa na juhudi zote za roho zao.” “Harakisha, Ee Bwana, kuja kwa siku hiyo iliyo heri!” - k.k.k., gombo la 17, uk. 182,183. Hilo lilikuwa ndilo tumaini la kanisa lile la Mitume, na la “kanisa la jangwani,” pamoja na lile la Wanamatengenezo wa Kanisa.

Unabii hautabiri tu jinsi Kristo atakavyokuja na lengo la kuja kwake, bali unatoa ishara ambazo kwazo wanadamu wanaweza kujua kuja kwake kunapokaribia. Alisema hivi Yesu: “Kutakuwa na ishara katika jua, na mwezi, na nyota.” Luka 21:25. “Jua litatiwa giza, na mwezi hautatoa mwanga wake, na nyota za mbinguni zitakuwa zikianguka, na nguvu zilizo mbinguni zitatikisika. Hapo ndipo watakapomwona Mwana wa Adamu akija mawinguni kwa nguvu nyingi na utukufu.” Marko 13:24-26. Mwandishi wa Ufunuo anazielezea hivi ishara hizo za mwanzo zitakazotokea kabla ya marejeo yake: “Palikuwa na tetemeko kuu la nchi; jua likawa jeusi kama gunia la singa, mwezi wote ukawa kama damu.” Ufunuo 6:12.

Maangamizi ya Liziboni

Ishara hizo zilionekana kabla ya kuanza karne ile ya kumi na tisa. Kutimiza unabii huo palitokea tetemeko la nchi la kutisha mno ambalo limepata kuwekwa katika kumbukumbu za mwaka ule wa 1755. Ingawa kwa kawaida linajulikana kama Tetemeko la Liziboni (Lisbon), lilienea katika sehemu kubwa zaidi, Ulaya, Afrika na Amerika. Lilisikika kule Grinilendi (Greenland), na Uhindi ya Magharibi (West Indies), na katika kisiwa cha Madeira, na katika nchi ya Norwei na Swideni, Uingereza na nchi ya Waairishi (Ireland). Lilienea katika eneo la pembe mraba lisilopungua maili milioni nne. Katika nchi ya Afrika mtikisiko ulikuwa mkali sana karibu sawa na ule wa Ulaya. Sehemu kubwa ya Aljazi (Algiers) [Mji Mkuu wa Aljeria] iliharibiwa vibaya; na mwendo mfupi tu kutoka Moroko, kijiji kimoja chenye wakazi elfu nane au kumi hivi kilimezwa na maji. Wimbi kubwa sana liliifagia pwani ya Hispania na Afrika likiimeza miji na kuleta uharibifu mkubwa sana.

Ni kule Hispania na Ureno ambako mtikisiko wa ardhi ulionekana katika ukali wake unaopita kiasi. Pale Kadizi (Cadiz) wimbi lililokuwa likielekea katika nchi lilisemekana kwamba kimo chake kilikuwa futi sitini. Milima, yaani, “baadhi ya milima mikubwa sana ya Ureno, kama ilivyoonekana, ilitikiswa kwa nguvu kuanzia chini kwenye misingi yake, na katika baadhi ya milima ile vilele vyake vilifumuka, na kupasuka na kuvunjika-vunjika kwa njia ya ajabu sana, vipande vikubwa vya milima ile vikatupwa chini katika mabonde yaliyokuwa jirani. Inasimuliwa kwamba ndimi za moto zilionekana zikitoka katika milima ile.” - Sir Charles Lyell, *Principles of Geology*, ukurasa wa 495.

Pale Liziboni “sauti ya ngurumo ilisikika chini ya ardhi na mara ile kishindo kikubwa chenye nguvu kikaingusha chini sehemu kubwa sana ya mji ule. Katika muda wa dakika sita watu elfu sitini walikuwa wamekufa. Kwanza, bahari ilirudi nyuma, na kuufanya ukanda ule mwembamba wa ufukoni kuwa mkavu; halafu ikarudi, ikiwa imeinuka juu ya usawa wake wa kawaida kwa futi hamsini au zaidi.” “Miongoni mwa matukio yaliyokuwa ya kawaida yaliyosimuliwa kutoka pale Liziboni wakati wa maangamizi yale makuu ni lile la kudidimia kwa gati jipya [mahali pa kupakilia na kupakulia mizigo na kuziegesha meli kwa kuzifunga], lililokuwa limejengwa lote kwa marumaru kwa gharama kubwa sana. Umati mkubwa wa watu ulikuwa umejikusanya pale kwa usalama wao, pakiwa ni mahali ambapo wangukuwa mbali na yale majumba yaliyokuwa yakianguka chini; lakini kwa ghafula gati lile likazama chini pamoja na watu wote waliokuwa juu yake, wala hakuna hata mwili mmoja, miongoni mwa miili ya maiti wale, ulioelea juu ya uso wa bahari ile.” - k.k.k., ukurasa wa 495.

“Kishindo kikubwa” cha tetemeko lile “mara moja kikafuatiwa na kuanguka chini kwa kila kanisa na nyumba za watawa, na karibu majengo yote makubwa ya serikali, na zaidi ya robo moja ya nyumba. Katika muda wa karibu saa mbili hivi baada ya kishindo kile, mioto ikatokea katika sehemu mbalimbali, na kuwaka kwa nguvu nyingi kwa karibu siku tatu hivi, hata mji ule ukawa umeharibiwa vibaya mno. Tetemeko lile lilitokea katika siku takatifu [Jumapili], makanisa na nyumba za watawa zilipokuwa zimefurika na watu wengi, ni wachache sana miongoni mwao walionusurika kufa.” - *Encyclopedia Americana*, makala “Liziboni,” maelezo (toleo la mwaka 1831). “Hofu kuu iliyowashika watu wale ilikuwa haielezeki. Hakuna aliyelia; iliwafanya washindwe kabisa kulia. Walikimbia kwenda huku na kule, wakiwa wamepagawa kama wendawazimu kwa hofu kuu na mshangao, wakizipiga-piga nyuso zao na vifua, wakipiga kelele na kusema ‘*Misericordia! Dunia imekwisha!*’ Akina mama wakawasahau watoto wao, na kukimbia huku na huku wakibeba mizigo mizito ya sanamu zilizoangikwa misalabani. Kwa bahati mbaya, wengi wakakimbilia makanisani kwa usalama wao; ikawa kazi bure kutoa sakramenti; ikawa ni bure kabisa kwa viumbe wale maskini kuzikumbatia altare; sanamu, mapadre pamoja na watu wakazikwa chini katika maangamizi yale ya halaiki.” Imekisiwa kwamba watu tisini elfu walipoteza maisha yao katika siku ile ya maangamizi.

Jua na Mwezi Kuitiwa Giza

Miaka ishirini na mitano iliyofuata baadaye ikatokea ishara ile iliyotajwa katika unabii ule - yaani, kutiwa giza kwa jua na mwezi. Kilichoifanya ishara ile kuwa ya kushangaza zaidi ni ukweli kwamba wakati wa kutimizwa kwake ulikuwa umeonyeshwa dhahiri. Mwokozi katika mazungumzo na wanafunzi wake juu ya ule Mlima wa Mizeituni, baada ya kuwaeleza kipindi kile kirefu cha maonjo [majaribu] kwa kanisa, - yaani, ile miaka 1260 ya mateso ya papa, ambacho alikuwa ameahidi kwamba kingefupizwa [Mt. 24:22; Ufu. 12:15,16; Dan. 11:33-35], - akayataja kwa njia hiyo matukio fulani ambayo yangetokea kabla ya marejeo yake, na kuweka wakati dhahiri ambapo lile la kwanza katika hayo lingeonekana: “Lakini siku zile, baada ya dhiki hiyo, jua litatiwa giza, na mwezi hautatoa mwanga wake.” Marko 13:24. Siku au miaka ile 1260 [Dan. 7:25; Ufu. 12:6,14; 11:2,3; 13:5,7] ilikoma katika mwaka ule wa 1798. Robo karne mapema, mateso yalikuwa karibu yamekoma kabisa. Baada ya mateso yale, kulingana na maneno yake Kristo, jua lilikuwa litiwe giza. Tarehe 19 Mei, 1780, unabii ule ulitimizwa.

“Karibu sana, kama sio kabisa, kioja cha ajabu mno cha aina yake, ambacho mpaka sasa hakijapatiwa maelezo yo yote,... ni ile siku ya Mei 19, 1780, - yaani, kugeuka giza kusikoelezeka kwa mbingu zote zilizokuwa zinaonekana kwa macho pamoja na anga-hewa yake katika nchi ile ya Uingereza Mpya (New England/America).” - R. M. Devens, *Our First Century*, ukurasa wa 89.

Shahidi aliyeona kwa macho yake ambaye alikuwa akikaa Massachusetts analieleza tukio lile kama ifuatavyo: Alfajiri jua lilichomoza bila kuwako mawingu, lakini mara likafunikwa na mawingu. Mawingu yakashuka chini, ndani yake yalionekana yakiwa na giza, tena yakiwa ya kuogofya, umeme ukamulika ghafula, ngurumo ikafuatia, na mvua nyepesi ikanyesha. Kuelekea saa tatu, mawingu yale yakawa mepesi, tena yakawa na mwonekano wa shaba nyeupe au nyekundu, kisha nchi, miamba, miti, maji, na watu wakabadilika katika nuru ile ya ajabu, isiyo ya dunia hii. Dakika chache baadaye, wingu zito jeusi likatanda juu ya mbingu yote isipokuwa ukingo mwembamba upeoni, na giza likawa nene kama vile linavyokuwa saa tatu usiku wa majira ya kiangazi....

“Woga, wasiwasi, na hofu, taratibu vikaijaza mioyo ya watu. Wanawake wakasimama mlangoni, wakiangalia nje sura ya nchi iliyokuwa imefunikwa na giza; watu wakarudi nyumbani toka kazini kwao mashambani; seremala akaviacha vyombo vyake, mhunzi akaiacha karakana yake ya kufua vyuma, mfanya biashara akaiacha kaunta [meza] yake. Wanafunzi shuleni wakapewa ruhusa kwenda zao, na watoto wale, huku wakitetemeka, wakatimua mbio kwenda nyumbani kwao. Wasafiri wakatafuta malazi katika nyumba ya mkulima iliyokuwa karibu. ‘Nini kinachokuja?’ kila kinywa na kila moyo ukauliza. Ilionekana kana kwamba tufani ilikuwa karibu kuvuma katika nchi nzima, au kana kwamba siku ya mwisho wa mambo yote imefika.

“Mishumaa ikawashwa; na mioto ya mekoni ikawaka sana kama wakati wa usiku usiokuwa na mbalamwezi katika majira ya kupukutisha (autumn).... Kuku wakaenda kwenye mabanda yao na kulala usingizi, ng’ombe wakajikusanya mbele ya ugo wa malisho na kulia, vyura wakalia kama kinda la ndege, ndege wakaimba nyimbo zao za jioni, na popo wakaruka huku na huku. Lakini wanadamu walijua kwamba usiku ulikuwa haujaja....

“Dk. Nathanaeli Witeka (Nathanael Whittaker), mchungaji wa ‘Kanisa la Tabenakulo’ (Tabernacle Church) mjini Salemu, akaendesha ibada katika nyumba ya kukutania, na kutoa hotuba ambayo katika hiyo alisisitiza kwamba giza lile halikuwa la kawaida. Mikutano ya watu waliokusanyika pamoja ilifanyika na mahali pengine. Mafungu yaliyotumika kwa hotuba za papo kwa papo, bila kubadilika, yalikuwa ni yale yaliyoonekana kuonyesha kwamba giza lile lililandana na unabii wa Maandiko.... Giza lile lilikuwa nene sana muda mfupi tu baada ya saa tano.” - *The Essex Antiquarium*, Aprili, 1899, gombo la 3, Na. 4, ukurasa 53 na 54. “Katika sehemu nyingi sana za nchi lilikuwa kubwa sana wakati wa mchana, kiasi kwamba watu hawakuweza kutaja ni saa ngapi kwa saa zao za mkono au kwa saa kubwa za mezani na ukutani,

wala kula chakula chao, wala kuendesha shughuli zao za nyumbani bila kutumia mwanga wa mishumaa....

“Eneo lililofunikwa na giza lile lilikuwa si la kawaida. Lilionekana mbali kuelekea mashariki hadi Folimauthi (Falmouth). Kuelekea upande wa magharibi lilifika hadi sehemu ya mbali kabisa ya mji wa Konektikati (Connecticut), na mpaka Albani (Albany). Kuelekea kusini, lilionekana katika pwani zile kando ya bahari; na kuelekea kaskazini mpaka yalikofika makazi ya Wamarekani.” - William Gordon, *History of the Rise, Progress, and Establishment of the Independence of the U.S.A.*, gombo la 3, uk. 57.

Ushahidi wa Historia

Giza lile nene sana la siku ile, saa moja au mbili hivi kabla ya jioni, likafuatiwa na mbingu iliyokuwa haina mawingu kwa sehemu fulani, na jua likajitokeza, ingawa bado lilikuwa limefunikwa na ukungu mweusi na mnene. Baada ya kuzama jua, mawingu juu yakaja tena, na ghafula likawa giza.” “Wala giza la usiku ule halikupungua kuwa si la kawaida na la kuogofya kuliko lile la mchana; licha ya giza lile, mwezi karibu wote ukaonekana, hakuna kitu cho chote kilichoweza kutambulikana, isipokuwa kwa msaada fulani wa nuru iliyowashwa na wanadamu, ambayo, ilipoonekana katika nyumba zilizokuwa jirani, na mahali penginepo palipokuwa mbali, ilionekana kama mfano wa giza lile la Misri, lilionekana kana kwamba halipenyeki kabisa na miale ya nuru ile.” - Isaiah Thomas, *Massachusetts Spy*; au, *American Oracle of Liberty*, gombo la 10, Na. 472 (Mei 25, 1780). Alisema hivi yule shahidi aliyeliona tukio lile kwa macho yake: “Wakati ule, mimi sikuweza kujizuia kuwaza kwamba, endapo kila mwanga wa angani ulimwenguni unaotoa nuru yake, ungekuwa umefunikwa katika vivuli visivyoweza kupenywa na nuru au kuondolewa usiwepo kabisa, basi, giza ambalo lingetokea lisingekuwa kamilifu zaidi ya lile.” - *Letter by Dr. Samuel Tenney*, wa Ekseta (Exeter), Hampushaya Mpya (New Hampshire), Desemba, 1785 (katika *Massachusetts Historical Society Collections, 1792*, mfululizo wa kwanza, gombo la 1, uk. 97.) Ingawa mnamo saa tatu ya usiku ule mwezi ulijitokeza wote, “haukuwa na uwezo wo wote wa kuvifukuzilia mbali vivuli vile vilivyokuwa mfano wa mauti.” Baada ya usiku wa manane giza lile likatoweka, na mwezi ule, ulipoonekana kwa mara ya kwanza, ulikuwa kama damu.

Mei 19, 1780 inasimama katika historia kama “Siku ya Giza.’ Tangu wakati ule wa Musa hakuna kipindi cho chote cha giza kinacholingana kwa unene wake, eneo lake lililofunikwa, na muda wa kuwapo kwake, ambacho kimepata kuandikwa katika kumbukumbu. Maelezo ya tukio lile, kama yalivyotolewa na mashahidi walioona kwa macho yao, ni mwangwi tu wa maneno yale ya Bwana, yaliyoandikwa na nabii Yoeli miaka elfu mbili na mia tano kabla ya kutimizwa kwake: “Jua litageuzwa kuwa giza, na mwezi kuwa damu, kabla hajaja hiyo siku ya BWANA iliyo kuu na itishayo.” Yoeli 2:31.

Ishara Zaidi za Marejeo ya Kristo

Kristo alikuwa amewaagiza watu wake kuziangalia dalili hizo za kuja kwake na kufurahi watakapozenia ishara za Mfalme wao ajaye. “Basi mambo hayo yaanzapo kutokea,” alisema, “changamkeni, mkaviinue vichwa vyenu, kwa kuwa ukombozi wenu umekaribia.” Akawaonyesha wanafunzi wake miti iliyokuwa ikitoa maua yake wakati wa majira yale ya kuchipua (Spring), na kuwaambia: “Wakati iishapo kuchipuka, mwaona na kutambua wenyewe ya kwamba majira ya mavuno yamekwisha kuwa karibu. Nanyi kadhalika, mwonapo mambo hayo yanaanza kutokea, tambueni ya kwamba ufalme wa Mungu u karibu.” Luka 21:28,30,31.

Lakini wakati ile roho ya unyenyekevu na kumcha Mungu ndani ya kanisa ilipokuwa imegeuka na kuwa kiburi na kufuata desturi tu, upendo kwa Kristo na imani katika marejeo yake vikapoa. Wakiwa wamezama katika kuipenda dunia na kutafuta anasa, wale waliojiita watu wa Mungu wakapofushwa macho yao wasiweze kuyatambua maagizo yake kuhusu dalili za kuja kwake. Fundisho la Kuja Kwake Mara ya Pili lilikuwa limepuuzwa; Maandiko yaliyohusiana

nalo yakawa yamefichwa kwao kutokana na tafsiri zao potofu, mpaka likawa limepuuzwa kabisa na kusahaulika kwa sehemu kubwa. Jambo hilo hasa lilitokea katika makanisa yale ya Amerika. Uhuru na raha waliyoifurahia watu wa tabaka zote za jamii ile, tamaa yao kuu ya kujipatia mali na kuishi maisha ya anasa, ilikuwa na matokeo ya kuwafanya watumie muda wao wote kwa kujipatia fedha, na kuwa na hamu kubwa ya kutaka kusifiwa na watu na kupewa mamlaka, mambo ambayo yalionekana kana kwamba yalikuwa katika uwezo wa wote kuyapata, yakawafanya watu kuweka mambo yale waliyoyapenda na matumaini yao katika mambo ya maisha haya, na kuiweka mbali sana katika siku zile za mbele siku ile ya kutisha wakati mambo ya wakati huu yatakapokuwa yamepita.

Mwokozi aliwaonyesha wafuasi wake dalili za marejeo yake, alitabiri hali ya kurudi nyuma itakayokuwako kabla tu ya Marejeo yake. Pangekuwapo, kama katika siku zile za Nuhu, na shughuli na msisimko wa biashara ya kidunia pamoja na kutafuta anasa - yaani, kununua kuuza, kupanda, kujenga, kuoza, na kuolewa - na kumsahau Mungu pamoja na yale maisha ya baadaye. Kwa wale watakaoishi wakati ule, onyo lake Kristo ni hili: “Basi, jiangalieni, mioyo yenu isije ikalemewa na ulafi, na ulevi, na masumbufu ya maisha haya; siku ile ikawajia ghafula, kama mtego unasavyo.” “Basi, kesheni ninyi kila wakati, mkiomba, ili mpate kuokoka katika hayo yote yatakatotokea, na kusimama mbele za Mwana wa Adamu.” Luka 21:34,36.

Hali ya kanisa kwa wakati ule imedokezwa katika maneno ya Mwokozi yaliyo katika kitabu cha Ufunuo: “Una jina la kuwa hai, nawe umekufa.” Na kwa wale wanaokataa kuamka kutoka katika uzembe wao wa kujiona wako salama, onyo hili la kutisha limeelekezwa kwao: “Walakini usipokesha, nitakuja kama mwivi, wala hutaijua saa nitakayokuja kwako.” Ufunuo 3:1,3.

Ilikuwapo haja kwamba watu wapate kuamshwa ili waitambue hatari yao; kwamba wapate kuamshwa ili wajiandae kwa matukio ya kutisha yanayoambatana na kufungwa kwa mlango wa rehema. Nabii yule wa Mungu anatangaza hivi: “Siku ya BWANA ni kuu, yenye kitisho sana; naye ni nani awezaye kuistahimili?” Ni nani atakayesimama ajapo yule aliye na “macho safi hata [a]siwezi kuangalia uovu,” wala “[a]siyeweza kutazama ukaidi”? Yoeli 2:11; Habakuki 1:13. Kwa wale wanaopiga makelele, wakisema, “Mungu wangu! Sisi ... tunakujua Wewe,” lakini wamelivunja agano lake na kumkimbilia upesi mungu mwingine, wakiuficha uovu mioyoni mwao, na kuzipenda njia za udhalimu - kwa hao siku ya Bwana ni “giza, wala si nuru, naam, yenye giza sana, wala haina mwanga.” Hosea 8:2,1; Zaburi 16:4; Amosi 5:20. “Kisha itakuwa wakati ule,” asema Bwana, “nitauchunguza Yerusalemu kwa taa; nami nitawaadhibu watu walioganda juu ya sira zao; wasema katika mioyo yao, BWANA hatatenda mema, wala hatatenda mabaya.” Sefania 1:12. “Nami nitaadhibu ulimwengu kwa sababu ya uovu wake, na wenye dhambi kwa sababu ya hatia yao; nami nitaikomesha fahari yao wenye kiburi; nami nitayaangusha chini majivuno yao walio wakali.” Isaya 13:11. “Fedha yao wala dhahabu yao havitaweza kuwaokoa.” “Na huo utajiri wao utakuwa mateka, na nyumba zao zitakuwa ukiwa.” Sefania 1:18,13.

Wito wa Kuamka

Nabii Yeremia akiutazama mbele wakati ule wa kuogofya, alipiga kelele kwa uchungu, akasema: “Naumwa katika moyo wangu wa ndani... Siwezi kunyamaza; kwa sababu umesikia, Ee nafsi yangu, sauti ya tarumbeta, mshindo wa vita. Uangamivu baada ya uangamivu umetangazwa.” Yeremia 4:19,20.

“Siku ile ni siku ya ghadhabu, siku ya ukiwa, siku ya giza na utusitusi, siku ya mawingu na giza kuu, siku ya tarumbeta na ya kamsa.” Sefania 1:15,16. “Tazama, siku ya BWANA inakuja,... ili iifanye nchi kuwa ukiwa, na kuwaharibu watu wake, wenye dhambi, wasikae ndani yake.” Isaya 13:9.

Kwa kuzingatia siku ile kuu, Neno la Mungu, kwa lugha nzito na yenye kuvutia linawataka watu wa Mungu kuamka toka katika usingizi mzito wa kiroho na kuutafuta uso wake kwa toba na unyenyekevu: “Pigeni tarumbeta katika Sayuni, pigeni kelele katika mlima wangu mtakatifu;

wenyeji wote wa nchi na watetemeke; kwa maana siku ya BWANA inakuja. Kwa sababu inakaribia.” “Takaseni saumu, kusanyeni kusanyiko kuu; kusanyeni watu, litakaseni kusanyiko, kusanyeni wazee, kusanyeni watoto,... Bwana arusi na atoke chumbani mwake, na bibi arusi katika hema yake. Hao makuhani, wahudumu wa BWANA, na walie kati ya patakatifu na madhabahu.” “Nirudieni mimi kwa mioyo yenu yote, na kwa kufunga, na kwa kulia, na kwa kuombolea; rarueni mioyo yenu, wala si mavazi yenu, mkamrudie BWANA, Mungu wenu; kwa maana yeye ndiye mwenye neema, amejaa huruma; si mwepesi wa hasira, ni mwingi wa rehema, naye hughairi mabaya.” Yoeli 2:1,15-17,12,13.

Ili kuwaandaa watu kusimama katika siku ile ya Mungu, kazi kubwa ya matengenezo ilipaswa kufanyika. Mungu aliona kwamba wengi miongoni mwa wale waliojiita watu wake walikuwa hawajengi kwa umilele, na kwa rehema zake alikuwa karibu kupeleka ujumbe wake wa onyo ili kuwaamsha toka katika usingizi wao mzito unaowazubaisha na kuwafanya wajitayarisha kwa marejeo yake Bwana.

Onyo hilo linapatikana katika Ufunuo 14. Hapo upo ujumbe wa aina tatu unaowakilishwa kana kwamba unahubiriwa na viumbe wale wa mbinguni [malaika] na kufuatiwa bila kukawia na marejeo yake Mwana wa Adamu kuja kuvuna “mavuno ya nchi.” La kwanza katika maonyo hayo linatangaza hukumu inayokaribia kuja. Nabii huyo aliona malaika akiruka “katikati ya mbingu, mwenye Injili ya milele, awahubiri hao wakao juu ya nchi, na kila taifa na kabila na lugha na jamaa, akasema kwa sauti kuu, Mcheni Mungu, na kumtukiza, kwa maana saa ya hukumu yake imekuja. Msjudieni yeye aliyezifanya mbingu na nchi na bahari na chemchemi za maji.” Ufunuo 14:6,7.

Ujumbe huo unatangazwa kuwa ni sehemu ya *Injili ya Milele*.” Kazi ya kuihubiri Injili hawajakabidhiwa malaika, bali imekabidhiwa kwa wanadamu. Malaika watakatifu wametumiwa kuiongoza kazi hiyo, chini ya usimamizi wao yapo yale matapo [makundi] makuu yanayoshughulika na wokovu wa wanadamu; lakini kutangaza kwenyewe hasa kwa injili hiyo kunafanywa na watumishi wake Kristo walio juu ya dunia hii.

Watu wale waaminifu, waliokuwa watiifu kwa misukumo ya Roho wa Mungu na mafundisho ya Neno lake, walikuwa hawana budi kulitangaza onyo hilo kwa ulimwengu. Walikuwa ni wale waliokuwa wamelizingatia lile “neni la unabii lililo imara,” yaani, ile “taa ing’ayo mahali penye giza, mpaka kutakapopambazuka, na nyota ya asubuhi [Kristo – Ufu. 22:16] kuzuka mioyoni mw[ao].” 2 Petro 1:19. Walikuwa wakitafuta maarifa ya kumjua Mungu kuliko hazina zote zilizositirika, wakihesabu kuwa ni “bora kuliko biashara ya fedha, na faida yake ni nyingi kuliko dhahabu safi.” Mithali 3:14. Naye Bwana aliwafunulia mambo makuu ya ufalme wake. “Siri ya BWANA iko kwao wamchao, naye atawajulisha agano lake.” Zaburi 25:14.

Ujumbe Uliotangazwa na Watu Waliokuwa Duni Zaidi

Wale waliojua kweli hii na kujishughulisha katika kuitangaza hawakuwa wanatheolojia wasomi. Hao [wanatheolojia wasomi], kama wangukuwa walinzi waaminifu, wenye bidii na maombi katika kuyachunguza Maandiko, wangukuwa wameyajua majira yale ya usiku [Isa. 21:11,12]; unabii ungekuwa umewafunulia matukio yale yaliyokuwa karibu kutokea. Lakini hawakuikalia nafasi ile, na ujumbe ule ukatolewa na watu duni sana. Alisema hivi Yesu: “Enendeni maadamu mnayo nuru hiyo, giza lisije likawaweza.” Yohana 12:35. Wale wanaogeuka na kuipa kisogo nuru hiyo ambayo Mungu ameitoa, au wale wanaoacha kuitafuta inapokuwa mahali pale wawezapo kuipata, huachwa gizani. Lakini Mwokozi wetu anatangaza, anasema: “Yeye anifuataye hatakwenda gizani kamwe, bali atakuwa na nuru ya uzima.” Yohana 8:12. Yeye aliye na kusudi moja nyofu, atafutaye kufanya mapenzi ya Mungu, akiizingatia kwa bidii nuru iliyotolewa kwake tayari, atapokea nuru kubwa zaidi; kwa mtu kama huyo nyota fulani yenye mng’aro wa mbinguni itatumwa ili kumwongoza katika kweli yote.

Wakati ule wa kuja kwake Kristo mara ya kwanza, makuhani na waandishi wa Mji ule Mtakatifu, waliokabidhiwa mausia ya Mungu, wangeweza kuzitambua dalili za nyakati zile na kutangaza kuja kwa yule Aliyehidiwa [Masihi]. Unabii wa Mika ulipataja mahali pa kuzaliwa

kwake; Danieli aliutaja wakati halisi wa kuja kwake. Mika 5:2; Danieli 9:25. Mungu aliwakabidhi unabii huo viongozi wale wa Kiyahudi; hawakuwa na udhuru wa kutokujua, wala kutowatangazia watu kwamba kuja kwake Masihi kulikuwa kumekaribia. Ujinga wao ulikuwa ni matokeo ya kupuuzia kwao kulikowaletea dhambi. Wayahudi walikuwa wanajenga makaburi ya manabii wa Mungu waliouawa, wakati ule ule walikuwa wanatoa heshima zao kwa wakuu wa nchi, wakawa wanawasujuda watumishi wa Shetani. Wakiwa wamezama katika tamaa zao za kutaka makuu kwa kuwania vyeo na mamlaka miongoni mwa wanadamu, wakasahau kabisa sifa zile bora sana walizopewa na Mfalme yule wa mbinguni.

Kwa shauku kuu, iliyojaa kicho, wazee wale wa Israeli wangukuwa wanajifunza habari zile zilizohusu mahali, wakati, na mazingira ya tukio lile kuu kabisa katika historia ya ulimwengu huu - yaani, kuja kwake Mwana wa Mungu kutimiza ukombozi wa mwanadamu. Watu wote wangukuwa wanakesha na kungoja ili wawe miongoni mwa watu wale wa kwanza kumkaribisha Mkombozi wa ulimwengu. Lakini, tazama, pale Bethlehemu wasafiri wale wawili waliokuwa wamechoka sana, kutoka vilima vile vya Nazareti, wakatembea urefu wote wa mtaa ule mwembamba hadi mwisho wa mashariki wa mji ule, wakitafuta bila mafanikio mahali pa kupumzikia na kupata hifadhi yao usiku ule. Hakuna milango iliyofunguliwa kuwapokea. Katika kibanda kibovu cha kimaskini kilichojengwa kwa ajili ya ng'ombe, hatimaye wakapata mahali salama pa kupumzikia, na mahali pale ndipo alipozaliwa Mwokozi wa ulimwengu.

Habari Njema

Malaika wa mbinguni walikuwa wameuona utukufu aliokuwa nao Mwana wa Mungu pamoja na Baba yake kabla ya ulimwengu huu kuwako, nao walitazamia kwa hamu kubwa kwamba kule kuonekana kwake duniani kungekuwa kama tukio lenye furaha kubwa sana kwa watu wote. Malaika wakateuliwa kupeleka habari njema za furaha kwa wale waliokuwa tayari kuzipokea na ambao kwa furaha wangewajulisha wakazi wa ulimwengu huu. Kristo alijidhili na kuchukua asili ya mwanadamu; alitarajiwa kustahimili uzito upitao kiasi wa huzuni wakati wa kuitoa nafsi yake kama sadaka ya dhambi; lakini malaika walitamani kwamba hata katika kujidhili kwake, Mwana yule wa Aliye juu, apate kuonekana mbele ya wanadamu katika ukuu na utukufu wake unaostahili kwa tabia yake. Je, wakuu wa dunia wangeweza kukusanyika katika mji ule mkuu wa Israeli kumpokea kwa furaha wakati wa kuja kwake? Je, majeshi mengi ya malaika yangeweza kumwonyesha kwa kundi lile lililotazamia kumwona?

Malaika mmoja anaitembelea nchi ile ili kuona ni akina nani walio tayari kumpokea Yesu. Lakini hawezi kutambua dalili zo zote kwao za kumtazamia. Hasikii sauti yo yote ya sifa na shangwe inayoonyesha kwamba kipindi cha kuja kwake Masihi kimekaribia. Malaika yule, kwa muda fulani, anaruka juu ya mji ule mteule na juu ya hekalu lile ambalo ndani yake kuwako kwake Mungu kulikuwa kukionekana katika vizazi vingi; lakini hata humo anaiona hali ile ile ya kutojali. Makuhani wale, katika fahari na makuu yao, wanatoa sadaka zilizojajisiwa katika hekalu lile. Kwa sauti kuu Mafarisayo wanawahutubia watu au kutoa maombi yao ya kujikinai [kujisifu] katika pembe za njia. Katika majumba ya kifalme, katika mikusanyiko ya wanafalsafa, katika shule zile za Marabi [Waalimu], wote vile vile hawana habari na ukweli huo wa ajabu ambao umeijaza furaha na sifa mbingu yote - kwamba Mkombozi wa wanadamu yu karibu kuonekana duniani.

Hakuna ushahidi wo wote unaoonyesha kwamba Kristo anatazamiwa kutokea, wala hakuna maandalizi yo yote kwa ajili ya huyo Mkuu wa Uzima. Kwa mshangao mkubwa yule mjumbe wa mbinguni yu karibu kurudi mbinguni akiwa na bahari mbaya sana, ndipo anakigundua kikundi cha wachungaji wa kondoo wanaoichunga mifugo yao usiku, hao, wanapoangaza macho yao kwenye mbingu zile za nyota, wanautafakari unabii wa Masihi ajaye, na kutamani kuja kwake Mkombozi yule wa ulimwengu. Hapa kuna kikundi kilicho tayari kuupokea ujumbe ule wa mbinguni. Na ghafula malaika yule wa Bwana anatokea, akiwatangazia habari ile ya furaha kuu. Utukufu wa mbinguni unauangaza uwanda ule wote, idadi kubwa isiyohesabika ya malaika inaonekana, na kana kwamba furaha ile ilikuwa kubwa mno kwao kiasi kwamba malaika mmoja

alipaswa kuileta kutoka mbinguni, sauti zile nyingi zinaanza kuimba wimbo wa sifa kwa Mungu, ambao siku moja mataifa yote ya wale waliokombolewa yataimba: “Atukuzwe Mungu juu mbinguni, Na duniani iwe amani kwa watu aliowaridhia.” Luka 2:14.

Lo! hilo ni fundisho gani la kisa cha ajabu kilichotokea kule Bethlehemu! Jinsi gani linakemea kutokuamini, kiburi, na kujitosheleza kwetu. Jinsi gani linatuonya sisi kuwa macho na kosa baya sana la kutokujali kwetu, ili nasi pia tusije tukashindwa kuzitambua dalili za nyakati, na hivyo kushindwa kujua siku ya kujiliwa kwetu.

Haikuwa juu ya vilima vile vya Yudea peke yake, sio tu miongoni mwa wachungaji wale duni wa kondoo, malaika wale walikuwa wamewakuta wakeshaji waliotazamia kuja kwake Masihi. Katika nchi ile ya kishenzi [kipagani] walikuwako pia wale waliomtazamia kwamba atakuja; walikuwa ni watu wenye hekima, matajiri na wenye vyeo, wanafalsafa wale wa Mashariki. Wakiwa wanafunzi wa maumbile, Mamajusi wale walikuwa wamemwona Mungu katika kazi za mikono yake. Toka katika Maandiko ya Kiebrania walikuwa wamejifunza kwamba Nyota itatokea katika Yakobo [Hes. 24:17] na kwa shauku yao nyingi walikungojea kuja kwake, yeye ambaye asingekuwa tu “Faraja ya Israeli,” bali “Nuru ya kuwa mwangaza wa Mataifa,” na “kuwa wokovu hata mwisho wa dunia.” Luka 2:25,32; Matendo 13:47. Walikuwa ni watafutaji wa ile nuru, na nuru toka kwenye kile kiti cha enzi cha Mungu ikawaangazia njia ya miguu yao. Wakati wamefunikwa na giza wale makuhani na waalimu wa Yerusalemu, yaani, wale walinzi na wafafanuaaji wa ile kweli waliokuwa wameteuliwa, nyota ile iliyotumwa kutoka mbinguni ikawaongoza wageni hao Wamataifa hadi mahali pa kuzaliwa Mfalme yule mpya aliyekuwa amezaliwa [Mt. 2:1,2,9-12].

Ni Kwa Hao Wamtazamiao

Ni kwa hao “wamtazamiao” Kristo “atatokea mara ya pili, pasipo dhambi, ... kwa wokovu” wao. Waebrania 9:28. Kama zilivyokuwa habari zile za kuzaliwa kwake Mwokozi, ujumbe wa kuja kwake mara ya pili haujakabidhiwa kwa viongozi wa dini wanaoawaongoza watu. Walikuwa wameshindwa kuhifadhi uhusiano wao na Mungu, na kuikataa nuru ile iliyotoka mbinguni; kwa hiyo, wao hawakuwamo katika hesabu ya wale anaowaeleza mtume Paulo, anasema: “Bali ninyi, ndugu, hammo gizani, hata siku ile iwapate kama mwivi. Kwa kuwa ninyi nyote mmekuwa wana wa nuru, na wana wa mchana; sisi si wa usiku, wala wa giza.” 1 Wathesalonike 5:4,5.

Watu Wamelala Usingizi

Walinzi walio juu ya kuta za Sayuni wangukuwa wa kwanza kupata habari za kuja kwake Mwokozi, wangukuwa wa kwanza kupaza sauti zao na kutangaza kwamba yu karibu, wangukuwa wa kwanza kuwaonya watu ili wajiandae kwa kuja kwake. Lakini walikuwa wamekaa raha mustarehe, wakiota ndoto za amani na salama, wakati watu walipokuwa wamelala usingizi katika dhambi zao. Yesu aliliona kanisa lake, kama mtini usiozaa matunda, uliojaa majani ya udanganyifu [unafiki], lakini likiwa halina matunda. Palikuwa na kujigamba kwingi kwamba wao wanashika taratibu zote za dini, wakati roho ya unyenyekevu wa kweli, toba, na imani - mambo pekee ambayo yangeweza kuifanya huduma yao ipate kukubaliwa na Mungu - yalikosekana. Badala ya matunda ya Roho kilionekana kiburi, kushikilia desturi, kujisifu bure, uchoyo, ukandamizaji. Kanisa lile lililokuwa linarudi nyuma likafumba macho yake lisizione dalili za nyakati zile. Mungu hakuwaacha, wala kuruhusu uaminifu wake kushindwa; lakini wao wakamwacha, na kujitenga mbali na upendo wake. Walipokataa kutekeleza masharti, ahadi zake kwao hazikutimizwa.

Hayo ndiyo matokeo ya hakika ya kupuuzia kuthamini na kuikuza nuru na upendeleo atao Mungu. Kanisa lisipofuata na kuendelea na maongozi ya Mungu yanayofunuliwa kwao, wasipokubali kila mwale wa nuru, wasipotekeleza kila jukumu linaloweza kufunuliwa kwao, basi, dini yao bila shaka itashuka hadhi yake na kuwa tu ya kuadhimisha taratibu za dini, kisha

ile roho ya utauwa halisi itatoweka. Ukweli huo umerudiwa tena na tena kuelezwa kwa mifano katika historia ya kanisa. Mungu anataka kwa watu wake *matendo yatokanayo na imani na utii* kulingana na mibaraka na haki zake anazowapa. *Utii* unahitaji kujitolea mhanga na kubeba msalaba; hii ndiyo maana wengi mno miongoni mwa wale wanaojiita wafuasi wake Kristo walikataa kuipokea nuru ile iliyotoka mbinguni, tena, kama wale Wayahudi wa zamani, wao hawakuyajua majira ya kujiliwa kwao. Luka 19:44. Kwa sababu ya kiburi chao na kutokuamini kwao, Bwana akapita kando yao na kuifunua kweli yake kwa wale ambao, kama wachungaji wale wa kondoo wa Bethlehemu na Mamajusi wale wa Mashariki, walikuwa wameizingatia nuru yote waliyokuwa wameipokea.

SURA YA 18

Nuru Mpya Katika Ulimwengu Mpya

Mkulima mmoja mwenye heshima na moyo mnyofu, aliyekuwa ameongozwa kuwa na mashaka na mamlaka ya Mungu iliyomo katika Maandiko, lakini ambaye kwa dhiti alitamani sana kujua ile kweli, alikuwa ndiye mtu aliyechaguliwa na Mungu kwa njia ya pekee ili kuongoza katika kutangaza habari ya kuja kwa Kristo mara ya pili. Kama Wanamatengenezo wengine wengi, Wiliamu Mila (William Miller), mapema katika maisha yake, alikuwa amepambana na umaskini na hivyo alikuwa amejifunza mafundisho makuu ya kufanya kazi kwa bidii na kujinyima. Watu wa familia ile alikotoka walikuwa na tabia ya kujitegemea, roho ya kupenda uhuru, walikuwa na uwezo wa kustahimili na uzalendo motomoto - sifa hizo pia zilikuwa zimejitokeza katika tabia yake. Baba yake alikuwa kaptani katika jeshi lile la Mapinduzi, na kujitolea mhanga kwake alikofanya katika jitihada zake pamoja na mateso yake ya kipindi kile cha dhoruba kunaweza kuonekana katika mazingira yale ya dhiki katika maisha ya mwanzo ya huyo Mila.

Alikuwa na mwili wenye afya kamili, na hata katika utoto wake alionyesha uwezo wake wa kiakili usio wa kawaida. Alipozidi kukua, hali hiyo ilijionyesha dhahiri. Akili yake ilikuwa inafanya kazi na imekua vizuri, tena alikuwa na kiu kali ya kupata maarifa. Japo hakufaidi kupata manufaa ya elimu ya Chuo, kupenda kwake kusoma, na tabia yake ya kuwa makini katika kutafakari kwake na uhakiki wake wa karibu sana wa mambo mbalimbali, mambo hayo yalimfanya awe mtu mwenye busara na mwenye maoni mapana. Alikuwa na tabia njema isiyo na lawama na sifa za kutamanika, kwa kawaida alikuwa anaheshimika kwa unyofu wake, uangalifu wake katika kutumia fedha, na ukarimu wake. Kwa sababu ya bidii yake na welekevu wake alijipatia ustadi mapema, ingawa mazoea yake ya kujifunza bado yalidumishwa. Alikalia vyeo mbalimbali vya serikali na jeshi, akiwa na sifa zinazotakiwa, na njia za kupata mali na heshima zilionekana zimefunguliwa kwake.

Mama yake alikuwa ni mwanamke mcha Mungu anayetumainiwa, na utotoni yeye [Wiliamu Mila] alikuwa chini ya mivuto ya kidini. Walakini, mapema katika utoto wake alitupwa katika jamii ya watu wanaoamini kuwako kwa Mungu, lakini wanaokataa ufunuo wake [deists], ambao mvuto wao ulikuwa na nguvu nyingi zaidi kwake kutokana na ukweli kwamba walikuwa ni raia wema sana, na watu wenye tabia ya upole na ukarimu. Wakiishi, kama vile walivyoishi, katikati ya taasisi za Kikristo, tabia zao kwa kiwango fulani zilikuwa zimefanana na mazingira yao. Kwa uzuri wao uliwapatia heshima na imani kwa watu, waliwiwa na Biblia; na hata hivyo vipawa vile vizuri vilitumiwa vibaya sana kiasi cha kuweza kutoa mvuto wake wenye nguvu dhidi ya Neno la Mungu. Kwa kushirikiana na watu wale, Mila alishawishiwa kuiga fikra zao. Tafsiri za Maandiko zilizokuwapo wakati ule zilileta matatizo yaliyoonekana kwake kuwa ni makubwa sana; lakini imani yake ile mpya, japo ilikuwa inaiweka Biblia kando, haikutoa cho chote kilicho bora kuchukua mahali pake, naye akawa mbali na maoni yale kwa takriban miaka kumi na miwili hivi. Lakini alipofikia umri wa miaka thelathini na minne, Roho Mtakatifu aliugusa moyo wake na kumpa hisia ya kuitambua hali yake kama mwenye dhambi. Katika imani yake ile ya kwanza, hakupata uhakika wo wote kama furaha itakuwako baada ya kaburi. Mambo ya baadaye yakawa giza na ya kuhuzunisha kwake. Baadaye alipozikumbuka hisia zake alizokuwa nazo kwa wakati ule, alisema hivi:

“Kuangamizwa lilikuwa ni wazo lisilovutia sana na la kushusha moyo, na kutoa hesabu [kuwajibika] hakika kungekuwa ni maangamizi kwa wote. Mbingu zilikuwa kama shaba nyeupe juu yangu, na nchi kama chuma chini ya miguu yangu. Milele - maana yake nini? Na mauti - kwa nini ilikuwapo? Kadiri nilivyozidi kufikiri na kutafuta sababu, ndivyo nilivyozidi kwenda mbali na ufafanuzi wangu. Nikajaribu kuacha kufikiri, lakini mawazo yangu hayakuweza kudhibitiwa, nilikuwa wa kusikitikiwa kweli, ila mimi sikujua sababu yake. Nikanung'unika na kulalamika, lakini sikujua dhidi ya nani nilifanya vile? Nilijua kwamba palikuwa na makosa, lakini sikujua kwa jinsi gani au wapi niweze kuipata haki. Niliomboleza, lakini bila kuwa na tumaini.”

Mila Ampata Rafiki

Aliendelea kuwa katika hali ile kwa miezi mingi kidogo. “Ghafula,” anasema yeye, “tabia ya Mwokozi ikaonekana wazi moyoni mwangu. Ilionekana kana kwamba yamkini alikuwako mmoja aliyekuwa mwema na mwenye huruma kiasi cha yeye mwenyewe kulipa fidia kwa dhambi zetu, na kwa njia hiyo kutuokoa sisi toka katika adhabu ya dhambi zetu. Mara hiyo nikaona kwamba bila shaka huyo alikuwa ni mwema jinsi gani, tena nikawaza kwamba mimi mwenyewe ningeweza kujitupa mikononi mwake huyo na kutegemea rehema yake. Lakini swali likazuka, Yawezekanaje kuthibitisha kama huyo mmoja alikuwa yuko? Kando ya Biblia niliona kwamba nisingeweza kupata ushahidi wa wote wa kuwako kwake Mwokozi kama huyo, au hata kuwako kwa maisha yale ya baadaye....

“Nikaona kwamba Biblia ilimfunua Mwokozi kama huyo niliyemhitaji; nami nikafadhaika kuona jinsi kitabu hicho kisichovuviwa ambavyo kingeweza kutoa kanuni zilizokuwa kamilifu kabisa kukidhi mahitaji ya ulimwengu ulioanguka [dhambini]. Nikalazimika kukubali kwamba Maandiko hayo bila shaka ni ufunuo unaotoka kwa Mungu. Yakawa ndiyo furaha yangu; na ndani ya Yesu nikampata rafiki. Mwokozi akawa kwangu bora miongoni mwa kumi elfu, na Maandiko, ambayo zamani yalikuwa giza kwangu na yanayojikanusha yenyewe, sasa yakawa taa ya miguu yangu na mwanga wa njia yangu. Moyo wangu ukatulua na kutosheka. Nikamwona Bwana Mungu kuwa ni Mwamba katikati ya bahari ya maisha. Biblia sasa ikawa ni somo langu kuu, nami naweza kusema kweli kwamba niliichunguza kwa furaha kubwa. Nikagundua kwamba nusu yake ilikuwa haijapata kusimuliwa kwangu kamwe. Nikastaajabu kwa vipi nilikuwa sijauona uzuri na utukufu wake kabla ya wakati huo, nami nikashangaa sana kwamba mimi niliweza kuikataa. Nikaona kila kitu kimefunuliwa humo ambacho moyo wangu ungetamani kujua, na tiba kwa kila ugonjwa wa roho. Nilipoteza hamu yote ya kusoma maandiko yale mengine, na kuushughulisha moyo wangu ili kujipatia hekima toka kwa Mungu.” - S. Bliss, *Memoirs of Wm. Miller*, ukurasa wa 65 hadi 67.

Mila akaikiri imani yake hadharani katika dini ile aliyokuwa ameidharau. Lakini rafiki zake makafiri hawakuwa walegevu kuleta mbele yake hoja zote ambazo yeye mwenyewe mara nyingi alizisisitiza dhidi ya mamlaka ya Mungu katika Maandiko. Wakati ule hakuwa tayari kuzijibu; lakini aliwaza kwamba kama Biblia ni ufunuo utokao kwa Mungu, basi, ni lazima iweze kupatana yenyewe; na ya kwamba kwa kuwa ilitolewa kwa mafundisho kwa ajili ya mwanadamu, basi, ni lazima ikubaliane na ufahamu wake. Akadhamiria kujifunza Maandiko yeye mwenyewe na kuhakikisha kama kila ukinzani unaoonekana wazi usingeweza kusuluhishwa humo.

Ufahamu Wake Unakuwa Safi

Akajitahidi kuweka kando maoni yote aliyokuwa nayo siku za nyuma, na kuacha kutumia tafsiri zilizotolewa katika vitabu (commentaries), akalinganisha andiko na andiko kwa msaada wa mafungu yaliyowekwa kando-kando ya kurasa za Biblia (pambizo) na kwa kutumia kamusi ya mafungu (concordance). Aliufuatia uchunguzi wake ule kwa njia ya kudumu na kwa kutumia mbinu iliyojengwa juu ya utaratibu maalum; akianza na Mwanzo, na kusoma fungu kwa fungu, na kwenda haraka zaidi ya uwezo wake wa kuelewa maana ya vifungu kadhaa vilivyofunuliwa kwake ili kumwondolea aibu yote [ambayo ingeweza kumpata baadaye]. Alipopata jambo lo lote lililokuwa giza kwake, ilikuwa ni desturi yake kulilinganisha na kila fungu jingine lililonekana kuhusiana kwa njia yo yote na jambo lililokuwa linafikiriwa kwa wakati ule. Kila neno liliruhusiwa kuwa na uzito wake unaostahili juu ya somo la fungu lile, na kama maoni yake yalipatana na kila kifungu kilichoongelea jambo lile lile, basi, kwake tatizo lile likawa limekoma kuwa tatizo. Hivyo kila alipokutana na kifungu kilichokuwa kigumu kwake kukielewa alipata maelezo yake katika sehemu nyingine ya Maandiko. Alipokuwa akijifunza kwa maombi ya dhati ili kupewa nuru toka kwa Mungu, kile kilichoonekana kwake zamani kuwa ni giza katika ufahamu wake kikawa kinaeleweka waziwazi. Akauonja ukweli wa maneno haya ya Mtunga Zaburi: “Kufafanusha maneno yako kwatia nuru, na kumfahamisha mjinga.” Zaburi 119:130.

Kwa hamu kubwa sana akajifunza vitabu vya Danieli na Ufunuo akizitumia kanuni zile zile za tafsiri kama katika Maandiko yale mengineyo, na, kwa furaha yake kubwa, aligundua kwamba mifano ile ya unabii iliyotumika iliweza kueleweka. Aliona kwamba unabii, kwa kadiri ulivyoweza kutimizwa, ulikuwa umetimizwa neno kwa neno; kwamba mafumbo yote mbalimbali, mithali, hadithi zenye mafundisho, mifano, na kadhalika, mambo hayo yalikuwa yameelezwa kwa maneno yale yaliyokuwa karibu sana nayo, au lugha ile ya mafumbo iliyotumika pale ilikuwa imefafanuliwa katika Maandiko mengine, na ikiwa imefafanuliwa hivyo, ilipaswa kueleweka kwa maana yake halisi. “Hivyo mimi nikaridhika,” anasema, “kwamba Biblia ni mfumo wa kweli zilizofunuliwa waziwazi mno na kwa urahisi, kiasi kwamba hata mtu asafiriye ajapokuwa mjinga, asiweze kupotea ndani yake.” - Bliss, ukurasa wa 70. Kukipata kiungo baada ya kiungo cha mnyororo wa ile kweli kukawa ndiyo thawabu ya juhudi zake, alipozifuatilia nyayo za mikondo mikuu ya unabii. Malaika wa mbinguni walikuwa wanayaongoza mawazo yake na kumfunulia Maandiko yale katika ufahamu wake.

Ngano na Magugu

Akizingatia jinsi unabii mwingi ulivyokuwa umetimizwa katika siku zile za nyuma kama kigezo, ambacho kwacho angeweza kupima kutimizwa kwa unabii ule uliokuwa mbele zaidi, alitosheka kwamba maoni yaliyopendwa na watu wengi ya utawala wa kiroho wa Kristo - yaani, utawala wake hapa duniani wa milenia (miaka elfu moja) kabla ya mwisho wa ulimwengu huu - hayakuungwa mkono na Neno la Mungu. Fundisho hilo, lililoyaelekeza macho ya watu kwenye kipindi kile cha miaka elfu moja ya haki na amani kabla ya kuja kimwili kwa Bwana, liliziweka mbali sana hofu kuu za siku ile ya Mungu. Lakini, japokuwa linaweza kuwa linapendeza sana, kama vile lilivyo, liko kinyume na mafundisho yake Kristo pamoja na yale ya Mitume wake, waliotangaza kwamba ngano na magugu havina budi kukua pamoja mpaka siku ya mavuno, yaani, mwisho wa dunia; kwamba “wabaya na wadanganyaji wataendelea, na kuzidi kuwa waovu,” kwamba katika “siku za mwisho kutakuwako nyakati za hatari,” na ya kwamba ufalme wa giza utaendelea kuwako mpaka wakati wa marejeo yake Bwana na kwamba utaangamizwa kabisa kwa pumzi ya kinywa chake na kuangamizwa kwa ufunuo wa kuwapo kwake. Mathayo 13:30,38-41; 2 Timotheo 3:13,1; 2 Wathesalonike 2:8.

Fundisho Ambalo Halikushikwa na Kanisa la Mitume

Fundisho lile la kuongolewa kwa ulimwengu mzima pamoja na utawala wa kiroho wa Kristo halikushikwa na Kanisa lile la Mitume. Halikukubalika kwa kawaida na Wakristo mpaka karibu na mwanzo wa karne ile ya kumi na nane. Kama lilivyo fundisho jingine lo lote la uongo, matokeo yake yalikuwa mabaya. Liliwafundisha watu kuyatazamia marejeo yake Bwana mbali sana katika siku zile za mbele, na kuwazuia wasiweze kuzizingatia dalili zilizokuwa zinatangaza kuja kwake kulikokuwa kunakaribia. Liliamsha hisia ya kujitumainia wenyewe na kujiona wako salama, mambo ambayo hayakuwa na msingi mzuri, tena yaliwafanya wengi kupuuzia kufanya maandalizi muhimu ili kukutana na Bwana wao.

Mila aligundua kwamba kuja kwake Kristo kimwili kulifundishwa waziwazi kati Maandiko. Asema hivi Paulo: “Kwa sababu Bwana mwenyewe atashuka kutoka mbinguni pamoja na mwaliko, na sauti ya malaika mkuu [Kristo – Yn. 5:25-28], na parapanda ya Mungu.” 1 Wathesalonike 4:16. Na Mwokozi anatangaza hivi: “Nao *watamwona* Mwana wa Adamu akija juu ya mawingu ya mbinguni pamoja na nguvu na utukufu mwingi.” “Kwa maana kama vile umeme utokavyo mashariki ukaonekana hata magharibi, hivyo ndivyo kutakavyokuwa kuja kwake Mwana wa Adamu.” Mathayo 24:30,27. Ataandamana na majeshi yote ya mbinguni. “Atakapokuja Mwana wa Adamu katika utukufu wake, na malaika watakatifu wote pamoja naye.” Mathayo 25:31. “Naye atawatuma malaika zake pamoja na sauti kuu ya parapanda, nao watawakusanya wateule wake.” Mathayo 24:31.

Hapo atakapokuja wafu wenye haki watafufuliwa, na wenye haki walio hai watabadilishwa. “Hatutalala [hatutakufa] sote,” asema Paulo, “lakini sote tutabadilika, kwa dakika moja, kufumba na kufumbua, wakati wa parapanda ya mwisho; maana parapanda italia, na wafu watafufuliwa, wasiwe na uharibifu, nasi tutabadilika. Maana sharti huu uharibikao uvae kutokuharibika, nao huu wa kufa uvae kutokufa.” 1 Wakorintho 15:51-53. Kisha katika Waraka wake kwa Wathesalonike, baada ya kueleza habari za marejeo ya Bwana, anasema hivi: “Nao waliokufa katika Kristo watafufuliwa kwanza. Kisha sisi tulio hai, tuliosalia, tutanyakuliwa pamoja nao katika mawingu, ili tumlaki Bwana hewani; na hivyo tutakuwa pamoja na Bwana milele.” 1 Wathesalonike 4:16,17.

Mpaka hapo atakapokuja Kristo mwenyewe ndipo watu wake watakapoupokea ufalme. Mwokozi alisema: “Hapo atakapokuja Mwana wa Adamu katika utukufu wake, na malaika watakatifu wote pamoja naye, ndipo atakapoketi katika kiti cha utukufu wake; na mataifa yote watakusanyika mbele zake; naye atawabagua kama vile mchungaji abaguavyo kondoo na mbuzi; atawaweka kondoo mkono wake wa kuume, na mbuzi mkono wake wa kushoto. Kisha Mfalme atawaambia wale walioko mkono wake wa kuume, Njoni, mliobarikiwa na Baba yangu, urithini ufalme mliowekewa tayari tangu kuumbwa ulimwengu.” Mathayo 25:31-34. Tumeona katika Maandiko yaliyokwisha kutolewa nyuma ya kwamba hapo ajapo Mwana wa Adamu, wafu wanafufuliwa wasiweze kupatikana na uharibifu tena, na wale walio hai wanabadilishwa. Kwa badiliko hilo kubwa wanaandaliwa kuupokea ule ufalme, kwa maana Paulo asema hivi: “Nyama na damu haziwezi kuurithi ufalme wa Mungu; wala uharibifu kurithi kutokuharibika.” 1 Wakorintho 15:50. Mwanadamu katika hali yake ya sasa anakufa, anaharibika; lakini ufalme wa Mungu utakuwa hauharibiki, yaani, utadumu milele. Kwa hiyo, mwanadamu katika hali yake ya sasa hawezi kuingia katika ufalme wa Mungu. Lakini hapo Yesu ajapo, anawapa watu wake mwili usiokufa; kisha anawaita kuurithi ufalme ule, ambao mpaka sasa wao wamekuwa ni warithi tu wanaostahili.

Ushahidi wa Aina Nyingine

Hayo pamoja na Maandiko mengine yalimhakikishia Mila mawazoni mwake ya kwamba matukio yale yaliyokuwa yakitarajiwa na watu wote kutokea kabla ya marejeo yake Kristo, kama vile utawala wa amani wa ulimwengu mzima na kuusimamisha ufalme wa Mungu ulimwenguni, mambo hayo yangetokea baada ya kuja kwake mara ya pili. Zaidi ya hayo, dalili zote za nyakati na hali ya ulimwengu vililandana na maelezo ya unabii wa siku za mwisho. Alilazimika kufikia hitimisho, kwa kujifunza Maandiko peke yake, kwamba kipindi kilichotolewa cha kuendelea kuwako kwa dunia hii katika hali yake ya sasa kilikuwa kinakaribia kuufikia mwisho wake.

“Ushahidi mwingine ulioyageuza sana mawazo yangu,” anasema, “ulikuwa ni ule mpangilio wa miaka na matukio yake [uliodhihirishwa] katika Maandiko hayo.... Niligundua kwamba matukio yaliyotabiriwa, ambayo yalikuwa yametimizwa katika siku za nyuma, mara nyingi yalitokea katika muda ule ule uliopangwa. Miaka ile mia moja na ishirini iliyofika kwenye Gharika (Mwanzo 6:3); siku zile saba ambazo zilikuwa hazina budi kuja kabla ya ile gharika], pamoja na siku zile arobaini zilizotabiriwa kunyesha mvua (Mwanzo 7:4); miaka ile mia nne ya kukaa ugenini kwa uzao wa Ibrahimu (Mwanzo 15:13); siku zile tatu za ndoto ya Mnyweshaji Mkuu na ndoto ile ya Mkuu wa Waokaji (Mwanzo 40:12-20); miaka ile saba ya Farao [ya shibe na njaa] (Mwanzo 41:28-54); miaka ile arobaini jangwani (Hesabu 14:34); miaka ile mitatu na nusu ya njaa (1 Wafalme 17:1) [angalia Luka 4:25;]... miaka ile sabini ya utumwa (Yeremia 25:11); nyakati zile saba za Nebukadreza (Danieli 4:13-16); yale majuma saba, majuma sitini na mawili, na juma moja, yanayofanya jumla ya majuma sabini yaliyoamriwa juu ya Wayahudi (Danieli 9:24-27), - matukio hayo yote yaliyowekewa mipaka yake ya nyakati, hapo zamani yalikuwa ni mambo ya unabii tu, nayo yalitimizwa kulingana na utabiri huo.” - Bliss, ukurasa wa 74 na 75.

Basi, katika kujifunza kwake Biblia, alipogundua vipindi vile mbalimbali vilivyowekwa kwa mpangilio wake wa miaka na matukio yake, ya kuwa vilifika mpaka kwenye marejeo yake Kristo, kulingana na ufahamu wake wa matukio hayo, aliweza kuyaona tu kama ni zile “nyakati zilizoteuliwa mapema,” ambazo Mungu alikuwa amewafunulia watumishi wake; “Mambo ya siri,” asema Musa, “ni ya BWANA, Mungu wetu; lakini mambo yaliyofunuliwa ni yetu sisi na watoto wetu milele;” naye Bwana anatangaza kwa njia ya nabii Amosi, kwamba “hatafanya neno lo lote, bila kuwafunulia watumishi wake manabii siri yake.” Kumbukumbu la Torati 29:29; Amosi 3:7. Basi, wanafunzi wa Neno la Mungu, wanaweza kutarajia kwa matumaini kuliona tukio lile kuu kuliko yote litakalotokea katika historia ya wanadamu, ambalo limeelezwa waziwazi katika Maandiko hayo ya ile kweli.

Maandiko Yote Yafaa

“Nikasadiki kabisa,” asema Mila, kwamba “kila andiko, lenye pumzi ya Mungu, lafaa kwa mafundisho (2 Timotheo 3:16); kwamba halikuja wakati wo wote kwa mapenzi ya mwanadamu, bali liliandikwa na wanadamu watakatifu, walioongozwa na Roho Mtakatifu (2 Petro 1:21), tena kwamba liliandikwa ‘ili kutufundisha sisi, ili kwa saburi na faraja ya Maandiko tupate kuwa na tumaini’ (Warumi 15:4), mimi niliweza kuziona sehemu za Biblia zenye mpangilio wa miaka na matukio yake kuwa zilikuwa ni sehemu za Neno la Mungu, na ya kwamba zilikuwa zina haki ya kuzitafakari kwa makini, kama sehemu nyingine iwayo yote ya Maandiko. Kwa hiyo, mimi niliona kwamba katika kujitahidi kwangu kufahamu kile ambacho Mungu kwa rehema zake alikuwa ameona ni vyema kutufunulia sisi, mimi sikuwa na haki yo yote ya kuvipita vipindi vile vya unabii.” - Bliss, ukurasa wa 75.

Unabii ulioonekana kwa wazi sana kwamba ulikuwa unaufunua *wakati* ule wa kuja kwake mara ya pili ulikuwa ni ule wa Danieli 8:14: “Hata nyakati za jioni na asubuhi elfu mbili na mia tatu, ndipo patakatifu patakapotakaswa.” Kufuata kanuni yake ya kuyafanya Maandiko yajifasiri yenyewe, Mila alijifunza kwamba siku moja katika mifano ya unabii inawakilisha mwaka mmoja (Hesabu 14:34; Ezekieli 4:6); aliona kwamba kipindi kile cha siku 2300 za unabii, ama miaka halisi, kingefika mbali zaidi ya kipindi kile cha Wayahudi, hivyo kisingeweza kupahusu patakatifu pa kipindi kile. Mila akaukubali mtazamo ule uliopokewa na watu wengi kuwa katika kipindi kile cha Kikristo patakatifu ni dunia hii, na, kwa hiyo, alielewa kwamba kutakaswa kwa patakatifu kulikotabiriwa katika Danieli 8:14 kuliwakilisha kutakaswa kwa dunia hii kwa moto wakati wa kuja kwake Kristo mara ya pili. Basi, kama mwanzo sahihi wa siku zile 2300 ungeweza kujulikana, alifikia uamuzi kwamba wakati wa kuja kwake mara ya pili hakika ungeweza kujulikana bila shida. Hivyo ungeweza kujulikana wakati wa mwisho ule mkuu wa mambo yote, wakati ule ambapo hali ya mambo ilivyo sasa, pamoja na “kiburi chake chote na mamlaka yake, fahari yake, vingefikia mwisho wake; wakati ambapo laana “ingeondolewa duniani, mauti ingeamizwa, thawabu ingetolewa kwa watumishi wa Mungu, manabii na watakatifu, pamoja na wale wanaolicha jina lake, na kuwaharibu wale wanaoiharibu nchi” [Ufu. 11:18] - Bliss, ukurasa wa 76.

Kwa juhudi yake mpya yenye kina, Mila aliendelea kuuchunguza unabii huo, usiku mzima na mchana ukitumika kujifunza kile kilichoonekana kabisa kwake kuwa kina umuhimu mkubwa mno, ambacho kiliyavuta mawazo yake yote. Katika sura ile ya nane ya Danieli hakuweza kupata kidokezo cho chote kuhusu mwanzo wa siku zile 2300; malaika Gabrieli, ingawa aliagizwa kumfanya Danieli afahamu maono yake, alimpa sehemu tu ya maelezo yake. Mateso ya kutisha yatakayoliangukia kanisa yalipofunuliwa katika maono ya nabii huyo, nguvu zake za mwili zikamwishia. Hakuweza kustahimili tena; malaika yule akamwacha kwa muda fulani. Danieli aka “zimia, [aka]ugua siku kadha wa kadha.” “Nami naliyastaajabia yale maono,” anasema, “ila hakuna aliyeyafahamu” [Dan. 8:16-27].

Kufanya Mahesabu ya Ratiba ya Unabii

Lakini Mungu alikuwa amemwagiza yule mjumbe wake, akasema: “Mfahamishe mtu huyu maono haya.” Agizo hilo lilikuwa halina budi kutekelezwa. Kilitii, malaika yule, muda fulani baadaye, akarudi kwa Danieli, na kumwambia: “Nimetokea sasa, ili nikupe akili upate kufahamu;” “basi itafakari habari hii, na kuyafahamu maono haya.” Danieli 8:27,16; 9:22,23,25-27. Palikuwa na jambo moja la maana katika maono ya sura ya nane ambalo lilikuwa limeachwa bila kufafanuliwa kwake, yaani, lile lililohusu wakati - kipindi kile cha siku 2300; basi, malaika yule katika kuanza tena maelezo yake, anazungumzia sana juu ya somo hilo la wakati:

“Muda wa majuma sabini umeamriwa [umetengwa] juu ya watu wako [Wayahudi], na juu ya Mji wako Mtakatifu.... Basi ujue na kufahamu, ya kuwa tangu kuwekwa amri ya kutengeneza na kuujenga upya Yerusalemu hata zamani zake Masihi [Kristo] aliye Mkuu; kutakuwa na majuma saba; na katika majuma sitini na mawili utajengwa tena pamoja na njia kuu zake na handaki, naam, katika nyakati za taabu. Na baada ya yale majuma sitini na mawili, Masihi [Kristo] atakatiwa mbali [atauawa kikatili], naye atakuwa hana kitu.... Naye atafanya agano thabiti na watu wengi kwa muda wa juma moja; na kwa nusu ya juma hiyo ataikomesha sadaka na dhabihu.” [Linganisha na Mt. 27:50,51; 1 Kor. 5:7; Ebr. 10:14,18].

Malaika Alitumwa kwa Danieli

Malaika yule alikuwa ametumwa kwa Danieli kwa kusudi maalum la kumweleza jambo lile alilokuwa ameshindwa kulifahamu katika maono yale ya sura ile ya nane, yaani, yale maneno yaliyohusu wakati - “Hata nyakati za jioni na asubuhi [siku/miaka] elfu mbili na mia tatu; ndipo patakatifu patakapotakaswa.” Baada ya kumwagiza Danieli ku“itafakari habari hii, na kuyafahamu maono haya,” maneno ya kwanza kabisa ya malaika yule ni haya: “Muda wa majuma sabini umeamriwa [umetengwa] juu ya watu wako, na juu ya Mji wako Mtakatifu.” Neno lililotafsiriwa hapa “umeamriwa” maana yake ikichukuliwa neno kwa neno ni hii “umeondolewa kwa kukatwa” [au “umetengwa”]. Majuma hayo sabini yaiwakilishayo ile miaka 490 [$70 \times 7 =$ siku/miaka 490, Eze. 4:6], yanatangazwa na malaika huyo kuwa yametengwa, yaani, kuwa yanawahusu hasa Wayahudi. Lakini, je! yalitengwa kutoka katika kipindi gani? Kwa vile siku zile 2300 ndicho kipindi cha pekee kilichotajwa katika sura ya 8, basi, hapana budi hicho ndicho kipindi ambacho kutokana nacho majuma hayo sabini yaliondolewa kwa kukatwa [kutengwa]; kwa hiyo, majuma hayo sabini ni lazima yawe sehemu ya siku zile 2300, na vipindi vyote viwili havina budi kuanza pamoja. Majuma hayo sabini yalitangazwa na yule malaika kwamba yataanza kuhesabiwa tangu kuwekwa amri ya kutengeneza na kuujenga upya Yerusalemu. Endapo tarehe ya amri ile ingeweza kupatikana, basi, mwanzo wa kipindi hicho kikubwa cha siku 2300 ungeweza kuhakikishwa.

Katika sura ile ya saba ya Ezra amri hiyo inapatikana. Fungu la 12 hadi la 26. Katika muundo wake kamili ilitolewa na Artashasta, mfalme wa Uajemi, mwaka ule wa 457 K.K. Lakini katika Ezra 6:14 nyumba ya Bwana kule Yerusalemu inasemekana kwamba ilikuwa imejengwa “kwa amri ya [“agizo la,” pambizo] Koreshi, na Dario, na Artashasta mfalme wa Uajemi.” Wafalme hao watatu, katika kuianzisha [537/536 K.K.], kuithibitisha tena [karibu na 519 K.K.], na kuitekeleza amri ile [457 K.K.], waliifikisha katika ukamilifu wake uliotakiwa na unabii ule kwa kuweka mwanzo wa miaka ile 2300. Tukiuchukua mwaka ule wa 457 K.K., yaani, wakati amri ile ilipotekelezwa kikamilifu, kuwa ndiyo tarehe ya amri ile, basi, kila elezo kamili la unabii huo unaohusu majuma yale sabini likaonekana kuwa lilikuwa limetimizwa.

“Tangu kuwekwa amri ya kutengeneza na kuujenga upya Yerusalemu hata zamani zake Masihi aliye Mkuu; kutakuwa na majuma saba; na katika majuma sitini na mawili” - yaani, [jumla ya] majuma sitini na tisa [$7 + 62 = 69$], au miaka 483 [$69 \times 7 = 483$ siku/miaka]. Amri ile ya Artashasta ilianza kutekelezwa katika majira yale ya kupukutisha (autumn – Septemba hadi Novemba) ya mwaka 457 K.K. Kuanzia mwaka huo ile miaka 483 ilifika hadi majira ya

kupukutisha ya mwaka 27 B.K. (Angalia Nyongeza 16 mwisho.) Kristo alibatizwa na Yohana na kutiwa mafuta na Roho Mtakatifu. Mtume Petro anashuhudia kwamba “Mungu ali...mtia mafuta kwa Roho Mtakatifu na nguvu.” Matendo 10:38. Na Mwokozi mwenyewe alitangaza, akasema: “Roho wa Bwana yu juu yangu, kwa maana amenitia mafuta kuwahubiri maskini habari njema.” Luka 4:18. Baada ya ubatizo wake alikwenda Galilaya, “akihubiri Habari Njema ya Mungu [au ya ufalme – KJV], akisema, *Wakati umetimia.*” Marko 1:14,15.

Injili Yatangazwa Ulimwenguni Kote

“Naye atafanya agano thabiti na watu wengi kwa muda wa juma moja.” “Juma linaloonekana hapo ni lile la mwisho katika yale sabini; ni miaka ile saba ya mwisho [$1 \times 7 = 7$ siku/miaka] iliyokuwa imetengwa mahsusi kwa ajili ya Wayahudi. Katika kipindi hicho kuanzia mwaka wa 27 B.K. mpaka mwaka wa 34 B.K., Kristo, akiwapo kwanza yeye mwenyewe, na baadaye kwa njia ya wanafunzi wake, alitoa mwaliko wake wa injili kwa Wayahudi peke yao. Wanafunzi wake walipotoka na kwenda kutangaza Habari Njema za ufalme, maagizo ya Mwokozi kwao yalikuwa ni haya: “Katika njia ya Mataifa msiende, wala katika mji wo wote wa Wasamaria msiingie. Afadhali shikeni njia kuwaendea kondoo waliopotea wa nyumba ya Israeli.” Mathayo 10:5,6.

“Na kwa nusu ya juma hiyo ataikomesha sadaka na dhabihu.” Katika mwaka ule wa 31 B.K., yaani, miaka mitatu na nusu baada ya ubatizo wake, Bwana wetu alisulibiwa. Pamoja na kafara ile kuu iliyotolewa juu ya Kalvari, mfumo ule wa sadaka ukakoma ambao kwa miaka elfu nne [tangu Edeni] ulikuwa umesonda kidole chake mbele kwa Mwana-Kondoo wa Mungu. *Kivuli* [mfumo ule wa kafara za wanyama pamoja na sikukuu zake] kikawa kimekutana na *Asilia* [Mwana-Kondoo wa Mungu – Yn. 1:29], ndipo sadaka na dhabihu zote za mfumo ule wa kafara (ceremonial system) zikakoma pale [Efe. 2:11-18; Kol. 2:9-17; Zab. 85:10; Mt. 27:50,51].

Majuma yale sabini, au miaka ile 490, iliyotengwa mahsusi kwa ajili ya Wayahudi, ikawa imefikia mwisho wake, kama tulivyokwisha kuona, katika mwaka ule wa 34 B.K. Katika wakati ule, kwa utendaji wa Baraza Kuu la Kiyahudi (Sanhedrin), taifa lile likatia muhuri wake kuikataa ile Injili kwa kumwua Stefano na kuwatesa wafuasi wake Kristo. Ndipo ujumbe ule wa wokovu, haukuweza tena kuwekewa mipaka kwa watu wale waliokuwa wateule pekee, ukatolewa kwa ulimwengu mzima [Mdo. 13:42-48]. Wafuasi wake wakalazimika kuikimbia Yerusalemu kutokana na mateso yale, “wakaenda huko na huko wakilibiri neno.” “Filipo akatelemka akaingia mji wa Samaria akawahubiri Kristo.” Petro, akiongozwa na Mungu, akamfunulia injili yule akida wa Kaisaria, yaani, yule Kornelio, mcha Mungu sana; na Paulo aliyekuwa motomoto, ambaye alikuwa ameongolewa katika imani ile ya Kristo, alipewa agizo kuipeleka Habari Njema yenye furaha “mbali kwa watu wa Mataifa.” Matendo 8:4,5; 22:21.

Mpaka hapo kila elezo bayana la unabii huo limetimizwa kwa namna ya kustaajibisha mno, na ule mwanzo wa majuma yale sabini umeweza kukazwa katika mwaka ule wa 457 K.K. na mwisho wake katika mwaka ule wa 34 B.K. kiasi cha kutokuwapo shaka lo lote. Kutokana na kumbukumbu hizo hakuna ugumu wo wote wa kujua mwisho wa siku zile 2300. Majuma yale sabini - yaani, siku zile 490 - yakiwa yameondolewa kwa kukatwa kutoka katika siku zile 2300, pakawa na siku 1810 [$2300-490 = 1810$ siku/miaka] zilizosalia. Baada ya mwisho wa siku zile 490, siku 1810 zilikuwa bado kutimia. Kutoka mwaka ule wa 34 B.K. miaka ile 1810 ilifika hadi mwaka ule wa 1844 [$34 + 1810 = 1844$]. Kwa hiyo, siku zile 2300 za Danieli 8:14 zilikoma katika mwaka ule wa 1844. Mwisho wa kipindi hicho kikuu cha unabii, kwa ushuhuda wa yule malaika wa Mungu, “ndipo patakatifu patakapotakaswa.” Hivyo wakati ule wa kutakaswa patakatifu uliosadikiwa karibu na watu wote kuwa ungetokea wakati wa kuja kwake Kristo mara ya pili - ukawa umeonyeshwa waziwazi.

Mila na wenzake waliamini kwanza kwamba siku zile 2300 zingekoma katika *majira yale ya kuchipua* (Spring – Machi hadi Mei) ya mwaka wa 1844, ambapo unabii huo unasonda kidole chake kwenye yale *majira ya kupukutisha* (Autumn – Septemba hadi Novemba) ya mwaka ule. (Angalia Nyongeza 16 mwisho.) Kutokulielewa vizuri jambo hilo kulisababisha kukata tamaa

na mfadhaiko mkubwa kwa wale waliokuwa wameweka tarehe ile ya mapema zaidi kuwa ndio wakati wa marejeo yake Bwana. Lakini hilo halikuathiri hata kidogo nguvu ya hoja hiyo iliyoonyesha kwamba siku zile 2300 zilikoma katika mwaka ule wa 1844, na ya kwamba tukio kuu lililowakilishwa na kutakaswa kwa patakatifu lilipaswa kutokea wakati ule.

Ushahidi Ulio Wazi na Wenye Nguvu

Akiwa ameingia katika kujifunza Maandiko, kama alivyokuwa akifanya, ili kuthibitisha kwamba yalikuwa ni ufunuo uliotoka kwa Mungu, Mila, mwanzoni, hakuwa na matarajio hata kidogo ya kufikia hitimisho lile ambalo alikuwa amelifikia sasa. Yeye mwenyewe aliona vigumu sana kuuamini uchunguzi wake. Lakini ushahidi wa Maandiko ulikuwa wazi mno na wenye nguvu kuweza kuwekwa kando.

Alikuwa ametumia miaka miwili kwa ajili ya kujifunza Biblia, wakati aliposadikishwa kabisa katika mwaka ule wa 1818 kwamba katika kipindi cha miaka ishirini na tano kuanzia wakati ule Kristo angetokea kwa ajili ya ukombozi wa watu wake. “Sina haja ya kusema,” alisema Mila, “habari ya furaha iliyoujaza moyo wangu kwa sababu ya matarajio yale ya kufurahisha sana, na shauku motomoto ya moyo wangu kwa kuweza kushiriki katika shangwe ya waliokombolewa. Biblia kwangu ikawa sasa ni kitabu kipya. Kweli yake ikawa karamu ya fikra zangu; yote yale yaliyokuwa giza, siri, au hayaeleweki kwangu katika mafundisho yake, yakawa yametoweka moyoni mwangu mbele ya nuru wazi iliyokuwa imeanza sasa kujitokeza toka katika kurasa zake takatifu; tena, kweli ile kwa utukufu jinsi gani ilionekana iking’aa! Mambo yote yaliyoonekana kama yanapingana yenyewe kwa yenyewe, wala hayapatani, ambayo kabla ya hapo nilikuwa nimeyapata katika neno hilo, yakawa yametoweka; na japokuwa sehemu nyingi zilikuwapo ambazo sikuridhika nazo, nilipata ufahamu wake kamili, bado nuru nyingi sana ilitoka katika sehemu hizo kuipa mwanga akili yangu iliyokuwa imetiwa giza kabla yake, hata nikasikia furaha katika kujifunza Maandiko, ambayo mimi sikudhani kabla ya wakati huo kwamba ndani yake yangeweza kupatikana mafundisho yale.” - Bliss, ukurasa wa 76 na 77.

“Nilisadiki kwa dhati kwamba matukio hayo ya maana sana yalikuwa yametabiriwa katika Maandiko ili kutimizwa katika muda mfupi mno kama huo, swali likaja mawazoni mwangu kwa nguvu kuhusu wajibu wangu kwa ulimwengu, kutokana na ushahidi huo uliokuwa umeugusa moyo wangu.” - k.k.k., ukurasa 81. Aliweza tu kujisikia ya kuwa lilikuwa ni jukumu lake kuwagawia wengine nuru ile aliyokuwa ameipokea. Alitazamia kukabiliana na upinzani toka kwa wale wasiomcha Mungu, ila alikuwa na imani kwamba Wakristo wote wangeweza kufurahia tumaini la kukutana na Mwokozi wao ambaye walikiri kuwa wanampenda. Hofu yake ilikuwa tu kwamba katika furaha yao kubwa ya kutazamia kuokolewa kwa utukufu, ambako kungetimizwa upesi sana, wengi wao wangelipokea fundisho lile pasipo kuyachunguza Maandiko kwa kiasi cha kutosha katika kuionyesha kweli yake. Basi, akasita kuitoa asije akakosea na kuwa sababu ya kuwapotosha wengine. Hivyo alishawishiwa kuupitia tena ushahidi wote ili kuliunga mkono hitimisho alilokuwa amelifikia, na kutafakari kwa makini kila tatizo lililojitokeza lenyewe mawazoni mwake. Aligundua kwamba vipingamizi vilitoweka mbele ya nuru ya Neno la Mungu kama ukungu mbele ya miale ya jua. Miaka mitano iliyotumika kwa njia hiyo ilimfanya aamini usahihi wa msimamo wake.

“Nenda Kautangazie Ulimwengu”

Na sasa jukumu la kuwajulisha wengine juu ya kile alichokiamini kuwa kinafundishwa wazi katika Maandiko, likamsukuma kwa nguvu. “Nilipokuwa nafanya shughuli zangu,” alisema, “daima sauti ilikuwa inalia masakioni mwangu, ikisema, ‘Nenda ukautangazie ulimwengu hatari yao inayowakabili.’ Fungu hili lilikuwa linanijia kila wakati: ‘Nimwambiapo mtu mbaya, Ewe mtu mbaya, hakika utakufa, nawe husemi neno la kumwonya mtu huyo, aiache njia yake, mtu mbaya huyo atakufa katika uovu wake, lakini damu yake nitaitaka mkononi mwako. Walakini ukimwonya mtu mbaya kwa sababu ya njia yake, kusudi aiache; wala yeye asiache; atakufa

huyo katika uovu wake, lakini wewe umejiokoa roho yako.” Ezeieli 33:8,9. Nilijisikia ya kwamba kama waovu wangeonywa kwa njia iletayo mabadiliko, basi, wengi wao wangetubu; na ya kwamba kama wasingonywa, basi, damu yao ingetakiwa mkononi mwangu.” - Bliss, ukurasa wa 92.

Akaanza kutoa maoni yake faraghani kwa kadiri alivyoweza kupata nafasi, akaomba kwamba mchungaji fulani angeweza kuiona nguvu yake na kutumia muda wake kuyatangaza. Lakini hakuweza kuiondoa imani kwamba alikuwa na jukumu lake mwenyewe la kufanya katika kulitoa onyo lile. Maneno haya yalikuwa yanakuja tena na tena moyoni mwake: “Nenda kauambie ulimwengu; damu yao nitaitaka mkononi mwako.” Alingoja kwa miaka tisa, mzigo huo ukazidi kuulemea moyo wake, mpaka katika mwaka ule wa 1831 kwa mara yake ya kwanza akatoa sababu za imani yake hadharani.

Aitwa Kuliacha Jembe Lake la Kukokotwa na Ng’ombe

Kama vile Elisha alivyoitwa na kuwaacha ng’ombe shambani, na kulipokea vazi lile la kuwekwa wakf kwa kazi ya nabii, hivyo ndivyo Wiliamu Mila alivyoitwa na kuliacha jembe lake la kukokotwa na ng’ombe na kuwafunulia watu siri zile za ufalme wa Mungu. Akiwa anatetemeka akaanza kazi yake, akiwaongoza wasikilizaji wake, hatua kwa hatua, katika vipindi vile vya unabii hadi kwenye marejeo yake Kristo. Kwa kila juhudi aliyofanya alipata nguvu na ujasiri alipoona hamu ile iliyokuwa imeamshwa ikienea kote kutokana na maneno yake.

Ilikuwa tu ni kwa kuombwa sana na ndugu zake, ambao kupitia katika maneno yao alisikia mwito wa Mungu, Mila alikubali kutoa maoni yake hadharani. Sasa alikuwa na umri wa miaka hamsini na tano, akiwa hajazoea kutoa hotuba hadharani, tena akiwa amelemewa na hisia ya kujiona kwamba hafai kwa kazi ile iliyokuwa mbele yake. Lakini kuanzia juhudi zake zile za mwanzo alibarikiwa kwa namna ya ajabu hata kuweza kuwaongoa watu. Hotuba yake ya kwanza ilifuatiwa na uamsho wa kidini ambao katika huo aliziongoa familia nzima zipatazo kumi na tatu, kasoro watu wawili. Mara hiyo akaombwa kuzungumza mahali pengine, na karibu kila mahali kazi yake ilileta uamsho wa kazi ya Mungu. Wenye dhambi waliongolewa, Wakristo waliamshwa kujitoa wakf zaidi, na waumini wale wasiokubali ufunuo wa Mungu pamoja na makafiri wakaongozwa kuikubali kweli ile ya Biblia na dini ya Kikristo. Ushuhuda wa wale ambao miongoni mwao alifanya kazi ulikuwa ni huu: “Tabaka ya watu inafikiwa naye ambayo haimo katika ushawishi wa watu wengine.” - k.k.k., ukurasa wa 138. Mahubiri yake yalikusudiwa kuwaamsha watu ili wapate kutambua mambo makuu ya dini na kuizuia hali ile ya kuipenda dunia iliyokuwa inaongezeka pamoja na kuzipenda anasa za kizazi kile.

Karibu katika kila mji waliongolewa watu wengi, katika mingine mamia, kutokana na mahubiri yake. Mahali pengi karibu makanisa yote ya Kiprotestanti ya madhehebu zote yaliacha milango yake wazi kwa ajili yake, na mwaliko wa kufanya kazi kwa kawaida ulitoka kwa wachungaji wa sharika kadhaa. Ilikuwa ni kanuni yake isiyobadilika kutofanya kazi mahali pale alipokuwa hajaalikwa, lakini mara akajikuta hawezi kutimiza nusu ya maombi yaliyomiminika kuja kwake. Wengi ambao hawakuyakubali maoni yake kuhusu wakati halisi wa kuja kwa Kristo mara ya pili walisadikishwa juu ya uhakika na ukaribu wa marejeo yake Kristo na kuiona haja yao ya kujiweka tayari. Katika baadhi ya miji mikuu kazi yake iliwagusa sana watu. Wauzaji wa vileo waliacha biashara yao hiyo na kuyageuza maduka yao kuwa vyumba vya mikutano; maficho ya kuchezea kamari yakavunjiliwa mbali; makafiri, na wale wanaomwamini Mungu bila kukubali mafunuo [Maandiko] yake, na wenye falsafa inayoamini kwamba ulimwengu wote hatimaye utaongolewa, na hata wafisadi [waasherati sugu] walioachwa katika hali ya upweke waliongolewa, wengine miongoni mwao walikuwa hawajapata kuingia katika nyumba ya ibada kwa miaka mingi. Mikutano ya maombi ikaanzishwa na madhehebu mbalimbali katika sehemu mbalimbali, karibu kila saa, wafanya biashara walikuwa wakikutana aduhuri kwa maombi na kumsifu Mungu. Hapakuwa na misisimko iliyozidi kiasi, bali palikuwa na umakini katika ibada ulioenea kote katika mioyo ya watu. Kazi yake, kama ile ya

Wanamatengenezo wa mwanzo, ilikuwa na mwelekeo wa kuuhakikishia ufahamu na kuiamsha dhamiri kuliko kuzichochea hisia zao za moyoni.

Cheti cha Kumruhusu Kuhubiri

Katika mwaka wa 1833 Mila alipewa leseni ya kuhubiri toka kwa Kanisa la Kibaptisti, ambalo yeye alikuwa mshiriki wake. Idadi kubwa ya wachungaji wa dhehebu lake pia waliunga mkono kazi yake, tena ilikuwa ni kwa idhini yao rasmi aliweza kuendelea na kazi yake. Alisafiri na kuhubiri bila kukoma, ingawa kazi zake kwa kawaida ziliwekewa mipaka zisitoke nje ya eneo lile la Uingereza Mpya (New England) na Majimbo yale ya Kati. Kwa miaka kadhaa matumizi yake yote yalitoka katika mfuko wake binafsi, na baadaye hakuweza kupokea kiasi cha kutosha kukidhi matumizi yake ya kusafiri kwenda mahali alikoalikwa. Hivyo kazi zake miongoni mwa watu, mbali na kumletea faida kifedha, zikawa mzigo mzito juu ya mali yake, ambayo iliendelea kupungua taratibu katika kipindi kile chote cha maisha yake. Alikuwa baba wa familia kubwa, lakini kwa vile wote walijua kubana matumizi, tena walikuwa na bidii ya kufanya kazi, shamba lake likatosha kuwapatia mahitaji yao pamoja na yake.

“Nyota Zitaanguka Mbinguni”

Katika mwaka ule wa 1833, miaka miwili baada ya Mila kutoa hadharani ushahidi wa marejeo yake Kristo, dalili ya mwisho ikaonekana ambayo iliahidiwa na Mwokozi kama ishara ya kuja kwake mara ya pili. Alisema hivi Yesu: “Nyota zitaanguka mbinguni.” Mathayo 24:29. Naye Yohana katika kitabu cha Ufunuo, alipoona katika maono yake matukio yale yatakayokuja kabla ya siku ile ya Mungu, alitangaza, akisema hivi: “Na nyota zikaanguka juu ya nchi kama vile mtini upukutishavyo mapooza yake, utikiswapo na upepo mwingi.” Ufunuo 6:13. Unabii huo ulitimizwa kwa namna ya kustaaajabisha na kuvutia sana katika vimwondo vile vilivyodondoka chini kama manyunyu ya mvua tarehe 13 Novemba, 1833. Ile ilikuwa ni tamasha ya kuanguka kwa nyota iliyokuwa imeenea katika sehemu kubwa sana na ya ajabu sana ambayo imepata kuandikwa katika kumbukumbu; “anga lote juu ya nchi yote ya Marekani (U.S.) ambalo kwa wakati ule lilionekana kana kwamba liko katika msukosuko uliotokana na milipuko ile ya moto! Hakuna kioja cha mbinguni kilichopata kutokea katika nchi hii tangu ilipokaliwa na watu kwa mara ya kwanza, ambacho kilitazamwa kwa mshangao mkubwa na kundi moja la jumua ile, au kwa hofu kubwa mno na wasiwasi na kundi lile jingine. “Fahari yake na uzuri wake wa kuogofya, mambo hayo bado yamo mawazoni mwa wengi.... Mvua haikupata kamwe kunyesha kwa wingi kuliko vile vimwondo vilivyokuwa vikidondoka chini kuelekea katika nchi; mashariki, magharibi, kaskazini, na kusini, mambo yalikuwa ni yale yale. Kwa kifupi, mbingu zote zilionekana kana kwamba zilikuwa katika mtikisiko.... Tamasha ile, kama ilivyoelezwa katika *Jarida* la Profesa Silimani (Silliman’s *Journal*), lilionekana juu ya nchi yote ya Amerika Kaskazini.... Kuanzia saa nane [usiku] hadi mchana, mbingu zilikuwa zimetulia kabisa na bila mawingu, nuru iliyocheza-cheza kwa mfululizo kutoka kwenye mianga ile iliyong’aa sana iliendelea kumulika katika mbingu zote.” - R. M. Devens, *American Progress*; au, “*The Great Events of the Greatest Century*, sura ya 28, aya ya 1 hadi ya 5.

“Kwa kweli, hakuna lugha inayotosheleza kuelezea utukufu wa tamasha ile nzuri mno.... Hakuna hata mmoja aliyelishuhudia awezaye kuwa na wazo linalotosheleza kuelezea ule utukufu wake. Ilionekana kana kwamba mbingu yote ya nyota ilikuwa imejikusanya mahali pamoja karibu na anga yetu, na zilikuwa zikifyatua [vimwondo] kwa wakati ule ule mmoja kwa kasi kama umeme kwenda katika sehemu yote ya upeo wa macho; wala hazikuishiwa kamwe - maelfu [ya vimwondo vile] yakafuata katika njia zile zile za maelfu yaliyotangulia kana kwamba viliumbwa kwa tukio lile.” - F. Reed, katika *Christian Advocate and Journal*, Des. 13, 1833. “Picha iliyokuwa sahihi zaidi ya mtini unaopukutisha mapooza yake unapotikiswa na upepo wenye nguvu, ilikuwa ni vigumu kuiona kuliko ile.” “Mwananchi Kizee wa Shamba (The Old Countryman)” katika gazeti la Portland *Evening Advertiser*, la Nov. 26, 1833.

Katika gazeti la *New York Journal of Commerce* la Novemba 14, 1833, makala ndefu ilitokea kuhusu kioja kile cha ajabu, ikiwa na maneno haya: “Nadhani hakuna mwanafalsafa au msomi ye yote aliyesimulia au kuandika habari za tukio kama lile la jana asubuhi. Nabii alitabiri kwa hakika kuhusu tukio hilo miaka elfu moja na mia nane iliyopita [kabla ya 1833], na endapo sisi tutapata shida kuelewa maana ya kuanguka kwa nyota ya kuwa kunamaanisha nyota (vimwondo) zinazoanguka,... kwa maana yake ile ya pekee ambayo uwezekano wa kuipata maana yake iliyo wazi upo kweli.”

Hivyo ndivyo ilivyoonekana dalili ile ya mwisho katika dalili zote za marejeo yake, ambazo Yesu aliwaagiza wanafunzi wake, akasema: “Nanyi kadhalika, myaonapo hayo yote, *tambueni* ya kuwa yu mlangoni.” Mathayo 24:33. Baada ya dalili hizo, Yohana aliona, tukio kuu lililofuata, ambalo lilikuwa karibu sana kuja, mbingu zikakunjwa kama karatasi, wakati nchi [dunia] ilipokuwa ikitetemeka vibaya, milima na visiwa vikawa vinaondolewa mahali pake, na wale waovu kwa hofu kuu wakajaribu kutimua mbio kwenda mbali na kuwapo kwake yule Mwana wa Adamu. Ufunuo 6:12-17.

Mbiu ya Hukumu

Wengi walioshuhudia kuanguka kwa zile nyota, waliziangalia kama ni mbiu ya hukumu ile iliyokuwa inakuja, “kivuli cha kuogofya, mtangulizi wa hakika, ishara ya rehema ya siku ile kuu na ya kuogofya sana.” - “Mwananchi Kizee wa Shamba,” katika gazeti la *Portland Evening Advertiser*, la Nov. 26, 1833. Hivyo ndivyo mawazo ya watu yalivyoelekezwa kwenye kutimizwa kwa unabii ule, na wengi wao walishawishiwa kulizingatia lile onyo la marejeo yake Kristo [lililokuwa linatolewa].

Katika mwaka ule wa 1840 utimilizo mwingine wa ajabu wa unabii uliamsha hamu kubwa iliyoenea kote. Miaka miwili kabla yake, Josiah Litch (Josiah Litch), mmojawapo wa wachungaji mashuhuri waliohubiri habari za marejeo yake Kristo, alichapisha maelezo yake ya Ufunuo 9, akitabiri kuanguka kwa Dola ya Uturuki (Ottoman Empire). Kwa mujibu wa hesabu zake, mamlaka ile ilitarajiwa kupinduliwa “katika mwaka wa 1840 B.K., muda fulani katika mwezi ule wa Agosti,” tena ni siku chache tu kabla ya kutimizwa kwake, aliandika hivi: “Tukiruhusu kipindi kile cha kwanza, yaani, miaka ile 150 [Julai 27, 1449 – Julai 26, 1499, B.K. = miaka 150], kuwa kilitimizwa barabara kabla Dikoze (Deacos) hajakalia kiti cha enzi kwa kibali cha Waturuki, na ya kwamba ile miaka 391, na siku 15 [Ufu. 9:15 – saa = siku 15; siku 1 = mwaka 1; mwezi 1 = siku/miaka 30; mwaka 1 = siku/miaka 360], ilianza mwisho wa kipindi kile cha kwanza [Julai 27, 1499 – Agosti 11, 1840 = miaka 391 na siku 15], nayo itamalizika tarehe 11 Agosti, 1840, wakati Mamlaka ya Uturuki katika Konstantinopo (Constantinople) yanaweza kutazamiwa kuvunjiliwa mbali. Na jambo hilo, mimi naamini, litaonekana kuwa ndivyo lilivyo.” - Josiah Litch, katika *Signs of the Times, and Expositor of Prophecy*, la Agosti 1, 1840.

Kwa wakati ule ule hasa uliotajwa, Uturuki, kupitia kwa mabalozi wake ilikubali kuwa chini ya ulinzi wa mamlaka za kirafiki za Ulaya, na hivyo ikajiweka yenyewe chini ya utawala wa Mataifa yale ya Kikristo. Tukio lile likawa limetimiza barabara utabiri wake. (Angalia Nyongeza 17 mwisho.) Jambo hilo lilipojulikana, watu wengi sana walisadiki usahihi wa kanuni za kufasiri unabii ambazo alizitumia Mila na rafiki zake, na msukumo wenye nguvu ajabu ulitolewa kwa tapo [kundi] lile la Waadventista. Wasomi na wenye vyeo wakajiunga na Mila, katika mambo yote mawili, yaani, kuhubiri na kuyachapisha maoni yake, na kuanzia mwaka wa 1840 hadi ule wa 1844 kazi ile ilienea kwa haraka sana.

Biblia na Biblia Peke Yake

Wiliamu Mila alikuwa na nguvu za akili, na nidhamu nzuri kwa njia ya fikra na kujifunza kwake; juu ya hayo, aliongeza hekima ile ya mbinguni kwa kujiunganisha na lile Chimbuko la Hekima [Mungu]. Alikuwa mtu anayefaa sana, ambaye alikuwa anastahili tu kupewa heshima

na sifa po pote ulipothaminiwa unyofu wa tabia na ubora wa maadili. Akiunganisha upole wa kweli utokao moyoni pamoja na unyenyekevu wa Kikristo na uwezo wake wa kujitawala, akawa msikivu na mchangamfu kwa wote, akiwa tayari kuyasikiliza maoni ya wengine na kuzipima sababu zao. Bila kuwa na harara au msisimko alizipima nadharia zote, pamoja na mafundisho yote ya dini kwa kutumia Neno la Mungu, na sababu zake nzuri pamoja na ujuzi wake mkamilifu wa Maandiko vilimwezesha kuyakanusha mafundisho potofu na kuufichua uongo.

Hata hivyo, yeye hakuendelea na kazi yake bila kukabiliwa na upinzani mkali. Kama ilivyokuwa kwa wale Wanamatengenezo wa mwanzo, kweli zile alizozihubiri hazikupokewa kwa upendeleo na waalimu wa dini waliopendwa na watu wengi. Kwa kuwa hao hawakuweza kutetea msimamo wao kwa kutumia Maandiko, walilazimika kutumia semi na mafundisho ya dini yaliyotolewa na wanadamu kwa njia ya mapokeo ya wale Mababa. Lakini Neno la Mungu likawa ndio ushuhuda pekee uliokubaliwa na wahubiri wale wa kweli ile ya marejeo yake Kristo. “Biblia, na Biblia peke yake,” lilikuwa ndilo neno lao kuu. Kukosa hoja zilizojengwa juu ya Maandiko kwa upande wa wapinzani wao kulifidiwa kwa dhihaka na dharau zao. Wakati ambapo mali na talanta vilitumika katika kuwasema vibaya wale ambao kosa lao tu lilikuwa ni lile la kutazamia kwa furaha marejeo ya Bwana wao, tena walikuwa wanajitahidi kuishi maisha matakatifu na kuwaonya wengine ili wapate kujiandaa kwa marejeo yake.

Juhudi zilizofanywa zilikuwa na nguvu ya kuigeuzia mbali mioyo ya watu kuhusu fundisho lile la kuja mara ya pili kwa Kristo. Kujifunza unabii ule uliohusiana na marejeo yake Kristo na mwisho wa dunia kukafanywa kuonekana kama ni dhambi, yaani, kama ni jambo fulani ambalo watu wangeweza kulionea aibu. Hivyo ndivyo wachungaji wale waliopendwa na watu wengi walivyoihafifisha imani ya watu katika Neno la Mungu. Mafundisho yao yakawafanya watu wale kuwa makafiri, na wengi wao wakajiachia huru kuzifuata tamaa zao mbaya za mwili. Kisha waasisi wa uovu ule wakawatupia lawama yote Waadventista wale.

Japokuwa alikuwa anawavuta wasikilizaji na wasikivu wenye akili, na kuzijaza nyumba zile za mkutano, jina la Mila kwa nadra sana lilitajwa na nyumba zile za kidini za uchapishaji, isipokuwa kwa njia ya dhihaka au kukanusha. Wasiojali na waovu walitiwa moyo kwa njia ya vyeo vya waalimu wao wa dini, wakatimia maneno yenye matusi, misemo michafu ya kuchekeza, pamoja na makufuru, wakimtupia yeye pamoja na kazi yake, katika juhudi zao za ufidhuli. Mtu yule mwenye mvi, aliyeacha nyumba yake yenye starehe na kusafiri kwa gharama zake mwenyewe toka mji mkuu hadi mji mkuu, toka mji hadi mji, akifanya kazi ile ngumu bila kukoma kulipeleka onyo lile zito la hukumu ya ulimwengu iliyokuwa karibu, wakamkenulia meno na kumshutumumu kama mtu aliye shupavu wa mambo ya dini asiyetumia akili, mwongo, ayari mwenye kukisia-kisia tu mambo.

Hamu Yazidi Kuongezeka

Dhihaka, uongo, na matusi yaliyotupwa juu yake yaliamsha malalamiko makali, hata kutoka kwa waandishi wa habari wa kidunia. “Kulishughulikia fundisho hilo lenye utukufu mkuu mno kama huo na lenye athari za kutisha,” kwa njia hiyo ya dharau na matusi kulitangazwa na watu wale wa kidunia kuwa sio tu “kuchezea hisia za watangazaji na watetezi wake,” bali “ni kuidhihaki siku ile ya hukumu, ni kumdharau Mungu mwenyewe, na kutozijali hofu zile kuu za kusimama kizimbani pake pa hukumu.” - Bliss, ukurasa 183.

Yule Mchochezi wa maovu yote alijaribu, sio tu kuyazuia matokeo ya ujumbe ule wa marejeo yake Kristo, bali kumwagamiza mjumbe yule mwenyewe. Mila alitumia kwa vitendo ile kweli ya Maandiko katika mioyo ya wasikivu wake, akizikemea dhambi zao na kuitibua hali yao ya kujitosheleza wenyewe, na maneno yale ya wazi na yenye kuchoma moyo yaliamsha uadui wao kwake. Upinzani ulioonyeshwa na washiriki wa kanisa dhidi ya ujumbe wake uliyatia moyo makundi ya wale waliokuwa waovu zaidi kwenda mbali sana katika maovu yao; na wale maadui zake wakala njama ya kuyaondoa maisha yake mara tu atakapoondoka mahali pale pa mkutano. Lakini malaika watakatifu walikuwa katika msongamano ule wa watu, na mmoja wao, akiwa katika umbile la mwanadamu, akaushika mkono wa mtumishi yule wa

Bwana na kumpeleka mahali pa usalama mbali na kundi lile la watu wabaya, lenye hasira. Kazi yake ilikuwa bado haijamalizika, na Shetani pamoja na wajumbe wake wakakatishwa tamaa katika lile kusudi lao.

Licha ya upinzani ule wote, hamu kubwa ya watu ya kulipenda kundi lile la Waadventista ilizidi kuongezeka. Kutoka kwa watu wengi na mamia ya watu, mikusanyiko ilikuwa imekua kiasi cha kufikia maelfu mengi. Makanisa mengi makubwa yalikuwa yamefikiwa mara nyingi, lakini baada ya muda fulani roho ya upinzani ilionyeshwa hata kwa waongofu wale, na makanisa yale yakaanza kuchukua hatua za nidhamu dhidi ya wale waliokuwa wameyapokea maoni ya Mila. Kitendo kile kilijibiwa naye kwa maandishi, katika hotuba yake kwa Wakristo wa madhehebu zote, alisisitiza kwamba kama mafundisho yake yalikuwa ya uongo, basi, angeonyeshwa kosa lake toka katika Maandiko.

“Ni kitu gani tulichokiamini sisi,” alisema, “ambacho hatukuagizwa na Neno la Mungu kukiamini, Neno ambalo ninyi wenyewe mnakiri kwamba ndiyo kanuni, na kanuni peke yake ya imani yetu na matendo? Ni kitu gani tumefanya ambacho mnatukaripia kwa shutuma kali sana kama hizo toka mimbarani na gazetini, na ambacho kinawapa sababu ya haki ya kutuondoa sisi [Waadventista] katika makanisa yenu na ushirika wenu?” “Endapo sisi tumekosea, basi, tuonyesheni kosa letu liko wapi. Tuonyesheni toka katika Neno la Mungu endapo sisi tumekosea; tumedhihakiwa vya kutosha; jambo hilo haliwezi kututhibitishia sisi kuwa tumekosea; Neno la Mungu peke yake linaweza kuyageuza maoni yetu. Maoni yetu yamefikiwa kwa uangalifu mkubwa sana na kwa maombi, kama sisi tulivyoona ushahidi wa Maandiko.” - k.k.k., ukurasa wa 250 na 252.

Kutokuamini na Ukafiri

Toka kizazi hata kizazi maonyo yale aliyoyatuma Mungu kwa ulimwengu huu kwa njia ya watumishi wake yamepokewa kwa moyo mgumu na usioamini. Uovu wa watu wale walioishi kabla ya Gharika ulipomfanya ailete ile gharika ya maji juu ya dunia hii, aliwajulisha kwanza kusudi lake, ili wapate nafasi ya kugeuka kutoka katika njia zao mbaya. Kwa miaka mia moja na ishirini onyo lile la kuwataka watubu lilivuma masikioni mwao, ili ghadhabu ya Mungu isije ikadhihirishwa na kuwaletea maangamizi yao. Lakini ujumbe ule kwao ulionekana kama vile ni hadithi tu, wala hawakuuamini. Wakiwa wametiwa moyo katika uovu wao, wakamdhihaki mjumbe yule wa Mungu, wakayadharau maombi yake kwao, naam, hata wakamshtaki kwa kiburi chake cha makusudi. Mtu mmoja anawezaje kusimama kinyume na wakuu wote wa nchi? Kama ujumbe wa Nuhu ungekuwa wa kweli, kwa nini ulimwengu wote haukuujua, wala kuuamini? Ati madai ya mtu mmoja yawe dhidi ya hekima ya maelfu! Hawakutaka kuliadini onyo lile, wala hawakutaka kutafuta hifadhi yao ndani ya ile safina.

Wenye dhuhaka wakasonda kidole chao kuonyesha mambo yale yanayoonekana katika maumbile [viumbe vya asili], - yaani, majira yanayofuatana bila kubadilika, mbingu za kibuluu ambazo zilikuwa hazijapata kamwe kumwaga mvua, mashamba ya kijani yaliyonyweshwa na umande laini wa usiku, - kisha wakapiga makelele yao, na kusema: “Je, hasemi kwa mafumbo huyo?” Kwa dharau wakamtangaza mhubiri yule wa haki kuwa alikuwa shabiki wa dini mjinga; kisha kwa hamu nyingi sana wakaendelea kutafuta anasa zao, wakanuia kuendelea na njia zao mbaya kuliko hapo kwanza. Lakini kule kutokuamini kwao hakukulizua tukio lile lililotabiriwa. Mungu aliwavamilia kwa muda mrefu kwa uovu wao, akiwapa nafasi ya kutosha kutubu; lakini, basi, kwa wakati ule ule uliopangwa hukumu zake zikapatilizwa juu ya wale walioikana rehema yake.

Mwisho Utakuja Ghafula

Kristo anatangaza kwamba patakuwa na kutokuamini kama kule kuhusu habari ya kuja kwake mara ya pili. Kama watu wale wa siku za Nuhu ambavyo hawa“kutambu[a], hata Gharika ikaja, ikawachukua wote, ndivyo,” kwa maneno yake Mwokozi wetu, “kutakavyokuwa

kuja kwake Mwana wa Adamu.” Mathayo 24:39. Wale wanaojiita watu wa Mungu watakapojichanganya na ulimwengu huu, na kuishi kama walimwengu wanavyoishi, na kujiunga nao katika anasa zile zilizokatazwa; wakati anasa za ulimwengu huu zinakuwa ndizo anasa za kanisa; wakati kengele za arusi zinalia, na wote wanatazamia kuwa na miaka mingi ya usitawi wa ulimwengu huu katika siku zile za mbele - hapo ndipo, kwa ghafula kama vile umulikavyo umeme mbinguni, utakuja mwisho wa ndoto zao nzuri na matumaini yao yenye hadaa ndani yake.

Kama vile Mungu alivyomtuma mtumishi wake yule kuuonya ulimwengu juu ya Gharika iliyokuwa inakuja, ndivyo alivyowatuma wajumbe wake kuwajulisha watu juu ya kukaribia kwa ile hukumu ya mwisho. Na kama watu wale walioishi kipindi kimoja na Nuhu walivyocheka na kudharau utabiri wa mhubiri yule wa haki, ndivyo katika siku zake Mila wengi, hata miongoni mwa wale waojiita watu wa Mungu, walivyoyadharau maneno yake ya onyo.

Na kwa nini fundisho na mahubiri yale juu ya marejeo ya Kristo hayakupokewa kwa furaha katika makanisa yale? Marejeo yake Bwana yanapoleta maafa na maangamizi kwa waovu, kwa wenye haki yamejaa furaha na tumaini ndani yake. Ukweli huo mkuu umekuwa faraja kwa waaminifu wa Mungu katika vizazi vyote; mbona, basi, uligeuka, kama vile alivyo Mwasisi wake, na kuwa “jiwe la kujikwaza mguu” na “mwamba wa kuangusha” kwa wale waliojiita watu wake? Ni Bwana wetu mwenyewe aliyewaahidi wanafunzi wake, aliposema: “Basi mimi nikienda na kuwaandalia mahali, nitakuja tena niwakaribishe kwangu.” Yohana 14:3. Ni Mwokozi wetu mwenye huruma, ambaye, akitarajia kuona upweke na huzuni ya wafuasi wake, aliwaagiza malaika zake kuwafariji kwa kuwapa uthibitisho kwamba yeye mwenyewe atakuja tena [kimwili], naam, kama vile alivyokwenda mbinguni. Wanafunzi wake waliposimama na kukaza macho yao juu ili kumwona kwa mara yao ya mwisho yule waliyempenda, mawazo yao yakavutwa kwa maneno haya: “Enyi watu wa Galilaya, mbona mmesimama mkitazama mbinguni? Huyu Yesu aliyechukuliwa kutoka kwenu kwenda juu mbinguni, atakuja jinsi iyo hiyo mlivyomwona akienda zake mbinguni.” Matendo 1:11. Tumaini lao likaamshwa upya kwa ujumbe ule wa malaika. Wanafunzi wale “wakarudi Yerusalemu wenye furaha kuu. Nao walikuwa daima ndani ya hekalu, wakimsifu Mungu.” Luka 24:52,53. Hawakuwa wakifurahi kwa sababu Yesu alikuwa ametengwa mbali nao na wao waliachwa peke yao kupambana na maonjo pamoja na majaribu ya ulimwengu huu, bali kwa sababu ya uthibitisho uliotolewa kwao na wale malaika kwamba angerudi tena.

Tangazo la marejeo yake Kristo hivi sasa lingekuwa ni habari njema ya furaha kuu, kama wakati ule lilipotolewa na malaika kwa wachungaji wale wa kondoo kule Bethlehemu. Wale wanaompenda Mwokozi kweli kweli, hawawezi kukosa kushangilia kwa furaha tangazo hilo lililojengwa juu ya msingi wa Neno la Mungu, lilemalo kwamba yule ambaye wameweka kwake matumaini yao ya uzima wa milele anakuja tena, sio kutukanwa, kudharauliwa, na kukataliwa na watu, kama alivyokuja mara yake ile ya kwanza, bali katika uweza na utukufu kuwakomboa watu wake. Ni wale wasiompanda Mwokozi ambao wanataka akae mbali nao, wala hapawezi kuwapo na ushahidi wa mkataa (wa mwisho unaoamua mambo yote) ambao unaonyesha kwamba makanisa yamejitenga na Mungu kuliko ile chuki na uadui wao unaochochewa na ujumbe ule uliotumwa kutoka mbinguni.

Wale waliolipokea fundisho lile la marejeo ya Kristo, wakaamka na kuona umuhimu wa kuwa na toba na unyenyekevu mbele zake Mungu. Wengi, kwa muda mrefu, walikuwa wakisita-sita kati ya Kristo na ulimwengu; sasa wakajisikia kwamba wakati ulikuwa umewadia wa kuchukua msimamo wao. “Mambo yale ya milele yakajitokeza kwao kwa namna isiyokuwa ya kawaida na kuwa mambo ya hakika kwao. Mbingu ikawa karibu nao, nao wakajisikia kwamba walikuwa na hatia mbele zake Mungu.” - Bliss, ukurasa wa 146. Wakristo wale wakahuishwa na kuishi maisha mapya. Wakawezeshwa kuona kwamba muda ulikuwa mfupi, kwamba kile walichopaswa kufanya kwa ajili ya wanadamu wenzao kilikuwa hakina budi kufanywa upesi. Dunia ikatokomea machoni pao, umilele ukaonekana kana kwamba unafunguka mbele yao na mioyoni mwao, pamoja na yale yote yaliyohusu hali njema na mbaya ya milele, mambo hayo yakaonekana kwamba yamefunika kila lengo la kidunia. Roho wa

Mungu akawakalia juu yao na kuwapa uwezo walipowasihi sana ndugu zao, pamoja na wenye dhambi, ili wapate kujiweka tayari kwa siku ile ya Mungu. Ushuhuda wa kimya wa maisha yao ukawa ni kemeo la kudumu kwa washiriki wa kanisa waliofuata desturi tu na ambao walikuwa hawajajitoa wakf. Hao hawakutaka kusumbuliwa katika kuzitafuta anasa zao, kutumia muda wao wote kutafuta fedha, na tamaa yao kuu ya kupata heshima ya ulimwengu huu. Kwa sababu hiyo uadui na upinzani wao ukaamshwa dhidi ya imani ile ya marejeo ya Kristo na dhidi ya wale walioitangaza.

Sababu zilizotolewa kuhusu vipindi vile vya unabii zilipoonekana kuwa hazishindikani, wapinzani wale wakajitahidi kuwavunja watu moyo ili wasiendelee kulichunguza somo lile, wakiwaambia kwamba unabii ulikuwa umetiwa muhuri [yaani, hauwezi kueleweka]. Hivyo ndivyo Waprotestanti wale walivyofuata katika nyayo za Waroma. Wakati Kanisa la Papa linazua Biblia isisomwe na watu (Angalia Nyongeza 18 mwisho), Mekanisa ya Kiprotestanti yalitoa madai yao kwamba haiwezi kueleweka sehemu ile ya maana ya Neno Takatifu - hasa hasa ile sehemu inayozifunua zile kweli zinazohusika sana na wakati wetu.

Wachungaji pamoja na watu wale wakatangaza kwamba unabii wa Danieli na Ufunuo ulikuwa na mafumbo yasiyoweza kufahamika. Lakini Kristo aliwaelekeza wanafunzi wake kwenye maneno ya nabii Danieli kuhusu matukio yale ambayo yangetokea katika nyakati zao, akasema: “Asomaye na *afahamu*.” Mathayo 24:15. Na yale madai yao kwamba kitabu hicho cha Ufunuo ni mafumbo, yaani, hakiwezi kueleweka, yanapingwa na kichwa chenyewe hasa cha kitabu hicho, kisemacho: “*Ufunuo wa Yesu Kristo, aliopewa na Mungu awaonyeshe watumwa wake mambo ambayo kwamba hayana budi kuwako upesi.... Heri asomaye na wao wayasikiao* maneno ya unabii huu, na *kuyashika* yaliyoandikwa humo; kwa maana wakati u karibu.” Ufunuo 1:1-3.

Kitabu Kilichofunuliwa

Asema hivi huyo nabii: “Heri asomaye” - wako wale ambao *hawataki* [sio wale wasiojua] kusoma; baraka hiyo si kwa ajili yao. “Na wao wasikiao” - wako wengine pia wanaokataa kusikiliza kitu cho chote kinachohusiana na unabii huo; baraka hiyo si kwa ajili ya kundi hilo. “Na kuyashika yaliyoandikwa humo” - wengi wanakataa kuyasikia maonyo na mafundisho yaliyomo katika kitabu hicho cha Ufunuo; hakuna ye yote miongoni mwao awezaye kuidai baraka hiyo iliyoahidiwa. Wale wote wanaoyadhihaki mafundisho hayo ya unabii na kuicheka mifano iliyotolewa humo na Mungu, yaani, wote wanaokataa kutengeneza maisha yao na kujiandaa kwa ajili ya marejeo ya huyo Mwana wa Adamu, *hawatabarikiwa*.

Kwa kuzingatia ushuhuda huo wa Maandiko hayo yaliyovuviwa, watu wanathubutuje basi, kufundisha kwamba kitabu cha Ufunuo ni mafumbo yasiyoweza kueleweka kwa wanadamu? Hayo ni mafumbo yaliyofunuliwa [yaliyowekwa wazi], hicho ni kitabu kilichofunuliwa [kinachoeleweka wazi]. Kujifunza kitabu cha Ufunuo huyaongoza mawazo kwenye unabii wa Danieli, na vitabu vyote viwili hutoa mafundisho ya maana sana yaliyotolewa na Mungu kwa wanadamu kuhusu matukio yale yatakayotokea karibu na kufungwa kwa historia ya dunia hii.

Kwa Yohana mandhari [picha] hizo zenye kina na za kuisimua mno zilifunuliwa kwa habari ya mambo yale yatakayolipata kanisa. Aliona hali ile itakayowakabili, hatari, mapambano, na ukombozi wa mwisho wa watu wa Mungu [Ufu. 12:17,11; 13:7,15-17; Dan. 7:21,22,25-28]. Anaandika ujumbe ule wa kufungia utakaoyafanya mavuno ya nchi yakomae, ama kama miganda itakayowekwa katika ghala ile ya mbinguni, ama kama matita ya kuni yatakayokuwa tayari kuchomwa katika mioto ile ya maangamizi. Mafundisho yenye maana kubwa sana yalifunuliwa kwake, hasa kwa ajili ya kanisa lile la mwisho, ya kwamba wale watakaoachana na mafundisho potofu na kuigeukia ile kweli wapate kupewa maelekezo kuhusu hatari zile kubwa pamoja na mapambano yaliyo mbele yao. Hakuna anayehitaji kuwa gizani kuhusu kile kinachoujia ulimwengu huu.

Kwa nini, basi, uwepo ujinga huo ulioenea kote kuhusu sehemu hiyo ya maana ya Maandiko Matakatifu? Mbona watu wengi hawapendi kuyachunguza mafundisho yake? Hayo ni matokeo

ya juhudi ya makusudi mazima ya yule mkuu wa giza kutaka kuwaficha wanadamu kile kinachoyaweka peupe madanganyo yake. Kwa sababu hiyo, Kristo, mwenye huo Ufunuo, alipoona mapema vita ile itakayopiganwa dhidi ya mafundisho ya kitabu hicho cha Ufunuo, alitamka baraka yake juu ya wote watakaosoma, watakaosikia, na kuyashika maneno ya unabii huo.

SURA YA 19

Nuru Kupitia Katika Giza

Kazi ya Mungu ulimwenguni humu, toka kizazi hata kizazi, inafanana kwa namna ya ajabu katika kila Matengenezo Makubwa yaliyofanyika au maendeleo ya kidini. Kanuni za Mungu za kushughulika na wanadamu ni zile zile daima. Makundi muhimu ya wakati huu yanalandana na yale ya zamani, na mambo yale yaliyolipata kanisa katika vizazi vile vilivyopita yana mafundisho ya thamani kuu kwa wakati wetu huu.

Hakuna kweli inayofundishwa kwa wazi sana katika Biblia kama ile isemayo kwamba Mungu, kwa njia ya Roho wake Mtakatifu, anawaongoza watumishi wake hapa duniani kwa njia ya pekee katika matapo [makundi] makubwa kwa ajili ya kuiendeleza ile kazi yake ya wokovu. Wanadamu ni vyombo mkononi mwake Mungu, ambavyo anavitumia kutekeleza makusudi yake ya neema na rehema. Kila mmoja anayo sehemu yake ya kufanya, kwa kila mmoja kimetolewa kiasi fulani cha nuru, kinachofaa kukidhi mahitaji ya kipindi chake anachoishi, na ambacho kinatosheleza kumfanya aweze kutenda kazi ile aliyopewa na Mungu kufanya. Lakini hakuna mtu ye yote, haidhuru awe amepewa heshima na Mbingu [kama vile nabii], ambaye amepata kuufikia ufahamu kamili wa ule Mpango Mkuu wa Ukombozi, au hata kulithamini kusudi la Mungu kwa ukamilifu wake wote katika kazi hiyo kwa kipindi chake anachoishi. Wanadamu hawajui kikamilifu kile ambacho Mungu angeweza kutimiza kwa kazi ile anayowapa kufanya; hawaufahamu ujumbe ule wanaoutangaza katika jina lake katika nyanja zake zote.

“Je! wewe waweza kuuvumbua ukuu wa Mungu (kwa kuchunguza – KJV, [yaani, kwa kufanya utafiti wa kisayansi])? Waweza kuufikilia upeo wa huyo Mwenyezi?” “Maana mawazo yangu si mawazo yenu, wala njia zenu si njia zangu; asema BWANA. Kwa maana kama vile mbingu zilivyo juu sana kuliko nchi, kadhalika njia zangu zi juu sana kuliko njia zenu, na mawazo yangu kuliko mawazo yenu.” “Mimi ni Mungu, wala hapana aliye kama mimi; nitangazaye mwisho tangu mwanzo, na tangu zamani za kale mambo yasiyotendeka bado.” Ayubu 11:7; Isaya 55:8,9; 46:9,10.

Hata wale manabii waliopendelewa kupewa nuru ya pekee na yule Roho, hawakufahamu kikamilifu maana ya mafunuo waliyokabidhiwa. Maana yake ilikusudiwa kufunuliwa toka kizazi hata kizazi kwa kadiri ambavyo watu wa Mungu wangekuwa wanayahitaji mafundisho yale yaliyokuwamo ndani yake.

Petro, akiandika habari ya wokovu ule uliofunuliwa kwa njia ya injili, asema hivi: Katika habari ya wokovu huo “manabii walitafuta-tafuta na kuchunguza-chunguza, ambao walitabiri habari za neema itakayowafikia ninyi. Wakatafuta ni *wakati upi*, na *wakati wa namna gani* ulioonywa na Roho wa Kristo aliyekuwa ndani yao, ambaye alitangulia kuyashuhudia mateso yatakayompata Kristo, na utukufu utakaokuwako baada ya hayo. Wakafunuliwa ya kuwa si kwa ajili yao *wenyewe*, bali kwa ajili *yetu* walihudumu katika mambo hayo.” 1 Petro 1:10-12.

Hata hivyo, ingawa manabii wale hawakupewa uwezo wa kuelewa kikamilifu mambo yale yaliyofunuliwa kwao, walitafuta kwa bidii kuipata nuru yote ambayo Mungu alipendezwa kuwafunulia. Wao “walitafuta-tafuta na kuchunguza-chunguza (kwa bidii – KJV), “Wakatafuta ni wakati upi, na wakati wa namna gani ulioonywa na Roho wa Kristo aliyekuwa ndani yao.” Hilo ni fundisho la jinsi gani kwa watu wale wa Mungu walioishi katika kizazi kile cha Kikristo, ambao kwa faida yao unabii huo ulitolewa kwa ajili ya watumishi wake! “Wakafunuliwa ya kuwa si kwa ajili yao wenyewe, bali kwa ajili yetu walihudumu katika mambo hayo.” Shuhudieni, basi, jinsi watu wale wa Mungu waliokuwa watakatifu walivyo “tafuta-tafuta na kuchunguza-chunguza kwa bidii.” Kwa habari ya mafunuo yale waliyopewa kwa ajili ya vizazi vingi vilivyokuwa havijazaliwa bado. Linganisha juhudi yao ile takatifu na kutokujali, ambako kwa huko, wale waliopendelewa katika vizazi vile vya baadaye wanakitendea kipawa hicho cha Mbinguni. Ni karipio gani kwa hali yao ya kutojali itokanayo na kupenda raha kwao, na kuipenda dunia, ambayo inatosheka kutangaza tu kwamba unabii huo hauwezi kufahamika!

Kukata Tamaa kwa Wanafunzi Wake

Ingawa akili finyu za wanadamu hazitoshi kuingia katika mashauri ya yule wa Milele [Mungu], au kuelewa kikamilifu jinsi makusudi yake yanavyotekelezwa, mara nyingi ni kwa sababu ya kosa fulani au kupuuzia kwa upande wao, kiasi kwamba wanashindwa kuelewa vizuri ujumbe huo utokao Mbinguni. Si mara chache mawazo ya wanadamu, na hata yale ya watumishi wa Mungu, hupofushwa mno kwa maoni, mapokeo na mafundisho ya uongo ya wanadamu, hata wanaweza kuyaelewa kwa sehemu ndogo tu mambo hayo makuu ambayo

ameyafunua katika neno lake. Hivyo ndivyo ilivyokuwa kwa wanafunzi wake Kristo, hata wakati ule Mwokozi alipokuwa pamoja nao kimwili. Mawazo yao yalikuwa yamejazwa na maoni yale yaliyopendwa na watu wengi kumhusu Masihi kama mfalme wa dunia, ambaye angewatukuza Israeli na kuwakalisha katika kiti chake cha dola ya ulimwengu mzima, wala hawakuweza kuielewa maana ya maneno yake yaliyotabiri habari ya mateso na kifo chake.

Kristo mwenyewe aliwatuma na ujumbe huu: “Wakati umetimia, na ufalme wa Mungu umekaribia; tubuni, na kuiamini Injili.” Marko 1:15. Ujumbe ule ulijengwa juu ya msingi wa unabii wa Danieli 9. Majuma yale sitini na tisa yalitangazwa na yule malaika kufika hata zamani zake “Masihi aliye Mkuu,” na kwa matumaini makuu na matarajio yaliyojaa furaha wanafunzi wale wakatazamia kuanzishwa kwa ufalme wa Masihi pale Yerusalemu ili kuutawala ulimwengu mzima.

Wakauhumbiri ujumbe ule ambao Masihi alikuwa amewakabidhi, ingawa wao wenyewe waliielewa vibaya maana yake. Wakati ambapo tangazo lao lilikuwa na msingi wake katika Danieli 9:25, wao hawakuweza kuona katika fungu lile lililofuata la sura ile ile kwamba huyo Masihi atakatiwa mbali [atauwawa kikatili]. Tangu kuzaliwa kwao mioyo yao ilikuwa imekazwa juu ya utukufu ule uliotarajiwa wa dola yao ya dunia nzima, na hilo likapofusha macho ya ufahamu wao kwa namna ile ile moja kuhusu yale maelezo bayana ya unabii ule pamoja na maneno yale ya Kristo.

Walifanya kazi yao kwa kulitangazia taifa lile la Wayahudi mwaliko ule wa rehema, na halafu, wakati ule ule hasa walipotazamia kumwona Bwana wao akipanda na kukikalia kiti cha enzi cha Daudi, wakamwona akikamatwa kwa nguvu kama mhalifu, akipigwa kwa mijeledi, akidhihakiwa, na kuhukumiwa kuuawa, na kuinuliwa juu ya msalaba ule wa Kalvari. Ni kukata tamaa kulikoje huko na uchungu wa moyo ulioiumiza mioyo ya wanafunzi wale katika kipindi cha siku zile Bwana wao alipokuwa amelala kaburini!

Kristo alikuwa amekuja wakati ule ule hasa na kwa njia iliyotabiriwa na unabii ule. Ushuhuda wa Maandiko ulikuwa umetimizwa kwa kila kipengele cha kazi yake. Alikuwa amehumbiri ujumbe ule wa wokovu, na “neni lake lilikuwa na uwezo.” Mioyo ya wasikilizaji wake ilikuwa imeshuhudia kwamba ulikuwa umetoka mbinguni. Neno lile pamoja na Roho wa Mungu vikatoa ushuhuda wao kuwa utume ule wa Mwanawe ulitoka kwa Mungu.

Kutokuwa na Hakika na Mashaka

Wanafunzi wale bado waliendelea kumng’ang’ania Bwana wao mpendwa kwa upendo usiokoma. Lakini mawazo yao yalifunikwa na kutokuwa na hakika na mashaka. Katika utungu wao uliowapata wakati ule hawakuweza kuyakumbuka maneno yake Kristo yaliyosonda kidole mbele kwenye mateso na kifo chake. Kama Yesu wa Nazareti alikuwa ndiye Masihi kweli, je! wangukuwa wametumbukia katika majonzi na kukata tamaa kama kule? Hilo ndilo swali hasa lililoitesa mioyo yao wakati Mwokozi wao alipokuwa amelala kaburini mwake katika saa zile, zilizokuwa hazina matumaini yo yote, za Sabato [Jumamosi] ile iliyoingia kati ya kifo chake na ufufuo wake.

Ingawa usiku wa giza la huzuni yao, uliokuwa umewazunguka pande zote wafuasi wale wa Yesu, ulikuwa ni fumbo kwao, hata hivyo hawakuachwa. Asema hivi huyo nabii: “Nikaapo gizani, BWANA atakuwa nuru kwangu... Atanileta nje kwenye nuru, nami nitaiona haki yake.” “Giza nalo halikufichi kitu, bali usiku huangaza kama mchana; Giza na mwanga kwako ni sawasawa.” Mungu amenena hivi: “Nuru huwazukia wenye adili gizani.” “Nitawaleta vipofu kwa njia wasiyoiua; katika mapito wasiyoyajua nitawaongoza; nitafanya giza kuwa nuru mbele yao; na mahali palipopotoka kuwa pamenyoka. Haya nitayatenda, wala sitawaacha.” Mika 7:8,9; Zaburi 139:12; 112:4; Isaya 42:16.

Tangazo lile lililokuwa limetolewa na wanafunzi wale katika jina la Bwana lilikuwa sahihi kwa kila hali, na matukio yaliyosondwa kidole na tangazo lile hata wakati ule yalikuwa yakitokea. “Wakati umetimia, na ufalme wa Mungu umekaribia,” ulikuwa ndio ujumbe wao. Mwisho wa “wakati” ule - yaani, yale majuma sitini na tisa ya Danieli 9, ambayo yalipaswa

kufika hadi wakati wa Masihi, “Mpakwa Mafuta” - Kristo alikuwa amepakwa mafuta na Roho baada ya kubatizwa kwake na Yohana katika Yordani. Na ule “ufalme wa Mungu” waliokuwa wameutangaza kuwa umekaribia ulianzishwa na Kristo kwa kifo chake. Ufalme ule haukuwa ile dola ya kidunia kama wao walivyokuwa wamefundishwa kuamini. Wala haukuwa ufalme ule wa milele wa baadaye ambao utasimamishwa wakati ule “ufalme, na mamlaka, na ukuu wa ufalme, chini ya mbingu zote, watapewa watu wa watakatifu wake Aliye juu;” yaani, ufalme ule wa milele, ambao katika huo “wote wenye mamlaka watamtumikia na kumtii.” Danieli 7:27. Kama ulivyotumika katika Biblia, usemi huu “ufalme wa Mungu” unatumika kuonyesha falme zote mbili, yaani, ufalme wa neema na ufalme wa utukufu. Ufalme wa neema unaonyeshwa na Paulo katika Waraka wake kwa Waebrania. Baada ya kumwonyesha Kristo, Mwombezi wetu mwenye huruma, ambaye hu“chukuana nasi katika [ambaye huguswa na – KJV] mambo yetu ya udhaifu,” mtume huyo anasema: “Basi, na tukikaribie *kiti cha neema* kwa ujasiri, ili tupewe rehema, na kupata neema ya kutusaidia wakati wa mahitaji.” Waebrania 4:15,16. Kiti cha Neema kinawakilisha ufalme wa neema; maana kule kuwako kwa kiti cha enzi kunamaanisha kuwako kwa ufalme. Katika mifano yake mingi, Kristo anatumia usemi wa “ufalme wa mbinguni” kuonyesha kazi ya neema ya Mungu katika mioyo ya wanadamu.

Kwa hiyo, kiti cha enzi cha utukufu huwakilisha ufalme wa utukufu; na ufalme huo unatajwa katika maneno haya ya Mwokozi: “Hapo atakapokuja Mwana wa Adamu [Kristo] katika utukufu wake, na malaika watakatifu wote pamoja naye, ndipo atakapoketi katika kiti cha utukufu wake; na mataifa yote watakusanyika mbele zake.” Mathayo 25:31,32. Ufalme huo bado uko mbele. Hauwezi kusimamishwa mpaka hapo Kristo atakapokuja mara ya pili.

Ufalme wa neema ulianzishwa mara tu baada ya anguko la mwanadamu, yaani, ulipobuniwa mpango ule kwa ajili ya ukombozi wa watu wale wenye hatia. Wakati ule mpango huo ukawa katika kusudi la Mungu na ahadi yake [Mwa. 3:15]; na kwa njia ya imani, jamii ya wanadamu wangeweza kuwa raia wa ufalme huo. Hata hivyo, wenyewe haukuanzishwa kabisa mpaka baada ya kifo chake Kristo. Hata baada ya yeye kuanza utume wake hapa duniani, Mwokozi, kutokana na kuchoshwa kwake na ukaidi na utovu wa shukrani wa wanadamu, angeweza kuwa amejiondoa asiweze kuitoa kafara yake pale Kalvari. Kule Gethsemane kikombe kile cha huzuni nyingi kilitetemeka mkononi mwake. Hata wakati ule angeweza kupangusa jasho lake la damu toka katika kipaji cha uso wake na kuiacha jamii hii ya kibinadamu yenye dhambi, ili ipate kuangamia kwa dhambi zake. Kama angalikuwa amefanya hivyo, basi, usingekuwako ukombozi wa wote kwa wanadamu walioanguka [dhambini]. Lakini Mwokozi alipoyatoa maisha yake, na kwa pumzi yake ya mwisho, alipolia, akasema, “*Imekwisha*,” pale ndipo utekelezaji wa mpango ule wa ukombozi ulipokuwa umekamilika na kuthibitika. Ahadi ya wokovu [Mwa. 3:15] iliyotolewa kwa watu wale wawili, mume yule na mkewe, waliokuwa wenye dhambi mle Edeni, ikawa imethibitishwa. Ufalme wa neema, ambao hapo kwanza ulikuwako kwa ahadi ya Mungu, ndipo ukawa umeanzishwa [rasmi kwa kifo chake] tangu wakati ule.

Kwa hiyo, kifo chake Kristo - yaani, tukio lile lile hasa ambalo wanafunzi wale waliliona kama limelivunjilia mbali tumaini lao la mwisho - ndicho kilicholifanya [tumaini lao] kuwa la hakika mpaka milele. Wakati ule ule lilipowaletea kukata tamaa kuchungu mno, lilikuwa ni kilele cha uthibitisho ulioonyesha kwamba imani yao ilikuwa sahihi. Tukio lile lililokuwa limewajaza maombolezo na kukata tamaa, ndilo lililoufungua mlango wa matumaini kwa kila mwana wa Adamu, na katika hilo yalitegemea sana maisha yale ya baadaye pamoja na ile furaha ya milele ya walio waaminifu wote wa Mungu katika vizazi vyote.

Makusudi ya rehema ya Mungu yalikuwa yanaufikia utimilifu wake, naam, kupitia katika kukata tamaa kwa wanafunzi wake. Mioyo yao ilipokuwa imevutwa kwa neema ya Mungu na uwezo wa mafundisho yake, yeye ambaye “hajanena kamwe mtu ye yote kama huyu anavyonena,” hata hivyo, ikiwa imechanganywa pamoja na dhahabu safi ya upendo wao kwa Yesu, ilikuwa ni ile madini hafifu ya thamani ndogo ya kiburi chao cha kidunia na uchoyo wao wa kutaka makuu. Hata katika chumba kile walicholia Pasaka, yaani, katika saa ile ya kutisha wakati Mwokozi alipokuwa tayari anaingia katika kivuli kile cha Gethsemane, palikuwa na

“mashindano kati yao, kwamba ni nani anayehesabiwa kuwa mkubwa.” Luka 22:24. Mawazo yao yalijazwa na kiti cha enzi, taji ya kifalme, na utukufu, wakati mbele yao palikuwa na aibu na maumivu makali ya bustanini mle, ukumbi ule wa hukumu, na msalaba ule wa Kalvari. Ni kiburi kile kilichokuwa ndani ya moyo wao, yaani, kiu yao ya kutaka kuwa na utukufu wa dunia hii, kilichowafanya kuyang’ang’ania sana mafundisho yale potofu ya kipindi chao, na kutoyazingatia maneno yale aliyosema Mwokozi, akiwaonyesha jinsi ufalme wake ulivyo hasa, na kuwaelekeza mbele kwenye mateso yake makali sana na kifo chake. Na makosa yale yaliwaletea majaribu yao - makali lakini ya lazima - ambayo yaliruhusiwa kuwapata ili wapate kujirekebisha. Japokuwa wanafunzi wale walikuwa wamekosea kuelewa maana ya ujumbe wao, tena walikuwa wameshindwa kuyapata matarajio yao, hata hivyo, walikuwa wamelihubiri lile onyo walilopewa na Mungu, na Bwana angeweza kuwapa thawabu kwa imani yao ile na kuustahi utii wao. Kwao ilipaswa kukabidhiwa kazi ya kuitangaza kwa mataifa yote injili ile tukufu ya Bwana wao aliyefufuka. Ilikuwa ni kwa ajili ya kuwaandaa kwa kazi ile, ndiyo maana jambo lile liliruhusiwa kuwapata ambalo kwao lilionekana chungu mno.

Imani Iliyojengwa Juu ya Akili

Baada ya ufufuo wake, Yesu aliwatokea wanafunzi wake wakiwa njiani kwenda Emau, naye “akaanza kutoka Musa na manabii wote, akawaeleza katika Maandiko yote mambo yaliyomhusu yeye mwenyewe.” Luka 24:27. Mioyo ya wanafunzi wale iliwaka moto ndani yao. Imani yao ikawa imeamshwa. Wakawa [wa]me[zaliwa] mara ya pili ili [wa]pate tumaini lenye uzima” [1 Pet. 1:3] hata kabla Yesu hajajifunua mwenyewe kwao. Lilikuwa ni kusudi lake kuwatia nuru katika ufahamu wao na kuikaza imani yao juu ya lile “neni la unabii lililo imara zaidi.” Alitamani kwamba ile kweli ipate kuotesha mizizi yake imara ndani ya mioyo yao, si kwa sababu tu iliungwa mkono kwa ushuhuda wake mwenyewe alioutoa, bali kwa sababu ya ushahidi usio na mashaka ulioonyeshwa kwa mifano na vivuli vya ile Sheria ya Kafara (Typical or Ceremonial Law) na kwa njia ya unabii ule wa Agano la Kale. Ilikuwapo haja kwa wafuasi wake Kristo ya kuwa na imani iliyojengwa juu ya ujuzi, si kwa ajili yao tu, bali kwamba waweze kuyapeleka maarifa yale ya kumjua Kristo kwa ulimwengu mzima. Na kama hatua ya kwanza kabisa ya kutoa maarifa yale, Yesu aliwaelekeza wanafunzi wale kwa “Musa na manabii wote” [yaani, kwa Agano la Kale lote]. Huo ulikuwa ndio ushuhuda uliotolewa na Mwokozi yule aliyefufuka kuonyesha faida na umuhimu wa Maandiko yale ya Agano la Kale.

Mashaka Yageuka Kuwa Hakika

Ni badiliko kubwa jinsi gani lililotokea mioyoni mwa wanafunzi wale walipoutazama tena uso ule walioupenda wa Bwana wao! Luka 24:32. Kwa maana ile iliyo kamilifu na sahihi kuliko wakati uliopita, walikuwa “wamemwona yeye ambaye Musa aliandika habari zake katika torati na manabii.” Kule kutokuwa na hakika kwao, utungu wao, kukata tamaa kwao kukageuka na kuwa uhakika kamili, na imani isiyokuwa na mashaka. Ni ajabu gani kwamba baada ya kupaa kwake wao “walikuwa daima ndani ya hekalu wakimsifu Mungu” [Luka 24:53]. Watu wale waliokuwa wanajua tu habari za kifo kile cha aibu cha Mwokozi, waliangalia ili kuona katika nyuso zao dalili yo yote ya huzuni, kuchanganyikiwa, na kushindwa; lakini waliona uchangamfu na furaha kuu. Ni maandalizi yaliyoje yale waliyokuwa wamepokea wanafunzi wale kwa kazi ile iliyokuwa mbele yao! Walikuwa wamepita katika maonjo makali mno yaliyowezezana kwao kuyaonja, nao walikuwa wameona jinsi Neno la Mungu lilivyokuwa limetimizwa kwa ushindi mkuu, ambapo, kwa macho ya kibinadamu, wakati ule mambo yote yalionekana kuwa yameshindikana. Kuanzia wakati ule kwenda mbele ni kitu gani kingeweza kuitia hofu imani yao au kuifanya ipoe nguvu ya upendo wao? Katika ile huzuni yao chungu mno walikuwa wamepata “faraja iliyo imara,” yaani, tumaini lililokuwa kama “nanga ya roho, yenye salama, yenye nguvu.” Waebrania 6:18,19. Walikuwa mashahidi wa hekima na uweza wake Mungu, nao walikuwa wa “mekwisha kujua hakika ya kwamba, wala mauti, wala uzima,

wala malaika, wala wenye mamlaka, wala yaliyopo, wala yatakayokuwapo, wala wenye uwezo, wala yaliyo juu, wala yaliyo chini, wala kiumbe kinginecho chote, hakitaweza kuwatenga mbali na “upendo wa Mungu ulio katika Kristo Yesu Bwana wetu.” “Lakini katika mambo hayo yote,” walisema, “tunashinda, na zaidi ya kushinda, kwa yeye aliyetupenda.” Warumi 8:38,39,37. “Bali Neno la Bwana hudumu hata milele.” 1 Petro 1:25. Tena, “Ni nani anayewahukumia adhabu? Kristo Yesu ndiye aliyekufa; naam, na zaidi ya hayo, *amefufuka katika wafu*, naye yuko mkono wa kuume wa Mungu; tena ndiye anayetuomba.” Warumi 8:34.

Asema hivi Bwana: “Watu wangu hawatatahayari kamwe.” Yoeli 2:26. “Huenda kilio kikaendelea usiku kucha, lakini furaha huja asubuhi.” Zaburi 30:5, Tafsiri ya KJV. Wanafunzi wale walipokutana na Mwokozi wao siku ile ya ufufuo wake, na mioyo yao ilipowaka ndani yao walipokuwa wakiyasikiliza maneno yake; walipotazama kichwa na mikono na miguu yake iliyokuwa imejeruhiwa kwa ajili yao; Yesu, kabla ya kupaa kwake, alipokuwa amewaongoza na kwenda nao mpaka Bethania, na kuinua mikono yake juu, akiwabariki, na kuwaagiza, alisema, “Enendeni ulimwenguni mwote, mkaihubiri Injili,” akaongeza kusema hivi, “Na tazama, mimi nipo pamoja nanyi siku zote” (Marko 16:15; Mathayo 28:20); wakati yule Mfariji aliyeahidiwa aliposhuka siku ile ya Pentekoste na nguvu kutoka juu ikatolewa kwao na watu wale walioamini walipofurahi sana kutambua kuwapo kwake Bwana wao aliyekuwa amepaa - wakati ule njia yao, kama ile yake, ingawa iliwapitisha katika kujitolea mhanga maisha yao na kuuawa kama wafia dini [mashahidi wake], je! huduma yao ile ya Injili ya neema yake, ambayo kwayo wangeweza kupokea ile “taji ya haki” wakati wa marejeo yake, unadhani wangekubali kubadilishana taji ile na utukufu wa kiti cha enzi cha hapa duniani, ambacho ndicho kilikuwa tumaini lao mwanzoni mwa uanafunzi wao? Yeye “awezaye kufanya mambo ya ajabu mno kuliko yote tuyaombayo au tuyawazayo” alikuwa amewapa, pamoja na ushirika wa mateso yake, ushirika wa furaha yake - yaani, furaha ile ya kuwa “leta wana wengi waufikilie utukufu,” “furaha isiyonenea,” “utukufu wa milele uzidio kuwa mwingi sana,” ambao Paulo anasema, “dhiki yetu nyepesi, iliyo ya muda wa kitambo tu,” “si kitu” kwetu ikilinganishwa na huo.

Maisha yale waliyoyapitia wanafunzi wake walioihubiri ile “injili ya ufalme” wakati ule wa kuja kwake Kristo mara ya kwanza, yalikuwa ni kielelezo cha uzoefu wa maisha ya wale waliotangaza ujumbe ule wa kuja kwake mara ya pili. Kama wanafunzi wale walivyotoka kwenda kuhubiri, wakisema, “Wakati umetimia, na ufalme wa Mungu umekaribia,” ndivyo Mila na wenzake walivyotangaza kwamba kile kipindi cha unabii kilichokuwa kirefu kuliko vyote na cha mwisho, ambacho kilikuwa kimefunuliwa katika Biblia, kilikuwa kinakaribia sana kufika mwisho wake, kwamba hukumu ilikuwa imekuja, na ufalme ule wa milele ulikuwa karibu kuanza. Mahubiri ya wanafunzi wale kuhusu wakati yalijengwa juu ya majuma yale sabini ya Danieli 9. Ujumbe ule uliotolewa na Mila pamoja na wenzake ulitangaza mwisho wa siku zile 2300 za Danieli 8:14, ambazo katika zile yale majuma sabini ni sehemu yake. Mahubiri juu ya kila kipindi kati ya vipindi hivyo viwili yalitegemea kutimizwa kwa sehemu mbalimbali za kipindi kikuu kile kile kimoja cha unabii.

Kama wanafunzi wale wa kwanza, Wiliamu Mila na wenzake, wao wenyewe walikuwa hawafahamu kikamilifu maana ya ujumbe ule walioupeleka. Mafundisho potofu yaliyokuwa yamejizatiti kwa muda mrefu ndani ya kanisa yaliwazuia wasiweze kuifikia tafsiri sahihi ya pointi ile ya maana iliyokuwamo katika unabii ule. Kwa hiyo, japo wao waliutangaza ujumbe ule waliokuwa wamekabidhiwa na Mungu ili kupeleka kwa ulimwengu mzima, hata hivyo, kutokana na kuelewa kwao vibaya kuhusu maana yake walipatwa na utungu na kukata tamaa.

Katika ufafanuzi wake aliotoa kwa fungu hili la Danieli 8:14, lisemalo, “Hata nyakati za jioni na asubuhi elfu mbili na mia tatu; ndipo patakatifu patakapotakaswa,” Mila, kama ilivyokwisha kuelezwa huko nyuma, alichukua mtazamo ule uliokuwa umeshikwa na watu wengi, ambao ulisema kwamba dunia hii ndiyo patakatifu, naye aliamini kwamba kutakaswa kwa patakatifu kuliwakilisha kutakaswa kwa dunia hii kwa moto wakati wa kuja kwake Bwana. Basi, yeye alipogundua kwamba mwisho wa siku zile 2300 ulikuwa umetabiriwa waziwazi

kabisa, akafikia hitimisho lake kwamba tukio lile lilikuwa linadhihirisha wakati ule wa kuja mara ya pili kwa Kristo. Kosa lake lilitokana na kuukubali mtazamo ule uliopendwa sana na watu wengi ambao ulifafanua kwamba patakatifu pale palikuwa ni mahali gani hasa.

Katika mfumo ule wa sadaka za wanyama, ambao ulikuwa ni kivuli cha kafara na ukuhani wake Kristo, kutakaswa kwa patakatifu ilikuwa ni huduma ya mwisho iliyofanywa na kuhani mkuu katika mzunguko wa huduma ile ya kila mwaka. Ilikuwa ni kazi ile ya mwisho ya upatanisho ya kufungia mwaka - yaani, ya kuiondoa au kuiweka dhambi mbali na Israeli. Ilikuwa ni mfano wa kazi ya mwisho katika huduma ya Kuhani wetu Mkuu [Kristo] kule mbinguni, katika kuziondoa au kuzifuta dhambi za watu wake ambazo zimeandikwa katika kumbukumbu zile zilizoko mbinguni [Mdo.3:19-21]. Huduma hiyo inahusu kazi ya upelelezi [uchunguzi], kazi ambayo ni ya hukumu; nayo inafanyika kabla tu ya marejeo yake Kristo, atakapokuja katika mawingu ya mbinguni kwa nguvu na utukufu mwingi; kwa maana yeye ajapo, *kesi ya kila mtu [duniani] itakuwa imekatwa*. Asema hivi Yesu: “Tazama, naja upesi, na ujira wangu u pamoja nami, kumlipa kila mtu kama kazi yake ilivyo.” Ufunuo 22:12. Ni kazi hii ya hukumu, ambayo inakuja kabla tu ya marejeo yake Kristo, ambayo ilitangazwa katika Ujumbe wa Malaika wa Kwanza wa Ufunuo 14:7, usemao: “Mcheni Mungu na kumtukua, kwa maana saa ya hukumu yake imekuja.”

Wale waliolitangaza onyo hilo walitoa ujumbe sahihi kwa wakati wake halisi. Lakini kama wanafunzi wale wa kwanza walivyotangaza ujumbe ule uliojengwa juu ya msingi wa unabii wa Danieli 9, wakisema, “Wakati umetimia, na ufalme wa Mungu umekaribia,” wakashindwa kutambua kwamba kifo cha Masihi kilikuwa kimetabiriwa katika Maandiko yale yale, hivyo ndivyo Mila na wenzake walivyotangaza ujumbe ule uliojengwa katika msingi wa Danieli 8:14 na Ufunuo 14:7, wakashindwa kuona kwamba palikuwapo na ujumbe mwingine mwingi uliofunuliwa katika Ufunuo 14, ambao pia ulipaswa kutolewa kabla ya marejeo yake Bwana. Kama vile wanafunzi wale walivyokosea kuhusu ufalme ule uliotazamiwa kuanzishwa mwishoni mwa majuma yale sabini, ndivyo Waadventista wale walivyokosea kuhusu tukio lililotarajiwa kutokea mwishoni mwa siku zile 2300. Katika mambo hayo yote mawili palikuwa na hali ya kuyakubali au kuyang’ang’ania sana mafundisho yale potofu yaliyopendwa na watu wengi, ambayo yalizipofusha akili kiasi cha kushindwa kuitambua ile kweli. Makundi yote mawili yalitimiza mapenzi ya Mungu kwa kutangaza ujumbe ule ambao yeye alitaka utolewe, na yote mawili, kwa kuuelewa vibaya ujumbe wao, yalipatwa na utungu na kukata tamaa vibaya.

Hata hivyo, Mungu alitimiza kusudi lake jema kwa kuruhusu onyo lile la hukumu kutolewa kama vile lilivyotolewa. Siku ile kuu ilikuwa imekaribia, na kwa maongozi yake Mungu watu walifikishwa mahali pa kupimwa kwa njia ya wakati ule halisi ili kuwafunulia kile kilichokuwamo ndani ya miyo yao. Ujumbe ule ulikuwa umekusudiwa kulipima na kulitakasa kanisa lake. Walipaswa kuongozwa kuona kama mapenzi ya miyoni mwao yalikuwa juu ya ulimwengu huu au juu ya Kristo na ile mbingu. Walidai kwamba wanampenda Mwokozi; sasa iliwapasa kuonyesha upendo wao. Je, walikuwa tayari kuyatupilia mbali matumaini yao na tamaa yao ya kutafuta makuu katika dunia hii, na kuyakaribisha kwa furaha marejeo ya Bwana wao? Ujumbe ule ulikusudiwa kuwawezesha kuitambua hali yao ya kiroho ilivyokuwa hasa; ulitumwa katika rehema ili kuwaamsha wapate kumtafuta Bwana kwa toba na unyenyekevu wa moyo.

Kule kukata tamaa kwao, japokuwa kulisababishwa na wao wenyewe kwa kuuelewa vibaya ujumbe ule walioutoa, kungeweza kugeuzwa pia na kuwaletea mema. Kungeipima miyo yao wale waliokiri kulipokea onyo lile. Wakiwa wanakabiliana ana kwa ana na kukata tamaa kwao kule, je! kwa harara yao wangeweza kuuachilia mbali uzoefu wao wa maisha waliokuwa wameupata na kuitupilia mbali imani yao katika Neno la Mungu? Ama, kwa njia ya maombi na unyenyekevu wao, je! wangeweza kujitahidi kufahamu walikuwa wameshindwa wapi kuielewa maana ya unabii ule? Ni wangapi walikuwa wamesukumwa kwa hofu tu, au kwa kutenda kwao bila kufikiri, pamoja na msisimko wao? Ni wangapi walijitoa kwa shingo upande na pasipo kuamini? Watu wengi sana walikiri kwamba wanapenda kuja kwake Bwana. Walipotakiwa kustahimili dhahaka na shutuma toka kwa ulimwengu, pamoja na ule mtihani wa mambo

kuchelewa-chelewa na kule kukata tamaa kwao, je! wangepeweza kuikana imani yao? Kwa vile wao hawakuweza kuelewa mara moja jinsi Mungu alivyowashughulikia, je! wangepetitupa kando zile kweli zilizoungwa mkono na ushuhuda ulio wazi kabisa wa neno lake?

Kupimwa kwao kule kungeweza kuzidhihirisha nguvu walizokuwa nazo wale ambao, kwa imani yao ya kweli, walikuwa wametii kile walichokiamini kwamba kilikuwa ni mafundisho ya neno na Roho wa Mungu. Kungewafundisha, kama uzoefu ule walioupitia ambavyo ungefanya, hatari ya kupokea nadharia na tafsiri zinazotoka kwa wanadamu, badala ya kuifanya Biblia ipate kujitafsiri yenyewe. Kwa watoto wale wa imani, kuchanganyikiwa kwao kule pamoja na huzuni yao iliyotokana na kosa lao, mambo yale yangewawezesha kufanya marekebisho yaliyohitajika. Wangefika mahali ambapo wangepifunza neno lile la unabii kwa undani zaidi. Wangefundishwa kuchunguza kwa makini zaidi msingi wa imani yao, na kukikataa kila kitu ambacho hakikujengwa juu ya msingi wa Maandiko ya kweli, haidhuru kiwe kimekubaliwa mahali pengi na Ulimwengu wa Kikristo.

Kwa waumini wale, kama vile ilivyokuwa kwa wanafunzi wale wa kwanza, kile ambacho katika saa ile ya kujaribiwa [kupimwa] kwao kilionekana kana kwamba ni giza [hakiieleweki] katika ufahamu wao, baadaye kingeweza kuwekwa wazi. Wakati ule ambapo wangepuona ule “mwisho wa Bwana” [Yak. 5:11] wangepjua kwamba, licha ya majaribu yale waliyoyapata kutokana na makosa yao, makusudi yake ya upendo kwao yalikuwa yakiendelea taratibu kutimizwa. Wangepifunza kutokana na uzoefu wao walioupata, wenye mibaraka ndani yake, kwamba yeye ni “mwingi wa rehema, mwenye huruma”, na ya kwamba njia zake zote “ni fadhili na kweli, kwao walishikao agano lake na shuhuda zake” [Zaburi 25:10].

SURA YA 20

Mwamko wa Kidini Wa Ulimwengu Mzima

Mwamko Mkuu wa Kidini, chini ya tangazo lile la kuja upesi kwa Kristo, umetabiriwa katika unabii wa Ujumbe wa Malaika wa Kwanza wa Ufunuo 14. Malaika anaonekana akiruka “katikati ya mbingu, mwenye Injili ya milele, awahubiri hao wakaao juu ya nchi, na kila taifa na kabila na lugha na jamaa.” “Kwa sauti kuu,” anatangaza ujumbe huu: “Mcheni Mungu na kumtukuzi, kwa maana saa ya hukumu yake imekuja. Msujudieni yeye aliyezifanya mbingu na nchi na bahari na chenchemi za maji.” Fungu la 6 na la 7.

Ukweli kwamba malaika huyo anasemekana kuwa ndiye mpiga mbiu ya onyo hilo ni wa maana sana. Kwa usafi wa maisha, utukufu na uwezo wa mjumbe huyo wa mbinguni, Mungu mwenye hekima amependezwa kuiwakilisha hali ya juu ya kazi ile itakayokamilishwa kwa huo ujumbe na uweza na utukufu utakaoambatana nao. Na kule kuruka kwa malaika huyo “katikati ya mbingu,” na ile “sauti kuu” ambayo kwayo onyo hilo linatolewa, na kutangazwa kwake waziwazi kwa hao wote “wakaao juu ya nchi,” - hutupa sisi ushahidi wa kasi na kuenea ulimwenguni kote kwa tapo [kundi] lile.

Ujumbe wenyewe unatupa sisi mwanga kuhusu wakati litakapotokea tapo 1 Linatangazwa kuwa limekuwa sehemu ya “Injili ya milele;” nalo linatangaza kuanza kwa ile hukumu. Ujumbe wa wokovu umehubiriwa katika vizazi vyote; lakini ujumbe huu ni sehemu ya Injili, ambayo ingeweza kutangazwa tu katika siku zile za mwisho, maana ni wakati ule tu ambapo ingekuwa ni kweli kwamba saa ya hukumu *ilikuwa imekuja*. Unabii huo unaonyesha mfuatano wa matukio yanayotufikisha kwenye hukumu ile. Hii ni kweli hasa kuhusu kitabu kile cha Danieli. Lakini sehemu ile ya unabii wake iliyohusu siku zile za mwisho, Danieli aliagizwa kuifunga na kuitia muhuri “hata wakati wa mwisho.” Ujumbe huo uliohusu hukumu, ambao ulijengwa juu ya msingi wa kutimizwa kwa unabii huo, usingeweza kutangazwa mpaka hapo tutakapoufikia wakati huo. Lakini katika siku zile za mwisho, asema nabii huyo, “wengi wataenda mbio huko na huko, na maarifa yataongezeka.” Danieli 12:4.

Mtume Paulo alilionya kanisa lisitazamie kuja kwake Kristo katika siku zao. “Maana haiji [siku ile], anasema, “usipokuja kwanza ukengeufu; akafunuliwa yule mtu wa dhambi (kuasi).” 2 Wathesalonike 2:3. Ni mpaka baada ya ule uasi mkuu, na kipindi kile kirefu cha utawala wa yule “mtu wa dhambi” (man of sin), ndipo sisi tunaweza kutazamia marejeo ya Bwana wetu. Yule “mtu wa dhambi,” ambaye pia anaitwa “siri ya kuasi,” “mwana wa uharibifu,” na “yule asi,” anauwakilisha upapa, ambao, kama ulivyotabiriwa katika unabii, ulipaswa kuendelea kushika hatamu zake za utawala wa dunia kwa miaka 1260. Kipindi hicho kilifikia mwisho wake katika mwaka ule wa 1798. Marejeo yake Kristo yasingetokea kabla ya wakati ule kuja. Paulo kwa hadhari anakifunika kipindi chote cha Ukristo kushuka chini kuja kwetu mpaka mwaka ule wa 1798. Ni upande huu wa wakati ule unapopaswa kutangazwa ujumbe huo wa kuja mara ya pili kwa Kristo.

Hakuna ujumbe kama huo uliopata kutolewa katika vizazi vile vilivyopita. Paulo, kama vile tulivyokwisha kuona, hakuuhubiri ujumbe huo; aliwaelekeza ndugu zake kutazama mbali zaidi na kile kipindi chao kwa ajili ya kuja kwake Bwana. Wanamatengenezo wale hawakuutangaza. Martini Lutheri aliiweka hukumu ile takriban miaka mia tatu mbele ya wakati wake. Lakini tangu mwaka ule wa 1798 kitabu kile cha Danieli kimefunguliwa [Ufu. 10:1-7; Dan. 12:4,5-10], maarifa ya kuujua unabii mbalimbali yameongezeka, na wengi wameutangaza ujumbe huo mzito wa hukumu iliyokaribia.

Yusufu Volfu, Mmishonari wa Ulimwengu

Kama yalivyokuwa yale Matengenezo Makuu ya Kanisa ya karne ile ya kumi na sita, ndivyo tapo [kundi] la Waadventista [Watu wanaongojea kuja kwa Kristo] lilivyoonekana katika nchi mbalimbali za ule Ulimwengu wa Kikristo kwa wakati ule ule mmoja. Katika nchi zote mbili, Ulaya na Amerika, watu wenye imani na maombi waliongozwa kujifunza unabii mbalimbali, nao, wakitafuta-tafuta katika kumbukumbu zile zilizovuviwa, wakaona ushahidi wa kuridhisha ulioonyesha kwamba mwisho wa mambo yote ulikuwa umekaribia. Katika nchi mbalimbali kulikuwa na makundi ya Wakristo waliokaa katika sehemu zilizojitenga ambayo, kwa kujifunza Maandiko peke yake, walifikia mahali ambapo waliamini kwamba marejeo yake Mwokozi yalikuwa karibu.

Katika mwaka ule wa 1821, miaka mitatu baada ya Mila kufikia ufafanuzi wake wa unabii mbalimbali uliokuwa unasonda kidole chake kwenye wakati wa hukumu ile, Dk. Yusufu Volfu (Dr. Joseph Wolff), yule “mmishonari kwa ulimwengu,” alianza kutangaza habari za kuja upesi kwa Bwana. Volfu alizaliwa katika nchi ya Ujerumani, wazazi wake wakiwa ni Waebrania, baba yake akiwa ni rabi [mwalimu] wa Kiyahudi. Wakati alipokuwa mdogo sana alisadiki ukweli wa dini ile ya Kikristo. Akili yake ilikuwa inafanya kazi, na kudadisi-dadisi mambo, alikuwa msikivu mwenye hamu kusikiliza mazungumzo yale yaliyofanyika katika nyumba ya baba yake wakati Waebrania wacha Mungu walipokusanyika kila siku kusimulia matumaini yao na matarajio ya watu wao, utukufu wa Masihi aliyekuwa anakuja, na kurejeshwa kwa Israeli. Siku moja alisikia Yesu wa Nazareti akitajwa, basi, yule kijana akauliza kwamba yule alikuwa ni nani. “Myahudi mwenye talanta ya juu sana,” likawa ndilo jibu lake; “lakini yeye alipojifanya kuwa ni Masihi, Baraza la Wayahudi likamhukumu kuwa anastahili kuuawa.” “Kwa nini, basi,” akauliza tena yule mwuliza swali, “Yerusalemu umeangamizwa, na kwa nini sisi tuko utumwani?” “Ole! ole!” akajibu baba yake, “kwa sababu Wayahudi waliwaua manabii.” Mara moja wazo hili likamjia yule mtoto: “Huenda Yesu pia alikuwa ni nabii, na Wayahudi walimwua alipokuwa hana hatia yo yote.” - *Travels and Adventures of the Rev. Joseph Wolff*, gombo la 1, uk. 6. Hisia hiyo ilikuwa na nguvu mno kiasi kwamba, japo alikatazwa kuingia katika kanisa lo lote la Kikristo, mara kwa mara alikaa nje kusikiliza mahubiri.

Akiwa na umri wa miaka saba tu, akawa anajivuna kwa jirani yake wa makamo kuhusu ushindi wa Israeli kwa siku za usoni atakapokuja Masihi, wakati yule mwanaume mzee alipomwambia hivi kwa upole: “Mpendwa kijana, mimi nitakuambia Masihi wa kweli ni nani: Alikuwa ni Yesu wa Nazareti,... ambaye babu zako walimsulibisha, kama walivyowafanya manabii wale wa zamani. Nenda nyumbani kwenu ukasome sura ile ya hamsini na tatu ya Isaya, nawe utasadiki ya kwamba Yesu Kristo ni Mwana wa Mungu.” - k.k.k., gombo la 1, uk. 7. Imani mara ile ikaingia kwa nguvu ndani yake. Akaenda nyumbani kwao na kusoma Maandiko yale, akastaajabu kuona jinsi yalivyokuwa yametimia kikamilifu ndani ya Yesu yule wa Nazareti. Je, maneno ya Mkristo yule yalikuwa ya kweli? Yule kijana alimwuliza baba yake ampatic ufafanuzi wa unabii ule, lakini alikutana na ukimya mkali mno kiasi kwamba hakuthubutu kulitaja somo lile tena. Walakini jambo lile lilizidisha tu hamu yake ya kutaka kujua zaidi kuhusu dini ile ya Kikristo.

Ashtakiwa kwa Uzushi

Ujuzi ule aliokuwa akiutafuta ulifichwa kwa uangalifu mkubwa mno katika nyumba yao ile ya Kiyahudi; lakini, alipokuwa na miaka kumi na moja tu, aliondoka nyumbani kwa baba yake na kwenda ulimwenguni kujipatia elimu yake, kujichagulia dini yake, na kazi yake ya maisha. Alipata maskani yake ya muda nyumbani kwa ndugu zake, lakini alifukuzwa mara moja kutoka kwao kama mwasi, naye alipokuwa peke yake, bila fedha, alilazimika kuishi maisha yake miongoni mwa wageni. Alikwenda toka mahali hadi mahali, akijifunza masomo yake kwa bidii na kujipatia riziki yake kwa kufundisha Kiebrania. Kwa ushauri wa mwalimu mmoja Mkatoliki alishawishiwa kuipokea imani ya Kiroma na kuwa na wazo la kuwa mmishonari kwa watu wake. Akiwa na kusudi lile, miaka michache baadaye, alikwenda kufuatia masomo yake katika

Chuo cha Propaganda [kueneza dini] kule Roma. Kule tabia yake ya kuwa na mawazo yake binafsi na kusema kweli yalimletea mashtaka ya uzushi dhidi yake. Alishambulia waziwazi matendo mabaya ya kanisa lile na kuisitiza umuhimu wa kufanya matengenezo. Ingawa mwanzoni alitendewa kwa upendeleo na wakuu wale wa papa, baada ya muda fulani aliondolewa na kupelekwa mbali na Roma. Akawa chini ya uchunguzi [upelelezi] wa kanisa lile, akaenda mahali hata mahali, mpaka ilipodhihirika kwamba asingeweza kuletwa mahali ambao angetii kuwekwa katika hali ya kuwa mfungwa wa Uroma. Alitangazwa kuwa alikuwa ni mtu asiyeweza kurudiwa [kuwekwa chini ya nidhamu], naye akaachwa huru kwenda ko kote alikotaka. Basi, akaenda Uingereza, huko akiwa anaikiri imani ya Kiprotestanti, akajiunga na Kanisa lile la Anglikana. Baada ya masomo yake ya miaka miwili alisafiri kwenda katika utume wake katika mwaka ule wa 1821.

Volfu alipokuwa ameikubali ile kweli kuu ya kuja kwake Kristo mara ya kwanza kama “Mtu wa huzuni nyingi, ajuaye sikitiko,” aliona ya kwamba unabii ule ulidhihirisha kwa uwazi unaolingana na ule kuhusu kuja kwake Kristo mara ya pili kwa nguvu na utukufu. Wakati alipokuwa anajaribu kuwaongoza watu wake kwa Yesu wa Nazareti kama ndiye yule Aliyehidiwa, na kuwaelekeza kwenye kuja kwake mara ya kwanza katika kudhalilishwa kwake kama kafara ya dhambi za wanadamu, pia aliwafundisha juu ya kuja kwake mara ya pili kama Mfalme na Mkombozi.

Mfalme wa Dunia Yote

“Yesu wa Nazareti, Masihi wa Kweli,” akasema, “ambaye mikono na miguu yak ilitobolewa, ambaye alipelekwa kama mwana-kondoo machinjioni, ambaye alikuwa ni Mtu wa huzuni nyingi, ajuaye sikitiko, ambaye fimbo ya utawala ilipoondolewa katika Yuda na mamlaka yake ya utawala kuondolewa katikati ya miguu yake, alikuja mara ile ya kwanza; atakuja mara ya pili juu ya mawingu ya mbinguni, na kwa parapanda ya Malaika yule Mkuu,” (Joseph Wolff, *Researches and Missionary Labors*, page 62) “naye atasimama juu ya ule Mlima wa Mizeituni; hapo ndipo utawala ule uliokabidhiwa kwa Adamu wakati ule wa uumbaji, na kupotezwa naye (Mwanzo 1:26; 3:17), utakapokabidhiwa kwa Yesu. Atakuwa Mfalme wa ulimwengu mzima. Kuugua na maombolezo ya viumbe yatakoma; ila nyimbo za sifa na shukrani zitasikika.... Yesu ajapo katika utukufu wa Baba, pamoja na malaika zake watakatifu,... waumini waliokufa watafufuliwa kwanza. 1 Wathesalonike 4:16; 1 Wakorintho 15:32. Huo ndio sisi Wakristo tunaouita ufufuo wa kwanza. Baadaye wanyama watabadili asili yao (Isaya 11:6-9), nao watamtii Kristo. Zaburi 8. Amani ya Malimwengu itaenea kote.” - *Journal of the Rev. Joseph Wolff*, kurasa za 378 na 379. “Bwana ataangalia tena chini duniani; na kusema, ‘Tazama, ni nzuri sana.’” - k.k.k., ukurasa 294.

Mwisho Mkuu U Karibu

Volfu alisadiki kwamba kuja kwa Bwana kulikuwa kumekaribia, tafsiri yake ya vipindi vile vya unabii iliweka mwisho ule mkuu kwa upungufu wa miaka michache tu kuliko ile aliyoionyesha Mila. Kwa wale waliotumia Maandiko kuisitiza kwamba “Habari ya siku ile na saa ile hakuna ajuaye,” wakisema kwamba wanadamu hawapaswi kujua cho chote kuhusu kukaribia kwa marejeo yake, Volfu aliwajibu hivi: “Je, hivi Bwana wetu alisema kwamba siku ile na saa ile isingeweza kujulikana *kamwe?* Je, yeye hakutupa dalili za nyakati ili angalau tupate kujua *ukaribu* wa kuja kwake kama mtu anavyojua kiangazi kinapokaribia kwa kuuangalia mtini unapotoa majani yake? Mathayo 24:32. Je, hivi sisi hatutaweza kukijua kabisa kipindi kile, ambapo yeye mwenyewe alituonya sisi, sio tu kusoma habari za yule Danieli nabii, bali kuzifahamu pia? Na katika Danieli yule yule, mahali pale panaposema kwamba maneno yake yalifungwa mpaka wakati wa mwisho (jambo hilo ndivyo lilivyokuwa katika siku zake), na ya kwamba, “wengi wataenda mbio huko na huko’ (usemi wa Kiebrania unaoonyesha kuutunza wakati na kutafakari juu yake), ‘na *maarifa*’ (hayahusiki na wakati ule)

‘yataongezeka.’ Danieli 12:4. Mbali na hayo, Bwana wetu hakusudii kusema kwa maneno hayo kwamba kule *kukaribia* kwa wakati ule hakutajulikana, bali kwamba ‘*siku na saa*’ ile ile hasa ‘hakuna aijuaye.’ Yeye anasema kwamba habari za kutosha kutushawishi sisi kujiandaa kwa marejeo yake, zitajulikana kwa njia ya dalili zile za nyakati, kama ilivyokuwa Nuhu alipoijenga ile safina.” - Wolf, *Researches and Missionary Labors*, ukurasa wa 404 na 405.

Kuhusu mtindo ule uliopendwa na watu wengi wa kutafsiri au kufasiri vibaya Maandiko, Volfu aliandika hivi: “Sehemu kubwa sana ya Kanisa la Kikristo wamepiga chenga na kwenda mbali na maana iliyo wazi ya Maandiko, nao wameugeukia mtindo ule wa kuwazia tu mawazo yasiyo ya kweli ambao Wabudha wanao, wanaoamini kwamba furaha ya baadaye ya wanadamu itakuwa ni kutembea hewani, nao wanadhani kwamba wanaposoma neno hili *Wayahudi*, basi, wao wanapaswa kuelewa kuwa linamaanisha *Mataifa*; na wanaposoma *Yerusalemu*, wao wanapaswa kuelewa kuwa hilo ni *kanisa*; na kama inasemwa *nchi*, basi, inamaanisha *mbingu*; na kwa habari ile ya marejeo ya Bwana wao wanapaswa kuelewa kuwa hayo ni maendeleo ya *vyama vya Kimishonari*; na kule kupanda kwenda kwenye mlima wa nyumba ya Bwana, kuwa kunaashiria *Mkutano Mkuu wa darasa la Wamethodisti*.” - *Journal of the Rev. Joseph Wolff*, ukurasa wa 96.

Katika kipindi cha miaka ile ishirini na minne kuanzia 1821 hadi 1845, Volfu alisafiri katika eneo kubwa la Afrika, akizizuru nchi za Misri na Uhabeshi (Abyssinia au Ethiopia); katika Asia akipita katika nchi ya Palestina, Shamu (Syria), Uajemi, Bokhara, na Uhindi (India). Pia aliitembelea nchi ya Marekani (U.S.), alipokuwa akisafiri kwenda kule, alihubiri katika kisiwa cha Mtakatifu Helena (Saint Helena). Aliwasili New York katika mwezi ule wa Agosti, 1837; na baada ya kuhutubia katika mji ule, alihubiri kule Filadelfia na Baltimore, na hatimaye aliendelea mbele na safari yake kwenda Washington. Kule, yeye anasema hivi, “hoja ile iliyoletwa na Rais aliyepita, John Quincy Adams, katika mojawapo ya vikao vya Bunge la Marekani, Bunge lile kwa kauli moja likanipa mimi ruhusa ya kuutumia mmojawapo wa kumbi za Bunge lile kwa ajili ya kutoa hotuba yangu, ambayo nilitoa katika siku moja ya Jumamosi, nikipewa heshima ya kuwapo kwa wajumbe wote wa Bunge lile, pia pamoja na askofu wa Virginia na wachungaji na maaskofu na wananchi wa Washington. Heshima ile ile ilitolewa kwangu na wajumbe wa serikali ya New Jersey na Pennsylvania, ambao katika kuwapo kwao nilitoa hotuba zilizotokana na utafiti wangu kule Asia, pamoja na zile zilizokuwa zimejengwa juu ya utawala wa Yesu Kristo mwenyewe.” - k.k.k., kurasa za 398, na 399.

Uwezo Umo Ndani ya Kitabu Hicho

Dk. Volfu alisafiri katika nchi za kishenzi [kipagani] kabisa pasipo kupewa ulinzi na mamlaka yo yote ya Ulaya, akistahimili shida nyingi na kuzungukwa na hatari nyingi. Alipigwa nyayo zake na kushindishwa na njaa, aliuzwa kama mtumwa, na mara tatu alihukumiwa kuuawa. Aliviziwa na wanyang’anyi [majambazi], na wakati mwingine alikuwa karibu kufa kwa kiu. Mara moja aliporwa kila kitu alichokuwa nacho na kuachwa kutembea kwa miguu bila viatu [kupekua] kwa mamia ya maili kupitia katika vilima, theluji ikimpiga usoni na kwenye nyayo zake zisizokuwa na viatu ambazo zilikuwa zikifa ganzi kwa kugusana na ardhi iliyoganda kwa barafu.

Alipopewa onyo dhidi ya kutembea bila kuwa na silaha miongoni mwa makabila yale yasiyostaarabika, yanayoua watu, alijitangaza mwenyewe kuwa “alipewa silaha” - yaani, “maombi yake, ari yake kwa ajili ya Kristo, na imani yake katika msaada wake [Kristo].” “Mimi pia,” alisema “nimepewa upendo kwa Mungu na kwa jirani yangu ndani ya moyo wangu, na Biblia i mkononi mwangu.” - W. H. D. Adams, *In Perils Oft*, ukurasa wa 192. Alichukua pamoja naye Biblia katika lugha ya Kiebrania na Kiingereza ko kote kule alikokwenda. Kuhusu mojawapo ya safari zake alizofanya baadaye, anasema hivi: “Mimi ... nilikuwa na Biblia iliyofunguliwa mkononi mwangu. Niliona kwamba uwezo wangu ulikuwa katika kile Kitabu, na ya kwamba uweza wake ungeweza kunitegemeza mimi.” - k.k.k., ukurasa wa 201.

Hivyo ndivyo alivyoweza kustahimili katika kazi zake mpaka pale ujumbe ule wa hukumu ulipokuwa umepelekwa katika sehemu kubwa inayokaliwa na watu ulimwenguni humu. Miongoni mwa Wayahudi, Waturuki, Waparsii (Parsees), Wahindu, na mataifa mengi na jamii aligawa lile Neno la Mungu katika lugha hizo mbalimbali na kila mahali alipiga mbiu ya kukaribia kwa utawala wake Masihi.

Katika safari zake kule Bokhara akalikuta fundisho la kuja upesi kwa Bwana ambalo lilishikiliwa na watu wale waliokaa katika sehemu zilizokuwa zimejitenga mbali na za upweke. Waarabu wale wa Yemeni, anasema, “wanacho kitabu kitiwacho *Seera*, ambacho kinatoa tangazo la kuja kwa Kristo mara ya pili na utawala wake wa utukufu; nao wanatazamia kuona matukio makubwa katika mwaka wa 1840.” - *Journal of the Rev. Joseph Wolff*, ukurasa wa 377. Kule Yemeni,... nilikaa siku sita na wana wa Rekabu. Hawanywi mvinyo, hawapandi mizabibu, hawapandi mbegu, nao wanakaa katika mahema, tena wanamkumbuka Yonadabu, mzee yule mwema, mwana wa Rekabu; na katika kundi lao niliwakuta wana wa Israeli, wa kabila ya Dani,... ambao wanatazamia, pamoja na wana wa Rekabu, kuja upesi sana kwa Masihi katika mawingu ya mbinguni.” - k.k.k., ukurasa wa 389.

Imani kama hiyo mmishonari mmoja aliiona kule Tatari (Tatary). Kuhani wa Kitatari alimtupia swali mmishonari yule kuhusu lini Kristo atakapokuja mara ya pili. Yule mmishonari alipojibu kwamba alikuwa hajui cho chote juu ya habari ile, yule kuhani alionekana kuwa ameshangazwa sana kwa ujinga kama ule kwa yule aliyejidai kuwa ni mwalimu wa Biblia, naye akaeleza imani yake aliyokuwa nayo, iliyojengwa juu ya unabii, kwamba Kristo angekuja karibu na mwaka ule wa 1844.

Ujumbe wa Marejeo ya Kristo Kule Uingereza

Mapema kama mwaka ule wa 1826, ujumbe wa Waadventista ulianza kuhubiriwa kule Uingereza. Kundi lililokuwako kule lilikuwa halina muundo wo wote kama kule Amerika; wakati halisi wa marejeo yake Kristo kwa kawaida haukufundishwa hivyo, ila ukweli ule mkuu wa kuja kwa Kristo upesi katika nguvu na utukufu ulitangazwa mahali pengi. Tena jambo hilo halikuwa tu kwa wale waliokataa kukubaliana na imani ya Kanisa la Anglikana (dissenters) au wale ambao hawakuzikubali kawaida nyinginezo za ibada za kanisa lile (nonconformists). Mourant Brock, mwandishi wa Kiingereza, anaeleza kwamba karibu wachungaji wapatao mia saba wa Kanisa la Anglikana (Church of England) walishughulika katika kuihubiri hiyo “habari njema ya ufalme.” Ujumbe ulioutaja mwaka 1844 kama ndio wakati wa kuja kwake Bwana ulitolewa pia kule Uingereza. Vitabu vya Waadventista toka Marekani (U.S.) vilitawanya mahali pengi. Vitabu pamoja na majarida [au magazeti] vilichapishwa tena katika nchi ile ya Uingereza. Na katika mwaka ule wa 1842, Robert Winter, Mwingereza kwa kuzaliwa, aliyekuwa ameipokea imani ile ya Kiadventista kule Amerika, alirudi katika nchi yake alikozaliwa kupiga mbiu ya marejeo yake Bwana. Wengi waliungana naye katika kazi ile, na ujumbe ule wa hukumu ulitangazwa katika sehemu mbalimbali za Uingereza.

Mjesuti na Mlutheri Watoa Ushuhuda Wao

Kule Amerika ya Kusini, katikati ya ushenzi [upagani], na ujanja wa mapadre, Lakunza (Lacunza), Mhispania na Jesuti, aliipata njia yake kwa kuyaendea yale Maandiko na kwa njia ile akaipokea ile kweli ya kuja kwa Kristo upesi sana. Akiwa anasukumwa kutoa onyo lile, lakini akitamani kukwepa makaripio ya Roma, alichapisha maoni yake chini ya jina lake la bandia la “Rabi Ben-Ezra,” akijiwakilisha mwenyewe kama Myahudi aliyeongoka. Lakunza aliishi katika karne ile ya kumi na nane, lakini ilikuwa ni karibu na mwaka ule wa 1825 kitabu chake kilipofika Landani, kilitafsiriwa katika lugha ya Kiingereza. Kuchapishwa kwake kulisaidia kuufanya uwe na kina zaidi moyo ule wa kupenda kujua ambao tayari ulikuwa umeamshwa katika nchi ile ya Uingereza kuhusu lile fundisho la kuja kwake Kristo mara ya pili.

Kule Ujerumani fundisho hilo lilikuwa limefundishwa na Beng'eli (Bengel), mchungaji wa Kanisa la Kilutheri na Msomi maarufu wa Biblia na mhakiki wake, katika karne ile ya kumi na nane. Alipomaliza elimu yake, Beng'eli alikuwa "ameutumia muda wake mwingi sana kujifunza theolojia, ambayo kutokana na akili yake iliyokuwa makini na yenye mwelekeo wa kidini, ilikuwa na kina kutokana na mafunzo na nidhamu aliyopata mapema, mambo ambayo yalimfanya awe na mwelekeo ule kwa tabia yake. Kama vijana wengine wenye tabia ya kufikiri sana, kabla yake na tangu wakati ule, alilazimika kupambana na mashaka pamoja na matatizo ya kidini, na kwa hisia zake zenye kina, anataja kwa juu juu tu habari za ile 'mishale mingi iliyouchoma moyo wake mnyonge, na kuufanya ujana wake kuwa mgumu kuustahimili.'" Akiwa mjumbe wa Baraza lililowekwa na papa la Vurutemubergi (Wurtemberg), aliitetea hoja ya uhuru wa dini. "Alipokuwa akitetea haki na upendeleo unaopaswa kutolewa kwa kanisa, alikuwa ni mtetezi aliyetetea kwamba uhuru wa kutosha wa kila aina uweze kutolewa kwa wale wote waliojisikia kuwa wamefungwa, kwa misingi ya dhamiri, ili wapate kujiondoa katika jumua yake." - *Encyclopedia Britannica [Ensaiklopedia Britanika]*, toleo la 9, makala "Beng'eli." Matokeo mazuri ya sera ile bado yanaonekana katika jimbo lake alikozaliwa.

Ilikuwa ni wakati ule alipokuwa anatararisha hotuba yake kutoka katika Ufunuo 21 kwa ajili ya Jumapili ile ya Adventi ilipoangaza katika moyo wa Beng'eli nuru ile ya kuja kwa Kristo mara ya pili. Unabii ule wa Ufunuo ukafunuliwa katika ufahamu wake usivyopata kamwe kufunuliwa kwake katika siku zile za nyuma. Akiwa amelemewa na hisia ya umuhimu mkubwa mno na utukufu ule usio na kifani wa mandhari [picha] ile iliyotolewa na yule nabii, alilazimika kwa muda fulani kuacha kulitafakari somo lile. Alipokuwa mimbarani likamjia tena kwa uwazi wake wote na nguvu. Kuanzia wakati ule alitumia wakati wake mwingi sana kujifunza unabii, hasa ule wa Ufunuo, na mara imani ikamjia kwamba unabii ule ulikuwa ukisonda kidole chake na kuonyesha kwamba kuja kwake Kristo kulikuwa kumekaribia. Muda aliouweka kama ndio wa marejeo yake Kristo ulikuwa katika kiwango kilichopungua kwa miaka michache sana kikilinganishwa na kile kilichowekwa baadaye na Mila.

Maandiko ya Beng'eli yametawanywa katika Ulimwengu wote wa Kikristo. Maoni yake juu ya unabii yalipokewa na watu wengi sana katika jimbo lake lile la Vurutemubergi, na kwa kiwango fulani katika sehemu zingine za Ujerumani. Tapo [kundi] lile liliendelea kuwapo hata baada ya kifo chake, na ujumbe ule wa marejeo ulisikika katika nchi ile ya Ujerumani kwa wakati ule ule mmoja ulipokuwa unayavuta mawazo ya watu katika nchi nyinginezo. Mapema baadhi ya waumini walikwenda Urusi na kuanzisha kule makundi yao, na ujumbe ule wa kuja upesi kwa Kristo mpaka sasa [1911], bado unashikiliwa na makanisa ya Kijerumani katika nchi ile.

Nuru Yaangaza Ufaransa na Kule Uswisi

Nuru ile ilianga pia katika nchi ya Ufaransa na Uswisi (Switzerland). Pale Jeneva ambapo Fareli na Kalvini walikuwa wameieneza ile kweli ya Matengenezo ya Kanisa, Gauseni (Gausson) alihubiri ujumbe wa kuja kwa Kristo mara ya pili. Alipokuwa angali mwanafunzi shuleni, Gauseni alikuwa amepambana na roho ile ya falsafa mantiki (rationalism) iliyotumika katika kuyafafanua Maandiko kwa kufuata akili za wanadamu, ambayo ilikuwa imeenea kote Ulaya katika kipindi cha mwisho cha karne ile ya kumi na nane; naye alipokuwa mchungaji hakuwa ni mjinga tu wa imani ile ya kweli, bali alikuwa na mwelekeo wa kuifuata nadharia ile ya kuyaonea mashaka Maandiko yale. Katika ujana wake alikuwa na moyo wa kupenda sana kujifunza unabii. Baada ya kukisoma kitabu cha Rolini (Rollin) cha *Ancient History [Historia ya Kale]*, mawazo yake yalivutwa kuelekea kwenye sura ya pili ya Danieli, naye alishtushwa kuona ajabu jinsi unabii ule ulivyotimia barabara, kama inavyoonekana katika kumbukumbu ya mwanahistoria huyo. Hapa ukawa upo ushahidi wa kuvuviwa kwa Maandiko, ambao ulikuwa kama nanga kwake katikati ya zile hatari kubwa za baadaye. Hakuweza kutosheka na mafundisho ya ile falsafa mantiki, na katika kujifunza kwake Biblia na kutafuta nuru iliyo wazi zaidi, baada ya muda fulani kupita, aliongozwa kuwa na imani hai.

Watoto Wadogo Waelewa

Alipoendelea na uchunguzi wake wa unabii, alifika mahali pa kuamini kwamba kuja kwake Bwana kulikuwa kumekaribia. Akiwa ameguswa na uzito na umuhimu wa kweli ile kuu, alitamani kuileta mbele ya watu; lakini imani iliyopendwa na watu wengi iliyosema kwamba unabii wa Danieli ulikuwa ni fumbo na kwamba hauwezi kueleweka ikawa ni kipingamizi kikubwa njiani mwake. Hatimaye aliamua - kama vile alivyokuwa amefanya yule Fareli kabla yake katika kuihubiri Injili kule Jeneva - kuanza na watoto, ambao kupitia kwao alitumainia kwamba ataweza kuwavuta wazazi wao.

“Natamani jambo hili lipate kueleweka,” alisema baadaye, akiongelea juu ya lengo lake katika shughuli ile, “si kwa sababu ya umuhimu wake mdogo, lakini kinyume chake ni kwa sababu ya thamani yake kuu, ya kwamba mimi nilitaka kuutoa katika mtindo ule rahisi, nami nikazungumza na watoto. Nilitaka kusikika, nami niliogopa kwamba nisingeweza kusikilizwa kama ningezungumza kwanza na watu wazima. “Basi, mimi nikaazimu kuwaendea wadogo kabisa. Nakusanya kundi la watoto wanaonisikiliza; kama kundi hilo linaongezeka, kama inaonekana kwamba wanasikiliza, wanapendezwa, basi, mimi nina hakika ya kuwa na kundi jingine la pili baada ya muda mfupi tu, na katika zamu yao, watu wazima wataona kwamba inawafaa nao kuketi chini na kujifunza. Jambo hilo linapofanyika, basi ushindi unakuwa umepatikana.” - L Gausen, *Daniel the Prophet [Danieli, yule Nabii]*, gombo la 2, Dibaji.

Juhudi yake ilifanikiwa. Alizungumza na watoto, watu wazima wakaja kusikiliza. Njia zile ndefu nyembamba zilizoezeka juu za kanisa lake zilijaa watu waliokuwa wakisikiliza kwa makini. Miongoni mwao walikuwamo wenye vyeo na wasomi, na watu wasiofahamika na wageni kutoka nchi za nje waliokuwa wanatembelea Jeneva; na kwa njia ile ujumbe ule ukachukuliwa na kupelekwa sehemu zingine.

Akiwa ametiwa moyo kwa ufanisi ule, Gauseni akachapisha mafundisho yake, akitumainia kwamba ataweza kukuza moyo wa kujifunza vitabu vile vya unabii katika makanisa ya watu wale waliokuwa wakizungumza lugha ya Kifaransa. “Kuchapisha mafundisho yale yaliyotolewa kwa watoto,” asema Gauseni, “ni kuzungumza na watu wazima ambao mara nyingi mno hudharau vitabu kama hivyo chini ya madai ya uongo kuwa havieleweki, ‘Inawezekanaje kwamba vinaweza kuwa havieleweki, maana watoto wenu wanavielewa?’” “Mimi nilikuwa na shauku kubwa,” anaongeza kusema, “ya kuyafanya maarifa yale ya unabii yapate kupendwa na makundi yetu, kwa kadiri iwezekanavyo.” “Naam, hakuna kujifunza kunakokidhi vizuri zaidi mahitaji ya wakati huu kuliko huko.” “Ni kwa huko sisi tunatakiwa kujiandaa kwa ile dhiki iliyo mlangoni, na kukesha na kumngoja Yesu Kristo.”

Ingawa yeye alikuwa ni mmojawapo wa wahubiri maarufu sana wa lugha ya Kifaransa, aliyependwa sana, Gauseni, baada ya muda fulani alisimamishwa kazi yake ya uchungaji, kosa lake kuu likiwa kwamba badala ya kutumia katekisimu ya kanisa, yaani, kitabu cha mwongozo kilichokuwa kimepooza na chenye falsafa mantiki, ambacho ndani yake kilikuwa karibu hakina imani hai hata kidogo, yeye alikuwa ametumia Biblia kutoa mafunzo yake kwa wale vijana. Baadaye akawa mwalimu katika shule ya theolojia, wakati ule ule aliendelea na kazi yake kama Katekista siku ya Jumapili, akizungumza na watoto na kuwafundisha Maandiko. Kazi zake [vitabu vyake] juu ya unabii ziliamsha pia moyo wa upendo ndani ya watu wale. Toka kwenye kiti chake cha Uprofesa [Ualimu wa Chuo Kikuu], kupitia katika mtambo wa kuchapisha vitabu, na katika kazi yake aliyoipenda ya mwalimu wa watoto aliendelea kwa miaka mingi kushinikiza mvuto wake ambao ulienea mahali pengi, naye akawafanya wengi wapate kuyageuza mawazo yao kuelekea katika kujifunza unabii ule ulioonyesha kwamba kuja kwake Bwana kulikuwa kumekaribia.

Wahubiri-Watoto-Wadogo wa Skandinavia

Pia katika nchi ile ya Skandinavia ujumbe ule wa marejeo ulihubiriwa. Wengi waliamshwa kutoka katika uzembe wao wa kujiona kwamba wako salama, na kuungama na kuziacha dhambi zao, na kutafuta msamaha katika jina lake Kristo. Lakini makasisi na maaskofu wa kanisa lile, lililokuwa likiongozwa na serikali, wakalipinga kundi lile, na kwa njia ya mvuto wao baadhi ya wale waliouhubiri ujumbe ule wakatupwa gerezani. Mahali pengi wahubiri wa habari ya kuja upesi kwa Bwana walinyamazishwa kwa njia ile. Mungu akapendezwa kuupeleka ujumbe ule, kwa njia ya mwujiza, kupitia kwa watoto wadogo. Kwa kuwa walikuwa chini ya umri uliowekwa, sheria ya nchi ile haikuweza kuwazuia, nao wakaruhusiwa kuhubiri bila kubughudhiwa.

Kundi lile kwa sehemu kubwa lilitokana na watu wa daraja la chini, tena ilikuwa ni katika makazi yale duni ya wakulima wale ambamo watu walikusanyika kulisikia onyo lile. Wahubiri-watoto wale wenyewe kwa sehemu kubwa walitoka katika vibanda vile vya kimaskini. Wengine miongoni mwao hawakuzidi umri wa miaka sita au nane hivi; na japokuwa maisha yao yalithibitisha kwamba walikuwa wanampenda Mwokozi, tena walikuwa wanajitahidi kuishi kulingana na utii wao kwa zile kanuni zake Mungu, kwa kawaida walionyesha tu akili na uwezo unaonekana ndani ya watoto wa umri ule. Lakini basi, waliposimama mbele ya watu, ilikuwa ni dhahiri kwamba walisukumwa na uwezo uliopita upeo wa vipawa vyao walivyozaliwa navyo. Sauti na tabia yao vilibadilika, na kwa uwezo mkubwa wakalitoa lile onyo la hukumu, wakitumia maneno yale yale ya Maandiko, wakisema: “Mcheni Mungu, na kumtukiza, kwa maana saa ya hukumu yake, imekuja.” Walizikemea dhambi za watu, sio tu kwa kushutumu uasherati, na maovu, bali waliikemea roho ile ya kuipenda dunia, pamoja na kurudi nyuma kwao, na kuwaonya wasikilizaji wao ili wapate kuikimbia kwa haraka ghadhabu ile iliyokuwa inakuja.

Mkono wa Mungu Ulikuwa na Tapo Lile

Watu wale wakasikiliza, huku wakitetemeka. Roho wa Mungu anayewahakikishia watu dhambi zao, akaichoma mioyo yao. Wengi walivutwa na kuanza kuyachunguza Maandiko kwa moyo mpya na wenye kina, yaani, unaopenda kujifunza mambo hayo, walevi kupindukia na waasherati wakafanya matengenezo katika maisha yao na kuwa wema, wengine wakayatupilia mbali mazoea yao ya udanganyifu, na kazi kubwa ilikuwa imefanyika ambayo ilionekana dhahiri kabisa, hata wachungaji wa kanisa lile linaloongozwa na serikali wakalazimika kukiri kwamba mkono wa Mungu ulikuwa pamoja na tapo [kundi] lile.

Yalikuwa ni mapenzi ya Mungu kwamba habari zile za kuja kwake Mwokozi zipate kutolewa katika nchi zile za Skandinavia; na sauti za watumishi wake ziliponyamazishwa, alitia Roho wake juu ya watoto wale, ili kazi ile ipate kutimizwa. Yesu alipokaribia Yerusalemu, akiandamana na makundi ya watu waliokuwa wakishangilia, ambao walipiga kelele za shangwe na kutikisa matawi yao ya mitende, wakimtangaza yeye kama Mwana wa Daudi, Mafarisayo wale wenye wivu wakamwagiza awanyamazishe; lakini Yesu alijibu kwamba yote hayo yalifanyika ili kutimiza unabii, na kama hao wanguyamaza, basi, mawe halisi yangepiga kelele. Watu wale, wakiwa wameingiwa na hofu nyingi kutokana na vitisho vya makuhani wale na watawala, wakaacha kumtangaza kwa shangwe walipoyaingia malango yale ya Yerusalemu; lakini watoto waliokuwa katika nyua za hekalu lile, baadaye wakaupokea wimbo ule, nao, wakiyatikisa matawi yao ya mitende, wakapiga kelele, wakisema: “Hosana, Mwana wa Daudi.” Mathayo 21:8-16. Mafarisayo wale, wakiwa wamechukizwa sana, ndipo wakamwambia, “Wasikia hawa wasemavyo?” Yesu akawaambia, “Naam, hamkupata kusoma, Kwa vinywa vya watoto wachanga na wanyonyao umewakamilisha sifa?” Kama Mungu alivyofanya kupitia kwa watoto wale wakati ule wa kuja kwake Kristo mara ya kwanza, ndivyo alivyofanya kupitia kwao katika kuutoa ujumbe ule wa marejeo yake. Neno la Mungu ni lazima litimizwe, ya kwamba, tangazo la kuja kwake Mwokozi linapaswa kutolewa kwa watu wote, lugha zote, na mataifa yote.

Mila na watendakazi wenzake walipewa kulihubiri onyo lile katika nchi ya Amerika. Nchi hiyo ikawa kituo kikuu cha lile Tapo [Kundi] Kuu la Waadventista. Humo ndimo ulimotimizwa kwa ukamilifu wa moja kwa moja unabii ule wa malaika wa kwanza. Maandiko ya Mila na wenzake yalipelekwa katika nchi za mbali. Po pote pale wamishonari walipokuwa wamepenya katika ulimwengu wote zikapelekwa zile habari njema za kurudi upesi sana kwa Kristo. Mbali na katika mapana yake, ujumbe ule wa Injili ya Milele ukaenda, ukisema: “Mcheni Mungu, na kumtukuza, kwa maana saa ya hukumu yake imekuja.”

Ushuhuda wa unabii ule ulioonekana kana kwamba unaonyesha kuja kwake Kristo kuwa kutatokea katika majira ya kuchipua [Machi hadi Mei] ya mwaka wa 1844, uliwagusa sana mioyoni mwao watu wale. Ujumbe ule ulipokwenda jimbo hata jimbo, kila mahali palikuwa na mwamko wa kupenda kuijua habari ile ulioenea kote. Wengi walisadiki kwamba hoja zile zilizotolewa kutokana na vipindi vile vya unabii zilikuwa sahihi, nao, wakitupilia mbali kiburi cha maoni yao, kwa furaha nyingi wakaipokea ile kweli. Wachungaji wengine waliweka kando maoni yao na hisia zao zilizotokana na madhehebu zao, wakaiacha mishahara yao, na kujiunga kutangaza marejeo ya Yesu. Walakini, kwa ulinganifu, walikuwa ni wachungaji wachache mno ambao walipenda kuupokea ujumbe ule; kwa hiyo, kwa sehemu kubwa ukakabidhiwa kwa walei duni. Wakulima wakayaacha mashamba yao, mekanika vifaa vyao, wafanya biashara bidhaa zao, wataalam vyeo vyao; na, hata hivyo, idadi ya watendakazi ilikuwa ndogo ikilinganishwa na kazi ile iliyopaswa kufanywa. Hali ya kanisa lile lisilomcha Mungu na ulimwengu uliokuwa katika uovu wake, mambo hayo yakailiamea mioyo ya walinzi wale waaminifu, nao kwa hiari yao wakastahimili kufanya kazi ngumu, umaskini, na mateso, ili wapate kuwaita watu wapate kutubu na kupata wokovu. Ingawa ilipingwa na Shetani, kazi ile ikasonga mbele taratibu, na ukweli ule wa marejeo ukapokewa na maelfu mengi ya watu.

Shinikizo la Kuwasadikisha

Kila mahali ushuhuda ule uliopenya mpaka ndani ya moyo ulisikika, ukiwaonya wenye dhambi, yaani, watu wale wanaoipenda dunia hii pamoja na washiriki wa kanisa, ili wapate kuikimbia ghadhabu ile itakayokuja. Kama Yohana Mbatizaji, mtangulizi wa Kristo, wahubiri wale waliweka shoka penye shina la mti na kuwasihii wote ili wazae matunda yapasayo toba. Kusihi kwao ambako kuliwatingisha sana watu wale kulitofautiana dhahiri na kuwapa matumaini ya amani na salama kulikosikika kukihubiriwa katika mimbara zile walizozipenda sana watu wengi; na po pote pale ujumbe ule ulipotolewa, uliwagusa watu. Ushuhuda ule rahisi na wa moja kwa moja wa Maandiko, ulioingia mpaka ndani ya mioyo yao kwa uweza wa Roho Mtakatifu, ulileta shinikizo la kuwasadikisha watu kuhusu hatia yao, ambalo ni wachache mno walioweza kulipinga kabisa. Wale waliokiri kuwa wanayo dini walizinduliwa kutoka katika usalama wao wa uongo. Wakatambua kurudi nyuma kwao, kuipenda dunia kwao, na kutokuamini kwao, kiburi chao na kujipenda nafsi kwao. Wengi wao wakamtafuta Bwana kwa toba na kujinyenyekeza. Mapenzi yao yaliyokuwa yameving'ang'ania vitu vya ulimwengu huu kwa muda mrefu sana sasa wakayakaza juu kule mbinguni. Roho wa Mungu akawakalia juu yao, na kwa mioyo yao iliyolainishwa na kudhibitwa wakajiunga kupiga kelele, wakisema: “Mcheni Mungu, na kumtukuza, kwa maana yaa ya hukumu yake imekuja.”

Wenye dhambi wakauliza, huku wakilia: “Nifanye nini nipate kuokoka?” Wale waliokuwa na waa la udanganyifu katika maisha yao, wakawa na wasiwasi wa kutaka kulipa kile walichochukua kwa udanganyifu. Wale wote waliopata amani yao ndani ya Kristo walitamani sana kuwaona wengine wakiupata mbaraka ule. Mioyo ya wazazi ikawaelekea watoto wao, na mioyo ya watoto ikawaelekea wazazi wao. Vipingamizi vilivyowekwa na kiburi chao na unyamavu wao vikafagiliwa mbali. Maungamo toka moyoni hasa yakafanywa, na watu waliokuwamo nyumbani wakafanya kazi kwa ajili ya kuwaletea wokovu wale walioishi karibu sana nao na waliowapenda sana. Mara kwa mara ilisikika sauti ya maombezi [yaani, kuomba wengine] yaliyotolewa kwa bidii. Kila mahali watu walijaa utungu wakimsihi sana Mungu. Wengi walishindana mweleka [walijitahidi sana katika maombi] usiku kucha ili wapate uhakika

kwamba dhambi zao zilikuwa zimesamehewa, au kwa ajili ya kuongolewa ndugu zao au majirani zao.

Tabaka zote za watu zikasongamana kwenda kwenye mikutano ile ya Waadventista. Matajiri kwa maskini, wenye vyeo kwa wanyonge [walala-hoi/wavuja-jasho], kutoka katika kazi zao mbalimbali walikuwa na shauku ya kulisikia wenyewe lile fundisho la kuja kwake Kristo mara ya pili. Bwana akaizuia roho ya upinzani wakati ule watumishi wake walipokuwa wakieleza sababu za imani yao ile. Wakati mwingine chombo [mjumbe] kilichotumiwa kilikuwa kinyonge; lakini Roho wa Mungu alitoa uwezo kwa ile kweli yake. Kuwako kwao malaika wale watakatifu kulisikika katika mikutano ile, na wengi kila siku walikuwa wakiongezeka katika idadi ya waumini. Ushahidi ule wa kuja upesi kwa Kristo ulipokuwa unarudiwa tena na tena, makundi makubwa sana ya watu yalisikiliza maneno yale mazito yakiwa kimya kabisa. Mbingu na Dunia zikaonekana kama zinasogeleana karibu sana. Uweza wa Mungu ulisikika ndani ya wazee na vijana na watu wa umri wa kati. Watu walizitafuta nyumba zao huku sifa zikiwa vinywani mwao, na sauti ile ya shangwe ikavuma hewani katika usiku ule mtulivu. Hakuna hata mmoja aliyehudhuria mikutano ile awezaye kusahau mandhari [picha] zile zilizoamsha moyo wa kupenda sana kujifunza.

Upinzani Mkubwa kwa Ujumbe Ule

Kutangazwa kwa wakati halisi wa marejeo yake Kristo kuliambsha upinzani mkubwa toka kwa watu wa tabaka zote, kuanzia kwa mchungaji mimbarani na kushuka chini mpaka kwa yule mwenye dhambi asiyejali kabisa, anayeitukana Mbingu. Maneno ya unabii ule yakatimizwa, yaliyosema: “Katika siku za mwisho watakuja na dhihaka zao watu wenye kudhihaki, wafuatao tamaa zao wenyewe, na kusema, Iko wapi ahadi ile ya kuja kwake? Kwa maana, tangu hapo babu zetu walipolala, vitu vyote vinakaa hali iyo hiyo, tangu mwanzo wa kuumbwa.” 2 Petro 3:3,4. Wengi waliosema kwamba wanampenda Mwokozi wakatangaza kwamba wao hawakuwa na upinzani wo wote dhidi ya fundisho lile la marejeo ya Kristo; walipinga tu kule kuweka wakati halisi. Lakini jicho la Mungu linaloona mambo yote *likaisoma mioyo yao*. Hawakutaka kusikia habari ya kuja kwake Kristo kuuhukumu ulimwengu huu katika haki. Walikuwa watumishi wasio waaminifu, *matendo yao* yasingestahimili kuchunguzwa na Mungu anayeuchunguza moyo [Yer. 17:9,10], nao waliogopa kukutana na Bwana wao. Kama wale Wayahudi wakati ule wa kuja kwake Kristo mara ya kwanza, hao walikuwa hawajajiandaa kumpokea Yesu. Sio tu kwamba walikataa kuzisikiliza hoja zile zilizokuwa wazi ambazo zilitoka katika Biblia, bali waliwadhihaki wale waliokuwa wanamtazamia Bwana. Shetani na malaika zake wakashangilia na kutupa shutuma zao mbele ya Kristo na malaika zake watakatifu, wakisema kwamba wale waliojiita kuwa ni watu wake walikuwa na upendo kidogo mno kwake, hata hawakutaka kuja kwake.

Sababu Kuu ya Wale Walipinga

“Hakuna aijuaye siku ile na saa ile” ilikuwa ndiyo hoja yao iliyoletwa mara kwa mara na wale walioikataa imani ile ya marejeo yake Kristo. Maandiko ni haya: “Habari ya siku ile na saa ile hakuna aijuaye [yaani, awezaye kuitangaza], hata malaika walio mbinguni, wala Mwana, ila Baba peke yake.” Mathayo 24:36. Maelezo yaliyo wazi na yanayoafikiana na fungu hilo yalitolewa na wale waliokuwa wanamngojea Bwana, na matumizi yale potofu yaliyotumiwa na wapinzani wao yakafichuliwa. Maneno hayo yalisemwa na Kristo katika maongezi yake yanayostahili kukumbukwa, ambayo yalifanywa kati yake na wanafunzi wake juu ya Mlima ule wa Mizeituni alipokuwa ametoka hekaluni kwa mara yake ya mwisho. Wanafunzi wake walikuwa wameuliza swali hili: “Nayo ni nini dalili ya kuja kwako, na ya mwisho wa dunia?” Yesu akawapa dalili nyingi, kisha akasema: “Nanyi kadhalika, myaonapo hayo yote, tambueni ya kuwa yu karibu, milangoni.” Fungu la 3 na la 33. Usemi mmoja wa Kristo ni sharti usifanywe kuuharibu ule mwingine. Ingawa hakuna mtu ye yote aijuaye *siku ile*, wala *saa ile* ya

kuja kwake, tunaagizwa, tena tunatakiwa kujua wakati itakapokaribia. Tunafundishwa zaidi kwamba kulidharau onyo lake hilo, na kukataa au kutojali kujua kukaribia kwa kuja kwake, kutaleta ajali ya kufisha kwetu kama kulivyowaletea wale walioishi katika siku zile za Nuhu waliokosa kujua ni wakati gani Gharika ile ilikuwa inakuja. Tena, mfano ule ule ulio katika sura iyo hiyo [ya Mathayo 24], unaoonyesha tofauti kati ya mtumishi mwaminifu na yule asiye mwaminifu, na kutangaza ajali ya yule aliyesema moyoni mwake, “Bwana wangu anakawia,” huonyesha kwa nuru gani Kristo atawaangalia na kuwapa thawabu wale atakaowakuta wakimngojea, na kufundisha habari ya marejeo yake, na kwa wale wanaoukataa ujumbe huo. “Kesheni basi,” anasema. “Heri mtumwa yule, ambaye Bwana wake ajapo atamkuta akifanya hivyo.” Fungu la 42 na 46. “Walakini usipokesha, nitakuja kama mwivi, wala hutaijua saa nitakayokuja kwako.” Ufunuo 3:3.

Paulo anazungumza habari za kundi lile ambalo marejeo ya Bwana kwao yatakuja kwa ghafula bila kutazamia. “Siku ya Bwana yaja kama vile mwivi ajavyo usiku. Wakati wasemapo, Kuna amani na salama, ndipo uharibifu [maangamizi] uwajiapo kwa ghafula, ... wala hakika hawataokolewa.” Lakini anaongeza kusema hivi kwa wale waliolizingatia onyo la Mwokozi wao: “Bali ninyi, ndugu, hammo gizani, hata siku ile iwapate kama mwivi. Kwa kuwa ninyi nyote mmekuwa wana wa nuru, na wana wa mchana; sisi si wa usiku, wala wa giza.” 1 Wathesalonike 5:2-5.

Hivyo ndivyo ilivyoonyeshwa kwamba Maandiko hayawapi sababu yo yote wanadamu ya kubaki katika ujinga kuhusu kukaribia kwa marejeo yake Kristo. Walakini wale waliotaka tu kutoa udhuru wao kwa kuikataa kweli ile wakaziba masikio yao wasisikie ufafanuzi ule, na maneno yale, “Hakuna aijuaye siku ile na saa ile” yakaendelea kusikika mwangwi wake kutoka kwa mwenye dhahaka shupavu na hata kutoka kwa yule mchungaji aliyemkiri Kristo. Watu wale walipoamshwa, na kuanza kuuliza maswali ili waijue njia ile ya wokovu, waalimu wao wa dini wakasimama kati yao na ile kweli, wakijitahidi kuzituliza hofu zao kwa kutafsiri Neno la Mungu kwa uongo. Walinzi wale waliokosa uaminifu wakajiunga kufanya kazi ya yule laghai mkuu [Shetani], wakipiga makelele, na kusema, Amani, amani, wakati Mungu alikuwa hajasema amani. Kama Mafarisayo wale katika siku zake Kristo, wengi wakakataa wenyewe kuingia katika ufalme wa mbinguni, na wale waliokuwa wakiingia wakawazuia. Damu ya watu wale itatakiwa mikononi mwao.

Kwa kawaida, wale waliokuwa wanyenyekevu na wacha Mungu sana ndani ya makanisa yale wakawa wa kwanza kuupokea ujumbe ule. Wale waliojifunza Biblia wenyewe hawakuweza kukosa kuiona tabia ya maoni yale juu ya unabii, ambayo watu wengi walipendezwa nayo; yaliyokuwa hayaambatani na Maandiko yale; na po pote pale ambapo watu walikuwa hawatawaliwi na mvuto wa wachungaji na maaskofu wao, yaani, po pote pale walipolichunguza Neno la Mungu wao wenyewe, fundisho lile la marejeo lilihitaji tu kulinganishwa na Maandiko ili kuweza kuthibitisha kwamba mamlaka yake ilitoka kwa Mungu.

Wengi wao waliteswa na ndugu zao wasioamini. Ili kuweza kuvilinda vyeo vyao kanisani, wengine walikubali kunyamaza kimya kuhusu tumaini walilokuwa nalo; lakini wengine waliona kwamba uaminifu wao kwa Mungu uliwakataza kuzificha kwa njia ile zile kweli alizokuwa amezuweka amana kwao. Si wachache walioondolewa kabisa katika ushirika wa kanisa kwa sababu isiyokuwa nyingine zaidi ya ile ya kueleza imani yao kuhusu marejeo yake Kristo. Yalikuwa ni ya thamani sana kwao maneno haya aliyosema nabii yule kwa wale waliostahimili kupimwa imani yao: “Ndugu zenu wawachukiao ninyi, waliowatupa kwa ajili ya jina langu, wamesema, Na atukuzwe BWANA, tupate kuiona furaha yenu; lakini watatahayarika.” Isaya 66:5.

Malaika wa Mungu walikuwa wakiangalia kwa shauku kubwa mno kuona matokeo ya onyo lile. Ujumbe ule ulipokuwa umekataliwa na makanisa yale yote, malaika wale wakageuka na kwenda zao kwa huzuni. Lakini palikuwa na watu wengi ambao walikuwa hawajapimwa bado juu ya ukweli ule wa marejeo yake Kristo. Wengi walipotoshwa na waume zao, wake zao, wazazi wao, au watoto wao, kisha wakashawishiwa kuamini ya kwamba ilikuwa ni dhambi hata kusikiliza tu uzushi ule kama ulivyokuwa ukifundishwa na Waadventisa wale. Malaika wale

waliagizwa kuwalinda kwa uaminifu watu wale, kwa maana nuru nyingine ilikuwa bado haijawaangazia juu yao kutoka katika kile kiti cha enzi cha Mungu.

Kwa shauku kubwa isiyonenea, wale waliokuwa wameupokea ujumbe ule, wakakesha kwa ajili ya kuja kwake Mwokozi wao. Wakati waliotazamia kumlaki ulikuwa umekaribia. Wakaikaribia saa ile kwa kicho na kimya. Wakatulia na kuendelea na mazungumzo yao matamu [sala zao] na Mungu wao, na kuwa na ari ya kuipata amani ile ambayo ingekuwa yao katika maisha yale maangavu ya baadaye. Hakuna hata mmoja miongoni mwa wale waliokuwa na tumaini na imani hiyo ambaye anaweza kuzisahau saa zile za thamani za kumngojea. Kwa majuma mengi kabla ya wakati ule, shughuli za kidunia, kwa sehemu kubwa sana, ziliwekwa kando. Waumini wale wanyofu wa moyo wakachunguza kila wazo na hisia ya mioyo yao kwa makini sana kana kwamba wako vitandani mwao wanangojea kufa na kwa saa chache kuweza kufumba macho yao wasizione mandhari [picha] za dunia hii tena. Hapakuwa na ushonaji wote wa “mavazi ya kuvaa wakati wa kupaa juu” (Angalia Nyongeza 19A mwisho); lakini wote waliona haja ya kuwa na uthibitisho utokao ndani yao kuonyesha kwamba walikuwa wamejiandaa kumlaki Mwokozi wao; mavazi yao meupe yalikuwa ni usafi wa moyo - yaani, tabia zao zolizotakaswa dhambi kwa damu ya upatanisho ya Kristo. Laiti kama bado ingalikuwamo ndani ya wale wanaojiita watu wa Mungu [leo], roho ile ile ya kujichunguza moyo, na imani ile ile ya dhati, iliyodhamiria kufanya hivyo! Wangukuwa wameendelea kujinyenyekeza wenyewe kwa njia kama hiyo mbele za Bwana na kuzipeleka dua zao kwa bidii mbele za kile kiti cha rehema [Ebr. 4:14-16], ndipo wangukuwa na uzoefu wa maisha yaliyoneemeka sana kuliko waliyo nayo sasa. *Wanaomba kidogo sana, kwa kweli wanajisikia kidogo sana kuwa wanayo hatia ya dhambi, na kule kutokuwa na imani ile iliyo hai kunawaacha wengi kubaki pasipo ile neema iliyotolewa kwao kwa wingi na Mwokozi wetu.*

Mungu alikuwa amekusudia kuwajaribu [kuwapima imani yao] watu wake. Mkono wake ulifunika kosa katika kuvihesabu vipindi vile vya unabii. Waadventista wale hawakugundua kosa lao, wala halikugunduliwa na wasomi sana kuliko wao miongoni mwa wapinzani wao. Hao wa mwisho walisema hivi: “Hesabu zenu za vipindi vile vya unabii ni sahihi. Tukio moja kubwa sana karibu sana litatokea; ila si lile analolitabiri Mila; ni kuongolewa kwa ulimwengu mzima, wala si yale marejeo yake Kristo.” (Angalia Nyongeza 19B mwisho.)

Kukata Tamaa Kuchungu Sana

Wakati walioungojea ukapita, wala Kristo hakuja kuwakomboa watu wake. Wale ambao kwa imani na upendo wao wa dhati walikuwa wamemngojea Mwokozi wao, walipata utungu na kukata tamaa vibaya sana. Lakini makusudi ya Mungu yalikuwa yanatimizwa. Alikuwa anaipima mioyo ya wale waliojidai kuwa wanakungojea kuja kwake. Miongoni mwao walikuwamo wengi waliokuwa wamesukumwa kwa sababu isiyozidi ile ya hofu waliyokuwa nayo. Kuikiri kwao imani ile kulikuwa hakujaibadilisha mioyo yao au maisha yao. Tukio lile walilolitarajia lilipokosa kutokea, watu wale wakatangaza kwamba wao walikuwa hawajakata tamaa; kwamba wao walikuwa hawajapata kuamini kabisa ya kwamba angeweza kuja. Wakawa miongoni mwa watu wa kwanza kuidhihaki huzuni waliyokuwa nayo waumini wale wa kweli.

Lakini Yesu na jeshi lote la mbinguni wakawatazama kwa upendo na huruma wal waliokuwa wamejaribiwa [wamepimwa imani yao] na kuonekana kuwa ni waaminifu ambao bado walikuwa wamekata tamaa. Laiti kama pazia lile linaloutenganisha ulimwengu huu unaoonekana kwa macho lingekuwa limekunjwa na kutupwa mbali nyuma, wangukuwa wameonekana malaika wakija karibu na watu wale wenye msimamo thabiti na kuwakinga wasipigwe na mishale ya Shetani.

SURA YA 21

Kuvuna Tufani

Katika kulihubiri lile fundisho la marejeo yake Kristo, Wiliamu Mila na wenzake walikuwa wamefanya kazi yao kwa kusudi la kuwaamsha watu ili wapate kujiandaa kwa ajili ya hukumu. Walikuwa wamejitahidi sana kuwaamsha wale waliojidai kuwa wanayo dini ili wapate kuliona tumaini la kweli la kanisa na haja yao ya kuwa na uzoefu wenye kina wa maisha yao ya Kikristo, pia walijitahidi sana kuwamsha wale waliokuwa hawajaongoka kuhusu jukumu lao la kutubu mara moja na kuongolewa kwa Mungu. “Hawakujaribu kuwaongoa watu kuingia katika dhehebu lo lote wala kundi lo lote la dini. Kuanzia wakati ule walifanya kazi miongoni mwa makundi na madhehebu yote bila kuwaingilia katika taratibu zao au kanuni zao.”

“Katika kazi yangu yote,” alisema Mila, “sikuwa na tamaa kabisa, wala wazo la kuanzisha shirika lo lote la dini na kujitenga na madhehebu yale yaliyokuwapo, au kulinufaisha moja kwa hasara ya lile jingine. Nilifikiria kuyanufaisha yote. Nikidhani kwamba Wakristo wote wangeweza kufurahi sana katika tarajio lile la marejeo yake Kristo, na ya kwamba wale ambao wasingeweza kuona kama mimi nilivyoona, wasingekosa kuwapenda wale ambao wangelipokea fundisho lile, sikuwazia kwamba pangukuwapo na haja yo yote ya kuwa na mikutano tofauti. Lengo langu zima lilikuwa ni ile shauku yangu ya kuwaongoa watu kwa Mungu, kuujulisha ulimwengu huu habari ya hukumu iliyokuwa inakuja, na kuwashawishi wanadamu wenzangu kufanya maandalizi ya moyo ambayo yangewawezesha kukutana na Mungu wao kwa amani. Watu wengi sana miongoni mwa wale waliokuwa wameongolewa kwa kazi yangu walijiunga na makanisa yale yaliyokuwapo.” - Bliss, ukurasa wa 328.

Kwa vile kazi yake ilikuwa na mwelekeo wa kuyajenga makanisa yale, kwa kipindi fulani ilianganuliwa kwa upendeleo. Lakini wachungaji wale na viongozi wa dini walipoamua kuyapinga mafundisho yale ya marejeo na kutaka kuzuia kuhamasishwa kote kwa watu juu ya fundisho lile, si kwamba tu waliyapinga kutoka katika mimbara zao, bali waliwanyima washiriki wao haki ya kuhudhuria kwenye mahubiri yale juu ya kuja kwa Kristo mara ya pili, au waliwanyima hata kule kuongea tu juu ya lile tumaini lao katika mikutano ile ya ushuhuda wa kanisa. Hivyo waumini wale wakajikuta wako katika hali ya kujaribiwa sana na kuchanganyikiwa. Waliyapenda makanisa yao, nao walichukia kujitenga nayo; lakini walipoendelea kuuona ushuhuda wa Neno la Mungu ukikandamizwa, na haki yao ya kuuchunguza ule unabii ikikataliwa, basi, wakaona kuwa utii wao kwa Mungu uliwakataza wasijisalimishe kwao. Wale waliojitahidi kuufungia nje ushuhuda ule wa Neno la Mungu, wakawaona kama sio sehemu ya Kanisa la Kristo, ambalo ni “nguzo na msingi wa kweli.” Kuanzia pale na kuendelea waliona kwamba wanayo haki ya kujitenga mbali na ule uhusiano wao wa zamani. Katika kiangazi cha mwaka 1844 watu karibu hamsini elfu wakajiondoa kutoka katika makanisa yao.

Karibu na wakati ule badiliko kubwa likaonekana wazi ndani ya makanisa karibu yote ya Marekani (U.S.). Kwa miaka mingi palikuwa na hali ya kufanana na mwenendo na desturi za dunia iliyoendelea kuongezeka taratibu, na wakati ule ule kushuka kwa kiwango cha maisha halisi ya kiroho; lakini katika mwaka ule palikuwa na ushahidi wa mmomonyoko wa ghafula, ulioonekana waziwazi katika makanisa yote katika nchi ile. Wakati hakuwapo mtu hata mmoja aliyetoa maoni yake kuhusu chanzo cha hali ile, ukweli wenyewe ulionekana mahali pengi na kutolewa maoni na waandishi wa magazeti pamoja na wahubiri mimbarani.

Katika mkutano wa Baraza la Mkoa la Kanisa la Presibiteri (presbytery) uliofanyika Filadelfia, Bwana Barnes, mwandishi wa kitabu cha ufafanuzi (commentary) kilichokuwa kikitumika mahali pengi, na mchungaji wa mojawapo la makanisa makuu katika mji ile “alisema kwamba yeye alikuwa katika kazi ya uchungaji kwa miaka ishirini, na ya kwamba mpaka wakati wa Huduma ya Meza ya Bwana iliyopita, alikuwa hajapata kamwe kutoa huduma ile bila kuwapokea kanisani kadiri fulani ya watu. Lakini sasa hakuna *mwamko wo wote*, hakuna *wanaoongolewa*, hakuna ukuaji katika neema wala hakuna anayekuja kuongea naye juu ya wokovu wa roho yake kwenye chumba chake cha kujifunzia. Pamoja na ongezeko la biashara, na matumaini ya kufurahisha ya biashara kati ya mataifa na uzalishaji wa bidhaa viwandani, lipo ongezeko la kuipenda dunia. *Hivyo ndivyo hali ya mambo ilivyo kwa madhehebu zote.*” - *Congregational Journal*, Mei 23, 1844.

Makanisa Yashuka Chini Kiroho

Katika mwezi wa Februari mwaka ule ule, Profesa Finney wa Chuo Kikuu cha Oberlin alisema: “Ukweli tumekuwa nao katika kumbukumbu zetu, kwamba, kwa jumla, Makanisa ya Kiprotestanti katika nchi yetu, kama hivi yalivyo, ama yalikuwa hayajali, ama karibu yana uhasama kabisa dhidi ya matengenezo yote ya kimaadili katika kizazi hiki. Zipo tofauti kwa kiasi fulani, lakini hizo hazitoshi kuufanya ukweli huo kwa upande mwingine usiwe wa mahali pote. Pia tunao ukweli mwingine uliohibitishwa kwa ushahidi: Kule kutoweka karibu kabisa kwa mvuto ule wa uamsho ndani ya makanisa hayo. Hali ya kutojali mambo ya kiroho imeenea karibu kote, tena ni ya kina cha kutisha; Hivyo ndivyo magazeti ya dini ya nchi nzima yanavyoshuhudia... Mahali pengi sana, washiriki wa kanisa wanatumia muda wao wote katika mitindo ya mavazi, - wanawaunga mkono waovu katika sherehe zao za anasa, kucheza dansi, na katika tamasha mbalimbali, na kadhalika... Lakini hatuna haja ya kulipanua somo hili chungu sana. Yatosha tu kwamba ushahidi unazidi kuwa mwingi sana, nao unatuangukia juu yetu kama mzungu mzito, kutuonyesha kwamba *makanisa kwa jumla yanageuka na kushuka kimaadili kwa namna ya kusikitisha sana*. Yamekwenda mbali sana na Bwana, naye amejiondoa kutoka katika makanisa hayo.”

Tena mwandishi mmoja katika gazeti la *Darubini ya Dini (Religious Telescope)* alishuhudia akasema: “Kamwe hatujapata kushuhudia kushuka kwa maadili ya dini ambako kunaonekana kila mahali kama hali ya mambo ilivyo kwa wakati huu wa sasa. Kwa kweli, kanisa linapaswa kuamka na kuchunguza chanzo cha ugonjwa huo; kwa maana huo ni kama ugonjwa ambao kila aipendaye Sayuni hana budi kuuona hivyo. Tunapokumbuka wale wanaongoka kweli kweli “jinsi walivyo wachache mno, tena mmoja hapa na mwingine kule, na kuona hali ambayo karibu kabisa haina kifani ya wenye dhambi wasiotaka kutubu, tena wagumu mno, karibu tunashangaa kabisa, bila kujitambua, na kusema kwa sauti kuu, ‘Je! Mungu amesahau kuturehemu? Au, je! hivi mlango wa rehema umefungwa kwetu?’”

Sababu ya Kuwapo Hali Hiyo

Hali kama hiyo haiwezi kuwapo kamwe bila kuwapo sababu katika kanisa lenyewe. Giza la kiroho linaloyafunika mataifa, makanisa, na mtu mmoja mmoja, linatokana, si kwa sababu ya kuondolewa msaada wa neema ya Mungu bila msingi maalum kwa upande wa Mungu, bali kwa sababu ya kutojali au kuikataa nuru ya Mungu kwa upande wa wanadamu. Mfano wa kuvutia sana wa kweli hiyo umetolewa katika historia ya Wayahudi katika nyakati zile za Yesu. Kwa kutumia maisha yao yote katika mambo ya ulimwengu huu na kumsahau Mungu na Neno lake, ufahamu wao ukawa umetiwa giza, mioyo yao ikawa na mwelekeo wa kidunia na kujaa tamaa mbaya za mwili. Hivyo ndivyo walivyopata ujinga wao wa kutokutambua kuja kwake Masihi, na katika kiburi chao na kutokuamini kwao wakamkataa Mkombozi wao. Hata wakati ule Mungu hakulizuia taifa lile la Kiyahudi lisipate maarifa ya wokovu au lisishiriki katika mibaraka yake. Lakini wale walioikataa ile kweli walipoteza hamu yao yote ya kukitamani kipawa kile

cha Mbinguni. Walikuwa “wa[me]tia giza badala ya nuru,” mpaka nuru ile iliyokuwamo ndani yao ilipogeuka na kuwa giza, na jinsi gani lilivyokuwa kubwa giza lile!

Inamfaa sana Shetani katika mbinu zake kuwaona wanadamu wakiendelea kubaki na mfano tu wa dini wakati roho ya utauwa hai inakosekana kwao. Baada ya kuikataa ile injili, Wayahudi wale kwa juhudi kubwa wakaendelea kuzitetea taratibu zao za zamani za ibada, kwa ukali wakahifadhi kujitenga kwao kama taifa, wakati wao wenyewe walilazimika kukiri kwamba kuwako kwake Mungu kulikuwa hakuonekani tena miongoni mwao. Unabii ule wa Danieli ulioonyesha bila kukosea wakati wa kuja kwake Masihi, na kwa wazi kabisa ulivyotabiri juu ya kifo chake, kiasi kwamba wao wakawakatisha tamaa watu wao wasijifunze unabii ule, na mwishowe waalimu [marabi] wao wakawatamkia laana wale wote ambao wangejaribu kufanya mahesabu ya wakati ule. Katika upofu na kutokutubu kwao watu wale wa Israeli katika kipindi cha karne zilizofuata wamebaki wakiwa hawaujali wokovu unaotolewa kwao kwa wingi, hawaizingatii ile mibaraka ya injili, wala onyo lile zito, la kuogofya la hatari ya kuikataa nuru ile itokayo mbinguni.

Po pote pale inapokuwapo sababu hiyo, matokeo yale yale hufuata. Yule ambaye kwa makusudi mazima anaizimisha sauti iliyo ndani yake inayomhakikishia wajibu wake umpasao ati kwa kuwa inaingilia mapenzi yake, hatimaye atapoteza uwezo wake wa kupambanua kati ya ile kweli na uongo. Fahamu zake hutywa giza, dhamiri yake hufa ganzi, moyo wake huwa mgumu, na mtu yule hutengwa mbali na Mungu. Mahali pale ulipopigwa teke au kudharauliwa ujumbe wa ile kweli, kanisa lile litafunikwa na giza; imani na upendo wao utapoa, na mafarakano na magomvi yataingia. Washiriki wa kanisa huweka mambo yao wayapendayo na nguvu zao katika kutafuta mambo ya dunia hii, na wenye dhambi huwa wagumu katika hali yao ya kutokutaka kutubu.

Onyo kwa Kanisa

Ujumbe wa Malaika wa Kwanza wa Ufunuo 14, ulioitangaza saa ya hukumu ya Mungu na kuwataka watu wamche Mungu na kumtukuzi, ulikuwa umekusudiwa kuwatenga wale waliojiita watu wa Mungu mbali na mivuto ipotoshayo ya ulimwengu huu, na kuwaamsha ili wapate kuiona hali yao halisi ya kuipenda dunia hii na kurudi nyuma kwao. Katika ujumbe huo, ametuma onyo kwa kanisa, ambalo kama lingepokea, basi, lingekuwa limesahihisha maovu yao yaliyokuwa yanawafungia mbali naye. Laiti kama wangeupokea ujumbe ule toka mbinguni, na kuinyenyekeza mioyo yao mbele za Bwana na kwa unyofu wao wa mioyo kujitahidi kufanya maandalizi ili wapate kusimama mbele zake, Roho na uweza wa Mungu ungekuwa umeonekana wazi miongoni mwao. Kanisa lingekuwa limefikia tena hali ile nzuri sana ya umoja, imani, na upendo, mambo ambayo yalikuwako katika siku zile za Mitume, waumini wale wali[po]kuwa moyo mmoja na roho moja,” na kuli “nena neno la Mungu kwa ujasiri,” wakati ule “Bwana a[lipo]lizidisha kanisa kila siku kwa wale waliokuwa wakiokolewa.” Matendo 4:32,31; 2:47.

Endapo wale wanaojiita watu wa Mungu wangeipokea nuru ile kama inavyoangaza juu yao kutoka katika Neno lake, basi, wangeweza kuufikia umoja ule ambao kwa ajili yake Kristo aliomba, ule ambao Mtume anaueleza kuwa ni “umoja wa Roho katika kifungo cha amani.” Yeye asema kuna “Mwili [Kanisa - Kol. 1:18] mmoja, na Roho mmoja, kama na mlivyoitwa katika tumaini moja la wito wenu. Bwana mmoja, imani moja, ubatizo mmoja.” Waefeso 4:3-5.

Hayo yalikuwa ndiyo matokeo mazuri waliyopata wale waliupokea ujumbe ule wa marejeo yake Kristo. Walitoka katika madhehebu mbalimbali; na vipingamizi vya madhehebu zao vikakupwa chini kwa nguvu; itikadi zao za dini (creeds) zilizokuwa zikigongana zikavunjwa-vunjwa kabisa; tumaini lile lisilotokana na Biblia la kuwa na milenia [miaka elfu moja] hapa duniani likaachwa kabisa, maoni ya uongo juu ya kuja kwa Kristo mara ya pili yakasahihishwa, kiburi chao na kufanana kwao na dunia, vikafagiliwa mbali; makosa waliyotendean wenyewe kwa wenyewe yakasahihishwa; mioyo yao ikaungana katika ushirika mtamu sana kuliko wote, na upendo na furaha vikatawala kabisa. Endapo fundisho lile liliwafanyia vile wale wachache waliolipokea, basi, lingeweza kuwafanyia yale yale endapo wote wangelipokea.

Lakini kwa jumla makanisa yale hayakulipokea onyo lile. Wachungaji wao, ambao, kama walinzi “juu ya nyumba ya Israeli,” wangukuwa wa kwanza kuzitambua dalili za kuja kwake Yesu, walikuwa wameshindwa kuijua ile kweli kutokana na ushuhuda wa manabii au kutokana na dalili zile za nyakati. Matumaini ya kidunia na kutafuta makuu kulipoujaza moyo wao, upendo wao kwa Mungu na imani yao katika Neno lake ikawa imepoa; na lile fundisho la marejeo yake Kristo likapotoshwa, likaamsha tu moyo wao wa chuki isiyokuwa na sababu na kutokuamini kwao. Ule ukweli kwamba, kwa sehemu kubwa, ujumbe ule ulihibiriwa na walei [waumini wa kawaida], ukasisitizwa kama ndiyo zana ya kuupinga. Kama ilivyokuwa zamani, ushuhuda wazi wa Neno la Mungu ulikutana na swali hili: “Ni nani katika wakuu amwaminiye, au katika Mafarisayo?” Nao walipoona kwamba ilikuwa ni kazi ngumu kuzikanusha hoja zilizotolewa kutokana na vile vipindi vya unabii, wengi wao waliwakatisha tamaa watu wale wasipate kujifunza unabii ule, wakawa wakifundisha kwamba vitabu vile vya unabii vilikuwa vimetiwa muhuri na vilikuwa haviwezi kufahamika. Watu wengi sana, wakiwatumainia kabisa wachungaji wao, wakakataa katakata kulisikia onyo lile; na wengine, ingawa waliisadiki kweli ile, hawakuthubutu kuikiri mbele ya watu, wasije “wakatengwa na sinagogi” [kanisa]. Ujumbe ule alioupeleka Mungu kwa madhumuni ya kulipima na kulitakasa kanisa lake ulidhihirisha bila kuwapo shaka lo lote kabisa jinsi idadi ilivyokuwa kubwa sana ya wale waliokuwa wameweka mapenzi yao katika ulimwengu huu kuliko kuyaweka juu ya Kristo. Vifungo vile vilivyowafunga katika ulimwengu huu vilikuwa na nguvu kuliko vivutio vile vilivyowaelekeza mbinguni. Wakachagua kuisikiliza sauti ya hekima ya ulimwengu huu na kuupa kisogo ujumbe ule wa ile kweli, ambao uliuchunguza moyo wao.

Kwa kulikataa onyo la malaika yule wa kwanza, wakawa wameikataa njia iliyokuwa imewekwa na Mbingu kwa ajili ya kuponywa kwao. Wakampiga teke mjumbe yule mwema sana ambaye angeweza kuyasahihisha maovu yao yaliyowatenga mbali na Mungu, na kwa shauku yao nyingi sana wakageuka na kuanza kutafuta urafiki na ulimwengu huu [Yak. 4:4]. Hapa ndipo chanzo kilipokuwapo cha hali yao ile ya kutisha ya kuipenda sana dunia hii, kurudi nyuma kwao, na kifo chao cha kiroho kilichokuwamo ndani ya makanisa yale katika mwaka ule wa 1844.

Katika Ufunuo 14 malaika yule wa kwanza anafuatiwa na yule wa pili anayetangaza, anasema: “Umeanguka, umeanguka Babeli, mji ule mkubwa, maana ndio uliowanyweshwa mataifa yote mvinyo ya ghadhabu ya uasherati wake. Ufunuo 14:8. Neno hili “Babeli” limetokana na neno “Babel,” nalo huonyesha machafuko. Linatumika katika Maandiko kuonyesha mifumo mbalimbali ya dini za uongo au dini iliyomwasi Mungu. Katika Ufunuo 17 Babeli inawakilishwa kama mwanamke - mfano unaotumika katika Biblia kama ishara ya kanisa, mwanamke safi [bikira] huliwakilisha kanisa safi, mwanamke mwovu kabisa huliwakilisha kanisa lililoasi.

Katika Biblia tabia ile takatifu inayodumisha uhusiano uliopo kati ya Kristo na Kanisa lake huwakilishwa na muungano wa ndoa [Efe. 5:25-27,32]. Bwana amewaunganisha watu wake na yeye mwenyewe kwa agano lile takatifu, yeye akiahidi kwamba atakuwa Mungu wao, na wao wakijifunga wenyewe kwake kwa ahadi ya kuwa watu wake na wake yeye peke yake. Yeye anatangaza, anasema: “Nami nitakuposa uwe wangu kwa milele; naam, nitakuposa kwa haki, na kwa hukumu, na kwa ufadhili, na kwa rehema.” Hosea 2:19. Na tena, anasema, “Mimi ni mume wenu.” Yeremia 3:14. Naye Paulo anatumia mfano uo huo katika Agano Jipya anaposema: “Naliwaposea mume mmoja, ili nimletee Kristo bikira safi.” 2 Wakorintho 11:2.

Kukosa uaminifu [uzinzi] kwa kanisa dhidi ya Kristo kwa njia ya kuruhusu imani na mapenzi yake kugeuziwa mbali naye, na kuruhusu kuyapenda mambo ya dunia hii kuujaza moyo wake, ni sawa na kukivunja kiapo cha ndoa. Dhambi ya Israeli kwa kumwacha Bwana inawakilishwa kwa mfano huo; na upendo wa ajabu wa Mungu walioudharau kwa njia ile umeonyeshwa kwa picha hiyo: “Nalikuapia, nikafanya agano nawe, aseme Bwana MUNGU, ukawa wangu.” “Nawe ulikuwa mzuri mno, ukafanikiwa hata kufikilia hali ya kifalme. Sifa zako zikaenea kati ya mataifa kwa sababu ya uzuri wako; kwa maana ulikuwa mkamilifu, kwa sababu ya utukufu wangu niliokutia,... Lakini uliutumainia uzuri wako, ukafanya mambo ya kakahaba kwa sababu

ya sifa zako.” “[Kama] mke wa mtu, aziniye! Akaribishaye wageni badala ya mumewe!” Ezeieli 16:8,13-15,32; Yeremia 3:20. [Soma pia Ezeieli Sura ya 23.]

Katika Agano Jipya, lugha inayofanana sana na hiyo imenenwa kwa wale wajiitao Wakristo, ambao hutafuta kuwa na urafiki na dunia hii kuliko kupata upendeleo wa Mungu. Asema hivi Mtume Yakobo: “Enyi wazinzi, hamjui ya kwamba kuwa rafiki wa dunia ni kuwa adui wa Mungu? Basi kila atakaye kuwa rafiki wa dunia hujifanya kuwa adui wa Mungu” [Yak. 4:4].

Mwanamke wa Fumbo wa Ufunuo

Mwanamke (yule Babeli) wa Ufunuo 17 anaelezwa kuwa “alikuwa amevikwa nguo ya rangi ya zambarau, na nyekundu, amepambwa kwa dhahabu, na kito cha thamani, na lulu, naye alikuwa na kikombe cha dhahabu mkononi mwake, kilichojawa na machukizo, na machafu ya uasherati wake. Na katika kipaji cha uso wake alikuwa na jina limeandikwa, *Siri [2 The. 2:7], Babeli Mkuu, Mama wa Makahaba*” [Ufu. 17:5, KJV]. Asema hivi yule Nabii: “Nikamwona yule mwanamke amelewa kwa damu ya watakatifu, na kwa damu ya mashahidi wa Yesu.” Babeli anatangazwa tena kuwa ni “mji ule mkubwa wenye ufalme juu ya wafalme wa nchi.” Ufunuo 17:4-6,18. Mamlaka ile iliyodumisha utawala wake wa kidikteta juu ya wafalme wa Ulimwengu ule wa Kikristo kwa karne nyingi ni Roma. Rangi ile ya zambarau na nyekundu, dhahabu na kito cha thamani, na lulu, huonyesha waziwazi picha ya utukufu wake na fahari yake iliyozidi ile ya kifalme [angalia pia rangi za sare za viongozi na mapambo yao], mambo ambayo jimbo lile la Roma (See = Vatikani), lenye majivuno makuu, lilijigamba kuwa nayo. Wala hakuna mamlaka [serikali] nyingine ambayo kweli ingetangazwa kuwa ilikuwa i“melewa kwa damu ya watakatifu,” kama ya kanisa lile ambalo kwa ukatili mbaya sana limewatesa wafuasi wake Kristo. Babeli pia anashtakiwa kwa dhambi ya *kuungana isivyoo halali [kuzini]* na “wafalme wa nchi.” Ilikuwa ni kwa njia ya kujitenga mbali na Bwana, na kuungana na washenzi [wapagani], ndipo kanisa lile la Kiyahudi likageuka na kuwa *kahaba* [Soma Ezeieli 23]; naye Roma [kama kanisa], akifanya uasherati [ukahaba] unaolandana kabisa na ule na kutafuta msaada [kuungwa mkono] toka kwa mamlaka [serikali] zile za kidunia, anapata lawama iyo hiyo.

Anguko la Babeli

Babeli anasemekana kuwa ni “*Mama wa Makahaba*.” Kule kusema anao *binti zake* ni lazima kuwe ni mfano wa *makanisa yale yanayoyashikilia mafundisho yake pamoja na mapokeo yake, na kufuata mfano wake katika kuitupilia mbali ile kweli pamoja na upendeleo wa Mungu* kwa madhumuni ya kufanya muungano haramu na ulimwengu huu. Ujumbe wa Ufunuo 14, unaotangaza *anguko* la Babeli hauna budi kuyahusu yale *mashirika ya dini [makanisa ya Kiprotestanti] ambayo zamani yalikuwa safi na [sasa] yamegeuka na kuwa maovu*. Kwa kuwa ujumbe huo unakuja baada ya onyo hilo la hukumu [fungu la 6,7], basi, hauna budi kutolewa katika siku hizi za mwisho; kwa hiyo, hauwezi kulihusu Kanisa la Roma peke yake kwa kuwa kanisa hilo limekuwa katika hali yake hiyo ya kuanguka kwa karne nyingi. Zaidi ya hayo, katika sura ile ya kumi na nane ya Ufunuo, watu wa Mungu wanaitwa ili watoke Babeli. Kwa mujibu wa andiko hilo, watu wa Mungu wengi ni lazima wawe bado wamo Babeli. Naam, ni katika mashirika gani ya dini ambamo sehemu kubwa zaidi ya wafuasi wa Kristo wanapatikana hivi sasa? Bila shaka, ni katika makanisa mbalimbali yanayoikiri imani ya Kiprotestanti. Wakati ule wa mwanzo yalipotokea makanisa hayo yalikuwa na msimamo bora sana wa kumtetea Mungu na kweli yake, na mbaraka wake ulikuwa pamoja nao. Hata ulimwengu usioamini ulibidishwa kukiri matokeo yenye manufaa yaliyoandamana na kuzikubali kanuni zile za injili. Kwa kutumia maneno haya aliyosema nabii huyo kwa Israeli: “Sifa zako zikaenea kati ya mataifa kwa sababu ya uzuri wako; kwa maana ulikuwa mkamilifu, kwa sababu ya utukufu wangu niliokutia, asema Bwana MUNGU.” Lakini [Waprotestanti hao] walianguka kwa tamaa ile ile ambayo ilikuwa imeleta laana na maangamizi kwa Israeli. - yaani, tamaa ile ya kuiga

desturi za wale wasiomcha Mungu na kuwabembeleza na kufanya urafiki nao. “Uliutumainia uzuri wako, ukafanya mambo ya *kikahaba* kwa sababu ya sifa zako.” Ezekieli 16:14,15.

Kuongana na Ulimwengu

Makanisa mengi ya Kiprotestanti yanafuata nyayo za Roma kwa kujifungamanisha katika udhalimu pamoja na “wafalme wa nchi” - yaani, makanisa hayo yanayoongozwa na serikali, yakiwa na uhusiano wa karibu na serikali za kidunia; yakijumuishwa na madhehebu hayo mengine, kwa njia ya kutafuta upendeleo kutoka kwa ulimwengu huu. Tena neno hili “Babeli” - yaani, machafuko - linaweza kufaa kutumika kwa mashirika hayo ya dini, yote yakidai kwamba yanapata mafundisho yao ya dini kutoka katika Biblia, lakini huku yakiwa yamegawanyika takriban katika madhehebu mengi mno, yaliyo na itikadi zao za dini (Creeds) pamoja na nadharia zao zinazogongana vibaya sana.

Mbali na muungano huo wa dhambi na ulimwengu huu, makanisa hayo yaliyojitenga na Roma yanazidhihirisha tabia zake nyingi.

Kitabu cha Kanisa Katoliki la Roma kinatoa hoja yake isemayo hivi: “Ikiwa Kanisa la Roma lilipata kuwa na hatia ya kuwa na ibada ya sanamu kuhusiana na watakatifu [waliokufa zamani], basi, *binti yake*, yaani, Kanisa la Anglikana (Church of England), anasimama akiwa na hatia ile ile, ambaye ana makanisa kumi yaliyowekwa wakf kwa Maria kwa lao moja lililowekwa wakf kwa Kristo.” - Richard Challoner, *The Catholic Christian Instructor*, Utangulizi, ukurasa wa 21 na 22.

Naye Dk. Hopukinzi katika “Makala Juu ya Milenia,” anatangaza, anasema: “Hakuna sababu ya kuifikiria roho ile ya Mpinga Kristo na desturi zake kuwa imefungamanishwa tu na lile liitwalo sasa Kanisa la Roma. Makanisa ya Kiprotestanti yanacho kiwango kikubwa cha roho ya Mpinga Kristo ndani yake, nayo yako mbali sana na kufanyiwa matengenezo kamili kutokana na ... ufisadi na maovu yake.” - Samuel Hopkins, *Works*, gombo la 2, uk. 328.

Kwa habari ya kujitenga kwa Kanisa la Presibiteri (Presbyterian Church) kutoka Roma, Dk. Guthrie anaandika hivi: “Miaka mia tatu iliyopita, kanisa letu, likiwa na Biblia iliyofunguliwa juu ya bendera yake, na juu ya gombo lake yakiwapo maneno haya ya wito, ‘Yachunguzeni Maandiko,’ likatembea kijeshi kutoka katika milango mikubwa ya Roma.” Kisha anauliza swali hili la maana: “Je! walitoka Babeli wakiwa *safi*?” - Thomas Guthrie, *The Gospel in Ezekiel*, ukurasa wa 237.

“Kanisa la Anglikana,” asema Spajoni (Spurgeon), “linaonekana kana kwamba limeliwa kabisa kabisa kwa kuzishika Sakramenti; lakini na Ukristo ule usiozikubali baadhi ya kanuni za Kanisa hilo, nao unaonekana kama karibu umetobolewa vibaya sana na ukafiri wa kifalsafa. Wale tuliowadhania kwamba wana mambo mazuri zaidi, wanageukia kando, mmoja baada ya mwingine, na kuuacha msingi halisi wa imani. Mimi naamini kabisa kwamba moyo halisi wa Uingereza umetobolewa matundu matundu kama sega la asali kwa ukafiri mbaya sana ambao bado unadiriki hata kwenda mimbarani na kujiita Ukristo.”

Hivi chimbuko la uasi ule mkuu lilikuwa ni kitu gani hasa? Kanisa liliwezaje kujitenga na injili ile rahisi kwa mara yake ya kwanza? Ni kwa njia ya kuiga desturi za upagani, kuwasaidia wapagani kuupokea Ukristo. Hata katika siku zake, Mtume Paulo alitangaza, akasema, “Maana ile *siri ya kuasi* [siri ya kuasi = mwanadamu kujifanya ni Mungu; siri ya utauwa = Mungu kufanyika mwanadamu – 1 Tim. 3:16] hivi sasa inatenda kazi.” 2 Wathesalonike 2:7. Katika kipindi kile walichoishi wale Mitume, kwa ulinganifu, kanisa liliendelea kuwa safi. Lakini “kuelekea mwishoni mwa karne ile ya pili, karibu makanisa yote yalitumia mfumo mpya; yaani, taratibu zile rahisi za ibada ya zamani zikatoweka; tena, bila kujali, watoto wao pamoja na waongofu wapya,... wakajitokeza na kuunda mfumo ule mpya wa kazi ya Mungu.” - Robert Robinson, *Ecclesiastical Researches*, sura ha 6, aya ya 17, uk. 51. Kujipatia waongofu, kanuni ile ya hali ya juu ya imani ya Kikristo ikashushwa chini, na matokeo yake “gharika ya wapagani, ikawa ikiingia ndani ya kanisa, ikija mle pamoja na desturi zake, taratibu zake za ibada, na sanamu zake.” Gavazzi, *Lectures*, ukurasa 278. Dini ile ya Kikristo ilipojipatia upendeleo na

kuungwa mkono na watawala wa kidunia, ikapokewa kwa jina tu na watu wengi sana; lakini, japo kwa mwonekano wa nje walikuwa ni Wakristo, wengi “kwa tabia yao waliendelea kubaki wapagani, hasa wakiwa wanaendelea kuziabudu zile sanamu zao kwa siri.” - k.k.k., ukurasa 28.

Njia Ile Ile Yarudiwa Tena

Je, njia ile ile haijarudiwa tena karibu katika kila kanisa lijitalo la Kiprotestanti? Waasisi wake, yaani, wale waliokuwa na roho ya kweli ya kufanya matengenezo, wanapokufa, watoto wao hujitokeza na “kuunda mfumo mpya wa kazi ya Mungu.” Wakati kwa upofu wao wanaishikilia imani ya baba zao (creed) na kukataa katakata kuipokea kweli nyingine zaidi ya ile waliyoiona [baba zao], watoto hao wa Wanamatengenezo wanakwenda mbali sana na kielelezo chao cha unyenyekevu, kujikana nafsi, na kuachana na ulimwengu huu. Kwa njia hiyo “taratibu zile rahisi za ibada ya zamani hutoweka.” Gharika yenye mwelekeo wa kidunia, ikiingia ndani ya kanisa, huja “pamoja na desturi zake, taratibu zake za ibada, na sanamu zake.”

Ole! ni kwa kiwango cha kutisha jinsi gani urafiki na dunia hii ambao “hujifanya kuwa adui wa Mungu” unadumishwa miongoni mwa wale wanaojidai kuwa ni wafuasi wake Kristo! Ni kwa umbali gani makanisa yale yanayopendwa na watu wengi yamekwenda toka katika kanuni ile ya Biblia ya unyenyekevu, kujikana nafsi, taratibu za ibada zisizokuwa na mapambo, na utauwa! Alisema hivi yule Yohana Weslii, akiongea juu ya matumizi halali ya fedha: “Msipoteze sehemu yake yo yote ya talanta hiyo ya thamani nyingi mno kwa kukidhi tu tamaa zenu za macho, kwa mavazi yanayozidi kiasi au ya gharama kubwa, au kwa mapambo yasiyohitajika. Msitapanye sehemu yake yo yote kwa kuzipamba nyumba zenu kwa mitindo ya ajabu; kwa samani (fanicha) inayozidi kiasi au ya gharama kubwa; kwa picha za gharama nyingi, picha za rangi zilizochorwa, kwa kusaidiana katika vyama vya biashara.... Msitoe kitu cho chote ili kukidhi kiburi cha uzima, ili kujitafutia kupendwa sana au kusifiwa na watu.... ‘Kadiri wewe unavyojitendea mwenyewe vizuri, ndivyo watu watakavyokusema vizuri.’ Kadiri wewe unavyoendelea kuvaa ‘vazi la zambarau na kitani safi’ na kufanya ‘anasa zako kila siku,’ bila shaka wengi watakupigia makofi kwa madaha yako, kwa upaji na ukarimu wako. Lakini usinunue sifa zao za kukupigia wewe makofi kwa gharama kubwa mno. Ni afadhali wewe utosheke na heshima ile itokayo kwa Mungu.” - Wesley, *Works*, Hotuba ya 50, “Matumizi ya Fedha.” Lakini katika makanisa mengi ya wakati wetu mafundisho kama hayo hawayajali.

Mfano wa Utauwa

Kukiri dini kunapendwa sana na ulimwengu huu. Watawala, wanasiasa, wanasheria madaktari wa falsafa, wafanya biashara, hujionga na kanisa kama njia ya kujipatia heshima na imani kutoka kwa jamii yao, na kuziendeleza shughuli zao za kidunia wazipendazo. Hivyo wanajaribu kuzifunika shughuli zao zote zilizojaa dhuluma chini ya kifuniko cha kujidai wanao Ukristo. Mashirika hayo mbalimbali ya dini, yanayoimarishwa kwa utajiri na mvuto wa watu hao wanaoipenda dunia ambao wamebatizwa, bado yanajitahidi sana kujiwekea kiwango cha juu zaidi ili yapate kupendwa na watu wengi na kuungwa mkono na walezi hao. Makanisa ya kifahari, yaliyopambwa kwa njia ya ubadhirifu mkubwa mno [kutumia fedha vibaya sana], hujengwa katika mitaa mipana inayopendwa na watu wengi. Waabuduo humo hujivika mavazi ya gharama nyingi ya mitindo ya kisasa. Mshahara mkubwa unalipwa kwa mchungaji mwenye talanta ya kuwafurahisha na kuwavuta watu. Mahubiri yake hayapaswi [hayatakiwi] kuzigusa dhambi zile zinazopendwa sana na watu wengi, lakini hayana budi kufanywa laini na ya kupendeza kwa masikio ya mtindo wa kisasa [yaani, yasiyopenda dhambi zao ziguswe]. Hivyo ndivyo wenye dhambi hao wa mtindo wa kisasa wanavyoandikwa majina yao katika kumbukumbu za kanisa, na dhambi zao hizo za mtindo wa kisasa hufichwa kwa unafiki wao wa kujifanya wacha Mungu.

Likitoa maoni yake juu ya mtazamo wa siku hizi wa wale wanaojiita Wakristo kuelekea ulimwengu huu, gazeti moja maarufu lasema hivi: “Bila kutambua, kanisa limesalimu amri na kupokea roho ya kizazi hiki, na kuzitumia taratibu zake za ibada ili kukidhi mahitaji ya kisasa.” “Naam, mambo yale yote yanayosaidia kuifanya dini iwavutie watu, kanisa linayatumia sasa kama vyombo vyake.” Na mwandishi mmoja katika gazeti lile la New York *Independent* anasema hivi kuhusu Umethodisti kama ulivyo sasa: “Mstari unaowatenga wacha Mungu na wale wasio na dini unazidi kufifia na kuwa kama kivuli chepesi, na watu wale walio motomoto pande zote mbili wanafanya kazi ya kuwatoa jasho wakijaribu kuifutilia mbali tofauti yote iliyopo kati yao katika mitindo ya utendaji wao na starehe zao.” “Kule kupendwa sana kwa dini na watu wengi kuna mwelekeo mkubwa sana wa kuongeza idadi ya wale ambao wangependa kujipatia manufaa yake pasipo kutekeleza barabara majukumu yake.”

Asema hivi Hawadi Krosbi (Howard Crosby): “Ni jambo la kutia wasiwasi sana kwamba tunalikuta kanisa lake Kristo likitimiza kwa kiwango kidogo mno makusudi ya Bwana wake. Kama vile Wayahudi wale wa zamani walivyoruhusu maingiliano ya kirafiki kuwapo kati yao na mataifa yale yaliyoabudu sanamu kiasi cha kuporwa mioyo yao toka kwa Mungu,... ndivyo lilivyo sasa kanisa la Yesu, kwa kufanya mapatano ya kinafiki pamoja na ulimwengu huu usioamini, likiziacha njia za Mungu za maisha yale manyofu, na kujisalimisha lenyewe chini ya mazoea yenye madhara, ambayo mara nyingi yanalitea vishawishi kutoka kwa jamii hiyo isiyo na Kristo, likijenga hoja zake na kufikia hitimisho ambalo ni geni kwa mafunuo [Maandiko] ya Mungu, na ambalo moja kwa moja linapinga ukuaji katika neema wa aina yo yote ile.” - *The Healthy Christian: an Appeal to the Church*, ukurasa wa 141 na 142.

Kujikana Nafsi Kwa ajili ya Kristo Kumetoweka

Katika wimbi hilo la kuipenda dunia na kutafuta anasa, mambo ya kujikana nafsi na kujinyima kwa ajili yake Kristo karibu yametoweka kabisa. “Baadhi ya wanaume na wanawake walio na uwezo wa kufanya kazi katika makanisa yetu, walipata mafunzo yao ya kujinyima walipokuwa watoto wadogo, ili kuweza kutoa cho chote au kufanya kitu fulani kwa ajili yake Kristo.” Lakini “endapo fedha zinatakiwa sasa,... hakuna mtu ye yote anayetaka kutoa. La, la! Tuwe na mnada, tuonyeshe maonyesho ya picha [video] ili kupata fedha bila ya sisi kutoa kitu, tuwe na michezo ya kuigiza, chakula cha jioni kwa ajili ya Wakusanya Mambo ya Kale, au kitu cho chote cha kula - yaani, kitu cho chote kile cha kuwaburudisha watu.”

Gavana Washibani wa Wiskonsini (Washburn of Wisconsin) katika ujumbe wake wa kila mwaka wa Januari 9, 1873, alitangaza, akasema: “Sheria ya aina fulani inaonekana kuwa inatakiwa kutungwa ili kuzivunja shule zile zinazowafanya watoto kuwa wacheza kamari. Hizo ziko kila mahali. Hata kanisa (pasipo lenyewe kujua, bila shaka) wakati mwingine linakutwa likifanya kazi ya Shetani. Burudani za muziki zinazotoa zawadi, mashirika ya biashara yanayotoa zawadi pamoja na kuuza vitu kwa kutumia mchezo wa bahati nasibu, wakati mwingine yanatoa msaada kwa malengo ya kidini au ya hisani. Hakuna kitu kinachoharibu tabia vibaya sana au kulevya mno hasa kwa vijana, kama kujipatia fedha au mali bila kufanya kazi. Kwamba watu wanaoheshimiwa hujishughulisha katika mashirika hayo ya biashara ya bahati nasibu, na kuzituliza dhamiri zao kwa kuwaza kwamba fedha hiyo inaenda kwenye lengo zuri, si ajabu, tena ni jambo la kuaminika kwamba vijana wa taifa hili mara kwa mara sana huweza kuangukia katika tabia zile zinazochochewa na michezo hiyo ya dadu [yaani, kupata fedha kwa kucheza michezo ya kubahatisha].”

Roho ya maridhiano na ulimwengu huu inayavamia makanisa katika Ulimwengu wote wa Kikristo. Robati Atikinzi (Robert Atkins), katika hotuba yake aliyoitoa mjini Landani, anaonyesha picha ya kusikitisha ya kushuka kwa hali ya kiroho iliyozagaa katika nchi ya Uingereza, anasema: “Wenye haki kweli kweli wamepungua duniani, wala hakuna anayejali. Wale wanaojidai kuwa wanayo dini katika kila kanisa, ambao wanaishi ziku hizi, wanaipenda dunia hii, wanafanana na dunia hii, wanapenda starehe za wanadamu, tena wanatamani kuheshimiwa. Wanaitwa ili wapate mateso pamoja na Kristo, lakini wanajikunyata hata mbele

ya shutuma tu.... *Uasi, uasi, uasi*, maneno hayo yameandikwa mbele kabisa ya kanisa; na kama wangejua hayo, na kama wangejisikia kwamba wako hivyo, basi, tumaini lingalikuwapo; lakini, basi, ole wao! Wanapiga makelele wakisema, ‘Sisi tu matajiri, tumejitajirisha, wala hatuna haja ya kitu.’ - *Second Advent Library*, kijijuu Na. 39.

Dhambi kuu anayoshtakiwa Babeli ni kwamba ali“wanyweshwa mataifa yote mvinyo ya ghadhabu ya uasherati wake.” Kikombe hicho cha kulevya anachoupa ulimwengu mzima kinawakilisha mafundisho ya uongo ambayo ameyapokea kama matokeo ya kuungana isivyo halali [kuzini] na wakuu [wafalme, Ma-Rais] wa nchi. Urafiki wake na ulimwengu huu umeipotosha imani yake, naye kwa upande wake anatoa mvuto wenye nguvu unaoleta uharibifu [maangamizi] juu ya dunia hii kwa kufundisha mafundisho yake ya dini yanayopingana na maneno yale yanayoeleweka wazi kabisa ya Maandiko Matakatiifu.

Roma ilizuia Biblia isipate kuwafikia watu na kuwataka watu wote kuyakubali mafundisho yake mahali pa yale ya Biblia. Ilikuwa ni kazi ya yale Matengenezo ya Kanisa kuwarejeshea watu Neno la Mungu; lakini, je! si kweli iliyo dhahiri mno kwamba katika makanisa ya nyakati zetu hizi watu hufundishwa kuweka imani yao katika itikadi ya kanisa lao (Creed), na katika mafundisho ya kanisa lao kuliko kuiweka juu ya Maandiko? Alisema hivi Chalesi Biicha (Charles Beecher), akiongea juu ya makanisa ya Kiprotestanti: “Wanajikunyata wanaposikia neno lo lote kali dhidi ya itikadi za makanisa yao (Creeds), kwa wepesi ule ule wa kuumia ambao mababa wale watakatifu [wa Roma] wangukuwa nao na kujikunyata kama neno kali lo lote lingesemwa dhidi yao kwa ongezeko la kuwatukuza watakatifu [waliokufa zamani] pamoja na ongezeko la wafia dini, ambalo wao ndio walikuwa wakiliendeleza.... Makanisa ya Kiprotestanti ya Kiinjili yameifunga mikono ya wengine vibaya mno, pamoja na yao wenyewe, kiasi kwamba kati yao wote, mtu hawezi kabisa kuwa mhubiri mahali po pote pale, bila kukikubali kitabu fulani kando ya Biblia.... Hakuna jambo lo lote la kuwazia-wazia tu katika usemi huu usemao kwamba nguvu ya itikadi ya kanisa (creed power) sasa inaanza kuipiga marufuku Biblia, kwa kweli ni sawasawa na vile Roma ilivyofanya, ingawa yenyewe yanafanya kwa njia ya kichini-chini zaidi.” - Hotuba juu ya “Biblia Ndiyo Itikadi ya Kanisa ya Kutosha,” iliyotolewa pale Fort Wayne, Indiana, Februari 22, 1846.

Waalimu waaminifu wanapolifafanua Neno la Mungu, hutokea watu wenye kisomo, yaani, wachungaji wanaojidai kwamba wanayaelewa fika Maandiko, ambao huyakanusha mafundisho hayo ya uzima na kusema ni uzushi, na kwa njia hiyo kuwageuzia mbali wale wanaouliza maswali ili wapate kuijua ile kweli. Isingekuwa ya kwamba dunia hii imelevywa vibaya mno na mvinyo ule wa Babeli, watu wengi sana wangejisikia kuwa wanayo hatia, kisha wangeweza kuongoka kwa njia ya zile kweli zinazokatakata [kama upanga – Ebr. 4:12,13] za Neno la Mungu ambazo zinaeleweka wazi. Lakini imani ya kidini inaonekana kama ina utata mwingi mno, tena haipatani, hata watu hawajui waamini lipi kama ndiyo kweli. Dhambi ya moyo mgumu usiotaka kutubu wa ulimwengu huu iko milangoni mwa makanisa hayo [Eze. 33:7-9].

Ujumbe wa Malaika wa Pili wa Ufunuo 14 ulihubiriwa kwa mara ya kwanza katika majira ya kiangazi [Juni-Agosti] ya mwaka ule wa 1844, na wakati ule ujumbe ule ulikuwa na matumizi ya moja kwa moja kwa makanisa yale [ya Kiprotestanti] ya Marekani (U.S.), ambako onyo lile la hukumu lilikuwa limetangazwa karibu mahali pote na kukataliwa karibu na watu wote, na kule ndiko ambako kushuka kwa hali ya kiroho katika makanisa yale [ya Kiprotestanti] kulionekana upesi sana. Lakini ujumbe ule wa Malaika wa Pili haukufikia kilele cha kutimizwa kwake katika mwaka ule wa 1844. Wakati ule makanisa yale [ya Kiprotestanti] yalipatwa na anguko kimaadili, hali ile ikiwa ni matokeo ya kuikataa kwao ile nuru ya ujumbe ule wa marejeo; lakini anguko lile halikufikia ukamilifu wake wakati ule. Kadiri yanavyoendelea kuzikataa kweli hizi za pekee za wakati huu wa sasa yanaendelea kuanguka chini zaidi na zaidi. Walakini, bado haiwezi kusemwa kwamba “Umeanguka, umeanguka Babeli,... maana ndio uliowanyweshwa mataifa yote mvinyo ya ghadhabu ya uasherati wake.” Bado hajayafanya mataifa yote kufanya hivyo. Roho ile ya kufanana na dunia na kutozijali kweli zile zinazowapima watu kwa wakati wetu huu wa sasa ipo na imekuwa ikiongezeka katika makanisa yenye imani ya Kiprotestanti katika nchi zote za Ulimwengu wa Kikristo; na makanisa hayo

yamejumuishwa katika shutuma zile nzito na za kutisha za Malaika yule wa Pili. Lakini kazi hiyo ya uasi bado haijafikia kilele chake.

Biblia inatangaza kwamba kabla ya kuja kwake Bwana, Shetani atafanya kazi yake “kwa uwezo wote, na ishara [miujiza] na ajabu za uongo; na katika madanganyo yote ya udhalimu,” na wale ambao “hawakukubali kuipenda [kuitumia katika maisha yao] ile kweli, wapate kuokolewa,” wataachwa [hawatazwiwa] kupokea “nguvu ya upotevu, wauamini uongo” [mafundisho ya dini potofu]. 2 Wathesalonike 2:9-11. Mpaka hapo hali hiyo itakapofikiwa, na ule muungano wa kanisa na ulimwengu huu utakapokamilika kabisa katika Ulimwengu wote wa Kikristo [Wakatoliki na Waprotestanti na Mizimu – Ufu. 16:13,14], hapo ndipo *anguko la Babeli litakuwa limekamilika kabisa*. Badiliko hilo linakwenda hatua kwa hatua, na utimilizo kamili wa Ufunuo 14:8 bado uko mbele yetu.

Kuitafuta Nuru

Licha ya kuwako giza la kiroho na kujitenga mbali na Mungu ndani ya makanisa hayo yanayoiunda hiyo Babeli, kundi kubwa la wafuasi waaminifu wa Kristo bado wanapatikana katika jumuiia zao. Wako wengi miongoni mwao ambao hawajapata kamwe kuziona kweli hizi za pekee za wakati huu. Si wachache ambao *hawaridhiki na hali yao waliyo nayo humo hivi sasa*, nao *wanatamani sana kuipata nuru iliyo wazi zaidi*. Wanasumbuka bure kuangalia sura [tabia] ya Kristo ndani ya makanisa hayo waliyojiunga nayo. Makanisa hayo yanapozidi kwenda mbali zaidi na zaidi kutoka katika ile kweli, na kufanya urafiki wa karibu sana na ulimwengu huu, tofauti kati ya makundi hayo mawili [ndani ya makanisa hayo - wanaoitafuta kweli na wale wanaoupenda ulimwengu] itazidi kuwa kubwa na hatimaye itakuwa na matokeo ya kuleta utengano kati yao. Wakati utafika ambapo wale wanaompenda Mungu upeo *hawataweza tena kubaki katika muungano na watu kama hao* “wapenda anasa kuliko kumpenda Mungu; wenye mfano wa utauwa [Ukristo wa kinafiki], lakini wakikana nguvu zake.”

Ufunuo 18 unasonda kidole chake hadi kwenye wakati ule, ambao, kama matokeo ya kuukataa ujumbe huo wa onyo wa aina tatu ulio katika Ufunuo 14:6-12, kanisa litakuwa limeifikia kabisa hali ile iliyotabiriwa na yule Malaika wa Pili, na watu wa Mungu ambao bado wamo katika Babeli [Makanisa hayo yaliyoanguka] wataitwa ili wapate kujitenga mbali na jumuiia zake. *Ujumbe huo ni wa mwisho utakaopata kutolewa kwa ulimwengu huu; nao utatimiza kazi yake*. Wakati wale ambao “hawakuiamini kweli [Neno na Amri Kumi – Yn. 17:17; Zab. 119:142], bali walikuwa wakijifurahisha katika udhalimu [kutenda maovu]” (2 Wathesalonike 2:12), watakapoachwa kupokea nguvu ya upotevu [madanganyo yenye nguvu - KJV], wauamini uongo [mafundisho potofu], hapo ndipo nuru ya ile kweli itakapowaangazia wale wote ambao mioyo yao itakuwa imefunguliwa kuupokea, na *wana wote wa Bwana waliobaki katika Babeli ndipo watakapoutii wito huu: “TOKENI KWAKE, ENYI WATU WANGU.”* Ufunuo 18:4.

SURA YA 22

Kukata Tamaa na Kuendelea Kuwa Waaminifu

Wakati ule uliotazamiwa wa kuja kwake Bwana ulipopita, - katika majira yale ya kuchipua [Machi-Mei] ya mwaka wa 1844, - wale waliokuwa wametazamia kwa imani kuja kwake kwa kipindi fulani waliingiwa na mashaka na kutokuwa na hakika. Ulimwengu ulipowaona kama watu waliokuwa wameshindwa kabisa na kuthibitika kuwa ni watu waliofuata udanganyifu, chimbuko lao la faraja likawa bado ni lile Neno la Mungu. Wengi waliendelea kuyachunguza Maandiko, wakiuchunguza upya ushahidi wa imani yao na kujifunza kwa makini unabii ule ili kupata nuru zaidi. Ushuhuda wa Biblia kuunga msimano wao ukaonekana kuwa ulikuwa dhahiri na wa mkataa [wa mwisho kabisa]. Dalili ambazo zisingeweza kukosewa zilisona kidole chake kwenye marejeo ya Kristo kuonyesha kwamba yalikuwa karibu. Mbaraka wa pekee wa Bwana katika kuwaongoza wenye dhambi na uamsho wa maisha ya kiroho miongoni mwa Wakristo, ulikuwa umeshuhudia kwamba ujumbe ule ulitoka Mbinguni. Na ijapokuwa waumini wale hawakuweza kueleza sababu ya kukatishwa tamaa kwao, walijisikia wanayo matumaini kwamba Mungu ndiye aliyekuwa amewaongoza katika mambo yale yaliyopita ambayo yalikuwa yamewapata.

Yakiwa yamechanganyika pamoja na unabii ule, waliokuwa wanaufikiria kuwa ulikuwa unahusu wakati ule wa kuja kwake Kristo mara ya pili, yalikuwa ni yale mafundisho yaliyolandana hasa na hali yao ya kutokuwa na hakika na kuhangaika kwao ambayo yaliwatia moyo kungojea kwa uvumilivu katika imani kwamba kile kilichokuwa ni giza sasa katika ufahamu wao kingeweza kufanywa kuwa wazi kwa wakati wake unaostahili.

Miongoni mwa unabii ule ulikuwa ni ule wa Habakuki 2:1-4: “Mimi nitasimama katika zamu yangu, nitajiweka juu ya mnara, nitaangalia ili nione atakaloniambia, na jinsi nitakavyojibu katika habari ya kulalamika kwangu. BWANA akanijibu, akasema, Iandike njozi ukaifanye iwe wazi sana katika vibao, ili aisomaye apate kuisoma kama maji. *Maana njozi hii bado ni kwa wakati ulioamriwa, inafanya haraka ili kuufikilia mwisho wake, wala haitasema uongo; ijapokawia, ingojee; kwa kuwa haina budi kuja, haitakawia.* Tazama, roho yake hujivuna, haina unyofu ndani yake; lakini mwenye haki ataishi kwa imani yake.”

Mapema kama mwaka ule wa 1842 maagizo yaliyotolewa katika unabii huo ya ku“iandik[a] njozi na [ku]ifany[a] iwe wazi sana katika vibao, ili asomaye apate kuisoma kama maji,” yalikuwa yamempa dokezo Chalesi Fichi (Charles Fitch) lililomwezesha kutayarisha mchoro [chati] wa kuelezea maono ya Danieli na Ufunuo. Kuchapishwa kwa mchoro ule kulifikiriwa kuwa ni kutimizwa kwa agizo lile lililotolewa na Habakuki. Walakini, hakuna ye yote aliyeng’amua kwamba kuchelewa kulikokuwa dhahiri katika kutimizwa kwa njozi ile - yaani, kipindi kile cha kukawia kwake - kulikuwa kumeelezwa katika unabii ule ule. Baada ya kukatishwa tamaa, Maandiko haya yalionekana kuwa ni ya maana sana kwao: “Maana njozi hii bado ni kwa wakati ulioamriwa, inafanya haraka ili kuufikilia mwisho wake, wala haitasema uongo; ijapokawia, ingojee; kwa kuwa haina budi kuja, haitakawia.... Mwenye haki ataishi kwa imani yake.”

Sehemu fulani ya unabii ule wa Ezekieli ikawa ni chimbuko la nguvu na faraja kwa waumini wale: “Neno la BWANA likanijia, kusema, Mwanadamu, ni mithali gani hii mliyo nayo katika nchi ya Israeli, mkisema, Siku hizo zinakawia na maono yote hayatimizwi. Basi uwaambie, Bwana MUNGU asema hivi;... Siku hizo ni karibu, na utimilizo wa maono yote.... Mimi nitanena, na neno lile nitakalolinena litatimizwa; wala halitakawilishwa tena.” “Hao wa nyumba ya Israeli husema, Maono hayo ayaonayo ni ya siku nyingi zijazo, naye anatabiri habari ya nyakati zilizo mbali sana. Basi uwaambie, Bwana MUNGU asema hivi, Maneno yangu hayatakawilishwa tena hata moja, bali neno nitakalolinena litatimizwa.” Ezekieli 12:21-25,27,28.

Wale waliokuwa wakingojea wakafurahi sana, wakiadini kwamba yeye aujuaye mwisho kutoka mwanzo alikuwa ametazama kushuka chini kuja kwetu katika vizazi vyote, naye akiwa amekuona mapema kukatishwa tamaa kwao, alikuwa amewapa maneno ya kuwatia moyo na matumaini. Ingingekuwa kwa sehemu za Maandiko kama zile, zilizowaasa kungojea kwa uvumilivu na kuishikilia sana imani yao katika Neno la Mungu, basi, imani yao ingekuwa imeshindwa katika saa ile ya kujaribiwa kwao.

Wanawali Kumi

Mfano huu wa wanawali kumi katika Mathayo 25 pia unafafanua mambo yale waliyoyapitia Waadventista wale. Katika Mathayo 24, akijibu swali la wanafunzi wake kuhusu dalili ya kuja kwake na ya mwisho wa ulimwengu, Kristo alionyesha baadhi ya matukio muhimu katika historia ya ulimwengu huu na ya kanisa kuanzia kuja kwake mara ya kwanza hadi kuja kwake mara ya pili; yaani, maangamizi yale ya Yerusalemu, ile dhiki kubwa ya kanisa chini ya mateso ya wapagani na mapapa, kutiwa giza kwa jua na mwezi, na kuanguka kwa nyota mbinguni [Mt. 24:15-22,29,30]. Baada ya hayo alisema juu ya kuja kwake katika ufalme wake, na kusimulia mfano ule ulioyaeleza makundi yale mawili ya watumishi wanaongojea marejeo yake [Mt. 24:42-51]. Sura ya 25 inaanza kwa maneno haya: “Ndipo ufalme wa mbinguni utakapofanana na wanawali kumi.” Hapa linaonekana kanisa lile linaloishi katika siku hizi za mwisho, lile lile lililodokezwa mwisho wa sura ya 24. Katika mfano huu uzoefu wa maisha yao unaelezwa kwa mfano wa matukio yale yanayoambatana na arusi ya nchi ya Mashariki.

“Ndipo ufalme wa mbinguni utakapofanana na wanawali kumi, waliotwaa taa zao, wakatoka kwenda kumlaki bwana arusi. Watano wao walikuwa wapumbavu, na watano wenye busara. Wale waliokuwa wapumbavu walizitwaa taa zao, wasitwae na mafuta pamoja nao; bali wale wenye busara walitwaa mafuta katika vyombo vyao pamoja na taa zao. Hata bwana arusi *alipokawia*, wote wakasinzia wakalala usingizi. Lakini usiku wa manane, pakawa na kelele, Haya, bwana arusi [yuaja – KJV]; tokeni mwende kumlaki.”

Bwana Arusi Alichelewa

Marejeo yake Kristo, kama yalivyotangazwa na Ujumbe wa Malaika wa Kwanza yalieleweka kuwa yaliwakilishwa na kuja kwake yule bwana arusi. Matengenezo yaliyofanyika katika maisha ya watu ambayo yalikuwa yameenea kote chini ya tangazo lile la kuja kwake upesi, yalifananishwa na kule kutoka kwa wale wanawali. Katika mfano huo, kama katika mfano ule wa Mathayo 24, yanawakilishwa makundi mawili. Wote walikuwa wamezitwaa taa zao, yaani, Biblia [Zab. 119:105], na kwa nuru yake walitoka kwenda kumlaki Bwana arusi. Lakini wakati “wale waliokuwa wapumbavu walizitwaa taa zao, wasitwae na mafuta pamoja nao,” “wale wenye busara walitwaa mafuta katika vyombo vyao pamoja na taa zao.” Kundi lile la mwisho lilikuwa limeipokea neema ya Mungu, yaani, uweza ule wa Roho Mtakatifu unaomfanya mtu kuwa mpya na kumtia nuru, ambao unalifanya Neno lake kuwa taa ya miguu na mwanga wa njia yetu. Kutokana na kicho chao walichokuwa nacho kwa Mungu, walikuwa wamejifunza Maandiko ili kujua ile kweli, na kwa bidii nyingi walikuwa wametafuta kuwa na usafi wa moyo na maisha yao. Hao walikuwa na uzoefu katika maisha yao, walikuwa na imani kwa Mungu na katika Neno lake, ambayo isingeweza kushindwa kukabiliana na kukata tamaa kwao kule pamoja na kukawia kwake. Wengine “walizitwaa taa zao, wasitwae na mafuta pamoja nao.” Walikuwa wamesukumwa na hisia zao tu. Hofu zao zilikuwa zimeamshwa kutokana na ujumbe ule mzito, lakini wao walikuwa wakitegemea imani ya ndugu zao, walitosheka na nuru ya hisia zao nzuri ambayo ilikuwa ikiendelea kufifia, bila ya wao kuwa na ufahamu kamili wa ile kweli au kutambua kazi halisi iliyofanywa na neema ndani ya moyo wao. Hao walitoka kwenda kumlaki Bwana, wakiwa wamejawa na tumaini la kupata thawabu yao mapema, lakini hawakuwa wamejiandaa kukabiliana na kukawia kwake pamoja na kule kukatishwa tamaa kwao. Maonjo yale yalipokuja, imani yao ikashindwa, na ile nuru yao ikafifia.

“Hata bwana arusi alipokawia, wote wakasinzia wakalala usingizi.” Kule kukawia kwa bwana arusi kunawakilishwa na kupita kwa wakati ule aliotazamiwa kuja Bwana, kukata tamaa kwao, na mwonekano ule wa kukawia. Katika wakati ule wa mashaka, shauku ya wale waliokuwa na imani ya juu juu tu, pamoja na wale walioamini kwa shingo upande, ikaanza kuyumba mara moja, nao wakalegeza juhudi zao; lakini wale ambao imani yao ilijengwa juu ya

msingi wa ujuzi wao binafsi wa Biblia, walikuwa na mwamba chini ya miguu yao, mawimbi yale ya kukata tamaa hayakuweza kuwafagilia mbali. “Wote wakasinzia wakalala usingizi;” kundi moja likiwa halina wasiwasi, tena likiwa limeitupilia mbali imani yake, na kundi lile jingine likiwa linangojea mpaka nuru iliyo wazi zaidi itakapotolewa. Lakini katika usiku ule wa kujaribiwa, wale wa kwanza walionekana kana kwamba wamepoteza kwa kiasi fulani juhudi yao na kujitoa wakf kwao. Wale waliojitoa kwa shingo upande na wale waliokuwa na imani ya juu juu tu hawakuweza kuitegemea tena imani ya ndugu zao. Kila mmoja alipaswa kusimama au kuanguka kwa nafsi yake mwenyewe.

Ushupavu wa Dini Usiotumia Akili Waonekana

Karibu na wakati huo, ushupavu wa dini usiotumia akili ukaanza kujitokeza. Wengine waliokuwa wamejidai kuwa waumini motomoto wa ujumbe ule, wakalikana Neno la Mungu wakisema lilikuwa sio kiongozi asiyekosea, nao wakiwa wanadai kuwa wanaongozwa na Roho, wakajiachia kutawaliwa na hisia, maono, na mawazo yao. Walikuwapo baadhi yao walioonyesha juhudi ya kijinga na kung’ang’ania mawazo yao kupita kiasi, wakiwashutumu wale wote ambao hawakuiunga mkono njia yao. Mawazo yao ya kishupavu na matendo yao hayakuungwa mkono kabisa na sehemu kubwa ya Waadventista wale; lakini walichangia kuleta aibu juu ya kazi ya ile kweli.

Kwa njia ile, Shetani alikuwa anajaribu kuipinga na kuiharibu kazi ya Mungu. Watu walikuwa wamepata mwamko mkubwa sana kutokana na kundi lile la Waadventista, maelfu ya wenye dhambi walikuwa wameongolewa, na watu wale waliokuwa waaminifu walikuwa wanajitoa wenyewe kufanya kazi ya kuitangaza ile kweli, hata katika wakati ule wa kukawia kwake. Mkuu wa uovu alikuwa anapoteza raia zake; naye, ili kuleta fedheha juu ya kazi ile ya Mungu, akajitahidi kuwadanganya baadhi ya wale walioikiri imani ile na kuwafanya wafanye mambo yao kupita kiasi. Kisha wajumbe wake wakasimama na kuwa tayari kulishika kila kosa lao, kila kushindwa kwao, kila tendo lao lisilofaa, na kulionyesha mbele ya watu katika nuru iliyotiwa chumvi sana, ili kuwafanya Waadventista wale, pamoja na imani yao kuwa chukizo kwa watu. Hivyo idadi kubwa zaidi ya wale ambao [Shetani] aliwaingiza ndani ya kundi lile ili wapate kuikiri imani ile ya marejeo yake Kristo, wakati uwezo wake ndio uliokuwa umeitawala mioyo yao, aliona kwamba kwa njia yao angeweza kupata manufaa makubwa zaidi kwa kuyavuta mawazo ya watu na kuyaelekeza kwao na kuwaonyesha kama ndio wawakilishi wa kundi zima la waumini wale.

Shetani ni “mshitaki wa ndugu zetu,” tena ni roho yake inayowachochea watu kuchunguza makosa na kasoro walizo nazo watu wa Mungu, na kuyaonyesha mbele ya watu, wakati matendo yao mazuri wanayaacha bila kuyataja. Yeye sikuzote anafanya kazi yake kwa bidii nyingi wakati Mungu anapotenda kazi yake kwa ajili ya wokovu wa watu. Wana wa Mungu wanapokuja kujihudhurisha mbele za Bwana, Shetani anakuja pia miongoni mwao. Katika kila uamsho yuko tayari kuwaingiza wale wote ambao mioyo yao hajatakaswa, wala akili zao hazijawa sawasawa. Hao wanapoyakubali mambo fulani ya ile kweli, tena wanapokuwa wamejipatia nafasi yao miongoni mwa waumini, hapo ndipo anapofanya kazi yake kupitia kwao ili kuingiza nadharia zitakazowadanganya wale wasio na hadhari. Hakuna mtu ye yote anayethibitishwa ya kuwa ni Mkristo wa kweli ati kwa sababu tu yeye anaonekana katika kundi la wana wa Mungu, hata ndani ya nyumba ya ibada na kuzunguka ile Meza ya Bwana. Mara kwa mara Shetani yupo pale pia katika umbile la wale anaoweza kuwatumia kama vibaraka wake wakati wa matukio hayo matakatifu sana.

Uwanja Unaogombaniwa

Mkuu huyo wa uovu anapigana vita, akigombania kila inchi ya ardhi ambayo juu yake watu wa Mungu wanasonga mbele katika safari yao ya kwenda kwenye mji ule wa mbinguni. Katika historia yote ya kanisa hakuna Matengenezo ya Kanisa yaliyoendelezwa mbele bila kukutana na

vipingamizi vikubwa. Hivyo ndivyo ilivyokuwa katika siku zake Paulo. Po pote pale alipojenga kanisa, palikuwa na wengine waliojidai kwamba wanaipokea ile imani, lakini walioingiza uzushi [mafundisho ya uongo] ndani ya kanisa, ambao, kama ungepokewa, basi ungeweza kuuondolea mbali upendo wote kwa ile kweli. Lutheri pia aliteseka na kuwa na mfadhaiko mkubwa na dhiki kutokana na mwenendo wa watu wale, ambao walikuwa washupavu wa dini bila kutumia akili zao, ambao walidai kwamba Mungu alikuwa amesema moja kwa moja kupitia kwao, na ambao waliyaweza mawazo yao juu zaidi ya ushuhuda wa ule Maandiko. Wengi waliokuwa na upungufu katika imani yao na uzoefu wao wa maisha, lakini waliokuwa wamejitosheleza sana wenyewe, tena waliopenda kusikia na kusimulia kitu fulani kipya, walidanganywa kwa unafiki wa waalimu wale wapya, nao wakajiunga na vibaraka wale wa Shetani katika kazi yao ya kubomoa kile ambacho Mungu alikuwa amemsukuma Lutheri kukijenga. Tena, wale akina Weslii, na wengineo waliouletea ulimwengu mibaraka kwa mvuto wao na imani yao, kwa kila hatua waliyosonga mbele walipambana na hila za Shetani alizotumia ili kuwasukumia katika ushupavu wa dini usiotumia akili wa kila namna wale wote waliokuwa motomoto kupita kiasi, waliokuwa hawana akili timamu, na wale waliokuwa hawajatakaswa.

Wiliamu Mila hakuiunga mkono hata kidogo mivuto ile iliyowafanya watu kuwa washupavu wa dini wasiotumia akili zao. Yeye, pamoja na Lutheri, alitangaza kwamba kila roho ni lazima ipimwe kwa Neno la Mungu [1 Yoh. 4:1-3]. “Ibilisi,” akasema Mila, “ana uwezo mkubwa juu ya mioyo ya watu fulani katika siku zetu hizi. Na sasa ndipo sisi tutajua ni roho ya aina gani wanayo? Biblia inajibu hivi: “Kwa matunda [matendo] yao mtawatambua.”... Kuna roho nyingi zilizokwenda katika ulimwengu wote; na sisi tumeagizwa kuzipima hizo roho. Roho ile isiyotufanya sisi kuishi kwa kiasi, kwa haki, na kwa utauwa, katika ulimwengu huu wa sasa, si Roho wake Kristo. Mimi nasadiki zaidi na zaidi kwamba Shetani ana sehemu kubwa anayofanya katika makundi hayo ya wenda wazimu.... Wengi miongoni mwetu wanaojifanya kuwa wametakaswa kabisa, wanafuata mapokeo ya wanadamu, tena ni dhahiri kuwa ni wajinga kuhusu jambo hilo kama walivyo wale wengine wasiojidai hivyo.” - Bliss, ukurasa 236 na 237. “Roho yule wa uongo atatupeleka mbali na ile kweli; na Roho yule wa Mungu atatutia katika ile kweli [Yn. 17:17; 16:13-15; Zab. 119:142]. Ni nini basi? Sisi twajibu hivi, Roho [wa Mungu] na Neno huafikiana. Kama mtu anajihukumu mwenyewe kwa Neno la Mungu, naye anaona mwafaka kamili katika Neno hilo lote, basi, anapaswa kuamini kwamba anayo ile kweli; ila kama anaona roho yule anayemwongoza hapatani na utaratibu mzima wa Sheria ya Mungu [Amri Kumi] au kile Kitabu (Biblia), basi, hebu na ajihadhari, asije akanaswa katika mtego wa Ibilisi.” - *The Advent Herald and Signs of the Times Reporter*, gombo la 8, Na. 23 (Jan. 15, 1845). “Mara nyingi mimi nimeupata ushahidi mwingi wa utauwa uliomo ndani ya mtu kwa kuangalia jicho lake linalong’aa, shavu lake lililolowa kwa machozi na sauti yake inayotoka kwa kuzuia pumzi kuliko kwa kuyasikiliza makelele yote yanayopigwa na Ulimwengu wa Kikristo.” - Bliss, ukurasa wa 282.

Katika siku zile za Matengenezo ya Kanisa, maadui zake waliwatupia mashtaka ya maovu yote ya ushupavu wa dini usiotumia akili wale wale waliokuwa wakijitahidi sana kuyapinga. Njia kama ile ilifuatwa na wapinzani wa tapo [kundi] lile la Waadventista. Tena wakiwa hawajatosheka na kuwaeleza vibaya na kuyatia chumvi makosa ya wale waliozidi kiasi na washupavu wa dini wasiotumia akili, walieneza taarifa zisizokuwa nzuri ambazo hazikuwa na mwonekano hata kidogo wa ukweli ndani yake. Watu wale walisukumwa na chuki yao isiyokuwa na sababu pamoja na kisirani chao. Amani yao ilivurugwa waliposikia ikitangazwa kwamba Kristo alikuwa mlangoni. Walihofu sana kwamba huenda ikawa ni kweli, lakini walitumainia kwamba haikuwa vile, na hiyo ndiyo ilikuwa siri ya vita yao dhidi ya Waadventista wale, pamoja na imani yao.

Amani na Upendo

Ukweli kwamba washupavu wa dini wachache wasiotumia akili walijipenyeza na kuingia katika safu za Waadventista, si sababu ya ziada ya kuamua kwamba tapo [kundi] lile halikutokana na Mungu kuliko vile walivyokuwako washupavu wa dini na wadanganyaji ndani ya kanisa la siku zile za Paulo au siku zile za Lutheri, kwamba hiyo iwe ndiyo sababu ya kuishutumu kazi yao waliyoifanya. Hebu watu wa Mungu na waamke toka usingizini na kuanza kwa bidii kufanya kazi yao ya kutubu na kufanya matengenezo; hebu na wayachunguze Maandiko ili kujifunza kweli kama ilivyo katika Yesu; hebu na wajitoe wakf kabisa kwa Mungu, hapo ndipo ushahidi hautakosekana kuonyesha kwamba Shetani bado anafanya kazi yake na yuko macho. Kwa madanganyo yote yawezekanayo ataudhihirisha uwezo wake, akiomba asaidiwe na malaika wote walioanguka [dhambini] wa ufalme wake.

Halikuwa ni lile tangazo la marejeo yake Kristo lililosababisha ushupavu ule wa dini usiotumia akili pamoja na mafarakano yale. Haya yalionekana katika kiangazi cha mwaka wa 1844 wakati Waadventista walipokuwa katika hali ya kuwa na mashaka na kuchanganyikiwa kuhusu msimamo wao halisi. Kuhubiriwa kwa ule Ujumbe wa Malaika wa Kwanza na kile “kilio cha usiku wa manane” kulikuwa na mwelekeo wa kuzuia ule ushupavu wa dini pamoja na faraka. Wale walioshiriki katika matapo [makundi] yale makubwa walikuwa na amani wao kwa wao; mioyo yao ilijazwa na upendo kila mmoja kwa mwenzake na kwa Yesu, ambaye walitazamia kumwona upesi. Imani yao moja, tumaini lao moja, vikawainua juu wasiweze kudhibitiwa na mvuto uwao wote ule wa kibinadamu, na kwao ikawa ni ngao imara dhidi ya mashambulio ya Shetani.

“Hata bwana arusi alipokawia, wote wakasinzia wakalala usingizi. Lakini usiku wa manane, pakawa na kelele, Haya, bwana arusi [yuaja]; tokeni mwende kumlaki. Mara wakaondoka wanawali wale wote, wakazitengeneza taa zao.” Mathayo 25:5-7. Katika kiangazi [Juni-Agosti] cha mwaka ule wa 1844, katikati ya wakati ule ambao ilidhaniwa kwanza kwamba siku zile 2300 zingefikia mwisho wake, na majira yale ya kupukutisha [Septemba-Novemba] ya mwaka ule ule, ambayo baadaye iligunduliwa kwamba siku zile ziliyafikia, ujumbe ule ulitangazwa kwa kutumia maneno yale yale ya Maandiko: “Haya, bwana arusi [yuaja]!”

Kile kilichowaongoza kufanya mabadiliko yale kilikuwa ni kule kuipata amri ya Artashasta ya kuutengeneza na kuujenga upya mji wa Yerusalemu, ambayo ndiyo iliweka mwanzo wa kipindi kile cha siku (miaka) 2300, ambayo ilitangazwa katika majira yale ya kupukutisha ya mwaka ule wa 457 K.K., wala haikuanza kutekelezwa mwanzo wa mwaka ule, kama ilivyokuwa imesadikiwa katika siku za nyuma. Kuhesabu kuanzia majira yale ya kupukutisha ya mwaka wa 457 K.K., miaka ile 2300 inakoma katika majira ya kupukutisha ya mwaka wa 1844. (Angalia maelezo katika Nyongeza 16 mwisho.)

Sababu zile zilizokuwa zimetolewa katika vivuli vya Agano la Kale pia zilisona kidole chake kwenye majira yale ya kupukutisha [Septemba-Novemba] kuwa ndio wakati litakapotokea tukio lile lililowakilishwa na “[kutakaswa kwa] patakatifu.” Jambo hilo liliwekwa wazi kabisa kwa kuangalia jinsi vivuli vile vilivyohusu kuja kwa Kristo mara ya kwanza vilivyokuwa vimetimizwa.

Vivuli Vyatimizwa

Kuchinjwa kwa mwana-kondoo wa Pasaka ulikuwa ni mfano [kivuli] wa kifo chake Kristo. Asema hivi Paulo: “Pasaka wetu amekwisha kutolewa kuwa sadaka, yaani, Kristo.” 1 Wakorintho 5:7. Mganda ule wa malimbuko ya kwanza, ambao wakati ule wa Pasaka ulitikiwa mbele za Bwana, ulikuwa ni kivuli cha ufufuo wake Kristo. Paulo asema hivi, akiongelea juu ya ufufuo wake Bwana na wa watu wake wote: “Limbuko ni Kristo, baadaye walio wake Kristo, atakapokuja.” 1 Wakorintho 15:23. Kama ulivyokuwa ule mganda wa kutikisa, ambao ulitokana na ngano ya kwanza iliyokuwa imekomaa na kukusanywa kabla ya mavuno, ndivyo Kristo alivyo limbuko letu la mavuno yale ya uzima wa milele ya waliokombolewa, ambao katika ufufuo ule wa baadaye watakusanywa katika ghala yake Bwana.

Vivuli hivyo vilitimizwa, si kwa tukio lenyewe tu; bali kwa wakati wake. Mojawapo ya siku ya kumi na nne ya mwezi wa kwanza wa Kiyahudi, siku ile ile na mwezi ule ule ambao kwa karne ndefu kumi na tano [miaka 1500] mwana-kondoo yule wa Pasaka alikuwa amechinjwa, Kristo, akiisha kuila Pasaka ile pamoja na wanafunzi wake, aliianzisha karamu ile iliyopaswa kuwa kumbukumbu ya kifo chake mwenyewe kama “Mwana-Kondoo wa Mungu, aichukuaye dhambi ya ulimwengu.” Usiku ule ule alikamatwa kwa mikono ya waovu na kusulibiwa na kuuawa. Na kama Asilia (antitype) ya mganda ule, Bwana wetu alifufuka kutoka kwa wafu siku ile ya tatu, akiwa “limbuko lao waliolala,” kielelezo cha wenye haki wote watakaofufuliwa, ambao “mwili [wao] wa unyonge” utabadilishwa, na “kufanana na mwili wake wa utukufu.” Fungu la 20; Wafilipi 3:21.

Kwa njia iyo hiyo vivuli vile vinavyohusiana na kuja kwa Kristo mara ya pili ni lazima vitimizwe kwa wakati ule uliowekwa katika huduma ile ya mfano. Chini ya mfumo ule wa Musa kutakaswa kwa patakatifu, au Siku Kuu ya Upatanisho, kulitokea katika siku ile ya kumi ya mwezi wa saba wa Kiyahudi (Mambo ya Walawi 16:29-34), wakati ule kuhani mkuu, baada ya kufanya utakaso kwa ajili ya Israeli yote, na kwa njia hiyo kuziondoa dhambi zao toka patakatifu, alitoka nje na kuwabariki watu. Hivyo ndivyo ilivyosadikiwa ya kwamba Kristo, Kuhani wetu Mkuu, angekuja kuitakasa dunia hii kwa kuteketeza dhambi pamoja na wenye dhambi, na kuwabariki watu wake kwa kuwapa uzima wa milele. Siku ile ya kumi ya mwezi wa saba, yaani, ile Siku Kuu ya Upatanisho, wakati ule wa kutakaswa kwa patakatifu, ambao katika mwaka wa 1844 uliangukia katika tarehe ya 22 Oktoba, ilidhaniwa kwamba utakuwa ndio wakati wa kuja kwake Bwana. Hilo liliafikiana na ushahidi uliokwisha kutolewa tayari kwamba siku zile 2300 zingekoma katika majira yale ya kupukutisha [Septemba-Novemba], na hitimisho lake lilikuwa halikanushiki.

Katika mfano ule wa Mathayo 25 wakati ule wa kungojea na kulala usingizi unafuatiwa na kuja kwake Bwana arusi. Hilo lilikuwa linakubaliana na sababu zilizokuwa zimekwisha kutolewa, kutokana na unabii na kutokana na vivuli vyake. Mambo hayo yalikuwa na ushawishi mkubwa kuhusu ukweli wake; na kile “kilio cha usiku wa manane” kilipigiwa mbiu na maelfu ya waumini.

Kama kabobo [wimbi la bahari lililoumuka kupita kiasi], lile tapo [kundi] liliifagia nchi yote. Toka mji hata mji, toka kijiji hata kijiji, na kwenda mpaka kwenye sehemu za mbali sana, mpaka watu wale wa Mungu waliokuwa wakingojea walipokuwa wameamshwa kabisa. Ushupavu wa dini usiotumia akili ukatoweka mbele ya tangazo lile kama umande wa alfajiri kabla jua halijachomoza. Waumini wale waliona mashaka yao na kuchanganyikiwa kwao kukitoweka, na tumaini na ujasiri vikiiichangamsha mioyo yao. Kazi ile ikawa haina mambo yale yanayovuka mipaka yanayoonekana daima wakati unapokuwapo msisimko wa kibinadamu usiotawaliwa na Neno, wala na Roho wa Mungu. Kwa tabia yake ilifanana na nyakati zile za kujinyenyekeza na kumrudia Bwana ambazo, miongoni mwa Israeli ile ya zamani, zilifuata baada ya ujumbe wa onyo kutolewa na watumishi wake. Ilikuwa na tabia zile zinazoitambulisha kazi ya Mungu katika kila kizazi. Palikuwa na msisimko wa furaha kidogo sana, ila palikuwa na kujichunguza sana moyo, kuungama dhambi na kuachana na mambo ya dunia hii. Maandalizi ya kukutana na Bwana ulikuwa ndio mzungu wa roho zao zilizokuwa zikiugua. Palikuwa na maombi ya kudumu na kujitoa wakf kabisa kwa Mungu.

Akasema hivi Mila kueleza habari ya kazi ile: “Hapana mwonekano mkubwa wa furaha: yaani, kama vile mambo yalivyo, imezuiwa hadi wakati wa tukio lijalo, wakati mbingu na dunia yote vitakaposhangilia pamoja kwa furaha isiyoneneka, yenye utukufu. Hakuna kupiga makelele: hilo pia limeachwa kwa kelele zile zitakazotoka mbinguni. Waimbaji wako kimya: wanangojea kujiunga na jeshi lile la malaika, yaani, kwaya ile toka mbinguni.... Hakuna kugongana kwa maoni: wote wana moyo mmoja na nia moja.” - Bliss, kurasa 270 na 271.

Mwingine aliyeshiriki katika tapo [kundi] lile alishuhudia, akasema: “Kila mahali [kazi ile] ilileta kujichunguza moyo kwa undani sana na kujinyenyekeza nafsi mbele za Mungu wa mbingu ile ya juu. Ilisababisha kuyaondoa mapenzi kutoka katika mambo ya ulimwengu huu, kuponya mabishano na uhasama, kuungama makosa, kupondeka moyo mbele za Mungu, na

kutoa dua kwake kwa moyo wa toba, uliopondeka-pondeka ili kuomba msamaha na kukubaliwa naye. Iileta kuushusha na kuunyenyekeza moyo, hali tuliyokuwa hatujapata kamwe kuishuhudia. Kama Mungu alivyogiza kupitia kwa Yoeli, wakati siku ile ya Bwana itakapokuwa imekaribia, kazi ile ileta kuirarua mioyo wala si mavazi, na kumgeukia Bwana kwa kufunga na kulia na kuomboleza. Kama Mungu alivyosema kupitia kwa Zekaria, roho ya neema na kuomba ilimwagwa juu ya watoto wake; nao wakamtazama yeye ambaye walimchoma, pakawa na maombolezo makuu katika nchi,... tena wale waliokuwa wakitazamia kumwona Bwana walijitesa nafsi zao mbele zake.” - Bliss, katika *Advent Shield and Review*, gombo la 1, uk. 271 (Januari 1845).

Katika matapo [makundi] yote makubwa ya kidini tangu siku zile za Mitume, hakuna lililokuwa halina udhaifu wa kibinadamu na hila za Shetani kama lile la majira yale ya kupukutisha ya mwaka 1844. Hata sasa, baada ya kupita miaka mingi, wale wote walioshiriki katika tapo [kundi] lile na ambao wamesimama kidete juu ya jukwaa hilo la ile kweli bado wanausikia mvuto ule mtakatifu wa kazi ile takatifu, nao wanatoa ushuhuda wao kuwa ilitoka kwa Mungu.

Hamu Kubwa Sana

Kelele ilipopigwa, ikisema, “Haya, bwana arusi [yuaja]; tokeni mwende kumlaki,” wale waliokuwa wanangojea “wakaondoka ... wakazitengeneza taa zao;” yaani, wakajifunza Neno la Mungu kwa hamu kubwa sana ambayo ilikuwa haijapata kuonekana kabla yake. Malaika walitumwa toka mbinguni kuwaamsha wale waliokuwa wamekata tamaa na kuwatayarisha kuupokea ujumbe ule. Kazi ile haikutegemea hekima, wala kisomo cha wanadamu, bali ilikuwa ni kwa uweza wa Mungu. Hawakuwa ni wale wenye vipaji vikubwa sana waliokuwa wa kwanza kuusikia na kuutii mwito ule, bali ni wale waliokuwa wanyenyekevu sana ambao walikuwa wamejitoa wakf kabisa. Wakulima wakayaacha mazao yao yakiwa yamesimama mashambani mwao, makanika wakazitupa chini zana zao, na kwa machozi na furaha kuu wakatoka kwenda kulitoa onyo lile. Wale waliokuwa viongozi zamani katika kazi ile walikuwa wa mwisho kujiunga katika tapo [kundi] lile. Kwa jumla makanisa yote yalifunga milango yao dhidi ya ujumbe ule, na kundi lile kubwa la wale walioupokea wakajiondoa katika uhusiano wao nayo. Kwa maongozi ya Mungu tangazo lile likaungana na lile la Ujumbe wa Malaika wa Pili na kuipa uwezo kazi ile.

Ujumbe ule, “Haya, bwana arusi [yuaja]!” haukuwa wa kubishaniwa sana, ingawa ushahidi wake wa Maandiko ulikuwa dhahiri na wa mwisho. Pamoja nao ulikuwamo uwezo uliowahimiza watu na kuigusa mioyo yao. Hapakuwa na mashaka yo yote, hapakuwa na maswali yo yote. Katika tukio lile la Kristo la kuingia kwa shangwe mjini Yerusalemu, watu waliokuwa wamekusanyika toka katika sehemu zote za nchi ile kusherehekea sikukuu ile wakasongamana kwenda kwenye Mlima ule wa Mizeituni, nao walipojiunga na kundi lile kubwa lililokuwa limesongamana, ambalo lilikuwa linamsindikiza Yesu, waliguswa na msisimko wa saa ile, nao wakasaidia kuvumisha makelele yale, wakisema: “Ndiye mbarikiwa, yeye ajaye kwa jina la Bwana!” Mathayo 21:9. Kwa jinsi ile ile wale wasioamini waliosongamana kwenda kwenye mikutano ya Waadventista - wengine kwa udadisi wao tu, wengine kwa dhihaka yao tu - waliusikia uweza uliowasadikisha, ambao uliambatana na ujumbe ule uliosema: “Haya, bwana arusi [yuaja]!”

Wakati ule palikuwa na imani iliyoleta majibu kwa maombi yao - imani iliyokuwa na thawabu kuu. Kama manyunyu ya mvua juu ya ardhi iliyo na kiu, Roho yule wa neema aliwashukia watafutaji wale wenye bidii. Wale waliotazamia katika muda mfupi kusimama ana kwa ana na Mkombozi wao, walipata furaha kubwa iliyokuwa haineneki. Uweza wa Roho Mtakatifu ulainishao na kuwatiisha, uliuyeyusha moyo wakati ule mbaraka wake ulipotolewa kwa wingi sana juu ya wale waliokuwa waaminifu na wenye imani.

Kwa uangalifu na kwa kicho, wale walioupokea ujumbe ule wakaufikia wakati ul waliotumainia kukutana na Bwana wao. Kila asubuhi walijisikia ya kuwa ulikuwa ni wajibu

wao wa kwanza kujipatia ushahidi wa kukubalika kwao na Mungu. Mioyo yao ilikuwa imeungana kwa karibu sana, nao waliomba sana pamoja au kila mmoja alimwomba mwenzake. Mara kwa mara walikutana pamoja mahali pa faragha ili kuzungumza na Mungu, na sauti ya maombezi ilipanda juu mbinguni kutoka mashambani na kwenye vijisitu. Ahadi ya kupata kibali cha Mwokozi ilikuwa ni ya lazima sana kwao kuliko chakula chao cha kila siku; na iwapo wingu lilitia giza mioyoni mwao, basi, hawakuweza kutulia mpaka lilipofagiliwa mbali. Waliposikia ushuhuda wa neema ile isameheyo, walitamani sana kumwona yeye ambaye nafsi zao zilimpenda.

Wakata Tamaa Tena

Lakini wakakabiliwa tena na kukata tamaa. Wakati ule wa kumtazamia kuja ukapita, wala Mwokozi wao hakuonekana. Kwa imani isiyotetereka walikuwa wametazamia kuja kwake, na sasa walijisikia vibaya kama alivyojisia Mariamu wakati alipokuja kwenye kaburi lile la Mwokozi na kulikuta liko tupu, alipopiga kelele na kulia, akisema: “Wamemwondoa Bwana wangu, wala mimi sijui walikomweka.” Yohana 20:13.

Hisia ya hofu kuu, yaani, woga kwamba ujumbe ule huenda ukawa wa kweli, kwa kipindi fulani ilikuwa kama kizuizi kwa ulimwengu ule uliokuwa hauamini. Baada ya kupita wakati ule, hofu ile haikutoweka mara moja; lakini walipoona hakuna ishara zo zote za ghadhabu ya Mungu, waliondokana na hofu zao na kuanza shutuma na dhihaka zao. Kundi kubwa lililokuwa limejidai kwamba linaamini habari ya kuja upesi kwa Bwana, likaikana imani yao. Wengine waliokuwa na imani kabisa walikuwa wameumia vibaya sana kutokana na kiburi chao, kiasi kwamba walijisikia kwamba palikuwa na haja kwao ya kuikimbia dunia hii. Kama Yona, walimlalamikia Mungu, na kuchagua kifo kuliko kuishi. Wale waliokuwa wamejenga imani yao juu ya maoni ya watu wengine, wala sio juu ya Neno la Mungu, sasa wakawa tayari tena kubadili maoni yao. Wale wenye dhihaka wakawavuta kuingia katika safu zao wale waliokuwa dhaifu na waoga, na wote hao wakajiunga pamoja kutangaza kwamba sasa pasingekuwa na hofu tena au matazamio mengine zaidi. Wakati ule ulikuwa umepita, Bwana alikuwa hajaja, na ulimwengu ungeendelea kubaki vile vile kwa maelfu ya miaka.

Waumini wale wenye bidii na waaminifu walikuwa wameacha vyote kwa ajili yake Kristo, tena walikuwa wameonja kuwako kwake kuliko vile walivyopata kuonja wakati uliopita. Kama wao walivyoamini, walikuwa wametoa onyo lao la mwisho kwa ulimwengu, na kutazamia katika muda mfupi kupokewa katika jamii ya Bwana wao mtakatifu na ya malaika wale wa mbinguni, kwa sehemu kubwa walikuwa wamejitenga na jamii ya wale waliokuwa hawajaupokea ujumbe ule. Kwa shauku kubwa sana walikuwa wameomba hivi: “Njoo, Bwana Yesu, njoo upesi.” Lakini mzigo mzito wa masumbufu ya maisha haya pamoja na mfidhaiko wake, na kustahimili kusutwa na kuchekwa kwa dharau na ulimwengu huu wenye dhihaka, lilikuwa ni jaribu la kutisha kwa imani na saburi yao.

Kukata Tamaa Kukubwa Zaidi

Lakini kukata tamaa kwao kule kulikuwa si kukubwa sana kama kule walikopata wanafunzi wale wakati wa kuja kwake Kristo mara ya kwanza. Yesu alipopanda [mwana-punda] na kuingia kwa shangwe kuu mjini Yerusalemu, wafuasi wake waliamini kwamba alikuwa karibu kukalia kiti cha enzi cha Daudi na kuwakomboa Israeli kutoka kwa watesi wao. Wakiwa na matumaini makuu na matarajio yaliyojaa furaha, wakashindana wao kwa wao katika kuonyesha heshima yao kwa Mfalme. Wengi wakatandika chini mavazi yao ya nje kama zulia katika njia yake, au kuyatupa matawi ya mitende yenye majani mbele zake. Katika furaha yao ile iliyojaa shauku kubwa, wakajiunga pamoja na kupiga makelele, wakisema: “Hosana, Mwana wa Daudi!” Mafarisayo wale, walipokuwa wamevurugwa akili na kukasirishwa na mlipuko ule wa furaha, walitaka Kristo awakemee wanafunzi wake, yeye akawajibu, akasema: “Wakinyamaza hawa, mawe yatapiga kelele.” Luka 19:40. Unabii hauna budi kutimizwa. Wanafunzi wale

walikuwa wanatekeleza kusudi la Mungu; hata hivyo, walikabiliwa na utungu wa kukata tamaa. Lakini siku chache zilikuwa zimepita kabla hawajakishuhudia kifo kile cha maumivu makali, na kumlaza kaburini. Matarajio yao hayakutimizwa hata kidogo, na matumaini yao yakafa pamoja na Yesu. Hawakuweza kutambua kwamba ilikuwa imetabiriwa hivyo katika unabii, hadi pale alipotoka akiwa mshindi, na “kuwaeleza ya kwamba ilimpasa Kristo kuteswa, na kufufuka katika wafu.” Matendo 17:13.

Wengine Waliosimama Imara

Miaka mia tano kabla yake, Bwana alikuwa ametangaza maneno haya kupitia kwa nabii Zekaria: “Furahi sana, Ee binti Sayuni; Piga kelele, Ee binti Yerusalemu; Tazama mfalme wako anakuja kwako; Ni mwenye haki, naye ana wokovu; Ni mnyenyekevu, amepanda punda, Naam, mwana-punda, mtoto wa punda.” Zekaria 9:9. Wanafunzi wale wangukuwa wametambua kwamba Kristo alikuwa anakwenda kuhukumiwa na kuuawa, wasingeweza kuutimiza unabii ule. Vile vile yule Mila na wenzake waliutimiza unabii na kuutoa ujumbe ule uliokuwa umetabiriwa na Maandiko yale yaliyovuviwa kwamba ungeweza kutolewa kwa ulimwengu, lakini ambao wasingeweza kuutoa kama wangeuelewa kikamilifu unabii ule uliokuwa unaonyesha kukata tamaa kwao, na kuwapa ujumbe mwingine uliopaswa kuhubiriwa kwa mataifa yote kabla ya kuja kwake Bwana. Ujumbe wa Malaika wa Kwanza na wa Pili ulitolewa kwa wakati wake sahihi, nao ulitimiza kazi ile aliyokusudia Mungu itimizwe na ujumbe ule [wa kwanza na wa pili].

Dunia ilikuwa inaangalia, ikitarajia kwamba endapo wakati ule ungepita na Kristo asije, basi, mfumo mzima wa Uadventista ungetupiliwa mbali. Lakini wakati wengi, chini ya majaribu yale yenye nguvu waliacha imani yao, walikuwapo wengine waliosimama kidete. Matunda ya tapo [kundi] lile la Kiadventista, roho ile ya unyenyekevu na kujichunguza sana moyo, ya kuikataa dunia hii na kufanya matengenezo katika maisha yao, iliyoambatana na kazi ile, ilishuhudia kwamba ilitoka kwa Mungu. Hawakuthubutu kukana kwamba ulikuwa ni uweza wa Roho Mtakatifu uliokuwa umeyashuhudia mahubiri yale ya marejeo ya Kristo, wala wao hawakuweza kugundua kosa lo lote katika hesabu zao za vipindi vile vya unabii. Wapinzani wao wenye uwezo mkubwa kabisa walikuwa hawajafanikiwa kuipindua mbinu yao ya kuufasiri unabii Hawakuweza kukubali, bila kuwapa ushahidi wo wote wa Biblia, kuikanusha misimano ile iliyokuwa imefikwa kwa njia ya kuyachunguza kwa makini na kwa maombi Maandiko yale, ambako kulifanywa na watu wale ambao mioyo yao ilikuwa imetiwa nuru na Roho wa Mungu na ambao mioyo yao ilikuwa inawaka kwa uweza wake ulio hai; misimamo iliyokuwa imehimili ukosoaji wenye kina sana pamoja na upinzani mkali mno wa waalimu wale wa dini waliopendwa na watu wengi, pamoja na wale wenye hekima wa dunia hii, na msimamo ule uliosimama imara dhidi ya nguvu zilizoungana pamoja za kisomo na ufasaha, pamoja na kuchekwa na kutukanwa na watu wenye heshima pamoja na waliokuwa wabaya kabisa.

Ni kweli, tukio lile lililotazamiwa halikutokea, lakini hata hilo halikuweza kuitikisa imani yao katika Neno la Mungu. Yona alipotangaza katika mitaa ya Ninawi, akisema kwamba katika muda wa siku arobaini mji ule ungeangamizwa kabisa, Bwana alikubali kujidhili kwa Waninawi wale, na kuongeza muda wao wa majaribio [kupimwa tabia]; hata hivyo, ujumbe ule wa Yona ulitoka kwa Mungu, na Ninawi ulipimwa kulingana na mapenzi yake [Mungu]. Waadventista wale waliamini kwa njia ile ile kuwa Mungu alikuwa amewaongoza kulitoa onyo lile la hukumu: “Limeipima mioyo ya wote waliolisikia,” wakasema, “na kuamsha upendo kwa ajili ya kuja kwake Bwana; ama limeshuhurisha chuki dhidi ya kuja kwake, ambayo ilikuwa haitambulikani kabisa, bali ilikuwa inajulikana kwa Mungu. Limechora mstari,... ili kwamba wale watakoipeleleza mioyo yao, wapate kujua ni upande gani wa mstari ule wangukutwa wakiwa wamesimama endapo Bwana angekuwa amekuja wakati ule - yaani, iwapo wanguweza kupiga makelele, wakisema, ‘Tazama, huyu ndiye Mungu wetu, ndiye tuliyemngoja atusaidie [atuokoe – KJV]; au iwapo wangukuwa wameiita miamba na milima ili ipate kuwaangukia na kuwaficha wasiuone uso wake yeye aketiye juu ya kiti cha enzi, na mbele ya hasira ya Mwana-

Kondoo. Kwa njia hiyo, kama sisi tunavyoamini, Mungu amewapima watu wake, amepima imani yao, amewajaribu na kuona kama, katika saa yao ya kujaribiwa watajikunyata na kupaacha mahali pale ambapo yeye angependa kuwaweka; na iwapo wangeweza kuachana kabisa na ulimwengu huu na kwa imani yao kamilifu kulitegemea Neno la Mungu.” - *The Advent Herald na d Signs of the Times Reporter*, gombo la 8, Na. 14 (Nov. 13, 1844).

Hisia za wale waliokuwa bado wanaamini kwamba Mungu alikuwa amewaongoza katika uzoefu wa maisha yao yaliyopita zinaelezwa kwa maneno haya ya Wiliamu Mila: “Endapo mimi ningepaswa kuishi maisha yangu yale tena, nikiwa na ushahidi ule ule niliokuwa nao, ili niwe mkweli kwa Mungu na mwanadamu, ningefanya sawasawa na vile nilivyokwisha kufanya.” “Natumaini kwamba nimeyatakasa mavazi yangu kutokana na damu ya watu. Najisikia kwamba, kwa kadiri ilivyokuwa katika uwezo wangu, nimekuwa huru mbali na hatia yao yote katika hukumu ile itakayowapata.” “Japokuwa mara mbili nimekatishwa tamaa,” aliandika hivyo mtu yule wa Mungu, “bado mimi sijasononeka, wala kuvunjwa moyo.... Tumaini langu katika marejeo yake Kristo lina nguvu sasa kama lilivyokuwa nazo huko nyuma. Nimefanya kile tu nilichojisikia kwamba ni wajibu wangu mzito kukifanya, baada ya miaka mingi ya kutafakari kwa makini. Endapo mimi nimekosea, basi, ni kwa upande ule wa upendo, yaani, upendo wangu kwa wanadamu wenzangu na uwajibikaji wangu wa dhati kwa Mungu.” “Jambo moja nilijualo mimi, sijahubiri cho chote bali kile nilichokiamini; na Mungu amekuwa pamoja nami; uweza wake umedhihirika katika kazi yake, na mambo mengi mema yametokea.” “Maelfu mengi ya watu, kwa mtazamo wa kibinadamu, wamewezeshwa kujifunza Maandiko kutokana na mahubiri yale yaliyohusu ule wakati; na kwa njia hiyo, kwa imani na kunyunyiziwa damu yake Kristo, wamepatanishwa na Mungu.” - Bliss, ukurasa 256,255,277,280,281. “Mimi sijawabembeleza kamwe wenye kiburi ili wapate kunichekelea, wala sijatetemeka kwa hofu wakati ulimwengu uliponikunjia uso wake. Basi, mimi sitanunua upendo wao kwangu, wala sitakwenda nje ya wajibu wangu ili kuichokoza chuki yao. Kamwe sitatafuta kuyahifadhi maisha yangu mikononi mwao, wala kujikunyata, kama vile mimi ninavyotumaini, ili nisiyapoteze, kama Mungu kwa maongozi yake ataamuru iwe hivyo.” - J. White, *Life of Wm. Miller*, ukurasa 315.

Mungu hakuwaacha watu wake; Roho wake bado aliendelea kukaa ndani ya wale ambao hawakuikana kwa kutokuwa na subira nuru ile waliyokuwa wameipokea, na kulishutumumu tapo [kundi] lile la Waadventista. Katika maneno haya ya kutia moyo na maonyo kwa wale wanaojaribiwa, yaani, wale wanaoongojea wakati ule wa kilele cha hatari: “Basi msiutupe ujasiri wenu, kwa maana una thawabu kuu. Maana mnahitaji saburi, ili kwamba mkiisha kuyafanya mapenzi ya Mungu mpate ile ahadi. Kwa kuwa bado kitambo kidogo sana, Yeye ajaye atakuja, wala hatakawia. Lakini mwenye haki wangu ataishi kwa imani; Naye akisita-sita, roho yangu haina furaha naye. Lakini sisi hatumo miongoni mwao wasitao na kupotea, bali tumo miongoni mwa hao walio na imani ya kutuokoa roho zetu.” Waebrania 10:35-39.

Kwamba mausia hayo yametolewa kwa kanisa lile litakalokuwako katika siku zile za mwisho ni dhahiri kutokana na maneno haya yanayoonyesha ukaribu wa kuja kwake Bwana: “Kwa kuwa bado kitambo kidogo sana, Yeye ajaye atakuja, wala hatakawia.” Tena ni dokezo lililo wazi kwamba kutakuwa na mwonekano wa kukawia na ya kwamba Bwana ataonekana kana kwamba anakawia. Mashauri yaliyotolewa hapo yanafaa hasa kwa uzoefu walio nao Waadventista kwa wakati huu. Watu wale wanaoambiwa maneno hayo walikuwa katika hatari ya kupoteza imani yao. Walikuwa wamefanya mapenzi ya Mungu kwa kufuata uongozi wa Roho wake na Neno lake; lakini hawakuweza kulielewa kusudi lake katika mambo yale yaliyopita ambayo yalikwisha kuwapata katika maisha yao, wala hawakuweza kuitambua njia iliyokuwa mbele yao, nao walijaribiwa kuingiwa na mashaka kama ni Mungu kweli aliyekuwa akiwaongoza. Wakati ule maneno haya yalikusika: “Lakini mwenye haki wangu ataishi kwa imani. “Kama ilivyokuwa imewaangazia njiani mwao nuru ile kali ya “kilio cha usiku wa manane,” tena walikuwa wamekwisha kuona unabii ule ukifunuliwa kwao na dalili zile zilizokuwa zikitimia upesi ziliwaambia kwamba kuja kwake Kristo kulikuwa kumekaribia, walikuwa wametembea, kama vile mambo yalivyokuwa, kwa kuona. Lakini sasa wakiwa

wameinamisha vichwa vyao chini kutokana na matumaini yao yaliyokuwa hayajatimizwa, waliweza tu kusimama kwa imani yao kwa Mungu na katika Neno lake. Ulimwengu ule wenye dhihaka ulikuwa ukisema hivi: “Mmedanganyika. Tupilieni mbali imani yenu, semeni kwamba tapo [kundi] hilo la Kiadventista lilikuwa la Shetani.” Lakini Neno la Mungu lilitangaza hivi: “Naye [mtu ye yote] akisita-sita, roho yangu haina furaha naye.”” Kuikana imani yao sasa, na kuukataa uweza ule wa Roho Mtakatifu ulioambatana na ujumbe ule, ingekuwa ni kurudi nyuma katika upotevu. Walitiwa moyo na kuwa thabiti kwa maneno haya ya Paulo: “Basi msiutupe ujasiri wenu,” “maana mnahitaji saburi,” “kwa kuwa bado kitambo kidogo sana, yeye ajaye atakuja, wala hatakawia.” Njia yao salama peke yake ilikuwa ni kuihifadhi nuru ile waliyokuwa wameipokea tayari toka kwa Mungu, kuzing’ang’ania ahadi zake, na kuendelea kuyachunguza Maandiko, na kungoja kwa saburi na kukesha ili kupokea nuru nyingine zaidi.

SURA YA 23

Siri za Hekalu la Mungu

Andiko ambalo, zaidi ya yale mengine yote, lilikuwa msingi na nguzo miongoni mwa imani ile ya Kiadventista lilikuwa ni tangazo hili: “Hata nyakati za jioni na asubuhi [miaka] elfu mbili na mia tatu; ndipo patakatifu patakapotakaswa.” Danieli 8:14. Hayo yalikuwa ni maneno yaliyofahamika kwa waumini wote waliokuwa na imani katika marejeo yake Bwana ambayo yalikuwa karibu sana. Kwa vinywa vya maelfu ya watu unabii huo ulirudiwa tena na tena kama neno kuu la imani yao. Wote waliona kwamba juu ya matukio yaliyotabiriwa ndani yake yalitegemea yale matarajio yao yaliyong’aa sana pamoja na matumaini yao waliyoyapenda sana. Siku hizo za unabii zilionyeshwa kuwa zitakoma katika majira yale ya kupukutisha [Septemba – Novemba] ya mwaka wa 1844. Wakiwa na msimamo mmoja na Ulimwengu mzima wa Kikristo, Waadventista wale waliamini kwamba dunia hii, au sehemu yake fulani, ilikuwa ni pale patakatifu. Walielewa kwamba kutakaswa kwa patakatifu kulikuwa ni kuitakasa dunia hii kwa mioto ya siku ile kuu ya mwisho na ya kwamba tendo hilo lingetokea wakati wa kuja kwake mara ya pili. Kwa hiyo, hitimisho lao likawa kwamba Kristo angerudi tena duniani katika mwaka ule wa 1844.

Lakini wakati ule uliowekwa ukawa umepita, na Bwana akawa hajaonekana. Waumini wale waliamini kwamba Neno la Mungu lisingeweza kukosea; basi, wakaona kwamba huenda tafsiri yao ya unabii ule bila shaka ilikuwa na makosa; lakini kosa lile lilikuwa wapi? Wengi bila kufikiri wakakikata kifundo kile cha utata kwa kukana kwamba siku zile 2300 hazikufikia mwisho wake katika mwaka ule wa 1844. Hakuna sababu yo yote iliyoweza kutolewa kwa

wazo lao lile isipokuwa tu kwamba Kristo alikuwa hajaja kwa wakati ule waliomtazamia. Walibisha kwamba kama siku zile za unabii zilikuwa zimefikia mwisho wake katika mwaka ule wa 1844, basi, Kristo angekuwa amekwisha kurudi kuja kupatakaswa patakatifu kwa kuitakasa dunia hii kwa moto; na ya kwamba kwa kuwa alikuwa hajaja, basi, siku zile zisingeweza kuwa zimefikia mwisho wake.

Kulikubali hitimisho lile ilikuwa ni kuzikataa hesabu zile zilizofanywa zamani za vipindi vile vya unabii. Siku zile 2300 zilikuwa zimeonekana kwamba zilianza wakati ilipotangazwa ile amri ya Artashasta ya kuutengeneza na kuujenga upya Yerusalemu katika majira yale ya kupukutisha ya mwaka ule wa 457 K.K. Huo ukichukuliwa kuwa ndio mwanzo, basi, mwafaka ulikuwapo wa kuyatumia matukio yote yaliyotabiriwa katika maelezo ya kipindi kile katika Danieli 9:25-27. Majuma yale sitini na tisa, yaani, miaka ile ya kwanza 483 [$7 \times 69 = 483$] katika ile miaka 2300, ilikusudiwa kufika hadi wakati wa Masihi [Kristo], yaani, Mpakwa Mafuta; na ubatizo wake Kristo na kutiwa mafuta na Roho Mtakatifu katika mwaka wa 27 B.K., kulitimiza kabisa maelezo hayo [Mt. 3:16,17; Mdo. 10:38]. Katikati ya juma lile la sabini, Masihi alipaswa kukatiliwa mbali [kuiuawa kikatili]. Miaka mitatu na nusu baada ya ubatizo wake, Kristo alisulibiwa katika majira yale ya kuchipua [Machi-Mei] ya mwaka ule wa 31 B.K. [$27 + 3 = 30 = 31$.] Majuma yale sabini, au miaka 490 [$70 \times 7 = 490$], yaliwahusu Wayahudi peke yao. Mwishoni mwa kipindi kile taifa lile lilitia muhuri wa kukataliwa kabisa na Kristo [kama Taifa Takatifu – Mt. 21:33-46; 23:37-39; Lk. 19:41-44] kwa sababu ya kuwatesa wanafunzi wake, ndipo Mitume wale walipowageukia Mataifa katika mwaka ule wa 34 B.K. [Mdo. 13:44-52]. Miaka 490 ya kwanza katika ile 2300 ilipokuwa imekwisha wakati ule, ingebakia miaka 1810 [$2300 - 490 = 1810$]. Kuanzia mwaka ule wa 34 B.K. miaka ile ingefika mwaka wa 1844. “Ndipo,” akasema malaika yule, “patakatifu patakapotakaswa.” Vipimo vile vyote vya unabii vilivyotangulia vilikuwa vimetimizwa bila kuwapo shaka lo lote kwa wakati ule ule uliowekwa.

Kutokana na mahesabu yale, mambo yote yalikuwa wazi, tena yaliafikiana, isipokuwa ilionekana kwamba hapakuwa na tukio lo lote lililokuwa limetokea katika mwaka ule wa 1844 ambalo lingetoa jibu la kutosheleza kuhusu kutakaswa kwa patakatifu. Kukataa kwamba siku zile zilikuwa hazijakoma wakati ule ilikuwa ni kuleta utata katika suala lile zima, na kuishutumu misimamo iliyokuwa imewekwa kutokana na kutimizwa kwa unabii ule.

Mungu Aliwaongoza Watu Wake

Lakini basi, ni Mungu aliyekuwa amewaongoza watu wake katika tapo [kundi] lile kuu la Kiadventista; uweza na utukufu wake ulikuwa umeambatana na kazi ile, wala yeye asingeweza kuliruhusu kuishia gizani na katika kukata tamaa, wala kushutumiwa kama lilikuwa ni msisimko wa uongo na ushupavu wa dini usiotumia akili. Asingeweza kuliacha Neno lake kuingizwa katika mashaka na kutokuwa na hakika. Ingawa wengi waliacha njia yao ya zamani ya kuvihesabu vipindi vile vya unabii na kukana uhalali wa tapo lile lililokuwa limejengwa juu yake, wengine hawakuwa tayari kukubali kuvikana vipengele vya imani yao pamoja na uzoefu wao wa maisha waliokuwa wameupata, mambo ambayo yaliungwa mkono na Maandiko pamoja na ushuhuda wa Roho wa Mungu. Walisadiki ya kwamba walikuwa wametumia kanuni nzuri za kufasiri katika kujifunza kwao unabii ule, na ya kwamba ulikuwa ni wajibu wao kuzishikilia sana zile kweli walizokuwa wamezipata, na kuendelea na njia ile ile ya utafiti wa Biblia. Kwa maombi yao ya dhati waliupitia tena msimamo wao na kujifunza Maandiko ili kuligundua kosa lao. Waliposhindwa kuliona kosa lo lote katika kuvihesabu vipindi vile vya unabii, waliongozwa kulichunguza kwa karibu sana somo lile la patakatifu.

Katika uchunguzi wao walijifunza kwamba hapakuwa na ushahidi wo wote wa Maandiko ulioliunga mkono wazo lile lililopendwa na watu wengi ambalo lilisema kwamba dunia hii ndiyo ilikuwa patakatifu; waliona katika Biblia maelezo kamili juu ya somo la patakatifu, jinsi palivyo, mahali pake, na huduma zake; ushuhuda wa waandishi wale watakatifu ukiwa uko wazi na wa kutosha kuweza kuliweka suala hilo mbali na hoja yo yote. Mtume Paulo, katika

Waraka wake kwa Waebrania, anasema hivi: “Basi hata agano la kwanza lilikuwa na kawaida za ibada, na patakatifu pake, pa kidunia. Maana hema ilitengenezwa, ile ya kwanza, mlimokuwa na kinara cha taa, na meza, na mikate ya Wonyesho; ndipo palipoitwa, *Patakatifu*. Na nyuma ya pazia la pili, ile hema iitwayo

Patakatifu pa patakatifu, yenye chetezo cha dhahabu, na sanduku la agano lililofunikwa kwa dhahabu pande zote, mlimokuwa na kopo la dhahabu lenye ile mana, na ile fimbo ya Haruni iliyochipuka, na vile vibao vya agano [Amri Kumi]; na juu yake makerubi ya utukufu, yakikitia kivuli kiti cha rehema.” Waebrania 9:1-5.

Patakatifu ambapo Paulo anapataja hapo juu ni ile hema iliyojengwa na Musa kwa amri ya Mungu kama maskani ya kidunia ya yeye Aliye juu. “Nao na wanifanyie *patakatifu*; ili nipate kukaa kati yao” (Kutoka 25:8), hayo yalikuwa ndiyo maagizo aliyopewa Musa alipokuwa katika Mlima ule wa Mungu. Wana wa Israeli walikuwa wakisafiri jangwani, na hema ile ilikuwa imetengenezwa kwa namna ambayo iliweza kuhamishwa toka mahali hata mahali; hata hivyo ilikuwa na utukufu mwingi. Kuta zake zilitengenezwa kwa mbao zilizosimama wima, ambazo zilifunikwa kwa dhahabu nyingi na kuwekwa katika matundu ya fedha, ambapo paa lake lilitengenezwa kwa mapazia yaliyoambatana moja baada ya jingine, au vifuniko, la nje kabisa likiwa la ngozi, la ndani kabisa likiwa la kitani iliyopambwa kwa picha za makerubi. Kando yake ulikuwa ni ule ua wa nje, uliokuwa na madhabahu ya sadaka za kuteketezwa, hema lenyewe lilikuwa na vyumba viwili vilivyoitwa Patakatifu na Patakatifu pa patakatifu, vilikuwa vimetenganishwa kwa pazia lenye rangi nzuri na linalopendeza sana, au pazia; pazia lililofanana na lile liliufunga mlango wa kuingilia katika chumba kile cha kwanza.

Mahali Patakatifu na Patakatifu pa Patakatifu

Ndani ya Patakatifu palikuwa na kinara cha taa upande wa kusini, chenye taa saba ambacho kilitoa mwanga wake katika hema ile mchana na usiku; upande wa kaskazini ilisimama meza ya mikate ya Wonyesho; na mbele ya lile pazia lililotenganisha Patakatifu na Patakatifu pa patakatifu palikuwa na madhabahu ya dhahabu ya kufukizia uvumba, kutoka pale wingu la harufu inayonukia vizuri, pamoja na maombi ya Israeli, lilikuwa likipanda juu kila siku mbele za Mungu.

Ndani ya Patakatifu pa patakatifu lilisimama sanduku la agano, sanduku lile la mti wa thamani lililofunikwa kwa dhahabu, ghala ya mbao zile mbili za mawe ambazo juu yake Mungu alikuwa ameandika Sheria ile ya Amri Kumi [Kut. 31:18; Kum. 4:12,13]. Juu ya sanduku lile la Agano, kikiwa kifuniko cha sanduku lile takatifu, kilikuwa ni kile kiti cha rehema, kazi bora kabisa ya usanii, makerubi wawili wakiwa wamewekwa juu yake, mmoja mwisho huu na mwingine mwisho ule, wote wawili wakiwa wamefuliwa kwa dhahabu tupu. Katika chumba kile kulionekana *kuwako kwake Mungu* katika wingu lile la utukufu katikati ya makerubi wale [Kut. 25:22].

Hekalu la Sulemani

Baada ya Waebrania kufanya makazi yao katika nchi ile ya Kanaani, hema ile ilibadilishwa na mahali pake pakachukuliwa na Hekalu la Sulemani, lililokuwa kubwa zaidi, ambalo lilifuata uwiano wa vipimo vilivyofanana na lile hema, nalo liliwekewa vifaa vile vile. Katika muundo huo, Patakatifu paliendelea kuwapo - mpaka palipoharibiwa kabisa na Warumi katika mwaka wa 70 B.K. [Dan. 7:26,27; Mt. 24:15.]

Hapo ndipo Patakatifu peke yake palipopata kuwapo hapa duniani, ambapo Biblia inatupasha sisi habari zake. Hapo ndipo palipotangazwa na Paulo kuwa ni Patakatifu pa agano lile la kwanza [yaani, Patakatifu pa *mapatano*, sio vitabu vile vya agano la kale, kati ya Mungu na Israeli – Ebr. 8:8-13; Kut. 19:5-8]. Lakini, je! hivi agano jipya [*mapatano* mapya, sio vitabu vya agano jipya – Ebr. 8:8,10] halina Patakatifu pake?

Wakikigeukia tena kitabu kile cha Waebrania, watafutaji wale wa ile kweli wakagundua kwamba kuwako kwa Patakatifu pa pili au Patakatifu pa agano jipya palikuwa pamedokezwa katika maneno ya Paulo yaliyokwisha kunukuliwa tayari: “Basi *hata* [pia] agano la kwanza lilikuwa na kawaida za ibada, na Patakatifu pake, pa kidunia.” Na matumizi ya neno hili “hata” [au pia] huashiria kwamba Paulo tayari amepataja Patakatifu hapo kabla ya kufika mahali hapo. Waliporudi nyuma mwanzo wa sura ile iliyotangulia, walisoma maneno haya: “Basi, katika hayo tunayosema, neno lililo kuu ndilo hili: Tunaye Kuhani Mkuu wa namna hii, aliyeketi mkono wa kuume wa kiti cha enzi cha Ukuu mbinguni, Mhudumu wa Patakatifu, na wa ile hema ya kweli, ambayo Bwana aliiweka wala si mwanadamu.” Waebrania 8:1,2.

Hapo panaonekana Patakatifu pa agano jipya. Patakatifu pale pa agano la kwanza paliwekwa na mwanadamu, yaani, palijengwa na Musa; hapo pamejengwa na Bwana, wala si mwanadamu. Katika Patakatifu pale makuhani wa kidunia walifanya huduma yao; hapo, Kristo, Kuhani wetu Mkuu, anahudumu akiwa mkono wa kuume wa Mungu. Patakatifu pa kwanza palikuwa hapa duniani, Patakatifu hapo pengine pako mbinguni.

Zaidi ya hayo, hema ile iliyojengwa na Musa ilitengenezwa kwa kufuata mfano fulani. Bwana alimwagiza, akamwambia: “Sawasawa na haya yote nikuonyeshayo, mfano wa maskani, na mfano wa vyombo vyake vyote, ndivyo mtakavyovifanya.” Tena amri hii ilitolewa kwake: “Nawe angalia ya kwamba *uvifanye kama mfano wake* ulioonyeshwa mlimani.” Kutoka 25:9,40. Naye Paulo anasema kwamba hema ile ya kwanza ilikuwa “ndiyo mfano wa wakati huu uliopo sasa; wakati huo sadaka na dhabihu zinatolewa;” ya kwamba Patakatifu pake [vyumba vyote viwili] palikuwa “nakala za mambo yaliyo mbinguni,” na ya kwamba makuhani waliotoa sadaka kama sheria [ya kafara] ilivyoagiza walitumika kwa “mfano na kivuli cha mambo ya mbinguni,” na ya kwamba “Kristo hakuingia katika Patakatifu palipofanyika kwa mikono, ndio mfano wa Patakatifu halisi; bali aliingia mbinguni hasa, aonekane sasa usoni pa Mungu kwa ajili yetu.” Waebrania 9:9,23; 8:4; 9:24.

Mahali pa Asilia Pakuu

Patakatifu pale pa mbinguni, anapohudumu Yesu kwa ajili yetu, ndipo *mahali pa asilia pakuu* (the Great Original), ambapo kutokana napo Patakatifu pale palipojengwa na Musa palikuwa nakala yake [Ufu. 11:19; 8:5; 4 na 5]. Mungu aliweka Roho wake juu ya wajenzi wa Patakatifu pale pa kidunia. Ufundi wa kisani uliodhihirishwa katika ujenzi wake ulikuwa ni udhihirisho wa hekima ya mbinguni. Kuta zake zilikuwa na mwonekano wa dhahabu nene, zikiakisi [zikirudisha mwanga] kila upande wa nuru ya taa zile saba za kinara kile cha dhahabu. Meza ya Mikate ile ya Wonyesho na madhabahu ile ya kufukizia uvu, ba viling’aa kama dhahabu iliyong’arishwa sana. Pazia lile kubwa lililofanya paa, ambalo lilichorwa picha za malaika, lenye rangi ya samawi [kibuluu], na ya zambarau, na nyekundu, liliongeza uzuri wa mandhari [mwonekano] ile. Na ndani ya pazia lile la pili palikuwa na Shekina (Shekinah) takatifu, yaani, mwonekano [mng’ao mkali – 1 Tim. 6:16] wa utukufu wa Mungu, ambao mbele zake hakuna aliyeweza kuingia na kuwa hai, isipokuwa kuhani mkuu peke yake [Kut. 25:22].

Fahari isiyo na kifani ya Patakatifu pale pa kidunia ilionyesha machoni pa wanadamu utukufu wa Hekalu lile la Mbinguni ambamo Kristo, Mtangulizi wetu, anahudumu kwa ajili yetu mbele ya kiti kile cha enzi cha Mungu. Pale ndipo akaapo yule Mfalme wa wafalme, ambapo [malaika] maelfu elfu humtumikia, na kumi elfu mara kumi elfu husimama mbele zake (Danieli 7:10); Hekalu lile, lililojazwa na utukufu wa kiti kile cha enzi cha milele, ambamo wale maserafi, yaani, walinzi wake wanaong’aa, wanazifunika nyuso zao wanapomcha Mungu, lingeweza kuona nuru hafifu tu inayoakisi ya ukuu wake na utukufu wake katika jengo lile la kifahari kabisa lililopata kujengwa kwa mikono ya wanadamu. Lakini kweli za maana kuhusu Patakatifu pale pa mbinguni na kazi ile kuu inayoendelea pale kwa ajili ya ukombozi wa mwanadamu zilifundishwa kwa njia ya Patakatifu pale pa kidunia pamoja na huduma zake.

Patakatifu pale [pawili] kule mbinguni panawakilishwa na vyumba viwili ndani ya Patakatifu palipokuwa duniani. Mtume Yohana, akiwa katika maono, alipoonyeshwa Hekalu la Mungu

lililoko kule mbinguni, aliona mle “taa saba za moto zikiwaka mbele ya kile kiti cha enzi.” Ufunuo 4:5. Alimwona malaika “mwenye chetezo cha dhahabu, akapewa uvumba mwingi, ili autie pamoja na maombi ya watakatifu wote juu ya madhabahu ya dhahabu, iliyo mbele ya kiti cha enzi.” Ufunuo 8:3. Pale ndipo nabii yule aliporuhusiwa kukiona chumba cha kwanza cha Patakatifu pale pa mbinguni; naye aliona mle “taa saba za moto” na “madhabahu ya dhahabu,” iliyowakilishwa na kinara cha dhahabu [cha taa saba] na madhabahu ya dhahabu ya kufukizia uvumba katika Patakatifu pale pa duniani. Tena, “Hekalu la Mungu [lililoko mbinguni] likafunguliwa” (Ufunuo 11:19), kisha akaangalia ndani ya pazia lile la ndani, yaani, Patakatifu pa patakatifu. Pale aliona “sanduku la agano lake,” lililowakilishwa na sanduku lile takatifu ambalo lilitengenezwa na Musa ili kuihifadhi ndani yake ile Sheria ya Mungu [Amri Kumi].

Hivyo ndivyo wale waliokuwa wanalichunguza somo hilo walivyopata ushahidi usiokanushika wa kuwako kwa Patakatifu kule mbinguni. Musa alitengeneza Patakatifu pale pa kidunia kwa mfano ule alioonyeshwa. Paulo anafundisha kwamba kiolezo [mfano] kile kilikuwa ni pale Patakatifu pa kweli pa mbinguni. Naye Yohana anashuhudia kwamba alipaona kule mbinguni.

Katika Hekalu la mbinguni, yaani, maskani yake Mungu, kiti chake cha enzi kimethibitika katika haki na hukumu. Katika Patakatifu pa patakatifu iko Sheria yake [Amri Kumi Asilia], yaani, ile kanuni yake kuu ya haki, ambayo kwayo wanadamu wote wanapimwa. Sanduku la agano linalozihifadhi kwa usalama sana mbao zile [mbili] za Sheria [Amri Kumi] limefunikwa na kiti cha rehema, mbele ya kiti hicho, Kristo anamwombea mwenye dhambi kwa kudai damu yake. Hivyo ndivyo ulivyowakilishwa muungano wa haki [Amri Kumi – Rum. 7:12] na rehema [msamaha – Efe. 1:7] katika mpango wa ukombozi wa mwanadamu. Muungano huo ni hekima ya Mungu tu ambayo ingeweza kuubuni, tena ni uweza wa Mungu unaoweza kuutekeleza; ni muungano unaoijaza mbingu yote na mshangao pamoja na kicho. Wale makerubi [wawili] wa Patakatifu pa kidunia, ambao kwa heshima kuu walikiangalia kiti kile cha rehema, wanaonyesha jinsi jeshi lile la mbinguni linavyoitafakari kazi ile ya ukombozi kwa hamu kubwa. Hiyo ndiyo siri ya rehema ambayo malaika wanatamani kuichungulia - yaani, kwamba Mungu anaweza kuwa mwenye haki na wakati ule ule kumhesabia haki mwenye dhambi atubuye na kurejesha upya mawasiliano yake na wanadamu walioanguka [dhambini]; kwamba Kristo aliinama chini sana ili kuwainua watu wengi kutoka katika shimo lile refu la maangamizi na kuwavika mavazi yasiyo na waa ya haki yake mwenyewe ili wapate kuungana na malaika wasiopata kuanguka kamwe [dhambini] na kuishi milele mbele zake Mungu.

Unabii Mzuri Sana

Kazi yake Kristo kama Mwombezi wa mwanadamu imeelezwa katika unabii ule mzuri sana wa Zekaria unaomhusu yeye ambaye “jina lake ni Chipukizi.” Asema hivi huyo nabii: “Yeye atalijenga hekalu la BWANA; naye atauchukua huo utukufu; ataketi akimiliki katika kiti chake [Baba] cha enzi; na *shauri la amani* litakuwa kati yao hao wawili.” Zekaria 6:12,13.

“Yeye atalijenga hekalu la BWANA.” Kwa kafara yake na upatanishi wake, Kristo ndiye msingi, tena ndiye mjenzi wa kanisa la Mungu. Mtume Paulo anamsonda yeye kidole kuwa ndiye “jiwe kuu la pembeni, katika yeye jengo lote linaungamanishwa vema na kukua hata liwe hekalu takatifu katika Bwana. Katika yeye ninyi nanyi,” anasema, “mnajengwa pamoja kuwa maskani ya Mungu katika Roho.” Waefeso 2:20-22.

“Naye atauchukua huo utukufu.” Kwake Kristo ni utukufu wa ukombozi kwa ajili ya wanadamu walioanguka [dhambini]. Katika milele zile zote, wimbo wa wale waliokombolewa utakuwa ni huu: “Yeye atupendaye na kutuosha dhambi zetu katika damu yake,... utukufu na ukuu una Yeye hata milele na milele.” Ufunuo 1:5,6.

Yeye “ataketi akimiliki katika kiti chake cha enzi; naye atakuwa kuhani katika kiti chake cha enzi” [Zekaria 6:13, KJV]. Hajaketi sasa “katika kiti chake cha enzi cha utukufu;” maana ufalme wa utukufu bado haujaanzishwa mpaka sasa. Mungu hatampa “kiti cha enzi cha Daudi, baba yake,” yaani, ufalme ule ambao utakuwa “hauna mwisho,” mpaka kazi yake kama

Mpatanishi [Mwombezi] itakapokwisha. Luka 1:32,33. Akiwa kama kuhani, Kristo hivi sasa ameketi pamoja na Baba yake katika kiti chake [Baba] cha enzi. Ufunuo 3:21. Juu ya kiti kile cha enzi cha yule wa milele [Mungu Baba], ni yeye aliyekuwako milele ambaye “ameyachukua masikitiko yetu, amejitwika huzuni zetu,” ambaye “alijaribiwa sawasawa na sisi katika mambo yote, bila kufanya dhambi,” ili “awez[e] kuwasaidia wao wanaojaribiwa.” “Na kama mtu akitenda dhambi tunaye Mwombezi kwa Baba,” 1 Yohana 2:1. Maombezi yake ni yale ya mwili wake uliochomwa na kupondwa-pondwa, yaani, ya maisha yake yasiyo na waa. Viganja vyake vile vilivyojeruhiwa, ubavu wake uliochomwa, miguu yake iliyoumbuliwa, humwombea mwanadamu aliyeanguka [dhambini], ambaye ukombozi wake ulinunuliwa kwa gharama kubwa mno isiyokadirika [1 Pet. 1:18,19].

“Na agano la amani litakuwa kati ya hao wawili.” Upendo wa Baba, ambao haukuwa pungufu kuliko ule wa Mwanawe, umekuwa chemchemi ya wokovu kwa wanadamu waliopotea. Yesu alisema hivi kwa wanafunzi wake kabla hajaenda zake: “Siwaambii ya kwamba mimi nitawaombea kwa Baba; kwa maana Baba mwenyewe awapenda.” Yohana 16:26,27. Mungu alikuwa ndani ya “Kristo, akiupatanisha ulimwengu na nafsi yake.” 2 Wakorintho 5:19. Na katika huduma inayoendelea katika Patakatifu pale pa juu [mbinguni], “agano la amani [li] kati ya hao wawili.” “*Kwa maana jinsi hii Mungu aliupenda ulimwengu, hata akamtoa Mwanawe pekee, ili kila mtu amwaminiye asipotee [asiangamie], bali awe na uzima wa milele.*” Yohana 3:16.

Siri ya Patakatifu Yatatuliwa

Swali hili, Patakatifu ni Kitu Gani? limejibiwa katika Maandiko bila kuacha shaka lo lote. Neno hili “Patakatifu,” kama lilivyotumika katika Biblia, kwanza kabisa, linahusu lile hema lililojengwa na Musa, kama mfano wa mambo yale ya mbinguni; na, pili, linahusu pale “Patakatifu halisi” kule mbinguni, ambapo Patakatifu pa duniani palikuwa panaelekeza kwake. Wakati wa kifo chake Kristo huduma ile ya kivuli [mfano] ilikoma [Mt. 27:50,51; Efe. 2:14-16; Kol. 2:14-17]. “Patakatifu halisi” pa mbinguni ndipo Patakatifu pa agano jipya. Na kwa vile unabii wa Danieli 8:14 umetimizwa katika kizazi hiki, basi, Patakatifu unapopataja hapana budi kuwa ni pale pa agano jipya. Mwisho wa siku zile 2300, Patakatifu pa kidunia palikuwa hapapo kwa karne nyingi. Hivyo unabii huo wa “Hata nyakati za jioni na asubuhi elfu mbili na mia tatu; ndipo Patakatifu patakapotakaswa,” bila shaka husonda kidole chake kwenye Patakatifu pale pa mbinguni.

Lakini swali la maana kuliko yote ambalo bado halijajibiwa ni hili: Kutakaswa kwa Patakatifu maana yake nini? Kwamba palikuwapo na huduma kama hiyo kuhusiana na Patakatifu pa kidunia inaelezwa katika Maandiko ya Agano la Kale. Lakini, je! panaweza kuwako na kitu cho chote cha kutakaswa kule mbinguni? Katika Waebrania 9 kutakaswa kwa Patakatifu pote pawili, yaani, pa kidunia na pale pa mbinguni, kunafundishwa waziwazi. “Na katika torati karibu vitu vyote *husafishwa kwa damu, na pasipo kumwaga damu hakuna ondoleo*. Basi ilikuwa sharti nakala za mambo yaliyo mbinguni zisafishwe kwa hizo, lakini mambo ya mbinguni yenyewe yasafishwe kwa dhabihu zilizo bora kuliko hizo” (Waebrania 9:22,23), yaani, *kwa damu ya thamani ya Kristo*.

Kutakaswa kwa Patakatifu

Kutakaswa katika huduma zote mbili, ya kivuli na ile halisi [asilia], ni sharti kufanyike kwa damu: katika ile ya kwanza, kwa damu ya wanyama; katika ile ya pili, kwa damu yake Kristo. Sababu anayotoa Paulo kueleza kwa nini kutakaswa huko sharti kufanyike kwa damu, ni kwamba pasipo kumwaga damu hakuna *ondoleo* [la dhambi]. Ondoleo [la dhambi], au kuziondolea mbali dhambi, hiyo ndiyo kazi hasa inayopasa kufanyika. Lakini dhambi hiyo ingewezaje kuhusishwa na Patakatifu pale pa mbinguni au pa duniani? Jambo hilo tunaweza

kujifunza katika huduma ile ya mfano; kwa maana makuhani wale waliohudumu duniani, walihudumu kulingana na “mfano na kivuli cha mambo ya mbinguni.” Waebrania 8:5.

Huduma ile ya Patakatifu pa kidunia iligawanyika katika sehemu mbili; makuhar walihudumu kila siku katika Patakatifu, ambapo mara moja kwa mwaka kuhani mkuu alifanya kazi ya pekee ya upatanisho katika Patakatifu pa patakatifu. Siku kwa siku mwenye dhambi alileta sadaka yake penye mlango ule wa hema, na baada ya kuweka mkono wake juu ya kichwa cha mhanga wake, aliziungama dhambi zake, hivyo kwa mfano, akazihamisha kutoka kwake mwenyewe kwenda kwa ile dhabihu yake isiyo na hatia. Kisha mnyama yule alichinjwa. “Na pasipo kumwaga damu,” asema huyo Mtume, “hakuna ondoleo [la dhambi].” “Kwa kuwa uhai wa mwili u katika hiyo damu.” Mambo ya Walawi 17:11. Sheria ya Mungu [Amri Kumi] iliyovunjwa ilitaka uondolewe uhai wa yule mvunjaji wa Sheria [Amri Kumi]. Damu ile iliyowakilisha uhai ulioondolewa wa yule mwenye dhambi, ambaye dhambi yake aliibeba yule mhanga [dhabihu], ilipelekwa na kuhani mpaka pale Patakatifu na kunyunyizwa mbele ya lile pazia, ambalo nyuma yake lilikuwako sanduku lile la agano lenye Sheria ile [Amri Kumi] ndani yake ambayo yule mwenye dhambi alikuwa ameivunja. Kwa sherehe ya ibada kama ile ya kafara dhambi ile, kwa njia ya damu ile, ilihamishiwa Patakatifu. Katika kesi fulani fulani damu ile haikupelekwa Patakatifu; lakini baadaye nyama yake ilipaswa kuliwa na kuhani, kama Musa alivyowaagiza wana wa Haruni, akasema: “Naye [Mungu] amewapa ninyi ili kuuchukua uovu wa mkutano.” Mambo ya Walawi 10:17. Sherehe zote mbili za ibada ya kafara kwa namna ile ile moja zilionyesha mfano wa kuihamisha dhambi toka kwa yule atubuye kwenda pale Patakatifu.

Hiyo ndiyo kazi iliyoendelea, siku kwa siku, kwa mwaka mzima. Hivyo ndivyo dhambi za Israeli zilivyohamishiwa Patakatifu, na kazi ya pekee ilibidi ihitajike ili kuziondolea mbali. Mungu aliagiza kwamba upatanisho ufanyike kwa ajili ya kila kimoja cha vyumba vile vitakatifu. “Naye atafanya upatanisho kwa ajili ya mahali Patakatifu, kwa sababu ya mambo machafu ya wana wa Israeli, na kwa sababu ya makosa yao, naam, kwa ajili ya dhambi zao zote; naye atafanya vile vile kwa ajili ya hema ya kukutania, ikaayo pamoja nao katikati ya machafu yao.” Upatanisho ulipaswa kufanywa pia kwa ajili ya ile madhabahu, ili “kuitakasa, ili machafu yote ya wana wa Israeli yaitoke.” Mambo ya Walawi 16:16,19.

Siku Kuu ya Upatanisho

Mara moja kwa mwaka, katika ile Siku Kuu ya Upatanisho, kuhani [mkuu] aliingi Patakatifu pa patakatifu kwa ajili ya kupatakasaa patakatifu. Kazi iliyofanyika mle ilikamilisha mzunguko wa huduma ya mwaka mzima. Siku ile ya Upatanisho wana- mbuzi wawili waliletwa kwenye mlango wa hema ile, kisha kura zilipigwa juu yao, “kura moja kwa ajili ya BWANA; na kura ya pili kwa ajili ya Azazeli [Shetani].” Fungu la 8. Mbuzi yule aliyeangukiwa na kura kwa ajili ya Bwana alichinjwa kama sadaka ya dhambi kwa ajili ya watu wote. Kisha yule kuhani [mkuu] alipaswa kuichukua damu yake mpaka ndani ya lile pazia na kuinyunyiza juu ya kile kiti cha rehema na mbele ya kiti kile cha rehema. Damu ile pia ilipaswa kunyunyizwa juu ya madhabahu ile ya kufukizia uvumba iliyokuwa mbele ya pazia lile.

“Na Haruni ataweka mikono yake miwili juu ya kichwa cha yule mbuzi aliye hai, na kuungama juu yake uovu wote wa wana wa Israeli, na makosa yao, naam, dhambi zao zote; naye ataziweka juu ya kichwa chake yule mbuzi, kisha atampeleka aende jangwani kwa mkono wa mtu aliye tayari. Na yule mbuzi atachukua juu yake uovu wao wote, mpaka nchi isiyo na watu; naye atamwacha mbuzi jangwani.” Fungu la 21 na 22. Mbuzi yule wa Azazeli [Shetani] hakuweza kurudi tena katika kambi ya Israeli, na mtu yule aliyempeleka kule mbali alitakiwa kuoga yeye mwenyewe na kuzifua nguo zake kwa maji kabla ya kurudi kambini.

Sherehe ile yote ya ibada ya kafara ilikusudiwa kuwafanya Waisraeli kuuona utakatifu wa Mungu na chuki yake kubwa aliyo nayo dhidi ya dhambi; na, zaidi ya hayo, kuwaonyesha kwamba wasingeweza kugusana na dhambi bila kunajisika. Kila mtu alitakiwa kujitesa nafsi yake wakati ilipokuwa ikiendelea kazi ile ya upatanisho. Shughuli zote zilipaswa kuwekwa

kando, na mkutano wote wa Israeli ulipaswa kuitumia siku ile nzima kwa kujinyenyekeza kwa kicho mbele za Mungu, pamoja na maombi, kufunga, na kujichunguza sana moyo.

Mafundisho Makuu Yalifundishwa

Kweli muhimu kuhusu upatanisho zinafundishwa kupitia katika huduma hiyo ya kivuli [mfano]. Aliye Badala alikubalika kuchukua mahali pa mwenye dhambi; lakini dhambi yake haikufutwa kwa njia ya damu ya yule mhanga [dhabihu]. Kwa ajili hiyo, njia iliwekwa ambayo kwayo dhambi iliamishwa Patakatifu. Kwa toleo lile la damu mwenye dhambi alikubali kwamba Sheria [Amri Kumi] ilikuwa na mamlaka juu yake, aliungama hatia yake ya kuivunja ile Sheria [Amri Kumi], na kuonyesha shauku yake ya kupata msamaha kwa njia ya imani katika Mkombozi yule atakayekuja; lakini alikuwa bado hajawekwa huru kutokana na lawama ya Sheria [Amri Kumi]. Katika Siku ile ya Upatanisho kuhani mkuu, baada ya kupokea sadaka (dhabihu) toka kwa ule mkutano, aliingia Patakatifu pa patakatifu akiwa na damu ya sadaka ile, kisha aliinyunyiza juu ya kiti cha rehema, yaani, juu kabisa ya Sheria ile [Amri Kumi], kuiridhisha katika madai yake Kisha, kwa mujibu wa sifa yake kama mpatanishi, alizibeba dhambi zile mwilini mwake na kuzipeleka nje ya Patakatifu. Akiwa ameiweka mikono yake juu ya kichwa cha mbuzi yule wa Azazeli [Shetani], aliziungama dhambi zile zote juu yake, hivyo kwa mfano alizihamisha kutoka kwake na kuziweka juu ya yule mbuzi. Kisha mbuzi yule alizichukua na kwenda nazo mbali, nazo zilihesabiwa kuwa zilikuwa zimetengwa mbali na watu wale milele.

Hii ndiyo huduma iliyofanywa kwa “mfano na kivuli cha mambo ya mbinguni.” Na kile kilichofanywa kwa kivuli katika huduma ya Patakatifu pa kidunia kinafanywa kwa uhalisi wake katika huduma ya Patakatifu pale pa mbinguni. Baada ya kupaa kwake Mwokozi wetu alianza kazi yake kama Kuhani Mkuu [Ebr. 9:11,12]. Asema hivi Paulo: “Kristo hakuingia katika Patakatifu palipofanyika kwa mikono, ndio mfano wa Patakatifu halisi; bali aliingia mbinguni hasa, aonekane sasa usoni pa Mungu kwa ajili yetu.” Waebrania 9:24.

Huduma ya kuhani kwa mwaka mzima katika chumba kile cha kwanza cha Patakatifu, “ndani ya pazia” ambalo lilikuwa ndio mlango uliotenganisha Patakatifu na ua ule wa nje, huwakilisha kazi ile ya huduma aliyoianza Kristo baada ya kupaa kwake [Ebr. 9:11,12]. Ilikuwa ni kazi ya kuhani mkuu katika huduma yake ya kila siku kutoa damu ya sadaka ile ya dhambi mbele za Mungu, pia alifukiza uvumba uliopanda juu pamoja na maombi ya Israeli. Hivyo ndivyo Kristo anavyodai damu yake mbele za Baba yake kwa ajili ya wenye dhambi, na kutoa pia mbele zake maombi ya wenye dhambi waliotubu yaliyochanganywa pamoja na harufu nzuri ya thamani ya haki yake. Hiyo ndiyo aina ya kazi iliyofanyika katika huduma ya chumba kile cha kwanza kule mbinguni.

Kule ndiko imani ya wanafunzi wake Kristo ilikomfuata alipopaa mbele ya macho yao. Kule ndiko matumaini yao yalikowekwa, “matumaini ... tuliyo nayo,” alisema Paulo, “kama nanga ya roho, yenye salama, yenye nguvu, yaingiayo hata mle mlimo ndani ya pazia, alimoingia Yesu kwa ajili yetu, Mtangulizi wetu, amekuwa Kuhani Mkuu hata milele.” “Wala si kwa damu ya mbuzi na ndama, bali kwa damu yake mwenyewe aliingia mara moja tu katika Patakatifu, akiisha kupata ukombozi milele.” Waebrania 6:19,20; 9:12.

Kwa karne kumi na nane [tangu mwaka 31 hadi mwaka 1844] kazi hiyo ya huduma iliendelea katika chumba kile cha kwanza cha Patakatifu. Damu ya Kristo iliwaombea waumini waliotubu, na kuwapatia msamaha wao na kibali mbele za Baba, lakini dhambi zao zilikuwa bado zimebaki katika vitabu vile vya kumbukumbu. Kama ilivyokuwa katika huduma ile ya kivuli palikuwa na kazi ya upatanisho ya kufanya mwishoni mwa mwaka, hivyo ndivyo, kabla ya kazi ya Kristo ya ukombozi kumalizika, palivyo na kazi ya upatanisho ya kufanya kwa ajili ya kuiondolea mbali dhambi toka pale Patakatifu. Hiyo ndiyo huduma iliyoanza zilipokoma zile siku [miaka] 2300. Wakati ule, kama ilivyotabiriwa na nabii Danieli, Kuhani wetu Mkuu aliingia Patakatifu pa patakatifu, kufanya sehemu ya mwisho ya kazi yake takatifu - yaani, kupatakasa Patakatifu.

Ni Kazi ya Hukumu

Kama zamani kwa imani zilivyowekwa dhambi za watu juu ya sadaka ile ya dhambi na kwa njia ya damu yake kuhamishwa kwa mfano kwenda katika Patakatifu pale pa kidunia, ndivyo katika agano jipya dhambi za yule aliyetubu zilivyowekwa kwa imani juu ya Kristo na kuhamishwa kwa hakika kwenda Patakatifu pale pa mbinguni. Na kama kutakaswa kwa mfano kwa pale pa kidunia kulivyokamilishwa kwa kuziondoa dhambi ambazo kwazo palikuwa pamenajisiwa, ndivyo kutakaswa halisi kwa pale pa mbinguni kutakavyokamilishwa kwa kuziondoa, au kuzifuta, dhambi zilizoandikwa mle. Lakini kabla ya jambo hilo kufanyika, ni lazima pawe na uchunguzi wa vitabu vile vya kumbukumbu kuamua ni akina nani kwa njia ya kutubu dhambi zao na kuwa na imani ndani ya Kristo, wanayo haki ya kupewa mafao ya upatanisho wake. Basi kutakaswa kwa Patakatifu kunafungamana na kazi ya upelelezi - yaani, kazi ya hukumu. Kazi hiyo ni lazima ifanyike kabla ya kuja kwake Kristo kuwakomboa watu wake; maana anapokuja, ujira wake u pamoja naye kumlipa kila mtu kama kazi [matendo] yake ilivyo. Ufunuo 22:12.

Kwa njia hiyo wale walioifuata nuru ya neno lile la unabii waligundua kwamba badala ya yeye [Kristo] kuja duniani mwishoni mwa siku [miaka] zile 2300 katika mwaka ule wa 1844, Kristo aliingia wakati ule ndani ya Patakatifu pa patakatifu katika Patakatifu pale pa mbinguni ili kufanya kazi yake ya mwisho ya upatanisho na kujiandaa kuja.

Pia ilionekana kwamba wakati sadaka ile ya dhambi [mbuzi yule wa Bwana] ilikuwa ikisonda kidole chake kwa Kristo kama ndiye Kafara yetu, na kuhani yule mkuu alimwakilisha Kristo kama Mpatanishi wetu, yule mbuzi wa Azazeli alikuwa mfano wa Shetani, mwasisi wa dhambi, ambaye juu yake dhambi za wale waliotubu kweli kweli hatimaye zitawekwa. Kuhani mkuu, kwa njia ya damu ya sadaka ile ya dhambi, alipoziondoa dhambi toka pale Patakatifu, aliziweka juu ya mbuzi yule wa Azazeli, ambaye, katika utekelezaji wa hukumu, ataswa kuibeba adhabu ile ya mwisho. Mbuzi yule wa Azazeli alipelekwa mbali katika nchi isiyokaliwa na watu, ili asiweze kamwe kurudi tena katika kusanyiko lile la Israeli. Hivyo ndivyo Shetani atakavyofukuzwa milele asionekane mbele zake Mungu na mbele ya watu wake, tena atafutiliwa mbali asiweko kabisa katika maangamizi yale ya mwisho yatakayofanywa dhidi ya dhambi na wenye dhambi [Mal. 4:1-3; Eze. 28:11-19; Zab. 37:9-11,20,34].

SURA YA 24

Yesu Kristo Mwombezi Wetu

Somo hili la Patakatifu ndilo lilikuwa ufunguo ulioifunua siri ya kukatishwa tamaa kwao kulikotokea mwaka ule wa 1844. Lilifunua mbele ya macho yao mfumo mzima wa ile kweli, ambayo ilikuwa imeunganishwa, na kupatana, iliyoonyesha kwamba mkono wa Mungu ulikuwa umeliongoza Tapo [Kundi] lile Kubwa la Waadventista na kuwaonyesha wajibu wao uliowapasa kufanya kwa wakati ule ilipowafunulia umaarufu na kazi ya watu wake. Kama vile wanafunzi wake Yesu, baada ya usiku wao ule wa kutisha uliojaa utungu na kukata tamaa, walivyo “furahi walipomwona Bwana,” ndivyo wale waliokuwa wamengojea kwa imani kuja kwake mara ya pili walivyofurahi sasa. Walikuwa wametarajia kumwona akija katika utukufu kuwapa thawabu watumishi wake. Matumaini yao yalipovunjika, walikuwa hawamwoni Yesu, ndipo, wao pamoja na Mariamu pale kaburini, wakalia, wakisema: “Wamemwondoa Bwana wangu, wala mimi sijui walikomweka.” Sasa akiwa ndani ya Patakatifu pa patakatifu waliweza kumwona tena, yule Kuhani wao Mkuu mwenye huruma, ambaye karibu sana angekuja kama Mfalme na Mkombozi wao. Nuru iliyotoka pale Patakatifu ikakiangaza kipindi kile kilichopita, kipindi cha sasa, na kile cha baadaye. Walijua kwamba ni Mungu aliyekuwa amewaongoza kwa maongozi yake yasiyokosea kamwe. Ingawa wao wenyewe, kama wale wanafunzi wake wa kwanza, walikuwa wameshindwa kuelewa ujumbe ule waliouchukua, hata hivyo, kwa kila hali ulikuwa sahihi. Katika kuutangaza walikuwa wamelitimiza kusudi la Mungu, na kazi yao ile waliyofanya haikuwa bure katika Bwana. Wakiwa wamezaliwa “mara ya pili ili [wa]pate tumaini lenye uzima,” walifurahi sana “kwa furaha isiyoneneka, yenye utukufu.”

Unabii wa Danieli 8:14, usemao, “Hata nyakati za jioni na asubuhi [siku/miaka] elfu mbili na mia tatu; ndipo Patakatifu patakapotakaswa,” pamoja na Ujumbe wa Malaika wa Kwanza, usemao, “Mcheni Mungu, na kumtukuzi, kwa maana saa ya hukumu yake imekuja,” ulisonda kidole chake kwenye huduma ya Kristo katika Patakatifu pa patakatifu, yaani, kwenye ile *Hukumu ya Upelelezi*, wala sio kwenye marejeo ya Kristo kuja kuwakomboa watu wake na kuwaangamiza waovu. Kosa halikuwa katika kufanya yale mahesabu ya vipindi vile vya unabii,

bali lilikuwa katika *tukio* lililopaswa kutokea mwisho wa siku [miaka] zile 2300. Kwa njia ya kosa lile waumini wale walikatishwa tamaa, lakini yote yale yaliyotabiriwa katika unabii huo, na yote yale waliyokuwa na mamlaka ya Maandiko kuweza kuyatarajia, yalikuwa yametimizwa. Wakati ule ule walipokuwa wakiomboleza kwa kushindwa kuyapata matumaini yao, tukio lile lilikuwa limetokea ambalo lilikuwa limetabiriwa katika ujumbe ule, na ambalo lilikuwa ni lazima litimizwe kabla Bwana hajaweza kuonekana [mawinguni] kuja kuwapa thawabu watumishi wake.

Kristo alikuwa amekuja, sio duniani kama wao walivyotazamia, bali Patakatifu pa patakatifu katika Hekalu la Mungu lililoko mbinguni, kama ilivyokuwa imeonyeshwa mapema katika kivuli chake. Nabii Danieli anamwonyesha yeye wakati huo kama anakuja kwa Mzee wa Siku: “Nikaona katika njozi za usiku, na tazama, mmoja aliye mfano wa mwanadamu [Kristo] akaja pamoja na mawingu ya mbingu [malaika]” - huko siko kuja duniani, bali - “akamkaribia huyo Mzee wa Siku [Baba], wakamleta karibu naye.” Danieli 7:13.

Kuja kwake huko pia kumetabiriwa na nabii Malaki: “Naye Bwana mnayemtafuta atalijilia Hekalu lake ghafula; naam, yule Mjumbe wa Agano mnayemfurahia, angalieni, anakuja, asema BWANA wa majeshi.” Malaki 3:1. Kuja kwake Bwana katika Hekalu lake kulikuwa kwa ghafula, yaani, hakukutarajiwa na watu wake. Wao walikuwa hawamwangalii yeye *pale*. Walimtazamia kuja duniani, “katika mwali wa moto; huku akiwalipiza kisasi wao wasiomjua Mungu, na wao wasioitii Injili.” 2 Wathesalonike 1:8.

Kazi ya Kujiweka Tayari ni ya Lazima

Lakini watu wale walikuwa bado hawajawa tayari kukutana na Bwana wao. Bado palikuwa na kazi maandalizi ya kufanya iliyoipaswa kutimizwa ndani yao. Nuru ile ilipaswa kutolewa [tena – Ufu. 10:8-11; 11:1], ikiyaelekeza mawazo yao kwenye lile Hekalu la Mungu lililoko mbinguni; nao kama wangemfuata kwa imani Kuhani wao Mkuu katika huduma yake pale, basi, majukumu mapya yangefunuliwa kwao. Ujumbe mwingine wa onyo na mafundisho ulipaswa kutolewa kwa kanisa.

Asema hivi huyo nabii: “Lakini ni nani atakayestahimili siku ya kuja kwake? Au ni nani atakayesimama atakapoonekana yeye? Kwa maana yeye ni mfano wa moto wa mtu asafishaye fedha na kuitakasa, naye atawatakasa wana wa Lawi [1 Pet. 2:9,10], atawasafisha kama dhahabu na fedha; nao watamtolea BWANA dhabihu katika haki.” Malaki 3:2,3. Wale watakaoendelea kuishi duniani wakati ule yatakapokoma maombezi ya Kristo katika Patakatifu huko juu watapaswa kusimama mbele za Mungu Mtakatifu bila kuwa na Mpatanishi. Mavazi yao hayana budi kuwa bila mawaa, tabia zao ni lazima zitakaswe kutokana na dhambi kwa njia ya ile *damu ya kunyunyiza* [Law. 16:15,16; Ebr. 9:12-15]. Kwa neema yake Mungu na juhudi yao kubwa wanapaswa kuwa *washindi* katika vita yao dhidi ya uovu [Ufu. 21:7,8]. Wakati *Hukumu ya Upelelezi* inaendelea kule mbinguni, wakati dhambi za waumini wale waliotubu zinaondolewa toka Patakatifu pale [Mdo. 3:19-21], ni lazima iwepo kazi ya pekee ya utakaso, yaani, ya kuziweka mbali dhambi, miongoni mwa watu wa Mungu walio juu ya uso wa dunia hii. Kazi hiyo imeelezwa kwa wazi zaidi katika ujumbe [wa malaika watatu] wa Ufunuo 14.

Kazi hiyo itakapokuwa imekamilika, wafuasi wa Kristo watakuwa tayari kwa kuja kwake. “Wakati ule ndipo dhabihu za Yuda na Yerusalemu zitakapopendeza mbele za BWANA, kama katika siku za kale, na kama katika miaka ya zamani.” Malaki 3:4. Hapo ndipo *kanisa lile atakalolinyakua* [1 The. 4:16,17(18)] wakati wa kuja kwake litakuwa ni “Kanisa tukufu, lisilo na ila wala kunyanzi, wala lo lote kama hayo.” Waefeso 5:27. Hapo ndipo litakapoonekana “kama alfajiri, zuri kama mwezi, safi kama jua, [la] kutisha kama wenye [jeshi lenye - KJV] bendera?” Wimbo Ulio Bora 6:10.

Mbali na kule kuja kwake Bwana katika Hekalu lake, Malaki, kwa maneno hayo, anatabiri pia kuja kwake mara ya pili, kuja kutekeleza hukumu: “Nami nitawakaribieni ili kuhukumu; nami nitakuwa shahidi mwepesi juu ya wachawi, na juu ya wazinzi, na juu yao waapao kwa uongo; na juu yao wamwoneao mwenye kuajiriwa, kwa ajili ya mshahara wake, wamwoneao

mjane na yatima, na kumpotosha mgeni asipate haki yake, wala hawaniogopi mimi, asema BWANA wa majeshi.” Malaki 3:5. Yuda analitaja tukio lilo hilo anaposema, “Angalia Bwana anakuja na maelfu kumi ya watakatifu [malaika] wake, ili afanye hukumu juu ya watu wote, na kuwathibitishia wote wasiomcha Mungu miongoni mwao matendo yao yote maovu waliyoyatenda kwa uovu wao.” Yuda 14,15, KJV. Kuja huko na kule kuja kwa Bwana katika Hekalu lake ni matukio mawili tofauti yaliyotengana.

“Haya, Bwana Arusi Yuaja”

Kuja kwake Kristo kama Kuhani wetu Mkuu katika Patakatifu pa patakatifu kwa ajili ya kupataka Patakatifu hapo panapoonekana katika Danieli 8:14; kuja kwa Mwana wa Adamu kwa Mzee wa Siku kama inavyoelezwa katika Danieli 7:13; na kuja kwake Bwana katika hekalu lake, kama alivyotabiri Malaki, ni maelezo ya tukio lile lile moja; tena tukio hilo limewakilishwa pia na kuja kwa Bwana Arusi arusini kulikoelezwa na Kristo katika mfano wa wanawali wale kumi wa Mathayo 25.

Katika majira yale ya kiangazi [Juni-Agosti] na ya kupukutisha [Septemba-Novemba] ya mwaka ule wa 1844, tangazo hili, “Haya Bwana Arusi [yuaja – KJV],” lilitolewa. Makundi hayo mawili yaliyowakilishwa na wanawali wenye busara na wapumbavu yalikuwa yamejitokeza wakati ule - kundi moja ambalo lilitazamia kwa furaha nyingi kuja kwake Bwana, lilikuwa likijiandaa kwa bidii kukutana naye; na kundi lile jingine lililokuwa linasukumwa na hofu na kutenda bila kufikiri, lilikuwa limetosheka kuwa na nadharia [tu] ya ile kweli, lakini lilipungukiwa na neema ya Mungu. Katika mfano huo, Bwana Arusi alipokuja, “nao waliokuwa tayari wakaingia pamoja naye arusini.” Kuja kwa Bwana Arusi kunakoonekana hapo kunatokea kabla ya arusi. Arusi hiyo inamwakilisha Kristo akiupokea ufalme wake [Ufu. 19:6,7]. Jiji lile Takatifu, yaani, Yerusalemu Mpya, ambalo ni Jiji Kuu litakalouwakilisha ufalme ule linaitwa “Bibi-arusi, mke wa Mwana-Kondoo.” “Akanichukua katika Roho,” asema huyo nabii, “akanionyesha ule Mji Mtakatifu, Yerusalemu, ukishuka kutoka mbinguni kwa Mwenyezi Mungu.” Ufunuo 21:9,10. Ni dhahiri, basi, kwamba Bibi-arusi anawakilisha Jiji lile Takatifu, na wanawali wanaotoka kwenda kumlaki Bwana Arusi ni mfano wa kanisa. Katika kitabu cha Ufunuo watu wa Mungu wanasemekana ya kwamba ni wageni walioalikwa katika karamu ya arusi. Ufunuo 19:9. Kama ni *wageni*, basi, wao hawawezi kuwakilishwa hapo kama *bibi-arusi* pia. Kristo, kama alivyoeleza Danieli, atapokea toka kwa yule Mzee wa Siku, “mamlaka, na utukufu, na ufalme,” yaani, ataipokea, Yerusalemu Mpya, Mji Mkuu wa ufalme wake, ukiwa “umewekwa tayari kama bibi-arusi aliyekwisha kupambwa kwa mumewe.” Danieli 7:14; Ufunuo 21:2. Baada ya yeye kuupokea ufalme huo, ndipo atakuja katika utukufu wake kama Mfalme wa wafalme, na Bwana wa mabwana [Ufu. 19:11-16], kwa madhumuni ya kuwakomboa watu wake, ambao “wataketi pamoja na Ibrahimu, na Isaka, na Yakobo” mezani pake katika ufalme wake (Mathayo 8:11; Luka 22:30), kula karamu ya arusi ya Mwana-Kondoo.

Wakimngojea Bwana Wao

Tangazo hili, “Haya, Bwana-arusi [yuaja],” lililotolewa katika majira yale ya kiangazi ya mwaka wa 1844, liliwafanya wengi kutazamia kuja upesi kwa Bwana. Wakati uliowekwa ulipofika Bwana-arusi akaja, sio duniani, kama watu walivyotarajia, bali kwa yule Mzee wa Siku kule mbinguni, kwenye arusi, yaani, kuupokea ufalme wake. “Nao waliokuwa tayari wakaingia pamoja naye arusini; *mlango ukafungwa*” [Ufu. 22:11]. Hawakutakiwa kuwako kimwili kule arusini; kwa maana inafanyika mbinguni, ambapo wao wako duniani. Wafuasi wa Kristo wanatakiwa ku“mngojea Bwana wao, *atakaporudi* kutoka arusini.” Luka 12:36. Lakini

wanapaswa kuijua kazi yake, na kumfuata kwa imani anapoingia mbele za Mungu. Ni kwa maana hiyo wanasemekana kwamba wanaingia arusini.

Katika mfano huo ni wale waliokuwa na mafuta katika vyombo vyao na taa zao ambao waliingia pamoja naye arusini. Wale ambao, pamoja na ujuzi wao wa ile kweli kutoka katika yale Maandiko, pia walikuwa na Roho wa neema ya Mungu, na ambao, katika usiku wao ule mchungu wa maonjo, walikuwa wamengojea kwa uvumilivu wakizichunguza Biblia zao ili wapate nuru iliyo wazi zaidi - wale ndio walioiona ile kweli kuhusu Patakatifu pale pa mbinguni na badiliko [kuhama] katika huduma yake Mwokozi wao, nao kwa imani wakamfuata katika kazi yake ndani ya Patakatifu pale pa juu. Na wale wote ambao wanazikubali kweli zizo hizo kupitia katika ushuhuda wa Maandiko hayo, wakimfuata Kristo kwa imani anapoingia mbele za Mungu kufanya kazi yake ya mwisho ya upatanisho, na mwisho wake kuupokea ufalme wake - wote hao huwakilishwa kama wanaingia pamoja naye arusini.

Kazi ya Mwisho Katika Patakatifu

Katika mfano ule ulio katika Mathayo 22 tunaona mfano ule ule wa arusi ukitangazwa, na Hukumu ile ya Upelelezi inaonyeshwa waziwazi ikiendeshwa kabla ya arusi hiyo. Kabla ya arusi hiyo mfalme anakuja kuwaona wageni wake, kuona kama wote wamevaa vazi lile la arusi, yaani, vazi lile lisilo na waa la tabia ambalo limefuliwa na kufanywa jeupe katika damu ya Mwana-Kondoo. Mathayo 22:11; Ufunuo 7:14. Yule anayeonekana amepungua anatupwa nje, lakini wale wote ambao baada ya kukaguliwa wanaonekana kuwa wanalo lile vazi la arusi wanakubaliwa na Mungu na kuhesabiwa kuwa wanastahili kuwa na sehemu katika ufalme wake na kuwa na kiti cha kukalia juu ya kiti chake cha enzi. Kazi hiyo ya kuikagua tabia, yaani, ya kuamua ni akina nani walio tayari kuingia katika ufalme huo wa Mungu, ni kazi ya Hukumu ya Upelelezi (Investigative Judgment), yaani, kazi ya mwisho kabisa katika Patakatifu pale pa juu [mbinguni].

Kazi hiyo ya upelelezi itakapokwisha, yaani, kesi za wale waliokiri kwamba ni wa wafuasi wake Kristo katika vizazi vyote zitakapokuwa zimechunguzwa na kukatwa, hapo ndipo, wala sio kabla ya hapo, *muda wao wa majaribio* [kipindi cha kupimwa tabia zao] utakapofungwa, na *mlango wa rehema* [nafasi ya kuweza kutubu na kupata msamaha] utafungwa. Hivyo kwa sentensi moja fupi isemayo hivi, “Nao waliokuwa tayari wakaingia pamoja naye arusini; *mlango ukafungwa*,” tunachukuliwa kushuka chini kuja kwetu hadi mwisho wa huduma yake Mwokozi, yaani, hadi wakati ule kazi ile kuu inayofanywa kwa ajili ya wokovu wa mwanadamu itakapokwisha [Ufu. 22:11].

Katika huduma ile ya Patakatifu pale pa kidunia, ambayo, kama tulivyokwisha kuona, ni mfano wa huduma ya pale pa mbinguni, kuhani mkuu Siku ile ya Upatanisho alipoingia Patakatifu pa patakatifu, huduma katika chumba kile cha kwanza [Patakatifu] ilikoma. Mungu aliamuru, alisema: “Wala hapatakuwa na mtu katika hema ya kukutania, wakati aingiapo [kuhani mkuu] ili kufanya upatanisho katika Patakatifu, hata atakapotoka nje.” Mambo ya Walawi 16:17. Hivyo ndivyo Kristo alivyoingia ndani ya Patakatifu pa patakatifu kufanya kazi yake ya mwisho ya upatanisho, huduma yake katika chumba kile cha kwanza ikakoma. Lakini ilipokwisha huduma yake katika chumba kile cha kwanza [Patakatifu], ikawa imeanza huduma yake katika chumba kile cha pili [Patakatifu pa patakatifu]. Katika huduma ile ya mfano kuhani mkuu alipokuwa ameondoka Patakatifu pale Siku ile ya Upatanisho, aliingia mbele za Mungu kutoa damu ya sadaka ile ya dhambi kwa ajili ya Waisraeli wote waliotubu dhambi zao kweli kweli. Kwa hiyo, Kristo alikuwa amemaliza sehemu moja ya kazi yake kama Mwombezi wetu, na kuingia katika sehemu nyingine ya kazi ile, naye bado anaendelea kudai damu yake mbele za Baba yake kwa ajili ya wenye dhambi.

Somo hili lilikuwa halijaeleweka kwa Waadventista wa mwaka ule wa 1844. Baada ya wakati ule kupita aliotazamiwa kuja Mwokozi, bado waliendelea kuamini kwamba kuja kwake kulikuwa karibu; walishikilia kwamba walikuwa wamekifikia kilele cha maana cha mambo yote na ya kwamba kazi ya Kristo kama Mwombezi wa mwanadamu mbele za Mungu ilikuwa

imekoma. Kwao ilionekana ya kwamba ilikuwa inafundishwa katika Biblia kwamba muda wa majaribio [kupimwa] aliopewa mwanadamu ungefungwa muda mfupi tu kabla ya kuja kwake Bwana katika mawingu ya mbinguni. Hilo kwao likaonekana kuwa ni dhahiri kutokana na Maandiko yale yanayosonda kidole chake kwa wakati ule wanadamu watakapotafuta, watakapobisha [gonga mlango], na kulia mbele ya mlango ule wa rehema, na wala hautafunguliwa. Na kwao likabaki swali moja kwamba ile tarehe waliyokuwa wametazamia kuja kwake Kristo isingeweza kuwa ni alama ya kuonyesha mwanzo wa kipindi kile kilichokuwa hakina budi kuja kabla ya kuja kwake. Wakiwa wamekwisha kulitoa lile onyo la hukumu iliyokuwa karibu, waliona kwamba kazi yao kwa ulimwengu ilikuwa imekwisha, nao wakapoteza mzigu wa wokovu kwa ajili ya wenye dhambi waliokuwa nao moyoni mwao, na wakati ule ule dhihaka za kijeuri na kashfa za wale wasiomcha Mungu kwao zikaonekana kana kwamba ni ushahidi mwingine ulioonyesha kwamba Roho wa Mungu alikuwa amekwisha kuondolewa kwa wale walioikataa rehema yake. Yote hayo yaliwaimarisha katika imani yao kwamba muda ule wa majaribio ulikuwa umekwisha, au, kama wao walivyosema wakati ule, “mlango wa rehema ulikuwa umefungwa.”

Lakini nuru iliyo wazi zaidi iliwajia walipolichunguza suala lile la Patakatifu. Sasa wakaona kwamba walikuwa hawajakosea katika kuamini kwao kwamba mwisho wa siku [miaka] zile 2300 katika mwaka wa 1844 uliashiria tukio lile la kilele lenye maana. Lakini japokuwa ilikuwa ni kweli kwamba ulikuwa umefungwa mlango ule wa matumaini na rehema ambao kwa ule watu kwa karne zile kumi na nane walikuwa wakimwendea Mungu, mlango mwingine ulifunguliwa [Ufu. 4:1], na msamaha wa dhambi ulitolewa kwa wanadamu kwa njia ya maombezi ya Kristo katika Patakatifu pa patakatifu. Sehemu moja ya huduma yake ilikuwa imefungwa, ili tu kutoa nafasi kwa ile nyingine. Bado palikuwa na “mlango uliofunguliwa” [Ufu. 3:8] kuelekea katika Patakatifu pale pa mbinguni, ambapo Kristo alikuwa anahudumu kwa ajili ya mwenye dhambi.

Sasa yakaonekana matumizi ya maneno yale ya Kristo katika Ufunuo, aliyoyasema kwa kanisa yaliyouhusu wakati ule ule hasa: “Haya ndiyo anenayo yeye aliye mtakatifu, aliye wa kweli, aliye na ufunguo wa Daudi, yeye mwenye kufungua wala hapana afungaye, naye afunga wala hapana afunguaye.” Ufunuo 3:7,8.

Ni wale wanaomfuata Yesu kwa imani katika kazi ile kuu ya upatanisho wanaopokea manufaa ya kazi yake ya upatanishi anayofanya kwa ajili yao, ambapo wale wanaoikataa ile nuru ambayo kazi hiyo ya huduma yake inawafunulia hawanufaiki kwayo. Wayahudi wale walioikataa nuru ile waliopewa wakati ule wa kuja kwa Kristo mara ya kwanza, nao wakakataa katakata kumwamini yeye kama Mwokozi wa ulimwengu, hawakuweza kupokea msamaha kupitia kwake. Wakati ule wa kupaa kwake Kristo alipoingia Patakatifu pale pa mbinguni kwa damu yake mwenyewe [Ebr. 9:11,12], ili kuwapatia wanafunzi wake mibaraka ya upatanishi wake, Wayahudi wale waliachwa katika giza nene kabisa wakiendelea na dhahibu na sadaka zao zisizokuwa na faida yo yote kwao. Huduma ile ya mifano na vivuli ilikuwa imekoma [Mt. 27:50,51; Efe. 2:14-16; Kol. 2:14-17]. Mlango ule ambao kwa njia yake wanadamu walikuwa wamepata njia ya kumkaribia Mungu zamani ulikuwa hauko wazi tena. Wayahudi walikuwa wamekataa kumtafuta yeye kwa njia ile tu ambayo kwayo angeweza kupatikana kwa wakati ule, yaani, kupitia katika huduma yake katika Patakatifu pale pa mbinguni. Kwa hiyo, hawakuwa na ushirika wo wote na Mungu. Kwao mlango ulikuwa umefungwa. Hawakumjua kabisa Kristo kuwa ndiye Kafara ya kweli na Mpatanishi peke yake mbele za Mungu; kwa hiyo hawakuweza kupokea manufaa ya kazi yake ya upatanishi.

Hali ya Wayahudi wale wasioamini inaonyesha hali ya wale wasiojali na wasioamini waliomo miongoni mwa wale wanaojita Wakristo, ambao kwa makusudi mazima ni wajinga wa [hawataki kuijua] kazi ile anayofanya Kuhani wetu Mkuu mwenye rehema nyingi. Katika huduma ile ya mfano, kuhani mkuu alipoingia Patakatifu pa patakatifu, Waisraeli wote walitakiwa kukusanyika pamoja na kupazunguka Patakatifu pale, na kwa njia ya kicho kikubwa kabisa kuzinyenyekeza nafsi zao mbele za Mungu, ili wapate kupokea msamaha wa dhambi zao, wasije wakakatiliwa mbali [wakauawa ghafula] kutoka katika mkutano ule. Ni jambo la

muhimu zaidi jinsi gani katika huduma hiyo ya asilia ya Siku ya Upatanisho kwamba sisi tupate kuielewa kazi ya Kuhani wetu Mkuu na kujua ni majukumu gani yanayotakiwa kwetu ili sisi tupate kuyafanya.

Wanadamu hawawezi kulikataa onyo analowapelekea Mungu kwa rehema zake bila kuwa na hofu yo yote ya kuadhibiwa. Ujumbe ulitumwa kutoka mbinguni kuja duniani katika siku zile za Nuhu, na wokovu wao ulitegemea namna walivyopokea ujumbe ule. Kwa kuwa walilikataa onyo lile, Roho wa Mungu aliondolewa kutoka wa wanadamu wale wenye dhambi [Mwa. 6:3,6-8], nao wakaangamia katika maji ya Gharika ile. Katika siku zile za Ibrahimu, rehema ikaacha kuwaombea wakazi wale wa Sodoma wenye dhambi, na wote, isipokuwa Lutu na mkewe na binti zake wawili, waliteketezwa kwa moto ulioshuka chini toka mbinguni. Hivyo ndivyo ilivyokuwa katika siku zake Kristo. Mwana wa Mungu aliwatangazia Wayahudi wasioamini wa kizazi kile, akawaambia: “Angalieni, nyumba yenu mmeachiwa hali ya ukiwa” [Hekalu lenu mmeachiwa likiwa tupu bila utukufu wa Mungu]. Mathayo 23:38. Akiangalia kushuka chini kuja kwetu mpaka siku zile za mwisho, Mwenye Uweza Wote yule yule anawatangazia wale ambao “hawakukubali kuipenda ile kweli [Yn. 17:17; Zab. 119:142], wapate kuokolewa,” anasema: “Kwa hiyo Mungu awaletea [haizuii] nguvu ya upotevu, wauamini uongo [mafundisho potofu]; ili wahukumiwe wote ambao hawakuiamini kweli, bali walikuwa wakijifurahisha katika udhalimu.” 2 Wathesalonike 2:10-12. Wanapoyakataa katakata mafundisho yale yatokayo katika Neno lake, Mungu anamwondoa Roho wake kwao na kuwaacha wapate kudanyanywa na madanganyo yale wanayoyapenda.

Lakini bado Kristo anaendelea kufanya maombezi yake kwa ajili ya mwanadamu, na nuru itatolewa kwa wale wanaoitafuta. Japo jambo hilo halikufahamika kwa Waadventista wa wakati ule wa mwanzo, baadaye liliwekwa wazi kadiri Maandiko yale yaliyoeleza kazi yao halisi yalivyoanza kufunuliwa mbele yao.

Kupita kwa wakati ule katika mwaka wa 1844 kulifuatiwa na kipindi cha maonjo makubwa kwa wale ambao bado waliendelea kuishikilia imani ile ya Kiadventista. Faraja yao peke yake, kwa kadiri kazi yao ilivyohusika, ilikuwa ni ile nuru iliyoyaelekeza mawazo yao kwenye Patakatifu pale pa juu. Wengine wakaitupilia mbali imani yao kwa habari ya mahesabu yao ya zamani ya vipindi vile vya unabii na kuuhesabu mvuto ule wenye nguvu wa Roho Mtakatifu ulioambatana na Tapo [Kundi] lile la Kiadventista kuwa ulitokana na mawakala wa kibinadamu au wa kishetani. Kundi jingine lilishikilia sana na kusema kwamba ni Bwana aliyekuwa amewaongoza katika mambo yale yaliyopita ambayo yalikuwa yamewapata katika maisha yao; nao walipongoja na kukesha na kuomba ili wapate kuyajua mapenzi ya Mungu, waligundua kwamba Kuhani wao Mkuu sana alikuwa ameingia katika kazi nyingine ya huduma, nao, wakimfuata kule kwa imani, waliwezesha kuona pia kufungwa kwa kazi ya kanisa. Waliuelewa vizuri zaidi Ujumbe ule wa Malaika wa Kwanza na ule wa Malaika wa Pili, nao wakawa tayari kulipokea na kulitoa kwa ulimwengu mzima onyo lile la kutisha la Malaika yule wa Tatu wa Ufunuo 14.

SURA YA 25

Amerika Katika Unabii

“Kisha Hekalu la Mungu lililoko mbinguni likafunguliwa, na sanduku la agano [la Amri Kumi] likaonekana ndani ya Hekalu lake.” Ufunuo 11:19. Sanduku la agano la Mungu liko ndani ya Patakatifu pa patakatifu, yaani, ndani ya chumba kile cha pili cha Patakatifu. Katika huduma ya hema ile ya kidunia, ambayo ilikuwa “mfano na kivuli cha mambo ya mbinguni,” chumba kile kilifunguliwa tu Siku ile Kuu ya Upatanisho kwa madhumuni ya kupatakas

Patakatifu. Kwa hiyo, tangazo hili lisemalo kwamba Hekalu la Mungu lililoko mbinguni likafunguliwa, na sanduku la agano likaonekana, husonda kidole chake kwenye kufunguliwa kwa Patakatifu pa patakatifu ndani ya Patakatifu pale pa mbinguni katika mwaka ule wa 1844, wakati Kristo alipoingia mle kufanya kazi yake ya mwisho ya upatanisho. Wale ambao kwa imani walimfuatilia Kuhani wao Mkuu sana alipoingia kufanya huduma yake ndani ya Patakatifu pa patakatifu, waliliona sanduku lake la agano. Kwa vile walikuwa wamejifunza somo lile la Patakatifu walikuwa wamekuja kuelewa badiliko la huduma ya Mwokozi wao, nao waliona kwamba sasa alikuwa akihudumu mbele ya sanduku la agano la Mungu, akidai damu yake iliyomwagika kwa ajili ya wenye dhambi.

Sanduku la agano katika hema ile ya kukutania iliyokuwa duniani lilikuwa na mbao mbili za mawe ndani yake, ambazo juu yake ziliandikwa amri [kumi] za Sheria ile ya Mungu. Sanduku lile la agano lilikuwa ni chombo tu cha kutunzia mbao zile za Sheria ya Mungu [Amri Kumi], na kule kuwako kwa amri zile [kumi] za Mungu kulilipa sanduku lile thamani yake na utakatifu wake. Hekalu la Mungu lilipofunguliwa mbinguni, sanduku la agano lake likaonekana kule. Ndani ya Patakatifu pa patakatifu, yaani, katika patakatifu pale pa mbinguni, Sheria hiyo ya Mungu [Amri Kumi Asilia] inahifadhiwa katika utakatifu wake - yaani, Sheria ile [Amri zile Kumi] iliyonenwa na Mungu mwenyewe kati ya ngurumo zile za Sinai na kuandikwa kwa kidole chake mwenyewe juu ya mbao zile za mawe [Kut. 31:18; Kum. 4:12,13; 9:10].

Sheria ya Mungu [Amri Kumi] ambayo iko katika Patakatifu pale pa mbinguni ndiyo *Asilia Kuu* (the Great Original), ambayo kutokana nayo Amri zile [Kumi] zilizoandikwa juu ya mbao zile za mawe na kunukuliwa na Musa katika vitabu vyake vile vitano ilikuwa ni *nakala yake halisi* isiyo na makosa yo yote [Zab. 19:7-11]. Wale waliofika mahali pa kulielewa jambo hilo muhimu waliongozwa kwa njia hiyo kuiona *tabia yake takatifu, isiyobadilika* ya Sheria ile ya Mungu [Amri Kumi – Rum. 7:12; Zab. 119:44; 111:7,8, KJV]. Waliona wasivyopata kamwe kuona katika siku zile za nyuma, nguvu ya maneno haya ya Mwokozi: “*Mpaka mbingu na nchi zitakapoondoka, yodi moja [,] wala nukta moja [,] ya torati [Amri Kumi] haitaondoka.*” Mathayo 5:18. Sheria ya Mungu [Amri Kumi], yenyewe ikiwa ni ufunuo wa *mapenzi ya Mungu, chapa ya [mfano halisi wa] tabia yake*, ni lazima idumu *milele*, ikiwa “kama shahidi mwaminifu mbinguni” [Rum. 3:21,31; 7:7; 1 Kor. 7:19]. *Hakuna amri hata moja iliyofutwa; hakuna yodi [,] moja, wala nukta [,] moja iliyobadilishwa.* Asema hivi Mtunga Zaburi: “Ee BWANA, neno lako lasimama imara mbinguni hata milele.” “Maagizo yake yote [Amri zake zote Kumi] ni amini. Yamethibitika [Zimethibitika – Rum. 3:31] milele na milele.” Zaburi 119:89; 111:7,8, KJV.

Katikati kabisa ya Sheria hiyo ya Amri Kumi ni amri ile ya nne, iliyo kama vil ilivyotangazwa kwa mara yake ya kwanza: “*Ikumbuke Siku ya Sabato [Jumamosi] uitakase. Siku sita [kuanzia Jumapili mpaka Ijumaa – Eze. 46:1] fanya kazi, utende mambo yako yote; lakini Siku ya Saba [Jumamosi] ni Sabato YA BWANA, Mungu wako [si ya Wayahudi], siku hiyo usifanye kazi yo yote, wewe, wala mwana wako, wala binti yako, wala mtumwa wako, wala mjakazi wako, wala mnyama wako wa kufuga, wala mgeni aliye ndani ya malango yako. Maana, kwa siku sita [Jumapili hadi Ijumaa – Mwa. 1:5,8,13,19,23,31], BWANA alifanya mbingu, na nchi, na bahari, na vyote vilivyomo, akastarehe [akapumzika] Siku ya Saba [Jumamosi – Mwa. 2:1-3]; kwa hiyo BWANA akaibarikia siku ya Sabato akaitakasa [akaitenga kwa matumizi matakatifu ya ibada].” Kutoka 20:8-11.*

Roho wa Mungu aliigusa sana mioyo ya wanafunzi wale wa Neno lake. Walisadikishwa kabisa kwamba kwa ujinga wao walikuwa wameivunja amri hiyo kwa kutoijali siku hiyo ya mapumziko *aliyoiweka* Muumbaji wao. Wakaanza kuzichunguza sababu za kuitunza siku ya kwanza ya juma [Jumapili] badala ya kuitunza siku [Jumamosi] ile aliyoitakasa Mungu. Hawakuweza kupata ushahidi wo wote katika Maandiko ulioonyesha kwamba amri ile ya nne ilikuwa imefutwa, au kwamba Sabato [Jumamosi] ilikuwa imebadilishwa; *baraka* ile iliyoitakasa siku ya saba [Jumamosi] mara ile ya kwanza ilikuwa haijapata kuondolewa naye kamwe. Kwa unyofu wao wa moyo walikuwa wakitafuta kuyajua na kuyafanya mapenzi ya Mungu [Amri Kumi]; basi walipong’amua wenyewe ya kwamba walikuwa wavunjaji wa Sheria

yake [Amri Kumi], huzuni ikaijaza mioyo yao, nao wakaonyesha utiifu wao kwa Mungu kwa kuitakasa Sabato [Jumamosi] yake.

Siri Iliyoficha Nyuma ya Upinzani Ule

Juhudi zilikuwa ni nyingi na za dharti ambazo zilifanywa ili kuipindua imani yao. Hakuna aliyeshindwa kuona kwamba ikiwa Patakatifu pale pa kidunia palikuwa ni mfano au kiolezo (pattern) cha pale pa mbinguni, basi Sheria ile [Amri Kumi] iliyowekwa ndani ya sanduku la agano la kidunia ni dhahiri kwamba ilikuwa ni nakala halisi ya Sheria ile [Amri Kumi Asilia] iliyo ndani ya sanduku la agano kule mbinguni [Ufu. 11:19]; na ya kwamba kuikubali kweli ile iliyohusu Patakatifu pale pa mbinguni kulifungamana na kuyakubali madai ya Sheria ile ya Mungu [Amri Kumi] na kufungwa na masharti ya Sabato ile ya amri ya nne [Jumamosi]. Hapo ndipo ilipokuwapo siri ya upinzani mkali uliodhamiriwa kabisa dhidi ya ufafanuzi ule wa Maandiko uliokuwa unapatana, ambao uliifunua huduma yake Kristo katika Patakatifu pale pa mbinguni. Watu walijitahidi sana kuufunga mlango ule aliokuwa ameufungua Mungu, na kuufungua mlango aliokuwa amekwisha kuufunga. Lakini yeye “mwenye kufungua wala hapana afungaye, naye afunga wala hapana afunguaye,” alikuwa ametangaza hivi: “Tazama, nimekupa mlango uliofunguliwa mbele yako, ambao hapana awezaye kuufunga.” Ufunuo 3:7,8. Kristo alikuwa ameufungua mlango, au ameanza huduma ile ya Patakatifu pa patakatifu, nuru ilikuwa inaangaza kutoka katika mlango ule uliofunguliwa wa Patakatifu pale pa mbinguni, na amri ile ya nne iliyonyeshwa kuwa imo katika Sheria ile [Amri zile Kumi] iliyokuwa imehifadhiwa kule; kile alichokiamuru Mungu, hakuna mwanadamu ambaye angeweza kukipindua.

Wale waliokuwa wameipokea nuru ile iliyohusu *Upatanishi wa Kristo na Kudumu milele kwa Sheria ya Mungu* [Amri Kumi] waligundua kwamba hizo ndizo zilizokuwa zimeelezwa katika Ufunuo 14. Ujumbe wa sura hiyo una onyo la aina tatu (Angalia Nyongeza 20 mwisho) ambalo litaweza kuwaandaa wakazi wa dunia hii ili wawe tayari kwa kuja kwake Kristo mara ya pili. Tangazo hili, “Saa ya hukumu yake imekuja,” linasonda kidole chake kwenye kazi ile ya mwisho ya huduma yake Kristo kwa ajili ya wokovu wa wanadamu. Linapiga mbiu ya ile kweli ambayo ni lazima iendelee kutangazwa mpaka hapo maombezi ya Mwokozi yatakapokoma, na atakaporudi duniani kuwachukua watu wake kwenda nao kwake. Kazi hiyo ya hukumu iliyoanza mwaka ule wa 1844 ni lazima iendelee mpaka hapo kesi za wote zitakapokuwa zimekatwa, kwa makundi yote mawili, yaani, walio hai na wafu; kwa sababu hiyo itaendelea mpaka mwisho wa muda wa majaribio [kupimwa tabia] ya wanadamu wote. Ili watu wapate kuwa tayari kusimama katika hukumu hiyo, ujumbe huo unawaamuru unasema “Mcheni Mungu, na kumtukuza,” tena “Msujudieni yeye aliyezifanya mbingu na nchi na bahari na chemchemi za maji” [Ufu. 14:6,7; Kut. 20:8-11]. Matokeo ya kuupokea ujumbe huo [wa aina tatu] yametolewa kwa maneno haya: “*Hao wazishikao amri [kumi] za Mungu, na imani ya Yesu*” [Ufu. 14:12]. Ili kujiweka tayari kwa hukumu hiyo, ni lazima watu *waishike Sheria hiyo ya Mungu* [Amri Kumi]. Sheria hiyo [Amri hizo Kumi] itakuwa ndicho kipimo cha tabia katika hukumu hiyo [Yak. 2:10-13; 4:11,12,17; Rum. 7:7]. Mtume Paulo alitangaza, alisema: “Na wote waliokosa wenye Sheria [wanaozijua Amri Kumi], watahukumiwa kwa Sheria [Amri Kumi],... katika siku ile Mungu *atakapozihukumu* siri za wanadamu [Mhu. 12:13,14; Mt. 12:36,37] ... kwa Kristo Yesu.” Tena anasema hivi: “Bali ni wale waitendao Sheria [Amri Kumi] watakaohesabiwa haki.” Warumi 2:12-16. Imani ni ya lazima ili kuweza kuishika Sheria ya Mungu [Amri Kumi]; kwa maana “pasipo imani haiwezekani kumpendeza.” Tena “kila tendo lisilotoka katika imani ni dhambi.” Waebrania 11:6; Warumi 14:23.

Kwa njia ya malaika yule wa kwanza, wanadamu wanaalikwa, anawaambia, “Mcheni Mungu, na kumtukuza,” na kumsujudia yeye kama Muumbaji wa mbingu na nchi. Ili kuweza kufanya hivyo, ni lazima *waitii* Sheria yake [Amri zake Kumi]. Asema hivi yule mtu mwenye hekima: “Mche Mungu, nawe uzishike amri zake [kumi], maana kwa jumla ndiyo impasayo mtu.” Mhubiri 12:13. Pasipo kuzitii amri zake [kumi] hakuna ibada inayoweza kumpendeza

Mungu [Mk. 7:6-13; Yak. 2:10-12; 1 Yoh. 2:3-6; Zab. 17:5]. “Kwa maana huku ndiko kumpenda Mungu, kwamba *tuzishike amri zake* [kumi].” “Yeye aligeuzaye sikio lake *asiisikie Sheria* [Amri Kumi], hata sala yake ni chukizo.” 1 Yohana 5:3; Mithali 28:9.

Wito wa Kumsujudu Muumbaji Wetu

Wajibu wa kumsujudu Mungu umejengwa juu ya ukweli kwamba yeye ndiye Muumbaji na ya kwamba viumbe vingine vyote vinawiwa naye uhai vilio nao. Na po pote pale, katika Biblia, ambapo yanatolewa madai yake ya kupewa kicho na kusujudiwa, kuliko miungu ile ya washenzi [wapagani], unatajwa ushahidi wa uweza wake wa uumbaji. “Maana miungu yote ya watu [mataifa] si kitu, lakini BWANA ndiye aliyezifanya mbingu.” Zaburi 96:5. “Mtanifananisha na nani, basi, nipate kuwa sawa naye? Asema yeye aliye Mtakatifu. Inueni macho yenu juu, mkaone; ni nani aliyeziumba hizi.” “Maana BWANA, aliyeziumba mbingu, asema hivi; Yeye ni Mungu; ndiye aliyeziumba dunia na kuifanya;... Mimi ni BWANA, wala hapana mwingine.” Isaya 40:25,26; 45:18. Asema hivi Mtunga Zaburi: “Jueni kwamba BWANA ndiye Mungu; ndiye aliyetuumba, wala hatukujiumba sisi wenyewe.” “Njoni, tuabudu, tusujudu, tupige magoti mbele za BWANA aliyetuumba.” Zaburi 100:3, KJV; 95:6. Na viumbe wale watakatifu wanaomsujudu Mungu katika hali ile ya kimbingu, wanatoa maneno haya kama sababu yao ya kumsujudu yeye: “Umestahili wewe, Bwana wetu na Mungu wetu, kuupokea utukufu na heshima na uweza; kwa kuwa wewe ndiwe uliyeviumba vitu vyote.” Ufunuo 4:11.

Katika Ufunuo 14, wanadamu wanaagizwa kumsujudu Muumbaji huyo; na unabii huo unalifunua wazi kundi ambalo, kama matokeo ya ujumbe huo wa aina tatu, linazishika amri [kumi] za Mungu [Ufu. 14:12]. Mojawapo ya amri hizo [kumi] husonda kidole chake moja kwa moja kwa Mungu kama Muumbaji. Amri ile ya nne hutangaza hivi: “Siku ya saba [Jumamosi] ni Sabato ya BWANA, Mungu wako,... Maana, kwa siku sita BWANA alifanya mbingu, na nchi, na bahari, na vyote vilivyomo, akastarehe siku ya saba [Jumamosi]; kwa hiyo BWANA akaibarikia siku ya Sabato [Jumamosi] akaitakasa.” Kutoka 20:10,11. Kuhusu Sabato, Bwana asema tena kwamba ni “ishara,... mpate kujua ya kuwa mimi ndimi BWANA, Mungu wenu.” Na sababu iliyotolewa ni hii: “Kwani kwa siku sita BWANA alifanya mbingu na nchi; akastarehe kwa siku ya saba [Jumamosi] na kupumzika.” Kutoka 31:17.

“Umuhimu wa Sabato kama kumbukumbu ya uumbaji ni kwamba daima inaeleza sababu ya kweli kwa nini ibada inapaswa kutolewa kwa Mungu” - kwa sababu yeye ndiye Muumbaji, na sisi tu viumbe vyake.” Kwa hiyo, Sabato ni msingi kabisa wa ibada ya Mungu, maana inafundisha kweli hiyo kuu kwa njia ya kuvutia mno, wala hakuna amri nyingine iliyowekwa ambayo inafanya hivyo. Sababu ya kweli ya kumwabudu Mungu, sio kwa ibada ile tu inayofanyika katika siku ya saba [Jumamosi], bali ibada yote, inapatikana katika kuweka tofauti kati ya Muumbaji na viumbe vyake. Ukweli huu mkuu hauwezi kamwe kupitwa na wakati, wala haupaswi kusahuliwa kamwe.” - J. N. Andrews, *History of the Sabbath*, sura ya 27. Lilikuwa ni kusudi la kuuweka ukweli huu daima katika mawazo ya wanadamu, ndiyo maana Mungu aliiweka Sabato katika Edeni; na kadiri ukweli huu kwamba yeye ndiye Muumbaji wetu unavyozidi kuendelea kuwa sababu inayoonyesha kwa nini sisi tunastahili kumsujudu yeye, ndivyo kadiri Sabato itakavyoendelea kuwa ishara na kumbukumbu yake. Laiti kama Sabato [Jumamosi] ingalikuwa imeshikwa na watu wote, mawazo ya mwanadamu na mapenzi yake yangekuwa yameelekezwa kwa Muumbaji wake kama lengo la kicho na ibada yake, wala pasingekuwa kamwe na mwabudu sanamu, wala akanaye kuwa hakuna Mungu, wala kafiri. Kuitunza Sabato ni ishara ya utii wetu kwa Mungu yule wa kweli, “yeye aliyezifanya mbingu na nchi na bahari na chemchemi za maji.” Inafuata kwamba ujumbe ule unaowaamuru wanadamu kumsujudu Mungu na kuzishika amri zake [kumi] utawaamuru kuitunza hasa ile amri ya nne [Kut. 20:8-11].

Kuwatofautisha na wale wazishikao amri [kumi] za Mungu na kuwa na imani ya Yesu, malaika yule wa tatu anasonda kidole chake kwenye kundi jingine, ambalo dhidi ya makosa yao onyo hili zito na la kutisha linatamkwa: “Mtu awaye yote akimsujudu huyo mnyama na sanamu

yake, na kuipokea chapa (alama) katika kipaji cha uso wake [katika fikra zake], au katika mkono [uwajibikaji] wake, yeye naye atakunywa katika mvinyo ya ghadhabu ya Mungu” [Mapigo 7 ya Ufunuo 16; 15:1]. Ufunuo 14:9,10. Tafsiri sahihi ya mifano hiyo iliyotumika hapo ni ya lazima ili kuweza kuelewa ujumbe huo. Ni kitu gani kinachowakilishwa na mnyama, sanamu ya mnyama, chapa (alama) ya mnyama?

Kumtambulisha Joka

Mkondo wa unabii ambao mifano hiyo inapatikana ndani yake unaanzia na Ufunuo 12 na yule joka aliyejaribu kumwagamiza Kristo wakati wa kuzaliwa kwake. Joka huyo anasemekana kuwa ni Shetani (Ufunuo 12:9); yeye ndiye aliyemsukuma Herode kumwua Mwokozi. Lakini kibaraka mkubwa wa Shetani katika kufanya vita dhidi ya Kristo na watu wake katika kipindi kile cha karne zile za kwanza za Kipindi cha Kikristo ilikuwa ni ile Dola ya Kiroma, ambayo ndani yake upagani ulikuwa ndiyo dini yake iliyoenea kote. Hivyo, japokuwa kimsingi *Joka* anamwakilisha *Shetani*, kwa maana ile ya pili, huyo [Joka] ni ishara ya *Roma ya Kipagani*.

Katika Sura ya 13 (fungu la 1 hadi la 10) anaelezwa mnyama [ufalme/mfalme – Dan. 7:17] mwingine, aliyekuwa “mfano wa chui,” ambaye *Joka* huyo alimpa “nguvu zake na kiti chake cha enzi na uwezo mwingi.” Mfano huo, kama walivyoamini Waprotestanti wengi sana, huwakilisha *Upapa*, ambao ulirithi nguvu na kiti cha enzi na uwezo uliokuwa umeshikiliwa kwanza na Dola ya Roma ya Kale. Kwa habari ya mnyama huyo mfano wa chui inatangazwa hivi: “Naye akapewa kinywa cha kunena *maneno makuu*, na *makufuru*.... Akafunua kinywa chake amtukane Mungu, na kulitukana jina lake, na maskani yake, nao wakaaao mbinguni. Tena akapewa kufanya vita na watakatifu na kuwashinda, akapewa uwezo juu ya kila kabila na jamaa na lugha na taifa [fungu la 5 hadi la 7, KJV]. Unabii huo, ambao unalandana karibu sana na maelezo ya ile *Pembe Ndogo* ya Danieli 7, pasipo shaka lo lote unasonda kidole chake kwa *Upapa*.

“Akapewa uwezo wa kufanya kazi yakemiezi *arobaini na miwili*” [fungu la 5]. Naye nabii asema hivi, “Nikaona kimoja cha vichwa vyake [watawala wake – Ufu. 17:9,10] kana kwamba kimetiwa jeraha la mauti” [fungu la 3]. Na tena asema hivi: “Mtu akichukua mateka, atachukuliwa mateka. Mtu akiua kwa upanga, atauawa kwa upanga” [fungu la 10]. Miezi ile *arobaini na miwili* [miezi 42 x siku 30 = 1260 siku/miaka] ni sawa na “nyakati na nusu wakati” [Ufu. 12:14; Dan. 7:25], yaani, sawa na miaka mitatu na nusu ya Danieli 7 [miaka 3 _ x siku 360 = siku/miaka 1260] - yaani, hicho ni kipindi ambacho mamlaka ya papa ingewatesa watu wa Mungu. Kipindi hicho, kama ilivyoielezwa katika Sura zilizotangulia, kilianza na upapa uliposhika hatamu za utawala wa dunia (papal supremacy) katika mwaka ule wa 538 B.K., nacho kilikoma mwaka ule wa 1798 [1798 – 538 = miaka 1260]. Wakati ule papa [Pius wa VI] alichukuliwa mateka na jeshi la Kifaransa [lililoongozwa na Jenerali Berthier], hapo ndipo mamlaka ile ya kipapa ilipotiwa jeraha lake la mauti [ilipoteza uwezo wake wa kuitawala dunia – Ufu. 17:18], tena likawa limetimizwa neno hili lililotabiriwa, “Mtu akichukua mateka [fungu la 7 - akiwafunga na kuwaua watakatifu – Dan. 11:32-35], atachukuliwa mateka.”

Kutokea kwa Mamlaka Mpya

Mpaka hapo mfano mwingine unaletwa kwetu. Asema hivi huyo nabii: “Kisha nikaona mnyama [ufalme – Dan. 7:17] mwingine, akipanda juu katika nchi [mahali pasipokuwa na watu au walipo wachache, kinyume cha bahari/maji mengi]; naye alikuwa na pembe mbili mfano wa mwana-kondoo.” Fungu la 11. Mambo yote mawili, yaani mwonekano wa mnyama huyo na jinsi alivyotoka huonyesha kwamba taifa linalowakilishwa naye halifanani na yale yaliyoelezwa katika mifano iliyotangulia. Falme zile kuu zilizotawala ulimwengu huu zilionyeshwa kwa nabii Danieli kama wanyama wakatili wanaokamata mawindo [wanaoteka nyara], waliotokea wakati zile “pepo nne za mbinguni [vita] zili[po]vuma kwa nguvu juu ya bahari kubwa.”

Danieli 7:2. Katika Ufunuo 17 malaika alifafanua kwamba maji (bahari) yale yaliwakilisha “jamaa na makutano na mataifa na lugha.” Ufunuo 17:15. Pepo ni mfano wa vita. Pepo nne za mbinguni zilizovuma kwa nguvu juu ya bahari kubwa huwakilisha matukio ya kutisha ya ushindi vitani na mapinduzi ambayo kwayo falme zile zilijitwalia mamlaka yake.

Lakini mnyama [ufalme] yule mwenye pembe mbili alionekana “akipanda juu kutoka katika nchi.” Badala ya [ufalme ule] kuzipindua mamlaka zile nyingine ili kujiimarisha, taifa lililowakilishwa hivyo ni lazima litokee katika nchi isiyokaliwa na watu na kukua taratibu na kwa amani. Basi, lisingeweza kutokea miongoni mwa mataifa yanayopigana ya Ulimwengu ule wa Zamani [Ulaya] ambayo yana msongamano wa watu - yaani, lisingetokea katika bahari ile iliyochafuka ya “jamaa na makutano na mataifa na lugha.” Ni lazima litafutwe katika Kontinenti la Magharibi.

Je, ni taifa gani la Ulimwengu Mpya [Amerika] lililokuwa linatokea na kujitwalia mamlaka yake, likitoa matumaini ya kuwa na nguvu na ukuu, na kuyavuta mawazo ya ulimwengu mzima? Matumizi ya mfano huo hayakaribishi hoja yo yote. Taifa moja, na moja tu, linatimiza maelezo yote ya unabii huo. Unasonda kidole chake bila kukosea kwa Marekani (U.S.A.). Tena na tena wazo hilo, karibu kwa kutumia maneno yale yale kabisa ya mwandishi huyo mtakatifu, yametumika bila kutambua na mnenaji na mwanahistoria aliyeleza kutokea na kukua kwa taifa hilo. Mnyama [ufalme] yule alionekana “akipanda juu kutoka katika nchi;” na kufuatana na wafasiri, neno hili “kupanda juu” lililotumika hapo maana yake ikichukuliwa neno kwa neno ni “kukua au kuchipua kama mmea.” Na, kama mlivyokwisha kuona, taifa hilo ni lazima litokee katika nchi ambayo haijapata kukaliwa na watu siku za nyuma. Mwandishi mmoja maarufu, akieleza kutokea kwa Marekani (U.S.), anazungumza juu ya “*siri ya kupanda kwake juu kutoka mahali pa ukiwa,*” tena anasema hivi: “Kama *mbegu iliyo kimya* tulikua na kuwa dola.” - G. A. Townsend, *The New World Compared With the Old*, ukurasa 462. Jarida la Ulaya katika mwaka ule wa 1850 liliongelea juu ya Marekani (U.S.) kama dola ya ajabu ambayo ilikuwa “inajitokeza,” “katikati ya ukimya wa nchi ile, na kuongezeka nguvu zake na fahari yake kila siku.” - *The Dublin Nation*. Edward Everett - katika hotuba yake rasmi juu ya wale Wasafiri Waanzilishi wa Taifa hili, alisema: “Je! walitafuta mahali pa utulivu, pasipochukiza kwa kutojulikana kwake, na palipo salama kwa umbali wake, ambapo kanisa lile dogo la Leyden lingeweza kuufurahia uhuru wake wa dhamiri? Angalieni *maeneo hayo makubwa sana* ambayo juu yake, kwa *ushindi wa amani*,... wamezibeba bendera zao za msalaba!” - Hotuba iliyotolewa pale Plymouth, Massachusetts, Des. 22, 1824, ukurasa wa 11.

“Naye alikuwa na pembe mbili mfano wa mwana-kondoo.” Pembe mfano wa mwana-kondoo huonyesha ujana, kutokuwa na hatia, na upole, mambo hayo yaliwakilisha vizuri tabia ya Marekani (U.S.) ilipoonyeshwa mbele ya nabii huyo kama i“kipanda juu” katika mwaka ule wa 1798. Miongoni mwa wakimbizi wa Kikristo waliokimbilia Amerika kwa mara ya kwanza na kutafuta kimbilio lao mbali na mateso ya wafalme na roho ya kutoivumilia dini yao ambayo makasisi wale walikuwa nayo, walikuwamo wengi waliodhamiria kuanzisha serikali yao juu ya msingi mpana wa *Uhuru wa Dini* na *Uhuru wa Serikali*. Maoni yao yalipata nafasi katika lile *Tangazo la Uhuru*, ambalo linaweka mbele ukweli usemao kwamba “watu wote wameumbwa sawa,” tena wamepewa haki isiyoweza kuondolewa kwao ya kuwa na “maisha yao, uhuru, na kuitafuta furaha yao.” Tena Katiba ya Nchi inawahakikishia wananchi haki ya kuwa na serikali yao wenyewe, imeweka nafasi ya kuwa na wawakilishi walioteuliwa kwa kura ya wengi, ili kutunga na kuzisimamia sheria za nchi. Uhuru wa imani ya dini pia ulitolewa, kila mtu akiruhusiwa kumwabudu Mungu kulingana na matashi ya dhamiri yake. *Ujamhuri* na *Uprotestanti* [pembe zile mbili] zikawa ndizo kanuni za msingi za Taifa hilo. Kanuni hizo ndiyo siri ya uwezo na usitawi wake. Wale waliokandamizwa na kukanyagwa chini katika Ulimwengu wote wa Kikristo wameigeukia nchi hiyo kwa shauku na matumaini. Mamilioni wamezitatuta pwani zake, na Marekani (U.S.) imepanda juu na kuwa miongoni mwa mataifa yenye nguvu sana ya ulimwengu.

Tofauti Dhahiri Sana

Lakini yule mnyama [ufalme] mwenye pembe mbili kama mwana-kondoo “akanena kama joka. Naye atumia uwezo wote wa mnyama [mfalme] yule wa kwanza mbele yake. Naye aifanya dunia na wote wakaa ndani yake wamsujudu mnyama [mfalme yule] wa kwanza, ambaye jeraha lake la mauti *lilipona*.... Akiwaambia wale wakaa juu ya nchi kumfanyia sanamu ya [mfano wa] yule mnyama [mfalme], aliyekuwa na jeraha la mauti naye akaishi [upapa].” Ufunuo 13:11-14.

Pembe zile mfano wa mwana-kondoo na sauti ile ya joka katika mfano huo huonyesha tofauti dhahiri iliyopo kati ya maneno linayosema na matendo ya taifa hilo lililowakilishwa kwa njia hiyo. Kule “*kunena*” kwa taifa hilo ni utendaji wa mamlaka yake ya kutunga sheria [Bunge] na mahakama. Kwa utendaji kama huo litasema uongo dhidi ya kanuni zile za uhuru na amani ambazo limezitoa kama msingi wa sera zake. Utabiri kwamba litanena “kama joka” na ku“tumia uwezo wote wa mnyama [mfalme] yule wa kwanza” hutabiri waziwazi juu ya kukuzwa kwa roho ile ya kutovumilia imani ya wengine na kuwatesa, ambayo ilidhihirishwa na mataifa yale yaliyowakilishwa na joka na mnyama [mfalme] yule mfano wa chui. Na usemi huo kwamba mnyama [ufalme] mwenye pembe mbili “aifanya dunia na wote wakaa ndani yake wamsujudie mnyama [mfalme] yule wa kwanza” [upapa] huonyesha kwamba mamlaka ya taifa hilo itatumika katika *kulazimisha kisheria uadhimishaji wa aina fulani*, tendo ambalo litakuwa ni kuusujudia huo upapa.

Kutokufuata Utaratibu

Tendo kama hilo moja kwa moja litakuwa kinyume na kanuni za serikali hiyo, kinyume na taasisi zake za pekee zilizo huru, kinyume na maneno yake mazito yaliyo katika Tangazo la Uhuru, na kinyume na Katiba ya Nchi. Waasisi wa Taifa hilo kwa hekima walijitahidi sana kuweka kinga dhidi ya kuitumia mamlaka [serikali] ya kidunia kwa upande wa kanisa, pamoja na matokeo yake yasiyoepukika - yaani, kutovumilia imani ya wengine na kuwatesa. Katiba ya Nchi hiyo inaweka sharti kwamba “Bunge la Marekani (Congress) halitatunga sheria yo yote inayohusu dini, au kupiga marufuku uendeshaji huru wa dini hiyo,” na ya kwamba “hakuna kipimo cho chote cha kidini kitakachotakiwa kama sifa ya kukalia cheo cho chote cha umma chenye amana katika nchi ya Marekani (U.S.). Ni kwa ukiukaji tu usio na haya wa kinga hizo zilizowekwa kwa ajili ya uhuru wa taifa hilo yanaweza kulazimishwa kisheria na mamlaka ya serikali maadhimisho yawayo yote ya kidini. Lakini mageuzi yaliyoletwa na kitendo kama hicho si makubwa kuliko ule mfano wenyewe. Ni yule mnyama [ufalme] mwenye pembe kama za mwana-kondoo - ambaye kwa maneno yake ni safi, mpole, wala hana madhara yo yote - ambaye atanena kama joka.

“Akiwaambia wakaa juu ya nchi [akiwaomba kidemokrasia wananchi wa Marekani] Wamfanyie sanamu [mfano] yule mnyama [mfalme papa].” Hapo unawakilishwa waziwazi *mfumo wa serikali* ambao mamlaka yake ya kutunga sheria [Bunge] inawawakilisha wananchi [demokrasia], ushahidi huo ni dhahiri kabisa kwamba Marekani (U.S.) ndilo taifa linalotajwa katika unabii huo.

Lakini, je! “sanamu ya mnyama” ni nini? tena itaundwaje? Sanamu hiyo inaundwa na mnyama yule mwenye [ufalme ule wenye] pembe mbili [Marekani], tena ni sanamu *kwa* [ajili ya] huyo mnyama [mfalme papa]. Pia inaitwa sanamu *ya* mnyama [mfalme papa]. Basi, ili kujua jinsi sanamu hiyo ilivyo na jinsi itakavyoundwa ni lazima sisi tujifunze tabia halisi za yule mnyama [mfalme papa] mwenyewe - yaani, [tujifunze tabia za] upapa.

Kanisa lile la mwanzo lilipoingia katika ufisadi kwa kuiacha injili rahisi na kupokea taratibu za ibada ya kishenzi [kipagani] pamoja na desturi zake, lilipoteza Roho na uweza wa Mungu; na ili lipate kuzitawala dhamiri za watu [liwazuie watu kumwabudu Mungu wanavyotaka], liliomba

msaada kutoka kwa mamlaka [serikali] ya kidunia. Matokeo yake yakawa huo upapa, yaani, kanisa lililoitawala mamlaka ya serikali na kuitumia kuendeleza makusudi yake, hasa kwa ajili ya kuuadhibu “uzushi” [Uroma unayahesabu mafundisho safi ya Biblia kama ni uzushi, yaani, uongo mtupu]. Ili Marekani (U.S.) ipate kuiunda sanamu hiyo ya mnyama [mfumo huo wa utawala unaofanana na upapa, yaani, mtu mmoja kuvaa kofia mbili – dini na serikali], ni *lazima mamlaka ile ya kidini* [ya Kiprotestanti] *iitawale kabisa serikali ya kiraia* kiasi kwamba mamlaka ya serikali itatumiwa pia na kanisa [la Kiprotestanti] kutimiza makusudi yake [kama vile papa alivyofanya].

Wakati wo wote ule kanisa lipatapo mamlaka ya kiserikali, linayatumia kwa ajili ya kuwaadhibu wale wasiokubaliana na mafundisho yake ya dini. Makanisa ya Kiprotestanti yaliyozifuata nyayo za Roma kwa njia ya kushirikiana na mamlaka [serikali] za kidunia yamedhihirisha tamaa yao inayofanana na ile [ya Roma] kwa kuuwekea mipaka uhuru wa dhamiri ya mtu [yaani, kumlazimisha mtu kuamini kile tu wanachotaka aamini kinyume na vile dhamiri yake inavyotaka]. Mfano wa jambo hilo ni yale mateso yaliyoendelea kwa muda mrefu sana ambayo yalifanywa na Kanisa la Anglikana (Church of England) kwa wale waliokataa kukubaliana na mafundisho yake ya dini. Katika kipindi chote cha karne ile ya kumi na sita na kumi na saba, maelfu ya wale waliozikataa baadhi ya kawaida za ibada za Kanisa la Anglikana walilazimishwa kuyakimbia makanisa yao, na wengi wao, wachungaji kwa walei, walikabiliwa na adhabu ya kutozwa faini, kufungwa, kuteswa vibaya sana, na kuuawa kama wafia dini.

Uasi Unaongoza Njia

Ulikuwa ni uasi ulioliongoza kanisa lile la kwanza [Roma] kuomba msaada kwa serikali ya kiraia, na jambo hilo lilitayarisha njia ya kuukuza upapa - yaani, yule mnyama [mfalme papa]. Alisema hivi yule Paulo: “Usipokuja” ule “ukengeufu [kuanguka kutoka katika ile kweli – Yn. 17:17; Zab. 119:142; Dan. 8:12]; akafunuliwa [akafichuliwa] yule *mtu wa dhambi* (man of sin)” [yeye si mtakatifu kama anavyojiita]. 2 Wathesalonike 2:3. Kwa hiyo, uasi ndani ya kanisa [la Kiprotestanti la Marekani] utatayarisha njia ya kuundwa kwa sanamu ya mnyama [mfumo wa serikali ya Kiprotestanti ya Marekani unaofanana na ule wa upapa – mtu mmoja kuvaa kofia mbili].

Biblia inatangaza kwamba kabla ya marejeo yake Bwana patakuwa na hali ya kushuka katika mambo ya kidini kama ile iliyotokea katika karne zile za kwanza. “Siku za mwisho kutakuwako nyakati za hatari. Maana watu watakuwa *wenye kujipenda wenyewe*, wenye kupenda fedha, wenye kujisifu, wenye kiburi, wenye kutukana, wasiotii wazazi wao, wasio na shukrani, wasio safi, wasiowapenda wa kwao, wasiotaka kufanya suluhu, wasingiziaji, wasiojizua, wakali, *wanaowadharau walio wema* [KJV], wasaliti, wakaidi, wenye kujivuna, *wapendao anasa kuliko kumpenda Mungu*; *wenye mfano wa utauwa*, lakini wakikana nguvu zake.” 2 Timotheo 3:1-5. “Basi Roho anena waziwazi ya kwamba nyakati za mwisho wengine *watajitenga na imani*, wakisikiliza roho zidanganyazo, na mafundisho ya mashetani.” 1 Timotheo 4:1. Shetani atatenda kwa “madanganyo yote ya udhalimu.” Ndipo wale wote ambao “hawakukubali kuipenda [kuishi kulingana na] ile kweli [Yn. 17:17; Zab. 119:142], wapate kuokolewa,” wataachwa ili waipokee ile “nguvu ya upotevu, wauamini uongo [mafundisho potofu].” 2 Wathesalonike 2:9-11. Hali hiyo ya uovu itakapofikiwa, matokeo yale yale yatafuata kama vile yalivyokuwa katika karne zile za mwanzo.

Tofauti kubwa katika itikadi inayoonekana katika makanisa ya Kiprotestanti huangaliwa na wengi kama ndio ushahidi kwamba juhudi yo yote ya kulazimisha umoja [muungano wa makanisa] haiwezi kufanyika. Lakini, basi, kwa miaka mingi pamekuwapo na hisia yenye nguvu, tena inayoendelea kukua, ndani ya makanisa yale yaliyo na imani ya Kiprotestanti, ambayo inapendelea kuwapo na muungano [wa makanisa] uliojengwa juu ya msingi wa mafundisho ya dini yanayokubaliwa na wote. Kujipatia muungano [wa makanisa] kama huo, mdahalo [mjadala] wa mafundisho yale ambayo wote hawakubaliani nayo - haidhuru yawe ni mafundisho ya maana jinsi gani kwa mtazamo wa Biblia - hauna budi kuachwa kwa lazima.

Chalesi Biicha (Charles Beecher), katika hotuba yake ya mwaka wa 1846, alitangaza kwamba huduma ya “madhehebu za Kiinjili za Kiprotestanti” sio tu kwamba “haijajengwa kuanzia chini kwenda juu kwa kutumia shinikizo kubwa linalotokana na hofu ya kibinadamu tu, bali kwamba wanaishi, wanakwenda, na kuvuta pumzi yao wakiwa katika hali chafu kabisa ya mambo, kila saa wakiitetea tabia yao iliyo mbaya sana ili kuinyamazisha ile kweli, na kuipigia magoti mamlaka ile ya uasi. Je, hiyo haikuwa ndiyo njia ya mambo yalivyokwenda kwa Roma? Je, sisi hatuishi maisha yake [Roma] tena? Tena, je! tunaona nini mbele yetu hivi sasa? Je, ni kikao kingine cha baraza la watu wote! Mkutano wa dini mwingine wa kufanya mapatano! Hivi huu ni Muungano wa Kiinjili, na itikadi (creed) ya ulimwengu wote!” - Hotuba juu ya “Biblia ni Itikadi Inayotosha,” ilitolewa pale Fort Wayne, Indiana, Feb. 22, 1846. Jambo hilo litakapopatikana, basi, itahitaji kuchukua hatua moja tu ya kutumia nguvu katika juhudi ya kujipatia umoja kamili [muungano kamili wa makanisa] ulio thabiti.

Makanisa makuu ya Marekani yakiungana katika vipengele kama hivyo vya mafundisho ya dini wanavyokubaliana navyo wote, yatakapoishawishi serikali [ya Marekani] kuzitungia sheria Bungeni amri zao na kuzipa msaada wa fedha [ruzuku] taasisi zao, hapo ndipo Amerika ya Kiprotestanti itakapokuwa imeunda sanamu ya utawala ule msonge wa kidini wa Roma [sanamu ya mnyama], na matokeo yake yasiyoepukika yatakuwa ni kutoa adhabu kali kwa msaada wa serikali dhidi ya wale wasiokubaliana na mafundisho yao ya dini.

Mnyama na Sanamu Yake

Mnyama yule mwenye [ufalme ule wenye] pembe mbili “awafanya [awalazimisha] wote, wadogo kwa wakubwa, na matajiri kwa maskini, na walio huru kwa watumwa, watiwe chapa (alama) katika mkono wao wa kuume, au katika vipaji vya nyuso zao; tena kwamba mtu awaye yote *asiweze kununua wala kuuza*, isipokuwa ana chapa (alama) ile, yaani, jina la mnyama [mfalme] yule, au hesabu ya jina lake.” Ufunuo 13:16,17. *Onyo* la malaika yule wa tatu ni hili: “Mtu awaye yote akimsujudu huyo *mnyama* [mfalme papa] na *sanamu yake* [Uprotestanti Asi uliojiunga na Roma], na kuipokea chapa (alama) katika kipaji cha uso wake [katika fikra zake], au katika mkono [utendaji] wake, yeye naye atakunywa katika mvinyo ya ghadhabu ya Mungu” [atapigwa na Mapigo yale 7 ya Ufunuo 16; 15:1]. Yule “mnyama” [mfalme] aliyetajwa katika ujumbe huo, ambaye kumsujudu kutalazimishwa na mnyama yule mwenye pembe mbili [Marekani], ni wa kwanza, au ni yule mnyama mfano wa chui wa Ufunuo 13 - yaani, ni upapa. “Sanamu ya mnyama” huwakilisha mfumo ule wa Uprotestanti Asi utakaojitokeza wakati ule makanisa ya Kiprotestanti yatakapoomba msaada toka kwa mamlaka ya serikali kwa ajili ya kuyatungia sheria Bungeni mafundisho yao ya dini. “Alama (Chapa) ya Mnyama [mfalme papa]” bado haijafafanuliwa.

Baada ya onyo hilo dhidi ya kumsujudu huyo mnyama [mfalme papa] na sanamu yake [Uprotestanti Uliokasi mafundisho ya Biblia], unabii huo unatangaza hivi: “Hapa ndipo penye subira ya watakatifu, hao *wazishikao amri* [kumi] *za Mungu*, na imani ya Yesu” [Ufu. 14:12]. Kwa kuwa wale wazishikao amri [kumi] za Mungu wanatofautishwa kwa njia hiyo na wale wanaomsujudu mnyama [mfalme papa] na sanamu yake [Uprotestanti Asi] na kupokea chapa (alama) yake, inafuata ya kwamba kule kuishika Sheria ya Mungu [Amri Kumi], kwa upande mmoja, na kuivunja, kwa upande ule wa pili, kutaweka tofauti kati ya wale wanaomsujudu Mungu na wale wanaomsujudu mnyama [mfalme papa – 2 The. 2:4].

Tabia ya pekee ya mnyama [mfalme] huyo, na kwa hiyo, ya sanamu yake, ni ile ya *kuzivunja amri* [kumi – Yak. 2:10-12] *za Mungu*. Asema hivi Danieli kuhusu *Pembe ile Ndogo* [mfalme yule – Dan. 7:24], yaani, upapa: “Naye *ataazimu kubadili majira na Sheria* [Amri Kumi].” Danieli 7:25. Naye Paulo aliipa jina mamlaka iyo hiyo [ya papa] kuwa ni “*mtu wa dhambi*” (man of sin) [si mtakatifu kama anavyojiita – amebadili Amri Kumi na kusababisha ulimwengu wote kutenda dhambi pasipo kujua – 1 Yoh. 3:4, AJKK], ambaye alitarajiwa kujiinua mwenyewe juu ya Mungu [2 The. 2:4]. Unabii huo mmoja unaukamilisha ule mwingine. Ni kwa njia peke yake ya kuibadili Sheria ya Mungu [Amri Kumi] upapa ungeweza kujitukuza

[kujiweka] wenyewe juu ya Mungu; mtu ye yote ambaye, hali akijua, ataitunza Sheria [Amri Kumi] hiyo iliyobadilishwa, atakuwa anaipa heshima kubwa mno isiyo na kifani mamlaka hiyo [ya papa] ambayo ilifanya badiliko hilo. Tendo kama hilo la kutoa *utii* kwa sheria zile zilizowekwa na papa lingekuwa ni *alama (chapa) ya utii kwa papa* badala ya kumtii Mungu.

Upapa umefanya jaribio la kuibadili Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. Amri ile ya pili inayokataza ibada ya sanamu [Kut. 20:4-6], imeondolewa kabisa katika Sheria hiyo [Amri hizo Kumi], na amri ile ya nne [Kut. 20:8-11] imebadilishwa mno [katika Katekisimu zao au Misale] kiasi cha kuidhinisha utunzaji wa siku ya kwanza [Jumapili] badala ya ile ya saba [Jumamosi] kama siku ya Sabato. Lakini wafuasi wa papa, kama sababu yao ya kuiacha amri ile ya pili, wanasisitiza kwamba sio ya lazima, kwamba imo katika amri ile ya kwanza, na ya kwamba wao wanafundisha Sheria hiyo [Amri hizo Kumi] sawasawa kabisa kama Mungu alivyokusudia ipate kueleweka kwa watu. Kwamba hilo sio lile badiliko alilolitabiri yule nabii [Danieli 7:25]. Hapo badiliko la makusudi kabisa, lililodhamiriwa linaelezwa: “Naye *ataazimu* [atanuia] kubadili majira [siku] na Sheria [Amri Kumi].” Badiliko lililofanyika katika amri ile ya nne hutimiza unabii huo kabisa. Kwa ajili ya badiliko hilo mamlaka peke yake inayodaiwa ni ile ya kanisa. Hapo mamlaka hiyo ya papa inajiweka yenyewe waziwazi juu ya Mungu.

Ishara ya Uweza wa Uumbaji

Wakati wale wanaomsujudu Mungu watatambulikana kwa njia ya pekee kwa kuitunza amri ile ya nne [Kut. 20:8-11; 31:16,17; Eze. 20:12,20], - kwa kuwa hiyo ndiyo ishara ya uweza wake wa uumbaji, tena ni ushuhuda wa madai yake juu ya mwanadamu ili amche na kumsujudu yeye, - wale wanaomsujudu yule mnyama [mfalme papa] watatambulikana kwa juhudi zao za kuivunjilia mbali kumbukumbu hiyo ya Muumbaji, wakiitukuza siku ile [ya Jumapili] iliyowekwa na Roma. Ilikuwa ni kwa ajili ya hiyo Jumapili upapa, kwa mara yake ya kwanza, ulipotoa madai yake yaliyojaa majivuno makuu (Angalia Nyongeza 21 mwisho); na utumiaji wake wa mamlaka ya serikali kwa mara ya kwanza ulikuwa na madhumuni ya kulazimisha kwa kutumia nguvu za dola uadhimishaji wa Jumapili kama “Siku ya Bwana.” Lakini Biblia inasonda kidole chake kwenye siku ile ya saba [Jumamosi], wala sio kwenye ile ya kwanza [Jumapili] kama Siku ya Bwana [Ufu. 1:10; Mt. 12:8,12]. Alisema hivi Kristo: “Basi Mwana wa Adamu [Kristo] ndiye Bwana [Yehova] wa Sabato pia.” Amri ile ya nne hutangaza hivi: “Siku ya saba [Jumamosi] ni Sabato ya BWANA (YEHOVA)” [sio ya Wayahudi kama wasemavyo viongozi wa dini – Kut. 20:10]. Na kupitia kwa nabii Isaya Bwana anaiita siku hiyo:

“Siku ya utakatifu wangu.” Marko 2:28; Isaya 58:13.

Madai yanayotolewa mara kwa mara sana yasemayo kwamba Kristo aliibadili Sabato yanakanushwa na maneno yake menyewe. Katika Hotuba yake aliyoitoa katika Mlima ule wa Mizeituni alisema hivi: “Msidhani [viongozi wa dini wengi sana wanadhani] ya kuwa nalikuja kuitangua [kuifutilia mbali] torati [Sheria ya Amri Kumi] au manabii; la, sikuja kutangua [kufutilia mbali], bali kutimiliza [kutekeleza]. Kwa maana, amin, nawaambia, Mpaka mbingu na nchi zitakapoondoka [je! zimeondoka hivi sasa?] yodi moja [,] wala nukta moja [,] ya torati [Amri Kumi – Kut. 20:3-17] haitaondoka, hata yote yatimie. Basi mtu ye yote atakayeivunja amri moja katika hizi zilizo ndogo na kuwafundisha watu hivyo [kuwaambia haina maana] ataitwa mdogo kabisa katika ufalme wa mbinguni; bali mtu atakayezitenda [Amri zote Kumi] na kuzifundisha, huyo ataitwa mkubwa katika ufalme wa mbinguni.” Mathayo 5:17-19.

Ni ukweli unaokubaliwa na Waprotestanti kwamba Maandiko hayatoi idhini yo yote ya kuibadili Sabato [Jumamosi]. Jambo hilo limeelezwa waziwazi katika vitabu vilivyotolewa na Chama cha Vijizuu cha Kiamerika (American Tract Society) na Umoja wa Kiamerika wa Shule ya Jumapili (American Sunday School Union). Kimojawapo cha vijitabu hivyo hukiri kwamba

“upo ukimya kabisa wa Agano Jipya kwa habari ya amri iwayo yote iliyo wazi kuhusu sabato hiyo [yaani, Jumapili, siku ya kwanza ya juma] au kuwapo kwa kanuni zilizo wazi za utunzaji wake.” - George Elliot, *The Abiding Sabbath*, uk. 184.

Kingine husema hivi: “Mpaka wakati wa kufa kwake Kristo, hakuna badiliko lo lote lililofanyika kwa siku hiyo;” tena, “kwa kadiri kumbukumbu inavyoonyesha, wao [Mitume wale] hawakutoa ... amri yo yote iliyo dhahiri inayoamuru kuiachilia mbali Sabato ile ya siku ya saba [Jumamosi], na kuitunza Sabato ile katika siku ya kwanza ya juma.” - A. E. Waffle, *The Lord's Day*, kurasa 186-188.

Wakatoliki wa Roma wanakiri kwamba *badiliko hilo la Sabato* [Jumamosi] *lilifanywa na kanisa lao*, nao wanatangaza kwamba Waprotestanti kwa njia ya kuiadhimisha Jumapili wanaitambua mamlaka yao [Roma]. Katika *Katekismu ya Kikatoliki ya Dini ya Kikristo* (Catholic Catechism of Christian Religion), ikijibu swali kuhusu siku gani inayopaswa kutunzwa kwa kuitii amri ile ya nne [Kut. 20:8-11], usemi huu umetolewa: “Katika kipindi kile cha Sheria ya zamani [Amri Kumi], Jumamosi ilikuwa ndiyo siku iliyokuwa imetakaswa; lakini *kanisa* [la Roma], likiwa limepewa agizo na Yesu Kristo, na kuongozwa na Roho wa Mungu, *limeiweka Jumapili mahali pa Jumamosi*; hivyo tunaitakasa sasa ile ya kwanza [Jumapili], sio siku ile ya saba [Jumamosi]. Jumapili humaanisha, na hivi sasa ni, Siku ya Bwana.”

Kama ishara ya mamlaka ya Kanisa Katoliki, waandishi wengi ambao ni wafuasi wa papa wanalitaja “tendo lile hasa la kuibadili Sabato [Jumamosi] kuwa Jumapili, yaani, tendo lile wanalolikubali Waprotestanti;... kwa sababu kwa kuitunza Jumapili, wanaukubali uwezo wa kanisa wa kuamuru sikukuu, na kuwaamuru wawe chini ya dhambi.” - Henry Tuberville, *An Abridgment of the Christian Doctrine*, ukurasa 58. Maana yake ni nini, basi, badiliko hilo la Sabato [Jumamosi], kama sio ile *ishara* au *alama* ya mamlaka ya Kanisa la Roma - yaani, “*Alama (Chapa) ya Mnyama*” [Alama ya mfalme papa]?

Madai ya Ukuu Kuliko Wote

Kanisa hilo la Roma halijalitupilia mbali dai lake la ukuu kuliko wote; na ulimwengu pamoja na makanisa ya Kiprotestanti wanapoikubali sabato iliyowekwa nalo [Jumapili], na kuikataa Sabato ya Biblia [Jumamosi], wanalikubali kabisa dai hilo [la ukuu wake papa kuliko wote]. Wanaweza kutoa madai yatokanayo na *mapokeo* pamoja na yale ya *Mababa* kwa badiliko hilo; lakini kwa kufanya hivyo wanaipuuza kanuni ile ile hasa ambayo inawatenga mbali na Roma - isemayo kwamba, *Biblia, na Biblia peke yake*, hiyo ndiyo dini ya Waprotestanti.” Mfuasi wa papa anaweza kuwaona [hao Waprotestanti] kuwa wanajidanganya wenyewe, kwa makusudi mazima wakifumba macho yao wasiuone ulivyo ukweli wa suala hilo [Eze. 22:26]. Tapo [kundi] lile linalotaka utunzaji wa Jumapili ulazimishwe kisheria, kadiri linavyozidi kupata upendeleo [machoni pa watu wengi], [mfuasi huyo wa papa] anashangilia, akiwa na hakika kuwa hatimaye [Jumapili hiyo] itauleta Ulimwengu wote wa Kiprotestanti chini ya bendera ya Roma.

Waroma wanatangaza kwamba “utunzaji wa Jumapili unaofanywa na Waprotestanti ni *kuisujudu* mamlaka ya Kanisa [Katoliki], wakiwa wanajipinga wenyewe.” - Mgr. Segur, *Plain Talk About the Protestantism of Today*, ukurasa 213. Kulazimisha utunzaji wa Jumapili kwa upande wa makanisa ya Kiprotestanti ni kuwalazimisha watu kuusujudu upapa - yaani, kumsujudu yule mnyama [mfalme]. Wale ambao hali wanayaelewa madai ya amri ile ya nne [Kut. 20:8-11], wanachagua kuitunza ile ya uongo badala ya Sabato ya kweli kwa njia hiyo wanaisujudu [wanaitii] mamlaka ile [ya Roma] ambayo peke yake ndiyo inayowaamuru kuitunza. Lakini katika tendo lilo hilo la kulazimisha wajibu wa kidini kwa kutumia mamlaka ya serikali ya kidunia, makanisa hayo yenyewe yataweza kuiunda sanamu ya mnyama; kwa hiyo, kulazimisha utunzaji wa Jumapili kisheria katika nchi ya Marekani kutakuwa ni kulazimisha kisheria kumsujudu yule mnyama [mfalme papa] na sanamu yake [Uprotestanti Asi].

Lakini, basi, Wakristo wale wa vizazi vilivyopita waliitunza Jumapili wakidhani kwamba kwa kufanya vile walikuwa wanaitunza Sabato ile ya Biblia; tena hata sasa wamo Wakristo wa kweli katika kila kanisa, bila kuibagua jumua ya Kikatoliki ya Roma, ambao kwa unyofu wao wa moyo wanaamini kwamba Jumapili ni ile Sabato iliyowekwa na Mungu. Mungu analikubali kusudi lao litokanalo na unyofu wao wa moyo na uaminifu wao mbele zake. *Lakini utunzaji huo wa Jumapili utakapolazimishwa kwa sheria iliyotungwa na Bunge, na ulimwengu wote utakapokuwa umepewa mwanga kuhusu Sabato ya kweli inayowafunga watu wote*, hapo ndipo *ye yote yule atakayeivunja amri hiyo ya Mungu, ili kuitii amri ile isiyokuwa na mamlaka ya juu kuliko yale ya Roma, kwa njia hiyo atakuwa anaiheshimu Roma kuliko Mungu*. Atakuwa anaisujudu Roma pamoja na mamlaka ile inayoitungia [Jumapili] sheria Bungeni ili kulazimisha [utunzaji wa] siku ile iliyowekwa na Roma. Mtu huyo anamsujudu mnyama [mfalme papa] na sanamu yake [Uprotestanti Asi]. Wakati ule wanadamu watakapoikataa katakata siku ile aliyoitangaza Mungu kwamba ni ishara ya mamlaka yake, na mahali pake kuiheshimu ile iliyochaguliwa na Roma kama ishara ya ukuu wake usio na kifani, kwa njia hiyo *wataipokea alama ya utii wao kwa Roma - yaani, watapokea ile "Alama (Chapa) ya Mnyama"* [Alama ya mfalme papa]. Tena jambo hilo halitakuwa hivyo mpaka suala hilo litakapokuwa limewekwa mbele ya watu wote kwa wazi, nao watafikishwa mahali pa kuchagua kati ya amri [kumi] za Mungu na amri za wanadamu, ndipo wale watakaendelea kuzivunja amri hizo watakapopokea "Alama ya Mnyama."

Onyo la Malaika wa Tatu

Tishio la kuogofya mno lililopata kunenwa dhidi ya wanadamu wenye maisha mafupi linapatikana katika Ujumbe wa Malaika yule wa Tatu. Hiyo inaweza kuwa ni dhambi ya kuogofya mno ambayo inafanya ghadhabu ya Mungu isiyochanganyika na rehema yake kushuka chini toka mbinguni. Watu hawapaswi kuachwa gizani kuhusu jambo hilo la maana; *onyo dhidi ya dhambi hiyo* linapaswa kutolewa kwa ulimwengu mzima kabla hukumu za Mungu hazijapatilizwa, *ili wote wapate kujua kwa nini watapaswa kuteswa kwa hizo hukumu, na kuwawezesha kupata nafasi ya kuzikwepa*. Unabii unatangaza kwamba yule malaika wa kwanza alipaswa kulitoa tangazo lake kwa "kila taifa na kabila na lugha na jamaa" [Ufu. 14:6]. Onyo la malaika yule wa tatu [Ufu. 14:9-11], ambalo ni sehemu ya ujumbe huo wa aina tatu, halitaenea katika eneo dogo kuliko hilo. Katika unabii huo linawakilishwa kama linatangazwa kwa sauti kuu na malaika yule arukaye katikati ya mbingu; nalo litakuwa na uwezo wa kuyavuta mawazo ya ulimwengu mzima.

Katika hoja ya pambano hilo Ulimwengu wote wa Kikristo utagawanyika katika makundi makubwa mawili - wale *wazishikao amri* [kumi] za Mungu na imani ya Yesu, na wale *wanaomsujudu myama na sanamu yake na kupokea chapa (alama) yake*. Ijapokuwa kanisa na serikali vitaunganisha uwezo wao ili kuwalazimisha kwa kutumia nguvu za dola "wote, wadogo kwa wakubwa, na matajiri kwa maskini, na walio huru na watumwa" (Ufunuo 13:16) ili wapate kupokea "chapa (alama) ya mnyama," hata hivyo, *watu wa Mungu hawataipokea*. Nabii huyo wa Patmo anawaona "wale waliokuwa wamejipatia ushindi wao dhidi ya mnyama [mfalme papa], na dhidi ya sanamu yake [Uprotestanti Asi], na dhidi ya alama yake [Jumapili], na dhidi ya hesabu ya jina lake [Vicarius Filii Dei = 666], walikuwa wamesimama kando-kando ya hiyo bahari ya kioo, wenye vinubi vya Mungu," nao wauimba wimbo wa Musa na wimbo wa Mwana-Kondoo [Kristo]. Ufunuo 15:2,3, KJV.

SURA YA 26

Watetezi wa Ile Kweli

Kazi hii ya *Matengenezo ya Sabato* [Jumamosi] ambayo ni lazima ikamilishwe katika siku hizi za mwisho imetabiriwa katika unabii wa Isaya: “BWANA asema hivi, Shikeni hukumu, mkatende haki; kwa maana wokovu wangu u karibu kuja, na haki yangu kufunuliwa. Heri afanyaye haya, na mwanadamu ayashikaye sana; *azishikaye Sabato* [Jumamosi] *zangu asizivunje*, auzuiaye mkono wake usifanye uovu wo wote.” “Na wageni [watu wa Mataifa mengine], walioandamana na BWANA ili wamhudumu, na kulipenda jina la BWANA, kuwa watumishi wake; *kila aishikaye Sabato* [Jumamosi] *asiivunje, na kulishika sana agano langu* [Kuto. 31:16; Isa. 24:5,6]; Nitawaleta hao nao hata mlima wangu mtakatifu, na kuwafurahisha katika nyumba yangu ya sala.” Isaya 56:1,2,6,7.

Maneno haya yanakihusu kizazi hiki cha Kikristo, kama yanavyoonyesha maneno yaliyotangulia na yale yanayofuata: “Bwana MUNGU, akusanyaye waliofukuzwa katika Israeli asema, Pamoja na hayo nitamkusanyia na wengine, zaidi ya hao walio wake waliokusanywa. Fungu la 8. Hapa inaonekana mapema ishara ya kukusanywa kwa Mataifa kwa njia ya injili. Na juu ya wale watakaoiheshimu Sabato [Jumamosi] wakati ule, baraka inatamkwa. Hivyo masharti ya amri ya nne yanakwenda mbele zaidi ya wakati ule wa kusulibiwa, kufufuka, na kupaa kwake Kristo, mpaka wakati ule watumishi wake watakapolazimika kuhubiri kwa mataifa yote ujumbe huo wa habari njema ya furaha.

Kupitia kwa nabii yule yule Mungu anatoa amri hii: “Ufungu huo ushuhuda, *ukaitie muhuri Sheria* [Amri Kumi] kati ya wanafunzi wangu.” Isaya 8:16. Muhuri wa Sheria ya Mungu [Amri Kumi] unapatikana katika amri ile ya nne [Kut. 20:8-11]. Hiyo peke yake, katika zote kumi, huonyesha jina na cheo cha Mtoa-Sheria hiyo. Inamtangaza yeye kuwa ndiye Muumbaji wa mbingu na dunia, na kwa njia hiyo inayadhihirisha madai yake [Mungu] ya kupewa kicho na kusujudiwa kuliko wengine wote. Nje ya amri hiyo hakuna kingine kiwacho chote katika Sheria hiyo ya Amri Kumi kinachoonyesha ni kwa mamlaka ya nani Sheria hiyo ilitolewa. Sabato [Jumamosi] ilipobadilishwa na mamlaka ile ya papa, *muhuri uliondolewa kutoka katika Sheria hiyo* [ya Amri Kumi]. Wanafunzi wa Yesu wanaagizwa *kuurejesha muhuri huo kwa njia ya kuitukuza Sabato* [Jumamosi] ile ya amri ya nne na kuirudisha mahali pake kama kumbukumbu ya Muumbaji na ishara ya mamlaka yake.

“Na waendekwa *Sheria* [Amri Kumi] na *ushuhuda* [Biblia nzima].” Kila mahali yalipoenea mafundisho ya dini yanayogongana, pamoja na nadharia zinazogongana, kanuni moja isiyokosea

kamwe ni Sheria ya Mungu [Amri Kumi], ambayo kwayo *maoni yote, mafundisho yote ya dini, pamoja na nadharia zote* ni lazima vipimwe. Asema hivi huyo nabii: “Ikiwa hawasemi [hawafundishi] sawasawa na neno hili, bila shaka kwao *hapana asubuhi*” [bado wamo gizani – Mt. 15:8,9,13,14]. Isaya 8:20.

Tena, amri hii inatolewa: “Piga kelele, usiache, paza sauti yako kama tarumbeta; uwahubiri watu wangu *kosa lao*, na nyumba ya Yakobo *dhambi zao*.” Si ule ulimwengu mwovu unaopaswa kukemewa kwa uvunjaji wa Sheria hiyo [Amri Kumi], bali ni wale anaowaita Bwana kama “*watu wangu*.” Anatangaza tena, anasema: “Walakini wanitafuta kila siku, hupenda kujua njia zangu; kama vile taifa waliotenda haki, wasioacha Sheria ya Mungu wao [Amri Kumi].” Isaya 58:1,2. Hapa linaonekana kundi la watu wanaojiona kuwa ni wenye haki [wameokoka], nao wanaonekana kana kwamba wanaonyesha ari kubwa katika kazi ya Bwana; lakini kemeo kali na zito la yule Aichunguzaye mioyo huonyesha kwamba wao *wanazikanyaga chini ya miguu yao amri hizo [kumi] za Mungu* [1 Yoh. 2:3,4].

Mahali Palipobomoka katika Ukuta

Kwa njia hiyo nabii huyo anasonda kidole chake kwenye amri ile [ya nne] iliyoachwa, anasema: “Na watu wako *watapajenga mahali palipokuwa ukiwa*; utainua misingi ya vizazi vingi; nawe utaitwa, *Mwenye kutengeneza mahali palipobomoka*, na, *Mwenye kurejeza njia za kukalia*. Kama ukigeuza mguu wako *usiihalifu Sabato* [Jumamosi], usifanye anasa [biashara] yako siku ya utakatifu wangu; ukiita Sabato [Jumamosi] *siku ya furaha*, na *Siku Takatifu ya BWANA yenye heshima*; *ukiitukiza* kwa kutokuzifanya njia zako mwenyewe, wala kuyatafuta yakupendezayo, wala kusema maneno yako mwenyewe; ndipo utakapojifurahisha katika BWANA.” Mafungu kuanzia la 12 hadi la 14. Unabii huu unahusu wakati wetu pia. Mahali palipobomoka [ufa] palifanywa katika Sheria ya Mungu [Amri Kumi] *ilipobadilishwa Sabato* [Jumamosi] na mamlaka ile ya Kiroma [Sheria = Ukuta – Eze. 13:10-14; Ufu. 16:21; Isa. 30:8-14; Eze. 22:26-31; Yer. 6:16-21]. Lakini wakati umewadia wa kurejeshwa mahali pake kwa siku ile [ya Sabato] iliyowekwa na Mungu. *Mahali pale palipobomoka ni lazima patengenezwe, na misingi ya vizazi vingi ni lazima iinuliwe*.

Ikiwa imetakaswa kwa pumziko la Muumbaji na baraka yake, Sabato [Jumamosi] ile ilitunzwa na Adamu alipokuwa hana hatia yo yote katika Edeni ile takatifu; ilitunzwa na Adamu, aliyeanguka dhambini lakini aliyekuwa na moyo wa toba, alipofukuzwa katika shamba lake lile lililomletea furaha. Iilitunzwa na wazee wote wa zamani, kuanzia kwa Habili hadi kwa Nuhu mwenye haki, hadi kwa Ibrahimu, hadi kwa Yakobo. Watu wake wale wateule walipokuwa utumwani kule Misri, wengi, wakiwa katikati ya ibada ya sanamu iliyoenea kote, *walipoteza ujuzi wao wa Sheria ya Mungu* [Amri Kumi]; lakini Bwana alipowakomboa Israeli alitangaza Sheria yake [Amri Kumi] kwa utukufu wa kuogofya mno kwa watu wale wengi waliokusanyika pale, ili wapate kuyajua mapenzi yake [Amri zake Kumi – Mhu. 12:13; Zab. 40:8] na kumcha na kumtii yeye milele.

Kuanzia siku ile [alipoitangaza Sheria yake pale Sinai] mpaka leo hii, maarifa ya Sheria ya Mungu [Amri Kumi] yamehifadhiwa hapa duniani. Ingawa yule “mtu wa dhambi” (man of sin) alifanikiwa kuikanyaga chini ya miguu yake siku hiyo takatifu ya Mungu, lakini hata katika kipindi chake cha kushika hatamu zake za utawala (papal supremacy) palikuwako na watu waliokuwa waaminifu ambao walijificha mahali pa siri, walioiheshimu siku hiyo. Tangu wakati ule wa Matengenezo ya Kanisa, wamekuwako baadhi ya watu katika kila kizazi walioendelea kuitunza. Ingawa mara nyingi walijikuta katikati ya shutuma na mateso, ushuhuda wao umeendelea kutolewa daima kuhusu kudumu milele kwa Sheria ya Mungu [Amri Kumi] na wajibu mtakatifu wa wanadamu wa kuitunza Sabato hiyo ya uumbaji [Jumamosi].

Kweli hizo, kama zilivyoielezwa katika Ufunuo 14 kuhusiana na ile “injili ya milele,” zitalitambulisha Kanisa la Kristo wakati wa kuja kwake. Kwa maana yakiwa ni matokeo ya ujumbe huo wa aina tatu tangazo linatolewa hivi: “Hapa...[wapo] *hao wazishikao amri* [kumi] *za Mungu* [Kut. 20:3-17] na imani ya Yesu” [fungu la 12]. Na ujumbe huo ndio wa mwisho

kutolewa kabla ya kuja kwake Bwana. Mara tu baada ya kutangazwa kwa ujumbe huo Mwana wa Adamu anaonwa na nabii huyo akija katika utukufu kuja kuvuna mavuno ya nchi [Ufu. 14:14-16,17-20].

Uzuri na Kulandana Kabisa kwa Ile Kweli

Wale walioipokea nuru ile iliyohusu Patakatifu na kutobadilika kamwe kwa Sheria ya Mungu [Amri Kumi] walijawa na furaha na mshangao walipouona uzuri na mwafaka wa mfumo wa ile kweli iliyofunuliwa katika ufahamu wao. Walitamani kwamba kweli ile iliyoonekana kwao kuwa ya thamani mno ingeweza kugawiwa kwa Wakristo wote; nao waliweza kuamini tu kwamba ingeweza kupokelewa kwa furaha. Lakini kweli zile ambazo zingewaweka mahali ambapo wangehitilafiana na ulimwengu zilikuwa hazipendwi na wengi waliojiita wafuasi wake Kristo. Utii kwa ile amri ya nne [Kut. 20:8-11] ulihitaji kujitolea mhanga ambako walio wengi walijikunyata.

Madaai ya Sabato [Jumamosi] yalipotolewa, wengi walitoa sababu zao kwa kufuata mtazamo wa ulimwengu. Walisema hivi: “Sikuzote sisi tumeitunza Jumapili, baba zetu waliitunza, na watu wengi wema na wacha Mungu walikufa kwa furaha wakiwa wanaitunza. Kama wao walikuwa sawa, basi, na sisi ni vivyo hivyo. Utunzaji wa Sabato hiyo mpya [Jumamosi] ungetufanya sisi tukosane kabisa na ulimwengu, wala tusingekuwa na mvuto wo wote juu yao. Hivi lile kundi dogo linaloitunza siku hiyo ya saba [Jumamosi] linaweza kuwa na matumaini ya kufanya nini dhidi ya ulimwengu mzima unaoendelea kuitunza Jumapili?” Ilikuwa ni kwa hoja zinazofanana na hizo Wayahudi walijitahidi kuhalalisha kumkataa kwao Kristo. Baba zao walikuwa wamekubaliwa na Mungu kwa kutoa sadaka zao za wanyama, basi, kwa nini wanao wasingeweza kuupata wokovu kwa kufuata njia ile ile? Basi, katika nyakati zile za Lutheri, wafuasi wa papa walitoa sababu zao kwamba Wakristo wa kweli walikuwa wamekufa katika imani ya Kikatoliki, na kwa sababu hiyo dini ile ilikuwa inatosha kwa wokovu. Sababu kama hizo zitajionesha kuwa ni kipingamizi cha kutosha kuzuia maendeleo yote katika imani ya kidini au kawaida zake.

Wakati Uliowekwa na Wanadamu Unaoheshimiwa

Wengi walisisitiza kwamba utunzaji wa Jumapili ulitokana na fundisho lililoku limejiimarisha, na kwamba ilikuwa ni desturi ya kanisa iliyoenea mahali pote kwa karne nyingi. Kuipinga hoja hiyo ilionyeshwa kwamba Sabato [Jumamosi] na utunzaji wake ilikuwa ni ya zamani sana na ya kwamba ilienea mahali pote, yaani, ilikuwa ni ya zamani kama dunia yenyewe ilivyo, na ya kwamba ilipata kibali cha malaika na Mungu. Misingi ya dunia hii ilipowekwa, nyota zile za asubuhi zilipoimba pamoja, na wana wote wa Mungu walipopiga kelele kwa furaha, ndipo ulipowekwa msingi wa Sabato [Jumamosi] hiyo. Alyubu 38:7,8; Mwanzo 2:1-3. Naam, siku hiyo na idai kicho chetu; haikumriwa na mamlaka yo yote ya kibinadamu, wala haitegemei mapokeo yo yote ya kibinadamu; iliwekwa na yule Mzee wa Siku na kuamriwa kwa neno lake la milele.

Mawazo ya watu yalipovutwa kuelekea kwenye somo hilo *Matengenezo ya Sabato* (Sabbath Reform), wachungaji wale waliopendwa na watu wengi wakalipotoa Neno la Mungu, wakaweka tafsiri zao juu ya ushuhuda wake kwa namna ambayo ingeonekana vizuri kabisa kuweza kuwatuliza watu wale waliokuwa wakiuliza maswali. Na wale ambao hawakuweza kuyachunguza Maandiko wao wenyewe waliridhika kupokea maamuzi ya mwisho yaliyolandana na tamaa zao. Kwa njia ya majadiliano, hila, mapokeo ya Mababa, na mamlaka ya kanisa, wengi walijitahidi sana kuipindua kweli ile. Wale walioitetea walikimbilia kwenye Biblia zao kutetea uhalali wa amri ile ya nne [Kut. 20:8-11]. Watu duni, wakiwa wamevaa silaha ya neno lile la kweli peke yake, waliyapinga mashambulio ya wasomi ambao, kwa mshangao na hasira, waliona kwamba ufasaha wao wa kutumia maneno kwa hila ulikuwa hauna

nguvu kabisa dhidi ya sababu rahisi, nyofu zilizotolewa na watu wale waliokuwa wana ujuzi wa Maandiko kuliko kuwa na werevu ule uliofundishwa mashuleni.

Kukosekana kwa ushahidi wa Biblia unaowaunga mkono, wengi kwa juhudi yao isiyochoka, wakiwa wamesahau jinsi sababu zile zile zilivyokuwa zimetumiwa dhidi ya Kristo na Mitume wake - walisisitiza wakasema: “Mbona wakuu wetu hawaiielewi hoja hiyo ya Sabato? Ni wachache mno wanaoamini kama ninyi mnavyoamini. Haiwezekani kabisa kwamba ninyi ndio mnaifuata haki na ya kwamba watu wote wenye kisomo ulimwenguni kote wawe wamekosea.”

Kuzikanusha sababu zile ilihitajika tu kutaja mafundisho ya Maandiko na historia kuhusu jinsi Bwana alivyowatendea watu wake katika vizazi vyote. Mungu anafanya kazi kupitia kwa wale wanaoisikia na kuitii sauti yake [yaani, neno lake], wale ambao, ikibidi, watasema kweli zile zisizopendwa na watu wengi, wale wasioogopa kukemea dhambi zile zinazopendwa na watu wengi. Sababu inayomfanya mara kwa mara sana asiwachague wenye kisomo ni kwamba wao wanategemea itikadi zao za dini (creeds), nadharia zao, na mifumo yao ya theolojia, wala hawaoni haja ya kufundishwa na Mungu. Ni wale tu walio na uhusiano wao binafsi na Chimbuko lile la Hekima wawezao kuelewa au kuyafafanua Maandiko hayo [Dan. 12:10]. Watu wale walio na kisomo kidogo tu cha mashuleni mara nyingine huitwa kuitangaza hiyo kweli, si kwa kuwa hawana kisomo, bali ni kwa sababu hawajitoshelezi mno wenyewe kiasi kwamba wanataka kufundishwa na Mungu. Wanajifunza katika shule ya Kristo, kisha ule unyenyekevu na utii wao huwafanya kuwa wakuu. Katika kuwakabidhi maarifa ya ile kweli yake, Mungu anaweka juu yao heshima, ambayo, kwa kuilinganisha, inaifanya heshima ile ya kidunia na ukuu wa kibinadamu kutoweka na kuwa si kitu.

Kuipa Kisogo Nuru

Walio wengi miongoni mwa wale Waadventista walizikataa kweli zile zilizohusu Patakatifu na Sheria ya Mungu [Amri Kumi], na wengi waliikana imani yao pia katika tapo [kundi] lile la Waadventista na kuwa na maoni yasiyoridhisha na yanayogongana kuhusu unabii ulioihusu kazi ile. Wengine wakaingia katika kosa la kurudia tena na tena kuweka tarehe maalum ya kuja kwake Kristo. Nuru ile ambayo ilikuwa inaangaza sasa juu ya somo hilo la Patakatifu ingekuwa imewaonyesha kwamba hakuna kipindi cho chote cha unabii kitakachofikia kwenye marejeo ya Kristo; kwamba wakati halisi wa marejeo hayo haujatabiriwa. Lakini, walipoipa kisogo nuru ile, waliendelea kuweka tarehe baada ya tarehe ya kuja kwake Bwana, na mara nyingi walikatishwa tamaa.

Kanisa lile la Wathesalonike lilipoyapokea maoni potofu juu ya kuja kwa Kristo, Mtume Paulo aliwashauri kuyapima matumaini na matarajio yao kwa makini kwa kutumia Neno la Mungu. Aliwatajia unabii ulioyafunua matukio yale yaliyokuwa hayana budi kutokea kabla ya kuja kwake Kristo, na kuonyesha kwamba hawakuwa na sababu ya kumtazamia katika siku zao. “Mtu awaye yote asiwadanganye kwa njia yo yote” (2 Wathesalonike 2:3), hayo ni maneno yake ya onyo. Endapo wangekaribisha matarajio yaliyokuwa hayajapata kibali cha Maandiko, basi, wangeongozwa kuchukua njia yenye makosa katika utendaji wao; kukata tamaa kwa kukosa kuyapata waliyoyatarajia kungewaweka mahali peupe ambapo wale wasioamini wangewakejeli [wangepadhiki], tena wangukuwa katika hatari ya kuvunjika moyo, nao wangeparibiwa kuona mashaka juu ya zile kweli zilizokuwa muhimu kwa wokovu wao. Onyo hilo la Mtume kwa Wathesalonike ndani yake lina fundisho la maana kwa wale wanaoishi katika siku hizi za mwisho. Waadventista wengi wameona kwamba wasipoiweka imani yao juu ya tarehe maalum ya kuja kwa Bwana wao, basi, hawawezi kuwa motomoto, wala hawawezi kuwa na bidii katika kazi yao ya kujiweka tayari. Lakini matumaini yao yanapoamshwa tena na tena, ili tu yapate kuvunjiliwa mbali, imani yao inashambuliwa vikali kiasi kwamba inakuwa karibu haiwezekani kabisa kwao kuguswa na zile kweli kuu za unabii.

Mahubiri yaliyotolewa juu ya wakati [tarehe] maalum wa hukumu katika kuutangaza ujumbe ule wa kwanza, yalikuwa yameamriwa na Mungu. Mahesabu ya vipindi vile vya unabii ambavyo ujumbe ule ulijengwa juu yake, ambayo yaliweka mwisho wa siku zile [miaka ile]

2300 katika majira yale ya kupukutisha [Septemba-Novemba] ya mwaka wa 1844, yanasimama bila kuwapo tuhuma [mashtaka] yo yote dhidi yake. Juhudi iliyorudiwa-rudiwa ya kutafuta tarehe mpya nyingine za kuanza na kukoma kwa vipindi vile vya unabii, na sababu zisizoridhisha zilizohitajika ili kutetea misimamo hiyo, sio tu kwamba ili wafanya watu kwenda mbali na Ukweli wa Leo, bali kuleta dharau juu ya juhudi zote za kufafanua unabii ule. Kadiri inavyowekwa karibu karibu tarehe maalum ya kuja kwa Kristo, na kadiri inavyofundishwa mahali pote, ndivyo inavyofaa vizuri zaidi kuyatimiza makusudi aliyo nayo Shetani. Baada ya tarehe hiyo kupita, anachochea dhahira na dharau dhidi ya wale wanaoitetea, na kwa njia hiyo analitupia shutuma Tapo (kundi] lile Kuu la Waadventista la mwaka 1843 na 1844. Wale wanaozidi kuendelea katika kosa hilo hatimaye wataweka tarehe ya mbele sana itakayokuwa mbali mno na siku ile ya kuja kwake Kristo. Kwa njia hiyo wao watatulia, wakiwa katika hali ya usalama wa uongo, tena wengi hawatatoka katika kudanganyika kwao huko mpaka watakapokuwa wamechelewa kabisa.

Historia ya Israeli ile ya zamani ni mfano dhahiri wa mambo yale yaliyopita ambayo yalilipata Tapo [kundi] lile la Waadventista. Mungu aliwaongoza watu wake waliokuwa katika Tapo [Kundi] lile la Waadventista, kama vile alivyowaongoza wana wa Israeli toka Misri. Katika kukata tamaa kwao kule kukubwa, imani yao ilipimwa kama ilivyopimwa ile ya Waebrania walipofika kwenye Bahari ya Shamu. Wangukuwa bado wameutegemea mkono ule uliokuwa ukiwaongoza, ambao ulikuwa pamoja nao katika mambo yale yaliyopita yaliyowapata, basi, wangukuwa wameuona wokovu wake Mungu. Endapo wote waliokuwa wameshughulika pamoja katika kazi ile mwaka ule wa 1844 wangukuwa wameupokea Ujumbe wa Malaika wa Tatu na kuutangaza kwa uweza wa Roho Mtakatifu, Bwana anangukuwa ametenda kwa uweza wake mkuu pamoja na juhudi zao. Gharika ya nuru ingekuwa imeangazwa juu ya ulimwengu mzima [linganisha na Ufu. 18:1; Isa. 60:1-5]. *Miaka mingi iliyopita wakazi wa ulimwengu huu wangukuwa wameonywa, kazi ya kufungia ingekuwa imetimizwa, na Kristo anangukuwa amekuja kuwakomboa watu wake.*

Hayakuwa ni mapenzi ya Mungu kwamba Israeli watangetange jangwani kwa miaka arobaini; alitaka kuwaongoza moja kwa moja kwenda katika nchi ile ya Kanaani na kuwakalisha mle, wakiwa ni watu wake watakatifu na wenye furaha. Lakini “hawakuweza kuingia kwa sababu ya kutokuamini kwao.” Waebrania 3:19. Kwa sababu ya kurudi nyuma kwao na uasi wao waliangamizwa jangwani, na wengine wakazaliwa na kuingia katika ile Nchi ya Ahadi. Vile vile, hayakuwa ni mapenzi ya Mungu kwamba kuja kwake Kristo kucheleweshwe kwa muda mrefu mno, na watu wake waendeele kubaki kwa miaka mingi sana katika dunia hii yenye dhambi na huzuni. Lakini kule kutokuamini kwao kuliwatenga mbali na Mungu. Walipokataa kufanya kazi ile aliyokuwa amewachagulia, wengine walizaliwa na kutangaza ujumbe ule. Kwa ajili ya rehema zake alizo nazo kwa ulimwengu huu [2 Pet. 3:9,15], *Yesu anachelewesha kuja kwake*, ili wenye dhambi wapate nafasi ya kulisikia onyo hilo na kupata kimbilio ndani yake kabla ghadhabu ya Mungu [mapigo yale 7 ya Ufunuo 16] haijamiminwa.

Wakati huu wa sasa, kama vile ilivyokuwa katika vizazi vilivyopita, kuihubiri ile kweli inayozikemea dhambi na makosa ya nyakati hizi kutaamsha upinzani. “Maana kila mtu atendaye mabaya huichukia nuru, wala haji kwenye nuru, matendo yake yasije yakakemewa.” Yohana 3:20. Watu wanapoona kwamba hawawezi kuutetea msimamo wao kwa kutumia Maandiko, wengi hudhamiria kuutetea kwa hali yo yote ile, na kwa roho ya kutaka kuwadhuru wengine wanaishambulia vibaya tabia pamoja na makusudi ya wale wanaosimama kidete kuitetea kweli hiyo isiyopendwa na watu wengi. Ni mbinu ile ile iliyotumika katika vizazi vyote. Eliya alitangazwa kuwa alikuwa *mtaabishaji wa Israeli* [1 Fal. 18:17], Yeremia kuwa ni *msaliti*, Paulo kuwa *analinajisi hekalu*. Tangu wakati ule mpaka sasa, wale wanaotaka kuwa watiifu kwa ile kweli wameshutumiwa kuwa ni *wachochezi wa maasi* dhidi ya serikali, *wazushi*, au *waleta mafarakano*. Watu wengi sana wasio na imani kabisa kiasi cha kutolikubali lile neno imara la unabii, watapokea na kuwa wepesi kuamini bila kuwa na maswali mashtaka yatakayotolewa dhidi ya wale wanaothubutu kuzikemea dhambi zile za kimtindo [yaani,

zinazofanywa na watu wote]. Roho ya aina hiyo itazidi kuongezeka zaidi na zaidi. Tena Biblia inafundisha waziwazi kwamba wakati unakaribia *sheria za serikali zitakapogongana vibaya mno na Sheria ya Mungu* [Amri Kumi] kiasi kwamba ye yote atakayetaka kuzitii amri zote [kumi] za Mungu atakuwa hana budi kusimama kwa ujasiri kukabiliana na shutuma na adhabu kama vile yeye ni mtenda mabaya.

Tukiyazingatia hayo, je! jukumu la mjumbe wa ile kweli ni lipi, basi? Je! aamue kwamba kweli hiyo haipaswi [haina lazima ya] kuhubiriwa, kwa sababu mara kwa mara matokeo yake ni kuwachochea tu watu kuyakwepa au kuyapinga madai yake? La, yeye hana sababu nyingine zaidi ya kuzuia usitolewe ushuhuda huo wa Neno la Mungu, kama vile ulivyotolewa mapema na Wanamatengenezo wale, ati kwa sababu tu unaamsha upinzani. Ungamo la imani lililotolewa na watakatifu na wafia dini wale liliandikwa katika kumbukumbu kwa faida ya vizazi vilivyofuata. Vielelezo vile hai vya utakatifu na msimamo thabiti vimetufikia sisi, ili kuwatia ujasiri wale wanaoitwa sasa kusimama kama mashahidi wake Mungu. Walipokea neema na ile keeli, si kwa ajili yao tu, bali kwamba, kwa njia yao, maarifa ya kumjua Mungu yapate kuiangaza dunia nzima. Je, hivi Mungu amewapa nuru watumishi wake katika kizazi hiki? Basi na waiache ipate kuuangazia ulimwengu mzima [Isa. 60:1,2].

Zamani Bwana alimtangazia yule aliyenena kwa jina lake, alisema: “Nyumba ya Israeli hawatakusikiliza wewe; kwa kuwa hawanisikilizi Mimi.” Hata hivyo, akaendelea kusema: “Nawe utawaambia maneno yangu, kwamba watasikia, au kwamba hawataki kusikia.” Ezeieli 3:7; 2:7. Kwa mtumishi wa Mungu wa wakati huu amri hii inatolewa: “Paza sauti yako kama tarumbeta; uwahubiri watu wangu kosa lao, na nyumba ya Yakobo dhambi zao” [Isa. 58:1].

Tuko Chini ya Uwajibikaji wa Kuogofya

Kwa kadiri nafasi zinavyozidi kuongezeka, kila mmoja aliyeipokea nuru ya ile kweli *yuko chini ya uwajibikaji ule ule mzito na wa kuogofya* kama aliokuwa nao nabii yule wa Israeli, ambaye neno la Bwana lilimjia, likasema: “Mwanadamu *nimekuweka kuwa mlinzi* kwa nyumba ya Israeli; basi ulisikie neno hili kinywani mwangu, *ukawape maonyo yangu*. Nimwambiapo mtu mbaya, Ewe mtu mbaya, hakika utakufa, nawe husemi neno la kumwonya mtu huyo, aiache njia yake, mtu mbaya huyo atakufa katika uovu wake, lakini *damu yake nitaitaka mkononi mwako*. Walakini ukimwonya mtu mbaya kwa sababu ya njia yake, kusudi aiache; wala yeye asiache; atakufa huyo katika uovu wake, lakini wewe *umejiokoa roho yako*.” Ezeieli 33:7-9.

Hoja Peke Yake Dhidi ya Ile Kweli

Kipingamizi kikubwa dhidi ya mambo yote mawili, yaani, *kuipokea na kuitangaza* ile kweli ni ukweli kwamba inaleta *usumbufu* na *shutuma*. Hiyo ndiyo hoja peke yake dhidi ya ile kweli ambayo wale wanaoitetea [hoja hiyo] hawajapata kuikanusha kamwe. Lakini jambo hilo haliwazui wafuasi wa kweli wa Kristo. Hao hawangoji mpaka hapo kweli hiyo itakapopendwa na watu wengi. Wakiisha kuthibitishiwa jukumu lao, basi, kwa makusudi mazima wanaukubali *msalaba*, wakihesabu pamoja na Mtume Paulo kwamba “dhiki yetu nyepesi iliyo ya muda wa kitambo tu, yatufanyia utukufu wa milele uzidio kuwa mwingi sana;” tena pamoja na mtu yule wa kale, w“akihesabu ya kuwa kushutumiwa kwake Kristo ni utajiri mkuu kuliko hazina za Misri” [za ulimwengu huu mwovu]. 2 Wakorintho 4:17; Waebrania 11:26.

Haidhuru imani yao iweje, ni wale tu wanaoitumikia dunia hii kwa moyo wao wote, ambao wanatenda kwa hila kuliko kufuata kanuni katika mambo yao ya dini. Yatupasa *kuchagua haki kwa sababu ni haki, na kuacha matokeo mikononi mwa Mungu*. Kutokana na watu wale wanaosimama kidete juu ya kanuni, imani, na ujasiri, ulimwengu huu unawiwa kwa ajili ya matengenezo makubwa yaliyofanyika ndani yake. Kwa njia ya watu kama hao kazi hiyo ya matengenezo kwa wakati huu haina budi kuendelezwa mbele.

Hivi ndivyo asemavyo Bwana: “Nisikilizeni ninyi mjua *haki*, watu ambao mioyoni mwenu *mna Sheria yangu* [Amri zangu kumi – Ebr. 8:10; Rum. 7:12]; *msiogope matukano ya watu*,

wala msifadhaike kwa sababu ya dhihaka zao. Maana nondo itawala kama vazi, na funza atawala kama sufu; bali haki yangu itakuwa ya milele, na wokovu wangu hata vizazi vyote.” Isaya 51:7,8.

SURA YA 27

Funguo za Ufalme

Po pote pale ambapo Neno la Mungu limekwisha kuhubiriwa kwa uaminifu, matokeo yamefuata ambayo yamethibitisha kwamba lilitoka kwa Mungu. Roho wa Mungu aliambatana na ujumbe ule uliotolewa na watumishi wake, na neno lile lilikuwa na uwezo. Wenye dhambi waliona dhamiri zao zikiamshwa. Yule “Nuru Halisi, amtiaye nuru kila mtu, ajaye katika ulimwengu” [Yn. 1:9, KJV], alivimulika vyumba vya siri vya mioyo yao, na mambo yale ya giza yaliyojificha mle yalifunuliwa wazi. Wakajisikia wanachomwa sana katika mawazo na mioyo yao. Walihakikishiwa dhambi zao na haki na hukumu itakayokuja. Waliiona haki ile aliyo nayo Yehova na kuingiwa na hofu kuu ya kuonekana, wakiwa na hatia na uchafu wao, mbele zake yeye Aichunguzaye mioyo. Kwa utungu wakapiga kelele, wakasema: “Ni nani atakayeniokoa na mwili huu wa mauti?” Msalaba ule wa Kalvari ulipofunuliwa kwao, pamoja na kafara yake isiyo na kifani iliyotolewa kwa ajili ya dhambi za wanadamu, waliona kwamba hakuna cho chote, isipokuwa wema wake Kristo, ambacho kingeweza kutosheleza kuilipa fidia ile kwa ajili ya dhambi zao; wema wake huo peke yake ungeweza kuwapataniisha wanadamu na Mungu. Kwa imani na unyenyekevu wakampokea Mwana-Kondoo wa Mungu, aichukuaye

dhambi ya ulimwengu. Kwa njia ya damu ya Yesu walipata “ondoleo la dhambi zilizotangulia kufanywa.”

Watu wale walizaa matunda yapasayo toba. Waliamini na kubatizwa, na kutembea katika upya wa uzima [maisha mapya] - yaani, viumbe vipya ndani ya Kristo Yesu; sio kujifananisha wenyewe na tamaa zao za zamani, lakini kwa imani ya Mwana wa Mungu kufuata katika nyayo zake, kuakisi [kurudisha mng’ao wa] tabia yake, na kujitakasa wenyewe kama yeye alivyo mtakatifu. Mambo yale waliyoyachukia zamani, sasa wakawa wanayapenda, na mambo yale waliyoyapenda zamani wakayachukia. Wale wenye kiburi na wale wanaojidai wenyewe wakageuka na kuwa wapole na wanyenyekevu wa moyo. Wale wanaojikinai na wenye majivuno wakawa watu wa maana, wasiopenda kujitanguliza wenyewe. Wenye makufuru wakawa na kicho, walevi wakawa hawalewi, na waasherati wakawa na maisha safi. Mitindo ya ulimwengu isiyokuwa na maana ikawekwa kando. Wakristo wale walitafuta si kule “kujipamba kwa nje, yaani, kusuka nywele; na kujitia dhahabu, na kuvalia mavazi; bali ... utu wa moyoni usioonekana, katika mapambo yasiyoharibika; yaani, roho ya upole na utulivu, iliyo ya thamani kuu mbele za Mungu.” - 1 Petro 3:3,4.

Uamsho ule ulileta hali ya kujichunguza sana moyo na unyenyekevu. Ulitambuliwa kwa kutoa mwito mzito, wa dhati kwa yule mwenye dhambi, kwa kuwaonea shauku kubwa sana na huruma wale walionunuliwa kwa damu yake Kristo. Wanaume kwa wanawake walimwomba na kupigana mweleka na Mungu kwa ajili ya wokovu wa roho za watu. Matunda ya uamsho kama ule yalionekana ndani ya watu wale ambao hawakujikunyata walipotakiwa kujikana nafsi zao na kujitolea mhanga maisha yao, bali walifurahi kwamba walihesabiwa kuwa wanastahili kupatwa na shutuma na maonjo [majaribu] kwa ajili yake Kristo. Watu waliyaona *mabadiliko katika maisha* ya wale waliolikiri jina la Yesu. Jumuia yao ilinufaika kwa mvuto wao. Walikusanya pamoja na Kristo, na kupanda mbegu kwa Roho, ili kuvuna uzima wa milele.

Iliweza kusemwa hivi juu yao: “Mlihuzunishwa, hata mkatubu.” “Maana huzuni iliyo kwa jinsi ya Mungu hufanya toba liletalo wokovu lisilo na majuto; bali huzuni ya dunia hufanya mauti. Maana, angalieni, kuhuzunishwa kuko huko kwa jinsi ya Mungu kulitenda bidii kama nini ndani yenu; naam, na kujitetea, naam, na kukasirika, naam, na hofu, naam, na shauku, naam, na kujitahidi, naam, na kisasi! Kwa kila njia mmejionyesha wenyewe kuwa safi katika jambo hilo.” 2 Wakorintho 7:9-11.

Wanahukumiwa kwa Matunda Yao

Hayo ni matokeo ya kazi ya Roho wa Mungu. Hakuna ushahidi wo wote wa toba ya kweli, isipokuwa kama inafanya matengenezo. Kama akirudisha rehani, na kumrudishia mtu mali yake aliyomnyang’anya, akiziungama dhambi zake, na kumpenda Mungu na wanadamu wenzake, basi, mwenye dhambi huyo aweze kuwa na hakika kwamba ameipata amani kati yake na Mungu. Hayo yalikuwa ndiyo matokeo yaliyofuata baada ya vipindi vya uamsho wa kidini. Walipopimwa kwa matunda yao, walijulikana ya kuwa walikuwa wamebarikiwa na Mungu kwa wokovu wa watu uliotokea pamoja na kuwafanya wanadamu kuwa na maisha bora.

Lakini uamsho mwingi wa siku hizi umeonyesha tofauti inayoonekana unapolinganishwa na ishara zile za neema ya Mungu ambazo katika siku zile za mwanzo zilifuata baada ya kazi zile zilizofanywa na watumishi wa Mungu. Ni kweli kwamba mwamko wa kupenda mambo ya dini unaoenea mahali pote unaamshwa, wengi wanakiri kuwa wameongoka, na watu wengi sana wanaingia makanisani; hata hivyo, matokeo yake si kama yale yanayoweza kututhibitishia sisi tupate kuamini ya kwamba pamekuwapo na ongezeko linalokwenda sambamba na maisha halisi ya kiroho. Mwanga wa mwali wake wa moto unaowaka kwenda juu kwa kipindi fulani, huzimika mara moja, na kuacha nyuma yake giza nene kuliko lile la kwanza.

Uamsho ule unaopendwa sana na watu wengi mara nyingi mno unapoendeshwa unagusa mawazo ya watu kwa kuzichochea hisia zao, na kuwafurahisha kwa kuwapa mambo mapya na ya kustajabisha wanayoyapenda. Waongofu waliopatikana kwa njia hiyo wana hamu kidogo

sana ya kuisikiliza ile kweli ya Biblia, wanapenda kidogo tu kusikia ushuhuda wa manabii na mitume. Ibada ya dini kama haina kitu fulani cha kuisimua ndani yake, basi, huwa haina mvuto wo wote kwao. Ujumbe wo wote unaowataka kutumia akili zao kufanya maamuzi yao yasiyo na harara, haupati itikio lo lote ndani yao. Maonyo yaliyo wazi yatokayo katika Neno la Mungu, ambayo moja kwa moja yanahusu mambo yao ya milele, hudharauliwa.

Wafuasi wa Kweli wa Kristo

Kwa kila mtu ambaye ameongoka kweli kweli, uhusiano wake na Mungu pamoja na mambo yale ya milele utakuwa ndilo somo kuu la maisha yake. Lakini, je! ni wapi unapoweza kuiona roho ile ya kujitoa wakf kwa Mungu katika makanisa yale yanayopendwa sana na watu wengi ya siku hizi? Waongofu wao hawaachani na kiburi chao pamoja na kuipenda kwao dunia hii. Hawako tayari kujikana nafsi zao, kujitwika msalaba wao, na kumfuata Yesu, aliye mpole na mnyenyekevu wa moyo, kuliko vile walivyokuwa kabla ya kuongoka kwao. Dini imegeuka na kuwa kitu cha mzaha kwa makafiri na wenye nadharia ya kushuku mambo ya Mungu kwa sababu wengi mno walio na jina la dini hiyo ni wajinga [hawajui] kabisa wa kanuni zake. Nguvu ya utauwa karibu imetoweka kabisa katika mengi ya makanisa hayo. Mandari [kwenda shamba kula chakula au pikiniki], michezo ya kuigiza kanisani, minada ndani ya kanisa, nyumba nzuri, kujionyesha, mambo hayo yameyafukuzilia mbali mawazo yanayomwelekea Mungu. Mashamba na bidhaa na kazi za kidunia huyajaza mawazo yao, na mambo yale ya milele huwa hawayajali hata kidogo.

Licha ya kuenea kote mmomonyoko huo wa imani na utauwa, wapo wafuasi wa kweli wa Kristo ndani ya makanisa hayo. Kabla hukumu za Mungu hazijapatilizwa duniani kwa mara ya mwisho, miongoni mwa watu wake Bwana, utakuwapo uamsho wa utauwa kama ule wa zamani ambao haujapata kushuhudiwa tangu nyakati zile za Mitume. Roho na uweza wa Mungu vitamwagwa juu ya watoto wake. Wakati ule wengi watajitenga mbali na makanisa hayo ambayo ndani yake kuipenda dunia hii kumechukua mahali pa upendo wao kwa Mungu na Neno lake. Wengi, makundi yote mawili, yaani, wachungaji kwa walei [waumini wa kawaida], kwa furaha watazipokea kweli hizo kuu ambazo Mungu amefanya zipate kutangazwa kwa wakati huu ili kuwaandaa watu wake kwa ajili ya marejeo ya Bwana wao. Adui yule wa roho za watu anatamani sana kuizuia kazi hiyo; na kabla ya wakati ule litakapokuja tapo [kundi] kama hilo, atajitahidi sana kulizuia kwa kuanzisha lake la bandia. Ndani ya makanisa yale anayoweza kuyaleta chini ya uwezo wake udanganyao, atafanya ionekane kana kwamba mbaraka ule wa pekee wa Mungu [Roho Mtakatifu] umemwagwa mle; ndani yake kitaonekana kile kinachodhaniwa kuwa ni mwamko mkubwa wa mambo ya kidini. Watu wengi sana watashangilia na kusema kwamba Mungu anawatendea wao maajabu, wakati kazi hiyo ni ya roho yule mwingine [Shetani]. Akiwa amevaa vazi la dini, Shetani atajificha na kujitahidi sana kueneza mvuto wake juu ya Ulimwengu wa Kikristo.

Katika uamsho mwingi uliotokea katika kipindi kilichopita cha nusu karne, mivuto ile ile, ambayo itajidhihirisha katika matapo [makundi] yale makubwa sana ya siku zile za mwisho, imekuwa ikifanya kazi yake, kwa kiwango kikubwa au kidogo zaidi. Unakuwapo msisimko unaosababishwa na hisia za moyoni mwao, kunakuwapo kuchanganya [uamsho] ule wa kweli na ule wa bandia [uongo], ambao umeandaliwa vizuri [na Shetani] ili kuwapotosha watu. Lakini hakuna haja kwa mtu ye yote kudanganyika. Kwa nuru ile itokayo katika Neno la Mungu si vigumu kubainisha tabia ya matapo [makundi] hayo. Po pote pale watu wanapoudharau ushuhuda utokao katika Biblia, wanapozipa kisogo kweli zile zilizo wazi, zinazoipima mioyo ya watu, ambazo zinataka watu wajikane nafsi na kuachana na ulimwengu huu, basi, hapo sisi tuwe na hakika kwamba mbaraka huo wa Mungu [Roho Mtakatifu] haujatolewa kwao. Na kwa kanuni ile aliyotoa Kristo mwenyewe, isemayo, “Mtawatambua kwa matunda yao” (Mathayo 7:16), ni dhahiri kwamba matapo [makundi] hayo hayatokani na kazi ya Roho wa Mungu.

Katika kweli za Neno lake, Mungu amewapa wanadamu ufunuo wake mwenyewe; na kwa wale wanaozikubali zinakuwa ngao yao dhidi ya madanganyo ya Shetani. Ni kule kuzidharau

kweli hizo kulikoyafungulia mlango maovu yanayoenea sasa kila mahali katika ulimwengu wa kidini. Tabia na umuhimu wa Sheria ya Mungu [Amri Kumi], kwa sehemu kubwa, mambo hayo yamesahauliwa kabisa. Dhana potofu kuhusu tabia, umilele wa Sheria ya Mungu [Amri Kumi], na wajibu utokanao nayo ambao unawafunga watu wote, imeleta mafundisho potofu kuhusu uhusiano uliopo kati ya kuongoka na utakaso, tena imeleta matokeo ya kuishusha chini kanuni hiyo ya utauwa ndani ya kanisa. Hapa ndipo ilipo siri ya kukosekana kwa Roho na uweza wa Mungu katika uamsho unaotokea katika siku hizi zetu.

Katika madhehebu mbalimbali wamo watu wanaojulikana sana kwa utauwa wao, ambao wanakiri ukweli huo [wa kukosekana kwa Roho Mtakatifu na uweza wa Mungu katika makanisa yao] na kusikitika kwa ajili yake. Profesa Edwards A. Parks, akieleza hatari za kidini zilizopo sasa, anasema hivi kwa nguvu: “Chimbuko moja la hatari hii ni dharau inayoonekana katika mimbara kwa kutoitilia nguvu Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. Katika siku zile za zamani mimbara ilikuwa ni mwangwi wa sauti ya dhamiri... Wahubiri wetu maarufu sana, kwa njia ya hotuba zao, walileta utukufu wa ajabu kwa kufuata kielelezo cha Bwana, na kuipa umuhimu wake Sheria hiyo, amri zake, na vitisho vyake. Walirudia tena na tena kanuni hizi kuu mbili, kwamba Sheria [Amri Kumi] ni nakala halisi [chapa] ya ukamilifu wa Mungu, na kwamba mtu yule asiyeipenda Sheria hiyo [Amri Kumi] *haipendi Injili*; kwa maana Sheria [Amri Kumi] pamoja na Injili, ni kioo kinachoonyesha tabia halisi ya Mungu. Hatari hii inaelekeza kwenye hatari nyingine, yaani, ile ya kuhafifisha ubaya wa dhambi, ukubwa wake, na mapungufu yake. Kulingana na uhalali wa hiyo amri, ndivyo kwa kiwango kile kile ulivyo ubaya wa kutoitii...

“Ikiunganishwa pamoja na hatari zile zilizokwisha kutajwa tayari ni ile hatari ya kuidhania haki ya Mungu kuwa ni pungufu kuliko ilivyo hasa. Mwelekeo wa mimbara ya [wahubiri wa] kisasa ni kuichuja haki ya Mungu kutoka katika wema wake Mungu, kuuzamisha chini wema wake na kuugezuza uwe hisia kuliko kuufanya kuwa kanuni. Pembe tatu za rangi anuwai [mbalimbali] zilizoiva za theolojia mpya hutenganisha kile alichokiunganisha Mungu. Je! hivi Sheria ya Mungu [Amri Kumi] ni njema au ni mbaya? Ni njema [Rum. 7:12]. Basi haki ni njema; kwa maana hiyo ndiyo tabia ya kutekeleza hiyo Sheria [Amri Kumi]. Kutokana na tabia ya kuirahisisha Sheria ya Mungu [Amri Kumi] pamoja na haki yake, yaani, mtandao huo wa uasi [uvunjaji wa Amri Kumi] na mafundisho potofu ya kibinadamu, watu wamekuwa wepesi kuteleza na kuingia katika tabia ya kupunguza thamani ya neema ambayo imetupatia upatanisho kwa ajili ya dhambi zetu.” Kwa njia hiyo *Injili inapoteza thamani na maana yake* katika mawazo ya wanadamu, na punde si punde wanakuwa tayari kuitupilia kando kabisa Biblia yenyewe.

Sheria ya Uhuru

Waalimu wengi wa dini wanadai kwamba Kristo, kwa njia ya kifo chake, aliifutilia mbali Sheria ile [Amri Kumi], na ya kwamba tangu sasa watu wako huru, yaani, hawafungwi tena na masharti yake. Kuna baadhi yao wanaoieleza [Sheria hiyo ya Amri Kumi] kama ni kongwa zito, nao wanahubiri uhuru unaoweza kufurahiwa chini ya Injili, kinyume na utumwa ule wa kuwa chini ya Sheria hiyo [Amri Kumi].

Lakini hivyo sivyo Manabii na Mitume walivyoiona Sheria Takatifu ya Mungu [Amri Kumi]. Daudi alisema: “Nami nitakwenda panapo nafasi [kwa uhuru], kwa kuwa nimejifunza mausia yako [Amri zako Kumi].” Zaburi 119:45, KJV. Mtume Yakobo, aliyeandika baada ya kifo cha Kristo, anaitaja Sheria ile ya Amri Kumi kama “Sheria ya Kifalme” na “Sheria kamilifu iliyo ya uhuru.” Yakobo 2:8; 1:25. Na mwandishi wa kitabu cha Ufunuo, nusu karne baada ya kusulibiwa kwake Kristo, anatoa baraka juu ya wale “*wazishikao amri zake* [kumi], wawe na *haki* kuuendea huo mti wa uzima [Adamu alizuiwa kwa kuvunja amri kumi – Mwa. 3:22,24; Yak. 2:10-12], na kuingia mjini kwa milango yake.” Ufunuo 22:14, Tafsiri ya King James.

Madai yanayosema kwamba Kristo kwa kifo chake aliifutilia mbali Sheria ya Baba yake [Amri Kumi] hayana msingi wo wote [Yn. 15:10]. Laiti kama ingaliwezekana kwa Sheria hiyo [ya Amri Kumi] kubadilishwa au kuwekwa kando, basi Kristo asingalihitaji kufa ili kumwokoa

mwanadamu kutoka katika adhabu ya dhambi zake [kuvunja Amri Kumi zake – 1 Yoh. 3:4, AJKK]. Kifo chake Kristo, mbali kabisa na kuifutilia mbali Sheria hiyo [ya Amri Kumi], kinathibitisha kwamba [Sheria hiyo] *haibadiliki*. Mwana wa Mungu alikuja “*kuitukuza* Sheria [Amri Kumi], na *kuiadhimisha*.” Isaya 42:21. Alisema: “*Msidhani* ya kuwa nalikuja kuitangua torati [Sheria ya Amri Kumi];” “*mpaka mbingu na nchi zitakapoondoka*, yodi moja [,] wala nukta moja [,] *haitaondoka*.” Mathayo 5:17,18. Tena kumhusu yeye mwenyewe anasema hivi: “Kuyafanya mapenzi yako, Ee Mungu, ndiyo furaha yangu; Naam, *Sheria yako* imo [Amri zako Kumi zimo] moyoni mwangu.” Zaburi 40:8. [Linganisha na Yn. 15:10; Ebr. 8:10.]

Sheria Hiyo Haibadiliki Kamwe

Sheria ya Mungu [Amri Kumi], kwa asili yake halisi *haibadiliki*. Hiyo ndiyo ufunuo wa *mapenzi* na *tabia* ya Mwasisi wake. Mungu ni *upendo*; na Sheria yake ni *upendo* [1 Yoh. 4:8; Rum. 13:8-10]. Kanuni zake kuu mbili ni *upendo kwa Mungu* na *upendo kwa mwanadamu* [Mt. 22:35-40]. “Pendo ndilo utimilifu wa [*sio badala ya*] Sheria [Amri Kumi].” Warumi 13:10. Tabia ya Mungu ni *haki* na *kweli*; hiyo ndiyo tabia ya Sheria yake [ya Amri Kumi]. Asema hivi Mtunga Zaburi: “Sheria yako [ya Amri Kumi] ni *kweli*;” “Maana maagizo yako yote [Amri zako zote Kumi] ni ya *haki*.” Zaburi 119:142,172, KJV. Naye Mtume Paulo anatangaza hivi: “Basi, torati [Sheria ya Amri Kumi] ni *takatifu*, na ile amri ni *takatifu*, na ya *haki*, na *njema*.” Warumi 7:12. Sheria hiyo [ya Amri Kumi] kwa kuwa ni ufunuo wa *mawazo* na *mapenzi* ya Mungu, basi, ni lazima iwe ya kudumu kama alivyo Mwasisi wake.

Kazi *yauongofu* [kuwa kiumbe kipya] na *utakaso* [kuzishinda dhambi katika maisha ya kila siku] ni ile ya kuwapatanisha wanadamu na Mungu na kuwaleta katika mwafaka kamili na kanuni za Sheria yake [ya Amri Kumi]. Hapo mwanzo, mwanadamu aliumbwa kwa sura ya Mungu. Alikuwa anapatana kabisa na tabia na Sheria ya Mungu [Amri Kumi – Efe. 2:10]; kanuni hizo za haki ziliandikwa *moyoni* mwake. Lakini *dhambi* [uvunjaji wa Amri Kumi – 1 Yoh. 3:4, AJKK] ilimtenga mbali na Muumbaji wake. Hakuweza kuakisi tena [kurudisha nuru ya] tabia ya Mungu. Moyo wake ukawa vitani ukipigana na kanuni za Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. “Kwa kuwa ile *nia* ya mwili ni *uadui* juu ya Mungu, kwa maana *haitii Sheria ya Mungu* [Amri Kumi], wala *haiwezi kutii*.” Warumi 8:7. Lakini, “Mungu aliupenda ulimwengu, hata akamtoa Mwanawe pekee,” ili kwamba mwanadamu apate kupatanishwa na Mungu. Kwa njia ya wema wake Kristo [mwanadamu huyo] anaweza kurejeshwa katika mwafaka [mapatano] na Muumbaji wake. Moyo wake sharti ufanywe kuwa mpya kwa *neema* yake Mungu; sharti apate uzima mpya toka juu. *Badiliko* hilo ndiko *kuzaliwa upya* [Kuzaliwa mara ya pili au Kuongoka], na bila kutokea badiliko hilo [ndani ya mtu huyo], asema Yesu, “*hawezi kuuona ufalme wa Mungu*” [Yn. 3:3].

Hatua ya kwanza katika kupatanishwa na Mungu ni *kutambua dhambi* [Rum. 7:7]. “*Dhambi ni Uvunjaji wa Sheria* [Amri Kumi].” “*Kutambua dhambi* huja kwa njia ya Sheria [Amri Kumi].” 1 Yohana 3:4, AJKK; Warumi 3:20. Hicho ndicho *kioo* [Yakobo 1:22-25] kinachoonyedha *ukamilifu wa tabia ya haki* na kumwezesha [mwenye dhambi] *kutambua* kasoro alizo nazo katika *tabia* yake.

Huru Mbali na Hukumu ya Adhabu

Sheria [ya Amri Kumi] inamwonyesha mtu dhambi zake [uvunjaji wake wa Sheria], lakini *haitoi dawa* yo yote ya kuponya dhambi zake. Inapomwahidi kumpa *uzima* yule *anayeitii*, wakati ule ule inamtangazia kwamba *mauti* ndio mshahara wake yule mvunjaji wa Sheria [Amri Kumi – Rum. 6:23]. *Injili* yake Kristo *peke yake* ndiyo iwezayo kumweka huru mbali na hukumu ya adhabu au kunajisiwa na dhambi. Yampasa kuwa na *toba* kwa Mungu, ambaye Sheria yake [ya Amri Kumi] imevunjwa; na kuwa na *imani* kwa Kristo, ambaye ni kafara yake ya upatanisho. Kwa njia hiyo anapata “*msamaha* wa dhambi zilizotangulia kufanywa,” kisha

anakuwa mshirika wa *tabia* ya Mungu. Yeye sasa ni mwana wa Mungu, akiisha kuipokea roho ile ya kufanywa mwana ambayo kwa hiyo analia: “Aba, yaani, Baba!” [Warumi 8:15.]

Je! hivi mtu huyo sasa anao uhuru wa kuivunja hiyo Sheria ya Mungu [Amri Kumi]? Asema hivi Paulo: “Basi, je! twaibatilisha [twaifutilia mbali] Sheria [ya Amri Kumi] kwa imani hiyo? Hasha! Kinyume cha hayo *twaithibitisha* Sheria [Amri Kumi].” “Hasha! Sisi tulioifia dhambi *tutaishije tena katika dhambi* [kuvunja Amri Kumi]? Naye Yohana anatangaza hivi: “Kwa maana huku ndiko kumpenda Mungu, kwamba *tuzishike amri zake* [kumi]; wala amri zake [kumi] si nzito.” Warumi 3:31; 6:2; 1 Yohana 5:3. Katika kuzaliwa upya moyo unapataniwa na Mungu, na kuletwa katika mwafaka na Sheria yake [ya Amri Kumi – Eze. 36:25-27; Ebr. 8:10]. Badiliko hilo kubwa linapotokea ndani ya mwenye dhambi huyo, basi, anakuwa amepita dhambini [ametoka katika uvunjaji wa Amri Kumi na] kuingia katika *utii* na *uaminifu*. Maisha yake ya zamani ya kufarakana na Mungu yamekoma; yameanza maisha mapya ya upatanisho, imani na upendo. Hapo ndipo ile “*haki ya sheria*” itakapotimizwa ndani yetu sisi, *tusioenenda* kwa kufuata mambo ya *mwili*, bali mambo ya *Roho*.” Warumi 8:4. Ndipo lugha ya mtu huyo itakuwa ni hii: “*Sheria* yako [ya Amri Kumi] *naipenda mno ajabu*, ndiyo kutafakari kwangu mchana kutwa.” Zaburi 119:97.

Sheria ya BWANA [ya Amri Kumi] ni *kamilifu* [Kum. 4:2,6,12,13]; huiburudisha [huiiongoa] nafsi.” Zaburi 19:7, KJV. Pasipokuwapo *Sheria* [Amri Kumi], watu hawawezi kuwa na mawazo sahihi juu ya *usafi* na *utakatifu* wa Mungu au juu ya dhambi zao wenyewe pamoja na uchafu wao [Rum. 4:15]. Hawana uthibitisho wa kweli unaowaonyesha dhambi zao, wala *hawaoni haja ya kutubu*. Bila kuiona hali yao ya kupotea kama *wavunjaji* wa Sheria ya Mungu [Amri Kumi], hawawezi kutambua haja yao ya kutegemea damu ile ya Kristo ya Upatanisho. Tumaini la *wokovu* linapokelewa bila kuwa na *badiliko kubwa la moyo* au bila *kufanya matengenezo* [kujirekebisha] katika maisha yao. Kwa njia hiyo *uongo* wa *juu juu tu* unaenea kila mahali [wengi wakidai kwamba wameokoka – 1 Yoh. 2:3,4], na watu wengi wanajiunga na kanisa ambao *hawajaunganishwa kamwe* na Kristo.

Nadharia potofu juu ya utakaso, zikiwa zimechipuka pia kutokana na kuipuzia na kuikataa Sheria ya Mungu [Amri Kumi], zina sehemu ya maana sana katika makundi ya dini ya siku hizi. Nadharia hizo ni za uongo kimafundisho, tena ni za hatari katika matokeo yake kama zikiwekwa katika matendo; na ukweli kwamba kwa kawaida zinapendwa sana na watu wengi, hulifanya jambo hilo kuwa la muhimu maradufu kwamba wote wapate kuwa na ufahamu dhahiri kuhusu Maandiko yanavyofundisna juu ya jambo hilo.

Utakaso Ni Nini?

Utakaso wa kweli ni fundisho la Biblia. Mtume Paulo katika Waraka wake kwa kanisa la Wathesalonike, anawatangazia hivi: “Maana haya ndiyo mapenzi ya Mungu, kutakaswa kwenu.” Tena anaomba kwamba: “Mungu wa amani mwenyewe awatakase kabisa.” 1 Wthesalonike 4:3; 5:23. Biblia inafundisha waziwazi maana ya utakaso na jinsi unavyoweza kupatikana. Mwokozi aliwaombea wanafunzi wake, alisema: “*Uwatakase kwa ile kweli; neno lako ndiyo kweli.*” Yohana 17:17,19. Na Paulo naye anafundisha kwamba waumini wanapaswa “kutakaswa na Roho Mtakatifu.” Warumi 15:16. Roho Mtakatifu anafanya kazi gani? Yesu aliwaambia wanafunzi wake, alisema: “Lakini yeye atakapokuja, huyo Roho wa kweli, *atawaongoza awatie kwenye kweli yote.*” Yohana 16:13. Naye Mtunga Zaburi asema hivi: “*Sheria yako [Amri zako Kumi] ni kweli*” [Zaburi 119:142]. Kwa njia ya *Neno na Roho wa Mungu* kanuni zile kuu za haki ambazo zimo ndani ya Sheria yake [Amri Kumi] zinafunuliwa kwa watu. Na kwa kuwa Sheria hiyo ya Mungu [Amri Kumi] ni “takatifu, na ya haki, na njema,” tena ni chapa ya ukamilifu wa Mungu, inafuata kwamba tabia ile inayojengwa kwa njia ya utii kwa Sheria hiyo [Amri Kumi] nayo itakuwa takatifu. Kristo ndiye kielelezo chetu kikamilifu cha tabia kama hiyo. Yeye asema: “Ni[me]zishika amri [kumi] za Baba yangu.” “Nafanya sikuzote yale yampendezayo.” Yohana 15:10; 8:29. Wafuasi wake Kristo

wanapaswa kuwa kama yeye alivyo - yaani, kwa neema ya Mungu kujenga tabia zinazopatana na kanuni za Sheria yake Takatifu [Amri Kumi]. Huo ndio utakaso wa Biblia.

Ni kwa Njia ya Imani Peke Yake

Kazi hiyo inaweza kutimizwa kwa njia ya imani tu katika Kristo, kwa uweza wa Roho wa Mungu anayekaa ndani yetu. Paulo anawaonya waumini wale, anasema: “*Utimize ni wokovu wenu wenyewe* kwa kuogopa na kutetemeka. Kwa maana ndiye Mungu atendaye kazi ndani yenu, *kutaka* kwenu na *kutenda* kwenu, kwa *kulitimize* kusudi lake jema.” Wafilipi 2:12,13. Mkristo atasikia hisia za dhambi ndani yake, lakini ataendelea kupambana nazo daima. Hapa ndipo unapohitajika msaada wake Kristo. *Udhaifu wa kibinadamu* unaunganishwa na *nguvu za Mungu*, ndipo imani inaposhangilia, na kusema: “Mungu na ashukuriwe *atupaye kushinda* kwa Bwana wetu Yesu Kristo.” 1 Wakorintho 15:17.

Maandiko yanaonyesha wazi kwamba kazi hiyo ya utakaso inaendelea siku kwa siku. Wakati wa kuongoka, mwenye dhambi anapokuwa na amani na Mungu kwa njia ya damu ile ya upatanisho, *maisha ya Kikristo ndio kwanza yanaanza*. Sasa ndipo anatakiwa kusonga mbele “hata kuwa mtu mkamilifu;” na kukua “hata kufika kwenye cheo cha utimilifu wa Kristo” [Waefeso 4:13]. Asema hivi Mtume Paulo: “Natenda neno moja tu; nikiyasahau yaliyo nyuma, nikiyachuchumilia yaliyo mbele; *nakaza mwendo*, niifikilie mede ya thawabu ya mwito mkuu wa Mungu katika Kristo Yesu.” Wafilipi 4:13,14. Naye Petro anaweka mbele yetu *hatua* ambazo kwazo utakaso wa Biblia unaweza kufikiwa: “Mkijitahidi sana kwa upande wenu, katika *imani* yenu tieni *wema*, na katika *wema* wenu *maarifa*, na katika *maarifa* yenu *kiasi*, na katika *kiasi* chenu *saburi*, na katika *saburi* yenu *utauwa*, na katika *utauwa* wenu *upendano wa ndugu*, na katika *upendano wa ndugu*, *upendo*.... Maana *mkitenda hayo, hamtajikwaa kamwe*.” 2 Petro 1:5-10.

Wale wanaopata utakaso wa Biblia katika maisha yao wataonyesha moyo wa unyenyekevu. Kama Musa, wameona utukufu wa kutisha wa utakatifu wake Mwenyezi, nao *wanajiona kwamba hawafai kabisa wakijilinganisha na utakatifu na ukamilifu wa hali ya juu alio nao Mungu*.

Nabii Danieli alikuwa *kielelezo cha utakaso wa kweli*. Maisha yake marefu yalijawa na huduma yake bora kwa Bwana wake. Alikuwa ni “mtu [a]pendwaye sana” (Danieli 10:11) na Mungu. Lakini badala ya kudai kwamba yeye alikuwa safi na mtakatifu, nabii yule aliyeheshimika alijiweka pamoja na Israeli wenye dhambi kabisa alipoomba na kusema maneno haya mbele za Mungu kwa ajili ya watu wake: “Hatukutolei maombi yetu kwa sababu ya haki yetu, lakini kwa sababu ya rehema zao nyingi.” “*Tumefanya dhambi, tumetenda maovu*.” Anasema kwa mkazo: “Basi hapo nilipokuwa nikisema, na kuomba, na *kuiungama dhambi yangu*, na dhambi ya watu wangu [Israeli].” Baadaye Mwana wa Mungu [Kristo] alipomtokea ili kumpa maagizo fulani, Danieli anasema: “*Uzuri [wema] wangu* uligeuzwa ndani yangu kuwa *uharibifu*, wala sikuzaziwa nguvu.” Danieli 9:18,15,20; 10:8.

Hakuna Kutoa Madai ya Kujisifu Wenyewe

Ayubu aliposikia sauti ya Bwana katika upepo ule wa kisulisuli, alilia na kusema: “*Najichukia nafsi yangu*, na *kutubu* katika mavumbi na majivu.” Ayubu 42:6. Ilikuwa ni wakati ule Isaya alipouona utukufu wa Bwana, na kuwasikia wale makerubi wakisema, “Mtakatifu, Mtakatifu, Mtakatifu, ni BWANA wa majeshi,” ndipo alipolia, na kusema: “Ole wangu! Kwa maana *nimepotea*.” Isaya 6:3,5. Paulo naye, baada ya kunyakuliwa juu mpaka *Mbingu ya Tatu* [aliko Mungu] na kusikia *maneno yasiyotamkika*, ambayo haijuzu mwanadamu ayanene, anajieleza mwenyewe kwamba “ni mdogo wa *watakatifu* wote.” 2 Wakorintho 12:2-4, pambizo; Waefeso 3:8. Alikuwa ni yule Yohana mpendwa, aliyegama kifiani pa Yesu na

kuuona utukufu wake, ambaye alianguka kama mtu aliyekufa chini ya miguu ya Malaika yule [Kristo]. Ufunuo 1:17.

Hapawezi kuwapo na kujikweza wenyewe, wala kutoa madai ya *kujisifu* kwamba mtu hana dhambi yo yote, kwa upande wa wale wanaotembea katika kivuli cha msalaba wa Kalvari. Wanajisikia kwamba ilikuwa ni dhambi yao [uvunjaji wao wa Amri Kumi] iliyomletea maumivu makali sana yaliyoupasua moyo wa Mwana wa Mungu, na wazo hilo litawafanya wajitweze [wajinyenyekeze]. Wale wanaoishi karibu sana na Yesu wanatambua kwa wazi sana *udhaifu* na *uovu* wa kibinadamu walio nao, na *tumaini* lao tu ni katika *wema* wa Mwokozi yule aliyesulibiwa na kupaa mbinguni.

Utakaso unaotukuka sana katika Ulimwengu wa Kikristo leo una roho ya kujikweza ndani yake na kudharau Sheria ya Mungu [Amri Kumi], jambo ambalo huonekana kuwa ni geni kwa dini ile ya Biblia. Wanaolitetea fundisho hilo, wanafundisha kwamba utakaso ni kazi ya papo hapo [ghafula], ambao kwa huo, kwa njia ya imani peke yake, wanapata utakatifu kamili. “Amini tu,” wanasema, “na mbaraka huo ni wako.” Hakuna juhudi yo yote ya ziada inayohitajika kwa upande wa yule anayeupokea [utakaso huo]. Wakati uo huo wanakana mamlaka ya Sheria ya Mungu [Amri Kumi], wakisisitiza kusema kwamba wao wamefunuliwa kwamba hawawajibiki kuzishika amri hizo [kumi]. Lakini, je! yawezekana kwa wanadamu kuwa watakatifu, yaani, kupatana na mapenzi na tabia ya Mungu, na kuonyesha yale yampendezayo Mungu, bila ya wao kuletwa katika mwafaka na kanuni zile ambazo zinaifunua *tabia* na *mapenzi* yake [yaani, zile Amri Kumi]?

Dini Rahisi

Tamaa ya kupatadini *rahisi* isiyowataka watu *kujitahidi*, *kujikana nafsi*, *kuachana na upuzi uliomo ulimwenguni humu*, imelifanya fundisho hilo la *Imani*, na *Imani peke yake*, kuwa fundisho linalopendwa sana na watu wengi; lakini, basi, Neno la Mungu lasemaje? Asema hivi Mtume Yakobo: “Ndugu zangu, yafaa nini, mtu akisema ya kwamba anayo *imani*, lakini hana *matendo*. Je, ile *imani* yaweza *kumwoko*?... Lakini wataka kujua, wewe mwanadamu usiye kitu, kwamba *imani pasipo matendo haizai*? Je! baba yetu Ibrahimu hakuhesabiwa kuwa ana *haki* kwa *matendo*, hapo alipomtoa Isaka mwanawe juu ya madhabahu? Waona kwamba *imani ilitenda kazi pamoja na matendo* yake, na ya kwamba *imani ile ilikamilishwa kwa njia ya matendo* yale.... Mwaona kwamba mwanadamu huhesabiwa kuwa ana *haki* kwa *matendo* yake; si kwa *imani peke yake*.” Yakobo 2:14-24.

Ushuhuda wa Neno la Mungu uko kinyume na fundisho hilo la imani pasipo matendo ambalo limewanasa watu wengi. Ile siyo imani [ya kweli] inayodai mibaraka ya Mbinguni bila kutimiza masharti yake ambayo kwayo rehema inatolewa, [imani] hiyo ni *kiburi sugu* [ufidhuli]; kwa maana imani ile ya kweli ina msingi wake katika ahadi na masharti ya Maandiko.

Na asiwepo mtu ye yote anayejidanganya mwenyewe kwa kusadiki kwamba anaweza kuwa mtakatifu wakati kwa *makusudi kabisa* anaivunja mojawapo ya amri hizo [kumi] za Mungu [Yak. 2:10-12]. Kutenda dhambi [kuvunja amri] moja tu inayofahamika *kunainyamazisha* sauti ya Roho anayetushuhudia na kumtenga mtu huyo mbali na Mungu. “*Dhambi ni uvunjaji wa Sheria* [Amri Kumi].” Na “*kila atendaye dhambi* [avunjaye amri mojawapo ya zile Amri Kumi] hakumwona yeye [Kristo] wala hakumtambua.” 1 Yohana 3:6. Ingawa Yohana, katika Nyaraka zake, anazungumza kwa ukamilifu juu ya *upendo*, hata hivyo, hasiti kuifunua tabia halisi ya kundi lile linalodai kwamba *limetakaswa* wakati linaishi katika *uasi* na *kuvunja Sheria ya Mungu* [Amri Kumi]. “*Yeye asemaye nimejua* [Kristo au nimeokoka], wala *hazishiki amri zake* [kumi], ni *MWONGO*, wala kweli haimo ndani yake [Yn. 17:17; Zab. 119:142]. Lakini yeye alishikaye neno lake, katika huyo *upendo wa Mungu umekamilika kweli kweli*.” 1 Yohana 2:4,5 [Linganisha na Yn. 14:21,23,24; 15:9,10]. Hapa kipo *kipimo* cha *imani* ya kila mtu. Hatuwezi kumhesabia utakatifu mtu ye yote pasipo kumleta kwanza kwenye kipimo hicho cha pekee cha Mungu cha *utakatifu* ambacho kinawapima wale walioko kule mbinguni pamoja na wale waliomo humu duniani [Ebr. 12:14]. Kama watu hawaoni kwamba wanawiwa na *mzigo*

[uwajibikaji] wo wote kuhusu Sheria hiyo ya Maadili [Amri Kumi], kama wanazirahisisha na kuzidharau amri hizo [kumi] za Mungu, na kuwafundisha watu hivyo, basi, *hawatakata heshima yo yote Mbinguni* [hawataingia - Mt. 5:17-19; Ufu. 21:8,27; 22:15; Gal. 5:19-21], nasi tunaweza kujua kwamba madai yao hayana msingi wo wote.

Tena liledai kwamba mtu hana dhambi yo yote, dai hilo lenyewe, ni ushahidi kwamba mtu huyo anayetoa dai hilo *yuko mbali na utakatifu* [1 Yoh. 1:8,10]. Ni kwa sababu yeye hana picha [wazo] sahihi ya *usafi na utakatifu alio nao Mungu*, ama kile wanachotakiwa kuwa nacho wale watakaopatana na *tabia* yake; ni kwa sababu hana picha halisi ya *usafi na uzuri* ule uliotukuzwa alio nao Yesu, wala hajui *ubaya na uovu* wa dhambi zake, mtu kama huyo anaweza kujiona mwenyewe kuwa ni mtakatifu. Kadiri umbali unavyozidi kuongezeka kati yake na Kristo, na kadiri anavyozidi kuwa na upungufu mkubwa sana kimawazo kuhusu *tabia* aliyo nayo Mungu na mambo yale anayotaka, ndivyo kadiri yeye anavyozidi kujiona kuwa ni mwenye haki machoni pake mwenyewe.

Dhabihu Iliyo Hai

Utakaso ulioelezwa katika Maandiko unamhusu mtu mzima - yaani, nafsi, roho, na mwili wake. Paulo aliwaomba Wathesalonike wale ili “nafsi [zao] na roho [zao] na miili [yao] [wa]hifadhiwe [wa]we kamili, bila lawama wakati wa kuja kwake Bwana wetu Yesu Kristo.” 1 Wathesalonike 5:23. Tena anawaandikia waumini wale, anasema: “Basi, ndugu zangu, nawasihi, kwa huruma zake Mungu, itoeni miili yenu iwe dhabihu iliyo hai, takatifu, ya kumpendeza Mungu.” Warumi 12:1. Katika nyakati zile za Israeli ya zamani kila dhabihu iliyoletwa kama kafara kwa Mungu ilichunguzwa kwa makini. Endapo kasoro yo yote iligunduliwa katika mnyama yule aliyeletwa, basi, alikataliwa; kwa maana Mungu alikuwa ameagiza kwamba ni lazima dhabihu ile iwe “ha[i]na ila [waa].” Hivyo ndivyo Wakristo wanavyoagizwa kuitoa miili yao, iwe “dhabihu iliyo hai, takatifu, ya kumpendeza Mungu.” Ili kuweza kufanya hivyo, nguvu zote za mwili ni lazima zihifadhiwe katika hali bora habisa kwa kadiri iwezekanavyo. Kila tendo linalodhoofisha nguvu za mwili au za akili humfanya mtu huyo asiweze kufaa kumtumikia Muumbaji wake. Je! Mungu atapendezwa na kitu cho chote kilicho pungufu kuliko kile kilicho bora kabisa tunachoweza kumpa? Alisema hivi Kristo: “Mpende Bwana Mungu wako *kwa moyo wako wote*.” Wale wanaompenda Mungu kweli kweli, kwa moyo wao wote, watatamani kumtumikia vizuri sana katika maisha yao yote, nao daima watakuwa wanajitahidi kuileta kila nguvu ya mwili wao ili ipate kupatana na sheria zile zitakazokuza uwezo wao wa kufanya mapenzi yake. Hawataidhoofisha au kuinajisi dhabihu yao wanayoitoa kwa Baba yao aliye mbinguni kwa kujifurahisha katika tamaa zao mbaya za chakula au za mwili.

Petro asema hivi: “*Ziepukeni tamaa za mwili zipiganazo na roho*.” 1 Petro 2:11. Kila tendo la kukidhi tamaa hizo mbaya huelekea kuzitia ganzi nguvu zile zinazotuwezesha sisi kutenda mambo yote pamoja na utambuzi wetu kiakili na kiroho, kisha Neno au Roho wa Mungu anaweza kuugusa moyo kidogo tu. Paulo anawaandikia Wakorintho, anasema: “Basi, wapenzi wangu, kwa kuwa tuna ahadi hizo, na *tujitakase nafsi zetu na uchafu wote wa mwili na roho*, huku tukitimiza *utakatifu* katika kumcha Mungu.” 2 Wakorintho 7:1. Tena pamoja na yale matunda ya Roho - yaani, upendo, furaha, amani, uvumilivu, utu wema, fadhili, uaminifu, upole” - anaweka “kiasi” katika orodha hiyo. Wagalatia 5:22,23.

Licha ya matangazo yatokanayo na maneno hayo yaliyovuviwa, je, ni Wakristo wangapi wanaozidhoofisha nguvu zao za mwili kwa kujishughulisha kutafuta faida au kuiabudu mitindo; ni wangapi wanaojishusha hadhi ya utu wao unaofanana na ule wa Mungu kwa *ulafi* wao, kwa *kunywa mvinyo* kwao [pamoja na vileo vyote], kwa *kujifurahisha kwa anasa* zile zilizokatazwa. Na kanisa, badala ya kuyakemea mambo hayo, mara nyingi sana huyatia nguvu maovu hayo kwa kuamsha ndani yao tamaa mbaya ya ulafi, tamaa ya kupata faida au kupenda anasa, ili lipate kuijaza hazina yake ambayo kutokana upendo wao kwa Kristo ulio hafifu mno hawawezi kuijaza. Kama Yesu angeweza kuingia ndani ya makanisa ya siku hizi na kuziangalia karamu

zake na biashara zake za kishetani zinazoendeshwa humo kwa jina la dini, je! asingewafukuza na kuwatoa nje wale wanaoyanajisi [makanisa hayo] kama alivyowafukuza hekaluni wabadili fedha wale?

Usafi wa Injili

Mtume Yakobo anatangaza ya kwamba hekima ile itokayo juu “kwanza ni safi.” Laiti kama angekuwa amekutana na wale wanaolitaja jina la Yesu la thamani wakati vinywa vyao vikiwa vimenajisiwa na tumbako, yaani, wale ambao pumzi yao na harufu ya mwili wao imechafuliwa na harufu yake, na ambao wanaichafua hewa ya mbinguni na kuwalazimisha wote wanaowazunguka pande zote kuivuta hewa ile yenye sumu - laiti kama Mtume yule angekuwa amekutana na tabia hiyo inayopingana kabisa na usafi wa injili, angeweza kuishutumu kuwa ni “ya dunia, ya tabia ya kibinadamu, na [ya ki-] Shetani”? Watumwa hao wa tumbako, wanaodai kwamba wameupata mbaraka ule wa utakaso kamili, wanaongea juu ya tumaini lao la kwenda mbinguni; lakini Neno la Mungu linatangaza waziwazi kwamba “Na ndani yake hakitaingia kamwe cho chote kilicho kinyonge [kinachonajisi – KJV].” Ufunuo 21:27.

“Au hamjui kuwamwili wenu ni Hekalu la Roho Mtakatifu aliye ndani yenu, mliyepewa na Mungu? Wala ninyi si mali yenu wenyewe; maana *mlinunuliwa kwa thamani*. Sasa basi, *mtukuzeni Mungu katika miili yenu.*” 1 Wakorintho 6:19,20. Yule ambaye mwili wake ni Hekalu la Roho Mtakatifu hatakuwa mtumwa wa tabia hiyo [ya kuvuta tumbako] iletayo madhara makubwa sana mwilini. Nguvu zake ni mali yake Kristo, ambaye amemnunua kwa thamani ya damu yake [1 Pet. 1:16-19]. Mali yake aliyo nayo ni yake Bwana. Angewezaje, basi, kukosa kuwa na hatia kwa kutapanya mtaji ule aliokabidhiwa? Wale wajiitao Wakristo wanatumia fedha nyingi sana kila mwaka ili kukidhi tamaa zao mbaya zisizokuwa na maana na zenye kuleta madhara, na wakati uo huo watu wanaendelea kuangamia kwa kukosa Neno la Uzima. Mungu anaibiwa zaka na sadaka, wakati wao wanateketeza [fedha yao] juu ya madhabahu ya ashiki [uasherati] ambayo inaharibu zaidi ya kile wanachotoa ili kuwapunguzia shida maskini au kusaidia kazi ya injili. Endapo wale wote wanaojidai kuwa ni wafuasi wake Kristo wangukuwa wametakaswa kweli kweli, basi, mali yao, badala ya kutumika katika tamaa zao zisizokuwa za lazima na hata zinazoleta madhara, ingeingizwa katika hazina yake Bwana, ndipo Wakristo hao wangetoa kielelezo kwa watu cha kuwa na kiasi, kujikana nafsi, na kujitolea mhanga maisha yao. Hapo ndipo wao wangukuwa nuru ya ulimwengu.

Ulimwengu huu umejitosa katika kukidhi tamaa zake mbaya bila kujizuia. “*Tamaa ya mwili, tamaa ya macho na kiburi cha uzima*” huwatawala watu wengi sana. Lakini wafuasi wake Kriso wana mwito mtakatifu zaidi. “*Tokeni kati yao, mkatengwe nao, asema Bwana, Msiguse kitu kilicho kichafu* [2 Kor. 6:14]. Katika nuru ya Neno la Mungu, sisi tunayo haki ya kutangaza kwamba *utakaso hauwezi kuwa wa kweli kama hauleti kuyakana kabisa mambo ya dhambi* [uvunjaji wa Amri Kumi] ya ulimwengu huu ambayo watu wanayatafuta na kujitosheleza kwayo.

Kwa wale wanaoyatimiza masharti haya, yasemayo: “Tokeni kati yao, mkatengwe nao,... Msiguse kitu kichafu,” ahadi ya Mungu ni hii, “Nami nitawakaribisha. Nitakuwa Baba kwenu, Nanyi mtakuwa kwangu wanangu wa kiume na wa kike, asema Bwana Mwenyezi.” 2 Wakorintho 6:17,18. Ni fursa, tena ni wajibu wa kila Mkristo kuwa na maisha bora na tele katika mambo ya Mungu. “Mimi ndimi Nuru ya ulimwengu,” alisema Yesu. “Yeye anifuataye *hatakwenda gizani kamwe*, bali atakuwa na nuru ya uzima.” Yohana 8:12. “Bali njia ya wenye haki ni kama nuru ing’ aayo, ikizidi kung’aa hata mchana mkamilifu.” Mithali 4:18. Kila hatua ya *imani* na *utii* inayochukuliwa, humleta mtu huyo katika uhusiano wa karibu zaidi na yule Nuru ya Ulimwengu [Kristo], ambaye “giza lo lote hamna ndani yake.” Miale mikali ya Jua la Haki huangaza juu ya watumishi wa Mungu, nao ni lazima waiakisi [wairudishe] mionzi hiyo [Mt. 5:14-16]. Kama vile nyota zinavyotuambia sisi kwamba kuna Nuru Kuu kule mbinguni ambayo kwa utukufu wake zenyewe zinang’aa, ndivyo Wakristo wanavyopaswa kudhihirisha kuwa Mungu yuko ameketi katika kiti chake kile cha enzi cha malimwengu, ambaye tabia yake

inastahili kusifiwa na kuigwa. Matunda yale ya Roho wake, usafi na utakatifu wa tabia yake, mambo hayo yataonekana wazi katika tabia ya mashahidi wake.

Wana na Binti za Mungu

Katika Waraka wake kwa Wakolosai, Paulo anafafanua mibaraka mingi iliyotolewa kwa wana wa Mungu. Anasema hivi: Sisi “hatuachi kufanya maombi na dua kwa ajili yenu, ili mjazwe maarifa ya mapenzi yake katika hekima yote na ufahamu na rohoni; mwenende kama ulivyo wajibu wenu kwa Bwana, mkimpendeza kabisa; mkizaa matunda kwa kila kazi njema, na kuzidi katika maarifa ya Mungu; mkiwezesha kwa uwezo wote, kwa kadiri ya nguvu ya utukufu wake, mpate kuwa na saburi ya kila namna na uvumilivu pamoja na furaha.” Wakolosai 1:9-11.

Anaandika tena kuhusu shauku yake aliyo nayo kwa ndugu zake wale wa Efeso, kwamba wapate kuufikia ufahamu wa kimo cha upendeleo alio nao Mkristo. Anaweka mbele yao, kwa lugha inayojumuisha mambo yote, uwezo wa ajabu pamoja na maarifa wanayoweza kuwa nayo kama wana na binti zake yule Aliye juu sana. Ilikuwa ni fursa yao “kufanywa imara kwa nguvu, kwa kazi ya Roho wake, katika utu wa ndani,” na “[ku]wa na shina na msingi katika upendo,” ili wapate “kufahamu pamoja na watakatifu wote jinsi ulivyo upana, na urefu, na kimo, na kina; na kuujua upendo wake Kristo, upitao ufahamu.” Lakini sala ya mtume huyo inakifikia kilele cha upendeleo walio nao anapoomba kwamba “mpate *kutimilika kwa utimilifu wote wa Mungu.*” Waefeso 3:16-19.

Hapo vinafunuliwa vimo vya kuvifikia tunavyoweza kuvifikia kwa njia ya imani katika ahadi za Baba yetu aliye mbinguni tunapotimiza masharti yake. Kwa njia ya sifa zake Kristo, sisi tunayo njia ya kukifikia kiti kile cha enzi cha Mungu Mwenyezi. “Yeye asiyemwachilia Mwana wake mwenyewe, bali alimtoa kwa ajili yetu sisi sote, atakosaje kutukirimia na mambo yote pamoja naye?” Warumi 8:32. Baba alimtoa Roho wake bila kipimo kwa Mwanawe, na sisi pia tunaweza kushiriki utimilifu wake [huyo Roho]. Yesu asema hivi, “Ikiwa ninyi mlio waovu mnajua kuwapa watoto wenu vipawa vyema, je! Baba aliye mbinguni hatazidi sana kuwapa Roho Mtakatifu hao wamwombao?” Luka 11:13. “Mkiniomba neno lo lote kwa jina langu, nitalifanya.” “Ombeni, nanyi mtapata; furaha yenu iwe timilifu.” Yohana 14:14; 16:24.

Wakati maisha ya Mkristo yanatakiwa kuwa na tabia ya unyenyekevu, hayapaswi kuwa na dalili ya huzuni, wala kujidhalilisha. Ni fursa ya kila mmoja kuishi kwa namna ambayo Mungu atapendezwa naye na kumbariki. Si mapenzi ya Baba yetu aliye mbinguni kwamba sisi tuwe chini ya laana na giza daima. Hakuna ushahidi wo wote wa kuwapo kwa unyenyekevu wa kweli mtu anapotembea akiwa ameinama kichwa chake chini na moyo wake ukiwa umejazwa na mawazo ya kujifikiria yeye mwenyewe. Twaweza kwenda kwa Yesu na kutakaswa, na kuweza kusimama mbele ya Sheria yake [Amri Kumi] bila kutahayari, wala bila kuwa na majuto. “Sasa, basi, hakuna hukumu ya adhabu juu yao walio katika Kristo Yesu, (wasioenenda kwa kufuata mambo ya mwili, bali mambo ya Roho.) Warumi 8:1, KJV.

Kwa njia yake Yesu wana wa Adamu walioanguka [dhambini] wanakuwa “wana wa Mungu.” “Maana yeye atakasaye na hao wanaotakaswa wote pia watoka kwa mmoja. Kwa ajili hii *haoni haya kuwaita ndugu zake.*” Waebrania 2:11. Maisha ya Mkristo yanapaswa kuwa maisha ya imani, ya ushindi, na yenye furaha katika Mungu. “Kwa maana kila kitu kilichoza liwa na Mungu *huushinda ulimwengu*; na huku ndiko kushinda kuushindako ulimwengu, hiyo *imani yetu.*” 1 Yohana 5:4. Mtumishi wa Mungu Nehemia alisema kweli: “*Furaha ya BWANA ni nguvu zenu.*” Nehemia 8:10. Naye Paulo asema hivi: “*Furahini katika Bwana* sikuzote; ombeni bila kukoma; shukuruni kwa kila jambo; maana hayo ni mapenzi ya Mungu kwenu katika Kristo Yesu.” Wafilipi 4:4; 1 Wathesalonike 5:16-18.

Hayo ndiyo *matunda ya kuongoka na utakaso wa Biblia*; tena ni kwa sababu Ulimwengu wa Kikristo hauzijali kanuni hizo kuu za haki zilizofanuliwa katika Sheria ya Mungu [Amri Kumi] ndiyo maana matunda hayo yanaonekana kwa shida mno. Hii ndiyo maana inaonekana

kidogo mno kazi ile yenye kina, inayoendelea daima ya Roho wa Mungu ambayo ilikuwa ndiyo ishara iliyoonekana wazi ya uamsho katika miaka ile ya zamani.

Nkwa kutazama sisi tunabadilika [2 Kor. 3:18; Hes. 21:8,9; Yn. 3:14,15]. Na wakati ule zinapodharauliwa amri hizo [kumi] takatifu ambazo katika hizo Mungu amewafunulia wanadamu ukamilifu na utakatifu wa tabia yake, na mawazo ya watu yanapovutwa na mafundisho ya wanadamu pamoja na nadharia zao potofu, ni ajabu ilioje kwamba kushuka kwa maisha ya utauwa kumefuata [kumetokea] ndani ya kanisa. Asema hivi Bwana: “Wameniacha mimi, niliye *Chemchemi ya Maji ya Uzima*, wamejichimbia mabirika, mabirika yavujayo, yasiyoweza kuweka maji.” Yeremia 2:13.

“Heri mtu yule asiyekwenda katika shauri la wasio haki;... Bali Sheria ya BWANA [Amri Kumi] ndiyo impendezayo, na Sheria yake [Amri Kumi] huitafakari mchana na usiku. Naye atakuwa kama mti uliopandwa kandokando ya vijito vya maji, uzaao matunda yake kwa majira yake, wala jani lake halinyauki; na kila alitendalo litafanikiwa.” Zaburi 1:1-3. Ni wakati ule tu Sheria ya Mungu [Amri Kumi] inaporejeshwa katika cheo chake halali ndipo unaweza kuwapo uamsho wa imani ile ya kwanza pamoja na utauwa miongoni mwa watu wake. “BWANA asema hivi, Simameni katika *njia kuu*, mkaone, mkaulize habari za *mapito* ya zamani [Njia kuu/Njia = mapito = Amri Kumi – Zab. 119:33-35,155,165; Isa. 35:8; Rum. 7:12], I wapi *njia* iliyo njema? Mkaende katika *njia* hiyo, nanyi mtajipatia raha katika nafsi zenu.” Yeremia 6:16.

SURA YA 28

Kukabiliana Na Kumbukumbu Ya Maisha Yetu

“Nikatazama,” asema nabii Danieli, “hata viti vya enzi vikawekwa, na Mmoja aliye Mzee wa Siku ameketi; mavazi yake yalikuwa meupe kama theluji, na nywele za kichwa chake kama sufu safi; kiti chake cha enzi kilikuwa miali ya moto, na gurudumu zake moto uwakao. Mto kama wa moto ukatoka ukapita mbele zake; maelfu elfu wakamtumikia, na elfu kumi mara elfu kumi wakasimama mbele zake; *hukumu ikawekwa*, na *vitabu vikafunuliwa*.” Danieli 7:9,10.

Hivyo ndivyo ilivyoonyeshwa katika maono ya nabii huyo ile siku kuu na ya kutisha, wakati tabia na maisha ya wanadamu yatakapopita na kuchunguzwa mbele ya Hakimu wa ulimwengu wote, na kila mtu atakapolipwa “kama kazi yake ilivyo.” Mzee huyo wa Siku ni Mungu Baba. Asema hivi Mtunga Zaburi: “Kabla haijazaliwa milima, wala hujaiumba dunia, na tangu milele hata milele ndiwe Mungu.” Zaburi 90:2. Ni yeye, Chimbuko la uhai wote, na Chemchemi ya Sheria yote, ambaye atakuwa mwenye kiti katika hukumu hiyo. Na malaika watakatifu kama wahudumu na *mashahidi*, hesabu yao “elfu kumi mara elfu kumi, na maelfu elfu,” wanahudhuria katika Mahakama hiyo kuu.

“Nikaona katika njozi za usiku, na tazama, Mmoja aliye mfano wa mwanadamu [Kristo] *akaja* pamoja na mawingu ya mbingu [malaika] akamkaribia huyo Mzee wa Siku, wakamleta karibu naye. Naye akapewa mamlaka, na utukufu, na ufalme, ili watu wa kabila zote, na taifa zote, na lugha zote, wamtumikie; mamlaka yake ni mamlaka ya milele, ambayo haitapita kamwe, na ufalme wake ni ufalme usioweza kuangamizwa.” Danieli 7:13,14. Kuja kwa Kristo kulikoelezwa hapo sio kule kuja kwake mara ya pili katika dunia hii. Anakuja kwa Mzee huyo wa Siku mbinguni kupokea mamlaka yake, na utukufu, na ufalme, ambao atapewa atakapomaliza kazi yake kama Mpatanishi wetu. Ni kuja huko, wala sio kuja kwake mara ya pili, ambako kulitabiriwa katika unabii kuwa kutatokea zitakapokoma siku zile 2300 katika mwaka wa 1844. Akiwa ameandamana na malaika wa mbinguni, Kuhani wetu Mkuu anaingia katika Patakatifu pa patakatifu na pale anaonekana mbele zake Mungu na kuingia katika matendo yake ya mwisho ya huduma yake kwa ajili ya mwanadamu - yaani, *kufanya kazi ya Hukumu ya Upelelezi* na *kufanya Upatanisho kwa wote* wanaoonekana kuwa wana haki ya kupewa upendeleo wake.

Katika huduma ile ya kivuli ni wale tu waliokuwa wamekuja mbele zake Mungu kwa maungamo na toba, na ambao dhambi zao zilikuwa zimehamishiwa katika Patakatifu kwa njia ya damu ya sadaka ile ya dhambi, ambao walikuwa na sehemu katika huduma ya Siku ile ya Upatanisho. Kwa hiyo, katika Siku ile Kuu ya Upatanisho ule wa mwisho na Hukumu ile ya Upelelezi kesi peke yake zitakazofikiriwa ni za watu wale wanaojiita watu wa Mungu. *Hukumu ya waovu* ni kazi tofauti, tena imetengwa mbali na hiyo, nayo inatokea katika kipindi kile cha baadaye. “Kwa maana wakati umefika wa hukumu kuanza katika nyumba ya Mungu; na ikianza kwetu sisi, mwisho wao wasioitii injili ya Mungu utakuwaje?” 1 Petro 4:17.

Vitabu vile vya kumbukumbu vilivyoko mbinguni, ambavyo ndani yake majina na matendo ya wanadamu huandikwa, vitabainisha maamuzi ya hukumu hiyo. Asema hivi nabii Danieli: “Hukumu ikawekwa, na vitabu vikafunuliwa.” Mwandishi wa Ufunuo, akielezea habari za tukio lilo hilo, anaongeza kusema hivi: “Na kitabu kingine kikafunguliwa, ambacho ni cha uzima; na hao wafu, wakahukumiwa katika mambo hayo yaliyoandikwa katika vile vitabu, sawasawa na matendo yao.” Ufunuo 20:12.

Kitabu cha Uzima kina majina ya wote waliopata kuingia katika kazi ya Mungu. Yesu aliwaagiza wanafunzi wake, alisema: “Furahini kwa sababu *majina yenu yameandikwa* mbinguni.” Luka 10:20. Paulo anazungumza maneno haya kuhusu watenda kazi wenzake waaminifu, “ambao *majina yao yamo katika Kitabu cha Uzima.*” Wafilipi 4:3. Danieli, akiangalia kushuka chini kuja kwetu mpaka “wakati wa taabu, mfano wake haukuwapo,” anatangaza kwamba watu wa Mungu wataokolewa, “kila mmoja atakayeonekana *ameandikwa katika kitabu kile* [cha Uzima – Ufu. 20:15]. Naye Mwandishi yule wa Ufunuo asema kwamba watakaolingia katika mji ule wa Mungu ni wale tu ambao *majina yao yame* “*andikwa katika Kitabu cha Uzima cha Mwana-Kondoo.*” Danieli 12:1; Ufunuo 21:27.

Kitabu cha Ukumbusho kimeandikwa mbele zake Mungu, ndani yake yameandikwa matendo mema ya “hao waliomcha BWANA, na kulitafakari jina lake.” Malaki 3:16. Maneno yao ya imani, matendo yao ya upendo, huandikwa humo mbinguni. Nehemia anaitaja habari hiyo anaposema: “Unikumbukie hayo, Ee Mungu wangu, wala usifute fadhili zangu nilizozitenda kwa ajili ya nyumba ya Mungu wangu.” Nehemia 13:14. Katika Kitabu hicho cha Ukumbusho wa Mungu *kila tendo la haki walilofanya hudumu milele. Humo kila jaribu walilolipinga, kila ovu walilolishinda, kila neno la huruma walilolinena* huandikwa kwa uaminifu. Na *kila tendo la kujitolea mhanga, kila taabu na huzuni waliyoivumilia kwa ajili yake Kristo* huandikwa humo. Asema hivi Mtunga Zaburi: “Umehesabu kutanga-tanga kwangu; uyatie machozi yangu katika chupa yako; (Je! hayamo katika *Kitabu* chako?)” Zaburi 56:8.

Pia huko *ikumbukumbu ya Dhambi za Wanadamu*. “Kwa maana Mungu ataleta hukumuni kila kazi, pamoja na kila neno la siri, likiwa jema au likiwa baya.” “Kila neno lisilo maana, watakalolinena wanadamu, watatoa hesabu ya neno hilo [watawajibika] siku ya hukumu.” Asema hivi Mwokozi: “Kwa maneno yako utahesabiwa haki, na kwa maneno yako utahukumwiwa.” Mhubiri 12:14; Mathayo 12:36,37. Makusudi ya siri na sababu za kutenda jambo fulani huonekana katika kitabu hicho kisichokosea; kwa maana “atayamulikisha yaliyositirika ya giza, na kuyadhihirisha mashauri ya mioyo.” 1 Wakorintho 4:5. “Tazama, neno hili limeandikwa mbele zangu.... Maovu yenu na maovu ya baba zenu pamoja, asema BWANA.” Isaya 65:6,7.

Kazi ya kila mtu inachunguzwa mbele za Mungu, tena inaandikwa kama ni ya uaminifu au ya kukosa uaminifu. Mbele ya kila jina katika vitabu vya mbinguni huandikwa kwa usahihi kabisa kila neno baya, kila tendo la uchoyo, kila kazi isiyotimizwa, na kila dhambi ya siri, na kila unafiki uliofanywa kwa werevu. Maonyo yaliyotumwa kutoka mbinguni na makaripio yaliyopuuzwa, wakati uliopotezwa bure, nafasi ambazo hazikutumiwa vizuri, mvuto uliotolewa unaoleta wema au ubaya, pamoja na matokeo yake yafikayo mbali, mambo hayo yote huwekwa katika kumbukumbu zenye tarehe na yule malaika anayetunza kumbukumbu hizo.

Kipimo Kinachotumika Katika Hukumu

Sheria ya Mungu [Amri Kumi] ndiyo itakuwa kipimo ambacho kwacho tabia na maisha ya wanadamu *yatapimwa* katika hukumu hiyo. Asema hivi yule mwenye hekima: “Mche Mungu, nawe *uzishike amri zake* [kumi]. Maana kwa jumla ndiyo impasayo [wajibu wake] mtu. Kwa maana Mungu ataleta hukumuni kila kazi, pamoja na kila neno la siri, likiwa jema au likiwa baya.” Mhubiri 12:13,14. Mtume Yakobo anawaonya ndugu zake, anasema: “Semeni ninyi, na kutenda kama *watu watakaohukumwiwa kwa Sheria ya Uhuru* [Amri Kumi]. Yakobo 2:12.

Wale ambao katika hukumu hii wana “hesabiwa kuwa wamestahili” watakuwa na sehemu yao katika ufufuo wa wenye haki. Yesu alisema: “Wale wahesabiwao kuwa wamestahili kuupata

ulimwengu ule, na kufufuka katika wafu ... huwa sawasawa na malaika; nao ni wana wa Mungu, kwa vile walivyo wana wa ufufuo.” Luka 20:35,36. Tena anatangaza kwamba “wale waliofanya mema” watatoka “kwa ufufuo wa uzima.” Yohana 5:29. Wenye haki waliokufa hawatafufuliwa mpaka baada ya kukumu hii kufungwa ambayo kwayo watahesabiwa kuwa wamestahili kuupata huo “ufufuo wa uzima. Tangu sasa wao *hawatahudhuria huko kimwili* katika mahakama [ile ya mbinguni] wakati kumbukumbu zao [za maisha] zinapochunguzwa na kesi zao zinapokatwa [2 Kor. 5:10].

Yesu atatokea pale kama Mtetezi [Mwombezi] wao, ili kuwaombea mbele zake Mungu. “Na kama mtu akitenda dhambi tunaye Mwombezi [Mtetezi/Wakili] kwa Baba, Yesu Kristo mwenye haki.” 1 Yohana 2:1. “Kwa sababu Kristo hakuingia Patakatifu palipofanyika kwa mikono, ndio mfano wa Patakatifu halisi; bali aliingia mbinguni hasa, aonekane sasa usoni pa Mungu kwa ajili yetu.” “Naye, kwa sababu hii, aweza kuwaokoa kabisa wao wamjiao Mungu kwa yeye; maana yu hai sikuzote ili awaombe.” Waebrania 9:24; 7:25.

Kumbukumbu Yafunuliwa

Vitabu vile vya kumbukumbu vinapofunuliwa katika hukumu hiyo, maisha ya wale wote waliopata kumwamini Yesu yanachunguzwa mbele zake Mungu [bila ya wao kuwapo pale kimwili]. Kuanzia na wale waliotangulia kuishi kwanza duniani humu [Adamu na Hawa], Mtetezi wetu anazishughulikia kesi za kila kizazi kilichofuata ambazo zinatajwa mbele yake, kisha anafunga na [kesi za] walio hai. Kila jina hutajwa, kila kesi huchunguzwa kwa makini sana. Majina yanakubaliwa, majina yanakataliwa. Wakati atakapokuta watu wo wote wale ambao bado wanazo dhambi zao zilizobaki katika vitabu vile vya kumbukumbu, zisizotubiwa wala kusamehewa, basi, majina yao yatafutwa katika Kitabu cha Uzima [Ufu. 13:8], na kumbukumbu ya matendo yao mema itafutwa katika Kitabu cha Ukumbusho cha Mungu. Mungu alimtangazia Musa, alisema: “Mtu ye yote aliyenitenda dhambi ndiye *nitakayemfuta katika Kitabu changu.*” Kutoka 32:33. Naye nabii Ezeieli asema: “Bali mwenye haki atakapoghairi, na kuiacha haki yake, na kutenda uovu ... Katika matendo yake yote ya haki aliyoyatenda *halitakumbukwa* hata mojawapo.” Ezeieli 18:24.

Wote waliotubu dhambi zao kweli kweli, na kwa imani kudai damu yake Kristo kama kafara ya upatanisho wao, mbele ya majina yao katika vitabu vile vya mbinguni *umeandikwa msamaha*; wamekuwa washirika wa haki yake Kristo, na tabia zao zimeonekana kuwa zinapatana kabisa na Sheria ya Mungu [Amri Kumi], dhambi zao zitafutwa, na wenyewe watahesabiwa kuwa wanastahili kuupata uzima wa milele [Mdo. 3:19-21]. Kupitia kwa nabii Isaya, Bwana anatangaza hivi: “Mimi, naam, *Mimi ndimi niyafutaye makosa yako* kwa ajili yangu mwenyewe, wala *sitazikumbuka dhambi zako.*” Isaya 43:25. Alisema hivi Yesu: “Yeye *ashindaye* [dhambi] atavikwa hivyo mavazi meupe [haki ya Kristo], wala *sitalifuta kamwe jina lake katika Kitabu cha Uzima*, nami nitalikiri jina lake mbele za Baba yangu, na mbele ya malaika zake.” “Basi, kila mtu atakayenikiri mbele ya watu, nami nitamkiri mbele za Baba yangu aliye mbinguni. Bali mtu ye yote atakayenikana mbele ya watu, nami nitamkana mbele za Baba yangu aliye mbinguni.” Ufunuo 3:5; Mathayo 10:32,33.

Hamu kubwa sana inayoonekana miongoni mwa wanadamu ya kutaka kujua maamuzi ya mahakama za kidunia huwakilisha kwa uhafifu tu hamu ile inayodhihirishwa katika majumba yale ya kifalme kule mbinguni wakati majina yale yaliyoingizwa katika Kitabu cha Uzima yanapoletwa kuchunguzwa mbele ya Hakimu yule wa ulimwengu wote. Mwombezi wetu huyo wa mbinguni anatoa ombi lake kwamba wale wote walioshinda, kwa njia ya imani katika damu yake, wasamehewe dhambi zao, kwamba wapate kurejeshwa kwenye makao yao ya Edeni, na kuvikwa taji kama warithi pamoja naye wa ile “mamlaka ya kwanza.” Mika 4:8. Shetani katika juhudi yake yote ya kulidanganya na kulijaribu taifa letu [la kibinadamu] alikuwa amefikiria kuuvuruga mpango wa Mungu wa kumwumba mwanadamu; lakini Kristo sasa anamwomba [Baba yake] ya kwamba mpango huo utekelezwe sasa kana kwamba mwanadamu alikuwa hajapata kamwe kuanguka [dhambini]. Anawaombea watu wake, sio tu kwamba wapate

msamaha na kuhesabiwa haki, kwa utimilifu na ukamilifu, bali kwamba wapate kushiriki katika utukufu wake na kuketi katika kiti chake cha enzi.

Wanapimwa Maisha Yao

Wakati Yesu anapoendelea kuwaombea raia zake wa [ufalme wake wa] neema, Shetani anawashtaki mbele za Mungu kama waasi [wavunjaji wa Amri Kumi]. Laghai huyo mkuu amejitahidi kuwaingiza katika mashaka, kuwafanya wapoteze imani yao kwa Mungu, kuwatenga mbali na upendo wake, na kuivunja Sheria yake [Amri Kumi]. Kwa hiyo, anasonda kidole chake kuonyesha kumbukumbu ya maisha yao, kasoro walizo nazo katika tabia yao, kutofanana kwao na Kristo, mambo ambayo yamemfedhehesha Mkombozi wao, na kuonyesha dhambi zote alizowajaribu na kuwafanya watende, na kwa sababu ya dhambi hizo yeye anadai kwamba wao ni raia zake.

Yesu hatoi udhuru wo wote kwa dhambi zao, bali anaonyesha toba na imani yao, naye, akidai msamaha utolewe kwa ajili yao, anainua juu mikono yake iliyojeruhiwa mbele za Baba yake na mbele ya malaika zake watakatifu, akisema: “*Nawajua kwa majina yao*. Nimewachora katika *vitanga* [viganja] *vya mikono yangu* [Isa. 49:16]. “Dhabihu za Mungu ni roho iliyovunjika; ni moyo uliovunjika na kupondeka, Ee Mungu, hutaudharau.” Zaburi 51:17. Na kwa yule mshtaki wa watu wake anamtangazia hivi: “BWANA na *akukemee*, Ewe Shetani; naam, BWANA, aliyechagua Yerusalemu, na *akukemee*; je! hiki si *kinga kilichotolewa motoni?*” Zekaria 3:2. Kristo atawavika watu wake walio waaminifu haki yake mwenyewe, ili apate kuwaleta mbele za Baba yake wakiwa “Kanisa tukufu, lisilo na ila wala kunyanzi wala lo lote kama hayo.” Waefeso 5:27. Majina yao yanabaki yakiwa yameandikwa katika kile Kitabu cha Uzima, na kwa habari yao imeandikwa hivi: “Nao watakwenda pamoja nami hali wamevaa mavazi meupe, kwa kuwa wamestahili.” Ufunuo 3:4.

Hivi ndivyo utakavyofikiwa utimilizo kamili wa ahadi ile ya agano-jipya: “Maan nitausamehe uovu wao, wala dhambi yao sitaikumbuka tena.” “Katika siku hizo na wakati huo, asema BWANA, uovu wa Israeli utatafutwa, wala uovu hapana; na dhambi za Yuda zitatafutwa, wala hazitaonekana.” Isaya 31:34; 50:20. “Siku hiyo chipukizi la BWANA litakuwa zuri, lenye utukufu na matunda ya nchi yatakuwa mema sana, na kupendeza, kwa ajili ya Waisraeli wale waliookoka. Tena itakuwa ya kwamba yeye aliyebacki katika Sayuni, na yeye aliyeachwa ndani ya Yerusalemu, ataitwa *mtakatifu*; yaani, kila mmoja aliyeandikwa miongoni mwa hao walio hai ndani ya Yerusalemu.” Isaya 4:2,3.

Kuzifuta Dhambi

Kazi hiyo ya *Hukumu ya Upelelezi* (Investigative Judgment) na ile ya *kuzifuta dhambi* (the blotting of sins) itakoma kabla ya Bwana wetu kuja mara ya pili. Kwa kuwa wafu wanapaswa kuhukumiwa kutokana na mambo yale yaliyoandikwa katika vitabu vile, basi, haiwezekani kabisa kwamba dhambi za wanadamu ziwe zimefutwa isipokuwa mpaka baada ya [kufungwa kwa] hukumu hiyo ambayo kwayo kesi zao zinapaswa kuchunguzwa. Lakini Mtume Petro anaeleza waziwazi kwamba dhambi za waumini zitafutwa wakati ule zitakapokuja “*nyakati za kuburudishwa kwa kuwako kwake Bwana* [mvua ya masika]; apate kumtuma Kristo.” Matendo 3:19,20. Hukumu ya Upelelezi itakapofungwa, Kristo atakuja, na ujira [mshahara] wake utakuwa pamoja naye kumlipa kila mtu kama kazi [matendo, sio imani] yake ilivyo [Ufu. 22:12; Rum. 6:23].

Katika huduma ile ya mfano ya Patakatifu pa duniani, kuhani mkuu, baada ya kufanya upatanisho kwa ajili ya Israeli, alitoka nje na kuwabariki mkutano. Hivyo ndivyo Kristo naye, mwisho wa kazi yake kama Mpatanishi, atakavyotokea, ‘pasipo dhambi, kwa hao wamtazamiao kwa wokovu,’ (Waebrania 9:28), na kuwabariki watu wake wanaomngojea kwa kuwapa uzima wa milele. Kama vile yule kuhani [mkuu] katika kuiondoa dhambi kutoka katika Patakatifu,

alivyoziungama dhambi juu ya kichwa cha Mbuji wa Azazeli, ndivyo Kristo naye atakavyoweka dhambi zote hizo juu ya Shetani, mwasisi na mchochezi wa dhambi zote. Yule mbuzi wa Azazeli, akiwa amebeba dhambi za Israeli, alipelekwa mbali katika nchi “isiyo na watu” (Mambo ya Walawi 16:22); hivyo ndivyo Shetani naye, akiwa amechukua *hatia ya dhambi zote alizowasababisha watu wa Mungu kuzitenda*, atakavyofungwa kwa *miaka elfu moja* katika dunia hii, ambayo kwa wakati huo itakuwa ukiwa [tupu], haina watu, na hatimaye atapata adhabu kamili ya dhambi zake katika moto ule utakaowaangamiza waovu wote [Ufu. 20:9,10,15; Mal. 4:1-3; Eze. 28:14,15,17-19]. Hivyo ndivyo *Mpango ule Mkuu wa Ukombozi* utakavyofikia utimilifu wake katika tendo hilo la mwisho la *kuifutilia mbali dhambi na kuwakomboa* wale wote waliopenda *kuachana na uovu wote*.

Wakati Uliowekwa Ulipofika

Wakati ule uliowekwa kwa ajili ya ile hukumu ulipofika - yaani, mwisho wa siku zile 2300 katika mwaka ule wa 1844 - ilianza kazi ile ya upelelezi na kuzifuta dhambi. Wale wote waliopata kujitwalia jina la Kristo ni lazima wapitishwe katika uchunguzi huo mkali. Makundi yote mawili, walio hai na wafu, hawana budi kuhukumiwa “katika mambo hayo yaliyoandikwa katika vile vitabu, sawasawa na matendo yao” [Ufu. 20:12].

Dhambi ambazo hazijatubiwa na kuachwa hazitasamehewa, wala kufutwa katika vitabu vile vya kumbukumbu, bali zitabaki na kuwa ushahidi dhidi ya mwenye dhambi huyo katika siku ile ya Mungu. Huenda akawa ametenda matendo yake mabaya katika nuru ya mchana au katika giza la usiku; lakini zilikuwa zinaonekana waziwazi, tena zilikuwa dhahiri mbele zake yeye ambaye sisi tunapaswa kushughulika naye [Zab. 139:1-12]. Malaika zake Mungu walikuwa mashahidi wa kila dhambi iliyotendwa, nao waliandika katika kumbukumbu zile zisizokosea kamwe [Mhu. 5:1-7]. Dhambi inaweza kufichwa, kukanwa, kufunikwa asipate kuiona baba, mama, mke, watoto, na marafiki; hakuna mtu ye yote, isipokuwa wale wenye hatia walioitenda dhambi hiyo, awezaye kushuku hata kidogo uovu huo moyoni mwake; lakini iko wazi mbele ya viumbe wale wa mbinguni wenye hekima [malaika]. Giza la usiku wenye giza nene sana, usiri wa hila [mbinu] zote za udanganyifu zilizotumika, mambo hayo hayatoshi kulificha wazo moja asiweze kulijua yule wa Milele. Mungu anayo kumbukumbu kamili ya kila taarifa ya fedha iliyotolewa ambayo si sahihi pamoja na kila tendo la dhuluma lililofanywa kwa watu. Yeye hadanganyiki kwa kuangalia mwonekano wa nje wa utauwa. Hafanyi kosa lo lote katika kutathmini tabia ya mtu. Wanadamu wanaweza kudanganywa na wale walio wafisadi moyoni mwao, lakini Mungu anaupenya mwonekano wote wa nje wa kinafiki na kusoma maisha yaliyomo ndani.

Ni wazo la kutisha jinsi gani hilo! Siku baada ya siku, ikitokomea katika umilele, inabeba mzungu wake wa kumbukumbu kwa ajili ya kuandikwa katika vitabu vile vya mbinguni. Maneno yetu mara tu yanapotamkwa, matendo yetu mara tu yanapotendwa, hayawezi kurudishwa kamwe. Malaika wamekwisha kuyaandika yote mawili, mema na mabaya, katika kumbukumbu zile [Mhu.5:6; 12:14]. Mshindi vitani aliye hodari kuliko wote hapa duniani hana uwezo wa wote wa kuirudisha kumbukumbu yake hata ya siku moja tu. Matendo yetu, maneno yetu, hata sababu za siri kabisa zinazotufanya kutenda matendo yetu, mambo hayo yote yana uzito wake katika kuamua maisha yetu ya milele kama yatakuwa ya dhiki au ya faraja. Ingawa sisi huenda tukawa tumeyasahau, yatatoa ushahidi wake katika kutupatia haki au hukumu [Gal. 6:3-5; 1 Tim. 5:24,25; Mdo. 3:19].

Kama vile sura ya mtu inavyochorwa na msanii kwa usahihi usiokosea juu ya bamba lililong’arishwa, ndivyo tabia yetu inavyofanuliwa kwa maneno katika vitabu vile vya mbinguni. Lakini ni kwa kiwango kidogo mno jinsi gani watu wanakuwa na wasiwasi kuhusu ile kumbukumbu yao ambayo inakodolewa macho na viumbe wale wa mbinguni! Laiti kama pazia lile linalotenganisha ulimwengu huu unaonekana na ule usioonekana kwa macho lingeweza kuvutwa nyuma, kisha wana wa wanadamu wapate kumwona yule malaika anayeandika kila neno na kila tendo ambalo ni lazima wao wakutane nalo tena katika hukumu

ile, [sijui] ni maneno mangapi yanayosemwa kila siku ambayo yangebaki bila kusemwa, ni matendo mangapi yangebaki bila kutendwa.

Katika hukumu hiyo matumizi ya kila talanta [kipawa] tuliyopewa yatachunguzwa kwa makini sana. Je, tunautumiaje mtaji ule tulioazimwa na Mbingu? Je, Bwana atakapokuja atapata iliyo yake pamoja na faida? [Mt. 25:14-30.] Je, tumezikuza nguvu zile tulizokabidhiwa, yaani, nguvu za mikono yetu na moyo wetu na ubongo wetu, kwa utukufu wake Mungu na kuuletea mibaraka ulimwengu huu? Je, tumeutumiaje wakati wetu, kalamu zetu, sauti zetu, fedha zetu, na mvuto wetu? Tumefanya kazi gani kwa ajili yake Kristo katika utu wa wale walio maskini, wanaoteseka, yatima, au mjane? [Mt. 25:31-46.] Mungu ametufanya sisi kuwa *walinzi wa Neno lake Takatifu*; je, tumefanya nini na nuru na kweli ile tuliyopewa ili kuwahukumisha watu hata wapate wokovu? [2 Tim. 3:15-17.] Hakuna thamani yo yote inayowekwa juu ya kumkiri Kristo kwa imani tu; ni *upendo ule peke yake ambao unaonyeshwa kwa matendo unaohesabiwa kuwa wa kweli* [Gal. 5:6]. Hata hivyo, ni upendo peke yake ambao machoni pa Mbingu hulifanya tendo liwalo lote kuwa la thamani. Lo lote linalotendwa kwa upendo, si kitu kama linaonekana kuwa ni dogo mno katika makadirio ya wanadamu, linakubalika na kupewa thawabu yake na Mungu.

Uchoyo wa wanadamu uliojificha hufichuliwa katika vitabu vile vya mbinguni. Kule iko kumbukumbu ya majukumu yasiyotimizwa kwa wanadamu wenzao, na kumbukumbu ya kuyasahau madai ya Mwokozi aliyo nayo juu yao. Kule wataona ni mara ngapi walimpa Shetani wakati wao, mawazo yao, na nguvu zao, mambo ambayo yalikuwa ni mali yake Kristo. Ni ya kusikitisha kumbukumbu ambayo malaika wanaichukua kwenda nayo mbinguni. Viumbe hawa wenye akili nyingi [wanadamu], wanaojiita wafuasi wake Kristo, wamezama katika kuchuma mali ya ulimwengu huu au kujifurahisha katika anasa za ulimwengu huu. Fedha, wakati, na nguvu hupotezwa kwa ajili ya *kujionyesha* na *kujishughulisha sana na mambo ya ulimwengu huu*; lakini ni chache kabisa dakika zinazotumika katika *maombi*, katika *kuyachunguza Maandiko*, katika *kujinyenyekeza nafsi* na *kuungama dhambi*.

Shetani anabuni mipango isiyo na idadi ili kuyashughulisha sana mawazo yetu yasipate kuifikiria sana kazi ile hasa ambayo tungepaswa kuifahamu vizuri sana. Laghai huyo mkuu anazichukia kweli zile kuu zinazoweka mbele ya macho ya watu Kafara ile ya Upatanisho na Mpatanishi yule mwenye uweza wote [Ebr. 7:25; 10:10,14]. Yeye [Shetani] anajua kwamba kwa upande wake kila kitu kinategemea kazi yake ya kuyageuza mawazo ya watu mbali na Kristo na kweli yake.

Njia ya Kuufikia Utakatifu

Wale wanaotaka kupata manufaa ya kazi ya Mwokozi ya Upatanishi, wasiruhusu kitu cho chote kuvuruga jukumu lao la kukamilisha utakatifu wao katika kumcha Mungu. Saa zao za thamani, badala ya kuzitumia kwa mambo ya anasa, kujionyesha, au kutafuta faida, wangezitumia kwa kujifunza Neno la kweli kwa bidii na maombi. Somo hilo la Patakatifu (the Sanctuary) na Hukumu ya Upelelezi (the Investigative Judgment) linapaswa kueleweka wazi kwa watu wa Mungu. Wote wanahitaji kujua *mahali alipo* na *kazi anayofanya* Kuhani wao Mkuu [Yesu Kristo – Ebr. 4:14-16; 3:1; 1 Yoh.2:1-6]. Vinginevyo, itakuwa haiwezekani kwao kuitumia imani yao ambayo ni ya muhimu sana kwa wakati huu au kukalia nafasi ile ambayo Mungu amekusudia wajaze. Kila mtu peke yake anayo nafsi ya kuiokoa au kuipoteza. Kila mmoja anayo kesi inayomngojea katika Mahakama ya Mungu [kule mbinguni]. Kila mmoja atakutana na Jaji Mkuu ana kwa ana [kwa njia ya kumbukumbu katika vitabu vile – 2 Kor. 5:10]. Kwa hiyo, ni jambo la maana jinsi gani kwamba, mara kwa mara, kila mtu aitafakari sana mandhari [picha] ile ya kutisha wakati hukumu itakapowekwa na vitabu vitakapofunuliwa, wakati ule, pamoja na Danieli, kila mtu peke yake atasimama katika kura [nafasi] yake, mwisho wa siku zile [Dan. 7:9,10; 8:14; 12:13].

Wale wote waliopata mwanga juu ya masomo haya [ya Patakatifu na Hukumu ya Upelelezi] wanatakiwa kutoa kwa wengine ushuhuda wao wa kweli hizi kuu ambazo Mungu

amewakabidhi. Patakatifu pale pa mbinguni [Hekalu – Ufu. 11:19], ndicho kituo kikuu hasa cha kazi ya Kristo kwa ajili ya wanadamu. Pale [Patakatifu] panamhusu kila mtu anayeishi humu duniani. Panatuonyesha sisi ule Mpango wa Ukombozi hadi utakapofikia mwisho kabisa wa wakati na kutufunulia hoja ile ya ushindi mkuu katika pambano lile kati ya haki na dhambi. Ni jambo la muhimu sana kwamba wote wayachunguze masomo haya [mawili] kwa ukamilifu na kuweza kutoa jibu kwa kila mmoja anayewauliza sababu ya tumaini lililo ndani yao.

Maombezi ya Kristo

Maombezi ya Kristo kwa ajili ya mwanadamu katika Patakatifu pale juu ya muhimu katika Mpango huo wa Wokovu kama kilivyokuwa kifo chake juu ya msalaba. Kwa njia ya kifo chake alianza kazi ile ambayo baada ya ufufuo wake alipaa mbinguni kwenda kuikamilisha [Ebr. 9:11,12,24]. Kwa imani sisi tunapaswa kuingia ndani ya pazia, “alimoingia Yesu kwa ajili yetu Mtangulizi wetu.” Waebrania 6:20. Pale ndipo nuru ile itokayo katika msalaba ule wa Kalvari inapoakisiwa [inaporudisha mwanga wake]. Pale ndipo tuwezapo kuelewa waziwazi siri za Ukombozi [Zab. 77:13, KJV. Lisomeke Patakatifu, sio utakatifu]. Wokovu wa mwanadamu unatimizwa kwa gharama kubwa mno kwa Mbingu [1 Pet. 1:18,19]; kafara ile iliyotolewa inakidhi [inatosheliza] kabisa madai mapana sana ya Sheria ya Mungu [Amri Kumi] iliyovunjwa. Yesu ameifungua njia ya kwenda kwenye kiti cha enzi cha Baba, na kwa njia ya maombezi yake shauku ya kweli ya wale wanaokuja kwake kwa imani inaweza kufikishwa mbele za Mungu.

“Afichaye dhambi zakehatafanikiwa; bali yeye aziungamaye na kuziacha atapata rehema” Mithali 28:13. Endapo wale wanaoficha dhambi zao na kutoa udhuru kwa makosa yao wangeweza kuona jinsi Shetani anavyowasimanga kwa mwenendo wao [mbaya], na jinsi anavyomdhihaki Kristo pamoja na malaika zake watakatifu, wangepanya haraka kuungama dambi zao, na kuziacha. Kwa njia ya kasoro zetu tulizo nazo katika tabia zetu, Shetani anafanya kazi yake ili kuutawala moyo wote, naye anajua fika kwamba kasoro hizo zikitunzwa ndani ya mioyo yetu, basi, atafanikiwa [atatushinda]. Kwa hiyo, daima anatafuta kuwadanganya wafuasi wa Kristo, akitumia hila zake za kufisha ambazo haiwezekani kwao kuzishinda. Lakini Yesu anawaombea akidai kwa ajili yao haki ile iliyopatikana kwa mikono yake iliyojeruhiwa, pamoja na mwili wake uliochubuliwa; naye anawatangazia wote ambao wangetaka kumfuata, anasema, “Neema yangu yakutosha.” 2 Wakorintho 12:9. “Jitieni nira yangu, mjifunze kwangu; kwa kuwa mimi ni mpoke na mnyenyekevu wa moyo; nanyi mtapata raha nafsini mwenu. Kwa maana nira yangu [utii kwa Amri Kumi – 1 Yoh. 5:2,3] ni laini, na mzungu wangu ni mwepesi.” Mathayo 11:29,30. Hebu na asiwepo hata mmoja anayedhani kwamba kasoro zake za tabia hazawezi kuponyeka. Mungu atampa imani na neema ya kumwezesha kushinda.

Hivi sasa tunaishi katika ile Siku Kuu ya Upatanisho [au Hukumu]. Katika huduma ya Patakatifu pale pa duniani, kuhani mkuu alipokuwa akifanya upatanisho kwa ajili ya Israeli, wote walitakiwa kujitesa nafsi zao kwa kutubu dhambi zao na kujinyenyekeza mbele zake Bwana, ili wasije wakakatiliwa mbali [wakauawa ghafula] na kutengwa na watu wake [Law. 23:26-32]. Kwa njia iyo hiyo, wote wanaotaka majina yao yabaki katika Kitabu kile cha Uzima, wakati wamebakiwa na siku chache tu za muda wao wa majaribio [kupimwa tabia zao], ingewapasa kujitesa nafsi zao sasa mbele zake Mungu kwa kuhuzunika kwa ajili ya dhambi zao na kuwa na toba ya kweli. Ni lazima pawepo na kazi ya kujichunguza sana moyo kwa uaminifu. Moyu ule wa kuyachukulia mambo haya kirahisi-rahisi tu na kimchezo hauna budi kutupiliwa mbali. Kuna vita vinavyohitaji jitihada yetu ambavyo viko mbele ya wote wanaotaka kuishinda mielekeo yao miovu inayojitahidi kuwatawala. Kazi ya kujiweka tayari ni kazi ya kila mtu. Hatuokolewi katika makundi. Usafi wa maisha na utauwa wa mtu mmoja hautaweza kufidia upungufu wa sifa hizo ndani ya mwingine. Ingawa mataifa yote yataipita mbele za Mungu katika hukumu hiyo, bado yeye ataichunguza kesi ya kila mtu kwa makini sana kana kwamba hapakuwapo na kiumbe [mwanadamu] mwingine ye yote duniani. Kila mmoja ni lazima apimwe na kuonekana kama hana waa, wala kunyanzi, wala kitu cho chote kama hicho.

Yanatisha mno matukio yale yanayohusiana na kufungwa kwa kazi hiyo ya upatanisho [hukumu]. Ni ya maana kubwa sana mambo yaliyoko kule. *Hukumu hiyo inaendelea hivi sasa katika Patakatifu pale pa mbinguni*. Kwa miaka mingi [tangu 1844] kazi hiyo imekuwa ikiendelea huko. Upesi - hakuna ajuaye upesi jinsi gani - hukumu hiyo itawafikia walio hai [wanaoishi duniani sasa]. Katika hali ya kutisha sana mbele zake Mungu maisha yetu yanaletwa pale kuchunguzwa [bila ya sisi kuwapo pale kimwili]. Wakati huu wa sasa kuliko wakati mwingine wo wote, kila mtu anapaswa kulizingatia onyo hili la Mwokozi, “Angalieni, kesheni [ombeni], kwa kuwa hamjui wakati ule utakapokuwapo[utakuja lini].” Marko 13:33. “Walakini usipoksha, nitakuja kama mwivi, wala hutajua saa nitakayokuja kwako.” Ufunuo 3:3.

Umilele wa Watu Wote Utakuwa Umeamuliwa

Kazi hiyo ya Hukumu ya Upelelezi itakapofungwa, umilele wa watu wote utakuwa umeamuliwa, ama kwa uzima, ama kwa mauti [Rum. 6:23]. Muda wa majaribio [kupimwa tabia] unakoma kipindi kifupi tu kabla ya kuonekana kwa Bwana wetu katika mawingu ya mbinguni. Kristo akiangalia mbele, anatangaza katika kitabu cha Ufunuo maneno haya: “Mwenye kudhulumu na azidi kudhulumu; mwenye uchafu na azidi kuwa mchafu; na mwenye haki na azidi kufanya haki; na mtakatifu na azidi kutakaswa. Tazama, naja upesi, na ujira wangu u pamoja nami, kumlipa kila mtu kama kazi [matendo] yake ilivyo.” Ufunuo 22:11,12.

Wenye haki na waovu watakuwa bado wanaishi hapa duniani katika hali yao ya kufa - watu watakuwa wakipanda na kujenga, wakila na kunywa, *wote wakiwa hawana habari kwamba hukumu ya mwisho isiyobadilika* [kuhusu kesi zao] *imekatwa na kutangazwa hivyo katika Patakatifu pale pa mbinguni*. Kabla ya Gharika, baada ya Nuhu kuingia katika safina, Mungu alimfungia ndani na kuwafungia nje waovu; lakini kwa siku saba watu, bila kujua ya kwamba maangamizi yao yalikuwa yameazimiwa, waliendelea na maisha yao ya kutojali kitu, maisha ya anasa na kudhihaki maonyo ya hukumu iliyokuwa ikiwajia ghafula. Mwokozi asema hivi: “Ndivyo kutakavyokuwa kuja kwake Mwana wa Adamu.” Mathayo 24:39. Kimya kimya, kama mwivi wa usiku wa manane, itakuja saa ile ya kuamua mambo yote ambayo itashuhudia kufungwa milele kwa maisha ya kila mwanadamu, yaani, saa ya kuondolewa kwa mara ya mwisho msaada wake wa rehema kwa wanadamu wenye dhambi.

“Kesheni basi ... asije akawasili ghafula akawakuta mmelala” [hamjajiweka tayari]. Marko 13:35,36. Hali hiyo ni ya hatari sana kwa [Wakristo] wale ambao, wakiwa wamechoka kukesha, wanavigeukia vishawishi vya ulimwengu huu [Mt. 24:42-51]. Wakati mtu wa biashara amezama katika kutafuta faida, wakati mpenda anasa anaendelea kutafuta na kujifurahisha katika hiyo, wakati binti mpenda mitindo ya kisasa anaendelea kupanga mapambo yake - huenda ni katika saa hiyo Hakim huyo wa Dunia yote atakapotamka hukumu hii, “Umepimwa katika mizani [Amri Kumi] nawe umeonekana kuwa umepunguka.” Danieli 5:27.

SURA YA 29

Kwa Nini Dhambi na Mateso Viliruhusiwa

Katika mawazo ya watu wengi chimbuko la uovu na sababu ya kuwapo kwake ni chanzo cha utata mkubwa sana kwao. Wanaona matendo mabaya, pamoja na matokeo yake ya kutisha yaletayo misiba na maangamizi, nao huuliza kwamba mambo hayo yote yanawezaje kuwapo chini ya utawala wa yule Mmoja aliye na hekima, uweza, na upendo usio na kikomo. Hapo ndipo ilipo siri ambayo wao hawapati maelezo yo yote juu yake. Na katika hali yao ya kutokuwa na hakika pamoja na mashaka yao, wanakuwa vipofu wasiweze kuziona zile kweli zilizofunuliwa waziwazi katika Neno la Mungu, ambazo ni za muhimu kwa wokovu wetu. Wapo wale ambao, katika kutafuta-tafuta kwao sababu ya kuwapo dhambi; wanajitahidi sana kufanya utafiti wao juu ya kile ambacho Mungu hajapata kamwe kukifunua; kwa hiyo, hawapati ufumbuzi wo wote wa matatizo yao; na watu kama hao wanaosukumwa na mwelekeo wa kuona mashaka na kulalamika bila kuwa na msingi, huwa wanalishikilia jambo hilo kama ndiyo sababu yao ya kuyakataa maneno yale yatokayo katika Maandiko Matakatifu. Lakini wengine wanashindwa kuwa na ufahamu wa kutosha kuhusu tatizo hilo kubwa la kuwapo kwa uovu kutokana na ukweli kwamba *mapokeo* na *tafsiri mbaya* zimeyaficha mafundisho ya Biblia kuhusu tabia ya Mungu ilivyo hasa, mfumo wa serikali yake, na kanuni zake anazotumia katika kuishughulikia dhambi.

Ni jambo lisilowezekana kabisa kueleza chimbuko hilo la dhambi kwa kiasi cha kuweza kutoa sababu ya kuwapo kwake. Lakini kinaweza kufahamika kiasi cha kutosheleza kwa mambo haya mawili, chimbuko la dhambi na kuondolewa kwake hatimaye, ili kudhihirisha kwa ukamilifu haki na fadhili zake Mungu katika kuishughulikia kwake kote uovu huo. Hakuna jambo lo lote linalofundishwa kwa wazi sana katika Maandiko kama lile la kusema kwamba, kwa vyo vyote vile, *Mungu hakuhusika na kuingia kwa dhambi; kwamba hakuiondoa kiholela neema yake, kwamba hapakuwa na kasoro yo yote katika Serikali ya Mungu ambayo ingetoa mwanya* [nafasi] *wa kuzuka kwa maasi yale*. Dhambi ni kitu kinachojiingiza chenyewe, kuwako kwake hakuna sababu iwezayo kutolewa. Ni siri, haina maelezo; kuitolea udhuru ni kuitetea. Kama udhuru wo wote ungeweza kupatikana wa kuwako kwa dhambi hiyo, au sababu yo yote ingeweza kutolewa ya kuwako kwake, basi, ingekoma kuwa dhambi. Maana ya dhambi tuliyo nayo pekee yake ni ile iliyotolewa katika Neno la Mungu; yaani, [dhambi] *ni uvunjaji wa Sheria* [Amri Kumi – 1 Yoh. 3:4, AJKK];” ni utendaji wa kanuni ile inayopigana vita dhidi ya *Sheria ile Kuu ya Upendo* [Amri Kumi] ambayo ndiyo *msingi* wa Serikali ya Mungu.

Kabla uovu haujaingia, palikuwa na amani na furaha katika malimwengu yote. Wote walifikiana kikamilifu na mapenzi ya Muumbaji wao. Upendo wao kwa Mungu ulikuwa hauna kifani, upendo wao, kila mmoja kwa mwenzake, ulikuwa hauna ubaguzi [upendeleo]. Kristo, ambaye ni Neno, Mwana pekee wa Mungu, alikuwa umoja na Baba yake wa milele, - katika asili, tabia, na makusudi yake, - mwenye uhai wa pekee katika malimwengu yote ambaye aliweza kuingia katika mashauri na makusudi yote ya Mungu. Kwa njia ya Kristo, Baba aliumba viumbe vyote vya mbinguni. “Kwa kuwa katika yeye [Kristo] vitu vyote viliumbwa,

vilivyo mbinguni ... ikiwa ni viti vya enzi, au usultani [mamlaka ya mwana wa mfalme - KJV], au enzi, au mamlaka” (Wakolosai 1:16); na kwake Kristo, kama vile ilivyokuwa kwa Baba yake, mbingu yote ilionyesha *utii*.

Sheria ile ya upendo [Amri Kumi] ikiwa ndiyo msingi wa Serikali ya Mungu, kuafikiana kabisa na kanuni zake za haki lilikuwa ndilo tegemeo la furaha ya viumbe vyote vilivyoubwa. Mungu anataka huduma ya upendo toka kwa viumbe vyake vyote - yaani, ibada ile itokanayo na kuithamini tabia yake kwa kutumia akili zetu. Haufurahii utii unaotolewa kwake kwa kujilazimisha, tena yeye huwapa wote *uhuru* wa kufanya wapendavyo, ili waweze kumpa huduma yao ya hiari.

Lusifa, Wa Kwanza Miongoni mwa Makerubi

Lakini alikuwako mmoja aliyechagua kuutumia vibaya uhuru wake. *Dhambi ilianzishwa na huyo, ambaye, akiwa wa pili toka kwa Kristo, alikuwa amepewa heshima kubwa sana, naye alikuwa amesimama mahali pa juu sana pa mamlaka na utukufu* miongoni kwa wakazi wote wa mbinguni. Kabla ya anguko lake, Lusifa (Lucifer = Nyota ya Alfajiri – Isa. 14:12, KJV) alikuwa Kerubi afunikaye wa kwanza, mtakatifu, na asiye na waa. “BWANA Mungu asema hivi; Wewe wakitia muhuri kipimo, umejaa hekima, na ukamilifu wa uzuri. Ulikuwa ndani ya Edeni, bustani ya Mungu; kila jiwe la thamani lilikuwa kifuniko chako.” “Wewe ulikuwa kerubi mwenye kutiwa mafuta afunikaye; nami nalikuweka hata ukawa juu ya mlima mtakatifu wa Mungu, umetembea huko na huko kati ya mawe ya moto. *Ulikuwa mkamilifu* katika njia zako tangu siku ile ulipoumbwa, hata *uovu ulipoonekana ndani yako.*” Ezeieli 28:12-15.

Lusifa angeweza kubakia katika upendeleo wa Mungu, akiwa anapendwa na kuheshimiwa na jeshi lote la malaika, akitumia uwezo wake mkuu kuwaletea furaha wengine na kumtukua Muumbaji wake. Lakini, asema hivi huyo nabii, “Moyo wako *uliinuka* kwa sababu ya uzuri wako; umeiharibu hekima yako kwa sababu ya mwangaza wako.” Fungu la 17. Kidogo kidogo, Lusifa akaanza kuungiwa na tamaa ya kujikweza mwenyewe. “Umeweka moyo wako kama moyo wa Mungu.” “Nawe ulisema ... Nitapaa kupita vimo vya mawingu, *Nitafanana na yeye Aliye juu.*” Fungu la 6; Isaya 14:13,14. Badala ya yeye kumfanya Mungu aonekane kuwa ndiye Mkuu kuliko wote katika mapenzi na utiifu wa viumbe vyake, ilikuwa ni jitihada yake Lusifa kuwashawishi watoe huduma yao pamoja na utii wao kwake yeye mwenyewe. Naye akiwa anatamani sana heshima ile ambayo Baba wa milele alikuwa amempa Mwanawe, mkuu huyo wa malaika akataka sana kujinyakulia mamlaka yale ambayo ilikuwa ni haki yake Kristo peke yake kuyatumia.

Mbingu yote ilikuwa imefurahia kuakisi [kurudisha mwanga wa] utukufu wa Muumbaji wao na kuzitangaza sifa zake. Naye Mungu alipoheshimiwa hivyo, kukawa na amani na furaha kote. Lakini sauti ya kutokuelewana sasa ikaharibu amani yote iliyokuwako kule mbinguni. Kuitumikia na kuiinua juu nafsi, kinyume cha mpango wa Muumbaji, kukaamsha hisia za uovu mioyoni mwa wale waliokuwa wameupa kipaumbele utukufu wa Mungu. Mabaraza ya mbinguni yakamsihi sana Lusifa. Mwana wa Mungu akaonyesha mbele yake [Lusifa] ukuu, fadhili, na haki ya Muumbaji, pamoja na utakatifu na tabia ya Sheria yake ile isiyobadilika [Amri Kumi]. Mungu mwenyewe ndiye aliyeweke utaratibu wa mbinguni; na kule kujitenga nao, Lusifa angekuwa anamvunjia heshima Muumbaji wake, na kujiletea maangamizi mwenyewe. Lakini onyo lile, lililotolewa kwa upendo na rehema isiyo na kifani, likaamsha tu roho ya upinzani ndani yake. Lusifa akauachilia wivu wake dhidi ya Kristo mpaka ukazidi kuwa mwingi, tena akazidi kuwa shupavu zaidi.

Kiburi chake kilichotokana na uzuri wake kikachochea tamaa ndani yake ya kutaka awe mkuu kuliko wote. Heshima kuu alizopewa Lusifa hazikumfanywa naye kama kipawa cha Mungu, wala hazikumfanya awe na shukrani yo yote kwa Muumbaji wake. Aliona fahari kubwa na kujiinua kwa sababu ya mwangaza wake, tena akataka sana kuwa sawa na Mungu. Alikuwa anapendwa sana na kuheshimiwa na jeshi lote la mbinguni. Malaika walifurahia kutekeleza maagizo yake, naye alipewa hekima na utukufu kuwapita wote. Hata hivyo, Mwana

wa Mungu alikuwa ndiye Mfalme wa mbinguni aliyetambulikana hivyo, akiwa na uweza na mamlaka kama Baba yake. Katika mashauri ya Mungu, Kristo alishiriki, ambapo Lusifa hakuruhusiwa hivyo kuingia katika makusudi ya Mungu. “Kwa nini Kristo awe mkuu kuliko wote?” akauliza yule malaika mwenye uwezo mwingi, “Kwa nini yeye anaheshimiwa kuliko mimi Lusifa?”

Manung'uniko Miongoni mwa Malaika

Akiwa anaondoka mahali pake mbele za Mungu, Lusifa akatoka kwenda kueneza roho ya manung'uniko miongoni mwa wale malaika. Akifanya kazi yake kwa siri kubwa, na kwa kitambo kulificha kusudi lake halisi chini ya mwonekano wake wa nje wa kuwa na heshima kuu kwa Mungu, alijitahidi sana kuchochea hali ya chuki dhidi ya sheria zile zilizokuwa zinawatawala viumbe wale wa mbinguni, akatangaza kwamba ziliweka vizuio visivyokuwa vya lazima. Kwa vile tabia zao zilikuwa takatifu, akasisitiza kwamba malaika wale wangepaswa kuyatii mapenzi ya nia zao. Akajitahidi sana kuwavuta ili wapate kushirikiana naye kwa kuwaeleza kwamba Mungu alikuwa hajamtendea yeye haki kwa kumpa Kristo heshima kubwa sana. Alidai kwamba kule kutaka kwake uwezo mkubwa zaidi pamoja na heshima alikuwa hana lengo la kujikweza nafsi yake, bali alikuwa anatafuta njia ya kuwapatia uhuru wakazi wote wa mbinguni, na ya kwamba kwa njia ile wangeweza kuifikia hali ya juu zaidi ya maisha yao.

Rehema Nyingi za Mungu

Mungu kwa rehema zake nyingi alimvumilia Lusifa kwa muda mrefu. Hakutelemshwa cheo chake mara moja kutoka katika cheo chake kile cha juu sana wakati ule alipokuwa na roho ile ya kutoridhika, wala hata wakati ule alipoanza kutoa madai yake ya uongo mbele za malaika wale watiifu. Aliachwa na kuendelea kukaa mbinguni kwa muda mrefu. Tena na tena alipewa msamaha kwa sharti kwamba atubu na kunyenyekea. Juhudi kama zile toka kwake yeye aliye na upendo wa milele, na hekima isiyokuwa na kikomo zilikusudiwa kumthibitishia [Lusifa] kosa lake. Roho ile ya chuki ilikuwa haijapata kujulikana kamwe kule mbinguni. Mwanzoni Lusifa mwenyewe hakujua alikuwa akielekea wapi; hakukielewa kiini halisi cha hisia zake. Lakini kule kutoridhika kwake kulipothibitika kuwa hakukuwa na msingi wo wote, basi, Lusifa akasadiki kwamba alikuwa amekosa, kwamba madai ya Mungu yalikuwa ya haki, na kwamba ilimpasa yeye kukiri mbele ya mbingu yote kuwa mambo yale ndivyo yalivyokuwa hasa. Laiti kama yeye angalifanya hivyo, angekuwa amejiokoa mwenyewe pamoja na malaika wengi. Wakati ule alikuwa bado hajautupilia mbali utii wake kwa Mungu. Japo alikuwa amekiacha cheo chake kama Kerubi afunikaye, hata hivyo, kama angetaka kumrudia Mungu, akiitambua hekima ya Muumbaji wake, na kutosheka kuikalia nafasi ile aliyopewa katika mpango ule mkuu wa Mungu, angekuwa amerejeshwa katika cheo chake. Lakini kiburi chake kikamzuia asiweze kunyenyekea. Akaendelea tu kuitetea njia yake, akisema kwamba hana haja yo yote ya kutubu, kisha akajitoa kikamilifu kulianzisha lile pambano kuu dhidi ya Muumbaji wake.

Uwezo wake wote wa kupanga mipango kabambe sasa ukaelekezwa katika kufany udanganyifu, yaani, katika kuwashawishi malaika wale waliokuwa chini ya uongozi wake ile wapate kushirikiana naye. Hata ule ukweli kwamba Kristo alikuwa amemwonya na kumshauri ukapotoshwa naye ili kutimiza hila zake za uhaini [Yn. 8:44]. Kwa malaika wale waliofungwa kwa upendo wao kumtegemea yeye, Shetani akawaeleza kwamba yeye alikuwa amehukumiwa pasipo kufuata haki, kwamba cheo chake hakikupewa heshima inayostahili, na ya kwamba uhuru wake utawekewa mipaka. Kutoka katika mbinu yake ile ya kuyaeleza vibaya maneno ya Kristo akaingia katika ukwepaji wa kusema ukweli wote, na moja kwa moja akaanza kusema uongo akimshutumu Mwana wa Mungu kuwa ana mpango wa kumdhaliisha yeye mbele ya wakazi wote wa mbinguni. Pia akatafuta njia ya kujenga hoja ya uongo kati yake na malaika wale watiifu. Wale wote alioshindwa kuwageuza na kuwaleta upande wake kabisa aliwashutumu kwamba walikuwa hawajali kupatikana kwa hali njema ya maisha kwa viumbe

wote wa mbinguni. Mambo yale yale aliyokuwa akiyafanya yeye mwenyewe, lawama yake aliwatupia malaika wale walioendelea kuwa waaminifu kwa Mungu. Kisha akayaendelea mashtaka yake dhidi ya Mungu akisema kwamba hana haki, akaanza kueleza kwa ubaya maneno na matendo ya Muumbaji wake. Ulikuwa ni mpango wake kuwachanganya mawazo malaika wale kwa njia ya hoja zake zile za kichini-chini zilizohusu makusudi ya Mungu kwao. Kila jambo lililokuwa la kawaida akalifunika kwa usiri, na kwa hila yake potofu akatia mashaka juu ya semi zilizo wazi kabisa za Yehova.. Cheo chake kile kikubwa, kilichomweka karibu sana na utawala wa Mungu, kilimpa nguvu nyingi sana katika maelezo yake aliyotoa kwao, ndipo wengi wao wakashawishika kujiunga naye katika maasi yale dhidi ya mamlaka ya Mungu.

Madanganyo ya Shetani

Mungu, kwa hekima yake, alimwacha Shetani apate kuiendeleza kazi yake, mpaka hapo roho ya chuki itakapokomaa na kuzaa maasi hai. Lilikuwa ni jambo la lazima kwamba mipango yake [Shetani] ipate kukamilika, ili tabia yake halisi na mwelekeo wake upate kuonwa na wote. Lusifa, akiwa ni malaika aliyetiwa mafuta, alikuwa amepewa cheo cha juu sana; alipendwa sana na viumbe wale wa mbinguni, na mvuto wake juu yao ulikuwa na nguvu sana. Serikali ya Mungu haikuwajumuisha tu wakazi wale wote wa mbinguni, bali na wale wa malimwengu yote aliyokuwa ameyaumba; naye Shetani akadhani ya kwamba kama akiwachukua malaika wote wa mbinguni na kuwaingiza katika maasi yale, basi, angeweza kuyachukua pia malimwengu yale mengine. Kwa hila akatoa maelezo ya msimamo wake katika suala lile, akitumia werevu na udanganyifu ili kutekeleza malengo yake. Uwezo wake wa kudanganya ulikuwa ni mkubwa sana, na kujificha kwake katika vazi lile la udanganyifu kulimpatia faida. Hata malaika wale waliokuwa waaminifu hawakuweza kabisa kuitambua tabia yake au kuona kazi yake ile ilikuwa inaelekea kuleta matokeo gani.

Shetani alikuwa amepewa heshima kubwa sana, na matendo yake yote yalikuwa na usiri, hata ikawa vigumu [kwa Mungu] kuwafunulia malaika wale hali halisi ya kazi yake. Mpaka hapo itakapofikia ukamilifu wake, dhambi isingalionekana kuwa ni kitu kibaya kama vile ilivyo. Mpaka wakati ule ilikuwa haina nafasi yo yote katika malimwengu ya Mungu, wala viumbe wale watakatifu hawakuwa na wazo lo lote kuhusu hali yake halisi, wala ubaya wake. Hawakuweza kutambua athari zake zitakazotokea kwa kitendo cha kuiweka kando Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. Mwanzoni Shetani alikuwa ameificha kazi yake kwa maungamo yake ya juu juu tu kwamba yeye alikuwa mtiifu kwa Mungu. Alidai kwamba alikuwa anatafuta njia ya kuikuza heshima ya Mungu, uthabiti wa Serikali yake, na usitawi wa wakazi wote wa mbinguni. Wakati anaendelea kuchochea hali ya chuki mioyoni mwa malaika wale waliokuwa chini yake, kwa hila alikuwa amefanya ionekane kana kwamba alikuwa anatafuta kuiondoa hali ile ya kutoridhika. Aliposisitiza kwamba mabadiliko yale yalikuwa hayana budi kufanyika katika taratibu na Sheria ya Mungu [Amri Kumi], alikuwa na kisingizio kwamba hayo yalikuwa ni ya lazima ili kuhifadhi amani mbinguni.

Katika kuishughulikia dhambi, Mungu angeweza kutumia haki na kweli tupu. Shetani angeweza kutumia kile ambacho Mungu asingeweza kutumia - yaani, kujipendekeza na udanganyifu. Alikuwa ametafuta njia ya kulifanya Neno la Mungu lionekane kuwa ni la uongo na kuelezea vibaya mpango wa Serikali yake [Mungu] mbele ya malaika wale, akidai kwamba Mungu alikuwa hana haki kuwawekea Sheria na Kanuni wakazi wale wa mbinguni; kwamba katika kuwataka viumbe wake wanyenyekee na kumtii, [Mungu] alikuwa anataka kujikweza mwenyewe. Kwa hiyo, ikawa ni lazima kudhihirisha mbele ya wakazi wote wa mbinguni, pamoja na wale wa malimwengu mengine [Ayu. 1:6-7; 38:4,7], kwamba Serikali ya Mungu ilikuwa ya haki, Sheria yake [Amri Kumi] ilikuwa kamilifu. Shetani alikuwa amefanya ionekane kana kwamba yeye ndiye alikuwa anatafuta kuuendeleza usitawi wa ulimwengu mzima. Tabia halisi ya tapeli huyo [wa ufalme], makusudi yake halisi, walipaswa wote kuyajua. Hana budi kupewa muda wa kujidhihirisha mwenyewe kwa matendo yake maovu.

Huyo Laghai Afichuliwa

Hali ile ya kutoelewana iliyosababishwa na mwenendo wake kule mbinguni, Shetan akailaumu Sheria [Amri Kumi] na Serikali ya Mungu [kuwa ndicho chanzo chake]. Akatangaza kwamba maovu yote yalikuwa ni matokeo ya utawala wa Mungu. Akadai kwamba lilikuwa ni lengo lake kuziboresha Sheria za Yehova. Kwa ajili hiyo, ilikuwa ni lazima kwamba apewe nafasi ya kuonyesha sura ya madai yake, na kuonyesha utendaji wa mabadiliko yake aliyokuwa amependekeza yafanyike katika Sheria ile ya Mungu [Amri Kumi]. Kazi yake ni lazima imhukumu yenyewe. Tangu mwanzo Shetani alikuwa amedai kwamba alikuwa hajafanya maasi yo yote. Ulimwengu wote unapaswa kumwona laghai huyo akiwa amefichuliwa.

Hata ilipokuwa imeamuliwa kwamba asingeweza kuendelea tena kuishi kule mbinguni, Mungu mwenye hekima *hakumwangamiza* Shetani. Kwa vile ni huduma ya upendo tu inayokubaliwa na Mungu, utiifu wa viumbe vyake vyote hauna budi kutegemea jinsi wanavyoitambua haki yake na fadhili zake. Wakazi wale wa mbinguni na malimwengu mengine, wakiwa hawajawa tayari kuelewa tabia au matokeo ya dhambi, kwa wakati ule wasingeweza kuona haki na rehema ya Mungu katika kumwangamiza Shetani. Endapo angefutuliwa mbali pale pale, basi, *wangukuwa wanamtumikia Mungu kwa hofu* kuliko kwa upendo. Mvuto wa tepeli huyo usingeweza kufutika kabisa. Uovu hauna budi kuachwa mpaka ukomae. Kwa usitawi wa malimwengu yote kwa vizazi visivyokuwa na mwisho, Shetani alikuwa hana budi kuzidhihirisha kikamilifu kanuni zake, ili shutuma zake dhidi ya Serikali ya Mungu zipate kuonekana katika nuru yake halisi kwa viumbe vyake vyote, ili haki na rehema ya Mungu pamoja na Sheria yake isiyobadilika kamwe [Amri Kumi], mambo hayo yawekwe mbali na hoja iwayo yote milele zote.

Maasi yale ya Shetani yalipaswa kuwa fundisho kwa malimwengu yote kwa vizazi vyote vilivyofuata, ni ushuhuda wa kudumu wa tabia na matokeo ya kutisha ya dhambi. Utendaji wa utawala wa Shetani, yaani, athari zake juu ya wanadamu na malaika, ungeonyesha matokeo yatakavyokuwa kwa kuyaweka kando mamlaka ya Mungu. Ungeshuhudia kwamba kule kuwako kwa Serikali ya Mungu na Sheria yake isiyobadilika kamwe [Amri Kumi] kumefungamana na usitawi [hali njema] wa viumbe vyote alivyoviumba. Kwa njia hiyo, historia ya jaribio hilo la kutisha la maasi hayo lingekuwa kinga ya milele kwa viumbe vyote vitakatifu vyenye akili timamu, ili kuvizuia visipate kudanganywa [tena] kuhusu hali halisi ya uvunjaji huo wa Sheria [Amri Kumi], yaani, kuwaokoa wasitende dhambi na kupatwa na mateso yatokanayo na adhabu zake.

Dharau Dhidi ya Sheria ya Mungu

Mpaka mwisho kabisa wa pambano hilo kule mbinguni, tapeli huyo mkuu aliendelea kujihesabia haki yeye mwenyewe. Ilipotangazwa kwamba yeye pamoja na washirika wake wote ni lazima wafukuzwe kutoka kwenye makao yale yenye raha, ndipo kiongozi huyo wa maasi alipotoa *tamko lake la wazi kwa ujasiri na kuidharau kabisa Sheria ya Muumbaji wake* [Amri Kumi]. Akayarudia tena madai yake aliyotoa kwamba malaika hawakuwa na haja yo yote ya kutawaliwa, bali kwamba wangeachwa huru kufuata mapenzi yao wenyewe, ambayo yangewaongoza vizuri daima. Akazishutumu Amri [Kumi] za Mungu kwamba zilikuwa ni kizuizi cha uhuru wao na kutangaza kwamba lilikuwa ni kusudi lake kupata kibali ili *kuifutulia mbali Sheria hiyo* [ya Amri Kumi]; kwamba, wakiisha kuwekwa huru mbali na kizuio hicho, ndipo majeshi yote ya mbinguni yataweza kuingia katika hali ya maisha ya juu zaidi, na ya utukufu zaidi.

Kwa kauli moja, Shetani na majeshi yake wakamtupia Kristo lawama yote kwa maasi yale, wakitangaza kwamba kama wasingekaripiwa, basi, wasingeweza kamwe kufanya maasi yale. Wakawa sugu na tayari kupigana vita kutokana na utovu wao wa utii, bure wakajaribu kuipindua Serikali ya Mungu, lakini wakati ule ule wakadai kwa makufuru kwamba wao ndio walikuwa

wahanga wasio na hatia yo yote wa mamlaka hiyo ya ukandamizaji. Mwasi yule Mkuu pamoja na wale wote walioshirikiana naye hatimaye wakafukuzwa mbinguni [Ufu. 12:7-9].

Pepo yule yule aliyechochea maasi kule mbinguni bado anaendelea kuchochea maasi hapa duniani. Shetani ameendelea kushughulika na wanadamu kwa kutumia mbinu yake ile ile aliyoitumia kwa wale malaika. Roho yake sasa inatawala ndani ya *wana wa kuasi*. Kama yeye wanajitahidi sana kuvivunjilia mbali vizio vya Sheria ya Mungu [Amri Kumi], tena wanawaahidia watu kwamba *watapata uhuru kwa kuzivunja amri zake* [kumi – Yak. 2:10-12]. Karipio lo lote dhidi ya dhambi zao [uvunjaji wao wa Amri Kumi] bado linaamsha roho ile ile ya *chuki na upinzani*. Ujumbe wa Mungu wa maonyo unapoletwa kwao na kuzigusa dhamiri zao, Shetani anawafanya watu hao *wajihesabie haki wenyewe* na kuwatafuta wengine wa kuwaunga mkono katika njia yao ya dhambi [kuvunja Amri Kumi]. Badala ya kuyarekebisha makosa yao, wao *wanachochea chuki kali* dhidi ya mkemeaji, kana kwamba yeye ndiye aliyekuwa chimbuko pekee la tatizo lao. Tangu siku zile za Habili, mwenye haki, mpaka siku hizi zetu hiyo ndiyo roho iliyokwisha kujidhihirisha kwa wale wanaothubutu kuilaani dhambi.

Kwa njia ile ile ya kuieleza vibaya tabia ya Mungu kama vile alivyofanya kule mbinguni, alipomfanya [Mungu] afikiriwe kuwa ni *mkali* tena ni *dhalimu*, Shetani alimshawishi mwanadamu kutenda dhambi. Na baada ya kufanikiwa mpaka pale, akatangaza kwamba vizio vyote vya Mungu ambavyo vilikuwa si vya haki ndivyo vilivyosababisha mwanadamu kuanguka dhambini, kama vile vilivyomfanya yeye kuanguka katika maasi yale.

Lakini basi, yule Aliye wa Milele, yeye mwenyewe anaitangaza tabia yake, anasema: “BWANA, BWANA, Mungu *mwingi wa huruma, mwenye fadhili, si mwepesi wa hasira, mwingi wa rehema na kweli; mwenye kuwaonea huruma watu elfu elfu, mwenye kusamehe uovu na makosa na dhambi; wala si mwenye kumhesabia mtu mwovu kuwa hana hatia kamwe.*” Kutoka 34:6,7.

Katika kitendo kile cha kumfukuza Shetani kutoka mbinguni, Mungu alitangaza haki yake na kutunza heshima ya kiti chake cha enzi. Lakini mwanadamu alipokosa kwa kuyakubali madanganyo ya pepo huyo aliyeasi, Mungu alitoa ushahidi wa upendo wake kwa kumtoa Mwanawe pekee kufa kwa ajili ya wanadamu walioanguka [dhambini – Yn. 3:16]. Katika upatanisho huo tabia ya Mungu imedhihirika. Hoja ile yenye nguvu ya msalaba hudhihirisha kwa malimwengu yote kwamba, kwa vyo vyote vile, Serikali ya Mungu isingestahili kutupiwa lawama yo yote kutokana na njia ile ya dhambi aliyoichagua Lusifa.

Katika pambano lile kati ya Kristo na Shetani wakati Mwokozi alipokuwa akifanya kazi yake hapa duniani, tabia ya tapeli huyo mkuu [Shetani] ilifichuliwa. Hakuna cho chote ambacho kingeweza kumng’oa Shetani kutoka katika upendo waliokuwa nao kwake wale malaika wa mbinguni pamoja na malimwengu yale yote matiifu kwa Mungu kama vile lilivyofanya pambano lile la kikatili dhidi ya Mkombozi yule wa ulimwengu. Ujasiri wa madai yake yenye makufuru kwamba Kristo amsujudu yeye, ujasiri wake ule uliojaa kiburi wa kumchukua mpaka juu ya kilele cha mlima ule mrefu sana na juu ya kinara cha hekalu, kusudi lake ovu likajidhihirisha kwa kumshurutisha ajitupe chini kutoka kwenye umbali ule unaoleta kizunguzungu, uovu wake usiolala usingizi uliomwinda toka mahali hata mahali, ukiichochea mioyo ya makuhani na watu kulikataa pendo lake, na mwishowe kuwafanya wapige makelele na kusema, “Msulibishe! Msulibishe!” - mambo hayo yote yaliamsha mshangao mkuu na hasira ya malimwengu yote.

Alikuwa ni Shetani aliyeuchochea ulimwengu kumkataa Kristo. Mkuu huyo wa uovu alitumia uwezo wake wote na hila [mbinu] zake zote ili kumwangamiza Yesu; kwa maana aliona kwamba rehema na upendo wa Mwokozi, huruma yake na upole wake, vilikuwa vinaidhihirisha tabia ya Mungu mbele ya ulimwengu huu. Shetani alipinga kila dai alilotoa Mwana wa Mungu na kuwatumia watu kama vibaraka wake ili kuyajaza maisha ya Mwokozi na mateso na huzuni. Udanganyifu na uongo wake ambao kwa huo alikuwa amejitahidi sana kuizuia kazi ya Yesu, ile chuki iliyoonyeshwa kwake kupitia kwa wana wale wa kuasi, mashtaka yale ya kikatili dhidi yake [Kristo], yeye ambaye maisha yake yalikuwa mema yasiyo na kifani, yote hayo yalitokana na roho yake [Shetani] ya kulipiza kisasi. Moto wa wivu wake na uovu

wake pamoja na chuki yake na kisasi, ukalipuka pale Kalvari dhidi ya Mwana wa Mungu, wakati mbingu yote imeangaza macho yake kuliangalia tukio lile kwa hofu kuu na kimya.

Kafara ile kuu ilipokwisha kutolewa, Kristo alipaa juu, akakataa kupokea ibada ya malaika mpaka alipolitoa ombi hili: “Baba, hao ulionipa nataka wawe pamoja nami po pote nilipo.” Yohana 17:24. Ndipo kwa upendo usioelezeka na kwa nguvu jibu likaja kutoka kwenye kiti kile cha enzi cha Baba: “Na *wamsujudu malaika wote* wa Mungu.” Waebrania 1:6. Hapakuwa na waa lo lote juu ya Yesu. Kujinyenyekeza kwake kukakoma, kafara yake ikakamilika, akapewa jina lile lipitalo kila jina [Flp. 2:8-10].

Sasa hatia ya Shetani ikajitokeza wazi bila kuwapo udhuru wo wote. Alikuwa ameidhihirisha tabia yake halisi kuwa ni *mwongo* na *mwuaji* [Yn. 8:44]. Ikaonekana wazi ya kwamba roho ile ile aliyokuwa nayo katika kuwatawala wana wa wanadamu ambao walikuwa chini ya mamlaka yake, angekuwa ameidhihirisha kwao endapo angekuwa ameruhusiwa kuwatawala wakazi wale wa mbinguni. Alikuwa ametoa madai yake kwamba uvunjaji wa Sheria ya Mungu [Amri Kumi] ungeleta uhuru na utukufu; lakini ukaonekana kwamba unaleta matokeo ya *utumwa* na *hali mbaya ya maisha* [Rum. 6:15-23].

Mashtaka ya uongo ya Shetani dhidi ya tabia ya Mungu na Serikali yake yakaonekana katika nuru yake halisi. Alikuwa amemshitaki Mungu kuwa anatafuta tu kujikweza mwenyewe kwa kudai unyenyekevu na utii toka kwa viumbe vyake, tena alikuwa ametangaza kwamba, wakati Muumbaji anapowaamuru wengine wote kujikana nafsi zao, yeye mwenyewe alikuwa hajizoezi kujikana nafsi yake, wala kujitoka mhangana. Sasa ikaonekana wazi kwamba, kwa ajili ya wokovu wa wanadamu walioanguka na wenye dhambi, Mtawala huyo wa Ulimwengu [Mungu] alikuwa ametoa kafara kubwa mno ambayo ni upendo peke yake ungeweza kuitoa; kwa maana “Mungu alikuwa ndani ya Kristo, akiupatanisha ulimwengu na nafsi yake.” 2 Wakorintho 5:19. Pia ilionekana wazi kwamba, wakati Lusifa ndiye aliyefungua mlango na kuiingiza dhambi kutokana na tamaa yake ya kupata heshima na uwezo mkuu wa kutawala, Kristo, ili kuiharibu dhambi, alikuwa amejinyenyekeza mwenyewe na kuwa mtii hata mauti [ya msalaba – Flp. 2:8; 1 Yoh. 3:4-10].

Hoja Iliyotolewa Kwa ajili ya Mwanadamu

Mungu alikuwa amedhihirisha chuki yake dhidi ya kanuni zile za uasi. Mbingu yote ikaiona haki yake ikifunuliwa kwa kumhukumu Shetani na kumkomboa mwanadamu. Lusifa alikuwa ametangaza kwamba kama Sheria ya Mungu [Amri Kumi] ilikuwa haibadiliki, basi, na adhabu yake isingeweza kuondolewa, kwamba kila mvunja Sheria [Amri Kumi] angepaswa kuzuiwa milele asipate upendeleo wo wote toka kwa Muumbaji. Alikuwa ametoa madai yake kwamba taifa lile la wanadamu lililokuwa limetenda dhambi lilikuwa limekwenda mbali, wala lisingeweza kukombolewa na kwa sababu hiyo, walikuwa ni mateka wake halali. Lakini, kifo chake Kristo kilikuwa ni hoja iliyotolewa kwa ajili ya mwanadamu ambayo isingeweza kupinduliwa. *Adhabu ya Sheria ile* [Amri Kumi] *ilimwangukia yeye* [Kristo] aliyekuwa sawa na Mungu, ndipo mwanadamu akawa huru kuipokea haki yake [Kristo] na kwa maisha yake ya toba na unyenyekevu *kupata ushindi, kama vile Mwana wa Mungu alivyopata ushindi dhidi ya nguvu ya Shetani*. Hivyo Mungu ni mwenye haki na mwenye kuwahesabia haki wote wanaomwamini Yesu [Rum. 3:21-26].

Lakini haikuwa kwa ajili ya kujipatia ukombozi wa mwanadamu tu ya kwamba Kristo alikuja humu duniani kuteswa na kufa. Alikuwa ili “*kuitukuza Sheria* [Amri Kumi]” na “*kuiadhimisha*” [Isa. 42:21; Mt. 5:17-48]. Sio tu kwamba wakazi wa ulimwengu huu wapate kuitunza Sheria yake [Amri Kumi] kama inavyopasa kutunzwa, bali ilikuwa ni kwa madhumuni ya kuzionyesha dunia zote za malimwengu kwamba *Sheria ya Mungu* [Amri Kumi] *haibadiliki*. Endapo madai yake yangeweza kuwekwa kando, basi, Mwana wa Mungu naye *asingelazimika kuutoa uhai wake ili kufanya upatanisho kwa ajili ya uvunjaji wa Sheria hiyo* [Amri Kumi]. *Kifo cha Yesu kinathibitisha kwamba Sheria hiyo* [Amri Kumi] *haibadiliki kamwe* [Kut. 20:3-17]. Tena ile kafara ambayo upendo ule wa milele ulimsukuma Baba na Mwana kuitoa, ili wenye dhambi

[wanaovunja Amri Kumi] wapate kukombolewa, inadhihirisha kwa malimwengu yote - kwamba kitu cho chote pungufu kuliko mpango huo wa upatanisho kisingeweza kutosheleza - kwamba haki na rehema ndio msingi wa Sheria [Amri Kumi] na Serikali ya Mungu.

Katika utekelezaji ule wa mwisho wa hukumu itadhihirika ya kwambahapakuwa na *sababu yo yote ya kuwako dhambi*. Wakati yule Jaji wa ulimwengu wote atakapomwuliza Shetani swali hili, “Kwa nini wewe umeniasi Mimi, na kuninyang’anya hao raia wa ufalme wangu? Mwasisi huyo wa dhambi [Shetani] *hataweza kutoa udhuru wo wote*. Kila kinywa kitafumbwa, na majeshi yote ya uasi yatatekewa [hayatakuwa na la kusema].

Msalaba ule wa Kalvari, wakati unatangaza kwamba Sheria [Amri Kumi] haibadiliki, wakati uo huo unatangaza kwa malimwengu yote kwamba *mshahara wa dhambi* [kuvunja Amri Kumi] *ni mauti*. Katika kile kilio cha mwisho alicholia Mwokozi, akisema, “*Imekwisha*,” kengele ya kifo cha Shetani iligongwa. Pambano kuu lililokuwa limeendelea sana likaamuliwa wakati ule, na hatua ya mwisho ya kuzifutulia mbali dhambi ikathibitishwa. Mwana wa Mungu alipitia katika malango yale ya kaburi, ili “kwa njia ya mauti *amharibu* yeye aliyekuwa na nguvu za mauti, yaani, Ibilisi.” Waebrania 2:14. Tamaa ya Lusifa ya kujikweza mwenyewe ilikuwa imemwongoza kusema: “Nitakiinua kiti changu juu kuliko nyota za Mungu;... Nitafanana na yeye Aliye juu.” Mungu anatangaza hivi: “Nami ni[ta]kufanya kuwa majivu juu ya nchi,... wala hutakuwapo tena hata milele.” Isaya 14:13,14; Ezeieli 28:18,19. Kwa hiyo, “siku ile inakuja, inawaka kama tanuru; na watu wote wenye kiburi, nao wote watendao uovu, watakuwa makapi; na siku ile inayokuja *itawateketeza*, asema BWANA wa majeshi; hata haitawaachia Shina wala Tawi.” Malaki 4:1.

Malimwengu yote yatakuwa yameshuhudia tabia na athari ya dhambi. Na kule kufutiliwa mbali kabisa kwa dhambi, ambako mwanzoni kungekuwa kumewaletea hofu wale malaika na kumvunjia heshima yake Mungu, sasa kutaithibitisha haki ya upendo wake na kuiimarisha heshima yake mbele ya malimwengu yote yaliyo na viumbe wake wanaofurahia kuyafanya mapenzi yake, na ambao *mioyoni mwao imo Sheria yake* [Amri Kumi]. Kamwe dhambi haitaonekana tena. Lasema hivi Neno la Mungu, “Mateso hayatainuka mara ya pili.” Nahumu 1:9. Sheria ya Mungu [Amri Kumi], ambayo Shetani ameishutumu na kusema kuwa ni *kongwa la utumwa*, itaheshimiwa kama *Sheria ya Uhuru* [Amri Kumi – Yak. 2:12]. Viumbe wale waliokwisha kujaribiwa na kuthibitishwa hawataweza kamwe kugeuka tena na kuacha utii wao kwake, yeye ambaye tabia yake imedhihirishwa kikamilifu mbele yao kuwa ni ya upendo wenye kina kisichopimika na hekima isiyo na kikomo.

SURA YA 30

Adui Mbaya Mno Wa Mwanadamu

“Nami nitaweka *uadui* kati yako na huyo mwanamke, na kati ya uzao wako na uzao wake; huo utakuponda kichwa, na wewe utamponda kisigino.” Mwanzo 3:15. Hukumu ya Mungu iliyotamkwa dhidi ya Shetani baada ya kuanguka kwa mwanadamu ilikuwa ni unabii pia, unaojumuisha vizazi vyote hadi mwisho wa wakati, ukiashiria *pambano lile kuu* litakaloyajumuisha mataifa yote ya wanadamu watakaopata kuishi hapa duniani [Ufu. 19:19-21,17,18; 16:13-16; Zaburi 2].

Mungu anatangaza, anasema: “Nami nitaweka *uadui*.” Uadui huo haupokelewi kwa kuzaliwa kwa njia ya kawaida. Manadamu alipoivunja Sheria ya Mungu [Amri Kumi], asili yake iligeuka na kuwa ya dhambi, tena alipatana na Shetani, wala hakuwa na ugomvi wo wote naye. *Kwa asili hakuna uadui wo wote uliopo kati ya mwanadamu mwenye dhambi na yule mwasisi wa dhambi* [Shetani]. Wote wawili waligeuka na kuwa waovu kwa njia ya uasi [uvunjaji wa Amri Kumi]. Mwasisi huyo hapumziki kamwe isipokuwa kama amewafanya washirikiane naye na kumwunga mkono kwa kuwashawishi wengine kufuata mfano wake. Kwa sababu hiyo malaika wale walioanguka [dhambini] huungana na wanadamu waovu katika urafiki wa kufa na kupona. Mungu asingekuwa ameingilia kati kwa njia ya pekee, Shetani na mwanadamu wangekuwa wameingia katika mwungano dhidi ya Mbingu; na badala ya kuwa na uadui dhidi ya Shetani, familia yote ya kibinadamu ingekuwa imeungana kumpinga Mungu.

Shetani alimjaribu mwanadamu kutenda dhambi kama vile alivyokuwa amewafanya malaika wale kufanya yale maasi, ili kwa njia hiyo apate ushirikiano wao katika vita yake dhidi ya Mbingu. Hapakuwa na mfarakano wo wote kati yake na malaika wale walioanguka [dhambini] kwa habari ya chuki yao dhidi ya Kristo; ambapo katika mambo yote mengine walikuwa hawapatani, walikuwa wameungana bila kutetereka katika kuipinga mamlaka ya yule aliye Mtawala wa malimwengu. Lakini Shetani aliposikia tangazo lile kwamba uadui ungekuwako kati yake na yule mwanamke, kati ya uzao wake na uzao wa mwanamke, basi, alijua kwamba juhudi zake za kuiondolea uwezo wake asili ile ya kibinadamu zingekomeshwa; na kwamba kwa njia fulani mwanadamu angewezeshwa kuipinga uwezo wake.

Uadui wa Shetani dhidi ya taifa la kibinadamu unachochea kwa sababu, kwa njia ya Kristo, wao ni walengwa wa upendo wa Mungu na rehema yake. Yeye anatamani kuuzuia mpango wa Mungu kwa ajili ya ukombozi wa mwanadamu, kumvunja Mungu heshima yake kwa njia ya kuiharibu sura yake ndani yao na kuichafua kazi ya mikono yake; yeye angependa kusababisha kuwe na huzuni kubwa mbinguni na kuijaza dunia hii kwa misiba na ukiwa [maangamizi]. Naye husonda kidole chake kuelekea kwenye maovu hayo yote na kusema kwamba ni matokeo ya kazi ya Mungu ya kumwumba mwanadamu.

Ni *ileneema* ambayo Kristo anaipandikiza moyoni inayoweka ndani ya mwanadamu *uadui* huo dhidi ya Shetani. Bila ya neema hiyo inayombadilisha mtu tabia yake na uweza huo unaomfanya awe kiumbe kipya, mwanadamu angeendelea kuwa mateka wa Shetani, yaani, mtumishi wake aliye tayari daima kufanya kama anavyomwamuru yeye. Lakini kanuni hiyo mpya ikiwa moyoni huanzisha vita mahali pale palipokuwa na amani mpaka sasa. Uweza ule

anaotoa Kristo unamwezesha mwanadamu kumpinga mtawala huyo mkorofi na tapeli. Ye yote aonekanaye kuichukia dhambi badala ya kuipenda, ye yote azipingaye na kuzishinda tamaa zile za mwili zilizokuwa zimetawala kabisa ndani yake, anadhihirisha utendaji wa kanuni itokayo mbinguni mia kwa mia.

Uadui uliopo kati ya tabia ya Kristo na tabia ya Shetani ulidhihirishwa kwa namna ya kustaajabisha mno kwa njia ile ulimwengu huu ulivyompokea Kristo. Haikuwa sana kwa sababu yeye alionekana kuwa hana utajiri wa dunia hii, na fahari yake, au utukufu, ya kwamba ndio maana Wayahudi walishawishiwa kumkataa. Waliona kwamba alikuwa na uwezo ndani yake ambao ungefidia zaidi sana upungufu aliokuwa nao katika mambo yale ya nje yaliyokuwa na faida. Lakini usafi na utakatifu wake Kristo uliamsha chuki ya waovu dhidi yake. Maisha yake ya kujikana nafsi na utauwa usio na dhambi, mambo hayo yakawa ni ushuhuda wa kudumu dhidi ya watu wale wenye majivuno na waasherati. Lilikuwa ni jambo hilo lililomletea chuki Mwana yule wa Mungu. Shetani na malaika zake waovu wakaungana pamoja na watu wale waovu. Mamlaka zote za uasi zikafanya shauri pamoja dhidi ya yule Mtetezi Mkuu wa ile kweli.

Ghadhabu ya Shetani

Uadui ule ule unadhihirishwa dhidi ya wafuasi wake Kristo kama ulivyoonyeshwa dhidi ya Bwana wao. Ye yote anayeiona dhambi kuwa ni ya kuchukiza, na kwa uwezo ule utokao juu anayapinga majaribu yote, kwa hakika ataiamsha ghadhabu ya Shetani na ya raia zake. Kuzichukia kanuni safi za ile kweli, na kutoa shutuma na mateso dhidi ya wale wanaoitetea, mambo hayo yataendelea kuwapo kadiri dhambi na wenye dhambi wanavyoendelea kuwapo. *Wafuasi wa Kristo na watumishi wa Shetani hawawezi kupatana kamwe.* Chuki dhidi ya huo msalaba haijakoma. “Naam, na wote wapendao kuishi maisha ya utauwa katika Kristo Yesu *wataudhiwa*” [watateswa – 2 Tim. 3:12, KJV., linganisha na Flp. 1:27-30].

Vibaraka wake Shetani wanafanya kazi yao daima chini ya uongozi wake ili kuiimarisha mamlaka yake na kuujenga ufalme wake kwa kuipinga Serikali ya Mungu. Kwa mwisho huo wanajitahidi sana kuwadanganya wafuasi wa Kristo na kuwavuta kwa werevu ili wauache utii wao kwake. Wao, kama kiongozi wao alivyo, wanayaelewa vibaya na kuyapotosha Maandiko ili kutimiza lengo lao. Kama vile Shetani alivyojitahidi sana kumtupia lawama yote Mungu, ndivyo vibaraka wake wanavyojitahidi sana kuwashtaki kwa uongo watu wa Mungu. Roho ile iliyomwua Kristo ndiyo inayowasukuma waovu hao ili wapate kuwaangamiza wafuasi wake. Mambo hayo yote yalidokezwa mapema katika unabii ule wa kwanza, uliosema: “Nami nitaweka uadui kati yako na huyo mwanamke, na kati ya uzao wako na uzao wake.” Na hali hiyo itaendelea hadi mwisho wa wakati.

Shetani huyakusanya majeshi yake yote na kutumia nguvu zake zote katika mapambano hayo. Kwa nini basi, hakabiliwi na upinzani mkubwa sana? Kwa nini askari wa Kristo wamelala usingizi mzito sana na kuwa katika hali ya kutojali kabisa? *Ni kwa sababu wanacho kiwango kidogo sana cha uhusiano wao wa kweli na Kristo; ni kwa sababu hawana Roho wake kabisa.* Kwao dhambi si mbaya, wala si ya kuchukiza, kama vile ilivyokuwa ya kuchukiza kwa Bwana wao. Hawakabiliani nayo kwa upinzani thabiti na wa kishupavu, kama alivyofanya Kristo. Hawautambui ubaya uzidio kiasi na uovu mkuu wa dhambi, tena wamepofushwa macho yao wasiweze kuona tabia aliyo nayo yule mkuu wa giza na uwezo wake. Kuna uadui kidogo sana ndani yao dhidi ya Shetani na kazi zake, kwa sababu ni wajinga kabisa kuhusu uwezo wake alio nao na nia yake ya kuwadhuru wanadamu, na eneo kubwa sana la vita yake dhidi ya Kristo na kanisa lake [Ufu. 12:17]. Hapo ndipo watu wengi sana wanapodanganyika. Wao hawajui kwamba adui yao ni jenerali hodari sana wa vita, anayeyatawala mawazo ya malaika wale waovu, na ya kwamba anayo mipango yake iliyokamilika vizuri pamoja na mbinu zake za kupigana vita akihama mahali hata mahali kupigana na Kristo ili kuzuia wokovu wa watu usipatikane. Miongoni mwa wale wajiitao Wakristo, na hata miongoni mwa wachungaji wanaoihubiri injili, ni shida mno kuwasikia wakimtaja Shetani, isipokuwa labda kwa nasibu tu

anapotajwa mimbarani. Wanasahau ushahidi wa kuwapo kwake kwa kuangalia utendaji wake unaoendelea daima pamoja na mafanikio yake; wanapuuzia maonyo mengi juu ya hila zake; wanaonekana kana kwamba hawajui kabisa kwamba yupo.

Adui Aliye Macho Wakati Wote

Wanadamu wanapokuwa hawazijui hila za adui huyo aliye macho wakati wote, yeye kila dakika anawavizia katika njia yao wanayopita [1 Pet. 5:8-11]. Anajiingiza bila kualikwa katika kila idara ya nyumbani, katika kila mtaa wa miji yetu, ndani ya makanisa, katika mabaraza ya kitaifa, katika mabaraza ya sheria [Mabunge], akiwachanganya watu mawazo, akiwadanganya, akiwabembeleza watu sana, kila mahali akiziangamiza nafsi na miili ya wanaume, na wanawake, na watoto, akizivunjilia mbali familia, akipanda mbegu za chuki, wivu, ugomvi, maasi dhidi ya serikali [za kidunia], na mauaji. Na Ulimwengu wa Kikristo unayaangalia mambo hayo kana kwamba ni Mungu aliyeyaweka, na ya kwamba, basi, ni lazima yaendele tu kuwako.

Shetani anajitahidi sana daima ili kuwashinda watu wa Mungu kwa kuvivunjilia mbali vizuizi vile vinavyowatenga na ulimwengu. Israeli ile ya zamani walishawishika kuingia katika dhambi wakati ule walipojiingiza kwa ujasiri kufanya urafiki uliokatazwa na wapagani wale. Kwa njia inayofanana na ile Israeli ya leo wanapotea. “Mungu wa dunia hii [Shetani] amepofusha fikira zao wasioamini, isiwazukie nuru ya injili ya utukufu wake Kristo aliye sura yake Mungu.” 2 Wakorintho 4:4. Wale wote ambao hawajakata shauri kuwa wafuasi halisi wa Kristo ni watumishi wa Shetani. Katika moyo ule usiozaliwa mara ya pili imo hali ile ya kuipenda dhambi, tena umo mwelekeo wa kuifuga na kuitolea udhuru. Katika moyo ule uliofanywa upya imo chuki dhidi ya dhambi na kupinga kulikodhamiriwa kabisa dhidi yake. Wakristo wanapochagua kushirikiana na jamii ya wasiomcha Mungu na wale wasioamini, wanajitia katika hatari ya kukabiliwa na majaribu. Shetani hujificha, asionekane, na kwa kunyatia anawafunika juu ya macho yao kwa vazi lake la udanganyifu. Wao hawawezi kutambua ya kuwa kundi kama hilo linaweza kuwaletea madhara yo yote yaliyodhamiriwa; na wakati wote huo *wanazidi kufanana na ulimwengu kwa tabia, maneno, na matendo yao*, tena wanageuka na kuwa vipofu zaidi na zaidi.

Kuzifuata [kuiga] desturi za ulimwengu huu kunalifanya kanisa liongolewe na ulimwengu; kamwe hakuuongoi ulimwengu kwa Kristo. Kufanya mazoea na dhambi kutaleta matokeo yasiyoepukika ya kuifanya ionekane kwetu kuwa si ya kuchukiza sana. Ye yote anayechagua kufanya urafiki na watumishi wa Shetani hatimaye ataacha kumwogopa bwana wao [Shetani]. Tukifanya kazi zetu, endapo tutaingizwa katika maonjo [majaribu], kama vile alivyoingizwa Danieli katika jumba lile la mfalme, basi, tuwe na hakika kwamba Mungu atatulinda; ila kama tunajitia wenyewe katika majaribu, hapo muda si mrefu tutaanguka majaribuni.

Mjaribu huyo mara kwa mara hufanya kazi yake kwa mafanikio makubwa sana kupitia kwa wale wanaoshukiwa kidogo sana na watu kuwa wanatawaliwa naye. Wenye talanta [vipaji] na elimu wanatamaniwa na kuheshimiwa na watu, kana kwamba sifa hizo zingeweza kufidia utovu [upungufu] wao wa kumcha Mungu au kuwafanya watu hao wawe na haki ya kupata upendeleo wake. Talanta na elimu, mambo hayo yakifikiriwa kwa yenyewe tu, ni vipawa vinavyotoka kwa Mungu; lakini hivyo vinapofanywa kuwa badala ya utauwa, basi, badala ya kumleta mtu aliye navyo karibu zaidi na Mungu, vinampeleka mbali sana naye, hapo ndipo vinapogeuka na kuwa laana na mtego. Wazo hilo limeenea kwa wengi kwamba yale yote yanayoonekana [kwa nje] kama heshima au uungwana, kwa maana fulani, ni lazima yafungamane na Kristo. Kamwe hapajapata kuwapo na kosa kubwa sana zaidi ya hilo. Sifa hizo zingeipamba tabia ya kila Mkristo, maana zingeweza kushinikiza mvuto wenye nguvu kwa watu na kuwaelekeza kwenye dini ya kweli; lakini basi, ni lazima zitolewe wakf kwa Mungu, la sivyo, hizo pia zina uwezo wa kuwaelekeza watu kwenye uovu. Watu wengi waliokuza akili zao na kuwa na tabia inayopendeza kwa watu, ambao wasingeweza kujizuia kuinama na kufanya kile kinachofikiriwa na watu wote kuwa ni tendo la uasherati, hao ni chombo tu kilichonolewa ambacho kimo

mikononi mwake Shetani. Mvuto wa mtu huyo wenye athari za siri [zilizojificha] na udanganyifu wake, pamoja na mfano wake, humfanya awe adui wa hatari sana kwa kazi ya Kristo kuliko mfano wa wale ambao ni wajinga [kielimu], wala si waungwana.

Kwa kuwa na bidii katika maombi na kumtegemea Mungu, Sulemani alijipatia hekima ambayo iliusisimua ulimwengu na kuufanya umstaajabie na kumsifu. Lakini alipogeuka na kumwacha yule aliye Chimbuko la nguvu zake, na kusonga mbele akijitegemea mwenyewe, alianguka majaribuni na kuwa mateka. Ndipo nguvu zile za ajabu alizopewa huyo mwenye hekima kuliko wafalme wote zikamfanya kuwa chombo tu kinachofaa sana kutenda kazi ya yule adui wa watu.

Shetani anapojitahidi daima kuipofusha mioyo yao [walio waovu] kuhusu ukweli huo, hebu Wakristo na wasisahau kamwe ya kwamba wana “shindana ... si juu ya damu na nyama; bali ... juu ya falme na mamlaka, juu ya wakuu wa giza hili, juu ya majeshi ya pepo wabaya katika ulimwengu wa roho.” Waefeso 6:12, pambizo. Onyo hili lililovuviwa linasikika kupitia katika karne zote na kuja katika nyakati zetu hizi: “Mwe na kiasi na kukesha; kwa kuwa mshitaki wenu Ibilisi, kama simba angurumaye, huzunguka-zunguka, akitafuta mtu ammeze.” 1 Petro 5:8. “Vaeni silaha zote za Mungu, mpate kuweza kuzipinga hila za Shetani.” Waefeso 6:11.

Tangu siku zile za Adamu mpaka kuzifikia siku hizi zetu, adui yetu huyo mkuu amekuwa akiutumia uwezo wake kwa kuwatesa na kuwaangamiza wanadamu. Hivi sasa anajiandaa kwa pambano lake la mwisho dhidi ya kanisa [Ufu. 12:17]. Wale wote wanaojitahidi kumfuata Yesu wataingizwa katika pambano hilo dhidi ya adui huyo asiye na huruma. Kadiri Mkristo anavyoiga Kiolezo [mfano] cha Mungu kwa karibu sana, ndivyo kadiri atakavyojiweka mwenyewe kuwa shabaha ya [mlengwa wa] mashambulio ya Shetani. Wale wote wanaojishughulisha kwa bidii kufanya kazi ya Mungu, wakijitahidi kuyafichua madanganyo ya yule mwovu na kumhubiri Kristo mbele ya watu, wataweza kujiunga na ushuhuda wa Paulo, ambao kwa huo anazungumza juu ya kumtumikia Bwana kwa unyenyekevu wote wa moyo, kwa machozi na majaribu mengi [Mdo. 20:18-27].

Shetani alimshambulia Kristo kwa majaribu yake makali sana na ya kichini-ch [yalijojificha] sana, lakini alishindwa katika kila pambano. Vita vile vilipiganwa [na Kristo] kwa ajili yetu sisi; *ushindi ule utafanya uwezekano uwepo kwetu wa kushinda*. Kristo atawapa uwezo wale wote wanaoutaka sana. Hakuna mtu ye yote ambaye bila kibali chake [bila yeye mwenyewe kukubali] anaweza kushindwa na Shetani. *Mjaribu huyo hana uwezo wa wote wa kuitawala nia ya mtu au kumlazimisha kutenda dhambi*. Anaweza kumtesa sana, bali hawezi kumtia uchafu wa wote. Anaweza kusababisha maumivu makubwa sana, bali si kumchafua. Ukweli kwamba *Kristo ameshinda* ungewatia moyo wa ujasiri wafuasi wake ili wapate kupigana kiume vita hiyo dhidi ya dhambi na Shetani.

SURA YA 31

Malaika Ni Akina Nani?

Uhusiano uliopo kati ya ulimwengu huu unaoonekana kwa macho na ule usioonekana, huduma ile wanayotoa malaika wa Mungu, na kazi ya wale mapepo (roho chafu), mambo hayo yamefunuliwa wazi katika Maandiko, pamoja na kudanganywa na historia ya kibinadamu kwa namna yasivyoweza kutenganishwa. Kuna mwelekeo unaozidi kuongezeka wa kutosadiki kuwako kwa roho hizo chafu, na wakati uo huo malaika wale watakatifu ambao “[hu]wahudumu wale watakaourithi wokovu” (Waebrania 1:14) wanadhaniwa na watu wengi kuwa ni roho za wafu. Lakini basi, Maandiko hayafundishi tu kuwako kwa malaika hao wema na wabaya, bali yanatoa ushahidi usiokanushika kuonyesha kwamba hao si roho za wafu zisizokuwa na miili yake.

Kabla ya kuumbwa mwanadamu, malaika hao walikuwako; kwa maana misingi ya dunia hii ilipowekwa, hapo ndipo “Nyota za asubuhi zilipoimba pamoja, na wana wote wa Mungu walipopiga kelele kwa furaha.” Ayubu 38:7. Baada ya mwanadamu yule kuanguka [dhambini], malaika wale walitumwa kuulinda mti ule wa uzima, na mambo hayo yalitokea kabla binadamu ye yote hajafa. Kwa asili yao malaika ni wakubwa kuliko binadamu, kwa maana Mtunga Zaburi anasema kwamba mtu [mwanadamu] alifanywa kuwa “mdogo punde kuliko malaika.” Zaburi 8:5, KJV.

Tunaambiwa katika Maandiko hayo idadi yao, na uwezo na utukufu wa malaika wale wa mbinguni, uhusiano wao na serikali ya Mungu, na pia kuhusu uhusiano wao na kazi ile ya ukombozi. “BWANA ameweka kiti chake cha enzi mbinguni, na ufalme wake unavitawala vitu vyote.” Kisha, anasema nabii huyo, “Nikasikia sauti ya malaika wengi pande zote za kile kiti cha enzi.” Katika chumba kile cha kuwako kwake yule Mfalme wa wafalme wanangoja - “malaika zake,... [wa]lio hodari,” “watumishi wake [wa]fanyao mapenzi yake,” “[wa]kiisikiliza sauti ya neno lake.” Zaburi 103:19-21; Ufunuo 5:11. Eflu kumi mara elfu kumi, na maelfu elfu, walikuwa ndio malaika wa mbinguni aliowaona nabii Danieli. Mtume Paulo alitangaza kwamba idadi yao ni “majeshi ya malaika elfu nyingi [yaani, wasiohesabika - KJV].” Danieli 7:10; Waebrania 12:22. Wao wakiwa ni wajumbe wa Mungu wanatoka kwenda nje mfano wa “kumulika kwa umeme,” (Ezekieli 1:14), utukufu wao unatia macho kiwi kabisa, na kukimbia kwao ni kwa kasi mno. Malaika yule aliyetokea penye kaburi la Mwokozi, sura yake “kama umeme, na mavazi yake meupe kama theluji,” iliwafanya walinzi wale kutetemeka sana, na “kuwa kama wafu.” Mathayo 18:3,4. Senakeribu, Mwashuri yule mwenye majivuno mengi, alipomtukana na kumkufuru Mungu, na kutishia kuiangamiza Israeli, “ikawa usiku uo huo malaika wa BWANA alitoka, akakiingia kituo [kambi] cha Waashuri, akawapiga watu mia na themanini na tano elfu.” Pale kutoka katika jeshi lile la Senakeribu aliwakati[li]a mbali mashujaa wote, na majemadari [mameja jenerali], na maakida [makapteni].” “Basi aka[i]rudia nchi yake mwenye haya ya uso.” 2 Wafalme 19:35; 2 Mambo ya Nyakati 32:21.

Malaika wanatumwa kwenda kufanya kazi maalum za rehema kwa wana wa Mungu. Kwa Ibrahimu, walileta ahadi nyingi zenye baraka; kwenye malango yale ya Sodoma, walitumwa kumwokoia Lutu, mtu yule mwenye haki, asiangamizwe kwa moto katika mji ule; kwa Eliya, walitumwa alipokuwa akikaribia kufa kwa uchovu mwingi na njaa kule jangwani; kwa Elisha, walitumwa pamoja na farasi na magari ya moto ili kuuzunguka pande zote mji ule mdogo alimokuwa amefungiwa na adui zake; kwa Danieli, walitumwa alipokuwa anatafuta hekima kutoka kwa Mungu katika jumba lile la kifalme la mfalme yule mshenzi [mpagani], au alipoachwa peke yake kuwa mawindo ya simba; kwa Petro walitumwa alipokuwa amehukumiwa kuuawa katika gereza lile la chini ya ardhi la Herode; walitumwa kwa wafungwa wale kule Filipi; walitumwa kwa Paulo na wenzake katika usiku ule wa tufani walipokuwa baharini; walitumwa kuufungua moyo wa Kornelio ili apate kuipokea ile injili; walitumwa kwa Petro ili kumtuma pamoja na ujumbe ule wa wokovu kwa Mmataifa yule mgeni - hivyo ndivyo malaika hao, katika vizazi vyote, walivyowahudumia watu wa Mungu.

Ulinzi wa Malaika

Malaika mlinzi amewekwa kwa kila mfuasi wa Kristo. Walinzi hao wa mbinguni huwakinga wenye haki dhidi ya uwezo wa yule mwovu. Jambo hilo Shetani mwenyewe alilitambua, aliposema: “Je! huyo Ayubu yuamcha BWANA bure? Wewe *hukumzingira kwa ukigo pande zote, pamoja na nyumba yake, na vitu vyote alivyo navyo?*” Ayubu 1:9,10. Njia anayoitumia Mungu kuwalinda watu wake imeelezwa kwa maneno haya ya Mtunga Zaburi: “*Malaika wa BWANA hufanya kituo, akiwazungukia wamchao na kuwaokoa.*” Zaburi 34:7. Mwokozi alisema hivi aliponena juu ya wale wanaomwamini: “Angalieni msidharau mmojawapo wa wadogo hawa; kwa maana nawaambia ya kwamba *malaika wao mbinguni siku zote huutazama uso wa Baba* yangu aliye mbinguni.” Mathayo 18:10. Malaika wale waliowekwa kuwahudumu watoto wa Mungu wanafika wakati wote mbele zake.

Hivyo watu wa Mungu wanapokabiliwa na uwezo wa kudanganya pamoja na nia ya kuwadhuru aliyo nayo mkuu yule wa giza asiyelala, tena wanapopambana na majeshi yote ya uovu, wanapewa uthibitisho wa ulinzi usiokoma wa malaika wale wa mbinguni. Uthibitisho huo hautolewi wala kama haja haipo. Iwapo Mungu amewapa watoto wake ahadi ya neema yake na ulinzi wake, ni kwa sababu kuna wajumbe wa uovu wenye nguvu nyingi wa kupambana nao - yaani, wajumbe wengi sana, waliodhamiria hasa, na wasiojua kuchoka, ambao kutokana na nia yao mbaya pamoja na uwezo wao hakuna mtu ye yote anayeweza kukaa kijinga-jinga tu au ambaye hajali awezaye kusalimika.

Pepo hao wabaya, hapo mwanzo waliumbwa wakiwa hawana dhambi, walikuwa sawa kwa tabia, uwezo, na utukufu na viumbe wale watakatifu ambao sasa ni wajumbe wa Mungu. Lakini wao, wakiwa wameanguka kwa njia ya dhambi, wamejiunga pamoja kwa kusudi la kumfedhehesha Mungu na kuwaangamiza wanadamu. Wakiwa wamejiunga na Shetani katika uasi wake, na kutupwa pamoja naye toka mbinguni, katika vizazi vyote, wameshirikiana naye katika vita vyake dhidi ya mamlaka ya Mungu. Tunaambiwa katika Maandiko habari za mwungano wao huo wa uovu pamoja na serikali yao, habari za makundi yao mbalimbali, habari za akili na werevu walio nao, na habari za mpango wao wenye nia mbaya ya kudhuru walio nao dhidi ya amani na furaha ya wanadamu.

Historia ya Agano la Kale inaonyesha habari za kutajwa kwao mara kwa mara zinazosema kwamba wako, pamoja na kazi yao wanayofanya; lakini ilikuwa ni katika siku zile Kristo alipokuwa hapa duniani ambapo mapepo hayo yalionyesha uwezo wao kwa namna ya kustajabisha sana. Kristo alikuwa amekuja kuingia katika mpango ule uliowekwa kwa ajili ya ukombozi wa mwanadamu, na Shetani alikuwa amezimu kuitumia haki yake ya kuitawala dunia hii yote. Alikuwa amefanikiwa kuanzisha ibada ya sanamu katika kila sehemu ya dunia hii isipokuwa katika nchi ya Palestina. Kwa nchi ile ambao ilikuwa haijajisalimisha kikamilifu kutawaliwa kabisa na yule mjaribu, Kristo alikuwa amekuja kuwaangazia watu ile nuru ya mbinguni. Mle nguvu mbili zilizokuwa zinapingana zilidai ukuu. Yesu alikuwa ananyosha mikono yake ya upendo, akiwaalika wote ambao wangependa kupata msamaha na amani ndani yake. Majeshi yale ya giza yalitambua kwamba hayakuwa na udhibiti usio na kikomo, tena walielewa kwamba utume wa Kristo kama ungefaulu, basi, utawala wao ungekoma mara moja. Shetani alighadhabika vibaya sana kama simba aliyefungwa kwa minyororo na kwa ufidhuli wake aliuonyesha waziwazi uwezo wake juu ya miili pamoja na nafsi za wanadamu wale.

Kuwako kwa Mapepo na Kazi Yao

Ukweli ule kwamba wanadamu wamekuwa wakipagawa na mapepo umeelezwa waziwazi katika Agano Jipya. Watu walioteswa hivyo walikuwa wanateseka sio tu kwa magonjwa yaliyoletwa na sababu za kawaida. Kristo alifahamu kikamilifu kuhusu kile alichokuwa akishughulika nacho, tena alitambua kuwapo kwao mahali pale, pamoja na kazi ya wale mapepo.

Mfano wa kushangaza sana wa idadi yao, uwezo wao, na nia yao mbaya ya kuwadhuru wanadamu, na pia ya uweza na rehema zake Kristo umetolewa katika kisa cha Biblia cha uponyaji wa watu wale wenye *pepo wachafu* katika nchi ile ya Wagerasi. Wenda wazimu wale wenye hali mbaya sana, waliovidharau vifungo vyote walivyofungiwa navyo, ambao walikuwa wakijifurukuta, wakitoa povu, wakali sana, walikuwa wameijaza hewa kwa makelele yao, wakijidhuru wenyewe vibaya sana, na kuwahiririsha wote ambao wangeweza kuwakaribia pale walipo. Miili yao iliyokuwa inatokwa na damu na kuharibika vibaya, na akili zao zilizokuwa zimeparaganyika [zimevurugika], mambo hayo yalikuwa ni tamasha inayompendeza sana yule mkuu wa giza. Mmojawapo wa mapepo hayo aliyewatawala watu wale waliokuwa wakiteswa sana alitangaza, akasema: “Jina langu ni *Legioni* [Jeshi], kwa kuwa tu wengi.” Marko 5:9. Katika jeshi la Kiroma *Legioni* ilikuwa na watu kuanzia elfu tatu hadi elfu tano. Majeshi ya Shetani pia yamekusanywa katika kombania [vikosi vya askari], na kombania ile moja ambamo wale mapepo walikuwamo, idadi yao ilikuwa si chini ya legion moja.

Kwa amri ya Yesu mapepo yale yakawatoka watu wale waliokuwa wakiteseka, yakiwaacha wamekaa kwa amani miguuni pa Mwokozi, wakiwa wanyenyekevu, wenye akili timamu, na wapole. Lakini mapepo yale yaliruhusiwa kuliswaga kundi lile la nguruwe na kulitupa baharini; na hasara ya wale nguruwe kwa wenyeji wale wa nchi ya Wagerasi ilizidi mibaraka ambayo Kristo alikuwa ameitoa kwao, ndipo yule Mponyaji wa mbinguni alipoombwa sana kuondoka [katika mipaka ya nchi yao]. Athari zile ndizo Shetani alikusudia zitokee. Kwa kumtupia Yesu lawama ya hasara yao waliyopata, aliamsha ndani yao hofu za watu wale zilizojaa uchoyo na kuwazuia wasipate kuyasikia maneno yake. *Daima Shetani anawashtaki Wakristo kuwa ndio wanaosababisha hasara, misiba, na mateso*, badala ya kuiacha shutuma hiyo kuangukia mahali inapostahili, yaani, juu yake mwenyewe na vibaraka wake.

Lakini makusudi ya Kristo hayakuzuiwa. Aliyaruhusu yale mapepo kuliangamiza kundi lila la nguruwe kama kemeo kwa Wayahudi wale waliokuwa wanawafuga wanama wale najisi kwa ajili ya kujipatia faida. Kama Kristo asingeyazuia yale mapepo, yangukuwa yamewatumbukiza baharini, si nguruwe tu, bali pia na wale waliowachunga pamoja na wenye nguruwe. Kule kuwahifadhi hao wawili, yaani, wachungaji pamoja na wale wenye nguruwe kuliwezekana kutokana na uweza wake peke yake, alioutumia kwa huruma yakie kwa ajili ya kuokolewa kwao. Zaidi ya hayo, tukio hilo liliruhusiwa kutokea ili wanafunzi wake wapate kushuhudia uwezo wa kikatili sana wa Shetani juu ya mwanadamu pamoja na wanyama. Mwokozi alitaka wafuasi wake wamjue yule adui wao ambaye walipaswa kukabiliana naye, ili wasipate kudanganyika na kushindwa kwa hila zake. Pia yalikuwa ni mapenzi yake kwamba watu wa eneo lile waweze kuuona uwezo wake wa kuvivunjilia mbali vifungo vya Shetani na kuwaachilia huru wafungwa wake. Na ingawa Yesu mwenyewe aliondoka pale, watu wale waliokuwa wameokolewa kwa maajabu walibaki mle na kutangaza rehema ya Mfadhili wao.

Mifano mingine inayofanana na hiyo imeandikwa katika Maandiko hayo. Binti yule wa mwanamke yule Msirofoinike alisumbuliwa sana na pepo mchafu ambaye Yesu alimtoa nje kwa neno lake. (Marko 7:26-30). “Mtu mwenye pepo, kipofu, naye ni bubu” (Mathayo 12:22; kijana yule aliyekuwa na pepo bubu, ambaye mara nyingi alikuwa “amemtupa katika moto, na kaatika maji, amwangamize” (Marko 9:17-27); na mwenda wazimu yule aliyekuwaameteswa na “roho ya pepo mchafu” (Luka 4:33-36), alivuruga ukimya wa ile Sabato ndani ya sinagogi lile kule Kapernaumu - wote hao waliponywa kawa huruma zake Mwokosi yule. Karibu katika kila mfano uliotajwa, Kristo alizungumza na pepo kama kiumbe kilicho na akili, akimwamuru kumtoka mtu yule aliyekuwa akimtesa na kuacha kutesa tena. Waabudu waliokuwa pale Kapernaumu walipouona uwezo wake mkuu, “mshangao ukawashika wote, wakasemezana wakisema, Ni neno gani hili, maana awaamuru pepo wachafu kwa uwezo na nguvu, nao hutoka.” Luka 4:36.

Wale wanaopagawa na mapepo [mashetani] kwa kawaida huonekana kuwa wamo katika hali ya mateso makubwa; hata hivyo, kinyume cha kawaida hiyo kilikuwapo. Kwa ajili ya kujipatia uwezo wa ajabu, wengine walizikaribisha nguvu hizo za kishetani. Hao, kusema kweli, hawakuwa na mgongano wo wote na hao mapepo. Katika kundi hilo walikuwamo wale waliokuwa na *roho ya uaguzi*, - Simoni, yule Mchawi [Mdo. 8:9,18-24], Elima, yule Mchawi [Mdo. 13:8-12], na yule kijakazi aliyekuwa na pepo wa uaguzi [Mdo. 16:16-23] aliyewafuata akina Paulo na Sila kule Filipi.

Hakuna walio katika hatari kubwa ya kupagawa na hayo mapepo kama wale ambao, licha ya kuwapo ushahidi mwingi ulio wazi kutoka katika Maandiko, wao wanakana kuwapo kwake Shetani, malaika zake na kazi yao. Kadiri sisi tusivyozijua hila zao, wao, kwa namna tusivyoweza kufahamu sisi, wananufaika karibu kabisa; wengi huzingatia mashauri yao [hao mapepo] wakati wao wenyewe wanadhani kwamba wanafuata maongozi ya hekima yao. Hii ndiyo maana, kadiri tunavyokaribia mwisho wa wakati, Shetani anapotazamiwa kufanya kazi yake kwa uwezo wake mkubwa sana katika kuwadanganya na kuwaangamiza wanadamu, anaeneza kila mahali imani isemayo kwamba yeye hayuko. Ni mbinu yake kujificha mwenyewe na kuificha njia yake anayotumia kufanya kazi yake.

Hakuna kitu cho chote anachokiogopa sana laghai huyo kama kuweza kuzijua mbinu zake. Anaona ni afadhali kuificha tabia yake halisi pamoja na makusudi yake, amewafanya watu wamchore picha yake kwa namna ambayo haiamshi hisia zenye nguvu dhidi yake ndani ya mioyo ya watu zaidi ya kuwafanya tu wacheke au wazidharau habari zake. Anafurahi sana anapochorwa kwa picha za rangi akionyeshwa kama kitu fulani cha kuchekesha au cha kuchukiza mno, kilichoumbika vibaya-vibaya, nusu mnyama na nusu mwanadamu. Anapendezwa kusikia jina lake likitumika katika michezo na mizaha na wale wanaojifikiria wenyewe kuwa wana akili nyingi, tena wanajua kila kitu.

Ni kwa sababu yeye amejificha kwa ustadi sana, ndiyo maana swali hili linaulizwa mahali pengi sana: “Je, kiumbe kama huyo yuko kweli?” Ni ushahidi unaoonyesha mafanikio yake kutokana na nadharia zile zinazosema uongo dhidi ya ushuhuda ulio wazi wa Maandiko ambazo hupokewa na watu wengi mno katika Ulimwengu huu wa Dini. Tena ni kwa sababu Shetani anaweza kuidhibiti kirahisi mno mioyo ya wale wasiojua habari za mvuto wake, ndiyo maana Neno la Mungu hutupatia sisi mifano mingi sana ya kazi yake ambayo inaleta madhara makubwa sana kwa wanadamu, likiyafunua mbele yetu majeshi yake ya siri, na kutuweka sisi katika hali ya kuwa macho dhidi ya mashambulio yake ya ghafula.

Uwezo na nia mbaya aliyo nayo Shetani ya kutaka kuwadhuru wanadamu, pamoja na jeshi lake, kwa haki kabisa mambo hayo yanaweza kututia wasiwasi sana, kama isingekuwa ya kwamba sisi tunaweza kupata kimbilio letu na wokovu kwa kutegemea uwezo usio na kifani alio nao Mkombozi wetu. Kwa uangalifu sana sisi huwa tunazifunga nyumba zetu kwa komeo na makufuli ili kulinda mali zetu pamoja na maisha yetu kutokana na watu wale waovu [majambazi]; lakini kwa shida sana tunawafikiria malaika wale waovu ambao kila wakati wanajitahidi sana kuingia ndani yetu, na ambao mashambulio yao, sisi kwa nguvu zetu, hatuna njia yo yote ya kujikinga nayo. Wakiruhusiwa, wanaweza kuivuruga akili yetu, wanaweza kuiletea maradhi na kuitesa sana miili yetu, wanaweza kuharibu kabisa mali yetu pamoja na uhai wetu [Ayu. 1:12-22; 2:7,8]. Furaha yao ni kutuletea taabu na maangamizi. Ni ya kuogofya hali watakayokuwa nayo wale wanaoyapinga madai ya Mungu na kusalimu amri chini ya majaribu ya Shetani, mpaka Mungu anafikia hatua ya kuwatoa ili wapate kutawaliwa kabisa na mapepo hayo [2 The. 2:10-12]. Lakini wale wanaomfuata Kristo wako salama daima chini ya ulinzi wake [Ufu. 3:8-10]. Yule Ibilisi hawezi kuivunja ngome hiyo iliyowekwa na Mungu kuwazunguka watu wake [Zab. 34:7].

SURA YA 32

Usitutie Majaribuni

Pambano kuu kati ya Kristo na Shetani, ambalo limeendelezwa kwa takriban miaka elfu sita, karibu litafikia mwisho wake; na yule Ibilisi anazidisha jitihada zake ili kuivunjilia mbali kazi ile anayofanya Kristo kwa ajili ya mwanadamu na kuwanasa wanadamu katika mitego yake. Kuwashikilia wanadamu katika giza na kuwafanya wawe na moyo mgumu usiotaka kutubu mpaka kazi ya Mwokozi ya upatanishi itakapokuwa imekwisha, wala haijabaki tena dhabihu kwa ajili ya dhambi zao, hilo ndilo lengo lake analojitahidi sana kulifikia.

Kama jitihada yo yote maalum haipo ya kuupinga uwezo wake, na ile hali ya kutojali kitu inapoenea ndani ya kanisa na ulimwenguni, Shetani huwa hana wasiwasi wo wote; maana hayuko katika hatari yo yote ya kuwapoteza wale anaowashikilia kama mateka wake apendavyo yeye. Lakini basi, mawazo yanapoelekezwa kwenye mambo yale ya milele, na watu wanapouliza-uliza, wakisema, “*Nifanye nini ili nipate kuokoka?*” hapo ndipo yeye anapojitupa uwanjani, akijitahidi sana kutumia uwezo wake ili kupambana na uweza wa Kristo na kuupinga ule mvuto wa Roho Mtakatifu.

Maandiko yanasema kwamba wakati wa tukio moja, malaika wa Mungu walipokuj kujihudhuria mbele za Bwana, Shetani naye akaja miongoni mwao (Ayubu 1:6), si kwa madhumuni ya kupiga magoti mbele za Mfalme yule wa Milele, bali kuendeleza mipango yake mwenyewe ya kutaka kuwadhuru wenye haki. Kwa lengo lile lile anahudhuria [kila mara] watu wa Mungu wanapokusanyika pamoja kwa ajili ya kumwabudu Mungu. Ingawa haonekani kwa macho, anafanya kazi yake kwa bidii yake yote ili *kuyatawala mawazo ya wale wanaoabudu pale* [Mt. 13:19]. Kama jenerali mwerevu, anapanga mipango [mikakati] yake mapema. Anapomwona mjumbe wa Bwana anayachunguza Maandiko, analijua somo lile atakalolihubiri kwa watu. Kisha anatumia werevu wake wote na akili yake ili kuidhibiti hali ya mambo kusudi ujumbe ule *usiweze kuwafikia wale anaowadanganya juu ya somo lile lile hasa*. Yule anayehitaji mno kulipata onyo lile *atasukumwa* [na Ibilisi huyo] *kwenda kufanya biashara yake fulani* ambayo inataka yeye binafsi awepo pale, au kwa njia nyingine iwayo yote *atazuiwa asiwezeko kuyasikia maneno yale ambayo kwake yangeweza kuwa ni harufu ya uzima iletayo uzima*.

Tena, Shetani anawaona watumishi wa Bwana wakiwa wamelemewa na mzigo mzito moyoni mwao kwa sababu ya giza la kiroho linalowafunika watu wao. Anayasikia maombi yao yanayotolewa kwa bidii kwa ajili ya kupatiwa neema ya Mungu na uwezo wa kuivunjilia mbali hali hiyo waliyo nayo ya kuduwa inayowafanya wawe watu wasiojali kitu, wazembe, na walegevu. Ndipo kwa juhudi yake mpya [Shetani] anatumia werevu wake kwa bidii. Anawaletea majaribu watu ili wale kupita kiasi au wajifurahishe nafsi zao kwa njia nyingine inayokidhi tamaa zao za mwili bila kujizuia, na kwa njia hiyo anazifisha ganzi akili zao hata wanashindwa kusikia mambo yale yale hasa ambayo wao wanahitaji mno kuyajua.

Shetani anajua fika ya kwamba wale wote anaoweza kuwashawishi kuacha maombi pamoja na kuacha kuyachunguza Maandiko, *watashindwa* kutokana na mashambulio yake. Kwa hiyo, anavumbua kila mbinu iwezekanayo ili apate kuyashughulisha sana mawazo yao. Daima limepata kuwako kundi la watu fulani wanaodai kwamba ni wacha Mungu, ambao, badala ya kuendelea kuijua ile kweli, wao wanafanya iwe ndiyo dini yao kutafuta kosa fulani katika tabia au kosa katika imani ya wale wasiopatana nao. *Hao ni wasaidizi wakubwa wa Shetani*. Washtaki wa ndugu zao si wachache, nao hujishughulisha sana sikuzote kufanya kazi yao hiyo wakati Mungu anapotenda kazi yake na watumishi wake wanapomsujudu kweli kweli. Watatoa picha ya uongo juu ya maneno na matendo ya wale wanaoipenda na kuitii ile kweli. Wataeleza habari za watumishi wa Kristo walio na bidii, walio motomoto, wanaojikana nafsi zao na kusema kwamba wamedanganyika au ni wadanganyaji. Ni kazi yao kueleza vibaya makusudi ya kila tendo lao lililo nyofu na bora, kueneza maneno ya kuwasingizia au kuwachongea, na kuamsha shuku ndani ya mioyo ya wale wasiokuwa na uzoefu na mambo hayo. Kwa kila njia inayoweza kufikirika watajaribu kukifanya kile kilicho safi na cha haki kifikiwiwe na watu kuwa ni kichafu na kimejaa hila.

Lakini basi, mtu ye yote hana haja ya kudanganyika juu ya watu hao. Kwa urahisi hao wanaweza kuonekana ni watoto wa nini, ni kielelezo cha nani wanachokifuata, na kazi ya nani wanayoifanya. “Mtawatambua kwa matunda [matendo] yao.” Mathayo 7:16. Mwenendo wao unafanana na ule wa Shetani, yule mchongezi mchungu sana, “mshtaki wa ndugu zetu.” Ufunuo 12:10.

Kweli Inatakasa

Laghai [mdanganyaji] huyo mkuu anao vibaraka wake wengi walio tayari kufundisha fundisho lo lote uongo na kila namna ya upotofu ili kuwanasa watu katika mtego wake - uzushi mwingi [mafundisho mengi ya uongo yaliyo kinyume na Biblia] ulioandaliwa naye vizuri kulingana na mambo wanayoyapenda pamoja na uwezo wa wale anaotaka kuwaangamiza. Ni mpango wake kuwaingiza ndani ya kanisa wale wasiokuwa wanyofu wa moyo ambao hawajazaliwa mara ya pili watakaoweza kuwatia moyo watu ili wawe na mashaka na hali ya kutokuamini, na kuwazuia wote wanaotaka kuiona kazi ya Mungu ikisonga mbele na wanaotaka kusonga mbele pamoja nayo. Wengi ambao hawana imani ya kweli katika Mungu au katika Neno lake wanazikubali baadhi ya kanuni za ile kweli na kupitishwa kama Wakristo, na kwa njia hiyo wanawezeshwa kuingiza mafundisho yao ya uongo kama mafundisho ya dini yatokayo katika Maandiko [Mt. 13:24-30,37,37-43].

Msimamo ule unaosema kwamba kile wanachokiamini watu hakina maana yo yote ni mmojawapo wa madanganyo ya Shetani yanayofanikiwa sana. Yeye anajua kwamba ile kweli, ikipokewa kwa moyo wa kuipenda [kuishi kulingana nayo], inautakasa moyo wa yule anayeipokea; kwa hiyo daima anajitahidi sana kuweka mahali pake nadharia za uongo, hadithi za uongo, yaani, *injili nyingine* [Gal. 1:6-9]. Tangu mwanzo watumishi wa Mungu wamepambana na *waalimu wa uongo*, sio kwamba hao ni watu wabaya tu, bali ni wafundishaji wa mambo mengi ya uongo ambayo yana uwezo wa kuifisha roho ya mtu. Kwa ujasiri na bila kuogopa akina Eliya, Yerima, na Paulo waliwapinga wale waliokuwa wanawapotosha watu kutoka katika Neno la Mungu. Uhuru ule unaoihesabu imani sahihi ya kidini [iliyojengwa juu ya Biblia] kuwa haina maana haukupata kuungwa mkono kabisa na walinzi wale watakatifu wa ile kweli.

Zile fafanuzi [tafsiri] za Maandiko zisizokuwa wazi na za kuwazia-wazia tu, pamoja na nadharia nyingi zinazogongana juu ya imani ya dini, ambazo zinapatikana katika Ulimwengu wa Kikristo *ni kazi yake yule adui yetu mkuu* anayetaka kuwachanganya watu mawazo ili wasipate kuitambua ile kweli. Tena mafarakano na migawanyiko inayoonekana miongoni mwa makanisa ya Ulimwengu wa Kikristo kwa sehemu kubwa hutokana na desturi iliyopo ya kuyapotosha Maandiko ili kuiunga mkono nadharia fulani inayopendwa sana na watu wengi. Badala ya

kujifunza Neno la Mungu kwa makini na unyenyekevu wa moyo ili kuyajua mapenzi yake, wengi hujitahidi tu kugundua kitu fulani cha ajabu au kipya kabisa.

Ili kuweza kuyaendeleza mafundisho yale ya uongo au desturi zile zisizokuwa za Kikristo, wengine huvishikilia vifungu fulani vya Maandiko walivyovitenga kutoka katika maneno yaliyotangulia na yale yanayofuata (context), labda wananukuu nusu ya fungu moja tu ili kuthibitisha pointi yao, wakati sehemu ile iliyobaki inaonyesha maana yake kuwa ni kinyume chake kabisa. Kwa werevu wa nyoka wanajihami wenyewe na kuyaunga mkono maneno yasiyofungamana vizuri ambayo wao wanayafafanua kulingana na tamaa zao za mwili. Hivyo ndivyo wengi wanavyolipotosha Neno la Mungu kwa makusudi mazima. Wengine walio na akili inayowaza-waza sana mambo yasiyokuwapo, wanaikamata mifano na ishara za Maandiko Matakatifu na kuitafsiri [kuifafanua] kufuatana na mawazo yao, bila kujali hata kidogo ushuhuda wa Maandiko unaosema kwamba *Maandiko yanajitafsiri yenyewe* [Isa. 28:7-10,13,15,17-23], halafu wanafundisha mawazo yao yasiyo ya kawaida [ya ajabuajabu tu] kama ndiyo mafundisho ya Biblia.

Biblia Nzima ni Mwongozo Wetu

Wakati wo wote ule kujifunza Maandiko kunapofanywa bila kuwa *nao* ya maombi, *nyenyekevu*, *inayofundishika*, huo ndio wakati ambapo vifungu vya maneno vinavyoeleweka waziwazi kabisa, vilivyo rahisi kabisa pamoja na vile vilivyo vigumu sana, vitakapopotoshwa kutoka katika maana yake halisi. Viongozi wale wa kipapa wanachagua vifungu vya Maandiko vinavyolitimiza vizuri sana kusudi lao, wanavifafanua ili vipate kuwafaa wao wenyewe, halafu wanavifundisha kwa watu, wakati wanawanyima nafasi ya kujifunza Biblia na kuzielewa kweli zake zile takatifu [kwa kuzisoma] wao wenyewe. Ingekuwa heri kwao kutopewa mafundisho yo yote ya Biblia kabisa kuliko kuwafafanulia vibaya sana mafundisho ya Maandiko kwa njia kama hiyo.

Biblia ilikusudiwa kuwa *wongozo* kwa wote wanaotaka kuyajua mapenzi ya Muumbaji wao. Mungu aliwapa wanadamu neno lake la unabii lililo imara zaidi; malaika, hata Kristo mwenyewe, walikuja kumjulisha Danieli na Yohana mambo ambayo hayana budi kuwako upesi. Mambo ya maana yahusuyo wokovu wetu hayakuachwa katika hali hali ya mafumbo. Hayakufunuliwa kwa njia ambayo ingewaletea watu utata na kumfanya apotee mtu yule aliyekuwa anaitafuta ile kweli kwa bidii nyingi. Alisema hivi Bwana kupitia kwa nabii Habakuki: “Iandike njozi ukaifanye *uwe wazi sana ... ili asomaye apate kuisoma kama maji.*” Habakuki 2:2. Neno la Mungu linaeleweka waziwazi kwa wote wanaolisoma kwa bidii kwa moyo wa maombi. Kila mtu aliye mnyofu wa moyo atakuja kwenye nuru ile ya kweli [Yn. 3:19-21]. “Nuru imemzuka mwenye haki.” Zaburi 97:11. Wala hakuna kanisa linaloweza kusonga mbele katika utakatifu isipokuwa kama washiriki wake wanaitafuta ile kweli kwa bidii nyingi kama hazina iliyositirika.

Makelele ya Uhuru

Wakipiga makelele yao na kusema, Uhuru, ndipo watu hupofushwa macho yao wasiweze kuziona hila za adui yao, ambapo yeye wakati wote anafanya kazi yake taratibu kulifikia lengo lake. Anapofanikiwa kuweka mahali pa Biblia maneno ya wanadamu ya kukisia-kisia tu, hapo ndipo Sheria ya Mungu [Amri Kumi] huwekwa kando, na makanisa hayo yanakuwa chini ya utumwa wa dhambi, huku yakiwa yanajidai kwamba yako huru.

Kwa wengi, *utafiti wa kisayansi umegeuka na kuwa laana kwao*. Ni Mungu aliyeruhusu gharika ya nuru kumwagwa katika dunia hii kwa njia ya uvumbuzi wa kisayansi na ufundi [teknolojia]; lakini basi, hata watu wale wenye akili nyingi sana, wasipoweza kuongozwa na Neno la Mungu katika utafiti wao, watachanganyikiwa vibaya sana katika jitihada zao za kuchunguza uhusiano uliopo kati ya sayansi na mafunuo ya Mungu.

Maarifa ya kibinadamu juu ya mambo ya kimwili na kiroho ni kwa sehemu tu, wala hayajakamilika; kwa sababu hiyo wengi wanashindwa kuyafanya maoni yao ya sayansi yaweze kupatana na Maandiko. Wengi huzikubali nadharia tupu, na kukisia-kisia kwao tu kuwa hayo ndiyo mambo ya kweli za kisayansi, nao wanadhani kamba Neno la Mungu ni lazima lipimwe kwa mafundisho yao ya “sayansi [elimu] itwayo sayansi [elimu] kwa uongo.” 1 Timotheo 6:20, KJV. Muumbaji na kazi zake [uumbaji wake], mambo hayo yamepita uwezo wao wa kufahamu; na kwa kuwa hawawezi kuyaeleza mambo hayo kwa kutumia sheria zile za maumbile (natural laws), basi, wao wanaiona historia ya Biblia kuwa haiwezi kutegemewa. Wale wanaoona mashaka juu ya kuzitegemea kumbukumbu za Agano la Kale na Agano Jipya mara nyingi sana wanakwenda hatua moja mbele na kuona mashaka juu ya kuwako kwake Mungu, nao wanayapa maumbile (nature) uwezo mkubwa mno usio na kikomo. Wakiisha kuiachilia nanga yao kwenda zake, basi, wao wanabaki wakiwa wanajigonga-gonga huku na huku juu ya miamba ile ya ukafiri.

Kwa njia hiyo wengi hukosa katika imani na kupotoshwa na Ibilisi. Wanadamu wamejitahidi sana kuwa na hekima kuliko Muumbaji wao; *falsafa ya kibinadamu* imejitahidi sana kuchunguza na kueleza siri zile ambazo hazitaweza kufunuliwa kamwe katika vizazi vyote milele hata milele. Endapo wanadamu hao wangechunguza na kujua tu kile alichowajulisha Mungu kumhusu yeye mwenyewe na makusudi yake, basi, wangeona picha ya utukufu, ukuu, uweza wa Yehova kiasi kwamba wangetambua udogo wao wenyewe, nao wangetosheka tu na kile alichokifunua kwa ajili yao na watoto wao [Kum. 29:29].

Ni mbinu nzuri ya hali ya juu kabisa ya madanganyo ya Shetani kuyafanya mawazo ya wanadamu kuendelea kufanya utafiti na kukisia-kisia tu kile asichotujulisha sisi Mungu na ambacho wala hakusudii tukijue. Ni kwa njia hiyo Lusifa alipoteza mahali pake kule mbinguni. Akawa haridhiki kwa sababu siri zote zilizohusu makusudi aliyokuwa nayo Mungu hakuambiwa yeye, naye akadharau kabisa kile kilichokuwa kimefunuliwa kwake kuhusu kazi yake mwenyewe katika wadhifa wake ule wa juu [cheo chake cha juu] aliokuwa amepewa. Kwa kuamsha hali ile ile ya kutoridhika ndani ya malaika waliokuwa chini ya amri yake alisababisha anguko lao. Sasa anajitahidi sana kuijaza mioyo ya wanadamu na roho ile ile na kuwafanya wazidharau pia amri [kumi] za Mungu zilizo dhahiri.

Hadithi za Uongo Zinazopendeza

Wale ambao hawataki kuzikubali kweli za Biblia zilizo wazi, zinazochoma moyo, sikuzote wanatafuta hadithi za uongo zinazowapendeza, ambazo zitaweza kuinyamazisha dhamiri yao inayowasumbua [2 Tim. 4:1-5]. Kadiri mafundisho ya dini yanayohubiriwa yanavyozidi kupungua katika mambo ya kiroho, kujikana nafsi, na kujidhili [kujishusha hadhi], ndivyo kadiri yanavyozidi kupokewa kwa upendeleo mkubwa zaidi. Watu hao wanazitumia vibaya nguvu zao za akili ili wapate kuzitumikia tamaa zao za mwili. Wana hekima kupita kiasi katika majivuno yao wanapoyachunguza Maandiko kwa majuto waliyo nayo moyoni mwao na maombi yao wanayotoa kwa bidii ili wapate kupewa uongozi wa Mungu kiasi kwamba hawana kinga yo yote dhidi ya madanganyo. Shetani yuko tayari [kuwajibu maombi yao kwa] kuwapa kile wanachokitamani sana moyoni mwao, naye *anawapa madanganyo yake badala ya kuwapa ile kweli*. Ilikuwa ni kwa njia hiyo upapa ulijipatia mamlaka yake juu ya mioyo wa watu; na kwa njia ya kuikataa ile kweli kwa sababu inafungamana na msalaba, *Waprotestanti wanaifuata njia ile ile*. Wote wanaolidharau Neno la Mungu ili kutafuta nafuu na mashauri ya wanadamu kwa lengo la kukwepa kuhitilafiana na ulimwengu huu, wataachwa peke yao ili wapate kuupokea uzushi [uongo] mbaya sana badala ya ile kweli ya dini. Kila aina ya fundisho la uongo ambalo linaweza kufikiriwa litapokelewa na wale ambao kwa makusudi mazima wanaikataa ile kweli. Yule anayeliangalia danganyo moja kwa hofu kuu atakuwa tayari kulipokea lile jingine. Mtume Paulo, akiongea juu ya kundi fulani la watu, ambao “hawakukubali kuipenda ile kweli, wapate kuokolewa” anatangaza hivi: “Kwa hiyo Mungu awaletea nguvu ya upotevu [anawaacha wapotee], wauamini uongo; ili wahukumiwe wote ambao hawakuamini kweli [Yn. 17:17; Zab.

119:142], bali walikuwa wakijifurahisha katika udhalimu.” 2 Wathesalonike 2:10-12. Tukiwa tunalo onyo kama hilo mbele yetu, basi, ni juu yetu kuwa waangalifu kuhusu mafundisho tunayoyopokea.

Mafundisho ya Uongo ya Hatari

Miongoni mwa njia za laghai yule mkuu zinazofanikiwa mno ni yale *mafundisho ya uongo na maajabu ya uongo kupitia katika ile Imani ya Mizimu (Spiritualism)*. Akiwa amejigeuza kama malaika wa nuru, anatandaza nyavu zake mahali pale ambapo haziwezi kushukiwa hata kidogo. Endapo watu wangeweza kujifunza tu kile Kitabu cha Mungu [Biblia] kwa maombi yaliyojaa bidii ili wapate kukielewa, wasingeweza kuachwa gizani na kuyapokea mafundisho hayo ya uongo. Lakini wanapoikataa ile kweli wanaanguka na kuwa mateka wa madanganyo hayo.

Fundisho la uongo jingine la hatari ni *lifundisho linalokana uungu wa Kristo*, likidai kwamba hakuwako kabla ya kuja kwake hapa duniani. Nadharia hiyo inapokewa na kupendwa sana na kundi kubwa la wale wanaojidai kuiamini Biblia; lakini moja kwa moja [nadharia hiyo] inakanusha semi zile zinazoeleweka wazi kabisa alizotoa Mwokozi wetu kuhusu uhusiano wake na Baba yake, tabia yake ya Uungu, na kuwako kwake kabla [ya kuja duniani]. Haiwezi kupokewa pasipo kuyapotosha Maandiko kwa njia ambayo si halali kabisa. Hiyo haishushi hadhi tu ya mawazo ya mwanadamu juu ya kazi ile ya ukombozi, bali huiharibu imani yake katika Biblia kama ufunuo utokao kwa Mungu. Wakati jambo hilo linaifanya [nadharia hiyo] kuwa ya hatari sana, pia linafanya iwe vigumu zaidi kupambana nayo. Kama watu wanaukataa ushuhuda wa Maandiko hayo yaliyovuviwa kuhusu uungu wake Kristo, basi, ni kazi bure kabisa kubishana nao juu ya jambo hilo; maana hakuna sababu yo yote itakayoweza kutolewa kwao, haidhuru iwe ya kuondoa mashaka yote jinsi gani, ambayo ingeweza kuwaondolea mashaka yao na kuwafanya wasadiki. “Basi mwanadamu wa tabia ya asili [ambaye hajazaliwa mara ya pili] hayapokei mambo ya Roho wa Mungu; maana kwake huyo ni upuzi, wala hawezi kuyafahamu, kwa kuwa yatambulikana kwa jinsi ya rohoni.” 1 Wakorintho 2:14. Hakuna hata mmoja miongoni mwa hao walio na fundisho hilo la uongo awezaye kuwa na wazo sahihi juu ya tabia yake au utume wake Kristo, au juu ya ule mpango mkuu wa Mungu kwa ajili ya kumkomboa mwanadamu.

Bado lipo fundisho la uongo jingine lililo gumu kulieleza ambalo linaleta madhara makubwa kwa kueneza imani isemayo kwamba Shetani si kiumbe fulani chenye mwili, ila jina hilo hutumika tu katika Maandiko kutoa mfano wa mawazo machafu na tamaa mbaya za wanadamu.

Fundisho moja linalotoa mwangwi wake mpaka mbali sana kutoka katika mimbara zile zinazopendwa sana na watu wengi, linasema kwamba kuja kwa Kristo mara ya pili ni kuja kwake kwa kila mtu saa ile anapokufa, hiyo ni mbinu ya kuyageuza mawazo ya watu yasielekee kwenye kuja kwake kimwili katika mawingu yale ya mbinguni. Kwa miaka mingi Shetani amekuwa akisema hivi, “Tazama ... Yumo nyumbani” (Mathayo 24:23-26); na watu wengi wanapotea kwa kuuamini uongo huo [Mt. 22:29].

Tena, hekima ya dunia hii inafundisha kwambamaombi *sio ya lazima*. Watu wale walio na sayansi hudai kwamba hapawezi kuwapo na jibu la kweli kwa maombi yanayotolewa; ya kwamba jambo hilo lingekuwa ni kukiuka sheria [ya maumbile], huo ungekuwa ni mwujiza, na ya kwamba *miujiza haiko kabisa*. Ulimwengu huu, wasemavyo wao, unaongozwa kwa sheria zisizobadilikabadilika, na kwamba Mungu mwenyewe hawezi kufanya jambo lo lote kinyume cha sheria hizo [za asili/maumbile]. Kwa njia hiyo wanamwonyesha Mungu kuwa amejifunga mwenyewe kwa sheria zake hizo [za maumbile] - kana kwamba utendaji wa sheria hizo za Mungu [za maumbile] ungemwondolea uhuru wake wa kufanya jambo lo lote alitakalo. Fundisho kama hilo linapingana na ushahidi wa Maandiko. Je! hivi miujiza haikutendwa na Kristo pamoja na Mitume wake? Mwokozi yule yule mwenye huruma nyingi yu hai hivi leo kama vile alivyokuwa akitembea na kuonekana miongoni mwa watu wale. Mambo yanayoonekana kwa macho hushirikiana na yale yasiyoonekana. *Ni sehemu ya mpango wake*

Mungu kutupa sisi, kwa kuyajibu maombi yetu yaliyotolewa kwake kwa imani, kile ambacho yeye asingeweza kutupa sisi kama tusingekuwa tumemwomba kwa njia ile.

Alama za Mipaka Zilizowekwa na Neno la Mungu

Idadi haihesabiki ya mafundisho ya uongo na mawazo ya kuwazia-wazia tu yanayokubalika miongoni mwa makanisa ya Ulimwengu huu wa Kikristo. Ni vigumu kabisa kukadiria matokeo mabaya ya kuiondoa alama moja ya mipaka iliyothibitishwa na Neno la Mungu. Ni wachache mno wathubutuo kufanya hivyo ambao hukomea tu katika kulikataa jambo hilo moja la ile kweli. Wengi husonga mbele na kuiweka kando moja baada ya nyingine ya kanuni za ile kweli, mpaka wanageuka na kuwa makafiri hasa.

Mafundisho potofu yanayotokana *thaolojia* ile inayopendwa sana na watu wengi, yamewafukuza watu wengi, ambao, vinginevyo, wangeweza kuwa waumini wa Maandiko, na kuwaingiza katika mashaka ya kushuku mambo ya Mungu ambayo hawawezi kuyathibitisha wenyewe. Ni jambo gumu kabisa kwa mtu huyo kuyakubali mafundisho hayo [ya Biblia] ambayo yanakuwa kama tusi kwa akili yake anayoitegemea kutambua mambo yaliyo ya haki, rehema, na wema; na kwa kuwa mambo hayo yanaonekana kuwa ni mafundisho ya Biblia, basi, yeye anakataa katakata kuyapokea kama Neno la Mungu.

Na hilo ndilo lengo ambalo Shetani anajitahidi sana kulifikia. Hakuna kitu anachokitamani sana kama kuivunjilia mbali imani ya watu kwa Mungu na katika Neno lake. Shetani anasimama mbele kabisa ya jeshi kubwa la wenye mashaka, tena anafanya kazi yake kwa kutumia uwezo wake wote alio nao ili kuwadanganya watu waingie katika majeshi yake. Kwao linaageuka na kuwa ni jambo la kawaida kuona mashaka. Lipo kundi kubwa ambalo kwao Neno la Mungu linaangaliwa kwa shuku kubwa kwa sababu ile ile kama alivyoangaliwa yule Mwasisi wake [Kristo] - kwa sababu linaikemea na kuilaani dhambi. Wale wasiotaka kuyatii matakwa yake [amri zake] wanafanya juhudi kubwa kuyatupilia mbali mamlaka yake [hilo Neno]. Wanasoma Biblia, au kusikiliza mafundisho yake yanayohubiriwa kutoka katika meza ile takatifu [mimbarani], kwa madhumuni tu ya kuyakosoa [kutafuta makosa katika] Maandiko hayo au mahubiri yenyewe. Si wachache wanaogeuka na kuwa makafiri ili kujionyesha wenyewe ya kuwa wao wana haki au wanao udhuru wa kutotekeleza wajibu wao uwapasao. Wengine huzitumia kanuni zile za kushuku Maandiko kutokana na kiburi chao na uzembe wao. Wanapenda mno raha kiasi cha kushindwa kujipatia sifa kwa kufanya jambo lo lote linalostahili heshima, linalowataka kutumia juhudi yao, na kujikana nafsi zao, wao wanalenga kujipatia sifa kutoka kwa watu ati wawaseme wao kuwa wanayo hekima ya hali ya juu sana kwa kuweza kuikosoa Biblia. Yapo mengi ambayo kutokana na mawazo finyu ya mwanadamu, yasipotiwa nuru kwa hekima ile itokayo kwa Mungu, yatakuwa hayana uwezo wo wote wa kuyafahamu; na kwa njia hiyo wao wanapata nafasi ya kukosoa. Wapo wengi wanaonekana kana kwamba wanaona kuwa ni sifa njema kusimama upande ule wa kutokuamini, kushuku, na ukafiri. Lakini chini ya mwonekano huo wa unyofu itaonekana ya kwamba watu kama hao wanasukumwa na moyo wao wa kujitumainia wenyewe pamoja na kiburi chao walicho nacho. Wengi hufurahi wakipata kitu fulani katika Maandiko cha kuyazuzua [kuyafanya yachanganyikiwe] mawazo ya wengine. Wengine mwanzoni wanakosoa na kutoa sababu zao wakisimama upande wa wenye makosa, kutokana tu na kupenda kwao mabishano. *Hawatambui ya kwamba kwa njia hiyo wao wanajinasa wenyewe katika mtego wa yule mwindaji* [Shetani]. Lakini baada ya wao kuonyesha mashaka yao waziwazi, wanajisikia kwamba ni lazima wautetee msimamo wao ule. Hivyo wanajiunga na waovu na kujifungia wenyewe malango yale ya Paradiso.

Msingi Imara

Mungu ametoa ushahidi wa kutosha katika Neno lake kuonyesha tabia takatifu ya Neno hilo. Kweli zile kuu zinazohusu ukombozi wetu zimeelezwa kwa namna inayoeleweka wazi. Kwa msaada wa Roho Mtakatifu, ambaye ameahidiwa kutolewa kwa wote wanaomtafuta kwa unyofu

wa moyo, kila mtu anaweza kuzielewa yeye mwenyewe kweli hizo. Mungu amewapa wanadamu msingi ulio imara ambao juu yake wanapaswa kuiweka imani yao [Mt. 7:24-27].

Lakini mioyo finyu ya wanadamu haitoshi kuweza kuelewa kwa ukamilifu wake mipango na makusudi ya Mungu yule wa milele. *Hatuwezi kumwona Mungu kwa kumchunguza* [kwa kufanya utafiti wa kisayansi au ukosoaji wa hali ya juu]. Tusijaribu kuona ulazima wa kulifunua lile pazia linalouficha utukufu wake kwa mikono yetu yenye kiburi cha makusudi. Mtume huyu anasema maneno haya kwa mshangao mkubwa: “Hukumu zake hazichunguziki, wala njia zake hazitafutikani!” Warumi 11:33. Kwa kadiri inavyowezekana, sisi tunaweza kufahamu matendo yake kwetu, na makusudi yake yanayomsukuma kututendea hivyo, hata kutuwezesha sisi kutambua upendo wake usio na mipaka pamoja na rehema zake, mambo ambayo yamefungamana na uweza wake usio na kikomo. Baba yetu aliye mbinguni ameweka utaratibu wa kila kitu kwa hekima na haki yake, na sisi hatupaswi kuwa katika hali ya kutoridhika, wala kukosa imani naye, bali kupiga magoti yetu kwa kicho na kutii. Yeye atatufunulia sisi mengi ya makusudi yake kwa kiasi kitakachofaa kwetu kuweza kujua, na kuvuka pale sisi hatuna budi kuutegemea Mkono ule wenye uweza wote, Moyo ule uliojaa upendo.

Ingawa Mungu ametoa ushahidi wa kutosha kukidhi imani yetu, kamwe hatauondoa udhuru wote unaotuelekeza katika hali ya kutokuamini. Wale wote wanaotafuta misumari ya kutundikia mashaka yao wataipata. Na wale wanaokataa katakata kulikubali na kulitii Neno la Mungu ati mpaka kila kipingamizi kiwe kimeondolewa, wala hakuna tena nafasi ya kuingiwa na mashaka, *hawataweza kamwe kuja kwenye nuru hiyo*.

Kuwa na mashaka na Mungu ni matokeo ya kawaida ya moyo ambao haujafanywa mpya, ambao una uadui naye. Lakini imani inavuviwa na Roho Mtakatifu, nayo itasitawi tu itakapohifadhiwa moyoni. Hakuna mtu awaye yote awezaye kuwa na imani yenye nguvu pasipo kufanya *juhudi iliyodhamiriwa*. Kutokuamini kunapata nguvu kunapoendelezwa, na endapo watu, badala ya kutafakari sana juu ya ushahidi ule alioutoa Mungu ili kuiimarisha imani yao, wao wanajiachia wenyewe kuwa na mashaka na kubisha katika mambo yale yaliyo hafifu, basi, watakuta kwamba mashaka yao yanaendelea kuimarika zaidi na zaidi kila siku.

Lakini wale wanaozionea mashaka ahadi za Mungu na kuacha kuitumainia ahadi ya neema yake huwa *wanamwaibisha*; tena mvuto wao, badala ya kuwavuta wengine kwa Kristo, una mwelekeo wa kuwafukuzilia mbali naye. *Hao ni miti isiyozaa matunda*, ambayo inatandaza kote kote matawi yake yenye giza, yakiufungia mbali mwanga wa jua usiweze kuifikia mimea mingine, na kuifanya inyauke na kufa chini ya kivuli kile kinachoigandisha kwa baridi. Kazi yao ya maisha ya watu hao itajitokeza kama ushahidi usiokoma kamwe dhidi yao. Wanapanda mbegu za kutokusadiki na kushuku mambo ya Mungu ambazo hazitakosa kutoa mavuno yake.

Kuna njia moja tu ya kufuata kwa wale ambao kwa unyofu wao wa moyo wanatamani kuwekwa huru mbali na mashaka yao. Badala ya kuwa na maswali yanayoonyesha mashaka na kubisha mambo yale yaliyo hafifu kuhusu kile wasichokijua, hebu na waizingatie ile nuru inayowaangazia tayari juu yao, ndipo watapokea nuru kubwa zaidi. Hebu na wafanye kila jukumu lililowekwa wazi katika ufahamu wao, ndipo watawezesha kuelewa na kutenda majukumu yale ambayo kwa sasa wanayaonea mashaka.

Shetani anaweza kuonyesha kitu cha bandia kinachofanana kwa karibu sana na ile kweli hata kiweze *kuwadanganya wale wanaopenda kudanganywa*, wanaotamani sana kukwepa kujikana nafsi na kujitolea mhanga kunakodaiwa na ile kweli; lakini haiwezekani kabisa kwake [Shetani] kumshikilia chini ya uwezo wake mtu mmoja anayetamani sana kwa unyofu wa moyo kuijua ile kweli kwa gharama iwayo yote ile. Kristo ndiye ile kweli na ile “Nuru ... amtiaye nuru kila mtu, ajaye katika ulimeengu.” Yohana 1:9, KJV. Yule Roho wa kweli ametumwa *kuwatia watu katika ile kweli yote*. Na kwa mamlaka [amri] ya Mwana wa Mungu tangazo linatolewa hivi: “Tafuteni, nanyi mtaona.” “Mtu akipenda kuyatenda mapenzi yake [Baba], atajua habari ya yale mafunzo.” Mathayo 7:7; Yohana 7:17.

Wafuasi wake Kristo hawaijui mipango mibaya ambayo Shetani na majeshi yake wanaiandaa dhidi yao. Lakini yeye aketiye mbinguni ataingilia kati na kuzivunjilia mbali mbinu hizo zote ili kuyatimiza makusudi yake yenye kina. Mungu anaruhusu watu wake kupatwa na majaribu

makali kama moto, si kwa sababu yeye anafurahia maudhi na mateso yao, bali *kwa sababu njia hiyo ni ya lazima ili waweze kupata ushindi wao wa mwisho*. Kulingana na utukufu wake, yeye asingeweza kuwakinga wasipatwe na majaribu; maana *lengo hasa la maonjo [majaribu] hayo ni kuwatayarisha ili wapate kuvipinga vishawishi vyote vya dhambi*.

Wala si wanadamu waovu, wala si mashetani, wawezao kuizuia kazi ya Mungu, au kumfungia mlango asiweze kuwa pamoja na watu wake, endapo wao, kwa mioyo yao iliyotiishwa na kupondeka, watataka kuziungama na kuziweka mbali dhambi zao, kisha kwa imani watazidai ahadi zake. Kila jaribu, kila mvuto unaopinga, uwe wa wazi au wa siri, unaweza kupingwa kwa ufanisi, “Si kwa uwezo, wala si kwa nguvu, *bali ni kwa Roho yangu*, asema BWANA wa majeshi.” Zekaria 4:6.

Uwezo Alio Nao Mwangamizi

“Macho ya Bwana huwaelekea wenye haki, na masikio yake husikiliza maombi yao.... Naye ni nani atakayewadhuru, mkiwa wenye juhudi katika mema?” 1 Petro 3:12,13. Balaamu, akiwa ameshawishika kwa ahadi ile ya kupewa zawadi nono, alijaribu kuwaloga Israeli, na kwa kutoa sadaka zake kwa Mungu alijaribu kuwaletea laana watu wake, Roho wa Mungu alimkataza kutenda uovu ule aliotamani sana kuutamka, ndipo Balaamu akalazimishwa kusema maneno haya kwa mshangao: “Nitamlaanije, yeye ambaye Mungu hakumlaani? Nimshutumuje, yeye ambaye BWANA hakumshutumu?” “Na nife kifo cha mwenye haki, na mwisho wangu uwe mfano wa mwisho wake!” Sadaka nyingine ilipokuwa imekwisha kutolewa, nabii yule mwovu alitangaza, akasema: “Tazama, nimepewa amri kubariki, Yeye amebariki, nami siwezi kulitangua. Hakutazama uovu katika Yakobo, wala hakuona ukaidi katika Israeli. BWANA, Mungu wake, yu pamoja naye, na sauti kuu ya mfalme i katikati yao.” “*Hakika hapana uchawi juu ya Yakobo, wala hapana uganga juu ya Israeli*. Sasa habari za Yakobo na Israeli zitasemwa, Ni mambo gani aliyoyatenda Mungu!” Hata hivyo, kwa mara ya tatu madhabahu zikajengwa, na tena Balaamu akafanya bidii ya kuwalaani. Lakini kutoka katika midomo isiyotaka ya yule nabii, Roho wa Mungu akatangaza usitawi wa wateule wake, na kukemea upumbavu na nia mbaya ya kuwadhuru waliyokuwa nayo wale maadui zao: “Na abarikiwe kila akubarikiye, na alaaniwe kila akulaaniye.” Hesabu 23:8,10,20,21,23; 24:9.

Waisraeli kwa wakati ule walikuwa watiifu kwa Mungu wao; na kwa kadiri walivyoendelea kuitii Sheria yake [Amri Kumi], hakuna uwezo wo wote duniani au wa kuzimu [jehnum] ambao ungeweza kuwashinda. Lakini laana ile ambayo Balaamu hakuruhusiwa kuitamka dhidi ya watu wale wa Mungu, hatimaye alifanikiwa kuileta juu ya watu wale wa Mungu kwa *kuwashawishi kutenda dhambi*. Walipozivunja amri [kumi] za Mungu, ndipo walipojitenga wenyewe mbali naye, nao wakaachwa wapate kuionja nguvu ya yule mharabu [mwangamizaji].

Shetani anatambua vizuri sana ya kwamba mtu yule aliye dhaifu kuliko wote ambaye anakaa ndani ya Kristo anayazidi nguvu majeshi yale ya giza, na ya kwamba, kama yeye [Shetani] akijionyesha kwake waziwazi, basi, anaweza kukabiliwa vilivyo na kupingwa [1 Pet. 5:8,9; Yak. 4:6-10]. Kwa hiyo, yeye anajitahidi sana kuwavuta askari wale wa msalaba mbali na ngome yao ile imara, wakati uo huo yeye anawavizia pamoja na majeshi yake, akiwa tayari kuwaangamiza wote wanaothubutu kuukanyaga uwanja wake [kutenda dhambi]. Ni kwa kumtegemea Mungu kwa unyenyekevu tu, na *kuzitii amri zake zote* [kumi – Kut. 20:3-17], ndipo sisi tunaweza kuwa salama.

Hakuna mtu ye yote aliye salama kwa siku moja au kwa saa moja bila kuwa na maombi. Tungemsihi sana Bwana ili hasa hasa atupe hekima tupate kulielewa Neno lake. Humo zimefichuliwa hila za yule mjaribu pamoja na njia tunazoweza kuzitumia ili kumpinga kabisa. Shetani ni bingwa wa kunukuu Maandiko, akiweka tafsiri yake mwenyewe juu ya vifungu vya Maandiko hayo, ambavyo kwavyo anatumainia kutufanya sisi tujikwae. Ingetupasa sisi kujifunza Biblia kwa unyenyekevu wa moyo, kamwe tuisahau kumtegemea Mungu. Wakati ambapo sisi tunatakiwa kuwa macho sikuzote dhidi ya mbinu za Shetani, ingetupasa kuomba daima kwa imani, tukisema: “Na usitutie majaribuni.”

SURA YA 33

Siri ya Kupata Uzima Wa Milele

Kuanzia historia ya mwanadamu ya kwanza kabisa, Shetani alianza jitihada zake za kulidanganya taifa letu hili la kibinadamu. Yule aliyechochea maasi kule mbinguni alitaka kuwafanya wakazi wa dunia hii waungane naye katika vita yake dhidi ya serikali ya Mungu. Adamu na Hawa walikuwa na furaha kamili katika kuitii kwao ile Sheria ya Mungu [Amri Kumi], na ukweli huo wa mambo ulikuwa sikuzote ni ushuhuda dhidi ya madai yale ambayo Shetani alikuwa ameyasisitiza kule mbinguni, kwamba Sheria ya Mungu [Amri Kumi] ilikuwa ni ya ukandamizaji, tena ilipingana na usitawi wa viumbe vyake. Tena, zaidi ya hayo, wivu wa Shetani uliamshwa alipoangalia makazi yale mazuri yaliyokuwa yameandaliwa kwa watu wale wawili, mume na mke, waliokuwa hawana dhambi. Akaazimu kusababisha anguko lao, ili, akiisha kuwatenga mbali na Mungu na kuwaleta chini ya uwezo wake, apate kuichukua dunia hii iwe yake na kuanzisha hapa ufalme wake kumpinga yeye Aliye juu sana.

Shetani angekuwa amejifunua kama tabia yake halisi ilivyo, angekuwa amekataliwa mara moja, kwa maana Adamu na Hawa walikuwa wamekwisha kuonywa dhidi ya adui yule wa hatari; lakini alifanya kazi yake kisiri-siri, akilificha kusudi lake ili kwa ufanisi zaidi apate kulitimiza lengo lake. Akimtumia kama chombo chake yule nyoka aliyekuwa na umbile la kuvutia sana, [Shetani] yeye mwenyewe akazungumza na Hawa, akasema: “Ati! Hivi ndivyo alivyosema Mungu, Msile matunda ya miti yote ya bustani?” Mwanzo 3:1. Kama Hawa angejizua asiingie katika majadiliano na yule mjaribu, angesalimika; lakini yeye akadiriki kusema naye, ndipo alipoanguka, akawa mhanga wa hila zake [Shetani]. Ni kwa njia kama hiyo wengi bado wanashindwa naye. Wanaingiwa na mashaka na kubishana juu ya matakwa [kanuni] ya Mungu; na badala ya kuzitii amri [kumi] za Mungu, wao wanazipokea nadharia za wanadamu, ambazo ndani yake zinaficha tu zile hila za Shetani.

“Mwanamke akamwambia nyoka, Matunda ya miti ya bustanini twaweza kula; lakini matunda ya mti ulio katikati ya bustani Mungu amesema, Msiyale wala msiyaguse, msije mkafa. Nyoka akamwambia mwanamke, *Hakika hamtakufa*, kwa maana Mungu anajua ya kwamba siku mtakayokula matunda ya mti huo, mtafumbuliwa macho, nanyi mtakuwa kama Mungu, mkijua mema na mabaya.” Fungu la 2 hadi la 5. Akawatangazia kwamba wangukuwa kama Mungu wakiwa na hekima nyingi sana kuliko hapo kwanza na kuwa na uwezo wa kuishi maisha ya hali ya juu zaidi. Hawa akaanguka katika jaribu lile; na kwa njia ya ushawishi wake, Adamu akaingizwa dhambini. Wakayakubali maneno ya yule nyoka, kwamba Mungu hakukusudia kutenda sawasawa na maneno yale aliyosema; hawakumsadiki Muumbaji wao, tena walimwazia kwamba alikuwa anawawekea mipaka ya uhuru wao na ya kwamba wao wangeweza kupata hekima kubwa na kutukuzwa kwa kuivunja Sheria yake [Amri Kumi].

Lakini, je! baada ya kutenda dhambi yake, Adamu aligundua kuwa maneno haya yalikuwa na maana gani, “Kwa maana siku utakapokula matunda ya mti huo *utakufa hakika?*” Je! aliona kuwa yalikuwa na maana ile, kama alivyomshawishi Shetani kuamini, kwamba yeye ataingia katika hali ya juu zaidi ya maisha? Kama ndivyo, basi, kusema kweli palikuwa na faida kubwa iliyopatikana kwa kuvunja Sheria ya Mungu [Amri Kumi], na Shetani alithibitishwa kuwa ni mfadhili wa wanadamu. Lakini Adamu hakuona kwamba hiyo ilikuwa ndiyo maana ya hukumu ile ya Mungu. Mungu alitangaza kwamba kama adhabu kwa dhambi zake, mwanadamu angepaswa kurudi mavumbini alikotwaliwa. “Kwa maana u mavumbi wewe, nawe mavumbini utarudi.” Fungu la 19. Maneno yale ya Shetani aliyosema, “mtafumbuliwa macho,” yalionekana kuwa ni ya kweli mwa maana hii moja tu: baada ya Adamu na Hawa kumwasi Mungu, macho yao yalifumbuliwa kutambua upumbavu wao; ni kweli kwamba waliijua dhambi, tena waliyaonja matokeo yale machungu yaletwayo na uasi [uvunjaji wa Amri Kumi za Mungu].

Katikati ya Edeni uliota mti ule wa uzima, ambao matunda yake yalikuwa na uwezo wa kuendeleza uhai wao. Kama Adamu angeendelea kuwa mtiifu kwa Mungu, angekuwa ameendelea kufurahia uhuru wake wa kuuendea mti ule, naye angekuwa anaishi milele. Lakini alipotenda dhambi ile alitengwa mbali asipate kula matunda ya mti ule wa uzima, naye akawa anakabiliwa na mauti. Hukumu hiyo ya Mungu isemayo, “U mavumbi wewe, na mavumbini utarudi,” huonyesha kukoma kabisa kwa maisha yake.

Uzima wa milele, ambao ulikuwa umeahidiwa kwa mwanadamu kwa sharti la utii, ulikuwa umepotezwa kwa kuvunja ile Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. Adamu asingeweza kuwagawia wazao wake kile ambacho yeye mwenyewe hakuwa nacho; wala pasingekuwapo na tumaini lo lote kwa wanadamu walioanguka [dhambini] kama Mungu, kwa kumtoa Mwanawe, asingewaletea uzima wa milele karibu sana nao. Wakati ile “mauti i[lipo]wafikia watu wote kwa sababu wote wamefanya dhambi,” Kristo ame“ufunua uzima na kutokuharibika, kwa ile Injili.” Warumi 5:12; 2 Timotheo 1:10. Tena ni katika Kristo peke yake uzima ule wa milele unaweza kupatikana. Alisema hivi Yesu: “Amwaminiye Mwana yuna uzima wa milele; asiyemwamini Mwana hataona uzima.” Yohana 3:36. Kila mtu anaweza kuwa na mbaraka huo wa thamani mno kama atatimiza masharti yake. Wote “wale ambao kwa saburi katika kutenda mema wanatafuta utukufu na heshima na kutokuharibika,” watapewa “uzima wa milele.” Warumi 2:7.

Aliyemwahidi Adamu uzima katika uasi [uvunjaji wa Amri Kumi – 1 Yoh. 3:4, AJKK], alikuwa ni yule laghai mkuu [Shetani] peke yake. Na lile tangazo la yule nyoka kwa Hawa mle Edeni - alilosema, *Hakika hamtakufa* - lilikuwa ndilo *hubiri la kwanza juu ya roho isiyoweza kufa milele*. Lakini, tangazo hilo, lililojengwa juu ya mamlaka ya Shetani peke yake mwangwi wake unasikika [mahubiri yake yanasikika] kutoka katika mimbara za Ulimwengu wa Kikristo, nalo linapokelewa upesi na watu wengi sana miongoni mwa wanadamu kama lilivyopokelewa na wazazi wetu wale wa kwanza. Hukumu hii ya Mungu isemayo, “Roho itendayo dhambi, ndiyo itakayokufa” (Ezekieli 18:20), kwao ina maana hii: Roho itendayo dhambi, haitakufa, bali itaishi milele. Sisi hatuna la kufanya ila kushangaa tu jinsi kupumbazika akili huko kwa ajabu kunavyowafanya watu hao kuyaamini mno maneno ya Shetani na kutokuwa na imani kabisa na maneno ya Mungu.

Endapo mwanadamu yule, baada ya anguko lake, angeruhusiwa kwenda kwenye mti ule wa uzima, basi, angekuwa anaishi milele; na kwa njia hiyo dhambi ingefanywa kuwa ya milele. Lakini makerubi wale wenye upanga wa moto uliogeuka huku na huko wakailinda ile “njia ya mti wa uzima” (Mwanzo 3:24), wala hakuna hata mmoja katika familia ya Adamu aliyeruhusiwa kukipita kizuizi kile na kula tunda lile liwezalo kumpa ule uzima. Kwa hiyo, hakuna mwenye dhambi ye yote aliye na uzima wa milele ndani yake [Warumi 3:23].

Lakini baada ya lile Anguko, Shetani aliwaamuru malaika zake kufanya jitihada maalum kuwafundisha wanadamu imani ile isemayo kwamba *mwanadamu kwa asili yake anao uzima wa milele*; kisha, baada ya kuwashawishi wanadamu kulipokea fundisho hilo la uongo, walitakiwa kuwafanya wanadamu watoe hitimisho lao kwamba *mwenye dhambi ataishi katika mateso yale*

milele na milele. Kwa hiyo, mkuu huyo wa giza, akiwa anafanya kazi yake kupitia kwa vibaraka wake, anamwonyesha Mungu kuwa ni mtawala katili sana anayelipiza kisasi, tena anatangaza kwamba anawatupa jehanum wale wote wasiompemdeza yeye, na kuwafanya wapate kuionja ghadhabu yake mle; na ya kwamba wanapoendelea kupata maumivu makali sana yasiyoelezeka na kugaagaa katika ndimi zile za moto wa milele, Muumbaji wao anawaangalia hapa chini na kuridhika.

Shetani Anamwelezea Mungu Vibaya

Hivyo ndivyo adui huyo mkuu anavyoivika tabia ya Muumbaji na Mfadhili wa wanadamu sifa za tabia yake [Shetani] mwenyewe. Ukatili ni wa Shetani [Yn. 8:44]. Mungu ni upendo [1 Yoh. 4:8]; na vitu vyote alivyoviumba vilikuwa safi, vitakatifu, na vyenye kupendeza, mpaka pale dhambi ilipoingizwa humu [duniani] na mwasi huyo mkuu wa kwanza. Shetani mwenyewe ndiye adui anayemjaribu mwanadamu kutenda dhambi, halafu, kama akiweza, anamwangamiza; tena, yeye anapohakikisha kwamba amempata mhanga wake, ndipo anaposhangilia sana kwa ajili ya maangamizi yale aliyotenda. Endapo angeruhusiwa, angeweza kuliswaga taifa zima la wanadamu na kuliingiza katika wavu wake. Isingekuwa ni kule kuingilia kati wa uweza wa Mungu, hakuna mwana au binti ya Adamu hata mmoja ambaye angeweza kuponyoka.

Siku hizi Shetani anafanya jitihada yake kubwa sana ili kuwashinda wanadamu, kama alivyowashinda wazazi wetu wale wa kwanza, kwa kuitikisa imani yao kwa Muumbaji wao na kuwafanya waone mashaka juu ya hekima ya serikali yake pamoja na haki ya Sheria zake [Amri Kumi – Rum. 7:12]. Shetani na wajumbe wake humweleza Mungu kuwa ni mbaya sana hata kuliko wao wenyewe walivyo, ili kuhalalisha nia yao mbaya ya kuwadhuru wanadamu pamoja na maasi yao. Laghai huyo mkuu anajitahidi sana kuhamishia kwa Baba yetu wa mbinguni tabia yake mwenyewe iliyojaa ukatili wa kutisha, ili aweze kujifanya mwenyewe kuonekana kama ndiye aliyetendewa vibaya sana kwa kufukuzwa toka kule mbinguni ati kwa sababu yeye hakukubali kumtii mtawala yule dhalimu kabisa. Anaonyesha mbele ya ulimwengu huu uhuru ambao [wanadamu] wanaweza kuufurahia chini ya utawala wake usio na ukali, tofauti na kongwa lile la utumwa la Sheria zile kali sana za Yehova [Amri Kumi] ambalo [Mungu] ameliweka kwa nguvu juu yao. Kwa njia hiyo [Shetani] anafanikiwa kuwashawishi wanadamu na kuwafanya wasiweze kumtii Mungu.

Fundisho la Dini Lililoenea Sana

Linachukiza mno jinsi gani, kwa kila hisia ya upendo na huruma iliyomo moyoni mwetu, fundisho lile lisemalo kwamba waovu wale waliokufa wakiwa na dhambi zao wanateswa kwa moto na kiberiti katika jehanum inayoendelea kuwaka milele na milele; kwamba kwa dhambi zao za kipindi kifupi cha maisha yao walivyokuwa nayo hapa duniani wanapaswa kuteswa kwa kadiri Mungu atakavyoendelea kuwako. Hata hivyo, fundisho hilo limefundishwa kote kote, na bado limewekwa ndani ya Itikadi za Imani (Creeds) nyingi za Ulimwengu huu wa Kikristo. Alisema hivi daktari mmoja msomi sana wa falsafa ya dini: “Kuyaona mateso yale makali ya jehanum kutaongeza sana furaha ya watakatifu milele hata milele. Wanapowaona wengine wenye asili moja na wao na waliozaliwa chini ya mazingira yale yale, wakitupwa katika mateso kama yale, na wao wakiwa wamepewa heshima kubwa, jambo lile litawafanya wao kutambua jinsi walivyo na furaha kubwa.” Mwingine [mwenye digrii ya falsafa ya dini] alitumia maneno haya: “Wakati amri ile ya laana inaendelea kutekelezwa milele na milele juu ya vyombo vile vya ghadhabu [wale waovu], moshi wa maumivu yao utakuwa ukipanda juu milele hata milele ukionwa na vyombo vile vya rehema [wale watakatifu], ambao, badala ya kuwahurumia wale wanaoteseka vibaya sana [mle motoni], watasema, Amina, Haleluya! Bwana asifiwe!”

Ni wapi, katika kurasa za Neno la Mungu, linapopatikana fundisho kama hilo? Je, hivi kule mbinguni wale waliokombolewa watakuwa wamepoteza hisia zao zote za kuona huruma na kuwa na upendo walizokuwa nazo hapa, hata kukosa kuwa na hisia zile walizo nazo wanadamu

wote wa kawaida? Je! hivi hisia hizo zitabadilishwa na kuwa ubaridi kama wa mtu yule asiyejali furaha, wala huzuni, wala maumivu (stoic), au zitakuwa na ukatili usio na huruma wa wale washenzi [wasioataarabika]? La, la; hayo si mafundisho yatokayo katika Kitabu cha Mungu. Wale wanaofundisha maoni yaliyoelezwa katika madondoo hayo yaliyotolewa hapo juu huenda wakawa ni wasomi sana na hata kuwa watu walio wanyofu wa moyo, lakini wamedanganywa na hila za Shetani. Anawafanya wakose kuelewa vema maana ya semi zile zenye nguvu za Maandiko, akizipa lugha inayoonyesha picha ya ukali na nia mbaya ya kudhuru wanadamu, mambo ambayo ni yake yeye mwenyewe, bali si yake Muumbaji wetu. “Kama mimi niishivyo, asema Bwana MUNGU, *sikufurahii kufa kwake mtu mwovu*; bali aghairi [ageuke] mtu mwovu, na kuiacha njia yake mbaya, akaishi. Ghairini, ghairini, mkaache njia zenu mbaya; mbona mnataka kufa, Enyi nyumba ya Israeli?” Ezekeieli 33:11.

Hivi Mungu angepata faida gani endapo sisi tungekubali kwamba yeye anafurahia kuona mateso makali yasiyokoma; kwamba yeye anafurahishwa na kilio cha maumivu makali na yowe na kulaani kwa viumbe wale wanaoteswa ambao anawashikilia katika ndimi zile za moto wa jehannam? Je! sauti hizo za kuchukiza zinaweza kuwa muziki katika sikio la Mungu mwenye upendo wa milele? Inasisitizwa nao ya kwamba kupatilizwa kwa mateso dhidi ya waovu wale kungeonyesha chuki ya Mungu dhidi ya dhambi kuwa ni uovu unaoharibu amani na utulivu wa malimwengu. Loo! Ni kufuru ya kutisha iliyoje hiyo! Kana kwamba chuki ya Mungu dhidi ya dhambi ndiyo sababu ya mateso hayo yanayoendelezwa. Kwa maana, kulingana na mafundisho ya wanatheolojia hao, mateso yanayoendelezwa bila kuwapo tumaini, huwakasirisha sana wahanga wale waovu sana, nao wanapofoka na kuonyesha ghadhabu yao kwa kulaani na kukufuru, basi, wanazidi kuongeza mzigo wao wa dhambi milele hata milele. Utukufu wa Mungu hauongezeki kwa kuidumisha na kuizidisha dhambi daima katika vizazi vile visivyo na mwisho.

Uovu Uliioletwa na Uzushi wa Mateso Yasiyokoma

Mambo hayo yanapita uwezo wa mwanadamu wa kufikiri kuweza kukadiria uovu ulioletwa na uzushi [uongo] huo unaohusu mateso hayo yanayoendelea milele hata milele. Dini ile ya Biblia iliyojaa upendo na fadhili, na huruma nyingi, inatiwa giza kwa ushirikina huo, na kuvikwa vazi la kuogofya sana. Tunapofikiria jinsi Shetani alivyoipaka rangi za uongo tabia ya Mungu, je! tunaweza kushangaa kuona Muumbaji wetu mwenye rehema nyingi anavyoogopwa, anavyohofiwa sana, na hata kuchukiwa na watu? Maoni hayo ya kushangaza mno kumhusu Mungu yaliyoenea kote ulimwenguni kutokana na mahubiri yanayotoka katika mimbara hizo yamewafanya maelfu, naam, mamilioni kuwa na mashaka juu ya Mungu na Neno lake na kuwa makafiri.

Nadharia hiyo ya mateso yanayoendelea milele ni mojawapo ya mafundisho ya uongo yanayochangia katika ile *mvinyo ya ghadhabu ya uasherati wake yule Babeli* [dini ile ya uongo], ambao anayafanya [anayalazimisha] mataifa yote kuunywa. Ufunuo 14:8; 17:2. Kwamba wachungaji wake Kristo wawe wameupokea uzushi [uongo] huo na kuutangaza kutoka katika meza ile takatifu [mimbara], kwa kweli, ni jambo la ajabu asiloweza kulielewa mwanadamu. Wao walilipokea toka Roma, kama vile walivyoipokea kwake ile sabato ya uongo [Jumapili]. Ni kweli, limefundishwa na watu wakubwa na wema; lakini nuru juu ya somo hilo ilikuwa haijawafikia kama ilivyotufikia sisi [Mithali 4:18]. Wao waliwajibika tu kwa nuru ile iliyowaangazia katika nyakati zao; sisi tunawajibika kwa ile inayotuangazia katika siku zetu hizi. Tukiupa kisogo ushuhuda wa Neno la Mungu, na kuyapokea mafundisho hayo ya uongo, ati kwa sababu baba zetu waliyafundisha, basi, tutakuwa tukiangukia chini ya laana ile iliyotamkwa juu ya Babeli; tutakuwa tukinywa ule mvinyo wa ghadhabu ya uasherati wake [mafundisho yake ya uongo].

Kundi lile kubwa ambalo kwao fundisho hilo la kuteswa ndani ya moto milele na milele linawachukiza mno, wanaswagwa kwenda katika kosa lililo kinyume cha hilo. Wao wanaona kwamba Maandiko yanamwonyesha Mungu kuwa ni nafsi hai, mwenye upendo na huruma, nao

hawawezi kuamini kwamba atawapeleka viumbe wake motoni katika jehanum ile inayowaka milele hata milele. Lakini wakiwa wanaishikilia imani ile isemayo kwamba roho kwa asili yake ina uzima wa milele, basi, wao hawaoni njia nyingine yo yote ila kutoa msimamo wao wa mwisho usemao kwamba *wanadamu wote hatimaye wataokolewa*. Wengi huviona vitisho vilivyomo ndani ya Biblia kuwa vimekusudiwa kuwatisha tu wanadamu ili wapate kutii, na ya kwamba havitatekelezwa kabisa. Hivyo mwenye dhambi anaweza kuishi katika anasa na kujifurahisha nafsi yake, akidharau matakwa [maagizo] ya Mungu, na bado yeye akaweza kutazamia hatimaye kupokewa katika upendeleo wake [Mungu]. Fundisho kama hilo linalotegemea rehema ya Mungu pasipo kujua uhakika wa jambo hilo, lakini huku likidharau haki yake, linaufurahisha moyo ule ambao haujazaliwa mara ya pili na kuwatia moyo waovu ili waendeleo na maovu yao.

Ili kuonyesha jinsi wale, waaminio kwamba watu wote duniani wataokolewa wanavyoyapotoa Maandiko kwa madhumuni ya kutetea mafundisho yao ya dini yanayoziangamiza roho za watu, tunahitaji tu kudondoa semi zao kama mfano ili kuithibitisha hoja hii. Wakati wa mazishi ya kijana mmoja asiye na dini, ambaye alikuwa ameuawa ghafula kwa ajali, mchungaji mwenye Imani isemayo Watu Wote Wataokolewa (Universalist) alichagua kama fungu lake usemi ule wa Maandiko uliomhusu Daudi: “Kwa kuwa ametulizwa kwa habari ya Amnoni, kwa maana amekufa.” 2 Samweli 13:39. “Mara kwa mara mimi naulizwa,” akasema mnenaji yule, “mwisho wao utakuwaje wale wanaoondoka duniani wakiwa na dhambi zao, wakifa, pengine katika hali ya kulewa, wakifa wakiwa na mawaa mekundu sana katika mavazi yao ambayo hayajaoshwa kutokana na uhalifu wao waliotenda, au wakifa kama alivyokufa kijana huyu, wakiwa hawajapata kamwe kuikiri imani au kufurahia maisha ya dini. Sisi tunatosheka na Maandiko; jibu litokalo katika Maandiko hayo litaweza kulitatua tatizo hilo la kuogofya sana. Amnoni alikuwa mwovu mno; hakuwa na toba, alileweshwa, na wakati alipokuwa katika hali ya kulewa aliuawa. Daudi alikuwa ni nabii wa Mungu; lazima atakuwa alijua kama ingekuwa vibaya au vyema kwa Amnoni katika ulimwengu ule ujao. Maneno ya moyoni mwake yalikuwa ni yepi? “Mfalme Daudi akatamani kutoka kumwendea Absalomu kwa kuwa ametulizwa kwa habari ya Amnoni, kwa maana amekufa.” Fungu la 39.

“Basi, hitimisho lake ni nini ambalo linaweza kufafanuliwa kutokana na lugha hiyo iliyotumika hapo? Je, hiyo haimanishi kwamba mateso yasiyo na mwisho hayakuwa sehemu ya itikadi yake ya dini? Hivyo ndivyo tuonavyo sisi; tena hapo tunagundua hoja iletayo ushindi katika kulitetea neno lile tinalolikubali sisi ingawa halijathibitika (hypothesis), ambalo linapendeza zaidi, lina hekima zaidi, tena ni jema zaidi, ambalo linahusu utakatifu wa watu wote ulimwenguni na amani mwishowe. Yeye alitulizwa, alipomwona mwanawe amekufa. Na mbona basi, iwe hivyo? Kwa sababu kwa jicho lake la kinabii aliweza kuangalia mbele katika utukufu ule wa baadaye na kumwona mwanawe yule akiwa ameondolewa na kuwekwa mbali na majaribu yote, akiwa amefunguliwa kifungoni na kutakaswa uchafu wote wa dhambi zake, na baada ya kufanywa mtakatifu kwa kiwango cha kutosheleza na kutiwa nuru, alipokewa katika kusanyiko la roho zile zilizopaa juu, zenye furaha nyingi. Kutulizwa kwake tu kulikuwa ni kwamba katika kuondolewa kwake kutoka katika hali yake ya sasa ya dhambi na mateso, mwanawe mpendwa alikuwa amekwenda kule ambako uvuvio wa hali ya juu kabisa wa Roho Mtakatifu ungeangaza katika roho yake iliyotiwa giza, kule ambako akili yake ingefunguliwa na kuijua hekima ile ya mbinguni na nderemo ile tamu itokanayo na upendo ule wa milele, na kwa njia hiyo kutayarishwa kwa kupewa tabia iliyotakaswa ili apate kufurahia raha ile pamoja na kukaa na watu wote katika urithi ule wa mbinguni.

“Katika mawazo haya sisi tunaweza kueleweka ya kuwa tunaamini kwamba wokovu wa mbinguni hautegemei kitu cho chote tuwezacho kufanya sisi katika maisha haya, wala kufanya badiliko lo lote la moyo kwa wakati huu wa sasa, wala juu ya kile tukiaminicho sasa, au tunavyoikiri imani yetu ya dini kwa sasa.”

Hivyo ndivyo mchungaji huyo anayejidai kwamba ni wake Kristo anavyorudia-rudia kusema uongo ule ulionenwa na yule nyoka kule Edeni: “*Hakika hamtakufa*.” “Siku mtakayokula matunda ya mti huo, *mtafumbuliwa macho, nanyi mtakuwa kama Mungu*.” Anatangaza kwamba

mwenye dhambi mbaya kabisa - mwuaji, mwizi, na mzinzi - baada ya kufa kwake atakuwa tayari kuingia katika raha ile ya milele.

Tena ni kutoka wapi mpotoaji huyo wa Maandiko anapolipata hitimisho lake hilo? Ni kutoka katika sentensi moja tu inayoeleza kuridhika kwa Daudi na maongozi ya Mungu. Moyo wake uli“tamani kutoka kumwendea Absalomu kwa kuwa ametulizwa kwa habari ya Amnoni, kwa maana amekufa.” Uchungu wake uliosababishwa na majonzi yake ulipokuwa umetulizwa baada ya muda fulani kupita, ndipo mawazo yake yakaondoka kwa yule aliyekufa na kungeukia mwanawe yule aliyekuwa hai, aliyekuwa amejifukuza mwenyewe toka nyumbani kwao, akiogopa kuadhibiwa kwa haki kutokana na lile tendo lake baya alilokuwa amelitenda. Tena, wao wanasema kwamba ati huo ndio ushahidi unaoonyesha kwamba yule Amnoni aliyezini na dada yake, na kuwa katika hali ya kulewa, alipokufa alisafirishwa mara moja kwenda kwenye makao yale ya raha, kutakaswa akiwa kule, na kuwa tayari kushirikiana kirafiki na malaika wale wasio na dhambi! Hiyo ni hadithi ya uongo inayopendeza kweli, ambayo inafaa sana kwa moyo ule wa asili [usioongoka]! Hilo ni fundisho la Shetani mwenyewe, nalo linafanya kazi yake kwa ufanisi sana. Je! hivi tunaweza kushangaa kuona maovu yakiongezeka kutokana na fundisho kama hilo?

Njia iliyofuatwa na huyo mwalimu mmoja mwongo ni mfano wa wengine wengi. Maneno machache ya Maandiko hutenganishwa na maneno yaliyotangulia na yale yanayofuata (context), ambayo yangeonyesha kwamba tafsiri iliyowekwa juu ya maneno hayo ni kinyume kabisa; katika vifungu vya maneno kama hivyo vilivyotenganishwa wanavipotoa na kuvitumia kama uthibitisho wa mafundisho yao ya dini ambayo hayana msingi wo wote katika Neno la Mungu. Ushahidi huo uliotolewa ambao umedondolewa ili kuthibitisha kwamba yule Amnoni aliyekuwa amelewa yuko mbinguni ni hitimisho linalopingwa moja kwa moja tu na usemi ule wa Maandiko unaoeleweka wazi na wenye nguvu usemao kwamba hakuna mlevi ye yote atakayeurithi ufalme wa Mungu. 1 Wakorintho 6:10. Ni kwa njia kama hiyo wale wenye mashaka, wasiosadiki, na wale wanaoayaonea mashaka maneno ya Mungu yasiyothibitika wanavyoigeuza kweli kuwa uongo. Na watu wengi sana wamedanganyika kutokana na hila yao hiyo na kubembelezwa kulala usingizi kama watoto wadogo katika kitanda kidogo cha watoto, wakijiona kuwa wako salama wakati wanaendelea kuzitimiza tamaa zao mbaya za mwili.

Endapo ingekuwa ni kweli kwamba roho za wanadamu wote zinakwenda moja kwa moja mbinguni katika saa yao ile ya kufa, basi, sisi tungetamani sana kufa kuliko kuendelea kuishi. Wengi kutokana na fundisho hilo wameshawishika kujiua wenyewe. Wanapolemewa sana na taabu, wasiwasi, na kukata tamaa, inaonekana kuwa ni njia rahisi kwao kuikata kamba ile inayokatika upesi ya uhai wao na kupaa kwenda zao kwenye raha ya ulimwengu ule wa milele.

Ushahidi wa Mwisho Kabisa

Mungu ametupa sisi ushahidi wake wa mwisho kabisa [wa mkataa] katika neno lake ya kwamba atawaadhibu wavunjaji wote wa Sheria yake [Amri Kumi]. Wale wanaojifurahisha wenyewe kwa kusema kwamba yeye [Mungu] ni mwenye rehema nyingi mno hata hawezi kutekeleza haki yake dhidi ya mwenye dhambi, wanapaswa kuutazama tu ule msalaba wa Kalvari. Kifo cha Mwana wa Mungu asiye na waa lo lote [la dhambi] hushuhudia kwamba “mshahara wa dhambi ni mauti,” yaani, kwamba kila uvunjaji wa Sheria ya Mungu [Amri Kumi] ni lazima upate malipo yake ya haki. Kristo asiye na dhambi, akawa dhambi kwa ajili ya mwanadamu [2 Kor. 5:21]. Alibeba hatia ya dhambi zetu [uvunjaji wetu wa Amri Kumi – 1 Yoh. 3:4, AJKK], hata uso wa Baba yake ukawa umefichwa kwake mpaka moyo wake ulipovunjika na maisha yake kupondwa-pondwa hadi kutoweka kabisa. Kafara hiyo yote ilitolewa ili wenye dhambi wapate kukombolewa. Mwanadamu asingeweza kuwekwa huru mbali na adhabu ya dhambi kwa njia nyingine iwayo yote. Na kila mtu anayekataa katakata kuwa mshirika wa upatanisho huo, uliotolewa kwa gharama kubwa mno kama hiyo, ni lazima abebe mwenyewe katika mwili wake hatia na adhabu yake kwa kuivunja Sheria ya Mungu [Amri Kumi].

Hebu na tutafakari zaidi kile inachofundisha Biblia kuhusu waovu na wale wasiotaka kutubu, ambao, yule mwenye Imani isemayo kwamba Wote Wataokolewa, anawaweka mbinguni kama malaika wale watakatifu, wenye furaha.

“Mimi nitampa yeyewenye kiu, ya chemchemi ya maji ya uzima, bure.” Ufunuo 21:6. Ahadi hiyo ni kwa wale tu walio na kiu. Hakuna atakayepewa, isipokuwa ni wale tu wanaosikia kwamba wanayo haja ya kunywa maji yale ya uzima, tena ambao wanayatafuta kwa hasara ya mambo yao mengine yote. “Yeye *ashindaye* [dhambi] atayarithi haya, nami nitakuwa Mungu wake, naye atakuwa mwanangu.” Fungu la 7. Hapa, pia, masharti yametajwa wazi. Ili kuyarithi yote hayo, ni lazima sisi tuipinga na kuishinda dhambi.

Bwana anatangaza kupitia kwa nabii Isaya, anasema: “Waambieni wenye haki [wanaoishi kulingana na Amri Kumi – Rum. 7:7,12] ya kuwa watakuwa heri.” “Ole wake mtu mbaya [avunjaye Amri Kumi – 1 Yoh. 3:4, AJKK]; shari itakuwa kwake; kwa maana atapewa ijara ya mikono yake.” Isaya 3:10,11. “Ajapokuwa mwenye dhambi [azivunjaye Amri Kumi – Yak. 2:10-12] amefanya maovu mara mia, akazidisha siku zake; lakini hata hivyo najua hakika ya kwamba itakuwa heri kwao wamchao Mungu, na wenye kicho mbele zake; walakini haitakuwa heri kwa mwovu.” Mhubiri 8:12,13. Na Paulo naye anashuhudia kwamba mwenye dhambi [mvunjaji wa Amri Kumi] anajiwekea mwenyewe akiba ya “hasira kwa siku ile ya hasira na ufunuo wa hukumu ya haki ya Mungu, atakayemlipa kila mtu kwa kadiri ya matendo [sio imani] yake;” “dhiki na shida juu ya kila nafsi ya mwanadamu atendaye uovu.” Warumi 2:5,6,9.

“Hakuna mwasherati wala mchafu wala mwenye tamaa, ndiye mwabudu sanamu, aliye na urithi katika ufalme wa Kristo na Mungu.” Waefeso 5:5. “Tafuteni kwa bidii kuwa na amani na watu wote, na *huo utakatifu*, ambao hapana mtu atakayemwona Bwana asipokuwa nao.” Waebrania 12:14 [linganisha na Ufu. 14:12; 12:17]. “Heri wale wazishikao amri zake [kumi], wawe na haki ya kuuendea huo mti wa uzima [walizuiwa kuuendea kwa kuvunja Amri Kumi – Mwa. 3:22,24], na kuingia mjini kwa milango yake. Huko nje [ya Yerusalemu Mpya] wako mbwa, na wazinzi, na wauaji, na hao waabudio sanamu, na kila mtu apendaye uongo na kuufanya.” Ufunuo 22:14,15, KJV.

Tangazo la Tabia ya Mungu Ilivyo

Mungu amewatangazia wanadamu tabia yake ilivyo na njia yake atakayoitumia katika kuishughulikia dhambi hiyo. “BWANA, BWANA, Mungu mwingi wa huruma, mwenye fadhili, si mwepesi wa hasira, mwingi wa rehema na kweli; mwenye kuwaonea huruma watu elfu elfu, mwenye kusamehe uovu na makosa na dhambi; wala si mwenye kumhesabia mtu mwovu kuwa hana hatia kamwe.” Kutoka 34:6,7. “Na wote wasio haki atawaangamiza.” “Wakosaji wataangamizwa pamoja, wasio haki mwisho wao wataharibiwa.” Zaburi 145:20,KJV; 37:38. Nguvu na mamlaka ya serikali ile ya mbinguni itatumika kuyazima maasi hayo [uvunjaji huo wa Amri Kumi]; lakini, hata hivyo, mwonekano huo wote wa malipizo ya kisasi kwa haki utalingana kabisa na unyofu wa tabia ya Mungu aliye mwenye huruma nyingi, asiyekuwa mwepesi wa hasira, na mwenye fadhili.

Mungu halazimishi nia [mapenzi] ya mtu au maamuzi ya mtu ye yote. Hana furaha na utii wa kitumwa [unaotolewa bila kupenda]. Anapenda kwamba viumbe wale walioumbwa kwa mikono yake wampende kwa sababu anastahili kupendwa. Angewataka wamtii yeye kwa sababu wao wanayo akili ya kuitambua vizuri hekima yake, haki yake, na fadhili zake. Wale wote walio na mawazo sahihi ya tabia zake hizo watampenda kwa sababu wanavutwa kwake kwa kuzitamani sana hizo tabia zake [Yohana 14:15].

Kanuni zile za upole, huruma, na upendo, zilizofundishwa na kuonyeshwa kwa mfano katika maisha ya Mwokozi wetu, ni chapa ya [mfano halisi wa] mapenzi na tabia yake Mungu. Kristo alitangaza kwamba alikuwa hafundishi neno lo lote isipokuwa lile alilolipokea kwa Baba yake [Yoh. 16:13-15; 15:10; 14:21,23,24]. Kanuni za serikali ya Mungu zinapatana kabisa na amri ya Mwokozi, isemayo, “Wapendeni adui zenu” [Mt. 5:44]. Mungu anatekeleza haki yake juu ya waovu kwa faida ya malimwengu, na hata kwa faida ya wale ambao hukumu hizo

zinapatilizwa juu yao. Angeweza kuwafanya wawe na furaha kama angeweza kufanya hivyo kulingana na Sheria za serikali yake na haki ya tabia yake. Kila upande anawawekea ishara za upendo wake, anawapa maarifa ya kuijua Sheria yake [Amri Kumi], na kuwafuata akiwapa rehema zake; lakini wao wanaudharau upendo wake huo, wanaitangua sheria yake [Zab. 119:126], na kuikataa katakata rehema yake. Wakiwa wanapokea sikuzote vipawa vyake; wanamwaibisha Mpaji huyo; wanamchukia Mungu kwa sababu wanajua kwamba anazichukia vibaya mno dhambi zao. Bwana anaendelea kuwavumilia katika upotovu wao kwa muda mrefu sana; lakini saa ya mwisho ya kuamua mambo yote hatimaye itafika, ndipo mwisho wao utakapoamuliwa. Je! wakati ule ataweza kuwafunga kwa minyororo waasi [wavunjaji wa Amri Kumi] hao na kuwaweka upande wake? Je! hivi atawalazimisha kwa kutumia nguvu ili wapate kuyafanya mapenzi yake?

Wale waliokwisha kumchagua Shetani kama kiongozi wao, tena wametawaliwa na uwezo wake, hawako tayari kuingia mbele zake Mungu. Kiburi, udanganyifu, uasherati, ukatili, mambo hayo yameimarishwa katika tabia zao. Je! hao wanaweza kuingia mbinguni ili wapate kuishi kule milele pamoja na wale waliokuwa wamewadharau na kuwachukia walipokuwa nao hapa duniani? Ukweli kwa yule aliye mwongo kamwe hautakubalika; upole hautakidhi [hautaitosheleza tabia ya] kujisifu na kiburi; usafi wa maisha haukubaliki kwa mfidadi [mwasherati]; upendo ule usiobagua watu hauonekani kuwa unavutia kwa mchoyo. Mbingu ingepata wapi furaha ya kuwapa wale waliobobea [waliozama kabisa] katika mambo ya dunia hii yanayowanufaisha wenyewe tu?

Je! wale walioishi maisha yao yote katika maasi dhidi ya Mungu, kama wangeweza kusafirishwa hadi mbinguni na kujionea wenyewe hali ile ya juu, takatifu, ya ukamilifu ambao uko kule milele zote, - na kumwona kila mtu amejaa upendo, kila uso unang'aa kwa furaha, na kusikia muziki unaosisimua mno wa nyimbo zile tamu zinazoimbwa kwa ajili ya heshima yake Mungu na ya Mwana-Kondoo, na kuuona ule mkondo wa nuru kama maji unaotiririka milele juu ya wale waliokombolewa kutoka katika uso wake yeye aketiye juu ya kile kiti cha enzi, - hivi wangeweza kuchanganyika pamoja na makutano yale na kujiunga katika kuimba nyimbo zao za sifa wale ambao mioyo yao imejaa chuki dhidi ya Mungu, na kweli yake, na utakatifu wake? La, la; miaka mingi ya muda wao wa majaribio [kupimwa tabia zao] walipewa, ili wapate kujenga tabia zinazofaa kwenda nazo mbinguni; lakini wao hawajapata kamwe kuyazoeza mawazo yao kupenda usafi wa maisha; kamwe hawajajifunza lugha ile ya mbinguni, na sasa wamechelewa mno. Maisha yao ya uasi dhidi ya Mungu yamewafanya wasifae kabisa kwenda mbinguni. Usafi wa maisha [yale ya mbinguni], utakatifu wake, na amani yake, kwao vingekuwa ni *mateso makali sana*; utukufu wa Mungu kwao ungekuwa ni *moto ulao* [Isa. 33:14,15]. Wangetamani sana kutimua mbio na kwenda zao mbali sana na mahali pale patakatifu. Wangeyakaribisha maangamizi yao kwa furaha, ili wapate kujificha, wasiuone uso wake yeye aliyekufa ili apate kuwakomboa [Ufu. 6:15-17]. Mwisho wa waovu utakuwa sawa na uchaguzi wao wenyewe. Kutengwa kwao na mbingu ni hiari yao wenyewe, na kwa upande wa Mungu ni kwa haki na huruma.

Rehema zake Mungu

Kama yale maji ya Gharika ile, mioto ya siku ile kuu hutangaza hukumu ya Mungu ya mwisho inayoonyesha kwamba waovu wale hawaponyeki. Hawana mwelekeo wo wote wa kuitii mamlaka ya Mungu. Nia yao imezoezwa kufanya maasi; na maisha yatakapokwisha, watakuwa wamechelewa mno kugeuka kutoka katika kuzivunja Amri Kumi za Mungu na kwenda katika utii wa amri hizo, kutoka katika chuki yao na kwenda katika upendo.

Kule kumwacha Kaini, yule mwuaji, aendelee kuishi, Mungu aliupa ulimwengu hu kielelezo cha vile itakavyokuwa katika kumwacha mwenye dhambi aendelee kuishi ili azidi kwenda katika njia yake ya kutenda maovu bila kizuizi cho chote. Kupitia katika fundisho hilo na mfano huo wa Kaini, wazao wake wengi sana waliingizwa katika dhambi, mpaka wakati ule “maovu ya mwanadamu [yalipokuwa] ni makubwa duniani” na “kila kusudi analowaza moyoni

mwake [lilipokuwa] ni baya tu sikuzote.” “Dunia ikaharibika mbele za Mungu, dunia ikajaa dhuluma.” Mwanzo 6:5,11.

Kwa kuuhurumia ulimwengu huu, Mungu akawafutilia mbali wakazi wale waovu katika siku zile za Nuhu. Kwa huruma zake akawaangamiza kabisa wakazi wale wa Sodoma waliokuwa wafisadi. Kwa njia ya uwezo ule udanganyao wa Shetani wale watendao maovu huungwa mkono na kusifiwa, na kwa njia hiyo sikuzote wanawaingiza wengine katika maasi. Ilikuwa ni vivyo hivyo katika siku zile za Kaini na Nuhu, na katika siku hizi zetu. Ni kutokana na huruma yake kwa ulimwengu huu ndiyo maana Mungu hatimaye atawaangamiza kabisa wale wanaoikataa neema yake.

Mshahara wa Dhambi

“Kwa maana mshahara wa dhambi ni mauti; bali karama ya Mungu ni uzima wa milele katika Kristo Yesu Bwana wetu.” Warumi 6:23. Wakati ambapo uzima ndio urithi wa wenye haki, mauti ndilo fungu la waovu. Musa aliwatangazia Israeli, alisema: “Angalia, nimekuwekea leo mbele yako *uzima na mema na mauti na mabaya*.” Kumbukumbu la Torati 30:15. Mauti inayotajwa katika Maandiko hayo sio ile iliyotamkwa dhidi ya Adamu, kwa maana wanadamu wote wanapatwa na adhabu hiyo iliyotokana na dhambi yake [Rum. 5:12; Ebr. 9:27]. Hiyo, basi, ni “*mauti ya pili*” [Ufu. 20:6,10,13-15] ambayo inatofautishwa na *uzima wa milele*.

Kama matokeo ya dhambi yake Adamu, mauti ikawafikia wanadamu wote. Wote kwa njia ile ile wanaingia kaburini [kuzimu]. Na kwa njia ya mpango ule wa wokovu, wote ni lazima watoke makaburini mwao. “Kutakuwa na ufufuo wa wafu, wenye haki na wasio haki pia.” “Kwa kuwa kama katika Adamu wote wanakufa, kadhalika na katika Kristo wote watahuishwa.” Matendo 24:15; 1 Wakorintho 15:22. Lakini tofauti dhahiri inawekwa kati ya makundi hayo mawili yanayofufuliwa. “Watu wote waliomo makaburini [sio mbinguni] wataisikia sauti yake [Kristo]. Nao watatoka; wale waliofanya mema kwa *ufufuo wa uzima*, na wale waliotenda mabaya kwa *ufufuo wa hukumu*.” Yohana 5:28,29. Wale watakaokuwa “wamehesabiwa kuwa wanastahili” kuwa katika ufufuo ule wa uzima ndio walio “heri, na [wa]takatifu.” “Juu ya hao mauti ya pili haina nguvu.” Ufunuo 20:6. Lakini wale ambao, kwa njia ya toba na imani, hawajajipatia msamaha [hawajaziungama dhambi zao], ni lazima wapokee adhabu ya dhambi zao - huo ndio “mshahara wa dhambi” [uvunjaji wa Amri Kumi]. Wanapata adhabu inayotofautiana kwa muda na ukali wake, “sawasawa na matendo yao,” lakini hatimaye wataishia katika mauti ya pili [yaani, watakufa wasiweze kufufuliwa tena kamwe]. Kwa kuwa haiwezekani kabisa kwa Mungu, kulingana na haki yake na rehema zake, kumwokoia mwenye dhambi pamoja na dhambi zake, basi, anamnyima uhai ambao uvunjaji wake wa Amri Kumi umemfanya aupoteze, na ambao yeye mwenyewe amejionyesha kuwa hastahili kuwa nao. Asema hivi mwandishi mmoja aliyevuviwa: “Maana bado kitambo kidogo asiye haki hatakuwapo, utapaangalia mahali pake wala hatakuwapo.” Na mwingine anatangaza hivi: “Nao watakuwa kana kwamba hawakuwa[ko] kamwe.” Zaburi 37:16; Obadia 16, KJV. Wakiwa wamefunikwa na aibu kwa matendo yao maovu, wanaangamia bila kuwa na matumaini na kusahauliwa kabisa milele.

Kukomeshwa kwa Dhambi

Hivyo ndivyo dhambi itakavyokomeshwa kabisa, pamoja na misiba na maangamizi yote yaliyosababishwa nayo. Asema hivi Mtunga Zaburi: “Umewakemea mataifa; na kumwangamiza mdhalimu; umelifuta jina lao milele na milele; adui wamekoma na kuachwa ukiwa milele.” Zaburi 9:5,6. Yohana, katika kitabu cha Ufunuo, akiangalia mbele kwenye hali ile ya milele, anasikia wimbo wa kumsifu Mungu kutoka katika malimwengu yote ukiwa haujaathiriwa na sauti hata moja isiyolingana. Kila kiumbe kilichoko mbinguni na duniani kilisikika kikimpa Mungu utukufu. Ufunuo 5:13. Wakati ule hawatakuwako watu waliopotea

wataoendelea kumkufuru Mungu, huku wakigaagaa motoni kwa mateso yasiyo na mwisho; hawatakuwako watu walio waovu ndani ya jehanum ambao sauti zao nyembamba na kali, watakazotoa wakilia kwa maumivu yao makali, zitaweza kuchanganyika pamoja na nyimbo za waliokolewa.

Juu ya msingi ule mkuu wa uongo usemao kwamba mwanadamu ana roho isiyokufa limejengwa lile fundisho la uongo lisemalo kwamba waliokufa wanazo fahamu zao za utambuzi - fundisho la dini, kama lile la kuteswa milele motoni, ambalo ni kinyume na mafundisho yaliyomo ndani ya Maandiko, ni kinyume na vile akili ya kibinadamu inavyowaza, tena ni kinyume na hisia zetu za kibinadamu. Kulingana na imani hiyo inayopendwa na watu wengi sana, wale waliokombolewa kule mbinguni wanajua kila kitu kinachotokea hapa duniani, hasa habari za maisha ya rafiki zao waliowaacha nyuma. Lakini furaha ingeweza kutoka wapi kwa hao wafu kuweza kuzijua taabu zinazowapata walio hai, kuziona dhambi zinazotendwa na wapendwa wao, na kuwaona wakistahimili huzuni zote, kukata tamaa kwao kote, na uchungu wote unaowapata katika maisha haya? Ni furaha ya mbinguni ya kiasi gani ambayo wangeweza kuipata wale waliokuwa wakiruka juu ya vichwa vya rafiki zao hapa duniani? Tena inachukiza mno jinsi gani imani ile isemayo kwamba mara tu pumzi inapotoka mwilini roho ya mtu yule aliyekuwa hataki kutubu inatupwa katika ndimi za moto ule wa jehanum? Ni kina kirefu jinsi gani cha maumivu makali wanacholazimika kutumbukizwa ndani yake wale [waliokolewa] wanapowaona rafiki zao wakiingia makaburini mwao wakiwa hawajajitayarisha kuingia katika umilele kupata taabu kubwa na kusumbuka na dhambi! Wengi wamerukwa na akili kwa kulitafakari sana wazo hilo linalowatia uchungu mno.

Hivi Maandiko yanasema nini juu ya mambo hayo? Daudi anatangaza kwamba mtu anapokufa hawezi kuwa na ufahamu wo wote unaotambua mambo. “Pumzi yake hutoka, huurudia udongo wake, siku hiyo *mawazo yake* yapotea.” Zaburi 146:4. Sulemani anatoa ushuhuda uo huo: “Kwa sababu walio hai *wanajua* ya kwamba watakuwa; lakini *wafu hawajui neno lo lote*.” “Mapenzi yao na machukio yao, na husuda yao, *imepotea* yote pamoja; wala hawana sehemu tena katika jambo lo lote lililofanyika chini ya jua.” “Kwa kuwa hakuna kazi, wala shauri, wala maarifa, wala hekima, huko kuzimu [kaburini] uendako wewe.” Mhubiri 9:5,6,10.

Maisha ya Hezekia, kutokana na lile jibu kwa sala yake, yalipoongezwa kwa miaka kumi na mitano, mfalme yule mwenye shukrani alimpa Mungu sifa kwa rehema zake nyingi kwake. Katika wimbo huu anaeleza sababu inayoonyesha ni kwa nini yeye anafurahi hivyo: “Kwa kuwa kuzimu [kaburini] hakuwezi kukusifu; mauti haiwezi kukuadhimisha; wale washukao shimoni hawawezi kuitarajia kweli yako. Aliye hai, naam, *aliye hai, ndiye atakayekusifu*, kama mimi leo.” Isaya 38:18,19. Theolojia ile ipendwayo na watu wengi sana inawaonyesha wenye haki waliokufa kuwa wako mbinguni, wameingia katika raha ile kuu, tena wanamsifu Mungu kwa ulimi usioweza kufa; lakini Hezekia hakuweza kuyaona matarajio yo yote yenye utukufu kama hayo katika mauti. Ushuhuda wa Mtunga Zaburi unakubaliana na maneno yake hayo: “Maana mautini hapana kumbukumbu lako [yaani, wafu hawakukumbuki wewe]; katika kuzimu [kaburini] ni nani atakayekushukuru?” “*Sio wafu wamsifuo BWANA*, wala wo wote washukao kwenye kimya [kaburini]. Zaburi 6:5; 115:17.

Sauti ya Mitume

Petro katika ile Siku ya Pentekoste alitangaza kwamba mzee Daudi “alifariki akazikwa, na kaburi lake liko kwetu hata leo.” “Maana *Daudi hakupanda mbinguni*.” Matendo 2:29,34. Ukweli ule kwamba Daudi angali bado kaburini mwake mpaka siku ile ya ufufuo unatuthibitishia sisi kwamba wenye haki hawaendi mbinguni wanapokufa. Ni kwa njia ya *ufufuo peke yake*, na kwa sababu ya ukweli kwamba Kristo amefufuka, ndipo yule Daudi atakapoweza kuketi hatimaye upande wa mkono wake wa kuume.

Naye Paulo alisema hivi: “Maana kama wafu hawafufuliwi, Kristo naye hakufufuka. Na kama Kristo hakufufuka, imani yenu ni bure; mngalimo katika dhambi zenu. Na hapo wao nao

waliolala [waliokufa] katika Kristo wamepotea [wameangamia – KJV].” 1 Wakorintho 15:16-18. Endapo kwa miaka elfu nne [toka Mwanzo mpaka wakati wa kuzaliwa Kristo] wale wenye haki wangukuwa walikwenda moja kwa moja mbinguni wakati wa kufa kwao, Paulo angeweza kusema kwamba kama hakuna ufufuo, basi, “wao nao waliolala katika Kristo wamepotea”? Isingekuwako haja ya ufufuo.

Mfia dini Tindeli (Tyndale), akitaja habari za wafu, alitangaza akasema: “Nakiri wazi, kwamba mimi sijashawishika kwamba wao wako katika utukufu kamili ambao Kristo anao, au ule walio nao malaika wale wateule wa Mungu. Mambo hayo mawili si kanuni ya imani yangu; maana kama ingekuwa hivyo, mimi sioni kitu ila kwamba kuhubiri habari za ufufuo wa mwili lingekuwa ni jambo lisilo na maana kabisa.” - William Tyndale, Dibaji kwa Agano Jipya (toleo la 1534). Ilichapishwa tena katika kitabu cha *British Reformers [Wanamatemgenzezo ya Kanisa wa Kiingereza]* - Tindal, Frith, Barnes, ukurasa wa 349.

Kweli Tukufu

Ni ukweli usiokanushika kwamba tumaini la kupewa mbaraka wa uzima wa milele wakati mtu anapokufa limewafanya watu wengi sana kulidharau fundisho la Biblia la ufufuo. Mwelekeo huo uliongelewa habari zake na Dk. Adamu Klaki (Adam Clarke), ambaye alisema: “Fundisho hilo la ufufuo linaonekana kuwa lilifikiriwa sana kuwa lina athari kubwa sana miongoni mwa Wakristo wale wa kwanza kuliko linavyofikiriwa *sasa!* Jambo hilo limekuwaje? Mitume walikuwa wanalisisitiza sikuzote, na kuwaamsha wafuasi wa Mungu kuwa na bidii, utii, na furaha kwa sababu ya jambo hilo. Na wale waliowarithi katika siku zetu hizi kwa shida mno wanalitaja! Hivyo ndivyo mitume walivyolihubiri, na Wakristo wale wa kwanza walivyoliadini; ndivyo na sisi tunavyolihubiri, na ndivyo wasikilizaji wetu wanavyoamini. Hakuna fundisho katika Biblia linalotiliwa mkazo zaidi kama hilo; tena hakuna fundisho katika mfumo wa mahubiri ya siku zetu hizi linalopuuzwa zaidi kama hilo!” - *Commentary*, maelezo juu ya 1 Wakorintho 15, aya ya 3.

Jambo hilo limeendelea mpaka utukufu wa kweli hiyo karibu umefichwa na kusahauliwa kabisa na Ulimwengu wa Kikristo. Hivi ndivyo asemavyo mwandishi mmoja mkuu wa dini, akitoa maoni yake juu ya maneno ya Paulo katika 1 Wathesalonike 4:13-18(17): “Kwa makusudi yale yote yanayoweza kuwekwa katika vitendo ambayo yanaleta faraja, fundisho hili la dini juu ya kupata mbaraka huo wa *uzima wa milele* wale walio na haki, kwetu linachukua mahali pa fundisho lenye mashaka liwalo lote linalosema juu ya kuja mara ya pili kwa Bwana. Sisi tunapokufa, huo ndio wakati anapokuja kwetu Bwana. Hilo ndilo litupasalo sisi kulingojea na kukesha kwa ajili yake. Wafu tayari wameingia katika utukufu. Wao hawaingojei parapanda ile kwa hukumu yao na mibaraka yao.”

Maneno ya Faraja na Tumaini

Lakini alipokuwa karibu kuachana na wanafunzi wake, Yesu hakuwaambia kwamba wangukwenda kwake upesi. “Maana naenda kuwaandalia mahali,” alisema. “Basi mimi nikienda na kuwaandalia mahali, *nitakuja tena* niwakaribishe kwangu.” Yohana 14:2,3. Naye Paulo anatupatia maelezo zaidi kwamba “*Bwana mwenyewe atashuka kutoka mbinguni pamoja na mwaliko [sauti ya mpasuko], na sauti ya Malaika Mkuu [Kristo – Yn. 5:25,28,29], na parapanda ya Mungu; nao waliokufa katika Kristo watafufuliwa kwanza. Kisha sisi tulio hai, tuliosalia, tutanyakuliwa pamoja nao* katika mawingu, ili tumlaki Bwana hewani; na hivyo tutakuwa na Bwana milele.” Kisha anaongeza maneno haya: “Basi, farijianeni kwa maneno hayo.” 1 Wathesalonike 4:16-17(18). Ni kubwa jinsi gani tofauti iliyopo kati ya maneno hayo ya faraja na yale ya Mchungaji wa Imani isemayo kwamba hatimaye Watu Wote Wataokolewa (Universalist), ambaye maneno yake tumeyanukuu nyuma ya hayo! Huyu wa pili [mchungaji huyu] aliwafariji rafiki zake waliokuwa wamefiwa kwa kuwapa tumaini kwamba haidhuru marehemu yule awe alikuwa na dhambi nyingi jinsi gani, alipokewa miongoni mwa wale

malaika wakati ule ule alipokata roho yake. Paulo anayaelekeza macho ya ndugu zake kwenye siku zile za usoni atakapokuja Bwana, wakati vifungo vya kaburi vitakapovunjiliwa mbali, na wale “waliokufa katika Kristo” watakapofufuliwa na kupewa uzima wa milele.

Kabla watu wote hawajaweza kuingia katika makao yale ya wenye heri, ni lazima kesi zao zichunguzwe, na tabia zao pamoja na matendo yao yapite mbele za Mungu na kuchunguzwa. Ni lazima wote wahukumiwe sawasawa na mambo yale yaliyoandikwa katika vitabu vile na kupewa ijara yao sawasawa na matendo yao [Ufu. 20:12]. Hukumu hiyo haikai mtu anapokufa. Zingatia sana maneno haya ya Paulo: “Kwa maana *ameweka siku atakayowahukumu walimwengu kwa haki*, kwa mtu yule aliyemchagua [Kristo]; naye amewapa watu wote uthabiti wa mambo haya kwa kumfufua katika wafu.” Matendo 17:31. Hapa mtume alieleza waziwazi kwamba kipindi fulani maalum, kwa wakati ule kilikuwa mbele, kilikuwa kimewekwa kwa hukumu ya walimwengu wote.

Yuda anakitaja kipindi kile kile: “Na malaika wasioilinda enzi yao wenyewe, lakini wakayaacha makao yao yaliyowahusu, amewaweka katika vifungo vya milele chini ya giza kwa hukumu ya siku ile kuu.” Na, tena, anayanukuu maneno ya Henoko: “Angalia, Bwana anakuja na maelfu kumi ya watakatifu wake [malaika zake], ili afanye hukumu juu ya watu wote [sio mmoja mmoja anapokufa].” Yuda 6,14,15, Tafsiri ya KJV. Yohana anatangaza kwamba ali“waona wafu, wakubwa kwa wadogo, wamesimama mbele ya hicho kiti cha enzi; na vitabu vikafunguliwa;... na hao wafu wakahukumiwa katika mambo hayo yaliyoandikwa katika vile vitabu.” Ufunuo 20:12.

Lakini kama wafu hao tayari wanafurahia raha kule mbinguni au wanagaagaa katika ndimi za moto wa jehanum, pana haja gani, basi, ya kuwekwa kwa hukumu ile ya siku za mbele? Mafundisho yatokayo katika Neno la Mungu kuhusu mambo hayo ya maana sio siri [mafumbo], wala hayajikanushi yenyewe; yanaweza kueleweka na watu wenye akili ya kawaida. Lakini ni mtu gani aliye mnyofu wa moyo awezaye kuona busara au haki katika nadharia hiyo iliyopo sasa? Je, wale wenye haki, baada ya kesi zao kuchunguzwa katika hukumu ile, watapokea maneno haya ya kuwasifu, “Vema, mtumwa mwema na mwaminifu;... *ingia* katika furaha ya Bwana wako,” wakati wao tayari wamekuwa wakiishi mbele zake, huenda kwa vizazi vingi virefu vilivyopita? Je, hivi waovu wanaitwa hukumuni kutoka katika mahali pao pa mateso makali [jehanum] ili kupokea hukumu yao toka kwa Jaji wa ulimwengu wote, isemayo: “Ondokeni kwangu, mliolaaniwa, mwende katika moto wa milele”? [wakati wao tayari walikuwa katika moto huo tangu walipokata roho zao]. Mathayo 25:21,41. Lo! ni dhihaka kubwa ilioje hiyo! Ni tuhuma ya aibu sana jinsi gani dhidi ya hekima na haki yake Mungu!

Nadharia hiyo juu ya *roho isiyokufa* ilikuwa ni mojawapo ya mafundisho ya uongo ya Roma, waliliazima fundisho hilo kutoka kwa wapagani, na kuliingiza katika dini ya Ulimwengu ule wa Kikristo. Martini Lutheri aliliweka katika orodha ya “hadithi za uongo mkubwa mno zinazojenga lundo la mavi ya ng’ombe [mbolea] la mkusanyo wa amri zile za mapapa.” - E. Petavel, *The Problem of Immortality*, ukurasa 255. Akitoa ufafanuzi wake juu ya maneno yale ya Sulemani katika kitabu cha Mhubiri yasemayo kwamba *wafu hawajui neno lo lote*, Mwanamatengenezo yule anasema: “Hapa ni mahali pengine panapothibitisha kwamba *wafu hawana ... hisia yo yote*. Hakuna, asema yeye, kazi yo yote, wala sayansi, wala maarifa, wala hekima kule. Sulemani anakata maneno kwa kusema kwamba wafu wamelala [wamekufa], wala hawajisikii kitu cho chote kabisa. Maana wafu hulala pale, wasiweze kuhesabu siku, wala miaka, lakini watakapoamshwa [watakapofufuliwa], watajiona kana kwamba wamelala kwa muda usiofika hata dakika moja.” - Martin Luther, *Exposition of Solomon’s Booke Called Ecclesiastes*, ukurasa wa 152.

Hakuna mahali po pote katika Maandiko Matakatiifu panapopatikana usemi unaosem: kwamba wenye haki wanapata thawabu yao, au waovu wanapata adhabu yao, wakati ule ule wanapokufa. Wazee na Manabii hawajatuachia uthibitisho wo wote kama huo. Kristo na Mitume wake hawajatoa dokezo lo lote juu yake. Biblia inafundisha waziwazi kwamba *wafu hawaendi mbinguni mara tu wanapokufa*. Wanaelezwa kuwa wanalala usingizi mpaka siku ile ya ufufuo. 1 Wathesalonike 4:14; Ayubu 14:10-12. Katika siku ile ile inapokatika kamba ya

fedha na bakuli la dhahabu kuvunjwa (Mhubiri 12:6), mawazo ya mtu hupotea. Wale wanaoshuka chini kaburini wako kimya. Hawajui jambo lo lote zaidi linalotendeka chini ya jua [hapa duniani]. Ayubu 14:21. Hilo ni pumziko lenye heri kwa wenye haki waliochoka sana! Kwao wakati unaopita, uwe mrefu au mfupi, ni kama dakika moja tu. Wanalala usingizi; wanaamshwa kwa parapanda ile ya Mungu na kupewa *miili mitukufu isiyokufa*. “Maana parapanda italia, na wafu watafufuliwa, wasiwe na uharibifu... Basi huu uharibikao utakapovaa kutokuharibika, na huu wa kufa utakapovaa *kutokufa*, hapo ndipo litakapokuwa lile neno lililoandikwa, Mauti imemezwa kwa kushinda.” 1 Wakorintho 15:52-54. Wanapoitwa kutoka katika usingizi wao mzito, ndipo wanapoanza kufikiri, wakianza na wazo lao lile lile walilomalizia wakati wa kufa kwao. Hisia yao ya mwisho ilikuwa ni uchungu wa mauti; wazo lao la mwisho, lilikuwa ni lile la kuanguka chini ya uwezo wa kaburi. Wanapofufuka kutoka kaburini, wazo lao la kwanza lenye furaha litatoa mwangwi wake katika kilio kile cha kushangilia ushindi wao: “Ku wapi, Ewe mauti, kushinda kwako? U wapi, Ewe mauti uchungu wako?” Fungu la 55.

SURA YA 34

Je! Wafu Waweza Kuongea Nasi?

Huduma ya malaika watakatifu, kama ilivyoelezwa katika Maandiko, ni ukweli wenye faraja kuu na wa thamani kwa kila mfuasi wa Kristo. Lakini fundisho la Biblia juu ya jambo hilo limetiwa giza na kupotoshwa kwa njia ya uongo unaotokana na theolojia inayopendwa sana na watu wengi. Fundisho lisemalo kwamba mwanadamu *roho isiyokufa*, ambalo liliazimwa kwanza kutoka katika falsafa ya kipagani, na hatimaye, wakati wa giza lile la uasi mkuu likaingizwa katika imani ya Kikristo, limechukua mahali pa ile kweli inayofundisha waziwazi kabisa katika Maandiko, kwamba “*wafu hawajui neno lo lote*.” Watu wengi sana wamekuja kuamini kwamba ni roho za wale waliokufa ambao ndio “watumikao, wakitumwa kuwahudumu wale watakaourithi wokovu.” Walakini imani hiyo ni kinyume na ushuhuda wa Maandiko

kuhusu kuwako kwa malaika kule mbinguni, na uhusiano wao na historia ya mwanadamu, kabla ya [kutokea] kifo cha mwanadamu ye yote.

Fundisho lile lisemalo kwamba mtu anapokufa anaendelea kuishi, hasa ile imani isemayo kwamba roho za wafu zinarudi kuja kuwatumikia walio hai, limetayarisha njia kwa dini ya siku hizi ya kuongea na mizimu (modern spiritualism). Kama wafu wanaruhusiwa kufika mbele za Mungu na mbele ya malaika wale watakatifu, na kupewa uwezo wa kuwa na maarifa yanayozidi yale waliyokuwa nayo kwanza, kwa nini, basi, wasirudi duniani na kugawa maarifa yao na kuwafundisha walio hai? Iwapo roho za wafu zinarukaruka juu ya vichwa vya rafiki zao waliomo duniani humu, kama wafundishavyo wanatheolojia hao wanaopendwa sana na watu wengi, kwa nini, basi, wasiruhusiwe kuongea nao, na kuwaonya dhidi ya maovu, ama kuwafariji katika huzuni zao? Ni kwa njia gani wale wanaoamini kwamba mtu akifa roho yake inaendelea kuishi wanaweza kuikataa nuru ile inayowajia kama nuru itokayo mbinguni ambayo inaletwa na mapepo hao wenye utukufu? Hapa ndipo ilipo njia inayodhaniwa kuwa ni takatifu, ambayo Shetani anaitumia kutimiza makusudi yake. Malaika wale walioanguka [mapepo] ambao wanatekeleza amri zake, wanakuja kwetu kama wajumbe wanaotoka katika ulimwengu wa roho. Wakati anapojidai kwamba anawaunganisha wale walio hai katika mawasiliano na wafu, hapo ndipo yule mkuu wa uovu anapotumia nguvu zake za uchawi juu ya mioyo yao.

Anao uwezo wa kuleta mbele ya wanadamu umbile linalofanana kabisa na lile la ndugu zao waliokufa. Umbile hilo la bandia [linalofanana na marehemu] linakuwa halina dosari yo yote, mwonekano wake waliouzoea kuuona, maneno yake, sauti yake huigwa kabisa kwa namna ya kushangaza sana. Wengi hufarijika kwa matumaini ya kwamba ndugu zao wale wapendwa wanapata raha isiyo na kifani kule mbinguni, na bila ya kushuku hatari inayowakabili, wanatega sikio lao “wakisikiliza *roho zidanganyazo* [mapepo], na mafundisho ya *mashetani*” [1 Tim. 4:1].

Baada ya kuwafanya wasadiki kwamba wafu wanarudi kweli na kuongea nao, Shetani anafanya watokee wale walioingia makaburini mwao wakiwa hawajajiweka tayari [waovu]. Hao watadai kwamba wanayo furaha nyingi kule mbinguni, na ya kwamba wao wanavikalia hata vyeo vya juu kule, na kwa njia hiyo uongo unaenezwa kote kwamba hakuna tofauti yo yote kati ya wenye haki na waovu. Wageni [mapepo] hao wanaojifanya kuwa wametoka katika ulimwengu wa roho, ambao huwatembelea wanadamu, wakati mwingine wanatoa *tahadhari* na *maonyo*, ambayo huthibitika kuwa ni ya kweli. Ndipo, wanapoipata imani ya watu hao, wanatoa mafundisho kwao, ambayo, moja kwa moja, yanaihafifisha imani yao katika Maandiko. Huku wakijionyesha wenyewe kuwa wanapenda sana kuwaona marafiki zao waliomo duniani wakiwa na hali njema ya maisha, huku wanapenyeza kwa hila mafundisho hayo ya uongo ambayo ni ya hatari sana. Ukweli kwamba wao wanatoa *baadhi* ya mafundisho yaliyo ya kweli, na wakati fulani wanaweza *kubashiri* matukio yatakayotokea baadaye, hufanya maneno yao wanayosema yawe na mwonekano wa kutegemewa; mafundisho yao ya uongo yanapokelewa upesi na watu wengi sana, na kusadikiwa kabisa, kana kwamba yalikuwa ni zile kweli takatifu sana za Biblia. Sheria ya Mungu [Amri Kumi] huwekwa kando, Roho wa neema hudharauliwa, na damu ile ya agano huhesabiwa kuwa ni kitu kilicho najisi [Ebr. 10:29-31]. Roho hizo [mapepo hayo] hukana Uungu wa Kristo na hata humweka Muumbaji kuwa yuko sawa nazo. Hivyo chini ya umbile hilo jipya la kuigiza, Mwasi huyo Mkuu [Shetani] bado anaendelea na pambano lake dhidi ya Mungu, ambalo lilianza kule mbinguni na kwa karibu miaka elfu sita [tangu Edeni mpaka mwaka 2000] limeendelezwa hapa duniani [Ufu.12:7-9,12,17].

Ishara Zinazozidi Uwezo wa Kibinadamu

Wengi hujaribu kuzielezea ishara hizo za uwezo wa mapepo kwa kusema kwamba hizo ni hila tu na kiinimacho kinachofanywa na kijumbe (medium) yule. Walakini, japokuwa ni kweli kwamba mara nyingi matokeo hayo ya kiinimacho [mazingaombwe] yameweza kufanywa kwa kutumia hila, kisha wakatoa madai yao kwamba hizo ni ishara za kweli, pia ni kweli kwamba zimekuwako ishara zilizotendwa ambazo huonyesha kwamba uwezo usiokuwa wa kibinadamu umetumika. Kule kugongagonga kwa ajabu ambako kulianzisha hiyo Imani ya Mizimu ya

Kisasa (Modern Spiritualism) hakukutokana na udanganyifu wote, wala hila za mwanadamu, bali ilikuwa ni kazi ya moja kwa moja ya wale mapepo wabaya, ambao kwa njia hiyo walianzisha mojawapo ya madanganyo yaliyofanikiwa sana katika kuziangamiza roho za watu wengi. Wengi watanaswa kwa kuamini kwamba imani hiyo ya mizimu ni udanganyifu tu unaofanywa na wanadamu; hapo ndipo watakapokutana ana kwa ana na ishara ambazo watazifikiria kuwa si kitu kingine, bali mwujiza, ndipo watakapodanganyika, na kushawishika kuzikubali kuwa ni uweza mkuu wa Mungu.

Watu hao wanaudharau ushuhuda wa Maandiko kuhusu maajabu hayo yanayofanywa na Shetani na vibaraka wake. Ilikuwa ni kwa msaada wa Shetani wachawi wale wa Farao waliweza kuigiza [baadhi ya] matendo yale ya Mungu. Paulo anatoa ushuhuda kwamba kabla ya marejeo ya Kristo kutakuwa na ishara [miujiza] zinazofanana na hizo ambazo zitafanywa kwa uwezo wa Shetani. Kuja kwake Bwana kutatangiwa na “kutenda kwake Shetani, kwa uwezo wote, na ishara na ajabu za uongo; na katika madanganyo yote ya udhalimu..” 2 Wathesalonike 2:9,10. Naye mtume Yohana, akiwa anaelezea habari za mamlaka hiyo itendayo miujiza, ambayo itajitokeza katika siku za mwisho, anasema kwa mkazo maneno haya: “Naye afanya ishara kubwa, hata kufanya moto kushuka kutoka mbinguni uje juu ya nchi mbele ya wanadamu. Naye *awakosesha* wale wakaa juu ya nchi, kwa ishara zile alizopewa [alizo na uwezo kabisa wa] kuzifanya.” Ufunuo 13:13,14. Huo si udanganyifu tu ambao unatabiriwa hapo. Wanadamu wanadanganywa kwa miujiza ambayo mawakala wa Shetani wanao uwezo wa kuifanya, sio ile wanayojifanya kana kwamba wanaifanya [2 Kor. 11:13-15].

Mkuu wa Giza

Mkuu yule wa giza, ambaye kwa muda mrefu sana anatumia nguvu zake za akili kufanya kazi yake ya kuwadanganya watu, yeye kwa werevu wake anayabadilisha majaribu yake kulingana na wanadamu wa tabaka zote na kila hali. Kwa wasomi na waungwana anawaletea Imani hiyo ya Mizimu katika hali yake ya kitaalam na kiungwana, naye kwa njia hiyo anafanikiwa kuwavuta wengi na kuwanasa katika mtego wake. Hekima inayotolewa na Imani hiyo ya Mizimu ni ile iliyoelezwa na Mtume Yakobo, kuwa “sio ile ishukayo kutoka mbinguni, bali ni ya dunia, ya tabia ya kibinadamu, na Shetani.” Yakobo 3:15. Walakini, jambo hilo huyo Laghai Mkuu hulificha kwao anapona kuficha kutafaa kwa makusudi yake. Yule ambaye aliweza kuonekana amevikwa mavazi yale ya nuru yanayovaliwa na makerubi walioko kule mbinguni wakati ule alipomjia Kristo katika nyika ile ya majaribu, anawajia wanadamu kwa njia ya kuvutia sana kama malaika [mjumbe] wa nuru. Anaishawishi akili yao kwa kuwaletea mafundisho makuu yanayowachangamsha sana; anayafurahisha mawazo yao kwa kuwaletea mandhari [picha] zinazoifurahisha sana mioyo yao; tena anaivuta akili yao kwa usemi wake wenye ufasaha unaoonyesha upendo na huruma. Anayachochea mawazo yao ili yaweze kupaa juu sana, akiwaongoza wanadamu kujivunia sana hekima yao kiasi cha kumdharau Yule wa Milele mioyoni mwao. Kiumbe yule mwenye nguvu nyingi ambaye aliweza kumchukua Mkombozi wa ulimwengu huu mpaka juu kwenye kilele cha mlima ule mrefu sana na kuleta mbele yake falme zote za dunia pamoja na utukufu wake, ataleta majaribu yake kwa wanadamu kwa njia ya kuzipotosha fahamu za wale wote wasiolindwa kwa nguvu ya Mungu.

Shetani anawadanganya wanadamu leo, kama alivyomdanganya Hawa kule Edeni, kwa kuwasifu mno, kwa kuamsha tamaa yao ya kujipatia maarifa yale yaliyokatazwa, na kwa kuamsha tamaa yao nyingi ya kujikweza wenyewe. Ilikuwa ni kwa njia ya kuyapenda sana maovu hayo hata yakasababisha anguko lake [Shetani], na kwa njia ya maovu hayo anakusudia kupata mafanikio kwa kuwaangamiza wanadamu. “Mtakuwa kama Mungu,” anasema kwa nguvu, “mkijua mema na mabaya.” Mwanzo 3:5. Imani ya Mizimu inafundisha “kwamba mwanadamu ni kiumbe cha maendeleo; kwamba tangu kuzaliwa kwake ni majaliwa yake kuendelea kukua kuelekea kwenye uungu hata milele.” Na tena: “Kila mtu atajihukumu

mwenyewe wala si mtu mwingine kumhukumu yeye.” “Hukumu hiyo itakuwa ya haki, kwa sababu ni hukumu inayotolewa na mtu mwenyewe.... Kiti cha enzi kiko ndani yako wewe.” Mwalimu wa Imani hiyo ya Mizimu alisema hivi wakati “utambuzi wa kiroho” alipoamka ndani yake: “Ndugu zangu, wote walikuwa nusu-miungu wasioanguka.” Na mwingine anasisitiza hivi: “Mtu ye yote mwenye haki na aliye mkamilifu huyo ni Kristo.”

Hivyo, mahali pa haki na ukamilifu wa Mungu wa milele, ambaye ndiye lengo kuu la ibada yetu; mahali pa haki kamilifu ya Sheria yake [Amri Kumi], ambayo ndiyo kipimo cha kweli cha mafanikio ya mwanadamu, Shetani ameweka tabia ya mwanadamu mwenye dhambi na makosa kuwa ndilo lengo la pekee la ibada, kanuni pekee ya hukumu, au kanuni ya tabia. Hayo ndiyo maendeleo [ya mwanadamu], sio kwenda juu, bali kwenda chini.

Kwa Kutazama, Tunabadilika

Ni sheria ya tabia yetu ya asili, kiakili na kiroho, kwamba *kwa kutazama, tunabadilika*. Akili yetu inajirekebisha yenyewe kulingana na yale inayoruhusiwa kuyawaza kwa muda mrefu. Inafanana na kile ambacho imezoea kukipenda na kukiheshimu. Mtu hatapanda juu zaidi ya ile kanuni yake ya usafi wa maisha yake au wema wake au kweli aliyo nayo. Kama nafsi yake ndicho kipeo chake cha juu sana, basi, hataweza kupata kitu cho chote kilicho bora kuliko hiyo. Zaidi sana, daima atazidi kuzama chini zaidi na zaidi. Akiachwa hivyo peke yake, ni lazima njia yake ya maisha itaendelea kwenda chini tu bila kukwepa.

Kwa yule anayependa kutimiza tamaa zake za mwili bila kujizuia, kwa mpenda anasa, na mwasherati, Imani hiyo ya Mizimu inaletwa kwake kwa kificho kisichokuwa cha siri sana kama inavyoletwa kwa msomi na mwungwana; katika mifumo yake michafu sana, wao wanapata kitu fulani kinachoafikiana na mielekeo yao. Shetani anaichunguza kila dalili ya tabia dhaifu ya kibinadamu, kwa makini anaziangalia dhambi ambazo kila mmoja anaelekea kuzifanya, kisha anahakikisha kwamba nafasi atakazowapatia hazitakuwa chache ili wapate kuutosheleza mwelekeo huo wa dhambi. Anawashawishi watu kutokuwa na kiasi katika kile ambacho chenyewe ni halali, na kwa kukosa kiasi kwao, anawafanya wazidhoofishe nguvu zao za mwili, akili, na maadili. Amewaharibu na bado anaendelea kuwaharibu maelfu kwa njia ya kutimiza tamaa zao za mwili, na hivyo kuifanya tabia yote ya mwanadamu kuwa kama ya mnyama. Na katika kuikamilisha kazi yake hiyo, anatangaza, kwa njia ya mapepo hao, kwamba “ujuzi wa kweli unamweka mwanadamu juu ya Sheria [Amri Kumi];” kwamba “cho chote kilichopo, ni halali;” kwamba “Mungu hahukumu;” na ya kwamba “dhambi *zote* zinazotendwa hazina ubaya wo wote.” Watu wanaposhawishika kusadiki hivyo kwamba tamaa zao ndiyo sheria ya juu kuliko zote, kwamba uhuru ni ruhusa ya kufanya watakavyo; na ya kwamba mwanadamu anawajibika tu kwake mwenyewe, ni nani, basi, awezaye kushangaa kwamba upotovu [ufisadi] na tabia zilizoharibika zimezagaa kila upande? Watu wengi sana wanayakubali kwa furaha mafundisho hayo yanayowaacha huru kufanya sawasawa na hisia zao zinazotoka katika mioyo yao yenye dhambi. Kamba zao za kujizuia wamezifunga katika shingo ya tamaa mbaya ya mwili wao, nguvu zao za akili na kiroho zimetawaliwa na mwelekeo wa kinyama wa miili yao, na Shetani anashangilia na kuwaingiza katika wavu wake maelfu ya wale wanaojidai kwamba ni wafuasi wake Kristo.

Lakini hakuna haja kwa mtu ye yote kudanganyika kwa kuyasikiliza madai ya uongo ya Imani hiyo ya Mizimu. Mungu ameupa ulimwengu huu nuru ya kutosha kuwawezesha wanadamu kuugundua mtego huo. Kama ilivyokwisha kuonyeshwa tayari, nadharia hiyo, ambayo inajenga msingi halisi wa Imani ya Mizimu, inayapiga vita maneno yaliyo wazi kabisa ya Maandiko. Biblia inatangaza kwamba wafu hawajui neno lo lote, kwamba mawazo yao yamepotea; kwamba hawana sehemu tena katika jambo lo lote linalofanyika chini ya jua [hapa duniani]; kwamba hawajui habari yo yote kuhusu furaha au majonzi ya wale waliopendwa sana nao ambao bado wapo hapa duniani [Mhu. 9:5,6; Ayu. 14:21].

Mawasiliano Yaliyokatazwa

Zaidi ya hayo, Mungu kwa makusudi mazima amekataza kufanya mawasiliano ya aina zote na wale wanaojifanya kuwa ni roho za waliokufa. Katika siku zile za Waebrania palikuwa na kundi fulani la watu walioidai, kama wanavyodai wenye Imani ya Mizimu leo, kwamba walikuwa wanafanya mawasiliano na wafu. Walakini wale “pepo”, kama walivyoitwa wageni wale, hawakutoka katika dunia zingine, wanatangazwa na Biblia kuwa hao ni “roho za mashetani” [Mapepo]. (Linganisha na Hesabu 25:1-3; Zaburi 106:28; 1 Wakorintho 10:20; Ufu. 16:14.) Kazi ya kushughulika na “wenye pepo” [wachawi] ilitangazwa kuwa ni chukizo kwa Bwana, tena ilikatazwa kabisa kwa adhabu ya kifo. Mambo ya Walawi 19:31; 20:27. Neno hili la uchawi siku hizi linadharauliwa. Madai kwamba wanadamu wanaweza kuongea na pepo wabaya kwao yanaonekana kama hadithi za uongo za Zama zile za Giza. Lakini, Imani hiyo ya Mizimu ambayo inawahesabu wafuasi wake kwa mamia ya maelfu, naam, kwa mamilioni, imejipenyeza na kuingia katika mazingira ya wanasayansi, imeyashambulia makanisa, tena imejipatia washabiki katika vyombo vya kutunga sheria za nchi [Mabunge], na hata katika majumba ya wafalme [na Ma-Rais] - udanganyifu huo mkubwa mno ni kufufua upya, katika mfumo mpya uliojificha, uchawi ule uliolaaniwa na kupigwa marufuku hapo zamani.

Endapo usingekuwapo ushahidi mwingine wa tabia halisi ya Imani hiyo ya Mizimu, basi, ingetosha kwa Mkristo kujua kwamba mapepo hao hawatofautishi kati ya haki na dhambi, hawatofautishi kati ya Mitume wale adhimu sana na watakatifu wa Kristo na watumishi wa Shetani wafisadi mno. Kule kuwaonyesha watu waliokuwa waovu kupindukia kuwa wako mbinguni na kwamba huko wamepeva vyeo vikubwa sana, Shetani anaiambia dunia hii kwamba: “Si kitu kama wewe ni mwovu kiasi gani, si kitu kama wewe unamwamini au humwamini Mungu wa Biblia. Wewe ishi kama upendavyo; mbinguni ni nyumbani kwako.” Kwa kweli, waalimu wale wa Imani ya Mizimu hutangaza hivi: “Kila atendaye mabaya ni mwema machoni pa BWANA, naye huwafurahia watu hao; au, Mungu mwenye kuhukumu yuko wapi?” Malaki 2:17. Neno la Mungu lasema hivi: “Ole wao wasemao kwamba uovu ni wema, na kwamba wema ni uovu; watiao giza badala ya nuru, na nuru badala ya giza.” Isaya 5:20.

Mitume wale, kama roho hizo zidanganyazo [mapepo] zinavyokuja katika umbile lao, wanafanywa kusema maneno ya kukanusha yale waliyoyaandika kwa uongozi wa Roho Mtakatifu walipokuwa hapa duniani. Wanakanusha kwamba Biblia haikutoka kwa Mungu, na kwa kufanya hivyo wanaubomoa msingi wa tumaini la Mkristo na kuizima nuru ile inayoonyesha njia ya kwenda mbinguni. Shetani anaifanya dunia hii isadiki kwamba Biblia ilikuwa ni hadithi za uongo tu, au kitabu kilichofaa kwa kizazi kile kichanga cha wanadamu [wale wa mwanzo], lakini kwa sasa kinafaa kuangaliwa kwa juu juu tu, au kutupiliwa mbali kama kitu kilichopitwa na wakati. Kisha *mahali pa Neno la Mungu anaweka ishara za [miujiza ya] mapepo hayo*. Hapo ndipo ilipo njia ile iliyodhibitiwa kabisa na yeye [Shetani]; kwa njia hiyo anaweza kuifanya dunia hii kusadiki cho chote atakacho yeye. Kitabu kile kitakachomhukumu yeye na wafuasi wake anakitupa gizani, yaani, mahali pale hasa anapotaka kiwepo; Mwokozi wa ulimwengu huu anamfanya aonekane kwamba yeye si zaidi ya mwanadamu wa kawaida tu. Na kama vile askari wale wa Kiroma waliolilinda kaburi lile la Yesu walivyotangaza habari za uongo ambazo makuhani na wazee waliziweka kinywani mwao ili kukanusha ufufuo wake [Kristo], ndivyo hao waumini wa ishara [miujiza] hizo za mapepo wanavyojaribu kufanya ili ionekane kwamba hakuna mwujiza wo wote unaoweza kuonekana katika matukio yanayohusu maisha ya Mwokozi wetu. Baada ya kutafuta kwa jinsi hiyo namna ya kumweka Yesu nyuma [ili watu wamsahau], wanawataka watu kuiangalia miujiza yao huku wakijitapa kwamba miujiza hiyo inaipita kabisa ile ya Kristo.

Imani ya Mizimu Yabadilisha Sura Yake

Ni kweli kwamba sasa Imani ya Mizimu inabadilisha sura yake, tena, ikiwa imeficha baadhi ya mambo yake yasiyokubalika, inavaa vazi la Kikristo. Lakini maneno yake yanayotoka jukwaani na katika vitabu vyake kwa miaka mingi yamewekwa mbele ya watu, na katika hayo, tabia yake halisi inaonekana wazi. Mafundisho hayo hayawezi kukanwa, wala kufichwa.

Hata katika sura yake ya sasa, mbali na kuweza kustahili kuvumiliwa kuliko zamani, imekuwa ya hatari kweli, kwa sababu ni udanganyifu ulio mgumu kuutambua kwa urahisi. Hapo zamani imani hiyo ilimshutumu Kristo na Biblia, sasa *inakiri* kwamba inayakubali yote mawili. Lakini Biblia hutafsiriwa kwa njia ambayo inaupendeza moyo ule usioongoka, ambapo kweli zake nzito na za maana zinafanywa kuwa ni ubatili mtupu. Upendo unaongelewa sana kuwa ndiyo tabia kuu ya Mungu, lakini unashushwa hadhi yake na kugeuka kuwa hisia duni za tamaa mbaya za mwili, bila kuweka tofauti yo yote kati ya mema na mabaya. Haki ya Mungu, kukemea dhambi kwake, matakwa ya Sheria yake takatifu [Amri Kumi], yote hayo wao hawayaoni [wanayadharau]. Watu wanafundishwa kuiangalia sheria ile ya Amri Kumi kama ni andiko lililokufa [yaani, lisilo na kazi]. Hadithi zile za uongo zinazopendeza zinayashika sana mawazo ya watu na kuwafanya waikatae Biblia kama msingi wa imani yao. Kwa kweli, Kristo anakataliwa kama zamani; lakini Shetani ameyapofusha macho ya watu hao kiasi kwamba udanganyifu huo kwao hauwezi kutambulikana.

Ni wachache mno walio na dhana [mawazo] sahihi juu ya udanganyifu wa nguvu hiyo ya Imani ya Mizimu na hatari ya kujiingiza wenyewe chini ya mvuto wake. Wengi wanachezacheza nayo tu kwa ajili ya kuutosheleza udadisi wao. Hawana imani ya kweli katika nadharia hiyo, nao wangejawa na hofu kuu kuwazia kwamba wanaweza kujisalimisha wenyewe ili wapate kutawaliwa na mapepo hayo. Lakini wanaukanyaga uwanja ule uliokatazwa, na Mharabu [Mwangamizaji] huyo mwenye nguvu nyingi anatumia uwezo wake [wa uchawi] juu yao kinyume na matakwa yao. Hebu kwa mara moja tu washawishike kuitoa mioyo yao upande wake, atawashika kama mateka wake. Haiwezekani kabisa, kwa nguvu zao wenyewe, kujinasua na nguvu yake ya uchawi yenye ushawishi mwingi aliyowatupia. Hakuna kitu cho chote kiwezacho kuwaokoa watu hao walionaswa katika mtego wake, isipokuwa ni uweza wa Mungu tu, unaotolewa kwao kama jibu kwa maombi yao yanayotolewa kwa bidii, yaliyojaa imani.

Wale wote wanaojifurahisha wenyewe kwa kuziendekeza tabia zao za dhambi, au, kwa makusudi mazima wanaitunza dhambi yo yote wanayoijua, hao wanayakaribisha majaribu ya Shetani. Wanajitenga wenyewe mbali na Mungu, na mbali na ulinzi wa malaika zake; hapo ndipo yule Ibilisi anapoleta madanganyo yake, hawana kinga, nao wanakuwa wepesi sana kuanguka na kuwa mateka wake. Wale wanaojiweka katika uwezo wake kwa njia hiyo hawatambui hata kidogo ni wapi njia yao hiyo itakakoishia. Akiisha kuwaangusha, mjaribu huyo atawatumia kama vibaraka wake ili kuwashawishi wengine kwenda katika maangamizi yale.

“Na Waende kwa Sheria na Ushuhuda”

Asema hivi nabii Isaya: “Na wakati watakapokuambia, Tafuta habari kwa watu wenye pepo na kwa wachawi; waliao kama ndege na kunong’ona; je! haiwapasi watu kutafuta habari kwa Mungu wao? Je! waende kwa watu waliokufa kwa ajili ya watu walio hai? Na waende kwa Sheria [Amri Kumi] na Ushuhuda [Biblia nzima]; ikiwa hawasemi sawasawa na neno hili, bila shaka kwa hao hapana asubuhi [wamo gizani].” Isaya 8:19,20. Endapo watu wangekuwa tayari kuipokea kweli ile iliyoelezwa wazi katika Maandiko kuhusu *asili ya mwanadamu* na *hali ya wafu*, basi, wangeweza kuona, katika madai hayo na ishara [miujiza] hizo za Mizimu, kutenda kwake Shetani kwa uwezo wote, na ishara na ajabu za uongo. Lakini, basi, kuliko kuachana na ule uhuru unaoafikiana na moyo ule usioongoka, na kuzikataa dhambi zile wazipendazo, watu wengi sana wanafumba macho yao ili wasipate kuiona nuru hii, nao huzidi kusonga mbele, bila kuyajali maonyo, wakati Shetani anatega mitego yake kuwazunguka kila upande, nao wanakuwa mateka wake. “Kwa sababu hawakukubali kuipenda ile kweli, wapate kuokolewa,” kwa hiyo “Mungu anawaleta [haizuii] nguvu ya upotevu; wauamini uongo.” 2 Wathesalonike 2:10,11.

Wale wanaoyapinga mafundisho hayo ya Imani ya Mizimu, wanawashambulia, si wanadamu peke yao, bali Shetani na malaika zake. Wameingia katika pambano dhidi ya falme, na mamlaka na majeshi ya pepo wabaya katika ulimwengu wa roho. Shetani hatakubali kuiachia hata inchi moja tu ya eneo lake ila kama amerudishwa nyuma kwa nguvu ya wajumbe wale watokao mbinguni. Watu wa Mungu wangeweza kukabiliana naye, kama vile alivyofanya Mwokozi, kwa kutumia neno hili: “*Imeandikwa.*” Shetani anaweza kunukuu Maandiko kama siku zile za Kristo, naye ataweza kuyapotoa mafundisho ili apate kuyaendeleza madanganyo yake. Wale ambao wanataka kusimama katika siku hizi za mwisho za hatari sana inawapasa wao wenyewe kuuelewa ushuhuda huo wa Maandiko.

Wengi watasimama mbele za roho hizo za mashetani [mapepo] ambazo zitakuja kwao katika umbile lile lile la ndugu zao wapendwa [waliokufa] au marafiki zao [waliokufa] na kuwatangazia uzushi huo wa hatari mno. Wageni [mapepo] hao wataigusa sana mioyo yetu na kufanya miujiza ili kuuendeleza uongo wao. Yatupasa kuwa tayari kuwapinga kwa kutumia ukweli wa Biblia usemao kwamba *wafu hawajui neno lo lote* [Mhu. 9:5,6], na ya kwamba wale wanaokuja kwetu katika umbile hilo ni roho za mashetani [mapepo].

Karibu sana mbele yetu inakuja ile “saa ya kujaribiwa iliyo tayari kuujia ulimwengu wote, kuwajaribu wakao juu ya nchi.” Ufunuo 3:10. Wale ambao imani yao haijajizatiti juu ya Neno la Mungu watadanganyika na kushindwa. Shetani anafanya kazi yake kwa kutumia “madanganyo yote ya udhalimu” ili kuwatawala wanao wa wanadamu, na madanganyo yake yatazidi kuongezeka daima. Lakini anaweza kulifikia lengo lake tu kama watu wanajitoa wenyewe kwa hiari yao kuingia katika majaribu yake. Wale ambao wanatafuta kwa bidii kuijua kweli, tena wanajitahidi kuzitakasa roho zao kwa kutii, kwa njia hiyo, wakifanya kila linalowezekana kwa upande wao kujiandaa kwa pambano hilo, watapata ngome imara ndani ya Mungu wa kweli. “Kwa kuwa umelishika neno la subira yangu, Mimi nami nitakulinda” (Fungu la 10), hii ni ahadi ya Mwokozi. Yeye angeweza kumtuma kila malaika kutoka mbinguni kuwalinda watu wake kuliko kumwacha mtu mmoja anayemtumainia kushindwa na Shetani.

Nabii Isaya anaufunua udanganyifu wa kutisha utakaowajia waovu, ukiwafanya wajione kuwa wako salama kutokana na hukumu za Mungu, wao wanasema: “Tumefanya agano na mauti, tumepatana na kuzimu [kaburi]; pigo lifurikalo litakapopita, halitatufikia sisi; kwa maana tumefanya maneno ya uongo kuwa kimbilio letu, tumejificha chini ya maneno yasiyo kweli.” Isaya 28:15. Katika kundi hilo linaloelezwa hapa wamo wale ambao kwa kiburi chao cha kutotaka kutubu wanajifariji wenyewe kwa maneno yao wakisema kwamba mwenye dhambi hataweza kuhukumiwa; kwamba wanadamu wote, haidhuru wawe waovu kiasi gani, watapaazwa kwenda mbinguni, na kuwa kama malaika wa Mungu. Lakini kwa mkazo zaidi wapo wale wanaofanya agano na mauti, na kufanya mapatano na kuzimu [kaburi], ambao wanazikataa kweli zile zilizotolewa na Mbingu kuwa kinga kwa wenye haki katika siku ile ya taabu, nao wanakubali kujificha chini ya uongo uliotolewa na Shetani badala ya ile kweli - yaani, kujificha chini ya madanganyo ya uongo ya Imani ya Mizimu.

Jambo la kushangaza mno lisiloneneka ni ule upofu walio nao watu wa kizazi hiki. Maelfu wanalikataa Neno la Mungu wakisema kwamba halifai kusadikiwa na kwa juhudi yao iliyojaa ushupavu wanayapokea madanganyo hayo ya Shetani. Wenye mashaka na wenye dhihaka wanaushutumu ushupavu wa dini walio nao wale wanaoishindania ile imani ya manabii na mitume, kisha wanajifurahisha wenyewe kwa kuyadhihaki maneno mazito ya Maandiko yanayomhusu Kristo na Mpango wake wa Wokovu, na kisasi kile kitakachowajia wale wanaoikataa kweli yake. Wanajifanya kana kwamba wana huruma nyingi sana kwa watu hao wenye mawazo finyu, duni, na ya ushirikina ambao wanayakubali madai ya Mungu na kuyatii matakwa ya Sheria yake [Amri Kumi]. Wanajionyesha wenyewe kuwa wanayo hakika, kana kwamba kweli walikuwa wamefanya agano na mauti na mapatano na kuzimu [kaburi] - yaani, kana kwamba walikuwa wamejenga kizuizi kisichopitika, yaani, kisichoweza kupenywa, kati yao na hasira ya Mungu ya kulipiza kisasi. Hakuna kitu cho chote kinachoziamsha hofu zao ndani yao. Wamejitoa kikamilifu kwa yule Mjaribu, wameungana naye kwa karibu sana, na

kujazwa na roho yake kabisa, kiasi kwamba hawana nguvu, wala mwelekeo wa kujinasua kutoka katika mtego wake.

Kwa muda mrefu sana Shetani amekua akijitayarisha kufanya jaribio lake la mwisho la kuudanganya ulimwengu wote. Msingi wa kazi yake hiyo uliwekwa kwa matumaini yale aliyompa Hawa katika Edeni, alipomwambia: “*Hakika hamtakufa.*” “Siku mtakayokula matunda ya mti huo, mtafumbuliwa macho, nanyi *mtakuwa kama Mungu*, mkijua mema na mabaya.” Mwanzo 3:4,5. Kidogo kidogo ametayarisha njia kwa madanganyo yake ya kilele kwa kuianzisha Imani ya Mizimu. Bado hajakifikia kilele cha hila zake anazotaka kuzitekeleza; lakini kitafikiwa katika siku chache za mwisho zitakazobakia. Asema hivi huyu nabii: “Nikaona *roho tatu za uchafu* zilizofanana na vyura ... Hizo ndizo roho za mashetani [mapepo], zifanyazo ishara [miujiza], zitokazo na kuwaenda wafalme wa ulimwengu wote kuwakusanya kwa vita ya siku ile kuu ya Mungu Mwenyezi.” Ufunuo 16:13,14. Ulimwengu wote utakumbwa na kuingizwa katika madanganyo hayo, isipokuwa wale tu watakaolindwa kwa uweza wa Mungu kwa njia ya imani yao katika neno lake. Kwa upesi sana watu wanatulizwa na kulazwa usingizi mzito, wakijiona wako salama, hali ambayo ni ya kufisha, watakuja kuamshwa tu katika usingizi huo kwa kumiminwa juu yao ile ghadhabu ya Mungu [yale mapigo saba ya Ufu. 16; 15:1].

Asema hivi Bwana Mungu: “Nami nitafanya hukumu kuwa ndiyo kanuni, na haki kuwa ndiyo timazi; na mvua ya mawe [Ufu. 16:17-21] itachukulia mbali hilo kimbilio la maneno ya uongo, na maji yatapagharikisha mahali pa kujisitiri. Na agano lenu mliloagana na mauti, litabatilika, tena mapatano yenu mliyopatana na kuzimu [kaburi] hayatasimama; pigo lifurikalo litakapopita, ndipo ninyi mtakapokanyagwa [mtakapoangamizwa] nalo.” Isaya 28:17,18.

SURA YA 35

Uhuru wa Dhamiri Watishiwa

Uroma hivi sasa unatazamwa na Waprotestanti na kupendezwa nao sana kuliko katika miaka ile iliyopita. Katika nchi zile ambako Ukatoliki hautawali, na wafuasi wa papa wanachukua hatua za maridhiano ili kujipatia uwezo wao, kuna hali inayoongezeka ya kutoyajali mafundisho yale yanayoyatenga makanisa ya matengenezo mbali na ule utawala msonge wa kidini wa kipapa; maoni yanazidi kuenea zaidi yasemayo kwamba, kwa vyo vyote vile, hatutofautiani sana katika mambo yale ya muhimu kama ilivyodhaniwa, na ya kwamba kule kuachilia kidogo mambo fulani kwa upande wetu kutatuleta sisi katika maelewano mazuri zaidi na Roma. Palikuwa na wakati ambapo Waprotestanti walithamini sana uhuru wa dhamiri [uhuru wa kila mtu kumwabudu Mungu wake kama apendavyo mwenyewe] ambao ulikuwa umenunuliwa kwa gharama kubwa mno. Waliwafundisha watoto wao kuuchukua sana upapa na kushikilia msimamo wao kwamba kutafuta mapatano na Roma kungekuwa ni kumwasi Mungu. Lakini ni tofauti kubwa jinsi gani hisia zao zile zinavyoelezwa sasa!

Wanaoutetea upapa wanatangaza kwamba kanisa hilo limesingiziwa, na Waprotestanti wako tayari kuukubali usemi huo. Wengi wanasisitiza kwamba si haki kulihukumu kanisa la leo [la Roma] kwa machukizo na upumbavu wake uliokitambulisha kipindi kile cha utawala wake katika karne zile za ujinga na giza. Wanausamehe ukatili wake wa kuogofya mno na kusema kwamba ulisababishwa na ushenzi uliokuwako nyakati zile, kisha wanatoa madai yao kwamba kutokana na mvuto wa ustaarabu wa siku hizi [kanisa hilo] limebadili mawazo [nia] yake.

Je! hivi watu hao wamesahau madai yaliyotolewa na mamlaka hiyo yenye majivuno makuu kwa miaka mia nane, ikisema kwamba *haiwezi kukosea kamwe* (claim of infallibility)? Mbali na kuyatupilia mbali, madai yayo hayo, katika karne ya kumi na tisa, yalithibitishwa kwa mkazo kuliko yalivyopata kuthibitishwa katika siku zile za nyuma. Roma anapodai kwamba “kanisa *halijapata kukosea kamwe*; wala *halitaweza kukosea kamwe*, kulingana na Maandiko” (John L. von Mosheim, *Institutes of ecclesiastical History*, kitabu cha 3, karne ya 2, sehemu ya 2, kifungu cha 9, kumbukumbu ya 17), *anawezaje kuziacha kanuni zake hizo* zilizoongoza njia yake katika vizazi vile vilivyopita?

Kanisa hilo la papa kamwe halitayatupilia mbali madai yake hayo yasemayo kwamba haliwezi kukosea kamwe. Yote yale liliyoyafanya katika *kuwatesa* wale wanaoyakataa mafundisho yake ya dini linayashikilia kuwa yalikuwa ya haki; halafu, je! lisingeweza kuyarudia tena matendo yale yale endapo nafasi ingejitokeza? Hebu sasa na viondolewe vipingamizi vyote vilivyowekwa na serikali za kidunia, na Roma irejeshwe tena katika mamlaka yake ya zamani [ya kutawala dunia nzima], ndipo kwa haraka sana ungefufuka *udikteta* wake na *mateso* yake.

Mwandishi mmoja anayejulikana sana anaongea hivi kuhusunia ya *utawala huo msonge wa kipapa kuhusu uhuru wa dhamiri*, na hatari kubwa zinazoitishia Marekani (U.S.) kutokana na kufanikiwa kwa sera zake [Roma]:

“Wapo wengi walio na mwelekeo wa kuhesabu hofu yo yote juu ya Ukatoliki wa Roma katika nchi hii ya Marekani kuwa huo ni ushupavu tu wa dini au hali ya kitoto. Wao hawaoni kitu cho chote katika tabia na mwelekeo wa Uroma ambao una uadui mkubwa kwa taasisi zetu huru, au hawaoni kitu cho chote kinachoashiria hatari kubwa mno katika kuongezeka kwa nguvu zake. Basi, hebu na tuzilinganishe baadhi ya kanuni za msingi za serikali yetu na zile za Kanisa Katoliki.

“Katiba ya Nchi ya Marekani inatoa sharti la kuwako kwa *uhuru wa dhamiri*. Hakuna jambo la thamani sana au la msingi sana kama hilo. Papa Piusi wa Tisa, katika Barua yake ya Utume ya Agosti 15, 1854, alisema hivi: ‘Mafundisho hayo ya dini ya *kipuuzi* na ya *uongo* au maneno hayo ya *wendawazimu* ya *kutetea uhuru wa dhamiri ni kosa baya sana* linaloleta madhara - ni maradhi, miongoni mwa yote, yanayopaswa kuogopwa sana katika taifa.’ Papa yuyo huyo, katika Barua yake ya Utume ya Desemba 8, 1864, aliwalaani ‘wale wanaodai uhuru wa dhamiri na wa ibada ya kidini,’ pia aliwalaani ‘wale wote wanaounga mkono kuwa kanisa haliwezi kutumia nguvu.’

“Sauti ya Roma ya kutaka amani katika nchi ya Marekani haimaanishi kwamba amebadilisha moyo wake. Anavumilia [kuwapo kwa dini nyingine za Kikristo] pale ambapo hana uwezo wa

kufanya lo lote. Asema hivi Askofu Okona (O'Conner): 'Uhuru wa dini unavumiliwa tu mpaka hapo kinyume chake kitakapotekelwa bila kuuhatarisha Ulimwengu wa Kikatoliki.'... Askofu Mkuu wa Mt. Luisi (St. Louis) alisema hivi zamani: '*Uzushi* [mafundisho ya dini toka katika Biblia yasiyokubaliana na yale ya Roma] na *kutokuamini ni makosa ya jinai*; na katika nchi zile za Kikristo, kwa mfano, kama katika nchi ya Italia na Hispania, mahali ambako wote ni Wakatoliki, na ambako dini ya Kikatoliki ni sehemu muhimu ya sheria za nchi, makosa hayo yanaadhibiwa kama uhalifu mwingine wo wote.'...

Kila Kadinali, askofu mkuu, na askofu katika Kanisa la Katoliki anakula kiapo cha kuwa mtiifu kwa papa, ambacho ndani yake hupatikana maneno haya yafuatayo: 'Wazushi, na wale waletao mafarakano, na waasi dhidi ya bwana wetu (papa), au warithi wake hao waliokwisha kutajwa, *kwa nguvu zangu zote, mimi nitawatesa na kuwapinga.*' - Josiah Strong, *Our Country [Nchi Yetu]*, sura ya 5, aya ya 2 hadi ya 4.

Ni kweli kwamba wamo Wakristo wa kweli katika jumuiya ya Kikatoliki ya Roma. Maelfu katika kanisa hilo wanamtumikia Mungu kulingana na nuru bora waliyo nayo. Hawaruhusiwi kulisoma neno lake [Mungu], na kwa sababu hiyo hawaipambanui ile kweli. (Kitabu hiki kilichapishwa mwaka wa 1888 na wa 1911. Angalia Nyongeza 22 mwisho). Hao hawajapata kamwe kuiona tofauti iliyopo kati ya huduma hai inayotolewa kwa moyo na ile ya kurudia tena na tena taratibu za ibada zilizo tupu pamoja na maadhimisho yake. Mungu anawaangalia watu hao kwa upendo uliojaa huruma, wakiwa wameelewa kama walivyo katika imani hiyo idanganyayo na isiyoridhisha. Atairuhusu miale ya nuru kulipenya giza nene linalowazunguka. Atawafunulia ile kweli kama ilivyo ndani ya Yesu, na bado wengi wao watachagua kusimama upande wa watu wake [Ufu. 18:4; 15:2,3].

Lakini hivi sasa Uroma, kama mfumo wa dini, haupatani sana na Injili yake Kristo. sawasawa tu na vile ulivyokuwa katika vipindi vile vilivyopita katika historia yake. Makanisa ya Kiprotestanti yamo katika giza kubwa, la sivyo, wangezitambua dalili hizo za nyakati. Kanisa la Roma lina athari nyingi katika mipango yake na mbinu zake za utendaji. Linatumia kila hila kueneza mvuto wake na kuongeza mamlaka yake, likijiandaa kwa pambano kali sana na la mwisho la kuitawala tena dunia hii, kuanzisha tena mateso yake [Ufu. 17:6,17,18], na kuyabomoa yote ambayo Uprotestanti umekwisha kufanya. Ukatoliki unajieneza sana kila upande. Angalia jinsi idadi inavyozidi kuongezeka ya makanisa yake makubwa pamoja na makanisa madogo katika nchi za Kiprotestanti. Angalia jinsi vyuo vyake vinavyopendwa sana na watu pamoja na Seminari zake katika nchi hii ya Amerika, ambayo inafadhiliwa sana na Waprotestanti. Angalia ukuaji wa taratibu zake za ibada katika nchi ya Uingereza na mara kwa mara watu kutoroka [kutoka katika Kanisa la Anglikana] na kuingia katika safu za Wakatoliki. Mambo hayo yangeamsha wasiwasi ndani ya wote wanaoathamini sana usafi wa kanuni zile za Injili.

Kufanya Maridhiano na Kuachilia Mambo Fulani

Waprotestanti wamechezacheza na upapa na kuusaidia kifedha; wamefanya maridhiano na kuachilia mbali mambo fulani ambayo wafuasi wa papa wenyewe wanashtuka kuona yameachwa, tena wanashindwa kuelewa. Watu wanafumba macho yao ili wasipate kuiona tabia halisi ya Uroma na hatari ambazo hazina budi kuhofiwa utakaposhika hatamu zake za kuitawala dunia hii. Watu wanahitaji kuamshwa usingizini ili wapinge kusonga mbele kwake huyo adui wa hatari mno dhidi ya *uhuru wa serikali* na *uhuru wa dini*.

Waprotestanti wengi wanadhani kwamba dini ya Kikatoliki haiwavutii sana watu, na ya kwamba ibada yake imepoa, yaani, ni maadhimisho yasiyo na maana yanayorudiwa tena na tena. Hapo wanakosea. Ingawa Uroma umejengwa juu ya msingi wa uongo, huo si ulaghai usiokuwa wa kiungwana, wala wa ovyo ovyo tu. Huduma inayoendeshwa ya ibada ya Kanisa la Roma ni sherehe inayovutia mno. Sherehe zake zinapambwa vizuri sana na taratibu zake za ibada zenye kicho huyasisimua mawazo ya watu na kuinyamazisha sauti ya akili inayouliza maswali pamoja na sauti ya dhamiri. Jicho linavutiwa sana. Makanisa yake ya kifahari, maandamano yake

makubwa yanayovutia sana, altare [madhabahu] zake za dhahabu, mahali pake patakatifu palipopambwa kwa johari, michoro ya rangi zilizochaguliwa kwa uangalifu mkubwa sana, na sanamu zake za kuchongwa zilizopakshiwa vizuri sana kuwavutia wale wanaopenda uzuri. Sikio pia linanaswa. Muziki pale hauna kifani. Sauti tamu za kinanda chenye sauti za chini, zikichanganyika na sauti za kuimba kutoka kwa watu wengi huvuma katika mapaa marefu ya kuba [zege] na nguzo zilizopangwa kwa marefu ya kanisa katika makanisa yake makubwa sana ya jimbo yenye askofu, mambo hayo hayawezi kukosa kuugusa moyo na kuufanya uwe na kicho na heshima kuu.

Utukufu huo unaoonekana kwa nje, fahari yake, na sherehe zake, mambo hayo ambayo yanauchezwa moyo ule wenye dhambi unaotamani sana kutulizwa, ni ushahidi wa upotovu uliomo ndani yake [kanisa hilo]. Dini ya Kristo haihitaji mambo kama hayo yanayowavutia sana watu ili ipate kukubaliwa na watu. Katika nuru ile inayoangaza toka msalabani, Ukristo wa kweli unaonekana kuwa ni safi na wa kupendeza mno kiasi kwamba mapambo yote ya nje hayawezi kuiongeza thamani yake halisi. Ni ule uzuri wa utakatifu, yaani, ile roho ya upole na utulivu, ambayo ni ya thamani kwa Mungu.

Mwonekano wa nje unaoonekana kuwa ni mzuri sana si lazima uwe kigezo cha mawazo safi, na bora. Dhana za hali ya juu za sanaa, kipawa kizuri na safi, mara nyingi mambo hayo huwa ndani ya mioyo inayoipenda dunia hii na tamaa za mwili. Mara kwa mara mambo hayo hutumiwa na Shetani kuwafanya watu wasahau mahitaji ya roho zao, kusahau mambo yale ya baadaye, yaani, uzima wa milele, na kumpa kisogo Msaidizi wao yule wa milele [Mungu], na kuishi kwa ajili ya ulimwengu huu tu.

Dini iliyojengwa juu ya mambo yale yanayoonekana kwa nje inavutia sana kwa moyo ule ambao haujafanywa kuwa mpya. Fahari na sherehe za ibada ya Kikatoliki zina uwezo wa kuwashawishi na kuwaduwaza watu, wengi wanadanganyika kwazo; nao wanakuja kuliangalia Kanisa la Roma kama ndio mlango hasa wa kuingilia mbinguni. Hakuna wasioweza kuathiriwa na mvuto wake, isipokuwa ni wale tu walioikita miguu yao juu ya msingi wa ile kweli [Yn. 17:17; Mt. 7:24-27], na ambao mioyo yao imefanywa mipya kwa Roho wa Mungu. Maelfu ambao hawana maarifa ya kumjua Kristo ambayo wanaweza kuyaweka katika matendo yao, watashawishika na kukubali kuwa na mfano wa utauwa tu pasipokuwa na nguvu zake. Dini kama hiyo ndiyo hasa wanayoitaka watu wengi.

Kupewa Leseni ya Kutenda Maovu

Madai ya kanisa hilo [la Roma] kwamba lina haki ya kusamehe dhambi humfanya Mroma kujisikia kwamba yuko huru kutenda dhambi; tena ibada ile ya kitubio ambayo bila hiyo msamaha wa dhambi hautolewi, ina mwelekeo pia wa kumpa leseni [uhuru] ya kutenda maovu. Ye yote apigaye magoti mbele ya mwanadamu aliyeanguka [dhambini], na kuyafunua mawazo yake ya siri pamoja na hisia zake zilizomo moyoni mwake kwa njia ya maungamo yake, anajidhalilisha utu wake na kuishusha hadhi ya kila hisia iliyo nzuri moyoni mwake. Katika kuzifunua dhambi za maisha yake kwa padre, - ambaye ni mwanadamu mwenye makosa, na mwenye dhambi, na mara nyingi sana mwenye tabia iliyochofuliwa na mvinyo na uasherati, - huwa anakishusha chini kiwango cha tabia yake, na matokeo yake ni kwamba ananajisika. Hadhi ya mawazo yake juu ya Mungu hushushwa chini, naye humfananisha Mungu na binadamu walioanguka [dhambini], kwa maana yule padre anasimama pale kama mwakilishi wa Mungu. Maungamo hayo yanayoshusha hadhi ya mwanadamu huyo anayeungama kwa mwanadamu mwenzake, ndiyo chemchemi ya siri ulikotoka mkondo wa maovu mengi yanayoinajisi dunia hii na kuitayarisha kwa maangamizi yake ya mwisho. Hata hivyo, kwake yeye apendaye kujifurahisha katika tamaa zake mbaya za mwili, ni jambo linalopendeza sana kuungama dhambi zake kwa mwanadamu mwenzake kuliko kuufunua moyo wake kwa Mungu. Inapendeza sana kwa tabia ya kibinadamu kufanya kitubio kuliko kuachana kabisa na dhambi; ni rahisi sana kuutesa mwili kwa kuvaa magunia na kujimwagia upupu na kujifunga kwa minyororo mizito inayochubua ngozi kuliko kuzisulibisha tamaa mbaya za mwili. Kongwa ni

zito ambalo moyo wa asili [usioongoka] uko tayari kulibeba kuliko kuinamisha shingo yake na kuvaa nira ya Kristo.

Mlandano wa Kushangaza Sana

Kuna mlandano wa kushangaza sana kati ya Kanisa la Roma na Kanisa la Wayahudi la wakati ule wa kuja mara ya kwanza kwa Kristo. Wayahudi wale kwa siri walikuwa wakiikanyaga chini ya miguu yao kila kanuni ya Sheria ya Mungu [Amri Kumi], kwa nje walikuwa wakali sana katika kuzitii amri zake, wakiziwekea mzigo mzito wa amri zao na mapokeo yao wenyewe, mambo ambayo yalifanya utii kuwa mchungu na mzigo mzito ulemeao kwa watu. Kama Wayahudi wale walivyodai kuwa walikuwa wanaiheshimu sana ile Sheria [Amri Kumi], ndivyo Waroma wanavyodai kuuheshimu sana msalaba. Wanaitukuza alama ya mateso yake Kristo [msalaba], huku wakimkana katika maisha yao yeye ambaye msalaba ule unamwakilisha.

Wafuasi wa papa huweka misalaba juu ya makanisa yao, juu ya altare [madhabahu] zao, na juu ya mavazi yao. Kila mahali huonekana alama hiyo ya msalaba. Kila mahali msalaba huo unaheshimiwa na kutukuzwa kwa mwonekano wa nje tu. Lakini mafundisho ya Kristo yanazikwa chini ya takataka nyingi sana za mapokeo yao yasiyo na maana, na tafsiri zao za uongo, na amri zao kali zinazowashurutisha watu kutii. Maneno ya Mwokozi kuhusu Wayahudi wale waliokuwa washupavu wa dini wasiotumia akili yanawahusu kwa maana yenye uzito mwingi zaidi viongozi wa Kanisa Katoliki la Roma: “Wao hufunga mizigo mizito na kuwatwika watu mabegani mwao; wasitake wenyewe kuigusa kwa kidole chao.” Mathayo 23:4. Watu wale ambao wana bidii ya kufanya vizuri yale yote yawapasayo wanawekwa katika hali ya hofu kuu daima, wakiogopa ghadhabu toka kwa Mungu aliyechukizwa na matendo yao, wakati wengi miongoni mwa viongozi wakuu wa kanisa hilo wanaishi katika anasa na uasherati.

Ibada ya sanamu pamoja na ile mifupa ya watakatifu waliokufa zamani [ushirikina] kuwaomba msaada watakatifu waliokufa zamani, na kumtukuza papa ni mbinu anazotumia Shetani kuivuta mioyo ya watu mbali na Mungu na mbali na Mwanawe. Ili kutekeleza maangamizi yao, anajitahidi sana kuyageuza mawazo yao mbali na yeye ambaye kwa njia yake peke yake wanaweza kupata wokovu. Atawaelekeza mawazo yao kwenye kitu kingine cho chote kinachoweza kuwekwa mahali pa Yeye aliyesema: “Njoni kwangu, ninyi nyote msumbukao na wenye kulemewa na mizigo, nami nitawapumzisha.” Mathayo 11:28.

Ni juhudi ya kudumu ya Shetani kuelezea vibaya tabia ya Mungu, tabia ya dhambi, na mambo halisi yaliyo hatarini katika hilo pambano kuu. Uongo wake hulegeza uwajibikaji wa watu kwa Sheria ya Mungu [Amri Kumi] na kuwapa uhuru wa kutenda dhambi. Wakati ule ule anawafanya wawe na mawazo potofu juu ya Mungu hata kuweza kumwangukia kwa hofu na chuki kuliko kwa upendo. Ukatili ambao ni sehemu ya tabia yake mwenyewe, unawekwa juu ya Muumbaji; unawekwa katika mifumo mbalimbali ya dini na kudhihirishwa katika taratibu za ibada. Hivyo mioyo ya wanadamu hupofushwa, na Shetani anawachukua na kuwafanya vibaraka wake ili wapate kupigana na Mungu. Kwa mawazo yao potofu kuhusu sifa za tabia ya Mungu, mataifa yale ya kishenzi yalishawishika kuamini kwamba kutoa kafara za wanadamu kulikuwa ni muhimu ili kupata upendeleo toka kwa Mungu; na ukatili huo wa kuogofya umeendelezwa chini ya mifumo mbalimbali ya ibada ya sanamu.

Kanisa Katoliki la Roma, likichanganya mifumo ya ibada za kipagani na Ukristo, tena, kama upagani ulivyofanya, likiieleza vibaya tabia ya Mungu, lilikuwa limetumia vitendo vya kikatili na vya kuchukiza ambavyo havikuwa na upungufu wote kuliko vile [vya wapagani]. Katika siku za Roma [ya kidini] kushika hatamu zake za utawala wa dunia, palikuwa na *zana za kutesea watu vibaya sana* ili kuwalazimisha wayakubali mafundisho yake ya dini. Palikuwa na ule *mti wa kuchomea watu moto* kwa wale waliokuwa hawawezi kukubaliana na madai yake. Palikuwa na *mauaji ya halaiki* kwa kiwango cha kutisha ambacho hakitaweza kufahamika mpaka kitakapofichuliwa katika hukumu ile [walichoma kumbukumbu zote za ukatili wao]. Viongozi wakuu wa kanisa hilo walichukua mafunzo yao, chini ya bwana wao Shetani, ya *kugundua zana*

zilizokuwa na uwezo mkubwa mno wa kuwapatia watu mateso makali sana bila kuuondoa uhai wa mhanga [mteswaji]. Katika mifano mingi, kitendo kile kibaya sana cha kishetani kilirudiwa tena na tena hadi kufikia kilele cha uvumilivu wa mwanadamu, mpaka mwili uliposalimu amri, na yule mteswaji kushangilia kifo chake kama ndiyo faraja yake tamu.

Nidhamu ya Kanisa Hilo

Hiyo ndiyo ajali iliyowapata maadui wa Roma. Kwa wafuasi wake waaminifu alikuwa anawapa *adhabu ya kujichapa wenyewe na mijeledi yenye misumari katika ncha zake* (scourgings or flagellation), kujitesa kwa njaa kali, na kuutesa mwili wao kwa ukali kwa kila njia inayofikirika ambayo inaweza kuleta majonzi moyoni mwao. Ili kuweza kujipatia upendeleo wa Mbingu, wale waliotubu walizivunja sheria za Mungu [Amri Kumi] kwa njia ya kuzivunja sheria za maumbile yao. Walifundishwa kuvivunjilia mbali vifungo vya kifamilia na ndoa ambavyo [Mungu] aliviweka ili kumletea mibaraka na kumfurahisha mwanadamu katika kukaa kwake hapa duniani. Uwanja wa makaburi ya kanisa hilo umejaa mamilioni ya wahanga ambao walitumia maisha yao yote kwa kujitahidi bure kuyakandamiza mapenzi yao waliyozaliwa nayo, kulikandamiza kila wazo na hisia zao za kuwahurumia wanadamu wenzao, ati kwamba mambo hayo humchukiza sana Mungu.

Kama sisi tunataka kuujua ukatili wa Shetani uliodhamiriwa kabisa, ambao ulionekana kwa mamia ya miaka, si miongoni mwa wale waliokuwa hawajapata kumsikia Mungu kamwe, bali katikati kabisa na katika eneo lote la Ulimwengu ule wa Kikristo, basi, yatupasa tu kuiangalia *historia ya Uroma*. Kwa njia ya mfumo huo mkubwa mno wa udanganyifu [uongo], yule mkuu wa uovu [Shetani] analifikia kusudi lake la kumwaibisha sana Mungu na kumletea mwanadamu maumivu mabaya mno. Nasi tunapomwona jinsi anavyofanikiwa kujificha mwenyewe na kutekeleza kazi yake kupitia kwa viongozi hao wa kanisa, ndipo tunaweza kuelewa vizuri kwa nini ana chuki nyingi sana dhidi ya *Biblia*. Kitabu hicho kikisomwa na watu, basi, rehema na upendo wa Mungu utafunuliwa kwao; itaonekana wazi ya kwamba Mungu haweki juu ya wanadamu mizigo yo yote kama kama hiyo ambayo inawalemea sana. Yale yote anayotaka kwao ni *moyo uliovunjika na kupondeka, roho ya unyenyekevu, na utii*.

Moyo wa Mwokozi Uliojaa Upendo

Kristo hatoi kielelezo cho chote katika maisha yake kinachowafanya *wakujifungia wenyewe katika nyumba za watawa*, ili wapate kufaa kwenda mbinguni. Hajapata kufundisha kamwe kwamba upendo na huruma vikandamizwe [visionyeshwe kwa watu]. Moyo wake Mwokozi wetu ulifurika kwa upendo wake aliokuwa nao kwa watu. Kadiri mwanadamu anavyokaribia sana kwenye ukamilifu wa kimaadili, ndivyo fahamu zake zinavyozidi kuwa kali kutambua mambo, ndivyo anavyoitambua dhambi kwa ukali zaidi, na kuwa na huruma yenye kina zaidi kwa wote wanaoteswa. *Papa anadai kwamba yeye ni Badala ya Kristo* (Vicar of Christ/*Vicarius Filii Dei*); lakini, je! tabia yake inalinganaje na ile ya Mwokozi wetu? Je! Kristo alipata kujulikana kwamba aliwafunga watu gerezani au kuwalaza kwenye kitanda cha kutesea watu kwa kuwavuta viungo vyao vya mwili na kuwaletea mateso makali sana ati kwa kuwa wao walikataa kumsujudia yeye kama Mfalme wa mbinguni? Je! sauti yake ilipata kusikika ikiwahukumu kupata adhabu ya kifo watu wale waliomkataa? Wakati ule alipopuuzwa na watu wa kijiji kile cha Samaria, mtume Yohana alipojawa na hasira kali, na kuuliza swali hili: “Bwana, wataka tuagize moto ushuke kutoka mbinguni, uwaangamize; [kama Eliya naye alivyofanya]?” Yesu akamwangalia kwa huruma mwanafunzi wake yule, na kuikemea ile roho yake kali, akasema: “Mwana wa Adamu hakuja kuziangamiza roho za watu, bali kuziokoa.” Luka 9:54,56. Ni tofauti iliyoje kati ya roho aliyoionyesha Kristo na ile inayoonyeshwa na yule anayejidai kuwa yu badala yake.

Kwa wakati huu Kanisa la Roma linaonyesha uso wake mzuri kwa ulimwengu, likiifunika kumbukumbu ya kuogofya mno ya ukatili wake ilioufanya kwa *kukiri kwake na kuomba*

msamaha. Limejivika mavazi kama yale ya Kristo; lakini *halijabadilika hata chembe*. Kila kanuni ya upapa iliyokuwako katika vizazi vile vilivyopita bado ipo leo. Mafundisho yake ya dini iliyoyatunga katika Zama zile za Giza [ujinga] Kuu Mno bado yanashikiliwa mpaka sasa. Na wasiwepo watu wanaojidanganya wenyewe. Upapa ambao Waprotestanti hivi sasa wako tayari mno kuuheshimu ni ule ule [haubadiliki hata chembe] ulioitawala dunia katika siku zile za Matengenezo ya Kanisa, wakati watu wa Mungu waliposimama kidete, kwa kuhatirisha maisha yao, ili kuufichua uovu wake. Anacho kiburi kile kile na madai yake ya kujinyakulia mamlaka [ya kidunia] na kujionyesha kuwa yeye ni mtawala juu ya wafalme [na Ma-Rais] na wakuu wa nchi, naye alidai kuwa anazo haki zile zile alizo nazo Mungu. Roho yake haijapungua ukatili na ukandamizaji wake siku hizi kuliko wakati ule alipoupondaponda uhuru walio nao wanadamu na kuwachinja ovyo watakatifu wake Aliye juu [Ufu. 17:6,18].

Upapa uko tu kama vile unabii unavyotangaza kwamba utakuwa vile, yaani, *miasi* wa nyakati hizi za mwisho. 2 Wathesalonike 2:3,4. Ni sehemu ya mbinu yake kuchukua tabia ile itakayomwezesha kulitimiza vizuri sana kusudi lake; lakini chini ya mwonekano wake huo unaobadilikabadilika kama kinyonga anaficha sumu kali sana ya nyoka isiyobadilika. “Imani haipaswi kutunzwa pamoja na wazushi, wala pamoja na watu wanaoshukiwa kuwa wazushi” (Lenfant, gombo la 1, ukurasa 516), anatangaza hivyo yeye. Je! mamlaka hiyo, ambayo kumbukumbu yake kwa maelfu ya miaka imeandikwa kwa damu ya watakatifu [Ufu. 17:6], itaweza kukubalika sasa kama sehemu ya Kanisa la Kristo?

Badiliko Limetokea Katika Uprotestanti

Si bila sababu dai hili limetolewa katika nchi za Kiprotestanti kwamba Ukatoliki sasa unatofautiana kidogo sana na Uprotestanti kuliko ilivyokuwa katika zama zile zilizopita. Pamekuwapo na badiliko; lakini badiliko hilo si katika upapa. Ukatoliki, kusema kweli, unalandana sana na Uprotestanti uliopo siku hizi, kwa sababu *Uprotestanti huo umeshuka hadhi yake vibaya mno tangu siku zile za Wanamatengenezo ya Kanisa*.

Kwa vile makanisa ya Kiprotestanti yamekuwa yakitafuta kupendwa na ulimwengu huu, basi, upendo wa uongo umewapofusha macho yao. Hawaoni kitu isipokuwa kuona kwamba ni halali kwao kuamini kwamba ni mema maovu yale yote, na, kama matokeo yake yasiyoepukika, hatimaye wataamini kwamba ni maovu yale yote yaliyo mema [Isa. 5:20]. Badala ya wao kusimama imara na kuitetea ile imani waliyokabidhiwa watakatifu mara moja tu, wao hivi sasa, kama mambo yaliyo hasa, *wanaomba msamaha kwa Roma kwa mawazo yao yasiyo na upendo waliyokuwa nayo dhidi yake*, wanaomba msamaha kwake kwa ushupavu wao wa dini [waliokuwa nao huko nyuma].

Kundi kubwa, hata miongoni mwa wale wasioupanda Uroma, hawatambui hata kidogo hatari inayowakabili kutokana na mamlaka yake na mvuto wake. Wengi husisitiza kwamba giza lile la kielimu na kimaadili lililokuwako katika kipindi kile cha Zama za Kati lilikuwa na manufaa ya kueneza mafundisho yake ya dini, ushirikina wake, pamoja na ukandamizaji wake, na ya kwamba maarifa mengi zaidi yaliyopatikana ya nyakati hizi za sasa, kuenezwa kote kwa maarifa hayo, na kuongezeka kwa malengo bora ya kuwafaa wengi katika masuala ya dini kutazuia kufufuliwa tena kwa roho ile ya kutovumilia imani ya wengine na roho ya ukandamizaji. Wazo kama hili linalosema kwamba hali ya mambo kama ile itakuwako tena katika kizazi hiki chenye maarifa mengi linachekwa. Ni kweli kwamba nuru kubwa, kiakili, kimaadili na kidini, inaangaza juu ya kizazi hiki. Katika kurasa zilizofunguliwa wazi za Neno la Takatifu la Mungu, nuru kutoka mbinguni imeangazwa juu ya ulimwengu huu. Lakini yapaswa kukumbukwa kwamba kadiri nuru kubwa inavyozidi kutolewa kwetu, ndivyo kadiri giza nene zaidi linavyozidi kuongezeka kwa wale wanaoipotoa na kuikataa.

Kujifunza Biblia kwa Maombi

Kujifunza Biblia kwa maombi kungeweza kuwaonyesha Waprotestanti tabia halisi ya upapa na kungewafanya kuuchukia sana na kuukwepa; lakini wengi wana hekima nyingi mno katika kiburi chao cha kujiona kuwa hawana haja ya kunyenyekea na kumtafuta Mungu ili wapate kutiwa katika ile kweli. Ijapokuwa wao wanajivuna wenyewe kwa nuru waliyopata, ni wajinga wa [hawayajui] Maandiko na uweza wa Mungu. Wanalazimika kuwa na njia fulani ya kuzituliza dhamiri zao, nao wanatafuta ile ambayo si ya kiroho kabisa, ambayo inawadhhalilisha. Wanachotaka ni njia itakayowafanya wamsahau Mungu ambayo itakubalika kwao kama njia ya kumkumbuka yeye. Upapa umejiandaa vizuri kukidhi matakwa hayo yote mawili. Umejiandaa kukidhi matakwa ya makundi mawili ya wanadamu, unaukumbatia karibu ulimwengu mzima - yaani, wale wanaotaka kuokolewa kwa njia ya matendo yao mema, na wale ambao wangetaka kuokolewa wakiwa na dhambi zao. Siri ya uwezo wake iko hapo.

Siku ya giza kuu kielimu imeonekana kuwa ndiyo inafaa kwa mafanikio ya upapa. Hata hivyo, bado itadhihirika kwamba siku ya nuru kuu kielimu kwa jinsi ile ile itafaa kwa mafanikio yake. Katika zama zile zilizopita, watu walipokuwa hawana Neno la Mungu, na bila kuijua ile kweli, macho yao yalikuwa yamefungwa kwa kitambaa, na maelfu wakanaswa, wasiweze kuuona wavu uliotegwa kuinasa miguu yao. Katika kizazi hiki wako wengi ambao macho yao yanatiwa kiwi [giza] kwa mng'aro mkali wa mambo ya wanadamu wanayokisia-kisia tu, yaani, "sayansi iitwayo hivyo kwa uongo" [1 Tim. 6:20, KJV]; hawautambui wavu uliotegwa, wanaingia ndani yake kwa urahisi kana kwamba wamefungwa macho yao na kitambaa. Mungu alikusudia kwamba nguvu za akili ya mwanadamu zishikwe kama kipawa toka kwa Muumbaji wake na zitumike katika kazi ya ile kweli na haki; lakini kiburi na kutaka makuu vinapohifadhiwa moyoni, na watu wanapozitukuza nadharia zao na kuziweka juu ya Neno la Mungu, hapo ndipo akili yao inaweza kujipatia madhara makubwa sana kuliko uwezavyo kuwafanyia ujinga wao. Hivyo ndivyo sayansi ya uongo ya siku hizi, ambayo inaihafifisha imani ya watu katika Biblia itakavyoonekana kuwa inafanikiwa sana katika kutayarisha njia ya kuukubali upapa, pamoja na taratibu zake za ibada zinazopendeza, sawasawa tu na jinsi wakati ule uliopita maarifa yalipozuiwa ili yasipate kuwafikia watu, yalivyofanikiwa kufungua njia ya kuutukuza upapa katika zile Zama za Giza.

Katika matapo [makundi] yanayosonga mbele hivi sasa katika nchi ya Marekani (U.S.) ili kujipatia msaada wa fedha kutoka serikalini kwa ajili ya kuendeshea taasisi zao na kwa matumizi ya kanisa, Waprotestanti wanafuata katika nyayo za wafuasi hao wa papa. Naam, ni zaidi sana ya hao, wao wanaufungua mlango katika nchi ya Kiprotestanti ya Amerika ili upapa upate kushika tena hatamu za utawala ulioupoteza katika Ulimwengu ule wa Zamani [Ulaya - katika mwaka wa 1798]. Na kile kinacholipa maana kubwa kundi hilo ni ukweli ule kwamba lengo kuu linalofikiriwa ni *kulazimisha utunzaji wa Jumapili kwa kutunga sheria Bungeni* - desturi ambayo ilianzishwa na Roma, na ambayo yeye anadai kwamba ni *alama [chapa] ya mamlaka yake* [Ufu. 13:16,17]. Ni ile roho ya upapa - roho ya kufuata desturi za ulimwengu huu, yaani, kuyaheshimu sana mapokeo ya wanadamu kuliko amri [kumi] za Mungu - ambayo imepenya na kuenea katika makanisa ya Kiprotestanti na kuwafanya wafanye kazi ile ile ya kuitukuza Jumapili, kazi ambayo upapa umefanya kabla yao.

Mamlaka za Kidunia Kuliunga Mkono Kanisa

Kama msomaji angependa kujua njia zitakazotumika katika pambano linalokuja upesi, basi, hana budi kufuatilia tu kumbukumbu za njia alizozitumia Roma kwa lengo lile lile katika vizazi vilivyopita. Kama anataka kujua jinsi wafuasi wa papa na Waprotestanti wataavyoungana na kuwashughulikia wale wanaokataa mafundisho yao ya dini, hebu na aione roho aliyoionyesha Roma dhidi ya Sabato [Jumamosi] na dhidi ya wale walioitetea.

Amri zile zilizotolewa na wafalme, na mabaraza makuu, pamoja na amri za kanis zilizoungwa mkono na mamlaka [serikali] za kidunia, zilikuwa ndizo hatua ambazo kwazo sikukuu ile ya kipagani [Jumapili] ilivyoweza kufikia mahali pake pa kuheshimiwa katika Ulimwengu wa Kikristo. Hatua ya kwanza iliyochukuliwa na serikali ili kulazimisha utunzaji

wa Jumapili ilikuwa ni sheria ile iliyotolewa na Konstantino (321 B.K., Angalia Nyongeza 19B mwisho.) Amri ile iliwataka watu wa mjini kupumzika ile “siku tukufu ya jua” [Jumapili], lakini aliwaruhusu watu walioishi mashambani kuendelea na kazi zao za kilimo. Ingawa kweli ilikuwa ni amri ya kipagani, ilikuwa imelazimishwa na mfalme yule wa dola baada ya yeye kuukubali Ukristo kwa jina tu.

Sikukuu Iliyokubalika Sana

Amri ile ya kifalme ilipoonekana kuwa ilikuwa haitoshi kuwa badala ya amri ile ya Mungu, Eusebio, askofu aliyetafuta kupendwa na wakuu wa nchi, na ambaye alikuwa rafiki yake wa pekee na mwenye kujipendekeza sana kwa Konstantino, alitoa madai yake kwamba *Kristo alikuwa ameihamisha Sabato kwenda Jumapili*. Hakutoa ushahidi hata mmoja kutoka katika Maandiko ili kuthibitisha fundisho lake lile jipya. Eusebio yeye mwenyewe bila kujua anakiri uongo wa madai yake na kusonda kidole kwa waasisi wa mageuzi hayo. “Mambo yote,” anasema, “yale yaliyokuwa ni wajibu kufanywa siku ya Sabato [Jumamosi], hayo *sisi tumeyahamishia katika Siku ya Bwana* [Jumapili].” - Robert Cox, *Sabbath Laws and Sabbath Duties*, ukurasa 538. Lakini hoja hiyo ya Jumapili, ikiwa haina msingi wote kama vile ilivyokuwa, ilitumika kuwatia moyo watu katika kuikanyaga chini ya miguu yao ile Sabato ya Bwana [Jumamosi]. Wale wote waliotaka kuheshimiwa na ulimwengu huu waliipokea sikukuu [Jumapili] ile iliyopendwa na watu wengi.

Upapa ulipokuwa umejizatiti sana, kazi ya kuitukuza Jumapili iliendelea. Kwa kipindi fulani watu walishughulika na kilimo walipokuwa hawahudhurii kanisani, na siku ile ya saba [Jumamosi] ilikuwa bado inatunzwa kama Sabato. Lakini mageuzi yakafanyika taratibu. Wale waliokuwa katika ofisi ile takatifu [Inkwizisheni/Mahakama ya Kanisa la Roma] walikatazwa kutoa hukumu katika mgogoro wote wa kiserikali katika siku ile ya Jumapili. Mara baada ya pale, watu wote, wa kila cheo, waliamriwa kuacha kufanya kazi zao za kawaida [katika siku ile ya Jumapili] kwa tishio la kutozwa faini kwa wale waliopewa haki ya uraia katika jiji lile, na viboko kwa watumishi. Baadaye amri ilitolewa iliyosema kwamba matajiri wangedhibiwa kwa kupoteza nuru ya mashamba yao; na hatimaye, kwamba endapo wangeendelea kuwa na shingo ngumu [wakaidi], basi, wangepanywa kuwa watumwa. Wale wa tabaka za chini walilazimika kufukuzwa milele katika nchi ile.

Miujiza [ya kutunga tu] iliingizwa pia katika masharti ya kuwalazimisha watu kutii Miongoni mwa maajabu mengine iliripotiwa kwamba mkulima mmoja alipokuwa anataka kuanza kulima shamba lake kwa plau siku ya Jumapili, akalifisha jembe lake kwa chuma, chuma kile kikang’ang’ania mkononi mwake, na kwa miaka miwili alienda nacho huku na huku, “kwa maumivu makali mno kwake na kwa aibu yake.” - Francis West, *Historical and Practical Discourse on the Lord’s Day*, ukurasa 174.

Baadaye papa alitoa maagizo yaliyosema kwamba kasisi wa parokia awaonye wa wanaoivunja Jumapili na kuwataka waende kanisani na kusema sala zao, wasije wakajiletea balaa kubwa wao wenyewe pamoja na majirani zao. Baraza la Kanisa likatoa hoja iliyosema kwamba kwa kuwa inatumika mahali pengi sana, hata na Waprotestanti, na ya kwamba kwa vile watu fulani walikuwa wamepigwa na radi walipokuwa wakifanya kazi siku ya Jumapili, basi, bila shaka hiyo ndiyo Sabato. “Ni dhahiri,” walisema maaskofu wa papa, “jinsi Mungu alivyochukizwa sana nao kwa kutojali siku hii” [Jumapili]. Ndipo madai yakatolewa kwamba makasisi na mawaziri, wafalme na wakuu wa nchi, na watu wote waaminifu “wanatumia juhudi zao zote na hadhari kuona kwamba heshima ya siku hiyo [ya Jumapili] inarejeshwa, na kwa kuuletea sifa Ukristo, kutunzwa kwa kicho zaidi kwa wakati ujao.” - Thomas Morer, *Discourse in Six Dialogues on the Name, Notion, and Observation of the Lord’s Day*, ukurasa 271.

Hakuna Mamlaka Yo yote ya Maandiko Inayotoa Kibali Hicho

Amri zilizotolewa na mabaraza yale zilipoonekana kuwa hazitoshi, wale wenye mamlaka ya kidunia waliombwa kutoa amri ambayo ingeleta hofu kuu katika mioyo ya watu na kuwalazimisha kuacha kufanya kazi siku ile ya Jumapili. Katika Sinodi iliyofanyika Roma, maamuzi yote yaliyotangulia yalithibitishwa kwa nguvu na kwa mkazo mwingi zaidi. Pia ziliingizwa katika sheria za kanisa na kusimamiwa na wenye mamlaka serikalini karibu katika Ulimwengu wote wa Kikristo. (Angalia Heylyn, *History of the Sabbath*, sehemu ya 2, sura ya 5, kifungu cha 7.)

Kukosekana kwa mamlaka ya Maandiko kwa utunzaji wa Jumapili bado kuliendelea kuleta aibu kubwa kwao. Watu waliuliza uhalali wa waalimu wao kuliweka kando tangazo lile lenye nguvu la Yehova, lililosema, “Siku ya saba [Jumamosi] ni Sabato ya BWANA, Mungu wako” [Kut. 20:10], ili wapate kuiheshimu siku ile ya jua [Jumapili]. Kuziba upungufu wa ushuhuda utokao katika Biblia, njia nyinginezo zilizofaa zilihijajika kutumika. Mtetezi mmoja motomoto sana wa Jumapili, ambaye karibu na mwisho wa karne ile ya kumi na mbili aliyatembelea makanisa ya Uingereza, alipingwa na mashahidi waaminifu wa ile kweli; na zile juhudi zake hazikuzaa matunda kabisa hata akaondoka katika nchi ile kwa kipindi fulani na kutafutatafuta kila upande njia fulani za kuyatilia nguvu mafundisho yake. Aliporudi tena kule, upungufu ule ulijaziwa, na katika kazi zake za baadaye alipata mafanikio makubwa zaidi. Alileta gombo lililodaiwa kwamba lilikuwa limetoka kwa Mungu mwenyewe, ambalo lilikuwa na amri iliyohitajika ya kuitunza Jumapili, ikiwa na vitisho vya kuogofya sana ili kuwatisha wale wasiotii. Hati ile ya thamani - ikiwa ni ya bandia yenye ubaya kama ule wa siku ile aliyoitetea - ilisemekana kwamba ilidondoka kutoka mbinguni na ya kwamba ilikuwa imeonekana kule Yerusalemu juu ya altare [madhabahu] ya Mt. Simioni (St. Simeon), kule Golgotha. Lakini basi, ukweli wenyewe, ni kwamba lile jumba la kifalme la papa kule Roma ndilo lililolitoa gombo lile. Udanganyifu na kughushi maandiko ili kuendeleza mamlaka na usitawi wa Kanisa hilo [la Roma], mambo hayo yamefikiriwa na utawala huo msonge wa kipapa katika vizazi vyote kuwa ni *halali kufanyika*.

Gombo lile lilikataza kazi isifanyike kuanzia saa ile ya tisa, yaani, saa tisa, siku ile ya Jumamosi alasiri, mpaka kuchomoza kwa jua siku ya Jumatatu; na mamlaka yake yalitangazwa kwamba yalikuwa yamethibitishwa kwa miujiza mingi. Iilitarifiwa kwamba watu waliokuwa wakiendelea kufanya kazi zaidi ya ile saa iliyowekwa, walipigwa na ugonjwa wa kupooza. Mtu fulani mwenye kinu cha kusaga unga alipojaribu kusaga ngano yake, aliona, badala kutoka unga, lilitoka bubujiko la damu, na gurdumu la kinu kile likasimama kimya, licha ya maji yenye nguvu kupita katika kinu kile. Mwanamke aliyeweka mkate alioukanda ndani ya jiko la kuokea mikate alikuta ni mbichi alipoutoa, ingawa jiko lile la kuokea mikate lilikuwa la moto sana. Mwingine aliyekuwa amekanda unga wa mikate tayari kuuoka kuanzia saa ile ya tisa, lakini akaamua kuuweka kando mpaka Jumatatu, aligundua kwamba siku ile iliyofuata [Jumapili] ulikuwa umejitengeneza katika mikate na kuokwa kwa uwezo wa Mungu. Mwanauume mmoja aliyekoka mkate baada ya kupita saa ile ya tisa siku ya Jumamosi, alipoumega asubuhi ile iliyofuata alikuta damu inaanza kutoka. Kwa *kuzua uongo kama huo* wa kipumbavu na kishirikina wale walioitetea Jumapili walijitahidi sana *kuthibitisha utakatifu wake*. (Angalia Roger de Hoveden, *Annals*, kurasa 528-530.)

Katika Nchi ya Waskoti (Scotland), kama vile ilivyokuwa katika nchi ya Uingereza, kuijali sana Jumapili kulipatikana kawa njia ya kuiunganisha na sehemu ya Sabato ile ya zamani [Jumamosi]. Lakini muda uliowekwa wa kuitakasa ulitofautiana. Amri toka kwa mfalme wa nchi ya Waskoti ilitangaza kwamba “Jumamosi kuanzia saa sita adhudhuri ingepaswa kuhesabiwa kuwa ni takatifu,” na ya kwamba asiwepo mtu ye yote, kuanzia saa ile mpaka Jumatatu alfajiri, atakayejishughulisha na kazi za kidunia. - Morer, kurasa 290,291.

Lakini licha ya juhudi zote zilizofanyika katika kuuweka utakatifu wa Jumapili, wafuasi wa papa wenyewe walikiri hadharani kuwapo kwa mamlaka ya Mungu ya Sabato [Jumamosi], na chimbuko la kibinadamu la siku ile [ya Jumapili] ambayo ilikuwa imewekwa mahali pake. Katika karne ile ya kumi na sita baraza la papa lilitangaza waziwazi, lilisema: “Wakristo wote na wakumbuke kwamba siku ya saba [Jumamosi] iliwekwa wakf na Mungu, nayo imepokewa

na kutunzwa, sio tu na Wayahudi, bali na wengine wote wanaokiri kumwabudu Mungu; ingawa sisi *Wakristo tumeibadilisha Sabato* [Jumamosi] *yao kuwa Siku ya Bwana* [Jumapili].” - k.k.k., kurasa 281,282. Wale waliokuwa wanaichezea sheria ile ya Mungu hawakuwa wajinga kuhusu kazi yao ya ajabu waliyokuwa wakiifanya. Kwa makusudi mazima walikuwa *wanajiinua wenyewe juu ya Mungu* [2 The. 2:3,4].

Mfano wa Kushangaza Mno

Mfano wa kushangaza mno wa mbinu iliyotumiwa na Roma dhidi ya wale wasiokubaliana naye ulionekana katika *mateso* yaliyoambatana na umwagaji wa damu nyingi ya Waldensia kwa kipindi kirefu sana, baadhi yao walikuwa wanaitunza Sabato [Jumamosi]. Wengine nao waliteswa kwa njia iyo hiyo kwa ajili ya uaminifu wao kwa amri ile ya nne [Kut. 20:8-11]. Historia ya makanisa yale ya Ethiopia na Uhabeshi (Abyssinia) ina maana ya pekee kwetu. Katikati ya giza lile nene la Zama za Giza, Wakristo wale wa Afrika ya Kati hawakugunduliwa, tena walisahuliwa na ulimwengu, na kwa karne nyingi walifurahia uhuru wa kuitumia imani yao. Lakini hatimaye Roma aligundua kuwako kwao kule, ndipo yule mfalme wa dola ya Uhabeshi alipodanganywa mara moja na kumkiri papa kuwa yu Badala ya Kristo (Vicar of Christ). Maridhiano mengine yakafuata. Amri ilitolewa ikikataza kuitunza Sabato [Jumamosi] chini ya tishio la adhabu kali sana. (Angalia Michael Geddes, *Church History of Ethiopia*, kurasa 311,312.) Lakini udikteta ule wa kipapa mara ukawa ni kongwa zito lililowaumiza mno hata wale Wahabeshi wakaazimu kulivunjilia mbali toka katika dola yao [ya Kihabeshi], na imani ile ya kale ikarejeshwa. Makanisa yale yakaufurahia tena ule uhuru wao, wala hawakusahau kamwe fundisho walilokuwa wamejifunza kuhusu madanganyo, ushupavu wa dini usiotumia akili, na mamlaka ya ukandamizaji ya Roma. Ndani ya dola yao ile tulivu iliyokuwa imejitenga mbali, waliridhika kubaki bila kujulikana na Ulimwengu uliobaki wa Kikristo.

Makanisa ya Afrika yaliitunza Sabato [Jumamosi] kama ilivyotunzwa na kanisa la papa kabla halijaasi kabisa. Wakati walipoitunza siku ya saba [Jumamosi] kwa kuitii amri ya Mungu [Kut. 20:8-11], waliacha kufanya kazi siku ya Jumapili kwa kufuata desturi ya kanisa. Ilipojipatia mamlaka kuu, Roma ilikuwa imeikanyaga chini ya miguu yake Sabato ya Mungu [Jumamosi] ili kuitukuza ile yake [Jumapili]; lakini makanisa yale ya Afrika, yakiwa yamejificha kwa karibu miaka elfu moja, hayakushiriki katika uasi huo. Yalipowekwa chini ya utawala wa Roma, yalishurutishwa kuiweka kando sabato ile ya kweli [Jumamosi] na kuitukuza sabato ile ya uongo [Jumapili]; lakini mara tu walipojitawala tena walirudia utii wao kwa ile amri ya nne. (Angalia Nyongeza 23 mwisho.)

Kumbukumbu hizo za kale huonyesha wazi uadui alio nao Roma dhidi ya Sabato ya kweli [Jumamosi] na dhidi ya wale wanaoitetea, na njia zile anazozitumia ili kuiheshimu *siku ile iliyobuniwa naye* [Jumapili]. Neno la Mungu linafundisha kwamba *matukio hayo yatarudiwa tena wakati Wakatoliki wa Roma na Waprotestanti watakapoungana pamoja kwa madhumuni ya kuitukuza Jumapili*.

Mnyama Mwenye Pembe Mfano wa Mwana-Kondoo

Unabii wa Ufunuo 13 unatangaza kwamba mamlaka ile inayowakilishwa na mnyama yule mwenye pembe kama za mwana-kondoo [Marekani] itaifanya “dunia na wote wakaoo ndani yake” *kuusujudia upapa* - ambao pale umeonyeshwa kwa mfano wa mnyama [mfalme – Dan. 7:17] “mfano wa chui.” Mnyama yule mwenye pembe mbili pia *atawaambia* [kidemokrasia] “wakaoo juu ya nchi [Marekani] kumfanyia sanamu yule mnyama” [kuweka mfumo wa utawala wa Kiprotestanti kama ule wa papa – mtu mmoja kuvaa kofia mbili, dini na serikali], tena, zaidi ya hayo, atawaamuru wote, “wadogo kwa wakubwa, na matajiri kwa maskini, na walio huru kwa watumwa,” kutiwa *alama* [chapa] *ya mnyama*. Ufunuo 13:11-16. Imenyeshwa kwamba Marekani (U.S.) ndiyo mamlaka iliyowakilishwa na mnyama yule mwenye pembe mbili kama mwana-kondoo, na ya kwamba unabii huo utatimizwa wakati ule Marekani *itakapolazimisha*

utunzaji wa Jumapili kwa kutunga sheria Bungeni, siku ambayo Roma anadai kwamba ni *kukubali kwa njia ya pekee ukuu wake usio na kifani*. Lakini katika huko kuusujudia [kuutii] upapa Marekani hatakuwa peke yake. Mvuto wa Roma katika nchi zile zilizokubali utawala wake bado haujavunjiliwa mbali. Na unabii huu unatabiri mapema juu ya kurejeshwa [kurudishwa tena] kwa mamlaka yake. “Nikaona kimoja cha vichwa vyake kana kwamba kimetiwa jeraha la mauti, na pigo lake la mauti likapona. Dunia yote ikamstaajabia mnyama [mfalme – Dan. 7:17] yule.” Fungu la 3. *Pigo lile la mauti* linaonyesha *anguko la upapa katika mwaka ule wa 1798*. Baada ya anguko lile, asema nabii huyu, “jeraha [pigo] lake la mauti likapona. Dunia yote ikamstaajabia mnyama [mfalme] yule.” Paulo anasema waziwazi kuwa “yule mtu wa dhambi” (man of sin) ataendelea kuwako hadi wakati wa kuja kwa Kristo mara ya pili. 2 Wathesalonike 2:3-8. Mpaka mwisho kabisa wa wakati ataiendeleza kazi yake ile ya madanganyo. Tena, mwandishi wa Ufunuo, akiwa anautaja upapa pia, anatangaza hivi: “Na watu wote wakao juu ya nchi watamsujudu [papa], kila ambaye jina lake halikuandikwa katika kitabu cha uzima cha Mwana-Kondoo” [majina ya Wakristo wanaomsujudu papa yatafutwa – Luka 10:20; Kut. 32:31-33]. Ufunuo 13:8. Katika Ulimwengu ule wa Zamani [Ulaya] na Ulimwengu Mpya [Amerika], upapa utasujudiwa kwa njia ya heshima inayotolewa kwa siku ile ya Jumapili uliyoiweka, ambayo imejengwa peke yake juu ya msingi wa mamlaka ya Kanisa la Roma.

Kuanzia katikati ya karne ile ya kumi na tisa, wanafunzi wa unabii katika nchi ya Marekani wametoa ushuhuda huo kwa ulimwengu. Katika matukio yanayotokea hivi sasa huonekana maendeleo ya kasi sana kuelekea kwenye utimilizo wa utabiri huo. Kwa upande wa waalimu wa Kiprotestanti, hutolewa madai yale yale ya kuwapo kwa mamlaka ya Mungu katika utunzaji wa Jumapili, tena, unaonekana ukosefu ule ule wa ushahidi kutoka katika Maandiko, kama ilivyokuwa kwa viongozi wale wa kipapa waliotunga miujiza ya uongo ambayo walidai ilikuwa imetokea ili wapate kuiweka siku hiyo mahali pa amri ile ya Mungu. Madai yao yaliyosema kwamba hukumu za Mungu zilikuwa zimepatilizwa juu ya watu kwa kuinajisi ile Sabato-ya-Jumapili, yatarudiwa tena; tayari yameanza kusisitizwa. Na tapo [kundi] hilo la kulazimisha utunzaji wa Jumapili kwa kutunga sheria Bungeni linazidi kupiga hatua.

Ni la kushangaza katika werevu wake na hila zake hilo Kanisa la Roma. Linaweza kusoma mapema yale yatakayotokea. Linangojea wakati wake murua [unaofaa], likiyaangalia jinsi makanisa ya Kiprotestanti yanavyolisujudia kwa kuikubali sabato hiyo ya uongo [Jumapili] na kuyaona yanavyojiandaa kuilazimisha kwa kuitungia sheria Bungeni, yaani, kutumia njia zile zile lilizozitumia katika siku zile za zamani. Wale wanaoikataa nuru ya ile kweli bado watatafuta msaada kutoka kwa mamlaka hiyo inayojisema yenyewe kuwa haiwezi kukosea kamwe, ili wapate kuitukuza siku [Jumapili] hiyo iliyowekwa ambayo chimbuko lake ni kanisa lake. Bila shida jinsi gani litakuja kuwasaidia Waprotestanti hao katika kazi hiyo, si vigumu kukisia. Ni nani anayejua vizuri sana kuliko hao viongozi wa kipapa namna ya kuwashughulikia wale wasio watiifu kwa kanisa hilo?

Kanisa Katoliki la Roma, pamoja na matawi yake ulimwenguni kote, linaunda shirika moja kubwa sana chini ya udhibiti wa jimbo (see) lile la papa, likiwa limekusudiwa kutekeleza mambo yake.

Historia inashuhudia juhudi zake zinye hila nyinga na zisizokoma *zaujiingiza lenyewe katika mambo ya mataifa*. Nalo likiisha kujipatia mahali pa kukanyaga mguu wake, basi, linayaendeleza malengo yake, hata kwa *maangamizi ya wakuu wa nchi na watu*. Katika mwaka ule wa 1204, Papa Inosenti (Innocent) wa Tatu, alimshurutisha Petro wa Pili, mfalme Aragoni (Arragon), kwa njia ya kumhoji-hoji sana, kutoa kiapo hiki kifuatacho ambacho si cha kawaida: “Mimi, Petro, Mfalme wa Waaragoni, nakiri na kuahidi kwamba nitakuwa mwaminifu daima na mtiifu kwa bwana wangu, Papa Inosenti, na kwa Wakatoliki watakamrithi baada yake, na kwa Kanisa la Roma, na kwa uaminifu wangu nitauweka ufalme wangu katika hali ya kumtii yeye, nikiilinda imani hii ya Kikatoliki, na *kuutesa uzushi* uliopotoka.” - John Dowling, *The History of Romanism*, kitabu cha 5, sura ya 6, kifungu cha 55. Hilo hupatana na madai yahasuyo uwezo wa papa wa Roma “kwamba kwake ni halali kuwaondoa wafalme wa dola katika kiti chao cha

enzi” na “kwamba anaweza kuwaondolea dhambi zao raia kwa kuacha kuwatii watawala wao wadhalimu.” - Mosheim, kitabu cha 3, karne ya 11, sehemu ya 2, kifungu cha sura ya 9, maelezo Na. 17. (Angalia pia Nyongeza Na. 24 mwisho.)

Hebu na ikumbukwe ya kwamba ni majivuno ya Roma kwamba yeye habadiliki kamwe. *Kanuni za Gregori wa Saba na Inosenti wa Tatu bado ndizo kanuni za Kanisa Katoliki la Roma mpaka leo.* Laiti kama angekuwa tu na uwezo, basi, siku hizi angeweza kuzitumia [kanuni zile] kwa vitendo kwa nguvu nyingi kama alivyo zitumia katika karne zile zilizopita. *Waprotestanti hawajui hata kidogo wanachokifanya wanapopendekeza kuomba msaada toka Roma katika kazi yao ya kuitukuza Jumapili.* Wanapokazana kulitimiza kusudi lao hilo, Roma analenga shabaha yake ili apate kuianzisha tena mamlaka yake, yaani, kurejesha ukuu wake wa kuitawala dunia hii alioupoteza [mwaka 1798]. Hebu na ianzishwe mara moja kanuni hiyo isemayo kwamba kanisa linaweza kuitumia au kuidhibiti serikali katika nchi hii ya Marekani; kwamba maadhimisho ya kidini yanaweza kushurutishwa kwa kuyatungia sheria katika Mabunge ya serikali za kidunia; kwa kifupi, kwamba mamlaka ya kanisa na serikali itawale dhamiri ya mtu [imzuie mtu kumwabudu Mungu wake kama atakavyo mwenyewe], hapo ndipo *ushindi wa Roma katika nchi hii [ya Marekani] utakapokuwa wa hakika.*

Neno la Mungu limekwisha kutoa *nyo* la hatari iliyo karibu sana kutokea; hebu na lisizingatiwe onyo hilo, ndipo Ulimwengu wa Kiprotestanti utakapoyajua makusudi ya Roma kuwa ni nini hasa, wakati watakapokuwa *wamechelewa vibaya kabisa* kuweza kujinasua katika mtego wake. Kimya kimya nguvu zake zinazidi kuongezeka [Ufu. 13:3b,4,7,8]. Mafundisho yake ya dini yanashinikiza mvuto wake katika kumbi za Mabunge ya kutunga sheria, katika makanisa, na ndani ya mioyo ya watu. Anazidi kuongeza majengo yake marefu na makubwa sana *ambayo katika vyumba vyake vya siri mateso yake ya zamani yatarudiwa.* Kwa kunyatiana nyatia na bila kushukiwa anaimarisha majeshi yake ili kuendeleza makusudi yake wakati utakapofika wa kutoa kipigo chake. Yale yote anayotaka ni kupata uwanja wenye manufaa kwake, na huo tayari unatolewa kwake. Hivi karibuni tutajionea wenyewe na kuuonja *utawala wa Roma* na kuona kusudi lake ni nini. Ye yote yule atakayeliamini na kulitii Neno la Mungu kwa njia hiyo atapata *shutuma na mateso.*

SURA YA 36

Pambano Lililo Karibu Sana Kutokea

Tangu mwanzo wa pambano hilo kuu kule mbinguni limekuwa ni kusudi la Shetan kuivunjilia mbali Sheria ya Mungu [Amri Kumi – Kut. 20:3-17; Yn. 8:44; Ufu. 12:7-9,12,17]. Ilikuwa ni kwa kusudi la kutekeleza jambo hilo yeye aliingia katika maasi yake dhidi ya Muumbaji wake, na ingawa alitupwa chini kutoka mbinguni, yeye ameendelea na vita ile ile juu ya dunia hii. Kuwadanganya watu, na kwa njia hiyo kuwashawishi kuivunja Sheria ya Mungu [Amri Kumi], ni lengo ambalo amelifuatilia kwa uthabiti sana. Endapo hilo litatekelezwa kwa kuitupa kando sheria yote kabisa [Amri zote Kumi], au kwa kuikataa katakata mojawapo ya amri zake [kumi], hatimaye matokeo yatakuwa ni yale yale. Anayekosea “katika neno [amri] moja,” anaonyesha dharau yake juu ya sheria nzima [Amri zote Kumi]; anakuwa “amekosa juu ya yote.” Yakobo 2:10.

Katika jitihada ya Shetani ya kuonyesha dharau yake juu ya amri [kumi] za Mungu, Shetani ameyapotoa mafundisho ya dini yatokayo katika Biblia, na kwa njia hiyo mafundisho potofu yameingizwa katika imani ya maelfu ya wale wanaojidai kwamba wanayasadiki Maandiko hayo. Pambano kuu la mwisho kati ya kweli na uongo ni jitihada ya mwisho tu ya pambano hilo lililochukua muda mrefu sana dhidi ya Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. Katika vita hiyo sisi sasa tunaingia - ni vita kati ya *sheria za wanadamu na amri [kumi] za Yehova*, kati ya *dini ya Biblia na dini iliyojengwa juu ya hadithi za uongo na mapokeo*.

Nguvu zile zitakazojiunga kupigana dhidi ya ile kweli na haki katika pambano hilo hivi sasa zinajishughulisha sana kufanya kazi yao hiyo. Neno Takatifu la Mungu lililokabidhiwa kwetu kwa gharama kubwa kama hiyo ya mateso na kumwagika kwa damu, linathaminiwa kidogo tu. Watu wote wanaweza kuipata Biblia, lakini ni wachache sana ambao kweli wanaikubali kama mwongozo wa maisha yao. Ukafiri umezagaa kote kwa kiwango cha kuogofya sana, si katika ulimwengu peke yake, bali ndani ya kanisa. Wengi wamekuja kuyakataa katakata mafundisho ya dini ambayo ni nguzo hasa za imani ya Kikristo. Mambo makuu ya kweli yahusuyo uumbaji kama yalivyoelezwa na waandishi wale waliovuviwa, anguko la mwanadamu [dhambini], upatanisho, na umilele wa Sheria ya Mungu [Amri Kumi], yanakataliwa kabisa, ama yote, ama kwa sehemu yake, na sehemu kubwa ya Ulimwengu huu ujuitao wa Kikristo. Maelfu wanaojivunia hekima yao na kujitegemea wenyewe kwao wanaona kama ni ushahidi unaonyesha kwamba wao ni dhaifu wakiwa na imani isiyo na mashaka katika Biblia; wao

wanadhani ni uthibitisho kwamba wanayo akili isiyo na kifani pamoja na kisomo cha juu wanapotafuta-tafuta sababu ndogo-ndogo bila kuwa na ushahidi wa kutosha kuweza kuyapinga Maandiko na kuzitafsiri kiroho [kwa kufuata hisia zao za ajabu-ajabu] na kuzipotoa kweli zile kuu kabisa. Wachungaji wengi wanawafundisha watu wao, na maprofesa [waalimu wa vyuo vikuu] wengi pamoja na waalimu wanawafundisha wanafunzi wao, wakisema kwamba Sheria ya Mungu [Amri Kumi] imebadilishwa, au imefutuliwa mbali; na wale wanaoayaona matakwa yake kuwa bado yana nguvu, kwamba yanapaswa kutiwa neno kwa neno, hufikiriwa kuwa wanastahili tu kudhihakiwa na kudharauliwa.

Kwa kuikataa ile kweli, watu humkataa Mwasisi wake [Mungu]. Kwa kuikanyaga Sheria ya Mungu [Amri Kumi] chini ya miguu yao, wanaikataa mamlaka ya huyo Mtoa-Sheria [Mtoa-Amri Kumi]. Ni rahisi kutengeneza sanamu ya mafundisho ya uongo pamoja na nadharia zake kama ilivyo rahisi kuchonga sanamu ya mti au jiwe. Kwa kuzielezea vibaya sifa za tabia yake Mungu, Shetani anawashawishi watu kumfikiria katika tabia ya uongo [isiyo yake]. Kwa wengi, *sanamu ya falsafa* imetawazwa kwenye kiti cha enzi mahali pa Yehova; wakati Mungu yule aliye hai, kama anavyofunuliwa katika neno lake, katika Kristo, na katika kazi zake za uumbaji, anaabudiwa na wachache tu. Maelfu wanayafanya *maumbile* [viumbe vya asili] kuwa ndiye mungu, huku wakimkana Mungu yule wa maumbile hayo. Ingawa ni katika mfumo tofauti, ibada hiyo ya sanamu imo katika Ulimwengu wa Kikristo leo kama ilivyokuwamo miongoni mwa Israeli ya kale katika siku zile za Eliya. Mungu wa wengi wanaojidai kuwa wana *hekima*, mungu wa *wanafalsafa*, *watunzi wa mashairi*, *wanasiasa*, *waandishi wa habari* - yaani, mungu wa jamii ile yenye malezi bora, kulingana na mtindo wa kisasa, ambayo imo katika vyuo, na vyuo vikuu, na hata katika baadhi ya taasisi za *kitheolojia* - yu bora kidogo kuliko *Baali*, yaani, yule mungu-jua wa Wafoenike.

Msingi wa Serikali Zote

Hakuna fundisho la uongo lililopokewa na Ulimwengu wa Kikristo linaloigonga kwa ushupavu zaidi ile mamlaka ya Mbinguni, hakuna linalopingana moja kwa moja na sababu za busara zinazomwongoza mtu, hakuna lililo na athari kubwa zaidi kama fundisho la siku hizi, linaloenea kote kwa haraka mno, lisemalo kwamba *Sheria ya Mungu* [Amri Kumi] *haiwafungi tena wanadamu*. Kila taifa linazo sheria zake, ambazo zinastahili kuheshimiwa na kutiwa; hakuna serikali ambayo ingeweza kudumu bila kuwa na sheria hizo; je! hivi yaweza kufikiriwa kwamba yule Muumbaji wa mbingu na nchi *hana sheria inayowatawala viumbe wake aliowaumba?* Hebu na tuseme kwamba wachungaji hao maarufu wangefundisha hadharani kwamba amri zile zinazoiongoza nchi yao na kuzilinda haki za raia zake zilikuwa haziwafungi tena - kwamba zilikuwa zinawanyima uhuru wananchi, na kwa hiyo zilikuwa hazipaswi kutiwa; je! ni kwa muda gani watu kama hao wangeweza kuvumiliwa katika mimbara zao? Lakini je! hivi ni kosa baya sana kutozijali sheria za serikali na za mataifa kuliko kuzikanyaga chini ya miguu yao amri zile [kumi] za Mungu ambazo ndizo msingi wa serikali zote [Rum. 13:1-10; Ebr. 10:27-29,31].

Ingekuwa ni halali kwa mataifa kuzifutulia mbali sheria zao, na kuwaruhusu wananchi kufanya kama wapendavyo kuliko yule Mtawala wa Malimwengu kuitangua [kuifuta] Sheria yake [Amri Kumi], na kuiacha dunia hii bila kanuni ya kuwahukumu wenye hatia au kuwahesabia haki walio watiifu kwake. Je! tungependa kujua matokeo ya kuibatilisha [kuifuta] Sheria ya Mungu [Amri Kumi]? Jaribio hilo limekwisha kufanywa. Yalikuwa ni ya kuogofya sana matendo yale yaliyokuwa yameidhinishwa kisheria katika nchi ile ya Ufaransa, wakati mamlaka ile iliyotawala nchi ilipokana kuwa Mungu hayuko [Ufu. 11:7-13]. Hapo ndipo ilipodhihirika kwa ulimwengu mzima kwamba kule kuvitupilia mbali vizio vile alivyoviweka Mungu [Amri Kumi] ni kukubali utawala wa madikteta wakatili mno. Kanuni hiyo ya haki [Amri Kumi] inapowekwa kando, njia inafunguliwa kwa mkuu yule wa uovu kuanzisha mamlaka yake duniani.

Po pote pale zinapokataliwa amri [kumi] za Mungu, dhambi inakoma kuonekana kwao kama ni dhambi, au haki kuweza kutamaniwa nao. Wale wanaokataa katakata kuitii serikali ya Mungu hawafai kabisa kujitawala wenyewe. Kwa njia ya mafundisho yao yenye madhara, roho ya kutotii inapandikizwa ndani ya mioyo ya watoto na vijana, ambao kwa kawaida hukosa subira wanapodhibitiwa; ndipo *inatokea jamii iliyojaa uhalifu na uasherati*. Wakati wao wanapowadhihaki wale walio wepesi kuyatii matakwa ya Mungu [Amri Kumi], watu wengi huyakubali madanganyo ya Shetani. Wanajiachia katika tamaa zao za mwili na kutenda matendo ya dhambi ambayo yamepata kusababisha hukumu [za Mungu] kushuka chini juu ya washenzi [wapagani].

Kuvuna Tufani

Wale wanaowafundisha watu kutozijali sana amri [kumi] za Mungu, wanapanda mbegu ya maasi ili kuvuna maasi. Acha kizuio kilichowekwa na Sheria ya Mungu [Amri Kumi] kitupwe kabisa kando, ndipo, baada ya muda si mrefu, sheria zile za wanadamu hawatazijali. Kwa sababu Mungu anakataza matendo ya udanganyifu, kutamani, kusema uongo, na kuwaghilibu watu akili, basi, watu wako tayari kuzikanyaga amri zake [kumi] chini ya miguu yao wakisema ni kipingamizi kwa usitawi wao wa kidunia; lakini matokeo ya kuzitupilia mbali amri hizo [kumi] yatakuwa ya kiwango kikubwa wasichokitarajia. Endapo sheria hizo [za nchi] zingekuwa haziwafungi watu, kwa nini basi, mtu ye yote aogope kuzivunja? Mali isingekuwa salama tena. Watu wangejipatia mali ya majirani zao kwa kutumia nguvu, na wale walio na nguvu kuliko wote wangukuwa matajiri sana, uhai wenyewe usingeheshimiwa. Kiapo cha ndoa kisingekuwa kama boma takatifu la kuilinda familia. Yule ambaye angekuwa na nguvu, kama angetaka, basi, angemchukua mke wa jirani yake kwa nguvu. Amri ya tano ingewekwa kando pamoja na ile ya nne [Kut. 20:12,8-11]. Watoto wasingesita kuwaua wazazi wao kama kwa kufanya hivyo wangepata kile ambacho mioyo yao miovu ingetaka kukipata. Ulimwengu huu wa kistaarabu ungekuwa genge la majambazi na wauaji; na amani, utulivu, na furaha vingefukuziliwa mbali duniani.

Tayari fundisho la dini lilesemalo kwamba watu wanawekwa huru ili wasitii matakwa ya Mungu limekwisha kuhafifisha nguvu ya uwajibikaji wao kimaadili na kufungua milango ya gharika ya maovu juu ya ulimwengu huu. Maasi, uasherati, na ufisadi hutufagia kama wimbi linalotushinda nguvu. Katika familia zetu, Shetani yuko kazini. Bendera yake hupepea, hata katika nyumba zile zinazojiita za Kikristo. Kuna wivu, kuwawazia wengine mabaya, unafiki, mafarakano, kushindana, magomvi, kuliacha tumaini lile takatifu, kujifurahisha katika tamaa mbaya za mwili. Mfumo mzima wa kanuni za dini pamoja na mafundisho yake, ambao ungejenga msingi na jukwaa la maisha ya kijamii, unaonekana kama jengo kubwa linalotikisika na lililo tayari kuanguka chini na kuwa magofu. Waovu kupindukia, wakitupwa gerehani kwa makosa yao, mara nyingi wanafanywa kuwa ni watu wa kupewa zawadi na kuwaangalia kana kwamba walikuwa wamepata cheo cha heshima kinachostahili kuonewa wivu. Habari zao zinatangazwa sana mbele ya watu kuhusu tabia zao na uhalifu wao walioufanya. Magazeti hutangaza maelezo ya kinagaubaga kuhusu uovu wao, hivyo huanza kuwafundisha wengine kufanya matendo yale ya udanganyifu, uporaji, na mauaji; naye Shetani hushangilia sana kufanikiwa kwa mbinu zake za kishetani. Kupenda maovu kiasi cha kurukwa na akili, kutojizuia kuuondoa uhai wa wengine, kuongezeka kwa namna ya kutisha kwa ulevi na maovu ya kila namna na ya kila kiwango, mambo hayo yangewashtua wale wote wanaomcha Mungu ili wapate kujiuliza ni kitu gani hasa kinaweza kufanywa kulizuia wimbi hilo la maovu.

Matokeo Yasiyoepukika

Mahakama za sheria zimejaa rushwa. Watawala wanasukumwa na tamaa ya kupata faida na kupenda kujifurahisha katika tamaa mbaya za mwili. Ulevi umezitia giza fahamu za wengi kiasi kwamba Shetani karibu amewadhibiti kabisa. Wanasheria wanapotoka, wanapewa rushwa, wanadanganyika. Ulevi na karamu za ulevi na ulafi, tamaa mbaya za mwili, wivu, kukosa uaminifu wa kila aina, mambo hayo huonekana miongoni mwa wale wanaosimamia ulekelezaji wa sheria. “Haki inasimama mbali sana; maana kweli imeanguka katika njia kuu, na unyofu [haki] hauwezi kuingia.” Isaya 59:14.

Uovu na giza la kiroho lililoenea kote chini ya Roma ilipokuwa imeshika hatamu za utawala wa dunia vilikuwa ni matokeo yasiyoepukika yaliyoletwa naye kwa kuyazuia Maandiko; lakini basi, ni wapi katika kizazi hiki cha uhuru wa dini panapoweza kupatikana chimbuko la ukafiri huu uliozagaa mahali pengi, pamoja na kuikataa Sheria ya Mungu [Amri Kumi], na ufiada uliokuja kama matokeo yake, chini ya mng'aro huu kamili wa nuru ya injili? Sasa kwa vile Shetani hawezi tena kuudhibiti ulimwengu mzima kwa kuyazuia Maandiko, basi, yeye anatumia njia nyinginezo kutimiza kusudi lake lile lile. Kuharibu imani ya watu katika Biblia hutimiza kusudi lake sawasawa kama kuiharibu kabisa Biblia yenyewe. Kwa kuanzisha imani ile isemayo kwamba Sheria ya Mungu [Amri Kumi] haiwafungi watu, kwa ufanisi amewaongoza watu kuivunja kana kwamba walikuwa hawazijui amri zake [kumi]. Na kwa wakati huu wa sasa, kama katika zama zile za kale, amefanya kazi yake kupitia ndani ya kanisa ili kuziendeleza mbinu zake hizo [2 Kor. 11:13-15; Yer. 14:14-16; Mt. 7:21-27]. Mashirika ya dini ya siku hizi yamekataa katakata kuzisikiliza kweli zile zisizopendwa na watu wengi ambazo zimefunuliwa wazi katika Maandiko, na ili kupambana nazo wametumia tafsiri zao na kuwa na misimano yao ambayo imepanda mbegu za kulishuku neno la Mungu zilizotawanywa kila mahali. Wakiling'ang'ania fundisho la uongo la papa lisemalo kwamba mwanadamu ana roho isiyokufa kamwe na kwamba akifa bado anaweza kuwa na fahamu zake za kujua mambo, wameikataa kinga pekee dhidi ya madanganyo ya imani ya mizimu. Fundisho la mateso yanayoendelea milele na milele limefafanya wengi wasiweze kuamini Biblia. Na wakati madai ya amri ile ya nne [Kut. 20:8-11] yanaposisitizwa juu ya watu, wanagundua kwamba utunzaji wa Sabato ile ya siku ya saba [Jumamosi] ni amri; na kama njia yao ya pekee ya kujiweka huru wenyewe mbali na jukumu hilo wasilotaka kulitenda, waalimu wengi wanaopendwa sana na watu wengi wanawatangazia kwamba Sheria ya Mungu [Amri Kumi] haiwafungi tena watu [yaani, hawawajibiki kuitunza]. Kwa njia hiyo wanaitupilia mbali Sheria hiyo pamoja na Sabato [Jumamosi] yake. Kazi ya kufanya *Matengenezo ya Sabato* [kuwarudisha watu wote katika utunzaji wa Sabato] inapozidi kuenea mahali pengi, huko kuikataa hiyo Sheria ya Mungu [Amri Kumi] ili kuyakwepa madai ya amri ile ya nne [Sabato/Jumamosi] kutakuwa karibu sana kumeenea ulimwenguni kote. Mafundisho ya viongozi hao wa dini yamefungua mlango kwa ukafiri, imani ya mizimu, na dharau dhidi ya Sheria Takatifu ya Mungu [Amri Kumi]; na juu ya viongozi hao unawakalia uwajibikaji wa kuogofya mno kwa maovu yale yanayoonekana katika Ulimwengu mzima wa Kikristo [Yer. 25:32-37].

Lakini ni kundi lilo hilo linalotoa madai yanayosema kwamba kuenea haraka sana kwa ufiada, kwa sehemu kubwa, kunatokana na kuinajisi ile iitwayo “Sabato ya Kikristo” [Jumapili], na ya kwamba *kulazimisha utunzaji wa Jumapili kwa kutunga sheria Bungeni* kungeboresha sana maadili ya jamii. Dai hilo husisitizwa hasa katika nchi ya Amerika, ambako fundisho la *Sabato ya Kweli* [Jumamosi] limehubiriwa sana kila mahali. Huko kazi ya kuwafundisha watu kuacha kunywa vileo, mojawapo ya *Matengenezo ya Maadili* yanayojulikana na ya maana sana, mara kwa mara kazi hiyo inaunganishwa na kazi ya kuiendeleza Jumapili, na watetezi wa matengenezo hayo ya pili wanajiwakilisha wenyewe kama watu wanaofanya kazi ya kuendeleza manufaa ya hali ya juu kabisa kwa jamii; na wale wanaokataa kujiunga nao wanashutumiwa kwamba ni maadui wa mpango wa kuacha kabisa kutumia vileo na kufanya matengenezo hayo [ya Jumapili]. Lakini ule ukweli kwamba tapo [kundi] hilo lililokusudia kuanzisha fundisho hilo la uongo limejihusisha na kazi ile ambayo yenyewe ni nzuri [ya kuacha ulevi], si hoja inayoliunga mkono fundisho hilo potofu. Tunaweza kuificha sumu kwa kuichanganya na chakula kinacholeta afya mwilini, lakini kwa kufanya

hivyo hatuigeuzi hali ya ile sumu. Kinyume chake, inafanywa kuwa ya hatari zaidi, kwa vile inaweza kuliwa bila kujua. *Ni mojawapo ya mbinu za Shetani kuchanganya kweli ya kutosha pamoja na uongo kwa kiasi cha kuufanya uonekane kama ndiyo kweli yenyewe.* Viongozi wa tapo [kundi] la Jumapili wanaweza kutetea kwamba wanafanya matengenezo [ya kuacha ulevi] ambayo watu wanayahitaji, yaani, zile kanuni zinazopatana na Biblia; na wakati uo huo pamoja na hizo kuna sharti ambalo liko kinyume na Sheria ya Mungu [Amri Kumi] wanaloliunganisha, watumishi wake [Mungu] hawawezi kuungana nao. Hakuna kinachoweza kuwahalalisha kuziweka kando amri [kumi] za Mungu na kufuata amri [za dini] zilizowekwa na wanadamu.

Kwa njia ya mafundisho makuu ya uongo haya mawili, yaani, *roho isiyoweza kufa kamwe na utakatifu wa Jumapili*, Shetani atawaleta watu chini ya madanganyo yake. Wakati lile la kwanza linajenga msingi wa Imani ya Mizimu, lile la pili linaunda kifungo cha kushirikiana na Roma. Waprotestanti wa nchi ya Marekani watakuwa mstari wa mbele kabisa katika kuinyosha mikono yao kupitia katika ghuba na kuushika mkono wa imani ya mizimu [kutoka India na mashariki ya mbali]; watanyosha mikono yao juu ya kilindi [cha bahari] ili kushikana mikono na mamlaka ile ya Roma; na chini ya utawala wa muungano huo wa utatu [Mizimu, Uroma, Uprotestanti Asi - Ufu. 16:13,14], nchi hii itafuata katika nyayo za Roma kwa kuzikanyaga chini ya miguu yake haki za dhamiri za watu [kuzuia watu wasimwabudu Mungu kama mioyo yao inavyotaka].

Umizimu unapouiga kwa karibu sana Ukristo wa jina tu wa siku hizi, unakuwa na nguvu kubwa sana ya kuwadanganya na kuwanasa watu mtegoni. Shetani mwenyewe ameongoka, anafuata utaratibu wa mambo ya kisasa. Atajitokeza katika tabia ya malaika wa nuru. Kwa njia ya imani hiyo ya mizimu, *miujiza itatendeka, wagonjwa wataponywa, na maajabu mengi yasiyokanushika yatafanyika* [Mt. 7:21-23; 24:24-28; 2 Kor. 11:13-15; Yer. 14:14-16]. Na kwa vile yale *mapepo* yatakiri kwamba yana imani katika Biblia, na kuonyesha heshima yao kwa taasisi za kanisa, kazi yao itakubalika kama ni *ishara* [miujiza] ya uweza wake Mungu.

Mstari unaowatofautisha wale wanaojiita Wakristo na wale wasiomcha Mungu kwa sasa ni shida sana kuonekana. Washiriki wa kanisa wanayapenda mambo yale yale wanayoyapenda walimwengu, tena wako tayari kujiunga nao, na Shetani amedhamiria *kuwaunganisha katika shirika moja* [la dini – Ufu. 16:13,14; 17:1-5; 13:13,14,4,15-17] na kwa njia hiyo kuiimarisha kazi yake kwa kuwafagilia wote katika safu za jeshi la mizimu. Wafuasi wa papa, wanaojivunia miujiza yao kuwa ndiyo ishara ya hakika inayoonyesha kuwa kanisa lao ni la kweli watadanganywa kwa urahisi sana na mamlaka hiyo [Shetani] ifanyayo maajabu; na Waprotestanti nao, wakiwa wameitupilia mbali ngao yao ya ile kweli [Biblia – Yn. 17:17; Sheria ya Amri Kumi – Zab. 119:142], pia watadanganyika. Wafuasi wa papa, Waprotestanti wote, kwa njia ile ile moja, watakubali kuwa na mfano wa utauwa bila kuwa na nguvu zake [bila kubadilika tabia zao], nao *wataona katika muungano wao huo tapo* [kundi] *kubwa litakalouongoa ulimwengu wote na kuikaribisha ile milenia* [miaka elfu moja] *waliyoingojea kwa muda mrefu sana.*

Kwa njia ya Imani ya Mizimu, Shetani anaonekana kwao kama ni mfadhili wa wanadamu, anayeponya magonjwa ya watu, tena yeye anadai kwamba *analeta mfumo mpya na ulio bora zaidi wa imani ya dini*; lakini wakati uo huo anafanya kazi yake kama *mwangamizaji wa watu*. Majaribu yake yanawapeleka watu wengi kwenye maangamizi. Ulevi huiondoa busara toka kwenye kiti chake cha enzi [ubongoni]; hapo ndipo hufuata mambo ya kujifurahisha katika tamaa zao mbaya za mwili, magomvi, na umwagaji wa damu. Shetani anafurahia sana vita, kwa maana inachochea harara mbaya mno za moyoni na kuwafagia kuingia katika umilele wao wahanga wake wakiwa wamezama katika dhambi zao na damu. Ni lengo lake *kuyachochea mataifa kupigana vita yenyewe kwa yenyewe*, maana kwa njia hiyo anaweza kuigeuza mioyo ya watu kuacha kazi ya kujiweka tayari kwa siku ile ya Mungu.

Kudhibiti Maumbile – Ardhi, Maji, Hewa, Moto

Shetani pia anafanya kazi yake kupitia katika matetemeko ya nchi, mafuriko, uchafuzi wa angahewa na mazingira pamoja na moto ili kuvuna mavuno yake ya watu wasiokuwa tayari

[wasiojitoa kikamilifu kwa Yesu]. Amejifunza siri za viumbe vile vya asili [maumbile] katika maabara zake, naye hutumia uwezo wake wote kudhibiti ardhi, maji, hewa, na moto kwa kadiri Mungu anavyomruhusu. Aliporuhusiwa *kumtesa Ayubu*, kwa haraka jinsi gani aliweza kufagilia mbali makundi yake ya kondoo na ng'ombe, watumishi wake, nyumba yake, watoto wake, taabu moja ikafuata baada ya nyingine kwa muda mfupi sana. Ni Mungu anayevilinda viumbe vyake na kuvizungushia ugo ili kuvilinda mbali na uwezo wa huyo mwangamizaji. Lakini Ulimwengu huu wa Kikristo umeonyesha dharau sana kubwa dhidi ya Sheria yake Yehova [Amri Kumi]; na Bwana atafanya kile alichotangaza kuwa atafanya - ataiondoa mibaraka yake toka duniani na kuondoa ulinzi wake kwa wale wanaoendelea kufanya maasi dhidi ya Sheria yake [Amri Kumi], *wanaowafundisha na kuwalazimisha wengine kufanya vivyo hivyo* [Mt. 5:17-19]. *Shetani anawadhibiti kabisa wale wote ambao Mungu hawalindi*. [Shetani] atawapendelea na kuwafanikisha wengine ili kuendeleza mipango yake mwenyewe, na wengine atawaletea taabu na kuwafanya watu wasadiki kwamba ni Mungu anayewatesa.

Wakati ule ule yeye [Shetani] anapojitokeza kwa wanao wa wanadamu kama tabibu mkuu awezaye kuyaponya maradhi yao yote, *atawaletea magonjwa na maafa mpaka miji iliyojaa watu wengi sana itakapokuwa imebaki magofu na ukiwa* [Isa. 6:8-11]. Katika ajali na maafa yanayotokea baharini na katika nchi kavu, katika mioto mikubwa iteketeyo, katika tufani kuu kali sana na dhoruba za kutisha za mvua ya mawe, katika tufani, mafuriko, vimbunga, kabobo [mawimbi yaliyojaa kupita kiasi], na matetemeko ya nchi, kila mahali na kwa aina zake elfu moja, Shetani anatumia uwezo wake. Anafagilia mbali mavuno yanayoendelea kukomaa mashambani, ndipo njaa na dhiki hufuata nyuma yake. Anatia uvundo wa kufisha hewani, kisha maelfu huangamia kwa maradhi ya kuambukiza. Majanga hayo yatazidi kutokea mara kwa mara na kuleta maafa mengi. Maangamizi hayo yatakuwa juu ya mwanadamu na mnyama. “Dunia inaomboleza, inazimia,” “watu wakuu wa dunia wanadhoofika. Tena dunia imetiwa unajisi kwa watu wanaoikaa; kwa maana wameziyasi Sheria [Amri Kumi – Kut. 20:3-17], wameibadili amri [ya pili, ya nne, na ya kumi], *wamelivunja agano la milele* [Sabato|Jumamosi – Kut. 31:16].” Isaya 24:4,5.

Na wakati ule ndipo laghai huyo atakapowashawishi wanadamu, na kuwaambia kwamba *wale wanaomtumikia Mungu ndio wanaosababisha maovu hayo*. Kundi lile lililoichokoza ghadhabu ya Mbingu ndilo litakalowashutumu wale ambao utii wao kwa zile amri [kumi] za Mungu ni kemeo la kudumu kwa wale wanaozivunja wa Amri Kumi, litasema kwamba hao ndio waliowaletea taabu zao zote. Itatangazwa kwamba watu hao wanamchukiza Mungu kwa kuivunja sabato yao ya Jumapili; ya kwamba dhambi hiyo imeleta misiba ambayo haitakoma mpaka utunzaji wa Jumapili utakapolazimishwa kwa ukali sana kwa kuitungia sheria Bungeni; na ya kwamba wale wanaotoa madai ya kuitunza ile amri ya nne [Kut. 20:8-11], kwa njia hiyo wanaharibu heshima kuu inayotolewa kwa Jumapili, hao ndio wataabishaji wa watu, hao ndio wanaowazuia wao wasipate kurejeshwa katika upendeleo wa Mungu na usitawi wa dunia hii. Hivyo ndivyo mashtaka yale yaliyoshinikizwa zamani dhidi ya mtumishi yule wa Mungu yatakavyorudiwa tena na kwa sababu thabiti kama zile: “Ikawa, Ahabu alipomwona Eliya, Ahabu akamwambia, Je! ni wewe, *Ewe mtaabishaji wa Israeli?* Naye akajibu, si mimi niliyewataabisha Israeli; *bali ni wewe*, na nyumba ya baba yako, kwa kuwa *mmeziacha amri* [kumi] za *BWANA*; nawe umewafuata mabaali.” 1 Wafalme 18:17,18. Ghadhabu ya watu itakapochochewa kutokana na mashtaka hayo ya uongo dhidi ya wajumbe wa Mungu, ndipo watakapofuata njia inayofanana kabisa na ile aliyochukua Israeli aliyehisi dhidi ya Eliya.

Nguvu Itendayo Miujiza

Nguvu hiyo itendayo miujiza [Shetani] ambayo inajidhihirisha kupitia katika ile Imani ya Mizimu itaushinikiza uwezo wake dhidi ya wale wanaochagua kumtii Mungu kuliko wanadamu. Ujumbe kutoka kwa hayo mapepo utatangaza kwamba Mungu amewatuma kuja kuwahakikishia kosa lao wale wanaoikataa Jumapili, watathibitisha kwamba sheria za nchi [serikali] zingepaswa kutiiwa kama Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. Wataomboleza kwa ajili ya uovu mkuu uliomo

duniani na kuunga mkono ushuhuda wa waalimu wale wa dini usemao kwamba mmomonyoko huo wa maadili umesababishwa na kuinajisi Jumapili. Hasira itakuwa ni kali mno ambayo itachochewa dhidi ya wale wote wanaokataa kuukubali ushuhuda wao.

Mbinu za Shetani katika pambano hili la mwisho ni ile ile aliyoitumia katika kulianzisha pambano hili kuu kule mbinguni. Alidai kwamba yeye alikuwa anajaribu kuimarisha nguvu ya serikali ya Mungu, wakati kisirisiri anatumia juhudi yake yote katika kuhakikisha kwamba inapinduliwa kabisa. Na kazi iyo hiyo [ya mapinduzi] aliyokuwa akijitahidi kuikamilisha kwa njia hiyo, akawatupia lawama malaika wale waaminifu. Mbinu iyo hiyo ya udanganyifu imetia waa katika historia ya Kanisa la Roma. Limejidai kutenda kazi yake kama liko Badala ya Mungu, wakati uo huo limejitahidi sana kujiinua juu ya Mungu na kuibadili Sheria yake [Amri Kumi – Dan. 7:25; 2 The. 2:3,4]. Chini ya utawala wa Roma, wale walioteswa hadi kuuawa kwa ajili ya uaminifu wao kwa ile injili, walishutumiwa kama watenda maovu; walitangazwa kwamba walikuwa wanashirikiana na Shetani; na kila njia iliyowezezana ilitumika ili kuwafunika na aibu, yaani, kuwafanya waonekane mbele ya macho ya watu na hata machoni pao wenyewe kama ni wahalifu wabaya kupindukia. Hivyo ndivyo itakavyokuwa sasa. Wakati Shetani anajitahidi sana kuwaangamiza wale wanaoiheshimu Sheria ya Mungu [Amri Kumi – Ufu. 12:17; Yn. 8:44]; atafanya wapate kushtakiwa kama wavunjaji wa sheria, yaani, kama ni watu wanaomwaibisha Mungu na kuleta hukumu zake juu ya dunia hii.

Mungu hailazimishi kamwe nia au dhamiri ya mtu; lakini juhudi ya Shetani ya kudumu - yaani, kutaka kuwadhiti wale asioweza kuwashawishi kwa njia nyingine yo yote - ni *kuwalazimisha kwa kutumia nguvu iliyojaa ukatili mwingi*. Kwa kuwatia hofu hiyo au kutumia nguvu anajitahidi sana kuzitawala dhamiri zao na kuwafanya wamsujudie yeye mwenyewe [Ufu. 13:4,7,8]. Kutimiza hayo, anafanya kazi yake kupitia kwa wote wawili, yaani, *kupitia kwa wenye mamlaka wa kidini na wale wa kiserikali*, akiwasukuma *kutunga sheria za kibinadamu zinazoipiga vita Sheria ya Mungu* [Amri Kumi].

Wale wanaoiheshimu Sabato ya Biblia [Jumamosi] watahutumiwa kama maadui wa utulivu na amani ya nchi, kama wakiukaji [wavunjaji] wa vizuio vya kimaadili katika jamii, wanaosababisha maasi dhidi ya serikali na kuleta ufnisadi, na kuzileta hukumu za Mungu hapa chini juu ya dunia hii. Kukataa kwao kunakotokana na dhamiri zao, kutatangazwa kuwa ni kiburi, ukaidi, na dharau kwa wenye mamlaka. Watashtakiwa kuwa ni waasi dhidi ya serikali yao. *Wachungaji wanaokana kuwa watu hawawajibiki kuishika Sheria ya Mungu* [Amri Kumi] watahubiri toka katika mimbara zao juu ya *wajibu wa kuwatii wenye mamlaka katika serikali za kiraia kuwa ndiyo amri ya Mungu*. Katika kumbi za Mabunge na mahakama za sheria, wale wanaozishika amri [kumi] wataelezwa vibaya na kuhukumiwa [Mt. 10:17-23]. Picha ya uongo itawekwa juu ya maneno yao waliyosema; picha mbaya mno itawekwa juu ya makusudi yao kwa mambo yale wanayotenda.

Makanisa ya Kiprotestanti yanapozikataa hoja hizo za Maandiko zinazoeleweka waz ambazo zinaitetea Sheria ya Mungu [Amri Kumi], watatamani sana kuwanyamazisha wale ambao hawawezi kuipindua imani yao kwa kutumia Biblia. Ingawa wao wanajifanya wenyewe kuwa vipofu ili wasiweze kuuona ukweli huo [Eze. 22:26-29], hivi sasa wanaichagua njia ile itakayowafikisha katika kuwatesa wale ambao, kutokana na vile dhamiri zao zinavyowakataza, wanakataa kufanya kile ambacho Ulimwengu uliobaki wa Kikristo unafanya, na kukataa kuyakubali yale madai ya sabato ya papa [Jumapili].

Viongozi wakuu wa kanisa na serikali wataungana pamoja ili kuwahonga, kuwashawishi, au kuwalazimisha kwa kutumia nguvu watu wa tabaka zote ili wapate kuiheshimu Jumapili. Kukosekana kwa idhini ya Mungu kutazibwa kwa kutunga sheria kali za ukandamizaji Bungeni. Rushwa katika siasa inaharibu kuipenda haki na kujiali ile kweli; na hata katika Amerika huru, watawala na watunga sheria [wabunge], ili kujipatia upendeleo wa wananchi, watayakubali madai yale yanayopendwa na watu wengi kwamba iwepo sheria inayolazimisha utunzaji wa Jumapili. *Uhuru wa dhamiri*, ambao umewagharimu watu mno kwa kujitolea kwao mhanga, *hautaheshimiwa tena*. Katika pambano hilo lililo karibu sana kutokea tutajionea wenyewe maneno haya ya nabii yakitimia kwa vitendo: “Joka [Shetani] akamkasirikia yule mwanamke

[kanisa safi], akaenda zake afanye vita juu ya wazao wake waliosalia [wafuasi wake wa mwisho], *wazishikao amri [kumi] za Mungu*, na kuwa na *ushuhuda wa Yesu*” [Roho ya unabii – Ufu. 19:10]. Ufunuo 12:17.

SURA YA 37

Kinga Yetu ya Pekee

“Na waende kwa Sheria [Amri Kumi] na Ushuhuda [Biblia nzima]; ikiwa hawasemi sawasawa na neno hili, bila shaka kwa hao hapana asubuhi [wamo gizani].” Isaya 8:20. Watu wa Mungu wanaelekezwa kwenye Maandiko kuwa ndiyo kinga yao dhidi ya waalimu wa uongo na nguvu ile idanganyayo ya wale mapepo wa giza. Shetani anatomia kila njia inayowezekana ili kuwazuia watu wasiweze kuyapata maarifa ya kuijua Biblia; kwa maana semi zake zinazoeleweka wazi zinayafichua madanganyo yake. Kila unapofanyika uamsho wa kazi ya Mungu, mkuu huyo wa uovu anaamshwa na kufanya juhudi zake kubwa zaidi; hivi sasa anatomia juhudi zake zote kwa ajili ya pambano lake la mwisho dhidi ya Kristo na wafuasi wake. Udanganyifu wake mkuu wa mwisho karibu sana utaonekana mbele yetu. *Mpinga Kristo* atafanya maajabu yake mbele ya macho yetu. Ya bandia yatalandana kabisa na yale ya kweli hata itakuwa vigumu kabisa kutofautisha kati yake isipokuwa tu kwa kutumia Maandiko Matakatifu. Kwa ushuhuda wa hayo *kila usemi na kila mwujiza ni lazima upimwe* [1 The. 5:19-22; 1 Yoh. 4:1-6; Mt. 7:21-27; 2 Kor. 11:13-15; Kum. 13:1-5].

Wale wanaojitahidi sana kuzitii amri zote [kumi] za Mungu watapingwa na kuchekwa. Wanaweza kusimama kidete tu ndani ya Mungu. Ili kustahimili maonjo yale yaliyo mbele yao, wanapaswa kuyajua mapenzi ya Mungu kama yalivyofunuliwa katika neno lake; wanaweza kumheshimu tu wanapokuwa na mawazo sahihi kuhusu tabia yake, serikali yake, na makusudi yake, na kutenda kulingana na hayo. Hakuna watakaoweza kusimama kidete katika lile pambano kuu la mwisho, isipokuwa ni wale tu waliouimarisha moyo wao kwa zile kweli za Biblia. Kwa kila mtu jaribio hili litakuja: Je! hivi nimtii Mungu kuliko wanadamu? Saa ya mkataa [kuamua mwisho wa kila jambo] hata sasa imewadia. Je! hivi miguu yetu imejikita juu ya mwamba ule wa neno la Mungu lisilobadilika kamwe? Je! hivi tuko tayari kusimama imara katika kuzitetea amri [kumi] za Mungu pamoja na imani ya Yesu? [Ufu. 14:12.]

Kabla hajasulibiwa, Mwokozi wetu aliwaeleza wanafunzi wake kwamba ilikuwa imempasa kuuawa na kufufuka tena toka kaburini, na malaika walikuwapo pale ili kuzigusa akili zao na

mioyo yao kwa maneno yale. Lakini wanafunzi wale walikuwa wanatafuta ukombozi wa kidunia kutoka katika lile kongwa la Kiroma, nao hawakuweza kulistahimili wazo lile kwamba yule ambaye kwake walikuwa wameyaweke matumaini yao yote angepaswa kupatikana na kifo kile cha aibu sana. Maneno yale waliyohitaji kuyakumbuka yalitoweka kabisa mawazoni mwao; na wakati wa kujaribiwa kwao ulipofika, uliwakuta hawajawa tayari. Kifo chake Yesu kiliyavunjilia mbali kabisa matumaini yao kana kwamba alikuwa hajapata kuwaonya mapema. Kwa hiyo, katika unabii mambo yale ya baadaye yamefunuliwa mbele yetu kwa wazi kama vile yalivyofunuliwa kwa wanafunzi wake kwa maneno yale ya Kristo. Matukio yale yanayoambatana na kufungwa kwa mlango wa rehema [muda wa kutubu] na kazi ya kujiandaa kwa ajili ya wakati ule wa taabu, yameelezwa waziwazi. Lakini watu wengi sana hawazifahamu kweli hizo za maana sawa na vile ambavyo zingekuwa hazijapata kamwe kufunuliwa kwao. Shetani yu macho kuweza kuudaka kila mvuto ambao ungeweza kuwahekimisha hata wapate wokovu, na wakati ule wa taabu utawakuta wakiwa hawajajiandaa.

Mungu anapoyatuma kwa wanadamu maonyo ya maana sana kiasi kwamba yanaonyeshwa kama yanatangazwa na malaika warukao katikati ya mbingu, anataka kila mtu aliye na akili zinazofanya kazi auzingatie ujumbe huo. Hukumu ya kuogofya iliyotamkwa dhidi ya kumsujudu yule mnyama na sanamu yake (Ufunuo 14:9-11), ingewafanya wote wajifunze kwa bidii nyingi unabii huo ili kujua *alama* (chapa) *ya mnyama ni kitu gani, na kwa jinsi gani wanaweza kuikwepa wasiipokee*. Lakini sehemu kubwa sana ya watu wanageuza masikio yao wasitake kuisikia ile kweli, nao wanazigeukia hadithi zile za uongo. Mtume Paulo alipoangalia kushuka chini mpaka katika siku hizi za mwisho, alitangaza, akasema: “Maana utakuja wakati watakapoyakataa mafundisho yenye uzima.” 2 Timotheo 4:3. Wakati ule umefika kabisa. *Watu wengi hawaitaki kweli ya Biblia kwa sababu inaziingilia* [inakataza] *tamaa zao zitokazo katika moyo wao wenye dhambi, unaoipenda dunia hii* [1 Yoh. 2:15-17], na mahali pake Shetani anawapa madanganyo wanayoyapenda.

Watu Wanaoifuata Biblia

Lakini Mungu atakuwa na watu wake hapa duniani watakaoitetea *Biblia*, na *Biblia peke yake*, kuwa ndiyo *kanuni ya kupimia mafundisho yote na msingi wa matengenezo yote*. Maoni ya wasomi, mambo yale yanayokisiwa-kisiwa tu na sayansi, itikadi za dini (creeds), au maamuzi ya mabaraza ya kanisa, ambayo ni mengi, tena yanagongana yenyewe kwa yenyewe kama yalivyo makanisa yanayoyawakilisha, sauti ya wengi - hakuna hata mojawapo au yote katika hayo ambayo yangefikiriwa kuwa ni ushahidi wa kuunga mkono au kulikataa jambo lo lote la imani ya dini. Kabla fundisho au amri yo yote haijakubaliwa, tungepaswa kudai maneno yaliyo wazi yasemayo “*Hivi ndivyo asemavyo Bwana*” ili kuweza kuunga mkono.

Daima Shetani anajitahidi sana kuyavuta mawazo ya watu kuelekea kwa mwanadamu badala ya kuelekea kwa Mungu. Anawaongoza watu kuwaangalia maaskofu wao, wachungaji wao, maprofesa wao wa theolojia, kama viongozi wao, *badala ya wao wenyewe kuyachunguza Maandiko ili kujua wajibu wao ni upi*. Na kwa kuyatawala mawazo ya viongozi hao, [Shetani] anaweza kuwaongoza watu wengi sana kama apendavyo yeye.

Yesu alipokuja hapa na kusema maneno yale ya uzima, watu wa kawaida walimsikiliza kwa furaha; na wengi, hata miongoni mwa makuhani na watawala, walimwamini. Lakini mkuu wa makuhani na viongozi mashuhuri wa taifa lile waliamua kuyalaani na kuyatupilia mbali mafundisho yake. Ingawa katika juhudi zao zote walishindwa kupata mashtaka yo yote dhidi yake, ingawa hawakuweza kujizuia wasiusikie mvuto wa uweza na hekima ya Mungu vilivyoambatana na maneno yake, hata hivyo, walijifungia wenyewe kwa chuki yao isiyo na sababu; waliukataa ushahidi ulio wazi kabisa ulioonyesha kwamba yeye ndiye Masihi, ili wasije wakalazimika kuwa wanafunzi wake. Maadui hao wa Yesu walikuwa ndio watu wale waliowafundisha watu tangu utoto wao kumcha, ambaye mamlaka yake walikuwa wamezoea kuisujudia bila maswali. “Imekuwaje,” waliuliza, “kwamba watawala wetu pamoja na waandishi wetu wasomi hawamwamini Yesu? Je! watu hao wacha Mungu wasingempokea

kama kweli angekuwa ni Kristo?" *Ulikuwa ni mvuto wa waalimu kama wale uliolifanya taifa lile la Kiyahudi kumkataa Mkombozi wao.*

Roho ile iliyowasukuma makuhani na watawala wale bado inadhihirishwa na wengi wanaotoa madai makubwa kuwa wao ni wacha Mungu. Wanakataa kuuchunguza ushuhuda wa Maandiko kuhusu zile kweli za pekee zilizotolewa kwa ajili ya wakati huu. Wanaonyesha uwingi wao, utajiri wao, na kupendwa kwao na watu wengi, kisha wanawatazama kwa dharau watetezi wa ile kweli wakisema ni wachache mno, maskini, tena hawapendwi na watu wengi, wanayo imani inayowatenga mbali na ulimwengu huu.

Kuitukuza Mamlaka ya Kibinadamu

Kristo aliona mpaka mbele, ya kwamba, kule kujitwalia mamlaka isivyostahili walikokuwa nako wale Waandishi na Mafarisayo kusingekomea wakati ule wa kutawanyika kwa Wayahudi. Alikuwa na mtazamo wa kinabii kuhusu kazi ile ya kuyatukuza mamlaka ya kibinadamu ili yapate kuitawala dhamiri ya watu, jambo ambalo limekuwa ni laana ya kuogofya mno kwa kanisa katika vizazi vyote. Kisha maneno yake yale ya kuogofya aliyoyanena dhidi ya Waandishi na Mafarisayo na maonyo yake kwa watu kwamba wasiwafuate viongozi wale vipofu [Mt. 15:12-14], mambo hayo yaliwekwa katika kumbukumbu kama maonyo kwa vizazi vile vya baadaye.

Kanisa la Roma linawapa haki ya kufasiri Maandiko makasisi na maaskofu wake. Kwa msingi kwamba ni viongozi wa kanisa peke yao wanaofaa kulifafanua Neno la Mungu, watu wa kawaida [walei] wanazuiwa kulisoma. (Angalia maelezo katika Nyongeza 18 mwisho.) Ingawa Matengenezo ya Kanisa yaliwapa wote Maandiko, hata hivyo kanuni inayofanana na ile iliyoshikiliwa na Roma inawazuia wengi sana ndani ya makanisa ya Kiprotestanti kuichunguza Biblia wao wenyewe. Wanafundishwa kuyakubali mafundisho yake *kama vile yalivyofasiriwa na kanisa lao*; tena wapo maelfu ambao hawathubutu kulipokea neno lo lote, hata kama limefunuliwa waziwazi katika Maandiko, ambalo liko kinyume na itikadi yao ya dini (creed) au na fundisho lo lote lililothibitishwa na kanisa lao.

Licha ya kwamba Biblia imejaa maonyo dhidi ya waalimu wa uongo, wengi kwa njia hiyo wako tayari kuzikabidhi roho zao mikononi mwa makasisi na maaskofu wao. Leo hii wapo maelfu wanaojiita kwamba wanayo dini ambao hawana sababu nyingine yo yote wawezayo kutoa kuliko kule kusema kwamba walifundishwa hivyo na viongozi wao wa dini. Wanapita kando ya mafundisho ya Mwokozi karibu bila kuyajali kabisa, nao huweka imani yao bila kuwa na maswali katika maneno yale yanayosemwa na wachungaji wao. Lakini, *je! wachungaji hao hawawezi kukosea kamwe?* Twawezaje basi, kuzikabidhi roho zetu katika uongozi wao, isipokuwa kama tunajua kutokana na Neno la Mungu kwamba wao ni wachukuzi wa nuru yake? Ukosefu wa ujasiri wa kimaadili kuweza kusimama kando ya njia ile iliyokanyagwa sana na ulimwengu huwafanya wengi kufuata nyayo za wasomi; na kwa kutopenda kwao kuchunguza wao wenyewe, wanageuka na kufungwa katika minyororo ya mafundisho ya uongo bila kuwa na matumaini yo yote. Wanaona kwamba ukweli wa wakati huu unafunuliwa wazi katika Biblia; nao wanaisikia nguvu ya Roho Mtakatifu ikiambatana na kutangazwa kwake [hiyo kweli]; lakini wanaruhusu upinzani wa makasisi na maaskofu wao kuwageuzia mbali na ile nuru. Ingawa akili na dhamiri yao inasadiki, watu hao waliodanganyika *hawathubutu kufikiri wenyewe mawazo yaliyo tofauti na wachungaji wao*; na *maamuzi yao binafsi kuhusu mambo yao ya milele*, hupotezwa kwa sababu tu ya kutokuamini kwa mtu mwingine, pamoja kiburi chake, na chuki yake isiyo na sababu.

Kamba Laini za Upendo

Njia ni nyingi ambazo kwazo Shetani anafanya kazi yake kupitia katika uongozi wa wanadamu ili kuwafunga wafungwa wake. Anajipatia watu wengi kuja upande wake kwa kuwafunga kwa kamba laini za upendo ili wapate kuwapenda wale walio maadui wa msalaba wa

Kristo. Haidhuru kufungamana huko kuweje, uwe ni upendo wa wazazi kwa watoto wao, uwe ni upendo wa watoto kwa wazazi wao, uwe ni uhusiano kati ya mume na mke, au uhusiano katika jamii, matokeo yake ni yale yale; wapinzani wa ile kweli wanashinikiza nguvu yao ili kuidhibiti dhamiri ya mtu [kumdhibiti mtu asimwabudu Mungu atakavyo yeye mwenyewe], halafu watu wale walioshikwa chini ya utawala wake [Shetani] huwa hawana ujasiri au uhuru wa kutosha ili kuweza kukitii kile wanachokiamini moyoni mwao kuwa ndio wajibu wao unaowapasa kufanya.

Kweli na utukufu wa Mungu havitenganishwi; *haiwezekani kabisa kwetu, tukiwa na Biblia mikononi mwetu, kuweza kumheshimu Mungu kwa kushikilia maoni potofu.* Wengi hudai kwamba *kile anachokiamini mtu si kitu, mradi tu maisha yake yawe safi.* Lakini maisha hayo hutokana na imani. Kama nuru na kweli iko mahali tunapoweza kuifikia, *nasi tunaacha kuitumia vizuri nafasi ya kuisikia na kuiona*, basi, kusema kweli huwa tunaikataa; tunachagua giza kuliko nuru [Yn. 3:19-21].

“Iko njia ionekanayo kuwa sawa machoni pa mtu; lakini mwisho wake ni njia za mauti.” Mithali 16:25. *Ujinga si udhuru wa kupokea mafundisho ya uongo, wala kutenda dhambi, wakati kila nafasi ipo ya kuyajua mwenyewe mapenzi ya Mungu.* Mtu mmoja anasafiri na kufika mahali ambapo anazikuta barabara kadhaa na kibao cha kuonyesha kila barabara inakokwenda. Endapo yeye hataki jali kibao kile, na kuchukua barabara yo yote inayoonekana sawa kwake, anaweza kuwa mnyofu moyoni mwake, lakini atajikuta yuko katika barabara isiyo yenyewe.

Jukumu la Kwanza na la Juu Kabisa

Mungu ametupa sisi neno lake ili tuyafahamu mafundisho yake na kujua sisi wenyewe anachotaka kwetu. Mwanasheria yule alipomjia Yesu na kumwuliza swali hili, “Nifanye nini ili niurithi uzima wa milele?” Mwokozi alimwelekeza kwenye Maandiko, akamwambia, “*Imeandikwa nini katika torati? Wasomaje?* [Lk. 10:25,26.] *Ujinga hautampa udhuru kijana wala mzee, wala kuwaachilia wasipatwe na adhabu ile inayowapasa kwa kuivunja Sheria ya Mungu* [Amri Kumi]; kwa sababu mikononi mwao wanayo maelezo [ya Biblia] yanayoaminika juu ya Sheria ile [Amri Kumi] na kanuni zake, pamoja na madai yake. *Haitoshi kuwa na makusudi mema; haitoshi kufanya kile ambacho mtu anaona ni sawa kwake au kile ambacho mchungaji wake anamwambia kuwa ni sawa. Wokovu wa roho yake uko hatarini*, isitoshe, ni yeye mwenyewe anayepaswa kuyachunguza Maandiko hayo kwa faida yake mwenyewe. *Haidhuru imani yake iwe na nguvu kiasi gani, haidhuru awe na imani kiasi gani kwamba mchungaji wake anajua kweli ni nini, huo sio msingi anaopaswa kujenga juu yake.* Anayo ramani [Biblia] inayoonyesha kila alama ya njia katika safari yake ya kwenda mbinguni, naye hapaswi kukisia-kisia tu jambo lo lote.

Ni jukumu la kwanza na la juu kabisa kwa kila kiumbe aliye na akili timamu kujifunza mwenyewe kutoka katika Maandiko na kujua kweli ni nini, halafu kutembea katika nuru hiyo na kuwatia moyo wengine kufuata mfano wake. Siku kwa siku tungepaswa kujifunza Biblia kwa bidii, *tukilipima kila wazo na kulilinganisha andiko na andiko* [Isa. 28:9-10,13]. Kwa msaada wa Mungu *ni lazima tuwe na maoni yetu wenyewe* kwa vile tunapaswa kutoa jibu sisi wenyewe mbele za Mungu.

Kweli zile zilizofunuliwa wazi kabisa katika Biblia zimeingizwa na wasomi katika mashaka na giza, ambao, huku wakijidai wenyewe kuwa wana hekima nyingi, wanawafundisha watu kwamba Maandiko yana maana yake ya kimaumbo-fumbo, maana ya siri na ya kiroho, ambayo haionekani wazi katika lugha yake iliyotumika. *Watu hao ni waalimu wa uongo.* Ilikuwa ni kwa kundi kama hilo Yesu alisema maneno haya kwa nguvu: “*Hamyajui Maandiko wala uweza wa Mungu.*” Marko 12:24. Lugha ya Biblia inapaswa kufanuliwa kwa kufuata maana yake iliyopo pale ambayo inaeleweka wazi, isipokuwa kama mfano au umbo fulani [kama vile mnyama, n.k.] limetumika pale. Kristo ametupa sisi ahadi yake hii: “Mtu akipenda kuyatenda mapenzi yake [Mungu], atajua habari ya yale mafunzo kwamba yatoka kwa Mungu, au kwamba

mimi nanena kwa nafsi yangu tu.” Yohana 7:17. Endapo watu wangeifuata Biblia kama inavyosomeka, endapo wasingekuwako waalimu hao wa uongo kuwapotosha na kuwachanganya mawazo yao, basi, kazi ingefanyika ambayo ingewafanya malaika wafurahi, na ambayo ingewaleta katika zizi la Kristo maelfu kwa maelfu ambao sasa wanatangatanga katika mafundisho ya uongo [Yer. 23:1-4; 50:6; Eze. 34].

Tungezitumia nguvu zetu zote za akili katika kujifunza Maandiko, tena tungeupa kazi ufahamu wetu, kwa kadiri sisi wanadamu tuwezavyo, ili tupate kuyaelewa mambo yale mazito ya Mungu; hata hivyo haitupasi kusahau kwamba roho ya kweli ya yule anayejifunza ni ile ya utiifu na unyenyekevu wa mtoto mdogo [Isa. 66:2b; Mt. 11:29]. Ugumu unaopatikana katika Maandiko hauwezi kuondolewa kamwe kwa kutumia njia zile zile zinazotumika katika kujitahidi sana kuyatatua matatizo ya kifalsafa. Tusingeingia katika kujifunza Biblia tukiwa na hali ya kujitegemea wenyewe kama ile waliyo nayo wengi wanaoingia katika uwanja wa sayansi, lakini tungeingia kwa *maombi yanayomtegemea Mungu na shauku ya kweli ya kujifunza mapenzi yake*. Ni lazima tuje na roho ya unyenyekevu, iliyo tayari kufundishwa ili kuweza kupata maarifa kutoka kwa *MIMI NIKO* mkuu. Vinginevyo, malaika waovu watayapofusha mawazo yetu na kuifanya mioyo yetu kuwa migumu kiasi cha kutoweza kuguswa na ile kweli [Mt. 13:19].

Sehemu nyingi za Maandiko ambazo wasomi wanazitangaza kuwa ni mafumbo, wanazipita tu wakisema hazina maana, zimejaa faraja na mafundisho kwa yule aliyejifunza katika ile shule ya Kristo [Mt. 11:29; Lk. 10:39,42]. Sababu moja inayowafanya *wanatheolojia* wengi kutokuwa na ufahamu ulio wazi zaidi wa Neno la Mungu ni kwamba, *wanafumba macho yao wasiziangalie zile kweli ambazo hatawaki kuziweka katika maisha yao* [Eze. 22:26]. Ufahamu wa kweli wa Biblia hautegemei sana juu ya nguvu ya akili inayotumika katika kufanya utafiti huo kama kuwa na *unyofu wa kusudi*, pamoja na *tamaa itokayo moyoni ya kuitafuta haki*.

“Atawafundisha Yote”

Kamwe Biblia isisomwe bila maombi. Roho Mtakatifu peke yake anaweza kutufanya sisi tupate kuuona umuhimu wa mambo yale yaliyo rahisi kueleweka, au kutuzuia tusizipotoe kweli zile zilizo ngumu kufahamika [Yn. 16:13]. Ni kazi ya malaika wale wa mbinguni kuutayarisha moyo wetu kwa njia ambayo unaweza kulifahamu Neno la Mungu hata tuweze kuvutwa sana na uzuri wake, kuonywa kwa maonyo yake, au kutiwa nguvu na kuimarishwa kwa ahadi zake. Tungeifanya dua ile ya Mtunga Zaburi kuwa yetu: “Unifumbue macho yangu niyatazame maajabu yatokayo katika Sheria yako [Amri Kumi].” Zaburi 119:18. Mara kwa mara majaribu yanaonekana kuwa hayawezi kupingwa kwa sababu, kwa njia ya kupuuzia maombi pamoja na kujifunza Biblia, yule anayejaribiwa hawezi kuzikumbuka kwa urahisi ahadi za Mungu na kupambana na Shetani kwa kutumia silaha hizo za Maandiko. Lakini malaika wamewazunguka pande zote wale wanaopenda kufundishwa mambo ya Mungu; na wakati ule watakapokuwa na shida kubwa wataweza kuzikumbuka kweli zile zile zinazohitajika. Hivyo yule “adui atakapokuja kama mkondo wa mto ufurikao, Roho wa BWANA atainua bendera juu na kumpinga.” Isaya 59:19, KJV.

Yesu aliwaahidi wanafunzi wake, alisema: “Lakini huyo Msaidizi, huyo Roho Mtakatifu, ambaye Baba atampeleka kwa jina langu, atawafundisha yote, na kuwakumbusha yote niliyowaambia.” Yohana 14:26. Lakini mafundisho hayo ya Kristo ni lazima yawe yamewekwa akiba moyoni kabla yake ili Roho wa Mungu aweze kuyaleta katika kumbukumbu zetu wakati ule wa hatari. “Moyoni mwangu nimeliweka neno lako, nisije nikakutenda dhambi.” Zaburi 119:11.

Wale wote wanaoyathamini mambo yale ya milele wangekaa macho kujilinda dhidi ya kuingiliwa na nadharia ile inayoyatilia mashaka mambo ya Mungu wasiyoweza kuyathibitisha. Nguzo zenyewe hasa za ile kweli zitashambuliwa vibaya. Ni vigumu kabisa kuyaweka mbali mafundisho yale ya udanganyifu na upotofu, yatokanayo na ukafiri wa kisasa, mahali yasiyoweza kufikiwa na kejeli na hoja potofu. Shetani anayabadilishabadilisha majaribu yake

kulingana na tabaka zote za watu. Anawashambulia vibaya wale wasiojua kusoma na kuandika kwa kuwatania au kuwakenulia meno [kuwacheka kwa dharau], ambapo anapambana na wasomi kwa kuwaletea vipingamizi vya kisayansi na hoja za kifalsafa, mambo yote hayo kwa njia ile ile yamekadiriwa kuamsha mashaka au dharau dhidi ya Maandiko hayo. Hata vijana walio na uzoefu mdogo sana wanathubutu kuonyesha mashaka waliyo nayo juu ya kanuni zile za msingi za Ukristo. Na ukafiri huo wa vijana, japo hauna kina kama ulivyo, una athari zake. Kwa njia hiyo wengi wanashawishiwa kuifanyia dhahaka imani ya baba zao na kumtendea jeuri Roho wa neema. Waebrania 10:29. Maisha ya watu wengi yaliyotoa matumaini kuwa yatamletea Mungu heshima na kuwa mbaraka kwa ulimwengu huu uliopotezwa kutokana na pumzi inayonuka vibaya ya ukafiri huo. Wale wote wanaoyategemea maamuzi yaliyotolewa kwa majivuno kutokana na sababu za kibinadamu, nao wanafikiri kwamba wanaweza kuzifafanua siri za Mungu [Kum. 29:29] na kuifikia ile kweli bila kupata msaada wa Mungu wanajinasa wenyewe katika mtego wa Shetani.

Tunaishi katika kipindi cha kutisha sana cha historia ya ulimwengu huu. Mwisho wa utitiri mkubwa wa watu karibu sana utaamuliwa. Usitawi wetu wa baadaye na pia wokovu wa watu wengine hutegemea njia tunayoifuata sasa. Tunahitaji kuongozwa na yule Roho wa kweli. Kila mfuasi wa Kristo angejiuliza kwa dhiti: “Bwana, wataka mimi nifanye nini?” Tunahitaji kujinyenyekeza wenyewe mbele zake Bwana kwa kufunga na maombi, na kulitafakari sana neno lake, hasa yale matukio ya hukumu. Hivi sasa tungekuwa tukitafuta kuwa na uzoefu wa maisha wenye kina na ulio hai katika mambo ya Mungu. Hatuna muda wa kupoteza. Matukio ya maana sana yanatokea kutuzunguka pande zote; sisi tuko katika uwanja wa Shetani unaopendeza sana. Msilale, Enyi walinzi wa Mungu; adui anawanyemelea karibu, yu tayari kwa dakika yo yote kuwarukia na kuwafanya mateka wake, endapo ninyi mtakuwa wazembe na kusinzia.

Wengi wamedanganyika kuhusu hali yao halisi ilivyo mbele za Mungu. Wanajipongeza wenyewe kwa matendo mabaya ambayo wao hawayafanyi, na kusahau kuorodhesha matendo mema na tabia nzuri, mambo ambayo Mungu anataka wawe nayo, lakini ambayo wao wameacha kuyafanya. Haitoshi kwamba wao ni miti katika shamba la Mungu. Wanapaswa kutimiza matarajio yake kwa kuzaa matunda. Anawashikilia kuwa wanawajibika kwa kushindwa kwao kutimiza mema yote ambayo wangekuwa wamefanya kwa njia ya neema yake ambayo ingewatia nguvu. Katika vitabu vile vya mbinguni wameandikwa kama watu wanaoleta usumbufu mwingi duniani. Lakini kesi ya kundi hilo la watu si ya kukata tamaa kabisa. Kwa wale walioidharau rehema ya Mungu na kuitukana neema yake, moyo ule wa upendo unaovumilia kwa muda mrefu bado unawasihi. “Hivyo husema, Amka, wewe usenziaye, ufufuke katika wafu, na Kristo atakuangaza. Basi angalieni sana jinsi mnavyoenenda,... mkiukomboa wakati kwa maana zamani hizi ni za uovu.” Waefeso 5:14-16.

Wakati ule wa kujaribiwa utakapokuja, wale waliolifanya Neno la Mungu kuwa kanuni yao ya maisha wataonekana [Ufu. 3:10]. Wakati wa kiangazi hakuna tofauti kubwa inayoonekana kati ya miti ile isiyokauka majani yake mwaka mzima na miti ile mingine; lakini wakati wa majira ya baridi kali upepo mkali wa ghafula unapopiga, miti ile isiyokauka majani yake inabaki bila kubadilika, wakati miti ile mingine inapoteza majani yote. Hivyo ndivyo wale walio na mioyo ya unafiki wanaojidai kuwa ni Wakristo wasivyoweza kutofautishwa sasa na Wakristo wale wa kweli, lakini wakati umewadia ambapo tofauti hiyo itaonekana wazi. Hebu upinzani na utokee, hebu ushupavu wa dini usiotumia akili na hali ile ya kutovumilia imani ya wengine vitawale tena, hebu mateso na yaamshwe, ndipo wale walio uvuguvugu na wanafiki watakapoyumba vibaya sana na kuiachilia mbali imani yao; lakini Mkristo wa kweli atasimama kidete kama mwamba, imani yake itakuwa na nguvu sana, na tumaini lake litang’aa sana, kuliko katika siku zile za usitawi wake.

Asema hivi Mtunga Zaburi: “Shuhuda zako ndizo nizifikirizo.” “Kwa mausia yako najipatia ufahamu, ndiyo maana naichukia kila njia ya uongo.” Zaburi 119:99,104.

“Heri mtu yule aonaye hekima.” “Atakuwa kama mti uliopandwa kando ya maji, uenezao mizizi yake karibu na mto; hautaona hofu wakati wa hari ujapo, bali jani lake litakuwa bichi;

wala hautahangaika mwaka wa uchache wa mvua, wala hautaacha kuzaa matunda.” Mithali 3:13; Yeremia 17:8.

SURA YA 38

Ujumbe wa Mungu Wa Mwisho

“Naliona malaika mwingine, akishuka kutoka mbinguni, mwenye mamlaka kuu [uwezo mkuu, KJV]; na nchi ikaangazwa kwa utukufu wake. Akalia kwa sauti kuu, akisema, Umeanguka, umeanguka Babeli ule mkuu; umekuwa maskani ya mashetani, na ngome ya kila roho [pepo] mchafu, na ngome ya kila ndege mchafu mwenye kuchukiza.” “Kisha nikasikia sauti nyingine kutoka mbinguni, ikisema, *Tokeni kwake, enyi watu wangu*, msishiriki dhambi zake, wala msipokee mapigo yake.” Ufunuo 18:1,2,4.

Maandiko hayo huonyesha wakati ule wa mbele litakaporudiwa tangazo la kuanguka kwa Babeli kama lilivyotolewa na malaika yule wa pili wa Ufunuo 14 (fungu la 8), likiwa na nyongeza ya maovu ambayo yamekuwa yakiingia katika mashirika mbalimbali ya dini yanayoiunda hiyo Babeli, tangu ujumbe huo ulipotolewa kwa mara ya kwanza katika kiangazi

cha mwaka wa 1844. Hali ya kuogofya sana katika ulimwengu wa kidini inaelezewa hapo. Kila mara kweli inapokataliwa, akili za watu wanaohusika huzidi kutiwa giza, na mioyo yao huzidi kuwa sugu mpaka wanakuwa wamejizungushia boma la kuwalinda katika ushupavu wao huo wa kikafiri. Kwa ufidhuli wao dhidi ya maonyo aliyotoa Mungu, wataendelea kuikanyaga chini ya miguu yao mojawapo ya Amri zile Kumi, mpaka wataanza kuwatesa wale wanaoishika amri hiyo kama takatifu. Kristo anakuwa si kitu kwao kwa dharau waliyo nayo juu ya Neno lake na juu ya watu wake. Mafundisho ya mizimu yanapopokelewa na makanisa hayo [ya Babeli], kizuizi kilichowekwa juu ya moyo wa asili [ambao haujaongoka] huondolewa, na kule kukiri dini kwao kutakuwa kama vazi la kusitiri maovu mabaya mno. Imani katika ishara za mapepo [miujiza] huzifungulia mlango roho zile zidanganyazo [mapepo] na mafundisho ya mashetani [1 Tim. 4:1], na kwa njia hiyo mvuto wa malaika hao wabaya [mapepo] utasikika katika makanisa hayo [ya Babeli].

Kwa habari za Babeli, kwa wakati ule ulioonyeshwa katika unabii huo, inatangazwa hivi: “Kwa maana dhambi zake zimefika hata mbinguni, na Mungu amekumbuka maovu yake.” Ufunuo 18:5. Amekijaza kikombe cha maovu yake, na maangamizi yako karibu kuanguka juu yake. Lakini *Mungu bado anao watu wake katika Babeli*; na kabla ya kupatilizwa kwa hukumu zake, waaminifu hao [waliomo Babeli] hawana budi kuitwa ili *watoke*, wasishiriki dhambi zake, wala wa “sipokee mapigo yake.” Kwa sababu hiyo lipo tapo [kundi] linalofananishwa na malaika huyo ashukaye kutoka mbinguni, akiangaza nchi na kulia kwa sauti kuu, akitangaza dhambi za Babeli. Kuunganisha na ujumbe wake huo wito huu unasikika: “*Tokeni kwake, enyi watu wangu.*” Matangazo hayo, yakiunganishwa na Ujumbe wa Malaika wa Tatu, hutoa *onyo la mwisho* kwa wakazi [wote] wa dunia hii [Ufu. 14:9-12].

Matokeo ni ya kutisha ambayo ulimwengu huu utakabiliwa nayo. Mamlaka [serikali] za dunia, zikiungana pamoja ili kuzipiga vita Amri [Kumi] za Mungu, zitatoa amri isemayo kwamba “*wote*, wadogo kwa wakubwa, na matajiri kwa maskini, na walio huru kwa watumwa,” (Ufunuo 13:16), watafuata desturi za kanisa kwa lazima kwa kuishika sabato ya uongo [Jumapili]. Wale wote wanaokataa, watapata adhabu kwa mujibu wa sheria za nchi, na hatimaye itatangazwa kwamba hao wanastahili kifo [kuuawa]. Kwa upande mwingine, Sheria ya Mungu [Amri Kumi] inayowaamuru [watu wote] kuitakasa siku ile aliyoiweka Muumbaji [Sabato au Jumamosi], inadai utii na kutishia ghadhabu [mapigo saba – Ufu. 15:1; 16:1-21] dhidi ya wale wote wanaozivunja amri zake [kumi – Yak. 2:10-12].

Jambo hilo litakapowekwa wazi mbele yake [kila mtu], basi, hapo ndipo mtu ye yote atakayeikanyaga Sheria ya Mungu [Amri Kumi] chini ya miguu yake ili kuitii amri ile iliyotungwa na wanadamu katika Bunge atapokea *Alama (Chapa) ya Mnyama*; yaani, atapokea alama ya utii wake kwa mamlaka ile anayochagua kuitii badala ya kumtii Mungu. *Onyo* kutoka mbinguni ni hili: “Mtu awaye yote akimsujudu [akimtii] huyo Mnyama [Mfalme Papa – Dan. 7:17] na Sanamu yake [Uprotestanti Uliokasi], na kuipokea chapa (alama) katika kipaji cha uso wake, yeye naye atakunywa katika mvinyo ya ghadhabu ya Mungu [mapigo yale saba – Ufu. 16] iliyotengenezwa, pasipo kuchanganywa na maji [kali sana], katika kikombe cha hasira yake.” Ufunuo 14:9,10.

Lakini hakuna hata mmoja atakayeteswa kwa ghadhabu hiyo ya Mungu [mapigo saba] mpaka hapo kweli hiyo itakapokuwa imemfikia moyoni mwake na katika dhamiri yake, na *kukataliwa*. Wako wengi ambao hawajapata nafasi kabisa ya kuzisikia kweli hizo za pekee zinazohubiriwa kwa wakati huu. Uwajibikaji wao kwa ile amri ya nne [Kut. 20:8-11] haujapata kamwe kuwekwa mbele yao katika nuru yake halisi [inayoeleweka]. Yule anayesoma kila moyo na kulipima kila kusudi la moyoni [Mungu] hatamwacha adanganyike mtu ye yote anayetamani kuijua kweli yake, kwa habari ya mambo yale yanayohusika katika pambano hilo. Amri hiyo [ya Jumapili] haitalazimishwa juu ya watu wakiwa vipofu. Kila mmoja hana budi kupata nuru ya kutosha ili apate kufanya uamuzi wake kwa akili.

Jaribio Kuu la Utii Wetu

Sabato [Jumamosi] ndiyo hasa itakuwa jaribio kuu la [kupima] utii wetu [kwa Mungu], maana hiyo ndiyo kweli moja inayobishaniwa sana. Jaribio hilo la mwisho litakapokuja juu ya wanadamu [wote – Ufu. 3:10], ndipo mstari wa kuwabagua watu utakapochorwa kati ya wale watumikia Mungu na wale wasiomtumikia [Mal. 3:16-18]. Wakati ambapo ule utunzaji wa sabato ya uongo [Jumapili] kwa kuitii sheria ya serikali, kinyume na amri ile ya nne [ya Mungu - Kut. 20:8-11], kitakuwa ni kiapo cha utii kwa mamlaka ile inayompinga Mungu [Upapa], utunzaji wa Sabato ya kweli [Jumamosi], kwa kuitii Sheria ya Mungu [Amri Kumi – Kut. 20:3-17] utakuwa ni ushahidi unaoonyesha utii kwa Muumbaji. Wakati kundi moja, kwa kuipokea alama ile ya utii kwa mamlaka [serikali] za dunia, linapokea *Alama (Chapa) ya Mnyama* [Alama ya Mfalme Papa – Ufu. 13:16,17], kundi lile jingine, kwa kuichagua ishara ile ya utii kwa mamlaka ya Mungu, watapokea *Muhuri wa Mungu* [Alama ya Mungu – Ufu. 7:1-4; Eze. 9:4-11].

Mpaka sasa wale waliozihubiri kweli zile za Ujumbe wa Malaika wa Tatu [Ufu. 14:9-12] mara nyingi wamefikiriwa kuwa ni *wavumishaji wa mambo ya kutisha*. Utabiri wao usemao kwamba *ukandamizaji wa dini* [kutovumilia itikadi za kidini za wengine] utajizatiti tena katika nchi ya Marekani, na ya kwamba *kanisa na serikali vitaungana pamoja kwa madhumuni ya kuwatesa wale wanaozishika Amri [Kumi] za Mungu*, umetangazwa kuwa hauna msingi, tena ni upuuzi mtupu. Imetangazwa kwa ujasiri kwamba nchi hii [ya Marekani] haiwezi kamwe kufanya tofauti na vile ilivyofanya zamani - yaani, [itaendelea kuwa] *mlinzi wa uhuru wa dini*. Lakini hoja hiyo ya kulazimisha utunzaji wa Jumapili inapozidi kusesitizwa mahali pengi, tukio lile lililoonewa mashaka kwa muda mrefu mno na kutosadikiwa sasa linaonekana kuwa *linaharakisha sana kuja*, na Ujumbe ule wa [Malaika wa] Tatu utaleta matokeo makubwa ambayo, kabla ya wakati huo kufika, usingekuwa nayo.

Kwa kila kizazi Mungu amewatuma watumishi wake kuikemea dhambi, katika ulimwengu na ndani ya kanisa. Lakini watu wanapenda kuambiwa mambo laini, na ile kweli safi, isiyoficha makosa, kwao haikubaliki [Isa. 30:8-14; 2 Tim. 4:1-4]. Wanamatengenezo ya Kanisa wengi, walipoanza kazi yao, walidhamiria kutumia busara nyingi katika kuzishambulia dhambi za kanisa na taifa. Walitumaini kwamba, kwa njia ya kielelezo chao cha maisha safi ya Kikristo, wangeweza kuwaongoza watu kurudi katika mafundisho yale ya Biblia. *Lakini Roho wa Mungu aliwajia juu yao* kama alivyomjia Eliya, alipomsukuma kuzikemea dhambi za mfalme yule mwovu na watu wale waasi; *hawakuweza kujizuia wasihubiri maneno yale ya Biblia* - yaani, mafundisho yale waliyokuwa wanasita kuyatoa. Walisukumwa kuitangaza ile kweli kwa bidii licha ya hatari iliyokuwa inawatishia watu. Maneno yale aliyowapa Bwana ndiyo waliyonena, *bila kujali matokeo yake*, na watu nao wakalazimika kulisikia onyo lile.

Ujumbe Kutangazwa kwa Nguvu

Hivyo ndivyo Ujumbe wa Malaika wa Tatu utakavyotangazwa. Wakati utakapofika kwa ujumbe huo kuhubiriwa kwa nguvu nyingi mno, *Bwana atafanya kazi yake kwa njia ya vyombo vyake* [wajumbe wake] *vinyenyekevu*, akiyaongoza mawazo ya wale wanaojitoa wakf kufanya kazi yake. Watendakazi hao watafanywa waweze kufaa [watapata sifa zao] kwa msukumo wa Roho wake kuliko kwa mafunzo yale yanayotolewa katika taasisi za maandiko. Watu wale wenye imani na maombi, watabidishwa kusonga mbele kwa juhudi takatifu, wakitangaza maneno anayowapa Mungu. *Dhambi za Babeli zitawekwa peupe*. Matokeo ya kutisha ya kulazimisha kisheria maadhimisho yaliyowekwa na kanisa kwa kutumia mamlaka ya serikali za kiraia, kujipenyeza [ndani ya kanisa] kwa Imani ya Mizimu, maendeleo ya chinichini, lakini ya haraka ya mamlaka ile ya kipapa - mambo hayo yote *yatafichuliwa*. Kwa maonyo hayo ya kutisha watu wataamshwa. Maelfu kwa maelfu, watasikiliza ambao hawajapata kamwe kuyasikia maneno kama hayo. Kwa mshangao wanasikia ushuhuda unaosema kwamba *Babeli ni kanisa*, limeanguka kwa sababu ya mafundisho yake potofu na dhambi zake [uvunjaji wake wa Amri Kumi – 1 Yn. 3:4, AJKK; Yak. 2:10-12], kwa sababu *limeikana ile kweli iliyotumwa kwake kutoka mbinguni*. Watu watakapokuwa wanawaendea waalimu wao wa zamani

[wachungaji wao] wakiwa na shauku kubwa ya kuwauliza maswali, wakisema, Je! hivi mambo hayo ndivyo yalivyo? Wachungaji wao watawaambia hadithi za uongo, yaani, watawahubiria mambo laini laini tu ili kuituliza hofu yao na kuzinyamazisha dhamiri zao zilizoamshwa. Lakini kwa kuwa wengi wao watakataa kuridhika na mamlaka ya wanadamu tu na kudai wapewe neno dhahiri lisemalo, “*Hivi ndivyo asemavyo Bwana,*” hapo ndipo wachungaji wale wanaopendwa sana na watu wengi, kama Mafarisayo wale wa zamani, *watajawa na hasira kali* wakati mamlaka yao itakapotiliwa mashaka, wataukana katakata ujumbe huo na kusema kwamba unatoka kwa Shetani, kisha *watawachochea watu wengi wanaoipenda dhambi ili wawalaani* [wawatukane] *na kuwatesa* wale wanaoutangaza ujumbe huo.

Pambano Laenea

Pambano hilo litakapoenea katika sehemu mpya na mawazo ya watu yatakapokumbushwa kuhusu Sheria ya Mungu [Amri Kumi] iliyokanyagwa chini, ndipo Shetani atakapochachamaa. Uweza ule unaoandamana na ujumbe huo utawafanya wale wanaoupinga kuwa kama wenda wazimu tu. Wachungaji watatumia juhudi ambayo karibu inapita kabisa uwezo wao wa kibinadamu ili *kuifungia mbali nuru hiyo isije ikawaangazia makundi yao* [waumini wao]. Kwa kutumia kila njia iliyo katika uwezo wao watajitahidi *kuzuia kabisa mjadala wo wote juu ya maswali hayo muhimu* [nyeti]. *Kanisa litaomba msaada wa mkono wenye nguvu wa serikali* [rungu la dola], na katika kazi hiyo wafuasi wa papa na Waprotestanti wataungana [na kuwa kitu kimoja]. Tapo [kundi] hilo linalotaka Jumapili itungiwe sheria Bungeni linapozidi kuwa na ujasiri mwingi na kudhamiria kufanya hivyo, ndipo sheria itawekwa dhidi ya hao wazishikao amri [kumi za Mungu]. *Watatishiwa kutozwa faini na kufungwa gerezani*, na baadhi yao *watapewa nyadhifa* [vyeo vyenye madaraka], na *thawabu* nyinginezo pamoja na *marupurupu*, kama vivutio ili waikane imani yao. Lakini jibu lao thabiti litakuwa ni hili: “*Tuonyesheni kosa letu kutoka katika Neno la Mungu*” - yaani, watatoa sababu ile ile iliyotolewa na Martini Lutheri chini ya mazingira yayo hayo. Wale watakaoshtakiwa mahakamani wataitetea kweli kwa nguvu, na *baadhi ya wale watakaowasikiliza wataongozwa kuchukua msimamo wao kwa kuzishika Amri zote* [Kumi] *za Mungu*. Kwa njia hiyo nuru itawekwa mbele ya maelfu ambao, vinginevyo, wasingejua cho chote juu ya kweli hizo.

Utii unaotoka moyoni kwa Neno la Mungu utahesabiwa kama ni uasi. Akiwa amepofushwa macho na Shetani, mzazi atatumia ukatili na ukali wake kwa mtoto wake aaminiye; bwana au bibi [kazini au nyumbani] atamkandamiza mtumishi wake anayezishika amri [kumi za Mungu]. Upendo utageuka na kuwa mafarakano; watoto watanyang’anywa urithi wao na kufukuzwa mbali na nyumbani kwao. Maneno yale ya Paulo yatatekelezwa *neni kwa neno*: “Naam, na wote wapendao kuishi maisha ya utauwa katika Kristo Yesu *wataudhiwa* [watateswa – KJV].” 2 Timotheo 3:12. Wanaoitetea ile kweli wanapokataa kuiheshimu ile *sabato-ya-Jumapili*, baadhi yao watatupwa gerezani, wengine watapelekwa uhamishoni, wengine watatendewa kama watumwa. Kwa hekima ya kibinadamu mambo hayo yote *kwa sasa yanaonekana* kama hayawezekani; lakini Roho wa Mungu anayezuia atakapoondolewa kwa wanadamu [wale walio waovu sugu], watakuwa chini ya uongozi wa Shetani, *anayezichukia mno amri* [kumi] *za Mungu* [Ufu. 12:17], hapo ndipo mambo ya ajabu yatakapotokea. Moyo unaweza kuwa mkatili sana hofu ya Mungu na upendo wake vinapoondolewa kutoka humo.

Dhoruba ile inapokaribia *kundi kubwa la wale waliopata kuikiri imani hiyo ya Ujumbe wa Malaika wa Tatu* [Wasabato wa jina tu], *ila hawakutakaswa kwa kuitii ile kweli* [2The 2:10-12], *wanaziacha nafasi zao na kujiunga na jeshi la upinzani* [Jeshi la Mpinga Kristo – Ufu. 19:19]. Kule kuungana kwao na ulimwengu huu na kushiriki roho yake, kumewafanya wayaangalie mambo yake karibu kwa nuru ile ile; na jaribio lile [la Sabato] linapokuja, wao wamejiandaa tayari kuchagua upande ule ulio rahisi, yaani, ule unaopendwa na watu wengi. Watu hao wenye vipaji vya pekee na hotuba [mahubiri] zenye kupendeza, ambao hapo kwanza walipata kuifurahia kweli hiyo, wanautumia uwezo wao huo kuwadanganya na kuwapotosha watu. Wanakuwa *maadui wakali* [wachungu] *sana wa ndugu zao* [waumini wenzao] wa zamani.

Wasabato wanapoletwa mbele za mahakama kuitetea imani yao, waasi hao ni vibaraka wa Shetani wanaofanikiwa sana kuwaeleza vibaya na kuwashtaki [ndugu zao wa zamani katika imani], na kwa kutoa taarifa zao za uongo na kuwasingizia wanawachochea watawala dhidi yao.

Katika kipindi hicho cha mateso, imani ya watumishi wa Bwana itapimwa. Wamekwisha kulitoa onyo hilo kwa uaminifu, wakimtazama Mungu na Neno lake peke yake. Roho Mtakatifu, akiwa ameigusa mioyo yao, amewabidisha kunena. Wakiwa wamechochewa na ari ile takatifu, na mvuto ule wa mbinguni ukiwa na nguvu juu yao, walianza kutekeleza majukumu yao bila kufikiria kwa ubaridi matokeo ya kunena na watu Neno lile alilowapa Bwana. Hawajayaangalia mambo yao ya maisha yanayowaletea faida, wala kujaribu kulinda sifa ya maisha yao. Hata hivyo, dhoruba ya upinzani na shutuma inapowaangukia, wengine, wakiwa wamelemewa na hofu kuu na mshangao, watatamka ghafula kwa mshangao, wakisema: “Laiti kama tungekuwa tumejua mapema matokeo ya maneno yetu, tungekuwa tumenyamaza kimya.” Wamezingirwa na dhiki. Shetani anawashambulia kwa majaribu yake makali. Kazi ile waliyopewa kuifanya inaonekana kuwa inazidi sana uwezo wao kuikamilisha. Wanatiishiwa na maangamizi. Shauku ile iliyowachochea inatoweka; hata hivyo, *hawawezi kurudi nyuma*. Wanapojisikia ya kuwa hawana uwezo kabisa, hapo ndipo wanapomkimbilia yule Mwenye Uweza ili kutiwa nguvu. Wanakumbuka kwamba maneno yale waliyonena hayakuwa yao, bali ni yake yeye aliyewaamuru kulitoa onyo lile. Mungu aliiweka kweli yake mioyoni mwao, nao hawakuweza kujizuia wasiitangaze.

Maonjo yayo hayo yamewapata watu wa Mungu katika vizazi vile vilivyopita. Wiklifu, Hasi, Lutheri, Tindeli, Baksta, na Weslii, walisisitiza kwamba *mafundisho yote ya dini sharti yapimwe kwa Biblia*, tena walitangaza kwamba wao wangekiachilia mbali kila kitu ilichokikataza [Biblia]. Mateso yaliyoendelea kwa ukali usio na huruma yalielekezwa dhidi ya watu hao; hata hivyo, wao hawakuacha kuitangaza kweli hiyo. Vipindi mbalimbali katika historia ya kanisa vimekuwa na ukuzaji wa kweli fulani ya pekee, inayokidhi mahitaji ya watu wa Mungu kwa kipindi kile. Kila kweli moja moja imepitia katika njia iliyojaa chuki na upinzani; wale waliobarikiwa na nuru yake walijaribiwa na kupimwa. Mungu anawapa watu wake kweli fulani ya pekee katika wakati ule wa hatari. *Nani atathubutu asiitangaze?* Anawaamuru watumishi wake kutoa mwaliko wake wa mwisho wa rehema kwa ulimwengu mzima. *Hawawezi kukaa kimya*, isipokuwa kwa hasara ya nafsi zao. *Mabalazi* [wajumbe] *wa Kristo hawashughuliki kabisa na matokeo*. Ni lazima waitekeleze kazi yao waliyopewa na kuacha matokeo mikononi mwa Mungu.

Upinzani Wafikia Vilele Vipya

Upinzani unapofikia kilele cha ukali zaidi, watumishi wa Mungu wanafadhaika tena; kwa maana kwao inaonekana ya kwamba wamejiletea hatari hiyo kubwa wenyewe. Lakini dhamiri zao pamoja na Neno la Mungu linawahakikishia kwamba njia ile wanayoifuata ni sahihi; na japokuwa maonjo yao yanaendelea, wanatiwa moyo kuweza kuyavumilia. Pambano linazidi kusonga karibu sana nao na kuwa kali zaidi, lakini imani yao na ujasiri wao huongezeka, licha ya hatari ile inayowakabili. Ushuhuda wao ni huu: “Hatuthubutu kulichezea Neno la Mungu kwa kutumia uongo, kuigawa Sheria yake [Amri Kumi] Takatifu; kuita sehemu moja kuwa ni ya muhimu na ile nyingine kuwa haina umuhimu wo wote, na kupendwa na ulimwengu huu. Mungu tunayemtumikia anaweza kutuokoa. Kristo amezishinda mamlaka zote za dunia [Mt. 28:18; Yn. 16:33]; basi, je! sisi tuogope ulimwengu huu uliokwisha kushindwa tayari?”

Mateso katika aina zake mbalimbali hutokana na kanuni ile itakayoendelea kuwako kadiri Shetani atakavyoendelea kuwako na Ukristo kuwa na nguvu nyingi. Hakuna mtu ye yote awezaye kumtumikia Mungu bila kuyafanya majeshi yale ya giza yanayompinga kupigana naye. Malaika wabaya watamshambulia vibaya, wakiwa wameingiwa na hofu kuu kwamba mvuto wake unapora nyara zao toka mikononi mwao. Watu wabaya, ambao wanakemewa na kielelezo chake cha maisha, wataungana na hao [mapepo] ili kujaribu kumtenga mbali na Mungu wake

kwa kumletea majaribu yanayovutia sana. Hayo yasipofaulu, ndipo nguvu hutumika ili kumlazimisha afanye kinyume na dhamiri yake.

Yesu, Mwombezi wa Mwanadamu

Lakini kadiri Yesu anavyoendelea kuwa mwombezi wa mwanadamu katika patakatifu pale pa mbinguni, ndivyo kadiri uwezo ule uzuiao wa Roho Mtakatifu unavyozidi kuigusa mioyo ya watawala pamoja na wananchi. Bado unazidhibiti kwa kiwango fulani sheria za nchi [serikali]. Kama sheria hizo zisingekuwa, basi, hali ya ulimwengu huu ingekuwa mbaya sana kuliko hivi ilivyo sasa. Ingawa watawala wetu wengi ni mawakala hai wa Shetani, Mungu anao mawakala wake pia miongoni mwa wakuu hao katika taifa. Adui anawachochea watumishi wake kupendekeza hatua ambazo zingeweza kuikwamisha sana kazi ya Mungu; lakini wanasiasa weledi [wanaoelewa mambo] wamchao Mungu huongozwa na malaika watakatifu kuyapinga mapendekezo hayo kwa hoja zisizokanushika. Kwa njia hiyo watu wachache tu watazuia mkondo wenye nguvu wa uovu. *Upinzani wa yule adui wa ile kweli utazuiwa ili Ujumbe wa Malaika yule wa Tatu upate kufanya kazi yake* [Ufu. 7:1-4; 14:6-12]. Onyo la mwisho litakapokuwa limekwisha kutolewa, litayanasa mawazo ya wakuu hao ambao kwa njia yao Bwana anafanya kazi yake hivi sasa, na baadhi yao watalizingatia [onyo hilo] na kusimama pamoja na watu wa Mungu katika kipindi kile cha wakati wa taabu [Dan. 12:1].

Malaika yule anayejiunga kuutangaza Ujumbe huo wa Malaika wa Tatu ataiangaza nchi [dunia] yote kwa utukufu wake [Ufu. 18:1-4]. Kazi hiyo ambayo itaenea ulimwenguni kote, *ambayo itafanywa kwa uwezo usio wa kawaida* [Mvua ya Masika], ndiyo inayotabiriwa hapo. Tapo [Kundi] lile la Waadventista la miaka ile ya 1840-44 lilikuwa ni ishara ya uweza wa Mungu [Mvua ya Vuli] uliofanikiwa vibaya sana; Ujumbe ule wa Malaika wa Kwanza [Ufu. 14:6,7] ulipelekwa katika kila kituo cha umishonari ulimwenguni kote, na katika baadhi ya nchi palikuwa na mwamko mkubwa wa mambo ya kiroho ambao tangu siku zile za Matengenezo ya Kanisa ya karne ile ya kumi na sita haujapata kushuhudiwa katika nchi yo yote; lakini huo utapitwa kabisa na Tapo [Kundi] hilo lenye uwezo mkubwa ambalo linafanya kazi yake hivi sasa kutangaza lile onyo la mwisho la Malaika yule wa Tatu.

Kazi hiyo itafanana na ile ya Siku ya Pentekoste. Kama vile “mvua ya kwanza” [ya vuli] ilivyotolewa kwa *kumwagwa kwa Roho Mtakatifu kwa wingi wakati wa kuanza kuhubiriwa Injili*, ili kuifanya mbegu ile yenye thamani ipate kuchipua, ndivyo “mvua ya masika” itakavyotolewa wakati wa kufungwa kwa kazi hiyo [ya Injili] ili kuyakomaza mavuno. “Ndipo tutajua, tukiendelea kumjua BWANA; kutokea kwake ni yakini kama asubuhi: naye atatujilia kama mvua, *mvua ya masika* na *ya vuli* [ya kwanza] iinyweshayo nchi.” Hosea 6:3, KJV. “Furahini, basi, enyi wana wa Sayuni, mkamfurahie BWANA, Mungu wenu; kwa kuwa yeye huwapa ninyi *mvua ya masika*, kwa kipimo cha haki, naye huwanyeshea mvua, *mvua ya masika*, na *mvua ya vuli*, kama kwanza.” Yoeli 2:23. “Itakuwa siku za mwisho, asema Mungu, *nitawamwagia watu wote Roho yangu.*” “Na itakuwa kila atakayeliitia jina la Bwana *ataokolewa.*” Matendo 2:17,21.

Kazi hiyo kuu ya Injili haitafungwa kwa ishara [miujiza] pungufu za uweza wa Mungu kuliko zile zilizoonekana mwanzo wake. Unabii ule uliotimizwa wakati wa kumwagwa kwa mvua ile ya kwanza [ya vuli] mwanzoni mwa kazi hiyo ya Injili, utatimizwa tena kwa *kumwagwa kwa mvua ya masika* wakati ule itakapokuwa ikifungwa [kazi hiyo ya Injili]. Hapo ndipo zipo zile “*nyakati za kuburudishwa*” [mvua ya masika] ambazo mtume Petro alizitazamia, aliposema: “Tubuni basi, mrejee, ili dhambi zenu zifutwe, zipate kuja nyakati za kuburudishwa kwa kuwako kwake Bwana; apate kumtuma Kristo Yesu.” Matendo 3:19,20.

Watumishi wa Mungu, nyuso zao zikiangazwa kwa nuru na kung’aa kwa juhudi yao iliyotolewa wakf, wataharakisha toka mahali kwenda mahali pengine kuutangaza ujumbe huo uliotoka mbinguni. Kwa maelfu ya sauti, ulimwenguni kote, onyo hilo litatolewa. *Miujiza itafanyika, wagonjwa wataponywa, na ishara na maajabu yatafuatana na wale waaminio.*

Shetani pia atafanya kazi yake [kupitia katika muungano wa dini zile tatu –Ufu. 16:13,14] kwa ishara [miujiza] za uongo, hata kufanya moto kushuka kutoka mbinguni uje mbele ya watu. Ufunuo 13:13. Hivyo ndivyo wakazi wote wa dunia hii watakavyofikishwa mahali watakapochagua upande wao watakaosimama.

Ujumbe huo utapelekwa sio sana kwa majadiliano, bali kwa mguso wa Roho wa Mungu utakaoingia ndani kabisa ya mioyo ya watu na kuwasadikisha. *Sababu zote zimekwisha kutolewa.* Mbegu imekwisha kupandwa, na sasa itachipua na kuzaa matunda. *Vitabu vile vilivyotawanywa na watendakazi wetu wamishonari vimekuwa na mvuto wenye nguvu, lakini wengi ambao mioyo yao ilikuwa imeguswa wamezuiwa wasiweze kuuelewa kikamilifu ukweli huo au kutoa utii wao.* Hivi sasa miale ya nuru inapenya kila mahali, kweli inaonekana katika uwazi wake, na watoto wa Mungu walio wanyofu wa moyo *wanazikata kamba zilizowafunga na kuwazuia.* Uhusiano wa kifamilia, uhusiano kikanisa, hauna uwezo kabisa kuwazuia sasa. Kweli ni ya thamani sana kwao kuliko mambo mengine yote. Licha ya mamlaka zote zilizojikusanya pamoja dhidi ya ile kweli, *idadi yao kubwa wanachagua kusimama upande wa Bwana.*

SURA YA 39

Wakati Wa Taabu

“Wakati huo Mikaeli [Kristo] atasimama, jemadari mkuu, asimamaye upande wa wana wa watu wako; na kutakuwa na *wakati wa taabu*, mfano wake haukuwapo tangu lilipoanza kuwapo taifa hata wakati uo huo; na wakati huo *watu wako wataokolewa; kila mmoja atakayeonekana ameandikwa katika kitabu kile*” [cha uzima]. Danieli 12:1.

Utakapofungwa Ujumbe wa Malaika yule wa Tatu, *rehema haitawatetea tena wakazi hao wenye dhambi wa dunia hii* [Mlango wa Rehema utakuwa umefungwa kwao]. Watu wa Mungu wamekwisha kumaliza kazi yao. Wamekwisha kupokea “mvua ya masika,” yaani, kule “kuburudishwa kwa kuwako kwake Bwana,” nao wako tayari kukabiliana na ile saa ya kujaribiwa iliyo mbele yao [Ufu. 3:10]. Malaika kule mbinguni wanaharakisha kwenda huku na huku. *Malaika yule anayerudi toka duniani anatangaza kwamba kazi yake imekwisha* [Eze. 9:4-11; Ufu. 7:1-4]; jaribio la mwisho limeletwa juu ya ulimwengu mzima, na *wale wote waliojionyesha wenyewe kuwa ni watiifu kwa amri [kumi] za Mungu wamekwisha kutiwa ule “Muhuri wa Mungu aliye hai.”* Hapo ndipo *Yesu anapokoma kuwaombea watu katika patakatifu pale pa mbinguni*. Anainua juu mikono yake na kwa sauti kuu anasema, “*Imekwisha;*” na majeshi yote ya malaika wanazivua taji zao anapotoa tangazo hilo la kuogofya mno, akisema: “Mwenye kudhulumu na azidi kudhulumu; na mwenye uchafu na azidi kuwa mchafu; na mwenye haki na azidi kufanya haki; na mtakatifu na azidi kutakaswa.” Ufunuo 22:11. Kesi ya kila mtu imekwisha kukatwa, ama kwa uzima, ama kwa mauti. Kristo amekwisha kufanya upatanisho wake kwa ajili ya watu wake na kuzifuta dhambi zao [Mdo. 3:19]. Idadi ya raia zake imekamilika; “Na ufalme, na mamlaka, na ukuu wa ufalme chini ya mbingu zote” [Dan. 7:27], uko karibu sana kukabidhiwa kwa warithi hao wa wokovu, na Yesu anapaswa kutawala kama Mfalme wa wafalme na Bwana wa mabwana [Ufu. 19:11-16].

Anapoondoka patakatifu [Ufu. 15:8], giza linawafunika wakazi wa dunia hii [Isa. 60:2]. Katika kipindi kile cha kuogofya watakatifu hawana budi kuishi mbele za Mungu Mtakatifu bila kuwa na Mwombezi [atakuwa ameondoka patakatifu]. Kizuio kilichokuwa juu ya waovu kinaondolewa [Roho Mtakatifu anaondolewa] kwao, hapo ndipo Shetani anapowadhibiti kabisa wale watakaonekana mwishoni kuwa hawataki kutubu. Uvumilivu wa Mungu umekwisha. Ulimwengu huu umeikataa rehema yake, umeudharau upendo wake, na kuikanyaga Sheria yake [Amri Kumi] chini ya miguu yake. Waovu wamekwisha kuvuka mpaka wa muda wao wa kujaribiwa [kupimwa tabia zao]; Roho wa Mungu, aliyepingwa daima, hatimaye ameondolewa kabisa kwao. Wakiwa hawana kinga ya neema ya Mungu, watakuwa hawana ulinzi wote dhidi ya yule mwovu [Ibilisi]. Hapo ndipo Shetani *atakapowatumbukiza wakazi wa dunia hii katika taabu moja kuu, ya mwisho*. Malaika wa Mungu wanapoacha kuzizuia zile pepo kali za *ghadhabu ya wanadamu* [Ufu. 7:1-3], mambo yote yanayohusiana na *vita yataachiwa. Dunia nzima itapatwa na maangamizi ya kutisha sana kuliko yale yaliyokuja juu ya Yerusalemu ya zamani* [mwaka wa 70 B.K.].

Malaika mmoja aliwaangamiza wazaliwa wote wa kwanza wa Wamisri na kuijaza nchi ile na maombolezo. Daudi alipomkosea Mungu kwa kuwahesabu watu, malaika mmoja alisababisha maangamizi yale ya kutisha ambayo kwayo dhambi yake ilipatilizwa. Uwezo ule wa kuangamiza unaotumiwa na malaika wale watakatifu anapowaamuru Mungu, utatumiwa na malaika wale wabaya atakapowaruhusu. Kuna majeshi yao hivi sasa yaliyo tayari, yanangojea tu kibali cha Mungu, ili kueneza maangamizi yao kila mahali.

Wale wanaoiheshimu Sheria ya Mungu [Amri Kumi] wameshtakiwa kwamba nd waliozileta hukumu za Mungu juu ya dunia hii, nao watafikiriwa kuwa ndio wanaosababisha matetemeko ya nchi ya kuogofya mno pamoja na vita na umwagaji wa damu miongoni mwa wanadamu, mambo ambayo yanaijaza dunia hii na maafa. Uwezo ule ulioambatana na onyo lile la mwisho umewakasirisha sana wale waovu; hasira yao imewashwa dhidi ya wale wote walioupokea ujumbe huo, na Shetani bado ataendelea kuchochea roho ya chuki na ya kuwatesa watu hao kwa kiwango kikubwa zaidi.

Kuwako Kwake Mungu Kwaondolewa

Kule kuwako kwake Mungu hatimaye kulipoondolewa toka kwa taifa lile la Kiyahudi, makuhani na watu hawakujua jambo hilo. Ingawa walikuwa chini ya udhibiti wa Shetani, na kutawaliwa na hasira ya kuogofya mno na nia ya kuwadhuru wengine, bado wao walijiona wenyewe kama wateule wa Mungu. Huduma katika hekalu lile ziliendelea; dhabihu zilitolewa juu ya madhabahu zake zilizonajisiwa, na kila siku baraka ya Mungu iliombwa ili iwe juu ya watu wale wenye hatia ya kumwaga damu ya Mwana mpendwa wa Mungu, na ambao walikuwa wanafanya jitihada ya kuwaua wachungaji wake na mitume. Kwa hiyo, hukumumu ya patakatifu pale isiyoweza kubatilishwa itakapokuwa imekwisha kutamkwa, na hatima [mwisho] ya dunia hii itakapokuwa imeamuliwa milele, *wakazi wa dunia hii hawatalijua jambo hilo*. Taratibu za dini zitaendelea kufanywa na watu wale ambao hatimaye Roho wa Mungu atakuwa ameondolewa kabisa kwao; na ile juhudi ya kishetani atakayowavuvia nayo, ili kutekeleza mipango yake yenye hila ya kuwadhuru watu, itafanana na juhudi ile waliyo nayo watu kwa ajili ya kazi ya Mungu.

Kwa vile Sabato [Jumamosi] imekuwa ndiyo hoja ya pekee inayobishaniwa katil Ulimwengu wote wa Kikristo, tena *wenye mamlaka wa kidini na kiserikali wameungana kulazimisha kisheria utunzaji wa Jumapili*, basi, kule kuendelea kukataa kuyatii matakwa ya watu wengi kwa upande wa wale wachache kutawafanya wawe watu wa kuchukiwa mno na ulimwengu wote [Yn. 17:14; Mt. 10:21-23,28-33]. Itasisitizwa kwamba wale walio wachache ambao wanaipinga ile siku [ya Jumapili] iliyowekwa na kanisa na sheria ya nchi wasivumiliwe hata kidogo; kwamba ni heri wao wateswe kuliko mataifa mazima kutumbukizwa katika hali ya machafuko na maasi. Sababu iyo hiyo miaka elfu na mia nane iliyopita [mwaka 1888 kilipochapishwa kitabu hiki] ililetwa dhidi ya Kristo na wale “watawala wa watu.” “Yafaa,” akasema yule Kayafa mwerevu, “mtu mmoja afe kwa ajili ya watu, wala lisiangamie taifa zima.” Yohana 11:50. Sababu hiyo itaonekana kuwa inahitimisha mambo yote; na *hatimaye amri itatolewa dhidi ya wale wanaoitakasa Sabato ile ya amri ya nne* [Jumamosi], wakiwashutumu na kusema kwamba wanastahili adhabu kali kabisa, nao watawapa watu, baada ya muda fulani kupita, haki ya *kuwaua*. Uroma katika Ulimwengu wa Kale [Ulaya] na Uprotestanti Asi katika Ulimwengu Mpya [Marekani] utafuata njia inayofanana dhidi ya wale wanaoziheshimu amri zote [kumi] za Mungu.

Hapo ndipo watu wa Mungu watakapotumbukizwa katika mandhari zile za mateso na dhiki zilizoelzwa na nabii huyu kuwa ni *Wakati wa Taabu ya Yakobo*. “Maana BWANA asema hivi, Tumesikia sauti ya tetemeko [sauti inayotetemeka – KJV], na ya hofu, wala si ya amani.... Nyuso zote zimegeuka rangi. Ole! maana siku ile ni kuu, hata hapana inayofanana nayo; maana ni *Wakati wa Taabu yake Yakobo*; lakini *ataokolewa nayo*.” Yeremia 30:5-7.

Yakobo Alijawa na Hofu Kuu

Usiku ule wa utungu wa Yakobo, aliposhindana mweleka katika maombi yake ili apate kuokolewa toka katika mkono wa Esau (Mwanzo 32:24-30), huwakilisha uzoefu wa maisha watakaoupitia watu wa Mungu katika ule *Wakati wa Taabu* [Dan. 12:1]. Kwa sababu ya udanganyifu wake alioufanya kwa kujipatia mbaraka wa baba yake uliokusudiwa kutolewa kwa Esau, Yakobo alikimbia ili kuokoa maisha yake, akiogofya na vitisho vyake vya kumwangamiza. Baada ya kukaa uhamishoni kwa miaka mingi, aliondoka kule kwa agizo la Mungu kurudi kwenye nchi yake ya kuzaliwa pamoja na wake zake na watoto wake, kondoo na ng’ombe zake. Alipofika katika mipaka ya nchi yake, alijawa na hofu kuu kusikia habari za kuja kwa Esau, akiliongoza kundi lile la wapiganaji, bila shaka akinuia kulipiza kisasi. Kundi la Yakobo, likiwa halina silaha zo zote, wala kinga yo yote, lilionekana kana kwamba linakaribia sana kuanguka kama wahanga wasio na msaada wo wote dhidi ya ukatili na mauaji yale. Na juu ya mzigo ule mzito wa wasiwasi na hofu aliyokuwa nayo ukaongezewa uzito uliomkandamiza sana wa kujilaumu mwenyewe, kwa maana ilikuwa ni dhambi yake iliyokuwa imeleta hatari ile. Tumaini lake pekee lilikuwa ni katika rehema yake Mungu; kinga yake tu ilikuwa ni *maombi*. Lakini yeye hakuacha kufanya kitu cho chote kilichopaswa kufanywa kwa upande wake ili kufanya upatanisho kwa kosa lake alilomkosea ndugu yake na kuiepusha hatari ile iliyokuwa

inatishia. Hivyo wafuasi wake Kristo wanapoukaribia wakati ule wa taabu wangetakiwa kutumia juhudi yao yote ili kujiweka wenyewe katika nuru inayofaa mbele ya watu ili kuipoza nguvu ya chuki yao isiyo na sababu, na kuepusha hatari inayotishia uhuru wa dhamiri zao.

Peke Yake Pamoja na Mungu

Baada ya kuitanguliza familia yake mbele, ili isiweze kuiona dhiki yake, Yakobo anabaki peke yake ili *kumwomba Mungu*. Anaiungama dhambi yake na kwa shukrani anaikubali rehema ya Mungu aliyo nayo kwake, na wakati uo huo kwa unyenyekevu mwingi, anaomba agano lile lililofanywa na baba zake na ahadi alizopewa katika maono ya usiku ule pale Betheli na katika nchi yake ya uhamisho. Hatari kubwa katika maisha yake imekuja; kila kitu kiko hatarini. Katika giza lile na upweke, yeye anaendelea kuomba na kujinyenyekeza mwenyewe mbele za Mungu. Ghafula mkono unamshika bega lake. Yeye anadhani kwamba adui yake anataka kuitoa roho yake, na kwa nguvu zake zote za mfa maji anashindana mweleka na mshambuliaji wake. Siku ile inapoanza kupambazuka, mgeni yule anatumia nguvu yake isiyo ya kibinadamu; kwa mguso wake mtu yule mwenye nguvu anaonekana kana kwamba amepooza, naye akiwa hana nguvu kabisa, akiwa mtoa dua aliaye, anaangukia shingoni mwa adui yake yule wa ajabu. Yakobo sasa anajua kwamba yule ni *Malaika wa Agano* [Kristo] ambaye amekuwa akipambana naye. Ingawa amelemazwa vile, tena anapata maumivu makali sana, yeye halitupili mbali kusudi lake. Muda mrefu sana amestahimili mfadhaiko, majuto, na masumbuko kwa ajili ya ile dhambi yake, sasa ni lazima athibitishiwe kwamba imesamehewa. Mgeni yule wa kimbangu anaonekana kana kwamba yu tayari kuondoka; lakini Yakobo anamshikilia sana, akimsihi ambariki. Malaika yule anamsukuma na kusema, “Niche, niende, maana kunapambazuka.” Lakini yule mzee anasema kwa nguvu, “*Sikuachi, usiponibariki.*” Ni ujasiri ulioje huo, ni uthabiti na kushikilia kwa bidii kulikoje huko ambako kunajidhihirisha hapo! Kama madai hayo yangetolewa kwa roho ya majivuno na kiburi cha makusudi, basi, Yakobo angekuwa ameangamizwa mara moja; lakini yale yalikuwa ni madai yaliyojaa matumaini toka kwa yule aungamaye udhaifu wake na kutokufaa kwake, na wakati uo huo bado anategemea kupata rehema toka kwa Mungu atunzaye agano lake.

“Naam, alikuwa na uwezo juu ya malaika akashinda.” Hosea 12:4. Kwa njia ya kujidhili, toba, na kujisalimisha nafsi yake, mwanadamu huyu mwenye dhambi, mwenye makosa, *alimshinda yule Mfalme wa mbinguni*. Alikuwa ameukaza sana mkono wake unaotetemeka juu ya *ahadi za Mungu*, na moyo wa Mungu mwenye upendo haukuweza kulikataa ombi la mwenye dhambi yule. Kama ushahidi wa ushindi wake na kuwatia moyo wengine ili wapate kuuiga mfano wake, jina lake likabadilishwa kutoka lile lililokuwa linakumbusha dhambi yake, kwenda kwa lile lililofanya ukumbusho wa ushindi wake. Na ukweli kwamba Yakobo alimshinda Mungu ulikuwa ni uthibitisho kwamba angewashinda wanadamu. Hakuogopa tena kukutana na hasira ya ndugu yake, kwa kuwa Bwana alikuwa ndiye kinga yake.

Shetani alikuwa amemshtaki Yakobo mbele ya malaika za Mungu, alidai kwamba anayo haki ya kumwangamiza kwa sababu ya dhambi yake ile; alikuwa amemsukuma Esau kwenda kijeshi dhidi yake; na katika kipindi kile cha usiku ule mrefu wa yule mzee, alipokuwa akishindana mweleka, Shetani alijitahidi sana kuiamsha hisia yenye nguvu juu ya hatia yake ili *kumkatisha tamaa* na kumfanya aachie kumshika Mungu. Yakobo alikuwa karibu amekata tamaa kabisa; lakini alijua kwamba bila kupata msaada kutoka mbinguni, ingempasa kuangamia. Alikuwa ameitubia dhambi yake ile kuu kwa moyo mnyofu, naye aliomba rehema toka kwa Mungu. Asingeweza kugeuzwa na kuliachilia kusudi lake lile, bali alimshikilia sana yule Malaika na kutoa dua yake kwa kilio cha dhati kilichojaa uchungu mpaka aliposhinda.

Shetani Dhidi ya Watu wa Mungu

Kama Shetani alivyomshawishi Esau kwenda kijeshi dhidi ya Yakobo, nd atakavyowachochea waovu kwenda kuwaangamiza watu wa Mungu katika kipindi kile cha

wakati wa taabu. Na kama vile alivyomshtaki Yakobo, ndivyo *atakavyoyashinikiza mashtaka yake dhidi ya watu wa Mungu*. Anauhesabu ulimwengu wote kuwa ni raia zake; lakini kundi lile dogo linalozishika amri [kumi] za Mungu *linapinga ukuu wake juu ya dunia hii*. Laiti kama angaliweza kuwafutilia mbali juu ya uso wa dunia hii, hapo ndipo ushindi wake ungekuwa umekamilika. Anaona kwamba malaika wale watakatifu wanawalinda, naye anahisi kwamba dhambi zao zimesamehewa; *lakini yeye hajui kama kesi zao zimekwisha kukatwa katika patakatifu pale pa juu*. Anao ujuzi sahihi wa dhambi zile alizowajaribu kutenda, nao wakazitenda, kisha anazionyesha hizo mbele za Mungu, akitia chumvi nyingi mno, akiwaonyesha watu hao kuwa wanastahili kutengwa mbali na upendeleo wa Mungu kama yeye. Anatangaza kwamba, kwa haki, Bwana hawezi kuwasamehe dhambi zao na wakati uo huo amwangamize yeye na malaika zake. Anadai kwamba wao ni mateka wake, tena anadai kwamba wakabidhiwe mikononi mwake apate kuwaangamiza.

Shetani anapowashtaki watu wa Mungu kwa sababu ya dhambi zao, Bwana anamruhusu kuwajaribu hadi upeo wake. *Kumtumaini kwao Mungu, imani yao na uthabiti wao*, katika mambo hayo watajaribiwa vikali sana. Wanapotafakari mambo yale waliyoyafanya wakati ule uliopita, matumaini yao yanatoweka; maana katika maisha yao yote wanaweza kuuona wema kidogo kabisa waliotenda. Wanatambua kabisa udhaifu wao na kutokufaa kwao. Shetani anajitahidi sana kuwatisha kwa wazo hilo kwamba kesi zao hazina matumaini, kwamba waa la uchafu wao halitaoshwa, wala kuondolewa kamwe. Kwa njia hiyo anatumainia kuivunjilia mbali imani yao ili wapate kuanguka chini ya majaribu yake na kuacha utii wao kwa Mungu.

Ingawa watu wa Mungu watakuwa wamezingirwa pande zote na maadui zao waliopania kuwaangamiza, hata hivyo, *utungu ule watakaoupata hautokani na kuogopa mateso watakayopata kwa ajili ya ile kweli; wao wanaogopa kwamba huenda dhambi zao zote hazijatubiwa ipasavyo*, na ya kwamba kutokana na kosa lao fulani lililo ndani yao *watashindwa kutimiziwa ahadi hii ya Mwokozi*: Mimi “nami nitakulinda, utoke katika saa ya kujaribiwa iliyo tayari kuujilia ulimwengu wote.” Ufunuo 3:10. Kama wangeweza kupata uthibitisho wa kusamehewa dhambi zao, basi, wasingegopa mateso yale makali, wala mauti; lakini kama wangeonekana kuwa hawafai, na kupoteza uhai wao kwa sababu ya kasoro zao wenyewe walizo nazo katika tabia zao, basi, hapo jina takatifu la Mungu lingeweza kutukanwa.

Kila upande wanasikia mipango ya siri ya uhaini na kuona maasi yanavyotendwa hasa; ndipo inaamshwa shauku kubwa ndani yao, tamaa ya dhiti ya roho zao, kwamba *uasi huo mkuu* uweze kukomeshwa na uovu wa hao waovu ukome. Lakini wakati wanamsihi sana Mungu kuizuia kazi ile ya maasi, hisia zao kali zinawafanya wajilaumu wenyewe kwa vile wao hawana uwezo zaidi wa kulipinga na kulisukumia nyuma wimbi hilo kubwa sana la uovu. Wanaona kwamba, laiti kama sikuzote wangukuwa wamezitumia nguvu zao zote katika kazi yake Kristo, na kusonga mbele toka nguvu hata nguvu, majeshi hayo ya Shetani yangukuwa na nguvu kidogo kiasi cha kutoweza kuwashinda.

Wanajitesa nafsi zao mbele za Mungu, wakionyesha toba yao ya dhambi zao nyingi kwa wakati ule uliopita, na kudai ahadi yake Mwokozi, isemayo: “Hebu na *azishike nguvu zangu, ili afanye amani nami, naye atafanya amani nami*.” Isaya 27:5, KJV. Imani yao haipungui kutokana na maombi yao kutojibiwa mara moja. Japo wanasumbuka sana kwa mfidhaiko, hofu kuu, na dhiki, *hawaachi kutoa dua zao*. Wanazishika nguvu za Mungu kama vile Yakobo alivyomshika yule Malaika; na lugha ya roho zao ni hii: “*Sitakuacha, usiponibariki*.”

Dhambi Zilizofutwa

Yakobo asingekuwa ameitubia dhambi yake ya kujipatia haki ya mzaliwa wa kwanza kwa kutumia udanganyifu katika siku zile za nyuma, basi, Mungu asingeweza kuyasikia maombi yake na kwa rehema kuyahifadhi maisha yake. Kwa hiyo, katika wakati ule wa taabu kama watu wa Mungu watakuwa na dhambi zisizoungamwa ambazo zitaonekana mbele yao wakati wanaendelea kuteseka kwa hofu na utungu, wangeshindwa kabisa; kukata tamaa kungeikatilia mbali imani yao, wala wasingeweza kuwa na imani ya kumwomba Mungu ili awaokoe. Lakini

wakati wao wanayo hisia kali sana ya kutokufaa kwao, hawana makosa yo yote waliyoyaficha ambayo wanapaswa kuyafunua. Dhambi zao zimetangulia kwenda hukumuni, tena zimekwisha kufutwa [1 Tim. 5:24; Mdo. 3:19], wala hawawezi kuzikumbuka tena.

Shetani anawashawishi wengi kuamini kwamba Mungu hatatilia maanani kukosa kwao uaminifu katika mambo madogo sana ya maisha yao; lakini Bwana anatuonyesha jinsi alivyomshughulikia Yakobo, ya kwamba kwa vyo vyote vile hataunga mkono au kuuvumilia uovu. Wote wanaojitahidi sana kutoa udhuru wao au kuzificha dhambi zao, na kuziacha ziendeleo kubaki katika vitabu vile vya mbinguni, zikiwa hazijaungamwa, wala kusamehewa, watashindwa kabisa na Shetani. Kadiri kazi yao inavyotukuzwa zaidi na kadiri vyeo walivyo navyo vinavyozidi kuheshimiwa, ndivyo njia yao itakavyokuwa mbaya zaidi machoni pake Mungu, na ndivyo ushindi wa yule adui yao mkuu utakavyokuwa wa hakika zaidi. Wale wanaochelewesha kujiandaa kwa siku ile ya Mungu hawawezi kupata nafasi hiyo katika wakati ule wa taabu au katika wakati mwingine wo wote utakaokuja baadaye. Kesi ya watu wote kama hao haina matumaini kabisa.

Wale wanaojiita Wakristo, ambao wanalifikia pambano lile la mwisho la kuogofya sana wakiwa hawajajiandaa, kwa kukata tamaa kwao, wataungama dhambi zao kwa maneno yenye utungu unaowaka moto, wakati waovu wanashangilia kutokana na dhiki yao ile. Maungamo hayo yana tabia ile ile kama yalivyokuwa yale ya Esau au ya Yuda. Wale wanaoayaungama, wanaomboleza kutokana na *matokeo* ya dhambi zao, bali si kwa sababu ya hatia yake. Hawajisikii kuwa na toba ya kweli, wala kuwa na chuki nyingi dhidi ya uovu. Wanakiri kwamba wametenda dhambi zao kwa kuogopa adhabu; lakini, kama yule Farao wa zamani, wangeweza kuurudia uasi wao dhidi ya Mbingu kama hukumu [adhabu] zile zingeweza kuondolewa kwao.

Historia ya Yakobo pia ni uthibitisho unaoonyesha kwamba Mungu hatawatupa nje wale waliodanganywa na kujaribiwa na kuingizwa katika dhambi, lakini ambao wamemrudia yeye kwa toba ya kweli. Wakati Shetani anajaribu kuliangamiza kundi hilo, Mungu atawatuma malaika zake kuwafariji na kuwalinda katika wakati ule wa hatari kubwa. Mashambulio ya Shetani ni makali, tena yamedhamiriwa, madanganyo yake ni ya kutisha sana; lakini jicho la Bwana li juu ya watu wake, na sikio lake hukisikia kilio chao. Mateso yao ni makubwa, ndimi za moto wa tanuru zinaonekana kana kwamba zi karibu kuwateketeza kabisa; lakini Msafishaji huyo atawasafisha, watatoka kama dhahabu iliyosafishwa kwa moto [Mal. 3:2,3; Ufu. 3:18]. Upendo wa Mungu kwa watoto wake katika kipindi hicho cha majaribu yao makali mno una nguvu, tena umejaa huruma kama katika siku zile za usitawi wao unaong'aa sana kama mwanga wa jua; lakini ni lazima kwao kuwekwa katika tanuru hilo la moto; tabia yao ya kidunia ni lazima iteketezwe kabisa, ili sura ya Kristo ipate kuakisiwa [kuangaza] kikamilifu.

Imani Inayoweza Kustahimili

Kipindi hicho cha dhiki na utungu kilicho mbele yetu kitahitaji sisi tuwe na imani inayoweza kustahimili uchovu mwingi, kuchelewa kwingi, na njaa - yaani, *imani isiyoweza kuzimia japo ijaribiwe vikali sana*. Muda wa majaribio [kupimwa tabia zetu] umetolewa kwa wote ili wapate kujiandaa kwa wakati ule. Yakobo alishinda kwa sababu alikuwa na moyo wa kuendelea kushikilia sana, tena alikuwa na nia thabiti. Ushindi wake ni ushahidi unaoonyesha *nguvu ya maombi yanayotolewa kwa bidii ambayo hayajui kukata tamaa*. Wote watakozishikilia ahadi za Mungu, kama yeye alivyofanya, na kuwa na bidii na ustahimilivu kama yeye alivyokuwa nao, *watashinda kama yeye alivyoshinda*. Wale ambao hawataki kujikana nafsi zao, hawataki kuomboleza na kuugua mbele zake, kuomba kwa muda mrefu na kwa bidii, ili kupata mbaraka wake, *hawataupata*. Kushindana mweleka na Mungu - ni wachache mno jinsi gani wanaojua maana yake! Ni wachache mno jinsi gani waliopata kuitoa mioyo yao kumlilia Mungu kwa shauku kubwa mpaka nguvu zao zote zimefikia upeo wake! Mawimbi ya kukata tamaa yanapopita juu ya mwombaji dua, ni wachache mno jinsi gani wanaozishikilia ahadi za Mungu kwa nguvu na kwa imani isiyokubali kushindwa!

Wale ambao wanatumia imani yao kwa kiwango kidogo mno hivi sasa, wako katika hatari kubwa sana ya kuanguka chini ya uwezo wa madanganyo ya Shetani na chini ya ile amri itakayozilazimisha dhamiri zao. Na hata kama watastahimili jaribio hilo, watatumbukizwa katika dhiki kubwa zaidi na utungu katika wakati ule wa taabu, kwa sababu wao hawajaifanya kuwa tabia yao kabisa kumtumainia Mungu [kila siku wanapokabiliwa na matatizo katika maisha yao]. Mafunzo ya imani waliyoyapuuzia, watalazimika kujifunza chini ya shinikizo la kutisha sana la kukata tamaa.

Hivi sasa tungejitahidi sana kumjua Mungu kwa njia ya kuzihakikisha ahadi zake. Malaika wanaliweka katika kumbukumbu kila ombi lililotolewa kwa moyo na kwa uaminifu. Ni afadhali sisi tukitupilia mbali kila kitu kinachotufurahisha binafsi kuliko kuacha mazungumzo yetu na Mungu. Umaskini hohehahe, kujinyima kabisa, pamoja na ridhaa yake, ni bora kuliko utajiri, heshima nyingi, raha, na urafiki bila ridhaa hiyo. Ni *lazima tuwe na muda wa kuomba*. Kama tukiwaruhusu mawazo yetu kujazwa na mambo ya dunia hii, basi, *Bwana anaweza kutupatia muda huo kwa kutuondoa na kutupeleka mbali na sanamu* za dhahabu yetu, za nyumba zetu, au za mashamba yetu yenye rutuba nyingi.

Vijana wasingeshawishika kuingia dhambini kama wangekataa katakata kuingia katika njia nyingine yo yote, isipokuwa ile ambayo kwayo wangeweza kuuomba mbaraka wa Mungu uwajie juu yao. Kama wajumbe wanaolipeleka onyo la mwisho la kutisha sana katika ulimwengu wote, wangeweza kuomba mbaraka wa Mungu, si kwa njia ya ubaridi, utepetevu na uvivu, bali kwa bidii na kwa imani, kama vile alivyofanya Yakobo, hapo ndipo wangeona mahali pengi ambapo wangeweza kusema: “Nimeonana na Mungu uso kwa uso, na nafsi yangu imeokoka.” Mwanzo 32:30. Wangehesabiwa na Mbingu kama wana wa kifalme, wenye nguvu ya kumshinda Mungu na wanadamu.

Wakati wa Taabu, mfano wake haukuwapo,” karibu sana utaonekana juu yetu; nasi tutahitaji kuwa na uzoefu wa maisha ambao kwa sasa hatunao, na ambao wengi ni wavivu mno kuupata. Mara nyingi ndivyo mambo yalivyo kwamba taabu inaonekana kuwa ni kubwa sana inapotarajiwa [inapongojewa] kuliko ilivyo hasa; lakini jambo hilo si kweli kuhusu *hatari ile kubwa iliyo mbele yetu*. Maelezo yanayoeleweka wazi kabisa hayawezi kutosha kuelezea ukubwa wa *mateso* hayo. Katika kipindi kile cha maonjo, kila mtu ni lazima asimame peke yake mbele za Mungu. “Wajapokuwamo ndani yake Nuhu, na Danieli, na Ayubu, kama mimi niishivyo, asema Bwana MUNGU, *hawataokoa wana wala binti; watajiokoa nafsi zao tu kwa haki yao*.” Ezekieli 14:20.

Wakamilifu Ndani ya Kristo

Hivi sasa, wakati Kuhani wetu Mkuu anafanya upatanisho kwa ajili yetu, tungejitahidi sana kuwa *wakamilifu* ndani ya Kristo. *Hata kwa wazo moja tu* Mwokozi wetu asingeweza kufikishwa mahali ambapo angeanguka chini ya majaribu. Ndani ya mioyo ya wanadamu Shetani anapata jambo fulani ambalo linaweza kumpatia mahali pa kukanyaga mguu wake, yaani, tamaa fulani ya dhambi inatunzwa moyoni, ambayo kwayo majaribu yanapata nguvu yake. Lakini kuhusu habari zake mwenyewe, Kristo alitangaza hivi: “Kwa maana yuaja mkuu wa ulimwengu huu, wala hana kitu kwangu.” Yohana 14:30. Shetani hakuweza kupata kitu ndani ya Mwana wa Mungu ambacho kingemwezesha kupata ushindi dhidi yake. *Yeye* [Kristo] *alikuwa amezishika amri* [kumi] *za Baba yake* [Yohana 15:10], wala ndani yake haikuonekana dhambi yo yote ambayo Shetani angeweza kuitumia kwa manufaa yake. *Hii ndiyo hali wanayotakiwa kuwa nayo wale watakaosimama katika wakati ule wa taabu*.

Ni katika maisha haya tuliyo nayo [sasa] ambapo tunapaswa kuitenga dhambi mbali nasi, kwa njia ya imani katika damu ya upatanisho ya Kristo. Mwokozi wetu wa thamani anaturalika ili tupate kuunganishwa naye, *kuunganisha udhaifu wetu na nguvu zake*, ujinga wetu na hekima yake, kutokufaa kwetu na wema wake. Maongozi yake Mungu ndiyo shule yetu ambayo ndani yake sisi tunatakiwa kujifunza *upole* na *unyenyekavu wa moyo* aliokuwa nao Yesu [Mt. 11:28-30]. Daima Bwana anaweza mbele yetu, sio njia ile ambayo sisi tungeichagua, ambayo kwetu

inaonekana kana kwamba ni rahisi na nzuri zaidi, bali *malengo yale ya kweli ya maisha yetu*. Ni juu yetu sisi kushirikiana na njia zile inazozitumia Mbingu katika kazi ya kuzigeuza tabia zetu ili zipate kufanana na mfano wa Mungu. Hakuna watu wawezao kuiacha au kuiahirisha kazi hiyo, isipokuwa tu kwa kuhatirisha sana roho zao.

Mtume Yohana, katika maono yake, alisikia sauti kuu mbinguni ikisema kwa nguvu: “Ole wa nchi na bahari! Kwa maana yule Ibilisi ameshuka kwenu mwenye ghadhabu nyingi, akijua ya kuwa ana wakati mchache tu.” Ufunuo 12:12. Matukio ni ya kuogofya mno yanayosababisha kutolewa kwa tamko hilo la mshangao la sauti hiyo iliyosikika kutoka mbinguni. Ghadhabu ya Shetani inazidi kuongezeka kadiri wakati wake unavyozidi kuwa mfupi, nayo kazi yake ya kuwadanganya na kuwaangamiza watu itafikia kilele chake katika kipindi kile cha Wakati wa Taabu [Dan. 12:1].

Viumbe wa kuogofya ambao si wa dunia hii wataonekana mbinguni katika muda mfupi ujao, kama ishara ya uwezo wa mapepo yanayofanya miujiza. Roho za mashetani zitatoka na kuwaendea wafalme wa dunia hii [pamoja na Ma-Rais] na kwenda ulimwenguni kote, ili kuwafunga katika madanganyo yao, na *kuwashurutisha kuungana na Shetani katika pambano lake la mwisho dhidi ya serikali ile ya mbinguni* [Ufu. 16:13,14,16]. Kwa njia ya mawakala [mapepo] wake hao, *watawala pamoja na raia wote wataatanganyika* kwa njia ile ile moja. Watu watatokea wakijidai kwamba wao ndio Kristo mwenyewe, na kudai wapewe cheo chake na kusujudiwa, mambo ambayo anastahili yule Mkombozi wa ulimwengu. Watafanya miujiza ya ajabu ya uponyaji, kisha watadai kwamba wameleta habari [ujumbe] kutoka mbinguni ambazo zitakuwa zinapingana na ushuhuda wa Maandiko [2 Kor. 11:13-15; Mt. 7:21-27; 24:24,25; Isa. 8:20].

Tendo Lake la Kilele

Kama tendo lake la kilele katika mfululizo wa matukio makuu ya udanganyifu wake, Shetani atakuja mwenyewe akiwa na umbile linalofanana kabisa na lile la Kristo. Kanisa limetangaza kwa muda mrefu sana kwamba linatazamia kumwona Mwokozi akija mara ya pili kuja kutimiza matumaini yake. Basi huyo laghai mkuu [Shetani] atafanya ionekana kana kwamba Kristo amekuja. Katika sehemu mbalimbali za dunia, Shetani atajionyesha mwenyewe miongoni mwa wanadamu kama kiumbe mwenye utukufu, anayeng’aa kwa mng’ao unaotia macho kiwi, akifanana na maelezo ya umbile la Mwana wa Mungu [Kristo] yaliyotolewa na Yohana katika Ufunuo 1:13-15. Utukufu ule unaomzunguka pande zote haufanani na kitu cho chote ambacho macho ya wanadamu yamepata kukiona. Makelele ya shangwe yanavuma hewani: “Kristo amekuja! Kristo amekuja!” Watu wanaanguka kifudifudi mbele yake na kumsujudu, wakati yeye anainua mikono yake juu na kutamka baraka juu yao, kama vile Kristo alivyowabariki wanafunzi wake alipokuwa hapa duniani. Sauti yake ni nyororo na tulivu, lakini ni tamu sana kama muziki. Kwa sauti ya upole, yenye huruma, anazihubiri baadhi ya kweli zile zile za thamani za mbinguni, ambazo Mwokozi alizinena; anaponya magonjwa ya watu, halafu, katika tabia yake ya kuigiza ya Kristo, *anadai kwamba ameibadili Sabato [Jumamosi] kuwa Jumapili*, naye anawaamuru wote kuitakasa siku hiyo [ya Jumapili] aliyoibariki yeye. Anatangaza kwamba *wale wanaoendelea kuitakasa siku ile ya saba [Jumamosi] wanalikufuru jina lake kwa kukataa kuwasikiliza malaika zake aliowatuma kuleta nuru na kweli*. Hayo ndiyo madanganyo yake yenye nguvu nyingi sana yanayowashinda nguvu karibu watu wote. Kama vile Wasamaria wale walivyodanganywa na Simoni Mchawi (Magus), ndivyo watu wengi sana, kuanzia aliye mdogo sana mpaka aliye mkubwa iuliko wote, wanasikiliza uchawi huo, na kusema: Huu ni “uweza ule mkuu wa Mungu.” Matendo 8:10, KJV.

Lakini watu wa Mungu hawatapotoshwa. Mafundisho ya Kristo huyo wa uongo hayapatani na Maandiko. Baraka yake inatamka juu ya wale wanaomsujudu yule mnyama na sanamu yake, yaani, kundi lile lile hasa ambalo juu yake Biblia inatangaza kwamba ghadhabu ya Mungu isiyochanganywa na maji itamwagwa.

Tena, zaidi ya hayo *Shetani haruhusiwi kuigiza namna Kristo atakavyokuja mara ya pili*. Mwokozi amewaonya watu wake dhidi ya udanganyifu katika suala hilo, tena ametabiri waziwazi jinsi kuja kwake mara ya pili kutakavyokuwa. “Kwa maana watatokea makristo wa uongo, na manabii wa uongo, nao watatoa ishara kubwa [miujiza mikubwa] na maajabu; wapate kuwapoteza, kama yamkini, hata walio wateule.... Basi, wakiwaambia, Yuko jangwani, msitoke; Yumo nyumbani [yumo katika vyumba vya siri – KJV], msisadiki. Kwa maana kama vile umeme utokavyo mashariki ukaonekana hata magharibi, hivyo ndivyo kutakavyokuwa kuja kwake Mwana wa Adamu.” Mathayo 24:24-27,31; 25:31; Ufunuo 1:7; 1 Wathesalonike 4:16,17(18). Kuja huko hakuna uwezekano wote wa kukuigiza. Kutajulikana ulimwenguni kote - kutashuhudiwa na ulimwengu wote.

Watalindwa Kutokana na Madanganyo Yale

Ni wale tu waliokuwa wanafunzi wa Maandiko wenye bidii, walioupokea upendo wa ile kweli [walioiweka kweli katika matendo yao] ambao watalindwa kutokana na madanganyo yale yenye nguvu sana yatakayouteka ulimwengu wote. Kwa ushuhuda wa Biblia watamng’amua mdanganyaji huyo anayejigeuza umbile lake ili kudanganya. Wakati ule wa kujaribiwa utawajia watu wote [Ufu. 3:10]. Kwa njia ya *kupepetwa na majaribu* ndipo Mkristo wa kweli atakapoonekana. Je, hivi watu wa Mungu siku hizi wamejizatiti kabisa juu ya neno lake kiasi kwamba hawawezi kusalimu amri kwa hisia zao? Je, katika wakati wa hatari kama huo, wangeweza kuing’ang’ania Biblia na Biblia peke yake? Shetani, ikiwezekana, atawazuia wasiweze kujitayarisha kusimama katika siku ile. Atayapanga mambo kwa njia ambayo itaifanya njia yao izungushiwe boma, atawanasa kwa kuwafanya wabebe mzungo mzito ulemeao, hata mioyo yao italemewa na masumbufu ya maisha haya na siku ile ya kujaribiwa itaweza kuwajia kama mwivi.

Amri ile iliyotolewa na watawala mbalimbali wa Ulimwengu wa Kikristo dhidi ya wale wanaozishika amri [kumi] itaondoa kwao ulinzi wa serikali na kuwaacha mikononi mwa wale wanaotaka kusababisha maangamizi yao, hapo ndipo watu wa Mungu *watakapokimbia kutoka katika miji na vijiji* na kushirikiana pamoja katika makundi makundi, na kuishi mahali pa ukiwa na upweke sana. Wengi watapata kimbilio lao katika ngome za milima. Kama Wakristo wale wa mabonde yale ya Pyemo (Piedmont), watapafanya mahali pale pa juu pa nchi [milima] kuwa maskani yao, nao watamshukuru Mungu kwa “majabali ... ngome ya[o].” Isaya 33:16. Lakini wengi miongoni mwa mataifa na tabaka zote, wenye vyeo kwa walala-hoi [wanyonge], matajiri kwa maskini, weusi kwa weupe, watatupwa katika utumwa na kuonewa na kutendewa kikatili. Wapenzi wake Mungu watapitisha siku zao kwa uchovu mwingi, wakiwa wamefungwa kwa minyororo, wakiwa wamefungiwa ndani kwa milango ya nondo, wakiwa wamehukumiwa kuuawa, wengine wakiwa wameachwa dhahiri kufa kwa njaa katika magereza ya chini ya ardhi yenye giza na yanayochukiza mno. Hakuna sikio lo lote la kibinadamu lililo wazi kusikia wanapopiga kite; hakuna mkono wote wa kibinadamu ulio tayari kuwasaidia.

Je! Hivi Mungu Atawasahau Watu Wake?

Je! hivi Bwana atawasahau watu wake katika saa hiyo ya kujaribiwa? Je! alimsahau Nuhu wakati ule hukumu zake zilipopatilizwa juu ya ulimwengu ule uliokuwako kabla ya ile Gharika? Je! alimsahau Lutu moto uliposhuka chini kutoka mbinguni kuja kuiteketeza miji ile ya bondeni? Je! alimsahau Yusufu alipokuwa amezungukwa pande zote na waabudu sanamu wale wa Misri? Je! alimsahau Eliya wakati ule kiapo cha Yezebeli kilipomtishia maisha yake kwa ajili ya mambo yaliyowapata manabii wale wa Baali? Je! alimsahau Yereimia katika shimo lile lenye giza na lenye kukatisha tamaa kwa weusi wake ambalo lilikuwa ni nyumba yake ya

kifungo? Je! aliwasahau wale vijana wema watatu katika tanuru lile la moto? au Danieli katika tundu lile la simba?

“Bali Sayuni alisema, YEHOVA ameniacha, Bwana amenisahau. Je! mwanamke aweza kumsahau mtoto wake anyonyaye, hata asimhurumie mwana wa tumbo lake? naam, hawa waweza kusahau, lakini mimi sitakusahau wewe. Tazama, nimekuchora katika vitanga vya mikono yangu.” Isaya 49:14-16. Bwana wa majeshi amesema hivi: “Maana yeye awagusaye ninyi aigusa mboni ya jicho lake.” Zekaria 2:8.

Ingawa maadui zao wanaweza kuwatupa gerezeni, hata hivyo, kuta za gereza lile la chini ya ardhi haziwezi kukata mawasiliano kati ya roho zao na Kristo. Yule aonaye kila udhaifu walio nao, alijuaye kila onjo, yu juu ya mamlaka [serikali] zote za dunia hii; na malaika watawajia katika seli zile za upweke, wakileta nuru na amani kutoka mbinguni. *Gereza litakuwa kama jumba la kifalme kwao*; kwa maana wale walio matajiri wa imani wanaishi mle, na kuta zile za giza zitaangazwa kwa nuru ya mbinguni kama vile ilivyokuwa kwa Paulo na Sila walipokuwa wakiomba na kuimba nyimbo za sifa usiku ule wa manane katika gereza lile la chini ya ardhi kule Filipi [Mdo. 16:19-32].

Hukumu za Mungu

Hukumu za Mungu zitapatilizwa juu ya wale wanaojaribu kuwatesa na kuwaangamiza watu wake. Uvumilivu wake wa muda mrefu dhidi ya waovu unawatia nguvu wanadamu kuendelea na dhambi zao, lakini adhabu yao, hata hivyo, ni ya hakika na ya kutisha kwa sababu ya kucheleweshwa sana. “Maana BWANA ataondoka kama vile katika mlima Perasimu, ataghadhabika kama vile katika bonde la Gibeoni; apate kufanya kazi yake, kazi yake ya ajabu [ngeni].” Isaya 38:21. Kwa Mungu wetu aliye mwingi wa huruma, tendo hilo la kuwaadhibu ni tendo geni kwake. “Kama mimi niishivyo, asema Bwana MUNGU, sikufurahii kufa kwake mtu mwovu.” Ezekeieli 33:11. Bwana ni “mwingi wa huruma, mwenye fadhili, si mwepesi wa hasira, mwingi wa rehema na kweli;... mwenye kusamehe uovu na makosa na dhambi.” Lakini yeye hata “mhesabia mtu mwovu kuwa hana hatia kamwe.” “Bwana si mwepesi wa hasira, ana uweza mwingi, wala hatamhesabia mtu mwovu kuwa hana hatia kamwe.” Kutoka 34:6,7; Nahumu 1:3. Kwa mambo ya kutisha, katika haki yake, yeye ataithibitisha mamlaka ya Sheria yake [Amri Kumi] iliyokanyagwa chini ya miguu yao [Ebr. 10:26-31]. Ukali wa kisasi kinachomngojea mwasi [mvunjaji wa Amri Kumi] unaweza kufahamika kwa kuangalia jinsi Bwana anavyosita-sita kutekeleza haki. Taifa lile analolivumilia kwa muda mrefu, na ambalo hatalipiga mpaka *limekijaza kikombe chake cha maovu* katika mahesabu ya Mungu, hatimaye litakinywea kikombe cha ghadhabu yake kisichochanganywa na rehema [huruma] yake.

Kristo atakapokoma kufanya kazi yake ya maombezi katika patakatifu, itakapomwagwa ghadhabu yake isiyochanganywa na maji ambayo imetishiwa dhidi ya wale wote wanaomsujudu yule mnyama na sanamu yake na kuipokea chapa (alama) yake (Ufunuo 14:9,10). Mapigo yale juu ya Misri, wakati Mungu alipokuwa anakaribia kuwaokoa Israeli, yanafanana kwa aina yake na hukumu za kutisha zaidi, zitakazoenea mahali pengi, ambazo zitaanguka juu ya dunia hii kabla tu ya kuokolewa mara ya mwisho kwa watu wa Mungu. Asema hivi mwandishi wa kitabu kile cha Ufunuo, akiyaelezea mapigo yale ya kuogofya sana: “Pakawa na jipu baya, bovu, juu ya wale watu wenye chapa ya huyo mnyama, na wale wenye kuisujudia sanamu yake.” Bahari “ikawa damu kama damu ya mfu, na vitu vyote vyenye roho ya uhai katika bahari vikafa.” Na “mito na chemchemi za maji; zikawa damu.” Japo ni ya kutisha mapigo hayo, kama jinsi yalivyo, haki ya Mungu inathibitishwa kikamilifu. Malaika wa Bwana anatangaza, anasema: “Wewe u mwenye haki, ... kwa kuwa umehukumu hivi; kwa kuwa walimwaga damu ya watakatifu na ya manabii, nawe umewapa damu wainywe; nao wamestahili.” Ufunuo 16:2-6. Kwa kitendo chao kile cha kuwapa hukumu ya kifo watu wale wa Mungu, hakika wamejipatia hatia ya damu yao kana kwamba ilikuwa imemwagwa kwa mikono yao. Vile vile, Kristo aliwatangazia Wayahudi wa siku zake kwamba walikuwa na hatia

ya damu yote ya watakatifu iliyokuwa imemwagwa tangu siku zile za Habili; kwa kuwa walikuwa na roho ile ile pamoja na wauaji wale wa manabii.

Uwezo wa Kuwaunguza kwa Moto

Katika pigo linalofuata, uwezo unatolewa kwa jua ili lipate “kuwaunguza wanadamu kwa moto. Wanadamu wakaunguzwa maunguzo makubwa.” Fungu la 8 na la 9. Hivi ndivyo manabii wanavyoeleza hali ya dunia katika wakati huo wa kuogofya sana: “Nchi inaomboleza; maana nafaka imeharibika,... miti yote ya mashamba imekauka; maana furaha imekauka katika wanadamu.” “Mbegu zinaoza chini ya udongo wake; ghala zimeachwa ukiwa;... Jinsi wanyama wanavyougua! makundi ya ng’ombe yamefadhaika, kwa sababu hawana malisho;... Vijito vya maji vimekauka, na moto umeyateketeza malisho ya nyikani.” “Tena nyimbo za hekaluni zitakuwa vilio siku ile, asema Bwana MUNGU; mizoga itakuwa mingi; kila mahali wataitupa, wakinyamaza kimya.” Yoeli 1:10-12,17-20; Amosi 8:3.

Mapigo hayo hayaanguki mahali pote, vinginevyo, wakazi wa dunia hii wangekatiliwa mbali [wanguuwa vibaya] kabisa. Hata hivyo, yatakuwa ni mapigo ya kuogofya mno ambayo yamepata kujulikana na wanadamu. Hukumu zote dhidi ya wanadamu, *kabla ya kufungwa kwa mlango wa rehema* [mlango wa kutubu], zimechanganywa na rehema [huruma]. Damu yake Kristo inayowatetea imemkinga mwenye dhambi asipate kipimo kamili kwa hatia yake; lakini katika hukumu ile ya mwisho, ghadhabu yake inamiminwa pasipo kuchanganywa na rehema yake.

Katika siku ile, watu wengi sana watatamani kupata kinga ya rehema yake Mungu ambayo kwa muda mrefu mno wameidharau. “Angalia, siku zinakuja, asema Bwana MUNGU, ambazo nitaleta njaa katika nchi; si njaa ya kukosa chakula wala kiu ya kukosa maji, bali ya *kukosa kuyasikia maneno ya BWANA*. Nao watatanga-tanga toka bahari hata bahari; na toka upande wa kaskazi hata upande wa mashariki; watapiga mbio, wakienda huko na huko, *kulitafuta Neno la BWANA, wasilione*.” Amosi 8:11,12.

Chakula Wakati wa Njaa

Watu wa Mungu hawatakwepa kusumbuka; lakini wakiwa wanateswa na kupata dhiki, wakiwa wanastahimili umaskini na kuteseka kwa kukosa chakula, *hawataachwa* wapate kuangamia. Mungu yule aliyemtunza Eliya hatapita kando ya mmojawapo wa watoto wake wale wanaojitolea mhanga. Yeye azihesabuye nywele za kichwa chao atawatunza, na wakati ule wa njaa *watashibishwa*. Wakati waovu wanakufa kwa njaa na tauni, malaika watawalinda wenye haki na *kuwapatia mahitaji yao*. Kwake yeye “aendaye kwa haki” inatolewa ahadi hii: “Atapewa chakula [mkate] chake; maji yake hayatakoma.” “Maskini na wahitaji wanatafuta maji, wala hapana; ndimi zao zimekauka kwa kiu, mimi BWANA, nitawasikia, mimi, Mungu wa Israeli, sitawaacha.” Isaya 33;15,16; 41:17.

“[Japokuwa] mtini hautachanua maua, wala mizabibuni hamtakuwa na matunda; taabu ya mzeituni itakuwa bure, na mashamba hayatatoa chakula; zizini hamtakuwa na kundi [la kondoo], wala vibandani hamtakuwa na kundi la ng’ombe;” hata hivyo, wale wamchao wata“mfurahia BWANA,” nao watamshangilia Mungu wa wokovu wao. Habakuki 3:17,18.

“BWANA ndiye mlinzi wako; BWANA ni uvuli mkono wako wa kuume. Jua halitakupiga mchana, wala mwezi wakati wa usiku. BWANA atakulinda na mabaya yote, atakulinda nafsi yako.” “Maana Yeye atakuokoa na mtego wa mwindaji, na katika tauni iharibuyo. Kwa manyoya yake atakufunika, chini ya mbawa zake utapata kimbilio; Uaminifu wake ni ngao na kigao Hutaogopa hofu ya usiku, wala mshale urukao mchana, wala tauni ipitayo gizani, wala uwele uharibuo adhuhuri, Ijapo watu elfu waanguka ubavuni pako, naam, kumi elfu mkono wako wa kuume! Hata hivyo hautakukaribia wewe. Ila kwa macho yako utatazama, na kuyaona malipo ya wasio haki. Kwa kuwa Wewe BWANA ndiwe kimbilio langu; Umemfanya Aliye

juu kuwa makao yako. Mabaya hayatakupata wewe, wala tauni haitakaribia hema yako.” Zaburi 121:5-7; 91:3-10.

Lakini kwa macho ya kibinadamu itaonekana kana kwamba watu wa Mungu hawana budi kutia muhuri ushuhuda wao kwa damu yao kama walivyofanya wafia dini kabla yao. Wao wenyewe wanaanza kuogopa wakidhani kwamba Bwana amewaacha ili wapate kuangushwa chini kwa mkono wa maadui zao. Ni wakati wa utungu wa kuogofya. Mchana na usiku wanamlilia Mungu ili apate kuwaokoa. Waovu wanashangilia, na makelele ya kuwazomea yanasikika, yakisema: “Imani yenu i wapi sasa? Mbona Mungu hawaokoi ninyi toka katika mikono yetu kama kweli ninyi ni watu wake?” Lakini wale wanaomngojea wanakumbuka jinsi wakuu wa makuhani na watawala walivyopiga makelele yao kwa dhihaka, Yesu alipokuwa akifa juu ya msalaba ule wa Kalvari, na kusema: “Aliokoa wengine, hawezi kujiokoa mwenyewe. [Kama] yeye ni mfalme wa Israeli; na ashuke sasa msalabani, nasi tutamwamini.” Mathayo 27:42, KJV. Kama Yakobo, wote wanashindana mweleka na Mungu. Nyuso zao zinaonyesha pambano lililo ndani yao. Rangi imegeuka juu ya kila uso. Hata hivyo hawaachi kutoa dua yao kwa bidii.

Makundi kwa Makundi ya Malaika Kuwalinda

Laiti kama wanadamu wangeweza kuona kwa macho ya mbinguni, wangeweza ~~ku~~ *ku* *ya* *ona* *makundi kwa makundi ya malaika walio hodari wakifanya kituo kuwazunguka wale waliolitunza neno la subira yake Kristo* [Zab. 34:7; Ufu. 3:10]. Kwa upole uliojaa huruma nyingi, malaika hao wameshuhudia kwa macho yao kuona dhiki yao na kuyasikia maombi yao. Wanangojea kupokea neno toka kwa Kamanda wao ili wapate kuwanyakua toka katika hatari yao ile inayowakabili. Lakini basi, hawana budi kungoja kitambo kidogo zaidi. *Watu wa Mungu ni lazima wakinywee kikombe kile na kubatizwa kwa ubatizo ule* [Mk. 10:38,39]. Kule kuchelewa kwenyewe, kunakowaumiza sana, ni jibu bora kabisa la dua zao. Wanapojitahidi sana kungoja kwa imani ili Bwana apate kufanya kazi yake, wanaongozwa kutumia imani, tumaini, na saburi, mambo ambayo wameyatumia kwa kiwango kidogo mno katika uzoefu wao wa maisha ya kidini. Lakini kwa ajili ya hao wateule kipindi kile cha Wakati wa Taabu *kitafupishwa*. “Na Mungu, je! hatawapatia haki wateule wake wanaomlilia mchana na usiku?... Nawaambia, atawapatia haki *upes*.” Luka 18:7,8. Mwisho utakuja kwa haraka sana kuliko vile watu wanavyotarajia. Ngano itakusanywa na kufungwa katika matita tayari kuwekwa katika ghala yake Mungu; magugu yatafungwa kama matita ya kuni tayari kutupwa katika ile mioto iteketezayo.

Walinzi hao wa mbinguni walio waaminifu kwa wajibu wao, wanaendelea na ulinzi wao huo. Ingawa amri ya ulimwengu mzima imeweka muda maalum watakapoweza kuuawa wale wazishikao amri [kumi], adui zao katika matukio fulani fulani watataka kutekeleza mapema amri ile, na kabla ya muda ule uliowekwa, watajaribu kuwaua. Lakini hakuna awezaye kuwapita walinzi wale hodari waliofanya kituo kumzunguka kila mtu aliye mwaminifu. Wengine katika kukimbia kwao toka mijini na vijijini wanashambuliwa; lakini panga zilizoinuliwa juu yao ili kuwakata zinavunjika na kuanguka chini zikiwa hazina nguvu kabisa kama vile bua. Wengine wanalindwa na malaika katika umbile la wanajeshi.

Katika vizazi vyote, Mungu amewatumia malaika zake watakatifu kuwasaidia na kuwaokoa watu wake. Viumbe hao wa mbinguni wamekuwa na sehemu kubwa ya utendaji katika mambo ya wanadamu. Wameonekana wakiwa wamevaa mavazi yaliyong'aa kama umeme; wamekuja kama wanadamu katika umbile la wasafiri. Malaika wameonekana katika umbile la kibinadamu kwa watu wa Mungu. Wamepumzika chini ya mialoni wakati wa aduhuri, kana kwamba wamechoka sana. Wamekubali ukarimu waliopewa katika nyumba za watu. Wamefanya kazi yao kama viongozi wa njia kwa wasafiri waliochelewa ambao wanasafiri usiku. Kwa mikono yao wenyewe, wamewasha moto katika madhabahu. Wamefungua milango ya gereza na kuwatoa watumishi wake Bwana. Wakiwa wamevaa mavazi ya vita ya mbinguni, walikuja na kulivingirisha jiwe la kaburi lile la Mwokozi.

Malaika ni Wasemaji Wakuu

Katika umbile la wanadamu, mara kwa mara malaika wanakuwamo katika mikutano ya wenye haki; tena wanaitembelea mikutano ya waovu, kama vile walivyokwenda Sodom, ili kuandika kumbukumbu ya matendo yao mabaya, kuamua iwapo wameuvuka mpaka wa uvumilivu wake Mungu. Mungu anapendezwa na huruma; na kwa ajili ya wale wachache ambao wanamtumikia kweli kweli, anazuia misiba na kurefusha hali ya utulivu miongoni mwa watu wengi. Ni shida mno kwa wale wanaotenda dhambi dhidi ya Mungu kutambua ya kwamba wanawiwa uhai walio nao kutokana na hao wachache ambao wao wanafurahia kuwadhihaki na kuwatasa.

Ingawa watawala wa dunia hii hawajui, lakini mara kwa mara katika mabaraza yao malaika wamekuwa ndio wasemaji wakuu. Macho ya wanadamu yamewatazama; masikio ya wanadamu yamesikia utetezi wao; midomo ya wanadamu imeyapinga mashauri yao na kuyadhihaki mausia yao; mikono ya wanadamu imekumbana nao na kuwafedhehesha na kuwatendea vibaya. Katika ukumbi wa baraza na mahakama ya sheria wajumbe hao wa mbinguni wameonyesha ujuzi wao wa ndani wa historia ya kibinadamu; wamejionyesha wenyewe kuwa wanao uwezo bora wa kutetea hoja ya wale wanaoonewa kuliko watetezi wao wale waliokuwa na uwezo na ufasaha mwingi sana. Wameyavunjilia mbali makusudi mabaya na kuyazuia maovu ambayo yangeweza kuichelewesha sana kazi ya Mungu na kusababisha mateso makubwa kwa watu wake. Katika saa ile ya hatari kubwa na adha “Malaika wa BWANA hufanya kituo, akiwazungukia wamchao na kuwaokoa.” Zaburi 34:7.

Kwa shauku kubwa sana, watu wa Mungu wanazingojea dalili za kuja kwa Mfalme wao. Walinzi wanapoamkiwa, “Habari gani za usiku?” jibu lao linatolewa bila kusita, “Mchana unakuja na usiku pia.” Isaya 21:11,12. Nuru inamulika mawinguni juu ya vilele vya milima ile. Utukufu wake utafunuliwa upesi. Jua la Haki [Kristo] karibu litaangaza. Umekaribia mchana na usiku - ni mwanzo wa mchana ule usio na mwisho kwa wenye haki, na kushuka kwa usiku ule wa milele kwa waovu.”

Wale wanaoshindana mweleka wanapotoa dua zao kwa bidii mbele za Mungu, pazia lile linalowatenga na ulimwengu ule usioonekana kwa macho linaonekana kana kwamba limeondolewa kabisa. Mbingu zinakuwa nyekundu kutokana na kupambazuka kwa siku ile ya milele, na kama wimbo mtamu miongoni mwa nyimbo zile za malaika maneno haya yanaanguka katika sikio lao: “Simameni imara katika utii wenu. Msaada uko njiani.” Kristo, Mshindi hodari, anawaonyesha ile taji ya utukufu wa milele askari wake waliochoka sana; na sauti yake inatoka katika milango ile iliyoachwa wazi, ikisema: “Tazama, mimi ni pamoja nanyi. MsioCOPE. Mimi nazijua huzuni zenu zote; nimezibeba huzuni zenu. Hampigani vita hiyo dhidi ya adui ambao hawajapata kupimwa. Nimepigana vita hiyo kwa niaba yenu, na katika jina langu ninyi ni zaidi ya washindi.”

Mwokozi wetu wa thamani atatoa msaada wake tutakapouhitaji sana. Njia ile ya mbinguni imewekwa wakf kwa nyayo zake. Kila mwiba unaozichoma nyayo zetu umekwisha kuzichoma zake. Kila msalaba tunaogizwa kuubeba yeye amekwisha kuubeba kabla yetu. Bwana anaruhusu mapambano ili kuutayarisha moyo wetu kwa amani. Wakati ule wa taabu ni mateso ya kuogofya sana kwa watu wa Mungu; lakini ule ndio wakati wa kutazama juu kwa kila muumini wa kweli, na kwa imani anaweza kuuona upinde ule wa mvua wa ahadi ukimzunguka pande zote.

“Nao waliokombolewa na BWANA watarejea, watafika Sayuni, wakiimba; furaha ya milele itakuwa juu ya vichwa vyao; watapata shangwe na furaha; huzuni na kuugua zitakimbia. Mimi, naam, mimi, ndimi niwafarijiye; wewe u nani hata ukamwogopa mtu atakayekufa, na mwanadamu atakayefanywa kuwa kama majani? Ukamsahau BWANA, Muumba wako,... nawe unaogopa daima mchana kutwa kwa sababu ya ghadhabu yake aoneaye, hapo afanyapo tayari kuharibu; nayo i wapi ghadhabu yake aoneaye? Yeye aliyehamishwa na kufungwa atafunguliwa kwa haraka; wala hatakufa na kushuka shimoni wala chakula [mkate] chake

hakitapunguka. Maana mimi ni BWANA, Mungu wako, niichafuaye bahari, mawimbi yake yakavuma. BWANA wa majeshi ndilo jina lake. Nami nimetia maneno yangu kinywani mwako, nami nimekusitiri katika kivuli cha mkono wangu.” Isaya 51:11-16.

“Basi, kwa sababu ya hayo, ulisikilize neno hili, ewe uliyeteswa, na kulewa, lakini si kwa mvinyo; BWANA, Bwana wako na Mungu wako, awateteaye watu wake, asema hivi, Tazama, nimeondoa mkononi mwako kikombe cha kulevya-levya, hilo bakuli la kikombe cha hasira yangu; hutakinywea tena; nami nitakitia mikononi mwao wakutesao; waliokuambia nafsi yako, Inama, tupate kupita; nawe uliufanya mgongo wako kuwa kama nchi, na kama njia, kwa hao wapitao juu yake.” Mafungu ya 21-23.

Jicho lake Mungu likiangalia kushuka chini katika vizazi vingi, lilikazwa juu ya hatari hiyo kubwa ambayo watu wake watapaswa kukabiliana nayo wakati ule mataifa yatakapojipanga dhidi yao [Zaburi 2]. Kama mfungwa yule aliyehamishwa, watakuwa katika hali ya kuogopa kufa kwa njaa au kwa kuuawa kikatili. Lakini Yeye Aliye Mtakatifu aliyeigawa Bahari ya Shamu mbele ya Israeli, ataonyesha uweza wake mkuu na kuwaweka huru. “Nao watakuwa wangu, asema BWANA wa majeshi, katika siku ile niifanyayo; naam, watakuwa hazina yangu hasa; nami nitawaachilia, kama vile mtu amwachiliavyo mwanawe mwenyewe amtumikiaye.” Malaki 3:17. Kama damu ya mashahidi wa Kristo hao waaminifu ingemwagwa kwa wakati kama huo, basi, isingeweza kuwa mbegu iliyopandwa itakayotoa mavuno kwa ajili ya Mungu, kama ilivyokuwa ile damu ya wafia dini. Msimamo wao thabiti usingekuwa ushuhuda ambao ungeweza kuwashawishi wengine kuiamini ile kweli; kwa maana moyo ule ulio mkaidi umeyarudisha nyuma mawimbi ya rehema mpaka hayaji tena kwake. Kama hao wenye haki wangeachwa sasa kuwa mateka wa maadui zao, basi, ungekuwa ni ushindi mkubwa kwa yule mkuu wa giza [Shetani]. Asema hivi Mtunga Zaburi: “Mradi atanisitiri bandani mwake siku ya mabaya, atanisitiri katika sitara [maficho] ya hema yake.” Zaburi 27:5. Kristo amesema hivi: “Njoni watu wangu, ingia wewe ndani ya vyumba vyako, ukafunge mlango nyuma yako *ujifiche kitambo kidogo*, mpaka ghadhabu hii itakapopita. Kwa maana, tazama, BWANA anakuja, kutoka mahali pake, ili *kuwaadhibu wakaao duniani, kwa sababu ya uovu wao.*” Isaya 26:20,21. Utakuwa kwa utukufu mwingi ukombozi wao wale ambao kwa saburi wamekungojea kuja kwake na ambao majina yao yameandikwa katika kitabu kile cha uzima.

SURA YA 40

Watu Wa Mungu Wakombolewa

Ulinzi utokanao na sheria zile za kibinadamu utakapoondolewa kwa wale wanaoiheshimu Sheria ya Mungu [Amri Kumi], ndipo katika nchi mbalimbali patakuwa na kitendo cha kuwaangamiza hao ambacho kitatekelezwa kwa wakati ule ule mmoja. Wakati ule uliowekwa katika ile amri utakapokaribia, watu watafanya mipango mibaya ya siri ili kuling’oa kabisa dhehebu lile linalochukiwa nao. Itaamuliwa kutoa kipigo cha mwaka katika usiku mmoja ambacho kitainyamazisha kabisa sauti ile isiyokubaliana na mafundisho yao, ambayo inawakemea.

Watu wa Mungu - wengine wakiwa katika seli za magereza, wengine wakiwa wamejificha katika mahali pa usalama pa upweke katika misitu na milima - bado wanaendelea kumlilia Mungu kuomba ulinzi wake, wakati ambapo kila upande makundi ya watu wenye silaha, wakisukumwa na majeshi ya malaika wale waovu, wanajiandaa kufanya kazi yao ya mauaji. Ni katika wakati huu, katika saa ya kilele cha mateso, ndipo atakapoingilia kati Mungu wa Israeli kuwaokoa wateule wake. Asema hivi Bwana; “Mtakuwa na wimbo kama vile wakati wa usiku, ishikwapo sikukuu takatifu, mtakuwa na furaha ya moyo kama vile mtu aendapo ... katika mlima wa BWANA, aliye Mwamba wa Israeli. Naye BWANA atawasikizisha watu sauti yake ya utukufu, naye atawaonyesha jinsi mkono wake ushukavyo, na ghadhabu ya hasira yake, na mwako wa moto ulao, pamoja na dhoruba, na tufani, na mvua ya mawe ya barafu.” Isaya 30:29,30.

Kwa makelele ya ushindi, dhihaka, na kulaani, msongamano ule wa watu wabaya uko tayari kuwarukia mateka wao, wakati, tazama, giza nene sana, nene kuliko giza la usiku, linaanguka juu ya dunia. Kisha upinde wa mvua, uking’aa kwa utukufu ule utokao kwenye kiti kile cha enzi cha Mungu, unatanda mbinguni, tena unaonekana kana kwamba unakizunguka kila kikundi kinachoomba. Watu wale wengi sana waliokasirika, kwa ghafula wanazuiwa. Makelele yao ya dhihaka yanatoweka. Walengwa wa ghadhabu ya mauaji yao wanasahauliwa. Kwa kutazamia kwao mambo yale ya kuogofya yaliyo mbele yao, wanakodoa macho yao kuiangalia ishara ile ya agano la Mungu, nao wanatamani sana kusitiriwa mbali na mng’aro wake mkali unaowashinda nguvu.

Kwa watu wale wa Mungu inasikika sauti iliyo wazi na tamu, ikisema, “Tazameni juu,” nao wanapoyainua macho yao mbinguni, wanauona ule upinde wa mvua wa ahadi. Mawingu yale meusi, yenye ghadhabu, yaliyolifunika lile anga yanaachana, nao kama Stefano bila kusita wanaangalia juu mbinguni na kuuona utukufu wa Mungu na Mwana wa Adamu akiwa ameketi katika kiti chake cha enzi. Katika umbile lake lile la Uungu, wanazitambua alama zile za kudhalilishwa kwake; na toka kinywani mwake wanasikia ombi lake hili likitolewa mbele za Baba yake na mbele ya malaika zake watakatifu: “Baba, hao ulionipa nataka wawe pamoja

nami po pote nilipo.” Yohana 17:24. Tena inasikika sauti tamu kama muziki, ya ushindi, ikisema: “Hao wanakuja! Hao wanakuja! Ni watakatifu, hawana madhara yo yote, wala hawajanajisiwa. Wamelitunza neno la subira yangu; watatembea miongoni mwa malaika;” na midomo ile iliyogeuka rangi, inayotetemeka, ya wale walioishikilia sana imani yao, inapiga kelele ya ushindi.

Ni wakati wa usiku wa manane Mungu anapoonyesha uweza wake katika kuwaokoa watu wake. Jua linajitokeza, likiwaka kwa nguvu yake yote. Ishara na maajabu vinafuatana kwa mfululizo wa haraka. Waovu wanaiangalia kwa hofu kuu na mshangao mkubwa mandhari [tukio] ile, wakati wenye haki wanaziangalia kwa furaha kuu ishara zile za ukombozi wao. Kila kitu katika maumbile kinaonekana kana kwamba kimeacha kwenda katika njia yake. Mito inaacha kutitirika. Mawingu meusi na mazito yanapita juu na kugongana. Katikati ya mbingu hizo zilizoghadhabika ipo nafasi moja iliyo wazi yenye utukufu usioelezeka, kupitia katika hiyo sauti ya Mungu kama sauti ya maji mengi, inashuka chini na kusema: “Imekwisha kuwa.” Ufunuo 16:17.

Mbingu na Nchi Kutetemeka

Sauti ile inazitikisa mbingu na nchi. Pana tetemeko la nchi kubwa, “ambalo tangu wanadamu kuwako juu ya nchi hapakuwa namna ile, jinsi lilivyokuwa kubwa tetemeko hilo.” Mafungu ya 17 na 18. Anga linaonekana kana kwamba linafunguka na kujifunga. Utukufu ule kutoka katika kile kiti cha enzi cha Mungu unaonekana kana kwamba unamulika kupitia katika anga hilo. Milima inatikisika kama unyasi katika upepo, na miamba iliyopasuka imetawanyika kila upande. Pana ngurumo kama ya tufani inayokuja. Bahari inajipiga-piga kwa ghadhabu kali. Panasikika mlilo wa sauti kubwa, nyembamba, ya kimbunga, kama sauti ya mashetani vile yanayokwenda kuangamiza watu. Nchi yote inainuka na kushuka na kuumuka kama mawimbi ya bahari. Uso wake unapasuka. Misingi yake yenyewe inaonekana kana kwamba inavunjika. Safu za milima zinazama chini. Visiwa vilivyokaliwa na watu vinatoweka. Miji yenye bandari, ambayo imegeuka na kuwa kama Sodoma kwa uovu wake, inamezwa na maji yale yenye hasira. *Babeli ule Mkuu umekumbukwa mbele za Mungu “kupewa kikombe cha mvinyo ya ghadhabu ya hasira yake.”* Mawe makubwa ya mvua, kila moja likiwa na uzito kama wa “talanta” [kama kilo 56 hivi], yanafanya kazi yake ya uharibifu. Mafungu ya 19 na 21. Miji ya dunia yenye kiburi mno imelazwa chini mavumbini [imeanguka]. Majumba ya kifahari ya kifalme, ambayo juu yake wakuu walitapanya fedha zao nyingi mno kuyajenga ili kujitukuza wenyewe, yanaporomoka chini na kuwa magofu mbele ya macho yao. Kuta za magereza zinapasuka vipande vipande, na *watu wa Mungu, waliokuwa wameshikiliwa humo kama wafungwa kwa ajili ya imani yao, wanawekwa huru.*

Makaburi yanafunguka, na “wengi wa hao walalao katika mavumbi ya nchi wataamka, wengine wapate uzima wa milele, wengine aibu na kudharauliwa milele.” Danieli 12:2. *Wale wote waliokufa katika imani ya Ujumbe wa Malaika yule wa Tatu* wanatoka kaburini wakiwa wametukuzwa, *ili kusikia agano la Mungu la amani analofanya na wale walioishika Sheria yake* [Amri Kumi – Dan. 12:2,12; Ufu. 14:12,13]. “Na hao waliomchoma” (Ufunuo 1:7), yaani, wale waliomdhihaki na kumdharau Kristo alipokuwa anapata maumivu yake makali yaliyomfisha, *pamoja na wapinzani wale waliokuwa wakatili mno dhidi ya kweli yake na watu wake*, wanafufuliwa ili wapate kumwona yeye katika utukufu wake na kuiona heshima wanayopewa wale walio waaminifu na watiifu.

Mawingu manene bado yanaifunika mbingu; lakini mara kwa mara jua linapenyeza linaonekana kana kwamba ni jicho la Yehova linalolipiza kisasi. Umeme mkali unaruka kutoka mbinguni na kuifunika dunia kwa mwali wa moto. Juu ya ngurumo ile ya radi ya kuogofya sana, sauti, za ajabu na za kuogofya, zinatangaza hukumu ya waovu. Maneno yanayosemwa hayaeleweki kwa wote; ila yanaeleweka wazi kwa *waalimu wale wa uongo*. Wale ambao kitambo kidogo tu kilichopita walikuwa hawajali kabisa, walikuwa wanajitapa kabisa na kutaka vita, ambao walikuwa wanajitukuza mno kwa ukatili wao dhidi ya watu wa Mungu wale

wazishikao amri [kumi], sasa wametekewa na mshangao mkubwa umewashika, tena wanatetemeka vibaya sana kwa hofu. Yowe zao zinasikika juu ya kelele za tetemeko lile la nchi, juu ya mawimbi, na tufani. *Mashetani yanakiri Uungu wake Kristo na kutetemeka sana mbele ya uweza wake*, wakati uo huo wanadamu wanaomba rehema yake huku wakitambaa chini na kujidhalilisha kutokana na hofu kuu iliyowashika.

Siku ya Bwana

Walisema hivi manabii wale wa zamani walipoiona katika maono yao siku ile ya Mungu: “Pigeni kelele za hofu; maana siku ya BWANA i karibu; itanyesha kama maangamizi yatokayo kwa Mwenyezi Mungu.” Isaya 13:6. “Ingia ndani ya jabali; ukajifiche mavumbini mbele za utisho wa BWANA, mbele ya utukufu wa enzi yake. Macho ya mwanadamu yaliyo inuka yatashushwa chini, kiburi cha mwanadamu kitainamishwa.” “Siku hiyo kila mtu *atazitupilia mbali sanamu zake za fedha, na sanamu zake za dhahabu*, walizojifanyia ili kuziabudu, kwa fuko na popo; ili aingie ndani ya pango za majabali, na ndani ya tundu za miamba iliyopasuka, mbele za utisho wa BWANA na utukufu wa enzi yake, atakapoondoka ili aitetemeshe mno dunia.” Isaya 2:10-12,20,21, pambizo.

Kupitia katika nafasi iliyo wazi mawinguni, nyota inatoa mwanga wake ambao mng’aro wake unaongezeka mara nne ukilinganisha na lile giza lililopo. Inasema maneno yenye matumaini na furaha kwa wale walio waaminifu, ila ukali na ghadhabu kwa wale wanaoivunja Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. Wale walioacha vyote kwa ajili yake Kristo sasa wako salama, wamefichwa kama vile wako mahali pa siri pake yeye Aliye juu. Wamekwisha kupimwa, tena mbele ya ulimwengu na mbele ya wale wanaoidharau ile kweli wameudhihirisha uaminifu wao kwake yeye aliyewafia. Badiliko la ajabu limekuja juu ya wale waliokuwa wameushikilia sana uaminifu wao walipokuwa wamekabiliana ana kwa ana na kifo. Ghafula wameokolewa na kuwekwa mbali na uonezi mbaya na wa kutisha sana kutoka kwa watu wale waliojigeuza wenyewe kuwa mashetani. Nyuso zao, ambazo muda mfupi sana uliopita zilikuwa zimegeuka rangi, na kuwa na wasiwasi, na kudhoofika, sasa zinang’aa kwa mshangao, imani, na upendo. Wanazipaza sauti zao wanapoimba wimbo huu wa ushindi: “Mungu kwetu sisi ni kimbilio na nguvu, msaada utakaoonekana tele wakati wa mateso. Kwa hiyo hatutaogopa ijapobadilika nchi, ijapotetemeka milima moyoni mwa bahari. Maji yake yajapovuma na kuumuka, ijapopepesuka milima kwa kiburi chake.” Zaburi 46:1-3.

Wakati maneno haya ya tunaini loa takatifu yanapopandi juu kwenda kwa Mungu, mawingu yale yanarudi nyuma upesi, kisha mbingu zile za nyota zinaonekana, zikiwa tukufu kuliko zinavyoweza kuelezwa zinapolinganishwa na lile anga jeusi lenye ghadhabu, linaloonekana kila upande. Utukufu wa mji ule wa mbinguni unatoka kama mkondo wa maji katika milango ile kule iliyoachwa wazi. *Ndipo unaonekana mkono ulioelekezwa kwenye mbingu yetu ukiwa umezishika mbao mbili za mawe ambazo zimekunjwa pamoja*. Asema hivi huyo nabii: “Na mbingu zitatangaza haki yake [Sheria yake ya Amri Kumi – Rum. 7:12], kwa maana Mungu ndiye aliye hakimu.” Zaburi 50:6. Sheria ile takatifu [Amri Kumi], yaani, ile *haki ya Mungu*, ambayo katikati ya ngurumo na moto ilitangazwa toka Sinai kama mwongozo wa maisha yetu, sasa inaonyeshwa kwa wanadamu kama kanuni [kipimo] inayotumika katika hukumu [Yak. 2:10-12; Rum. 2:11-16]. Mkono huo unazifungua mbao zile, kisha *zinaonekana zile kanuni za Sheria ile ya Amri Kumi*, zikiwa zimeandikwa juu yake, kana kwamba ni kwa kalamu ya moto. Maneno yale yako wazi kabisa kiasi kwamba watu wote wanaweza kuyasoma. Kumbukumbu ya kila mtu inaamshwa, *giza lile la ushirikian na uzushi linafagiliwa mbali katika akili ya kila mtu*, na yale maneno [amri] kumi ya Mungu, mafupi, yanayogusa nyanja zote, tena yenye mamlaka, yanaonyeshwa machoni pa wakazi wote wa dunia hii.

Ni vigumu kabisa kueleza *hofu kuu na kukata tamaa kutakakowapata wale waliozikanyaga chini ya miguu yao amri hizo takatifu* [kumi] za Mungu [kuzivunja amri kumi ni sawa na kumkanyaga Kristo – Ebr. 10:26-31]. Ni Bwana [Yesu Kristo] aliyewapa Sheria yake hiyo [Amri Kumi]; wao wangeweza kuzilinganisha tabia zao na Sheria hiyo [Amri Kumi] na kuzijua

kasoro zao wakati ule ilipokuwapo bado nafasi ya kutubu na kufanya matengenezo [kuzirekebisha tabia zao]; lakini wao, ili kujipatia upendeleo wa [kupendwa na] ulimwengu huu, waliziweka kando amri zake [kumi] na kuwafundisha wengine kuzivunja [Mt. 5:17-20]. Wamejitahidi sana kuwalazimisha watu wa Mungu kuinajisi Sabato [Jumamosi] yake. Sasa wamehukumiwa na Sheria ile [Amri Kumi] ambayo wao wameidharau. Kwa utambuzi wao wa kuogofya ulio wazi, wanaona kwamba hawana udhuru wo wote. Walimchagua yule waliyependa kumtumikia na kumwabudu. “Ndipo mtakaporudi, nanyi *mtapambanua kati ya wenye haki* [wanaozishika Amri Kumi na Imani ya Yesu – Rum. 7:12; Ufu. 14:12], *na waovu* [wanaozivunja Amri Kumi hata kama wanamwamini Yesu – 1 Yoh. 3:4, AJKK; Yak. 2:10-12; 1 Yoh. 2:4], *na kati ya yeye amtumikiaye Mungu na yeye asiye mtumikia.*” Malaki 3:18.

Matokeo ya Kukosa Uaminifu

Maadui wa ile Sheria ya Mungu [Amri Kumi], kuanzia *kwawachungaji* na kushuka chini mpaka kwa yule aliye mdogo kabisa miongoni mwao, *sasa wamepata mawazo mapya* juu ya ile kweli na wajibu wao uliowapasa. Wao wakiwa wamechelewa vibaya mno wanagundua kwamba Sabato ile ya amri ya nne [Jumamosi – Kut. 20:8-11], ndiyo *Muhuri wa Mungu aliye hai* [Isa. 8:16; Ufu. 7:1-4]. Wakiwa wamechelewa vibaya mno wanaiona tabia halisi ya sabato yao ya uongo [Jumapili – chapa/alama ya mnyama] na msingi wa mchanga waliokuwa wakijenga juu yake jengo lao [Eze. 13:1-15]. Wanagundua kwamba *wamekuwa wakipigana na Mungu*. Waalimu wa dini waliwaongoza watu wao kwenye uharibifu, huku wakijidai kwamba walikuwa wakiwaongoza kwenda nao kwenye malango yale ya Paradiso. Mpaka siku ile ya kutoa hesabu [taarifa], *ndipo itajulikana ni uwajibikaji mzito jinsi gani walio nao watu wale wanaoshika vyeo vitakatifu* [wachungaji, maaskofu, n.k.], tena *ni ya kutisha jinsi gani matokeo ya kukosa kwao uaminifu*. Ni katika umilele tu ndipo sisi tunaweza kukadiria kwa usahihi *hasara ya kupotea mtu mmoja*. Mwisho wake utakuwa ni wa kuogofya kwake ambaye Mungu atamwambia maneno haya: Ondoka kwangu, wewe ni mtumishi mwovu.

Sauti ya Mungu inasikika kutoka mbinguni *ikitangaza ile siku na ile saa ya kuja kwake Yesu*, na kuwapa watu wake agano lake la milele. Kama ngurumo kali sana maneno yake yanavuma katika dunia yote. Israeli wale wa Mungu wanasimama na kusikiliza, macho yao yakiwa yamekazwa juu. Nyuso zao zinaangazwa kwa utukufu wake na kung’aa kama ulivyong’aa uso wa Musa aliposhuka kutoka Sinai. Waovu wale hawawezi kuwatazama. *Na ule mbaraka unapotamkwa juu ya wale* [144,000 pamoja na wale waliofufuliwa katika ufufuo wa pekee ambao waliutangaza Ujumbe wa Malaika wa Tatu kwa uaminifu] *waliomheshimu Mungu kwa kuitakasa Sabato* [Jumamosi] yake, *inasikika kelele kuu ya ushindi*.

Baada ya muda si mrefu linaonekana mashariki *wingu dogo jeusi kama nusu ya kiganja cha mtu*. Lile ni wingu linalomzunguka Mwokozi, ambalo kwa mbali linaonekana kana kwamba limefunikwa na giza. *Watu wale wa Mungu wanajua kwamba ile ndiyo ishara ya Mwana wa Adamu*. Kwa kimya kilichojaa kicho wanalikazia macho linapozidi kukaribia zaidi na zaidi duniani, likiwa jepesi na tukufu zaidi, mpaka linakuwa wingu kubwa jeupe, chini yake ni utukufu kama moto ulao, na juu yake ni ule upinde wa mvua wa agano. Yesu anakuja kama mshindi mkuu. Wakati huu si kama yule “Mtu wa huzuni nyingi,” aliyekuja kukinywea kikombe kile kichungu sana cha aibu na majonzi, anakuja kama mshindi mbinguni na duniani, kuja kuwakuhumu walio hai na wafu. “Mwaminifu na Wa-kweli,” “kwa haki ahukumu na kufanya vita.” Na “majeshi yaliyo mbinguni” (Ufunuo 19:11,14) yanamfuata. Kwa nyimbo tamu za mbinguni za kumsifu Mungu, malaika wale watakatifu, kundi lile kubwa lisilohesabika linaandamana naye katika safari yake. Anga linaonekana kana kwamba limejaa viumbe wanaong’aa sana - “elfu kumi mara elfu kumi na maelfu ya maelfu” [Ufu. 5:11, KJV]. Hakuna kalamu yo yote ya mwandishi iwezayo kuieleza picha ile; hakuna akili ya kibinadamu inayoweza kutosheleza kufikiri juu ya mng’ao ule. Utukufu wake ukazifunika mbingu, nayo dunia ikajaa sifa yake. Mwangaza wake ulikuwa kama nuru.” Habakuki 3:3,4. Wingu lile lililo hai kadiri linavyozidi kukaribia zaidi na zaidi, *kila jicho linamwona* huyo Mkuu wa uzima

[Kristo]. Hakuna sasa taji ya miiba inayokiumbua kichwa kile kitakatifu; ila taji tukufu ya kifalme inakaa juu ya kipaji chake kitakatifu. Uso wake unang'aa sana kupita mng'ao wa jua lile la adhuhuri unaoyatia macho kiwi. Naye ana jina limeandikwa katika vazi lake na paja lake, *Mfalme wa wafalme, na Bwana wa mabwana.*” Ufunuo 1916.

Mbele zake “nyuso zote zinageuka rangi;” juu ya wale walioikataa rehema ya Mungu inawaangukia hofu kuu inayowakatisha tamaa milele. “Hata moyo unayeyuka, na magoti yanagongana-gongana;... na nyuso za wote zimekuwa nyeupe [nyeusi – KJV] kwa hofu.” Yeremia 30:6; Nahumu 2:10. Wenye haki wanapiga kelele na kutetemeka, wanasema: “Ni nani awezaye kusimama?” Wimbo ule wa malaika unanyamazishwa, kinafuata kipindi cha ukimya wa kuogofya sana. Kisha sauti ya Yesu inasikika, ikisema: “Neema yangu yakutosha.” Nyuso za wenye haki zinachangamka, na furaha inaujaza kila moyo. Kisha malaika wale wanapiga noti ya juu zaidi na kuimba tena wanapozidi kukaribia zaidi na zaidi duniani.

Mfalme wa Wafalme Atokea

Mfalme wa wafalme anashuka juu ya wingu lile lililozungukwa na moto. Mbingu zinakunjwa pamoja kama karatasi, nchi inatetemeka mbele zake, na kila mlima na kila kisiwa kinaondolewa mahali pake. “Mungu wetu [Kristo] atakuja wala hatanyamaza, moto utakula mbele zake, na tufani yavuma sana ikimzunguka pande zote. Ataziita mbingu zilizo juu, na nchi pia awahukumu watu wake.” Zaburi 50:3,4.

“Na wafalme [pamoja na Ma-Rais] wa dunia, na wakuu, na majemadari [mameja jenerali], na matajiri, na wenye nguvu, na kila mtumwa, na mwungwana, *wakajificha katika pango na chini ya miamba ya milima, wakiiambia milima na miamba, Tuangukieni, tusitirini, mbele za uso wake yeye aketiye juu ya kiti cha enzi, na hasira ya Mwana-Kondoo.* Kwa maana siku iliyo kuu, ya hasira yao, imekuja; naye ni nani awezaye kusimama?” Ufunuo 6:15-17.

Zile dharau zilizojaa mizaha zinakoma. Midomo ya uongo inazimwa na kuwa kimya. Kugongana kwa silaha, ghasia za vita, “na makelele yaliyojaa ghasia, na mavazi yaliyofingirishwa katika damu” (Isaya 9:5, KJV), mambo hayo yanazimwa. Sasa hakuna cho chote kinachosikika, isipokuwa sauti ya maombi na sauti ya kulia na kuomboleza. Kilio hiki kinatoka kwa nguvu katika ile midomo iliyokuwa inafanya dhahaka muda mfupi sana uliopita: “Siku iliyo kuu ya hasira yake, imekuja; naye ni nani awezaye kusimama?” Waovu wanaomba kwamba ni afadhali wazikwe chini ya miamba ya milima ile kuliko kukutana ana kwa ana na yeye waliyemdharau na kumkataa.

Sauti ile inayopenya sikio la wafu, wao wanaijua. Ni mara ngapi sauti yake inayosihhi na ya upole iliwaita ili wapate kutubu. Ni mara ngapi wameisikia kupitia kwa rafiki yao, ndugu yao, na Mkombozi wao ikiwasihhi na kuwagusa sana mioyo yao. Kwa wale walioikataa neema yake, hakuna sauti nyingine iwayo yote ambayo kwao ingetoa shutuma nyingi sana, ambayo ingewalaani sana, kama sauti ile iliyowasihhi kwa muda mrefu sana, ikisema: “Ghairini, ghairini [geukeni, geukeni], mkaache njia zenu mbaya; mbona mnataka kufa?” Ezekieli 33:11. Laiti kama kwao ingalikuwa ni sauti ya mtu wasiyemjua! Asema hivi Yesu: “Kwa kuwa nimeita, nanyi mkakataa; nimeunyosha mkono wangu, asiangalie mtu; bali mmebatilisha shauri langu, wala hamkutaka maonyo yangu.” Mithali 1:24,25. Sauti ile inaziamsha kumbukumbu zao ambazo wangetaka kuzifutilia mbali - yaani, maonyo yale waliyoyadharau, mialiko ile waliyoikataa, na nafasi zile nzuri walizozichezea.

Hapo wapo wale waliomdhihaki Kristo katika kudhalilishwa kwake. Kwa ngu inayowatetemeha yanakuja mawazoni mwao maneno yake yeye Aliyeteseka, wakati alipokuwa akiapishwa na kuhani mkuu, aliposema kwa utulivu: “Tangu sasa mtamwona Mwana wa Adamu ameketi mkono wa kuume wa nguvu, akija juu ya mawingu ya mbinguni.” Mathayo 26:64. Sasa wanamwona katika utukufu wake, na bado watamwona akiketi mkono wa kuume wa nguvu [atakapokuja mara ya tatu].

Wale waliofanya mzaha juu ya madai yake kwamba yeye ni Mwana wa Mungu, wametekewa [hawana la kusema] sasa. Hapo yupo yule Herode mwenye majivuno makuu aliyemkenulia

meno yake kukidhihaki cheo chake kama mfalme na kuwaamuru askari wale waliokuwa wakimdhahiki kumvika taji kama mfalme. Hapo wapo watu wale wale ambao kwa mikono yao miovu waliuvika mwili wake vazi lile la zambarau, na juu ya kipaji chake cha uso ile taji ya miiba, na katika mkono wake usiopigana nao, fimbo ile ya bandia ya kifalme, na kusujudu mbele yake kwa dhahiki iliyojaa kufuru. Watu wale waliompiga na kumtemea mate huyo Mkuu wa Uzima, sasa wanageukia mbali ili macho yake yaliyokazwa juu yao na kupenya mpaka ndani yao wasiyaone, nao wanajitahidi kutimua mbio kwenda mbali na utukufu wa kuwapo kwake unaowazidi nguvu. Wale waliopigilia misumari katika viganja vyake na nyayo zake, pamoja na yule askari aliyemchoma kwa mkuki ubavuni, wanaziangalia alama zile kwa hofu kuu na majuto makuu.

Kwa uwazi unaogofya sana makuhani wale pamoja na watawala wanayakumbuka matukio yale ya Kalvari. Kwa hofu kuu na kutetemeka vibaya sana wanakumbuka jinsi walivyotikisa vichwa vyao kwa masimango ya kishetani wakisema kwa nguvu: “Aliokoa wengine, hawezi kujiokoa mwenyewe. [Kama] yeye ni mfalme wa Israeli; na ashuke sasa msalabani, nasi tutamwamini. A[li]mtegemea Mungu; na amwokoe sasa, kama anamtaka.” Mathayo 27:41-43, KJV.

Kwa wazi kabisa wanaukumbuka ule mfano alioutoa Mwokozi wa wakulima waliokataa kumpa bwana wao matunda ya shamba lake la mizabibu, waliowatenda vibaya watumishi wake na kumwua mwanawe. Pia, wanakumbuka hukumu ile waliyoitamka wao wenyewe, wakisema: Bwana wa shamba la mizabibu “atawaangamiza vibaya [watu] wale wabaya” [Mt. 21:33-43]. Katika dhambi na adhabu yao watu wale waliokosa uaminifu, makuhani na wazee wale wanaona njia yao waliyoipitia na maangamizi yao ya mwisho. Na sasa kilio kinapanda juu cha utungu wao wa kibinadamu. Ni kikubwa kuliko makelele yale yaliyosema, “Msulibishe! Msulibishe!” ambayo yalivuma katika mitaa ile ya Yerusalemu, kilio kile cha kuomboleza na kukata tamaa kwao kinazidi kuongezeka, kikisema, “Huyu ndiye Mwana wa Mungu! Huyu ndiye Masihi wa kweli!” wanajitahidi sana kukimbia kutoka mbele zake huyo Mfalme wa wafalme. Katika mashimo yale marefu ya nchi, yaliyotokea kutokana na mpasuko wa ardhi inayogongana yenyewe [kwa tetemeko lile], wanafanya kazi bure kujaribu kujificha humo.

Mungu Awaita Watakatifu Wake

Katika maisha ya wale wanaoikataa ile kweli, kuna wakati fulani zinapoamka dhamiri zao, wakati ambapo kumbukumbu za maisha yao ya kinafiki zinawaumiza vibaya sana na moyo wao unasumbuliwa sana na majuto yasiyoweza kuwafaa kitu. Lakini hayo ni kitu gani ukiyalinganisha na majuto yale makubwa ya siku ile, wakati “hofu [yao] ifikapo kama tufani,” na “msiba [wao] ufikapo [maangamizi yao yafikapo] kama kisulisuli”! Mithali 1:27, KJV. Wale ambao wangukuwa wamemwangamiza Kristo pamoja na watu wake waaminifu, sasa wanauona kwa macho yao wenyewe utukufu ule unaowakalia [watakatifu] juu yao. Katikati ya hofu yao ile kuu, wanazisikia sauti za watakatifu wakiimba nyimbo za furaha, wakisema kwa nguvu: “Tazama, huyu ndiye Mungu wetu, ndiye tuliyemngoja, naye atatuokoa.” Isaya 25:9, KJV.

Katikati ya kupepesuka kwa dunia hii kama mlevi, na kumulika ghafula kwa umeme, na ngurumo kali za radi, *sauti ya Mwana wa Mungu inawaita watoke nje watakatifu waliolala* [waliokufa – 1 The. 4:16]. Anayaangalia makaburi ya wenye haki, kisha, anainua mkono wake kuelekea mbinguni, anasema kwa nguvu: “Amkeni, amkeni, ninyi mlalao mavumbini, nasema tena, amkeni!” Kila mahali katika mapana na marefu ya dunia hii, wafu [wenye haki tu] wataisikia sauti ile, na wale watakaoisikia watakuwa hai [Yn. 5:25]. Na dunia yote itavuma kwa vishindo vya jeshi lile kubwa sana toka kila taifa, lugha, na jamaa. Kutoka katika nyumba ile ya gereza lao la mauti, hao wanatoka wakiwa wamevikwa miili isiyokufa, yenye utukufu, wakipiga kelele, na kusema: “U wapi, Ewe mauti uchungu wako? Ku wapi, Ewe mauti kushinda kwako?” 1 Wakorintho 15:55, KJV. Na *wenye haki wale walio hai wanaziunganisha sauti zao pamoja nao na kupiga kelele ndefu, za furaha, za ushindi* [1 The. 4:17].

Wote wanatoka makaburini mwao wakiwa na kimo kile kile walichokuwa nacho walipoingia makaburini mwao. Adamu, anayesimama miongoni mwa msongamano ule mkubwa wa kundi lile lililofufuliwa, ana kimo kirefu sana na umbile zuri sana, kwa urefu yuko chini kidogo tu ya Mwana wa Mungu. Anaonyesha tofauti inayoonekana wazi kwa watu wa vizazi vile vilivyofuata baadaye; katika jambo hilo moja unaonekana uharibifu kiafya uliotokea kwa jamii ya kibinadamu. Lakini wote wanatoka wakiwa na nguvu mpya na afya, na kuwa na nguvu za ujana ule wa milele. Hapo mwanzo, mwanadamu aliumbwa kwa mfano wa Mungu, si kwa tabia tu, bali kwa umbile na sura yake. Dhambi iliiumbua na kuwa karibu kabisa kuifutilia mbali sura ile ya Mungu; lakini Kristo alikuja kukirejesha kile kilichokuwa kimepotea. Ataibadili miili yetu hii ya unyonge, ipate kufanana na mwili wake wa utukufu [Flp. 3:21]. Umbile hili linalokufa, linaloharibika, lisilokuwa na uzuri wo wote, ambalo zamani lilichafuliwa na dhambi, linageuka na kuwa kamilifu, zuri sana, na lisiloweza kufa milele. *Mawaa na ulemavu wote vinaachwa mle mle kaburini* [Isa. 35:3-6a]. Wakiwa wamerudishiwa ule mti wa uzima uliokuwa katika Edeni ile iliyopotea zamani sana, wale waliokombolewa wataendelea ku“kua” (Malaki 4:2,KJV) mpaka watakapokifikia kimo cha wanadamu walichokuwa nacho katika utukufu ule wa kwanza. Dalili za laana za mwisho zilizokuwa zimesalia zitaondolewa, na waaminifu wake Kristo wataonekana katika “uzuri wa Bwana Mungu wetu,” kiakili, kiroho, na kimwili, wakiiakisi [wakiiangaza] sura ile kamili ya Bwana wao. Lo! ni ukombozi wa ajabu ulioje huo! Umeongelewa habari zake kwa muda mrefu sana, umewazwa sana kwa matarajio yaliyojaa shauku, lakini usiweze kabisa kufahamika kwa ukamilifu wake.

Wanabadilika kwa Dakika Moja

Wenye haki walio hai wanabadilika “kwa dakika moja, kufumba na kufumbua” [1 Kor. 15:51,52]. Wakati ule sauti ya Mungu iliposikika, *walikuwa wametukuzwa* [wale 144,000, pamoja na wale waliotoka katika ufufuo wa pekee - Ufu. 16:17; Dan. 12:2]; sasa wanapewa miili isiyokufa, kisha wao pamoja na watakatifu wale waliofufuliwa *wananyakuliwa* na kumlaki Bwana hewani [1 The. 4:16-17(18)]. Malaika wana“wakusanya wateule wake toka pepo [pande] nne, toka mwisho huu wa mbingu mpaka mwisho huu” [Mt. 24:31]. Watoto wachanga wanabebwa na malaika watakatifu na kuwekwa mikononi mwa mama zao. Marafiki waliotengwa na mauti kwa muda mrefu wanaungana, wasiweze kuachana tena kamwe, na kwa nyimbo za furaha wanapaa pamoja kwenda kwenye lile Jiji la Mungu.

Kila upande wa gari lile la wingu kuna mabawa, na chini yake yako magurudumu yaliyo hai; na gari lile linapokwenda kasi kuelekea juu, magurudumu yale yanapiga kelele, na kusema, “Mtakatifu,” na mabawa yale, yanapopigapiga, yanapiga kelele na kusema, “Mtakatifu,” na lile andamano kubwa la malaika linapiga kelele, likisema, “Mtakatifu, Mtakatifu, Mtakatifu, Bwana Mungu Mwenyezi.” Na wale waliokombolewa wanapaza sauti zao, na kusema, “Haleluya!” wakati gari lile linapoendelea kusonga mbele kuelekea kule Yerusalemu Mpya.

Kabla ya kuingia katika Jiji lile, Mwokozi anaweka juu ya wafuasi wake nembo za ushindi wao na kuwavika taji zao za kifalme. Jeshi lile la askari wanaomeremeta, linasimama katika umbo la mraba ulio na nafasi wazi katikati yake kumzunguka Mfalme wao, ambaye umbile lake utukufu liko juu ya watakatifu na malaika wake kwa urefu, ambaye uso wake unaangaza juu yao ukiwa umejaa upendo wake mwanana [mpole]. Katika lile jeshi lote lisiloweza kuhesabika kila mtupo wa jicho lao umekazwa juu yake, kila jicho linautazama utukufu wake yeye ambaye “uso wake ulikuwa umeharibiwa sana zaidi ya mtu ye yote, na umbo lake zaidi ya wanadamu” [Isa. 52:14]. Juu ya vichwa vya washindi wale, Yesu kwa mkono wake wa kulia anaweka taji ile ya utukufu. Kwa kila mmoja taji ipo, ina “jina” lake “jipya” (Ufunuo 2:17), na maneno haya yameandikwa juu ya taji ile, “*Mtakatifu kwa Bwana*” [Kut. 28:36,37]. Katika kila mkono linawekwa tawi la mtende la mshindi na kinubi kinachong’aa. Halafu, malaika wale viongozi wanapopiga noti lile moja, kila mkono kwa ustadi unazicharaza nyuzi za kinubi ambazo zinatoa muziki mtamu wa nyimbo zile tamu. Furaha kuu isiyoneneka inausisimua kila moyo, na kila sauti inapazwa kutoa shukrani pamoja na sifa hizi: “Kwake yeye atupendaye na kutuosha

dhambi zetu katika damu yake, na kutufanya kuwa *wafalme* na *makuhani kwa Mungu* na kwa Baba yake; kwake na uwe wake utukufu na mamlaka milele hata milele.” Ufunuo 1:5,6, KJV.

Mbele ya msongamano ule wa waliokombolewa linaonekana lile Jiji Takatifu. Yesu anayafungua wazi malango yale ya lulu, na mataifa yale *yaliyoishika kweli yake* yanaingia ndani [Isa. 26:2]. Wanaiona ile *Paradiso* [Bustani] ya Mungu, yaani, wanayaona makazi yale ya Adamu wakati ule alipokuwa hana hatia yo yote [Mwa. 2:7-10,15; Ufu. 22:1-5]. Ndipo sauti ile, tamu sana kuliko muziki wa aina yo yote uliopata kusikika katika masikio ya mwanadamu, inasikika ikisema: “Mapambano yenu yamekwisha.” “Njoni, mliobarikiwa na Baba yangu, urithini ufalme mliowekewa tayari tangu kuumbwa ulimwengu.”

Sasa ndipo linatimizwa ombi lile la Mwokozi alilotoa kwa ajili ya wanafunzi wake: “Baba, hao ulionipa *nataka wawe pamoja nami po pote nilipo*.” “Kuwasimamisha mbele ya utukufu wake bila mawaa katika furaha kuu” (Yuda 24), Kristo anawaweka mbele ya Baba yake wale aliowanunua kwa damu yake, huku anasema: “Mimi hapa, na watoto ulionipa mimi.” “Wote ulionipa nimewatunza.” Lo! ni maajabu yaliyoje hayo ya upendo wake ukomboao! Furaha kuu ya saa ile wakati yule Baba wa milele anapowaangalia wale waliokombolewa, atakapoiona sura yake, na machafuko yaliyosababishwa na dhambi yakiwa yamefukuziliwa mbali, waa la dhambi likiwa limekwisha kuondolewa, na wanadamu kwa mara moja tena wakiwa na amani na Mungu!

Kwa upendo usioneneka, Yesu anawakaribisha waaminifu wake katika furaha ya Bwana wao. Furaha yake huyo Mwokozi ni kuwaona, katika ufalme wake wa utukufu, watu wale waliokwisha kuokolewa kwa njia ya maumivu yake makali sana na kudhalilishwa kwake [pale msalabani]. Kisha wale waliokombolewa watashiriki katika furaha yake, wanapowaona miongoni mwa wabarikiwa, wale waliowaongoa na kuwaleta kwa Kristo kwa njia ya maombi yao, juhudi zao, na kuwapenda kwa kujitolea mhanga wenyewe. Wanapokusanyika kukizunguka kile kiti cha enzi cheupe, kikubwa, furaha isiyoneneka itaijaza mioyo yao, watakapowaona wale waliowaongoa na kuwaleta kwa Kristo, na kuona jinsi yule mmoja alivyowapata wengine, na hao wengine kuwapata wengine zaidi, wote wakiwa wameletwa katika bandari ile ya raha, wakiwa pale wanazitupa taji zao miguuni pake Yesu na kumsifu yeye katika vipindi vile vinavyojirudia-rudia ambavyo havina mwisho milele hata milele.

Adamu Wale Wawili Wakutana

Wale waliokombolewa wanapokaribishwa katika lile Jiji la Mungu, kelele za shangwe na kuabudu zinasikika hewani. *Adamu wale wawili wanakaribiana kukutana*. Mwana wa Mungu anasimama mikono yake ikiwa imenyoshwa mbele kumpokea baba wa taifa letu - kiumbe yule aliyemwumba, ambaye alimtenda dhambi Muumbaji wake, na ambaye kwa dhambi yake alama zile za kusulibiwa zinaonekana katika mwili wa Mwokozi. Adamu anapozitambua alama zile za misumari ile ya kikatili, haanguki kifua pa Bwana wake, lakini kwa kujidhili anajitupa chini ya miguu yake, akilia, na kusema: “Astahili, astahili Mwana-Kondoo aliyechinjwa!” Kwa upole Mwokozi anamwinua juu na kumwambia ayatazame tena makazi yake yale ya Edeni ambayo kwa muda mrefu sana alikuwa amefukuzwa kutoka mle [Mwa. 3:22-24].

Baada ya kufukuzwa kwake kutoka Edeni, maisha ya Adamu hapa duniani yalijaa huzuni. Kila jani lililokuwa likinyauka, kila mhanga [mnyama wa kuchinjwa] wa dhabihu, kila baka katika uso mzuri wa viumbe vya asili, kila waa juu ya usafi wa maisha ya mwanadamu, ilikuwa ni kumbukumbu mpya ya dhambi yake. Ni ya kutisha maumivu makali aliyopata kwa majuto yake alipouona uovu ukizidi kuongezeka, na, kama jibu kwa maonyo yake aliyowapa, alikabiliwa na shutuma nyingi alizotupiwa na kuambiwa kwamba yeye ndiye chanzo cha dhambi. Kwa unyenyekevu unaostahimili alibeba adhabu ya maasi yake kwa karibu miaka elfu moja. Kwa imani alitubu dhambi yake na kutegemea wema wa Mwokozi aliyeahidiwa, naye akafa katika tumaini la ufufuo. Mwana wa Mungu alikukomboa kushindwa na kuanguka kwa mwanadamu, na sasa, kwa njia ya kazi yake ya upatanisho, Adamu anarejeshwa katika mamlaka yake ya kwanza.

Akijawa na furaha nyingi, anaiangalia miti ile aliyokuwa anaifurahia zamani - yaani, miti ile ile hasa ambayo matunda yake aliyachuma yeye mwenyewe katika siku zake zile za usafi wa maisha yake na furaha. Anaiona mizabibu ile ambayo mikono yake mwenyewe iliipogoa, maua yale yale kabisa ambayo zamani alipenda kuyatunza. Akili yake inatambua hali halisi ya mandhari [sura ya nchi] ile; anafahamu kwamba kweli ile ni Edeni iliyorejeshwa, ikiwa nzuri zaidi kuliko vile ilivyokuwa alipofukuzwa mle. Mwokozi anamwongoza kwenye mti ule wa uzima na kuchuma tunda lile zuri sana na kumwambia ale. Anaangalia kila upande kumzunguka na kuona kundi kubwa la familia yake iliyokombolewa, wakisimama katika Paradiso [Bustani] ya Mungu. Ndipo anaitupa taji yake inayomeremeta chini ya miguu ya Yesu, anaanguka kifuani pake na kumkumbatia Mkombozi wake. Anakigusa kinubi chake cha dhahabu, na mapaa yale ya mbinguni yanavuma kwa wimbo huu wa ushindi: “Astahili, astahili, astahili Mwana-Kondoo aliyechinjwa, na aliye hai tena!” Familia ile ya Adamu wanaitikia wimbo huo na kuzitupa taji zao miguuni pa Mwokozi wakisujudu mbele zake na kumwabudu.

Kurudiana tena huko kunashuhudiwa na malaika wale waliolia alipoanguka Adamu na kushangilia wakati Yesu, baada ya kufufuka kwake, alipopaa mbinguni, akiwa amelifungua kaburi kwa ajili ya wote watakaoliamini jina lake. Sasa wanaiona kazi yake ya ukombozi ikiwa imekamilika, nao wanaunganisha sauti zao kuimba wimbo wa sifa kwake.

Wale Mia na Arobaini na Nne Eflu

Juu ya bahari ile ya kioo iliyo mbele ya kiti kile cha enzi, yaani, bahari ya kioo iliyochangamana na moto, - ing'aayo sana kwa utukufu wa Mungu, - limekusanyika lile kundi la wale walio“pata ushindi dhidi ya mnyama [upapa], na sanamu yake [Uprotestanti Asi], na chapa [alama] yake [Jumapili yake], na hesabu ya jina lake [666].” Wakiwa pamoja na Mwana-Kondoo juu ya Mlima Sayuni, wanasimama wale “wenye vinubi vya Mungu,” mia na arobaini na nne elfu walionunuliwa katika nchi; kisha inasikika sauti kama ya maji mengi, na kama sauti ya radi kuu, “sauti ya wapiga vinubi, wakivipiga vinubi vyao.” Nao wanaimba “wimbo mpya” mbele ya kile kiti cha enzi, wimbo ambao hapana mtu awezaye kujifunza, ila wale mia na arobaini na nne elfu. Huo ni wimbo wa Musa na wimbo wa Mwana-Kondoo - yaani, ni wimbo wa ukombozi. Hakuna awezaye kujifunza wimbo huo, ila wale mia na arobaini na nne elfu; kwa kuwa *huo ni wimbo unaotokana na mambo yale waliyopambana nayo katika maisha yao* - yaani, ni uzoefu wao wa maisha ambao kundi jingine liwalo lote halijapata kamwe kuwa nao. “Hawa ndio wamfuatao Mwana-Kondoo kila aendako.” Hawa, baada ya kunyakuliwa kutoka hapa duniani, wakichukuliwa kutoka miongoni mwa walio hai, wanahesabiwa kama “malimbuko kwa Mungu na kwa Mwana-Kondoo.” Ufunuo 15:2,3, KJV; 14:1-5. “Hao ndio wanatoka katika dhiki ile iliyo kuu” [Ufu. 7:14], wamepita katika kipindi kile cha Wakati wa Taabu, ambacho mfano wake haukuwapo tangu lilipoanza kuwapo taifa hata wakati uo huo [Dan. 12:1]; wameustahimili utungu wa Wakati wa Taabu ya Yakobo; wamesimama bila kuwa na Mwombezi katika kipindi kile cha kumwagwa kwa mwisho kwa hukumu za Mungu. Lakini wameokolewa, kwa sababu “wamefua mavazi yao, na kuyafanya meupe katika damu ya Mwana-Kondoo.” “Na katika vinywa vyao haukuonekana uongo. Maana hawana mawaa” mbele zake Mungu. “Kwa hiyo wako mbele ya kiti cha enzi cha Mungu, nao wanamtumikia mchana na usiku katika hekalu lake, na yeye aketiye katika kiti cha enzi atatanda hema yake juu yao [atakaa pamoja nao - KJV].” Wameiona dunia ikifanywa ukiwa kwa njaa na tauni, jua likiwa na nguvu ya kuwaanguza wanadamu kwa maunguzo makubwa, na wao wenyewe wamestahimili mateso, njaa, na kiu. Lakini “hawataona njaa tena, wala hawataona kiu tena, wala hawataona kiu tena, wala jua halitawapiga, wala hari [joto kali] iliyo yote. Kwa maana huyo Mwana-Kondoo, aliye katikati ya kiti cha enzi, atawachunga, naye atawaongoza kwenye chemchemi ya maji yenye uhai, na Mungu atayafuta machozi yote katika macho yao.” Ufunuo 7:14-17, KJV.

Katika vizazi vyote wateule wake Mwokozi wamefunzwa na kupata malezi yao katika shule ya maonjo [kupimwa imani kwa kujaribiwa]. Walitembea katika njia zile nyembamba

walipokuwa duniani; walitakaswa katika tanuru la moto la mateso. Kwa ajili yake Kristo walistahimili upinzani, chuki, na masingizio. Walimfuata katika mapambano makali sana; walistahimili kujikana nafsi zao na kukabiliwa na kukatishwa tamaa mara nyingi. Kutokana na uzoefu wao mchungu wa maisha, walijifunza ubaya wa dhambi, nguvu yake, hatia yake, na matatizo yake; nao wanaiangalia kwa chuki kubwa. Utambuzi wao wa kafara ile isiyo na kifani ambayo ilitolewa kama tiba yake huwafanya wao wajione kuwa si kitu machoni pao wenyewe na kuijaza mioyo yao shukrani na sifa ambazo hawawezi kuzithamini wale wasiopata kamwe kuanguka dhambini. Wanapenda sana kwa sababu wamesamehewa sana. Wakiwa wamekuwa washirika wa mateso yake Kristo, wametayarishwa kushiriki pamoja naye katika utukufu wake.

Warithi hao wa Mungu wametoka katika vipenu [kama vile wanavyolala watoto wa mitaani], vibanda vibovu vya kimaskini, magereza ya chini ya ardhi, majukwaa ya kunyongea watu, milimani, jangwani, mapango na mashimo ya nchi, na mapango ya baharini. Hapa duniani walikuwa “wahitaji, wakiteswa, wakitendwa mabaya” [Ebr. 11:37]. Mamilioni miongoni mwao waliingia makaburini mwao wakibebeshwa na watu mzigo mzito wa sifa mbaya kwa sababu kutokana na uthabiti wao walikataa kuyakubali madai yale ya uongo ya Shetani. Walihukumiwa na mahakama za wanadamu kuwa ni wahalifu wabaya mno. Lakini sasa “Mungu ndiye aliye hakimu.” Zaburi 50:6. Sasa hukumu zile zilizotolewa na wanadamu zinabatilishwa. “Na aibu ya watu wake ataiondoa.” Isaya 25:8. “Nao watawaita, Watu watakatifu, waliokombolewa na BWANA.” Yeye amepanga kwamba wao “wapewe taji ya maua badala ya majivu, mafuta ya furaha badala ya maombolezo, vazi la sifa badala ya roho nzito.” Isaya 62:12; 61:3. Wala wao si wanyonge tena, ambao wanaonewa na kutawanywa kila mahali, na kuteswa vibaya. Tangu sasa na kuendelea watakuwa pamoja na Bwana milele [1 The. 4:17(18)]. Wanasimama mbele ya kiti cha enzi wakiwa wamevikwa mavazi mazuri mno kuliko yale waliyopata kuvaa waheshimiwa sana wa dunia hii. Wamevikwa taji za kifalme zenye utukufu mwingi kuliko zile zilizopata kuwekwa juu ya kipaji cha uso cha mfalme ye yote wa dunia hii. Siku za maumivu na maombolezo yao zimekoma milele. Mfalme wa utukufu ameyafuta machozi kutoka katika nyuso zote; kila chanzo kinacholeta majonzi kimeondolewa. Miongoni mwa wale wanaotikisa yale matawi ya mitende wanapaza sauti zao na kuimba wimbo wa sifa, wimbo safi, mtamu, na sauti zake zinachanganyika vizuri; kila sauti inaupokea wimbo huo, mpaka wimbo huo mkuu wa kumsifu Mungu unavumishwa katika mapaa ya majumba yale ya mbinguni, wakisema: “Wokovu una Mungu wetu aketiye katika kiti cha enzi, na Mwana-Kondoo.” Na wakazi wote wa mbinguni wanaitikia sifa hizo, na kusema: “Amina; Baraka na utukufu na hekima na shukrani na heshima na uweza na nguvu zina Mungu wetu hata milele na milele.” Ufunuo 7:10,12.

Katika maisha haya tunaweza kuanza kidogo tu kulielewa somo hili kuu la ajabu la ukombozi. Kwa ufahamu wetu finyu wa kibinadamu, tunaweza kutafakari kwa bidii nyingi sana juu ya aibu na utukufu, uzima na mauti, haki na rehema, mambo ambayo yanakutana pale msalabani; hata hivyo, pamoja na kuzitanua sana nguvu zetu za akili tunashindwa kuelewa maana yake kamili. Urefu na upana, kina na kimo, cha upendo ule ukomboao hufahamika kwa kiwango kidogo tu. Mpango ule wa Wokovu hautaweza kufahamika kikamilifu, hata wakati ule wale waliokombolewa watakapoona kama wanavyoona na kujua kama wanavyojuliwa; lakini katika vizazi vyote milele na milele ukweli mpya utazidi kujifunua daima, watu wa Mungu daima watakuwa na ujuzi ulio dhahiri kiakili wa kujua jinsi wokovu wao ulivyogharimu.

Msalaba wake Kristo utakuwa ndiyo *ayansi na wimbo* wa waliokombolewa katika milele zile zote. Katika Kristo yule *aliyetukuzwa* watakwona Kristo *aliyesulibiwa*. Haitasahaulika kamwe ya kwamba yeye ambaye kwa uweza wake aliyaumba na kuyategemeza malimwengu yasiyohesabika katika milki kubwa sana ya anga lake, yule Mpendwa wa Mungu, yule Mfalme wa Mbinguni, yule ambaye makerubi na maserafi wanaong’aa walipenda sana kumwabudu - alijinyenyekeza mwenyewe, ili apate kumwinua mwanadamu aliyeanguka dhambini; hata akaibeba hatia na aibu ya dhambi, na uso wa Baba yake ukafichwa, hadi msiba ule wa ulimwengu uliopotea ulipoupasua moyo wake na kuyaponda-ponda maisha yake katika msalaba ule wa Kalvari. Yaani, kwamba yule Muumbaji wa malimwengu yote, Mwasisi wa miisho yote,

apate kuuweka kando utukufu wake na kujidhili kutokana na upendo wake kwa mwanadamu, tendo lake hilo litaweza kuamsha mshangao na heshima kuu ya malimwengu yote. Mataifa yale ya waliookolewa wanapomtazama Mkombozi wao na kuuona utukufu wa milele wa Baba uking'aa toka usoni pake; wanapokiona kiti chake cha enzi, ambacho kiko tangu milele hata milele, na kujua ya kwamba ufalme wake hauna mwisho, ndipo wanaimba wimbo huu kwa shangwe kubwa, wakisema: “Astahili, astahili Mwana-Kondoo aliyechinjwa, naye ametukomboa sisi kwa damu yake ya thamani sana!”

Siri ya msalaba inazifafanua siri zile nyingine zote. Katika nuru ile inayobubujika kama mto kutoka pale Kalvari, sifa za Mungu ambazo zilikuwa zimetujaza sisi na woga na hofu kuu [kwa kumdhania kwamba ni mkali na mlipiza kisasi] zinaonekana kwamba ni nzuri, tena zinavutia. Rehema, upole, na upendo kama ule wa wazazi huonekana kuwa unapatana na utakatifu, haki, na mamlaka yake. Wakati sisi tunapoangalia utukufu wa kiti chake cha enzi, kilicho juu na kilichoinuliwa, tunaiona tabia yake katika mwonekano wake mzuri sana, na kufahamu tusivyopata kamwe kufahamu kabla yake, maana ya cheo kile kinachomfanya apendwe sana, yaani, kile cha “Baba Yetu.”

Itadhihirika ya kwamba yeye ambaye hekima yake haina kikomo asingeweza kubuni mpango mwingine wo wote kwa ajili ya wokovu wetu zaidi ya ule wa kumtoa kafara Mwanawe. Fidia ya kafara hiyo [malipo atakayolipwa kwa kutoa kafara hiyo] ni ile furaha ya kuijaza dunia na viumbe wale waliokombolewa, watakatifu, wenye furaha, na wenye miili isiyokufa. Matokeo ya pambano la Mwokozi wetu dhidi ya nguvu zile za giza ni furaha ya wale waliokombolewa, itakayomletea Mungu utukufu katika milele zile zote. Na hiyo ndiyo *thamani ya mtu*, ya kwamba *Baba anaridhika* na bei ile iliyolipwa; na *Kristo mwenyewe* akiyaona matunda ya kafara yake ile kuu, *anaridhika*.

SURA YA 41

Dunia Yaangamizwa

“Kwa maana dhambi zake zimefika hata mbinguni, na Mungu amekumbuka maovu yake.... Katika kikombe kile alichokichanganyisha, mchanganyishieni maradufu. Kwa kadiri alivyojitukuza na kufanya anasa, mpeni maumivu na huzuni kadiri iyo hiyo. Kwa kuwa husema moyoni mwake, Nimeketi malkia, wala si mjane, wala sitaona huzuni kamwe. Kwa sababu hiyo *mapigo yake yatakuja katika siku moja*, mauti, na huzuni, na njaa, *naye atateketezwa kabisa kwa moto*. Kwa maana Bwana Mungu aliyemhukumu ni mwenye nguvu. Na hao *wafalme wa nchi waliozini* [walioungana] *naye* [1 Kor. 6:16; Yak. 4:4; Eze. 23] na kufanya anasa pamoja naye, watalia na kumwombolezea;... wakisema, Ole, ole, mji ule ulio mkuu, *Babeli*, mji ule ulio na nguvu! Kwa kuwa *katika saa moja hukumu yako imekuja.*” Ufunuo 18:5-10.

“*Naoafanya biashara wa nchi,*” ambao “wa[li]pata mali kwa nguvu za kiburi chake” [Babeli ameweka sikukuu kama Krismasi, Pasaka, n.k. ambazo zinawanufaisha wafanya biashara, pia ana vyombo vya fedha vya kidunia], “watasimama mbali, kwa hofu ya maumivu yake; wakilia na kuomboleza, wakisema, Ole, ole, mji ule mkuu! Uliovikwa kitani nzuri, na nguo ya rangi ya zambarau, na nguo nyekundu, na kupambwa kwa dhahabu, na kito cha thamani, na lulu! [Babeli huyo ni malkia/mfalme – Ufu. 17:1-5,18], kwa kuwa *katika saa moja utajiri mwingi namna hii umekuwa ukiwa.*” Ufunuo 18:11,3,15-17.

Hizo ndizo hukumu zinazomwangukia Babeli katika siku ya kupatilizwa kwake kwa ghadhabu ya Mungu [mapigo saba ya Ufu. 16]. Amekijaza kikombe cha maovu yake; wakati wake umefika; amekomaa kiasi cha kuweza kuangamizwa.

Sauti ya Mungu [Ufu. 16:17] inapowaweka huru watu wake waliofungwa, kuna kuzinduka akili kwa namna ya kutisha mno kwa wale waliopoteza vyote katika pambano hilo kuu la maisha. Muda wa majaribio [kupimwa tabia] ulipozidi kuendelea kuwapo walipofushwa macho yao na madanganyo ya Shetani, tena waliihalalisha njia yao ya dhambi [Mit. 16:25]. Matajiri walijivuna kwa sababu ya ubwana-mkubwa wao dhidi ya wale waliokuwa hawajajaliwa sana kimaisha; lakini walikuwa wameupata utajiri wao kwa kuivunja Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. Walikuwa wameacha kuwalisha wenye njaa, kuwavika nguo walio uchi, kutenda haki, na kupenda rehema [huruma]. Walikuwa wamejitahidi sana kujitukuza wenyewe na kuwafanya viumbe wenzao wawasujudie. Sasa wamenyang’anywa kila kitu kilichowafanya wakubwa, nao wameachwa maskini na bila kinga. Wanatazama kwa hofu kuu kuangamizwa kwa sanamu zao ambazo walizipenda kuliko Muumbaji wao. Wameziua nafsi zao ili kupata utajiri wa duniani na anasa zake, wala hawajatafuta kuwa matajiri kwa Mungu. Matokeo yake ni haya, wameshindwa katika maisha yao; anasa zao sasa zimegeuka na kuwa chungu, hazina zao zimekuwa uharibifu kwao. Faida iliyopatikana katika maisha yote ya mtu inafagiliwa mbali kwa dakika moja. Matajiri wanalia na kuomboleza kwa ajili ya kuharibiwa kabisa nyumba zao za kifahari, kutawanywa kwa dhahabu na fedha yao. Lakini maombolezo yao hayo yananyamazishwa kwa kuogopa kwamba wao wenyewe hawana budi kuangamizwa pamoja na sanamu zao [Yak. 5:1-6].

Waovu wamejawa na majuto, si kwa sababu ya dhambi yao ya kutomjali Mungu, wala wanadamu wenzao, bali kwa sababu *Mungu ameshinda*. Wanaomboleza kwamba matokeo yako kama vile yalivyo; lakini hawatubu kwa ajili ya uovu wao [Ufu. 16:9,11,21]. Wasingeacha kutumia kila njia ili kushinda kama wangeweza.

Ulimwengu unaliona kundi lile lile walilolidhihaki na kulidharau, na kutaka kuliangamiza kabisa, likipita bila kupatikana na madhara yo yote katika ile tauni, tufani, na tetemeko la nchi. Yeye ambaye kwa wavunjaji wa Sheria yake [Amri Kumi] ni moto ulao, kwa watu wake yeye ni hema kubwa inayowahifadhi salama.

Waasi Dhidi ya Mungu

Mchungaji yule aliyeitupilia mbali ile kweli ile apendwe na watu, sasa anatambua tabia na mvuto wa mafundisho yake. Ni dhahiri kwake ya kwamba jicho lile [la Mungu] lijualo yote, lilikuwa likimfuatilia alipokuwa anasimama mimbarani kuhubiri, alipokuwa akitembea mitaani,

na wakati alipokutana na watu katika matukio mbalimbali ya maisha. Kila wazo la moyoni mwake, kila mstari aliouandika, kila neno alilolinena, kila tendo alilofanya ambalo liliwaongoza watu hao kutulia katika kimbilio lile la uongo, mambo hayo yamekuwa yakitawanya mbegu; na sasa, katika hali mbaya sana waliyo nayo watu hao waliopotea, ambao wanamzunguka pande zote, anaona mavuno ya kazi yake.

Asema hivi Bwana: “Kwa maanawameiponya jeraha ya binti ya watu wangu kwa juu-juu tu, wakisema, *Amani, Amani, wala hapana amani.*” “Kwa kuwa ninyi mmemhuzunisha mwenye haki kwa uongo, ambaye mimi sikumhuzunisha; na kuitia nguvu mikono ya mtu mbaya, hata asigeuke, na kuiacha njia yake mbaya, na kumwahidia uzima.” Yeremia 8:11; Ezekieli 13:22, KJV.

Ole “wao wachungaji, wanaoharibu kondoo za malisho yangu na kuwatawanya!... Angalieni, nitawapatiliza uovu wa matendo yenu.” “Pigeni yowe, enyi wachungaji, na kulia; na kugaagaa katika majivu, enyi mlio wakuu katika kundi; maana siku za kuuawa kwenu zimetimia kabisa,... Nao wachungaji watakuwa hawana njia ya kukimbia, wala walio wakuu katika kundi hawataokoka.” Yeremia 23:1,2; 25:34,35, pambizo, KJV.

Wachungaji pamoja na watu waovanang’amua kwamba hawajawa na uhusiano sahihi na Mungu. Wanag’amua kwamba wamemwasi Mwasisi wa ile sheria yote iliyo adilifu na ya haki [Amri Kumi]. Kule kuziweka kando amri zile [kumi] za Mungu kulifanya zitokee chemchemi elfu nyingi za uovu, vita, chuki, udhalimu, mpaka dunia yote ikawa uwanja mmoja mkubwa sana wa mapambano, shimo moja la taka za ufasaha. Hiyo ndiyo picha inayoonekana sasa kwa wale walioikataa kweli na kuchagua kuupenda uongo. Hakuna lugha inayoweza kueleza shauku kubwa sana waliyo nayo kwa kile walichokipoteza milele – yaani, uzima wa milele - hao wavunjaji wa Amri Kumi, waliokosa uaminifu kwa Mungu. Watu wale walioabudiwa na ulimwengu kwa talanta zao na ufasaha wao, sasa wanayaona mambo hayo katika nuru yake halisi. Wanatambua kile walichokipoteza kwa uvunjaji wao wa Amri Kumi, nao wanaanguka chini ya miguu ya wale ambao msimamo wao thabiti wameudharau na kuudhihakiki, na kukiri mbele yao ya kuwa Mungu amewapenda hao.

Ndipo watu wanang’amua kwamba wamekwisha kudanganywa. Wanalaumiana wenyewe kwa wenyewe kuwa wamejiletea maangamizi yale; lakini wote wanaungana pamoja kuwatupia shutuma kali mno wachungaji wao. Wachungaji hao waliokosa uaminifu wamewatabiria mambo laini; wamewafanya wale waliowasililiza kuitangua Sheria ya Mungu [kuzivunjilia mbali Amri Kumi] na kuwatesa wale ambao wangetaka kuishika katika utakatifu wake. Sasa, katika kukata tamaa kwao, waalimu hao wanakiri mbele ya ulimwengu kwamba kazi yao ilikuwa ya udanganyifu. Makundi yale makubwa sana ya watu yanashikwa na ghadhabu kali. “Tumepotea!” wanalia, “na ninyi ndio mlisababisha maangamizi yetu.” Kisha wanawageukia wachungaji wao wa uongo. Watu wale wale ambao waliwapenda sana zamani, watatamka laana za kutisha sana juu yao [hao wachungaji wa uongo]. Mikono ile ile ambayo zamani iliwapa tuzo za heshima, itainuliwa juu yao ili kuwaangamiza hao maadui zao. Kila mahali ni vita na kumwaga damu [Yer. 25:32-37].

“Mshindo utafika [kelele zitafika – KJV] hata mwisho wa dunia; maana BWANA ana mashindano na mataifa, atateta na watu wote wenye mwili [Ufu. 16:13,14,16]; na waovu atawatoa wauawe kwa upanga.” Yeremia 25:31. Kwa miaka elfu sita [toka Edeni hadi mwaka 2000] pambano hilo kuu limekuwa likipamba moto; Mwana wa Mungu pamoja na wajumbe wake wa mbinguni amekuwa akipigana na nguvu za yule mwovu [Shetani], ili kuwaonya, kuwatia nuru, na kuwaokoa wana wa wanadamu. Sasa wote wamekwisha kukata shauri; waovu wamejiunga kabisa na Shetani katika vita yake dhidi ya Mungu. Wakati umewadia kwa Mungu kuithibitisha mamlaka ya Sheria yake [Amri Kumi] iliyokanyagwa chini [Zab. 119:126]. Sasa pambano hilo si dhidi ya Shetani peke yake, bali ni dhidi ya wanadamu. “BWANA ana mashindano [vita] na mataifa.” “Waovu atawatoa wauawe kwa upanga.”

Alama ya Ukombozi [Muhuri wa Mungu aliye hai – Ufu. 7:1-4] imekwisha kuwekwa juu ya wale “wanaougua na kulia kwa sababu ya machukizo yote yanayofanyika kati yake” [Eze. 9:1-11]. Sasa anatokea malaika yule wa kifo, aliyewakilishwa na wale watu wenye vitu vyao vya

kufisha mikononi mwao katika maono ya Ezekieli, ambao walipewa amri hii: “Waueni kabisa, mzee, na kijana, na msichana, na watoto wachanga, na wanawake; lakini msimkaribie mtu ye yote mwenye hiyo *alama*; tena anzeni katika patakatifu pangu.” Asema hivi nabii huyo: “Basi, wakaanza kwa wazee waliokuwa mbele ya nyumba.” Ezekieli 9:1-6. Kazi hiyo ya maangamizi inaanzia miongoni mwa wale waliojidai kuwa ni walinzi wa kiroho wa watu [wachungaji na wazee wa makanisa]. Walinzi hao wa uongo ndio wa kwanza kufyekwa [kwa mapanga] na kuanguka chini. Hakuna wanaohurumiwa au kuachwa. Wanaume, wanawake, wasichana, na watoto wadogo wanaangamizwa kwa pamoja.

“Kwa maana, tazama, BWANA anakuja kutoka mahali pake, ili kuwaadhibu wakaao duniani [Ufu. 19:11-21], kwa sababu ya uovu wao; ardhi nayo itafunua damu yake, wala haitawafunika tena watu wake waliouawa.” Isaya 26:21. “Na hii ndiyo tauni, ambayo BWANA atawapiga watu wote waliofanya vita juu ya Yerusalemu; nyama ya mwili wao itaharibika, wasimamapo juu ya miguu yao, na macho yao yataharibika ndani ya vichwa vyao, na ndimi zao zitaharibika vinywani mwao. Tena itakuwa siku hiyo, ya kwamba machafuko makubwa yatokayo kwa BWANA yatakuwa kati yao; na kila mmoja wao atakamata mkono wa jirani yake, na mkono wake utainuliwa ili kushindana [kupigana] na mkono wa jirani yake.” Zekaria 14:12,13. Kutokana na vita ile ya kiwendawazimu inayotokana na hasira zao kali sana, na kumiminwa kwa ile ghadhabu ya Mungu isiyochanganywa na maji [mapigo saba ya Ufu. 16], wakazi wale waovu wa dunia hii *wataanguka chini na kufa - wachungaji, watawala wa nchi, pamoja na wananchi, matajiri kwa maskini, wenye vyeo kwa walala-hoi* [wanyonge]. “Na waliouawa na BWANA siku ile watakuwapo, toka upande mmoja wa dunia hata upande wa pili; *hawataliliwa, wala kukusanywa, wala kuzikwa.*” Yeremia 25:33. [Soma Ufu.19:17-21.]

Wakati ule wa kuja kwake Kristo waovu [wote] wanafutiliwa mbali kutoka katika uso wa dunia hii yote [Yer. 4:23-27] - watauawa kwa pumzi ya kinywa chake na kuangamizwa kwa mwanga mkali wa utukufu wake. Kristo anawachukua watu wake kwenda nao kwenye lile Jiji la Mungu, na *dunia hii inabaki tupu bila wakazi wake.* “Tazama, BWANA ameifanya dunia kuwa tupu, aifanya ukiwa, aipindua, *na kuwatawanya wakaao ndani yake.*” “Dunia hii itafanya tupu kabisa, na kuharibiwa kabisa; maana BWANA amenena neno hilo.” “Kwa maana wameziyasi Sheria [wamezivunja Amri Kumi], *wamelivunja agano la milele* [wameivunja Sabato/Jumamosi – Kut. 31:16].... Ndiyo sababu laana imeila dunia hii, na hao wanaoikaa wametelekezwa [wameachwa peke yao]; ndiyo sababu watu wanaoikaa dunia *wameteketewa.*” Isaya 24:1,3,5,6, KJV.

Dunia nzima inaonekana kama jangwa tupu. Magofu ya majumba ya mijini na vijijini yaliyoharibiwa na tetemeko lile la nchi, miti ile iliyong’olewa, miamba ile iliyopasuka na kutupwa na bahari juu ya nchi kavu au ile iliyopasuka kutoka katika nchi yenyewe ambayo imetawanyika juu ya uso wake, ambapo mashimo makubwa sana yanaonyesha milima ilipong’olewa kuanzia kwenye misingi yake [Ufu.6:14;16:18-20;Yer.4:23,24,26].

Kutengwa kwa Shetani

Sasa ndipo linatokea tukio lile lililoonyeshwa kwa mfano katika ile Siku ya Upatanisho. Huduma ilipokwisha katika patakatifu pa patakatifu, na dhambi za Israeli zilipokuwa zimekwisha kuondolewa kutoka katika patakatifu pale kwa njia ya damu ya sadaka ile ya dhambi, ndipo yule *Mbuzi wa Azazeli* alipoletwa mbele zake Bwana; na mbele ya mkutano ule kuhani mkuu aliungama juu yake “uovu wote wa wana wa Israeli, na makosa yao yote, naam, dhambi zao zote; naye a[li]ziweka juu ya kichwa chake yule mbuzi.” Mambo ya Walawi 16:21. Kwa njia iyo hiyo, kazi ya upatanisho kule mbinguni itakapokuwa imekwisha, ndipo dhambi za watu wa Mungu zitakapowekwa juu ya Shetani mbele zake Mungu na mbele ya malaika wale wa mbinguni na mbele ya majeshi ya wale waliokombolewa; atatangazwa kuwa ana hatia kwa uovu wote aliowasababisha kuutenda. Na kama yule Mbuzi wa Azazeli alivyopelekwa katika nchi isiyokaliwa na watu, *ndivyo Shetani atakavyotengwa na kuachwa katika dunia hii iliyobaki ukiwa*, yaani, jangwa la kuhuzunisha lisilokaliwa na watu [= Kuzimu, Ufu. 20:1-3].

Mwandishi wa Ufunuo anatabiri juu ya kutengwa kwa Shetani na hali ya dunia hi itakavyovurugika na kuwa ukiwa, tena anatangaza kwamba hali hiyo itaendelea kuwa hivyo kwa miaka elfu moja. Baada ya kuelezea matukio ya marejeo ya Bwana na kuangamizwa kwa waovu [Ufunuo 19], unabii huo unaendelea kueleza hivi: “Kisha nikaona malaika akishuka kutoka mbinguni, mwenye ufunguo wa kuzimu, na mnyororo mkubwa mkononi mwake. Akamshika yule joka, yule nyoka wa zamani, ambaye ni Ibilisi na Shetani, akamfunga miaka elfu; akamtupa katika kuzimu akamfunga, akatia muhuri juu yake, *asipate kuwadanganya mataifa tena hata ile miaka elfu itimie*; na baada ya hayo yapasa afunguliwe muda mchache. Ufunuo 20:1-3.

Kwamba usemi huu “*kuzimu*” unaiwakilisha dunia hii katika hali yake ya kuvurugika na giza ni dhahiri kutokana na Maandiko mengine. Kuhusu hali ya dunia hii “hapo mwanzo” kumbukumbu ya Biblia inasema kwamba “ilikuwa *ukiwa* [haina umbo lo lote zuri – KJV] tena utupu, na giza lilikuwa juu ya uso wa vilindi vya maji.”* Mwanzo 1:1,2. Unabii huu unafundisha kwamba itarudi tena kwenye hali ile, walau kwa kiasi fulani. Akiangalia mbele kwenye siku ile kuu ya Mungu, nabii Yereimia anatangaza hivi: “Naliangalia nchi, na tazama ilikuwa ukiwa, haina watu; naliziangalia mbingu, nazo zilikuwa hazina nuru. Naliangalia milima, na tazama, ilitetemeka, na milima yote ilisogea huko na huko. Nikaangalia, na tazama, hapakuwa na mtu hata mmoja, na ndege wote wa angani wamekwenda zao. Nikaangalia, na tazama, shamba lililozaa sana limekuwa ukiwa, na miji yake yote ilikuwa imebomoka.” Yereimia 4:23-26.

Hapa ndipo patakuwa ni nyumbani kwake huyo Shetani na malaika zake waovu kwa miaka elfu moja. *Akiwa amefungiwa hapa duniani, hataweza kwenda kwenye dunia zingine kuwajaribu na kuwasumbua wale ambao hawajapata kamwe kuanguka dhambini.* Ni kwa maana hiyo yeye anasemekana kuwa amefungwa: yaani, hakuna watu waliosalia [duniani] ambao juu yao anaweza kutumia uwezo wake. Amezuiwa kabisa kufanya kazi yake ya udanganyifu na maangamizi ambayo kwa karne nyingi sana ilikuwa ndiyo furaha yake ya pekee.

Nabii Isaya, akiangalia mbele hadi wakati ule Shetani atakapoangamizwa, anasema hivi kwa mshangao: “Jinsi ulivyoanguka kutoka mbinguni, Ewe nyota ya alfajiri [= Lusifa - KJV], mwana wa asubuhi! Jinsi ulivyokatwa kabisa, Ewe uliyewaangusha mataifa! Nawe ulisema moyoni mwako, Nitapanda mpaka mbinguni, nitakiinua kiti changu juu kuliko nyota za Mungu;... Nitafanana na yeye Aliye juu. Lakini utashushwa mpaka *kuzimu*; mpaka pande za mwisho za *shimo*. Wao wakuonao watakukazia macho, watakuangalia sana, wakisema, Je! huyu ndiye aliyetemesha dunia, huyu ndiye aliyetikisa falme; aliyefanya ulimwengu [dunia] ukiwa, akaipindua miji yake; *Asiyewafungua wafungwa wake waende kwao?*” Isaya 14:12-17.

Kwa miaka elfu sita [toka Edeni hadi mwaka 2000], kazi ya Shetani ya maasi ime“itetemesha dunia.” Alikuwa ame“ufanya ulimwengu ukiwa, akaipindua miji yake.” Tena yeye ha“wafungu[i] wafungwa wake waende kwao.” Kwa miaka elfu sita gereza lake [kaburi] limewapokea watu wa Mungu, naye angekuwa amewashikilia humo wakiwa wafungwa wake milele; lakini Kristo alikuwa amevivunja vifungo vyake na kuwaweka huru wafungwa wale [Ufu. 1:17,18].

Hata wale waovu sasa wako mbali na uwezo wa Shetani [wote wamekufa], na yeye pamoja na malaika zake wakiwa peke yao wanabaki [hapa duniani] na kutambua matokeo ya laana iliyoletwa na dhambi. “Wafalme wote wa mataifa wamezikwa wote kwa heshima, kila mmoja ndani ya nyumba yake [kaburi lake] mwenyewe. Bali wewe umetupwa mbali na kaburi lako, kama chipukizi [tawi] lililochukiza kabisa;... Hutaunganishwa pamoja nao katika mazishi, kwa maana umeiharibu nchi yako, umewaua watu wako.” Isaya 14:18-20.

Kwa miaka elfu moja, Shetani atatangatanga huku na huko katika dunia hii iliyoharibika vibaya ili kuona matokeo ya maasi yake dhidi ya Sheria ya Mungu [Amri Kumi – Yn. 8:44; Ufu. 12:17]. Katika kipindi hicho mateso yake ni makubwa sana. Tangu alipoanguka [dhambini] maisha yake yaliyojaa shughuli zake zisizokoma yalikuwa yamemwondolea mawazo yake [hakuwa na muda wa kufikiri juu ya maasi yake]; lakini sasa amenyang’anywa uwezo wake na kuachwa *kutafakari sehemu yake aliyofanya tangu alipofanya maasi kwa mara ya*

kwanza dhidi ya serikali ile ya mbinguni, na kutazamia mbele kwa kutetemeka vibaya sana na hofu kuu kwa siku zake za usoni ambazo zinaogopesha sana wakati atakapolazimika kuteswa kwa uovu wote alioutenda na kuadhibiwa kwa dhambi alizowasababisha wanadamu kuzitenda.

Kwa watu wa Mungu kufungwa kwa Shetani kutawaletea furaha na kushangilia. Asema hivi nabii huyu: “Tena itakuwa katika siku ile, ambayo BWANA atakupa raha baada ya huzuni yako, na baada ya taabu yako, na baada ya utumishi ule mgumu uliotumikishwa; utatunga mithali hii juu ya mfalme wa Babeli [hapa anamwakilisha Shetani], na kusema, Jinsi alivyokoma mwenye kuonea!... BWANA amelivunja gongo la wabaya, fimbo ya enzi yao wenye kutawala. Yeye aliyewapiga mataifa kwa ghadhabu, kwa mapigo yasiyokoma; aliyetawala mataifa kwa hasira, kwa mateso ambayo hakuna mtu aliyeweza kuyazuia.” Fungu la 3 hadi la 6, KJV.

Katika kipindi kile cha miaka elfu moja kinachoingia katikati ya *ufufuo wa kwanza* na ule wa *pili* hukumu ya waovu inafanyika. Mtume Paulo anaionyesha hukumu hiyo kama tukio linalofuata baada ya marejeo yake Kristo. “Basi ninyi msihukumu neno kabla ya wakati wake, hata ajapo Bwana; ambaye atayamulikisha yaliyositirika ya giza, na kuyadhihirisha mashauri ya mioyo.” 1 Wakorintho 4:5. Danieli anatangaza kwamba yule Mzee wa Siku alipokuja, “watakatifu wake Aliye juu *wakapewa hukumu*.” Danieli 7:22. Wakati huo *wenye haki wanatawala kama wafalme na makuhani wa Mungu*. Yohana katika kitabu kile cha Ufunuo anasema: “Kisha nikaona viti vya enzi, wakaketi juu yake, *nao wakapewa hukumu*.” “Watakuwa makuhani wa Mungu na wa Kristo, *nao watatawala pamoja naye* hiyo miaka elfu.” Ufunuo 20:4,6. Ni wakati huo, kama alivyotabiri Paulo, ndipo “watakatifu watauhukumu ulimwengu.” 1 Wakorintho 6:2. Pamoja na Kristo wanawahukumu waovu, wakiyalinganisha matendo yao na kitabu kile cha sheria, yaani, Biblia, na kuamua kila kesi kadiri ya matendo yaliyotendwa katika mwili. Ndipo kiwango wanachopaswa kuteswa wale waovu kinapimwa [kinakadiriwa] kulingana na matendo yao; na kinaandikwa mbele ya majina yao katika *Kitabu kile cha Mauti*.

Shetani pia pamoja na malaika zake wale waovu *anahukumiwa na Kristo akiwa pamoja na watu wake*. Asema hivi Paulo: “Hamjui ya kuwa *mtawahukumu malaika*.” Fungu la 3. Naye Yuda anatangaza kwamba wale “Malaika wasioilinda enzi yao wenyewe, lakini wakayaacha makao yao yaliyowahusu, amewaweka katika vifungo vya milele chini ya giza *kwa hukumu ya siku ile kuu*.” Yuda 6.

Mwisho wa miaka ile elfu moja *autatokea ufufuo ule wa pili*. Ndipo waovu watakapofufuka kutoka kwa wafu na kuonekana mbele za Mungu kwa utekelezaji wa ile “hukumu iliyoandikwa.” Hivyo Mwandishi wa Ufunuo, baada ya kueleza habari ya *ufufuo wa wenye haki*, anasema: “Hao wafu waliosalia [waovu wote waliouawa Yesu alipokuja mara ya pili] *hawakuwa hai* [hawakufufuliwa], hata itimie ile miaka elfu.” Ufunuo 20:5. Naye Isaya anatangaza kuwahusu waovu hao, anasema: “Nao watakusanywa pamoja kama vile wakusanywavyo wafungwa katika shimo nao watafungwa katika gereza [kaburi]; na *baada ya muda wa siku nyingi watajiliwa*.” Isaya 24:22.

---

* Neno la Kiebrania lililotafsiriwa hapa kama “vilindi vya maji” limetolewa katika tafsiri ya Kigiriki iliyofanywa na watu Sabini (Septuagint) kutoka katika Agano la Kale la Kiebrania kwa neno lile lile lililotafsiriwa kama “*kuzimu*” au “*shimo la kuzimu*” katika Ufunuo 20:1-3 [linganisha na Ufu. 9:1,2].

SURA YA 42

Ushindi wa Upendo wa Mungu

Mwisho wa miaka ile elfu moja Kristo anarudi tena duniani. Anakuja na jeshi l waliokombolewa na kufuatana na msafara wa malaika. Anaposhuka kwa utukufu wa kuogofya mno, anawaambia waovu waliokufa wafufuke ili kupokea hukumu yao. Wanatoka, jeshi kubwa sana, hawahesabiki kama vile mchanga wa bahari. Ni tofauti kubwa jinsi gani ukiwalinganisha na wale waliotoka katika ufufuo ule wa kwanza! Wenye haki walipewa mwili mzuri wa ujana usiokufa. Waovu wanaonekana wakiwa na dalili za magonjwa na kifo.

Kila jicho katika umati ule mkubwa sana wa watu limegeuka kuutazama utukufu wa Mwana wa Mungu. Kwa pamoja jeshi lile la waovu wanatoa sauti yao kwa nguvu wakishangaa na kusema, “Ndiye Mbarikiwa ajaye kwa jina la Bwana!” Huo si upendo wao kwa Yesu unaofanya maneno yale yatoke katika midomo ile isiyotaka. Waovu wale jinsi walivyoingia makaburini mwao, ndivyo wanavyotoka wakiwa na uadui ule ule kwa Kristo na roho ile ile ya maasi dhidi yake. Hawapaswi kupewa muda mwingine wa kutazamiwa [kupimwa tabia zao] ambao katika huo wanaweza kuzirekebisha kasoro zao walizokuwa nazo katika maisha yao yale yaliyopita. Hakuna manufaa yo yote ambayo yangepatikana kwa kitendo kama hicho. Maisha yote waliyoyatumia katika kuzivunja Amri Kumi za Mungu hayajaweza kuilainisha mioyo yao. *Muda wa majaribio wa pili*, kama ungetolewa kwao, basi, ungetumika, kama ulivyotumika ule wa kwanza, katika kuyakwepa matakwa ya Mungu na kuchochea maasi dhidi yake.

Kristo anashuka juu ya Mlima wa Mizeituni, ambao kutoka juu yake, baada ya kufufuka kwake, alipaa kwenda mbinguni, na ambao juu yake wale malaika walirudia kuisema ile ahadi ya kuja kwake tena. Asema hivi nabii huyu: “BWANA, Mungu wangu, atakuja, na watakatifu wote pamoja naye.” “Na siku hiyo miguu yake itasimama juu ya Mlima wa Mizeituni, unaoelekea Yerusalemu upande wa mashariki, nao Mlima wa Mizeituni *utapasuka katikati yake*,... litakuwako huko *bonde kubwa sana*.” “Naye BWANA atakuwa mfalme juu ya nchi yote; siku hiyo BWANA atakuwa mmoja, na jina lake moja.” Zekaria 14:5,4,9. Yerusalemu Mpya, katika fahari yake inayong’aa sana na kuyatia macho kiwi, unashuka hapa chini, unatua mahali pale palipotakaswa na kutayarishwa kuupokea, naye Kristo pamoja na watu wake na malaika zake wanaingia katika Jiji hilo Takatifu.

Sasa Shetani anajiandaa kwa pambano lake kubwa la mwisho ili kushika hatamu za utawala wa dunia hii. Alipokuwa amenyang’anywa uwezo wake na kuzuiwa kabisa kufanya kazi yake ya udanganyifu, mkuu huyo wa uovu alikuwa hana furaha, tena alikuwa amevunjika moyo; lakini waovu wale waliokufa wanapofufuliwa, naye analiona kundi lile kubwa sana likiwa upande wake, basi, matumaini yake yanafufuka, naye anaazimu kwamba hatashindwa katika

pambano hilo kuu. Atayapanga majeshi yote ya wale waliopotea chini ya bendera yake na kwa njia yao atajitahidi kutekeleza mipango yake. Waovu ni mateka wake Shetani. Kwa kumkataa Kristo wameukubali utawala wa kiongozi huyo mwasi. Wao wako tayari kupokea mashauri yake. Hata hivyo, akiwa mwaminifu kwa hila zake zile za awali, yeye hakiri kwamba ndiye Shetani. Anadai kwamba yeye ni mwana wa mfalme ambaye ana haki ya kuimiliki dunia hii, na ambaye amenyang'anywa urithi wake kwa nguvu isivyo halali. Anajionyesha kwa raia zake wale waliodanganyika ya kuwa yeye ndiye mkombozi, akiwathibitishia kwamba ni uwezo wake uliowafufua kutoka kaburini na ya kwamba yuko tayari kuwaokoa kutoka katika ukandamizaji huo wa kikatili sana. Kule kuwako kwake Kristo kukiwa kumekwisha kuondolewa, Shetani anafanya miujiza kuyatilia nguvu madai yake. Anawafanya wale walio dhaifu kuwa na nguvu na kuwavuvia wote na roho yake na nguvu zake mwenyewe. Anapendekeza kwamba yeye atawaongoza kupigana na kambi ile ya watakatifu na kulitwaa lile Jiji la Mungu. Kwa furaha yake kubwa sana ya kishetani anasonda kidole chake kwenye mamilioni yasiyohesabika ya wale waliokwisha kufufuliwa kutoka kwa wafu na kutangaza kwamba yeye kama kiongozi wao anaweza kuliangusha Jiji lile na kukitwaa tena kiti chake cha enzi pamoja na ufalme wake.

Katika msongamano ule mkubwa sana wamo watu wengi wa taifa lile lililoishi kabla ya Gharika; majitu marefu sana na yenye akili nyingi sana ambayo, yalipokubali kutawaliwa na malaika wale walioanguka, yaliutumia ufundi wao wote pamoja na maarifa katika kujitukuza wenyewe; majitu ambayo kazi zao za sanaa za ajabu ziliufanya ulimwengu kuiabudu kama sanamu akili yao isiyokuwa ya kawaida; lakini ambayo ukatili wao na mavumbuzi yao maovu yaliyoinajisi nchi na kuiumbua sura ya Mungu, yalimfanya Mungu kuwafutilia mbali juu ya uso wa kazi zake za uumbaji. Wapo hapo wafalme na majenerali walioyashinda mataifa, wapo mashujaa ambao kamwe hawakushindwa katika vita yo yote, wapo wapiganaji wenye majivuno na wataka makuu, ambao kuja kwao kulizifanya falme kutetemeka. Hao walipokufa hawakupata badiliko lo lote. Wanapotoka makaburini mwao, wanaendelea na mkondo wa mawazo yao kuanzia pale pale yalipokomea [walipokuwa wakikata roho]. Wanasukumwa na tamaa ile ile ya kushinda katika vita ambayo iliwatawala walipoanguka chini na kufa.

Shambulio Lake la Mwisho Dhidi ya Mungu

Shetani anashauriana na malaika zake, kisha anashauriana pamoja na wafalme na washindi wa vita na watu wale hodari. Wanakagua ili kuona nguvu na idadi iliyo upande wao, na kutangaza kwamba jeshi lile lililo ndani ya Jiji ni dogo likilinganishwa na lao, na ya kwamba linaweza kushindwa. Wanapanga mipango yao ya kujipatia utajiri na utukufu uliomo ndani ya ile Yerusalemu Mpya. Mara moja wote wanaanza kujiandaa kwa vita. Wasanii wale walio mafundi stadi wanaunda silaha za vita. Viongozi wa majeshi, wenye kusifiwa sana kwa ushindi wao, wanayapanga makundi ya watu wao wanaopenda vita katika kombania na divisheni mbalimbali.

Hatimaye amri ya kusonga mbele inatolewa, na jeshi lile lisilohesabika linasonga mbele - Jeshi ambalo lilikuwa halijapata kamwe kukusanywa na washindi wa vita wa ulimwengu huu, jeshi la muungano wa majeshi ya vizazi vyote tangu vita vilipoanza kupiganwa hapa duniani lisingeweza kulingana na hilo kwa ukubwa. Shetani, hodari wa vita kuliko wapiganaji wote, anaongoza mbele ya jeshi lile, na malaika zake wanaunganisha majeshi yao tayari kwa pambano hilo la mwisho. Wafalme na wapiganaji wako katika safu yake, kisha watu wengi wanafuata nyuma katika kombania zao kubwa, kila moja chini ya kiongozi wake aliyeteuliwa. Kwa kufuata taratibu sahihi za kijeshi, safu zile zilizosongamana zinasonga mbele, juu ya uso wa dunia hii uliovunjika-vunjika na usio na usawa linganifu, kuelekea kwenye lile Jiji la Mungu. Kwa amri ya Yesu, malango yale ya Yerusalemu Mpya yanafungwa, na majeshi ya Shetani yanalizingira Jiji lile na kujitayarisha kufanya shambulio lao.

Kristo Anajitokeza

Sasa Kristo anajitokeza tena mbele ya macho ya adui zake. Juu sana ya lile Jiji, juu ya msingi ule wa dhahabu iliyong'arishwa sana, ni kile kiti cha enzi, kirefu, ambacho kimeinuliwa juu. Juu ya kiti hicho cha enzi anaketi Mwana wa Mungu, na kumzunguka pande zote ni wale raia wa ufalme wake. Uweza na ukuu wake Kristo hakuna lugha iwezayo kuelezea, hakuna kalamu iwezayo kuufafanua. Utukufu wa Baba wa milele unamfunika Mwanawe. Mng'aro wa kuwako kwake unalijaza nuru lile Jiji la Mungu, na kuangaza mbali kule nje kupitia katika malango yale, ukijaza dunia yote kwa mng'aro wake.

Karibu sana na kile kiti cha enzi ni wale waliokuwa motomoto sana kufanya kazi ya Shetani zamani, lakini ambao, walitolewa motoni kama kinga [ukuni uwakao moto], hao wamemfuata Bwana wao kwa bidii nyingi sana. Wanaofuata nyuma yao ni wale *waliozikamilisha tabia zao katikati ya uongo na ukafiri*, yaani, wale walioiheshimu Sheria ya Mungu [Amri Kumi] wakati Ulimwengu wa Kikristo ulipokuwa unaitangaza kwamba ilikuwa imefutwa, na wakati mamiloni wa vizazi vyote walipouawa kama wafia dini kwa ajili ya imani yao. Na upande ule wa nje [nyuma ya hao] ni ule “mkutano mkubwa sana ambao hapana mtu awezaye kuuhesabu, *watu wa kila taifa, na kabila, na jamaa, na lugha*, wamesimama mbele ya kile kiti cha enzi, na mbele za Mwana-Kondoo, wamevikwa mavazi meupe, wana matawi ya mitende mikononi mwao.” Ufunuo 7:9. Vita yao imekwisha, *ushindi wao umepatikana*. Wamepiga mbio na kupata zawadi zao. Yale matawi ya mitende mikononi mwao ni *ishara ya ushindi wao mkuu*, mavazi yao meupe ni nembo ya *haki ya Kristo isiyo na waa* ambayo sasa ni yao.

Wale waliokombolewa wanapaza sauti zao na kuimba wimbo wa sifa ambao unato: mwangwi wake na kurudia tena kutoa mwangwi kupitia katika mapaa yale ya mbinguni, wakisema: “Wokovu una Mungu wetu aketiye katika kiti cha enzi, na Mwana-Kondoo.” Fungu 1a 10. Kisha malaika na maserafi wanaunganisha sauti zao katika kumwabudu Mungu. Kwa vile wale waliokombolewa wameuona uwezo na uovu mkuu wa Shetani, wameona, wasivyopata kuona kabla ya hapo, ya kuwa hakuna uwezo wo wote ambao ungeweza kuwafanya wao kuwa washindi isipokuwa ule wa Kristo. Katika msongamano ule wa watu unaong'aa, hakuna wanaodhani kwamba wokovu wao umetokana na uwezo wao wenyewe, yaani, kana kwamba wao walikuwa wameshinda kwa uwezo na wema wao wenyewe. Hakuna kinachosemwa juu ya yale waliyotenda wao au walivyoteseka; lakini mzigo wa kila wimbo, wazo kuu linalojitokeza katika kila wimbo wa kumsifu Mungu, ni hili: Wokovu ni kwa Mungu wetu na kwa Mwana-Kondoo.

Hukumu Yatamkwa Dhidi ya Waasi Wale

Mbele ya mkutano wa wakazi wale wa duniani na wa mbinguni kutawazwa kwa Mwana wa Mungu kunafanyika. Na sasa, yeye akiwa amepewa fahari kuu na uweza, Mfalme wa wafalme, anitamka hukumu juu ya waasi wale walioipinga serikali yake, tena anatekeleza haki yake juu ya wale walioivunja Sheria yake [Amri Kumi] na kuwatesa watu wake. Asema hivi nabii huyu wa Mungu: “Kisha nikaona kiti cha enzi, kikubwa, cheupe, na yeye aketiye juu yake; ambaye nchi na mbingu zikakimbia uso wake, na mahali pao hapakuonekana. Nikawaona wafu, wakubwa kwa wadogo, wamesimama mbele ya hicho kiti cha enzi; na vitabu vikafunguliwa; na kitabu kingine kikafunguliwa, ambacho ni cha uzima; na hao wafu wakahukumiwa katika mambo hayo yaliyoandikwa katika vile vitabu, sawasawa na matendo yao.” Ufunuo 20:11,12.

Mara tu vitabu vile vya kumbukumbu vinapofunguliwa, na jicho la Yesu linapowatazama wale waovu, wanaikumbuka kila dhambi waliyopata kuitenda. Wanaona ni wapi miguu yao ilipogeukia kando na kuiacha njia ile ya usafi wa maisha na utakatifu, wanatambua ni umbali gani kiburi chao na uasi wao vimewapeleka katika kuivunja Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. Majaribu yale yaliyowadanganya waliyoyatia nguvu wenyewe kwa kujiingiza katika tamaa mbaya za mwili, mibaraka ile waliyoitumia vibaya, wajumbe wa Mungu wale waliowadharau, maonyo yale waliyoyakataa, mawimbi yale ya neema waliyoyasukumia nyuma kwa moyo wao wenye kiburi, usiotaka kutubu - yote hayo yanaonekana mbele yao kana kwamba yameandikwa kwa herufi za moto.

Msalaba Juu ya Kiti cha Enzi

Juu ya kile kiti cha enzi *unaonekana msalaba*; na kama picha [ya video] ionyeshayo matukio mbalimbali ya maisha kwa mfuatano wake, pale zinaonekana mandhari [picha] za jaribu na anguko la Adamu, na hatua zile zilizofuata, moja baada ya nyingine, za Mpango ule Mkuu wa Ukombozi. Kuzaliwa kimaskini kwa Mwokozi; maisha yake ya mwanzo ya kawaida na utii wake; ubatizo wake katika Yordani; kufunga kwake na majaribu yake kule nyikani; kazi yake miongoni mwa watu, akiwafunulia wanadamu mibaraka ile ya mbinguni ya thamani sana; siku zake zilizojaa matendo yake ya upendo na huruma, usiku mwingi alioutumia katika maombi na kukesha katika sehemu zilizo za upweke milimani; mipango ile ya hila iliyotokana na wivu, chuki, na nia mbaya ya kutaka kumdhuru, ambayo ilikuwa ni malipizo kwa zile fadhili zake; utungu wa kutisha na wa ajabu aliopata kule Gethsemane akiwa amekandamizwa chini ya mzigo mzito wa dhambi za ulimwengu wote; kusalitiwa kwake mikononi mwa kundi lile la watu wenye ghasia na wauaji; matukio ya kuogofya ya usiku ule wa kutisha - yaani, yule mfungwa asiyeshindana nao, aliyeachwa peke yake na wanafunzi wake wale aliowapenda sana, akaharakishwa na kupitishwa katika mitaa ile ya Yerusalemu kwa ufidhuli mkubwa; Mwana wa Mungu akionyeshwa mbele ya Anasi huku wakishangilia sana, akishtakiwa katika jumba la kuhani mkuu, kisha katika ukumbi wa hukumu wa Pilato, akiwa mbele ya Herode yule mwoga na katili, akidhihakiwa, akitukanwa, akiteswa, na kuhukumiwa kuuawa - yote hayo yanaonyeshwa waziwazi katika picha ile inayoonekana pale [kama mkanda wa video unaonyesha mchezo wa kuigiza].

Na sasa mbele ya watu wale wengi wanaoyumbayumba yanaonyeshwa matukio yale ya mwisho - yule Mteswa mvumilivu anaonekana akitembea katika njia ile ya kwenda Kalvari; Mfalme yule wa mbinguni akiwa ameangikwa juu ya msalaba ule; makuhani wale wenye majivuno pamoja na msongamano wa watu wale duni wanaozomea, wakimdhihaki katika maumivu yake makali ambayo yalimfanya akate roho; giza lile lisilokuwa la kawaida; nchi ile iliyotetemeka, miamba ile iliyopasuka, makaburi yale yaliyofunguka, mambo hayo yakiashiria saa ile alipoyatoa maisha yake na kufa yule Mkombozi wa ulimwengu.

Kioja hicho cha kuogofya kinaonekana kama vile kilivyokuwa hasa. Shetani, malaika zake, na raia zake hawana uwezo wa wote wa kugeuka na kuangalia kwingine ili wasiione picha ile ya kazi yao waliyoifanya. Kila mhusika anakumbuka sehemu yake aliyocheza. Herode aliyewachinja watoto wale wa Bethlehemu wasio na hatia ili apate kumwangamiza huyo Mfalme wa Israeli; Herodia yule mwovu, ambaye juu ya nafsi yake yenye hatia inamkalia damu ya Yohana Mbatizaji; Pilato aliyekuwa dhaifu na kigeugeu; askari wale waliomdhihaki; makuhani na wakuu pamoja na msongamano ule wa watu waliokuwa wamekasirika kama wenda wazimu, waliopiga kelele, wakisema, “Damu yake na iwe juu yetu, na juu ya watoto wetu!” - wote wanaona ukubwa wa dhambi yao. Wanajitahidi bure kujificha mbali na utukufu wa ajabu wa uso wake, unaong’aa kuliko fahari ya jua, wakati wale waliokombolewa wanazitupa taji zao chini ya miguu ya Mwokozi wao, wakisema kwa mshangao: “Alikufa kwa ajili yangu mimi!”

Miongoni mwa umati ule wa waliokombolewa wam *Mitume* wale wa Kristo, yule shujaa Paulo, yule Petro aliyekuwa motomoto, yule Yohana aliyependwa sana na aliyependa sana, pamoja na ndugu zao wale wenye moyo mkweli, kisha pamoja nao ni lile jeshi kubwa sana la wafia dini, ambapo huko nje ya kuta [za Yerusalemu Mpya], wakiwa na kila kitu kinyonge [kibaya sana] na cha kuchukiza [Ufu. 21:27; 22:15], ni wale waliowatesa, waliowafunga, na kuwaua. Yupo yule Nero, dubwana lile lenye ukatili na uovu mbaya sana, anaiona furaha ya wale aliowatesa sana zamani pamoja na kutukuzwa kwao, na ambao walipopata mateso yale makali mno, yeye alipata furaha yake ya kishetani. Mama yake yupo pale kushuhudia matokeo ya kazi yake mwenyewe; kuona jinsi tabia yake mbaya ilivyohamia kwa mwanawe, harara zile alizozitia nguvu na kuzikua kutokana na uongozi na mfano wake, zimezaa matunda katika uhalifu aliotenda ambao uliifanya dunia itetemeke kwa hofu.

Wapo wale *mapadre wa papa na maaskofu wake*, waliojidai kwamba ni mabalozi wake Kristo, lakini walikitumia kitanda kile cha kutesea watu kwa kuwavuta viungo vyao vya mwili na kuwaletea maumivu makali mno, waliwafunga katika magereza yale ya chini ya ardhi, na kuwachoma moto kwenye mti ule wa kuchomea ili wapate kuzidhibiti [kuzitawala] dhamiri za watu wa Mungu. Wapo wale *mapapa* wenye majivuno makuu, waliojitukuza wenyewe na kujiweka juu ya Mungu [2 The. 2:3,4] na kujidai kuibadili Sheria yake yeye Aliye juu [Amri Kumi – Dan. 7:25]. Wale waliojifanya kuwa ni *mababa wa kanisa* ni lazima watoe hesabu [taarifa] yao kwa Mungu, ambayo wao wangetaka wasamehewe kuitoa. Wakiwa wamechelewa vibaya mno wanawezeshwa kutambua ya kwamba yeye Ajuaye yote anaona wivu juu ya Sheria yake [Amri Kumi] na ya kwamba kwa vyo vyote vile yeye hatamwachilia mwenye hatia. Sasa ndipo wanatambua kwamba mambo anayoyapenda Kristo yanafungamana na yale ya watu wake wanaoteswa; wanatambua nguvu ya maneno yake haya: “Kadiri *mlivyomtendea mmojawapo wa hao ndugu zangu walio wadogo, MLINITENDEA MIMI.*” Mathayo 25:40.

Ulimwengu wote ule mwovu unasimama katika kizimba cha Mungu ukiwa umeshtakiwa kwa *uhaini mkubwa* dhidi ya serikali ya mbinguni. Hawana mtu wa kuwatetea katika kesi yao hiyo; hawana udhuru wo wote; na hukumu inatamkwa juu yao ili wapate kukabiliwa na *mauti ya milele*.

Sasa ndipo inaonekana wazi kwa wote kwambamshahara wa *dhambi sio kujitegemea kama watu wenye vyeo vikubwa na kupata uzima wa milele, bali ni utumwa, uharibifu, na mauti*. Waovu hao wanatambua kile walichokipoteza kutokana na maisha yao ya uasi. Utukufu wa milele uzidio kuwa mwingi sana waliudharau ulipotolewa kwao; lakini unatamanika jinsi gani sasa unapoonekana machoni pao. “Yote haya,” analia mtu yule aliyepotea, “ningeweza kuyapata mimi; lakini nilichagua kuyaweka mbali nami mambo haya. Lo! ni kupumbazika akili kulikoje huku! Mimi nimebadilishana na amani, furaha, na heshima kwa kupata taabu, aibu, na kukata tamaa.” *Wote wanatambua kwamba kuzuiwa kwao kuingia mbinguni ni kwa haki*. Kwa maisha yao wametangaza wenyewe, na kusema: “Hatumtaki huyu [Yesu] atutawale” [Lk. 19:14].

Kana kwamba wamepagawa vile, waovu hao wameiona sherehe ya kumtawaza Mwana wa Mungu. Wanazona mikononi mwake zile *mbao mbili za Sheria ya Mungu* [Amri Kumi], yaani, amri zile [kumi] ambazo wao wamezidharau na kuzivunja. Wanaona kelele zilizojaa mshangao, furaha kuu, na kumwabudu zinazotoka kwa wale waliookolewa; na wimbi la nyimbo zao tamu linapovuma juu ya umati ule mkubwa ulio nje ya Jiji lile, wote kwa pamoja wanasema kwa nguvu, “Ni makuu, na ya ajabu, matendo yako, Ee Bwana Mungu Mwenyezi; Ni za haki, na za kweli njia zako, Ee Mfalme wa mataifa [watakatifu – KJV]” (Ufunuo 15:3); kisha, wanaanguka kifudifudi, na kumwabudu huyo Mkuu wa Uzima [Kristo].

Hatimaye Shetani Ashindwa

Shetani anaonekana kama amepooza vile anapouona utukufu na ukuu wake Kristo. Yeye ambaye hapo zamani alikuwa kerubi afunikaye, anakumbuka ni wapi alikoanguka. Serafi ang’aaye, yule “mwana wa asubuhi,” jinsi alivyobadilika, jinsi alivyoshushwa cheo chake! Katika baraza lile ambamo zamani aliheshimiwa, ametengwa mbali nalo milele. Anamwona mwingine sasa akisimama [mahali pake] karibu na Baba, akiufunika utukufu wake [Baba]. Amekwisha kuona taji ya kifalme ikiwekwa juu ya kichwa chake Kristo na malaika yule mrefu, mwenye utukufu, ndipo [Shetani] anatambua fika ya kwamba cheo kile kilichotukuzwa sana cha malaika huyo kingeweza kuwa chake.

Kumbukumbu zake zinamkumbusha juu ya makao yake wakati ule alipokuwa hana hatia, alipokuwa safi, kwamba amani na kutosheka vilikuwa ni vyake hadi alipojiingiza katika manung’uniko dhidi ya Mungu, na kumwonea wivu Kristo. Mashtaka yake, maasi yake, madanganyo yake ili kutaka kuhurumiwa na kuungwa mkono na wale malaika, ukaidi wake wa

kutotaka kubadili msimamo wake na kutofanya juhudi yo yote ya kujipatia tena kile alichokipoteza wakati ule ambapo Mungu angeweza kumpa msamaha - yote hayo yanaonekana wazi mbele yake. Anarudia tena kuichunguza kazi yake aliyofanya miongoni mwa wanadamu na matokeo yake, yaani, ule uadui wa mwanadamu dhidi ya mwanadamu mwenzake, kuyaangamiza kwa namna ya kutisha maisha ya wanadamu, kuinuka na kuanguka kwa falme, kuvipindua viti vya enzi, mfululizo wa muda mrefu wa machafuko, mapigano, na mapinduzi ya nchi. Anakumbuka juhudi zake za kila siku za kuipinga kazi ya Kristo na kumzamisha mwanadamu chini zaidi na zaidi. Anatambua kwamba mipango yake ya hila za kishetani imekuwa haina nguvu yo yote ya kuwaangamiza wale walioweka tumaini lao ndani ya Yesu. Shetani anapouangalia ufalme wake, yaani, matunda ya taabu yake, anaona ni kushindwa kutupu na uharibifu. Amewashawishi watu hao wengi sana kuamini kwamba lile Jiji la Mungu lingetekwa kwa urahisi; lakini anajua fika kwamba huo ni uongo. Tena na tena, pambano lile kuu lilipokuwa likiendelea, alishindwa na kulazimishwa kujisalimisha. Anaujua vizuri sana uweza na ukuu wa yule wa Milele.

Laghai Mkuu Afichuliwa

Lengo la mwasi huyo mkuu daima limekuwa ni kujihesabia haki mwenyewe nakuthibitisha kwamba serikali ya Mungu ndiyo inahusika kwa maasi yale. Nguvu zote za akili yake nyingi sana zimeelekezwa kwenye mwisho huo. Amefanya kazi yake kwa makusudi mazima na kwa utaratibu uliopangwa vizuri, na kufanikiwa kwa namna ya kushangaza sana, akiwafanya watu wengi sana kukubali maelezo yake kuhusu pambano hilo kuu ambalo kwa muda mrefu sana limekuwa likiendelea. Kwa maelfu ya miaka kiongozi huyo mkuu wa njama hizo amefanya uongo wake uonekana kana kwamba ndiyo kweli yenyewe. Lakini sasa wakati umefika kwa maasi hayo kushindwa kabisa na kufichuliwa kwa historia na tabia ya Shetani. Katika juhudi yake kubwa ya mwisho ya kutaka kumwondoa Kristo kwenye kiti chake cha enzi, kuwaangamiza watu wake, na kulitwaa lile Jiji la Mungu, laghai huyo mkuu amewekwa peupe kabisa. Wale waliojiunga naye wanaona kushindwa kabisa kwa kusudi lake. Wafuasi wa Kristo na malaika wale watiifu wanaona kwa ukamilifu mapana ya njama zake dhidi ya serikali ya Mungu. Yeye anakuwa mlengwa wa chuki kuu ya malimwengu yote.

Shetani anatambua kwamba maasi yake ya kujitakia mwenyewe yamemfanya asifae kabisa kukaa mbinguni. Amezizoeza nguvu zake katika kupigana na Mungu; kuwa na usafi wa maisha, amani, na kupatana na mbingu kwake yangekuwa ni mateso makali kuliko yote. Mashtaka yake dhidi ya rehema na haki ya Mungu sasa yamezimwa kabisa. Shutuma alizojitahidi sana kumtupia Yehova, zote zinamkalia yeye mwenyewe. Na sasa *Shetani anapiga magoti na kukiri kwamba hukumu iliyotolewa juu yake ni ya haki.*

“Ni nani asiye kucha, Ee Bwana, na kulitukuza jina lako? Kwa kuwa wewe peke yako u Mtakatifu; kwa maana mataifa yote watakuja na kusujudu mbele zako; kwa kuwa matendo yako ya haki yamekwisha kufunuliwa.” Fungu la 4. Kila hoja ya kweli na uongo katika pambano hilo lililodumu kwa muda mrefu sana, sasa imefunuliwa wazi. Matokeo ya maasi, yaani, matunda ya kuziweka kando amri [kumi] za Mungu, yamewekwa peupe na kuonwa na viumbe wote wenye akili. Utekelezaji wa utawala wa Shetani ukilinganishwa na ule wa serikali ya Mungu umeonyeshwa mbele ya malimwengu yote. Kazi zenyewe alizozifanya Shetani zimemhukumu. Hekima ya Mungu, haki yake, na wema wake vinasimama vikiwa vimethibitika kabisa. Inaonekana ya kwamba shughuli zake zote alizozifanya [Mungu] katika pambano hilo kuu zimefanywa kwa kuzingatia usitawi wa milele wa watu wake na usitawi wa malimwengu yote aliyoyaumba. “Ee BWANA, kazi zako zote zitakushukuru, na wacha Mungu wako watakuhimidi.” Zaburi 145:10. Historia ya dhambi itadumu milele zote kama ushahidi kwamba furaha ya viumbe vyote alivyoviumba imefungamana na kuwapo kwa Sheria ya Mungu [Amri Kumi]. Ukweli wote wa mambo yanayohusu pambano hilo kuu ukiwa unaonekana wazi, ndipo malimwengu yote, ya wale walio watiifu na wa wale walio waasi, kwa kauli moja wanatangaza, wanasema: “Ni za haki, na za kweli, njia zako, Ee Mfalme wa mataifa [watakatifu – KJV].”

Mbele ya macho ya malimwengu imeonyeshwa wazi [picha hai ya] ile kafara kuu iliyotolewa na Baba na Mwana kwa ajili ya mwanadamu. Saa imefika kwa Kristo kuweza kukikalia cheo chake halali, naye anatumizwa zaidi ya falme na mamlaka zote na kila jina linalotajwa [Flp. 2:6-11]. Ilikuwa ni kwa ajili ya furaha iliyowekwa mbele yake - ili apate kuwaleta wana wengi kwenye utukufu - kwamba aliustahimili ule msalaba na kuidharau aibu [Ebr. 12:2]. Na kwa namna isiyoweza kufikirika huzuni na aibu ile ilivyokuwa kubwa sana kama vile, zaidi sana, furaha na utukufu wake ni mkubwa zaidi. Anawatazama wale waliokombolewa, yaani, wale waliofanywa upya na kufanana na sura yake, kila moyo ukiwa na chapa kamili ya uungu, kila uso ukiakisi [ukirudisha nuru ya] mfano wa Mfalme wao. Anaona ndani yao matokeo [mazao] ya taabu ya nafsi yake, naye *anaridhika* [Isa. 53:11]. Kisha, kwa sauti inayoufikia mkutano ule mkubwa sana uliokusanyika pale, wa wenye haki na wa waovu, anawatangazia, anasema: “Tazameni hao walionunuliwa kwa damu yangu! Kwa ajili ya hao mimi niliteswa, kwa ajili yao mimi nilikufa, ili wapate kukaa mbele zangu milele hata milele.” Ndipo wimbo wa sifa unapaa juu kutoka kwa wale waliovikwa mavazi meupe ambao wamekizunguka kile kiti cha enzi, wakisema: “Astahili Mwana-Kondoo aliyechinjwa, kuupokea uweza na utajiri na hekima na nguvu na heshima na utukufu na baraka.” Ufunuo 5:12.

[PLEASE DRAW CHART ON PAGE 261 OF THE GREAT CONTROVERSY BOOK]

(INSERT SWAHILI EQUIVALENT ON CHART)

THE MILLENIUM = MILENIA

CLOSING PERIOD OF PRESENT AGE = MWISHO WA KIPINDI CHA KIZAZI HIKI

CHRIST COMES = KRISTO AJA

THE RIGHTEOUS RAISED = WENYE HAKI WAFUFULIWA

THE RIGHTEOUS LIVING CHANGED = WENYE HAKI WALIO HAI WABADILISHWA

THE RIGHTEOUS GATHERED TO HEAVEN = WENYE HAKI WANYAKULIWA MBINGUNI

THE FIRST RESURRECTION = UFUFUO WA KWANZA

LIVING WICKED SLAIN = WAOVU WALIO HAI WAUAWA

**WICKED DEAD UNDISTURBED = WAOVU WALIOKUFA WAACHWA BILA
KUSUMBULIWA**

**1000 BETWEEN THE TWO RESURRECTIONS = MIAKA 1000 KATIKATI YA UFUFUO
WA AINA MBILI**

**SAINTS REIGN WITH CHRIST IN HEAVEN = WATAKATIFU WATAWALA PAMOJA NA
KRISTO MBINGUNI**

SATAN IS BOUND = SHETANI AFUNGWA

THE EARTH IS DESOLATE = DUNIA INABAKI TUPU

CHRIST DESCENDS ON OLIVET = KRISTO ASHUKA JUU YA MLIMA WA MIZEITUNI

NEW JERUSALEM DESCENDS = YERUSALEMU MPYA WASHUKA CHINI

SECOND RESURRECTION = UFUFUO WA PILI

WICKED RAISED = WAOVU WAFUFULIWA

SATAN LOOSED = SHETANI AFUNGULIWA

WICKED DESTROYED = WAOVU WAANGAMIZWA

EARTH MADE NEW = NCHI YAFANYWA KUWA MPYA

THE NEW EARTH = NCHI MPYA

Mwisho wa Waovu Utakaowaletea Maangamizi

Licha ya kwamba Shetani amelazimishwa kukiri haki ya Mungu na kupiga magoti kwa ajili ya ukuu wake Kristo, tabia yake inabaki bila badiliko lo lote. Roho ya kufanya maasi, kama mbubujiko wa maji wenye nguvu nyingi, inalipuka tena. Akiwa amejazwa na wazimu, anadhamiria kutokubali kushindwa katika pambano hilo kuu. Wakati umefika kwa pambano la mwisho la mfa maji huyo dhidi ya Mfalme wa mbinguni. Anakimbia kasi kwenda katikati ya raia zake na kujitahidi sana kuwachochea kwa ghadhabu yake na kuwamsha waanze kupigana vita mara moja. Lakini miongoni mwa mamilioni yale yasiyohesabika ambao alikuwa amewadanganya kuingia katika maasi hayo, hakuna hata mmoja anayekiri sasa kwamba yeye ni mkuu kuliko wote. Uwezo wake umefikia mwisho wake. Waovu wale wamejawa na chuki ile ile (inayomchochea Shetani) dhidi ya Mungu; lakini wanatambua kwamba suala lao halina matumaini, yaani, kwamba hawawezi kumshinda Yehova. Ghadhabu yao kali inawashwa dhidi ya Shetani na wale waliokuwa vibaraka wake katika kuwadanganya [wachungaji na waalimu wa uongo], ndipo wakiwa na ghadhabu kali kama ile ya mashetani wanawarukia.

Asema hivi Bwana: “Kwa kuwa umeweka moyo wako kama moyo wa Mungu; basi, tazama, nitaleta wageni juu yako, watu wa mataifa wenye kutisha; nao watafuta panga zao juu ya uzuri wa hekima yako, nao watautia uchafu mwangaza wako. Watakushusha hata shimoni.” “Nami nimekuangamiza, Ewe kerubi ufunikaye, utoke katika mawe hayo ya moto.... Nimekutupa chini, nimekulaza mbele ya wafalme, wapate kukutazama.... Umekuwa kitu cha kutisha, wala *hutakuwapo tena hata milele.*” Ezeieli 28:6-8,16-19.

“Maana kila pambano la askari wa vita lina makelele yaliyojaa ghasia, na mava: yaliyofingirishwa katika damu; lakini hayo yatakuwa tayari kuteketezwa, yatakuwa kuni za kutiwa motoni.” “Maana BWANA ana ghadhabu juu ya mataifa yote, na hasira kali juu ya jeshi lao lote; amewaangamiza kabisa, amewatoa waende kuchinjwa.” “Juu ya waovu atawanyeshea makaa ya moto yanayowaka upesi, moto na kiberiti [moto wa jehanim] na upepo mkali wa kutisha; hilo ndilo fungu la kikombe chao.” Isaya 9:5, KJV; 34:2; Zaburi 11:6, pambizo, KJV. *Moto [wa jehanim] unashuka chini kutoka mbinguni kwa Mungu* [Ufu. 20:9]. Dunia hii inapasuka-pasuka. Silaha za vita zilizofichwa chini sana katika ardhi zinatolewa na kutupwa juu. Ndimi za moto zinazoteketeza kila kitu zinalipuka kutoka katika kila mpasuko wa ardhi ulioachama wazi. Miamba yenyewe inawaka moto. Siku imekuja inayowaka kama tanuru.

Viumbe vya asili vinaunguzwa kwa moto huo mkali sana, na nchi pia, na kazi zote zilizomo ndani yake zinateketezwa kabisa. Malaki 4:2; 2 Petro 3:10. Uso wa dunia unaonekana kama bongwe moja kubwa sana linaloyeyuka - yaani, ziwa kubwa sana la moto linalochemka. Huu ni wakati wa hukumu na maangamizi ya waovu - “Siku ya kisasi cha BWANA, mwaka wa malipo, ili kushindania [kupigana kuihami] Sayuni.” Isaya 34:8.

Waovu wanapata malipo yao papa hapa duniani. Mithali 11:31. Watakuwa “makapi; na siku ile inayokuja itawateketeza, asema BWANA wa majeshi.” Malaki 4:1. Wengine wanateketea kama kwa dakika moja hivi, ambapo wengine wanateseka kwa siku nyingi. Wote wanapata adhabu yao kwa “kadiri ya matendo yao.” Dhambi zile za wenye haki, zikiwa zimekwisha kuhamishiwa kwa Shetani, atateswa sio tu kwa maasi yake aliyofanya, bali kwa dhambi zote alizowafanya watu wa Mungu kuzitenda. Adhabu yake itakuwa kubwa sana kuliko ya wale aliowadanganya. Baada ya kuteketezwa wote walioangukia dhambini kutokana na madanganyo yake, yeye ataendelea tu kuwa hai na kuteswa. Katika mioto ile inayosafisha uchafu wote, hatimaye waovu wote watateketezwa, *shina* na *tawi* - Shetani ndiye shina, wafuasi wake ndio matawi. Adhabu kamili ya kuivunja Sheria [Amri Kumi] itakuwa imepatilizwa; madai ya haki [yanayodaiwa na Sheria ilivyovunjwa] yatakuwa yametoshlezwa; ndipo mbingu na nchi, watakapoyaona hayo, wataitangaza haki ya Yehova.

Kazi ya Shetani ya kuleta maangamizi imekomesha milele. Kwa miaka elfu sita [toka Edeni hadi mwaka 2000] amefanya mapenzi yake, akijaza dunia hii na misiba na kusababisha huzuni kubwa katika malimwengu yote. Viumbe vyote vimeugua na kuteseka kwa maumivu makali. Sasa viumbe vyake Mungu vimekombolewa milele na kuwekwa mbali na kuwako kwake [yule Shetani] pamoja na majaribu yake. “Dunia yote inastarehe na kutulia; hata [wenye haki] huanzilisha kuimba.” Isaya 14:7. Na kelele za sifa na ushindi zinapanda juu kutoka kwa malimwengu yote yaliyo matiifu. “Sauti ya makutano mengi,” “kama sauti ya maji mengi, na kama sauti ya radi yenye nguvu,” inasikika, ikisema: “Haleluya; kwa kua Bwana Mungu wetu, Mwenyezi, *amemiliki*.” Ufunuo 19:6.

“Dunia ilipokuwa imefunikwa na moto ule wa maangamizi, watakatifu walikaa salama katika lile Jiji Takatifu. Juu ya wale waliokuwa na sehemu katika ufufuo ule wa kwanza, mauti ya pili [moto wa jehanum – Ufu. 20:14] haina nguvu. Wakati Mungu ni moto ulao kwa waovu, kwa watu wake yeye ni jua na ngao. Ufunuo 20:6; Zaburi 84:11.

“Kisha nikaona mbingu mpya na nchi mpya; kwa maana mbingu za kwanza na nchi ya kwanza zimekwisha kupita.” Ufunuo 21:1. Moto ule unaowateketeza waovu unaitakasa nchi. Kila dalili ya laana inafagiliwa mbali [Ufu. 22:3]. *Hakuna moto wa jehanum utakaoendelea kuwaka milele na milele* ambao utaweka kumbukumbu ya matokeo ya dhambi inayotia hofu mbele ya wale waliokombolewa.

Kumbukumbu za Kusulibiwa Kwake

Kumbukumbu moja tu inasalia: *Mwokozi wetu atabaki na alama za kusulibiwa kwake milele.* Juu ya kichwa chake cha ajabu, ubavuni pake, katika viganja vyake na nyayo zake, ni zile ishara pekee za kazi ile ya kikatili iliyofanywa na dhambi. Asema hivi nabii huyu, akimwangalia Kristo katika utukufu wake: “Mwangaza wake ulikuwa kama nuru; *Alikuwa na mishale ya nuru ubavuni pake; ndipo ulipofichwa uweza wake.*” Habakuki 3:4, pambizo. Ubavu ule uliochomwa kwa mkuki, pale ilipobubujika ile chemchemi nyekundu kama damu ambayo ilimpatanisha mwanadamu na Mungu - pale ndipo ulipo utukufu wake Mwokozi, pale “ndipo ulipofichwa uweza wake.” “Hodari wa kuokoa,” kwa njia ya kafara yake ile ya ukombozi, kwa sababu hiyo, yeye alikuwa na uwezo wa kutekeleza haki juu ya wale walioidharau rehema ya Mungu. Na alama zile za kudhalilishwa kwake ndizo zinazompatia heshima ya juu kabisa; milele hata milele majeraha yake aliyopata pale Kalvari yataonyesha sifa zake na kutangaza uweza wake.

“Na wewe, Ee mnara wa kundi [la kondoo], kilima cha binti Sayuni, utajiliwa; naam, *mamlaka ya kwanza yatakuja.*” Mika 4:8. Wakati umefika ambao watakatifu waliutazamia kwa

shauku nyingi tangu upanga ulipowazuia kuingia Edeni watu wale wawili, mume na mke, ni wakati wa “ukombozi wa milki yake.” Waefeso 1:14. Dunia hii kama ilivyokabidhiwa mwanzoni kwa mwanadamu ili iwe ufalme wake, na kwa kukosa uaminifu kwake ikaangukia mikononi mwa Shetani, na kushikiliwa na adui huyo kwa muda mrefu sana, imerejeshwa kwake kwa njia ya ule Mpango Mkuu wa Ukombozi. Yale yote yaliyopotezwa kutokana na dhambi, yamerejeshwa. “Maana BWANA, aliyeziumba mbingu, asema hivi ... aliyeziumba dunia na kuifanya; ndiye aliyeifanya imara; *hakuiumba ukiwa, aliiumba ikaliwe na watu.*” Isaya 45:18. Kusudi la Mungu lile la kwanza katika kuiumba dunia hii limetimizwa wakati inapofanywa kuwa makao ya milele ya waliokombolewa. “Wenye haki watairithi nchi, nao *watakaa humo milele.*” Zaburi 37:29.

Hofu ya kuufanya urithi ule wa baadaye uonekane kuwa ni dunia halisi inayoonekana na kuguswa imewafanya wengi kuziangalia kwa njia ya kiroho [kuziona kuwa hazisemi juu ya nchi halisi bali juu ya hali fulani tu ya kihisia] kweli zile zile hasa zinazotufanya sisi kuuangalia urithi huo kama ni makao yetu. Kristo aliwaahidi wanafunzi wake kwamba alikwenda kuwaandalia makao [majumba – KJV] katika nyumba ya Baba yake. Wale wanaoyakubali mafundisho ya Neno la Mungu hawatakuwa wajinga kabisa kuhusu makao yao yale ya mbinguni. Na hata hivyo, kule yako “mambo ambayo jicho halikuyaona wala sikio halikuyasikia, wala hayakuingia katika moyo wa mwanadamu, mambo ambayo Mungu aliwaandalia wampendao.” 1 Wakorintho 2:9. Lugha ya kibinadamu haitoshi kuelezea thawabu ile ya wenye haki. Itajulikana tu kwa wale wanaoiona. Hakuna akili finyu ya kibinadamu iwezayo kufahamu utukufu wa ile Paradiso [Bustani] ya Mungu.

Nchi ya Waliokolewa

Katika Biblia *urithi wa waliokolewa* unaitwa “*nchi.*” Waebrania 11:14-16. Mchungaji yule wa mbinguni anawaongoza mle kondoo zake kwenye chemchemi za maji yaliyo hai. Mti ule wa uzima unazaa matunda yake kila mwezi, na majani yake ni ya kuwaponya mataifa. Kuna miti inayotiririka milele mle, safi kama kioo, na kando yake iko miti inayoepesuka inayovitupa vivuli vyake juu ya njia zake zilizoandaliwa kwa wale waliokombolewa na Bwana. Mle mbuga zinazokwenda mbali zinainuka kuwa vilima vizuri sana, na milima ile ya Mungu vilele vyake vinainuka juu sana upande wake wa nyuma. Katika mbuga zile tulivu, kando ya mito ile ya maji hai, watu wa Mungu, ambao kwa muda mrefu sana wamekuwa wasafiri na wapitaji, *watapata makao yao.*

“Na watu wangu watakaa katika kao la amani; na katika maskani zilizo salama, na katika mahali pa kupumzikia penye utulivu.” “Jeuri [ukatili] haitasikiwa tena katika nchi yako, ukiwa na uharibifu hazitakuwa mipakani mwako; bali utaziita kuta zako, *Wokovu*, na malango yako, *Sifa.*” “Nao *watajenga nyumba*, na kukaa ndani yake; *watapanda mizabibu*, na kula matunda yake. Hawatajenga akakaa mtu mwingine ndani yake; hawatapanda, akala mtu mwingine, ... na *wateule wangu wataifurahia kazi ya mikono yao.*” Isaya 32:18; 60:18; 65:21,22.

Katika nchi ile “nyika na mahali palipo ukiwa patafurahi; jangwa litashangilia na kuchanua maua kama waridi. “Badala ya michongoma utamea msunobari, na badala ya mibigili, mhadesi.” “Mbwa-mwitu atakaa pamoja na mwana-kondoo, na chui atalala pamoja na mwana-mbuzi; ... na mtoto mdogo atawaongoza.” “Hawatadhuru wala hawataharibu katika mlima wangu wote mtakatifu,” asema Bwana. Isaya 35:1; 55:13; 11:6,9.

Maumivu hayawezi kuendelea kuwako katika mazingira yale ya mbinguni. Machoz hayatakuwapo tena, wala misafara ya mazishi, wala nguo za matanga. “Wala mauti haitakuwapo tena; wala maombolezo, wala kilio; ... kwa kuwa mambo ya kwanza *yamekwisha kupita.*” “Wala hapana mwenyeji atakayesema, Mimi mgonjwa; watu wakao humo watasamehewa uovu wao.” Ufunuo 21:4; Isaya 33:24.

Kule ni Yerusalemu Mpya, mji mkuu wa nchi mpya, uliojaa utukufu mwingi, “Nawe utakuwa taji ya uzuri katika mkono wa BWANA, na kilemba cha kifalme mkononi mwa Mungu wako.” “Na mwangaza wake ulikuwa mfano wa kito chenye thamani nyingi kama kito cha

yaspi.” “Na mataifa ya wale waliokolewa watatembea katika nuru yake. Na wafalme wa nchi huleta utukufu wao ndani yake.” Asema hivi Bwana: “Nami nitaufurahia Yerusalemu, nitawaonea shangwe watu wangu.” “Tazama, maskani ya Mungu ni pamoja na wanadamu, naye atafanya maskani yake pamoja nao, nao watakuwa watu wake. Naye Mungu mwenyewe atakuwa pamoja nao, na kuwa Mungu wao.” Isaya 62:3; Ufunuo 21:11,24, KJV; Isaya 65:19; Ufunuo 21:3, KJV.

Katika lile Jiji la Mungu “hapatakuwa na usiku tena.” Hakuna ye yote atakayehitaji au atakayetamani kupumzika. Hapatakuwa na uchovu kule katika kufanya mapenzi ya Mungu na kulisifu jina lake. Daima tutajisikia kuwa tunazo nguvu mpya zile za asubuhi, na daima sisi tutakuwa mbali na kuishiwa nguvu mwisho wa siku. “Wala hawana haja ya taa wala ya nuru ya jua; kwa kuwa Bwana Mungu huwatia nuru.” Ufunuo 22:5. Nuru ya jua itapitwa na nuru ile inayong’aa sana [Isa. 30:26], lakini ambayo haitayaumiza macho, wala kuyatia kiwi, hata hivyo, inang’aa kuliko nuru ya adhuhuri. Utukufu wa Mungu na wa Mwana-Kondoo unalijaza nuru Jiji lile la Mungu, nuru yake isiyofifia. Wale waliokombolewa hutembea katika utukufu, usio wa jua, wa mchana ule wa milele.

“Nami sikuona hekalu ndani yake; kwa maana Bwana Mungu Mwenyezi na Mwana-Kondoo, ndio hekalu lake.” Ufunuo 21:22. Watu wa Mungu wanayo fursa ya kuongea moja kwa moja na Baba na Mwana. “Maana wakati wa sasa tunaona kwa kioo, kwa jinsi ya fumbo.” 1 Wakorintho 13:12. Tunaona sura ya Mungu ikiakisiwa [ikirudishwa mwanga wake], kana kwamba ni katika kioo, katika kazi zake za uumbaji na katika kushughulika kwake na wanadamu; lakini wakati ule tutamwona uso kwa uso, bila kuwapo katikati pazia la kupunguza nuru yake. Tutasimama mbele zake na kuuona utukufu wa uso wake [Ufu. 22:3,4].

Ushindi wa Upendo wa Mungu

Kule wale waliokombolewa watajua, kama vile nao wanavyojuliwa [watawatambua kabisa wenzi wao]. Upendo na hisia zao za huruma ambazo Mungu mwenyewe amezipandikiza moyoni, kule mambo hayo yatawekwa katika vitendo katika ukweli na uzuri wake wote. Mazungumzo safi na viumbe wale watakatifu, maisha ya kijamii ya amani pamoja na wale malaika wabarikiwa, na pamoja na waaminifu wote wa vizazi vyote walioyafua mavazi yao na kuyafanya meupe katika damu ya Mwana-Kondoo, vifungo vile vitakatifu vinavyowafunga pamoja “familia yote ya mbinguni na ya duniani” (Waefeso 3:15, KJV) - hivyo vinachangia kuleta furaha ya waliokombolewa.

Kule, watu wenye akili zisizoweza kusahau kitu watatafakari kwa furaha isiyokoma maajabu ya uweza wake wa uumbaji, siri za upendo wake ukomboao. Kule hatakuwako adui katili, na mdanganyifu atakayewajaribu ili wamsahau Mungu. Kila uwezo wa kutenda tendo lo lote kule utakuzwa, kila uwezo wa kukumbuka mambo au kujifunza utaongezeka. Kujipatia maarifa kule hakutachosha akili, wala kumaliza nguvu za mwili. Kule shughuli kubwa mno za kazi zinaweza kuendelezwa, tamaa ya kuifikia hali ya juu kabisa ya kiroho inaweza kutimizwa, tamaa ya kufanya mambo makuu ya hali ya juu kabisa inaweza kutimizwa; na bado vitainuka vilele vipya vya kuvipita, maajabu mapya ya kuyatazama na kupendezwa nayo, kweli mpya za kuzifahamu, vitu vipya vitakavyohitaji tutumie nguvu zetu zote za akili, roho na mwili.

Hazina zote za malimwengu zitakuwa wazi kuchunguzwa na wale waliokombolewa na Mungu. Wakiwa hawafungwi na mwili huu unaokufa, *wataruka kwa mabawa bila kuchoka kwenda kwenye dunia zile zilizo mbali sana* [1 Kor. 15:53; Ayu. 1:6-8; 2:1-3; 38:4,7] - yaani, dunia zile zilizotetemeka kwa huzuni zilipoiona misiba iliyowapata wanadamu, kisha zikapiga kelele na kuimba ziliposikia habari ya mtu mmoja aliyekombolewa [Luka 15:7,10]. Kwa furaha isiyoneneka wana wa dunia hii wanaingia katika furaha na hekima ya viumbe wale ambao hawakuanguka dhambini. Wanashiriki katika maarifa na ufahamu wao uliopatikana katika vizazi na vizazi kwa kuitafakari kazi [uumbaji] yake Mungu. *Wakiwa na macho yasiyo na mipaka ya upeo wake*, wanaangaza macho yao kuangalia utukufu wa uumbaji wake - yaani, majua mengi, nyota na mifumo ya sayari, vyote hivyo vikienda kwa mpangilio [utaratibu] wake

kukizunguka kiti kile cha enzi cha Mungu. Juu ya vitu vyote, kuanzia kidogo sana hadi kikubwa sana, *jina la Muumbaji limeandikwa*, na ndani ya vyote *unaonekana utajiri wa uweza wake*.

Na ile miaka ya milele itakapokuwa ikipita, italeta mafunuo ya Mungu na Kristo mengi zaidi, tena yenye utukufu mwingi zaidi. Kwa kuwa maarifa yanazidi kuongezeka, basi, ndivyo utakavyozidi kuongezeka upendo, kicho kwa Mungu, na furaha. Kadiri wanadamu wanavyoendelea kujifunza zaidi habari za Mungu, ndivyo kadiri watakavyotamani na kupendezwa zaidi na tabia yake. Yesu atakapowafunulia mbele yao utajiri wa ukombozi na mafanikio ya ajabu sana yaliyopatikana katika pambano lile kuu dhidi ya Shetani, mioyo ya wale waliokombolewa itasisimka na kuwa na bidii nyingi zaidi katika kumwabudu, na kwa furaha nyingi sana watavicharaza vinubi vyao vile vya dhahabu; na elfu kumi mara elfu kumi, na maelfu ya maelfu ya sauti zitaungana pamoja kuvumisha pambio la sifa lenye nguvu sana.

“Na kila kiumbe kilichoko mbinguni na juu ya nchi na chini ya nchi na juu ya bahari, na vitu vyote vilivyomo ndani yake, nalivisikia, vikisema, *Baraka na heshima na utukufu na uweza una yeye aketiye juu ya kiti cha enzi, na yeye Mwana-Kondoo, hata milele na milele.*” Ufunuo 5:13.

Pambano lile kuu limekwisha. Dhambi na wenye dhambi hawapo tena. Malimwengu yote ni safi. Pigo moja la amani na furaha linapiga katika uumbaji wake wote ulio mpana sana. Toka kwake yeye aliyeviumba vyote, *hububujika uzima na nuru na furaha*, katika ufalme wake wote katika anga hiyo isiyo na mipaka. Kutoka katika ile chembe ndogo kabisa hadi kwenye dunia kubwa sana, vitu vyote, vyenye uhai na vile visivyokuwa na uhai, katika uzuri wao usiofunikwa na kivuli cho chote, pamoja na furaha yao kamilifu, vinatangaza kwamba *MUNGU NI UPENDO* [1 Yohana 4:8].

Nyongeza

Maelezo ya Jumla

Masahihisho yaliyokubaliwa na Wadhamini wa E. G. White
Novemba 19, 1956, na Desemba 6, 1979

NYONGEZA 1A. VYEO. - Katika kifungu cha maneno kilichowekwa katika Kanuni za Kanisa Katoliki (Catholic Canonical Law, au, *Corpus Juris Canonici*), Papa Inosenti wa Tatu (Pope Innocent III) anatangaza kwamba Papa wa Roma ni “mjumbe atawalaye badala ya Mungu (Vicegerent) hapa duniani, yeye si mwanadamu tu, bali ni Mungu halisi;” na katika ufafanuzi wa kifungu hicho inaelezwa kwamba hiyo ni kwa sababu yeye ni Badala ya Kristo, tena kwamba yeye ni “Mungu halisi na mwanadamu halisi.” Angalia katika *Decretales Domini Gregorii Papae IX* (Amri za Bwana [Yehova] Papa Gregori wa Tisa), liber 1, *de translatione Episcoporum* (juu ya makabidhiano ya Maaskofu), kichwa cha makala Na. 7, sura ya 3; *Corpus Juris Canonici* (Kanuni za Kanisa Katoliki) (toleo la 2 la Laiputsiki [Leipzig] la mwaka wa 1881), safu ya 99; (toleo la Parisi la mwaka 1612), tom. 2, *Decretales*, safu ya 205. Hati zilizounda Amri hizo zilikusanywa na Gratiani, aliyekuwa anafundisha katika Chuo Kikuu cha Bolonya (Bolgia) karibu na mwaka ule wa 1140. Kazi yake iliongezwa na kuhaririwa upya na Papa Gregori wa Tisa katika toleo lililotoka mwaka ule wa 1234. Hati nyingine zilionekana katika miaka iliyofuata toka wakati hata wakati pamoja na *Extravagantes* [mkusanyo wa nyaraka na amri zilizotolewa na mapapa katika nyakati mbalimbali ulioingizwa katika Kanuni ya Kanisa], zilizoongezwa karibu na mwisho wa karne ile ya kumi na tano. Zote hizo, pamoja na *Decretum* [Amri za Mapapa] alizokusanya Gratiani, zilichapishwa katika *Corpus Juris Canonici* (Kanuni za Kanisa Katoliki) za mwaka wa 1582. Papa Piusi wa Kumi aliidhinisha kuwekwa kwa amri hizo za mapapa katika Kanuni za Kanisa katika mwaka wa 1904, na kanuni ile iliyotengenezwa ilianza kutumika rasmi mwaka 1918.

Kuhusu cheo hiki cha *Eord God the Pope*” (Bwana Mungu Papa) angalia maelezo yake katika *Extravagantes* za Papa Yohane wa Ishirini na Mbili (Pope John XXII), Kichwa cha makala Na. 14, sura ya 4, *Declaramus*. Katika toleo lile la Antwepu (Antwerp) la *Extravagantes*, la mwaka 1584, maneno haya “*Dominum Deum nostrum Papam*” (Bwana Mungu wetu Papa) yanatokea katika safu ya 153. Katika toleo lile la Parisi la mwaka 1612, yanatokea katika safu ya 140. Katika matoleo kadhaa yaliyochapishwa tangu mwaka 1612 neno hili “*Deum*” (Mungu) limeachwa.

NYONGEZA 1B. KUTOWEZA KUKOSEA KAMWE (INFALLIBILITY). - Kuhusu fundisho hili la kutoweza kukosea kamwe kama lilivyotangazwa katika kikao cha Baraza la Vatikani cha mwaka 1870-71, angalia Philip Schaff [Shafu], *The Creeds of Christendom* (Itikadi au Kanuni za Imani za Ulimwengu wa Kikristo), gombo la 2, *Dogmatic Decrees of the Vatican Council* (Kanuni za Mafundisho ya Dini zilizotolewa na Baraza la Vatikani), kurasa 234-271, ambazo ndani yake, maneno ya Kilatini na ya Kiingereza yametumika. Kwa mjadala wake angalia, kwa mtazamo wa Kanisa Katoliki la Roma, katika *The Catholic Encyclopedia* (Ensaiklopedia ya Kikatoliki), gombo la 7, makala - “Kutoweza Kukosea Kamwe,” iliyoandikwa na Patrick J. Toner, uk. 790. James Cardinal Gibbons, *The Faith of Our Fathers* (Imani ya Mababa zetu) (Baltimore: John Murphy Company, toleo la 110 la mwaka 1917), sura ya 7 na ya 11. Kwa ukinzani [upingaji] uliotoka katika Kanisa Katoliki la Roma dhidi ya fundisho hili lile kwamba Papa hawezi kukosea kamwe, angalia kitabu cha Johann Joseph Ignaz von Dollinger (jina lake la bandia ni “Janus”) kitiwacho *The Pope and the Council* (Papa na Baraza) (New York: Charles Scribner’s Sons, 1869); na kitabu cha W. J. Sparrow Simpson, kitiwacho *Roman Catholic Opposition to Papal Infallibility* (Ukinzani wa Wakatoliki wa Roma dhidi ya Kutoweza Kukosea Kamwe kwa Papa) (London: John Murray, 1909). Kwa mtazamo usio wa Kiroma, angalia kitabu cha George Salmon, cha *Infallibility of the Church* (Kutoweza Kukosea Kamwe Kwa Kanisa) (London: John Murray, toleo lililofanyiwa masahihisho la 1914).

NYONGEZA 2A. IBADA YA SANAMU. - “Ibada ya Sanamu ... ilikuwa ni mojawapo ya mambo ya ufisadi katika Ukristo yaliyoteleza na kuingia kwa kunyatia na karibu bila kuonwa kabisa au kuchunguzwa. Ufisadi huu haukujitokeza mara moja, kama ulivyofanya uzushi ule mwingine [mafundisho ya uongo ya kutokukosea kamwe kwa Papa], maana kwa hali kama hiyo ungekuwa umekosolewa na kukemewa kwa nguvu: lakini ukiwa uamaanza kwa kujificha vizuri, basi, desturi moja baada ya nyingine ikaingizwa taratibu kuhusiana na ibada hiyo, hata kanisa likawa limezama kabisa katika ibada ya sanamu, sio tu bila kukabiliwa na upinzani wenye nguvu, lakini pasipo kutolewa malalamiko yo yote yenye nguvu ya kulipinga jambo hilo; na hatimaye jitihada ilipofanywa kuung’oa kabisa, uovu huo ulionekana ya kuwa ulikuwa umeotesha mizizi yake chini sana kuweza kukubali kuuondoa.... Jambo hilo linaweza kufuatiwa kwa kuangalia mwelekeo wa ibada ya sanamu uliomo ndani ya moyo wa mwanadamu, na mwelekeo wake wa kukitumikia kiumbe kuliko Muumbaji...

“Sanamu na picha ziliingizwa kanisani kwa mara ya kwanza, si kwa kusudi la kuziabadu, lakini kuwa badala ya vitabu vya kuwafundishia wale waliokuwa hawawezi kusoma, au kuamsha moyo wa kumcha Mungu ndani ya wale wengine. Ni kwa kiasi gani mambo hayo yalikitidhi kusudi lile ni jambo la kutiliwa mashaka; lakini, hata tukikubali kwamba jambo hilo lilikuwa hivyo kwa muda fulani, mara moja lilikoma kuwa hivyo, tena iligunduliwa kwamba picha zile na sanamu zilizoingizwa kanisani zilitia giza kuliko nuru ndani ya mioyo ya wale waliokuwa wajinga - ziliidhalilisha kuliko kuinua juu ibada ya yule aabuduye. Kwa hali yo yote ile vile zilivyokuwa zimekusudiwa kuyaelekeza mawazo ya watu kwa Mungu, zikaishia katika kuwageuzia mbali naye na kuwafanya waabudu vitu vilivyotengenezwa na watu.” - J. Mendham, *The Seventh General Council, the Second of Nicaea* (Baraza Kuu la Saba, la Pili katika Nisea), utangulizi, ukurasa wa iii-vi.

Kwa kumbukumbu za mkutano na maamuzi ya Baraza lile la Pili la Nisea, 787 B.K., lililokuwa limeitishwa ili kuimarisha ibada ya sanamu, angalia Baronius, *Ecclesiastical Annals* (Kumbukumbu za Kihistoria za Kanisa); Ed. Stillingfleet, *Defense of the Discourse Concerning the Idolatry Practiced in the Church of Rome* (Utetezi wa

Hotuba Ihusuyo Ibada ya Sanamu inayoendeshwa katika Kanisa la Roma) (London, 1686); *A Select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers* (Mfululizo wa Vitabu vilivyochaguliwa vya Mababa wa Nisea [au Nikene] na wale waliokuja Baada ya Nisea), mfululizo wa pili, gombo la 14, kurasa za 521-587 (New York, 1900); Charles J. Hefele, *A History of the Councils of the Church, From the Original Documents* (Historia ya Mabaraza ya Kanisa, Kutoka katika Hati zake Asilia), kitabu cha 18, sura ya 1, sehemu za 332 na 333; sura ya 2, sehemu za 345 hadi 352 (Toleo la T. and T. Clark la 1896), gombo la 5, kurasa za 260 hadi 304, 342 hadi 372.

NYONGEZA 2B. AMRI YA JUMAPILI YA KONSTANTINO. - Amri ile iliyotolewa na mfalme yule wa dola Konstantino (Constantine) tarehe saba Machi, 321 B.K., kuhusu siku ya kupumzika na kuacha kufanya kazi, inasomeka hivi:

“Mahakimu wote na watu wote wanaokaa mijini, pamoja na mafundistadi wote watalazimika kupumzika katika Siku Tukufu ya Jua [Jumapili]. Watu wale wa mashambani, kwa vyo vyote vile, wanaweza kuendelea kwa uhuru kushughulika na kazi zao za kulima mashamba, kwa sababu inatokea mara kwa mara kwamba hakuna siku zingine zaidi zinazofaa kwa upandaji wa mbegu za nafaka, katika mistari iliyochimbwa au kupanda mizabibu katika mifereji iliyochimbwa. Ili kwamba manufaa yale yanayotolewa na Mungu wa mbinguni yasije yakapotea bure kwa kukosa nafasi ya muda huo mfupi.” - Joseph Cullen Ayer, *A Source Book for Ancient Church History* (Kitabu cha Marejeo cha Historia ya zamani ya Kanisa) (New York: Charles Scribner’s Son, 1913), sehemu Kuu ya Pili, pitio la 1, sura ya 1, sehemu ya 59g, kurasa za 284 hadi 285.

Hati Asilia ya Kilatini imo katika kitabu cha *Codex Justinian* (Mkusanyo wa Sheria na Kanuni za Wafalme wa Dola ya Roma ulioamriwa na Yustiniani), mfululizo wa kitabu cha 3, kichwa cha 12, msamiati wa 3. Sheria hiyo imetolewa kwa Kilatini na kwa Kiingereza katika tafsiri iliyo katika kitabu cha Philip Schaff cha *History of the Christian Church* (Historia ya Kanisa la Kikristo), gombo la 3, kipindi cha 3, sura ya 7, sehemu ya 75, uk. 380, maelezo yaliyo chini Na. 1; na katika kitabu cha James A. Hessey cha *Bampton Lectures, Sunday* (Hotuba za Bamptoni, Jumapili), hotuba ya 3, aya ya 1, toleo la 3; lililochapishwa na Murray mwaka wa 1866, uk. 58. Angalia majadiliano katika kitabu cha Schaff kilichotajwa hapo juu; na katika kitabu cha Albert Henry Newman, *A Manual of Church History* (Kitabu cha Mwongozo cha Historia ya Kanisa) (Philadelphia: The American Baptist Publication Society, kilichochapishwa mwaka wa 1933), toleo lililofanyiwa masahihisho, gombo la 1, kurasa za 305 hadi 307; na katika kitabu cha Leroy E. Froom, *The Prophetic Faith of Our Fathers* (Imani Iliyojengwa juu ya Unabii ya Mababa Zetu) (Washington, D.C.: Review and Herald Publishing Association; 1950), gombo la 1, kurasa za 376-381.

NYONGEZA 3A. TAREHE ZA UNABII. - Kanuni muhimu katika kutafsiri unabii kuhusiana na unabii unaohusu wakati ni kanuni ile ya mwaka mmoja-siku moja, ambayo chini yake siku moja ya wakati wa unabii inahesabika kama mwaka mmoja wa kawaida wa wakati wa historia. Kabla wana wa Israeli hawajaingia katika nchi ile ya Kanaani waliwatuma wapelelezi 12 kuichunguza. Wapelelezi wale walikuwa kule kwa siku arobaini, nao waliporudi, Waebrania wale wakiwa wameingiwa na hofu kuu kutokana na taarifa yao, walikataa kupanda na kwenda kuikalia ile Nchi ya Ahadi. Matokeo yake yakawa ni ile hukumu ambayo Bwana aliitoa kwao: “Kwa hesabu ya hizo siku mlizoipeleleza ile nchi, yaani, siku arobaini kila siku kuhesabiwa mwaka, mtayachukua maovu yenu, ndiyo miaka arobaini.” Hesabu 14:34. Njia inayofanana na hiyo ya kuhesabu wakati ulio mbele imedokezwa kupitia kwa nabii Ezekieli. Miaka arobaini ya adhabu kwa makosa yao iliungojea ufalme ule wa Yuda. Bwana alisema hivi kupitia kwa nabii huyo: “Tena utakapozitimizwa hizo, utalala kwa ubavu wako wa kuume, nawe utauchukua uovu wa nyumba ya Yuda; siku arobaini, siku moja kwa mwaka mmoja, nimekuagizia.” Ezekieli 4:6. Kanuni hiyo ya mwaka mmoja-siku moja ina matumizi yake ya maana katika kutafsiri wakati wa unabii ule wa “nyakati za jioni na asubuhi elfu mbili na mia tatu” (Danieli 8:14), pamoja na kipindi kile cha siku 1260, kilichoonyeshwa kwa njia mbalimbali kama “wakati, na nyakati mbili, na nusu wakati” (Danieli 7:25; [Ufu. 12:14]), tena kama “miezi arobaini na miwili” (Ufunuo 11:2; 13:5), tena kama “siku elfu na mia mbili na sitini” (Ufunuo 11:3; 12:6).

NYONGEZA 3B. MAANDIKO YALIYOGHUSHIWA. - Miongoni mwa hati ambazo kwa wakati huu wa sasa zinakubaliwa na watu wote kuwa ni za kughushi [za bandia], ni “*Donation of Constantine* (Mchango wa Konstantino) pamoja na zile za *Pseudo-Isidorian Decretals* (Mkusanyo wa Amri za Mapapa wa Isidori-wa-Uongo). “Mchango wa Konstantino” ni jina linalotumika kimapokeo, kuanzia sehemu ya mwisho ya Zama za Kati, kwa hati ile inayosemekana kwamba ilipelekwa na Konstantino Mkuu kwa Papa Sylvester wa Kwanza, ambayo inapatikana kwanza katika hati ya mkono ya Parisi (*Codex lat. 2777* – Mkusanyo wa Amri za Wafalme wa Dola ya Roma kwa Kilatini 2777), ambayo huenda iliandikwa mwanzo wa karne ile ya tisa. Tangu karne ile ya kumi na moja hati hiyo imetumika kama hoja yenye nguvu inayoyaunga mkono madai ya kipapa, na matokeo yake ni kwamba kuanzia karne ile ya kumi na mbili imekuwa kiini cha mabishano makali sana. Kwa wakati uo huo, kwa kuufanya upapa ufikiriwe kuwa ni mtu wa kati anayeingia katikati ya Dola Asilia ya Roma na Dola ya Roma ya Zama za Kati [huanzia 1100 hadi 1500], na kwa njia hiyo kuweka msingi wa kinadharia wa kuviunganisha vipindi hivyo viwili bila kukatika kwa kuendelea kuzipokea sheria za serikali ya Kiroma katika Zama zile za Kati, mvuto wake si mdogo katika historia ya ulimwengu.” - *The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge*

(Ensaiklopedia Mpya ya Maarifa ya Kidini ya Shafu-Hertsoko), gombo la 3, makala: Mchango wa Konstantino kwa Papa, kurasa za 484 na 485.

Nadharia hiyo ya kihistoria iliyokuzwa kwa njia ya huo “Mchango” imejadiliwa kikamilifu katika kitabu cha Henry E. Cardinal Manning, kiitwacho *The Temporal Power of the Vicar of Jesus Christ* (Mamlaka ya Kidunia ya Yule Aliye Badala ya Yesu Kristo – yaani, Papa), London, 1862. Hoja kuhusu huo “Mchango” zilikuwa ni za aina ya kisomi na uwezekano wa kughushi haukutajwa mpaka ulipotokea uhakiki wa historia katika karne ile ya kumi na tano. Nikolasi wa Kusa (Nicholas of Cusa) alikuwa mtu wa kwanza aliyetoa hitimisho lake kwamba Konstantino alikuwa hajapata kamwe kutoa mchango kama ule. Lorenzo Valla wa Italia alionyesha kwa wazi kabisa uongo wa hati ile katika mwaka 1450. Angalia kitabu cha Christopher B. Coleman cha *Treatise of Lorenzo Valla on the Donation of Constantine* (Makala ya Lorenzo Valla juu ya Mchango wa Konstantino) (New York, 1927). Walakini, kwa karne moja zaidi imani juu ya uhalali wa ule “Mchango wa Konstantino” pamoja na Mkusanyo ule wa Uongo wa Amri za Mapapa (False Decretals) ilidumishwa. Kwa mfano, Martini Lutheri mara ya kwanza alizikubali amri zile za mapapa, lakini katika muda ule mfupi alimwambia Eki (Eck): “Mimi nazikana amri hizo za mapapa,” na kwa Spalatini, alisema: “Yeye [papa] katika amri zake anamnajisi na kumsulibisha Kristo, yaani, anaisulibisha ile kweli.”

Inasadikiwa ya kuwa imekwisha kuthibitishwa kwamba ule “Mchango” ni (1) *hati ya kughushi* [ya uongo], (2) *kazi ya mtu fulani mmoja au ya kipindi fulani kimoja*, (3) *yule aliyeghushi maandiko hayo amezitumia hati za zamani zaidi*, (4) *kughushi huko kulitokea karibu na mwaka wa 752 na 778*. Kwa upande wa Wakatoliki, wao walikwisha kuachilia mbali kutetea uhalali wa hati hiyo pamoja na Baronio (Baronius) katika kitabu chake cha *Ecclesiastical Annals* (Kumbukumbu za Kihistoria za Kanisa), katika mwaka ule wa 1592. Pata ushauri mzuri kabisa wa maelezo ya K. Zeumer [Tsoima] katika kitabu chake cha *Festgabe für Rudolf von Gneist* (Toleo la Sikukuu kwa ajili ya Rudolfu wa Ginaisti) (Berlin, 1888). Kimetafsiriwa katika Makala (Treatise) ya Coleman, iliyotajwa hapo juu, na katika kitabu cha Ernest F. Henderson cha *Select Historical Documents of the Middle Ages* (Hati Teule za Kihistoria za Zama za Kati) (New York, 1892), uk. 319; *Briefwechsel* (Toleo la Vaima [Weimer]), kurasa za 141 na 161. Angalia pia *The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge* (Ensaiklopedia Mpya ya Maarifa ya Kidini ya Shafu-Heretsoko) (1950), gombo la 3, uk. 484; kitabu cha F. Gregorovio (Gregorovius) cha *Rome in the Middle Ages* (Roma katika Zama za Kati), gombo la 2, uk. 329; na kitabu cha Yohane Yusufu Ignasi wa Doling’a (Johann Joseph Ignaz von Dollinger) kiitwacho *Fables Respecting the Popes of the Middle Ages* (Visa vifupi Vinavyowahusu Mapapa wa Zama za Kati) (London, 1871).

“Maandiko ya Uongo” yaliyotajwa katika maandiko haya yanajumuisha pia ule Mkusanyo wa Amri za Mapapa wa Isdore-wa-Uongo (Pseudo-Isdorian Decretals), pamoja na maandiko mengine ya kughushi. Mkusanyo wa hizo Amri za Mapapa wa huyo Isdore-wa-Uongo ni nyaraka fulani za uongo zinazosemekana kwamba zilitolewa na mapapa wale wa mwanzo kuanzia kwa Klementi (Clement) (mwaka ule wa 100 B.K.), zilizolingizwa katika mkusanyo wa amri hizo wa karne ile ya tisa unaodaiwa kwamba ulifanywa na “Isdore Merikatori” (Mercator). Jina hilo la “Amri za Mapapa zilizokusanywa na Isdore-wa-Uongo” (Pseudo-Isdorian Decretals) limetumika tangu kuzuka kwa ukosoaji wa maandiko (criticism) katika karne ile ya kumi na tano.

Huyo Isdore-wa-Uongo alichukua kama msingi wa maandiko yake ya kughushi mkusanyo wa kanuni halali za kanisa zilizoitwa *Hispana Gallica Augustodunensis*, kwa njia hiyo akipunguza kugunduliwa kwake, kwa sababu mkusanyo ule wa kanuni za kanisa ulifanywa na watu wengi kwa kuongeza mambo mapya kwa yale ya zamani. Kwa njia hiyo kughushi kwake maandiko yale hakukuweza kuonekana wazi zaidi kulipoingizwa katika maandiko yale halisi. Uongo wa maandiko yale ya kubuni tu ya yule Isdore-wa-Uongo sasa unakubalika bila kupingwa, ukihakikishwa kutokana na ushahidi ule uliomo ndani yake, uchunguzi wa vyanzo vyake, mbinu zilizotumika, na ukweli kwamba maandiko hayo yalikuwa hayajulikani kabisa kabla ya mwaka ule wa 852. Wanahistoria wanaafikiana kwamba mwaka wa 850 au 851 ulikuwa ndio mwaka unaowezekeka kukamilisha kazi ya mkusanyo huo wa maandiko, kwa sababu hati hiyo inanukuliwa kwa mara ya kwanza katika kitabu cha *Admonitio* cha mkusanyo wa sheria kilichotolewa na Baraza la makasisi wa kanisa la Quiercy, katika mwaka ule wa 857.

Mwandishi wa hati hizo za kughushi [za uongo] hajulikani. Uwezekano upo kwamba zilitoka kwenye chama kipya cha kanisa cha wakereketwa kilichoundwa pale Rheims, Ufaransa katika karne ile ya tisa. Inakubalika kwamba Askofu Hincmar wa Rheims alitumia mkusanyo huo wa amri za mapapa wakati wa kumthibitisha kwa kiapo yule Rothad Swaso (Soissons), ambaye aliupeleka Roma mkusanyo ule wa amri za mapapa katika mwaka ule wa 864 na kuuweka mbele ya Papa Nikolasi wa Kwanza.

Miongoni mwa wale walioyapinga maandiko yale ya kughushi walikuwamo akina Nikolasi wa Kusa (1401-1464), Charles Dumoulin (1500-1566), na George Cassender (1513-1564). Ushahidi usiokanushika kabisa wa uongo wa maandiko yale ya kughushi ulitolewa na David Blondel, 1628.

Toleo la mapema limetolewa katika kitabu cha *Migne Patrologia Latina, CXXX*. Kwa hati ile ya zamani sana iliyoandikwa kwa mkono, ambayo ni bora kuliko zote, angalia kitabu cha P. Hinschius, cha *Decretales Pseudo-Isdorianae at Capitula Angilramni* (Leipzig, 1863). Tafuta ushauri katika *The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge* (Ensaiklopedia Mpya ya Maarifa ya Kidini ya Shafu-Heretsoko) (1950), gombo la 9, kurasa za 343-345. Angalia pia kitabu cha H. H. Milman cha *Latin Christianity* (Ukristo wa Kilatini) (magombo yako 9), gombo la 3; kitabu cha Yohane Yusufu Ignasi wa Doling’a kiitwacho *The Pope and the Council* (Papa na Baraza) (1869); na kitabu cha Kenneth Scott Latourette kiitwacho *A History of the Expansion of Christianity* (Historia ya Kuenea Kwa Ukristo) (1939), gombo la 3; *The Catholic Encyclopedia* (Ensaiklopedia ya Kikatoliki), gombo la 5,

makala: “Mkusanyo wa Uongo wa Amri za Mapapa” (False Decretals) na makala ya Fournier yenye kichwa cha “Etudes sur les Fausses Decretals” (Utafiti juu ya Mkusanyo wa uongo wa Amri za Mapapa) ambayo inapatikana katika kitabu cha *Revue d’Historique Ecclesiastique* (Uhakiki wa [au Marejeo ya] Historia ya Kanisa), (Louvain) gombo la 7 (1906), na gombo la 8 (1907).

NYONGEZA 4A. AMRI YA HILDEBRAND (GREGORI WA SABA). - Kwa toleo asilia la Kilatini angalia kitabu cha Baronio cha *Annales Ecclesiastici* (Kumbukumbu za Historia ya Kanisa), ann. 1076, gombo la 17, kurasa za 405 na 406 za kitabu kilichochapishwa Parisi mwaka wa 1869; na kitabu cha *Monumenta Germaniae Historica Selecta*, gombo la 3, uk. 17. Kwa tafsiri yake ya Kiingereza angalia kitabu cha Frederic A. Ogg cha *Source Book of Medieval History* (Kitabu cha Marejeo cha Historia ya Zama za Kati) (New York: Charles Scribner’s Sons, 1905), sehemu ya 3, kifungu cha 65, kurasa za 136 hadi 139.

Kwa mjadala juu ya msingi wa Amri hiyo (ya Hildebrand), angalia kitabu cha James Brice, *The Holy Roman Empire* (Dola Takatifu ya Kiroma), toleo lililofanyiwa masahihisho, sura ya 10; na kitabu cha James W. Thompson na Edgar N. Johnson cha *Introduction to Medieval Europe* (Kitabu cha Msingi cha Historia ya Ulaya ya Zama za Kati), mwaka 300-1500, kurasa za 377-380.

NYONGEZA 4B. TOHARANI (PURGATORY). - Dk. Joseph Faa Di Bruno anafafanua maana ya toharani kwa maneno haya: Toharani ni mahali pa mateso baada ya maisha haya kukoma, ambapo zinashikiliwa pale kwa muda fulani roho zile zinazoachana na maisha haya baada ya dhambi zao za mauti kuondolewa mawaa na hatia yake, na kusamehewa mateso yale ya milele ambayo zilizahili kuyapata; lakini kuhusiana na zile dhambi zao bado zinalo deni la kulipa kwa kuteswa kimwili; sawasawa na roho zile zinazoachana na maisha haya zikiwa zina hatia ya kutenda dhambi ndogo.” - *Catholic Belief* (Imani ya Kikatoliki) (toleo la mwaka 1884; lililoidhinishwa kusomwa na watu wote [imprimatur] na Askofu Mkuu wa New York), ukurasa 196.

Angalia pia kitabu cha K. R. Hagenbach cha *Compendium of the History of Doctrines* (Ufupisho wa Historia ya Mafundisho ya Dini) (Toleo la T. and T. Clark), gombo la 1, kurasa za 234-237, 405, 408; gombo la 2, kurasa za 135-150, 308, 309; kitabu cha Charles Elliott cha *Delineation of Roman Catholicism* (Maelezo ya Kinagaubaga ya Ukatoliki wa Roma), kitabu cha 2, sura ya 12; na *The Catholic Encyclopedia* (Ensaiklopedia ya Kikatoliki), gombo la 12, makala: “Toharani.”

NYONGEZA 4C. VYETI VYA MSAMAHA WA DHAMBI (INDULGENCES). - Kwa maelezo kamili ya historia ya fundisho hili la vyeti vya msamaha wa dhambi, angalia kitabu cha Mandell Creighton, kiitwacho *A History of the Papacy From the Great Schism to the Sack of Rome* (Historia ya Upapa Kuanzia Mfarakano Mkuu mpaka Kuangamizwa kwa Roma) (London: Longmans, Green and Co., 1911), gombo la 5, kurasa za 54-64, 71; Makala ya W. H. Kenti ya “Indulgences” (Vyeti vya Msamaha wa Dhambi) katika *The Catholic Encyclopedia* (Ensaiklopedia ya Kikatoliki), gombo la 7, kurasa za 783-789; kitabu cha H. C. Lea, kiitwacho *A History of Auricular Confession and Indulgences in the Latin Church* (Historia ya Maungamo Yanayosikilizwa kwa Masikio na Vyeti vya Msamaha wa Dhambi katika Kanisa la Kilatini [Roma]) (Philadelphia: Lea Brothers and Co., 1896); kitabu cha Thomas M. Lindsay, kiitwacho *A History of the Reformation* (Historia ya Matengenezo ya Kanisa) (New York: Charles Scribner’s Sons, 1917), gombo la 1, kurasa za 216-227; kitabu cha Albert Henry Newman, kiitwacho *A Manual of Church History* (Kitabu cha Mwongozo wa Historia ya Kanisa) (Philadelphia: The American Baptist Publication Society, 1953), gombo la 2, kurasa za 53, 54, 62; Kitabu cha Leopold Ranke, kiitwacho *History of the Reformation in Germany* (Historia ya Matengenezo ya Kanisa Ujerumani) (toleo la 2 la London; 1845), lilitafsiriwa na Sarah Austin, gombo la 1, kurasa za 331, 335-337, 343-346; Kitabu cha Preserved Smith, kiitwacho *The Age of Reformation* (Kipindi cha Matengenezo ya Kanisa) (New York: Henry Holt and Company, 1920), kurasa za 23-25, 66.

Kwa utendaji wake wa bidii wa fundisho hilo la Vyeti vya Msamaha wa Dhambi katika kipindi kile cha Matengenezo ya Kanisa, angalia mada iliyotolewa na Dk. H. C. Lea, yenye kichwa cha “*Indulgences in Spain* (Vyeti vya Msamaha wa Dhambi katika Hispania) iliyochapishwa katika *Papers of the American Society of Church History* (Mada za Chama cha Amerika cha Historia ya Kanisa), gombo la 1, kurasa za 129-171. Kwa habari ya faida ya mwanga huo wa historia unaosaidia kulimulika suala hilo, Dk. Lea anasema hivi katika aya yake ya kwanza: “Ikiwa haijasumbuliwa na mashindano [malumbano] yaliyopamba moto kati ya Lutheri na Dk. Eki na Silvester Prierias, nchi ile ya Hispania kwa utulivu iliendelea kuzifuata njia zile za zamani zilizokuwa zimekanyagwa sana, nayo inatupatia hati rasmi zisizokanushika ambazo zinatuwezesha sisi kulichunguza suala hilo katika nuru yake safi ya historia.”

NYONGEZA 4D. MISA (THE MASS). - Kwa fundisho hilo la Misa kama lilivyotolewa katika Baraza la Trenti, angalia *The Canons and Decrees of the Council of Trent* (Kanuni za Kanisa na Amri zilizotolewa na Baraza la Trenti) katika kitabu cha Philip Schaff, kiitwacho *Creeds of Christendom* (Itikadi za Dini za Ulimwengu wa Kikristo), gombo la 2, kurasa za 126-139, ambamo maelezo yote mawili, kwa Kilatini na Kiingereza, yametolewa. Angalia pia kitabu cha H. G. Shroeder, kiitwacho *Canons and Decrees of the Council of Trent* (Kanuni za Kanisa na Amri zilizotolewa na Baraza la Trenti) (St. Louis, Missouri: B. Herder, 1941).

Kwa mjadala juu ya Misa, angalia *The Catholic Encyclopedia* (Ensaiklopedia ya Kikatoliki), gombo la 5, makala: “Ekaristi,” iliyoandikwa na Joseph Pohle, ukurasa 572 ff.; kitabu cha Nikolaus Gehr cha *Holy Sacrifice of the Mass, Dogmatically, Liturgically, Ascetically Explained* (Kafara Takatifu ya Misa, Imeelezwa Kiimani, Kiliturujia, na kwa Kujinyima raha na anasa za mwili), toleo la 12, (St. Louis, Missouri: B. Herder, 1937); kitabu cha Josef Andreas Jungmann cha *The Mass of the Roman Rite, Its Origins and Development* (Misa ya Taratibu za ibada ya Kiroma, Chanzo chake na Maendeleo yake), imetafsiriwa na Francis A. Brunner kutoka katika lugha ya Kijerumani) (New York: Benziger Bros., 1951). Kwa mtazamo usiokuwa wa Kikatoliki, angalia kitabu cha John Calvin, *Institutes of the Christian Religion* (Mambo Yaliyoanzishwa na Dini ya Kikristo), kitabu cha 4, sura ya 17,18; na kitabu cha Edward Bouverie Pusey, kiitwacho *The Doctrine of the Real Presence* (Fundisho la Dini la Kuwapo Kabisa Kwa Mwili wa Kristo) (Oxford, England: John H. Parker, 1855).

NYONGEZA 5A. SABATO MIONGONI MWA WALDENSIA. - Kuna waandishi waliothibitisha kwamba Waldensia walikuwa na desturi yao iliyoenea kote ya kuitunza Sabato ya Siku ya Saba [Jumamosi]. Dhana hiyo ilitoka katika vyanzo ambavyo Kilatini cha awali kinaeleza kwamba Waldensia walikuwa wakiitunza *dies dominicalis*, au Siku ya Bwana (Jumapili), lakini katika jambo hilo kutokana na desturi inayoanzia wakati ule wa Matengenezo ya Kanisa, neno hili “Jumapili” limetafsiriwa “Sabato.”

Lakini ushahidi wa kihistoria upo wa kuwako kwa utunzaji wa aina fulani wa Sabato ya Siku ya Saba [Jumamosi] miongoni mwa Waldensia. Taarifa ya Mahakama ya Kanisa Katoliki [Inquisition], ambayo mbele yake waliletwa baadhi ya Waldensia wa Moravia, katikati ya karne ile ya kumi na tano, inatangaza kwamba miongoni mwa Waldensia “kweli, si wachache wanaoadhimisha Sabato [Jumamosi] pamoja na Wayahudi.” - Johann Joseph Ignaz von Dollinger, *Beitrag zur Sektengeschichte des Mittelalters* (Taarifa Juu ya Historia ya Vikundi Vya Dini vya Zama za Kati), Munich, 1890, Sehemu ya Pili; uk. 661. Hapana shaka lo lote kwamba chanzo hicho kinadokeza utunzaji huo wa Sabato ya Siku ya Saba [Jumamosi].

NYONGEZA 5B. TAFSIRI ZA BIBLIA KWA KIWALDENSIA. - Katika uvumbuzi wa hivi karibuni wa maandiko ya mkono ya Kiwaldensia, angalia makala ya M. Esposito, “Sur quelques manuscrits de l’ancienne litterature des Vaudois du Piedmont,” (Juu ya maandiko mbalimbali ya mkono ya zamani ya Wavodwa [Waldensia] wa Pyemo), katika kitabu cha *Revue d’Historique Ecclesiastique* (Marejeo ya Historia ya Kanisa) (Louvain, 1951), uk. 130 ff., Makala ya F. Jostes, iitwayo “Die Waldenserbibeln” (Biblia ya Kiwaldensia), katika kitabu cha *Historisches Jahrbuch* (Kitabu cha Historia Chenye Taarifa za Mwaka), 1894; kitabu cha D. Lortsch cha *Histoire de la Bible en France* (Historia ya Biblia katika Ufaransa), (Paris, 1910), sura ya 10.

Kitabu kilichokubaliwa na wasomi kuwa ni bora sana ambacho kiliandikwa na mmojawapo wa Waldensia wageni (barbs) ni kile cha Jean Leger, kiitwacho *Histoire Generale des Eglises Evangeliques des Vallees de Piedmont* (Historia ya Kawaida ya Makanisa ya Kiinjili katika Mabonde ya Pyemo) (Leyden, 1669), ambacho kiliandikwa katika kipindi kile cha mateso makubwa, nacho kina habari pamoja na michoro toka kwa mtu huyo aliyekuwapo wakati mambo yale yanatokea.

Kwa maandiko yenye maneno halisi ya Kiwaldensia, angalia kitabu cha A. deStefano, cha *Civiltà Medioevale* (1944); na *Riformatori ed eretici nel medioeve* (Palermo, 1938); kitabu cha J. D. Bounous, cha *The Waldensian Patois of Pramol* (Nashville, 1936); na kitabu cha A. Dondaine cha *Archivum Fratrum Praedicatorum* (1946).

Kwa historia ya Waldensia, baadhi ya kazi za [vitabu vya] karibuni zaidi zinazoaminika ni hizi: E. Comba, *History of the Waldenses in Italy* (Historia ya Waldensia katika Italia) (angalia toleo la baadaye la Kiitaliano lililochapishwa kule Torre Pellice, 1934); E. Gebhart, *Mystics and Heretics* (Vikundi Vyenyeye Dini za Siri na Wazushi) (Boston, 1927); G. Gonnet, *Il Valdismo Medioevale, Prolegomeni* (Torre Pellice, 1935); na Jalla, *Histoire des Vaudois et leurs colonies* (Historia ya Wavodwa [Waldensia] na makazi yao) (Torre Pellice, 1935).

NYONGEZA 6. AMRI DHIDI YA WALDENSIA. - Sehemu kubwa sana ya maneno halisi ya amri ile ya papa iliyotolewa na Inosenti wa Nane katika mwaka ule wa 1487 dhidi ya Waldensia (Nakala yake Asilia ambayo imo katika maktaba ya Chuo Kikuu cha Kembriji (Cambridge) imetolewa katika tafsiri ya Kiingereza katika kitabu cha John Dowling cha *History of Romanism* (Historia ya Uroma) (toleo la mwaka 1871), kitabu cha 6, sura ya 5, sehemu ya 62.

NYONGEZA 7A. WIKLIFU. - Mwandishi wa historia anagundua kwamba jina hilo la Wiklifu linaandikwa kwa namna mbalimbali za herufi. Kwa mjadala kamili, angalia kitabu cha J. Dahmus, kiitwacho *The Prosecution of John Wyclif* (Kushtakiwa kwa Yohana Wiklifu) (New Haven: Yale University Press, 1952), uk. 7.

NYONGEZA 7B. KUTOWEZA KUKOSEA KAMWE (INFALLIBILITY)

Kwa maandiko asilia ya amri za mapapa zilizotolewa dhidi ya Wiklifu pamoja na tafsiri yake ya Kiingereza, angalia kitabu cha J. Dahmus cha *The Prosecution of John Wyclif* (Kushtakiwa kwa Yohana Wiklifu) (New Haven: Yale University Press, 1952) kurasa za 35-49; pia kitabu cha John Foxe cha *Acts and Monuments of the Church* (Sheria na Kumbukumbu za Kanisa) (London: Pratt Townsend, 1870), gombo la 3, kurasa za 4-13.

Kwa muhtasari wa amri hizo za papa zilizotumwa kwa Askofu Mkuu wa Kantebari (Cantebury), na kwa Mfalme Edward, na kwa Mkuu wa Chuo Kikuu cha Oksifodi (Oxford), angalia kitabu cha Merle d’Aubigne, kiitwacho *The History of the Reformation in the Sixteenth Century* (Historia ya Matengenezo ya Kanisa katika Karne ya Kumi na

Sita) (London: Blackie and Son, 1885), gombo la 4, sehemu ya 7, uk. 93; kitabu cha August Neander cha *General History of the Christian Church* (Historia ya Kawaida ya Kanisa la Kikristo) (Boston: Crocker nad Brester, 1862), gombo la 5, kurasa za 146, 147; kitabu cha George Sargeant, kiitwacho *History of the Christian Church* (Historia ya Kanisa la Kikristo) (Dallas: Frederick Publishing House, 1948), uk. 323; kitabu cha Gotthard V. Lechler, kiitwacho *John Wycliffe and His English Precursors* (Yohana Wiklififu na Watangulizi wake wa Kiingereza) (London: The Religious Tract Society, 1878), kurasa za 162-164; kitabu cha Philip Schaff cha *History of the Christian Church* (Historia ya Kanisa la Kikristo) (New York: Charles Scribner's Sons, 1915), gombo la 5, sehemu ya 2, uk. 317.

NYONGEZA 8. BARAZA LA KONSTANSI (COUNCIL OF CONSTANCE). - Chanzo kikuu cha habari za Baraza la Konstansi ni kitabu cha Richendal Ulrich kiitwacho *Das Concilium so zu Constanz gehalten ist worden* (Baraza Lililofanywa pale Konstansi) (Augsburg, 1483, Incun.). Utafiti wa kuvutia sana wa hivi karibuni wa maandiko hayo, ambayo yamejengwa juu ya msingi wa "Aulendorf Codex," umo katika mkusanyo wa Spencer katika Maktaba ya Umma ya New York, ulichapishwa na Karl Kup, *Ulrich von Richental's Chronicle of the Council of Constance* (New York, 1936). Tazama pia toleo la H. Finke, lenye kichwa cha *Acta Concilii Constanciensis* (1896), gombo la 1; Hefele, *Conciliengeschichte* (Habari za Baraza – Magombo 9), gombo la 6,7; L. Mirbt, *Quellen zur Geschichte des Papsttums* (1934); Milman, *Latin Christianity* (Ukristo wa Kilatini), gombo la 7, kurasa za 426-524; Pastor, *The History of the Popes* (Historia ya Mapapa) (magombo 34), gombo la 1, uk. 197 ff.

Vitabu vilivyochapishwa karibuni zaidi juu ya Baraza hilo ni K. Zahringert *Das Kardinal Kollegium auf dem Konstanz Konzil* (Munster, 1935); Th. F. Grogau, *The conciliar Theory as it Manifested Itself at the Council of Constance* (Nadharia ya Baraza kama ilivyojidihihirisha katika Baraza la Konstansi) (Washington, 1949); Fred A. Krempfle, *Cultural Aspects of the Council of Constance and Basel* (Vipengele vya Utamaduni vya Baraza la Konstansi na Bazeli) (Ann Arbor, 1955); John Patrick McGowan, *d'Ailly and the Council of Constance* (Washington: Catholic University, 1936).

Kwa habari za Yohana Hasi, angalia John Hus *Letters*, 1904; E. J. Kitts, *Pope John XXIII and Master John Hus* (Papa Yohane wa 23 na Bwana Yohana Hasi) (London, 1910); D. S. Schaff, *John Hus* (Yohana Hasi) (1915); Schwarze, *John Hus* (Yohana Hasi) (1915); na Matthew Spinka, *John Hus and the Czech Reform* (Yohana Hasi na Matengenezo ya Wacheki au Wazeki) (1941).

NYONGEZA 9A. UJESUTI (JESUITISM). - Kwa maelezo kuhusu chanzo, kanuni, na makusudi ya *Chama cha Yesu* (Society of Jesus au Jesuits), kama ilivyoielezwa kwa muhtasari na wanachama wa Chama hiki, angalia kazi [kitabu] yenye kichwa hiki *Concerning Jesuits* (Habari za Majesuti), ambayo imehaririwa na Mchg. John Gerard, S. J., na kuchapishwa kule Landani, 1902 na Catholic Truth Society. Katika kazi hiyo inasemekana kwamba, Chanzo hasa cha shirika zima la Chama hicho ni roho ya kuwa na utii mkamilifu: 'Hebu kila mmoja,' anaandika Mt. Ignatio (St. Ignatius), 'na ajishawishi mwenyewe ya kwamba wale wanaoishi chini ya utii wanapaswa kujiachia wenyewe kusukumwa na kuongozwa na maongozi ya Mungu kupitia kwa wakuu wao, kana kwamba wao walikuwa maiti anayejiachia mwenyewe kuchukuliwa na kupelekwa ko kote na kutendewa kwa njia iwayo yote ile, au kama gongo la kizee linalomsaidia yule anayelishika mkononi mwake kwa njia yo yote ile atakayo yeye.'

"Kujisalimisha kabisa huko kunaongezewa hadhi yake kulingana na madhumuni yake, nako kungetekeleza mara moja,' anaendelea kusema mwasisi wake ... 'kwa furaha na ustahimilivu;... aliye mtii kidini anatekeleza kwa furaha kile ambacho wakuu wake walichomwambia kwa siri kwa faida ya wote, akifanya hivyo, basi, anahakikishiwa kwamba anapatana kwa dhati na mapenzi ya Mungu.'" - the Comtesse R. de Courson, katika kitabu cha *Concerning Jesuits*, ukurasa wa 6.

Angalia pia kitabu cha L. E. Dupin *Compendious History of the Church* (Ufupisho Kamili wa Historia ya Kanisa), karne ya 16, sura ya 33 (London, 1713, gombo la 4, kurasa za 132-135); Mosheim, *Ecclesiastical History* (Historia ya Kanisa), karne ya 16, kifungu cha 3, sehemu ya 1, sura ya 1, aya ya 10 (pamoja na maelezo yake); *The Encyclopedia Britannica* (Ensaiklopedia Britanika), (toleo la 9), Makala: "Majesuti;" C. Paroissen, *The Principles of Jesuits, Developed in a Collection of Extracts From Their Own Authors* (Kanuni za Majesuti, zimefafanuliwa kutokana na Mkusanyo wa Madondoo kutoka kwa Waandishi wao wenyewe) (London, 1860 - toleo la mapema zaidi lilitokea mwaka 1839); W. C. Cartwright, *The Jesuits, Their Constitution and Teaching* (Majesuti, Muundo na Mafundisho Yao) (London, 1876); E. L. Taunton, *The History of the Jesuits in England* (Historia ya Majesuti Uingereza), 1580-1773 (London, 1901).

Angalia pia kitabu cha H. Boehm *The Jesuits* (Majesuti) (tafsiri kutoka katika lugha ya Kijerumani, Philadelphia, Castle Press, 1928); E. Goethein, *Ignatius Loyola and the Gegen-reformation* (Ignatio Loyola na Upingaji wa Matengenezo ya Kanisa) (Halle, 1895); T. Campbell, *The Jesuits* (Majesuti), 1534-1921 (New York, 1922); E. L. Taunton, *The History of the Jesuits in England* (Historia ya Majesuti Uingereza), 1580-1773 (London, 1901).

NYONGEZA 9B. MAHAKAMA YA KANISA (INQUISITION). - Kwa mtazamo wa Kikatoliki, angalia *The Catholic Encyclopedia* (Ensaiklopedia ya Kikatoliki), gombo la 8, makala: "Inkwizisheni" au "Mahakama ya

Kanisa Katoliki,” iliyoandikwa na Joseph Blotzer, ukurasa 22 ff.: na E. Vacandard, *The Inquisition: A Critical and Historical Study of the Coercive Power of the Church* (Inkwizisheni: Utafiti Uliohakikiwa wa Kihistoria wa Uwezo wa Kanisa wa Kutumia Mabavu yake) (New York: Longmans, Green and Company, 1908).

Kwa mtazamo wa Wakatoliki-Waingereza, angalia kitabu cha Hoffman Nickerson *The Inquisition: A Political and Military Study of its Establishment* (Inkwizisheni: Utafiti wa Kisiasa na Kijeshi wa Kuanzishwa Kwake). Kwa mtazamo usio wa Kikatoliki, angalia kitabu cha Philip Van Limborch, *History of the Inquisition* (Historia ya Inkwizisheni); Henry Charles Lea, *A History of the Inquisition of the Middle Ages* (Historia ya Inkwizisheni ya Zama za Kati), magombo 3; *A History of the Inquisition in Spain* (Historia ya Inkwizisheni kule Hispania), gombo la 4, na *The Inquisition in the Spanish Dependencies* (Inkwizisheni katika Makoloni ya Wahispania); na H. S. Tuberville, *Medieval Heresy and the Inquisition* (Uzushi wa Zama za Kati na Inkwizisheni) (London: C. Lockwood and Son, 1920 - mtazamo wa usuluhishi).

NYONGEZA 10. SABABU ZILIZOLETA MAPINDUZI YA UFARANSA. - Kuhusu matokeo yenye athari nyingi ya kuikataa Biblia na Dini ya Biblia yaliyowapata watu wale wa Ufaransa, angalia kitabu cha H. von Sybel, *History of the French Revolution* (Historia ya Mapinduzi ya Ufaransa), kitabu cha 5, sura ya 1, aya ya 3-7; Henry Thomas Buckle, *History of Civilization in England* (Historia ya Ustaarabu Uingereza), sura ya 8,12,14 (New York, 1895, gombo la 1, kurasa za 364-366,369-371,437,540,541,550); *Blackwood's Magazine* (Jarida/Gazeti la Blekiwudi), gombo la 34, Na. 215 (Novemba, 1833), uk. 739; J. G. Lorimer, *An Historical Sketch of the Protestant Church in France* (Muhtasari wa Historia ya Kanisa la Kiprotestanti katika nchi ya Ufaransa), sura ya 8, aya ya 6,7.

NYONGEZA 11. JUHUDI ZA KUIZUIA [KUIFICHA] NA KUITEKETEZA BIBLIA. - Baraza la Tulusi (Council of Toulouse) lililokutana karibu na wakati ule wa vita takatifu (crusade) dhidi ya Waalbigensia (Albigenses), liliamuru hivi: “Tunapiga marufuku walei [waumini wa kawaida] kuwa na nakala za Agano la Kale na Agano Jipya.... Tunawakataza kwa ukali kabisa wasiwe na vitabu hivyo vilivyotajwa hapo juu katika lugha yao inayopendwa na wote.” “Mabwana (malodi) wa Wilaya kwa makini watawatafuta wazushi katika nyumba zao, vibanda vyao vya kimaskini, na misituni, na hata katika maficho yao chini ya ardhi yataharibiwa kabisa.” - Council of Tolosanum, Pope Gregory IX, Anno. Chr. 1229. Kanuni ya Kanisa ya 14 na ya 2. Baraza hilo lilikaa wakati wa vita takatifu dhidi ya Waalbigensia.

“Mdudu huyo mharibifu sana [Biblia] alikuwa amejitandaza kiasi kwamba watu wengine walikuwa wamewateua makasisi wao wenyewe, na hata baadhi ya wainjilisti ambao waliipotosha na kuiharibu kweli ya injili na kujitengezea injili mpya kwa kusudi lao wenyewe.... (wao wanajua kwamba) kuhubiri na kuifafanua Biblia kumekatazwa kabisa kwa washiriki wa kanisa walei.” - *Acts of Inquisition* (Sheria za Inkwizisheni), Philip Van Limborch, *History of the Inquisition* (Historia ya Inkwizisheni), sura ya 8.

Baraza la Tarragona, 1234 liliamuru kwamba: “Hakuna mtu ye yote awezaye kuwa na Agano la Kale na Agano Jipya katika lugha ya Kifaransa (Kitaliano, Kireno, Kihispania), na endapo mtu ye yote anayo, basi, ni lazima amkabidhi askofu wa eneo lake katika muda wa siku nane baada ya kutangazwa kwa amri hii, ili yapate kuchomwa moto, na kama yeye ni mchungaji au kasisi au mlei, asiye akashukiwa hivyo, isipokuwa kama shuku yote imeondolewa kwake.” - D. Lortsch, *Histoire de la Bible en France* (Historia ya Biblia katika Nchi ya Ufaransa), 1910, uk. 14.

Katika Baraza lile la Konstansi, mwaka ule wa 1415, Wiklifu, baada ya kufa kwake, alihukumiwa na Arundel, askofu mkuu wa Kantabari (Canterbury), kuwa ni “yule mtu msumbufu na mfidhuli, mwenye uzushi mbaya sana sana, aliyevumbua tafsiri mpya ya Maandiko katika lugha yake aliyozaliwa nayo.”

Upinzani dhidi ya Biblia uliofanywa na Kanisa Katoliki la Roma umeendelea katika karne nyingi, nao ulizidishwa sana wakati ule wa kuanzishwa kwa Vyama Vya Biblia. Tarehe 8 Desemba, 1866, Papa Piusi wa Tisa, katika waraka wake wa utume *Quanta Cura*, alitoa muhtasari wa makosa themanini tofauti. Chini ya kichwa cha IV tunaikuta orodha hii: “Ujamaa, Ukomunisti, Vyama vya Siri, Vyama vya Biblia.... Wadudu waharibifu kama hao ni lazima waangamizwe kwa kila njia iwezekanayo.”

NYONGEZA 12. UTAWALA WA VITISHO (REIGN OF TERROR). - Kwa utangulizi mfupi wa kuaminika wa Historia ya Mapinduzi ya Ufaransa, angalia kitabu cha L. Gershoy cha *The French Revolution* (Mapinduzi ya Ufaransa) (1932); G. Lefebvre, *The Coming of the French Revolution* (Kuja kwa Mapinduzi ya Ufaransa) (Princeton, 1947); na H. von Sybel, *History of the French Revolution* (Historia ya Mapinduzi ya Ufaransa) (1869), magombo 4.

Gazeti la *Moniteur Officiel* lilikuwa ndilo gazeti la serikali wakati wa Mapinduzi yale, nalo ni chanzo halisi, lina taarifa iliyojaa mambo ya kweli kuhusu hatua zilizochukuliwa na Mabunge, maelezo kamili ya hati, n.k. Limechapishwa tena. Tazama pia kitabu cha A. Aulard cha *Christianity and the French Revolution* (Ukristo na Mapinduzi ya Ufaransa) (London, 1927), ambamo taarifa inaendelezwa hadi kupita mwaka ule wa 1802 - ni uchunguzi wa kuvutia; W. H. Jervis, *The Gallican Church and the Revolution* (Kanisa la Kifaransa na Mapinduzi) (London, 1882), ni kazi [kitabu] iliyoandikwa kwa makini na Mwanglikana, lakini inaonyesha upendeleo kwa Ukatoliki.

Kuhusu uhusiano wa kanisa na serikali katika nchi ile ya Ufaransa katika kipindi kile cha Mapinduzi, angalia kitabu cha Henry H. Walsh, *The Concordate of 1801: A Study of Nationalism in Relation to Church and State*

(Mapatano ya mwaka 1801: Uchunguzi wa Uzalendo kuhusu uhusiano kati ya Kanisa na Serikali) (New York, 1933); Charles Ledre, *L'Eglise de France sous la Revolution* (Kanisa la Ufaransa dhidi ya Mapinduzi) (Paris, 1949).

Baadhi ya utafiti uliofanywa katika kipindi kile kile kuhusu umuhimu wa dini kwa Mapinduzi ni ule wa G. Chais de Sourcesol, *Le Livre des Manifestes* (Kitabu cha Manifesto au Sera) (Avignon, 1800), ambacho ndani yake mwandishi alijitahidi kuthibitisha sababu za machafuko yale, na maana yake kidini, n.k.; James Bicheno, *The Signs of the Times* (Dalili za Nyakati) (London, 1794); James Winthrop, *A Systematic Arrangement of Several Scripture Prophecies Relating to Antichrist; With Their Application to the Course of History* (Mpangilio unaofuatana kwa Utaratibu wa Unabii kadhaa wa Maandiko Kumhusu Mpinga Kristo; Pamoja na Matumizi yake katika Mkondo wa Historia) (Boston, 1795); na Lathrop, *The Prophecy of Daniel Relating to the Time of the End* (Unabii wa Danieli Kuhusiana na Wakati wa Mwisho) (Springfield, Massachusetts, 1811).

Kwa habari za Kanisa wakati ule wa Mapinduzi, angalia kitabu cha W. M. Sloan *The French Revolution and Religious Reform* (Mapinduzi ya Ufaransa na Matengenezo ya Kidini) (1901); P. F. La Gorce, *Histoire Religieuse de la Revolution* (Historia ya Kidini Wakati wa Mapinduzi) (Paris, 1909).

Kuhusu uhusiano wake na upapa, angalia kitabu cha G. Bourgin, *La France et Rome de 1788-1797* (Ufaransa na Roma ya miaka ya 1788-1797) (Paris, 1808), imetokana na majalada ya siri katika Vatikani; A. Latreille, *L'Eglise Catholique et la Revolution* (Kanisa Katoliki na Mapinduzi) (Paris, 1950), habari ya kuvutia hasa ni juu ya Piusi wa Sita na mgogoro wa Kidini, 1775-1799.

Kuhusu Waprotestanti wakati ule wa Mapinduzi, angalia (toleo la) Pressense, *The Reign of Terror* (Utawala wa Vitisho) (Cincinnati, 1869).

NYONGEZA 13. WANANCHI NA TABAKA LA MATAJIRI. - Kuhusu hali ya maisha ya jamii zilizokuwako katika nchi ya Ufaransa kabla ya kipindi kile cha Mapinduzi, angalia kitabu cha H. Von Holst, *Lowell Lectures on the French Revolution* (Hotuba za Lowell juu ya Mapinduzi ya Ufaransa), Hotuba ya 1; pia angalia kitabu cha Taine, *Ancien Regime* (Serikali ya Zamani), na cha A. Young, *Travels in France* (Safari katika Nchi ya Ufaransa).

NYONGEZA 14A. KULIPIZA KISASI. - Kwa maelezo ya kinagaubaga kuhusu tabia ya kulipiza kisasi ya Mapinduzi ya Ufaransa, angalia kitabu cha Thos. H. Gill, *The Papal Drama* (Vioja Vya Upapa), kitabu cha 10, na kitabu cha Edmond De Pressense, *The Church and the French Revolution* (Kanisa na Mapinduzi ya Ufaransa), kitabu cha 3, sura ya 1.

NYONGEZA 14B. UKATILI MBAYA MNO WA UTAWALA WA VITISHO. - Angalia kitabu cha M. A. Thiers, *History of the French Revolution* (Historia ya Mapinduzi ya Ufaransa), gombo la 3, kurasa za 42-44, 62-74, 106, (New York, 1890, imetafsiriwa na F. Shorberl); kitabu cha F. A. Mignet, *History of the French Revolution* (Historia ya Mapinduzi ya Ufaransa), sura ya 9, aya ya 1 (Bohn, 1894); kitabu cha A. Alison, *History of Europe* (Historia ya Ulaya), 1789-1815, gombo la 1, sura ya 14 (New York, 1872, gombo la 1, kurasa za 293-312).

NYONGEZA 15A. KUTAWANYA MAANDIKO. - Katika mwaka ule wa 1804, kwa mujibu wa Bwana William Canton wa Chama cha Biblia cha Uingereza na Nchi za Kigeni, anasema, "Biblia zote zilizopo sasa ulimwenguni, katika mwandiko wa mkono au zilizochapishwa, ukihesabu kila toleo katika kila nchi, zilihesabiwa kwa kiwango kisichoziidi milioni nne.... lugha mbalimbali ambazo milioni hizo nne ziliandikwa, pamoja na lugha za zamani za Moeso-Gothic za Ulfilas na Kianglo-Saksoni cha Bede, zimeandikwa katika kumbukumbu kuwa zinafikia takriban hamsini." - *What is the Bible Society?* (Chama cha Biblia Ni Nini?), toleo lililofanyiwa masahihisho, 1904, uk. 23.

Chama cha Biblia cha Amerika kilitoa taarifa ya Biblia zilizotawanywa 481,149,365 kwa kipindi kinachoanzia 1816 hadi 1955, ukijumuisha Maagano na sehemu za Maagano katika ulimwengu wote.

Maandiko, kamili au kwa sehemu sehemu, yamechapishwa katika lugha 1,092 kufikia Desemba, 1955; na lugha mpya zinazidi kuongezeka daima.

NYONGEZA 15B. MISHENI KATIKA NCHI ZA KIGENI. - Shughuli za Kimishonari za Kanisa lile la mwanzo la Kikristo hazijarudiwa tena mpaka katika siku za sasa. Zilikuwa zimekufa kabisa kufikia mwaka wa 1000, tena zilifuatiwa na mapambano ya kijeshi katika Vita zile Takatifu (Crusades). Kipindi kile cha Matengenezo ya Kanisa kiliona kazi kidogo mno za umishonari katika nchi za kigeni, isipokuwa kwa upande wa Majesuti wale wa mwanzo. Uamsho ule wa utauwa ulitoa baadhi ya wamishonari. Kazi ya Kanisa la Moraviani katika karne ile ya kumi na nane ilikuwa ni ya kusifika, na palikuwa na vyama fulani vya Kimishonari vilivyoundwa na Waingereza kufanya kazi katika makoloni yao kule Amerika Kaskazini. Lakini kufufuka tena kukubwa kwa shughuli za kimishonari kunaanzia mnamo mwaka wa 1800, "wakati wa mwisho." Danieli 12:4. Katika mwaka wa 1792 kiliundwa Chama cha Kimishonari cha Kibaptisti, ambacho kilimtumia Carey kwenda India. Katika mwaka wa 1795 Chama cha Kimishonari cha Landani kilianzishwa, na chama kingine katika mwaka wa 1799 ambacho katika mwaka ule wa 1812 kiligeuka na kuwa Chama cha Kimishonari cha Kanisa (CMS). Muda mfupi baadaye Chama

cha Kimishonari cha Weslii kiliundwa. Katika nchi ile ya Marekani Bodi ya Makamishna wa Amerika wa Misheni katika Nchi za Kigeni iliundwa mwaka ule wa 1812, na Adoniram Judson alitumwa katika mwaka ule kwenda Calcutta. Alijiimarisha kule Burma mwaka uliofuata. Katika mwaka wa 1814 Umoja wa Misheni wa Kibaptisti wa Amerika uliundwa. Bodi ya Presibiteri ya Misheni katika Nchi za Mbali iliundwa mwaka 1837.

“Katika mwaka wa 1800 B.K.,... idadi kubwa mno ya Wakristo ilikuwa ya wazawa wa wale waliokuwa wameongolewa kabla ya mwaka wa 1500 B.K..... Sasa, katika karne ile ya kumi na tisa, Ukristo ukaongezeka kupanuka tena. Si makontinenti mengi au nchi kubwa ambazo zilikuwa zimeingiwa kwa mara ya kwanza katika karne tatu zile zilizotangulia. Jambo hilo lingekuwa haliwezekani, kwa sababu katika nchi zile kubwa zaidi za dunia, ukiacha Australia na miongoni mwa maeneo yote yenye ustaarabu wa Kikristo wa hali ya juu, Ukristo ulikuwa umeanzishwa kabla ya mwaka wa 1800. Kilichotokea sasa ilikuwa ni kule kujipatia maeneo mapya ya kuotesha mizizi, na miongoni mwa watu waliokuwa tayari wamefikiwa, upanuzi wenye eneo kubwa lisilowahi kutokea kutoka katika maeneo mapya na yale ya zamani zaidi, na kuingia kwa Ukristo kwa watu wengi katika nchi kubwa kama hizo, na visiwa, pamoja na mataifa na makabila yaliyokuwa hayajapata kuguswa kabla ya hapo....

“Kuenea kwa Ukristo katika karne ile ya kumi na tisa, kimsingi kulitokana na mbubujiko mpya wa maisha ya kidini utokanao na msukumo wa Kikristo.... Kamwe haujapata kuwako wakati wo wote unaolingana na huo, ambao msukumo huo wa Kikristo ulipata kuanzisha matapo [makundi] mengi mno. Ulikuwa haujapata kamwe kuleta mabadiliko makubwa mno juu ya watu wale wa Ulaya Magharibi. Ilikuwa ni kutokana na nguvu hiyo tele viliweza kutokea Vyama vya Kimishonari ambavyo katika karne ile ya kumi na tisa vilizidisha sana nguvu yake kwa kuongeza wingi wa watu walioamini pamoja na mvuto wa Ukristo.” - Kenneth Scott Latourette, *A History of the Expansion of Christianity* (Historia ya Kuenea kwa Ukristo), gombo la IV, *The Great Century A..D. 1800- A..D.1914* (Karne Kuu 1800 B.K. – 1914 B.K.) (New York:Harper & Brothers, 1941), kurasa 2-4.

NYONGEZA 16. TAREHE ZA UNABII. - Kulingana na hesabu za Kiyahudi, mwezi ule wa tano (Ab) wa mwaka wa saba wa utawala wa Artashasta ulianza Julai 23 hadi Agosti 21, 457 K.K. Baada ya kufika kwake Ezra kule Yerusalemu katika majira ya kupukutisha (autumn) ya mwaka ule, *amri ya mfalme huyo ilianza kutekelezwa*. Kwa uhakika wa mwaka huo wa 457 K.K. kwamba ulikuwa ni mwaka wa saba wa Artashasta, angalia kitabu cha S. H. Horn and L. H. Wood, *The Chronology of Ezra 7* (Taratibu za Miaka ya Ezra 7) (Washington, D.C.: Review and Herald Publishing Assn., 1953); kitabu cha E. G. Kraeling, *The Brooklyn Museum Aramaic Papyri* (Jumba la Makumbusho la Bruklini la Gombo la Kiarumu) (New Haven or London, 1953), kurasa 191-193; kitabu cha *The Seventh-day Adventist Bible Commentary* (Kitabu cha Ufafanuzi wa Biblia cha Waadventista Wasabato) (Washington, D.C.: Review and Herald Publishing Assn., 1954)), gombo la 3, kurasa za 97-110.

NYONGEZA 17. KUANGUKA KWA DOLA YA UTURUKI (OTTOMAN EMPIRE). - Athari za Uturuki ya Kiislamu dhidi ya Ulaya baada ya kuanguka kwa Konstantinopo (Constantinople) mwaka ule wa 1453 zilikuwa kali sana kama ulivyokuwa ushindi wa Waarabu wale Waislamu (Saracens) ulioleta maafa mengi dhidi ya Dola ya Mashariki ya Waroma katika kipindi cha karne moja na nusu baada ya kifo cha Muhammad. Katika kipindi chote cha Matengenezo ya Kanisa, Uturuki ilikuwa tishio la kudumu katika milango ile ya mashariki ya Ulimwengu wa Kikristo wa Ulaya; maandiko ya Wanamatengenezo wa Kanisa yamejaa shutuma nyingi dhidi ya mamlaka ile ya Kituruki. Tangu wakati ule waandishi wa Kikristo wamejihusisha na sehemu inayoihusu Uturuki katika matukio ya siku zijazo ya ulimwengu huu, na wafafanuzi wa unabii wameiona mamlaka hiyo ya Uturuki na kudhoofika kwake ya kuwa imetabiriwa katika Maandiko.

Kwa sura inayofuata, chini ya unabii ule wa *šaa, siku, mwezi, mwaka*” kama sehemu ya ile baragumu ya sita, Josiah Litch alifanya mahesabu yake na kuutumia unabii huo wa wakati, kuonyesha kwamba uhuru wa Uturuki ungekoma katika mwezi ule wa Agosti, 1840. Mtazamo wa Litch unaweza kuonekana kwa kirefu katika makala yake yenye kichwa cha *The Probability of the Second Coming of Christ About A.D. 1843* (Uwezekano wa Kuja Kwa Kristo Mara ya Pili Mnamo mwaka wa 1843 B.K.) (iliyochapishwa mwezi Juni, 1838); *An Address to the Clergy* (Hotuba kwa Wachungaji na Maaskofu) iliyochapishwa katika majira yale ya kuchipua (Spring) ya mwaka wa 1840; toleo la pili, pamoja na kumbukumbu za kuunga mkono usahihi wa mahesabu yaliyofanywa kwanza kuhusu kipindi cha unabii ule kilichofikia kwenye anguko la Dola ya Uturuki, lilichapishwa mwaka 1841; na makala yake iliyo katika gazeti la *Signs of the Times and Expositor of Prophecy* [Dalili za Nyakati na Mfafanuzi wa Unabii], la Agosti 1, 1840. Angalia pia makala yake katika gazeti la *Signs of the Times and Expositor of Prophecy* [Dalili za Nyakati na Mfafanuzi wa Unabii], la Feb. 1, 1841; na kitabu cha J. N. Loughborough cha *The Great Advent Movement* (Tapo [Kundi] Kuu la Waadventista) (toleo la 1905), kurasa 129-132. Kitabu cha Uriah Smith cha *Thoughts on Daniel and the Revelation* (Tafakuri juu ya Danieli na Ufunuo) (toleo lililofanyiwa masahihisho la mwaka 1944, huongelea juu ya mpangilio wa wakati wa unabii huo katika kurasa zake za 506-517.

Kwa historia ya mapema ya Dola ya Uturuki, na kudhoofika kwa Mamlaka hiyo ya Uturuki, angalia pia kitabu cha William Miller, *The Ottoman Empire and Its Successors* (Dola ya Uturuki na Watawala Waliofuata), 1801-1927 (Cambridge, England: University Press, 1936); kitabu cha George G. S. Eversley, *The Turkish Empire From 1288 to 1914* (Dola ya Kituruki Kuanzia Mwaka 1288 hadi 1914) (London: T. Fisher Unwin, Ltd., toleo la pili, 1923); kitabu cha Joseph von Hammer-Purgstall, *Geschichte des Osmannischen Reiches* (Historia ya Dola ya Uturuki) (Pesth: C. A. Hartleben, toleo la 2, 1834-36), magombo 4; kitabu cha Herbert A. Gibbons, *Foundation of*

the Ottoman Empire (Kuanzishwa Kwa Dola ya Uturuki), 1300-1403 (Oxford: University Press, 1916); kitabu cha Arnold J. Toynbee and Kenneth B. Kirkwood, *Turkey* (Uturuki) (London, 1926).

NYONGEZA 18. KUIZUIA BIBLIA KWA WATU. - Msomaji atatambua kwamba maneno ya gombo hili yaliandikwa kabla ya Mtaguso wa Pili wa Vatikani, ambao kwa namna fulani sera zake zimebadilishwa kuhusu usomaji wa Biblia.

Katika karne zote, mwelekeo wa Kanisa Katoliki la Roma kuhusu kutawanya Maandiko Matakatiifu miongoni mwa walei katika matoleo ya lugha za watu huonyesha kinyume chake. Angalia, kwa mfano, kitabu cha G. P. Fisher, *The Reformation* (Matengenezo ya Kanisa), sura ya 15, aya ya 16 (toleo la 1873, kurasa za 530-532); kitabu cha J. Cardinal Gibbons, *The Faith of Our Fathers* (Imani ya Mababa Zetu), sura ya 8 (toleo la 49; 1897), kurasa za 97-117; kitabu cha John Dowling, *History of Romanism* (Historia ya Uroma), kitabu cha 7, sura ya 2, sehemu ya 14; na kitabu cha 6, sura ya 3, sehemu ya 24-27 (toleo la 1871, kurasa 491-496, 621-625); kitabu cha L. F. Bungener, *History of the Council of Trent* (Historia ya Baraza la Trenti), kurasa 101-110 (Toleo la 2 la Edinburgh, 1853, limetafsiriwa na D. D. Scott); kitabu cha G. H. Putnam, *Books and Their Makers During the Middle Ages* (Vitabu na Watengenezaji Wake Katika Zama za Kati), gombo la 1, sehemu ya 2, sura ya 2, aya ya 49, 54-56. Angalia pia *Index of Prohibited Books* (Orodha ya Vitabu Vilivyopigwa Marufuku) (Vatican Polyglot Press, 1930), kurasa ix, x; kitabu cha Timothy Hurley, *A Commentary on the Present Index Legislation* (Maelezo juu ya Orodha ya Sasa Iliyotungiwa Sheria) (New York: Benziger Brothers, 1908), uk. 71; na *Translation of the Great Encyclical Letters of Leo XIII* (Tafsiri ya Nyaraka Kuu za Utume za Leo wa 13) (New York: Benziger Brothers, 1903), uk. 413.

Lakini katika miaka ya karibuni badiliko dhahiri la kuvutia limetokea katika suala hilo. Kwa upande mmoja kanisa hilo limetoa kibali chake kwa matoleo kadhaa yaliyotayarishwa kwa msingi wa lugha zile za asili; kwa upande mwingine, limekuzia usomaji wa Maandiko Matakatiifu kwa njia ya kuruhusu kutawanywa kwake na taasisi za Biblia. *Walakini, kanisa linaendelea kuhifadhi lenyewe HAKI YA PEKEE YA KUIFASIRI [KUIFAFANUA] BIBLIA KWA KUFUATA NURU YA MAPOKEO YAKE*, kwa njia hiyo kuhlalisha mafundisho yake ambayo hayapatani na mafundisho ya Biblia.

NYONGEZA 19A. MAVAZI YA KUVAA WAKATI WA KUPAA (ASCENSION ROBES). - Kisa kile kisemacho kwamba Waadventista walishona mavazi ya kuvaa wakati wa kupaa “ili [ku]mlaki Bwana hewani,” kilibuniwa na wale waliotaka kuyashutumu mahubiri ya Waadventista. Kisa hicho kilienezwa kwa bidii nyingi sana kiasi kwamba wengi walikisadiki, lakini uchunguzi wa makini ulithibitisha uongo wa kisa kile. Kwa miaka mingi zawadi nono ilitolewa kwa yule atakayetoa ushahidi kuonyesha mfano mmoja kama ule uliopata kutokea, lakini hakuna ushahidi wo wote uliotolewa. Hakuna hata mmoja miongoni mwa wale waliopenda kuona kuja kwake Mwokozi, ambao wangukuwa wajinga mno wa mafundisho ya Maandiko kiasi cha kudhani kwamba mavazi ambayo wangeweza kuyashona yangehitajika kwa tukio lile. Vazi pekee ambalo watakatifu watalihitaji ili kumlaki Bwana ni vazi la haki yake Kristo. Angalia pia Isaya 61:10; Ufunuo 19:8.

Kwa ukanushaji kamili wa kisa hicho kisichokuwa cha kweli kuhusu mavazi ya kuvaa wakati wa kupaa, angalia kitabu cha Francis D. Nichol, *Midnight Cry* (Kilio cha Usiku wa Manane) (Washington, D.C.: Review and Herald Publishing Assn., 1944), sura ya 25-27, pamoja na Nyongeza zake H-J. Angalia pia kitabu cha Leroy Edwin Froom, *Prophetic Faith of Our Fathers* (Imani ya Unabii ya Baba Zetu) (Washington, D.C.: Review and Herald Publishing Assn., 1954), gombo la 4, kurasa 822-826.

NYONGEZA 19B. MPANGILIO WA MIAKA YA UNABII. - Dk. George Bush, profesa wa Kiebrania na maandiko ya Mashariki katika Chuo Kikuu cha Mji wa New York, katika barua aliyomwandikia William Miller, ambayo ilichapishwa katika magazeti ya *Advent Herald* (Mbiu ya Marejeo yake Kristo) na *Signs of the Times Reporter* (Mtoa Habari wa Dalili za Nyakati), Boston, Machi 6 na 13, 1844, alitoa maelezo yake fulani ya maana kukiri usahihi wa mahesabu yake aliyoyafanya kuhusu kipindi kile cha unabii. Dk. Bush aliandika hivi:

“Wala ubishi hauwezi kutolewa kwako, wewe mwenyewe au kwa rafiki zako, kama ninavyoona mimi, kwamba mmetumia wakati mwingi na fikra zenu kujifunza *mfuatano wa miaka* ya unabii, tena mmejithahidi sana kuweka tarehe za mwanzo na za mwisho za vipindi vyake vikuu. Kama vipindi hivyo vimetolewa hasa na Roho Mtakatifu katika vitabu vya unabii, basi, bila shaka, ilikuwa kwa kusudi kwamba *vipate* kuchunguzwa, na labda, mwisho wake, vipate kueleweka kikamilifu; wala hakuna mtu ye yote atakayeshtakiwa kuwa na upumbavu wa makusudi ambaye kwa kicho anajitahidi kufanya hivyo.... Kwa kuchukua *siku moja* kama neno linalotumika kiunabii kwa *mwaka mmoja*, mimi naamini mmeungwa mkono kwa uchambuzi wa mafungu ulio wa busara kabisa, tena mmeimarishwa kwa majina yenye sifa ya Mede, Sir Isaac Newton, Askofu Newton, Kirby, Scott, Keith, na jeshi la wengine ambao kwa muda mrefu uliopita wamefikia hitimisho la msingi kama lenu juu ya kichwa hiki. Wote hao wanakubaliana kwamba vipindi vile vikuu vilivyotajwa na Danieli na Yohana, ni kweli vinafikia mwisho wake *mnamo kizazi hiki cha ulimwengu*, na ingekuwa ni mantiki ya ajabu ambayo ingekuhukumu wewe kuwa mzushi kwa kuyashikilia maoni yale yale yanayojitokeza yenyewe kwa wazi mno katika matangazo ya wajuzi hao mashuhuri wa mambo ya Mungu.” “Matokeo yako uliyoyapata katika nyanja hii ya uchunguzi hayanishangazi mimi kuwa yako nje ya njia yenyewe kiasi cha kuathiri mambo yo yote ya maana ya ile kweli au wajibu.” “Kosa lako, ninavyofahamu mimi, linaelekea upande mwingine zaidi ya ule wa *mpangilio wa miaka*. “Umekosea kabisa

kwa habari ya *aina ya mambo yenyewe* yanayopaswa kutokea wakati vipindi vile vitakapokuwa vimekwisha. Hiki ndicho kichwa na uso wa kosa la ufafanuzi wako.” Angalia pia kitabu cha Leroy Edwin Froom, *Prophetic Faith of Our Fathers* (Imani ya Unabii ya Baba Zetu) (Washington, D.C.: Review and Herald Publishing Assn., 1950), gombo la 1, sura ya 1,2.

NYONGEZA 20. UJUMBE WA AINA TATU. - Ufunuo 14:6,7 hutabiri juu ya tangazo la Ujumbe wa Malaika wa Kwanza. Kisha nabii huyo anaendelea kusema: “Kisha akafuata malaika mwingine, akisema, Umeanguka, umeanguka Babeli,... na malaika wa tatu akawafuata” [KJV]. Neno lililotumika hapa lisemalo “akawafuata” lina maana ya “kwenda pamoja nao,” “kumfuata mmoja,” “kwenda pamoja naye.” Tazama kitabu cha Henry George Liddell and Robert Scott, *Greek English Lexicon* (Msamiati au Kamusi ya Kigiriki-Kiingereza) (Oxford: Clarendon Press, 1940), gombo la 1, uk. 52. Pia linamaanisha “kusindikiza/kufuatana na.” Angalia kitabu cha George Abbot-Smith, *A Manual of Greek Lexicon of the New Testament* (Kitabu cha Mwongozo wa Msamiati wa Kigiriki cha Agano Jipya) (Edinburgh: T. and T. Clark, 1950), ukurasa 17. Ni neno lile lile lililotumika katika Marko 5:24, KJV, “Yesu akaenda pamoja naye; mkutano mkuu wakamfuata, wakimsongasonga.” Pia limetumika kuhusiana na wale mia na arobaini na nne elfu waliokombolewa, Ufunuo 14:4, inaposemekana kwamba, “Hawa ndio wamfuatao Mwana-Kondoo kila aendako.” Mahali pote hapo pawili ni dhahiri kwamba wazo lililokusudiwa kueleweka hapo ni lile la “kwenda pamoja,” “kufuatana na.” Kwa hiyo katika 1 Wakorintho 10:4 tusomapo habari za wana wa Israeli kuwa “waliunywea Mwamba wa kiroho uliowafuata,” neno hilo “uliowafuata” limetafsiriwa kutokana na neno lile lile la Kigiriki, na pambazoni kuna maneno haya “uliokwenda pamoja nao.” Kutokana na maneno hayo twajifunza kwamba wazo lililo katika Ufunuo 14:8,9 sio tu kwamba malaika wa pili na yule wa tatu walimfuata yule wa kwanza kwa kufuata wakati, bali kwamba walikwenda pamoja naye. Ujumbe huo wa aina tatu ni ujumbe mmoja tu wa aina tatu. Ni ujumbe wa aina tatu tu kwa utaratibu wa kutokea kwao. Lakini baada ya kutokea kwao, wanaendelea kwa pamoja, wala hawatenganishiki.

NYONGEZA 21. UKUU KULIKO WATU WOTE KWA MAASKOFU WA ROMA (SUPREMACY OF THE BISHOPS OF ROME). - Kwa matukio makuu yaliyosababisha kujinyakulia ukuu kuliko watu wote kwa wale maaskofu [mapapa] wa Roma, angalia kitabu cha Robert Francis Cardinal Bellarmine, *Power of the Popes in Temporal Affairs* (Mamlaka ya Mapapa katika Mambo ya Kidunia) (tafsiri ya Kiingereza iko katika Maktaba ya Bunge la Marekani, Washington, D.C.); kitabu cha Henry Edward Cardinal Manning, *The Temporal Power of the Vicar of Jesus Christ* (Mamlaka ya Kidunia ya Yule Aliye Badala ya Yesu Kristo) (London: Burns and Lambert, toleo la 2, 1862); na kitabu cha James Cardinal Gibbons, *Faith of Our Fathers* (Imani ya Mababa Zetu) (Baltimore: John Murphy Co., toleo la 110, 1917), sura ya 5,9,10,12. Kwa waandishi wa Kiprotestanti, angalia kitabu cha Trevor Gervase Jalland, *The Church and the Papacy* (Kanisa na Upapa) (London: Society for Promoting Christian Knowledge, 1944, a Bampton Lecture – Hotuba ya Bamputoni); na kitabu cha Richard Frederick Littledale, *Petrine Claims* (Madai ya Kipetro) (London: Society for Promoting Christian Knowledge, 1899). Kwa vyanzo vinavyotokana na karne zile za mwanzo kuhusu nadharia hiyo ya Kipetro, angalia kitabu cha James T. Shotwell and Louise Ropes Loomis, *The See of Peter* (Jimbo la Petro) (New York: Columbia University Press, 1927). Kwa “Mchango wa Konstantino” wa uongo, angalia kitabu cha Christopher B. Coleman, *The Treatise of Lorenzo Valla on the Donation of Constantine* (Makala ya Lorenzo Valla juu ya Mchango wa Konstantino), ambayo imetumia maneno yote ya Kilatini, na uhakiki kamili wa hati hiyo, pamoja na insha yake.

NYONGEZA 22. KUWANYIMA WATU BIBLIA. - Angalia maelezo chini ya Nyongeza 18.

NYONGEZA 23. KANISA LA ETHIOPIA NA SABATO. - Mpaka karibu na miaka ya karibuni sana Kanisa la Kikoptiki la Ethiopia lilikuwa likiitunza Sabato ya siku ya saba [Jumamosi]. Waethiopia pia walitunza Jumapili, siku ya kwanza ya juma, katika historia yao yote kama Wakristo. Siku hizo mbili ziliadhimishwa kwa huduma maalum katika makanisa yao. Lakini, utunzaji wa Sabato ya siku ya saba [Jumamosi] umekoma kabisa katika Ethiopia ya leo. Kwa taarifa ya mashahidi walioona kwa macho siku hizo mbili za kidini zikitunzwa katika Ethiopia, angalia kitabu cha Pero Gomes de Teixeira, *The Discovery of Abyssinia by the Portuguese in 1520* (Uvumbuzi wa Uhabeshi Uliofanywa na Wareno katika Mwaka wa 1520) (imetafsiriwa kwa Kiingereza kule London: British Museum, 1938), uk. 79; kitabu cha Father Francisco Alvarez, *Narrative of the Portuguese Embassy to Abyssinia During the Years 1520-1527* (Simulizi Toka Katika Ubalozzi wa Ureno katika Uhabeshi katika Kipindi cha Miaka 1520-1527), zimo katika kumbukumbu za Hakluyt Society (London, 1881), gombo la 64, kurasa 22-49; kitabu cha Michael Russell, *Nubia and Abyssinia* (Unubi na Uhabeshi) (akimnukuu Baba Lobo, Mmishonari wa Kikatoliki katika Ethiopia mwaka wa 1622) (New York: Harper & Brothers, 1837), kurasa 226-229; kitabu cha S. Giacomo Baratti, *Late Travels into the Remote Countries of Abyssinia* (Safari za mwishoni katika Maeneo ya Mbali ya Uhabeshi) (London: Benjamin Billingsley, 1670), kurasa 134-137; kitabu cha Job Ludolphus, *A New History for Ethiopia* (Historia Mpya kwa ajili ya Ethiopia) (London: S. Smith, 1682), kurasa 234-357; kitabu cha Samuel Gobat, *Journal of Three Years' Residence in Abyssinia* (Jarida la Miaka Mitatu ya Kukaa katika Nchi ya Uhabeshi) (New York: toleo la 1850), kurasa 55-58,83-98. Kwa kazi [vitabu] nyinginezo juu ya hoja hii, angalia kitabu cha Peter Heylyn, *History of the Sabbath* (Historia ya Sabato), toleo la 2, 1636,

gombo la 2, kurasa 98-200; kitabu cha Arthur P. Stanley, *Lectures on the History of the Eastern Church* (Hotuba juu ya Historia ya Kanisa la Mashariki) (New York: Charles Scribner's Sons, 1882), hotuba ya 1, aya ya 1; kitabu cha C. F. Rey, *Romance of the Portuguese in Abyssinia* (Mambo Ya Ajabu Waliyoyaona Wareno kule Uhabeshi) (London: F.H. and G. Witherley, 1929), kurasa 59,253-297.

NYONGEZA 24. MAMLAKA YA MAPAPA KATIKA MAMBO YA KIDUNIA (POWER OF THE POPES IN TEMPORAL AFFAIRS). - Angalia maelezo katika Nyongeza 4A na Nyongeza 21.

This is the complete translated Kiswahili edition of "The Great Controversy" originally written in English by Mrs. E. G. White

This Kiswahili version is published by:
Leaves of Life – International
Kibidula Farm Inst.
P.O. Box 17
Mafinga Iringa
Tanzania East Africa

Send inquiries to the above address.